

ZAAKEN van den GODSDIENST
OP HET
EYLAND JAVA,

Als ook een Beschryving van het Nederlandsch Comptoir in

SURATTE,

En van de levens der

GROOTE MOGOLS,

Mitsgaders een Verhaal der Zaaken van CHINA.

Nevens een Beschryving van 't Eyland

FORMOSA ofte TAYOUAN,
en de zaaken daar toe behoorende;

Waar achter gevoegt zyn des Schryvers

UYT en t'HUYS-REYZEN.

Met verscheyde Teekeningen en Landkaarten, daar toe dienende,

DOOR

FRANÇOIS VALENTYN,

Onlangs Bedienaar des Goddelyken Woords in AMBOINA, BANDA, enz.

VIERDE DEELS TWEEDE STUK.

Tc { DORDRECHT } By { JOANNES VAN BRAAM, } Bockverkoopers.
AMSTERDAM } GERARD ONDER DE LINDEN, }

M D C C X X V I.

MET PRIVILEGIE

Z A A K E N
V A N D E N
G O D S - D I E N S T
O P H E T E Y L A N D
J A V A.

Z E V E N D E B O E K
E E R S T E H O O F D - S T U K.

Hoe veel Godsdiensten hier bekend zyn. De oudste Godsdienst van Java-Heydenſch. Brama en Eswara van ouds hunne Opper-Goden. Werdt Mohhammedaanſch by de komſt van Sjeich Ibn Moelana. Beſchryving des Mohhammedaanſchen Godsdienſts. Die geen Hoofd-Godsdienst is. Den Inſteller der zelve is Mohammed. Der Mohhammedaanen Leer-ſtukken in 't korte. Hunne Hoofd-ſeſten. Waar die leere al door gebroken is.

Hoe veel
Gods-
dienſten
hier be-
kend zyn.

NA dat wy alles 't geen zoo tot de beſchryving, als tot de grondveſting der ſtad Batavia behoord, nadrukkelyk opgeſteld hebben, zal het nu ook tyd werden, eens van de zaaken van den Godsdienst, voor zoo verre die of tot het Eyland Java, of tot de ſtad Batavia betrekking heeft, te ſpreken.

Men heeft hier in 't geheel vier Godsdienſten, de oude Heydenſche, de Mohhammedaanſche, de Chineſche, en de Chriſtelyke Godsdienst van ouds her vervolgens gekend.

De Oud-
ſte Gods-
dienst
van Java,
de Hey-
denſche.

Het is zeker, dat de Javanen voor 't invoeren van den Mohhammedaanſchen Godsdienst, en toen zy nog onder de Madjapahitſe Vorſten ſtonden, in welken tyd alles onder hen zeer duyfter was, en waar van wy dierhalven zeer weynig met zekerheid kunnen zeggen, volſlagen Heydenen geweest, en dat de Opper-Goden, die zy van ouds onder 't Heydendom eerden, en in zommige plaatzen tot nog toe eeren, geen andere, dan *Brama*, en *Eswara*, geweest zyn.

Brama en
Eswara
van ouds
Opper-
Goden.

Deze kregen zy van de Kuſt van Choromandel, en Malabar, gelyk zy zedert dien tyd ook een groot deel van de Malabaariſche, en voor al van de Sanskritſche Letter en Taal (zynde de taal der Geleerden en der *Bramines* aldaar) ontleenden, en hier en daar onder hun taal vermengden, waar toe zommige zaaken, dien Heydenſchen Godsdienst betreffende, wel de meeste en eerst aanleyding ſchynten

IV. DEEL.

gegeven te hebben; behalven dat hun vaart op de landen, bevorens reeds by ons aangehaald, hen mede groote gelegentheid daar toe gegeven heeft.

Ik zal my niet inlaten om die Goden, of ook dien Godsdienst dezer Heydenen te beſchryven, aangezien dat zeer uytvoerig, door de Heer *Abrahamus Rogerius* in zyn afzonderlyk werk over den Godsdienst der Heydenen op de kuſt van Choromandel, en daar om ſtreeks, en verder door den Heer *Philippus Baldeus*, achter aan zyn werk over Malabar, Choromandel, en Ceylon, gedaan is, tot welke beyde, wy den nieuwsgierigen Lezer wyzen, alzo dit ons anders noodzaaken zou, te verre buyten ons beſtek te ſpringen, te meer, alzo wy elders breeder hier over ſpreken.

Ao. 1280. en 1290. ontmoette *Marcus Paulus Venetus* de meeste Ryken op Java Minor, of op Sumatra (alleen de Eilandvolken van Ferleeh (of Perlac) uytgezonderd) nog in die ſtaat.

Voor Ao. 1406. was het gantsche land van Java nog volſlagen Heydenſch, en ſchoon wel eenige Vorſten (te weten, die van Damak, en Padjang reeds iets van de Mohhammedaanſche Godsdienst wiften, zoo was egter het Land alomme nog in de diepe duyſternis van het blinde Heydendom als verzonken, waar in zy hier en daar in de diepſte gebergten van Java tot nog toe gebleven zyn.

Mag men egter geloof ſlaan aan de rechte en nauwkeurigeſte Javaanen, zoo

Werd
Mohham-
medaan-
is (oh.

2 J A V A A N S C H E Z A A K E N

is het zeker, dat dit Eyland eerst recht Mohammedaansch geworden is, wanneer *Sjeich Ibn Modlana*, een Arabier van geboorte, zich Ao. 1406. ontrent de plaats, daar nu de stad Tsjeribon is, quam nederzetten.

Deze Arabier (die anders ook wel *Ibn Israël*, en ook van anderen wel *Machdoem*, gelyk wy bevorens al getoond hebben, genaamd werd) heeft eerst op Atsjeh (of Atsjien) Pofah, Tsjampa, Djohor, en hier by den Djati-Berg omtrent Tsjeribon, en naderhand ook op andere plaatsen van dit Eyland de Mohammedaansche Leer alomme geleerd, en verbreyd.

De Koningen van Damak en Padjang, in die tyd twee van de magtigste Vorsten op Java, door 't groot gerugt van zyne heyligheid, en ongemeyne ervarenheid in de gronden van die Leere, gelokt om dien grooten en verwonderenswaardigen Heylig te zien, gingen met eenige Priesters'er na toe, die een preuve van zyne kennis namen, daar over verbaafd stonden, en hem aanmaanden, om die van Galoh en Padjadjaran (toen nog volflagen Heydenschi) te gaan bekeeren. Hy dede dit; maar maakte zich te gelyk ook nicefter van die Landen, gelyk hy naderhand ook van Lampon, op Sumatra, en van meer andere plaatsen aldaar, gedaan heeft. Al welke zaaken wy bevorens, toen wy van Java in 't byzonder spraken, reeds hebben aangewezen.

Dezen *Sjeich Ibn Modlana* nu moet men als den voornaamen grondvester en planter van dezen Godsdienst niet alleen op Java, maar ook van alle de Landen om de Ooft, zedert hy daar gekomen is, aanmerken.

Vermits wy nu onder de zaaken van Amboina, en wel in 't byzonder daar wy van den Mohammedaanschen Godsdienst aldaar spraaken, beloofden dit uytvoerder te zullen doen, wanneer wy over dien Godsdienst onder de zaaken van Java handelen zouden, aangezien *Pati Toeban* de zelve van Java, of van Giri, in Amboina, gebragt heeft, zoo zou het dan nu wel ons werk zyn, om van dezen Mohammedaanschen Godsdienst te spreken; maar vermits verscheyde mannen van oordeel, meynen, dat ieder een juyft niet evenveel smaak in zulk een uytvoering opstel van dezen Godsdienst, als daar over by my gemaakt is, vinden zoude, zoo heb ik my laten overreden, om dit geheel buyten dit werk te houden, om 't zelve niet te verre buyten het uytgegeven bestek te doen uitdeyen; met voornemen, om het in vervolg van tyd op zich zelve uyt te geven, alzo dit hier anders maar gebroken werk maken zoude, en wy 't beter oordeelen dit alles, zoo als het betrekking tot malkanderen

heeft, zuiver byeen te houden, ten eynde een liefhebber, die lust heeft, om verder kennis van den Mohammedaanschen Godsdienst te hebben, dit dan in 't byzonder voor zich nemen, of daar laten kan.

Ook is'er bevorens nu en dan al 't een en 't ander van dezen Godsdienst in 't werk van Amboina gezegt, waar mede zich de Lezer zal kunnen vergenoegen, doch om hier egter zoo geheel en al niet af te scheidyden, en nog zoo veel'er van te zeggen, als wy meynen tot een ruw begrip van dien genoeg te zyn, hebben wy hier hunne voornaamste leerstukken van hen kortelyk aangehaalt, en met een letter, hoe verre dit onkruid zig al verspreyd heeft, aangewezen.

Van den Mohammedaanschen Godsdienst.

Om dan van dezen Godsdienst met ordre te spreken, moeten wy voor af zeggen, dat gelyk'er maar drie Hoofd-Godsdiensten zyn (te weten, de Joodsche, Heydensche, en de Christelyke) deze dierhalven niet als een Hoofd-Godsdienst kan aangemerkt werden, en in zich zelve maar een mengel-moes uyt deze drie te zamen gesteld, en ten deelen uyt de zuivere fonteynen des O. en des N. T. en ten deelen uyt de drekpoelen zoo van 't Jodendom, als van den ouden Sabëischen en Saraceenschen Godsdienst zoo onverftandig, en zoo bot te zamen gelapt, is dat men de uyerste reden heeft om zich te verwonderen, hoe 't mogelyk is, dat zoo veele en zoo groote volkeren, waar onder ook al verscheyde verftandige zyn, zich aan zulken ongegronden dwaling, en zich zelve om verre stootende Godsdienst hebben kunnen overgeven.

Befchryving der Mohammedaansche Godsdienst.

Die geen Hoofd-Godsdienst is.

De opteller en invoerder van dezen wandrogelyken Godsdienst is *Mohammed*, een Arabier, en zoo hy voorgeeft uyt de Edele Koreischiten tot Mekka geboren, alwaar hy, na dat hy lange tyd by een weduwe gediend, en de zelve getrouwd had, eyndelyk tot die dwaasheid gekomen is, om zich voor een Propheet, en wel als de laatste Propheet van God gezonden, uyt te geven, en de wereld van dien tyd wys te maken, dat hy den Coraan (gemeenelyk den Alcoraan genaamd) uyt den hemel bekomen had, als een algemeen Wet-boek voor de zondaaren, waar na zich alle, die eeuwig behouden wilden werden, te schikken hadden; hoewel men op deze en gene plaatsen klaar ontdekt, dat hy dit Boek zelf by stukken ten deelen te Mekka; ten deelen te Medina, door hulp van een Jood, en een Nestoriaansche Monnik, opgesteld heeft, na dat die van Mekka, die

De insteller der zelve Mohammed.

die hem over zyne valsche leerevervolgden, hem die stad uytgejaagd, en gedwongen hadden na Medina te vlugten.

Wat hy in dien Coraan schryft, kan ieder, die 't lust, lezen, daar men dat gansche werk door veel doorslaande bewyzen van bedrog, diefsal uyt andere, van grovbotheid, en van zyn beestelyk gedrag ziet, alzoo hy daar in als een vuyl overpeelder meer als eens voorkomt, en zich niet schaamd God tot een voorstander van zyn geyle lusten te maken.

Hy geeft voor dat God eerst Moses, daar na David, toen Jesus Christus, en eyndelyk hem als den volmaakften der Propheten gezonden heeft, om de dwaalende wereld te recht te brengen.

Der Mo-
hhamme-
daanen
Leer-
stukken
in 't kortc.

De byzondere Leerstukken der Mo-
hhammedaanen gaan.

1. *Over God, dien zy als een eenig God aanmerken, dog erkennen hem maar als eenen Persoon, loochende de Godheid van de Zoon en van den H. Geest. Dus weten zy ook eenigzins van de eygenscapen en besluyten Gods te spreken; dog hoe verwerd zy dit doen, zullen wy op een ander tyd toonen.*

2. *Aan dezen God schryven zy de schepping van alles toe; maar hoe grof en ongegrond hy dit alles doet, kan in den Alcoran gezien worden.*

Onder deze stoffe handeld hy ook van de schepping der Engelen zoo buytenspoorig, dat men veel reden heeft om zich te verwonderen, hoe hy zulke zotte dingen daar over heeft durven schryven.

Gelyk mede over zyn 7. Paradyzen en menigvuldige Hellen.

Dus spreekt hy ook van 's menschen-schepping; maar zeer wonderlyk, reppende van geen erf-zonde.

Hy erkend Gods voorzienigheid, en steld ook vast, dat 's menschen-eynde bepaald is. Hy, of zyne navolgers, zyn ook volslagen voor de vrye wil van den mensch.

3. *Hoe zeer hy ook Jesus Christus verheft, zoo erkend hy hem dog maar voor een mensch, en wel voor een groot Pro-
pheteet, maar verheft zich zelven, als den laastten, boven hem.*

Wat grollen hy van zyne geboorte en leven, en van Maria verhaald, ziet men hier en daar in den Coraan overvloedig doorschitteren. Hy loochend ook, dat hy aan 't kruys geleden heeft, en by gevolg mede zyn begravenis en opstanding, maar staft zyn hemelvaart.

4. *Hy steld mede eenen dag des oordeels vast, op welchen God over de werken des menschen oordeelen zal,*

5. *Hoewel hy een algemeene Kerk toestaat, zoo spreekt hy van dezelve zoo vleyschelyk, dat het zich zelven alomme schaamt, ook gelooven zy dat God de*

zonden der Geloovigen op de voorbede van Mobammed vergeven, dog dat hy de godloozen in de belle straffen zal; dog die wyzen van straffen, by hem in zynen Coraan verdricht, zyn bequamer om iemand die te doen bespotten, dan omze te gelooven.

6. *De opstanding der dooden staft hy mede, boerwel'er veel Mobhammedaanen aan twyffelen.*

7. *Een eeuwig leven voor de vromen in 't Paradyz erkend hy ook, maar gelyk hy een godlooze en geyle boef zyn gansche leven door geweest is, alzoo heeft hy ook een Paradyz, of estelyke Paradyzen van dien aard, zoo vuyl, als men zou kunnen bedenken, verdricht.*

Ondertusschen bekommerd zig de smalle gemeente onder hen zeer weynig met alle die dingen; latende dit voor rekening der Prieesters; maar het voornaamste van den Godsdienst der gemeente bestaat in 't onderhouden van hunne besnydenis, wafchen, vasten, bedevaarten, gebedstonden, en in 't geven van aalmoessen aan den armen. Over al welke pligten Mohammed hen in den Coraan menigvuldige bevelen geeft:

Over dien Coraan nu is een Hhadiets of uytlegging van verscheyden gemaakt, welke den grond tot de verscheyde Secten en gezindheden onder hen gelegd heeft. Zy zyn menigvuldig, dog de voornaamste der zelve zyn de vier Hoofd-Secten van *Ibn il Melch, Sjafei, Falsafi* *ki*, en van *Hambeli, Aboe Hanife*.

Bchalven den Coraan nu hebben Mo-
hhammeds navolgers in 't bewind ook hun werk gemaakt om, 't zy uyt zyn mond een menigte van spreuken, die zy van hem hoorden, aan te teekenen, of wel ook deze en gene zaaken, van hem aange-
getekend, en in een kist bewaard, op te zamelen, en daar uyt een werk op te maken, het welk zy de Suna noemen, zynde by na als de Mischna onder de Joden; dog deze werd alleen by de Turken en de verdere navolgers van hun gevoelen, met immers zoo veel eerbied, al was die den Coraan zelve, aangeno-
men, maar de Sjais (waar toe de Persiaanen, die van Golconda, Viziapoer, &c. behooren) verwerpen dezelve, en richten zich alleen na den Coraan, en na de uyt-
legging van *Aali* daar over gemaakt.

Hoe godloos nu Mohammed in zyn leven geweest, en hoe bespottelyk, ergerlyk, ongerymd, en fabelagtig de Coraan ook in zich zelven is, zoo heeft egter deze verleyder, zoo door zich zelven, als door zyne medehelpers, of Chalifas, zoo veel ingang by vele volkeren gekregen, dat men verbaast moet staan, hoe in zoo korten tyd zoo groot een deel van de wereld zich aan de woorden en 't

Waar die
Leere al
doorge-
broken is.

4 J A V A A N S C H E Z A A K E N

Wet-boek van zulk een botten bedrieger heeft konnen onderwerpen.

Hy heeft daar aan niet alleen Arabien; maar binnen een eeuw een zeer groote menigte van Landen, onder den Grooten Heer staande; en daar na ook de Ryken van Fez, Marocko, en 't grootste gedeelte van Barbaryen, benevens veele andere Ryken van Africa en Asia, van Egypten, en d'aangrenzende Ryken af, tot aan d'Atlantische Zee, onderworpen, en hen gedwongen Mohhammedaans te werden. Tot al welke dwaasheden Heraclius bloedschande en ongerechtigheid, de slechte staat der Christen Kerke, in die tyd in 't Oosten, met alle haare geschillen over de leer-stukken, haar bygeloove, en verbaftering van zeden, onkunde, en ketteryen, zeer veel aanleyding hebben gegeven, waar toe zyn verbod, van niet over zaaken van den Godsdienst te schryven of te twisten, niet weynig geholpen heeft, gelyk dat omstandig, zoo uyt den Coraan zelf, als ook uyt veele andere schriften, gezien kan werden.

In 't Oosten sloeg men tot dezen Godsdienst ook in het ryk der Persen, maar (gelyk wy reeds aangemerkt hebben) met een groot verschil tusschen de Sunnis en Sjais, en aan die kant ook by de Usbecke Tartaren (die mede Sjais zyn) over.

Het bleef daar niet by, maar hy drong met zynen Coraan ook door in het Ryk van den Grooten Mogol, die zich verklaarde Sunnis te zyn, gelyk die van Golconda en Viziapoer zich mede aan de streng der Persiaanen, als Sjais, hielden.

Veel Ryken van het Groot Tartaryen, en zelfs eenige Landen van China mits-

gaders verscheyde Koninkryken daaraan grenzende, zyn met dezen suurdeegsem al mede besmet. Men vind't voertappen van op de Maleytsche Kust tot Djohor, Patani en in Ziam, en geen mindere op de Kust van Malabar, en hier en daar op Ceylon, gelyk mede in Tonkin, Tsjampa en andere nabuurige Ryken.

Dus heeft de Leere van dien bedrieger zich ook niet weynig in de Eylanden van Java, Sumatra, Celebes, Borneo, Boeton, Amboina, Banda, Ternate, Timor, Mangindanao, Madagafcar, en in de Majorste Eylanden mitsgaders in meer andere Landen van 't Oosten en 't Westen, zoo gelukkig uytgebreyd, dat zy tegenwoordig een zeer groot deel van den aardbodem met haar vergift besmet.

Gelyk nu die Leere op 't Eyland Java alomme doorgebroken is, alzoo heeft zich die ook tot nog toe daar zoo sterk uytgebreyd, dat men, zeer weynig plaatsen uytgenomen, zeggen moet, dat by na geheel dit Eyland Mohhammedaansch is.

Men moet egter hier nog byvoegen, dat de Mohhammedaanen zich niet door eenig geweld zoo verre uytgebreyd, maar dat alle hunne belyders vrywillig (uytgezonderd maar zulke, die zich met een Mohhammedaansch vrouwenfch onvoorzigtig vermengen, of die onvoorzigtig de woorden van hunne belydenis, (*la illah illallah Mohammed resool ullah*, dat is, daar is geen God dan God, en Mohammed den Gefant Gods in 't bywezen van een Mohhammedaan uytten) zich zelven Mohhammedaansch verklaard, en die leere aangcnomen hebben.

T W E E D E H O O F D - S T U K.

De Christelyke Godsdienst. Wat Godsdiensten op Batavia geoeffend en geduld werden. Eerste grondvesting van den Hervormden Godsdienst in Indien, en op Batavia onder D. Hulfesbos en Dubbeldryk. Met goedkeuring harer Edelheden. D. Dubbeldryk tot Predikant A°. 1621. aangesteld. De Graaf als Proponent op de vloot na Goa. Batavia in November Anno 1621. eerst in openbare schriften gesteld. Voorslag om by de intrede des Nieuwen jaars Maleyts te prediken. Aanmerkingen op 't bekeeren der Chineesen en Javaanen in hun eygen taal. Als ook in 't stellen van een Professor in de Maleytsche taal op een der Academien. Maandag tot den dag der vergadering gesteld. D. Hulfesbos na de Oost gezonden. en D. Dubbeldryk Predikant op Batavia gemaakt. De Maleytsche dienst begonnen. Staat der school en der ledemaaten. D. Hulfesbos verdrongen. D. Dankerts hier uyt Amboina. D. Dubbeldryk na Amboina.

Behalven den Mohhammedaanschen is'er van ouds her, een tweede Heydensche Godsdienst, te weten, die der Chineesen, geweest.

De Godsdienst der Chineesen. Wy hebben bevorens al iets daar af gerept, wanneer wy van de Chineesen, en in 't byzonder van hunnen Tempel

buyten Batavia gesproken hebben, en als wy daar over zoo, als 't behoord, zouden handelen, hadden wy wel een groot boek daar toe alleen van nooden.

Gelyk geheel China meest in 't bygeloove en den afgoden-dienst als begraven legt, alzoo is dat Land met een oneyndig getal van dwaalgeesten vervuld, die

van

van tyd tot tyd dit volk, dat anders in allerley zoort van wereldfche zaaken by uytftlek fchrander en zeer gaauw is, (en dat van zich zelve zegt, dat de Mohammedanen, en Nederlanden een, zy twee oogen, en andere'er geen hebben) zoodanig hebben weten te blinddoeken, en aan den dienft van hunne nietige afgoden, als mede aan hunne waarzeggeren, tooveren, en wat dies meer is, dermaten te onderwerpen, dat men'er ten uiterften over verbaalt staan moet.

De Leere van *Confutius* alleen, een van hunne grootfte en beste Wysgeeren, maakt een tamelyken Foliant uyt. En van geen minder beflag zyn die van *Lauco-Zoe*, van *Sji-ca*, *Wija*, en meer anderen.

Men kan dat eerste werk, dat gedrukt is, en verder over de zaaken van hunnen Godsdienst, de beschryving van China, mitfgaders die van den Jezuït *Le Comte*, en meer andere van die vaders, na zien, alzoo 't onmogelyk is ons zelve nu in zulken zee in te laten, dewyl ons oogmerk maar is, hier aan te halen dat deze Gods-dienst, onder meer andere, van ouds her op dit Eyland mede is bekend geweest.

De Christelyke Godsdienst.

Buyten deze drie is de Christelyke Godsdienst hier mede ongetwyffeld al zedert de komst der Portugeezen bekend geweest, die van ouds op Gressic, Japara, en meer andere plaatzen niet alleen aangegierd; maar nu en dan ook vast verblyf daar gehad hebben; dog ik heb egter niet kunnen bespeuren, dat zy daar Priesters ter bekeering der Mohammedaanen, of der Heydenen gebruykt, of vaste kerken of kerk-diensten, (gelyk anders wel in andere Eylanden om de Oost) gehad, of dat zy iet aanmerkenswaardigs in dezen opzigt daar verrigt hebben. Waar mede wy dan van de algemeette beschryving der Godsdiensten van dit Eyland, tot de byzondere, die hedensdaags te Batavia plaats hebben, en daar van deszelfs eerste beginzelen af geoeffend zyn, zullen overgaan.

Wat Godsdiensten op Batavia geoeffend en geduld werden.

Binnen deze stad heeft men van ouds wel Mohammedaanen, en Chineesen gehad, dog aan geen van deze beyde werd toegelaten in de stad zelve, maar wel daar buyten hunne Tempelen te hebben, en daar alleen hunnen Godsdienst te oeffenen; hoewel men Ao. 1648. in 't verhaal van de kerkzaken der Christenen zien zal, dat zy toen beyde een Tempel in de stad hadden, die'er nog al lang'er na bleef.

De Mooren hebben een Tempel op de weg na Ansol, buyten de Rotterdammer poort; en de Chineesen twee, een pas buyten de Nieuwe poort (die wy bevorens beschreven hebben) en

een ontrent Noordwyk, of wat buyten den grooten weg van Jakatra, by de Chineeefche Graven; in welke Tempels zy den dienft, ieder volk onder zyne Priesters, geruft konnen en mogen oeffenen.

De Christelyke Godsdienst werd hier in de stad alleen, en uyt de zelve geen andere, dan de Hervormde, geoeffend, en ook geen andere geduld.

Verfchide maalen hebben deze engene Jezuïten, 't zy ten tyde van den Opper-Landvoogd, de Heer *Campbuys*, Ao. 1684. en 1685. 't zy ten tyde van den Heer Opper-Landvoogd van *Hoorn*, by 't houden van stille byeenkomsten hier en daar in de stad, de Roomsche Godsdienst getragt te oeffenen, en dus verder uyt te breyden; dog het is hen van tyd tot tyd zeer streng verboden, en heugd my zeer wel, dat'er, onder den Heer van *Hoorn*, in 't begin van Ao. 1707. een Pater *Sylvester*, met meer anderen, uyt Batavia om gebannen, en met nog drie Franciscanische Priesters na Timor vertrokken is, zynde toen dit hun bedryf oorzaak geweest, dat ook verfchide borgers na 't vaderland, en (die inlandfche vrouwen hadden) na Ceylon vertrekken moesten.

Dus valt ons maar alleen van den Hervormden Godsdienst te spreken, en nader te zien, hoe die begonnen is, wat voortgang die gehad heeft, en welke mannen daar toe van tyd tot tyd, zoo in de Nederduytsche, als in de Portugeefche, en Maleytsche Gemeeynten, gebruikt zyn. Indien het waar is, 't geen men my verzekerd heeft, dat'er in 't Batavisch Resolutie-Boek der Hooge Regearing van Ao. 1619. onder de Heer *Jan Pieterszoon Coen*, tot Ao. 1677. of 1678. aan de dood van de Heer *Maatsuyker* geen letter van de Kerkelyke zaaken te vinden is (alleen zeer weynige uytgezonderd) zoo zal zulk myne fchryften te weerdiger doen zyn; alzoo men oordeeld, dat ieder Generaal de papieren onder zyn bestier voorgekomen, of verduyfterd, of na zich genomen heeft.

Eerste grondvesting van den Hervormden Godsdienst.

De eerste en oudfte Predikant in dienft in India. der Oost-Indische Maatschappij (om dit van de grond af op te delven) waar van ik leeze, is *Philippus Pieterszoon* van Delft geweest, die op 't Schip Amsterdam, onder den Onder-Zeevoogd, *Wybrand van Warwyk*, uytgevaren zynde, Ao. 1598. den 27. September op 't Eyland Mauritius tweemaal predikte, en daar een Madagafcaarschen slaaf *Laurens* doopte, zonder dat ik verder van dezen Heer, of zyn dienft iets leeze, of aangeeteekend vinde, dat niet te verwonderen is, alzoo de onzen toen nog geen vaste plaats hadden.

6 J A V A A N S C H E Z A A K E N .

Ik ontmoet ook in de vloot van de Heer Zeevoogd *Steven vander Hagen* een Predikant *D. Abrahamus vander Bees* genaamd , A°. 1606. in November met de gewangens uyt Malacca geloft, en toen op 't Schip Orangie by den Heer Zeevoogd *Matelief* Opperkoopman geworden, en A°. 1607. op de Witte Leeuw zoo na 't vaderland vertrokken is.

Na dezen tyd heeft men de eerste Predikanten, en Kerken van 't Oosten, om de Oost, en in de Landvoogdy van Amboina gehad, gelyk wy daar getoond hebben.

1620. Wat ordre men nu ontrent de zaaken van den Godsdienst, al by het eerste oplyken der stad Batavia, zoo van wegen de Kerken - Leeraars en verdere bedienden, als van wegen de Heeren van de Hooge Regeering van Indien, gesteld heeft, zal ons zoo al vervolgens, of by besluyten, onder hen genomen en opgeteekend, of wel uyt deze en gene brieven, met het gene daar uyt, als tot die zaken betrekking hebbende, getrokken was, omstandig blyken. Wy zullen, om dit ordentelyk te doen, ieder onder zyn Jaar, met A°. 1620. beginnende, voorstellen; hoewel ons uyt een brief aan de Classen van Amsterdam, Enkhuyfen en Middelburg, blykt, dat *D. Hulfebos* al A°. 1614. ter dier plaatze, of daar ontrent Predikant geweest is.

Deze eerste en oudste aantekeningen nemen dan begin van A°. 1620. als voor-noemde *D. Adriaan Jacobszoon Hulfebos*, mede in 't Casteel Batavia, eer zy door de Heer *Coen* ontzet wierden, besloten geweest, aan de Leden van zyne vergadering (toen uyt nog een Predikant, *D. Jacob Antoniszoon Dubbeldryk*, Propo- nent, en nog drie Krankbezoekers bestaande) voorstelde, deze navolgende dingen aan de Heer Opper-Landvoogd *Coen*, en de Heeren Raaden van Indien tot grondvesting van den Godsdienst aldaar, te verzoeken:

1. Een bequame plaats na de gelegenheid des tyds, tot het waarnemen van den Godsdienst, zoo wel in het Maleyts, als in 't Nederduyts.
2. Om het Avondmaal aan de Leden, daar

reeds zynde, te bedienen.

3. Om by de Predikanten, hier reeds zynde, twee Ouderlingen, volgens de gewoone Kerk-bestiering in 't Vaderland, te mogen kiezen.
4. Dat zy ook uyt last van den Heer Opper-Landvoogd en zyne Raaden drie of vier maanden aan alle gechristende Dienaars der E. Maatschappy zouden mogen aanzeggen, dat zy zich op den Sabbath-dag, zonder verzuym tot het geboor van Gods Woord zullen hebben te begeven.
5. Dat'er nader ordre, dan tot nog toe geschied was, op de maniere van't trouwen, om alle wanordre voor te komen, gesteld mogt werden.
6. Dat ook voortaan 't arbeyds-volk op den Sabbath-dag van hun dagelyks werk ontslagen mogt werden, op dat zy in staat zouden zyn, van dien dag te kunnen vieren.

In dezen tyd nu liep het verband van *D. Hulfebos* aan de E. Maatschappy na 't eynde, en schoon zyne zaaken hem in 't Vaderland daar riepen, wierd nogtans zyn dienst en verblyf tot het verder bewerken van deze Kerkelyke zaaken niet min nut en noodig geoordeeld, en daar door zyn Eerw. bewogen nog voor een tyd hier te blyven, tot men gelegenheid hebben mogt, om een ander bequame man in zyn plaats te stellen. Ook zou hy zyn uyerite best doen, om *D. Jacob Antoniszoon Dubbeldryk* benevens hem te houden, en in den dienst te gebruyken, alzoo die nu eenigen tyd in zyn by-wezen, en ook in zyn afwezen, de plaats op Jakatra reeds bekleed, en den dienst aldaar waargenomen had.

Dit eerste Kerkelyk Batavisch besluyt vind ik op Jakatra genomen te zyn den 14. January, A°. 1620; en was aldus onderteekend.

Adriaan Jacobsz. Hulfebos.
Jacob Antonisz. Dubbeldryk.
Cornelis Maes.
Johannis Bloem.
Cornelis Lubberfz.

D E R D E H O O F D - S T U K .

Queek-schoole te Leyden opgericht. En verder verbaal der zaaken van den Godsdienst op Java van den Jaare 1624. tot 1630.

1624.
D. Dubbeldryk tot Predikant A. 1621. aangeleeld.

DEn 2. Augusti vond men goed, uyt vier voorgestelde perzoonen, te weten, *Jacob Antoniszoon Dubbeldryk*, *Michiel Schagen*, *Thomas Schagen*, en *Hendrik van Soest*,

den eersten als Predikant aan te stellen, en den 3. en 4. besloot men binnen een maand een begin van den Maleytsen dienst te maken.

Ook besloot men den 23. September, dat

1621. dat *Wouter Wouterzoon de Graaf* met de Heer *Del*, ordinaar Raad van Indiën, als Proponent voor dien togt, op de vloot, na Goa en Malabar mede gaan zoude, met de zelve magt om te doopen, als aan *D. Joseph Danielszoon* gegeven was.

Batavia in November 1621. eerst in openbare schriftten gemeld. Tot dezen tyd toe had men in alle openbare schriftten niet anders gebruykt dan *Jakatra*, dog den 13. November dezes Jaars begonnen hier en elders den naam van *Batavia* te lezen, zonder van *Jakatra* voortaan meer, dan alleen voor zoo verre het Koninkryk van die naam aangaat, te repen.

Voorflag om by de inrede des Nicuwen Jaars Maleytschen te prediken. Men had bevorens al menigmaal, en vooral den 3. Augustus, om alle zondagen Duyts en Maleys te prediken, een voorstel aan den Heer *Oppen-Landvoogd* de Heeren Raaden gedaan, dog alzo'er geduurig verhandelingen voorgekomen waren, sloeg men dit nu den 18. December weer voor, en wierd door *D. Dubbeldryk*, op den tweeden Kersdag, met dat te prediken, begonnen.

Ondertusschen gaf men van hier ook aan verscheide Classen in 't Vaderland van de zaaken, hier voorgevallen, kennis, waar op ook by zommige der zelve geantwoord is.

Aanmerkingen op 't bekeeren der Chineesen, en Javaanen in hun eygen taal. In de tweede brief aan een dezer Classen zie ik, dat de Kerken-raad van *Batavia* toen al met veel reden noodig oordeeld, dat'er in de *Portugeesche*, *Chineesche*, *Maleytsche* en *Javaansche* taal dienst gedaan wierd. Ontrent het *Portugeesch* en *Maleytsch* is dat, niet zonder vrugt, in 't werk gesteld (gelyk wy verder zullen zien) maar 't is onbegrypelyk, dat'er nooit moeite gedaan is by de *Predicanten* aldaar, om eenige vrugt onder de *Chineesen* en *Javaanen* in hun eygen taal te doen, dan alleen, dat ons A. 1652. wel een bloote aanmaning van de *Regeering* daar toe aan de *Predicanten* voorkomen zal, zonder dat dit egter van gevolg geweest is, niet tegenstaande zy middelen daar toe beraamd hebben.

Ik heb zeer veel moeite aangewend, om die laatste taal te leeren, gelyk ik ook een *Dictionarium*, of woorden-boek in 't *Nederduytsch* en 't *Javaansch* gemaakt heb, dog geen gelegenheid gehad, om myn talent daar ontrent te kunnen besteden. Ook hebbe ik, by myn aanwezen op *Batavia*, myns wetens, nooyt een woord in Kerken-rade hooren spreken, om iemand der *Predicanten* tot het aanleeren der *Chineesche* of *Javaansche* taal aan te moedigen, en ik kon niet merken, dat daar eens aan gedacht werd, daar het, mynes bedunkens nochtans het rechte middel was, om onder die beyde volkeren de meeste vrugt te doen.

En by aldien men van die eerste tyden

des Christendoms in Indiën, doen de *Classis* van *Walcheren* van 't oprechten van een *Collegie* te *Leyden* niet alleen in de *Theologie*, maar ook in de *Maleytsche* taal sprak, dat heylzaam middel van de *Studenten*, die men na *Indiën* zenden wilde, ook in die taal en in meer andere *Oosterfche* talen te oeffene in 't werk gesteld had, de *Maleytsche Kerk* op *Batavia* zou veel aanzienlyker en sterker geworden zyn, als zy nu is. En indien men nu nog dat zelve middel gebruykte, en een *Professoor* in die taal op een van de *Academien* aanstelde, het zou zekerlyk groote en gewensche vrugten, en die *Predicanten* by hun komst in *Indiën* gelegenheid geven, om aanstonds in twee Kerken gebruykt te konnen werden; daar zy nu dikwils lang ledig loopen.

Den 10. Jan. vond men goed om voortaan maandags, in de plaats van donderdags, te vergaderen.

Wy hebbens bevorens van de aanstelling van *D. Dubbeldryk* tot *Predikant* wel gesproken; maar hy wierd by haar *Edelheden* niet eer, dan op den 15. dezer, goedgekeurd.

Op den 18. dito verzogt *D. Hulfsbos* aan haar *Edelheden*, om eens na de *Buyten-Kerken* te mogen gaan, ten eynde hy te beter kennis van die Kerken krygen, en by zyn togt herwaards en na 't *Vaderland* in staat zyn mogt om te beter opening daar af te geven, waar op hem door haar *Edelheden* toegestaan is, om met 't *Schip* de *Eendracht* dien togt te mogen doen.

Den 20. wierd *D. Dubbeldryk* *Predikant* van *Batavia* in beyde de talen gemaakt, en den 23. dito bevestigd.

Den 24. dito kreeg *D. Hulfsbos* volle last van den *Kerkenraad*, om de Kerken van *Amboina*, *Banda* en der *Moluccen* uyt haren naam te gaan opnemen en bezigtigen, en om, verzeld zynde van de *Krankbezoekers* *Adam Ysbrandszoon*, en *Hendrik Thewiszoon*, met de *Kerkdienaeren* aldaar het noodige te bezorgen, en zoodanige besluyten tot vaststelling dier Kerken te nemen, als zy zouden oordeelen in die tyd en plaatsen te behooren. Hy vertrok den 1. February derwaards, en eerst na *Amboina*.

Ook had men nu al bevorens den *Maleytschen* dienst hier begonnen; dog *D. Dubbeldryk*, schoon in die taal redelyk ervaren, begon dien dienst in 't eerst maar lezende, hopende wel haast van buyten te prediken, gelyk daar op in December gevolgd, en dit zedert merkelijk toegenomen is.

In de *Batavische* school waren te dier tyd 92. jongens, 45. meyskens, de jongens eerst onder *Carpentier*, en daar na

1621. Als ook in 'tschillen van een *Professoor* in de *Maleytsche* taal op een der *Academien*.

A. 1622. Maandag tot den dag van Vergadering gesteld.

D. Hulfsbos na de *Oostgezonden*, en *D. Dubbeldryk* *Predikant* op *Batavia* gemaakt.

Staat der School, en der *Ledemantent*.

8 J A V A A N S C H E Z A A K E N.

1622. onder *Otto Ybrantzoon van Santen*, en de meyskens onder *Mr. Jan van den Broek*.
 De laatste Ledematen had men hier bevonden 23. oude en 8. nieuwe te zyn.
 Terwyl *D. Hulfebos* na Ambon was, predikte *D. Dubbeldryk* alle zondag eens in 't Duytsch, en eens in 't Maleytsch.
 In July kreeg men bericht, dat *D. Hulfebos*, zoo als hy 't gat van Amboina inlicp, met *Tobias Camzius*, en *Adriaan Corneliszoon Paauw*, gebleven en verdronken was; dog *D. Dankaarts* was ondertuffchen Ao. 1622. uyt Amboina hier gekomen, verzoekende na 't Vaderland te gaan.
 Van Ao. 1623. vind men geen letter aangetreekend, zoo dat die papieren weggeraakt moeten zyn. Dog in dit Jaar vertrok *D. Dubbeldryk* na Amboina.

Ao. 1624.

A. 1624. In dit Jaar hadden de Heeren zeventien tot Leyden ook een Queek-school te Leyden opgerecht.
D. Heurnius, en *Du Praat* hier.
D. Heurnius, ondertuffchen hier gekomen zynde, wierd in *Seroyens* plaats als Scriba aangesteld; welke *Seroyen* nu als Ouderling afging.
D. Joannes du Praat, was hier nu ook in September verfchenen.
 Men vond nu op het aandringen van zyn Edelheid ook goed, dat men 'smorgens na de predicatie trouwen, en 's namiddags na de Predicatie doopen zoude.

In de maand October zie ik, dat *D. Antoni Dirkszoon* ook hier was, en dat men nu besluten had voortaan over de Catechismus te prediken, en een catechisatie te houden.
 Men stelde nu ook een politicquen Commissaris in den Kerkenraad, en, zoo 't my voorkomt den Heer *Jacques Specx*; dog hy schynd'er toen nog niet veel gekomen te hebben.
D. Dankaarts en *Heurnius* wierden aan zyn Edelheid gezonden, om te verzoeken, dat *D. Dubbeldryk* uyt Amboina mogt werden opontboden, en dat *D. Dankaarts* met nog een tweede derwaards gezonden mogt werden, dat zyn Edelheid toestond.

De donderdag wierd nu ook weder tot den dag van Vergadering gekoren.
 Den 14. November komen *D. Justus Heurnius*, en *Sebastianus Dankaarts* als beroepene en bevestigde Predicanten van Batavia voor, predikende Nederduytsch, en Maleytsch.

Ao. 1625.

A. 1625. *D. Dankaarts* had ondertuffchen aangenomen den last-brief voor *D. du Praat*, om na Amboina te gaan, te bezorgen.
 In Julius leze ik hier van *D. Georgius Candidius*, die men na de Kust van Cho-

romandel zenden wilde, om 't Avondmaal daar, te bedienen; dog zyn Edelheid keurde dit af.
 Men itelde ook voor aan haar Edelheden, om in de week eens Maleytsch te prediken, dat toegestaan wierd.
D. Wouter Melchiorzoon werd den 9. October verzoegt, om in Vergadering mede te zitten, schoon zy aan zyne wettige bevestiging twyffelden. Ook verzoegten zy daar toe *D. Caspar Stevenszoon*.
 Den 27. October belafte zyn Edelheid den Kerkenraad ook voortaan, de Vaderlandfche brieven, die zy derwaards zonden, aan hem over te geven, om dat te bezorgen, waar in die van den Kerkenraad swarigheid vonden; dog zy moesten het doen, alzoo de Heeren Bewindhebbers dat belast hadden, dog zyn Edelheid raadde hen daar over na 't Vaderland te schryven.
 Ondertuffchen wierd *D. Candidius* na Ternate geschickt, dat zyn Edelheid goedkeurde, ook zou *D. Caspar Stevenszoon* *Wiliems* na Banda ter hulpe van *D. Dirkszoon* vertrekken, dat den 20. dito goedgekeurd wierd.

Ao. 1626.

By nader berading over de zaaken van *D. Dubbeldryk*, vond men den 11. en 22. January wederom goed, hem na 't Vaderland te zenden, alzoo hy in zyn ergerlyk leven voortging. Dog zyn Edelheid stelde dit, tegen het goedvinden van den Kerkenraad, nog uyt.
 Den 19. February verscheen *D. Jacobus Tolenius*, Predicant, van Amsterdam met 't Schip Schiedam op Batavia gekomen, hier in de Vergadering; dog die Heer leefde niet lang, en komt den 23. April al als overleden voor.
D. Dubbeldryk, nog al dagelyks in zyn quade wegen voortgaande, is op zyne getuygenissen uyt Amboina gebragt (al-zoo hy in Banda al voor een tyd in dienst gefchorft was) de 2. Maart geheel afgezet door den Kerkenraad, dat ook den 9. dito door haar Edelheden goedgekeurd is.
 Den 4. Juny verscheen in Vergadering *D. Nicolaus Molinaeus*, die met 't Schip Leyden hier den 30. May aangeland was.
 Den 10. July verscheen hier *D. Candidius*, door den Landvoogd de Heer *Le Fevre* in Ternate herwaards, wegens eenige twilt tusschen hen, opgezonden, en gaf een bericht aan den Kerkenraad over, waar uyt blyken zou, wat hy in de Moluccos gedaan, en waarom hy herwaards gezonden was, ten grond daar af stellende het schandelyk leven der Nederlanderen met byzitten aldaar, van al het welk aan haar Edelheden een affchrift gegeven wierd.

Ao. 1626.

By nader berading over de zaaken van *D. Dubbeldryk*, vond men den 11. en 22. January wederom goed, hem na 't Vaderland te zenden, alzoo hy in zyn ergerlyk leven voortging. Dog zyn Edelheid stelde dit, tegen het goedvinden van den Kerkenraad, nog uyt.
 Den 19. February verscheen *D. Jacobus Tolenius*, Predicant, van Amsterdam met 't Schip Schiedam op Batavia gekomen, hier in de Vergadering; dog die Heer leefde niet lang, en komt den 23. April al als overleden voor.
D. Dubbeldryk, nog al dagelyks in zyn quade wegen voortgaande, is op zyne getuygenissen uyt Amboina gebragt (al-zoo hy in Banda al voor een tyd in dienst gefchorft was) de 2. Maart geheel afgezet door den Kerkenraad, dat ook den 9. dito door haar Edelheden goedgekeurd is.
 Den 4. Juny verscheen in Vergadering *D. Nicolaus Molinaeus*, die met 't Schip Leyden hier den 30. May aangeland was.
 Den 10. July verscheen hier *D. Candidius*, door den Landvoogd de Heer *Le Fevre* in Ternate herwaards, wegens eenige twilt tusschen hen, opgezonden, en gaf een bericht aan den Kerkenraad over, waar uyt blyken zou, wat hy in de Moluccos gedaan, en waarom hy herwaards gezonden was, ten grond daar af stellende het schandelyk leven der Nederlanderen met byzitten aldaar, van al het welk aan haar Edelheden een affchrift gegeven wierd.

romandel zenden wilde, om 't Avondmaal daar, te bedienen; dog zyn Edelheid keurde dit af.
 Men itelde ook voor aan haar Edelheden, om in de week eens Maleytsch te prediken, dat toegestaan wierd.
D. Wouter Melchiorzoon werd den 9. October verzoegt, om in Vergadering mede te zitten, schoon zy aan zyne wettige bevestiging twyffelden. Ook verzoegten zy daar toe *D. Caspar Stevenszoon*.
 Den 27. October belafte zyn Edelheid den Kerkenraad ook voortaan, de Vaderlandfche brieven, die zy derwaards zonden, aan hem over te geven, om dat te bezorgen, waar in die van den Kerkenraad swarigheid vonden; dog zy moesten het doen, alzoo de Heeren Bewindhebbers dat belast hadden, dog zyn Edelheid raadde hen daar over na 't Vaderland te schryven.
 Ondertuffchen wierd *D. Candidius* na Ternate geschickt, dat zyn Edelheid goedkeurde, ook zou *D. Caspar Stevenszoon* *Wiliems* na Banda ter hulpe van *D. Dirkszoon* vertrekken, dat den 20. dito goedgekeurd wierd.

Ao. 1626.

By nader berading over de zaaken van *D. Dubbeldryk*, vond men den 11. en 22. January wederom goed, hem na 't Vaderland te zenden, alzoo hy in zyn ergerlyk leven voortging. Dog zyn Edelheid stelde dit, tegen het goedvinden van den Kerkenraad, nog uyt.
 Den 19. February verscheen *D. Jacobus Tolenius*, Predicant, van Amsterdam met 't Schip Schiedam op Batavia gekomen, hier in de Vergadering; dog die Heer leefde niet lang, en komt den 23. April al als overleden voor.
D. Dubbeldryk, nog al dagelyks in zyn quade wegen voortgaande, is op zyne getuygenissen uyt Amboina gebragt (al-zoo hy in Banda al voor een tyd in dienst gefchorft was) de 2. Maart geheel afgezet door den Kerkenraad, dat ook den 9. dito door haar Edelheden goedgekeurd is.
 Den 4. Juny verscheen in Vergadering *D. Nicolaus Molinaeus*, die met 't Schip Leyden hier den 30. May aangeland was.
 Den 10. July verscheen hier *D. Candidius*, door den Landvoogd de Heer *Le Fevre* in Ternate herwaards, wegens eenige twilt tusschen hen, opgezonden, en gaf een bericht aan den Kerkenraad over, waar uyt blyken zou, wat hy in de Moluccos gedaan, en waarom hy herwaards gezonden was, ten grond daar af stellende het schandelyk leven der Nederlanderen met byzitten aldaar, van al het welk aan haar Edelheden een affchrift gegeven wierd.

Ao. 1626.

By nader berading over de zaaken van *D. Dubbeldryk*, vond men den 11. en 22. January wederom goed, hem na 't Vaderland te zenden, alzoo hy in zyn ergerlyk leven voortging. Dog zyn Edelheid stelde dit, tegen het goedvinden van den Kerkenraad, nog uyt.
 Den 19. February verscheen *D. Jacobus Tolenius*, Predicant, van Amsterdam met 't Schip Schiedam op Batavia gekomen, hier in de Vergadering; dog die Heer leefde niet lang, en komt den 23. April al als overleden voor.
D. Dubbeldryk, nog al dagelyks in zyn quade wegen voortgaande, is op zyne getuygenissen uyt Amboina gebragt (al-zoo hy in Banda al voor een tyd in dienst gefchorft was) de 2. Maart geheel afgezet door den Kerkenraad, dat ook den 9. dito door haar Edelheden goedgekeurd is.
 Den 4. Juny verscheen in Vergadering *D. Nicolaus Molinaeus*, die met 't Schip Leyden hier den 30. May aangeland was.
 Den 10. July verscheen hier *D. Candidius*, door den Landvoogd de Heer *Le Fevre* in Ternate herwaards, wegens eenige twilt tusschen hen, opgezonden, en gaf een bericht aan den Kerkenraad over, waar uyt blyken zou, wat hy in de Moluccos gedaan, en waarom hy herwaards gezonden was, ten grond daar af stellende het schandelyk leven der Nederlanderen met byzitten aldaar, van al het welk aan haar Edelheden een affchrift gegeven wierd.

Ao. 1626.

By nader berading over de zaaken van *D. Dubbeldryk*, vond men den 11. en 22. January wederom goed, hem na 't Vaderland te zenden, alzoo hy in zyn ergerlyk leven voortging. Dog zyn Edelheid stelde dit, tegen het goedvinden van den Kerkenraad, nog uyt.
 Den 19. February verscheen *D. Jacobus Tolenius*, Predicant, van Amsterdam met 't Schip Schiedam op Batavia gekomen, hier in de Vergadering; dog die Heer leefde niet lang, en komt den 23. April al als overleden voor.
D. Dubbeldryk, nog al dagelyks in zyn quade wegen voortgaande, is op zyne getuygenissen uyt Amboina gebragt (al-zoo hy in Banda al voor een tyd in dienst gefchorft was) de 2. Maart geheel afgezet door den Kerkenraad, dat ook den 9. dito door haar Edelheden goedgekeurd is.
 Den 4. Juny verscheen in Vergadering *D. Nicolaus Molinaeus*, die met 't Schip Leyden hier den 30. May aangeland was.
 Den 10. July verscheen hier *D. Candidius*, door den Landvoogd de Heer *Le Fevre* in Ternate herwaards, wegens eenige twilt tusschen hen, opgezonden, en gaf een bericht aan den Kerkenraad over, waar uyt blyken zou, wat hy in de Moluccos gedaan, en waarom hy herwaards gezonden was, ten grond daar af stellende het schandelyk leven der Nederlanderen met byzitten aldaar, van al het welk aan haar Edelheden een affchrift gegeven wierd.

Ao. 1626.

By nader berading over de zaaken van *D. Dubbeldryk*, vond men den 11. en 22. January wederom goed, hem na 't Vaderland te zenden, alzoo hy in zyn ergerlyk leven voortging. Dog zyn Edelheid stelde dit, tegen het goedvinden van den Kerkenraad, nog uyt.
 Den 19. February verscheen *D. Jacobus Tolenius*, Predicant, van Amsterdam met 't Schip Schiedam op Batavia gekomen, hier in de Vergadering; dog die Heer leefde niet lang, en komt den 23. April al als overleden voor.
D. Dubbeldryk, nog al dagelyks in zyn quade wegen voortgaande, is op zyne getuygenissen uyt Amboina gebragt (al-zoo hy in Banda al voor een tyd in dienst gefchorft was) de 2. Maart geheel afgezet door den Kerkenraad, dat ook den 9. dito door haar Edelheden goedgekeurd is.
 Den 4. Juny verscheen in Vergadering *D. Nicolaus Molinaeus*, die met 't Schip Leyden hier den 30. May aangeland was.
 Den 10. July verscheen hier *D. Candidius*, door den Landvoogd de Heer *Le Fevre* in Ternate herwaards, wegens eenige twilt tusschen hen, opgezonden, en gaf een bericht aan den Kerkenraad over, waar uyt blyken zou, wat hy in de Moluccos gedaan, en waarom hy herwaards gezonden was, ten grond daar af stellende het schandelyk leven der Nederlanderen met byzitten aldaar, van al het welk aan haar Edelheden een affchrift gegeven wierd.

Ao. 1626.

By nader berading over de zaaken van *D. Dubbeldryk*, vond men den 11. en 22. January wederom goed, hem na 't Vaderland te zenden, alzoo hy in zyn ergerlyk leven voortging. Dog zyn Edelheid stelde dit, tegen het goedvinden van den Kerkenraad, nog uyt.
 Den 19. February verscheen *D. Jacobus Tolenius*, Predicant, van Amsterdam met 't Schip Schiedam op Batavia gekomen, hier in de Vergadering; dog die Heer leefde niet lang, en komt den 23. April al als overleden voor.
D. Dubbeldryk, nog al dagelyks in zyn quade wegen voortgaande, is op zyne getuygenissen uyt Amboina gebragt (al-zoo hy in Banda al voor een tyd in dienst gefchorft was) de 2. Maart geheel afgezet door den Kerkenraad, dat ook den 9. dito door haar Edelheden goedgekeurd is.
 Den 4. Juny verscheen in Vergadering *D. Nicolaus Molinaeus*, die met 't Schip Leyden hier den 30. May aangeland was.
 Den 10. July verscheen hier *D. Candidius*, door den Landvoogd de Heer *Le Fevre* in Ternate herwaards, wegens eenige twilt tusschen hen, opgezonden, en gaf een bericht aan den Kerkenraad over, waar uyt blyken zou, wat hy in de Moluccos gedaan, en waarom hy herwaards gezonden was, ten grond daar af stellende het schandelyk leven der Nederlanderen met byzitten aldaar, van al het welk aan haar Edelheden een affchrift gegeven wierd.

Ao. 1626.

By nader berading over de zaaken van *D. Dubbeldryk*, vond men den 11. en 22. January wederom goed, hem na 't Vaderland te zenden, alzoo hy in zyn ergerlyk leven voortging. Dog zyn Edelheid stelde dit, tegen het goedvinden van den Kerkenraad, nog uyt.
 Den 19. February verscheen *D. Jacobus Tolenius*, Predicant, van Amsterdam met 't Schip Schiedam op Batavia gekomen, hier in de Vergadering; dog die Heer leefde niet lang, en komt den 23. April al als overleden voor.
D. Dubbeldryk, nog al dagelyks in zyn quade wegen voortgaande, is op zyne getuygenissen uyt Amboina gebragt (al-zoo hy in Banda al voor een tyd in dienst gefchorft was) de 2. Maart geheel afgezet door den Kerkenraad, dat ook den 9. dito door haar Edelheden goedgekeurd is.
 Den 4. Juny verscheen in Vergadering *D. Nicolaus Molinaeus*, die met 't Schip Leyden hier den 30. May aangeland was.
 Den 10. July verscheen hier *D. Candidius*, door den Landvoogd de Heer *Le Fevre* in Ternate herwaards, wegens eenige twilt tusschen hen, opgezonden, en gaf een bericht aan den Kerkenraad over, waar uyt blyken zou, wat hy in de Moluccos gedaan, en waarom hy herwaards gezonden was, ten grond daar af stellende het schandelyk leven der Nederlanderen met byzitten aldaar, van al het welk aan haar Edelheden een affchrift gegeven wierd.

Ao. 1626.

By nader berading over de zaaken van *D. Dubbeldryk*, vond men den 11. en 22. January wederom goed, hem na 't Vaderland te zenden, alzoo hy in zyn ergerlyk leven voortging. Dog zyn Edelheid stelde dit, tegen het goedvinden van den Kerkenraad, nog uyt.
 Den 19. February verscheen *D. Jacobus Tolenius*, Predicant, van Amsterdam met 't Schip Schiedam op Batavia gekomen, hier in de Vergadering; dog die Heer leefde niet lang, en komt den 23. April al als overleden voor.
D. Dubbeldryk, nog al dagelyks in zyn quade wegen voortgaande, is op zyne getuygenissen uyt Amboina gebragt (al-zoo hy in Banda al voor een tyd in dienst gefchorft was) de 2. Maart geheel afgezet door den Kerkenraad, dat ook den 9. dito door haar Edelheden goedgekeurd is.
 Den 4. Juny verscheen in Vergadering *D. Nicolaus Molinaeus*, die met 't Schip Leyden hier den 30. May aangeland was.
 Den 10. July verscheen hier *D. Candidius*, door den Landvoogd de Heer *Le Fevre* in Ternate herwaards, wegens eenige twilt tusschen hen, opgezonden, en gaf een bericht aan den Kerkenraad over, waar uyt blyken zou, wat hy in de Moluccos gedaan, en waarom hy herwaards gezonden was, ten grond daar af stellende het schandelyk leven der Nederlanderen met byzitten aldaar, van al het welk aan haar Edelheden een affchrift gegeven wierd.

1626. Den 16. July verscheen hier ook *Joanas Aartszoon*, Proponent laatst met 't Schip Heusden uytgevaren, en hier over Suratte gekomen.

1)och on-
schuldig
bevonden.

Den 22. dito wierden de zaaken van *D. Candidius* nader onderzocht, en bevonden, dat hy geen schuld, nog oorzaak of reden tot eenige beschuldiging gegeven, maar zig in tegendeel in alles zeer zedig, voorzichtig en stichtelyk gedragen, en men ook over zyn vertrek van daar zeer geklaagd en gemord had, dog ten laste van den Landvoogd quamen veel vuyle zaken voor den dag, en de zwaarste reden van *Candidius* opzenden quam daar op uyt, dat hy had willen hebben, dat men de byzitten zou laten varen, en wettig trouwen, weshalven hy den 2. November volkomen door den Kerkenraad in 't gelyk gesteld, en besloten was aan haar Edelheden over den Landvoogd *La Febre* te klagen, en straf te verzoeken, over dat hy een gemeynte zonder reden, en om zyne byzondere ongegronde geschillen, van haren wettigen Leeraar beroofd, en zoo onweerdig van hem en den Kerkenraad in Ternate gesproken had, dat ik my schame om het hier uyt te drukken. Echter oordeelde de Kerkenraad alhier dat *D. Candidius* meer middelen, het zy by een protest, en betuyging tegen den Landvoogd, 't zy by een nader verzoek, door de Gemeynte aldaar voor hem te doen, behoorde in 't werk gesteld te hebben, waar over zy hem nader berispen zouden, zynde verder hun besluyt zyn Eerw. weder na Ternate te zenden, al het welke mede zoo by haar Edelheden bevonden, en in allen deelen, gelyk mede zyne herzending derwaards, goedgekeurd, en waar nevens van zyn Edelheid ook beloofd wierd, dat hy dien Landvoogd over zyn misflag vermaanen zou.

A. 1627.

Den 4. February verscheen hier de Proponent, *Pieter Bonnus*, met 't Schip den Briel gekomen.

Ook vond den Kerkenraad goed, *D. Molineus* na de Kust in plaats van den 's jaars te voren overleden *D. Follinus* te zenden, en daar op de goedkeuring van haar Edelheden te verzoeken, die'er dan nu ook op volgde.

Den 5. dito vond men nader goed *D. Candidius*, met ernstig voorschryvens van den Kerkenraad en van haar Edelheden, nevens *D. Bonnus* na Ternate, en *D. Isaac Rutenius*, als Proponent met Beverwyk aangeland, in Amboina by *D. du Praat* te leggen, *Candidius* bleef hier, dog *Bonnus* ichynd na Ternate vertrokken te zyn.

Den 15. April verscheen hier *D. Joannes Cavellius*, met 't Schip 't Zeepaard,

IV. DEEL.

van 't Classis van Middelburg herwaards gezonden, zonder dat my blykt waar hy geplaatst is.

Den 4. May wierd *D. Candidius* gelast na Tayouan met den Krankbezoeker *Jan Janszoon van Tekkeren* te gaan, 't welk by haar Edelheden goedgekeurd wierd; dog met eenen daar by gevoegd, dat hy (*Candidius*) het Euangelium daar met geen groote vertooning, of ophef zou invoeren, op dat de Keyzers van China en Japan zich daar aan niet stooten mogten, en dat het beter was in eenige dorpen Krankbezoekers te leggen.

In deze zelve maand komt my ook voor, dat toen al 't Gebed des Heeren, de 12. Artikelen des Geloofs, mitsgaders eenige andere Leerstukken en gebeden in zeer flecht en gemengd Maleyts, ook eenige in het Portugees overgezet waren.

Van de agt verdere maanden van dit Jaar leze niets meer.

Van A. 1628. vind ik mede geen Letter aangeteekend.

A. 1629.

Ik leze nu al van *D. Abrahamus de Roy*, dog wanneer hy hier gekomen zy, blykt niet; hoewel ik geloove, dat hy'er niet lang geweest was.

Hy werd den 28. February by den Kerkenraad als derde Predikant van Batavia gekoren, en *D. Clarenbeek* gelast na Banda te gaan, beyde welke beroepen den 27. by haar Edelheden goedgekeurd wierden.

Ook was hier den 22. dito *D. Robbertus Junius*, met 't Schip Rotterdam, van Rotterdam aangekomen, nevens den Krankbezoeker *Jan Janszoon van Oostdyk* by de Heeren Bewindhebbers, buyten weten van den Kerkenraad, aangenomen.

In deze maand kreeg ook zyn Edelheid, door verkeerde berigten van den Opper-koopman, *Pieter Dirkszoon*, geschil met den Kerkenraad, dog de zaak, onderzocht zynde, werd leugen bevonden.

Den 31. Maart vond men goed *D. Junius* na Tayouan, alzo *D. Candidius* ernstig om zyne verlofing schreef, te beroepen; op welke tyd my ook de Krankbezoeker *Charles* voorkomt.

Den 28. Juny zie ik, dat de Proponent, *Rogier Henrikszoon*, van Suratte hier gekomen was.

Den 12. July verscheenen hier de Predikant, *David Goriszoon*, en *Willem Holtenus*, met *Frederik Henrik*, van Zeeland.

Ook komt daar een bericht voor van de Krankbezoekers *Jesaias Lubberiszoon*, *Jan Brouwer*, en *Jan Dirkszoon*, toen leggende op Solor, die, gezien hebbende,

B

de,

10 J A V A A N S C H E Z A A K E N

1629. de, dat *Antonio d'Ornay*, Bevelhebber op Solor, genegen was de vesting der Ed. Maatschappy, en de Dienaars aan de Portugeesen over te geven, voorgenomen hadden dien Bevelhebber in verzekering te nemen, en aan de Ed. Maatschappy over te zenden, zoo ras daar schepen zouden verschynen. Waar over'er een doorfchooten, en *Brouwer* in een boete van 4. maanden soldy gedoemd was.

Den 18. October beslootmen ook *D. Petrus Bonnus* uyt de Moluccos herwaards te ontbieden, om hem tot Predikant te vorderen, en na Tayouan te zenden.

Den 4. van deze maand was ook de Fiscaal van den Heuvel over swaare lastertaal, en gegeven ergernis, afgehouden.

D. Gysbert Bastiaanszoon hier. Den 6. December quam hier *D. Gysbert Bastiaanszoon*, met 't Schip Batavia uytgekomen, dat, op het Zuyd-land gebleven was.

Hy wierd als Lid erkend, klaagde sterker over den Koopman *Hieronymus Corneliszoon van Haarlem*'s bespottingen, die daar na nog opgehangen is.

Men had nu zedert eenigen tyd den dienst in het Stadhuys waargenomen; dog alzo dit nu mede onbequaam'er toe wierd, zou men na een andere plaats moeten omzien, en verzoeken.

A. 1630.

A. 1630. Den 24. January verzogt *D. Gysbert Bastiaanszoon*, diens zaak voor den Raad van Justitie diende, de voorspraak des Kerkenraads by haar Edelheden, ten eynde zy spoedig mogt werden af gedaan.

Zyn Ed. Speex onthoudt zig van Avondmaal. Zyn Edelheid, de Heer *Speex*, had zedert zyne komst niet ten Avondmaal geweest, waar over door den Kerkenraad aangesproken zynde, zeyde in gemoede dat niet te kunnen doen, wegens den onregtveerdigen gerichtshandel, ontrent zyn Bastard-dogter *Zara Speex*, en *Pieter Cortenhoef*, in 't werk gesteld, weshalven hy met de Heer *Pieter Vlak*, die als voorzitter van die Raad dit vonnis geteekend, en met *Doëlor Bonnius*, en de Fiscaal van den Heuvel, die'er over gezeten en gehandeld hadden, niet wel kon ter tafel gaan; waar op van den Heuvel, en *Bonnius* over twist en op de klage van zyn Edelheid, afgehouden zyn.

D. Holtenus na Banda. In dit Jaar vertrok *D. Holtenus* na Banda; dog van *D. Goriszoon*, leze niets meer.

Den 18. Maart verscheen ook de Krankbezoeker *Marinus Gideonszoon van den Houten*, die (gelyk wy naderhand zien) tot den dienst gevorderd zal werden.

Den 15. April keurde de Kerkenraad *D. Bastiaanszoon* in de zaak door den Fiscaal tegen hem op last van haar Edelhe-

den geopperd, onschuldig, waar af zyn Edelheid kennis zou gegeven werden; ook beklaagde de Kerkenraad zig by haar Edelheden, dat een Predikant, staande onder zyn Kerkenraad, tegen alle Kerk-gebruik aan, door den Fiscaal voor den Raad van Justitie over nalatigheid in zyn dienst onder een deel schelmen en moordenaars, en over dat hy hen niet bestraft had, gedagvaard was, een zaak, waar van men geen voorbeeld in gansch Christenryk vond, van voornemen zynde zyne onschuld van stoel af te kundigen, waar op zyn Edelheid den Kerkenraad liet bekend maken, dat hy voor den Raad van 't gericht mede onschuldig bevonden, en het dierhalven onnoodig was, dit van stoel af te kundigen, zy daar en tegen hielden 't noodig, en zyn Edelheid het weer daarom te meer onnoodig, alzo zyn zaak in 't gericht met veel gematigdheid behandeld was, en dat het anders slegter met hem, was hy in een wereldlyken dienst geweest, afgeloopen zou hebben.

Zyn Edelheid hield mede staande, dat de Fiscaal hem zeer wel over nalatigheid in zyn dienst gedagvaard had, en zeyden Kerkenraad aan, dat hy voortaan altyd zo met een Predikant of Krankbezoeker, nalatig in zyn dienst, zonder den Kerkenraad daar in eens te kennen, handelen, en zulk eenen door den Raad des gericht's doen straffen zou, het welk dezen barssen Heer (die niet veel kennis van Kerk-zaken, en de wyze van die te behandelen schein te hebben) al ettelijke maalen, om den Kerkenraad spyt aan te doen herhaalde; dog *D. Heurnius* zey daar op, dat zyn Edelheid dat wel kon doen; dog dat het tegen de voorregten van alle Kerken in 't Vaderland in de geheele Christenheid, en ook hier, streed; ja zyn Edelheid voegd'er nog by, dat zoo deze of gene Predikant of Krankbezoeker op een Schip zig in zyn dienst te buytenging, zyn Scheepsraad, al waren'er meer Predikanten in de Vloot, hem maar zouden kunnen afzetten, zonder de zelve eens te kennen.

D. Heurnius zeyde hier op, dat, alzo hier niemand middelaar was, die hen scheyden kon, de Kerk het met droefheid moest aanzien, dat men haar rechten ontnam. Zyn Edelheid zey egter, dit niet te willen doen, en hen de geringe zaken wel toe te willen laten, en hen te willen voortaan in hun eer, dog hen verder niets, van 't gene de regeering na zyn oordeel toequam, te willen overgeven. Ook zeyde hy, dat, zoo lang hy zag, dat het wel ging, schoon'er al overlang, van een Politicque Commissaris in Kerkenrade te zenden, gesproken was, hy denzelven nog niet stellen zou.

En

1630. En dus betoonde deze Heer Opper-Landvoogd een groot dog zeer onverftandig en bitter beftryder van de regten der Kerke te zyn, en zeer weynig agting (wat hy daar af verder opgeven mogt) voor de Kerkelyken te hebben, waar over men niet veel redenen had van zig te verwonderen, alzooy hy een Heer was, die zich in opzigt van zich zelve ook zeer weynig aan den Godsdienst en aan 't Avondmaal liet gelegen zyn, willende daar niet aankomen, om dat de Kerkenraad op zyne betichting niet aanftonds gereed ftond, om die gene, die hy daar niet geerne zag (hoewel hyze niet eens behoefde te zien) zonder wettige reden'er af te houden. En dat hy ook de pluyfte van leven niet was, wees zyn bafsaarddogter Zara wel uyt.

D. Baf-
tiaans-
zoon ge-
regtveer-
digd.

Ook had zyn Edelheyd, in twyffel getrokken, of men *D. Gysbert Bafstiaanszoon* wel weer op den ftoel behoorde te brengen, weshalven die van den Kerkenraad, die met geen man, die de ftoel onweerdig was, wilden zitten, verzogten te mogen weten, wat zyn Edelheid (zoo'er iets wezen mogt) tot zynen lafte had, daar by voegende, dat zy anders nogmaalt goedgevonden hadden, zyn onfchuld van ftoel bekend te maken.

Zyn Ed. daarentegen oordeelde het ge-
noeg, dat hy by haar Edelheden, by die van 't gericht, en by den Kerkenraad voor onfchuldig gehouden wierd, en zey verder (wel voelende dat hy aan de grond was, alzooy hy niets t'zynen lafte te berde brengen kon) dat hy hem weerdig kende de ftoel weer te betreden.

Wiens
onfchuld
den Ker-
kenraad
openbaar
afstond-
igen wil.

Tegen dit alles zey *Heurnius*, dat die afkundiging daarom noodig was, om dat men hem voor een tyd heymelyk, en buyten zyn fchuld, van zyn dienst afgehouden, en hem dat eenigzins in veragting by de Gemeynthe gebragt had.

Wat hy dog verder daar over zeggen mogt, zyn Edelheid en begeerde dit niet te hebben, zeggende, dat dit niet alleen onnoodig; maar ook buyten reden en gewoonte was, daar byvoegende dat hy, zoy hy 't begeerde, van den Raad van Justitie bewys van zyne onfchuld bekomen kon, en dat men die gene, die hem qualyk daar over zouden mogen bejegenen, straffen zou.

D. Heurnius voerde hier tegen nog veel andere redenen, die egter weynig ingang by dezen Heer hadden. Ondertuffchen hield *D. Heurnius* Sondags daar aan, of den 12. April in 't ftadhuis Predikende, de Gemeynthe de onfchuld van *D. Bafstiaanszoon* voor, toonende, dat die man niet misdaan had, en dierhalven weerdig was den ftoel weer te betreden, Hy gaf ook naderhand den Kerken-

Dat D.
Heurnius,
op eygen
gezag,
doet.

raad reden, waarom hy dit toen gedaan had.

Den 25. dito, ontbood zyn Edelheid de geheele Kerkenraad voor zig in Rade van Indiën, en vraagde of deze afkondiging van *D. Bafstiaanszoon* onfchuld door *D. Heurnius* uyt haren lafte gefchied was; daar hy hen uytdrukke-
lyk gezegt had, dat hy dit onnoodig hield. *D. Heurnius* zelf zey aanftonds van neen, en dat de Kerkenraad hem dat niet belaft; dog dat hy dit uyt zig zelve gedaan had, om 't gefchil, hier over tuffchen zyn Edelheid en den Kerkenraad gerezen, uyt den weg te ruymen, willende liever alleen daar overlyden, dan dat zyn Edelheid daar over de geheele Kerkenraad, die'er dog mede voor was, aantastten zou, toonende egter aan de andere zyde, dat hy niet een woord ontydig (gelyk zyn Edelheid meynde) en ook niet onbehoorlyk tot na-deel der overigheid, maar alleen de onfchuld van dien man, zoy zy in waarheid was en lag, voorgestelt, en dierhalven ook niets gedaan had, dat eenige berifping verdiende.

Gevolg
hier van.

Zyn Edelheid zeyde, dat hy daarom ook hem alleen daar over aanspreken, en de andere antwoordde, dat hy dat, met Gods hulpe; ook alleen wel dragen zou, willende, zoy hy'er byvoegde, het woord Gods in zyn mond niet laten binden. Waar op dan, na veel andere redenen de Kerkenraad fcheydde.

Op dezen zelve 25. leverde *D. Heurnius* aan de Kerkenraad, na dat hy met den Ouderling *de Hand*, berigt van 't voorgevallene tuffchen hem en zyn Edelheid aan de zelve gegeven had, een gefchrift over, van 't gene hy op den Predikftoel wegens *D. Bafstiaanszoon* on-
fchuld gezegt had, in al 't welke niets berifpelyks gevonden zynde, oordeelde den Kerkenraad, dat *D. Heurnius* in al-
len dezen wel gedaan had.

D. Heur-
nius door
den Ker-
kenraad
gedekt.

Gelyk nu deze Opper-Landvoogd met den Kerkenraad en Kerkelyken zoy overhoop lag, alzooy fpiegelde zig de Buyten-Landvoogden hier mede aan, en volgden die voetftappen, gelyk wy dat in *Quiry Raamburg* in Banda op dezen tyd, en elders, ontmoeten zullen.

Ook wierd nu (zoy ik zie) 't Avondmaal op twee plaatzen, in 't Kafteel, en in 't Sradhuys, bediend.

Men fprak zyn Edelheid nu ook aan over de Heer *Vlak*, en Doctor *Bontius*, alzooy die wenfchten weder ten Avondmaal te gaan, ontrent welke (zoy den Kerkenraad daar op ftond, en dit verzogt) zyn Edelheid zeyde zig geerne te willen laten vinden; dog dat men egter de eere van zyn dogter, zoy veel de billykheid toeliet, herftellen moest.

12 J A V A A N S C H E Z A A K E N

1630. D. Bonnus hier. Den 26. September verscheen de Proponent *Bonnus* alhier en deed bericht van den staat der Moluccos, en van de Kerke in Amboina.

Den 17. October verfolgt de Proponent *Aartszoon* na 't Vaderland te gaan, dat hem geweigerd is.

D. Bastiaanszoon wil na 't Vaderland.

D. *Bastiaanszoon* verzogt den 24. mede met zyne Dogter derwaarts te vertrekken, dog de Kerkenraad oordeelde beter, dat hy hier bleef. Wilde hy dit egter zelf by zyn Edelheid verzoeken, hy kon. Hy verzogt daarop den 31. dat, zoo hy niet na 't Vaderland ging, hy dan, by 't verzenden, voor anderen mogt gezonden werden.

D. *Bonnus* verzogt ook, dat men op zyne verdere bevordering denken wilde,

dat hem beloofd werd, zoo ras men uyt Tayouan antwoord krygen zou.

Men vond den 31. October ook goed, by een sijnckschrift aan haar Edelheden om een nieuwe Kerk te verzoeken.

Verzoek om een nieuwe Kerk.

Den 16. December verscheen hier uyt 't Vaderland, met 't Schip *Deventer*, D. *Helmichius Helmichii*, en op de zelve tyd verzogten, D. *Dankaarts* alzooy tyd al anderhalf jaar uyt was, en *Heurnius*, diens tyd haaft zou uyt zyn, om ontslag, waar by de laatste voegde, dat hy (mits dat de Kerk van Batavia'er niet door lyden moefte) dit voor al verzogt, om volgens 't oogmerk, waar mede hy in Indiën gekomen was, het Euangelium in Key, Aroc, Solor, Timor, en in andere plaatzen, te verkondigen.

D. Helmichii hier. Dankaarts en Heurnius verzoeken ontslag.

V I E R D E H O O F D S T U K.

Vervolg der zaaken van den Godsdienst. Op Java van 1631. tot 1635.

A. 1631.

A. 1631. Maleyts werken overgezekt door Reul, &c.

Den 21. January komt voor dat het Euangelium Matthei door *Albert Reul* (zonder dat my blykt, wat hy geweest zy) en andere schriften, in 't Maleyts overgezekt, in druk gegeven waren.

Zyn Edelheid eyschte toen ook 't advys van den Kerkenraad over verscheyde zaaken, wegens welke zyn Ed. een besluyt op den 23. dito overgeleverd is.

Harde taal van zyn Edelheid.

Zyn Ed. zeyde dat hy dit Kerkelyk besluyt verwierp, dat hy dit ook nooit, en alleen maar haar oordeel, en geen besluyt, afgevorderd had, en dat hy 't besluyt daar over aan zich zelven hield, zeggende dat de Kerkenraad een Predikant voor een half jaar by leening, en niet als gevolmagtigde, na Amboina zenden kon.

De Kerkenraad bleef ondertusschen by haar besluyt volharden, verzoekende zyn Edelheids schriftelyk antwoord, zoo'er in het zelve iets was, dat zyn Ed. mishagde, willende zyn Ed. geerne in alles genoeg geven.

Verdere geschillen met hem

Zyn Ed. zeyde, dat hy niet verstonde, dat *D. Holtenus*, op Neira in Banda leggende, door den Landvoogd aldaar gelicht, en in Amboina geplaatst zou werden, ten ware dat men den Kerkenraad in Banda, daar 't nu wel ging, in onrust helpen wilde: want zyn Ed. wilde niet toestaan, dat *D. Bastiaanszoon*, in de plaats van *Holtenus*, op Neira zou gelegd werden; zoo dat *D. Bastiaanszoon* in dit Jaar derwaards schynd gezonden te zyn.

Zyn Ed. belaste weer, dat de Kerkenraad een Maleyts-kundig Predikant dien zy best missen konden, na Amboi-

na, niet als gevolmagtigde maar ter leen, zoude zenden, of, zoo zy 't niet dede, dat dan haar Edelheden het zouden doen. Waar op de Kerkenraad, om verdere moeite voor te komen, D. *Dankaarts* verzogt, om by leening na Ambon te gaan, zonder zig met de zaaken der Predikanten in Amboina te bemoeijen, dat hy gewillig aannam.

D. Dankaarts na Amboina.

Den 9. February is goedgevonden by den Kerkenraad, en by haar Edelheden den 20. goedgekeurd, dat'er donderdag 's morgens ten 9. uuren gepredikt zou werden.

De Donderdagspreek.

Den 6. Maart verscheen hier de Predikant *D. Henricus Bucherus*, met 't Schip *Vlissingen*, van de Classis van Zeeland.

D. Bucherus hier.

D. *Helmichii* schynd in 't begin van dit Jaar na Amboina vertrokken te zyn, alzooy hy'er toen al was.

D. Helmichius na Amboina.

Den 5. Juny verscheen uyt 't Vaderland *D. Abraham Rogerius*, van Amsterdam, met 't Schip *Wezel*, als Predikant.

D. Rogerius hier verscheenen.

Den 12. July gaf D. *Dankaarts*, nu weer hier gekomen zynde, bericht van 't gene hy in Amboina verriicht, en hoe hy de Kerk'er gevonden had. Dat *Melchiorzoon* den volke daar zeer onaangenaam, en maar bezig was, om zich en *Du Praat* by 't zelve in kleynagting te brengen, door hunne beloften niet na te komen.

D. Dankaarts hier.

Den 3. July wierd de Proponent *Bonnus* na Tayouan beroepen, en den Proponent *Jonas Aartszoon* zou men na Suratte zenden; en alzooy de Opper-Landvoogd beter oordeelde uyt de twee overige Predikanten alhier, met de Vloot onder de Heer *Philip Lucaszoon*, 'er een mede te geven, zoo oordeelde de Ker-

ken-

1631. kenraad best een Predikant nevens D. *Aartszoon* te zenden, waar toe D. *Rog-
nius* op *Vloot*. dito gekoren, en den 31. di-
to by de Regeering goedgekeurd is.

Ook verzogt D. *Aartszoon*, nu al lang Proponent geweest zynde, tot Predikant gevorderd te werden, waar over men zey met zyn Ed. te zullen spreken.

Den 11. September vonden zy goed, weer om een Kerk te verzoeken, alzo zy zich nu nog in 't voorpand van 't Stadhuis behelpen moesten.

Op deze zelve dag verscheen ook in de vergadering D. *Wilhelmus Vinmannus*, gewezen Predikant, nu als Krankbezoeker, van Middelburg, en verzogt weer tot Predikant gevorderd, of anders na 't Vaderland te rug gezonden te werden. Ook verzogt hy te mogen Proponeren, dat hem toegetaan is voor een tyd aan boord te doen, daar na aan Land, en den 16. October, op de Reede.

Den 2. October verscheen hier mede D. Heem-uyt 't Vaderland, D. *Joannes Heemstede*, stede hier. met 't Schip *Hollandia*, als Predikant.

Den 4. October verzogt ook D. *Dankaarts* om zyne verlossing, die men aan zyn Ed. voordragen zou.

Den 11. December verscheen hier, D. *Florentius Middelbovius* als Predikant van de Classis van Rotterdam, met 't Schip van die zelve naam. Hy had wel zyne getuyg-schriften by zich; dog zy voldeden niet, alzo hy geen commissie of last-brief van den Kerkenraad nog van de Heeren Bewindhebbers had. Hy zey dat hy niet geweten had dit nodig te zyn, meenende dat het genoeg was als daar over aan den Opper-Landvoogd en zyne Raaden geschreven was.

Den 16. December zond de Opper-Landvoogd *Specx*, de Heeren *Vlak* en *van der Burg*, beyde Raaden van Indiën, in Kerkenrade, om hen verscheyde zaken bekend te maken, en daar onder 't besluyt dat haar Edelheden genomen hadden, om over al 2. Politicque Commissarissen in den Kerkenraad te stellen, en ook 't beroepen der Predikanten aan zig te trekken. Dat als eerste Commissarissen hier verschynen zouden de Heer *Arend Gardenys*, buytengemeene Raad, en *Jacob van Vossle* geheymfchryver van zyn Edelheid. Als ook, dat haar Edelheden besloten hadden, ten eersten een Kerk te bouwen.

Den 16. December is ook D. *Candidius* hier uyt *Tayouan*. D. *Candidius* uyt *Tayouan*.

Ook zeyde de Kerkenraad, dat zy die Politicque Commissarissen niet wilde aannemen, nog hen plaats geven, voor dat zy daar over na 't Vaderland aan de Heeren Bewindhebbers, Classen en Synoden geschreven hadden, en dat zy zoo daar op als op de Kerkenordre, eerst na-

der order zouden afwagten, biddende zyn Edelheid, dit zoo lang op te schorten.

Den 17. verbood zyn Edelheid (die den Kerkenraad overal zogt te kortwieken en haar magt te benemen) dat men zekere overfpeelster, een weduwe *Janneke Rey-Zyn E-nenburg* genaamd, geen openbare schuld bekentenis zou laten doen, zijnde het genoeg, dat zy dat voor den Kerkenraad bekend had, alzo die gemeente teer, en die gewoonte hier nieuw was; dog D. *Heurnius* gaf hem tot antwoord, dat die gemeente niet teer, maar zeer ruw was, (waarom hier ook strenger tugt, dan in 't Vaderland, geoeffend wierd) en dat ook die gewoonte niet niedw, dewijl die in 't Vaderland gebruykelijk, en hier zelf een swaarder, te weten, die van den Kerkelyken ban, ontrent *Trynse Floris* (die zig, schoon in 't Vaderland een man hebbende, aan de *Koopman, Pieter Dirkszoon* weer verloofd had,) gebruykt was, ter tijd toedat zy over haar gedrag berouw betoonen zoude.

Zijn Ed. zey egter, dat die bekentenis voor den Kerkenraad genoeg was, en dat hy niet zou toelaten dat deze *Juffr. Flams* in 't openbaar die bekentenis dede, niet begerende dat men dit hier invoerde, niet tegenstaande men zyn Ed. zeyde, dat zy daar toe gewillig was; dog de Kerkenraad vond goed deze openbaare bekentenis haar te laten doen, maar dezelve tot het naafte Avondmaal uit te stellen. Ook bleef zyn Edelheid volharden met overal 2. Commissarissen Politicq in de Kerkenraad te willen zenden, waar op de Kerkenraad goed vond daar over het oordeel, en de stemmen van alle de Predikanten, zoo der tegenwoordige, als der afwezende, in te nemen.

Den 17. besloot men de voornoemde 2. Commissarissen, by een schriftelijke verklaring, als'er toe gedwongen zijnde, te dulden, ter tijd toe dat men uit het Vaderland nader schryvens, en een vast gestelde Kerk-order kreeg, zullende zig voor eerst aan die van de Heer *De Carpentier* houden; en dit geschrift wierd door deze navolgende Leden ondertekend:

Abraham de Roy.
Justus Heurnius.
Georgius Candidius.
Sebastianus Dankaarts.
Gysbert Baftizanszoon.
Joannes Theodorus Heemstede.
Jacob de Hard.
Andreas Duræus.
Cornelis Theunifz. Drent.
N. Gibson.

1631. Waar uyt ons dan ook blijkt, dat D. *Bastiaanszoon* uyt Banda weder hier gekomen is. Ook zie niet, dat D. *Middelbovius* nog erkend was als Lid, die nog na zijne dimissie, en ontslag van zijn Scheveningse Kerk onder zijn boeken zegt.

De zaak van D. *Middelbovius*. Den 18. dito verscheenen de twee voornoemde Heeren Politicque Commissarissen met een schriftelijke last van haar Edelheden in de vergadering, om daar te zitten, alles aan te teekenen, en daar af bericht aan haar Edelheden te geven.

Wie men al van 't Avondmaal af-hield. Ik zie ook, dat men de gewoonte hier had, van de genen, die niet neertig genoeg tot 't gehoor van Gods woord quamen, af te houden van de tafel des Heeren.

Den 22. dito vond D. *Middelbovius* een getuyg-schrift, van de Heer *Job. l'Empereur* in de Hage uyt name der Predikanten getekend, ten bewijze van zijne verzoening met die Classis, en met een aanbeveeling van hem weer te beroepen, waar op hy dan voor eerst weer tot den Kerkdienst aangenomen is, tot dat men uyt het Vaderland nader schryvens over hem krijgen zou, waar af zijn Edelheid kennis zou gegeven werden, aan wien men ook voorstelde om een Kerkelyk dienaar van hier na 't Vaderland te zenden, om uit hun naam een vaste Kerk-ordre voor Indiën te verzoeken, waar van zijn Ed. zig niet afkeerig betoonpe.

Den 23. December vond zijn Ed. goed, dat men D. *Middelbovius* tot nader ordre uyt 't Vaderland, maar in den Kerkdienst gebruyken kon.

A. 1632.

A. 1632. Dit Jaar ging D. *Bastiaanszoon* weer na Banda, en D. *Heemstede* na Amboina, van waar D. *Wouter Melchiorzoon Vintarius* hier quam, en na 't Vaderland vertrok.

Den 8. Januari verzogt D. *Middelbovius*, om nevens de vaste Predikanten in een vaste beurt te prediken; dat bevoorens nu en dan wel geschied, dog zedert afgekeurd was, waar op men den 15. dito nader overwoog, of men ook de Buyten-predikanten voortaan wel zitplaats in de vergadering behoorde te geven, alzo zy schadelijke gevolgen uit hun zitten daar trokken, meenende, dat zy nevens de vaste Predikanten hier dan ook in een vaste beurt moesten prediken; dog 't besluit daar over is tot de naaste Vergadering uitgesteld.

Voorstellen van de Heer *Gardennys*. Den 22. dito verzogt de Heer *Gardennys* 't oordeel des Kerkenraads over het verzenden van een Predikant na Amboina, en diende hen ook aan, dat'er by haar Edelheden een besluit genomen was,

om de nieuwe Kerk te bouwen, en'er een begin af te maken. Ook verzogten deze Commissarissen de Brieven, na 't Vaderland gezonden, te lezen, en 't oordeel des Kerkenraads, of de Buiten-Predikanten in de Vergadering mede zitting, hun predikbeurten als andere, en ook beurten, om huisbezoekingen te doen, zouden hebben.

Men zou ook een inzameling van eenige penningen doen, om die tot 't opbouwen van de nieuwe Kerk te gebruiken, waar toe de Heer *van der Burg*, en D. *de Roy* zouden werden aangesteld.

De Kerkenraad zeyde ook, dat zy volgens ontfangen last der Classen en Bewindhebbers, niet vermogens was recht der Kerken, hen vertrouwd, tegen haren eed aan anderen over te geven, en dat het derhalven van haren post was over 't verzenden der Predikanten niet alleen haar oordeel te geven; maar die ook te beroepen, en dat het zelve aan haar, en niet aan de regeering alhier, stond, en dat deze hare last ook by de Heeren Bewindhebbers goed gekurd was.

Ook weigerde zy op dien zelven grond hare brieven aan de Heeren Bewindhebbers, en aan de Classen geschreven, aan haar Ed. te laten lezen, alzo dien eysch met de ordre van die Heeren streed.

Ontrent het zitten der Predikanten in Kerkenrade vonden zy goed, dat zy'er mogten komen, om al, 't geen hen beliefte, aan te teekenen; dog zittende op een byzondere plaats, en dat men hen nu en dan met bescheidenheid een predikbeurt geven zou, waar in zy vast stelden dat, en haar Edelheden, en de gemeente, genoegen zoude vinden. Ook zouden zy met de vaste Predikanten de byzondere huisbezoekingen eens 's weeks doen.

Ontertusschen was D. *Heurnius* over D. *Heurnius* een predikatie, den 25. Januari gedaan, op 't Schip Rotterdam vastgezet. De Kerkenraad, die na gezien hebbende, vond'er niets berispelyx in, maar dezelve, by een eenparig oordeel met Gods woord, en hare stoffe over een te komen, weshalven zy ook besloten, om zyn ontslag te verzoeken.

Men ziet uyt alle omstandigheden klaar, dat deze scherpe Heer *Öpperlandvoogd*, hoe zagt en voorzigtig ook door D. *Heurnius* behandelt, een byzondere bitterheid van geest tegen hem, zedert dat hy de onschuld van D. *Bastiaanszoon* tegen zyn last van stoel afgekondigt had, heimelyk gevoed hebbende, maar gelegenheid zegt, om zig op de eene of de andere wyze aan hem te wreken.

Den 19. Februari verzogt hy zelf aan zyn Edelheid om zyn ontslag.

Den

1632. Den 24. dito verzogten de Heeren *Vlak* en *Gardenys* aan den Kerkenraad al weder hun oordeel, wie *D. Melchiorzoon* verlossen, en wie men op *Lonthoir* plaatzen zou; als ook dat men *D. Dankaarts*, en *Heurnius* vragen zou, of zy genegen waren langer hier te blyven.

De eerste zeide, dat hy dit Jaar geerne na 't Vaderland wilde vertrekken, en de ander dat hy nog wel 2 Jaaren blyven wilde.

Over 't stuk van 't verzenden en beroepen der Predikanten vond men goed geen oordeel te geven, maar een besluit daar over te nemen, en daar af kennis aan haar Edelheden te geven, en dierhalven wierd'er besloten om *D. Heembede* in plaats van *D. Melchiorzoon* na *Amboina*, en *D. Gysbert Bassiaanszoon* op *Lonthoir* te plaatzen. Dog hoe hen dat daar na bekomen zal, zullen wy in 't vervolg zien: want had zyn Ed. te voren scherp geantwoord, hy zal 't nu hier op nog scherper doen.

In vryheid herdield.

Den 4. Maart wierd *D. Heurnius* ontslag andermaal verzogt. En op deze dag volgde ook zyne verschyning in de Vergadering. Hy stelde voor, om zyne onschuld openbaar voor de gemeynte te doen blyken; dog men oordeelde best het daar by te laten; waar by zyn Eerw. dan zeyde zig gerust te zullen houden.

Den Kerkenraad in Rade van In-dien ontboden.

Den 9. April, ontbood zyn Edelheid *Specx* den ganschen Kerkenraad weer voor zich in Vergadering der Heeren Raaden, zey *D. Heurnius* aan, dat haar Edelheden goedgevonden hadden, dat hy met de gereed leggende schepen na de *Kuft* van *Choromandel* vertrekken, en, van daar wedergekeerd zynde, na 't Vaderland gaan zou, verbiedende hem verder weer in Vergadering van den Kerkenraad te komen, of hier te prediken, en dat om de onbehoorlykheden op gisteren door hem in Kerkenraade gepleegd, by de voorstelling door hem aldaar gedaan.

Den 3. May verzogt de Kerkenraad, dat *D. Heurnius* van 't gaan na de *Kuft* mogt ontlagen zyn; dog de *Opperlandvoogd* bleef daar op staan, zeggende egter, dat zoo *D. Heurnius* 2. Jaaren by leening op de *Kuft* wilde blyven, zyn Ed. dan nader over zyn zaak spreken wilde.

D. Heurnius weygerde wel dit te doen; dog is egter daar na nog na de *Kuft* vertrokken.

D. Dankaarts geeft in overweeing aan de Vergadering de instructie der Heeren *Bewindhebbers*, waar op zich zyn Edelheid beroepen had, bewyzende daar mede, dat alles, by voorval van diergelijke zaaken by berading met de naburi-

ge Predikanten geschieden moest, dat nochtans geheel tegenstrydig door zyn Edelheid behandeld was, en dat men dierhalven de instructie aan zyn Ed. behoorde te vertoonen. Men besloot daar op dit in 't byzonder door een Predikant, en niet uit naam van den Kerkenraad, te doen.

Den 6. May nam *D. Heurnius* zyn afscheyd, en vertrok na de *Kuft*.

Den 15. Juli quam *D. Rogerius* weer van zyn *Suratte* togt, pryzende den Heer *Philip Lucaszoon* byzonder als een handhaver van de zaaken van den Godsdienst: stelde voor een *Krankbezoeker* zoo wel in *Persien*, als in *Suratte*, te leggen, en maakte bekend, dat de Heer van *Hazel* (die al 't Jaar te voren als *Bevelhebber* in *Suratte* lag) de 150. *Psalmen* in 't *Maleys* overgezet had.

Den 22. dito verzogt de Heer van *Vosfelen* uit zyn Ed. naam 't oordeel des Kerkenraads over een Predikant in *Dankaarts* en *Molineus* plaats, en of men een Predikant op de *Vloot* na *Suratte* zou konnen missen; dog zy zeyden den 30. dito zig over 't eerste nader te zullen beraden, by *Heurnius* te rug-komst, en by de komst van nog een Predikant uit 't Vaderland; dog hielden 't noodig een Predikant na de *Kuft* te zenden.

Zyn Ed. liet ook weten aan de Kerkenraad, dat hy geen besluit van haar, maar alleen haar oordeel verzogt had, om een Predikant te verzenden, en dat hy met zyne Raaden na zyn goeddunken daar over een besluit nemen zoude, en die dat van hen niet aanstond, kon na 't Vaderland vertrekken.

Die van den Kerkenraad antwoordden hier op by een vertoog, dat zy gedaan hadden zoo, als zy meynden, dat het behoorde, en dat schoon zyn Ed. gezegt had maar hun oordeel'er over te eysschen, zy egter als wettige Dienaren *Jesu Christi* niet hadden konnen nalaten, 't geen tot hun ampt behoorde, te weten, om een Predikant wettig te beroepen, alzo dit hun werk was, zy daar toe gevolmagtigt waren van God, gelast by hare instructie, door de Heeren *Bewindhebbers* goedgekeurd, en door hare gewisse en by eede daar toe verbonden, alzo zy dat aan de *Kerk* en *Regeering* in 't *Vaderland* gefworen hadden, behalven dat zy nu van de *Classis* van *Amsterdam* en *Zee-land*, en ook van de Heeren *Zeventien* gelast waren, zig na den ouden voet van de *Kerken-regeering*, zo als die magt Jaaren lang geweest was, te richten.

D. Jacobus Vertrecht verscheen ook op *D. Verdezen* 5. *Augustus* alhier, met 't *Schip Emilia*, van *Middelburg*, als Predikant.

16 J A V A A N S C H E Z A A K E N

1632. Den 12. dito verzogt D. *Jonas Aartszoon*, weder zyne bevordering tot Predikant, alzoo nu lang Proponent geweest was, of dat men hem anders wilde toestaan na 't Vaderland te gaan. Men beloofde hem zyn Ed. hier over te spreken.

Na Surat-
te. Den 31. dito is D. *Vertrecht*, op goedkeuring van zyn Ed. met de Vloot, na Surat te gelast te vertrekken.

De zaak
van Jan-
netje Rei-
enburg
uytge-
feld. Den 2. September was *Jannetje Reenburg* wel bereid, om zondags'er aan openbare boete te betuigen, en zig met de gemeente te verzoenen, dog dit wierd by zyn Ed. uitgesteld, tot dat hy (te weten de Heer *Brouwer*, die nu Opper-Landvoogd was) hier over met de Heer *Speex* zou gesproken hebben.

D. Heur-
nius van
de Kuff. Ondertuffchen was nu D. *Heurnius* van de Kuff weer hier in de Vergadering verschenen; had de Kerk aldaar, door D. *Molinaeus* yver zeer wel bevonden; verzogt verder de voorpraak der Vergadering tot herstelling in zynen dienst alhier, dat zy hem beloofden aan zyn Ed. te verzoeken, die ook aannam met de Heeren Raaden'er over te zullen spreken.

Gesprek
van zyn
Ed. met
de Predi-
kanten. Den 10. September ontbood zyn Ed. al de Predikanten by zich, en zeyde, dat hun smeekschrift van den 20. dito wat te scherp was, verklaarde dat hy zig houden zou aan de instructie der Heeren Meesters; dog alzoo'er D. *Heurnius* niet by was, is dit weer uitgesteld.

Den 11. dito, quamen zy weer alle, met D. *Heurnius* voor beide de Opper-Landvoogden en Raaden, zeggende, dat zy by 't vorig beslotene bleven volharden, en dat zy op 't smeekschrift schriftelyk zoude antwoorden, gelyk zy den 12. dito ook deden, waar in zyn Ed. zeyde, dat wy ons na de Scheeps instructien richten zouden, en hem maar ons oordeel over 't verzenden van een Predikant te kennen zouden geven.

De Kerkenraad betuigde den 13. van haar recht niet te kunnen afstaan om Predikanten te beroepen, om redenen bevorens reeds gegeven, waar by zy ook den 15. bleven volharden, waar over zyn Ed. D. D. *Heurnius*, de *Roy* en Mr. *Dunneus* zeer hard bejegende.

De Heer;
van der
Burg
Commis-
saris Poli-
ticq. Den 17. dito is D. *Rogierius* een schriftelyke last door de Heer *van der Burg*, nu Commisaris Politicq., behandigt, om zig uit naam van zyn Ed. op 't Schip *Weesp* in zyne bediening te vervoegen.

D. Roge-
rius na
de Kuff. Die van den Kerkenraad, raadden hem van zyn Ed. een vaste gemeente te verzoeken. Ondertuffchen hebben zy hem op *Paliacatta* geplaatst, zoo hy van zyn Ed. belast wierd daar te blyven, en bestelden hem daar toe ook een beroep-brief.

Den 23. dito verscheen hier uit 't ^{1632.}Vaderland *Alonse Bourgeois*, met 't Schip de <sup>Krankbe-
zoeker</sup>*Lecuwijn*, met magt van den Kerkenraad van Amsterdam om te doopen, dat hier verboden wierd. <sup>met magt
om te
doopen.</sup>

Den 14. October stelde de Heer *Brouwer* voor, of 't niet noodig was een inzameling van penningen te doen tot het maken van een Maleytsche Kerk; dog de Kerkenraad oordeelde het best, dat men ten 7. uuren Maleytsch predikte in de Duytsche Kerk. <sup>Maleyts
hier 's
morgens
gepredikt.</sup>

Den 21. October gaf de Heer *van der Burg* te kennen, dat D. *Heurnius* van de <sup>D. Heur-
nius ver-
zoend.</sup>*Schorzing* van zyn dienst by haar Edelheden ontslagen, en volkomen hersteld was.

D. *Candidius* werd als vierde Predikant <sup>D. Candi-
dius ade
Batavise
Predi-
en eenparig
verkoren,
waar op men
zyn kant.
Ed. goedkeuring
verzoeken zou.</sup> van Batavia, op aanbeveeling van zyn Ed. door den voorzitter voorgedragen, en eenparig verkoren, waar op men zyn kant. Ed. goedkeuring verzoeken zou.

D. *Jonas Aartszoon*, staande op zyne <sup>D. Aarts-
zoon.</sup> bevestiging als Predikant, zou nu mede in de Vergadering zitten. Hy schynd in 't volgende Jaar na Ternate vertrokken te zyn alzoo hy'er A. 1633. in D. *Schotte*'s plaats al was.

Den 21. December zogt zyn Ed. de zaak van *Jannetje Hams* al weder uit te stellen, dog liet egter eyndelyk aan den Kerkenraad over, om hier in te doen zoo als 't behoorde, die noodig oordeelde dat dit openbaar geschieden moest, gelyk zy aannam twee dagen daar na te doen. <sup>Openbare
boete
door Jan-
netje
Hams.</sup>

Ook bleek uit een brief door D. *Heurnius* aan D. *Waleus* in 't Vaderland, dat'er nu 500. Ledematen op Batavia waren.

A. 1633.

Den 6. Januari vond men goed zyn ^{A. 1633.}Ed. voor te dragen de noodzakelykheid van 't oprichten van een gezelschap van eenige Nederlandfche en Mixtice jongens tot Krankbezoekers en Proponenten.

Den 17. droeg de voorzitter uit naam van zyn Ed. de Heer *Brouwer* voor, de groote hope van bekeering, die men in Amboina wegens de Alfoereesen van *Radja Sahoelau*, en anderen, had, weshalven men dienftig oordeelde een bequaam man daar na toe te zenden, dat D. *Heurnius*, mits openblyving van zyn plaats hier, aannam te gaan waarnemen, 't geen haar Edelheden byzonder behaagde.

Den 3. Februari verscheen hier D. *Molinaeus* van de Kuff van Choromandel met een getuigenis van de goede stand der Kerken aldaar, en dat D. *Rogierius* daar in zyn plaats gebleven was. <sup>D. Moli-
naeus hier
en D. Ro-
gerius op
de Kuff.</sup>

Den 10. dito zie ik, dat D. *Junius* in Tayouan leggende, om nog een Predikant op Sinkam verzogt.

D. Mo-

1633. D. *Molineus* bood zig by zyn Ed. aan, om hier de Portugeefche dienst waar te nemen. Dog die wees hem na den Kerkenraad, die dit ondienstig oordeelde, alzoo 't maar tot afbreuk der Maleytsche Kerk strekken zou, weshalven men maar by de Maleytsche (waar over al veel redeneringen tusschen de drie vorige Opper-Landvoogden, en den Kerkenraad gevallen waren) volgens vorige besluyten, zoude blyven.

D. Candidius na Tayouan.

D. *Candidius* wierd den 5. May op zekere voorwaarden, by zyn Ed. goedgekeurd, na Tayouan beroepen. Dog dat hy by zyn te rug komt hier weer Predikant zou zyn, gelyk hem den 28. dito dit ampt zeer plegtelyk opgedragen is.

Ook verscheen nu de Krankbezoeker *Julius Ruelius*, met 't Schip Middelburg.

D. Vertrecht uit Surat.

D. *Vertrecht* verscheen hier den 23 Juni weer uit Surat, en pres den Heer *Lucaszoen* ook zeer als een voorstander van de zaaken van den Godsdienst.

Den 21 Juli quam hier van Enkhuyfen *Jan Janszoen Priferius*, met 't Schip Venhuyfen.

D. De Roy ontflagen.

D. *de Roy* verzogt ook, wegens gestadige swakheid, zyn ontslag na 't Vaderland, als mede, dat hy, by 't schryven aan de Classis van Walcheren en Amsterdam, in een van die Classen geplaatst mogt werden, om zig te beter van zyn oordeel ontrent de Indische zaaken te kunnen bedienen, dat hem alles toegestaan is.

Men vond den 18 Augusti ook goed, dat, by ziekte van een Predikant, of ander voorval van oneenigheid, &c. met eenige Ledematen, een Buyten-Predikant, in 't Vaderland bevestigt zynde, dan hier 't Avondmaal zou mogen waarnemen: want *Dankaarts*, en de *Roy* ziek, en *Candidius* en *Heurnius* na Tayouan en Amboina zynde, zoo was 'er geen ander vast Predikant hier.

D. Molineus vast Predikant hier.

Op den zelve dag is D. *Molineus* tot vaste Predikant van Batavia by den Kerkenraad gekoren, dat haar Edelheden goedgeurden.

D. Schotte uit Ternate.

Den 6 October verscheen D. *Petrus Schotte*, uit Ternate hier in Vergadering.

D. *Johannis Heemstede* in Amboina, verzogt zyne verlossing van daar, die den 21 dito, toegestaan wierd. Ook verzogt men D. *Schotte*, zig hier langer in 't Land te willen verbinden, dog hy was daar toe ongenegen, alzoo al een Jaar over zyn tyd had gediend.

D. Vertrecht na Amboina.

Den 3 November is D. *Vertrecht*, als vervanger van D. *Heemstede*, na Amboina beroepen, en den 10 goedgekeurd.

Dienft der Buyten-Predikanten.

Ook zie ik, dat de Buyten-Predikanten in dezen tyd de huysbezoeken mede waarnamen nevens de vaste Predikanten.

IV. DEEL.

kanten, en dat ook de nalatigheid in 't hooren van Gods woord iemand onweerdig maakte om ten Avondmaal te gaan.

Den 8 December, nam D. *Schotte* de Reede waar.

Ook zie ik in 't volgende Jaar gevallen van perzoonen, hier van 't Avondmaal gehouden, om dat zy te veel by iemands vrouw verkeerden, of zig maar eens dronken gedronken hadden, waar in zelf de algemeene Ontfanger, en andere van aanzien, niet verschoond wierden.

A. 1634.

Den 30 Maart zag men met verwondering, dat de Heer Opper-Landvoogd *Brouwer*, geen Lidmaat was, die daar over zou werden aangesproken.

Den 3 April bleek, dat D. *Dankaarts* overleden, en aan den Krankbezoeker *Jan Janszoen* toegestaan was te proponeeren, dat hy tot genoegen gedaan had.

Vermits nu, by de dood van D. *Dankaarts*, in de Maleytsche Kerk niet kon gepredikt werden, alzoo D. *Molineus*, nog D. *Schotte* daar toe niet in staat waren, zoo zou D. *Molineus* den 14 May een Portugeefche predikatie doen, alzoo hy 5 jaaren in die taal op de Kust gepredikt had. En dus zou men de eene zondag in de Maleytsche, en de andere zondag in de Portugeefche taal prediken; waar tegen men egter nu niet opperde (gelyk wel te voren) dat 't Portugeefsch tot afbreuk der Maleytsche Kerk dienen zoude; dat my maar als enkele nyd tegen D. *Molineus*, die men die eer bevoorens misgunde, voorkomt, en dat men dien neerftigen Heer nu niet verder had kunnen beletten, alzoo hy nu mede wat meer te zeggen had, en hier maar alleen nu van de vaste Predikanten was.

A. 1634. De Heer Brouwer geen Lidmaat. D. Dankaarts dood.

D. Molineus alleen Predikant.

D. Carrelier hier.

Den 15 Junius verscheen hier D. *Sa-muel Carrelier*, met 't Schip Fredrik Henrik, van 't Classis Middelburg, als ook *Marinus Gideons van den Houten*, van Middelburg, met 't Schip ter Veer.

Men kreeg, by schryvens van D. *Heurnius* en *Vertrecht*, berigt van de dood van D. *Clarenbeek*, en D. *Bastiaanszoen* in Banda, A. 1633, al overleden.

De Proponent *Abasuerus Hogefeyn*, die al eenige Jaaren in Surat gelegen had, wierd van D. *de Roy*, en ook van de Heer Directeur *J. van der Graaf*, aldaar sterk aan deze Vergadering aanbevolen; die nu op Batavia schynd gekomen te zyn.

Na Juni leeft men niet meer van D. *Schotte*, die omtrent deze tyd zal overleden zyn.

Den 29. dito wierd aan *Marinus Gideonszoen van den Houten* een text gegeven, om te proponeeren, en den 13 Juli was door zyn Ed. voorgeflagen, om den zelve, *Hogefeyn*, en *Jan Janszoen Priferius*,

1634. *serius*, nu nog Krankbezoekers zynde, tot den predikdienst te bevorderen, zoo zy zich voor 10 jaaren verbinden wilden. Deze, en ook *Jan Roemers*, een student, zouden alle week door *D. Molineus* ondervraagd werden, omze tot den dienst te behelpen.

D. Hoemfede na Banda. Ook was in Augustus *D. Heemfede* uit Amboina na Banda vertrokken

D. Verhagen hier. Den 5. October, quam hier *D. Antonius Verhagen*, van Utrecht, met 't Schip *Zutphen*, van de Classis van Amsterdam.

D. Holtenus na 't Vaderland. Den 12 dito quam hier *D. Holtenus* uit Banda, die den 23 December na 't Vaderland ging, en gaf bericht van den staat der Kerk aldaar, zeggende, dat den Proponent *Pentafsen*, op Poelo Ay lag.

Den 19 dito verzogt *Carolus Agricola* tot den Kerkendienst bevorderd te werden.

Den 26 dito verzogten, de Proponenten *Hogesteyn*, en *van den Houten*, tot Predikanten gevorderd te werden, dat tegen den 12 en 13 November toegeftaan was.

D. Carrelier hier beroepen. Den 2 November is *D. Carrelier* alhier tot vast Predikant gekoren, en *D. Verhagen* na Banda beroepen.

D. Verhagen na Banda. Den 13 dito ging 't onderzoek van *D. Hogesteyn*, *vanden Houten*, en *Jan Janszoon Priferius*, ten overstaan van den Directeur Generaal, de Heer van *Diemen*, voort, die daar op Predikanten gemaakt zyn, en wierden den 16 dito goedgekeurd, op welke dag *D. van den Houten* ook na Amboina in des overleden *D. Helmichii* plaats beroepen is.

D. van den Houten na Amboina. Den 14 December quam hier van de Kust van Choromandel de Krankbezoeker *Jan Jakobszoon*, en *Jan Janszoon*

Brund wierd na Ternate gezonden, om *Herman Janszoon* te verlossen, en is hem toegeftaan, by 't afwezen van *D. Aartszoon*, kinderen te doopen, dog geen bejaarden, als met voorkennis van den Predikant.

A. 1635.

In dit jaar ging *D. Verbaagen* na Banda.

A. 1635. D. Verhagen na Banda. Den 18. Januari, wierd *D. Hogesteyn* gelast de Reede (hoewel 'er een zeer illegt gehoor was) waar te nemen, met *D. Jan Janszoon Priferius*, by beurten, welke laatste den 1. Maart na Banda beroepen is, om na Key en Aroe te gaan, dat ook goed gekeurd wierd.

Den 19 dito quam hier *Joris Pieterszoon van Hoorn*, uyt Arracan, aan welke toegeftaan is kinderen te doopen, alzoohy 't reeds in Arracan gedaan had.

Den 20 Juni hebben haar Edelheden toegeftaan, een Weeshuys op te richten.

D. Sonneveld. Den 2 Augusti verscheen *D. Daniel Sonneveld*, van Middelburg, gezonden door 't Classis van Walcheren, nevens den Krankbezoeker, *Jan Blok*.

Den 13. September vond men goed, alzoohy nu vier Predikanten op Batavia waren, dat *D. Molineus* alle zondag Portuges, en een ander Maleytisch, prediken zou, alzoohy er buyten zyn Eerw. nog *D. Carrelier*, *Hogesteyn*, en *Sonneveld* waren.

Den 27 dito quam hier de Krankbezoeker *Jan Willemszoon*, van Amsterdam, met 't Schip *Wezel*, en *Abraham Ruteau*, met 't Schip *Hollandia*, die tot Proponent onderzocht was door *D. Festus Hommius*, en had van den Kerkenraad van Amsterdam verlof bekomen, om te mogen doopen.

V Y F D E H O O F D - S T U K.

Vervolg der Zaaken van den Godsdienst op Java. Van 1636. tot 1644.

A. 1636.

A. 1636. D. Sonneveld na Amboina, en D. Ruteau na Banda. Den 10. dito is *D. Sonneveld* na Amboina beroepen, en den Proponent *Ruteau* na Banda, om den Proponent *D. Pontcaafen* te vervangen, zoo hy opquam, en om weer hier te komen.

D. Hogesteyn na Tayouan. Den 28 April is *D. Hogesteyn* na Tayouan beroepen, en den 1 May goed gekeurd.

Alzoo de Heer *Joh. van der Burg* tot nu toe als Commissaris Politicq gezeten had, en als Landvoogd na Tayouan vertrok, zoo verscheen de Heer *Lucaszoon* in Vergadering, vragende, of die Heer iemand redenen van klagten by zyn zittingen aldaar gegeven had. Men zeyde van neen, en wenschte zyn Ed. alle bedenkelijken zegen op zyn Reyzc.

Ook stelde de Heer *Lucaszoon* in des zelfs plaats den Heer *Gyzels*, ook Raad van Indiën, als de vorige Heer, voor, en men vragde rond, of iemand ook iets tegen dien Heer had, waar op mede neen gezegt zynde, wierd zyn Ed. verwelkomt, en de andere Heer bedankt; dog die eerste beleefde omvragen, of men iets tegen dezen Heer had, werden in deze jegenwoordige tyden niet meer gebruykt, en de Heeren komen'er nu maar op een Extract van de Hooge Regeering zitten.

Op deze tyd quam hier ook uyt Banda, *D. Ruteau*.

D. Lindeborn. *D. Joannes Lindeborn*, Predikant tot *De Erkelens*, en door den oorlog verdreven, verscheen hier den 11 Juli, met *Fluyt Oost-Kapel* als Krankbezoeker, met

1636. met last'om hem te vorderen.
 D. Verrecht uit men, dog geschorst; maar wierd den 8
 Amboina en 15 September hersteld.

D. Leeuwius hier. D. Gerardus Leeuwius, gewezen Predikant tot Voorburg, verscheen hier met 't Schip Middelburg, gezonden van 't Classis van Walcheren, als Predikant.

D. Lindeboren als Predikant na Tayouan. Den 26 dito, vond men goed D. Lindeboren, als Predikant weer aan te stellen, en na Tayouan te zenden.

Voorregten aan de Buyten-Predikanten. Den 15. September gebiedt zyn Edelheid, dat voortaan, na 2 a 3 maanden verblyf hier, de Buyten-Predikanten, zoo wel als de vaste, zouden voorzitter en schryver der vergadering by beurten zyn, als ook dat zy de huysbezoeking doen, 't Avondmaal bedienen, in 't zelve gestoelte, dog dat de vaste hier zouden voor aan zitten, en dat zy mede in hunne vaste beurten Prediken zouden; en D. Verrecht zou de eene zondag voor de middag, en de andere na de middag, Maleytisch, en ook even zoo D. Molineus Portugees prediken.

Den 3. November verscheen hier van Amsterdam D. Joannes Laelius Schotanus, met 't Schip Zutphen.

D. Schotanus hier. D. Verrecht na Banda. Ook is D. Verrecht toen na Banda beroepen.

Den 15 dito bood D. Molineus aan, om, by D. Verrechts's vertrek, Maleytisch en te gelyk Portugees te prediken, 't geen aangenomen, en zeer gepreczen wierd, 't eerste zou hy voor, en 't laatste na de middag doen. D. Carrelier, en Schotanus zouden voor-en namiddags Duyts in 't Kasteel, en in de stad prediken, en de drie broeders zouden de donderdags by beurten waarnemen. Dog by ziekte of versterf, zou'er in de Inlandsche Kerken maar gelezen, en dan de Duytsche Kerk weer door D. Molineus bediend werden.

Ordre op de beurten. Ook zou D. Molineus 't Maleytisch na D. Verrechts's vertrek eerst beginnen, en voor Maleytisch-kundige leden in de Vergadering eerst een preuve van zyn bequaamheid in die taal geven, onder goedkeuring van zyn Edelheid, die men daar vast over spreken zou; dat den 1 December nader besloten werd, te weten, dat hy 's morgens Maleyts, 's middags Portugees prediken, en dat D. Carrelier en Schotanus ook by beurten Maleytsche en Portugeesche geschrevene predikationen zouden voorlezen.

D. Leeuwius na Amboina. Den 2 December wierd besloten dat D. Leeuwius met zyn Edelheid op den Tocht na Amboina gaan zou.

A. 1637.

A. 1637. Ook verscheen op den 30 dito D. Candidius uyt Tayouan, en de Krankbezoeker Pieter Laurenszoon, van Malacca.

Den 11 May stelde men ook ordre

ontrent de zaken van den armen, afschaffende, 't geven van briefkens by de Predikanten aan deze en gene armen, dat niet meer zou mogen geschieden, als met kennis van den Kerkenraad.

D. Leeuwius na Tayouan. D. Leeuwius na Tayouan. D. Joannes Heemstede, en D. van den Houten uyt Amboina. Ook schynt D. Heemstede na 't Vaderlant vertrokken te zyn.

D. Carrelier catechizeerde de jongedogters nu, en zou dit jaar het zelve volgen; en den 10 Augustus is D. Schotanus door den Kerkenraad verkoren, om met de vloot na Goa te gaan.

Jan Britsen van Antwerpen verzogt den 5 October, dat hy gelyk bevorens, volgens last en magt aan hem gegeven, zou mogen doopen en trouwen. Dog dit is hem, schoon zyne last wettig was, nu gweygerd, en aan Daniel Macque na Ternate toegestaan.

D. Candidius na 't Vaderlant vertrekken.

A. 1638.

Den 18 Januari zou ook nu in de plaats van de Heer Gysels, als Commissaris Politicq, de Heer Cornelis vander Lyn, algemeen Boekhouder, zitten, en wierd 'er gevraagd door de Heer Lucaszoon, die hem inbragt, of iemand iets tegen zyn E. hadde, en, neen geantwoord zynde, wierd zyn E. verwelkomt.

Den 28 dito quam D. Schotanus weer hier van Goa, en den 5 Juli uyt Ternate D. Jonas Aartszoon, met genegenheit om na 't Vaderlant te gaan.

Den 12 dito, is D. Schotanus beroepen na Zinkam.

Den 27 dito quam weer hier D. Heurnius uyt Amboina met zeer loffelyke getuygenissen van zyne vyf en een half jaerigen dienst aldaar, wierd verwelkomt, zeer bedankt, en verzogt zitting, en zyn beurt in 't prediken, als voren, te nemen.

Ook verzogt D. Heurnius toen, na 14 jaaren dienst in 't Oosten, nu na 't Vaderlant te vertrekken, wierd ernstig tot langer verblyf verzogt; dog volherdende by zyn verzoek, zoo wierd dit toegestaan.

Den 18 dito verscheen hier D. Theodorus Cornelii Bootsman, met 't Schip Zutphen, van Amsterdam, als Predikant.

Den 22. November beslootmen. De Heeren Zeventienen weer te verzoeken, om een seminarium op te richten.

D. van den Houten ging nu nevens D. Heurnius na 't Vaderlant, nemende opheden ook afscheyd van de Vergadering.

20 J A V A A N S C H E Z A A K E N

A. 1639.

A. 1639. Den 3 January belootmen alzoó *D. Aariszon* na 't Vaderland. *Aariszon* na 't Vaderland. Krankbezoeker *Dirk Jansoon* met magt om te doopen na Ternate te zenden.

D. Stuylingius hier. Op heden verscheen hier ook *D. Simon Stuylingius*, van Delft, met 't Schip Amsterdam, en zynde van die Classis der laatste stad als Predikant gezonden, en *D. Molineus* werd den 9. Juni, na 13 jaren dienst, na 't Vaderlant verloft; dog zal hier na blyken, dat hy na Ceylon ging.

D. Bakus hier. *D. Jan Claaszon Bakus* verscheen hier, met 't Schip Haarlem, van Amsterdam, als Predikant.

Den 1 Augustus wierd aan *Joseph Bakelaar* op Ceylon toegestaan te trouwen, en te doopen.

Sieken en Weeshuis opgericht. Den Krankbezoeker *Bavus* Predikant. En op heden is den eersten steen van 't Zieken-en Weeshuys gelegd.

D. Jan Claaszon Bavus, met 't Schip Leeuwaarden als Krankbezoeker uytgekomen, wierd door die van Enkhuyzen sterk aanbevolen, om hem tot 't Predikant te vorderen, en men vond goed hem, den 15 Juli hier verschenen zynde, den 18 dito, wegens zyne bequaamheit tot Predikant te onderzoeken, dat op den 19 in de tegenwoordigheid van den Opper-Landvoogd de Heer *van Diezen*, de Heer *Philip Lucaszon*, algemeen bestuurder van den Handel, en van den Heer *van der Lyn*, tot genoegens geschied, gelyk hy toen ook tot Predikant gevorderd is, waar op hy de *Canones Synodi Doráracene* heeft onderteekent, zullende kort daar na bevestigd werden.

D. Molineus na Ceylon. Den 29 Augustus nam *D. Molineus* aan, schoon verloft zynde, om met de Heer *Philip Lucaszon* na Ceylon te gaan, alzoó zyn Eerw. alle neyging, en voor al ook die van deze Heer, daar toe zag, die den 17 September zyn afscheid nam.

D. Schotanus uyt Tayouan. Den 11 dito quam ook *D. Schotanus* uyt Tayouan zonder Kerkelyk getuygenis, en buyten dienst. Hy bekende schuld, en wierd tot beterschap vermaand; dog den 19 dito belastte zyn Edelheit, dat men met zyne zaak tot nader schryvens wagten zou.

A. 1640.

A. 1640. Den 2 January bleek, by schryvens van *D. Junius*, 't overlyden van *D. Leeuwius*, en 't slecht gedrag van *Schotanus* aldaar, weshalven de Vergadering best oordeelde, zyn zaak nog te laten beruften.

D. Bakus na Ternate. Den 13 dito is *D. Bakus* na Ternate beroepen, en dat den 16 dito goedgekeurt.

D. Stuylingius overleden. *D. Stuylingius* schynt ondertuffchen overleden te zyn, schoon dat niet aange- teekent vinde.

Den 27 February wierd *D. Schotanus* hard van den Voorfitter, en van den

Heer Commiffaris bestraft over zyne mis- 1640. slagen, waar op hy beterschap beloofde. Hy, op een punt zittende, verzogt den 12 Maart aan zyn Edelheit, om in de Predikatie, en in 't gebed in de stad te gaan, die hem dat in 't Kasteel toestond, en naderhand ook in de stad, hy verzogt ook herstelt te werden. 't Geen den 11 Juni geschiede, en den 14' ingaan, en waar op hy een reyzje na Malacca doen zou; dog moest openbare schult voor de gemeente bekennen, en leedwezzen toonen.

Men kreeg ook bericht van 't slecht gedrag van *Jan de Lange* in Ambon, zich in den den drank verloopende, en die daar over in den dienst gelchorst was.

Den 17 dito is *D. Joannes Bavus* na D. Bavus Tayouan beroepen, om *D. Junius* te ver- 1640. lossen.

Den 27 dito quam *D. Marinus Gideon- D. van zoon van den Houten*, als Predikant van 't den Houten Classis van Walcheren, met 't Schip Frederik Henrik hier.

D. Joannes Loosveld verscheen als Pre- D. Loos- dikant, in de voorleden of in deze maand; veld hier dog vinde dit niet net aangeteekent.

Den 5 October quamen'er weer nieu- D. Schotanus we klagten over *D. Schotanus*, die daar- 1640. tenus ge- op van zyn Dienst, en van 't Avond- schorst. maal gehouden is, welk eerste haar Edelheden den 15 dito goedkeurden.

Den 19 dito verzogt *D. Priferius* in D. Prife- Amboina zyne verlossing, om zyn vrouw- 1640. rius ver- uyt het Vaderland te halen, 't geen toe- zocht ver- gestaan is, en in zyn plaats wierd der- loosing. waards gezonden *D. Jan Jansoon Brund*, die eerstdaags als wettig Predikant stont D. Brund na Am- daar na toe te gaan, dat ook van haar boina. Edelheden goedgekeurd is.

A. 1641.

D. Loosveld, is den 8 April na Malac- A. 1641. ca beroepen, ook was nu *Herman Jans- D. Loos- zoon van Ratingen* voor eerst weer als veld na Malacca. Krankbezoeker aangesteld.

Den 9. May verscheen hier *D. Junius* D. Junius uyt Tayouan, die den 13 dito bleek zig uyt Ta- weder verbonden te hebben voor 3 jaa- youan. ren, om na die zelve Landvoogdy en Kerk weder te gaan, zullende maande- lyks, buyten zyn kostgeld, 140 gl. trek- ken, een soldye, nooit aan cenig Predi- kant, dat my bekend is, gegeven.

Ook wierd nu eenen *D. Mirkinus* al- Een Pre- daar tot Predikant, en *D. Carel Agricola* dikant en Pro- tot Proponent gevorderd. ponent

Den 5 Augusti verscheen hier mede als Predikant, *D. Abrahamus Fierens*, D. Fierens van de Classis van Walcheren, en wierd hier. hem als Lid zitting gegeven.

D. van den Houten, over den welken D. van den Houten 12 April al klagten ingebragt wa- ten na Goa. ren, en die toen al voor schorffing van zyn dienst bewaard was, stelde het nu weder den 4 September niet wel aan,

wes-

1641. weshalven aanbod, na vergiffenis verzogt te hebben, om met de vloot na Goa te gaan, dat den 14 goedgekeurt wierd.

In deze zelve maand verscheen hier, van de Classis van Walcheren *D. Joannes Sterthemius*, met 't Schip de Vereenigde Landvoogdyen, als Predikant.

D. La Doffa Predikant. Den 30 dito verzogt *D. Carolus la Doffa* tot Predikant gevordert te werden, dat toegestaan, by haar Edelheden goedgekeurt, en die den 29 October door *D. Sterthemius* wegens zyne bequaamheit onderzocht, en als Predikant aangesteld is.

D. Brund uyt Amboina. In deze tyd was *D. Brund* hier voor een springtogtje mede uyt Amboina verschenen; dog met voornemen, om op zyn tyd weer derwaards te keeren.

Den 18. dito is *D. Priserius* door zyn Edelheit tot Krankbezoeker vernedert, zonder dat my blykt, waar over dit geschied zy.

Ook vond men goed, dat *D. Bakus* uyt Ternate *D. Sonneveld* in Amboina zou gaan verlossen.

Den 2 December is *D. Bootsman* en *D. Sterthemius* opgelegd den Inlandsche dienst van *D. Carvelier*, zedert welke tyd zy hier als vaste Predikanten schynen geplaatst te zyn voor een tyd.

En is *D. Carvelier* dit Jaar na 't Vaderlant vertrokken, dog op de reys overleden; ook schynt *D. Priserius* toen mede gegaan te zyn als Krankbezoeker.

A. 1642.

A. 1642. Den 26 Mey is *D. La Doffa* na de Kust beroepen; ook was *D. Sonneveld* hier uyt Amboina gekomen.

D. La Doffa na de Kust. Den 16 Juni verscheen hier weer van Goa *D. van den Houten*. Men vond den 23 dito goed hem, op goedkeuring van haar Edelheden, te herstellen, alzoo hy, onder een soort van schorffing geweest was.

D. van Bree hier. Den 17 dito verscheen hier *D. Simon van Breen*, met 't Schip West-vrieckland, van wegen Hoorn, of Enkhuysen, als Predikant.

Zyn Edelheit en de Heeren Raaden, hadden den 6 October besloten 3 Predikanten te verzenden, waar toe zy noemden *D. Antonius Hornbovius* na Puntogale, *D. Sonneveld* met den Heer Commissaris na Goa, en *D. Antonius Hilarius* na Malacca. Zyn Edelheit verzogt daar op 't oordeel des Kerkenrats, die dit alles cenparig goedkeurde. Ook bleek hier by, dat *D. Hornbovius*, en *D. Hilarius* hier eerst gekomen waren, hoewel dit niet net aangeteekent vinde, en *D. van den Houten* zou na Banda vertrekken, om *D. Pontkasen* te verlossen, dog den 3 November wiert hy alweer van wangedrag beschuldigt.

D. van den Houten na Banda.

Men wilde ook, om eenige redenen, dat *D. Hornbovius*, schoon te Emmenes gelstaa hebbende, voor zyn vertrek, een byzonder geschrift wegens de zuiverheit van zyne belydenis geven, en ondertekenen zou.

Den 6. dito maakte de Heer *vander Lyn* bekend, dat hy voortaan niet meer als Commissaris Politicq zitten; maar dat de Heer *Joost Schouten*, extraordinaire Raad van Indiën hem vervangen zou, gelyk ook zyn Ed. bedankt, en de Heer *Schouten* verwelkomt viert.

Ook droeg de Heer *vander Lyn* uyt zyn Edelheits naam voor, dat *D. Sonneveld* de Maleytische, en *D. Rogerius* de Portugeesche dienst waarnemen zou, dat de Vergadering mede nodig agte.

Ook wiert nu onder opzigt van *D. Sterthemius* het *seminarium* der Latynsche school (waar van men den 17 September A. 1640. al een ophief op zyn Edelheits voorstel gemaakt, maar waar van men zedert niet gesproken had) met 12 jongens begonnen, waar voor men de boeken, daar toe vereyscht, ontbiedt zou; waar over verder als gevolmagtigde geteld werden, de Heer *Simon van Alfen*, *Baillu*. Den Heer Raad-Pensionaris *Joan Maatzuyker*, de Heer Mr. *Herbertszoon*; en uyt den Kerkenraat *Sterthemius*, *Fierens*, *van Breen*, en *Sonneveld*.

Den 17 dito is goedgevonden, dat men 's morgens Maleytich, en 's namiddags Portugees, prediken zou, en den 29 dito verzogt *Huybert Joriszoon* na 't Vaderlant gaan.

A. 1643.

Den 12 dito verscheen hier *D. Laurens Persant*, met 't Schip Prins Henrik, van wegen de Classis van Zeeland als Predikant.

Den 19 dito verbood men uytdrukke-lyk, dat geen Predikanten voortaan alleen met zyn Edelheit over Kerkzaaken buyten kennis van den Kerkenraat, gelyk door *D. van Breen* geschied was, zouden spreken, gelyk ook kort daar aan verboden is, iet van 't beslotene in Vergadering te melden.

Men bevond op die zelve tyd het Kerk-boek geschonden, waar over den Krank-bezoeker *Evert Wouterszoon* eerst, en daar na ook *D. van den Houten* in Banda den eed, van'er ontschuldig aan te zyn, doen moest, hoewel de andere broederen dien mede aanboden te doen, dog de Heer *Schouten*, met de aanbieding te vreden, zey dat dit genoeg zou zyn, dat op den 26 dito voorviel.

Op dezen dag verscheen hier ook van Mauritius de Krankbezoeker *Henrik Claaszoon vander Beek*.

Den 2 February droeg de Commissa-

22 J A V A A N S C H E Z A A K E N

1643. ris Politieq aan de Vergadering voor, dat'er een Predikant na de Moluccos diende gezonden te werden, vragende, wie zy daar toe bequaamst oordeelden.

D. Sonneveld is den 9 February na de Ooft, zoo 't my voorkomt, als Visitator der Kerken gezonden.

Den 9 Maart is'er, op voorstel van *D. Persant*, een Catechizatie in 't Duytsch ingevoerd, die na de predikatie gefchieden zou.

Den 23 dito vont men zig bekommert, om dat men nu en dan den Commissaris iets zag aanteekenen, over 't welke men, met zyn goedvinden, zyn Edelheit nader spreken zou, om te weten, hoe zig daar in te dragen.

D. Fierens is den 27 April als opziender der Bibliotheek aangestelt.

De Heer *Schouten*, eenige tyd'er niet geweest zynde, verzogt afschrijf van 't beslotene, dat zyn Ed. geweygert, en door zyn Edelheit onnoedig gooordeeld is.

Den 1 Juni maakte *D. Rogerius* bekend, dat hy eenige Psalmen bevorens overgezegt, en'er nu eenige bygevoegt hebbende (te weten in 't Portugees) verzogt, dat die mede aangenomen, en als de vorige gezongen mogten werden; dat goedgekeurt is, mits dat zy zouden nagezien werden.

Den 8 dito zie ik, dat *D. van Breen* na Tayouan stont te vertrekken.

Den 7 Juli is *D. Joannes Sterthemius* beroepen na Puntogale, dat ook van zyn Edelheit goedgekeurt is.

Op dezen zelve dag las men een brief van de Classis van Walcheren, waar by de zelve verzogt, dat dog de broederen hun best doen zouden, om de Indiaansche taalen te leeren, en ook om eenig fehriftuurlyk boek daar in over te zetten, om te laten drukken. Dit was een zeer goed verzoek; dog de Broederen die de Inlandsche taalen leerden, en eenig boek, ja den heele Bybel overgezegt hebben, heeft men, uyt enkel nyd, daar na minder, dan die maar Duyts predikten, gegagt, en hen vuylaardig, en zonder daar over eenige bewaring te hebben, of hen over dien bloedigen arbeyd te loonen (schoon'er waren, die zeyden geen loon te begeeren) tot groot nadeel der Indische Gemeente in de later tyd, laten zitten.

Den 21 September sprak men van de Predikanten hier te bevestigen; waar op zyn Edelheit zeyde niet te kunnen verstaan, ten zy de Predikanten zig zelve voor altyd aan die Gemeente verbinden wilden, en die dit van de Broederen niet aanstont, die kon gaan, daar bevestigde Predikanten waren; een bars en ongegrond voorstel.

Den 5 October verscheen hier weer *D. Sonneveld*, en deed verslag, van 't verrigtede by hem in Amboina, en in Ternate, tot veel genoegden der Vergadering.

Dit Jaar vertrokken *D. Bootsman* en *D. Sonneveld*, alzoo hun tyd uyt was, en zyn ongenegen waren langer te blyven, na 't Vaderlant, dat den 16 October hen toegestaan, en den 22 dito goedgekeurt is by haar Edelheden, en namen den 14 December afscheyd.

Den 9 November verscheen hier *D. D. Joannes Happart*, met 't Schip *Zeelandia*, als Predikant van de Classis van Walcheren.

Den 7 December wierd aan *D. Bakus* in Ternate zyne verlossing na 't Vaderlant toegestaan.

D. Rogerius had ook, zoo heden bleek, een opgestelt boek, Baals Priesters, een beschryving van 't leven der *Bramines*, 't geen hy genegen was na 't Vaderlant te zenden, verzoekende dat het hier mogt overzien werden, waar toe *D. Persant*, en den Ouderling de *Vlaming*, gestelt zyn.

Den 14 dito verscheen hier *D. Junius*, wierd verzogt langer te blyven, dog de genegen te zyn na 't Vaderlant te leze ook dat de Proponent *Hans Olef* in Tayouan was.

Heden bragt de Heer Commissaris in, een nieuwe Kerk-ordre zynde de volgende Inhoud. En nu verzogt de verlossing *Isaac Franszoon*; en *Isaac Thomaszoon Grinel* zou mede vertrekken.

Generale Kerken-ordering, en Reglement voor de Predikanten, Krankbezoekers; Schoolmeesters, &c. Item middelen tot bekeering der Heydenen. 1643. 7 December.

Antonio van Diemen, Gouverneur Generaal, ende de Raaden van India, over den Staat der Vereenigde Nederlanden, in O-riente, allen den genen, die dezen zullen zien, of booren lezen, saluyt, doen te weten, alzo die van den Eerwaarden Kerkenraad dezzer stede eenige tyd voorleden ons te kennen gegeven, en vertoond hadden, hoe dat de ordre met autoriteit van den Gouverneur Generaal, Pieter de Carpentier, in den jare 1624. op het stuk van den Kerken-dienst, en 't gene daar van dependeerd, be-raamd, met verloop van jaaren, ende ver-agtering van zaken in veelpointen ongebruykelyk geworden, ende alteratie, verbetering, ofte ampliatie was komen van nooden te hebben, zoo hadden wy, estimerende geen ding zoo zeer tot onzen pligt te pertinieren, als zorge te dragen, dat de Kerken, ende den Godsdienst by goeden regel gehouden werde, goedgevonden haar Eerw. te autorizeeren,

1643. de voorschreven Orde te resumeeren, en na gelegenheid van zaaken daar in zoodanige correctie, ofte verbetering te doen, als bevonden zou werden te behooren, ende haar Eerw. als nu ons 't gebefigneerde geexhibeerd hebbende, is dit lydende van woord tot woord als volgd:

Kerken-Ordening, gefield voor de Gemeynthe van Batavia.

1. Om goede ordre in de Gemeynthe Christi te onderhouden, zoo zyn daar in noodig de Diensten, t'samenkomsten, opzigt der Leere, Sacramenten, en Ceremonien, als de Christelyke straffe, waar van hier na ordentelyk zal gehandelt werden.

Van de Diensten.

2. De Diensten zyn vierderley, de Dienaaren des Woords; de Doctoren, Ouderlingen en Diaconen, tot welke geen andere, als bequame en Godzalige perzoonen, zullen gevorderd werden.
3. Het en zal niemand, hoewel hy een Doctor, Ouderling, of Diaken zy, geoorloft zyn tot den dienst des woords, ende de Sacramenten te treden, zonder wettelyk daar toe beroepen te zyn, en wanneer iemand daar tegens doet, ende meermalen vermaand zynde, niet af en staat, zo zal de Kerkelyke Vergadering, daar toe hier na genommerd, oordeelen, of men hem voor een scheurmaker verklaaren, ofte op eenige andere wyze straffen zal.
4. Dewyl de perzoonen, die tot den dienst des woords beroepen werden, verscheyden zyn, ofte zoodanige, de welke nooit te voren in dienst geweest zyn, ofte die nooit te voren eenige Gemeynthe bediend hebben, zo zal ook in de beroeping der zelven verscheydelyk gehandelt werden.
5. De wettelyke beroeping der gener, die nooit te voren in den dienst geweest zyn, bestaat inzonderheid in deze vier navolgende stukken: vooreerst, in de verkiezing, dewelke na voorgaande vasten en bidden geschieden zal door den Kerkenraad, ten overstaan ende met approbatie van de Christelyke Overheid dezer stede.

Ten anderen, wyt de examinatie, ofte onderzoeking, beyde der leere en des levens, de welke staan zal by de Predikanten, en den Kerkenraad.

Ten derden, in de toefstemming van de Ledematen der Gemeynthe, wanneer de naam des Dienaars dien tyd van Veertien dagen publykelyk in de Kerk afgekondigd zynde, geen hindernis daar tegen komt.

1643. Ten vierden, ende ten laastten, in de openlyke bevestiging voor de Gemeynthe in de Kerk, dewelke met beoorlyke stipulatie, ende afvraging, vermaning, gebed, ende oplegging der handen van den Dienaar, die de bevestiging doet, ofte een ander (indien'er meer tegenwoordig zyn) toegaan zal, volgens het Formulier daar van zynde.

6. In de wettelyke beroeping der gene, dewelke te voren nog eenige andere Gemeynthe bediend hebben (bet welke blyken zal by hare brieven van dimissie) zal meerendeels na de voorgaande manier geprocedeerd werden, alleen, dat men deze verandering daar in waarneme; vooreerst, dat, behalven de ordinaire onderzoeking na haar leven en leere, ook neerftig zal onderzocht werden, boedanig dat zy haar zelven in haren dienst ontrent hare Gemeynthe gecompoteerd ende gequeten hebben.

Ten anderen, vermits zy voor haar eerste confirmatie in den dienst eenmaal haar beoorlyke examen hebben wygestaan, zullen niet genoodzaakt wezen haar zelven van nieuus zoodanige examenen te onderwerpen, maar daar van exempt en vry zyn.

Ten derden, zullen ook in hare publyke bevestiging voor de Gemeynthe niet de banden opgelegd, maar alleen, tot een teeken der gemeynschap, haar de rechterhand gegeven werden.

7. Zullen ook geen Predikanten, die eerst nieuwelyks uit het Vaderland tot ons overkomen, tot den publyken dienst des Woords of der Sacramenten geadmiteerd werden, voor en aler dat zy hare brieven van commissie des Classis, van welke zy gezonden werden, aan den Kerkenraad-zullen hebben vertoond.
8. Men zal geen Schoolmeesters, Krankbezoekers, handwerkslieden, of enige anders, die niet gestudeerd hebben, tot het Predik-Ampt toelaten, ten zy dat men verzekerd is van hare singuliere gaven, als godzaligheid, ootmoedigheid, goed verstand, discretie, misgaders gaven van welsprektheit, zoo wanneer dan zoodaanige perzoonen zig tot den dienst presenteeren, zal de Kerkenraad, met advys van de Hooge Overigheid, de zelve eerst examinereen, en na dat zy dezelve in 't examineeren bevind, haar een tyd lang in het prive (ten minsten een half jaar) laten proponereen, ende dan woords met haar handelen, als oordeelen stigtelyk te wezen.
9. Dewyl een Dienaar des woords, eens wettelyk (als boven gezegt is) beroepen zynde, zyn leven lang aan de Kerken-dienst verbonden is, zoo en zal hem niet geoorloft zyn syn dienst te verla-

ten, en zig tot een anderen staat des levens te begeven, ten zy om groote en gewigtige oorzaaken, daar van de Kerkenraad, met goedvinden van de Hooge Overigheid oordeelen zal.

10. Een iegelyk Predikant zal gehouden zyn een jaar, voor dat de tyd zyner verbintenis geexpireerd is, aan de Hooge Overigheid, ende den Kerkenraad te kennen te geven, of hy van voorneemen zy te vertrekken, ofte niet, op dat by zyn vertrek zyne plaats met een bequaam perzoon mag verzien werden; dog by aldien de Gemeente als dan niet bequamelyk kan verzorgd werden, zal de zelve Predikant gehouden wezen nog een jaar over zyn verbonden tyd te verblyven; maar indien hem na dat jaar nog geen Succesſeur gezonden werd, als dan zal by ordentelyk mogen vertrekken.
11. Zoo het geſchied, dat eenige Dienaars door ouderdom, ziekte ofte anderszins onbequaam werden tot oeffening van haar dienſt, zoo zullen zynogtans niet te min de eere, ende de naam eenes Dienaars behouden, ende van de Bewindbeheeren, die haar aangenomen hebben, na hare discretie eerlyk ende na bare nooddruft, gelyk mede de weduwen en weezen der Dienaaren in 't gemeyn, verzorgd werden.
12. Der Dienaaren ampt is mede, geboden ende de bedieningen des Woords aan te houden, de Sacramenten wyt te reyken, op hare Medebroeders, Ouderlingen en Diakenen, de Kerkelyke discipline, mitsgaders de gansche Gemeente, goede agt te nemen, ende ten laaften met de Ouderlingen en Diakenen de Kerkelyke tugt te oeffenen, ende te bezorgen, dat alles eerlyk, en met ordre geſchiede.
13. Onder de Dienaaren des woords zal gelykheid gehouden werden aangaande de laften baren dienſtes, mitsgaders ook in andere dingen, het welke ook ontrent de Ouderlingen en Diakenen te onderhouden is.

Van de Ouderlingen en Diakenen.

14. Nevens de Dienaaren des woords zal mede de opzigt en de regeering der Gemeente de Ouderlingen ende de Diaconen bevolen zyn, de welke jaarlyks in de maand Januari, met voorgaande advys ende approbatie van de Hooge Overigheid, van de Predikanten ende de Gemeente verkoren, ende na gewoone publicatie in 't afkondigen van hare naamen voor twee jaaren aangenomen, ende volgens de Formulieren daar van zynde, in haren dienſt openbaarlyk in de Kerk zullen bevestigd werden, ende zoo miſſchien, het zy door aſterven,

vertrekken, of anderszins, eenige verandering van Ouderlingen ende Diaconen zal moeten gedaan werden, zoo zal zulks in maniere als voren ook buyten den ordinairen tyd mogen geſchieden.

15. Dog op dat de Kerkenraad miſſchien niet t'eeniger tyd, door 't exceſſive getal van Ouderlingen en Diaconen, mogt beſwaard, ofte geincommodeerd werden, zoo zullen ordinair niet meer dan vier Ouderlingen ende vyf Diaconen tot den Kerkenraad geadmiteerd werden, waar van de eene helft, indien het mogelyk is, om alle occaſie van diſcontentement en jalouſie weg te nemen, wyt de burgeren van de Gemeente, ende de andere helft wyt de dienaars van de Ed. Compagnie, zal genomen werden.
16. Der Ouderlingen ampt is (behalven 't gene boven gezegt is met de Dienaaren des woords gemeen te zyn) opzigt te hebben, dat de Dienaaren des woords, mitsgaders haar andere Medehelpers, ende de Diaconen, haar ampt getrouwelyk bedienenen, ende de bezoeking te doen, na de gelegenheid des tyds, ende der plaats, tot ſtigting der Gemeente, zoo voor als na 't Avondmaal, kan lyden, om byzonder de Lidmaten der Gemeente te vertrooſten ende te onderwyzen, ende ook andere tot de Chriſtelyke plicht te vermaanen.
17. Zullen mede wyt de Predikanten ende Ouderlingen by den Kerkenraad jaarlyks met den aanvang van de maand October twee leden gecommiteerd werden, dewelke onder de Gemeente de bezoeking zullen doen, om te zien, of hare broeders de Predikanten in het bezoeken van de Gemeente zich wel quytten, waar van zy aan den Kerkenraad zullen rapport doen.
18. Der Diaconen ampt is de aalmoefſen, ende andere inkomſten der Kerken, ende armen-goderen, neerſtelyk in te zamelen, ende de zelve getrouwelyk ende vlytig, na den eyſch der behoefſtigen, beyde der ingezetenen, ende der vroemden, met gemeen Advys des Kerkenraads wyt te deelen, de benaeuwde te bezoeken, ende te vertrooſten, ende wel toe te zien, dat de aalmoefſen niet misbrykt en werden, waar van zyrekening voor den Kerkenraad zullen doen, en ook (zoo iemand daar by zyn wilde) voor de Gemeente, in welke hare dienſten zy hen verders hebben te quytten in maniere als volgd.
19. Aangaande het inzamelen van de inkomſten der Kerken, zullen de Diaconen precis alle maanden de zelve neerſtelyk invorderen, ende by aldien iemand weygerde ſatiſfactie te doen, zullen

- ten de zelve, met voorgaande advys van den Kerkeraad door publyke autoriteit daar toe vermogen te constrin-geeren;
20. De ingesamelde penningen zullen gedaan werden onder de hand van den Boekhouder of Cassier van de groote casse, ende zoo eenige by den Cassier van de kleine casse verblyven, zoo zal hy daar van, als van den ontfang, aan den Boekhouder reekening doen.
21. Zoo wanneer een merkelyke zomma contant by den cassier van de groote casse vergadert is, zoo zal hy de zelve niet vermogen lang by zig te behouden, dan alleen zoo veel ordinair tot de maandelijke uitgift van nooden is, maar het overige, met advys van zyne medehelpers, in de geldkist brengen, waar van hy, benevens twee van de oudste Diaconen ider een verzegelde sleutel hebben zal.
22. De Diaconen zullen niet vermogen eenige penningen van de Diaconye, het zy op interest, a deposito, of andersins, uit te geven, dan alleen met voorgaande advys van den Kerkenraad, uitgenomen alleen tot aelmoessen van den armen, of andersins, in welken gevalle zy, mitsgaders de Predicanten ende Ouderlingen na hare discretie, ende na dat den nood der armen zal vereisichen, een quart, en een halve reaal, een reaal, of ten uitersten twee realen of eenmaal een perzoon, ofte huisgezin zullen vermogen uit te deelen, tot welken einde ook ider Diaken alle maanden van den Cassier een penning zal mogen opnemen, om na voorvallende gelegenheit aan den armen een aelmoes uit te deelen, waar van hy maandelyks aan den Cassier voor den Kerkenraad rekening doen zal. Indien imand, by manquement van gereed geld, en nochtans de nood der armen zulk notoirlyk vereisichte, een ordonantie noodig bad, om terstond by den Cassier van de kleine casse een aelmoesse te trekken, zoo zal het zelve in de naaste vergadering te kennen gegeven werden, ende zal de Kerkenraad (die alle maandelijke subsidien ordonneeren zal) beraadslagen, of men de aelmoessen maandeliks continueren zal, ofte niet.
23. De Diaconen zullen ook bezorgen, dat de gene dewelke maandeliks uit de middelen van de kerk gesalariseert, ofte onderhouden werden, niet lang uitgesteld, maar alle maanden precis en prompt betaalt werden, en dewyl ook de Diaconen niet altoos, vermits
- haar eigen occupatie, tot den dienst der Kerken vaceren konnen, op dat ook de zelve niet te ongelegener tyd dagelyks geimportuneert werden, zoo zal men een zekeren dag stellen, op welke een ider zyn geld zal mogen opbalen, het welke wezen zal elke eerste dag van de maand, op dat een igelyk wete, waar na zig zal hebben te reguleeren.
24. Indien imand eenige penningen van de Diaconen zal op interest verzoeken, die zal een of twee sufficiente borgen stellen, ofte eenig vast ofte onbelast pand tot assurantie der zelve aan de Kerk hypotbekeeren.
25. In het bezoeken der armen zal een ider van de Diaconen haar byzondere wyk hebben, in 't welke hy ten minsten alle veertien dagen eens de bezoeking doen zal, ende inzonderheit agt nemen op de gene, die maandeliks van de Kerk onderhouden werden, ende wel toefien, dat de aelmoessen niet verquist, of misbruikt en worden.
26. Alzoo de lasten van de Diaconen meer zyn, dan een ider de zelve al te zamen behoortlyk zoude waarnemen, zoo zullen de zelve onder haar verdeelt werden, alzoo dat de eene opzigt hebbe over de inkomsten, een ander over de reparatie van de huizen, &c. een ander over het weeshuis, waar van zy een contra-boek zullen houden, waar in het getal der armen ende weeskinderen, gelyk mede der genen, die in de Latynsche schoulen woenen, hare namen, ende ouderdom, mitsgaders den tyd dat zy daar in komen, ende uitgaan, zullen aanteekenen, ende vernemen wie dat onder de zelve gedoopt, ofte ongedoopt zyn, ende zal een ider alle maanden van zyne opzigt aan den Kerkeraad verklaring doen.
27. Eindelyk zullen de Diaconen ordinaris alle maanden voor de gedeputeerden des Kerkenraads particulier, en alle jaaren in de maand Januari voor den ganschden Kerkenraad, ter presentie van de gecommiteerden van de Hooge overigheid, aangaande de administratie van de Kerkelyke middelen generale rekening doen.

Van de samenkomsten.

28. Dewyl in alle welgestelde gemeenten een Kerkenraad vereischt werd, bestaande uit Predikanten, Ouderlingen, en Diaconen, welkers ampt (als boven gemeld is) vereischt tot den welstand en stigting der gemeente te wigileeren, ende door hare te samen-

- komsten, en communicatie van advys en goedvinden de zelve te regeren, zoo zal den Kerkenraad alhier ordinaris alle weeken eens te zamen komen, 't welk geschieden zal des maandags na de middag, beginnende precis na 't uitwezen van het uurglas van twee uren, ende zal elke vergadering niet langer als twee uren gecontinueert werden, ten zy de noodzakelykheit anders zal vereiffchen.
29. In den Kerkenraad zullen geen andre, als Kerkelyke zaaken, en op de Kerkelyke wyze, verhandelt werden, ende zoo misschien eenige zaaken zwaarder zullen wezen, dan dat de zelve by den Kerkenraad afgehandelt mogten werden, zoo zullen de zelve, met kennis van de Hooge overheid, aan de Kerken in Nederland daar kameren van de Oostindische Compagnie zyn, overgezonden werden, om dezelve met hare Synoden te communiceren, ende de kerke alhier met haar advys en resolutie te dienen.
30. In alle zoodanige vergaderingen, ofte zamenkomsten, zal een van de Predikanten preses, ende benevens hem een ander Predikant scriba zyn, en zullen dezelve ampten van de Predikanten met beurten, ider een geheele maand, bedient werden.
31. Het ampt van den preses is, de vergadering zamen te roepen, de actie met het gebed, volgens de Formulieren daar van zynde, te beginnen, en te besluiten, voor te stellen, ende te verklaren, het gene te verhandelen is, en in de handeling wel toe te zien, dat een ider zyn beurt houde in 't spreken, den knibbelagtigen, die te haastig zyn in 't spreken, te beveelen te zwijgen, ende over de zelve, geen gehoor gevende, de behoorlyke censure te laten gaan, ende eindelyk de advyzen gecolligeert hebbende, na pluraliteit der stemmen, (waar in hem, zoo wanneer door zyn enkele stem de advyzen steeken zouden, 'er twee competeeren) uitspraak over de zaak te doen, 't welk gedaan zynde, zal daar na onder anderen een ider van de Kerkelyke vergadering, ende eerst den politycquen Commissaris, afvragen, of by iets tot bevordering van den gemeinen welstand van de Kerke, ofte anderfins, heeft voor te stellen, waar in by den Raad, advys, of hulpe des Kerkenraads, van nooden heeft.
32. Zal wyders de preses, indien in de vergadering eenige zaaken voorgevallen zyn, waar in den Kerkenraad het advys, ofte de hulpe van de Hooge Overigheid, van nooden heeft, vergezelschapt met een Ouderling, welkers maandelykze beurt het wezen zal, of na vereiffchen van zaaken met nog een ander Predikant, ende (des noods zynde) met een Diaken, in zaaken, haren dienst betreffende, terstond na de vergadering, of, by manquement van goede gelegenheit, des anderen daags met den Edelen Heer Gouverneur Generaal communiceren, ende expeditie bekomen hebbende, met de eerste gelegenheit aan den Kerkenraad daar van rapport doen.
33. Zal mede de preses de Kerkelyke brieven, die van andre gemeenten herwaards aan de Kerken gezonden werden, zoo haast als by daar van kennis hebben zal, neerstelyk invorderen, ende zoo misschien dezelve imand anders van den Kerkenraad, als den preses, ter hand komen, zoo zullen die terstond aan hem overgeleverd, en met de eerste gelegenheit in den Kerkenraad gepresenteert werden, dewelke gelezen zynde, zal den preses ordre stellen, dat de zelve in het brieven-boek gecopieert, ende voorts in de Secretarye bewaard werden, omme de zelve te zyner tyd (des noods zynde) te beantwoorden.
34. Den preses zal mede by tyds den scriba, tot het beantwoorden ende schryven van de Kerkelyke brieven, commissien, attestatien, &c. volgens resolutie des Kerkenraats vermaanen, ende de zelve in de vergadering voorgelzen ende geaprobeert zynde, met den scriba, ende den Ouderling (welkers maandelykze beurt het wezen zal) onderteekenen, ende met de Kerkelyke signature zegelen, ende sluiten, en wyders zorge dragen, dat de zelve behoorlyk besteld werden.
35. Bindelyk zal ook den President met den Ouderling, welkers maandelykze beurt het wezen zal, ten minsten eens 's maands in de Wees-schoole de wijfite doen.
36. Het ampt van den Scriba is vooreerst, al het gene in den Kerkenraad verhandelt werd, neerstelyk op te schryven, daar na het gene by opgeschreven heeft, voor het scheiden van de vergadering uit de kladder voor te lezen, ende ten derden, na approbatie des Kerkenraats, 't zelve in het resolutie-boek in te schryven, ende aldus geschreven zynde, wederom met de naaste vergadering in den Kerkenraad voor te lezen, eindelyk alle ordonnantien, commissien, ende attestatien, te schryven, ende de zelve, na voorgaande approbatie des Kerkenraats, t'zamen met den preses ende Ouderling, welkers maandelykze beurt het wezen zal, te onderteekenen, ende aan den preses, om van hem gezegelt, ende besteld te werden, over

- over te leveren.
37. Zal mede den Scriba de naamen van alle de Predikanten ende Krankbezoekers, de welke of uit het Vaderland, ofte van eenige andere plaatsen, tot ons overkomen, ofte ook elders van verrekken, met aanwyzing van tyd en plaats, in een boek registreeren, ende zoo imand der zelve komen te overlyden, zoo haast als by daar van kennis bekomen zal, 't zelve mede aantekenen; overzulk en zal niemand in 't particulier voor eenige Krankbezoekers, om hen of op een ander schip te transporteeren, ofte elders eenige togt te doen, vermogen ordonnantien te verzoeken, dan alleen met gemeen advys van den Kerkenraat.
38. Dewyl de Kerkelyke boeken veel zyn, als namentlyk het Register van de Ledematen van de Gemeente, het Doopboek, het Trouwboek, en Register van de Predikanten, ende Krankbezoekers, het Grafboek, de Briefboeken, ende het ordinair resolutieboek, ende dat overzulk in een maand meer kan te doen vallen, als van imand alleen behooryk zou komen waargenomen werden, zoo zullen niet alleen de voornocnde boeken en lasten onder de Predikanten verdeeld; maar zal ook, benevens den ordinair maandelyksen scriba, een ander uit de Predikanten tot extraordinair scriba gestelt werden, de welke alleen de Kerkelyke brieven, het zy herwaards komende, of van hier gaande, schryven, beantwoorden, ende in 't cyppeboek (hem alleen toebehouwd) zal copieren, de welke ook met den ordinair maandelyksen scriba alle maanden zal verantwoord werden; maar voor altoos, ofte zoo lang als den Kerkenraat zal goedvinden, continueeren.
39. Eindelyk, alzo niemand vermag de secreten des Kerkenraats te divulggeeren, zoo en zal niemand (om alle auitzen voor te komen) nog den ordinair, nog den extraordinair scriba het resolutieboek, briefboek, ofte eenige andere brieven ende schriften tot de Secretarje van de Kerk behoorende, dan alleen het Trouwboek ofte Doopboek, buiten de Consistorie, wie by zy, na haar eigen huizen of elders met haar vermogen met haar te nemen; maar zullen alle brieven, resolutien, acten, &c, geschreven ende bewaart werden, in de Consistorie.

Van de Leere der Sacramenten, ende andere Ceremonien.

40. De Dienaars des Woords, Krankbezoekers, ende Schoolmeesters, zullen

de belydenis des geloofs der Nederlandsche Gereformeerde Kerke, ende de Christelyke Catechismus van Heydelberg, mitsgaders ook van de Canones van het Synodus Nationaal van Dordrecht des jaars 1619, als zy tot haren dienst beroepen werden, ondertekenen; en zullen de gene, die zulks weigeren te doen, de facto by den Kerkenraat, met kennis ende believen van de Hooge Overigheid, van haren dienst, ter tyd toe dat zy haar daar in geheel zullen verklaart hebben, opgeschort, en indien zy obstinatelyk in weigering blyven, van haren dienst geheel afgezet werden.

41. Aangaande de publyke gebeden, de welke zoo voor, als na de Predikatie, in de Gemeente gedaan werden, zullen de Dienaaren des Woords, tot bevordering van de meeste aandacht, en stigting des toeboorders, voor de Predicatie de ordinair Formulieren van de Liturgie der Nederlandsche Kerke distinct, en met goede aandacht de Gemeenten, voorbidden, ende na de Predicatie hare gebeden conformeeren na de gelegenheit van de materie, in de Predikatie verhandelt.
42. Aangaande den publyken dienst des woords zullen alle de Predikanten gehouden wezen des Zondags na de middag de summa der Christelyke Leere in den Catechismo (die tegenwoordig in de Nederlandsche Kerken aangenomen is) vervat, grondelyk uit te leggen, alzo dat de zelve jaarlyks mag bedient werden volgens de afdeeling des Catechismus zelfs daar over gemaakt; ende zullen wyders, gelyk mede in haar textpredikatie voor de middag agt nemen, dat zy zoodanige leeringen de Gemeente voordragen, ende inscherpen, die van de zelve best verstaan werden, ende tot de meeste stigting zullen mogen dienen, ende haer wagen van alle zoodanige disputatien, ende vragen, dewelke onnodig, ofte zonder eenige leering ende stigting zyn, ende byzonderlyk in de materie van de predestinatie ende andere hooge mysterien, alzo hare woorden matigen, dat teedere gemoederen geen occasie van aansloot, ofte van absurde consequentien gegeven werden.
43. Zullen ook de Predikanten een gezette ordre en beurt houden, om, of des Zondags, ofte des Donderdags, in het Fort, de Kerk, ofte het Ziekenhuis, voor of na de middag haren dienst waar te nemen, welke ordre niet en zal geturbeerd, nog verandert werden, dan in gevalle van verandering van 't getal der Predikanten, of dat imand door ziekte, of eenige andre gewigtige oorzaken

zaken, verbindert werd zyn beurt waar te nemen, of dat eenige andre gelegenheit zulk noodzakelyk vereiffchen zal, in welken gevalle de verandering van imand in 't particulier, met communicatie van den preses, Ouderlingen, en bevestiging der Predikanten, of ook met gemeen advys des Kerkcnraats, geschieden zal.

44. Eindelyk zal een ider der Predikanten in 't bezoeken van de Ledematen der Gemeinte zyn byzondere vaste wyk hebben, om in de zelve, behalven de ordinairc visiten voor het Avondmaal, dagelyks familiaar te verkeerren, ende ten minsten alle veertien dagen eenige van de Ledematen, ofte andre in de zelve woonagtig, te bezoeken.
45. Het verbond Gods zal aan de kinderen der Christenen met den Doop, zoo haast als men de bediening des zelvem hebben kan, verzegeld werden, ende dat niet anders als in de openbare verzamelingen, wanneer Gods woord gepredikt werd, het zy des Zondags voor de middag, ofte Donderdags voor de middag; dog om de zwakken daar in geen occasie van aanfoot te geven, ende niet misfchien den Doop elders te gaan zoeken, zoo zal men ook ter hooger nood (dog immers zoo weinig, als 't mogelyk is) den Doop extraordinair bedienen mogen, nogtans alzo dat het zelve niet zonder Predikatie, of een korte vermaning uit Gods woord geschiede, ende dat men de gene, die haar buitens tyds in het prediken verzoeken gedoopt te mogen werden, vermaane haar zelve te wagen van superstitie ende bygelooft, ende haar breeder aangaande de leere ende de Sacramenten onderwyze; ende en zal ook den Doop van niemand anders, het zy Proponenten, ofte Krankzoekers, als alleen van de Predikanten bedient werden.
46. De Dienaars zullen haar best doen, ende daar toe arbeiden, dat de vader zyn kind ten Doop presenteere, ende dewyl men alhier benevens de vader ook getuigen by den Doop neemt (welk gebruik in hem zelve vry zynde, licht te veranderen is) zoo zal niemand anders daar toe geadmiteerd werden, dan die de zuivere Leere der Gereformeerde Kerke toegedaan, ende vroom van wandel is.
47. De jonge kinderen der Heidenen, dewelke of vermits hare jonkheit, ofte onervarenheit in de taal, van de Christen-familien ingelyfd werden, en zullen nogtans niet gedoopt werden, voor en al eer zy tot zoodanigen ouderdom gekomen zyn, dat zy na haar begrip in de fundamenten van de Christelyke Religie gekomen zyn, ende metter daad daar

in bewezen werden, ende dat ook de getuigen, die over haar ten Doop staan, beloven daar toe haar devoirs te zullen doen, dat de zelve verder in de Christelyke Religie onderwezen, ende zoo veel als in haar is, niet en zullen toelaten, dat de zelve wederom van hare familien, of van de gemeenschap der Christenen, vervreemd werden.

48. Eer dat de bejaarden tot den Doop geadmiteert zullen werden, zal men haar eerst in 't privé afvragen, uit wat consideratien ende insigten zy haar zelve tot den Doop presenteeren, ende verklaart bebbende, de zelve geen andre als heilig, en geestelyk, te wezen, zullen wyders in de fundamenten van de Christelyke Religie onderzocht werden, ende eindelyk, na gedane blosfen van volstandig by de Christelyke Gereformeerde Religie, mitsgaders in een vroom Christelyk leven te continueeren, op attestatie van den Predikant, die haar geexamineert heeft, met voorgaande advys van den Kerkcnraat, gedoopt werden.
49. De Dienaars zullen in het Doopen, zoo van jonge kinderen, als van bejaarde personen, zoo Nederlandse, als Onduitsche Natien, de Formulieren van de instelling ende 't gebruik des Doops verscheidentlyk, na gelegenheit, gelyk als de zelve tot dien einde onderscheidentlyk in de verscheide taalen beschreven zyn, na iders begrip, ende verstand, gebruiken.
50. De bejaarden werden door den Doop de Christelyke Gemeinte ingelyfd, ende voor Ledematen der Gemeinte aangenomen, ende zyn daarom de bejaarde uit de Christenen, als zy gedoopt werden, schuldig het Avondmaal des Heeren ook te gebruiken, 't welk by haren Doop zullen beloven met de eerste gelegenheit te doen; dog wat aangaat de bejaarde uit de Heidenen, die gedoopt zyn, en zullen de zelve tot het Avondmaal niet toegelaten werden, dan op haar verzoek ende begeerte, ende na examinatie hares geloofs, ende benevens de naamen der gene die gedoopt werden, mitsgaders de anderen ende getuigen, als mede den tyd des Doops, zullen in een boek geschreven werden.
51. Men zal niemand ten Avondmaal des Heeren toelaten, dan die, na de gewoonte der Kerke alhier, voor een Predikant, ende Ouderling, belydenis heeft gedaan van de Christelyke Gereformeerde Religie, ende het getuigenis heeft eenes vromen wandels, ende zullen de gene, die van een andre Gemeinte tot ons overkomen, in plaats van hare belydenis behoortlyke attestatie daar

1643.

daar van aan den Kerkenraat vertoopen, ende daarenboven zeker Formulier, in zich vervattende de voornaamste poincten van de Christelyke Religie (tot dien einde gefield, ende gereformceert) onderteekenen, mits haer zelven onderwerpende de Christelyke discipline.

52. In 't houden van het H. Avondmaal zal men zoodanige maniere volgen, als men oordelen zal tot de meeste stigting der Gemeinte te mogen dienen, wel verstaande, dat nogtans de uitwendige ceremonien ontrent Gods woord voorschreven niet verandert, ende alle superstitie vermydet werde, ende dat, navolginge der Predikatie ende der gemeene gebeden op den Predikstoel, het Formulier des H. Avondmaals, mitsgaders het gebed daar toe dienende, voor de tafelgelezen, ende, de aëtiageeindigt zynde, met het gebed ende dankzegging besloten werde.
53. Om het H. Avondmaal met te meer stigting, ende eerbiedigheid te celebreeën, zoo zal het zelve veertien dagen te voren publyk in de Gemeinte van den Predikstoel afgekondigt werden, op dat haer de Ledemaaten daar toe behoortlyk mogen bereiden, ende zal mede tot dien einde in de week na de eerste afkondiging de bezoeking der Ledemaaten van de Predikanten ende Ouderlingen gedaan werden, op dat met de eerste gelegenheit daar van rapport aan den Kerkenraat geschiede, om, zoo misschien enige zwaarigheden voorvallen, in de zelve by tyds te voorzien, ende zal eindelyk op Vrydag voor het houden van 't H. Avondmaal de voorbereiding, of proef-predikatie, gedaan werden.
54. De administratie van het H. Avondmaal zal onder de Predikanten met beurten geschieden, ende zullen de gene, wel kers beurt het wezen zal Zondags 't Avondmaal uit te deelen, ook Vrydags te voren de Voorbereiding, ofte de proef-predikatie, doen.
55. Aangaande den tyd van het houden van het H. Avondmaal, en zal haer de Kerke aan de gezette Hoogtyden, als Paaschen, Pinxteren, ende de Kersdag, niet verbinden; maar zal het zelve gebouden wezen precis alle drie maanden, ende dat op den eersten Zondag van elke derde maand, te weten, Januari, April, Julius, en October, te bedienen.
56. In tyden van oorlog, pestilentie, dieren tyd, zware vervolging der Kerke, en andre gemeene zwaarigheden, zullen van de Dienaaren, met autoriteit ende bevel der Hooge Overigheid, openbare vast-ende bede-dagen ingestelt, ende

1643.

geheiligt werden.

57. De Gemeinte zal mede, behalven den ordinairen Sabbat, onderhouden den Kersdag, Paaschen, ende Pinxteren, ende zal mede op Nieuwjaarsdag, op Donderdag voor Paaschen ende Pinxteren, ter gedagtenis van de Passie onzes Zaligmakers Jezu Christi, ende op Hemelvaarisdag, eenmaal voor de middag, als eindelyk zal mede op den 30. May ter gedagtenis van de verovering van Batavia, gepredikt werden.
58. Aangaande de Huwelykze zaaken, zal neerstelyk gelet werden, dat geen huwelyken gecontrabeerd werden, die in Gods woord verboden zyn, latende de vordere ordonnantie op het stuk van 't Huwelyk by de dispositie der Overheden.

Van de Censure, ende de Kerkelyke Vermaaning.

59. „ Gelykerwys de Christelyke strafte gestelt is, ende niemant van de „ borgerlyke geregten ende straffen der overhicht bevryd is, alzo „ werden ook benevens de borgerlyke straffen de Kerkelyke censuren noodzakelyk vereischt, om „ den zondaar met de Kerkelyken, „ ende zynen maasten te verzoenen, „ ende de ergernisse uit de gemeinte Christi weg te nemen.
60. „ Wanneer dan imand tegen de „ zuiverheit der Leere, de vroomheit des wandels, ofte de Kerkelyke liefde, zondigt, zoo verre „ als het heimelyk is, ende hy geen openbare ergernis gegeven heeft, „ zoo zal den regel onderhouden „ werden, welke Christus duide- „ lyk voorschryft Mattheus 18. 61.
- „ De heimelyke zonden, waar van den zondaar, by een, ende in 't „ byzonder, ofte voor twee ofte drie getuigen, vermaant zynde, „ berouw heeft, zullen voor den „ Kerkenraat niet gebragt werden.
61. „ Zoo imant van een heimelyke „ zonde van twee of drie perloonen in der liefde vermaant zynde, „ geen gehoor geeft, ofte andersins een openbare zonde bedre- „ ven heeft, zulks zal den Kerkenraat aangegeven werden.
62. „ Van al zulke zonden, die van haar nature wegen openbaar, of door veragting van des Kerkenraats vermaaning in 't openbaar, gekomen zyn, zal de verzoeking, wanneer men zekere teekenen van boetveerdigheid ziet, openbaarlyk geschieden door 't oor-

30 J A V A A N S C H E Z A A K E N .

1643.

- „ deel des Kerkenraats, het zy voor
 „ den Kerkenraad, ofte voor de ge-
 „ heele gemeente, na dat tot de
 „ meeste ftigting zal verftaan wer-
 „ den te behooren.
63. „ Zoo wie hardnekkiglyk de ver-
 „ maaning des Kerkenraats ver-
 „ werpt, item die een openbare,
 „ ofte andersins een groote zonde
 „ begaan heeft, zal van het Avond-
 „ maal des Heeren afgehouden
 „ werden, en indien hy, afgehou-
 „ den zynde, na verfcheide verma-
 „ ningen geen teekenen van boet-
 „ veerdigheid bewyft, zoo zal men
 „ ten laaftten tot de uiterfte reme-
 „ die, namentlyk de affnyding, kom-
 „ men, volgens de Forme na den
 „ woorde Gods daar toe gefteft.
64. „ Eer men tot de affnyding komt,
 „ zal men de hardnekkigheid
 „ des zondaars de gemeente opent-
 „ lyk te kennen geven, de zonden
 „ verklaarende, mitsgaders de neer-
 „ ftigheid, aan hem bewezen in 't
 „ beftrafen, afhouden van het A-
 „ vondmaal, ende na menigvuldige
 „ vermaningen, zullen 'er drie za-
 „ ken gefchieden; in den eerften
 „ zal den zondaar niet genaamt
 „ werden, op dat hy enigfints
 „ verfchoont werde. Ten tweeden
 „ zal zyn naam uitgedrukt werden;
 „ en ten derden zal men de gemeente
 „ te kennen geven, dat men hem,
 „ ten zy dat hy hem bekeere, van
 „ de gemeinfchap der Kerke uit-
 „ fluiten zal, op dat zyne affny-
 „ ding, zoo hy hardnekkig blyft,
 „ met ftilzwygende bewilliging der
 „ gemeente gefchiede. Den tyd
 „ tuffchen de vermaning zal in het
 „ oordeel des Kerkenraats ftaan.
65. „ Dog vermits het einde van de Ex-
 „ communication niet en is het ver-
 „ derf, maar het behoud van den
 „ zondaar, zoo en zal men hem
 „ egter niet t'eenemaal verlaten,
 „ ende alle civile moråle plichten
 „ weigeren; maar alleen zich ont-
 „ houden van zoodanige familiere
 „ converfatie, waar door men aan
 „ zyn zonde particepeert, ofte de
 „ zelve fchynt te approbeeren, ofte
 „ andersints de gemeente eenige er-
 „ gernis zoude mogen gegeven
 „ werden; maar men zal ook nog
 „ (gelyk als te voren) met den ge-
 „ bede by God voor hem interce-
 „ deeren, ende niet na laten hem
 „ continuelyk te vermaanen, of
 „ hem God nog miffchien bekeer-
 „ ring gave ter zaligheid.
66. „ Wanneer imand, die geexcom-
 „ muneert is, hem wederom met

1643.

- „ de gemeente zal verzoenen door
 „ boetveerdigheid, zoo zal 'tzelve
 „ voor de handeling van 't Avond-
 „ maal, ofte andersins na gelegen-
 „ heit, te voren de gemeente van
 „ den Predikftoel aangezegd wer-
 „ den, ten einde hy het naaft-ko-
 „ mende Avondmaal (zoo verre
 „ imand niets weet voort te bren-
 „ gen ter contrarie) openbaarlyk
 „ met profefie zynere bekeering we-
 „ der opgenomen werde volgens 't
 „ Formulier, daar van zynde.
67. „ Wanneer de Dienaaren des
 „ woords, Ouderlingen of Diake-
 „ nen, een groote zonde bedryven,
 „ die de Kerke fchadelyk, of ook
 „ by de Overigheid ftrafweerdig is,
 „ zullen zoo wel de Ouderlingen,
 „ als Diakenen, terftont door voor-
 „ gaande oordeel des Kerkenraats,
 „ met toeftemming van de Hooge
 „ Overigheid, van haren dienft af-
 „ gezet, en door de dienaars op-
 „ gefchort werden; maar of hy
 „ geheel van den dienft afgezet zal
 „ werden, dat zal in 't oordeel van
 „ den Kerkenraad, ende van de
 „ Hooge Overigheid ftaan.
68. „ Voorts de grove zonden, die
 „ weerdig zyn met opfchorting,
 „ of afzetting van den dienft ge-
 „ ftraft te werden, zyn deze de
 „ voornaamfte: Valfchelleere, ofte
 „ kettery, openbare fcheurmaking,
 „ opentlyke blafphemis, fimonic,
 „ trouwlooze verlating zynes dien-
 „ ften, of indringing in eenen an-
 „ derens dienft, meinedigheid,
 „ egtbreuk, vegtery, vuil gewin,
 „ kortelyk alle de zonden ende gro-
 „ ve feiten, die den Authear voor
 „ de wereld eerloos maken; ende
 „ om welke een ander gemeen Lid-
 „ maat der gemeente de affnyding
 „ weerdig zoude gerekent wer-
 „ den.
69. „ De Dienaaren des Woords, Ou-
 „ derlingen en Diaconen, zullen
 „ onder hen de Kerkelyke cenfu-
 „ ren oeffenen, ende malkanderen
 „ van de bedieningen hares ampts
 „ vriendelyk vermaanen, zonder
 „ malkanders fouten, tegens de or-
 „ dre Art. 59. voorfchreven, of
 „ van den Predikftoel, of anders,
 „ te divulgeeren.
70. „ De gene, die uit de gemeente ver-
 „ trekken, zal een attestatie ofte
 „ getuigenis hares wandels, by ad-
 „ vys des Kerkenraats, weder gege-
 „ ven werden onder 't zegel der
 „ Kerke.

1543.

Appendix, ofte byvoegfel tot de voor-
gaande Kerken-ordre.

71. „ Hoewel onzen Zaligmaker Jezus
„ Chriftus door de voorverhaalde
„ Dienaar-ordre, opzigt der Leere,
„ Sacramenten, ende Kerkelyke
„ difcipline, zync gemeente genoeg-
„ zaam ter Zaligheid heeft gepro-
„ videert ende voorzien, dewyl
„ nogtans de moejelyke onvolko-
„ menheit van dit tegenwoordig
„ leven niet toe en laat, dat of de
„ Doctoooren, ofte de Dienaaren
„ des Woords, Ouderlingen en
„ Diaconen, t'allen tyden, plaats,
„ ende gelegenheden aen igelyk in
„ alle de deelen hares dienftes zou-
„ den dienen, of dit aen ider Lidmaat
„ der gemeente, zoo veel als 't mo-
„ gelyk is, door eenige vrome en
„ godzalige publyke perfoonen, in-
„ zonderheit Krankbezoekers, ende
„ Schoolmeesters, gewoon is te
„ compenseeren, zoo zal den Ker-
„ kenraat, met believen van de O-
„ verigheid, zorge dragen, dat de
„ gemeente daar van t'allen tyden
„ genoegzaam voorzien werde.

Van de Krankbezoekers.

72. „ Het ampt der Krankbezoekers is
„ vooreerst, de zieken en de krان-
„ ken uit Gods H. woord te on-
„ derwyzen, te vertroosten, ende
„ te versterken, ider na vereisch
„ van deszelfs gelegenheit.
„ Ten anderen, ter gezetten tyd
„ ende bequaamheit, benevens het
„ zingen uit Gods H. Woord een-
„ nige Kapittelen, ofte ook enig
„ goed Sermoen uit de Decades
„ Bullingeri, uit de Catechifino,
„ ofte eenig ander boek, van een-
„ nig Leeraar der ware Chriftelyke
„ Gereformeerde Religie ingestelt,
„ ftigtelyk den volke voor te le-
„ zen, ende het zelve werk met
„ het gebed te beginnen, ende te
„ eindigen.
„ Ten derden, alle morgen ende
„ avond, het volk na ordre verga-
„ dert zynde, ook voor en na den
„ eten, met gebeden te bedie-
„ nen.
„ Als mede ten vierden, met en
„ uit het woord Gods in 't byzon-
„ der, en by alle goede gelegen-
„ heit de onwetende in de Leere
„ ende het geloove neerstelyk te
„ onderwyzen, de zondaaren de
„ boetveerdigheid, ende afftand van
„ zonden te vermaanen, met het

„ voorhouden van de schrikkelijke 1643.
„ oordeelen Gods, van haar ver-
„ derf trouwelyk te waarschou-
„ wen, specialyk het vloeken,
„ zweeren, misbruik van de naam
„ Gods, met alle ontugtige woor-
„ den ende werken door alle mo-
„ gelyke ende behooryke midde-
„ len tegen te staan, ook de klein-
„ gelovigen, ende mismoedigen na
„ vereisch van zaaken te troosten,
„ ende te versterken, ende zullen
„ dit alles met alle neerstigheid, en
„ na behooren betragten, zonder
„ dat hy iets presumeren ofte zig
„ zal onderwinden te doen, onder
„ wat pretext het zoude mogen
„ wezen, het gene eigentlyk be-
„ hoort tot het ampt van de Pre-
„ dikanten.

73. „ Dog op dat de Krankbezoekers
„ alle deze pligten na behooren zou-
„ den mogen nakomen, ende haar
„ ampt zulks mede brengt, dat zy
„ voor de eere Gods, ende den wel-
„ stand van de Chriftelyke Religie
„ vigilereen, zoo zullen de zelve,
„ zoo wanneer zy zien zullen, dat
„ hare perfoonen gedisrespecteert,
„ haren dienft veracht, ofte by de
„ zelve niet gemainteneert worden,
„ zulks aan den Kerkenraat te ken-
„ nen geven, op dat door des zelfs
„ aanhouden by de Hooge Overig-
„ heit alle abuisen geweerd, ende
„ de Religie hare eere gereftitueert
„ werde.

74. „ Zullen ook de Krankbezoekers de
„ patienten, die door sententien van
„ de Overigheid ter dood gecon-
„ demneert zyn, by beurten bybly-
„ ven, om de zelve uit Gods woord
„ na gelegenheit te onderwyzen.

75. „ Geen Krankbezoeker zal vermo-
„ gen imand in zyn plaats te sub-
„ stitueren, om eenig deel zynes
„ dienftes voor hem waar te nemen,
„ dan met permissie en consent van
„ den Preses.

Van de Krankbezoeker in 't huis van
den generalen ontfang.

76. „ Het ampt van de Krankbezoeker
„ in 't huis van de generale ontfang
„ is vooreerst, des avonds ten be-
„ stemden tyd en plaats het gebed
„ te doen, en een vers uit de Psal-
„ men Davids voor te zingen.
„ Ten anderen, buiten in de Kerk,
„ wanneer aldaar gepredikt zal wer-
„ den, voor te lezen, en te zin-
„ gen.
„ Ten derden, op de punten van de
„ West-zyde ende de Timmerwerf

„ (ten

„ (ten minften eens in de week) de
„ bezoeking te doen, om de kran-
„ ken uit den woorde Gods na ge-
„ legenheit te dienen.

Van den Krankbezoeker in 't zieken-
huis.

77. „ Het Ampt van den Krankbezoec-
„ ker in 't ziekenhuis is, 's morgens
„ ende des avonds een Kapittel uit
„ Gods woord te lezen, ende een
„ vers te zingen, eindelyk de zieken
„ ordinair tweemaal daags te be-
„ zoeken.

Van de Schoolmeesters.

78. „ Het Ampt van de Schoolmeesters
„ is vooreerst, de jonge jeugd de
„ vreeze des Heeren in te scherpen,
„ haar te onderwyzen in de funda-
„ menten van de Christelyke Reli-
„ gie, haar te leeren bidden, zin-
„ gen, met haar te Kerk te gaan,
„ ende te Catechizeeren.
„ Ten anderen, haar te leeren hare
„ Ouders, Overheden, ende Meef-
„ ters te gehoorzaamen.
„ Ten derden, haar te leeren lezen,
„ schryven, ende cyfferen.
„ Ten vierden, haar te leeren allerlei
„ goede zeden en manieren, ende
„ eindelyk betragten, dat in de
„ schoolen geen andere, als de Ne-
„ derlandse taal, gebruikt werde.
79. „ De kinderen zullen des weeks
„ twee halve dagen speeldagen heb-
„ ben, te weten, woensdag en za-
„ turdag, op de welke zy voor de
„ middag hare gebeden ende hoofd-
„ stukken van de Christelyke Reli-
„ gie zullen opzeggen, ende zal den
„ Schoolmeester hem ter behoorty-
„ ker tyd op de school begeben,
„ ende de kinderen geen andre
„ speeldagen mogen geven, ten zy
„ met consent van den Preses.
80. „ Zullen eindelyk alle half jaaren de
„ kinderen van alle de schoolen in
„ de Kerk te zamen komen, ende
„ ter presentie van alle de gedepu-
„ teerden der Hooge Overigheid
„ ende Kerkenraat geexamineert
„ werden, ende zullen die gene,
„ die schryven konnen, haar schrift
„ toonen.

Van den Schoolmeester in het Weeshuis.

81. „ Het Ampt van den Schoolmeester
„ in 't Weeshuis is, des morgens,
„ ende des avonds voor den ecten
„ het gebed te doen, ende voor het
„ uitgaan van de school door een

„ van de kinderen het gebed te la-
„ ten doen, mitsgaders een Psalm
„ te zingen, ende tot een teeken
„ voor de kinderen, dat het tyd is
„ 't school te komen, zal hy de klok
„ laten trekken, ende die te laat
„ komen, na gelegenheit corrigeer-
„ ren.

82. „ Eindelyk zal den Schoolmeester
„ van het Weeshuis de Weeskinde-
„ ren alle week de vragen van de
„ Catechismus doen van buiten lee-
„ ren, die de aanstaanden zondag
„ na middags predikatie zullen ver-
„ klaaren, op dat zy de zelve als
„ dan voor de Gemeente van buiten
„ mogen opzeggen.

Van de Inlandse Schoolmeesters.

83. „ De Schoolmeester van de West-
„ zyde zal de Inlandse kinderen on-
„ derwyzen in de fundamenten van
„ de Christelyke Religie, haar lee-
„ ren lezen en schryven, des avonds
„ voor de Inlandse Christenen een
„ Kapittel uit het Portugees Testa-
„ ment voorlezen, een vers a twee
„ uit de Psalmen Davids in 't Por-
„ tugees voorlezen, ende eindelyk
„ met de uitspraak van een zegen
„ dimitteeren.

In 't Bandancees Quartier.

84. „ In 't Bandancees Quartier, zal des
„ morgens, ende des avonds, de
„ Bandanceesen, ende andre Chris-
„ tenen, aldaar woonagtig, een
„ Kapittel uit Gods woord in het
„ Maleys voorgelezen, ende in de
„ zelve taal des morgens ende des
„ avonds het gebed gedaan, ende
„ eindelyk de actie t'eenemaal met
„ het zingen van een a twee verzen
„ uit de Psalmen Davids besloten
„ werden.
85. „ Des donderdags zullen, zoo de
„ vrouwen als de mans, gecatechi-
„ seerd, ende in de fundamenten
„ van de Christelyke Religie on-
„ derwezen werden.

In 't Malabaars Quartier.

86. „ Eer de lyf-eigenen van de E. Com-
„ pagnie na het werk gaan, zullen
„ de zelve ieder na zyn begrip, het
„ zy in 't Portugees, Bengaals, of
„ Malabaars, van den meester in de
„ hoofdstukken van de Christelyke
„ Religie onderwezen werden, ende
„ zal het Vader ons, het Geloove,
„ ende de thien geboden, benevens
„ eenige vraagstukken, voor dezen
„ „ daar

1630.

- „ daar toe geformeerd , voorgezet
 „ werden, 't welk gedaan zynde,
 „ zal de klok getrokken werden,
 „ op dat de vrouwen ende kinde-
 „ ren, die in het Quartier blyven,
 „ in de ordinaire vergaderplaats te
 „ zamen komen, ende zal als dan
 „ een Kapittel in 't Portugees voor-
 „ gelezen, het gebed gedaan, ende
 „ een a twee verzen uit de Psalmen
 „ Davids gezongen, de actie met
 „ den zegen beflóten, ende zullen
 „ daar na de kinderen nog wyders
 „ van den Meeſter, die 't gebed
 „ gedaan heeft, in de gebeden on-
 „ derwezen werden.
87. „ Daar na zullen de Meeſters de zie-
 „ ke ſlaven bezoeken, ende een ig-
 „ lyk na vereiſch van zaaken, ende
 „ na zyne capaciteit onderwyzen,
 „ 't welk gedaan zynde, zal zig een
 „ ider van de Meeſters van 't Quar-
 „ tier, of Wyk, alwaar hy beſchei-
 „ den is, gelyk als mede in 't Fort,
 „ de Stad, ende de Weſt-zyde, bei-
 „ de de kinderen, ende lyſeigenen
 „ der inwoonderen vlytig, ende
 „ neerſtig onderwyzen, en zal ein-
 „ delyk wederom des avonds in de
 „ ordinaire vergader-plaats voor de
 „ manſperſoonen een Kapittel lezen,
 „ het gebed doen, ende vorder de ac-
 „ tie als voren gecindigt werden.
88. „ De Schoolmeeſter, in de Voor-
 „ ſtad woonagtig, zal des avonds
 „ voor de Inlandſe Chriſtenen, die
 „ de wagt hebben, in de corps du
 „ garde het gebed doen, zal mede
 „ voor Sons ondergang de jonge
 „ kinderen te zamen roepen, ende
 „ de zelve in de gebeden en vraag-
 „ ſtukken, aangaande de fundamen-
 „ ten van de Ckriſtelyke Religie
 „ onderwyzen. Inſgelyks zal hy
 „ mede dagelyks doen aan de lyf-
 „ eigenen, die over de Rivier woo-
 „ nen.

Middelen, om de bekeering der Heide-
 nen te vorderen.

- „ 1. Dewyl na de leere des Apoſtels
 „ Pauli Rom. 10. Het gehoor van
 „ Gods woord het begin ende fun-
 „ dament van 't geloof is, ende het
 „ fundament van zoodanigen ge-
 „ hoor, 't welk met eenige vreug-
 „ de vermengt wezen kan, de ken-
 „ niſſe van de taal, in welke het
 „ woord gepredikt wert, 1. Cor.
 „ 14. zoo zullen de Predikanten,
 „ ende de Krankbezoekers haar be-
 „ neerſtigen, dat zy in de taal,
 „ welke de Heidenen, waar mede
 „ onze meeſte converſatie is. ver-

IV. DEEL.

1643.

- „ itaan, inzonderheit in 't Portu-
 „ gees, Maleyts en Chinceſ, ge-
 „ itileert werden, om een igelyke
 „ Natie, na haar begrip ende ver-
 „ ſtant in de fundamenten van de
 „ Chriſtelyke Religie te onderwy-
 „ zen, ende het woord Gods toe
 „ te deelen.
2. „ Dewyl ook geen vreemde taal
 „ zonder behulp van inſtitutie kan
 „ geleert en aangenomen wer-
 „ den, zoo zal, om tot het voor-
 „ zeide cinde te geraken, noodig
 „ wezen, dat door alle mogelyke
 „ middelen eenige bequame boe-
 „ ken, inzonderheit Diſtionaria
 „ van zoodanige taalen opgedaan,
 „ ofte geformeert en opgeſtelt
 „ werden, om de zelve te zyner
 „ tyd door den druk gemeen te
 „ maken.
3. „ Het zal mede noodig wezen, dat
 „ de predikaticen, die alreede in ee-
 „ nige taal geſteld zyn, gecopicert,
 „ ende het getal der zelve gelyk
 „ mede de ſtukken van de H. Schrif-
 „ ture, mitſgaders de Psalmen, nu
 „ reeds in de taal overgezet, met
 „ een goed oordeel, na vereiſch van
 „ den ſtaat der Gemeente, vermeer-
 „ dert, ende onder het volk, om
 „ de zelve te lezen ende te zingen,
 „ uitgedeelt werden.
4. „ In het zingen der Psalmen in de
 „ Kerk zal dienſtig wezen de En-
 „ gelſe maniere na te volgen, by de
 „ welke den Voorlezer eerſt een re-
 „ gel leeft, ende daar na met het
 „ volk zingt; dog werd dit de ge-
 „ meente vry gelaten om te doen,
 „ of te laten.
5. „ Het zoude mede zeer dienſtig we-
 „ zen, dat een refutatie van de Ma-
 „ hometaanſche Religie, ende des
 „ Moorsdom ingeſtelt, en de waar-
 „ heit van de Chriſtelyke Religie
 „ tegens allerlei Afgodifchen Gods-
 „ dienſt, uit de natuurlyke reden
 „ by forme van een Catechiſmus,
 „ zoo in de Nederlaſche, als In-
 „ landſche taal geadſtruceert, ende
 „ beveſtigt werde.
6. „ Het is ook inzonderheit noodig,
 „ om de Heidenen tot de Chriſte-
 „ lyke Religie te brengen, ende die
 „ nu daar by gebragt zyn, by de
 „ zelve te houden, dat continuee-
 „ lyk niet alleen door de School-
 „ meeſters; maar inzonderheit ook,
 „ dat door de Predikant, die de On-
 „ duitſche Natie byzonderlyk be-
 „ volen is, de viſitatie onder de zelve
 „ gedaan werde.
7. „ Men moet by de palitycque Ove-
 „ righeit aanhouden, dat zy den

E

„ Sab-

- „ Sabbath uiterlyk by allerlei Nati-
 „ tien, onder haar gebied woonag-
 „ tig, doen vieren, ende hare win-
 „ kels gefloten houden, ende ook
 „ de flaven op den zelven laten ruf-
 „ ten, eindelyk, dat ook die gene,
 „ die onder de Predikatie in her-
 „ bergen zitten, als mede die als
 „ dan tappen, ofte fterken drank
 „ verkoopen, op geld-fftraffe ge-
 „ ftefd werden.
8. „ Staat mede by de Hooge Overig-
 „ heit te verzorgen, dat de Moor-
 „ fche befnydenis ende fchoolen ge-
 „ weerd, ende de Chineefen, ende
 „ andre Heidenen de openbare
 „ oeffening van hare Heidenfche fu-
 „ perfittien ende Duivel-dienft, die
 „ zy byzonderlyk in haren Tempel
 „ als mede 's nagts op de ftraaten
 „ plegen, mitfgaders haar Duivels-
 „ konft van waarzeggen, verboden
 „ werde: want in geen Chriftelyke
 „ Gemeinte zulken verkorting van
 „ de eere Gods, om gconerlei in-
 „ figten behoort gedooft te wer-
 „ den, waar door veel Onduitfe
 „ geergert werden, ende vermaak
 „ in de zelve krygen.
9. „ Het zal mede noodig wezen, dat
 „ de Inlandfe Chriftenen ingefchre-
 „ ven werde, en haar zelve ook
 „ wettelyk in hare habytten confor-
 „ meeren na de manieren van de
 „ Nederlanders.
10. „ Eindelyk op dat in het toekom-
 „ de alle difordre, ende misbruik
 „ uit de Gemeinte geweerd, ende
 „ de zelve voorgestelde Kerken-or-
 „ dening met des te meerder zorge
 „ ende neerftigheid aangenomen,
 „ ende agtervolgt werde, zoo zal
 „ uit naam des E. Kerkenraats de
 „ autorifatie ende 't arrest des zelfs
 „ by den Ed. Heer Gouverneur Ge-
 „ neraal, ende de Heeren Raaden
 „ van India verzogt werden, het
 „ welke geobtineerd ende verkren-
 „ gen zynde, zal de zelve, omme
 „ voortaan een igelyk, die daar aan
 „ gelegen wezen zal te dienen, een
 „ fecreten vaffen regel, waar na hy
 „ hem zal hebben te reguleeren, in
 „ een byzonder boek opgefchreven,
 „ ende om de zelve altyd in ver-
 „ fcher memorie te houden, alle
 „ drie maanden, voor het houden
 „ van het H. Avondmaal, ten dage
 „ der oeffening van Cenfura Mo-
 „ rum, in den Kerkenraat voorge-
 „ lezen werden, ende zoo wat re-
 „ folutie tot discretie van de Kerke
 „ of Kerkelyke perfoonen, zoo hier,
 „ ende nog wyders zoude mogen
 „ werden genomen, zullen de zel-
- „ ve in het voorfz. boek agter de
 „ Kerkenordening aangetekent, en
 „ geregiffreert werden.
- „ Welke ordre die van den voorfchre-
 „ ven Kerkenraat verzogten, dat
 „ zoodanig geapprobeert, ende met
 „ onze autoriteit bevestigt mogt
 „ werden, gelyk wy de zelve dan
 „ approbeeren, ende bevestigen mits
 „ dezen; eenelyk van onzent wegen
 „ daar by vpegende, aangezien de
 „ Kerkelyke Regeering in veelen
 „ ook de politie rakende zy, dat
 „ die van den voorfz. Kerkenraat
 „ niet en zullen vermogen eenige
 „ zaken van gewigt te besluiten,
 „ dan met communicatie ende ad-
 „ voy van de Politycque Overig-
 „ heit; welk poinft op dat te beter
 „ nagekomen, ende altyd goede
 „ correffpondentie ende eenigheid
 „ tuffchen beiden gehouden mag
 „ werden, ook goedgevonden heb-
 „ ben, dat in gemelde Collegie al-
 „ tyd, conform de goede ufantie,
 „ eeniger plaatsfen onzes Vaderlands,
 „ onzent wegen een politike Com-
 „ miffaris (professie doende van de
 „ ware Gereformeerde Chriftelyke
 „ Religie) fessie hebben, ende pre-
 „ fent wezen zal, ende zal den Pre-
 „ dikant, die 't zyn beurt zal we-
 „ zen te profideeren, t'elkens als de
 „ vergadering beroepen wil, 't zy
 „ ordinaris ofte extraordinaris, den
 „ zelve mede doen citeeren, ge-
 „ lyk ook die van den Kerkenraat
 „ den zelve gehouden zullen we-
 „ zen altyd behoortlyke eere ende
 „ refpect te bewyzen, als reprezen-
 „ terende de Hooge Overigheid de-
 „ zer Landen.
- „ In 't Kasteel Batavia dezen 7 De-
 „ cember A. 1643, ende was on-
 „ derteekent, *Antonio van Diemen,*
 „ *Cornelis van der Lyn, Joan Maat-*
 „ *fuyker en Justus Schouten, Salomon*
 „ *Sweers, ende Pieter Mesdag, Sec-*
 „ *retaris.*

A. 1644.

Den 7 April verfcheen hier *D. La Doffa* A. 1644.
Doffa van de Kufft, uit zyn dienft gezet D. La
 over veel befchuldigungen t'zynen lafte. *Doffa* ge-
 Hy verzogt in 't gefloelte der Predikan- fchorft.
 ten te mogen zitten; dog dit is hem ge-
 weigert.

D. Happartius bood aan na Tayouan D. Hap-
 te gaan, dog alzooy zyn Edelheit dit aanpartius na
 zig hield, zoo zou men afwagten, wie Tayouan.
 zyn Edelheit daar toe verkiezen zou.

Waar na hy daar heen is verzonnen.
 Den 6 Juni verfcheen hier *D. Daniel D. Merli-*
Merlinus, Predikant tot Coudekerke, nus uit 't
 we-

1643-
Vader-
land.

wegens Zeeland, van de Classis van Walcheren.

Tot dezen tyd toe had men gedurig den Voorzitter en een Ouderling by zyn Edelheit gezonden, om over de zaaken de Regering en Kerk rakende, te spreken; dog voortaan zou dit schriftelyk werden bekend gemaakt.

D. a
Breyl
hier.

Den 13 Juni verscheen hier *D. Joannes a Breyl*, met Nassau, van het Classis van Amsterdam, als Predikant.

Besluit o-
ver D. La
Doffa.

Ontrent *D. La Doffa* besloot men hem na een andre plaats. van zyn dienst geschorft zynde, te zenden, en hem daar na, by goed gedrag, te herstellen. Op voordragen van den Commissaris Politicq, dat 'er een Predikant na de Kust noodig was, is door den Kerkenraad *D. Antonius Hilarius* (ondertusschen van Malacca hier gekomen) en *D. Merlinus* voorgesteld.

D. Hil-
arius van
Malacca.

D. Candi-
dius uit 't
Vader-
land.

D. Candidius verscheen den 18 weer uit het Vaderland als Predikant, van de Classis van Amsterdam, en schynt zedert hier vast gebleven te zyn.

D. a
Breyl na
Gale.
D. Fierens
na Goa
met La
Doffa.

D. a Breyl bood ook heden zyn dienst na Gale aan, waar ontrent men zyn Edelheits goedkeuring afwagten zou. Ook werd *D. Fierens* voor de Vloot na Goa gekoren, beide welke beroepingen zyn Edelheit den 25 dito goedkeurde, en zou *La Doffa* onder *D. Fierens* mede gaan, die ook last kreeg, om de andre Kerken te bezichtigen, dog met die voorwaarde, dat ook die Kerken de Kerk van Batavia mogten bezichtigen, om alle overheersching weg te nemen. Ook zou *La Doffa* met *D. Fierens* na de Kust gaan, om zyne zaaken zoo, hy daar quam, te onderzoeken.

D. Merli-
nus na de
Kust.

Agricola, gewezen Proponent in Tayouan verscheen den 1 Augusti hier, verzogt de vergadering om op zyn zaak te letten, en die te regt te brengen, die hem raad na boord te gaan.

D. Merlinus werd den 1 Augusti ook beroepen na de Kust, en den 22 dito vond men, op 't verzoek der Broederen in Banda, goed, dat de Vaderlandse Kerkelyke brieven hem voortaan zouden werden toegezonden.

Den 12 September verscheen hier als Commissaris Politicq de Heer *Simon van Alfen*. Extraordinaar Raad van Indiën, die verwelkomt wierd in de plaats van de Heer *Schouten*.

Den 3 October verscheen hier uit de Moluccos *D. Bakus*, als ook de Krankbezoeker *Jofias Staal*, en *D. Candidius* wierd heden ook opziender der Boekery gemaakt.

D. Bakus wierd den 17 dito zyne verlofing toegestaan, ten ware zig voor 3 a 4 jaar verbinden wilde, dat hy verwierp, alzoo de Heeren Bewindhebbers volgens Art. 15, na 't einde van imands verband, aan imand vry lieten, om zoo lang te blyven, als hy wilde; dog den 31 October stond zyn Edelheit hem toe nog een jaar zonder verband te blyven.

Henrik Hartong, ondertusschen vryman geworden, verzogt nu weer Krankbezoeker te zyn, dat op goedkeuring harer Edelheden, toegestaan is.

Ook blykt, dat *D. Persant* nu al overleden was, die den 5 September nog leefde, zoo dat dit in deze maand moet voorgevallen zyn.

Agricola is den 31 October over Ternate na Tayouan gezonden, om daar zyn zaak af te doen.

Men gaf nu ook magt aan de Krankbezoekers *Jan Gerritszoon Blok*, *Gerrit Centen*, en *Alexander Roofscraud*, in Ternate, om te mogen doopen, schoon dat schein te slyden tegen Art. 15 der Kerken-ordre, onlangs gemaakt; dat egter maar duuren zou, tot dat 'er een Predikant quam.

D. Rogerius stelde ook voor, dat men aan alle buiten-Kerken verzoeken zou, dat zy ider een Kerk-ordre, zoo als die hen dienstigt was, opstellen zouden, en dat men zyn Edelheit om de goedkeuring verzoeken zou, ook stelde hy voor ider buiten gemeente aan te schryven, om een Dictionarium in 't Sinkams, Maleyts, Portugees en Duits te maken, gelyk dat aan eenige al aangeschreven was, waar over men ook zyn Edelheit spreken zou, die den 14 dito die Dictionarium goedkeurde.

Z E S D E H O O F D - S T U K.

Vervolg der zaaken van den Godsdienst op Java van den jare 1645 tot 1651.

A. 1645.
D. a Breyl
op de
Kust.
D. Merli-
nus dood.
't Wees-
huis.

Den 13 Januari bleek dat *D. a Breyl* op de kust nog gebleven was, alzoo *D. Merlinus* was overleden.

Den 30 dito, bevond men, dat het weeshuis met zyne onkosten over de thien duizend Ryxdaalders aan de Diaconye quam te staan.

Den 20 dito wierd aan *Henrik Hartong* toegestaan te proponeren.

Den 15 May wierd aan *D. Hilarius*, alzoo hy over de Hooffche nydigheid, volgens Dan. 6. 4, 5. gepredikt en Mevrouw van Diemen, en haar Edelheden verder zig die bestraffing zeer hadden aangetrokken, belast zyn Predikatie in

1645. schrift aan den Kerkenraad over te geven, dat hy ook dede; dog men oordeelde, dat hy alles volgens Gods Woord, en zeer wel opgesteld had; en dat haar Edelheit nog de Heeren Raaden eenige reden hadden zig dit aan te trekken.

Vertrekt Den 26 Juni is *D. Hilarius* na Gale na Gale. *D. Hilarius* na Gale beroepen, in last met eenen krygende, om Jen geschorften *La Doffa* na Batavia te zenden, zoo hy op de kust aangieren mogt.

D. Rogerius ver- Ook had *D. Rogerius* in 't Portugees taling. overgezét het boekje of kort begrip van *Melchior Burs*, en verzogt om het na 't Vaderland te zenden, dat goed gekeurt werd, en dat men by zyn Edelheit bezorgen zou, hy zeide ook, dat *Mr. Cornelis Seenen* doende was om het in 't Maleyts over te zetten.

Den 3 Juli nam *D. Hilarius* heden afscheit, en *D. Rogerius* gaf kennis dat hy ook de Heer van *St. Aldegondes* kort begrip in 't Portugees overgezét had.

D. van Den 14 dito verscheen hier *D. Daniel* der Graaf van der Graaf, of *Gravius*, van de classis van Walcheren, als Predikant.

D. Bakus Ook is den 7 Augusti *D. Bakus* ver- na 't Va- lost, om na 't Vaderland te vertrekken. derland.

D. Fie- Den 28 dito verscheen *D. Fierens* van zyne tocht na Goa, gevende bericht van derens na de toestand der Kerken op Ceylon, de Goa. Zaaken Kust, en Malacca; als ook dat *D. La van La Doffa* weer aangenomen, en voorcerft ook weer zitting gegeven was, hoewel hy nog tot nader ordre harer Edelheden geschorft bleef.

Krankbe- Den 4 September vond men ook goed zoeker op een Krankbezoeker op Onrust. Onrust. Den 11 dito verzogt *La Doffa* zyne herstelling, of na 't Vaderland te gaan. Haar Edelheden en den Kerkenraad waren meest voor 't laatst, dog den 25 September verzogt hy in dienst derwaards te gaan, dat hem afgeflagen is.

D. Brund Den 16 October bleek onder de zaaken vraag- boekjen. vraag-boekje in 't Maleyts vertaalt, en verzogt had, dat het nagezien, en na 't Vaderland ter drukpers gezonden mogt werden. Dit wiert door *D. Bakus* ver- rigt, eer hy nog na 't Vaderland trok, alzo hy Maleyts-kundig was.

Boeken Den 30 dito besloot men ook, om overge- zet. by schryvens na 't Vaderland 't kort begrip van *S. Aldegonde* en *van Burs*, in 't Portugees, en de 14 predikationen in 't Maleyts opgesteld, sterk aan te beveelen.

D. Scipio Den 6 November verscheen *D. Isaac* hier. *Scipio*, hier als Predikant van de Classis van Enkhuysen gezonden.

Wat geschenck nu *Mevrouw van Aalst*, *Weduwe* van zyn Edelheit, den Heer *Antoni van Diemen*, den 27 dito aan de Kerk dede, hebben wy in zyn Edelheits leven reeds gemeld, te weten, zoo Ryx-

daalders aan den Armen, een schoon da- 1645. mait kleed, en 2 scrvetten voor de tafel van de Stads Kerk.

Den 4 December verscheen hier *D. D. Pon- Joannes Pontanus* uit het Vaderland als tanus hier. Predikant.

Den 19 dito bleek, dat men *D. Fie- Laster- rens* in 't Vaderland beschuldigt had als taal tegen een voorftander van 't houden van byzit- D. Fie- tens. ten, om zyn Edelheit te behagen; dog dit, onderzocht zynde, bleek laster-taal te zyn.

Den 30 dito verscheen de Heer *Fredrik Coyet*, nevens den Heer *van Alfen*, Vollder- ding van den Ker- Politycequen Commissaris, verzoekende kenraad. de verzagting over eenige uitdrukkingen van den Kerkenraad in haren brief na 't Vaderland over de Batavische Kerken- ordre, alzo haar Edelheden daar over misnoegt waren; dog de Kerkenraad volharde eenparig by 't geschrevene.

A. 1646.

Den 19 Januari zyn beroepen na Ban- A. 1646. da *D. Isaac Scipio*, en na Amboina, D. na Banda. *Isaac Pontanus*, 't geen door zyn Edel- D. Ponta- heit en de Heeren Raden goedgekeurd nus na is. Amboina.

Den 22 dito had de Kerkenraad den Krankbe- Krankbe- zoeker Josof Balbiaan gelaft met zoeker buiten de Heer *Maatsuyker* na Ceylon te gaan, kennis de zyn Edelheit zond buiten kennis van verzon- den Kerkenraad een ander, waar over den. naderhand nader zou gehandelt werden.

Den 19 Maart bleek ook, dat aan den Proponent *D. Cornelis Seenen* 65 gl. foldy, en Predikanten kostgeld, toegeftaan was.

Op den 22 October verscheen hier *D. D. Pan- Gulielmus Pantherus*, van de Classis van therus Walcheren, met 't Schip de Provintien. hier.

D. Pontcafen komt hier uit Amboina met een slegte getuigenis van zyn gedrag, en in dienst geschorft.

Op den zelven dag is *D. Pantherus* na Malacca beroepen, en den 29 dito goed- gekeurt.

Den 19 November verscheen hier *D. D. Ritzius Nicolaus Ritzius* als Predikant van de hier. Classis van Walcheren.

D. Pontcafen stond weer op zyn ver- D. Pont- trek na Amboina, verzoekende goede kafen na getuigenis, dog die kon men hem niet Amboina. geven.

D. Ritzius bood zyn dienst na Banda D. Ritzius aan, dat hem toegeftaan, en den 10 di- na Banda. to goedgekeurd wiert.

Den 10 dito verscheen hier ook *D. Ge- D. Veld- rard Veldbusius* als Predikant met 't Schip hufius den Olifant. hier.

Den 17 dito nam de Heer Commif- faris *van Alfen* zyn afscheit, en verscheen hier van Tayouan de geschorfte Krank- bezoeker *Frans Salomonszoon*.

A. 1647.
D. Loosveld van Malacca. **D. Loosveld** quam den 1 Januari hier van Malacca, met behoorlyke getuigenis; dog egter wierd hem, om reden, nog geen zit-plaats vergunt; maar na dat hy zig weer verbonden had, is hy als Lid erkent.

D. Pontcazen na Amboina. **D. Pontcazen** zou nu ook weer na Amboina vertrekken.

D. Veldhuizen, en D. Ritzius na Banda. Den 24 dito is na Banda beroepen **D. Gerardus Veldhuizen**, en **D. Ritzius**, om **D. van den Houten** (die op Poelo Ay in veel oneenigheid leefde) en **D. Vertrecht** te verlossen, welke beide beroepen den 28 dito door haar Edelheden goedgekeurt zyn.

D. Bavus dood. **D. Bavus** daar overleden was, en is **D. D. Gravius** daar na toe beroepen.

D. Gravius na Tayouan. Den 30 dito verscheen de Baillu, de Heer **Ambrosius van der Keer**, in de vergadering, die zeide, dat volgens ordre van zyn Edelheit de Heer **van Diemen** de Afgodery der Chjineesen gestoort was; dog dat hy daar mede op zyn hals die moeite gehaalt had, dat de Fiscaal hem gedagvaard, en dat men hem in rechten opgelegd had te bewyzen, dat de Chjineesen met hun **Jooze**, of **Deof**, afgodery pleegden. Hy vraagde hier op aan de vergadering, of zy dien dienst niet voor Afgodisch hielden; zy zeiden van ja, en dat die geheele dienst een grouwelyke afgoden-dienst was, daar in men gewoon was voor de beelden lampen te ontsteeken, wierook te branden, te offeren, en te sombayen met opheffing der handen, en met buiging des lichaams, waar van zy aan dezen Heer, op zyn verzoek, een schriftelyke verklaring gaven, die zeer wel op zyn beenen stond.

D. Candidius dood. Op dezen zelve dag bleek ook, dat **D. Candidius**, Rector, of bestierder der Latynsche school, overleden, waar op men in overweging was, of men die school aanhouden, dan of men die afschaffen zou, dog men vond goed, die nog aan te houden. Ook quam hier

D. Verrecht uit Banda. **D. Verrecht** den 13 Mey uit Banda, trecht uit den 1 Juli **D. Joannes Cruyf**, als Predikant, met een verband van 10 jaaren van Zeeland, en bleek by des zelfs komst, dat de overzetting van 't kort begrip in 't Portugees door **D. Rogerius**, en de 14 Maleytse Predikaten van **D. Wiltens**, met **D. Bakus** mede gegeven, aan die Classis niet ter hand gestelt waren. Een onverantwoordelyke slofheit ontrent een zaak van zoo veel nut voor beide de Inlandsche Gemeinten hier, en elders.

D. Verrecht na Tayouan. Den 11 dito is **D. Verrecht** na Tayouan beroepen, ook verscheen toen hier **D. Daniel van Arkel** als Predikant, gezonden van Zeeland, en **D. Joannes Ro-**

man, als Predikant, van wegen de Classis van Enkhuifen.

D. Rogerius, nu 16 jaaren in Indiën geweest hebbende, sprak om zyne verlossing. Men verzogt hem weer, om Vaderlanger te blyven; dog alzoo de Opper-Landvoogd verleden jaar verklaart had geen Predikanten op Batavia vry van de verzending na andre gewesten te houden, zoo heeft men, alzoo men geen middel wist, om zyn Edelheit daar af te brengen, zyn verzoek den 2 September toegestaan.

Den 9 dito verscheen hier **Jacob Grever** Krankbezoeker, en is op die zelve dag **D. van Arkel** na Ceylon beroepen.

Men verzogt ook den 23 dito weder om de Predikanten in alle Gemeinten, volgens de gewoonte der Apostelen, en hervormde Kerken in 't Vaderlant, te mogen bevestigen, als mede, dat het speelen en ontheiligen van den Sabbath door de Chjineesen, en andren, en ook hunne afgodery geweerd mogten werden.

Ook was de Kerkenraat niet weinig van eenige Kerken in 't Vaderland, over 't niet wel bewaren, en 't laten varen van 't Kerkelyk recht, bestraft, weshalven zy nu te meer herstelling der voornoemde zaken aan haar Edelheden verzogten.

Den 28 October verscheen **D. Balthazar Obie de Meter** hier van Amsterdambroek, als Predikant, onder een verband van 10 jaaren, zoo zyn vrouw in 't leven bleef, en anders maar van 5 jaaren.

Den 11 dito verscheen hier **D. Antonius Hambroek**, als Predikant van 't Clafsis van Rotterdam.

Na **D. Rogerius** vertrek stond het opzigt over de Portugeefche Gemeinte geheel aan den Proponent **D. Cornelis Seenen** te vervallen, weshalven zich een der aanwezende broeders tot het aanleeren der Maleytse taal zou moeten schikken. Een engte, waar in men alleen door de eenzinnigheid en hoofdigheit van zyn Edelheit gebragt wierd, om dat die aan **D. Rogerius**, na zoo veel jaaren dienst, niet toestaan wilde om vast, zonder verzending onderworpen te zyn, op Batavia te blyven; dat men immers gemakelyk, zoo uit erkentenis van zyn Eerw. groote diensten, als tot nut en dienst dezer Maleytse Gemeinte, had kunnen toestaan.

Den 2 December verzogt hy derhalven, na 't zilver-werk der Diacony, en eenige Kerk-boeken aan **D. Loosveld** overgegeven te hebben, zyne Kerkelyke getuigenis voor zyn vrouw, en is daar op in dezelve maand na 't Vaderland vertrokken.

Men droeg ook nu aan **D. Roman** te

38 J A V A A N S C H E Z A A K E N

1647. leeren van 't Maleys op, en vond goed, om *D. Seenen* tot Predikant aan te stellen, en hem ten dien einde wegens zyne bequaamheit te onderzoeken, welk beide zaaken zyn Edelheit den 16 dito goedkeurde; dog dat van *D. Seenen* is nog eenige jaaren (gelyk wy zien zullen) uitgesteld.

A. 1648. Den 13 Januari kreeg men antwoord op 't gedaan verzoek den 23 September wegens het weeren der Afgodery, dat haar Edelheden dezelve weeren, en over 't bevestigen van Predikanten na het Vaderlant zouden schryven.

Diakenen op zich zelven gestelt. Den 13 Januari wierden de Predikanten en Ouderlingen, tot nu toe met de Diakenen eene vergadering uitgemaakt hebbende, van den anderen gescheiden, en ider op zig zelven gesteld, dat by haar Edelheden den 10 Februarii goedgekeurt is.

't Avondmaal met water bedient. Den 6 April zie ik ook, dat goedgevonden is den Onderkoopman *Abrabam* . . . tot de tafel des Heeren toe te laten, dog de Dienaar zou hem een beker met water in 't byzonder toereiken, dat mogelyk zal gedaan zyn, 't zy om dat die borst geen wyn rieken of verdragen kon, of wel om een andre reden.

D. Tefchemaker hier. Den 16 dito verscheen hier *D. Samuel Tefchemaker*, als Predikant van de Classis van Amsterdam.

D. Hambroek na Tayouan. Den 20 dito is *D. Hambroek* beroepen na Formosa, of Tayouan, en *D. de Meester* na Malacca.

D. De Meter na Malacca. Den 8 Juni beloofde zyn Edelheit den Tempel der Chineesen te bederven.

Chineese Tempel. D. a Warmelo hier. Den 27 dito quam hier van 't Classis van Amsterdam *D. Joannes a Warmelo* als Predikant.

Verzoek der Batavische Predikanten. Den 3 Augustus besloot men aan haar Edelheden om een vast getal van Predikanten op Batavia te verzoeken, en zoo die niet mogten bevestigd werden, dat zy dan ten minsten een besluitende stem in de vergadering zouden mogen hebben.

D. Bongaard hier. Op den zelfden dag verscheen *D. Henricus Bongaard*, met 't Hof van Zeelant, als Predikant van 't Classis van Walcheren, hier.

Doopvaders en moeders. Den 10 Augusti besloot men wegens de doopvaders en doopmoeders, dat voortaan, geene van een ergerlyk gedrag, en van een andre belydenis (gelyk tot nog toe geduld was) zouden mogen over eenige kinderen staan, alzoo zulke niet in staat waren om met een goed gewisse op 't gene haar afgevraagd, en by hen beloofd was, te antwoorden, of dat na te komen. Dit oordeelde men nu, en met een zeer goede reden; dog naderhant zal men (gelyk wy in 't vervolg zien) anders oordeelen.

Op heden is ook *D. Pamberus* van

Malacca hier verschenen, die verzogt als Predikant toegelaten te werden; dog alzoo hy met moeite opquam, is hy uitgesteld.

Ook was nu *D. Cruyf* hier als vaste Predikant beroepen.

Omtrent het bepalen der vaste Predikanten zeide zyn Edelheit, dat *D. D. Fierens, Cruyf, Roman, en Tefsbemaker*, nevens de Ouderlingen, een besluitende, dog dat de andre Predikanten maar een raadgevende stem zouden hebben; egter zou, by hoogen nood, een van deze vier verzendelyk zyn, dat den 31 dito goedgekeurt is.

Heden quamen ook *D. Antonius Lenzius* van Amsterdam, *D. Gisbertus Hapartius* van Rotterdam, en *D. Arnoldus Lippius*, van Delft als Predikanten, welke als leden erkend zyn op den vorigen grond; ook werd nu zitting aan *D. Pamberus* toegestaan.

Te dezer tyd schreef *D. Sommeveld* uit het Vaderland, dat *D. Heurnius* de Heeren Bewindhebbers verworven had het drukken van Genesis, door den Heer van Hazel in 't Maleys vertaald, en dat hy dierhalven een afschrift 'er van verzogt, 't gene de schryver der vergadering zeide by hem te zyn, en beloofde te geven.

D. Joannes Costerus was met 't Schip de Vereenigde Landen uitgekomen, dog stierf op de reize, schryvende, voor zyn overlyden, een brief aan den Kerkenraat.

D. Lenzius werd na Ceylon beroepen, en *D. Ritzius* was in Banda overleden.

Den 31 dito is *D. Bongaard* van hier na Ceylon beroepen, welk beroep zyn Edelheit in 't begin van September goedkeurde; waar op zyn Eerw. den 5 October afscheid nam.

Omtrent deze tyd bleek ook, dat de Heeren 17nen, volgens 't schryven van den 5 October 1647. 't getal der Indische Predikanten op 28 stuks bepaald hadden, waar van 'er 3 op Batavia, 2 op Malacca, 7 op Formosa, 3 in de Moluccos, 5 in Amboina, 5 in Banda, 2 op Ceylon en 1 op Paliacatta leggen en 't maandelyks randzoen, by haar mansgenoten, toegelegd.

Aan de getrouwde Predikanten werd nu voor huishuur 8, en de ongetrouwden 4 Ryxdaalders 's maands toegelegd.

Op dezen tyd wierd buiten kennis van den Kerkenraat, de Krankbezoeker *Frans Salomonszoon* door de Heer *Caron* uit naam van zyn Edelheit in 't ziekenhuis gestelt, waar over aan zyn Edelheit gezegt zoude werden, dat dit een inbreuk

1648. D. Pantherus van Malacca. D. Cruyf hier.

D. D. Lenzius, Hapartius, en Lippius, hier.

Genesis vertaald.

D. Costerus, dood.

D. Lenzius na Ceylon. D. Ritzius dood. D. Bongaard na Ceylon.

Bepaald getal der Predikanten.

't Inkommen der Weduwen.

Huishuur-gelt.

Inbreuk op 't Kerkekyke.

1648. breuk op 't Kerkelyk recht was.
 D. Loosveld Tuffchen den 8 May en den 12 Octo-
 ber is *D. Loosveld* overleden; en den
 D. Pan- 26 October *D. Pantherus*, en den 3 No-
 therus en vember *D. Lippius*, na Banda beroepen,
 D. Lip- en den 29 dito goedgekeurt, en den
 pius na laatsten dito is *D. Warmelo* na Ternate
 Banda. beroepen.
 D. War- Ook kreeg men heden tyding van 't
 melo na slecht gedrag van *D. Hilarius* op Ceylon.
 Ternate.
 D. Hila-
 rius ge-
 drag.

A. 1649.

D. Happartius is den 22 Maart na Tayouan beroepen, dat den 25 dito goedgekeurt is.

Den 12 April bleek, dat de Mr. in 't Latynsche school, *Nicolaus Wemlaris*, zyn scholieren indruk van de Luterfche Leere gaf; waar op hy den 22 dito 'er uitgezet, en *Joannes Winkelman* voor- crrit daar in geplaatst is.

Den 6 dito is *D. Cruyf* na Tayouan beroepen.

Den 17 May wierd zitting aan de nieuw-aankomende Predikanten verleent, op deze navolgende vier artikelen.

- 1 Dat zy zig de gewoone Kerk-ordre dezer vergadering moesten onderwerpen.
- 2 Dat zy zich zedig, zonder tuffchen beiden te spreken, of door uit-en inloopen den spreker ongemak toe te brengen, gedragen zouden.
- 3 Het beflotene by zig houden en zwygen.
- 4 Dat, des verzogt zynde, wanneer 'er zaaken, die Kerkenraad in 't byzonder rakende, verhandelt wierden, zouden vertrekken.

D. Hilarius verscheen van Gale hier den 31 dito, als mede de Krankbezoeker *Godefridus Cornelii*.

Ook beloofde zyn Edelheit den 7 Juni al weer de afgodery der Chineesen uit de stad te weeren, den Tempel der Mooren te zullen ruimen, en de Moorfche Priesters, die hy op de daad betrappen zoude, in de keret te slaan.

Op dezen zelve dag wierd ook het ontrent de Doopvaders. befluit vorig, en nu overleden befluit wegens de doopvaders, den 10 Augusti des voorleden jaars genomen, vernieuwt, met bedreiging van de overtreders te zullen straffen met afkondiging van 't Avondmaal.

Den 28 dito verscheen hier van Hoorn, met 't schip Breda, als Predikant, *D. Henricus Hartong*.

Den 1 Juli quam hier in de vergadering *D. Cornelius Porfilius*, met 't Schip Orangie, van Zeeland als Predikant gezonden, zynde bevorens Predikant te Ommeren, in 't Classis van Thiel geweest.

Den 12 dito verscheen hier van Rot-

terdam ook als Predikant *D. Antonius Stamperius* met 't Schip Nicuw Rotterdam. en

Den 22 Augustus de Predikant *Gualterus Bakker*, met Leeuwaarden van de Classis van Enkhuiſen.

Den 6 September stond zyn Edelheit toe een vierden Batavifchen Predikant aan te stellen of te verkiezen, waar toe *D. Porfilius* beroepen, en den 13 daar voor erkend is.

Den 13 dito is *D. Stamperius* na Neger-land gombo beroepen.

Den van Ceylon opgekomen *D. Hilarius*, die den 31 May hier over den Ceilonfchen Landvoogd, den Heer *Maatsuyker* en over zyn mishandelingen aan hem, en den Kerkenraad aldaar geklaagd had, en tot nader bericht uitgesteld was, had men met zyn verdedig-schrift, den 26 Juli in Kerkenrade overgeleverd, na den rechter gewezen, alzooy zyn zaak eigentlyk tot hen niet behoorde, hoewel zy gegengen waren hem na vermogen te helpen. Hy verzogt daar op den 1 Octob. ten Avondmaal te gaan, dat hem in 't eerft toegestaan, dog, op nader ingekomene klagten, verboden, gelyk hy toen ook van zyn dienst ontslagen is, om na 't Vaderland te vertrekken, alzooy hy zig niet langer verbinden wilde.

Den 7 dito verscheen hier *D. Brund* met eenige Maleitfche Vraag-en Gebeden-boekjens, door hem, en door *D. Heurnius*, als mede met de Catechismus van *Bouma*, door een Schoolmeester vertaalt, verzoekende dat die mogten overzien, en na 't Vaderlant ter drukpers gezonden werden, welk nazien aan *D. Roman* bevolen is.

Den 11 dito verscheen hier de Seldzame Krankbezoeker *Adam Janszoon van Thiel* uit Ternate, de welken gevraagd zynde, wie hem Krankbezoeker had gemaakt, tot antwoord gaf, de Heer *Seroyen* (voorzitter of Opperhoofd van die Landvoogdy) nader gevraagd zynde, wie hem onderzocht had wegens zyne bequaamheit, gaf tot antwoord, niemand, wie hem ook magt om te doopen gegeven had, gaf tot antwoord, de Heer Voorzitter van den *Boogaard*. Men vond goed, dat hy buiten dienst na 't Vaderland gaan zou; en dus zag men, hoe die Overheden in Ternate met den wakkeren *D. a Warmelo* daar leefden, stellende in navolging van de Regeering van Batavia (gelyk ons in October des voorleden jaars nog bleek) Krankbezoekers op eigen gezag aan, zonder den Predikant eens te kennen, trekkende al wat zy maar konden, van de Kerkelyken na zich; dat in zich zelve niet wel, nog edelmoedig was.

D. Hilarius, nu zullende na 't Vaderland

Jant

40 J A V A A N S C H E Z A A K E N.

1649. D. Hilarius na 't Vaderland. lant vertrekken, verzogt een afschrift van den Kerkenraad wegens de zaaken in de vergadering zedert zyn aanwezen, en hem rakende, voorgevallen, dat hem volkomen toegestaan is.

D. Roman. D. Roman, wierd nu, zoo lang hy met het nazien der voornoemde Maleysche boeken bezig was, van zyne Donnerdags-beurt, en van Sondags twee maal te prediken, verschoont.

D. Geesdorpna Banda. Den 18 October verscheen hier van Amsterdam, met 't Wapen van Zutphen, als Predikant, D. Cornelius Geesdorp, die den 8 November na Banda, gelyk toen mede op den laatstgemelden dag D. Hariong na Amboina door den Kerkenraad beroepen is.

D. Hartong na Amboina. Te diez tyd wierd ook door D. Porfelius voorgesteld, of een vader, of schoonvader, in 't beroep van zyn zoon, mede een besluitende stem had, en men is van oordeel geweest, dat hem die toequam.

Den 15 November wierden die beroepene by haar Edelheden goedgekeurt, of zoodanig in de vergadering ingedient, op welke tyd ook de Krankbezoeker Alexander Abrahamszoon verscheen.

De Voorzitter des Kerkenraats zeden 22 November tegen D. Brund, dat zy uit Amboina voortaan geen meerschriften na Batavia behoefden te zenden, maar dat zy die daar zelfs nazien, en na 't Vaderland konden zenden, om gedrukt te werden.

't Bevestigen der Predikanten afgeslagen. Op den zelve dag is ook Jan Janszoon Priferius na 't Vaderland verloft; dog aan Arent Otten is het geweigert; hoewel aan Jan Gerritszoon Blok den 13 December toegestaan, op welken dag de Kerkenraad goed vond weer de bevestiging der vaste Predikanten aan haar Edelheden te verzoeken; dog zyn Edelheit zeden 20 dito uitdrukkeliken last van de Heeren Bewindhebbers te hebben, om de Predikanten niet te bevestigen; en op de zelve dag verscheen Simon de Blom, Krankbezoeker vooreerst alhier.

A. 1650. De Ringius na Banda. Den 13 Januari verscheen D. Remetus Ringius, als Predikant van Amsterdam, en is op den zelve dag na Banda beroepen.

D. Hilarius ver trokken. Den 17 dito verzogt D. Hilarius zyn Kerkelyke getuigenis, die hem is toegestaan, vermits laatst van Ceylon niets, dan eerlyk en Christelyk, van hem geschreven was, latende de zaak tusschen zyn Eerw: en de Heer Maatsjiker onaangeroerd, hoewel zy aan de broeders van Amsterdam, zelf ook in opzicht van dit verschil, zoo veel hen mogelyk was, tot zyn voordeel schreven; alzoo de Heer Maatsjiker daar al vry wat won-

derlyk met de Kerkelyken leefde. Den 14 Februari was D. Brund nog hier; dog stond in 't kort na Amboina weer te vertrekken.

Den 7 Maart komt hier als Latynsche Mr. voor Melchior ab Hombach, ten einde hier gezonden, verzoekende dierhalven door voorspraak der vergadering daar in gesteld te werden, dat ook geschieden zou.

Den 28 dito is D. Gualterus Bakker na Malacca beroepen, 't geen den 4 April goedgekeurt is.

Den 9 May verscheen hier D. a Breyl van Paliacatta.

Den 20 Juni quam ook D. Rutger Teschemaker, met 't Schip Malacca als Predikant, en den 17 dito bleek, dat de Mr. in 't Latynsche School Joannes Winkelman zig niet wel droeg, die daar over ook bestraft wierd.

Den 4 Juli verzogt Daniel Caron, die eenige tyd zig in de Godsgeleertheit geoeffent had, dat tot een onderzoek van zyne bequaamheit mogt toegelaten werden; dog is nog uitgesteld tot den 8 Augusti, op welken tyd hem een examen preparatorium toegestaan, en ook goedgekeurd is by haar Edelheden.

Den 8 Augustus verscheen hier ook de Krankbezoeker Jan Janszoon van der Wee, en op dezen zelve dag stond men aan den Proponent Cornelis Seenen toe, om Predikant te werden; dog zyn Edelheit kon niet goedvinden, dat men hem Predikant op Batavia maken zou, alzo 'er op Batavia zoo veel Predikanten waren, als 'er moesten zyn; dog zy konden hem wel toestaan te doopen; welk verzoek hy den 19 September vernieuwde, en wierd hem toegezegd, dat men dit zyn Edelheit weer verzoeken zou; terwyl deze neerflige borst onderusschen zeer droevig naliep.

Heden wierd aan D. Fierens ook toegelaten, na dat/hy 9 jaaren gedient had, na 't Vaderland te trekken, dat den 15 dito door haar Edelheden goedgekeurd is.

Den 15 dito verscheen hier van de D. Appell-Classis van Walcheren D. Petrus Appeldoorn als Predikant.

Men vond ook heden goed, om Daniel Caron den 30 dito te onderzoeken wegens zyne bequaamheit in de Godsgeleerdheit.

Den 12 September verscheen hier van Zeeland, met 't Hof van Zeeland, D. Cornelius Lindius, als Predikant.

D. Roman maakte den 10 October bekend, dat hy aanstaande zondag zyn eerste predikatie in 't Maleys doen zou.

Den 14 dito deden zig groote geschillen tusschen D. D. Porfelius en Fierens op, die al vry verre gingen, en egter is

1650. D. Brund na Amboina.

Nieuwe Latynsche Mr.

D. Bakker na Malacca.

D. a Breyl van de Kuff.

D. Te. schemaker hier.

Daniel Caron.

D. Seenen afgeslagen.

D. Fierens na 't Vaderland.

En D. Lindius hier.

D. Roman predikte Maleys.

1650. ten laaften zyn afscheid en ontslag toegeftaan; dog egter met eenige uitzondering in opzigt der zelve.

De Heer Cunæus Commiffaris Politicq. Den 17 dito quamen de Heeren Ordinaris Raaden van Indiën *Demmer*, de *Flamingjen Cunæus* in de vergadering, en de laaftte als Commiffaris Politycq, leverde in zeker gefchrift van de Heeren Zeventien, waar by haar Ed. Ed. laft gaven.

- 1 Om de Predikanten behoorlyk in cere te houden.
- 2 Om overal in de vergadering Commiffariffen te ftellen.
- 3 Dat de Predikanten aan geen Kerken in 't Vaderland, dan met kennis der Regeering, fchryven, en daarom al hunne brieven, met die der Regeering aan de Heeren Zeventien zenden zouden.

Den 24 dito verfcheen hier de Krankbezoeker *Vincent Bartholomeuszoon*.

D. Fierens verzoek toegeftaan. Den 31 dito wierden aan *D. Fierens* op zyn verzoek ook toegeftaan zoodanige affchriften van Kerk-befluiten, als hy in zyne zaak meinde noodig te hebben.

D. Appeldoorns. Den 28 November is na Amboina beroepen *D. Petrus Appeldoorn*, en werd ontrent *D. D. Tefchemaker* en *Lindius* befloten, dat die hier vooreerst den dienst zouden waarnemen.

Onvoorzigheid. Den 29 December ging *D. Appeldoorn* geweldig aan over de wyze van alhier de Predikanten te verzenden.

A. 1651.

A. 1651.

Den 2 Januari was 'er over dit tieren en aangaan, als ook over zekere predikatie van *D. Appeldoorn* over Pl. 3. 12. veel moeite in den Kerkenraad, waar over hy zig zeer flegt verdedigde, gevende daar na zediger en zagter antwoord.

Kerkgetuigenis van zyn Edelheit van der Lyn. Den Oud-Opperlandvoogd van Indiën, de Heer *wan der Lyn*, en Mevrouw *Livina Poleth*, zyn Edelheits Gemalinne, verzogten hare Kerkelyke getuigenis, ontrent welke men goed vond, die wat breeder, dan wel gewoonlyk, in opzigt van zyn Edelheits hooge bedening, uit te breiden.

Verde zaaken van D. Appeldoorn. Den 6 dito bleef *D. Appeldoorn* egter daar by volharden, dat hy die wyze van berocpen en verzenden niet voor Goddelyk hield; maar wel die, welke door loten gefchiede, waar over hy naderhand nog veel moeite had, die ik hier niet aanhalen zal, alzo 't met hem veel te verre ging, en is daar op zyne verzending na Amboina egter voortgegaan, gevende hem de affchriften die hy verzogt aangaande de behandeling van zyn zaak alhier.

Jochem Pieterszoon den 9 dito voor de vergadering

IV. DEEL.

proponoord hebbende, is den 16 dito, 1651. na behoorlyk onderzoek, Proponent ge-^{zoon na} maakt, waar van men hem zynen laaft-^{Banda.} brief den 30 dito overhandigde.

Ook fchynt hy dat jaar na Banda gezonden te zyn, alzo hem A. 1652 'er vinde.

Den 6 Februari verbood men de Krankbezoekers den gemeenen zegen Num. 6. over 't volk uit te fpreken, en den 27 dito ook geen andre gebeden, dan die gedrukt waren, te mogen doen.

Den 6 Maart verfcheen hier *Joan Ferreira*, Krankbezoeker van Malacca, met ^{Ferreira, Krankbezoeker.} goede getuigeniffen, die zig in de Godsgelcerdheit oeffenen zou, om in de Portugeefche gemeente gebruikt te werden. Hy was bevoers een Jefuïet, en een Rooms Priefter geweest, en tot ons overgekomen, hoewel de Jefuïet *Tachard* Lib. 5. cap. 4. in zyne reisbefchryving loocheud, dat zulk een afvallige onder hen bekend was, dat egter klaar uit verfcheide gedrukte fchriften van hem blykt.

Henrik Hartong de Jonge verzogt als Krankbezoeker na Tayouan te gaan, dog is uitgefteid.

Op heden beflout men ook weder zyn Edelheit om 't uitroejen, zoo van den Chineefchen als van den Moorfen Tempel verzoeken.

Ook werd nu over de plaats gefpro-^{Portugeefche Kerk te bouwen.} ken, tot het bouwen van een Portugeefche Kerk, en werd voor allerbest gekeurde zyn Edelheits thuin by de groote Rivier, 't welke zyn Edelheit den 13 dito goedkeurde.

Ook zeide zyn Edelheit, dat hy 't hoofd der Chineefen belaften zou hinnen Tempel af te breken, en die der Mooren zou men zelf af breken en verwoeften; hoewel 'er daar na al weer een kink in de kabel quam.

De Heer *Cunæus* ftelde voor, of het ^{Krankbezoekers zegenfpraak.} niet onbehoorlyk was, dat 't gebed ge-^{zegenfpraak.} daan wierd voor haar Edelheden door een Krankbezoeker, die den zegen over haar niet mogt uitspreken, waar op weer goed gevonden is, dat 't vorige befluit in ftand blyven, dog dat zy zegen zouden: gaat henen in de vrede en in de vreeze des Heeren.

Den 17 April is na Tayouan beroepen *D. Rutger Tefchemaker*. ^{D. Tefchemaker na Tayouan.} Ook komt *D. Porfelius* na dezen dag niet meer voor, zoo dat hy in deze maand overleden is. ^{D. Porfelius dood.}

Den 12 dito verfcheen *D. Pontanus* uit Amboina, diens tyd uit was, die dit ^{D. Pontanus na 't Vaderland.} jaar na 't Vaderland vertrokken is.

Den 22 dito quam hier *D. Joannes Ludgens* als Predikant, gezonden van ^{D. Ludgens na Tayouan} Claffis van Walcheren.

Den 26 dito wierd *D. Ludgens* na Tayouan beroepen, en den 6 Juli verfcheen

F

hier

42 J A V A A N S C H E Z A A K E N

1651. hier *D. Franciscus Wynngaarden*, met 't
D. D. Schip *Orangie*, en *D. Daniel Brouwe-*
Wyn- *rius*, met *Schiedam*, beide als Predi-
gaarden en *Brou-*
en *Brou-*
werius *Rotterdam*.

Heden beloofde de Batavische Ker-
kenraat aan die van *Gale* in een brief een
Stukken des N. T. in 't Portugees.
affchrift van de Portugeesche stukken
des N. T., die door den Krankbezoeker
Fereira zouden uitgeschreven werden;
dog van wie die overgezet waren, blykt niet.

Den 11 dito is *D. Wynngaarden* na Ceylon
D. Wyn- beroepen, en den 31 dito verscheen
gaarden na Ceylon. nevens den Commissaris *Politycq*,
de Heer *Demmer*, Ordinaris Raad, en
de Heer *Cesar*, Extraordinaris Raad van
Indiën, om 't onderzoek der bequaam-

Propo- heit van *Martinus Frederiks* in de Gods-
nent ge- geleerdheit by te woonen, dat in twee
worden. zittingen voleindigt, en zeer wel bevonden,
dog ontrent welken egter besloten is,
dat hy vooreerst niet openbaar proponeeren,
en zich in 't byzonder onder de broederen
wat oeffenen zou.

En aangezien de Heer *Cuneus* als Am-
De Heer bassadeur na Perziën gaan zou, zoo nam
Demmer Commiffaris *Politycq*. zyn Ed. affcheid, en de Heer *Demmer*
wierd in zyn plaats verwelkomt.

Den 9 October maakten haar Edel-

heden bekend, dat zy, by nader over- 1651.
weging op 't verzoek van den Kerken-
raat niet hadden kunnen goedvinden den
Chineeschen Tempel te doen af breken,
om dat zy vreesden, dat de Chineesen
van daar vertrekken zouden.

Den 5 November verscheen hier als D. De
Predikant *Philippus Joannides de Vries*, Vries
van de Classis van *Walcheren*.

Den 8 dito verzogt *D. Lentzius* een
affchrift van de acta zynr beroeping,
als mede die van *D. Bongaard*, en ook
al van 't gene na Ceylon of 't Vaderland
over zyn Eerw. geschreven was, dat
toegeftaan wierd.

Den 20 dito is *D. Brouwerius* na Am- D. Brou-
boina beroepen, en ook *D. Gulielmus weni-
us na Amboina.*
Brakel als Predikant hier met de Sala- D. Brakel
mander van de Classis van *Amsterdam* hier.
verschenen.

Den 27 dito verscheen de ganfche Ker- De Tem-
kenraat in Rade van Indiën, om over 't peldienst
verwoeften van den Chineeschen Tem- der Chi-
pel te spreken, en is hen toen weer toe- neesen
gezegd, dat den Chineesen hunnen dui- verboden.
velsdienst, zoo in hunnen nieuwen Tem-
pel, als elders, zou verboden werden,
dat reeds aan hunnen Capitein geschied
was, gelyk den 4 December nader
bleek.

Z E V E N D E H O O F D S T U K.

Vervolg der zaaken van den Godsdienst op Java van den jare 1652 en 1653.

A. 1652. D. De Vries na Amboina.
Den 1 Januari is *D. de Vries* na
Amboina beroepen.
Den 10 dito bleek, dat toen op
Batavia, behalven de vaste Predi-
kanten, meer andre hier gekomen wa-
ren, alzooy zeker geschiltschrift over
eenige Godsgeleerde stellingen tusschen
D. D. Hartong en *Appeldoorn* in Amboi-
na voorgevallen, in deze rang onderte-
kend hadden.

Roman.

Lindius.

Teschemaker.

Jae. Vertrecht.

Gravius.

Phil. Joannes de Vries.

Gulielmus Brakel.

D. D. Waar uit my dan blykt, dat *D. D. Ver-*
Vertrecht *recht* en *Gravius* uit *Tayouan* hier on-
en *Gua-*
vius uit dertusschen verschenen waren, hoewel
Tayouan. ik dit niet aangeteekent vinde.

Den 22 dito vinde ik ook, dat *D. Gra-*
nius reeds wettig van zyn dienst ontsla-
gen, dog weer tot langer verblyf bewo-
gen was, weshalven men besloten had
zyn Eerw. altoos nog voor een jaar tot
dienst van deze Kerk te houden.

Den 29 dito was *D. Jochem Pieters-*
zoon ook nog in *Banda*.

Den 12 Februari wierd de Catechiza-
tie, die eenige tyd nagelaten was, we-
der vernieuwd.

En op de zelve tyd bleek, dat zyn E-
delheit onlangs de Predikanten tot het
bewerken van de bekeering der Chince-
sen aangemaand had.

Den 14 Maart zie ik, dat *D. Roman*, Maleytse
eenigen tyd Maleyts gepredikt hebbende, dienst
't zelve, door gebrek van Duitfche Pre- herftelt.
dikanten, had moeten nalaten, nu ont-
slag van den Duitfchen dienst verzogt,
om met het Maleyts weer te kunnen
voortgaan; om welkers noodzakelykheit
de vergadering, besloot haar Edelheden
om een vyfde Predikant op *Batavia* te
verzoeken, op dat *D. Roman* alleen op
den Maleytschen dienst zou kunnen passen.

Ook wierd den Kerkenraat weder be-
last alle bekendmakingen aan de Regeer-
ing schriftelyk te doen.

Den 11 dito verzogt *D. Lindius* een D. Lin-
acte ten bewys, dat hy hier vast Predi- dius hier
kant was, alzooy anders zyn verblyf hier beroepen.
geen vasten grond had; dog de Kerken-
raat rade zyn Eerw. maar op hare ver-
klaring het te laten berusten zonder ver-
der de goedkeuring van haar Edelheden
te verzoeken, alzooy zy hem voor wet-
tig

A. 1762. tig hier beroepen Predikant hielden, waar me zyn Eerw. toen te vrede was.

Middelen tot bekeer- ring der Chineefen. Tot verder bekeering der Chineefen oordeelde men van nooden, dat voor- eerst by placcaaten alle ergerniffen van 't toppen en fpeelen der zelve, en van dronkenfchap, hoerery, overfpel, vloeken en fweeren, nevens 't ontheiligen van de Sabatthen onder de Christenen, diende weggenomen, fchoolen tot onderwys van de Chineefche jeugt onge- richt, boeken van hunne taal uit Manil- ha ontboden, en dat aan die winzugti- gen Natie eenige vryheden en voorrech- ten, om hen te meer te lokken, dien- den toegeftaan, en eenige Krankbezoer- kers en een Predikant gefield te werden om hunne taal te leeren, en dat men vooral ook God om hare bekeering be- hoorde te bidden, al welke zeer pryf- lyke middelen men haar Edelheden voor- ftellen zoude.

Den 18 dito vond men goed, fchoon 'er bevorens befloten was, niemand uit 't Heidendom overkomende, te doopen, dan die men ook kon ten Avondmaal la- ten gaan, om egter den doop nu alleen maar op belydenis toe te ftaan aan twee Heidenfche flaven van Juffrouw *Maat- zuiker*, alzo zy nog te jong waren, om toegelaten te werden; dog men kon dan (om de oude Wet niet te breken) met haren doop ook nog wel wat gewagt hebben.

Den 25 dito wierd over de vorige be- raamde middelen ter bekeering der Chi- neefen weder gefproken, 't ontwerp 'er af voorgelezen, en in allen deelen goed- gevonden, hoewel 'er eenige voorftel- len by quamen, die ik geloove dat haar Edelheden niet zouden goedkeuren, al- zoo die niet op de reden en redelykheit gegrond waren; maar die ik om reden hier niet melde, om dat zy de zaak niet al te wel begrepen hadden.

Fereiras vertalingen. Den 15 April leverde *D. Lindius* de 4 Euangeliffen en de Handelingen der Apostelen in 't Portugees door *Fereira* vertaalt, aan de vergadering over, waar voor aan *Fereira* 30 Ryxdaalders uit de Diaconys-middelen vereerd zyn. Een al te flegte vergelding voor zoo grooten moeite, en was 't beter geweest hem niets, dan niet meer, daar voor te geven; maar men zal hem naderhand over zwaar- der werk nog erger handelen.

D. Brakel na Tayouan. Heden wierd ook *D. Brakel* na Ta- youan beroepen, en den 6 May goed- gekeurd.

Ook vraagde de Commiffaris Poli- tycq, wat dan de Proponent *Seenen* doen zou, als *D. Roman* Maleys pre- dikte; dog men zei, dat hy dan egter nog werks genoeg zoo aan 't Portugees, als aan andre zaaken, vinden zou.

Den 3 Juni verfcheen hier uit Banda ^{1652.} *D. Pantherus*, die van voornemen was na 't Vaderland te gaan, dog hy wierd den 17 Juni tot den dienft der Tayouanfche Kerk beroepen, alzo hy voor 10 ja- ren verbonden was; dog hy floeg dit af.

Den 10 dito bood *D. Tefchemaker* aan Portugeefche Catechizatie onder de Inlanders aan de Weft-zyde te houden, dat geprezen wierd. ^{Portugeefche Catechizatie.}

Den 24 dito is *D. Pantherus* weder, met goedvinden van zyn Edelheit, na ^{D. Pan- therus.} Tayouan beroepen, waar op hy verklaar- de nog wel een jaar op Batavia te wil- len blyven, dog niet genegen te zyn, om na Tayouan te gaan, waar over veel moejelykheden voorvielen ontrent wel- ke haar Edelheden den 15 Juli zeiden, die zaak van *D. Pantherus* by gemcen over- leg te willen behandelen, om den Ker- kentaat niet het allerminften in haar rechten te verkorten. Hier op is zyn ^{Gefchorft in dienft.} Eerw. nader verzogt, om, of de Kerk van Formofa, of die van Amboina (alzo hy nog 5 jaaren verbonden was) te dien- nen, het welk beide by hem geweigert, en waar op hy den 25 Juli voorcerft van zyn dienft afgezet is, met voornemen, om, na bekomen berigt van andere Ker- ken, en by zyne volherding, hem ge- heel af te zetten.

D. Joannes Bakker verfcheen den 2 ^{D. Bakker} Augufti ook als Predikant met 't Schip ^{hier.} den Olifant, van de Classis van Amster- dam.

Men zettede *Pantherus* niet alleen af, ^{Pantherus Vryman.} maar het wierd by haar Edelheden ook zoodanig goedgekeurd, dat hy zynen tyd dan buiten dienft en foldye als bor- ger zou moeten uitdienen, om met 't verband der Heeren niet te fporten, ter tyd toe hy tot inkeer komen mogt.

De Reëtor van 't Latynfche fchool, *Melchior ab Hambach*, den 8 Juli al van 't Avondmaal afgehouden, en van zyn bediening afgezet, maakte het hoe lan- ger hoe flegter, zoo dat hy den 23 dito weer afgehouden wierd.

Den 26 dito wierd *D. Dominicus Win- femius*, onlangs met 't Wapen van Zee- land hier als Predikant, van de Classis van Walcheren gekomen, na Ceylon beroepen; ook verfcheen toen de Krank- bezoeker *Antoni Kien*. ^{D. Win- femius na Ceylon.}

Den 7 October quam hier de Krank- bezoeker *Alexander Rossemad* uit Ter- nate, die daar volgens alhier verkregen laft van *D. D. Candidius* en *Rogerus* ge- doopt had.

Men las ook een brief van *D. Har- tong*, waar uit bleek, dat *D. Appeldoorn* vooreerst afgezet was. En *D. Tiberius D. Rave- Raveftein* (diens weezen op Batavia qua- men) fcheen op de reizc overleden te zyn. ^{D. Rave- ftein dood.}

44 J A V A A N S C H E Z A A K E N

1652. Den 14 October beloofde men *D. Bakker*, op Mauritius te plaatzen. Ook quamen heden slegte gerugten van *D. Winsenius* in, waar over men hem ontbieden zou, alzoo 't waaragtig, en zyn gedrag op zyn reize na Ceylon, zeer slegt bevonden wierd.

D. Appeldoorn, buiten dienst. Den 21 October verscheen hier *D. Appeldoorn*, buiten dienst, uit Amboina.

D. Pantherus klaagde zeer over de harde handelingen van den Kerkenraad, en vooral over *D. Lindius*, en onder de Ledematen liepen 'er, 't zy waar 't zy onwaar, al mede diergelyke gerugten, dat men wreed, nydig, en op een wyze van geweld met hem gehandelt had. Hy beschuldigde ook *D. Ringius* in Banda, als een man, die al 't Kerkelyke maar aan den Landvoogd daar overgaf.

D. Bakker na Mauritius. Den 4 November gaf men *D. Bakker* last, om op de Rheede te prediken; dog den 19 dito wierd hy na Mauritius beroepen, om daar eenige kinderen te doopen, en dan na Ceylon te gaan, en om (niet tegenstaande de hooge nood van Amboina) daar te blyven, indien 'er nieuwe voorvallen van *Winsenius* mogten zyn.

Kerkelyke getuigenis van de Heer Verste-gen. De Heer *Versteegen*, zullende na 't Vaderland vertrekken, verzogt dat zyn Kerk-getuigenis, alzoo hy Extraordinaar Raad was, wat breeder, dan wel gewoonelyk, mogt werden uitgebreid; dog de Kerkenraad gaf zyn Ed. en zyn Gemalin een gewoonlyke getuigenis.

Op heden wierd ook de Krankbezoeker *Jan Janszoon* gelast na Ternate te vertrekken; van waar de Krankbezoeker *Cornelis Jacobszoon Reveld* te rug quam, klagende zeer sterk over de godloosheden van *N. Keerdeke*, Opperhoofd op Tsjamsjieuw, daar hy ook gelegen had.

De Heer Commissaris *Denmer*, zullende na 't Vaderland vertrekken, verzogt Kerkelyke getuigenis voor zig, en zyne Gemalin, en nam nu zyn afscheid van deze vergadering.

D. Pantherus afgezet. Den 23 dito wierd weder over de zaak van *D. Pantherus* gesproken, en hem geraden, alzoo 'er nu schryvens van de Buiten-Kerken gekomen was, zyn beroep dog aan te nemen. Hy zei vlak uit, niet meer te willen zwerfen, maar wel op Batavia, of op de Rheede, Duitsch, of Maleysch te willen prediken; hy wilde ook niet de minste schuld beken-nen; maar bad God, dat hy 't hen, die hem dit aandeden, wilde vergeven, verzoekende alleen maar schriftelyk te mogen weten, wat voldoening zy eifchten, dat hem geweigert is.

Ondertusschen quam 't schryven der Kerken van Formosa, Malacca, Ceylon en Choromandel, in 't wezen der zake met het gevoelen van den Kerkenraad

van Batavia overeen; waar op men den 26 besloot hem volflagen af te zetten; dog nog eens, eer men hem dit aanzeide, een proef te nemen, of hy nog niet zou te bewegen zyn. Men itelde hem dan wecr voor schuld te beken-nen, en het beroep, dat op hem lag, aan te nemen; dog hy weigerde beide die zaaken, waar op hy volkomen van zyn dienst afgezet is, door de gansche Kerkenraad, die nog door *D. Hoppertius*, uit Tayouan versterkt was.

D. Hoppertius uit Tayouan.

A. 1653.

Den 4 Januari eifchte zyn Edelheit de Heer *Reinierszoon* van den Kerkenraad het oordeel der naburige Kerken over *D. Pantherus*. Doch, alzoo dezelve zig hier over bezwaard vond, wilde zy dit zoeken af te wyzen; dog zyn Edelheit hield aan, en ontbood den geheelen Kerkenraad, of eenige hunner afgezondenen, in Rade van Indiën, om op heden 't besluit harer Edelheden over *D. Pantherus* zaak, en meer andre van dien aard, aan te hooren; dog de Kerkenraad gaf aan hare afgezondene leden last, om uit haren naam, en uit die van alle andre Indische Kerken, tegen haar Edelheden, zoo 't noodig zyn mogt, te zeggen, dat zy geenzins genegen waren, zig aan de ordre der Heeren en Meesters wegens het opperbesteder der Regeering over Kerkelyke leden en zaaken, A. 1650 in September overgeschreven, te onderwerpen, en dat zy besloten hadden dan liever buiten dienst na 't Vaderland te gaan.

A. 1664. Handeling tusschen haar Edelheden en den Kerkenraad.

Ook wierd hen belast te zeggen, dat de Kerkenraad verzogt verschoond te werden, om 't oordeel der naburige Kerken aan haar Edelheden over te geven, alzoo dit geheel en al een Kerkelyke zaak was, waar van zy niet gehouden was haar Edelheden eenige opening te doen, behalven dat zy ook geen magt over papieren van andre Kerken had; dog zoo 'er haar Edelheden egter op stonden, dan zou men haar Edelheden een afschrift daar uit zoo verre *Pantheri* zaak raakte, geven; maar met betuiging vooraf, dat men dit, gedwongen dede, en met verzoek, dat ook haar Edelheden dit wilden in hare handelingen aantekenen.

Den 6 dito verscheen de Heer *Hart-fink*, hier als Commissaris Policq, en op den zelve dag stond *D. Pantherus*, voor het laatst binnen; dog wierd, al-zoo men niets op hem winnen kon, toen *Pantherus* eerst regt afgezet, en hem de acte van den 26 December voorgelezen, en een afschrift 'er van gegeven.

De Heer *Hartfink* Commissaris Policq. nu eerst afgezet.

Men belafte nu den Kerkenraad ook voortaan alle aankomende en afgaande brieven in de tegenwoordigheid van den regt. Com-

1653. Commissaris Politicq te openen en te lezen, en dat zy ook hare brieven, die zy na 't Vaderland aan deze of gene Kerken zonden, geopend aan haar Edelheden zouden moeten overleveren, om eerst van haar gelezen, en dan verzonden te werden, waar op de vergadering goed vond, 't zitten van een Politicquen Commissaris als een last, te dulden; dog oordeelden dat men 't openen en lezen der brieven van de vergadering, als een ongegronde zaak, niet behoorde te vergen; en dat men derhalven haar Edelheden maar een korte brief, rakende de ondragelyke ordre der Heeren ontrent dit stuk, geopend ter hand stellen zou.

Portugeefche Catechismus. De Kerk van Malacca verzogt het drukken van een Portugeefchen Catechismus.

Verdrehandelingen met D. Pantherus. Den 20 dito betuigde D. Pantherus openbaar by een ingelvert gefchrift, qualyk afgezet te zyn, beroepende zich op de Kerken van 't Vaderland, welk appel, of beroeping men aangenomen heeft, om dat nevens de verdre papieren over hem derwaards af te zenden. Ook verzogt zy van haar Edelheden verder tegen zyne stoutheden gedekt te werden, en dat hem ook 't zitten in der Predikanten gefchoelte mogt werden verboden, dat de Heer *Hartfink* aannam te bezorgen.

Catechizatie. Men vond nu ook goed, om weder een Portugeefche en een Maleytsche Catechizatie aan te stellen; en besloot men den 3 Februari wegens verscheide mislagen in de Euangelien, in 't Portugees overgezet, dat aan ider Predikant, die taal verstaande, daar van een afschrift zou werden gegeven, om metter tyd dit werk volmaakt, en zonder feylen te hebben.

D. Happartius na Tayouan. Den 7 Maart is D. *Gisbertus Happartius* weer na Tayouan beroepen.

D. Appeldoorns zaak. Den 10 verscheen hier D. *Appeldoorn*, door de Hooge Regeering van Indiën van zyne afzetting voor een tyd ontheven, en weder aangesteld; dog alsoo hy nu verzogt ten Avondmaal te gaan, en met den voorzitter weer in hooge woorden raakte, is hy tot de naaste vergadering van den 31 dito uitgesteld; dog toen scheide hy weer onverrigter zake, en vol dreigementen tegen de broeders, gelyk hy ook den 3 April een schrift t' hunnen laste by haar Edelheden inleverde, dog dit wierd hem weer gegeven, en hy afgewezen.

D. Pantherus zaak. D. *Pantherus*, heden ook wegens zyn afhouding van 't Avondmaal, en of die, nu hy afgezet was, nog langer duren moest, sprekende, quam eindelyk daar toe, dat hy 't beroep nu wel aannemen wilde. Men zei hem, dat het nu te verre gekomen was; dog men rade hem

den Kerkenraad eerst meer voldoening te geven, en dit tot aanstaande donderdag te overwegen.

Den 10 dito verzogt D. *Pantherus* weder ten Avondmaal toegelaten te worden, en bood zig aan om na Tayouan te gaan, op 't eerste zei men hem, dat het nog te vroeg was, om daar van te spreken; en op het tweede, dat die aanbieding van geen voldoening aan den Kerkenraad was.

Den 12 May vond men goed de Formulieren der gbeden, 't geloof, de thien geboden, &c. te laten overzien in 't Maleyts door D. *Roman*, en in 't Portugees door D. D. *Teschemaker*, *Lindius*, en den Krankbezoeker *Fereira*.

Den 30 dito quam hier van Mauritius weder D. *Bakker*, die 'er 12 kinderen gedoopt, en 22 Ledematen gelaten had, waar op zyn Eerw: na Formosa beroepen wierd, alwaar men had goedgevonden 6 Predikanten te houden, dat by haar Edelheden den 29 May goedgekeurd was.

Den 28 Julius verzogt de Krankbezoeker *Fereira* Proponent te werden; dog wierd uitgesteld.

Op den zelven dag vond men ook goed een kind van den Heer *van der Keer*, op zyn verzoek, alzo het niet te handteeren was, in 't byzonder te doopen.

Den 4 Augusti vernieuwde *Fereira* zyn verzoek, mits dat nog tweemaal in 't byzonder proponeeren zou.

Den 22 September over de onordentelykheit, van 't opstaan der gemeente by 't komen en uitgaan van zyn Edelheit, de Raaden en hunne vrouwen in de Kerk, vooral by de bediening van 't Avondmaal, gehandelt zynde, vond men goed zyn Edelheit hier over te spreken, en te verzoeken, dat hy dit door zyn eigen aanzien geliefde tegen te gaan, dat hy den 25 dito zeide in bedenken te zullen nemen, 't gene ik geloove, dat zyne opvolgers nu nog doen, alzo 'er zedert geen verandering ingekomen, en men nog gewoon is, op te staan, als zyn Edelheit in de Kerk komt, dat een zeer aanftootclyke en ontfichtelyke gewoonte is.

Men ontzag zig in deze tyd niet tot schimp der Predikanten te zeggen, dat zy, zoo wel als andren Dienaars van de E. Maatschappary waren; dog behalven dat men dat alomme tegenprak, vond men ook goed deze en gene Heeren, die dat mede zeiden, daar over te onderrichten, en by openbare predikation zelf de gemeente een netter berigt daar af te geven. Waar nevens men ook besloot aan de Heeren Bewindhebber te verzoeken, om die laster-naam van hen weg te nemen, als ook om de Predikanten hier te

1653. bevestigen. Zy oordeelden, dat men in Indiën aan haar Eerw. geen andre naam kon nog behoorde te geven, dan zy in 't Vaderland by de Oppergebieders droegen, die hen geen Dienaars der Maatschappy, nog Dienaars der Heeren Staaten; maar Dienaars Jezu Christi, en Dienaars der gemeente noemden.
- Doopvaders. Men vond heden ook goed van stoel af te kondigen, dat geen doopvaders &c. zouden werden toegelaten, die vreemd van onze belydenis, en van 't gehoor van Gods Woord, of die van een ergerlyk of opsprakelyk leven waren.
- D. Appeldoorn verzoent. Den 25 dito leverde *D. Appeldoorn* een opstel aan den Kerkenraad in, 't welk, schoon 't in allen deelen niet voldoende was, egter aangenomen, en waar op de verzoening getroffen, en hy ten Avondmaal weer toegelaten wierd, ook verzogt hy weer in 't gestoelte te zitten, dat men zei hem noit verboden was, en nog niet verboden wierd.
- D. Pantherus zaak. Den 29 dito had *D. Pantherus* zyn Edelheids bemiddeling verzogt, om weer hersteld, en hier op de Rheeде, of in den Maleytschen dienst gebruikt te werden, en verzogt nu ook aan den Kerkenraad verzoening in liefde over alles, herstelling in zyn dienst, toelating tot het Avondmaal, en hare voorpraak by zyn Edelheit.
- Men stelde hem eenige zaaken voor, waar in hy den Kerkenraad genoeg gaf, wierd daar op ten Avondmaal niet alleen weer toegelaten, maar ook volkomen in zyn dienst hersteld, en een afschrift van al 't beslotene aan hem toegestaan.
- D. Appeldoorns zaak. Den 13 October verzogt ook *D. Appeldoorn* acte van zyne verzoening met den Kerkenraad, en hare tusschenpraak by zyn Edelheit tot vernietiging van zyne afzetting in Amboina, al 't welke hem toegestaan wierd; hoewel hy den 16, 23 en 27 dito al weer opschudding en moeite maakte.
- D. Frontenius hier. Den 27 dito verscheen hier als Predikant *D. Fredericus Frontenius* van de Classis van Amsterdam.
- Ook verzogt *D. Pantherus* hier te prediken, dog dit wierd hem van haar Edelheden schriftelyk verboden, ter tyd hy verklaard zou hebben, of hy zich beroepelyk stelde.
- D. Jac. Rogerius na Amboina. Den 5 November verscheen hier van de Classis van Walcheren, *D. Jacobus Rogerius*, als Predikant, die toen ook na Amboina beroepen is, en is hem ook voorgehouden de nieuwe ordre der Heeren Bewindhebbers, rakende de beroeping der Predikanten, die geheel na 't believen der Overgheite geschieden zoude, waar over nu van die broederen, die zeiden, dat liever buiten dienst na 't Vaderland wilden gaan, niet een woord
- meer gerept wierd; dat zeer lafhartig was, alzo 'er nog andere middelen waren, om op een zedige wyze dit recht, dat hen de Heeren Bewindhebbers niet bevoegd waren af te nemen, staande te houden, ter tyd toe dat zy dit met de Kerken in 't Vaderland eens waren, aangezien zig de Regeering van Indiën op de gronden, waar op men de Predikanten bevorens altyd aangenomen, en op de instructie, die men hen mede gegeven had, niet meer aanmatigen kon, dan de Regeering in 't Vaderland zich in dit stuk aanmatigde. Zoo dat dit aan de eene zyde een onbetamelijke dwang van de Overheit, en aan de andre zyde een groote lafhertigheid van de Kerkenraad van Batavia was, die dit regt, dat niet het hare, maar van de algemeine Kerk van Indiën was, niet kon nog mogt overgeven, en zoo maar stil laten zakken, voor en al eer zy daar over aan alle de Indische Kerken, welker gemein recht dit was, geschreven, en haar goedvinden daar op gehoord had, tot welke tyd toe zy ten minsten met veel grond haar Edelheden hadden kunnen om uitsfel verzoeken.
- Ik weet zeer wel, dat het de buiten-Predikanten, en ook die van Batavia, niet alle even gelegen komt, om zoo ten eersten (daar men hun aanstonds mede dreigt, en dat een zeer groot geweld is, als 't zoo ongegrond geschied) na 't Vaderland te gaan; maar egter moesten die van Batavia eerst aan de zelve daar over geschreven hebben, en dan hadden zy voldaan gehad, daar zy nu op zich zelve een beschuldiging geladen hadden, van iets van het uiterste gewigt, buiten hare magt, en buiten last van de andre Kerken van Indiën, die 'er zoo veel als zy over te zeggen hadden, maar overgegeven te hebben.
- Men vordeerde ook *D. Rogerius* af, om zekere acte, hier af opgesteld, te onderteekenen, dat hy al mede niet behoefde gedaan te hebben, zoo hy zyn recht verstaan, en met zedigheid verzogt had daar af zoo lang bevryd te zyn, tot dat hy daar over aan alle de andre Kerken geschreven had, alzo dit geen zaak was, die van hem alleen afhing; of waar ontrent hy zich zelve afzonderlyk verklaren mogt; maar wat zou een enkel man, die eerst uit het Vaderland quam, en van alles onkundig was, hier tegen doen, daar de Bataviſche Broederen, die te zamen een lichaam van een groot gewigt uitmaakten, zich, toen het 'er op aanquam, niet in het allerminste dorsten tegenstellen: want zoo een enkel man zouden haar Edelheden ten eersten weer
- 1653.
- Aanmer-
over.
- na

1653.

na 't Vaderland gezonden, dat zoo gemakkelyk met een heele Kerkenraad niet gegaan zou hebben, gelyk dat door zommige voorbeelden is geleert.

Ik moet 'er egter byvoegen, dat, als men den grond van het werk inzielt, alles, wat dog die van Batavia mogten gedaan hebben, wel zou hebben kunnen dienen, om hen voor de wereld, als mannen die hun recht verftonden, en die dat op een zedige wyze, zoo verre als 't mogelyk was, zогten te verdedigen, te regtveerdigen, en wel voor een tyd, dog egter in zoo verre niet zou hebben kunnen helpen, om hen van 't gehoorzamen van die ordre der Bewindhebberer geheel te bevryden, al zoo haar Edelheden, die ordre ontfangen hebbende van hare Heeren en Meesters, daar van niet konden, nog mogten afstappen, zoo dat men eindelyk wel ziet, dat al het tegenpartelen van alle de Kerken van Indiën, al quamen zy schoon alle hier in over een, dog niets helpen kon, zoo de algemeine Kerken, ofte de Classen en Synoden by haar Hoogmogende niet wisten uit te werken, dat de Kerken, in Indiën zoo wel, als die in 't Vaderland in haar regt, en op dien zelve voet gehandhaaft mogten werden, en dat uit kragte van dien ook aan de Bewindhebbers verboden wierd, zulken onbetamelyken last aan haar Edelheden ontrent dit stuk te geven; Een last, die daarom te onbillyker is, om dat de Overheden in Indiën zoo wel niet, als de Predikanten, in staat zyn, om over de nood van deze of gene Kerken, en nog minder om over de meerder bequaamheit van dezen, dan van genen Predikant, die men na deze of gene Kerk beroepen zal, te oordeelen. Behalven dat men ook door deze wyze van doen metter tyd het ganfch Kerkelyk vat wel den bodem kan laten inlaan; want gelyk men nu heden dit met geweld in Indiën (daar men her onmogelyk niet beletten kon) doorgedrongen heeft, om dat het in 't Vaderland door de Kerkelyken of niet belet is, of wel mogelyk niet heeft kunnen belet werden, zoo kan men in de volgendetyd al meer andre zaaken door geweld na zig laten trekken, die namaals niet te herdoen, en voor de Kerk wel doodelyk zouden kunnen zyn.

Ondertuffchen moet men zeggen, dat het voor wakkere Dienaren Jesu Christi in Indiën zeer hard valt, zoodanig hunnen dienst te moeten waarnemen, daar hen de Overigheit met geweld dwingt, om dingen te doen, die tegen hun gemoed ftryden, en die in de eerste tyden van 't oprichten der Maatschappy noit zoo geweest zyn, maar die zy onbevoegd, en zeer onregtveerdig zig aangematigt

1653.

heeft, ontnemende de Kerkelyken in Indiën een recht, dat zy wisten hen zoo wel, als de Kerkelyken in 't Vaderland, roe te komen. Een onbillykheit, die in geen Overheden behoort te vallen, die weten, wat van het recht van onze Kerk, en hoe hard en onbillyk het is, aan een ander 't ontnemen, 't geen men weet, dat hem deugdelyk volgens de eerste gronden van onzen Staat toekomt.

Ik zou daar nog veel meer van kunnen spreken; maar, dewyl ik dog wete, om wat redenen dit alles niet helpen kan, zoo lang 'er geen andre middelen werden aangewend, die tot herstelling van dit werk hope zouden kunnen geven; zoo fcheide ik 'er af, dit 'er nog byvoegende, dat ik geloove, dat, zoo alle de Predikanten van Indiën zoo veel geld hadden, dat zy konden beftaan, en in staat waren, om in 't Vaderland te leven, zy zich aan dien last der Heeren Bewindhebberer zeer weinig zouden laten gelegen leggen, en dat zy dan veel liever zouden na 't Vaderland buiten dienst vertrekken, als zich zoo, tegen hun gemoed aan, te laten dwingen, dat nu de nood en gebrek van penningen de meeften belet te kunnen doen.

D. *Pantherus* verzogt op dezen zelve dag (te weten den 5 November) een korte acte van verzoening met den Kerkenraad, waar in niets tot nadeel van zyn ere komen zou; dog den Kerkenraad wilde hem geen andre geven, dan die van den 29 September; waar over hy weer veel beweging begon te maken, verklarende die ganfche getroffen verzoening van gener weerde, al zoo de zelve, na zyne gedagten, dan maar op een valfche grond gefchied was.

Den 10 dito verfcheen hier uit Amboina D. *Hartong*, doende een zeer flegte opening van den staat dier Kerk. Ook wierden hier nu *Philip de Bruin*, en *Glaas Ovis*, Krankbezoekers gemaakt.

Nu was *Ferreira* tot het onderzoek wegens zyne bequaamheit in de Godsgeleertheit klaar, dies verzogt hy, dat men maar tyd beramen zou, die den 24 dito op den 3. maandag in Januari gefteeld wierd.

D. *Pantherus*, gevoeld hebbende, dat hy zich de laafte maal weer aan de grond gearbeid had, veinsde van al dat voorgevallene de in vergadering niets te weten, dies men best oordeelde hem nog eens te vragen, of hy zich beroepelyk iftelde of niet, waar op hy den 24 dito zei, dat zy hem maar geliefden te beroepen, en dat hy zig gevoegelyk aanftellen zou, verzoekende alleen van Amboina en Banda bevryd te zyn; dog men gaf hem nog 14 dagen uitftel om zig te beraden.

Den

48 J A V A A N S C H E Z A A K E N

1653. Den 1 December beflout men over ettelyke zaaken van belang, en onder andre over de eerbied, die men in de Kerk hier aan Overheden doen moest, te schryven, en te verzoeken, dat men 't weeren daar van wilde bewerken.

De Catechismus in 't Maleys. Den 15 dito zei D. Roman, dat hy de Catechismus in 't Maleys vertaalt, en nevens alle de Formulieren overgezct had, en dat men die aan de Kerken om de Oost zenden zou, om 'er haar oordeel over te hooren, en ze dan te laten drukken. Ook zou men tot het naaste jaar wagten met de vraagboekjens in 't Maleys en Portugees by 't Catechizeeren gebruikt, te laten drukken, en ten dien einde na 't Vaderland te zenden.

D. Dapperus. Den 18 dito verscheen hier met 't Schip Orangie D. Abrahamus Dapperus, als Predikant van 't Classis van Walcheren.

D. Pantherus. Ook deed D. Pantherus weer een menigte van verzoeken, en voorstellen; dog de vergadering, al dat talmen moede, vraagde alleen, of hy zich, zonder eenige bepaling te maken, beroepelyk

stelde, of niet? dog hy wilde zig daar over niet verklaren.

Den 21 ontboden zy hem. Hy zond een Krankbezoeker, dien zy niet hooren wilden, besloten derhalven hem, om 'er af te zyn, dit nog eens door den voorzitter, schryver, en een Ouderling te doen afvragen, en zoo hy niet klaar uit, ja wilde zeggen, dat men hem dan zou bekend maken, dat zyn afzetting van den 26 December 1652 stand zou grypen, waar af een zeer breede acte opgesteld is.

Den 29 zei hy eindelyk met veel spartelingen, dat hy zich beroepelyk stelde, dog met zoo veel bepalingen, dat het alles weer op niet uit liep.

De Heer Dirk Steur wierd in dit jaer Commissaris Politicq in de Heer Hartink's plaats.

Te dezer tyd was 'er ook een groot geschil tusschen D. D. Appeldoorn en Hartong, die tegen malkandren in proces getreden waren.

De Heer Steur
Commissaris Politicq.
D. Appeldoorn.

A C H S T E H O O F D - S T U K .

Vervolg der zaaken van den Godsdienst op Java van den jare 1654 tot 1655.

A. 1654. Besluit over 't verzen- den der Predikanten. Den 1 Januari verzogten de Predikanten van Batavia te mogen weten, of haar Edelheden, in gevolge het schryven der Heeren 17nen van September A. 1650, wegens 't beroepen en verzenden der Predikanten, zig meenden te gedragen, indien ja, dat dan de Predikanten in Rade van Indiën verschynen zouden, om te verzoeken, dat men het laatste schryvens der Heeren op hun schryvens A. 1653 eerst geliefde af te wagten, en zoo men hen dit niet geliefde toe te staan, dat dan ider Predikant in Rade van Indiën zou kunnen verklaren zich in gemoede aan die ordre niet te kunnen onderwerpen, en veel liever genegen te zyn, buiten dienst na 't Vaderland te vertrekken, dog dat men daar niet toe komen zou, voor dat men het antwoord hier op van haar Edelheden had.

Dit scheen wel een hartige daad van de Batavische Predikanten, maar het was egter de regte weg niet, om voordeel te doen, zy moesten daar over eerst aan alle de Kerken van Indiën geschreven, en als het die met hen eens waren, dan zig eenparig hebben verklaart: want zig alleen daar voor bloot te stellen, kon niet helpen, alzoo, schoon zy al na 't Vaderland vertrokken, 'er dan andre konden zyn, die dan zouden willen gehoorzaamen, in hoedanigen geval haar Edelheden zig aan hun vertrek niet eens

zouden gekreund, en, volgens haar gewoonte, met hun besluit maar voortgevaren hebben; dat egter wel een andre ploy had kunnen krygen, als alle de Predikanten van Indiën eenparig geweest waren.

Den 9 dito wil D. Pantherus zig nog niet onderwerpen aan 't voorstel des Kerkenraats, verzogt den 19 afschrijven van verscheide zaken, hem betreffende, die hem zyn toegestaan, terwyl men hem nu niet anders, dan als een afgezct Predikant, aanmerkte.

D. Gravius, drie jaeren boven zyn verband gebleven hebbende, versogt na 't Vaderland te vertrekken. Men porde hem aan tot langer verbylf, dog alzoo by zyn verzoek volharde, is zyn Eerw. bedankt, zullende tot zyn vertrek toe in zyne weerdigheid als een lid blyven zitten, en stemmen tot den 4 Februari, wanneer hy afscheid nam.

Ondertusschen scheen het nu weer zoo by haar Edelheden te leggen, dat voortaan aan den Kerkenraad, gelyk bevoorens, het noemen van een Predikant, en aan haar Edelheden het goedkeuren zou staan; dog indien 'er geschil over de Predikant zelf quam, dan zouden haar Edelheden zig aan de Extracten van A. 1650 in September, en 1653 den 30 April, houden; dog wilden haar Edelheden daar van geen schriftelyke verklaring doen.

D. Pantherus.

D. Gravius na 't Vaderland.

1654. Den 29 dito droeg men haar Edelheden Bataviſch Predikant voorgedragen. Den 29 dito droeg men haar Edelheden de nood dezer Kerk om een ander Predikant, en floegen ten dien einde ook haar Edelheden *D. Cruyf* op Tayouan, *D. Bakker* op Malacca, en *D. Frontenius* voor.

D. Appeldoorn afgezet. Den 5 Februari wierd *D. Appeldoorn* afgezet, waar by nog verſcheide andere aanmerkingen quamen, die ik voorby gae. Ook was het pleidoy tuſſchen hem en *D. Hartong* by halveering van koſten uitgewezen.

Voorwaarden waar op de Predikanten hier blyven wilden. Ook had *D. Roman* den 2 dito al overgelevert de voorwaarden, op welke de Predikanten genegen waren in hare dienſten te blyven volharden, waar op zyn Edelheit antwoorde, dat zy zich hielden aan 't Extract, bevorens door den Kerkenraat overgelevert, verzoekende de naamen der Predikanten te weten, die gezind waren aanttaande jaar te vertrekken, om dan aan de Heeren 17nen om nieuwe te ſchryven.

't N. T. vertaalt. Den 9 dito bleek, dat *Joan Ferreira* nu 't N. T. in 't Portugeſch vertaald had, dat door taalkundige zou nagezien werden, en zou hy, volgens beſluit van den 9 Maart, den 17. onderzocht werden als Proponent.

D. D. Appeldoorn en Hartong zonder foldy. *D. D. Appeldoorn* en *Hartong* waren beide gevonnift, om zonder foldy na 't Vaderland te moeten vertrekken.

D. van Saffen hier. Ook verſcheen met het ſchip Dordrecht *D. Robbertus van Saffen* als Predikant.

Den 16 Maart werden de Heeren *Verburg*, en *van den Boogaard* Extraordinaris Raaden, den Fiſcaal, Baillu, en geheimschryver *Willeboords* van haar Edelheden afgezonden, om 't onderzoek van *Ferreira* by te woonen; van welke 'er den Kerkenraat, volgens gewoonte, maar 2 verzogt. Ook zou men morgen nader ſpreken, over een hooge Kerkelyke vergadering op Batavia op te richten, en een vertoog op 't beroepen en verzenden der Predikanten na de Kerkelyke wyze maken, om dat aan zyn Edelheit over te leveren.

Ferreira Proponent gemaakt, zonder gecommiteerden. Den 17 dito was zyn Edelheit wat misnoegd over de bepaling der Gecommitteerden, of gevolmagtigden by haar Edelheden te zenden. Ook wagte men dezelve wel 1½ uur na den beſtemden tyd, wanneer men voort ging met het onderzoek van *Joan Ferreira d'Almeida*, die eerſt proponerde, en meer als 3 uren onderzocht en zeer bequaam bevonden zynde, Proponent gemaakt is, onder die voorwaarden, dat hy nog een jaar lang zyne predikation, eer hy die openbaar zou doen, aan den voorzitter moeft vertoonen, en dat altyd een van de broederen, wanneer hy predikte, in de Portugeſche Kerk zou moeten tegenwoordig zyn. Ook moeft hy de Nederland-

ſche belydenis, Heydelbergſe Catechiſmus, en de verklaring over eenige geloofsſtukken, in 't Nationaal Synodus van Dordrecht geſteld, ondertekenen, van alle welke een byzondere acte gemaakt is.

Den 19 dito maakte zyn Edelheit den Kerkenraat bekend, dat het tegenſpreken van het getal der Leden van de Regeering, om dat onderzoek by te woonen, by die Gecommitteerde Heeren als een kleinagting opgenomen, en daarom door hen verzogt was daar van verſchoont te zyn, ook zouden haar Edelheden toonen, dat hen die kleinagting ter herten ging, en dat zy dit gedaan onderzoek voor ongedaan en van geen weerden hielden, niet willende, dat enig Predikant of Proponent buiten hunne kennis, en zonder dat zy daar over geſtaan hadden, zou aangelteld werden.

Den 23 dito verzogt *D. Ferreira* getuigenis van zyn onderzoek, dat hem toegeſtaan is, na dat hy voornemde acte zou onderteekend hebben.

Ook oordeelde de Kerkenraat (behoudens de achtung harer Edelheden) dit vernietigen van dit onderzoek van *D. Ferreira* ongegrond, alzo by alle regtzinnige Godsgeleerden 't oordeel over een onderzoek alleen den Kerkelyken toekomt, gelyk dat te zien was uit de laſt-brieven van de Claſſen in 't Vaderland, aan Proponenten verleend. Ook had den Kerkenraat met beleefdheit het beſnoejen van 't groot getal der gecommiteerden maar alleen verzogt, zonder gedagten te hebben van zich daar tegen te zetten, gelyk men ook 1½ uur na hen gewagt had.

Den 30 dito bleek, dat de Schipper van 't Schip 't Lam (volgens getuigenis van den Boekhouder en Krankbezoeker) zig onderwonden had tweemaal te prediken, waar over hy zou aangefproken werden.

Op den zelve dag verſcheen hier *D. Abraham de Leonardis*, als Predikant met 't Schip Breda, van de Claſſis van Hoorn.

Ook quam 'er heden een brieft aan *D. Pantherus*; dog hy was al na 't Vaderland.

De Heer *Verburg*, gewezen Landvoogd van Tayouan, zonder Kerkgetuigenis verſchienen, tragte egter ten Avondmaal te gaan; dog wierd verzogt, tot nader ſchryvens over zyn Edelheit uit Tayouan, 'er af te blyven. Hy vernieuwde dit verzoek den 1 April, zeggende niet geweten te hebben, dat hy om zyne Kerkgetuigenis verzoeken moeft; maar dat hy gedagt had, dat men hem die t'huis brengen zoude; waar over de Vergadering nader voldoening

Door haar Edelheden verworpen.

Aanmerking daak over.

Schipper, die op reize preekt.

D. De Leonardis hier.

D. Pantherus na 't Vaderland.

Gedagten van de Heer Verburg over zyne Kerkgetuigenis.

50 J A V A A N S C H E Z A A K E N

1654. van hem eifchte; dog Hy verklaarde daar na, dat hy zelf om zyne Kerkelyke getuigenis fchryven zoude, verzoekende 't zelve ook van de vergadering, waar op hy toegelaten is.

Den 20 dito maakte de Voorzitter aan den Kerkenraad bekend, dat haar Edelheden verftonden, dat alle aankomende Predikanten als Leden in de vergadering voortaan zitten, en ook een besluitende ftem zouden hebben.

De Predikanten Ten anderen droeg hy voor, dat haar Edelheden verftonden, dat de Predikanten zig in 't beroepen van Predikanten na de ordre der Heeren 17nen van April A. 1653 richten moesten, en die daar toe niet geneegen waren, zig maar verklaren konden, om dan na 't Vaderland te gaan, waar over tuffchen haar Edelheden en den Kerkenraad fware gefchillen voorvielden.

De Predikanten befloten gezamentlyk, in Rade van Indiën te verfhynen, om zig tegen die befluitende ftem der buiten-Predikanten over zaken, hunne Kerk rakende, en ook tegen die ordre der Heeren 17nen cenparig en zedig aan te kanten.

Ook verklaarden de aangekomene broeders zig geenzins te willen nog te mogen bemoeien met zaaken van deze Kerk, die hen niet aangingen, van al het welke een net vertoog opgefteld, en door de Ouderlingen mede geteekend was, waar op de Ouderlingen *Duraeus* en *Heylman* van haar Edelheden gedreigt wierden, om hen, zoo zy daar by bleven volhardten, uit den dienst der E. Maatfchappy te zetten, ontrent welke bedreiging nader goedgevonden wierd haar Edelheden de onbillykheit te vertoonen, en te verzoeken, om daar van af te ftaan, en dat die Ouderlingen openbaar betuiging zouden doen wegens dit ongelyk, bereid zynde 't verdere om de zaak Chriffti af te wagten.

Den 20 dito deed zyn Edelheit weten, dat de wederzydte gefchriften wegens het beroepen der Predikanten in haar geheel blyven, en dat de Kerkenraad vorder zou werden gelaten by 't geruft gebruik in dezen, zoo als tot nog toe gefchied was, en dat men in 't ftuk der befending met onderlinge berading zoude te werk gaan. Ook beval zyn Edelheit aan, dat men zig ontrent de befluitende ftem der buiten-Predikanten na 't goedvinden harer Edelheden had te richten.

Haar Edelheden lieten ook bekend maken, dat 'er 2 Predikanten na Formofa, en 1 hier diende beroepen te werden. Waar op *D. Dapperus* na Tayouan beroepen, en den 27 dito goedgekeurd is.

De Predikanten zig in 't verzen-den van Predikanten na de ordre der 17nen te richten.

De Ouderlingen kanten zig hier tegen.

Men zou ook haar Edelheden nader onderrichten over de zitting en de ongevondheit van de befluitende ftem der buitenbroeders.

Den 27 dito is *D. de Leonardis* hier als Predikant van Batavia, *D. Saffenius* na Formofa, en *D. Frontenius* na de Kufft beroepen, die den 6 Julius affcheid nam.

Den 30 dito las men 't opgefteld ver- toog van A. 1648. den 15 Augufti der buiten-Predikanten zitting en befluitende ftem met het gene den 20 April weer op nieuw daar ontrent opgefteld was, dat aan haar Edelheden zou overgegeven werden.

Den 4 May wierd 'er van een gene- genheit der Baliers, om Chriften te wer- den, door zyn Edelheit berigt, waar o- ver men nader met zyn Edelheit spre- ken, en waar na men verder onderzoek doen zoude.

Den 14 dito beflot men de broede- ren van Formofa kennis te geven van de nieuwe ordre der Heeren, ontrent 't ver- zenden en beroepen der Predikanten, aan de Regeering alleen gefield, en over harer Edelheden ordre ontrent 't zitten en ftemmen der buiten-Predikanten.

Den 18 Mey belaften haar Edelheden, dat de buiten-Predikanten in de verga- dering zitten, en een befluitende ftem zullen hebben over allerlei zaaken, de algemeene Kerk van Indiën rakende, en over andre zaaken maar een radende ftem.

Den 21 dito zie ik, dat de Proponent *D. Seenen* nog in wezen was; dog ver- neme nergens, wat hy dede, wel verre van dat men hem zou gevordert heb- ben.

Den 5 Juni bleek, dat 'er aan zekere trouw-breekfter verlof tot een nieuw huwelyk, zoo door de Commiffariffen der huwelyke zaaken, als door haar Edelheden verleend was; waar over nader gefproken zynde, hoe haar Edelheden zulken onwettig huwelyk konden toe- ftaan, zoo verklaarde zyn Edelheit hem wel cenigzins ftrafbaar, dog was egter, by overhelling der andre Heeren, mede overgeflogen, om het toe te ftaan; maar de Predikanten verklaarden, dat zy hen niet beveftigen, nog de geboden zouden afkondigen, 't geen men zyn Edelheit ook fchriftelyk zoude te kennen geven, befluitende ondertuffchen dat de broe- der, diens beurt het was, zig daar na zou rigten. Zy wierden voor de verga- dering geroepen; dog weigerden te ko- men.

Den 19 dito is over *Petrus Holthufus* befluit besloten, dat hy per naaften proponce- ren zou, ook zey zyn Edelheit, dat haar Edelheden *D. Ferreira* niet toelaten nog

1654.

D. Leo- nardis na Predikant van Bata- via. *D. Saffe- nius* na Tayouan *D. Fron- tenius* na de Kufft.

Neiging der Bal- iers tot 't Chriften- dom.

De bui- ten-Pre- dikanten ftem ont- trent de algemeene Kerk ge- geven.

Trouw- breekfter een nieuw huwelyk gewei- gert.

Befluit des Ker- kenraats over Holthu- als fuis.

1654. als Proponent erkennen zouden, zoo hy niet mede in vergadering zat, gelyk den 15 dito door zyn Edelheit geeicht, en waar over den 18 by den Kerkenraat verzogt wierd, dat men hen daar in vryheid laten, en verschoonen wilde.

Den 22 zoo als *Holtbusius* in 't Kasteel prediken zou, riep zyn Edelheit *D. Lindius* onder 't zingen en vraagde zyn Eerw. of *Holtbusius* prediken zou; en *D. Lindius* ja zeggende, zeide zyn Ed.; dat de Heeren dat niet zouden toestaan, alzo zy hem maar voor Krankbezoeker, en niet als Proponent, kenden. *D. Lindius* zei daar op, dat hy 't volgens besluit des Kerkenraats doen zou, gegrond op zyne loffelyke Vaderlandse getuigenissen, en volgens de gewoonte in 't Vaderland ontrent Proponenten gebruikelijk, en ook om dat de tegenwoordige ongelegenheid daar in geen verandering leed. Zyn Ed. zeide weer, 't prediken van *Holtbusius* zou niet toegelaten werden, en dat *D. Lindius* dierhalven zelf zou moeten prediken, en dat hy zien konde, hoe hy 't maakte, dat *D. Lindius*, schoon verklaarde daar toe niet bereid te zyn, egter doen moest. Ook wierd besloten *Holtbusius* maar als Krankbezoeker na Tayouan te zenden.

D. Brouwerius uit Amboina. Den 21 Juli verscheen hier *D. Brouwerius* uit Amboina. Men had daar by de Regeering goedgevonden hem na Banda te zenden, dat hy geweigert, en waar over men hem nu opgezonden had, om na 't Vaderland te vertrekken. Hy gaf zyn zaak in handen van den Kerkenraat, en verzogt haren raad en hulp, die hem uitfelden, tot dat zy zyne papieren zouden gezien hebben, die hy den 27 aan haar overleverde, en waar op zy hem alle voorzigtigheid en zagmoedigheid aanraadden.

Den 24 dito besloot men, geen Lutheranen tot de gemeenschap van onze Kerk toe te laten, die by hunne dolingen wegens de noodzakelykheit des doops, en de alomtegewoordigheid van Christi Lichaam bleven.

Den 31 dito bleek, dat zyn Edelheit *D. Brouwerius* verboden hadde te prediken, waar op zyn Eerw. verzogt, dat de Kerkenraat na de reden geliefde te vernemen; die nog ongeraden vond dit te doen.

Den 14 September zeide zyn Ed.; dat *D. Brouwerius* na Banda zou moeten, en dat hy nu weer, 't zy in 't Maleys, of op de Rhee, prediken kon, over welk gaan na Banda hy zich beraden zou; dog men zei hem, zoo hy zig dat niet onderwierp, dat hy dan ook niet prediken mogt, en dat de Kerkenraat, aan welke hy zich mede onderworpen had, dit ook raadde.

De Voorzitter des Kerkenraats zeide ook, dat zyn Edelheit hen gezegt had, dat de Heeren 17nen wel mogten lyden, dat de verzending der Predikanten op de oude voet geschiede; waar over men dierhalven een schriftelyk uittreksel van dit besluit harer Edelheden verzoeken zou, dat den 21 toegestaan wierd, dog den 7 December geweigert is.

Den 21 dito wierd *D. Brouwerius* eenparig na Banda beroepen; dat hy, na veele tegenhaspelingen, in de naaste vergadering aannam.

Ook besloot men 't N. T. in 't Portugees door *D. Rogerius* overgezet, en onder de Heeren Bewindhebbers te Amsterdam beruistende, van haar Ed. Ed. te verzoeken.

Den 19 October verscheen hier als Predikant met de Princes Rojaal *D. Petrus Kesselerus*, van de Classis van Amsterdam, die bevorens onder 't Classis van Alkmaar in Oud-Karspel gestaan had.

Den 7 December bleek, dat zyn Edelheit, op 't verzoek der broeders, 't lossen met Tsjampans verbieden zou,

Op dezen dag schynt *D. a Breyl* hier van de Kust verschenen te zyn, en was hy niet genegen langer hier te blyven, daar hy reeds over aangesproken, en ook verzogt was om in 't Portugees te prediken. Waar op hy daar na zeide dat hy langer blyven zou; dog haar Edelheden konden 't bevestigen der Batavische Predikanten niet inwilligen; om dat het toestaan der Heeren 17nen op een valsche stelling van de bevestiging van alle de andre Predikanten, uitgenomen de Batavische, gegrond was, wshalven zy nader daar over schryven zouden.

Ook wilde den Commissaris Politic by alle vergaderingen geroepen zyn, en dat alle brieven na 't Vaderland aan de Heeren overgelevert, en dat alle andre brieven in zyn bywezen zouden gelezen werden.

Over 't bevestigen der Predikanten zou men zyn Edelheit nader onderrichten; dog wegens 't verdere, by den Commissaris voorgefeld, zou men by 't oude gebruik blyven.

A. 1655.

Den 11 Januari bleek, dat *D. Roman* de Maleysche Catechismus had laten afschryven, om die na 't Vaderland ter drukpers te zenden.

Den 8 Februari verscheen hier *D. Marcus Mafius*, met den Swarten Bul, van Zeeland, als Predikant door 't Classis van Walcheren gezonden.

Den 15 dito belasteden haar Edelheden, dat men aan alle aankomende Predikanten zitplaats in vergadering geven moest,

52 J A V A A N S C H E Z A A K E N

1655.
dikanten
toege-
staan.

moest, waar over de Kerkenraad zeide niet te kunnen besluiten, voor dat zy (alzoos 't hen nu door de Voorzitter maar gezegt was) de meining harer Edelheden schriftelyk hadden.

D.D. Kef-
felerus en
Masius na
Tayouan.

Den 21 April zyn D. D. *Keffelerus* en *Masius* na Tayouan beroepen; dog de eerste wierd niet goedgekeurt, egter volherdde de vergadering by hare verkiefsing, onder betuiging, dat zy wel daar in gedaan hadden.

Den 3 Mey volhardde ook de Regeering by hare afkeuring van *Keffelerus*, die anders zeide genegen te zyn derwaards te gaan. Ook wilde zyn Edelheit dit uitgestelt hebben, tot dat men eerst zag, wat 'er komen zou van de toegezegde Predikanten, by D. *Junius* in 't Formosaans onderwezen, die dagelyks gewagt wierden.

D. Roge-
rius, D.
Campius,
en D. Mus
na Ta-
youan.

Den 27 dito verscheenen hier D. *Joannes Campius*, en D. *Petrus Mus*, als Predikanten, van 't Classis van Amsterdam gezonden. En den 31 dito D. *Jacobus Rogerius* uit Amboina, ziek zynde, met belofte van weer derwaards te keeren; dog is hier waarfchynelyk overleden.

Den 3 Juni wierden D. *Campius* en D. *Mus*, ook na Tayouan beroepen, terwyl de zaak van *Keffelerus* nog uitgestelt bleef; dog D. *Masius* was al vertrokken.

D.D. Bu-
schof,
Baldeus.

Den 24 dito verscheen hier D. *Joannes Buschhof*, als Predikant met de Vogel Fænix, van Amsterdam; en den 1 Juli D. *Philippus Baldeus* mede als Predikant.

D. a Win-
sem hier.

Den 5 dito zie ik, dat haar Edelheden D. *Keffelerus* beroep niet wilden goedkeuren; maar genegen waren zyn Eerw. met de Vloot te zenden, dog den 6 dito bleek, dat de Kerkenraad van haar gedaan beroep mede niet wilde aftsappen.

Den 6 dito verscheen hier ook als Predikant D. *Arnoldus a Winssem*.

D. Kesse-
lerus met
de Vloot
na Goa.

Den 9 dito gaven haar Edelheden kennis, dat de persoonen, door D. *Junius* onderwezen, gekomen waren, en dat derhalven 't beroep van D. *Keffelerus* vervallen en te niet was, en dat de Heer *Hulft* hem op de Vloot na Goa mede nemen zou. De Kerkenraad zeide hier tegen, dat D. *Keffelerus* by haar reeds na de Vloot Tayouan beroepen, nu niet weer op de Vloot kon geplaatst werden, en als dat al zoo geschieden moest, dat het dan 't werk van den Kerkenraad was dit te beftellen.

Zyn Ed: zeide, dat de Kenkenraad daar in geen onglyk had, en dat dit ook zoo wel zyn voornemen geweest was; dog dat hy, alzoos nu alles daar na geschikt was, niet zou veranderen, waar op men dit inschikte.

Den 14 dito is D. *Buschhof* na Tayouan beroepen, en den 19 dito verscheen hier D. *Petrus Ongena*, als Predikant, van 't Classis van Walcheren.

1655.
D. Bu-
schof na
Tayouan.
D. Onge-
na hier.
D. a Breyl
na Malacca.

Den 21 dito is D. *a Breyl* na Malacca beroepen.

Den 22 dito vernam de Kerkenraad, of haar Edelheden aan haar dekeur van D. *Winssemius* vry lieten, alzoos haar Edelheden hem na Formosa voorgestelt hadden; dog de Kerkenraad zei dat Formosa genoeg voorzien was, en dat zoo 'er nog een ontbrak, zy hoopten dat D. *Keffelerus* beroep dan nog wel eens stand grypen zou; op welk laatst zyn Edelheit alleen antwoorde; dat op 't beroep van D. *Keffelerus* te staan, enkel dwarsdryven was, gevende den 23 dito dit nader antwoord, dat haar Edelheden, niet tegenstaande het tegenfrydent oordeel ontrent D. *Winssemius*, hem na Formosa zouden zenden, alzoos hy al in 't Vaderland derwaards beroepen was, waar op de Kerkenraad voor nam den uitslag van deze zaak af te wagten.

Den 26 dito is D. *Winssemius* zyn beroep door de Regeering aangezegd, die zeide te wenschen, dat na de gewoone wyze van beroeping, en Kerkelyk derwaards verzonden wierd, en dat anders niet in staat was dit beroep aan te nemen. Hier op is hem een politicque acte beloofd, onder voorgeven dat hy de Kerkelyke niet van nooden had, onder bedreiging, zoo hy weigerde dit haar beroep aan te nemen, dat hy met de eerste schepen na 't Vaderland zou moeten vertrekken, en de kosten voor de E. Maatschappy aan hem gedaan weer uitkeeren, door welke ongehoorde dreigementen dezen man zich (dat niet te verwonderen is) liet verrukken, zullende op dat politicq beroep na Formosa gaan.

Den 9 Augustus wierd de Proponent *Ferreira* van 't voortaan laten zien zyner predikatiën aan den Voorzitter, verschoont. Ook bood hy zich aan, en verzogt ernstig tot Predikant onderzocht te werden, waar toc hem goede hope gegeven is.

Ook deden haar Edelheden weten, dat zy geerne zien zouden, dat D. *Seezen* tot Predikant gevordert wierd.

Den 8 October verzogt D. *Warmelo* zyne verlossing uit Ternate, en D. *Brouwerius* uit Banda, dat beide toegeftaan wierd; maar men zou D. *Warmelo* verzoeken nog eenige tyd in Banda te blyven, alzoos hy taalkundig was.

D. D.
Warmelo
uit Ter-
nate, en
Brouwe-
rius uit
Banda.

Op deze dag is ook D. *Ongena* na Amboina, D. *Molanus* (die onder tusschen verscheenen was) na Banda beroepen.

D. Onge-
na na
Amboina

Den 13 December verscheen hier met Rotterdam als Predikant D. *Leonardus Bonnius*. En van Malacca D. *Balbazar*

D. Bon-
nius hier.
D. de Me-
ter na 't

1655. *de Meter* wettig, en zou na 't Vaderlant vertrekken.
 De Kerkenraad deed nu ook haar misnoegen over het verzenden van ver-

scheide Predikanten, en voor al onlangs ontrent *D. Baldeus*, aan zyn Edelheit door haren Voorzitter bekend maken.

NEGENDE HOOFDSTUK.

Vervolg der zaaken van den Godsdienst op Java van den jare 1656 tot 1663.

A. 1656. **D** En 14 Februari verscheen hier met Amesfoort *D. Joftas Spiljardus*, van Amsterdam, hebbende tot Haaften, in 't Classis van Bommel Predikant geweest, ook *D. Fredericus Abbema*, met Arnhem, van Amsterdam, hebbende tot Vianen bevo-rens gestaan; als mede *D. Jacobus Ampzingius* met West-Vriesland, van de Claf-fis van Hoorn, en *D. Joannes de Leonar-dis*, met de Salamander, van de Classis van Delft, alle als Predikanten.

Zyn Edelheit liet weten, dat 'er een Predikant na Amboina, een na Banda, en een na Ternate diende beroepen te werden; dog dat de Kerkenraad *D. Leonardus Bonnius* uitzonderen zou; waar tegen de Kerkenraad verzogt, dat zyn Edelheit haar de volle vryheit in 't verkiezen van Predikanten geliefde te laten.

Den 15 dito verzogt zyn Edelheit het zelve weder (zoo 't mogelyk was) maar voor die reizze, alzoo *D. Bonnius* trouwen zoude, met belofte, dat hy dit dan aan den Kerkenraad vry laten zoude, schoon 't schryven der Heeren 17nen iet anders scheen te zeggen, en dat zoo haar Edelheden somwylen een mislag mogten gehad hebben, dat de Kerkenraad mede de hare kon gehad hebben, en dat men dit aan wederzyden ten besten duiden moest.

Heden is ook *D. Abbema* beroepen na Amboina, *D. Spiljardus* na Banda.

Den 6 Maart verzogt *D. Ferreira*, als Predikant onderzocht te mogen werden, waar over zyn Edelheit gesproken zyn-
de, zei 'er niets tegen te hebben, mits dat ook *D. Seenen*, indien hy 't verzogt mede zou onderzocht werden, om Predikant te zyn, en dan zou 'er alles toe verveerdigt werden.

Ook bood *D. Ferreira* aan in 't Franfch te prediken, dat, op goedkeuring harer Edelheden toegeftaan wierd.

D. Joannes Burum verscheen den 9 di-
 hier. *D. Junius* o-
 verleden. to als Predikant van de Classis van Am-sterdam; ook bleek nu, dat *D. Junius* overleden was in Tayouan.

Nu zeiden haar Edelheden ook, dat zy aan den Kerkenraad haar volle vry-heit zouden laten, om uit de 4 gekomene Predikanten 'er 2 na Formosa te kiezzen; dog dat *D. Bonnius* en *Baldeus* niet moe-ften verzonden werden; waar op de

Kerkenraad met een beroep voortgaan, en, over die uitzondering naderhand han-
 delen zou, hoewel dit niet minder geleck dan de keure aan den Kerkenraad vry te laten; want daar haar Edelheden bevo-rens alleen *D. Bonnius* (en zoo zy be loafden, maar voor die reis nog) uitgezon-
 dert hadden, zoo zonderden zy zyn Eerw. nu weer, en buiten zyn Eerw. nog *D. Baldeus* uit.

D. Joannes de Leonardis, en *D. Ampzingius* werden beroepen na Tayouan.

Den 19 Juni verscheen hier als Predi-
 kant, van de Classis van Amsterdam, *D. Theodorus Zas*.

Den 22 dito is *D. Bonnius* beroepen na Malacca; dog hy zeide daar op, dit van zyn Edelheit al gehoord, en aange-
 nomen te hebben; waar op gevraag-
 zynde, of hy dan dat van den Kerken-
 raad niet aannam, zeide hy neen, en
 ging henen, van welke onbillyke be-
 jeugening men zyn Edelheit kennis ge-
 ven, en haar Edelheden bescherming daar te-
 gen verzoeken zou.

Den 10 Julius had *D. Ferreira* begin-
 nen in 't Franfch te prediken.

Den 22 dito is *D. Joan Ferreira*, na
 dat hy geproponeert had, en ordentelyk
 onderzocht was, met eenparige stemmen
 tot Predikant aangestelt.

Ook zou men hem by nader gelggenheit de handen op-
 leggen, en is hem toegestaan in 't Por-
 tugees, en in 't Franfch, dog anders niet
 te prediken.

Den 18 September verscheen hier *Jan D. Baldeus*, als Krankbezoeker politicq, zynde zyne acte door de Heer van der
Pieterszoon, als Krankbezoeker politicq, zynde zyne acte door de Heer van der
Meyden getekent op Ceylon, waar na
 toc *D. Baldeus* en *Ferreira* beroepen zyn.

Den 20 dito is *D. Zas* verkoren als
 Predikant op de Vloot na Goa, en zou
D. Burum voortaan in 't ziekenhuis pre-
 dikken; dat maar, zoo lang 'er buiten-
 Predikanten waren, duuren zou. Hy had
 daar zoo onvoorzigtig gepredikt, dat
 men noodig oordeelde, hem daar over niet
 alleen aan te spreken, maar ook het pre-
 dikken te verbieden.

Den 16 October is *D. Ferreira* met
 oplegging der handen bevestigd, en ver-
 scheen hier ook wettig uit Banda *D. Da-
 niel Brouwerius* en *Jacob de Bouveren*, die
 eenige stukken der H. Schrift in 't Ma-
 leys overgezegt had, welke overzien

1656. zouden werden door den ſchryver dezer vergadering.

D. Keffelerus overleden. Den 19 dito komt D. Keffelerus als overleden voor, zynde gezonden op de Vloot met de Heer Hulſt.

Haar Edelheden willen 't verzen-den van Predikanten weer aan zich trekken. Ook vielen heden weder geſchillen voor tuſſchen haar Edelheden en den Kerkenraat, alzoo die onvoorzigtig over het te voren door haar Edelheden verzenden van eenige Predikanten, by hun ſchryvens, na Banda geklaagt hadden, dat haar Edelheden zeer qualyk namen; weshalven haar Edelheden nu 't verzen-den van de Predikanten weer volflagten aan zich zelve houden, en maar 't oordeel der Predikanten en der Ouderlingen daar over vorderen wilden, alles volgens het recht der Heeren 17nen aan haar gegeven, en die zig dit niet onderwerpen wilde, kon over 6 weken na 't Vaderland vertrekken, waar op zyn Edelheit toen, en ook den 2 November, antwoord eifchte.

N. T. door D. Ferreira in 't Portugees. Men zou ook D. Ferreira voor zyn vertrek verzoeken, om zyn overzetting van 't N. T. Zoó verre hy dat gebragt had, te zien.

De Latynſche ſchool aſgeſchaft. Den 6 dito quam Theodorus Rogerius, gewezen Reſtor der Latynſche ſchool, bekent maken, dat haar Edelheden beſloten hadden de Latynſche ſchool af te ſchaffen.

D. Vinderruſhier. Ook verſcheen met de Henriette Louiſe hier, den Predikant D. Gulielmus Vinderrus.

Antwoord op 't verzen-den der Predikanten. Den 6 November vond men goed, haar Edelheden mondeling wegens de verzending der Predikanten eerbiedig te verzoeken, dat dog by 't oude gebruik geliefden te blyven; dog geliefden haar Edelheden egter by hare ſtelling te volharderen, zoo zou de Kerkenraat dit met droefheit moeten aanzien.

Slechte behandel-ling van Bouveren. Den 20 dito verzogt D. de Bouveren 't oordeel der vergadering over zyne Maleyſe ſchriften, en of die niet zouden konnen gedrukt werden; ontrent welke deze Kerkenraat zegt, dat zy niet eigentlyk haar, maar den Kerkenraat van Banda, aangingen; dog dan moeften zy hem in 't eerſt daar na toe gewezen, en die aan haren ſcriba niet gegeven hebben, om na te zien. Men zei hem, dat dit nu ook te beter door die van Banda kon bezorgt werden, alzoo hy daar weer na toe ging.

D. Warmelo uit Amboina. D. a Warmelo was ook ondertuſſchen hier gekomen, zynde eerſt uit Ternate op Amboina geweest, van waar hy in dit zelve jaar hier ziek over quam.

Haar Edelheden bewegen om by de oude gewoonten te blyven. Zyn Edelheit dede den Kerkenraat weten, dat het verzoek ontrent de verzending der Predikanten nu te laat quam, alzoo men daar over reeds beſluit genomen had, en niet genegen was daar onblyven.

1656. trent te veranderen; waar op de vergadering zeide, dat zy dit dan met ſmerte zouden aanzien; welk zeggen zyn Edelheit voor zeer qualyk en hem verongelykende aannam, alzoo dit het bevel der Heeren 17nen was, en dat zy hen dit derhalven gewillig moeften onderwerpen; egter wierd het met vriendelyke verzoeken weder tot de oude gewoonte gebragt.

Den 20 dito bood D. Brouwerius zyn Dienſt aan, om weer na de Ooſt te gaan; dat wel voor zeer aangenaam opgenomen wierd; dog egter wierd zyn Eerw: by haar Edelheden voor een man gehouden, die zig in veel onluſten verwerret had, waar op zyn Eerw: den 8 der volgende maand na Amboina, nevens D. Warmelo na Burum, en D. Warmelo na Banda beroepen is.

Den 7 December leverde de Commiſſaris Politicq een brief der Heeren Be-windhebbers over, en voegde daar by dat de Heeren 17nen beſtelden, dat D. D. Lindius, en Abrahamus de Leonardis zich gereed moeften maken, om met de naaſte ſchepen na 't Vaderland te vertrekken. Men zou op de brief op zyn tyd letten, en de opzending dezer twee broederen tragten voor te komen.

Den 8 dito wierd het opzenden dezer broederen door D. Roman en een Ouderling uit name van den Kerkenraat zyn Edelheit, als een zaak hen met ſmert voorgekomen, voorgedragen, en verzogt, dat zy niet mogten opgezonden werden. Zyn Edelheit zei, dat hier in niets te doen, en dat het de laſt der Heeren was, hoewel hy zig eindelyk nog bewegen liet, om dit aan haar Edelheden alhier voor te dragen. Ook vond men goed met de ganſche vergadering in Rade van Indiën te verſchynen; mits dat die twee broeders daar over eerſt eens met haar Edelheden voor afſpreken zouden.

Zy verſchenen dan in vergadering harer Edelheden den 11 dito; dog voor die tyd was 'er nog geen verandering in te weeg te brengen; Egter zeide zyn Edelheit (alzoo 'er tuſſchen de Heeren Raaden geſchil over was) haar Eerw: by vneerderheit van ſtemmen hier te zullen houden, mits dat zy, en ook de 2 andre broeders zig aan deze voorwaarden (daar 't zyn Edelheit dog maar om te doen was) onderwierpen.

1 Dat zy in de verzending der Predikanten zig na de ordre zouden richten. Dat voegeſtaan wierd by bepaling, gelyk het voor dezen geſchied, en by haar Edelheden ook aangenomen was, dog zoo 'er geſchil over viel, dat zy dat dan zouden dulden.

2 Dat

1656. 2. *Dat men haar Edelbeden kennis geven zou, wegens 't gene 'er over 't opzenden der 2 Pyedikanten aan de Heeren 17nen door haar Eerw.; geschreven wierd.*
3. *Dat men dat met alle verbiedige uitdrukkingen opstellen zou, dat beide aangenomen is.*
4. *Dat men de Kerkelyke brieven in de tegenwoordigheid van den Commissaris Politicq lezen zou; dat aangenomen is, zoo hy daar tegenwoordig was.*
5. *Dat de Kerkelyke brieven gezegeld gezonden, en door de Heeren in de doos gelegd zouden werden; dit mede aangenomen; dog zoo, dat, na eisch der zaaken, wel een byzonder briefje buiten de zelve zoude gezonden werden.*

Waar op dan 't blyven dezer Predikanten by meerderheit van stemmen, in Rade van Indiën, tot nader schryvens der Heeren 17nen, was doorgegaan, voor welken dienft die 2 Heeren (die dit aangezegt wierd) hunne broederen bedankten, gelyk men haar Edelheden ook wegens 't blyven der zelve bedanken zoude. Uit al het welke my toefchynt, dat haar Edelheden niet anders, dan een blinde gehoorzaamheit, van de Predikanten afwagteden, dat zy daarom te minder brave Predikanten behoorden gevergt te hebben, om dat het bevorens hier zoo niet in trein geweest was, en nu door een Generaal, die men voor een Jesuïet hield, op zyn paapfch zoo styf doorgedrongen wierd.

A. 1657.

A. 1657.

Diakenen wilden mede Ouderlingen verkiefen.

Den 11 Januari bleek, dat de Diakenen zig niet ontzien hadden nu en dan den Kerkenraat klenigheden aan te doen, en ook begeerden mede over 't verkiezen van Ouderlingen te zitten, dat hen tot nog toe belet wierd, en over welk hun gewaand recht na 't Vaderland zou geschreven werden.

D. Broubrons klagten.

Den 23 dito wierd een brief van *D. Broubron* van de Caap de goede Hope gelezen, waar in hy zeer over den Schipper, en de Hoofden van zyn fchip Breda, klaagde, verzoekende, dat hy tot zyn komst op Batavia mogt gehouden werden, ook was 'er aan boord een vonnis over hem uitgesproken.

D. Burum na Amboina.

D. Burum vertrok na Amboina trent dezen tyd.

Den 5 Maart verscheen *D. Bernbardus Broubron*, als Predikant hier, klagende over ondragelyke moejelykheden, hem vooral van den Onderkoopman aangedaan, verzoekende hier in de hulp der vergadering, die ook zyn Edelheit voor hem verzogt, dat het vonnis, over hem

geveld, mogt vernietigt, en dat die Opperhoofden van dit fchip over hunnen onbehoorlyken handel met zyn Eerw: door zyn Edelheit berispt mogten werden; beide welke zaaken zyn Edelheit den 8 dito gedaan heeft.

Ook verlicheen nu *Antoni Helmichfoon* met de *Vogelfang*; en hadden de Heeren Mrs. geschreven, dat men *D. Seenen* tot Predikant vorderen zou, aan welken op zyn verzoek, den 16 dito gedaan, toegeftaan is, om na 4 weken onderzocht te werden.

Den 21 May is *D. Buschhof* uit Tayouan verloft, en *D. Vinderus* derwaards beroepen.

Den 28 dito wierd *D. Seenen*, na dat hy den 14 zeer flegt gepredikt, en 't nu weer zeer gebrekkelyk gedaan had, ook zoo flegt by zyn onderzoek, in de tegenwoordigheid van de Heeren *de Vlaming van Outsboorn* en *Steur* bevonden, dat hy niet kon aangenomen werden.

En bleek den 25 dito, dat *D. Campius* in Tayouan al overleden was, zonder dat ik de nette tyd aangetekend vind.

D. Roman, nu 10 jaaren gedient hebbende, stelde zyne verloffing na 't Vaderland nu aan de vergadering voor, waar over by de volle vergadering nader zou gehandelt werden.

Den 19 dito is *D. Zas* weer op de Vloot na Goa beroepen.

Den 27 dito verscheen *Jan Huibregtszoon Roman*, en in de vorige vergadering was ook besluten, dat ider Predikant weer een vierde deel van 't jaar Catechizeeren zou.

Den 27 December verscheen hier uit Tayouan, *D. Buschhof*, Predikant in Soulang.

A. 1658.

A. 1658.

Den 3 Januari is *D. Broubron* na Amboina beroepen.

Den 24 dito is *D. Buschhof* verkoren tot 5. Predikant van Batavia.

Ook quam nu voor de dood van *D. Tefsbemaker*.

Den 8 April stond binnen *D. Leonardus Bonnius*, ter ordre van haar Edelheden (zoo hy zeide) van Malacca opgezonden, dat in den Haak was, alzoohy ter ordre van haar Edelheden ook derwaards vertrokken was.

Den 3 Juni had zyn Edelheit gezegt, dat *D. Bonnius* als Predikant hier zou kunnen gebruikt werden, als 'er geen andre waren, en de vergadering 'er niet tegen had; dog die verzogt hare vrye keure te mogen hebben, en daar mede tot de komst der schepen te wagten.

D. Zas verzogt den 17 dito in vergadering

1657.

D. Seenen verzoekt te werden.

D. Vinderus na Tayouan.

D. Seenen flegt bevonden.

D. Campius overleden.

D. Zas weer na Goa.

D. Buschhof uit Tayouan.

D. Broubron na Amboina.

D. Buschhof 5. Predikant van Batavia.

D. Tefsbemaker dood.

D. Bonnius van Malacca.

56 J A V A A N S C H E Z A A K E N

1658. dering te zitten, om kennis van den staat der afgelegene Kerken te hebben; dog is uitgesteld, en, by nader verzoek den 23 Augustus afgeslagen.
- D. Roman dood. D. Bonnius hier tot Predikant. Zyn Edelheit begeerde de zaak van *D. Bonnius* gevordert, en 'er antwoord op te hebben; die daar op den 18 dito tot vierde Predikant in des overleden *D. Romans* plaats beroepen is.
- D. Zas berispt. Den 1 Juli had *D. Zas* buiten kennis der vergadering gepredikt, waar over hy zou bestraft werden.
- D. Burum opgezonden. Den 11 dito quam hier uit Amboina opgezonden *D. Burum*, verzoekende hier weer dienft te doen, dat nader overwogen en beherigt zou werden.
- D. Zas na Malacca. Den 2 September belasten haar Edelheden, dat *D. Zas* in vergadering zal zitten met een radende stem over zaken, deze vergadering betreffende, en met een besluitende over zaken, rakende de algemeine Kerk.
- D. a Breil na Ceylon. Den 12 dito stellen haar Edelheden voor, om *D. a Breil* van Malacca na Ceylon, en *Zas* na Malacca te zenden; dog den Kerkenraad zeide geen kennis van de staat van deze Kerken te hebben, dog dat zy wel mogt en moest lyden, dat *D. Zas* na Malacca gezonden werd, mits dat men die Kerk haren Leeraar niet tegen haren wil ontnam.
- D. Brouwerius uit Amboina. Den 16 dito verscheen *Wouter Wynantszoon*, Krankbezoeker, en den 23 October quam hier met loffelyke getuigenissen uit Amboina *D. Brouwerius*, dien ook zitting, gelyk die ontrent *D. Zas* belast was, gegeven wierd.
- Diakenen over de verkiezing der Ouderlingen &c. te ziten. Den 18 November is gelezen de brief der Heeren 17nen, waar by zy belasten, dat de Diakenen mede over de Censura Morum, en over de verkiezing der Ouderlingen zullen zitten, dat hen, op hun verzoek den 18 December ook toegestaan is; dog hen is afgeslagen om te zitten over andre zaaken, en ook over 't oordeel van andre Ledematen.
- Weigering van D. Brouwerius. Den 2 December heeft *D. Brouwerius*, door de vergadering den 10 dito verzogt zynde, nog eens op Onrust te prediken, dit geweigert, en is zyn Eerw. dit jaar na 't Vaderland vertrokken.
- A. 1659. A. 1659.
- Latynsche school. Den 13 Januari boden zig *Isbrandus Petraeus Armond*, en *Rutger de Haan* aan, om te zamen een Latynsche en Duitfche school op te richten, verzoekende daar toe de voorsprake dezer vergadering, die dit aannam te doen.
- D. Burum na Amboina. Den 13 Februari zeiden haar Edelheden, dat zy *D. Burum* weer na Amboina zouden zenden, zoo de Kerkenraad 'er niets tegen had, die dat toestonden, dat dierhalven zyn voortgang had.
- Den 24 dito verzogt *D. Bonnius*, dat de schriften van *D. a Breil* tot zynen laste ten onrezt leggende, mogten werden doorgehaalt; en vernietigt, dat zyn Eerw. toegestaan is; waar op den 26 May daar aan bleek, dat hy niet lang 'er na overleden was.
- Den 4 Augustus verzogt de Krankbezoeker *Bartholomeus Heinen*, Student uit de Latynsche school, weder om na 't Vaderland tot het bevorderen van zync studien te gaan. Men wees hem na de Regeering, en zeide, dat men hem aan haar Edelheden aanbeveelen zou.
- Ook verscheen heden *D. Cornelius Janszonius* als Predikant met 't Hof van Zeeland van de Classis van Walcheren, nevens zyne vrouw.
- Den 24 November besloot men zyn Edelheit te spreken over de Psalmen, en 't kort vraagboekje by die van Zeeland A. 1620 gemaakt, en door *D. Spiljardus* in Amboina overgezet, over welke zyn Edelheit zei, dat die dit jaar niet na 't Vaderland konden gezonden werden, en dat ook die vertaling wat raauw, en haastig gedaan was.
- Den 1 December floegen haar Edelheden voor *D. Janszonius* na Amboina te zenden, verzogten daar over 't oordeel van den Kerkenraad.
- Den 4 dito bragt de Kerkenraad wel eenige bedenkingen in tegen *D. Janszonius* verzending na Amboina, dog die konden haar Edelheden niet bewegen daar van af te staan, weshalven dit voortging. Ook komt nu de Krankbezoeker *Dirk Jacobszoon* voor.
- A. 1660. A. 1660.
- Den 7 Juni verscheen hier uit Amboina buiten dienft opgezonden, of geschorft, *D. Brougbron*.
- Den 28 dito quam *D. Franciscus Wyn-gaarden* van Ceylon hier met loffelyke getuigenissen.
- D. Vinderus* schynt my nu toe in Formosa overleden te zyn; alzoo 'er na deze tyd niets meer van zyn Eerw. gemeld wierd.
- Den 19 Juli verscheen *D. Nicolaus Heuffenius*, Predikant van Portugaal over Maas, als Predikant met de Walvisch, van wegen het Classis van Amsterdam; en den 16 Augustus *D. Ludovicus Boogaard*, als Predikant met 't schip de Verzenigde Landen, van de Classis van Walcheren.
- Den 23 dito wierd *D. Heuffenius* Predikant van Batavia gemaakt.
- Den 24 dito verscheen hier *D. Gerardus Holkenburg*, als Predikant, met de Phoenix, van Delft.
- Men overzag ook heden de zaak van *D. Holkenburg* hier.

1653. *D. Broubron*, die eenige mislagen beleeft, dog ook zeide, dat die van Amboina niet wel met hem gehandelt hadden, weshalven men toe zeiden hem te zullen helpen, ten einde mogt hersteld werden.

Den 30 dito is *D. Boogaard* na Ceylon beroepen.

D. Broubron na Banda. Den 20 September vonden haar Edelheden goed *D. Broubron* na Banda te zenden, en, by goed gedrag zyne agterstellen goed te doen; dog zyn schorfing zou tot zyn vertrek duuren.

Den 14 October verzogt *D. de Leonardis* nette affchriften van alle de papieren, rakende zyne opontbieding, en die van *D. Lindius*, met de redenen, waar op die gegrond zyn, dat zyn Eerw: toegestaan is.

D. Walrant hier. Den 18 dito verscheen den Predikant, *D. Cornelius Walrant*, van de Classis van Walcheren gezonden; ook is toen *D. Holkenburg*, op 't voordragen der Regeering, na Ceylon beroepen.

Daar na wierd voorgestelt, wat men met *D. Spiljardus* overgezette papieren doen zou; dog men stelde uit daar over te handelen.

Men kreeg ook berigt, dat *D. Coolius* op de reizc overleden was.

Den 22 dito verklaarde *D. Wyngaarden* genegen te zyn, om op Ceylon nog eenige jaaren dienst te doen; dog de Regeering zeide, dat zyn Eerw: daar met geen nuttigheit kon gebruikt werden.

De Batavische Predikanten ge-regtveerdigt. Men had de Predikanten van Batavia in 't Vaderland ook zeer swart gemaakt, als of zy zогten de andie Kerken of broederen te overmeesteren, waar van de aanwezende Predikanten het tegendeel by geschrift getuigen, en hen ten vollen hier over regtveerdigden.

D. Caron hier. Den 29 December verscheen hier *D. Franciscus Caron*, met de Nooteboom, als Predikant, van wegen de Classis van Amsterdam.

A. 1661.

A. 1661.

Den 11 Januari is *D. Walrand* na Amboina beroepen, en den 7 Februari *D. Caron*.

D. Hambroek weer na Tayouan. Den 25 April verscheen hier *D. Antonius Hambroek* uit Tayouan, wegens kleenigheden hem aangedaan; dog hy moet dat zelve jaar weer derwaards gegaan zyn, alzoo hy 'er naderhand is ont-hoofd, schoon zyn vertrek hier niet net aangeteekent is.

D. Donker na Ceylon. Den 16 Juli verscheen hier ook *D. Joannes Nathanael Donker*, als Predikant, met Erasmus, van Rotterdam. Dog alzoo zyn Eerw: lastbrief door de Gecommitteerden niet geteekend was, mogt hy niet prediken.

IV. DEEL.

Den 22 dito stond men *D. Donker* toe te mogen prediken, en is hy nevens nog een breeder (waarschynelyk *D. Wyngaarden* alzo die naderhand vind) beroepen na Ceylon.

Den 19 September verscheen hier *D. Joannes de Moor* als Predikant, van Amsterdam, met 't Wapen van Holland, hebbende gestaan te op Heusden in 't Classis van Thiel; als mede *D. Joannes Swaardius*, als Predikant, met Prins Willem, van 't Classis van Walcheren.

Den 27 October is *D. de Moor* na Banda, en *D. Swaardius* na Amboina beroepen. Ook blykt uit de Batavische brieven, dat enen *D. Cornelius Caletus* Predikant uitgekomen was; dog leze verder niet van den zelve, zoo dat hy hier schynt overleden te zyn.

Men maande ook *D. Spiljardus* by schryvens aan, om by de oude Formulieren te blyven, en zyn vraagboekjen nog eens te overzien.

Den 14 November verscheen hier *D. Godefridus Akendam* als Predikant met de Jonge Prins, van de Classis van Hoorn.

Den zelve dag komt *D. Seenen* (die den 26 September laatst gemeld werd) als overleden voor. Men kreeg ook bericht dat *D. Pelius* op de uitreize overleden was.

Den 8 December quam hier den Krankbezoeker, *Joannes de Graaf*, die A. 1662 na Amboina vertrok, om tot Predikant gevordert te werden.

Ook verscheen hier heden *D. Marcus Masius* van Quelang, op Formosa, voor de Chineesen gevlugt zynde.

A. 1662.

A. 1662.

Den 12 Januari is *D. Masius* (na verschooning van Amboina, daar hy den na toe gelast was te gaan) na Banda, en *D. Akendam* na Amboina beroepen.

Den 17 April verscheen hier *D. Cruyf* uit dat schandelyk verwaarlooft Tayouan.

Den 13 Julius verscheen hier *D. Antonius Scherius*, *D. Gofuinus Slipperius*, en *D. Petrus Sibelius*, als Predikanten, en gezonden by de Classis van Amsterdam.

Henricus Wallius quam van Delft, als S. S. Theol. Candidatus, of om als Proponent gebruikt te werden, waar over men zyn Edelheit spreken zou, en besloten wierd, hem ten eersten tot Predikant te vorderen.

Den 24 dito is goedgevonden *D. Cruyf* na Nagapatnam, en *D. Ferreira* hier in de Portugeefche gemeente te beroepen, alzo hy op Ceylon niet zeer nut was; maar *D. Scherius* en *D. Slipperius* zyn weer beroepen. Ook zou *D. Walilius* Predikant, na Ceylon beroepen. Ook zou *D. Walilius* Predikant, na Ceylon beroepen. Ook zou *D. Walilius* Predikant, na Ceylon beroepen. Ook zou *D. Walilius* Predikant, na Ceylon beroepen. Ook zou *D. Walilius* Predikant, na Ceylon beroepen.

H

wcr-

58 J A V A A N S C H E Z A A K E N

1662. werden tot Predikant, en dan hem niet in 't openbaar, maar in de vergadering de handen werden opgelegd, waar op dan den 4 Augusti onderzocht is in 't bywezen van de Heeren, *Steur*, *Speelman* en *Houtman* van wegen de Regeering, en is hy, volkomen bequaam gevonden zynde, als Predikant erkent, en den 7 dito eerst recht ingehuldigt.

D. Sibeli- Den 13 November is D. *Sibelius* be-
lius na roepen na Banda, en verscheen hier ook
Banda, D. *Abraham Laurenszoon*; als mede D. *Broug-*
Broug- *bron*, om wangedrag opgezonden, zedert welke tyd hy schynat afgezet te zyn, alzo niet meer van hem leze.

A. 1663.

A. 1663.

D. de Pa- Den 26 April quam hier D. *Nathanael*
pe hier. *de Pape*, als Predikant, met Orangie, van Zeeland, zynde bevorens geweest Predikant te Gellicom, en daar na te Vuuren en Dalem.

D. *Wallius* is na Coetsjien verzonden; en

D. Ferrei- Den 21 May verscheen hier van Ceylon D. *Ferreira*, die, schoon geen Kerkelyke getuigenis, ontzag brief van zyn dienst (waar van nog egter reden gaf) konnende toonen, nogtans ontfangen, en als auditor zitting gegeven is.

D. de Pa- Ook zou D. *de Pape* met de Vloot van
pe op de de Heer *Bort* na China gaan.

D. D. En bleek nu klaar de dood van D.
Molanus, D. *Molanus* en *de Moor* in Banda.

D. de Moor Den 9 Julius verscheen hier D. *Balt-*
dood. *hasar de Meter*, als Predikant, met Durgerdam van Amsterdam, verzoekende dat men agt nemen wilde op zyn vorige diensten, te meer, alzo zeer goede kennis van 't Portugeesch had, dat men hem, die men met veel vreugde ontfing, ook beloofde. Hy werd beroepen na Ceylon.

D. de Me- Op de zelve dag verscheen hier D.
ter na Ceylon.

Spiljardus geheel afgezet uit Amboina 1663. over zeer ergerlyk gedrag; verzoekende met veel berouw hulpe; dog is uitgesteld, tot dat men nader kennis van zyn zaak hebben zou; en na dat die papieren na gelezen waren, zoo is hy den 16 dito afgewezen.

Ook is D. *Ferreira*, by vertooning van D. *Ferreira* verscheide loffelyke getuigenissen, in alle ra valt zyne weerdigheden erkend en toegelaten, mits dat om zyne ontslag-acte schryven zou, en zou nu als valt Predikant aangemerkt werden.

Den 23 dito verzogt D. *de Leonardis* D. de (alzo zyn thien jaaren, op weinig maan-Leonardis bewo- den na om waren) eens verplaatst, en op dis bewo- Malabar gebruikt te werden, alzo hier gen te blyven. gedurig onpasselyk was; de vergadering hield zyn Eerw. verblyf, om zyne uitmuntende gaven hier zeer noodig, waarom zy daar toe niet konden overslaan, en bewogen zyn Eerw. ook om hier te blyven.

En aangezien haar Edelheden voorgenomen hadden D. *Akendam*, zonder voor kennis des Kerkenraats, na Ternate te zenden, en D. *Sibelius*, die al na Banda was, te verplaatfen, zoo zou men haar Edelheden beleefdelyk begroeten en verzoeken, dat zy 't beffel der Kerk-diensten en perfoonen aan de Kerk dog geliefden te laten.

De Heer *Steur*, Commissaris politicq, Commissar- verzogt zyn Kerk-getuigenis na 't Va- faris poli- derland, zynde (hoewel eerst in 't begin ticq de des volgenden jaars) door de Heer *Pieter* Heer van *van Hoorn*, buiten gemeen Raad van Indiën, vervangen.

D. *Ferreira*, eenige Psalmen al op Co- Psalmen lombo in 't Portugeesch overgezet, en van D. gebruikt hebbende, verzogt die ook hier Ferreira. te mogen gebruiken; dat toegestaan is, mits dat zy eerst zouden nagezien werden.

T I E N D E H O O F D - S T U K .

Vervolg der zaaken van den Godsdienst op Java van den jare 1664 tot 1670.

A. 1664. D. Casfer En 3 Januari verscheen D. *Petrus*
na Banda. *Casfer*, als Predikant, van de Classis van Delft, en D. *Jacobus Maxwell*, als Predikant, van D. Max- wegen de Classis van Walcheren, zynde
wel, D. de bevorens Predikant te Sandwich in Engeland geweest; Ook D. *Simon de Buk*, als Predikant, van de Classis van Rotterdam, hebbende eenige tyd Predikant onder den Onderzeevoogd *Gortenaar* geweest

Den 7 dito is D. *de Buk* na Amboina, en D. *Casfer* na Banda beroepen.

Den 26 Februari verscheen hier D.

Donker van Ceylon, om eenige ergerly- D. Don- ke misgrepen afgezet; den welken 't ker afge- zetten in 't gestoelte verboden is.

Den 9 Juni verscheen hier D. *Cornelius Keizerskind*, als Predikant, met 't Kei- zerskind Wapen van Hoorn, van 't Classis van hier.
Hoorn.

Den 17 dito quam D. *de Pape* weer D. de Pa- hier, en den 15 dito is D. *Keizerskind* pe weer op de Vloot na China door haar Edel- hier. heden gesteld, na 't oordeel van den Kerkenraad gevraagd te hebben, alzo men voor had op Kelang een sterkte te bouwen.

Ook

1664. Ook verscheen den 7 Juli heden *D. Bartholomeus Heinen*, als Predikant, van 't Claffis van Amsterdam, met de Wafsende Maan.

D. D. Maxwel en *Heinen* na Ceylon. Haar Edelheden hadden *D. Maxwel*, en *D. Heinen* na Ceylon geschikt, over welk benemen van haar recht de broederen zig nu weer bedroefden.

Ook zouden zy verzoeken, dat een der drie broederen, voor de Inlandsche gemeente, en tot 't aanleeren der Maleytse taal, hier blyven mogt, waar nevens zy zouden aanwyzen, dat *D. de Pape*, die zy om zyn hooge jaren als onbequaam tot 't aanleeren der taalen voorbygegaan hadden, reeds verre in 't Portugees gevordert was, en daar op dan verder zyne verzending mede na Ceylon zouden verzoeken. Ook haalden zy zyn Edelheit geheel en al tot haar gevoelen over; dog hy wierd door de Heer *van Goens* weder omgezet; en dus bleef het zoo als 't besloten was met goedvinden van den Kerkenraad, alzoo 't nu niet anders wezen kon, hoewel zy nog al eens voor *D. de Pape* aanhielden.

D. de Pape na Nagapatnam. Den 2 October is *D. de Pape* na Nagapatnam beroepen.

D. Sibelius uit Banda. *D. Sibelius* verscheen nu ook uit Banda, vertoonende de staat der Kerke aldaar.

De Graats verzoek toegeftaan. Den 10 November stonden haar Edelheden toe, dat den Krankbezoeket *Joannes de Graaf* tot Proponent zou onderzocht werden, mits dat de 3 Predikanten in Amboina, daar hy nu was, 'er in bewilligden.

D. Ferreira had zeker stigtelyk Spaansch bockje tegen het Pausdom in 't Portugees overgezct, dat zou overzien werden.

Maleytse Kerk. Den 23 December beloofden haar Edelheden ook zorg te zullen dragen, dat de steene Maleytse Kerk, ten dienst der Inlanders zou werden ingeruimt.

A. 1665.

A. 1665.

Den 8 Januari bood *D. Ferreira* aan, om ook nu en dan Duitsch te prediken, tot zyne oeffening, waar voor hy bedankt wierd, en waar toe men zyn Eerw. gelegenheit geven zou.

D. Mafius gefchorst. Den 22 October verscheen hier *D. Mafius* uit Banda in dienst door den Landvoogd *Cops* gefchorst, gelyk hy mede *D. Casier* gedaan had, en de gansche Kerkenraad aldaar door hem zeer kwalyk gehandelt was, waar op *D. Mafius* zyne, en *D. Casiers* herstelling verzogt; waar toe hem de Kerkenraad hare hulpe toezeide, gelyk zy den 2 November ook betoonde.

En herfelt. Den 9 December hebben haar Edelheden geantwoord, dat zy de on-

schuld dezer Predikanten wel merkten, en ook ongenogen in des Landvoogds bedryf schepten, en dat zy die broederen ook daar op herstelden, hoewel zy hen egter beide over hunne onvoorzigtigheit deze straffe van een korte schorsing opleiden. Men zogt dit wel te verbidden; dog daar was niet meer aan te doen.

D. Spiljardus verzogt den 21 December toegelaten te werden; dog is afgewezen. Ook bleek toen, dat *D. Joannes Arkel* Predikant aan Caap de goede Hope was.

A. 1666.

1666.

Den 4 Januari bleek by schryvens van den 27 Juni 1665 van *Jaffanapatnam*, dat aan *D. D. a Breyl* en *Baldeus* toegestaan was, na 't Vaderland te gaan.

Den 3 Mey *D. Keizerskind* op Kelang, klagende over mishandeling aldaar, verzogt zyne verlossing.

Den 31 dito verzogt *D. Spiljardus* maar weer als Proponent aangesteld te werden; dog is afgewezen. *D. Arkel* aan de Caap was overleden.

Den 12 Juli bleek by brieven, van Malabar door den Kerkenraad geschreven, dat hare Dienaaren, *D. D. de Meeter* en *Wallius*, overleden waren.

Den zelve 2 Augusti is *D. Mafius* na Ceylon en Coetsjen beroepen, waar van men de schikking aan de Regeering daar liet.

Den 6 September verzogt *D. Ferreira* weder, dat 'er ook Inlandsche Ouderlingen en Diakenen mogten aangeltelt werden; dog dit is afgelagen.

Den 13 December verscheen hier als Predikant, van 't Amsterdams Claffis, *D. Gulielmus de Bitter* met de Hollandse Thuin; en den 20 dito verzogt *D. Cornelius Keizerskind* weer zeer erbarmelyk, met nieuwe klagen, om zyne verlossing.

Den 27 dito is *D. Spiljardus* van den welke al weer slegte gerugten liepen, (en dat hy ook van zyn vrouw gefcheiden was) nu na 't Vaderland vertrokken.

A. 1667.

A. 1667.

Den 3 Januari vond men ook goed *D. Ferreira's* verzoek, om in 't ziekenhuis nu en dan Duits te prediken, weder af te slaan. Ook bleek in de volgende vergadering, dat hy de Formulieren in 't Portugees overgezct had.

Den 9 dito verscheen hier *D. Joannes de Voogd* als Predikant, waarfchynelyk uit Holland; en was *D. de Bitter* na Banda beroepen, dog *D. de Voogd* na Ceylon gezonden.

H 2

Den

60 J A V A A N S C H E Z A A K E N

1667. Den 28 Maart wierd over de zaak van *D. Keizerskind*, weder zeer sterf klagende, eindelyk goedgevonden, om haar Edelheden over zyne verlossing van Kelang te spreken.
- Den 4 Juni is *Tholi's* verzoek tot zyn examen toegestaan, dog aan *Roffemaad* om veel redenen afgeflagen.
- D. Bure- Den 18 dito slaan haar Edelheden voor, nus na om *D. Jacobus Burenus* na Ceylon te Ceylon. zenden, 't geen den Kerkenraat mede goedkeurde. Ook schein hy toen hier eerst gekomen te zyn.
- D. Tholi Den 10 Augusti is *D. Tholi* onderzocht Propo- in 't bywezen van den Kerkenraat, vant, D. *Burenus*, als mede van 2 gecommiteerden van haar Edelheden, 2 Raaden van Justitie, en 2 Schepenen, wierd met veel genoegten aangenomen als Proponent; en is na Ceylon gezonden.
- D. Cla- Den 29 dito verscheen hier *D. Servatius na Clavins*, als Predikant, met Middel- Ceylon. burg, van de Classis van Walcheren, die na Ceylon door haar Edelheden, met goedvinden van den Kerkenraat, geschikt is.
- D. Pays Den 30 September quam hier *D. Cornelius Pays*, als Predikant, met de Jonge Prins, van 't Classis van Enkhuizen, hebbende tot Eenigenburg, onder 't Classis van Alkmaar, gestaan.
- Latyn- Ook quam nu *D. Augustinus Thornton* sichte als Rector der Latynsche school voor.
- school. Den 12 December verzogt zyn Edelheit 't oordeel des Kerkenraats, om *D. Pays* na Amboina te zenden, dat zy, zoo zyn Edelheit 'er op stond, mede zeiden toe te staan, dog dit is nog wat uitgesteld.
- A. 1668.   A. 1668.
- D. Pays Den 30 Januari is *D. Pays* na Amboina beroepen, en verscheen den 13 Februari den Krankbezoeker *Joannes van Gripenhoven*, van Zeeland, met Buyenskerke, en *Jan Gerritszoon Cok* met de Meerman, van Delft.
- D. Max- Den 23 April verscheen hier *D. Maxwell*, ziek geweest, dog nu zynde, gezond van Ceylon, men verzogt zyn Eerw. reden van zyn opkomt te weten, om door hare hulp haar Edelheden over zyne beklommerlyke zaak een goeden indruk te geven. Hy schynd in dit of 't volgende jaar na Malacca gezonden te zyn.
- Beide de Schoon 't 50. Artikel der Kerk-ordre Sacra- zegt, dat de gedoopten niet aanstonds menten behoeven ten Avondmaal te gaan, zoo beshoten by een te zou men egter by de oude gewoonte blyven van beide Sacramenten ontrent de voegen. Inlanders zamen te voegen.
- Frederik Den 18 Juni verscheen hier, met voor- Gueynier, schryven van den Professor *Voetius*, en goede getuigenissen van zyn Theologise studien, *Frederik Gueynier*; gelyk mede 1668. *D. Theophilus Breluis*, met Oostenburg, van 't Classis van Amsterdam, zynde bevoorens Predikant tot Beck in 't Land van Valkenburg geweest; nevens welke den 16 Juli hier ook quam *D. Jacobus Schee*, als Predikant van de Classis van Walcheren. Ook quam hier dit jaar *D. Arnoldus Oorschot*, dog leze niet verder van hem, zoo dat hy zal overleden zyn op Batavia.
- Ook oordelden heden de vergadering 't boekje van *D. Ferreira*, uit het Spaansch overgezekt, zeer nut, mogende wellyden, dat het gedrukt wierd.
- Den 23 dito verscheenen *D. Jacobus Montanus*, van de Classis van Hoorn, met *D. Jacobus Corf*, met de Vrye Zee, van 't Classis van Delft als Predikanten.
- Van Ceylon schreef de Proponent *Tholi*, dat men hem daar genoegzaam buiten dienst liet blyven, om dus bedekelyk zyne bevordering te stremmen, weshalven hy de hulpe der vergadering verzogt.
- D. de Leonardis*, nu ontrent 15 jaeren hier gediend hebbende, verzogt na 't Vaderland te gaan. Zyn Eerw: wierd tot langer verblyf verzogt; dog, alzoo volharde, is zyn verzoek toegestaan.
- Den 17 September verzogt den Kerkenraat van Amboina het drukken van de Maleytsche Catechismus van *Dankkaarts*, die den Kerkenraat alhier den 26 November verzogt in Ambons-Maleyts te drukken, alzoo dat best verstaan wierd.
- Den 24 dito vonden haar Edelheden goet 2 van de 5 aangekomene Predikanten na Ceylon te zenden, waar over zy 't oordeel van den Kerkenraat verzogten, willende *Breluis* daar af verschoont hebben; waar op *D. D. Corf* en *Schee* na Ceylon beroepen zyn.
- Op den zelve dag verscheen hier ook als Predikant *D. Gerardus Sem*, met Hof van Breda, van de Classis van Amsterdam.
- Den 26 November stond ook na 't Vaderland te vertrekken *D. Joannes a Breyl*, die jegenwoordig zyn afscheid nam, zynde van Malacca hier gekomen. En ten zelve dage is hier in *D. de Leonardis* plaats ook beroepen *D. Breluis*.
- Den 2 December verscheen hier *D. Jacobus Rhynsdyk*, met het Sticht van Utrecht, als Predikant van de Classis van Amsterdam.
- Den 17 dito verscheenen hier ook *D. Carolus Manteau*, met 't Wapen van Middelburg van 't Classis van Zeeland, en *D. Albertus Struys*, met Hazenberg, van de Classis van Hoorn als Predikanten.
- Ook verzogt *D. Ferreira* agter zyn gedrukt

1668. drukt boekje te mogen voegen het Vader Ons, de artikelen des Geloofs, en de 10 Geboden, dat toegestaan is, mits dat zouden nagezien werden.

Ouderlingen en Diakenen vernederd. Men vond per naasten ook goed 6, in de plaats van 4 Ouderlingen, en ook 2 Diakenen meer te kiezen, dan de vorige 6; dat den 7 Januari eerst goedgekeurd is by haar Edelheden.

Den 27 dito verzogten haar Edelheden 't oordeel des Kerkenraats tot het verzenden van 5 Predikanten, 2 na Amboina, 2 na Banda, en 1 na Ternate, en droeg de vergadering voor, na Ternate *D. Struys*, na Amboina *D. Montanus*, en na Banda *D. Manteau*; dat goedgekeurd is, ook zou den Krankbezoeker *Bakker* mede na Ternate gaan.

A, 1669.

A. 1669.

Den 21 Januari is *D. de Buk* by redelyke herstelling weer na Amboina, van waar hy 't jaar te voren hier ziek kwam, en *D. Rhyndyk* na Banda beroepen.

Maleys Predikant te beroepen. Den 18 Februari oordeelde men 't noodig, op de bevordering van den Godsdienst in de Maleysche taal te letten, en men vond goed zyn Edelheit voor te dragen, om hier een Predikant in die taal te beroepen, des die vergadering verlof verzogt, om tot dit beroep te treden.

D. Berghuizen en D. Brouwerius hier. Ook verscheen hier *D. Petrus Berghuizen*, als Predikant van 't Classis van Amsterdam, hebbende bevorens tot Meteren, in 't Classis van Bommel, gestaan. En den 25 dito andermaal *D. Daniel Brouwerius*, als Predikant, van 't Classis van Rotterdam, hebbende bevorens tot Geertruidenberg gestaan.

Die Maleys zou prediken. Den 28 dito oordeelen haar Edelheden, dat de bevordering van den Maleyschen Godsdienst nog eerst door 't oprechten van scholen en Catechizatiën behoorden vooraf bereid, en dat *D. Brouwerius*, gedurende zyn verblyf alhier, tot het Maleys prediken wel kon gebruikt werden, zoo hy zig vrywillig daar toe aanbod, dog zonder daarom aan hem gehouden te zyn, en dat haar Edelheden wenschten, dat een der Predikanten alhier zich daar toe (gelyk dat ook wel allereigenst behoorde) wilde bequaam maken, dat by de vergadering aangenomen, en *D. Breluis* opgelegd is, die 't ook aannam, en *D. Brouwerius* bood zig mede aan, om zondags ten 7 uren in de Portugeesche Kerk Maleys te prediken, en tot 8 uren te Catechizeeren, dat eenparig goedgekeurd wierd.

En D. Breluis zich oefenen. Dog alzoo men den 1 April verftond, dat *Sacharias Seenen* het Nieuw Testament, door *D. Brouwerius* in 't Maleys overgezetz, in 't voorlezen gebruikt had,

zoo zou hem dat verboden, en belast werden 't oud Exemplaar nog te volgen, daar my vry wat nyd onder scheen te loopen, hoewel *D. Brouwerius*, om ordentlyk te handelen, dit ook wel eerst kon en behoorde verzogt te hebben.

Den 27 May verscheen hier *D. Isaacus Fluisman*, als Predikant, met 't Wapen van Zierikzee, en *D. D. Huisman*.

Den 16 Juni mede als Predikant *D. Waf-Gulielmus Wassenburg*, als mede den Krankbezoeker *Willelm Albertszoon*; en den 8 dito ook als Predikant *D. Habertus de Jager*, van Amsterdam.

Den 15 Juli quam hier ook met 't Wapen van der Goes, als Predikant *D. Cornelius Roarwenius*, *D. Rouwenius* hier.

Ook oordeelden haar Edelheden een Predikant op de Rheede, en den Kerkenraat 'er een op Onrust noodig.

Op de zelve dag is *D. Sem* na Malacca beroepen. *D. Sem* na Malacca.

Den 8 Augusti is *D. Berghuizen* na Macassar beroepen door den Kerkenraat, en den 12 dito goedgekeurd. *D. Berghuizen* na Macassar.

Ook stelde *D. Buschhof* nu voor, of men *D. Brouwerius* geen zitplaats in de vergadering behoorde te geven; dat nog onnoodig geoordeelt is.

Den 26 dito verzogt *Frederik Gueynier* tot Proponent gevordert te werden, dog is uitgesteld. Ook stonden haar Edelheden 't verzoek der Portugeesche gemeente toe, om 's morgens nog een Portugeesche predikatie te hebben, verleenende daar het Stadhuis toe.

Den 9 September beviel het haar Edelheden zeer wel, 't geen *Gueynier* verzogt had, stonden zyn examen toe, wylende dat ook de buiten-Predikanten daar over zitten zouden, die 'er te dier tyd waren *D. Cornelius Keizerskind* (ondertusschen van Kelang opgekomen) *Frederik Gueynier*, *Brouwerius*, *Huisman*, *Wassenburg*, *de Jager*, en *Rouwenius*, ook is toen *D. Breluis* tot zyn Examinator gesteld, en hem een text gegeven, om over 6 weken ondervraagt te werden. En vermits *D. Maxwell* hier onder niet vinde, zoo zal die bevorens al na Malacca vertrokken zyn. *D. Maxwell* na Malacca.

Ontrent deze tyd is *D. Gueynier* als Proponent geexamineert, hoewel dit niet net aangeteekent vinde.

D. D. Keizerskind en *Berghuizen* verzogten in de vergadering te zitten voor zig, en voor de andre Predikanten, om kennis van 't Kerkbestier te krygen; dog zyn uitgesteld tot dat de vergadering volkomen was; ook verzogten zy in 't regesayzoen van 't prediken op de Rheede en op Onrust verchoont te zyn; men zei dat zy zich na de tyd en gelegenheit schikken moesten.

Den 16 December was hier ook ver-

62 J A V A A N S C H E Z A A K E N

1669. *D. Petrus Wytens* als Predikant, die nevens *D. Keizerskind* verzogt in de vergadering te zitten, volgens zeker besluit harer Edelheden.

Den 19 dito zyn by haar Edelheden voorgeslagen, na Amboina *D. D. Rouwenius*, *de Jager en Huisman*, en na Timor *D. Keizerskind*, dat by den Kerkenraat goedgekeurd is.

A. 1670.

D. Tholi dood. Den 20 January bleek, dat *D. Tholi* (waarfchynelyk op Ceylon) overleden was. Ook zeide *Gueynier*, dat hy tot de Maleytsche Catechizatie gereed was.

D. Brouwerius te zitten. Den 27 dito verzogt *D. Brouwerius* zitting als Maleyts Predikant, en is zyn Eerw: geantwoord, dat dit nog ontydig was; dog haar Edelheden zeiden, dat zy geerne zouden zien, dat de buiten-Predikanten, volgens het besluit van A. 1670, in de vergadering zaten, alzooy 'er anders iet wonders op stond te volgen, te meer, dewyl dit al over lang door de Heeren Bewindhebbers goedgevonden was, niet konnende bedenken, waarom den Kerkenraat dit gedurig arglistig uitfælde, dog eenige Leden hadden dit besluit harer Edelheden ook veragtelyk voor Tyrannycq uitgemaakt, waar over de vergadering besloot zig by haar Edelheden te zuiveren. En zeiden dat zy de buiten-Predikanten op redelyke voorwaarden zitting zouden verleenen, gelyk ook den 3 dito, na eenig tegenstrevens, geschiede, willende egter daar over nog aan de Vaderlandse Kerken schryven, dat echter (hoe zeer zy zich bevorens wegens het hen nagegeven Meefterschap over de andre broederen geregtveerdigt hadden) 'er nu al vry wat na geleek, dat zy hen buiten alles, zoo veel zy konden, en ook zelf buiten 't gene hen al over lang toegeftaan was, zogten te houden.

Toegeftaan.

D. Gueynier proponcert. Den 17 Maart had *Frederik Gueynier* redelyk, tot genoegen der vergadering, in 't Maleyts geproponeert, dog in 't geheim.

D. Waffchenberg beroepen. Den 20 dito stonden haar Edelheden toe een vyfde Predikant hier te verkiezen, waar toe, op aanbeveeling harer Edelheden, *D. Waffchenberg* beroepen is. Ook zou men, om de zwakheit van *D. Ferreira*, om nog een Portugees Predikant verzoeken.

D. Sem dood. Den 31 dito besloot men haar Edelheden om een ander Predikant na Malacca, in de plaats van den overleden *D. Sem*, te verzoeken.

D. D. Waffchenberg en *Heuffen* dood. Den 2 Juni bleek, dat *D. Waffchenberg* onlangs gelyk *D. Nicolaus Heuffen*, oud 43 jaar, den 22 dito overleden was, aan welke laatsten Heer deze Kerk een wakker man verloor. Ook verzogt *D.*

Brouwerius, dat zyn overzetting van 't N. T. in 't Maleyts in de Kerk mogt gebruikt werden, 't welke besloten wierd, in bedenken te nemen; dat my toefchynt door enkele nyd en onkunde van dezen of genen, die zyn Eerw: voor zoo veel moete, die geringe eere nog misgunden, en nog niet in staat waren om 'er over te oordeelen, gestremd te zyn, zynde 'er niet harder voor een man van neerftigheid, als dat over zyn werk nydige of onkundige menfchen, die zelfs te luy, of onbequaam zyn, om iet groots en ongemeens ten dienft van de Kerk te ondernemen, over zyn werk moeten oordeelen, en waar over men 't oordeel (mynes bedunkens) aan geen andre behoorde te laten, dan die ten minfte die taal, daar over 't oordeel vallen moet, verftaan.

Den 23 dito verscheen hier uit Amboina *D. Cornelius Pays* wettelyk, en den 3 Juli *Simon Simonszoon de Larye*, met de Vrye Zee, van Delft.

Den 14 dito zei *D. Brouwerius*, dat de Maleytsche gemeente zoo toenam, dat de plaats in 't Stadhuis te kleen stond te werden, weshalven verzogt, dat 'er om een grooter plaats mogt gefproken werden. Waar op geantwoord wierd, dat men dit eens zou komen bezien. Voorzichtig, als 'er maar niet anders onder liep.

Den 21 dito bleek by schryvens van *D. de Buk Malacca*, dat *D. Maxwell* daar gelukkig overgegekomen was; dog in Amboina was *D. de Buk* overleden.

Den 11 Augusti stonden haar Edelheden toe, een 4 en een 5 Predikant hier te kiezen, waar ontrent zy 't oordeel der vergadering vorderen, die daar op als 4. *D. Pays*, en als 5. *D. Petrus Wytens* beriepen, die den 28 dito goedgekeurd zyn.

Ook zou men om 't spoedig voortzetten van de Maleytsche Kerk verzoeken, die reeds begonnen was.

En alzooy 'er nieuwelings twee broederen gekomen waren, zoo zou 'er zondag voormiddags in 't ziekenhuis gepredikt werden. En alzooy 'er klagten over *D. Gueyniers* nalatigheid in 't Maleyts Catechizeren door den Voorzitter ingebragt waren, zoo wierd besloten hem daar toe aan te maanen.

Ook bleek, dat 'er door *D. Brouwerius* dienft veel Inlanders gedoopt waren, en dat hy nu weer een Chineefche dogter stond aan te nemen, ook bood een ter dood gevonnist Macaffaar aan Christen te werden, waar toe *D. Brouwerius* gedeputeerden verzogt, om des zelfs beleden te hooren, die toegeftaan zyn.

Den 22 dito bleek, dat de gevangen Macaffaar op veel blyken van boete gedoopt,

1670. *D. Brouwerius* beantwoort.

D. Pays uit Amboina.

De Maleytsche gemeente nam toe.

D. de Buk overleden.

D. D. Pays en *Wytens* Predikanten alhier.

Maleytsche Kerk aangelegt.

Groote vrugten van *D. Brouwerius*.

1670. doopt, gelyk ook de Chineeſche dogter op hare belydenis toegelaten was.

Verbetring van D. Gueynier. Den 29 dito was den Proponent *Gueynier* 40 gl. ter maand, en 10 Ryxdaalders koſtgeld toegelegd.

Den 13 October vond men goed geen Lied; die 't Pausdom toegedaan waren, of in hoerery leefden, als getuigen over kinderen ten doop te laten ſtaan. Men ſtelde 's maandags ook een beſloten Catechizatie voor de bejaarde, behalven

Maandags Catechizatie.

de wekelyke voor de jeugd, 's morgens ten 9 uuren in.

Den 26 dito is de Krankbezoeker *Jan Janszoon Verhoeven* na 't Vaderland verloft.

Den 24 November is beſloten, alzoo 'er zondags tweemaal in 't Maleyts gepredikt werd, nog 2 Diakenen meer te verkiezen, dewyl die broederen klaagden het zoo niet te kunnen waarnemen.

Twee Maleyſche Predikanten zondags.

ELFDE HOOFDSTUK.

Vervolg der zaaken van den Godsdienſt op Java van den jare 1671 en 1674.

A. 1671. D. Thornton Proponent.

Den 19 Januari verzogt *D. Thornton* als Proponent toegelaten te werden, dat toegeſtaan is.

Den 5 dito is *D. Thornton* cerſt recht, na dat hy eenige reizen geproponeert had, als Proponent erkend. Ook verzogt *D. Gueynier* zyn peremptoir examen, dat men haar Edelheden voordragen zou.

Den 2 Maart wierd *D. Thornton* belaft Onruſt waar te nemen, en aangemaant om zig tot de Portugeſche dienſt bequaam te maken.

D. Wytens maakte bekend, dat zyn Edelheit belaft had aan den Landdroſt het Chinees duivelshuis te zuiveren.

Ook hadden haar Edelheden *D. Gueyniers* verzoek afgelagen, maar zyn ſoldy tot 60 gl. verhoogt.

D. Thornton op Onruſt.

D. Thornton bood aan, op Onruſt 's zondags namiddags een Catechizatie op te rigten, dat zeer aangenaam voorquam.

D. van Beek Proponent.

Den 13 April ſtonden haar Edelheden aan den Krankbezoeker en Proponent *van Beek* toe, op den Zeevoogd, of op de Rheeде, en den 20. ook in de week elders te prediken.

D. Scheerius na 't Vaderland.

Alles was op Malabar weer in ruſt, na dat *D. Scheerius* nu van Coetsjien na 't Vaderland verzonden was.

D. Corſf dood.

Volgens ſchryven van Ceylon was ook *D. Corſf* daar overleden, zoo dat 'er nu nog 3 Predikanten waren.

D. Thornton Proponent in 't Portugees.

Den 7 September verzogt *D. Thornton*, zonder nalating van zyn dienſt op Onruſt, eens in 't Portugees te mogen prediken, dat hem voor eenige Leden in 't byzonder toegeſtaan is, en op 't goed bericht daar van is hem toegelaten, dit om den anderen woensdag in 't openbaar te doen, met aanbeveling om allenskens zyn taal wat na 't begrip van de toehoorders te veranderen.

D. van Beek Maleytskundig.

Ook getuigde *D. Pays*, dat hy den Proponent *van Beek* boven gedagten bequaam in 't Maleyts bevonden had, die

derhalven haar Edelheden dus zou voorgedragen werden.

Den 28 dito verzogt *D. Gueynier* om Predikant, en ten dien einde haar Edelheden gunſtig voorgedragen te werden, dat hem toegeſtaan is.

Werd verbeterd.

Ook hadden haar Edelheden den Proponent *van Beek* tot 60 gl. 's maands verbeterd; en den 1 October ſtonden haar Edelheden 't peremptoir Examen van *D. Gueynier* toe; dat den 12 dito door haar Eerw. ook aan *D. Thornton* toegeſtaan is.

By ſchryvens van de Kuſt bleek, dat *D. Zas* of *D. Frontenius* overleden was, weshalven *D. Zas* derwaards beroepen is, en zoo dic dat weigerde; dan *D. Maxwell*, en *D. Zas* zou dan na Malacca gaan, en daar blyven, tot zyn vervanger quam, om dan na 't Vaderland te keeren.

D. Maxwell na de Kuſt.

Ook vond men goed haar Edelheden ernſtig om 't opbouwen van de Portugeſche Kerk te verzoeken, die aannamen daar mede te zullen voortgaan.

Den 26 dito is *D. Ferreira* tot Examinator van *D. Gueynier* en *D. Thornton*, volgens zyn rang, aangeſteld, om haar over zes weken te onderzoeken.

Den 3 November verſcheen hier *D. Struys* uit Ternate met moejelykheden.

Den 9 dito verzogt *D. van Beek* ook zyn peremptoir examen, dat hem toegeſtaan is, mits dat hy door haar Edelheden niet na Amboina mogt gezonden werden, op dat die broederen niet denken mogten, dat zulks geſchied was, om te beletten, dat dit examen door haar Eerw. geſchieden zou.

Den 19 dito is *D. Struys* door haar Edelheden na Amboina geſchikt, en dit na Amboina ook zoo by de vergadering goedgevonden.

Daar beneven is om redenen *D. van Beeks* examen tegen den 30 dito, ten 2 uuren 's middags, vaſtgeſteld; dog *D. Brouwerius* was by haar Edelheden na Ternate geſchikt, wenshende dat de vergadering dit mede wilde goed vinden,

D. Brouwerius na Ternate.

64 J A V A A N S C H E Z A A K E N

1671. den, waar ontrent zy best keurden dit mede toe te stemmen, te meer, alzoo 'er moeijelikheden tusschen hem en *D. Gueynier* waren, die naderhand bygelegd zyn.

Den 23 dito verscheen *D. Hubertus Leydekker*, als Predikant, met 't Wapen van der Goes, van wegen de Classis van Walcheren.

Chineefche vrouw gedoopt. Ook wierd nu weder een Chineefche vrouw op hare loffelyke belydenis gedoopt.

D.D. Gueynier, Thorton en van Beek, Predikanten ge-maakt. Men vond nu ook goed, dat alle de aanwezende Predikanten, uitgenomen *D. Brouwerius*, op 't examen der 3 Proponenten *D. D. Gueynier*, *Thorton* en *van Beek* zouden verzogt werden, die tot veel genoegens der vergadering onderzocht, zeer bequaam bevonden, en tot Predikanten, op goedkeuring harer Edelheden, aangesteld zyn.

Den 3 December verzogt *D. Thorton* alle woensdagen Portugees te prediken, dat hem toegestaan is.

1672.

A. 1672.

Den 4 Januari wierd hier tot Krankbezoeker *Jan van Berkel* aangesteld.

Den 25 vertoonde *Dionysius Geens* zyne getuigenissen als Proponent, verzokkende als Krankbezoeker of als Proponent gebruikt te werden, men zou hem eerst eens hooren proponceren, en na zyn gedrag vernemen; 't welk den 1 Februari geschied zynde, zou men hem aan die van Amboina aanbeveelen; dog is van zyn Edelheit afgewezen.

D. van Beek na Macassar. Den 12 dezer vertrok *D. van Beek* als Predikant na Macassar.

Den 15 Maart is *D. Tolmerus*, na in 't Kasteel gepredikt te hebben, door haar Edelheden als Predikant erkend, en den 4 April op de Rheeде geplaatst. Hy was Predikant in 't Graaffchap Benthem geweest.

D. Brouwerius na Ternate. *D. Brouwerius* was in 't begin dezes jaars ook na Ternate vertrokken.

D. Hubertus Leydekker na Malacca. Den 13 Juni is by haar Edelheden *D. Hubertus Leydekker* na Malacca geschikt, in de plaats van *D. Maxwell*.

Den 27 Juni verscheen hier als Predikant, *D. Francisus Dionysius*, met Macassar, van Amsterdam, zynde Conrector tot Gouda geweest. En den 27 *Zacharias Cabeing* als Krankbezoeker.

Men verzogt ook aan haar Edelheden, om *D. Thorton* en *Gueynier* als vaste Predikanten hier te gebruiken; dog haar Edelheden stelden dit uit.

D. Gerardus di verscheen. Den 12 September quam hier *D. Noachus Gerardus* als Predikant.

Den 28 November gaf *D. Pays* bericht, dat hy 't kort begrip des geloofs door *D. Gueynier* in 't Maleyts overge-

zet, wel bevonden had, waar over *D. Gueynier* bedankt is, en zou dat met Maleytsche en Duitse letters, in 't Duits aan de eene kant, in drie colommen gedrukt werden. Ook bleek den 19, dat hy ook de 37 vragen overgezet had, die mede goedkeurt wierden.

Den 12 December verscheen den Krankbezoeker *Hendrik Strating*, en den 19 dito dede zyn Edelheit weten, dat de Nieuwe Portugeefche Kerk ten eerste klaar zyn zou; ook verscheen nu hier van Ceylon den Krankbezoeker *Abraham Coenen*, en den 26 dito *Jan Adriaanszoon*.

A. 1673.

A. 1673.

Den 2 Januari vond men goed haar Edelheden voor de Portugeefche Kerk te bedanken, in de welke een vroegpreek in 't Duits, voormiddags een Portugeefche, en na de middag een Maleytsche Predikatie geschieden zou, ook zou men 'er 's woensdags in 't Portugees en donderdags in 't Maleyts prediken; waar nevens men nog een bequame plaats tot den dienst der Inlanders verzoeken zou.

Den 5 dito vond men goed 2 Ouderlingen meer te verkiezen.

Den 16 dito verscheen, als Predikant, *D. Gualterus Peregrinus*, wel eer Predikant te Ommeren, en den Krankbezoeker *Alexander Carpius*, die men als Proponent voordragen zou, alzoo hy aan Cabo de goede Hope dikwils gepredikt had.

Den 9 Februari zyn *D. D. Gerardus* en *D. Peregrinus* na Amboina door haar Edelheden, met goedkeuring des Kerkenraats, geschikt; dog *D. Dionysius* zou nog hier blyven voor de Latynsche School, en *Carpius* als Proponent na Banda gaan.

Den 24 Maart verscheen hier *D. Zas* van Malacca; ook maakte de Heer *Mol* bekend, dat den Chineefchen Tempel, by haar Edelheden reeds belast te verwoesten, nog in stand was, waar op nader gelet zou werden.

Den 26 Jnni verscheen hier *D. Petrus Durant*, als Predikant, van Amsterdam; en den 10 Juli verzogt *D. Gueynier* te zitten in de vergadering, alzoo hy nu Predikant der Maleytsche gemeente was; dog is uitgesteld om reden. En verscheen nu den Krankbezoeker *Cornelis van der Sluis*.

Ook is den 24 dito aan *D. Gueynier* zitplaats in vergadering gegeven, gelyk den 31 aan *D. Thorton*.

Den 28 Augusti verscheen hier van Timor weder *D. Dionysius*.

D. Pays klaagde over 't verval van den dienst op de Rheeде, en *D. Gueynier* over

't

1673. 't verval van den Maleytsen dienst, voor al op donderdag; dat zekerlyc door zyn invoeren van 't Hoog Maleyts zal veroorzaakt zyn, vermits de toehoorders dat niet konden verstaan, daar bevorens de plaats, de groote toeloop der menschen onder *D. Brouwerius* dienst, niet bevatten kon, gelyk bevorens den 14 Juli A. 1670 getoont is.

Javaan gedooft. Den 18 dito maakte *D. Gueynier* bekend, dat zeker gevonnist Javaan negen was Christen te werden; welkers doop den 9 October toegestaan is.

D. Brouwerius dood. Den 25 September was hier verscheenen Juffrouw *Zara Croefen*, weduwe van *D. Daniel Brouwerius*, die in Ternate overleden was.

Den 23 October verscheen hier uit Surat de Krankbezoeker *Dirk Pieterszoon Stelling*.

Ook bleek, dat *D. Carpius* in Banda gekomen, en daar als Proponent gevordert was in plaats van *D. Rhynsdyk*, die om zyn zwakheit verschoond wierd.

D. Dionysius bericht. Den 20 November is hier vooreerst Krankbezoeker gemaakt, *Henrik Willemzoon* van Doesburg, en den 27 deed *D. Dionysius* opening van zyne verrichting op Timor, hoe hy daar 12 kinderen, 13 mans en 15 vrouwen gedooft, 10 Ledematen gevonden, en 9 aangenomen had, die alle een getal van 47 uitmaakten, nu niculings aangekomen.

Men besloot ook *D. Carpius* aan haar Edelheden tot Predikant, en *Simon de Large* tot Proponent voor te dragen; welk laatste in 't begin van 't volgende jaar schynt voortgang te hebben gehad.

Den 4 December wees men een jongen van 15 jaaren af, om te doopen, ter tyd toe hy zyne belydenis zou kunnen doen.

D. Dionysius is by de vergadering na Ternate, en *D. Durant* na Amboina geschickt.

D. Thornton van Onrust. Ook vond *D. Thornton* goed, zyne zondags beurt op Onrust te verwisselen met *D. Tolnerus*, dat by haar Edelheden goedgekeurt is, gelyk ook *D. Tolnerus* daar woonen ging.

A. 1674.

A. 1674.

D. Gueyniers klagten. Den 2 Januari klaagde *D. Gueynier* over de luiheit der Leermeefters, brengende in een ganfch jaar geen een Lidmaat aan; dat myns bedunkens al vrugten van 't hoog Maleyts waren, waar toe men die menschen wilde dringen, die nu niet eens in de Kerk quamen, en ook by zulke meefters niet wilden leeren, op welke men zonder reden de schuld lei: want had men die menschen in een taal, die zy verftonden, en in 't laag Maleyts onderwezen, zy zouden

IV. DEEL.

wel gevordert hebben; dog die 'er niet verschynt, kan ook niet vorderen.

Den 5 Maart wierden verscheide Moorsche Kerken en Schoolen, en ook een Chineefche School en Tempel by Ansjol, en 3 Moorsche Schoolen op de Jonkers-gracht, en op de weg van Jakatra 1 Moorsche, en 1 Javaansche School gevonden; en den 9 April wierden 'er nog meer aangewezen.

De Krankbezoeker van der Sluis zou na Amboina vertrekken.

Den 12 Maart besloten haar Eerw. zyn Edelheit te verzoeken, dat *D. Thornton*, alzoo *D. Ferreira* nu en dan ziek was, de Rhee de nalaten, en *D. Ferreira's* plaats vervullen mogt, dat zyn Edelheit toestond; en *D. Zas* zou des zwakken *D. Buschofs* plaats vooreerst waarnemen.

Den 16 April besloot men de Tempels uit te roejen; dog mogten de Schoolen wel blyven, als beginzelen der burgerlyke wetenschappen, dog niet tot aanqueking van afgodery en bygelooove, ook mogt men die op geen zondagen houden, waar op zyn Edelheit weten liet, dat die uitroeying nog zoo ras niet kon geschieden, dog zondags zouden zy niet byeen komen.

Den 21 May verscheenen hier als Predikanten *D. Adrianus de Voogd* van Cabo de goede Hope, (die my schynt dit jaar na 't Vaderland vertrokken of overleden te zyn, alzoo niet meer van hem leze) als mede *D. Rudolphus Varik*, zynde bevorens Predikant by den Zeevoogd, de Heer van Gent, geweest; hy quam hier met de Zyp, van de Classis van Enkhuizen.

Tegenwoordig wierden nu aan *D. D. Gueynier* en *Thornton* de zelve buitenvoordeelen, als aan andre Predikanten, toegestaan.

Men vond mede goed *D. Varik* met den gezant na Jambi, de Heer *Boogaart*, te zenden.

Op een ernstig voorstel der Diakenen om twee predikaten in 't Portugees 's zondags, tot meerder aanwalch der armenmiddelen, is den 2 Juli goedgevonden dit aan haar Edelheden voor te dragen, en ook oni nog een Maleytsche predikatie, met een plaats 'er toe, te verzoeken.

Heden verscheen ook *D. Caron* uit Na Amboina, daar hy 13 jaaren geweest was, en verzogt den Ambonschen Kerkenraad ernstig het drukken van zyne fchriften.

Den 13 Juli is voorgeflagen, om de plaats van den overleden *D. Buschof* weest met een ander te vervullen.

Den 6 Augustus verscheen hier *D. Andreas Eldercampius* Predikant tot Lugtenhorst, in de Classis van Groningen geweest, En *D. David de Ferny* als Predikanten van de Classis van Walcheren. Men besloot nu

I

ook

1674.

Moorfche en Heidenfche fchoolen.

D. Thornton van de Rhee de.

D. de Voogd, en D. Varik hier.

Na Jambi. D. Caron uit Amboina.

D. D. Eldercampius, En de Ferny nu hier.

66 J A V A A N S C H E Z A A K E N

1674. ook aan *D. Caron* bekend te maken, dat de vergadering by de naaste zitting met zyn Eerw: over 't drukken van zyne *schriften* spreken zou; welke men den 20 dito besloot na te doen zien door *D. D. Pays* en *Gueynier*, en pres men zeer zyn Eerw: yver in 't voortzetten van den *Godsdienst* in die taal.

Haar Edelheden hadden ook besloten een tweede Inlandsche Kerk te bouwen, en men zou na een plaats, die bequaam was; zien.

Men had ook de korte vragen voor oude lieden nagezien, en daar op besloten, dat *D. Gueynier* die in 't Maleys, en *D. Ferreira* in 't Portugees overzetten zou, welk laatst overzien zou werden door *D. D. Lindius* en *Thornton*, en 't eerste door *D. Pays* en *Dubbeldecop*.

D. Zas Den 6 September is in *D. Buschofs* plaats *D. Theodorus Zas*, by eenparigheid van stemmen, gekoren.

Den 20 dito (en 7 November) wierden de overgezette vraagjens van *D. Ferreira* en *Gueynier* door die gene, die ze nagezien hadden, goedgekeurd.

Den 24 dito verscheen de Krankbezoeker *Andries de Kok* met Delfshaven, van Delft.

D. Varik Den 11 October was *D. Varik* door na Malacca haar Edelheden, met goedkeuring des Kerkenraats, na Malacca geschikt.

Den 29 dito werd *Cabeings* vertrek na Amboina toegestaan, en is *D. Eldercampus* toen ook na Amboina beroepen, waar benevens haar Edelheden goed gevonden hadden *D. Rhynsdyk* na Timor te zenden, om 't noodige te verrichten, alzoó zich een van die Koningen verklaart had met zyn volk Christen te willen werden.

D. Rhynsdyk na Timor.

A. 1675.

A. 1675.

D. Eldercampus na Amboina. *D. Eldercampus* vertrok na Amboina in Januari.

D. Bosch hier. *D. Lucas Bosch ab Os*, gewezen Predikant tot Everdingen, in de Classis van Buuren, verscheen den 7 Januari als Predikant, met de Betuwe, van Amsterdam, zynde den 5 dito hier ter Rheece gekomen.

Timor's Koning gedoopt. Ook bood zig zeker verdreven Koning van Timor aan, om gedoopt te werden, dat na behoorlyke belydenis toegestaan werd, gelyk mede om twee Leermeeesters met zig na zyn Land te nemen.

Maleytse Kerk. Men besloot den 29 April in der sulste te vernemen, of het opbouwen der nieuwe Maleytse Kerk in 't ziekenhuis zyn voortgang heeft nemen zou, waar over de Heer Overtwater in de naaste vergadering zeggen dede, dat hy die met iver voortzetten zoude.

Herman Spremer, soldaat, verzogt den 10 Juni, om de jeugd in de Latynsche school te mogen onderrechten; dog hen is geantwoord, dat 'er geen Latynsche school was.

1675. Latynsche school.

Den 19 Augusti verscheen hier *D. Rhynsdyk* weer van 't Eiland Timor, daar hy 11 ledematen aangenomen, 13 bejaarden, en 14 kinderen gedoopt had.

Ook verscheen nu *D. Melchior Leydekker*, van de Classis van Walcheren.

D. Melchior Leydekker hier.

Den 16 dito nam *D. Ferreira* aan de oude Portugeesche Psalmen te verbeteren, en die op de wyze der Nederduitsche Psalmen in verzen te brengen.

Ook verscheen den 9 September *D. D. Mafius Mafius*, van Coetsjien opgezonden, en den 16 dito verzogt *D. D. Bosch* en *David Ferny*, om derwaards te gaan.

D. D. Mafius gefchorft.

Den 26 dito bleek, dat hier op Batavia nu deze navolgende Predikanten byeen waren, Batavische, *D. D. Thornton*, *Lindius*, *Brelius*, *Pays*, *Wytens*, *Zas*, *Gueynier*, buiten-Predikanten, *D. D. Caron*, *Rhynsdyk*, *de Ferny*, *Bosch*, *Melchior Leydekker*, die alle van *D. Mafius* oordeelden, dat hy onregtveerdig in dienst gefchorft, en door de Regeering van Coetsjien opgezonden was, en was zyn Eerw. van dien Kerkenraat ook niet wel gehandelt, hielden hem volkomen onschuldig, en zouden hem zoo aan haar Edelheden voordragen, om in zyn ampt en gemeente van Coetsjien hersteld te werden; welk oordeel haar Edelheden den 1 October goedkeurden, waar op zyn Eerw: volkomen hersteld, en zitplaats verleend is, dog zyne verzending na Coetsjien werd tot den behoorlyken tyd uitgesteld.

Oordeel tot zyn voordeel.

Ook gaf *D. Mafius* een flegte getuigenis van 't gedrag van *D. Joannes Casparius* op Coetsjien, oordeelende dat hy behoorde oponthoden te werden, wanneer deze *D. Casparius* uitquam, blykt my niet, gelyk mede niet, hoe hy daar gekomen, of wanneer 'er geplaatst is.

D. Casparius op Coetsjien.

Den 13 dito vonden haar Edelheden goed na Ceylon te zenden *D. de Ferny*, en *D. Bosch* na Malacca, hoewel van daar in 't zelve jaar in December nog na Ceylon ging.

D. D. de Ferny en *Bosch* na Ceylon.

Den 28 dito quam hier van Ceylon voor een springtogt *D. Laurentius Hemling*, die zes jaaren op Gale gelegen had.

D. Hemling van Ceylon.

Ook stond de Synodus van Noord-Holland aan de Indische Kerken toe, om, volgens de Kerken-ordre van A. 1623, met het byeenroepen der naastgelegene Kerken Proponenten en Predikanten te mogen maken.

Den 7 November vond men ook goed aan de Heer *Nicolaas Verburg*, Directeur General van den handel van Indiën, en *Kerkgetuigenis* aan de Heer *Verburg*.

1675. aan Meijuffer zyn Ed: Gemalinne, een Kerkelyk getuigenis, breeder als wel gemeenlyk uitgebreit, te geven.

Den 10 dito verzogt *D. Caron*; dat zyn Maleytsche predikatiën, door aanbeveling van deze vergadering aan haar Edelheden, en door haar Edelheden ook aan de Heeren 17nen ter drukpers mogten aanbevolen werden, dat de vergadering zyn Eerw: beloofde te doen.

Den 25 dito verscheen hier als Predikant *D. Bartholomeus ab Engelsch*, met de Hollandische Thuin, van de Classis van Amsterdam, hebbende tot Reynoy gestaan.

Ook verscheen hier toen *D. Jacobus van Belle*, met de Merwe, van de Classis van Schicland, als Predikant.

Den 2 December namen haar Edelheden aan *D. Carons* predikatiën de Heeren 17nen aan te bevelen. Ook zou *D.*

D. Carons predikatiën aanbevelen.

Montanus uit Amboina Ternate bezoecken, en *D. de Large* als Proponent mede derwaards vertrekken.

D. Mafius wierd ook verkoren, om na Ceylon te gaan, en *D. ab Engelsch* na Amboina, waar na toe *D. Leydekker* mede beroepen was, dog 't erit en 't laatst had geen voortgang. Ook wierd den 12 dito *D. Rhynsdyk* na Timor beroepen, om 'er te blyven leggen.

Men had hier uit Holland ook een kleen Maleyts Dictionarium gekregen, op kosten der E. Maatschappy, dog zeer slegt gedrukt, en vol mislagen, ook keurden haar Edelheden al de vorige gedanc beroepingen goed, uitgenomen dat van *D. D. Leydekker* en *Mafius*.

Den 26 dito is *D. van Belle* na Amboina beroepen, dat ook goedgekeurt wierd.

D. ab Engelsch na Amboina

D. Rhynsdyk na Timor.

Maleyts Dictionarium.

D. van Belle na Amboina.

T W A A L F D E H O O F D S T U K.

Vervolg der zaaken van den Godsdienst op Java van den jare 1676 tot 1684.

A. 1676. Maleytsche boekjens herdrukt. **D** En 6 Januari hadden haar Edelheden vast gestelt de Maleytsche Catechismus, en de kleene vraagjens, door *D. Spiljardus* overgezet, te laten herdrukken, en had men verzogt de Portugeesche woorden daar uit te monteren.

Orde voor de Juffers. Den 30 dito wierd goedgevonden, om van stoel te doen afkondigen, dat de Juffers hare boeken zelfs in, en uit de Kerk zouden moeten brengen, waar schynelyk om dien ongeregelde stoet van slavinnen, anders maar in de Kerk onordentelyk komende loopen, te weeren.

Een Jood gedoopt. Den 3 Februari verzogt hier een Jood, op zync belydenis gedoopt te werden, gelyk geschiede.

Den 27 April bleek, dat *D. Ferreira* nu eerst 't meest van 't N. T. in 't Portugeesch overgezet had, die verzogt dat het mogt nagezien en gedrukt werden, dat men aannam aan haar Edelheden, en aan de Heeren 17nen aan te beveelen.

D. Struyt afgezet. Den 7 Junius verscheen *D. Rudolphus Meerland* hier als Predikant, van Caap de goede Hope, en den 22 Juni stond binnen *D. Struis* uit Amboina, zeggende, dat daar ongehoord veroordeelt was. En wat later bleek uit een Ambonsche brief, dat *D. Struis* was afgezet.

D. Cascaarius onmagtig. En alzoo den 10 Augusti bleek, dat *D. Cascaarius* onmagtig was zyn dienst langer waar te nemen, zoo is *D. Mafius* en *D. Meerland* na Coetsjien beroepen; dog *Meerland* maar goedgekeurt.

D. Mafius na Ceylon. Den 31 dito is goedgevonden, dat *D. Mafius* na Ceylon zou vertrekken.

Den 17 September bleek ook, dat die van de Maleytsche gemeente hoe langs hoe meer nalatig waren, om in 't gehoor van Gods woord te komen.

Ook verscheen op dezen zelfden dag *D. Gornelius de Leeuw*, met 't Wapen van Zierikzee als Predikant, gezonden by de Classis van Walcheren.

Den 26 October weigerden haar Edelheden zich met den druk van 't N. T. van *D. Ferreira* in 't Portugeesch te willen bemoejen, dog lieten aan den Kerkenraad de vryheit om het weg te zenden, en zou 't zelve overzien werden door *D. D. Lindius*, *Zas*, en *Thornton*.

Den 2 November vonden haar Edelheden goed, dat 'er voortaan tweemaal Maleyts in 't Stadhuis, en tweemaal Portugeesch in de Nicuwe Kerk zou gepredikt werden.

Den 16 dito verscheen hier de Krankbezoeker *Martinus Brouwer*, en *Jan Simonsoon* verzogt na 't Vaderland te vertrekken. Daar beneven is heden de donderdagse Maleytsche predikatie afgeschafft; en goedgevonden, dat 'er beneden in 't Stadhuis Maleyts zou gepredikt werden. Aan 2 Joden is op hun verzoek ook toegestaan een Leermeester, om hen te leeren.

Den 30 dito verscheen hier *D. Jacobus Vosmaar*, als Predikant van Delft, met de vrye Zee, van Ceylon, en *D. Bartholomeus Heynen* van Gale.

Men vond ook goed de Hoofden des Kapittels by het N. T. in 't Portugeesch te voegen, alzoo men die in de Nederduitse overzetting, de beste van alle

Traagheit der Maleytsche gemeente.

Preekbeurten.

D. Heinen van Gale.

En besluiten on-trent *D. Ferreira's* N. T.

68 J A V A A N S C H E Z A A K E N.

1676. zynde, heeft. Ook zou men de Parentheses, met 't gene daar tusschen stond, schoon in 't Grieks niet staande, mede behouden.

D. Bureau Den 16 December verscheen **D. Bureau** hier van Ceylon, hebbende in eenigen tyd zyn dienst niet bekleed, om een ongeval hem overkomen; dog was weer toegelaten, en hersteld; en wierd daar op na Amboina beroepen; dog haar Edelheden vonden goed hem na Ternate te zenden.

D. D. Vosmaer Ook wierden nu **D. D. Heynen, Vosmaer** en **de Leeuw** na Amboina beroepen, dog de eerste ging 'er niet na toe.

Den 21 dito bood **D. Ferreira** aan 't **N. T.**, by hem in 't Portugeesch vertaalt, na den Grieksen Text weder over te zetten; dog men besloot by 't oude te blyven. Ook zou de Krankbezoeker **Marschal** na Banda gaan.

A. 1677.

A. 1677.

Den 4 Januari verscheen hier **D. Bernhardus Coop a Groen** als Predikant, van Amsterdam, met 't Wapen van Alkmaar.

Den 11 stelde **D. Gueynier** voor, dat 't Stadhuis voor de Maleytsche gemeynte te klein was, weshalven men om een beter plaats verzoeken zou.

Den 1 Maart quam hier **D. Henricus Antonides van der Linden**, als Predikant, met de Vryheit, van Enkhuizen.

Chineesche dogter Christen. Een Chineesche dogter, **Goutsje** genaamt, nog onder hare ouders **Lintsjiko** en **Siochia** zynde, verzogt Christen te werden, en is den 15 dito onder de bescherming van den Kerkenraad en van zyn Edelheit genomen, alzoo zy zeer stigtelyk bevonden wierd.

Den 22 dito is **D. Albertus Struys** als Krankbezoeker van haar Edelheden aangenomen, dog daar quamen weer slegte getuigenissen van zyn gedrag in; **D. Rudolf van Varik** was den 15 April na 't Vaderland by haar Edelheden verloft, en **D. Coop a Groen** in zyn plaats na Malacca beroepen, dog bleef nog hier tot den 11 October.

Den 26 April wierd **Struys** niet toegelaten, om maar Krankbezoekers dienst te doen, en **Seenen** zou voortaan wat nauwer op hem letten.

Ook bleek nu, dat **D. Mafius** op **Negumbo** stond, en dat de dienst daar zedert **D. Cloppenburgs** vertrek al een jaar open gestaan had.

Den 24 dito besloot men, dat **D. Heynen**, alzoo **D. Thornton** ziek was, zyn dienst in 't Portugees waarnemen zou.

Haar Edelheden hadden nu ook besloten ten eersten een Nieuwe Kerk in 't ziekenhuis te bouwen.

Den 31 dito verscheen hier **D. Joannes Cascares** wettig van Coetsjien, die hier overleden, of na 't Vaderland in dit jaar vertrokken is, alzoo niet meer van hem leze.

Ook zou in gevolge van zeker verzoek den 26 Juli al by eenige ingezetenen gedaan, en den 6 September nader voorgesteld, nu vrydag 's avonds ten 7 uren voortaan in 't Portugeesch gepredikt werden.

Den 11 October verscheen hier **D. Manteau** uit Banda, van zyn dienst geschorst zynde, ook bleek, dat **D. Thornton** nu met eenen zondags de Rhee de waarnam, en vertrok nu **D. Coop a Groen** ook na Malacca.

Struys, verzoekende weer Krankbezoeker te zyn, is afgeslagen.

Den 8 November is **D. Thornton** van de Rhee de by haar Edelheden ontslagen.

Den 29 dito quam **D. Maxwell** opgezonden van Nagapatnam op, om dat de politycquen hem dwingen wilden qualyk en onwettig gekorene Ouderlingen en Diakenen te bevestigen, waar over hy 't oordeel der vergadering, en te gelyk verzogt hier wat te mogen rusten, alzoo nu al wat door Indiën gezworven had. Ook verscheen nu de Krankbezoeker **Pieter Metman** van Paliacatta.

D. Gueynier klaagde over zyn zwaren dienst, van tweemaal te prediken, en maakte bekend, dat over 1½ jaar (wanneer zyn tyd uit zyn zoude) genegen was na 't Vaderland te gaan.

Den 6 December bleek, dat **D. Stevens** in Amboina ook tot Proponent gevordert was.

Den 15 dito was **D. Manteau** weer beroepelyk gesteld, en geschikt na Ternate, gelyk ook **D. Maxwell**; en na Banda was beroepen **D. van der Linden**; dog **D. Manteau** was niet genegen derwaards te gaan, en dierhalven bleef hy in dienst geschorst.

D. Maxwell verzogt 't oordeel der vergadering over zyn zaak; dog de vergadering, schoon zy hem beroepelyk erkenden, oordeelde dat die geheel politycqu was. Hy was ook na Banda beroepen, dog weigerde dat wegens zwakheid; welke reden by haar Edelheden niet doorging.

A. 1678.

A. 1678.

D. Maxwell volherdde by zyne weigering, waar op hem den 11 Januari verboden is te prediken, of te doopen, ten ware 'er geen ander broeder was, en den 31 dito hadden haar Edelheden besloten **Struys** na 't Vaderland te zenden.

D.

1678. *D. Thornton* onderregte een Chineefche vrouw in de gronden van onzen Godsdienst in zyn huis, met kennis van haar Edelheden, die byzonder vorderde.

Ook ontdekte men nu weer een Tempel der Chineefen, en drie der Mooren.

Den 14 Maart beflout men om een derden Portugeefchen Predikant te verzoeken, en daar toe *D. Heinen* voor te dragen.

Nade Westkuff. Den 22 May is *D. Maxwell* by haar Edelheden gefchikt, om een springtogt na de Westkuff te doen, en is daar op hem weer toegeftaan te mogen prediken.

Den 6 Juni maakte *D. Gueynier* bekend zyne zwakheit om langer alleenden dienst waar te nemen, en zyne genegenheit, om na 't Vaderland te gaan.

De Heer van Outhoorn als Commiffaris politycq. In de plaats van de Heer *Paviljoen*, quam nu als politycq Commiffaris zittingen de Heer *Willem van Outhoorn*, zonder dat my blykt, wanneer de Heer *Paviljoen* dit wierd.

D. Leydekker beroepen. Ook wierd den 11 Juli de Maleytfe dienst in de Nieuwe Steenkerk gedaan, gelyk ook *D. Melchior Leydekker* hier als vast Predikant beroepen is, om nu en dan den Maleytfen dienst mede waar te nemen, alzoo zyn Eerw: by een togt na Java, het Hoog Maleyts geleerd had, waar in hy zeer verre gevordert was.

D. Manteau herftelt. *D. Manteau* met zyn huisgezin uit Banda hier gekomen en herftelt zynde, zou met de Heer *Hurdt* na Java gaan.

Den 8 Augufti verfcheen hier als Predikant, *D. Henricus Stumphius*, wel eer Predikant in de Pfaltz, gezonden door 't Classis van Amsterdam.

D. Maxwell weer hier. Den 22 dito quam *D. Maxwell* weder hier van de Westkuff van Sumatra.

Voortaan zou de Rhee de waargenomen werden door *D. D. Heinen*, *Maxwel* en *Stumphius*.

Chineefche Tempel. Den 5 September beflout men te verzoeken, dat haar Edelheden den Tempel der Chineefen buiten de Dieft-poort geliefden uit te roejen; dat haar Edelheden in de naaste vergadering beloofden te zullen doen.

D. Stumphius na Ceylon. *D. Stumphius* was ook door haar Edelheden na Jafnapatnam beroepen, waar over de Heer Commiffaris het oordeel der vergadering verzogt, die dit voor een bekendmaking, en verder niet, aannam, verzoekende, dat het beroepender Predikanten na de oude gewoonte gefchieden mogt.

Den 19 dito bleek, dat *D. Brelius* den 6 dito overleden was.

Den 14 November wierd befloten aan haar Edelheden te verzoeken, om 't Portugeefch N. T. dat hier nagezien wierd, in 't Vaderland te doen drukken,

en dat zy ook geliefden te bezorgen, dat het afschrift van 't N. T. door *D. Ferraira* na 't Vaderland gezonden, niet mogt worden gedrukt; beide welke zaken by haar Edelheden den 28 dito zyn toegeftaan.

Den 5 December was *D. Maxwell* in weinig uren aan een doodelyke flaaapzugt overleden.

A. 1679. A. 1679.

Den 30 Januari bleek, dat *D. Heinen* na 't Vaderland nu mede vertrok.

Den 27 Februari vond men goed, het prediken op de Rhee de voor een tyd na te laten.

Den 27 Maart verzogt een Jood, *Pieter Spanjaard* genaamd, Christen te werden, van welken een flegte getuigenis inquam.

Den 9 April beflout men te verzoeken, dat de predikatie 's woendags morgens in 't Portugeefch in een avond-preek verandert mogt werden.

Ook was nu *D. Manteau* van Java weder hier gekomen. En is den 8 May door haar Edelheden belaft op de Rhee de te prediken, die ook de verandering van de verzogte morgen-beurt in een avond-preek toefonden. Na dezen dag komt *D. Pays* niet meer voor, zoo dat ontrent deze tyd fchynt overleden, schoon het niet ordentelyk is, dat men dat niet net aangeteekent vind.

Den 25 Juni verfcheen uit Banda, de ziek zynde *D. Alexander Carpius* wettig, en met loffelyke getuigeniffen.

Den 10 Julius hadden haar Edelheden van Ceylon beroepen *D. Servatius Clavius* als Predikant alhier in *D. Brelius* plaats, die den 17 dito in vergadering quam, den welken men fterk aanbevoelen heeft zyn best te doen, om metter tyd de Portugeefche gemeente te helpen flichten, ten welken einde zyn Eerw: den 24 dito ook aanbevoelen wierd, om Portugees te leeren.

D. Gueynier verzogt, alzoo zyn tyd haaft uit was, dat men na een bequaam Predikant in zyn plaats wilde zien; waar toe *D. Leydekker* 't bequaamft geoordeelt is.

De Rhee de zou door *D. D. Manteau*, en *Carpius* werden waargenomen.

Ook wierd den 23 October over kinderen van ongelovige ouders, tot beantwoording van een zwaarheit, by die van Caap de goede Hope geoppert, geantwoord, dat deze Kerk zulke kinderen doopte, als 'er Christenen waren, die zig aanboden en verbonden de zelve als eigen op te voeden, en voor hun onderwys te zorgen, en om, zoo 't flavcn mogten zyn, hen hare vryheit te fchenken.

1679. D. *Carpus* verzogt den 30 dito na 't Vaderland te gaan, dat hem toegestaan is. Ook verscheen hier D. *de Leeuw* uit Amboina, ontrent welken haar Edelheden het den 20 November zeer qualyk namen, dat men hem had laten prediken.

Den 4 December quam hier ook van Zeeland den Krankbezoeker *Pieter van de Voorde* met *Zierikzee*.

D. op den Akker na Ceylon. In dit jaar schynt my ook toe, dat D. *Jacobus op den Akker* hier gekomen, en na Ceylon verzonden is.

A. 1680.

D. de Leeuw na Ternate, D. Manteau na Banda. Den 8 Januari hadden haar Edelheden goedgevonden D. *de Leeuw* na Ternate, en D. *Manteau* na Banda te zenden.

Den Commissaris politycq keniste geven. Den 22 dito besloot men, dat de Rheede door een Krankbezoeker zou werden waargenomen; dat den 24 dito goedgekeurt is. Ook wierd de Voorzitter be-last, dat hy aan den Commissaris politycq zou laten weten, over wat zaken 'er zou gehandelt werden, op dat hy, die dikwils op die zelve dag in vergadering harer Edelheden, of in die van het gericht zyn moest, daar uit dan giften mogt, waar hy 't noodigst zou dienen te gaan.

Maleytsé Catechismus. Over den Maleytsen Catechismus, in 't voorleden jaar uit Amboina gekomen, en zullende herdrukt werden, wierden D. D. *Gueynier*, *Leydekker*, de Heeren *van Bekom* en *Nacke* gesteld, om te overzien.

D. Ferreira's verzoek. Ook verzogt D. *Ferreira* om ontslagen te zyn van 't nazien van zyn N. T. ter tyd toe dat de overzieners 'er mede gedaan hadden; dog zyn bywezen is daar by noodig geoordeelt, en den 26 zou men om 't drukken des zelfs verzoeken, dat haar Edelheden den 18 Maart toefonden.

Radja Salomo van Ademantoetoe stond in 't kort (zoo den 5 Februari bleek) weer na de Eilanden van Timor met een meester te keeren.

Den 1 April verscheen hier D. *Jacobus du Bois* als Predikant met de Vryheit, van de Classis van Amsterdam.

En den 15 dito besloot men over den duivelsdienst der Chineesen, den 10 dito openbaar in de Stad gepleegt, te klagen.

D. du Bois na de Westkust. Den 22 dito is D. *du Bois* na de Westkust van Sumatra geschikt, om die Kerk te gaan bezoeken.

D. *Ferreira* leverde een verhoog wegens 't nazien van zyn overzetting des N. T. in 't Portugees over, waar over veel haspelingen waren, alzo ider Revisor op 't zyne stond.

In de Maleytsé Catechismus had men

voor Deos, Allah, en voor Spirito Sto., Rohl Uicados gestelt.

Den 27 May verscheen hier van *Paliacatta* D. *de Pape* wettig, en klaagde de Kerkenraat heden weer ernstig over den Moorfen en Chineeschen Duivelsdienst; dat nog al eens vernieuwt wierd.

Den 26 Augusti quam D. *Carpus* van Caap de goede Hope weer hier, ook D. *Stumphius* opgezonden van Ceylon, mogende niet prediken; dies wierd D. *de Pape* en D. *Carpus* opgelegd de Rheede waar te nemen.

Haar Edelheden hadden de zondagse vroeg-preek in een dingsdagse avond-preek ten 7 uren verandert. Ook zou men zondags ten half negen, in de plaats van ten negen uren beginnen.

Den 11 November is besloten, dat D. *du Bois*, van de West-kust nu wedergekeert, de Rheede mede waarnemen zou.

Alzoo 'er tyding was, dat het N. T. in 't Portugees in 't Vaderland al overzien en gedrukt wierd, vroegmen wat de *Rvifores* nu hier zouden doen, en is besloten, dat zy met het overzien zullen wagten, tot 'er een gedrukt Exemplaar zal overgekomen zyn.

Den 25 November verscheen D. *Cornelius Vonk*, Predikant tot Doorne, hier van Amsterdam met Africa, en den 9 December D. *Isaac Hellenius*, met Hellevoetfluyts, van Rotterdam, als Predikanten.

Ook scheen nu D. *Tolnerus* na 't Vaderland te zullen gaan.

Den 16 dito is D. *du Bois* na Banda door de Hooge Regeering geschikt, en D. *Stumphius* den 11 dito door haar Edelheden weer beroepelyk gesteld; en werd na Ternate; dog D. D. *Carpus*, *Vonk* en *Hellenius* na Amboina beroepen. De Kerkenraat zeide, dat zy tot D. *Stumphius* beroep na Ternate niet stemmen kon, alzo hy geen Lidmaat was; dies vond men goed, dat hy weer na Ceylon, om een Kerkgetuigenis, en dan na 't Vaderland vertrekken zou, ten ware hy zich daar verzoende met de Kerk en Regeering, en dan zou hy weer konnen gebruikt werden hier, of daar 't mogt best zyn.

A. 1681.

A. 1681.

De Kerkenraat had al eenige maalen verzogt by hun oud recht in 't verzenden der Predikanten beschermt te werden; dog kreeg den 20 Januari tot antwoord, dat de Heeren van de Hooge Regeering volhardden, by de orders der Heeren 17nen, die zig den Kerkenraat A. 1656 onderworpen had; zonder zich eeniger maten aan 't geen 'er tuf-schen

1681. fchen beiden voorgevallen was, te gedragen.

Alzoo *D. Tolnerus* nu vertrokken was, zou men weer een Krankbezoeker op Onrust leggen.

Den 16 Juni quam de Krankbezoeker *Abraham van der Steen* uit Ambon.

Den 18 Augustus verscheen hier als Predikant met Sumatra, *D. Joannes Coyterus*, die den 22 dito na Ceylon geschikt is; waar van haar Edelheden den Kerkenraat kennis gaven.

Den 27 October verscheen hier als Predikant *D. Bartholomeus Hek*, met Tidor, van Zeeland, en den Krankbezoeker *Jan de Graaf*.

Ook beriepen haar Edelheden den Predikant *D. Bartholomeus Grouwels*, nu eerst uitgekomen, na Malacca, om *D. Bosch* te verlossen, of, zoo die nog bleef, dan zou hy na Ceylon gaan, en was *D. Hek* na Amboina beroepen.

Den 15 December verscheen hier *D. Joannes de Voogd* als Predikant van Amsterdara.

A. 1682.

A. 1682.

Den 5 Januari is besloten den Krankbezoeker *Jan de Graaf* na Banda te zenden.

D. Rombertus Vos verscheen nu ook als Predikant, met Ternate, van Amsterdam.

Den 8 dito is besloten, dat men van haar Edelheden voor 10 nu 12 Diakenen verzoeken zou.

Den 15 dito is hier gedoopt *Falatoeroe*, OrangKaja van Tenimbar, die *Cornelis* genaamd is.

Den 29 dito is met overleg van den Kerkenraat door haar Edelheden na Amboina beroepen *D. de Vos*; gelyk mede na Banda *D. Gisbertus Brakel*, die ondertusschen mede hier verscheenen was van Amsterdam, met 't Wapen van ter Tholen.

Den 6 April verscheen hier *D. Cyprianus Sibenius* als Predikant, met Zuid Beveland van Amsterdam.

In deze tyd was hier ook de Jezuiet, *Pater Couplet*, die zich zelve al veel vryheit aanmatigde.

D. de Pape verzogt den 25 dito dat zeker boekje over 't N. T. by hem in 't Portugees en Duitsch gemaakt, en in vragen en antwoorden bestaande, mogt overzien werden, 't welk hem toegestaan is; dog men vond naderhand goed dit niet te doen drukken, en agter de bank te werpen, ja den druk is zelfs begonnen te verbieden.

Den Commissaris politycq, de Heer van *Outboorn*, leverde een Extract van haar Edelheden van den 24 May in, we-

gens een openbaar gebed by *D. Gueynier*, voor ten ter dood gedoemden Mohhamedaan geweigert, om dat die misdadige zeer verhard, weigerde na hem te luisteren, en zich niet wilde laten bekeeren. Zeggende tegen haar Edelheden, dit tegen zyn gemoed niet te kunnen doen, en dit ook met *D. Lindius* en andre broederen, die 't met hem daar in eens waren, overlegt te hebben.

Zyn Edelheit maande hem weer zeer ernstig tot zyn pligt in dezen aan; dog, niet te bewegen zynde, gaf kennis aan den Kerkenraat van zyne ongegronde weigering, van welke hy zelf ook geen een voorbeeld aanwyzen kon. Hoewel 'er drie jaar te voren by den Kerkenraat geoordeeld was, dat men voor zulk eenen behoorde te bidden.

De Kerkenraat, over deze zaak oordeelende, gaf zyn Eerw: ongelyk, alzoo 'er een uitdrukelyk besluit van den 19 December A. 1678 tegen lag; dog hy halfterrig, is daar over 6 weken van zyn dienst gefchorft, en zoo hy langer volhardde, zou hy gefchorft blyven, tot dat hy aan dit besluit voldaan zou hebben; 't welk ook by haar Edelheden goedgekeurt wierd.

Den 27 Mey bleef hy volharden, be-
tuigende hier in geen schuld te hebben, wat men zyn Eerw: hier over ook zeyde, aannemende uit de schrift zyn onschuld te bewyzen; ondertusschen zou *D. Leydekker* zyn best doen, om aannemende zondag Maleys te prediken.

Den 8 Juni, en ook bevorens, verzogt zyn Eerw: de afschriften van de behandelingsen, hier over gevallen, die hem wierden toegestaan.

Op den zelve dag verscheen hier uit Amboina *D. Hellenius*, gelyk ook *D. Bosch* van de Kust, aan welken toegestaan was, na 't Vaderland te gaan.

Den 2 Juli bleek, dat *D. Gueynier* aangenomen had, de last, hem gegeven, na te komen, dog met veel verontschuldigen en bekommelingen; dog de Kerkenraat eischende volkomene schuldbekentenis van qualyk in dezen gedaan te hebben, en begeerende dat hy hare en harer Edelheden handelingsen in dezen eerst volslagen regtveerdigen zoude, hielden hem nog gefchorft, en wilden zelf nog verder gaan.

Den 18 Augusti zonden haar Edelheden *D. Hellenius* op een togt na de Westkust, dat de Kerkenraat voor bekend gemaakt hield.

Den 7 September bleek, dat *D. Gueynier* verloft was, om na 't Vaderland te vertrekken.

Den 28 dito is hier door haar Edelheden *D. Joannes de Voogd*, als ervaren in de Portugeesche taal, tot ondersteuning

1682.
D. Gueynier weigert een gebed voor een Mo-hammedaan.

Werd gefchorft in dienst.

D. Hellenius na de Westkust.

D. de Voogd beroepen.

72 J A V A A N S C H E Z A A K E N

1682. van die Kerk, hier beroepen, hebben-
de in vorige tyd op Ceylon, en aan de
Caap de Goede Hoop gestaan. Hy was
eerst onlangs uit het Vaderland met een
söldy van 120 gl. ter maand, en met aan-
beveeling, om zyn Eerw: weer na Cey-
lon te zenden, uitgekomen.

Yver der Heeren Wytens en Leydekker in 't Maleyts.
Tot het waarnemen van den Maleyt-
sen dienst hadden zich, om die taal ver-
der aan te leeren, de Heeren Wytens en
Melchior Leydekker met grooten yver be-
vlytigt, dog gelyk *D. Wytens* nog de
vereichte kennis daar in niet bekomen
had, alzoo was *D. Leydekker* nog niet in
staat om zyne opgestelde predikatie van
buiten te prediken, weshalven zyn Eerw:
die voor eerst nog (gelyk eenige tyd ge-
schied was) maar voorlezen moest.

D. Hellenius hier geplaatst.
Ook wierd *D. Hellenius*, die om zyne
ziekte uit Amboina gekomen, en nu wat
beter was, door haar Edelheden hier
vooreerst in de Maleytsche Kerk geplaatst;
daar hy zedert ook in bleef.

Ten doop-
staan een
papijt ge-
weigert.
Ook besloot men zeker hard Papijt,
vader van een kind, en verzoekende daar
over ten doop te staan, af te wyzen,
met befluit van voortaan zoo met andre
diergelyke te handelen; en dat met re-
den, alzoo zulke lieden, de vragen, die
hen voorgesteld werden, niet konnen

1683.
beantwoorden, alzoo zy belyden vyan-
den van onze Leere te zyn.

Den 2 November bleek, dat *D. de
Leeuw* een vraag-boekje in 't Sangirees
ten dienst van 't Christendom op dat Eil-
land gemaakt, en 't zelve aan de Regeer-
ing alhier, met verzoek van het te druk-
ken, gezonden had.

Ook zonden haar Edelheden nu *D. Sibe-
nius* na Malacca &c.
Sibenius na Ceylon; dog zoo *D. Huber-
tus Leydekker* herwaards quam, en *D.
Grouwels* na Nagapatnam vertrok, dan
zou hy op Malacca blyven; maar zoo
D. Grouwels op Malacca bleef, dan kon
hy na Nagapatnam gaan.

Den 23 dito leverde *D. Ferreira* over
een reeks van mislagen in 't N. T., in
't Vaderland gedrukt, door zyn Eerw:
D. D. de Voogd en *Clavius* ontdekt, ver-
zoekende dierhalven, dat het hier mogt
gedrukt werden, waar op men goed vond
de mislagen hier te drukken.

Men vond by den Kerkenraad ook een-
parig goed, het boekje van *D. de Leeuw*
niet te drukken, om veel aanftootelyk-
heden in 't Duitsch, en waarschynelyk
niet minder in 't Sangirees, voorkomen-
de, ook was het voor de eerste aankom-
elingen te wydloopig, en ook de Ma-
leytsche taal daar alomme bekend.

D E R T I E N D E H O O F T S T U K .

Vervolg der zaaken van den Godsdienst op Java van den jare 1683 tot 1687.

A. 1683.
*D. Ley-
dekker*
van
Malacca.
Zaaken
van *D.
Gueynier*.
D En 4 Januari verscheen hier
van Malacca wettig *D. Hu-
bertus Leydekker*.
Den 1 Februari verzogt *D.
Gueynier* in vergadering af-
schrift, van 't gene over hem gehandelt
was, dat zyn Eerw: toegestaan is, hy
eufchte ook een ontilag van zynen dienst
en zyne Kerk-getuigenis, dat hem, om
zyne hardnekkigheid, geweigert is, te
meer, alzoo hy daarom buiten dienst ver-
trok; waar over hy vry onstuimig tegen
eenige Leden uitvoer.

Ook verscheen nu hier als Predikant
D. Joannes Ruyterus, gewezen Predikant
tot Garshuizen, met Prinseland, van
Delft; en wierd toegestaan de doop van
een slave-kind by een notariale acte by
Pieter Belleseur geadopteert.

D. Ferreira stelde ook voor, dat de vyf
boeken Mozes, door zyn Eerw: over-
gezet, reeds nagezien waren; dog dit
zou nog eens geschieden; ook vond men
goed het O. T. hier op Batavia te druk-
ken.

De Rheede, nu zedert eenigen tyd
alleen by *D. de Pape* waargenomen, zou
voortaan by beurten bediend werden.

Philippus Goting vooreerst maar Krank-

bezoeker, verscheen nu ook hier.

Den 15 dito vernieuwde *D. Gueynier* *D. Guey-
niers* verzoek wegens de
aftschriften, dat nu eerst toegestaan is,
alzo haar Eerw: 't vorig gegeven alvo-
rens wilde weer hebben, dat zyn Eerw:
zeide al weg gepakt te zyn. En zyn
Eerw: nam de vergadering 'er aan af-
scheid. *Goting* zou na Amboina ver-
trekken, dog nog eerst eens onder-
vraagt werden, dat op heden tot genoegen
geschied is.

Den zelyven dito is het drukken der
boeken Mozes alhier, volgens besluit
harer Edelheden van den 1 Februari A.
1683 afgewezen, dog wilden haar Ed:
't geen reeds klaar zyn mogt, wel na 't
Vaderland zenden.

Den 26 April is *D. Ruyterus* by haar
Edelheden na Nagapatnam beroepen,
dat den Kerkenraad ook voor bekend ge-
maakt hield; ook vonden haar Edelhe-
den goed, om *D. de Pape* voor een
springtocht na de West-kust te zen-
den.

Den 14 dito verscheen hier als Predi-
kant *D. Henricus Schoonebeek*, met Prins
Willem, van Amsterdam.

Den 17 Juli quam hier wettig uit Am-
boina

A. 1684.

1667. boina *D. Vosmaar*, en den 12 Juli ver-
 D. van scheen hier ook als Predikant *D. Henrik*
 Laar. *van Laar*, met 't Land van Schouwen,
 D. Hei- van Amsterdam, die dit jaar na Ceylon
 nen Bata- vertrok, en den 18 Augusti mede als Pre-
 vifch Pre- dikant, met Africa *D. Bartholomeus Hei-*
 dikant. nen, van de zelve Classis, zynde met een
 foldy van 120 gl. weer uitgekomen, om
 in 't Portugees en Duits op Batavia te
 prediken. Ook verscheen nu met Gas-
 perdam, van dito Classis als Predikant,
D. Petrus Dix.

Verdee- Den 13 September vond men goed,
 ling van preck- dat D. D. *de Voogd* en *Heinen* over en we-
 beurten. der Duitfch en Portugees zouden predi-
 ken, en *D. Lindius* verzogt van zyn an-
 dre halve beurt wegens ouderdom en
 zwakheit, na 34 jaaren dienst, ontsla-
 gen te werden, dat voorgeflagen wierd.

Ook stonden haar Edelheden 'er op,
 dat de buiten-Predikanten, volgens de
 besluiten van den 28 May 1674, 2 Sep-
 tember 1679, en 20 Februari A. 1670
 &c. in de vergadering zitting hebben zou-
 den, dat de Commissaris de Heer *van*
Outboorn in last had om voor te dra-
 gen.

Predikan- Ook bleek nu, dat hier als vaste Pre-
 ten hier. dikanten stonden D. D. *Zas*, *Thornton*,
Leydekker, *Clavius*, *de Voogd*, *Hellenius*,
Heinen, *Lindius*, *Ferreira* en *Wytens*.

D. Hu- Den 20 dito zou *D. Hubertus Leydekker*
 bertus voor een springtogt na Bantam gaan,
 Leydekker na en *D. Dix* verzogt als Auditor te zitten;
 Bantam. dog is uitgestelt.

Ook is *D. Lindius* van zyn dienst ont-
 flagen, en die by *D. Heinen* overgenom-
 en.

D. de Pa- Den 11 October liet *D. de Pape*, ziek
 pe van de te rug gekoimen, zyn berigt wegens de
 West- Kerk van Sumatra overleveren; dog hy
 kuff. wierd over zekre misflag zwaar beschul-
 digt, waar over hem belast is zig voor-
 eerst van alle de deelen van zyn dienst te
 onthouden; dat in 't vervolg nog verder
 liep met afhouding van 't Avondmaal.

Den 28 dito wierd *Poetra Wangsa*, een
 Javaan, onder de Heeren Schepenen ge-
 vangens zittende, op zyne belydenis ge-
 doopt.

De zitting Den 1 November is de buiten-Predi-
 der bui- kanten toegestaan in de vergadering te zit-
 ten-Pre- ten, met een radende stem over de zaa-
 dikanten ken van deze Kerk; dog met een beslui-
 toege- tende stem over de zaaiken de algemeine
 staan. Kerk van Indiën betreffende; en is hen
 opgelegd de Rhee de waar te nemen.

Den 13 December zou *D. Hubertus*
Leydekker na 't Vaderland vertrekken, en
 was *D. Schoonebeek* door haar Edelheden
 na Amboina beroepen.

't Vader Den 20 dito wierd het vader Ons, als
 keurt. alleen tot een na-gebed dienende, afge-
 keurt, vermits dit buiten de gewoonte
 van deze Kerk was.

Den 13 Maart zou *D. Vosmaar* onder *D. Vos-*
 de Heer *Taks* gevolg, voor een spring- maar na
 togt na Bantam gaan. Ook had de ver- Bantam-
 gadering nu veel moeijelikheden met *D. Moeje-*
Ferreira wegens zyne overgezette cater- lykheden
 met *D. Ferreira* nenen aan *D. D. de Voogd* en *Heinen* over te
 geven, dat hy gedurig uitsfelde, overkrop-
 pendende de vergadering met een groote
 menigte van zyn schriften, die zy moes-
 ten verwerpen, dreigende hier over,
 zoo hy dit niet naliet, te zullen klagen;
 waar op zyn Eerw: dan eindelyk den
 20 dito de schriften der Revifores over-
 leverde.

Den 24 April waren 'er weer moeje-
 lykheden tusschen *D. Ferreira* en de ver-
 gadering over zyn overgezette boeken
 des O. T. die men goed vond in de kas
 te bewaren; dog hy bekende eindelyk
 ongelyk te hebben.

Den 5 Juni wierd door den geheim- Vaste
 fchryver harer Edelheden een vaste school-
 school-ordre overgeleverd. Ook was nu ordre.
D. Vosmaar weer van Bantam geko-
 men.

Den 31 Juli dan bleek ook by een po- Het N.T.
 litycq Extract van het fchryvens der Hee- door *D.*
 ren 17nen, van den 29 November A. *Ferreira*
 1683 dat *D. Ferreira* haar Ed: Ed: te afge-
 kennen gegeven hebbende, dat hy in keurt.
 't N. T. in 't Vaderland in 't Portu-
 gees gedrukt, en meest aan een be-
 kende Jood toevertrouwt, zeer veel
 ftrydighden, en mislagen (waar van
 een goedgekeurde lyft by zyn Eerw: ge-
 maakt was) gevonden had, daar op de
 Heeren 17nen 1600 Exemplaren, reeds
 ingefcheept, weer hadden doen te rug
 keeren, om ze te vernietigen; ook wil-
 den de Heeren niet dat de Exemplaren,
 hier overgekomen, en fchoon verbeterd,
 zouden werden gebruikt, maar belasten,
 dat het N. T. van voren af aan door *D.*
Ferreira, en andre taalkundigen, zou wer-
 den nagezien, om dan tot Batavia gedrukt
 te werden.

Den 25 September stonden haar Edel- Maleyfe
 heden 't herdrukken van de kleene Cate- Catechis-
 chismus toe; dog die zou eerst door *D. Hel-*
lenius en de Heer *de Haas* nagezien wer- mus.
 den. Ook oordeelde men 't Overzetten
 der Formulieren enz. noodig.

Den 4 October verzogt *Louis de Mey*, *De Mey's*
 Luitenant van een Vandel Mardykens, verzoek
 voorspraak dezer vergadering by haar E- voor zyn
 delheden, ten einde zyn zoon op kosten *zoon.*
 der E. Maatschappy na 't Vaderland gaan
 mogt, om daar te studeeren in de Gods-
 geleertheit, welk verzoek, hoewel van
 veel aangelegenheit, egter de vergade-
 ring fmakelyk voorquam; gelyk dit ook
 by haar Edelheden doorging, waar op
 K hy

1684. hy door de Kerkenraad verder aan de Claffis in 't Vaderland aanbevolen is, alzo hy nu vertrekken zou.

Men vond ook goed de buiten-posten buiten Batavia, als Bantam, Onrust, Tangerang, Tandjong, Poera, Tsjeribon, Tagal, Samarang, Japara, Socrabaja, de West-kust, &c. nu en dan door een Predikant te laten bezigtigen, en bezoeken; waar toe haar Edelheden *D. Vosmaer* als Visitator den 23 October aangestelt, gelyk haar Edelheden toen ook besloten hadden den Kerkenraad aan te zeggen, dat men met het nazien van 't N. F. in 't Portugees een begin maken kon; waar over de vergadering zeide, dat zy wel wenschte die groote strydigheden, by *D. Ferreira* opgegeven, en wel de grootste bewegreden van dit op nieuw overzien van dit werk, eerst te mogen weten.

Den 30 dito verscheen hier *D. Brakel* uit Banda voor een springtogt.

Den 9 November zei *D. Ferreira*, die mislagen wel te willen opgeven, dog dat daar over weer veel geschillen vallen zouden, weshalven hy wenschte dat het nazien maar een aanvang nam, waar toe haar Edelheden den Kerkenraad mede aanzetten, dog deze vorderde die weer zeer hard van zyn Eerw.; hebbende tot Revisores genomen *D. D. Lindius* en *Thorton*, aan welke hy die zou opgeven. Ook zou men de Exemplaren, hier zynde, om 'er gebruik af te hebben, met de pen verbeteren, en een ander titelblad daar voor zetten, en zeggen, dat 'er by 't afwezen van de Overzetters en Revisores, veel mislagen ingesloopen waren, die by de 2 druk zouden verbeterd werden.

Den 20 dito verscheen *D. Carpius* wet-tig uit Amboina, en zciden *D. Thorton* en *D. Clavius*, dat zy geen mislagen tegen den zin des H. Geestes, maar wel eenige spel-mislagen, en andre fouten tegen het wel-luiden van 't Portugees ontmoet hadde, en dat derhalven het N. T. van *D. Ferreira*, met de pen verandert zynde, met stichting kon gebruikt werden; dat daar op ook by haar Edelheden goedgekeurt, hoewel ook goedgevonden is, dat men zulks op de kant zou doen, maar dat men 'er ook een nieuw titel-blad op de voornoemde wyze byvoegen, en hy ondertusschen met het overzien, volgens ordre der Heeren 17nen,

hier voortgaan zou, waar op dan *D. Clavius* als Revisor in *D. Lindius* plaats, die 'er wegens ouderdom niet altyd by zyn kan, verkoren is.

A. 1685.

A. 1685.

D. de Pape weer verschynende, is af-

gewezen, alzo zyn zaak tot deze vergadering niet behoorde.

D. Brakel nam ook afscheit, en vertrok weer na Banda.

Den 5 April verscheen hier als Predikant, *D. Feico Weylsma*, met Kroonenburg, van 't Claffis van Amsterdam.

D. Leydekker was nu ook bezig met de Catechismus in 't Maleys over te zceten, zynde 't Hoog Maleys, dat by de Gemeente ganfch niet verstaanbaar was.

Ook wierd *D. Carpius*, nu van zyn lamheit herstelt, na de West-kust beroepen, om 'er te blyven leggen, zoo hy eenigzins met die lugtstreek kon overeenkomen.

Den 9 Juli bekende *D. de Pape* schuld, is daar op weer toegelaten; diens vuile zaak den 23 dito klaarder voorkomt; dog die wy om reden voorby gaan.

Den 23 dito verschenen als Predikanten hier *D. D. Adriaan Bakker* en *Petrus Datbenus* van Amsterdam, met de Ridderfchap, en den Eenhoorn; en den 27 Augusti *Cornelis van Brussel*, met Voorfchoten van Delft.

Op heden is *D. Datbenus* ook na Amboina, en *D. D. Weylsma* en *Bakker* in plaats der overledenen op Ceylon beroepen; die in September afscheid namen.

Den 4 October quam *D. Ruyterus* met moeite en geschorft in dienst hier van Nagapatnam, doende eenige opening van zyne zaaken, daar in meest bestaande, dat hy eenige Ledematen, over 't aanzien van Heidsche danssen, van 't Avondmaal had willen af houden, niet willende zulke lieden over kinderen ten doop laten staan, waar over hy met zynen Kerkenraad gefchil gekregen hebbende, zyn dienst neergelegt had, weshalven zonder eenige Testimonia overquam, over welke zaaken haar Edelheden 't oordeel des Kerkenraats verzogten.

Den 22 October verscheen *D. Carpius* weer hier van de West-kust; dog ziek zynde.

De Kerkenraad oordeelde die dansferyen zoo zwaar niet, als *D. Ruyterus* die opgaf, alzo dat daar te lande op alle bruiloften, tot een borgerlyk vermaak, en maar als een oefening des Lichaams gedaan wierd, die dan niet (gelyk zyn Eerw: voorgaf) tot lof des Duivels, maar wel van den onthaler zongen, en welke danssen zy oordeelden ook geenzins tot Afgodery te dienen. Egter waren zy ook van oordeel, dat 't opperhoofd, de Heer van Dielen, en andren, beter zouden gedaan hebben met dezelve, alzo 't Avondmaal zoo naby was, niet te aanschouwen, om aan de Mooren te toonen de agting, die wy voor onze eigen Godsdienst hadden, waar over zy derhalven wel een vermaning, maar geest-

1685.

Maleys
Catechis-
mus van
*D. Ley-
dekker.*
*D. Car-
pius* na de
West-
kust.

*D. de Pa-
pe* weer
toegela-
ten.

*D. Dathe-
nus* na
Ambon,
en *D. D.
Weylsma*
en *Bakker*
na Cey-
lon.
*D. Ruy-
terus* van
de Kust.

*D. Car-
pius* weer
hier.

Oordeel
des Ker-
kenraats
over 't
danssen
der Hei-
denen.

af-

1685.
En over
D. Ruy-
terus
zaak.

afhouding op eigen gezag van *D. Ruyterus*, verdient hadden, alzoo imand, eer men hem afhoud, eerst behoorde vermaand te werden; waar uit dan weer vloeyde, dat een Lidmaat, op een quade grond afgehouden, ook geenzins kon gewraakt werden, om over een kind ten doop te staan, dat al mede door zyn Eerw: zonder grond geweigert was.

Ook konden zy wel zien, dat *D. Ruyterus* veel kleenigheden en zware smaadheden aangedaan waren, tot zoo verre dat hy daar over zyn dienst met zugten waarnemen moest, dog konden egter geen reden vinden, om daarom zyn dienst neer te leggen, alzoo 'er buiten die onvoorzigtige veel vrome lieden waren, aan welke hy zich, en zyn dienst, niet onttrekken mogt, konnende van haar Edelheden en van deze Kerkenraat hulp tot herstelling van deze quade bedryven verzoeken, zoo dat het nederleggen van zynen dienst als een trouwlooze verlating van zyn gemeente, tegen zyn eer en eed, aangemerkt wierd; waar op hy dan buiten dienst na 't Vaderland gezonden is.

Den 17 December verzogt de Krankbezoeker *van Brussel*, om Proponent te werden, dien men een Text geven zou, om in 't geheim te proponeren; ook beviel zyn verzoek, en des Kerkenraats voornemen met hem, haar Edelheden zeer wel.

Den
schryver
hier.

Den 31 dito verscheen ik hier als Predikant met de Moercapel, van 't Classis van Schieland herwaards gezonden.

D. Da-
thenus
b-schul-
digt.

Ook wierd nu *D. Dathenus* (volgens zyne klagte) door *D. Heinen* van onzuiverheit in de Leere beschuldigt, waar over veel mocjelykheden reezen; daar beneven verzogt zyn Eerw:, om van Amboina verschoond te zyn, en alzoo nu in zyn Leere en bediening onteerd en gestoord wierd, zoo verzogt hy na 't Vaderland te gaan, ja weigerde vlak uit na Amboina te keeren, 't welk by den Kerkenraat cenparig als een ontrouw aan God, en zyn gemeente, tegen alle vermaningen aan, aangemerkt zynde, zoo heeft men de Hooge Regeering daar van kennis gegeven.

A. 1686.

A. 1686.

Buiten
dienst na
't Vader-
land.

Den 4 Jannari vonden haar Edelheden goed *D. Dathenus* te belasten na 't Vaderland met de laatste schepen buiten dienst te vertrekken, waarom de Kerkenraat hem van zyn dienst geschorst, en verboden heeft langer in 't gestoelte te zitten. Waar op hy zeide, dat hy hen allen weder van hun dienst afzette, daar by voegende, dat hier alles zeer onordentelyk toe ging, welke eene een dwaas en brutum Fulmen, en 't ander

een bloot zeggen zonder bewys was.

Den 21 dito besloot men aan den Krankbezoeker *Goting*, op 't schip den Zeevoogd op de Rhee de zyn dienst doende, mede een Text te geven.

De Krankbezoeker *van Brussel* had donderdags te voren veel genoegen gegeven.

Den
schryver
na Am-
boina.

Ook ben ik heden na Amboina be- roepen.

Den 4 Februari had men nog eenige haspelingen, gelyk ook in eenige volgende vergaderingen, met *D. Dathenus* over de beschuldiging, hem van *D. Heinen* te lasten gelegd.

Ook heeft *D. Goting* geproponereert, en genoegen gegeven.

D. Dathenus verzogt Kerkelyke getuigenis, die hem geweigert wierd, en den 18 dito verzogt hy afschriften van 't voorgvallene over zyn zaaken, waar over 't antwoord uitgefelt, en den 21 dito dit verzoek vlak afgeslagen is, gelyk ook door haar Edelheden gedaan was.

Ook had de Voorzitter aan *van Brussel* en *Goting* ider weer een Text gegeven.

Ondertusschen is *D. Heinen*, tusschen den 21 Februari en den 7 Maart hier overleden, zonder dat de dag van zyn dood net aangeteekent is.

D. Hei-
nen.

Den 28 Maart verscheen hier als Predikant *D. Florentius van den Berg*, met 't Wapen van Alkmaar, van Amsterdam.

In deze maand is *D. Wytens* overleden, zonder dat mede den dag net aangeteekend vinde.

D. Wy-
tens.

D. Lindius komt ontrent deze tyd als overleden voor; dog de dag van zyn dood blykt mede niet.

D. Lin-
dius over-
leden.

Den 27 dito verscheen *D. Coyterus* hier wettig van Ceylon, en wierd den 17 Juni *D. van den Berg* na de West-kust gezonden, om 'er te blyven leggen.

D. van
den Berg
na de
West-
kust.

Ook was 'er nu een Extract ingekomen van een brief van de Heeren 17nen van den 8 October 1685, waar by haar Edelheden belasteden, om de Maleytsche taal, die nu tot Batavia en elders zeer verdorven was, weer tot haar oude zuiverheit te brengen. Ook bleek uit de zelve, dat haar Edelheden eenige boeken in de zuivere Maleytsche taal ontboden en belast hadden, die op te zoeken, en in te koopen, uit welke dikwils ook zaaken, tot de geschiedenissen dier landen dienende, zouden konnen gevonden werden.

De 17nen
schryven
over de
Maleytsche
taal.

By dezen brief bleek ook, dat *D. Leydekker* bezig was met het O en N. T. in 't Maleyts over te zetten, dat die Heeren als een Godvrugtig en lofweerdig werk aanmerkten, belovende ook, dat zy om dat werk, zoo veel in hun magt was,

1686. was, voort te zetten, aan haar Edelheden de Maleytsche of Arabische letters (alzo zy die verzogt hadden) als mede de Latynse en Duitse, volgens de lyst, overzenden zouden.

Aanmerkingen over 't N. T. van D. Ferreira; over 't O. T.
 Ook namen de Heeren 17nen genoe- gen in 't verandert titelblad voor 't N. T. van D. Ferreira, en zouden die van de Exemplaren, in 't Vaderland nog leggende, doen drukken, en die dan overzenden, om met de pen verbeterd en uitgegeven te werden; staande ook toe, om 't nieuw op Batavia nagezien aldaar te drukken, waar toe zy de letters over- ichikten. Ook schreven zy met veel ge- noegen over den iver van D. Ferreira, niet willende, dat men hem daar in stut- ten, of den moed benemen zou. En was hy met zyne overzetting des O. T. nu tot het tweede boek Samuels geko- men.

Tempels der Chinee- sen en Mooren.
 Den 24 dito verscheen hier van Delft met Princeland, de Krankbezoeker *Damas Hofdyk*, en den 15 Juli *Johan Westrik* met 't Huis te Spyk van Am- sterdam.

Den 29 dito bleek, dat de Chineezen en Mooren ider weer een Tempel, de eerste buiten ontrent hun Kerkhof, en de laatste elders, opgerigt hadden, die men zou tragten uit te roejen.

D. Coyterus na 't Vaderland.
 Den 10 Augusti vertrok D. Coyterus na 't Vaderland, en alzo van Brussel zig tot de beginzelen der Maleytsche taal be- geven had, zou men hem haar Edelheden aanbeveelen, om Proponent te wer- den.

Den 9 December is besloten weder o- ver den nieuwen Chineezen Tempel te klagen, waar tegen haar Edelheden den 20 dito beloofden te zorgen.

A. 1687.

A. 1687.

Den 3 Januari hadden haar Edelheden toegeftaan van Brussel tot Proponent te onderzoeken, dat den 30 dezer door D. Thornton geschieden zou.

Van Brus- sels exa- men.
 Den 16 dito gaven haar Edelheden kennis, dat op den 30 over van Brussels Examn zitten zouden, als gecomit- teerden van haar Edelheden, de Heeren van Outhoorn, van Hoorn, en van Rie- beek hunnen geheimfchryver, en uit den Raad van Justitie, de Heeren Clerk en van den Brande, en uit de Schepenen, de Heeren Souri en Fuys.

D. Carpius na Timor.
 Ook is D. Carpius na Timor beroepen, met goedvinden en overleg van den Ker- kenraad.

D. van Brussel Propo- nent.
 Den 30 dito is de Krankbezoeker van Brussel, na dat geproponceert had, onderzocht, bequaam bevonden, en tot Pro- ponent gevordert, den 2 Februari by haar Edelheden goedgekeurd, en als Predi-

kant beroepen, weshalven hy den 13 di- to door D. Leydekker, in 't bywezen der vorige Heeren gecommiteerden, nader onderzocht, en Predikant met oplegging der handen genaakt is.

Den 10 Maart verscheen hier met de D. Cam Kat Maftenbosch, D. Gellius Cammiga; en den 16 Juni D. Gerardus Lauwerman, als Predikanten van de Classis van Amster- dam, en zou de eerste, in de plaats van D. Vosmaar, volgens onderling verprek, Bantam gaan bezoeken.

Den 15 Juli is hier als vast Predikant D. op den van Ceylon tot ondersteuning van de Por- tugeefche gemeente (alzo D. Ferreira oud, en D. de Voogd zwak, waarom ook de beurt van woensdag avond enige tyd opgeschort was) D. Jacobus op den Akker, dog zonder bepaling der gemeente tot welke zyn Eerw: behooren zou, beroep- en.

Den 4 Augusti verscheen hier D. Fre- dericus Gobius, met de Ridderfchap van Amsterdam, en Nicolaas Hodenpyl met Zion, van Delft.

D. Leydekker maakte ook bekend, dat nu de geëichte Maleytsche of Arabische letters overgekomen waren, verder voor- stellende, of nu de Catechismus met die letters niet behoorde gedrukt te werden; 't welk de vergadering hoognodig oordeelde, en zouden 'er Latynsche letters nevens gedrukt werden, welk besluit wel zeer voorzigtig genomen was, al- zo daar van niets, 't zy door die ver- gadering, 't zy door die of eenige andre gemeenten, zou hebben konnen gelezen werden, om nu 'er nog niet by te voe- gen, dat dit Hoog Maleyts, hoewel in zich zelve, voor die 't verstonden, goed, doorgaans by niemand verftaan- baar was. Ook vond men goed, dat die Catechismus eerst door D. D. Leydekker, Hellenius, en Vosmaar (welke twee laatste geen Hoog Maleyts, nog de Arabische letter verstonden) zou overzien werden; zoo dat dit geheel werk op D. Leydekkers bloot oordeel alleen doorgaan zou, al- zo die twee andre 'er maar om de naam bygevoegd waren.

Ook was D. de Voogd verloft na 't Va- derland, en den 1 September komt D. Hellenius als overleden voor, alzo hy den 30 Augusti gestorven was.

Den 18 dito bleek, dat D. Adviaan D. Bakker den 11 als vast Predikant van Ceylon hier, mede zonder te zeggen in wat gemeente, beroepen was.

Den 13 October quam hier uit Banda D. Manteau, wettelyk, en is in dit jaar na 't Vaderland vertrokken.

Den 21 dito beriepen haar Edelheden D. Vosmaar in de plaats van D. Helle- nius in de Maleytsche gemeente alhier.

Den 20 November verscheen hier wet- tig

1687.

D. Cam miga na Bantam.

D. op den Akker beroepn.

Besluit om de Catechis- muste drukken.

Aanmer- kingen.

D. Helle- nius dood.

D. Bakker beroepen.

D. Vos- maar in de Ma- leytsche ge- meinte.

1687. tig van Paicacatte *D. Coop a Groen*, welke hy toefond, en genegen was te doen. 1687. tot langer verbylf verzogt wierd, dat

VEERTIENDE HOOFD-STUK.

Vervolg der zaaken van den Godsdienst op Java van den jare 1688 tot 1692.

A. 1688. **D**En 8 Januari is goedgevonden om den hoogen ouderdom van *D. Ferreira*, en om de ziekte van *D. Thornton*, hier als vast Portugees Predikant te houden *D. Lawwerman*, en om, zoo lang hy zich in 't Portugees oeffende, de Rheece en de plaatzen hier ontrent waar te nemen; dog hy schynt dit zelve jaar overleden te zyn, alzoo niets meer van hem ontmoete.

D. Coop a Groen beroepen. Ook is *D. Coop a Groen* hier in 't Duitfch beroepen; dog *D. Gobius* zou na Banda, en *D. Cammiga* na Ternate verrekken.

D. op den Akker van Ceylon. Den 26 April verscheen hier van Ceylon *D. Jacobus op den Akker*, die hoewel hy in de Portugeesche Kerk (zoo daar na bleek) beroepen was, om de schaarsheit en zwakheit der Predikanten ook een Duitfche beurt waarnemen zou, zullende zig verder in 't Portugees bequaam maken, dat den 30 by haar Edelheden goedgekeurd is; en is *D. Coop a Groen*, om zyn ziekte, een maand van zyn dienst verschoond.

D. Heck buiten dienst. *D. Heck* verscheen den 14 Juni hier, over Amboina, uit Ternate buiten dienst, die hy onderweg tusfchen Amboina had willen waarnemen, dog dat hem wel uitdrukkelyk door den Schipper, volgens last van den Ambonfen Landvoogd, belet was.

Ook vertoonde zig den 24 Juni voor de vergadering *D. Petrus van der Vorm*, als Predikant met Honsholredyk, van de Classis van Hoorn gezonden.

Op dezen tyd verzogt ook de Chincefche vrouw, *Sitje*, om Christen te werden, dat haar toegeftaan is.

D. Bakker van de Kuft. Den 20 September verscheen *D. Bakker* van de Kuft wettig, en is als vast Predikant hier erkend; en quam met de Schelde, van Zeeland, als Predikant *D. Thomas Simey*.

D. op den Akker in de Portugeefe gemeinte. Den 30 dito bleek, dat *D. Coop a Groen* wegens den voeteuvel zyn beurt niet kon waarnemen; en zou *D. op den Akker* voortaan Portugees, en *D. Bakker* Duits prediken.

Den 25 October verzogt *D. Leydekker*, dat de Krankbezoeker *Hodenpyl* met befloten deuren voor eenige leden proponeeren mogt, dat toegeftaan is.

Den 20 December is *D. van der Vorm* na Amboina, en *D. Simey* na Banda door de Regeering beroepen.

Ook felde men voor, om de bevoor-

dering van den Krankbezoeker *Hodenpyl* tot Proponent aan haar Edelheden te verzoeken, 't geen haar Edelheden den 21 dito toefonden.

A. 1689.

Den 3 Januari is befloten *Hodenpyl* den 20 dito te onderzoeken.

Den 6 dito bleek, dat *Jacob Klaarbout* (na in 't bywezen van zckere Juffrouw eerst gevraagd te hebben, of men een Hoer wel Juffrouw noemen mogt) ettelijke malen tegen die Juffrouw, die niet al te goeden gerugt had, goeden dag Juffrouw gezegt, en daar by de zelve, na hare gedachten voor een hoer uitgescholden had, waar over zy hem hier voor de vergadering geroepen had, na welke zaak men vernemen, en na bevinding handelen zou. Dat hy nu daar aan fchuldig was, blykt uit een verbaal, aan my door de Heer *van Naarfen* gedaan, in wiens bywezen dit ook gefchied is.

Ook waren over 't examen van *Hodenpyl* als gecommiteerden harer Edelheden gesteld de Heeren *van Outhoorn*, *van Hoorn*, en den geheimfchryver *van Riebeeck*, en van wegen den Raad van Justitie de Heeren *Daniel van den Bolk*, en *Willem ten Reyne*, en uit de Schepenen, de Heeren *Louis de Keizer* en *Dionys Kelk* gesteld.

En is hy den 20 dito, na dat geproponeert had, door *D. Clevis* tot byzonder genoeg van allen ondervraegt, zeer bequaam bevonden, en door haar Eerw: tot Proponent gevordert, welke bevordering haar Edelheden den 31 dito voor bekend gemaakt hielden; en is aan hem den 14 Februari toegeftaan beneden de Ouderlingen in vergadering als auditor te zitten.

Ook was hier de Krankbezoeker *Bartholomeus de Raart*, na dat hy 17 jaar op Malacca gelegen had, den 24 der voorleden maand verschenen, gelyk den 28 Februari hier quamen *Mozes du Vile* en *Pieter Pieterszoon de Bruin* met Princeland, en Cafricom van Amsterdam.

Den 23 May verscheen hier als Predikant *D. Joannes van den Andel*, van Caap de goede Hope, daar zyn Eerw: eenige tyd gestaan had, en den 1 Augusti *D. Philippus Goting* als Predikant, met Nederland, van de Classis van Amsterdam.

Den 15 dito quam *D. de Leeuw* hier uit Ternate, wettig.

Ook verscheen nu hier van Bantam *D. K*

78 J A V A A N S C H E Z A A K E N

1689. *van den Andel*, die derwaards een togt gedaan had volgens besluit van den 11 juli, gelyk dit zelve jaar D. *Simey* volgens besluit van den 4 Januari derwaards gedaan had, waar van hy (voor zyn vertrek na Banda) den 14 Februari, en D. *van den Andel* heden een schriftelyk bericht overleverde.

Heden verzogt D. *Hodenspyl*, die reeds verscheide maalen in 't Maleyts gepredikt had, tot Predikant gevordert te werden; ten welken einde men hem aan haar Edelheden voordragen zou; dat den 26 Augusti toegestaan is.

Den 12 September verscheen hier de Krankbezoeker *Gerrit van Aken*, met de *Zion*, van Delft, die verzogt hier te blyven, om Maleyts te leeren, dat hem toegestaan is.

Ook bleek, dat D. *Vosmaer* tusschen den 15 Augusti en nu overleden is, zonder dat de dag van zyn dood aangetekend vinde.

Haar Edelheden stonden aan D. *Ferreira*, om zyn ouderdom en zwakheit, ontslag van zyn dienst toe, om dat hy te beter met zyne overzetting des O. T. zou kunnen voortgaan.

Den 10 October verscheen D. *Antonius Clement* als Predikant, met 't Land van Schouwen uit Zeeland.

Den 17 dito bood zekere *Abraham Izaakszoon* een geschrift uit naam der Maleytsche gemeente aan, door 24 lieden geteekend, waar by zy te kennen gaven, dat zy 't Hoog Maleyts van D. *Hodenspyl* zeer bezwaarlyk verstaan konden, verzoekende dat D. *de Leeuw* hier mogt be-roepen werden; welk verzoekschrift aan haar Edelheden overgeliefert is.

Haar Edelheden hadden mede tot het peremptoir examen van D. *Hodenspyl*, den Heer *van Outhoorn*, Directeur Generaal van den handel van Indiën, den Heer *van Hoorn*, Ordinaris Raad, en hunnen geheimfchryver, den Heer *van Riebeeck* gecommitteerd.

Zy hadden ook van Malacca in de Portugeefche gemeente alhier beroepen D. *Cyprianus Sibenius*, en zonden in zyn plaats weer D. *Goting*, D. *Clement* na Nagapatnam, en D. *van den Andel* na Ternate.

Den 27 dito is D. *Hodenspyl* door D. *Leydekker*, alzo D. *Clavius* ziek was, in 't bywezen der voornoemde Heeren, als mede van de Heeren *Klerk* en *ten Rhyne*, onderzogt, en is op goedvinden harer Edelheden, met oplegging der handen, bevestigd, en tot Predikant gevordert.

D. *Hek* verzogt den 31 dito weer tot den dienst toegelaten te werden; daar toe de vergadering beloofde haar best te doen.

Uit zekeren brief van de Caap de goe-

de Hope bleek ook, dat toen aldaar in de Franfche gemeente D. *Petrus Simon* Predikant was.

Den 28 dito verzogt D. *Hek* afschriften van 't verhandelde over op hem, waar van hem de vergadering 't noodige toefond.

En verscheen nu D. *Ernestus de Witte* als Predikant van Amsterdam, met Bantam.

Op dezen dag komt D. *Thornton* laatst als afwezig voor, en is kort 'er na overleden.

Den 5 December bleek ook by extract harer Edelheden van den 28 dito, dat zy goedgevonden hadden D. D. *de Leeuw* en *Hek*, als lieden van een openbaar ergerlyk gedrag buiten dienst na 't Vaderland te zenden.

Den 12 dito nam D. *de Leeuw* afscheid, verzogt de extracten van 't verhandelde over hem, die hem toegestaan zyn.

Op een vorig gedaan verzoek van D. *Simon*, om de Franfche vlugtelingen aan Caap de goede Hope, 155 sterck, wat te ondersteunen, vond men goed uit de hoofdzomme der gewezen T ayouanfche Armen hen vooreerst 6000 Ryxdaalders toe te zenden.

Den 26 dito is *Henrik Lucaffoon Cardeel*, van Steenwyk, uit den dienst der E. Maatschappy na Bantam overgelopen, Moors geworden, zedert *Pangevang Wiragoena* genaamd, en met berouwtelyke reizen verzogt hebbende, op zyne belydenis ten Avondmaal toegelaten te werden, weer aangenomen, mits dat nogmaals opregtelyk berouw over zyn vorig gedrag betuigen zou, dog niet voor den 2 Januari is hem dit eerft toegestaan.

De Krankbezoeker *de Graaf* had in Banda verzogt te mogen proponeeren, ook het zelve gedaan, en genoeg 'er mede gegeven, verzogt derhalven op Batavia te mogen komen, om tot Proponent gevordert te werden.

A. 1690.

A. 1690.

Den 2 Januari verscheen hier D. *Andreas Lambertus Loderus*, als Predikant, met Nieuland, van Amsterdam.

Den 23 dito maakt de Krankbezoeker *van Aken* ook bekend, dat reeds verre in de gronden der Maleyts taal gevordert was, verzoekende te mogen proponeeren. Ook hadden haar Edelheden D. *Hodenspyl*, en D. *Loderus* na Amboina, om D. *van der Sluis* te verlossen, en D. *de Witte* na Banda, in de plaats van D. *Gobius*, die na Batavia quam, beroepen, en aan *Jan de Graaf* toegestaan hier te komen, om tot Proponent gevordert te werden.

Den 20 Februari verscheen hier van

1689. D. D. Simey en van den Andel na Bantam.

D. Vosmaer dood.

D. Ferreira ontslagen om zyn ouderdom.

D. Clement verscheen.

Hodenspyl's examen.

D. Sibenius hier beroepen.

D. Hodenspyl tot Predikant gevordert.

Afchriften aan D. Hek.

Afchrift aan D. de Leeuw.

Henrik Cardeel ten Avondmaal toegelaten.

D. D. Hodenspyl en Loderus na Amboina.

1690. Malacca D. *Cyprianus Sibenius*, die hier in de Portugeeſche gemeente beroepen was; dog die Heer is dit zelve jaar overleden.

Den 27 dito wierd op 't verzoek van D. *Clavius*, D. *Loderus* nog wel eenige tyd hier gehouden; dog onvermindert zyn beroep na Amboina.

Den 3 April verzogt D. *Ferreira* 't vernietigen en doorhalen van verſcheide beſluiten over verſchillen, die by 't overzien van 't O. en N. T. voorgevallen waren, dat de meeste leden toetſonden, uitgenomen D. D. *Zas* en *Clavius*, die zig by dit beſluit bezwaard vonden, gelyk zy per naaften toonen zouden; en wierd aan D. *Ferreira* belaſt op te ſtellen, wat hy doorgehaalt wilde hebben, die de vergadering daar aan opgegeven, eenige 'er af doorgehaalt zyn.

Den 24 dito verſcheen hier *Samuel van Mets*, een Joods Rabbyn, dog nu als Krankbezoeker van Amſterdam, met de Ridderſchap. En den 12 Juni D. *Cornelis van der Sluis* uit Amboina, als wettig Predikant, Hy bood zynen dienſt tot 't waarnemen der Maleyſke Kerk hier aan, en verzogt daar toe de hulp dezer vergadering, die hem toetſond, dien dienſt vooreert waar te nemen, zullende nader op zyn verzoek letten, ook verzogt van *Mets* den 10 Juli na Coetsjien te verterecken, om aldaar de Joden te bekeeren, dat men gunſtig voordragen zou.

Den 17 Juli verzogt de Kerkenraat, dat D. *van der Sluis* hier in plaats van D. *Vosmaer* mogt beroepen werden; ook was den 14 dito haar Eerw. verzoek wegens *van Mets* toegeſtaan, gelyk haar Edelheden dit van D. *van der Sluis* den 18 Juli goedgekeurd, en zyn Eerw. hierals vaſt Predikant in de Maleyſke gemeente beroepen hebben.

Den 9 Oetober verſcheen hier de Krankbezoeker *Jan de Graaf*, die verzogt Proponent te werden, gelyk van *Aken* ook dede, die men beide gunſtig voordragen zou. Ook is nu D. *Loderus* na Purmerent gezonden, om 't Avondmaal te bedienen.

Den 23 dito bleek, dat haar Edelheden, volgens beſluit van den 15 dito, een proef-examen van de *Graaf* toetſonden, om daar na tot een recht examen te treden.

Den 18 December verſcheen hier de Krankbezoeker *Abraham Dekker* met de goede Hope.

Den 22 dito is de Heer *van Outhoorn* als politycq Commiſſaris ontlagen, dog eerſt den 18 Januari aanſtaande bedankt, en door den Heer *Johan van Hoorn* verſaris polityc.

Ook hielt men nu 't examen van *Jan de Graaf*, waar toe als Leden der Hooge

Regeering om dit by te woonen, de Heeren *van Outhoorn*, *Johan van Hoorn*, en den Extraordinaris Raad, de Heer *van Kiebeck* verkoren zyn.

Tuſſchen de Caap en Batavia was ook overleden D. *Joannes Coetsius*.

A. 1691. A. 1691.

Den 8 dito verſcheenen de Predikanten D. D. *Nicolaus Kreyvanger*, *Petrus Jacobus Coſterus*, en *Henrik Willem Gordon*, van de Claſſis van Rotterdam, Amſterdam, en Hoorn.

Den 18 dito is *Jan de Graaf*, na dat D. *Joan-* geproponereert had, in 't bywezen der voornoemde Heeren, en uit den Raad van Juſtitie de Heeren *Willem ten Rhyne*, en *Theodorus Zas*, en de Heeren *Sche-* penen *Jan Lambertszoon de Radder*, en *Balthazar Coyett* door D. *Clavius* onderzocht, bequaam bevonden, en daar op tot Proponent gevordert.

Den 22 dito bleek, dat D. *Kreyvanger* den 16 en 17 dito na Macaſſar, D. *Gordon* en *Loderus* na Amboina, en D. *Coſterus* na Ternate beroepen, en dat den 19 ook 't aanſtellen van D. *de Graaf* goedgekeurd was, dien opgelegd is de Nederlanſche belydenis, Catechiſmus, en Acta Synodalia te teekenen, en dan na de Ouderlingen te zitten.

Den 25 dito is ook 't peremptoir examen van D. *de Graaf* op zyn verzoek van den 22 toegeſtaan.

Den 1 Februari zyn van wegen haar Edelheden de zelve Heeren als bevorens, uit den Raad van Juſtitie de Heeren *Cleyer*, en *Johan Duvelaar*, en uit de Schepenen de Heeren *Coyett* en *Jan Hercules* gekoren, om 't peremptoir examen van D. *de Graaf* by te woonen; waar op zyn Eerw. ook heden ondervraagd, en als Predikant met oplegging der handen bevestigt, gelyk daar op den 2 de goedkeuring gevolgt is.

Den 5 dito beſloot men na 't Vaderland te ſchryven, dat men, na 't vorderen van *van Aken*, ophouden zou met andre Krankbezoekers tot Proponenten, ten ware by hoogen nood, te vorderen.

Den 19 dito verſcheen hier D. *Floren-* *tius van den Berg* van de Weſt-kuſt, om na 't Vaderland te gaan; en de Predikant D. *Willem van Wyngaarden*, met Cortgene, uit Zeeland. En nam D. *Loderus* nu ook eerſt aſſcheid na Amboina.

Den 5 Maart verſcheen hier D. *Augustinus Thornton*, als Predikant, van Zeeland.

Heden wierd ook by ſchryvens na Amboina verzogt, dat D. D. *van Bruſſel* en *Hodenspyl*, de belydenis, Cate-

Beſluiten vernietigt.

Een Jood Krankbezoeker.

D. van der Sluis uit Amboina.

D. van der Sluis in de Maleyſke gemeente hierberoepen.

Proef-examen toegeſtaan.

De Heer Johan van Hoorn Commiſſaris polityc.

1690.

A. 1691.

D. Kreyvanger na Macaſſar. D. D. Loderus en Gordon na Amboina, enz.

D. de Graaf Predikant.

D. van den Berg na 't Vaderland.

chis-

80 J A V A A N S C H E Z A A K E N

1691. chismus, en Acta Synodalia zouden teekenen.

Ook was nu 't nazien van 't N. T. in 't Portugees ten einde; dog met 't drukken zou men wagten; tot de Exemplaren, met de pen verbeterd, alle zouden uitgedeelt zyn.

Staat van Sumatra's Kerk. Den 2 April leverde *D. van den Berg* den staat van de Kerk van Sumatra over, en vertrok in 't einde dezesjaars na 't Vaderland.

D.D. van Beek en Clavius dood. Den 18 Juni bleek, dat *D. van Beek* op Macassar, en *D. Clavius* hier overleden was, zynde de laatste den 14 dito nog in 't leven geweest.

D.D. van Wyn-gaarden, en Thorton hier beroepen. Den 31 Juli hadden haar Edelheden hier als vaste Predikanten beroepen *D. D. Willem van Wyn-gaarden*, en *Augustinus Thornton*, om niet alleen in de Duitse, maar om ook in de Maleytsche of Portugeesche taalen gebruikt te werden, waar toe zig ook de andre beroepene Predikanten van Batavia bequaam moesten maken, op dat haar Edelheden niet noodzaak mogten werden, om andre van buiten, naarfziger dan zy, in hun plaats beroepen, en hen in hunne plaats na buiten te zenden; dat een vry scherpe bedreiging, en 't recht middel niet was, om Predikanten tot 't leeren van taalen aan te moedigen.

Deze 2 broederen namen dit beroep op die voorwaarde aan, en verkozen de Portugeesche taal; 't geen men wel dient op te merken, alzoo het hier na nog te pas komen zal.

D. Ferreira dood. In deze maand Augustus, of de volgende is *D. Ferreira* (zoo my toefchynt) overleden, alzoo hy den 6 dito nog teekende, en 'er na dien tyd niets meer van zyn Eerw: blykt.

Den 20 dito verzogt de Krankbezoeker van *Akeu* weer om Proponent te werden, dien men eens zou laten proponeeren.

Den 20 September verscheen *D. Theodorius Hilarius* als Predikant, met Java, van Amsterdam.

De Heer de Haas Commissaris politiq. Den 15 October is de Heer van Hoorn, alzoo nu Directeur Generaal geworden was, als Commissaris politiq ontslagen, en vervangen door de Heer *Dirk de Haas*, Ordinaar Raad van Indiën.

Ook was *D. Thornton* nu byna in staat, om alle zondag Portugees te prediken; dog *D. Coop a Groen* niet, zoo dat zyn beurt zoo lang door *D. D. Costerus* en *Hilarius* verzogt zou werden.

Den 27 December verscheen *D. Joannes Stampioen*, van Rotterdam, met de Schelde.

A. 1692.

A. 1692.

Den 7 Januari quam hier *D. Simey*

lan en ziek uit Banda.

Den 14 dito besloot men, op 't voorstel van den Commissaris, wegens 't drukken van 't N. T. in 't Portugees, hier 'er een preuve van te nemen, en, zoo die wel beviel, zou men 't hier drukken.

Den 21 verscheen hier *D. Abraham Feylingius*, van Delft, met Hoogergeest, als Predikant; ook was de Predikant *D. Joannes Molineus* op de reizte ontront dezen tyd overleden.

En hadden haar Edelheden goedgevonden *D. Feylingius* de 31 dito na Amboina te beroepen, en ontront *D. Stampioen* vast te stellen, dat hy een jaar in Amboina blyven, en dan na Ternate vertrekken zou.

Op een vrage van Macassar, of men ook Lutheranen, Arminianen en Papisten, over kinderen ten doop liet staan, vond men goed te antwoorden, dat men in deze Kerk gewoon was Lutherse en Arminianen dat toe te laten, dog geen Papisten; daar nogtans de cerite al zoo weinig als de laatste de vragen, die hen gedaan werden, kunnen beantwoorden, en daar dit vlak tegen 't oude gebruik dezer Kerk streed; behalven dat zy (myns oordeels) geen magt heeft, om tegen de gewoontens van onze Kerk in 't Vaderland in dit stuk aan te gaan.

Ook verscheen nu de Krankbezoeker *Michiel Barendszoon* met Domburg, van Zeeland.

En stond nu *D. Costerus* op zyn vertrek na Ternate. Haar Eerw: kregen nu ook last, om 't N. T. hier te mogen drukken, ook zouden de inhouden des Kapittels 'er werden by gedaan, en zyn tot Revisores *D. D. Zas* en *op den Akker* gesteld enz.

Den 10 Maart verschenen hier *D. D. Philippus de Vriest*, en *Hermannus Coldeborn*, met Oost-Souburg van Zeeland, en met Oosthuizen, van Enkhuizen, ook verzogt *Ysbrand Pieterszoon de Vbs* om op Onrust te leggen, die uitgestelt is.

Den 20 dito stonden haar Edelheden toe 1500 Exemplaren van 't N. T. te drukken.

Den 24 dito verscheen *D. Joannes van Lodensteyn* als Predikant, met Berkel, van Delft.

Den 30 April bleek, dat den 31 Maart *D. D. Simey* en *de Vriest* na Ceylon beroepen waren, en dat *D. Coldeborn* voor een springtogt na de West-kust gaan zou.

Den 28 dito verscheen *D. Regnerus Kroonenburg* als Predikant, met Saamslag van Zeeland, die op den zelve dag mede na Ceylon beroepen is.

Den 2 Juni ging *D. de Vriest* vooraf,

1692. *D. Simey* uit Banda,

D. Feylingius na Amboina.

D. Stampioen na Amboina.

Lutheranen tot doopvaders toegegaan, dog geen Papisten.

De druk van 't N. T. toegegaan.

D. Coldeborn na de West-kust.

D. Kroonenburg na Ceylon.

1692. af, dog de andre bleven nog.
 D. Loderus uit Amboina. Den 23 dito verscheen hier wettig uit Amboina D. Loderus; verzogt de vergadering 'er aan te prediken, dog is uitgefeld.

Den 14 Juli vernieuwde de Krankbezoeker van Aken zyn vorig verzoek, om Proponent te werden in de Maleysche taal, dien men nog een Text geven zou.

Verboden te preeken. Den 28 dito nam D. Kroonenburg afscheid; en den 4 Augusti verboden haar Edelheden D. Loderus, om dat zig zeer oneerbiedig tegen de Regeering in Amboina gedragen had, te prediken, en zou ten eersten na 't Vaderland vertrekken.

Den 25 dito gaf D. van Lodensteyn bericht van zynen Bantamsen togt.

Herfelt, gaat na Bengale. Den 28 September komt Dionysius Pirron als Krankbezoeker en Voorzanger in de Stads-Kerk voor, ook verzogt D. Loderus na bekentenis van zyn misflag herfeld, en op de Vloot na Bengale geplaatst te werden, dat hem toegestaan is, mits dat wederom keeren, en nergensblyven moest.

Van Aken's verzoek toegestaan. Den 27 October is van Aken's verzoek en examen, om Proponent te werden, toegestaan; om 't welke als leden der Hooge Regeering by te woonen, de Heeren van Hoorn, de Haas, en den geheimfchryver de Heer de Roo, van den Raad van Justitie, de Heeren van den Brande en Zas, en uit de Schepenen de Heeren, Bartel Claaszoon, Aalbos en Ketting gefeld zyn; waar op hy den 5 November door D. Zas tot volkomen genoegens onderzocht, bequaam bevonden, tot Proponent gevordert, den 7 November goedgekeurt, en hem ook opgelegd is

de Nederlandfche belydenis, de Catechismus, en Acta Synodalia te teekenen.

Ook bleek den 5 November, dat D. Leydekker den 27 October een gefchrift wegens 't overzetten van de H. Schriftuur ingelevert had, uit het welke te zien was, dat de Kerkenraat op 't schryven van die van Amboina over twee jaaren wegens de noodzakelykheit van dat overzetten, zyn Eerw: verzogt had, om dat werk op zig te nemen, 't geen Hy ook aangenomen heeft op voorwaarden, dat de vergadering geliefde goed te vinden, om te minder in dit werk te verflaauwen;

- 1 De goedkeuring der Hooge Regeering hier over te verzoeken.
- 2 Een middel van verlichting ontrent zyn dienst te vinden.
- 3 Dat ook ider boek, afgedaan zynde, mogt overzien werden door zoodanige, en op zulk een tyd, als de vergaderind goed vinden zou.

Den 24 dito is aan D. van Aken ook toegestaan beneden de Ouderlingen te zitten.

Den 1 December kreeg de vergadeen brief van Nagapatnam met een gedeelte van 't O. T. in 't Portugees, aldaar onder oude Kerk-papieren gevonden.

D. van Wyngaarden, aangefproken zynde, dat nog geen Portugees predikte, verfchoonde zig op zyn fleepende ziekte; waar over zyn Eerw: den 19 Januari weer aangefproken is.

Den 15 dito verscheen D. Coldedeborn hier weer van de West-kuft.

V Y F T I E N D E H O O F D S T U K.

Vervolg der zaaken van den Godsdienst op Java van den jare 1693 tot 1697.

A. 1693. D. Kreyvanger, D. Costerus, D. Coldedeborn. Den 12 Januari bleek, dat haar Edelheden den 7 dito goedgevonden hadden D. Kreyvanger van Macassar na Banda, D. Costerus van Ternate op Macassar te plaatsen, (dat niet voortging) D. Coldedeborn na Amboina, en D. van Aken (diens peremptoir examen zy toefonden) na Ternate te beroepen.

Van Aken tot Predikant gevordert. Den 29 dito wierd D. van Aken, in 't bywezen van de Heer de Haas, de Heer Govert van Hoorn, algemeen Visitateur, de Heer de Roo, geheimfchryver harer Edelheden, de Heer Zas, Raad van Justitie, en den geheimfchryver de Heer Quevellerius, na dat geprooneerd had, door D. Zas ondervraagt, bequaam bevonden, en met oplegging der handen, op 't goedvinden van den Heer Commiff-

laris politycq, tot Predikant gevordert; die daar op den 9 Februari afscheid van deze vergadering na Ternate genomen heeft.

Den 23 dito verscheen hier D. Petrus Bierman, met Waddingsveen, als Predikant van Rotterdam.

Ook vertrokken kort daar aan D. D. Coldedeborn en Bierman van hier na Amboina, alzo beide haar Eerw: derwaards beroepen waren door haar Edelheden.

Den 30 dito verscheen D. Joannes Balk met 't Huis ter Loo van Amsterdam, als Predikant; ook had D. Zas tot nog toe, by ziekte van D. Thornton, den Portugeefchen dienst waargenomen, dat hy nog een maand doen zou, zynde D. Thornton al van den 4 December ziek geweest.

1693. Den 6 April verscheen hier *D. Wy-*
mandus Flavius Ooms van Wyngaarden als
Predikant, met Dieren van Amsterdam.

De Revisores van den druk van 't N.
Titel- T. maakten bekend, dat zy haast ten
blad voor einde waren, waar by met goedvinden
't N. T. in harer Edelheden verscheide uitdrukkin-
't Portu- gen, den 20 April te zien, gevoegt
gees. werden, te kennen gevende, dat dit
werk op bevel harer Edelheden, en na
dat het met goedkeuring van den Ker-
kenraat door *D. D. Zas* en *op den Akker*
nagezien, en 't titel-blad verandert was,
uitgegeven wierd.

Den 4 Mey verzogt *D. Zas* ontslag
van de Portugeesche beurt, dat toege-
staan, en goedgevonden is een Predikant
tot het leeren van 't Portugees aan te
stellen; en den 6 dito bleek, dat *D. Thorn-*
ton kort 'er na zelf weer prediken zou.

Ook verzogten haar Edelheden 't nader
oordeel van haar Eerw: over de ver-
lichting van *D. Leydekkers* dienst, die dit
aan zyn Eerw: stelden, die 'er nader op
denken zou; waar op zyn Eerw: van zyne
weck-beurten onthef is; en toen heb-
ben haar Edelheden, zoo den 25 dito
bleek, den 18 dito verder geantwoord,
dat zy 't voornemen van *D. Leydekker*,
belangende zyne overzetting der *H.*
Schriften in de Maleytse taal, als een pry-
zelyke zaak aanzagen en goedkeurden,
gelyk ook de verdere middelen tot 't na-
zien van een of meer boeken, en tot ver-
lichting van zyn dienst, waar op *D. Ley-*
dekker dit werk verder aannam.

Den 22 Juni verscheenen hier *D. Chri-*
stianus Fredericus Nucella, met Bantam,
van Amsterdam, en *D. Cornelius Coute-*
rier, met Vosmaar, van Zeeland, als
Predikanten.

Den 2 Juli verscheen *D. Loderus* weer
hier, en gaf een bericht over van 't ge-
ne zyn Eerw: in Bengale verricht had.

Den 9 dito storte *D. Thornton* weer in,
diens beurt *D. Zas* weer waarnemen zou,
ook bood *D. Ooms van Wyngaarden* zyn
dienst aan, om Portugees te prediken,
waar af over agt dagen een preuve ge-
ven zou.

D. Loderus wierd den 13 dito over
een nieuwe mislag weer in statu als be-
vorens gesteld.

Ook zei *D. Hilarius* in staat te zyn, om
alle 14 dagen, zoo niet memoriter, ten
minsten by geschriften een Predikatie te
doen, dat aangenomen is, en waar van
over agt dagen een preuve geven zou; ook
had *D. Ooms van Wyngaarden* aangenomen
alle agt daagen eens Portugees te
prediken, die dat ook zoo den 20 Juli
bleek, tot veel genoegen gedaan had.

Den 17 Augusti verscheen hier uit
Banda *D. Gobius*, en van Macassar *D.*
Kreyvanger, welker zaaken nader behan-

deling versiechten.

D. Loderus zou met de Vloot weer na
de Kust varen, dog was niet in staat
wegens ziekte.

Den 24 dito verscheen hier *D. Willem*
Henrik Gordon, met een behoorlyke Kerk-
getuigenis uit Banda, en ook eene uit
Amboina, by hem, toen hy na Harocco
ging, ontfangen, nevens eenige verdre
bewyzen, hoedanig hy door de Heer
Schagen gehandelt was, verzoekende den
goeden Raad en hulp der vergadering in
zync zaak.

D. Ooms van Wyngaarden had ettylike
maalen, en *D. van Wyngaarden* en *D.*
Hilarius een a twee maal in 't Portugees
gepredikt.

D. Gobius wierd den 15 dito by haar
Edelheden uitgesteld, ter tyd toe dat
den Kerkenraat haar Edelheden van haar
oordeel over zyn zaak zou gedient heb-
ben, hielden *D. Kreyvangers* zaak nog
in beraad, zonden *D. Couterier* voor een
togt na Bantam, en *D. Balk* zou na de
West-kust gaan.

Den 7 September zond *D. Simey* een
boekje of schrift over *Mozes* verus & anti-
quus genaamd, zynde't begin van een werk.

De Kerkenraat besloot den 10 Sep-
tember over *D. Gobius* zaak, dat hy al
lang moest anders behandelt zyn, waar
af zy haar Edelheden ten zynen voordeele
kennis zouden geven; waar na zyn
Eerw: hier is overleden; dog ont-
trent *D. Gordon* vonden zy best, hem na
haar Edelheden te wyzen; en in opzigt
van de middelen tot zyn bestaan, beslo-
ten de broederen, dat de Voorzitter
hem zoo veel zou ter hand stellen, als
ider van hen in der tyd goedvinden zou
zyn Eerw: te geven; gelyk hem dat door
D. op den Akker overgegeven is.

Den 12 October verscheen *D. Hode-*
nyl over Amboina, zynde uit Ternate
opgezonden, gelyk ook *D. Costerus*,
waar by dan zyne vorige schikking na
Macassar, gelyk wy hier zien, verviel.

Ook verscheen nu met de Carthago, als
Predikant, van Zeeland, *D. Jacobus Rouse-*

Den 26 dito zei de vergadering niet in
staat te zyn, om over *D. Simey's* schrift
haar oordeel te uiten, voor dat zy't ge-
heel werk zagen.

D. Nucella quam den 2 November van
Bantam ook weer hier, en hadden
haar Edelheden *D. Loderus* weder her-
steld, en na Banda beroepen, uit welke
Landvoogdy den 9 dito ook *D. Er-*
nestus de Witte wettig overquam, en
van de Caap de goede Hope de Predi-
kant *D. Leonard Terwolt*.

Ook bleek nu, dat *D. Leydekker* met
zync overzetting tot 1 Reg: 6. gekomen
was, verzoekende, dat 't reeds afgedane
mocht nagezien, en haar Edelheden voor-
gedragen werden.

Den

D. Krey-
vanger
van Ma-
cassar.

1693.
D. Lode-
rus op de
Vloot.

D. D.
Gobius,
Kreyvan-
ger, *Balk*
Coute-
riers en
Gordons
zaaken.

D. Hode-
nyl en
D. Coste-
rus opge-
zonden.

D. Nucel-
la van
Bantam.
D. Lode-
rus her-
stelt.

D. Ley-
dekkers
overzet-
ting.

1693. Den 26 dito bleek, dat *D. Witte* den 10 dito na Macassar beroepen, en *D. Terwolt* na 't Vaderland verloft was; waar nevens haar Edelheden *D. Nucella* den 12 dito na Amboina beroepen hadden.

Commiffaris politycq geen Lidmaat.

Den 17 December bleek, ook by fchryvens uit Ternate, dat de Commiffaris politycq aldaar, de Heer *Erberveld*, nog geen Lidmaat was, waar af men haer Edelheden kennis geven zou, om daar in te voorzien, die daar ontrent den 28 dito belasten, dat men den tweeden perzoon aanstellen zal, als hy Lidmaat was.

A. 1694.

A. 1694.

D. Thornton na Timor.

Den 14 Januari bleek, dat haar Edelheden by Extract van den 13 dito aan *D. Thornton* belasten Timor te gaan bezoeken, waar tegen zyn Eerw: de hulp dezer vergadering verzogt, om vooral wegens zyne langdurige ziekte daar af verſchoont te werden. Zy deden dit den 18 dito ook zeer kragtig; hoewel 't weinig hielp. En dus wilde men een zeer bequaam man, die nu 't Portugees verſtant, van kant zenden, daar zyn Portugees niet te pas quam.

Den 25 dito verſcheen *D. Ludovicus de Mey*, als Predikant met de Koning *William*, van Amſterdam.

D. D. Hodenpylen Cofterus herſteit. D. Feylingius na Banda.

Ook bleek, dat haar Edelheden den 15 dito *D. D. Hodenpyl* en *Cofterus*, na bekentenis van hun mislagen, weer herſteit, en den eerſten na Amboina, en den laatſten na Banda beroepen hadden; daar beneven hadden zy den 18 *D. Feylingius* uit Amboina na Banda verplaatſt; dog *D. Cofterus* verzogt om ziekte van Banda bevryd te zyn, en te mogen na 't Vaderland gaan, dat hem toegestaan is, mits dat, zoo lang hier bleef, geen ſoldy winnen zou.

Ook bleek by een Extract van den 19, dat haar Edelheden by 't beſlotene over *D. Thornton* beven volharden; en dat enkel maar om *Ooms van Wyngaarden* hier in te dringen.

Den 1 Februari nam *D. Thornton* na Timor aſſcheid; gelyk ook *D. D. Loderus* en *Hodenpyl* na hunne Kerken; terwyl *D. Ooms van Wyngaarden* *D. Thornton*s beurt, en *D. D. Roſſe* en *de Mey* *D. Leydekkers* voormiddags beurt waarnemen zou.

Den 15 Maart *D. de Mey*, ſchielyk een overval krygende, en eerſt 's morgens ten 7 uren waarſchuwende, had *D. Zas* genoodzaakt om, in de Kerk zittende, onverwagt te moeten prediken.

D. Balk was van de Weſtkuſt weder gekomen, en leverde een berigt van zynen togt over.

Den 22 dito bleek, dat *D. Coop a Groen* nu 2 maanden was ziek geweest.

Den 5 April quam hier, *D. Petrus Revenge*, als Krankbezoeker met Beyeren, van Delft, zynde Predikant geweest, en by die zelve Claſſis aangenomen, verzogt daar op den 19 dito, om hier als Predikant gebruikt te werden, en daar toe de voorſprake, en verlof om nu en dan te prediken, dat beide toegestaan is; te meer, alzoo onderweeg met verlof der Heeren Bewindhebbers gepredikt had. Hy wierd aanbevolen, en haar Edelheden zeiden, dat zy hem als Predikant gebruiken zouden, zo ras een nieuwe dienſte aangeſtelt te werden.

D. Kreyvanger verzogt den 3 Mey de affchriften van 't gene over hem voorgevallen was, dat hem op zyn tyd, als hy vertrekken zou, toegestaan is.

D. Kreyvanger affchriften verleen.

Den 17 dito bleek, dat haar Edelheden den 10 dito beſloten hadden *D. Kreyvanger* buiten dienſt en ſoldy na 't Vaderland te zenden, en hem 't zitten in de Predikanten bank te verbieden; ook zou hem beſtaft werden binnen agt dagen den Kerkenraat genoegh over zyne ſcherpe bejegening te geven, of dat hy door andre middelen van haar Edelheden daar toe zoude gedwongen werden.

Den 7 Juni verſcheen ik uit Amboina weder alhier.

De Schryver uit Amboina.

Den 16 dito wierd van *D. Wyngaarden* aangenomen, mede in 't Portugees om de 14 dagen te prediken, alzoo zyn Eerw: nu van de donderdags beurt van *D. Leydekker* ontflagen, en die aan *D. de Mey* overgegeven was, die ook zeide in ſtaat te zyn, om een prouve in 't Portugees te geven, dat met vreugde gehoort wierd, en dat men met de eerſte gelegenheit zou te gemoet zien.

Ondertuſſchen verſcheen *D. Thornton* D. Thornton van Timor, en verzogt weder zyn ton van beurt hier waar te nemen, dat toegeſtaan is.

D. Thornton van Timor.

By ſchryvens van den Landvoogd op Ceylon, den Heer *Thomas van Rbee*, bleek den 6 September, dat *D. Simon Cat*, eenige ſchriften uit het Duitsch in het Cingaleeſch en Malabaars vertaalt had, die, door *D. Adriaan de Mey* overzien zynde, zy nu geerne gedrukt zagen, waar over haar Edelheden eerſt het oordeel van dezen Kerkenraat verzogten.

Den 11 Oktober bleek ook, dat haar Edelheden den 5 dito in opzigt van *D. Cofterus* hadden beſloten, dat hy buiten dienſt na 't Vaderland vertrekken zou.

D. Cofterus buiten dienſt.

En den 1 Nov: is beſloten, dat de buiten-Predikanten in vergadering zitten en een beſluitende ſtem zouden hebben over alle buiten valte bediening zynde Krankbezoekers, dog een raadgevende over zulke, die op de ſchepen voeren, dat niet in den haak was, alzoo dat zaaken van eenen aard waren.

Stem der buiten-Predikanten.

84 J A V A A N S C H E Z A A K E N

1694. Ook bleek nu uit schryvens der Heeren 17nen van den 8 Juli 1693, dat *D. Ferreira* tot 't laatste Kapittel van Ezechiel gekomen, en toen overleden zynde, het haar Ed: begeerte nu verder was, dat men op Batavia, of elders, na bequame mannen zou omzien, om dit werk te voleinden; waar op *D. op den Akker* zeide, dat hy dit van 't 21 vers van 't 48 Kapittel van Ezechiel, met de argumenta capitum 'er by, al voleindigt, en overgezegt had, waar van haar Edelheden kennis zou gegeven werden.

Affchriften gegeven.

Den 15 dito verscheen hier *D. Gerardus Hey*, van Delft met Zion. Ook verzogt *D. Kreyvanger* de affchriften van 't verhandelde over hem, die hem toegestaan zyn, gelyk mede aan *D. Costerus*.

De Schryver na 't Vaderland.

Den 22 dito nam ik affcheit van deze vergadering, zullende nu na 't Vaderland vertrekken, en werd van haar Eerw: weer allen zegen toegewencht.

D. op den Akkers Psalmen.

Ook is *D. Balk* hier in dit jaar by myn aanwezen overleden, als ook *D. Revengé*. Daar beneven bood *D. op den Akker* 30 Psalmen in 't Portugees, volgens onze wyzen gefeld, aan, om overzien te werden, zynde meest zyn Eerw: eigen werk, 't welk toegestaan is, waar over naderhand *D. D. Zas*, *Thornton*, en nog een ander, tot Revisores gefeld zyn.

A. 1695.

D. Leydekkers overzetting tot 't midden van Job.

D. Leydekker was met zyne overzetting nu gekomen tot het midden van 't boek *Jobs*, verzoekende niet alleen 't verder noodige om dit na te zien, maar dat haar Edelheden, onder welker goedkeuring dit werk begonnen was, daar van ook kennis aan de Heeren 17nen geliefden te geven, en te verzoeken, dat geen andre overzetting des Bybels, dan die met haar Edelheden goedkeuring ondernomen was, mogt gedrukt werden, te meer, dewyl ik aan deze vergadering voorgegeven had, dat ik met myne overzetting des O. T. in de Maleytsche taal zoo verre gevordert was, dat, in 't Vaderland komende, dat werk meinde in dien staat te zullen hebben, om het ter drukpers te konnen aanbieden. Welk verzoek zyn Eerw: is toegestaan.

Des Schryvers overzetting.

De Kerkenraad daar tegen.

Ook stelde *D. Leydekker* voor, dit by een byzonder briefje aan de Heeren 17nen bekend te maken; dat mede goedgevonden wierd.

Alle welke ongegronde voorzorge tegen myn werk hem daar na weinig geholpen heeft.

Den 24 dito zei *D. Wyngaarden*, dat hy alle agt dagen eens Portugees prediken zou.

Den 31 dito is *D. de Mey* voor een

springtogt na Timor gezonden. En ging *D. Hey* voor een springtogt na Bantam.

1695.

Den 28 dito wierd bekend gemaakt, dat *D. Illarius* een springtogt na Japara doen zou, die den 2 May weerkeerde, en berigt van zyn togt, wegens 't bedienen der H. Sacramenten, aldaar gaf.

Den 9 May de Psalmen van *D. op den Akker* nagezien zynde, verzogt zyn Eerw: dat die mogten in gebruik gebragt werden, dat de vergadering noodig vind, dog eerst aan haar Edelheden voordragen zal.

Den 16 dito bleek, dat *D. Wyngaarden* voor een springtogt na de Westkust gaan zou; een recht middel om alle de aangewende moeite van dien Heer in de Portugeesche taal onnut te maken, en te veridelen.

D. Wyn-gaarden na de Westkust.

Den 1 Juni zei *D. Thornton* van zyn Edelheit verstaan te hebben, dat haar Edelheden hem na Malacca beroepen hadden, om *D. Goting* te vervangen, dat hem zeer vreemd voorquam, even als of hy ergens in mogt misdaan hebben, 't geen van de vergadering verzogt te mogen weten, waar op buiten staande, zeide de zelve niets tegen hem te hebben, stelde voor, of de vergadering diehalven niet behoorde dit te fremmen, en, zoo veel mogelyk was, te beletten, dat zy volgens belofte den 6 dito ook dede, op welke dag ook bleek, dat haar Edelheden 't invoeren van *D. op den Akkers* Psalmen den 13 May besloten hadden toe te staan.

D. Thornton na Malacca.

D. op den Akkers Psalmen toegestaan.

Den 13 dito verscheen hier *D. Lodorus* uit Banda, wel met een goede getuigenis, dog opgezonden door de Regeering, om dat geweigert had na de Zuid-Ooster Eilanden te gaan.

D. Lodorus opgezonden.

Den 27 dito verscheen hier *D. Gajus Andre* met 't Pampus, van Zeeland.

Ook sprak men den 22 der voorleden maand om een begin te maken van 't overzien van 't O. T. in 't Portugees, waar over nader zou gesproken werden; dat ook den 5 September gedaan is, by welke gelegenheit ook weder *D. Thorntons* verblyf verzogt is, alzoo niemand, dan *D. D. op den Akker* en *Zas*, de Portugeesche taal verstonden; waar uit my *D. Ooms* toefchynt, dat *D. Ooms van Wyngaarden* al moet overleden zyn, gelyk my dat zeer waarschynelyk voorkomt; dog den de regte tyd is my niet bekend, ende blykt hier niet.

D. Ooms van Wyn-gaarden overleden.

Den 6 October verscheen *D. de Mey* weer hier van Timor, en den 14 November *D. van Wyngaarden* van de Westkust.

D. de Mey van Timor. D. Wyn-gaarden van de Westkust.

A. 1696.

Den 16 Januari is *D. van Wyngaarden* zon-

zon-

1696. zonder eenige bondige reden na Amboina (daar hem geen Portugeefch te pas quam) beroepen, dat hy den 19 dito affloeg, waar op den 17 dito buiten dienst en foldy gesteld is, ter tyd toe dat hy derwaards gaan zou, waar op, na verzoek van getuigenis wegens zyn dienst en gedrag (dat hem toegestaan wierd) opgestaan en vertrokken is. Zynde dit een daad van haar Edelheden (gelyk ook D. *Thorntons* beroep na Malacca) die niet wel was.

D. *Leydekkers* overzetting. Den 23 dito was D. *Leydekker* met zyne overzetting tot het 17 Kap: der Spreuken Salomons gekomen.

D. *Loderus* herstelt. Haar Edelheden (zoo den 30 dito bleek) hadden den 28 dito D. *Loderus* weer herstelt, en hem weer na Banda belasten te gaan, zullende zyne foldy wel van de tyd der overzending, dog geen buiten-voordeelen, genieten.

D. *de Mey* na Amboina. Ook hadden zy, in D. *van Wyngaardens* plaats na Amboina beroepen D. *Hey*, en ook D. *de Mey*, waar na toe de laatste den 6 Februari affcheid nam, gelyk de eerste dat den 6 dito gedaan had; dog hy ging na Macassar, als blyken zal.

D. *Andre* na de Westkust. Den 16 April verscheen hier D. *Hercules van Loon*, met Nigtevegt, van Caap de goede Hope, daar 16 maanden gelegen had; als mede D. *Joannes Kizenga*, met Brandenburg van Amsterdam.

D. *van der Sluis* verlost. Den 30 dito bleek, dat D. *Gajus Andre*, volgens extract van den 7 May, na de Westkust zou gaan, gelyk men den 4 Juni zag, dat D. *van der Sluis*, na 23 jaaren dienst, na 't Vaderland verlost was.

Den 13 Augusti verscheen hier als Predikant D. *Christiaan Poleman*, van Zeeland.

D. *Hilarius* overleden. Den 3 September bleek, dat D. *Hilarius* overleden was; en besloot men voortaan de dood der Predikanten te melden, of aan te teekenen, dat al eer behoorende gedaan te zyn.

Den 17 dito verscheen hier den Krankbezoeker *Cornelis Stevenszoon*, met Kattendyk, en *Samuel Rademaker* met Vryburg.

D. *Gordon* verlost. Den 15 October was D. *Gordon* na 't Vaderland verlost, verzoekende afschriften van alles, dat hem noodig was, die hem ook toegestaan zyn.

Den 10 December was D. *Leydekker* met zyne overzetting tot Jesaiä 44 gekomen. En maakte D. *op den Akker* den 17 dito bekend, dat hy de 150 Psalmen in 't Portugees overgezet had.

D. *D.* Rouf en tract van den 18 dito, als vaste Predikanten beroepen, D. *Jacobus Rouf* en D. *Joannes Kizenga*, D. *Andre* was geplaatst op Onrust, en zou de verdre buitenposten op Java waarnemen.

Ook was D. *van Loon* verlost na 't Vaderland, die nu affcheid nam; En alzoo D. *van der Sluis* mede verlost, zoumen haar Edelheden om een ander Maleyts Predikant verzoeken, en ook letten op een man, die den Bybel zou kunnen helpen overzien.

A. 1697.

Den 7 Januari nam D. *Gordon*, en ook A. 1697, D. *van der Sluis* affcheid.

Den 21 dito bood D. *Leydekker* aan eenigen tyd Maleyts te prediken (dat zyn Eerw: noit gedaan heeft, dewyl hy 't maar las), om die Kerk in stand te houden, alzoo haar Edelheden 't beroep van een ander Predikant in de zelve nog wat uitsfelden, dog gat in overweging, alzoo zyn overzetting hier door veragterten zou, en al menigmaal geeischt was, wat nu diende voor te gaan, waar af men haar Edelheden kennis geven zou. Ook stelde D. *Leydekker* verder voor, dat wel 6 of 12 we-

ken te willen doen, zoo D. *Poleman* zyn Duitse namiddag beurt waarnemen wilde, die zeide wel te willen, dog niet te kunnen, alzoo hy by zyn Edelheit aangenomen had zig tot den Portugeefchen dienst bequaam te maken.

D. *Andre* verscheen den 4 Februari weer van de Westkust, en deed berigt van zyn togt op den 18 dier maand.

Daar beneven vonden haar Edelheden, by extract van den 1 Februari, goed, by hun vorig besluit. in opzigt van 't beroepen van een Maleyts Predikant, te volherden, en te belasten, dat 'er voor eerst maar door een voorlezer zou voorgelezen werden.

Ook zat den 18 Februari D. *van Wyngaarden* wegens zekere zware zaak, die uit zyn afzetten gesproten was, in gyzeling.

Den 23 September verscheen hier D. *Hero Nicolai Krul*, als Predikant, met de Crab van Hoorn.

Den 28 October besloot men aan de Synodus van Zuid-Holland en de Classis van Amsterdam bekend te maken, dat de Classis van Noord-Holland en aan de Classis van Walcheren over myne overzetting des Bybels in de Maleytsche taal geantwoord had; en alzoo de Synodus van Noord-Holland gezegt had voor myne overzetting te zyn, en haar best te zullen doen, dat die gedrukt wierd, zoo zouden zy van haar antwoord aan die Synodus ook kennis aan haar Edelheden geven, om zig by hun schryvens aan de Heeren 17nen daar af te bedienen.

Den 4 November verscheen hier D. *Hey* over Samarang van Macassar.

Den 18 dito blykt, dat haar Edelheden hier in de Maleytsche gemeente D. *Petrus van der Vorm* uit Amboina op Maleytsche gemeente.

1697. den 12 November beriepen; en be- 1 ten toen D. Krul derwaards te zenden. 1697.
D. Krul
na Am-
boina.

Z E S T I E N D E H O O F T S T U K.

Vervolg der zaaken van den Godsdienst op Java van den jare 1698 tot 1702.

A. 1698.
Of men 't
Avond-
maal met
ryften
brood
uitdeelen
mag.

DEn 9 Januari bleek, dat D. *Feylingius* met den Kerken-
raat in Banda goedgevonden
had 't Avondmaal, by ge-
brek van tarw, met ryft-
brood niet te bedienen, waar over haar
Edelheden 't oordeel van dezen Kerken-
raat eifchten, die tot antwoord gaven,
dat zy die daad voor zeer onbillyk en on-
gegrond hielden, alzoo dat met allerlei
brood, en derhalven ook met ryftbrood,
geschieden mogt, vermits dit nergens
verboden wierd, nog tegen den aard of
't wezen van 't Avondmaal streed, daar
't in tegendeel tegen de Christelyke vry-
heit, en tegen de uitbreiding van Christi
Koninkryk over de gansche wereld stry-
den zou, dit niet te mogen doen, alzoo
't Ryk Christi geen Ryk van spyze of
drank, en aldus aan die dienstbaarheid
van tarw ook niet gebonden is. Een ge-
voelen, niet alleen van die Kerk, maar ook
van Beza in Epistola 2 ad Thilium gestaafd,
weshalven men, by gebrek van wyn en
brood, zulke dingen gebruiken mogt, die
de zelve kragt hebben, om 't lichaam te
voeden. Van 't zelve oordeel is ook *Pa-
raeus L. 1 de symb. sacram. Voet: in Polit:
Eccles. part: 1 pag. 732. Balduinus* (een
Lutheraan) in *Casib: Conscient: L. 2 c. 8.
cas: 8.*

Revisores
over de
Psalmen.
Den 20 besloot men de Psalmen van
D. op den Akker te laten overzien door
de Heeren *Zas, Thornton*, en op den Ak-
ker zelf.

D. Pole-
man pre-
dikt Por-
tugees.
Op de 2 Juni bleek, dat D. *Poleman*
op zondag morgen Portugees prediken
zou, zoo hy 'er toe verklaarde in staat
te zyn.

Nu quam ook D. *Rouffe* als overleden
voor; die den 16 May gestorven is.

D. van der
Vorm
hier Pre-
dikant.
Heden verscheen ook D. *van der Vorm*
uit Amboina, die hier als Predikant in
de Maleytsche gemeente beroepen was.

Den 16 dito stelde D. *van der Vorm*
voor zyne genegenheit, om de Psalmen
in Maleyts rym te brengen, dog om
dit niet vrugteloo te beginnen, verzogt
zyn Eerw: de voorspraak dezer vergade-
ring by haar Edelheden, op dat zy, vol-
tooid zynde, mogten gedrukt werden,
dat de vergadering aannam te doen; ook
verbond hy zig dit spoedig te zullen vol-
einden.

D. Andre
na de
Westkust.
D. *Andre* zou weer na de Westkust
gaan.

Den 21 Juli wierd op nieuw (alzo
nu D. *van der Vorm* hier gekomen was)

aangedrongen, om 't besluit harer Edel- Voorstel
heden van den 25 May 1693 over 't om den
weer nazien van den Bybel in de Ma- Bybel in
leytsche taal te vernieuwen en voortgang 't Maleyts
te doen nemen, te meer, alzoo D. *van na te zien.*
der Vorm daar toe zyn dienst aanbod,
met voorgeven, dat nog wel een be-
quame derde perzoon zou konnen uit-
gevonden werden, waar over de ver-
gadering aannam per naasten breeder te
spreken, gelyk zy den 28 dito besloot
haar Edelheden bekend te maken, dat
D. D. *Leydekker* en *van der Vorm* hun
dienst tot het overzien van 't O. T.
in 't Maleyts aanboden, en als een der-
de man droeg men voor *Cornelis Mutter*,
Boekhouder, en gewezen overzetter in
de Maleytsche taal, en derhalven (een
kragtige dringreden) ook taalkundig,
waar op zy haar Edelheden nader goed-
vinden konden verwagten; dog zy voeg-
den 'er niet by, dat dezen *Mutter* geen
Hebreeus nog Grieks verstond, nog
Godsgeleerde was dat egter in een Revisor
vereischt wierd. Was die man nu, om dat
hy Maleyts verstond, ook in staat, om over
't Hebreeus, waar uit het overgezet
was, te oordeelen, of was hy ook, om
dat hy Maleyts verstond, een Godsge-
leerde in die taal.

Het schaamt zig zelve, dat men een
man, die zoo onbequaam daar toe was,
heeft durven voorstaan, en het is een
zeer kragtige bewys-reden tegen die
broeders, hoe weinig bequame lieden
men in die Hooge Maleytsche taal op Ba-
tavia zelf in dien tyd had, waar by ik
van goeder hand wete, dat hy zich zel-
ven, tot een werk van zoo veel belang
heeft onbequaam gekend, wanneer hem
dat voorgedragen is.

Den 8 September maken D. D. *Zas* D. op den
en *Thornton* bekend, dat zy D. op den Akkers
Akkers 150 Psalmen wel bevonden had- Psalmen
den, die men derhalven haar Edelheden goed.
zou voordragen, om hier in te voeren:
want schoon dat bevorens, als reeds be-
sloten voorkomt, zoo was 'er nog niets
op gevolgt.

Den 13 October verscheen hier uit D. *Fey-*
Banda wettig D. *Feylingius*, en den 27 *lingius* uit
dito D. *Hodenspyl* uit Amboina. Banda

D. *Andre* quam weer van de West-
kust, en gaf berigt van zynen togt.

By Extract van den 10 October ant- Antwoord
woorden haar Edelheden op 't voorstel harer E-
van den Kerkenraat, wegens het nazien van den
van 't O. T. in 't Maleyts, staande hen zien van
wel

1698.
't O. T.
in 't Ma-
leyts.

wel toe dit met hun beiden na te zien; dog *Mutter* ging na 't Vaderland, ook hadden zy hier over nog veel andre aanmerkingen, die ik voorby ga; waar op weer een breed antwoord van haar Eerw: volgde. Ook namen haar Edelheden aan, hier over aan de 17nen tot voordeel van zyn Eerw: te schryven.

Den 26 dito bleek, dat de Kerkenraat van Banda in allen deelen zeer quadaardig met *D. Feylingius* gehandelt, veel zaaken buiten noodzakelykheit verzwart, en 'er tegen de waarheit by gevoegd, en ook veel, die 'er toe behooren, verzwegen had, hoewel zyn Eerw: in zommige zaaken wel schuld bekende, weshalven den Kerkenraat, deze zyne zaak nader overwegende, oordeelde, dat zyn Eerw: met meerder fligting op een ander, dan in die Landvoogdy, zou konnen gebruikt werden.

Haar Edelheden schreven tegen des Bybels in de Maleytsche taal zouden schryven; dog wegens de Psalmen van op den 17nen.

Den 12 December maakten haar Edelheden bekend, dat zy ook aan de Heeren 17nen over myne overzetting des Bybels in de Maleytsche taal zouden schryven; dog wegens de Psalmen van op den 17nen. *Akker* was goed gevonden, die hier te drukken.

Den 25 dito verwierpen haar Edelheden den Krankbezoeker *Mets*, en stelden in 't Ambagts-oord den Krankbezoeker *Lambertszoon* aan, tot welke den Kerkenraat zei, dat hy haar Edelheden daar voor bedanken kon.

In deze tyd was 'er een grooter opschudding in Kerkenrade door *D. Kizenga*, als noit voorheen door imand gemaakt, willende alleen zekere zeer voorzigtige Kerkelyke censure, by den Kerkenraat tegen zekere Juffrouw zeer wettig goeefund, dwarsboomen. Een zaak, die veel beweging gegeven, en waar over veel geschreven is, zynde dit zoo verre gegaan, dat de Kerkenraat niet meer met zyn Eerw: zitten wilde, en aan haar Edelheden klagtig over zyn Eerw: viel, verzoekende dat haar Edelheden hem geliefden te dwingen, om aan hen genoegdoening te geven, waar ontrent hy halfterrig zynde, vonden haar Edelheden goed zyn Eerw: te belasten na 't Vaderland te vertrekken; dog quam zyn Eerw: eindelyk zoo verre, dat de Kerkenraat het, om verdre moeite voor te komen, voor voldoende aannam, hoewel dit eerst in 't volgende jaar geschied is.

A. 1699.

A. 1699.

Den 26 Januari verzogt de Chinees *Jac. Quanko* Christen te werden, en daar benevens onderstand, en de verdre hulpe dezer vergadering, waar af men haar Edelheden berigt geven zou; die daar

op den 2 Februari in 't armenhuis geplaatst is.

D. Hodenpyl vertrok weer na Amboina in 't begin dezes jaars, en *D. Feylingius* na Ternate.

Den 6 Februari bleek ook, dat haar Edelheden *D. Krul* van 't gaan na Amboina ontheft, en zyn Eerw: als Predikant hier beroepen hadden.

Den 27 April verscheen hier als Predikant *D. Gosuinus Huppers*, met *Vryburg*, van Zeeland; en den 4 May bleek, dat *D. Arnoldus Voltefen* op 't schip *Afsendelft* op de reize overleden was.

Op die zelve dag verscheen hier ook *D. Gerardus Haccoma* wettig van Ceylon.

Den 15 Juni verscheen hier de Predikant *D. Petrus Boerkooper*, met *Venhuizen*, van Enkhuizen.

Koe-ltje, een Chineesche vrouw, genegen Christen te werden, verzogt onderhoud, en is na de Diakenen gwezen.

Ook zou *D. Haccoma* Japara, en *D. Andre Bantam*, en de Westkust, gaan bezoeken.

Den 13 dito verscheen hier *Hermanus Meyerink*, Theologie Candidatus, Provisioneel, die dit verzogt vollagen te zyn, dat toegestaan is.

Op dien zelve dan quam hier weder *D. Haccoma* met een bericht van zyn togt na Japara, en schynt dit jaar na 't Vaderland vertrokken te zyn.

Den 21 September verscheen hier *D. de Vriest*, van Ceylon zonder eenige papieren opgezonden.

Ook bleek nu, dat haar Edelheden goedgevonden hadden, dat *D. Kizenga* in zyn dienst na 't Vaderland vertrekken zou; na welken tyd nog veel moejelykheden met zyn Eerw: voorvielen, ons omstandig bekend, maar die wy, om datze vry lang, en aanstotelyk zyn, voorbygaan, behalven dat ook ider een die niet behoefde te weten.

By Extract van den 16 October bleek ook, dat haar Edelheden *D. Gerard de Oude* van Coetsjien na *Jafnapatnam*, en *D. Hupperts* na Coetsjien beroepen hadden.

Den 9 dito verscheen hier als Predikant, *D. Joannes Bartou*, met Overtyp van Amsterdam.

Ook wierden nu by *D. Leydekker*, en op zyn Eerw: verzoek, mede by den Kerkenraat weder nieuwe middelen en verzoeken aan haar Edelheden voorgesteld, om myn werk en overzetting, zoo veel het hen mogelyk was, te stremmen, en de zyne op 't gunstigste aan de Heeren Bewindhebbers voor te dragen, en was zyn Eerw: met zyne overzetting van het *N. T.* nu tot de Handelingen der Apostelen gekomen.

1699.
D. Hodenpyl na Amboina, D. Feylingius na Ternate.
D. Krul hier beroepen.
D. Voltefen overleden.

D. Haccoma van Ceylon.

D. Haccoma na Japara.
D. Andre na Bantam.

D. Haccoma na 't Vaderland.

D. de Vriest opgezonden.
D. Kizenga na 't Vaderland.

D. Hupperts na Coetsjien.

Nieuw voor-schryvens voor D. Leydekker's werk.

Den

1699. Den 19 dito bleek, zoo by fchryvens
 D. D. van de Heeren 17nen, als van andre,
 Meerland en de dat op Ceylon D. D. Meerland, en de
 Mey overleden waren, en dat D. Coyte-
 dood, rus zich zwak bevond.
 D. Boter- Heden zag men ook, dat haar Edel-
 kooper heden D. Boterkooper na Banda beroepen
 na Banda hadden.

A. 1700.

A. 1700.

Gefchil- Den 11 Januari bleek, dat haar Edel-
 len van heden 't oordeel des Kerkenraats over de
 D. D. de gefchillen tuffchen D. D. de Vriest, en
 Vriest en tuffchen Croonenburg en Roman, den 5
 Roman. dito verzogten; die wy om redenen voor-
 by gaan.

D. de Op 't oordeel van deze vergadering,
 Vriest herftelt. is ook D. de Vriest by 't Extract van den
 9 Maart, zoo den 15 dito bleek, van
 heden af in dienst en foldy herfteld.

D. Simey Den 14 May verfcheen hier van Co-
 van Cey- lombro D. Simey, ziek, en zonder
 lon. behoorlyke acte van ontfslag, door nala-
 tigheid van D. Ruel, hebbende toen
 op Colombo geftaan, en 'er behoorlyk
 om verzogt; die ook deu 7 Juni, alzo
 haar Edelheden niets tegen zyn Eerw:
 hadden, erkend is.

D. Ro- Ook verfcheen D. Roman, die op Jaf-
 man van napatnam geftaan had, buiten dienst, en
 Ceylon. opgezonden, hier. Hy had wel veel
 byzondere loffelyke dog geen Kerkelyke
 getuigeniffen, weshalven hy door haar
 Eerw: na de Regeering alhier gewezen,
 en verder over hem geoordeelt is, dat
 hy met D. de Vriest behoorde te verzoen-
 en, waar toe hy zig genegen toonde.
 Hy verzogt ook de affchriften van de
 zaak, over hem op Colombo en hier ge-
 handelt, die hem toegeftaan zyn.

Ook eifchten haar Edelheden 't oor-
 deel dezès Kerkenraats over D. Roman
 den 28 May, alzo hy om zyne herftel-
 ling haar Edelheden fterk aangezogt
 had.

D. D. de Den 10 dito wierd D. D. de Vriest en
 Vriest en Roman verzoend, na dat zy beide leed-
 Roman wezen, ider voor zoo verre hy fchuld
 verzoent. hebben mogt, betuigt hadden, waar
 van haar Edelheden den zelfen dag nog
 kennis by een Extract gegeven is.

Den 21 dito bleek, dat D. Thornton
 nog zwak was, en dat D. Poleman zyn
 dienft nog waarnemen zou.

D. Ro- Den 28 bevond men, dat D. Roman
 man her- den 22 Juni door haar Edelheden van
 ftelt. heden af in dienft en foldy herftelt was.

Den 2 Augusti verfcheen hier uit Ter-
 nate wettig, D. Gellius Cammiga.

De doop Ook hoorde men nu, dat de Onder-
 door een koopman op Ootterstein op de herwaards
 koopman reize tuffchen de Caap en Batavia den
 bedient. doop aan een kind, even gelyk men ge-
 woon is in de Kerk te doen, bedient had.

D. Roman stond nu ook Bantam te 1700.
 gaan bezoeken.

Den 16 Augusti dit voornoemde doo-
 pen waar bevonden zynde, gaf 'er de
 Kerkenraat kennis af aan haar Edelheden,
 verzoekende dat zulks in 't toekomende
 belet mogt werden, houdende dien doop
 in zig zelfen kragteloos.

Ook bleek nu, dat D. de Vriest den 6 D. de
 dito na Jafnapatnam beroepen was, Vriest na
 waar na toe hy den 7 dito zyn affcheid Jafnapat-
 nam. nam.

Den 30 dito verfcheen hier de Krank-
 bezoeker, Jacob Bronkhorst, met Car-
 thago, van Zeeland; en den 13 Septem-
 ber D. Dirk Maartens als Predikant, met
 Ellemeeth.

Ook toonde D. Simey zyn acte van
 ontfslag, en D. Roman verzogt, dat men
 om de zync wilde fchryven.

Den 11 October nam D. Bartou af- D. Bartou
 fcheid na de Kerk van Malacca, waar na Ma-
 lacca.
 heen zyn Eerw: beroepen was.

Ook stond nu D. Roman na 't Vader- D. Ro-
 land te gaan, en verzogt zyne Kerkely- man na 't
 ke getuigenis, en Extract van zyne ver- vader-
 land.
 zoening, als mede van de verfcheide oor-
 deelen over zyne zaak. De twee eerste
 verzoeken zyn toegeftaan; dog 't laafte
 geweigt.

Ook hadden haar Edelheden den 28 D. Goting
 September D. Goting van Malacca na Cey-
 lon. lön beroepen.

Den 22 November verfcheen hier D.
 Arnoldus Brandts van Delft, met Rey-
 gersdaal, en D. François van de Sande,
 met Bambeck van Amsterdam, beide
 als Predikanten. En den 9 dito mede als
 Predikant D. Petrus Noot, met de alge-
 meine Vrede, van Amsterdam.

Den 13 dito zag men, dat, by Extract D. D.
 van den 7, dito haar Edelheden D. Simey Simey en
 Maartens
 en D. Maartens na Amboina, D. Cam- na Am-
 minga na Banda, en D. D. Brants en boina
 Noot na Ternate beroepen hadden. enz.

A. 1701.

A. 1701.

Den 14 Maart bleek, dat haar Edel- 't Oor-
 heden by Extract van den 11 dito 't oor- deel des
 deel van den Kerkenraat over 't drukken Kerken-
 der Portugeefche Pſalmen verzogten, en de Port- raats over
 wenschten te weten, wie die koften be- de Port-
 talen, en hoe hoog die loopen zouden, Pſalmen.
 te meer, alzo de meeste van die ge-
 meinte, niet konnende lezen, zig met
 Duitſe Pſalmboeken behielpen. Een vrag-
 e, dienende, om geen vergeeffe onko-
 ſten te doen.

Den 16 dito is de Heer Melchior Ley- D. Ley-
 dekker overleden, zynde gekomen tot het dekker
 6 Kap: aan den Ephezen, vs. 6. overle-
 den.

D. Zas, niet in ſtaat van zyn dings-
 dag avond-beurt langer waar te nemen,
 is daar af, op verzoek, ontflogen.

D.

1701. D. *Andre* zou weer na de Westkust gaan.

Ook nam nu D. *van der Vorm* aan, on-
vermindert zyn dienst, D. *Leydekkers* o-
verzetting te vervolgen, waar op men
haarer Edelheden goedkeuring verzoeken
zou. Ook had zyn Eerw: dit al begon-
nen, zynde tot de brieven van Petrus
gekomen.

Over de Portugeesche Psalmen was de
vergadering van oordeel, dat 'er 1000
hoognoodig waren, die zy giften dat on-
trent 1243 Ryxdaalders zouden beloo-
pen, en zou men, om de E. Maatschap-
py buiten kosten te houden, die by in-
schryving konnen laten drukken, hoe-
wel die zomme anders niet zeer groot,
en de nuttigheit voor den Godsdienst on-
gelyk meer weerdig zyn zou, waar af
zy nu ook haar Edelheden kennis ga-
ven.

Ook gaven haar Edelheden last, dat
alle de Bybel-schriften van D. *Leydekker*
aan den Kerkenraad overgelevert, in een
besloten kasse in de Kerk-kamer bewaart,
en de sleutel daar af gehouden zou wer-
den doorden oudften Predikant, tot dat
haar Edelheden daar ontrent een nader
besluit zouden nemen.

Den 6 Juni gaven haar Edelheden, op
't voorstel van den Kerkenraad, dat D.
van der Vorm aanbod D. *Leydekkers* werk
te vervolgen, tot antwoord, dat haar
Ed: niet ten vollen verzekert waren, dat
D. *van der Vorm* zoo volkomen taalkun-
dig was, als tot dit voornaam en teeder
werk vereischt wierd, zeiden egter dat
het hen aangenaam zyn zou, zoo D. *van
der Vorm*, in die pryzylyken yver volher-
dende, dat werk uit eigen beweging
quam te doen.

Den 27 dito verscheen hier den Pre-
dikant, D. *Abraham Parment*, met Cat-
tendyk van Amsterdam.

Ook bleek, dat D. *van den Sande* weer
na Bantam zou gaan, om de H. Sacra-
menten daar te bedienen; en D. *Andre*
na de Westkust.

Den 11 Juli verscheen hier *Aarnout
Voet* met Overnes, van Amsterdam. En
den 19 September de Predikant, D.
Godefridus van Holtén, met de Goude
Phoenix.

En alsoo de Heer *de Haas*, Commis-
saris politicq dit jaar overleden was, is
de Heer *Jacob van Dam* Extraordinaris
Raad, den 23 September in zyn plaats
gesteld.

Den 17 October verscheen hier D. *Ar-
noldus Swem*, met Drielingen, als Pre-
dikant, van Amsterdam.

Ook verzekerde de vergadering haar
Edelheden (tot wegneming van haar Ed:
bekommering ontrent D. *van der Vorms*
bequaamheit, om met het werk van D.

Leydekker voort te gaan) dat zyn Eerw:
een goed taalkundige was, en dat daar-
om haar verzoek, aan hem gedaan, op
goede gronden steunde, alzoo hy de Ma-
leytsche taal in de grond verstont, gelyk
dat D. *Leydekker* in zyn leven al aan de
Vaderlandse Synoden en Classen in de
Kerkelyke brieven geschreven, en dit
ook dikwils in de vergadering gezegt had,
te gelyk bekend makende, dat zyn Eerw:
dit werk nu ook al voleindigt had.

Ondertusschen verscheen hier D. *van
de Sande* weer van Japara, gevende ken-
nis van 't gene hy verrigt had.

Tusschen beiden moet ik hier op zeg-
gen, dat, gelyk 'er geen een Lid in den
Kerkenraad van Batavia in staat was ge-
weest, om over de bequaamheit van D.
Leydekker in de Maleytsche taal te oorde-
len (behalven dat zy, daar over al willen-
de oordeelen, maar in staat waren om zulk
zoberlyk over 't lage te doen, dat zy ver-
stonden, en dat hy niet gebruikte, nog zoo
recht als wel 't andre verstond) alzoo
waren ook deze nog immers zoo weinig
in staat, om over de bequaamheit van
D. *van der Vorm* tot dat werk en in die
taal te oordeelen, hoewel ik geerne tot
lof van dien Heer erkennen en hier ter
nederstellen wil, dat hy daar toe buiten
tegenpraak de bequaamste van alle,
en in de Hooge Maleytsche taal zeer erva-
ren is.

Dog het verdient de uiterste verwon-
dering, hoe deze vergadering met zul-
ken ophef van de neerftigheid en be-
quaamheit van beide die Heeren *Leydek-
ker* en *van der Vorm* spreken konden, en
hoe zy zoodanig met nyd of vuilaardig-
heit tegen myn werk konden bezet zyn,
van, even eens of ik noit in de wereld
geweeft was, en even als of ik noit een-
ig bewys van myne neerftigheid, daar
ik dat immers zoo veel als die Heeren
gegeven had, daar geen een woord af te
reppen, daar zy immers wel wisten, dat
ik alleen de geheele Bybel in de Maleyt-
sche taal, zonder daarom oit van een Pre-
dikbeurt bevryd geweest te zyn, over-
gezet had, en dat dat by gevolg een be-
wys van zoo veel neerftigheid was, dat
het ten minste wel verdiende, om 'er
eens af te spreken, en om my ten minste
dien lof te geven, die my de allerwildste
vreemd noit onthouden heeft. Daar be-
neven zoo ben ik ook in tyd veel eer,
dan een van beide die Heeren hier mede
bezig geweest, gelyk ik daar af ook
aan myn Kerkenraad aldaar kennis ge-
geven heb; maar dit is waar, dat ik geen
twee zwagers had, die Ordinaris Raa-
den van Indiën waren, door welke
men haar Edelheden alles, wat men maar
wilde, van de Heer *Leydekker's* werk,
bequaamheit, en van de noodzakelykheit

1701.
der
Vorms

Aanmer-
kingen
over die
getuige-
nis, &c.

Liefde-
looze be-
handeling
van des
Schryvers
werk.

Getuige-
nis des
Kerken-
raats over
D. van

van 't invoeren van de Hooge Maleyts taal wist wys te maken, waar tegen de Kerkenraad, schoon zy in haar gemoed wel wisten, dat die taal daar van geen gebruik ter wereld was, en niet verstaan wierd, en waar af de gemeente geen letter tot nog toe lezen kon, nogtans geen een woord dorft kikken, alzo weinig als dat zy de goedheit hadden, om maar blindeling, al, wat hen D. *Leydekker* van myn werk zeide, te gelooven, daar 't immers hun pligt was, om van een man, die zoo veel jaaren aan den anderen in de Maleyts taal in zyn Kerk gepredikt had, in die taal, die over al verstaan en gebruikt wierd, te gelooven, dat zyn werk immers van veel meer nuttigheit, dan dat van de Heer *Leydekker*, zyn moest, om dat ider een dat lezen, en verstaan kon, daar dat van de Heer *Leydekker* nog verstaan nog gelezen konde werden, zelf by geen een lid van den gheelen Kerkenraad, dan alleen by D. van der *Vorm*.

En dat een werk in die gemeene taal van veel meer nuttigheit, dan wel een werk in die Hooge taal zyn moest, dat konden de Kerkenraad uit hare vorige acta leeren en nazien, daar hen immers bleek, dat ten tyde dat D. *Brouwerius*, van der *Sluis*, en andre, in de gemeene taal daar predikten, de Kerk zoo vol was, dat de plaats te klein wierd, om ze te vervatten; daar in tegendeel D. *Gueynier*, 't Hoog Maleyts willende invoeren, om dat hy mede niet anders verstond, gestadig over 't verloop van die gemeente klaagde.

Maar dit is ook waar, ik had die Kerkenraad van Batavia geen kennis van myn toeleg gegeven, om hare gunst en voorspraak by haar Edelheden niet verzogt, en ook haar Edelheden daar geen kennis van gegeven; dog de reden hier af was niet, om dat ik dit zogt te ontgaan, of ongenegen was op zyn tyd te doen; maar om dat ik eerst een einde van myn werk wilde zien. En wat zou 't my ook al geholpen hebben, dewyl de Heer *Leydekker*, en zy met zyn Eerw: en hun verzoek voor hem my die pas al zeer vuil aardig afgesneden hadden, verzoekende daar na zelf dat geen ander werk, dan 't gene met goedkeuring van haar Edelheden ondernomen was, gedrukt mogt werden, even als of 't goedkeuren van haar Edelheden (die immers geen Hoog Maleyts verstonden [of men moest zyn Eerw: zwager de Heer de *Haas* uitzonderen, die iets van 't Hoog verstond] en die anders nog best over 't laag Maleyts konden oordeelen) het werk van een neerstig man eerst zyn weerde gaf, en als of hare Edelheden quaadkeuring de

weerde aan een goed werk benemen konde, dat immers (behoudens alle de agting die ik voor haar Edelheden hebbe) voor geen oordeel van billykheit kon doorgaan, en dat bequaam is, om alle wakkere mannen, die juist niet zoo na by haar Edelheden zyn, de lust te benemen om eenig fray en nut werk onder handen te durven nemen.

Wat gelyk, of ongelyk, dan deze Kerkenraad, en ook haar Edelheden (als Overheden, die agting en liefde voor alle neerstige mannen, onder hen staande, behooren te hebben, endie een gelyk zyn cere en agting, als hy 't verdient, zonder aanzien van perzoonen, behooren te geven) my hier in gedaan hebben, geve ik over aan 't oordeel van alle bescheidene mannen, die dit zullen lezen, biddende God, dat hy hen noit het quade dat zy my daar by hebben tragten te doen, toerekenen, maar dat hy hen dit genadig vergeven wil, gelyk het ook gezins van zyn welbehagen geweest is, om, hoe groote en onregtveerdige bewegingen zy hier over ook gemaakt hebben, haar hier in hun oogwit te doen bereiken, maar wel om te beletten, dat en het werk van zyn Eerw:, en ook van my, tot nog toe van de Kerk van Indiën, zig van de Maleyts taal bedienende, gebruikt is, daar ik noit gezogt hebbe zyn Eerw: werk buiten boord te werpen, en niet anders verzogt heb, dan dat zy beide in twee colommen mogten gedrukt werden, schoon zyne Eerw:, en ook deze Kerkenraad, met de uiterste bitterheit, die men bedenken kon (daar toe ook haar Edelheden voorschryvens aan de Heeren 17nen gebruikende) myn werk en perzoon eerst by de Heeren in 't Vaderland hebben zoeken zwart te maken, en zoo met de uiterste liefdeloosheit mynen bloedigen en zoo nutten arbeid tegen haar beter weten aan (was 't mogelyk) te smooren, en agter de bank te werpen; dog alles is metter tyd in rook en damp verdweenen, dat niet anders uitgewerkt heeft, dan dat de Heeren 17nen daar door in de uiterste onzekerheit ter wereld, en nu zoo verre gebracht zyn, dat 'er van geen van deze twee werken meer gerept werd, van 't myne (hoe nut ook) niet, om dat haar Edelheden 'er zoo sterk tegen geschreven hebben, en om geen werk tegende zin van haar Edelheden daar in te voeren; en van dat van de Heer *Leydekker* niet, om dat zy nu al te wel weten, dat het Hoog Maleyts niet verstaanbaar, nog gebruikelyk, en 't haar Ed: dierhalven ook niet te vergen is, vergeeffe onkosten aan zulken zwaar werk te doen.

Hoe veel beter zouden die broederen, en de Heer *Leydekker*, gedaan hebben, in-

1701. indien zy na waarheit en verdienften de Heer *Leydekker* en zyn werk geprezen hebbende, daar af gezegt hadden, dat dit een werk was, dat by de Maleyſe Chriſtenen in 't gemein niet verſtaanbaar, maar des niet te min van groote nuttigheit en hope was tot bekeering der Mohammedaanen op Java, Sumatra, en elders daar men zig van die taal bediende, en die zoo wel als de gemeene Maleyſe Chriſtenen een Overzetting des Bybels van nooden hadden; dog dat aan de andre kant myn werk in die taal, die by de gemeene man alomme verſtaan wierd, verveerdigt, en dierhalven van nu af aan van een groote nuttigheit voor de Maleyſe Chriſtenen zoo om de Ooft, als op Batavia, en dat het gevolgelyk beft was, dat die twee werken, als beide hare nuttigheit zullende geven, in twee colommen gedrukt wierden.

Indien deze Broederen dit gedaan, en 't voorchryvens harer Edelheden hier toe na 't Vaderland gebruikt hadden, beide die werken hadden, waarſchynelyk, al over lang het licht gezien, en zy zouden by de algemeene wereld, en ook by de Maleyſche Chriſtenen, een groote eere inzelegt, veel agting verkregen, en zig, buiten de nuttigheit, die 'er voor die gemeintens in ſtak, ook bevryd hebben van die naam, die zy nu by alle onverſchillende menſchen van oordeel hebben, van dat zy met my zeer liefdeloos, en niet volgens haren pligt, maar my als vyanden gehandelt, en derhalven geen geloove by imand over my, of myn werk, daar over zy niet oordeelen konden, verdient hebben. Een poſt, die den genen, die de Kerken van Indiën zoo nuttige werken door hare verkeerd ingeſlagene wegen zoo zigbaar ontrooft, en benomen hebben, zeer zwaar voor God zal te verantwoorden vallen, en die zy met geen ſchyn van redenen, zelf by eenige menſchen, oit zullen konnen goed maken, waar mede wy dan van deze aanmerking af ſtappen, en ons vorig werk weder zullen vervolgen.

D. Swem na Bantam. Den 13 November bleek, dat D. Swem een togt na Bantam doen zou.

Den 5 December quam hier als Predikant voor deze vergadering D. *Antonius Hoyer*, met Mydrecht, van Rotterdam, en op den zelfen dag verſcheen ook

Weder D. *Swem* weer van Bantam.

hier. Den 20 dito bleek ook, dat haar Edelheden den 9 dito D. D. *Coldedeborn* en *Bierman* in Amboina verloft, en D. D. *Poleman* en *Parent* daar na toe beroepen hadden.

D. *Poleman* had nu 5 jaaren D. *Leydekkers* beurt niet alleen waargenomen, maar zig ook met veel yver in de Portu-

geefche taal geoeffend, waar in die Heer grooten dienſt doen kon; maar in plaats van daar op eenige aanmerking te maken, zonden haar hoog Edelheden hem na een plaats, daar die taal in 't geheel niet gebruikt wierd, en noodzaakten hem, nu een man van jaaren werdende, om daar weer een nieuwe taal, te weten 't Maleyſch, en wel het Hoogge, dat veel moeijelyker dan 't gemeene viel, te leeren, waar in hy egter door veel neerſtigheit zoo verre geraakt is, dat zyn Eerw: daar in verſcheide jaaren nevens my in Amboina gepredikt heeft; zynde de eenige Predikant in Indiën, die ik kenne, die in ſtaat is, om in twee Oofterſe taalen, en ook in 't Nederduyſch te prediken; (dat ook D. *Molineus* gedaan, gelyk D. *Ferreira* bevorens mede in 't Portugees, Franſch en Nederduyts gepredikt heeft) dog in plaats van voor deze zyne nieuwe taalkunde de behoortlyke agting te hebben, zal ons hier na blyken, dat haar Edelheden zyn Eerw: weer op Batavia in de Portugeeſche gemeente beroepen zullen, als hy zyn Portugees zoo goed als vergeten zal hebben, om het dan weer op nieuws eerst aan te leeren, en om dan zyn zoo zuur verkregen Maleyts cenſklaps te vergeeten; dat immers in zich zelve niet anders is, dan Predikanten zeer onbillyk te handelen, en openbaar te toonen, dat haar Edelheden geen opzigt ontrent de moeijelykheit van taalen te leeren, nog taalkundigen niet ter plaatze, daar zy eigentlyk den meeften dienſt konden doen, gebruiken, handelende daar in geheel na hun welgevallen, dat (behoudens haar Edelheden agting) het rechte middel niet is, om de Heidenen te bekeeren, of om de luſt der Predikanten tot het aanleeren der taalen op te wekken, maar wel om andre daar van af te ſchrikken, en om ze dus in die gene, die reeds der zelve kundig zyn, volſlagen te ſmooren. En dit is een van de redenen, waarom ik oordeele, dat het beter zyn zou, indien 't verzenden van Predikanten, gelyk van ouds, weer aan den Kerkenraat ſtond.

Den 19 dito bleek, by Extract van D. *Hoyer* den 13 dat haar Edelheden D. *Hoyer* na Banda beroepen hadden.

A. 1702.

A. 1702.

Den 9 Januari verſcheen hier als Predikant D. *Jacobus van der Vorm*, met de Handboog, van Hoorn. Zyn Eerw: was een broeder van D. *Petrus van der Vorm*, nu Maleyts Predikant op Batavia, als mede *Abrahamus Witzonius*, als Predikant, met 's Lands Welvaren, van Amſterdam, gelyk ook D. *Florentius Camper* den 30 dito als Predikant, met de Spiegel van

1701. Aanmerking over D. Poleman.

En over 't behandelen van taalkundige Predikanten.

Hoe de Kerkenraat beter zou gehandelt hebben.

D. Swem na Bantam.

D. D. Poleman en Parent na Amboina.

D. Jac: van der Vorm.

D. Andre van de Westkust.

1702. die zelve stad verscheenen, zynde op die dag ook *D. Andre* weder hier van de Westkult gekomen.

D. Wit-zorius na Amboina. Ook bleek den 6 Februari, dat haar Edelheden den 31 Januari *D. Witzonius* na Amboina beroepen hadden, en den 13 Februari verscheen hier, met Grimmelein, van Zeeland, *D. Cornelius van der Sluis*, als Predikant. Ook bleek nu, dat *Gajus Andre* volgens 't Extract harer Edelheden van den 7 dito Timor stond te bezoeken.

D. D. van Holten en *Camper* beroepen. Den 20 Maart zag men, dat volgens Extract van den 14 dito *D. D. van Holten* en *Camper* als Predikanten dezer stad beroepen waren.

Revifores der Portugeefche Psalmen. Den 15 May bleek, dat tot *Revifores* der Portugeefche Psalmen *D. D. op den Akker*, *Thornton*, en de Heer *van Hamme* gesteld waren; van welke men den 18 dito besloot 1250 Exemplaren te laten drukken, waar voor de drukker 15 Ryxdaalders van de 1000 vellen, buiten 't papier, en voor 't meerdere maar 14 Ryxdaalders genieten zou; ook schonken haar Edelheden 100 riemen papier 'er toe.

Den 12 Juni verscheen hier *D. Coldeborn* uit Amboina.

D. Andre van Timor. Den 26 dito verscheen hier van Timor weder *D. Andre*; en den 10 Juli *D. Bierman* mede uit Amboina.

D. Bierman uit Amboina hier. Den 11 dito waren *D. D. van de Sande* en *Swem* na Ceylon beroepen, en *D. Coldeborn* zou Bantam gaan bezoeken.

D. D. van de Sande en *Swem* na Ceylon. Den 11 September verscheen hier als Predikant, met Venhuizen, *D. Joannes Marens*, van de Classis van Enkhuizen.

Coldeborn na Bantam. Ik zie ook, dat onder de Krankbezoekers nu *Jan van der Crab* mede verscheen.

Papieren van *D. Cat*. Den 21 Sept. zag men dat de papieren van *D. Simon Cat* door haar Edelheden by extract van den 19 dito aan dezen Kerkenraat nu overgelevert wierden, om haar Edelheden van haar oordeel en aanmerkingen daar over te dienen.

D. Bierman verloft. Ook was nu *D. Bierman* verloft, om na 't Vaderland te vertrekken.

Den 9 October verscheen hier ook *D. Willem Spandau*, als Predikant, met Suiddorp van Zeeland, en den Krankbezoeker *Abraham van Santen*, van Ternate, terwijl nu *Joannes Staal* en *Jacob Vis* hare verlossing verkregen, die door *Gysbert Treffiers*, na ontrent 10 jaren dienst, nu mede verzogt wierd, en die gunstig zou voorgedragen werden.

Aanmerkingen over *D. Cats* schriften. Den 19 dito bleek, wegens de papieren van *D. Cat*, dat *Matthaeus*, de Handelingen der Apostelen, en andre deelen der Schrift, onder opzigt van *D. Cat* door zyne tolken in de Cingaleefche taal overgezet waren. Over welken yver deze Kerkenraat zyn Eerw; dog

oordeelde, dat dit werk eerst door de Ceylonse Kerk behoorde overzien, en niet anders dan door openbaar gezag der Overtheit ingevoerd te werden, hoedanig ook haar Eerw: oordeel over deze zaak den 20 September A. 1694 was.

Ook had *D. Cat* zyne Malabaarfche Boeken schriften wel in 't byzonder met *D. de Mey* nagezien; dog egter erkend hy dit in 't Cingalees overgezet voor geen overzien van de Cingaleefche vertaaling, aangezien zyn Eerw: A. 1695 een Cingaleefche Grammatica van de Heer *Martin* ontfangen, en daar uit de declinationes, conjugationes, syntaxis, &c. geleerd hebbende, het nazien van de Cingaleefche overzetting alleen met zyn tolk ondernam, nadien *D. Ruel*, dien zyn Eerw: al zeer bequaam tot dat werk oordeelde, dit weigerde.

Dit werk nu, door zyn Eerw: en zyne tolken nagezien, verzogt hy dat in de Kerk ingevoerd mogt worden, oordeelende dat dit gerust gelchieden mogt; dog 't was te wenschen, dat zyn Eerw: dit met een volle verzeekering van taalkunde zeggen kon.

Dierhalven oordeelde deze Kerkenraat, dat dit nazien van *D. Cat* met zyn tolken niet voor voldoende kon aangenomen werden, en dat die derhalven nogmaals door goede en recht taalkundige mannen behoort te geschieden, hoewel dit zyn zwaarigheid al weer heeft, alzoohy zegt de eenige taalkundige onder de Predikanten te zyn.

Het vraagboekje van *Borstinus*, en de 180 vragen van *D. d'Outrein*, door *D. Ruel* vertaalt, en in de scholen wel met kennis der Regeering, dog buiten kennis van den Kerkenraat, en tegen de ordre van de groote Ceylonse Kerkenraat A. 1659 beraamd, en zonder eenige kennis herwaards te geven, ingevoerd, was een zaak, die niet wel, en tegen de gewoonte van die Kerk was, en *D. Cat* zou wel gedaan hebben, zoo hy dat by *D. Ruels* leven gezegt had, dat nu na zyn dood niet gelden kon. Egter oordeelde haar Eerw: deze vraagjens van immers zoo veel nut, als die van *D. Baldeus* A. 1659 in 't Malabaars overgezet, en in deschoolen ingevoerd, en eerst 1668 door eenen *Joan da Costa* in 't Cingalees vertaalt, die waarfchynelyk een Roomsgezinde, en geen Predikant was.

D. Cat klaagde ook, dat hem door vreemde en noit gehoorde middelen belet wierd in de vergadering te komen; dog zou daar nu nog van zwygen, alzooh 't verborgene nog niet openbaar was.

Ook oordeelde deze Kerkenraat, dat *D. Cat* over zyne vertaaling met de Predikanten van Colombo, Gale, en Jatnapatnam had behooren te raadplegen.

Den 23 dito wierd de Krankbezoeker

1702.

ker *Treffers* van Timor verloft, en ook toegestaan by haar Edelheden om *Jan van den Tempel*, krankbezoeker te maken.

Men stelde ook weer voor, om haar Edelheden, alzo hier nu verscheide Maleytsche taalkundigen waren, te verzoeken om een begin met het nazien van den Maleytschen Bybel van *D. Leydekker* te maken; dog men vond beif de Heeren van de Hooge Regeering daar over eerst in 't byzonder te spreken, en te ondertaften, wat daar ontrent haar Ed: welgevallen zyn mogt.

Predikanten om *D. Leydekkers* overzetting na te zien.

Den 30 dito bleek, dat *D. van der Vorm* eenige schryf- en fluijpfauten in *Lucas* overzetting gevonden had, die lichtelyk zouden te verbeteren zyn, waar op haar Edelheden zyn Eerw.; nevens *D. D. Goldedeborn, van der Sluis*, en den Onderkoopman *Maarten Hodenpyl* aanstelden, om die overzetting zamen na te zien, mits dat zy diergelyke fouten ontmoetende, die op een byzonder veldaan teekenen, en aan den Kerkenraad overleveren zouden, ten einde die daar over hare aanmerkingen aan de Heeren der Hooge Regeering opgeven mogt; dog dit waren immers zaaken waar over de Kerkenraad, (die taal niet verstaande, nog de Onderkoopman *Hodenpyl*, die een duitfche Klerk, en daar toe geenzins bevoegd was) en nog veel minder haar Edelheden (behoudens de agting die anders voor haar Edelheden hebbe) al-

zoo die nog Taalkundige, nog Godsgeleerde waren; konden of mogten oordeelen, en tot welke, myns oordeels, geen ander, dan Taalkundige Predikanten, die niet alleen Maleyts, maar ook de oorspronkelyke taalen verftonden, bevoegd waren.

Den 13 November verscheen hier van Amsterdam, per *Vosmaar*, de Krankbezoeker *Adriaan Capiteyn*, ook nam nu *D. Bierman* affcheit, en den 20 dito verscheen hier als Predikant *D. Isaac Hoogland*, per de drie Kroonen, en *Yffelmond* tot de Kaap, en verder per *Schorndyk* alhier, ook quam hier per den laatsten bodem, van Hoorn, de Krankbezoeker *Jan Cos*.

D. Bierman vertrokken.

Den 11 December quam ook *Jan Hilbrandszoon* van Alkmaar hier van de westkust; ook wierd *Urbanus Mestdag* op Timor gelegd, waar nevens *Willems Holftege* per 't Geyn van Amterdam, en *Anioni Gilliszoon* van de westkust, en *Obbo Hermanszoon*, per Keulen, van Amsterdam, den 18 dito verscheen, en wierd *Jan van den Tempel* heden Krankbezoeker gemaakt.

Ook bleek nu, dat *D. Hoogland* by Extract van den 8 dezey in de plaats van *D. Hey* na Macassar, *Jacobus van der Vorm*, in de plaats van den overleden *D. Witzonius* na Amboina, en *D. Noot* uit Ternate na Banda, om *D. Stampioen* te vervaangen, beroepen was.

D. Hoogland na Macassar. *D. Jacobus van der Vorm* na Amboina. *D. Witzonius* dood.

Z E V E N T I E N D E H O O F D S T U K.

Vervolg der zaaken van den Godsdienst op Java van den jare 1703 tot 1706.

A. 1703. Zeltzame Kerkgetuigenis van de Hr. van Uchelen.

Den 1 Januari is een Kerkelyke getuigenis van *Philip David van Uchelen*, by Ouderlingen en Diakenen geteekend, gelezen, en zyn Vrouw had hare getuigenis aan *D. Bartou* wedergegeven, om dat hy'er geen aan haar man geven wilde. En alzo de zyne tegen Kerk gebruik gegeven was, is zy noit aangenomen, en hy niet toegelaten.

Dog zy zou haar Kerkelyke getuigenis van Malacka moeten ontbieden.

Den 22 dito verscheen hier als Predikant *D. Willem van Wely* per Wateringen van Delft, en van de Kaap per de Zuikermeulen.

Ook quamen nu voor haar Eerw: de hevige geschillen in Ternate, tusschen *D. D. Feilingius, Brandts*, en *Noot* gerezzen, over welke haar Eerw. oordeelden, dat een igelyk van die Heeren de eene meer, en de ander min, schuld hadden; dog dat wel de meeste schuld by *D. Noot* en zyn Vrouw was, die *D. Brandts*, en den Ouderling *Panhuis*, ge-

voelig beledigd hadden, weshalven zy 't best oordeelden, dat haar Edelheden *D. Noot* verplaatft hadden.

Voor zoo ver nu haar Edelheden op zoo een oordeel der Batavise Broederen, de zaken veelyts zus of zoo schikten, kon men die vergadering, als ware zy een Classis, aanzien; daar haar egter geen oordeel over een andere Kerk toequam.

Den 5 Februari leverden *D. D. van der Vorm, Goldedeborn, van der Sluis*, en *Hodenpyl* aan deze vergadering over de fouten, die zy in *Lucas* overzetting van *D. Leydekker* gevonden hadden, zullen de die ten certfen aan haar Edelheden overleveren, om daar in verder na haar goedvinden te handelen.

De fouten, in *Lucas* overgeleverd.

Den 14 May, quam *D. Andre* van Onrust hier, dat voortaan door een der buiten gelicht. Predikanten zou waargenomen werden.

Den 4 Juni verscheen hier *D. Hey* van Macassar, na dat hy daar 7 jaaren geweest was. En den 18 dito *D. Stampioen* wettig uit Banda.

D. Hey van Macassar. *D. Stampioen* uit Banda.

94 J A V A A N S C H E Z A A K E N

1703. Heden liepen de Chineefen met hunnen afgod, onder 't kloppen op hunne bekkens, en met vaaten om, dat men door den voorzitter en Ouderling, en den Heer Baillu zal tragten te beletten, alzooy dat zelf onder den dienst deden.

Den 17 December verſcheen hier als Predikant, per Nichtevecht, *D. Engelbert François le Boucq*, van Amſterdam.

D. Stampioen na Timor. Ook was *D. Stampioen* by Extract van den 14 dito na Timor, om die Kerk te bezoeken, belaſt te trekken, *D. Andre* na Ternate, en *D. Spandau* na Amboina beroepen.

A. 1704.

D. Andre na 't Vaderland. Den 10 Januari bleek, dat *D. Andre* die niet genezen na Ternate te gaan, na 't Vaderland vertrekken zou, en is derhalven, by haar Edelheden Extract van den 10 dezer, *D. Willem van Wely* derwaards beroepen.

D. van Wely na Ternate. Den 3 Maart verſcheen hier, per Kattendyck *D. Nicolaus Groenewout*, als Predikant van Amſterdam.

Helena van Bantams zaak. Ook deed *Helena van Bantam*, voor dezen Sangka genaamd, een ſmeekſchrift aanbieden, waar op agt geſlagen zynde, vond de vergadering goed dit haar Edelheden voor te dragen, met verzoek van die vrouw in hare beſcherming te nemen, en tegen de vervolging van den Koning van Bantam, en andre Mohammedaans, in haar geloove te dekken, alzooy zy bevorens wel Mohammedaans, dog nu op haar belydenis gedoopt, ten Avondmaal toegelaten; en ook met een Chriſten hier getroud was, en daar over alleen van dien Koning gezogt werd, om haar in handen te krygen, gelyk hy haar eindelyk met geweld na zig getrokken, en jammerlyk geplaagt heeft, zonder dat zig haar Edelheden hare zaak aantrokken.

De Heer de Wilde, Commiffaris politicq. Den 14 April is de overleden Heer Commiffaris politicq, *Jacob van Dam*, door den Heer *Herman de Wilde*, Ordinaris Raad Indiën, volgens Extract van den 28 Maart, vervangen.

D. Groenewoud na de weſtkuſt. Den 21 bleek, dat *D. Groenewoud* na de Weſtkuſt gaan zou, om daar de H. Sacramenten te bedienen.

D. Stampioen na Malacka. Den 8 September quam *D. Stampioen* van Timor, Soerabaja, en Japara weder hier. En wierd den 29 dito na Malacka beroepen, gelyk dat by Extract van haar Edelheden van den 25 dito quam te blyken.

D. Feylingius uit Ternate. Den 13 October verſcheen hier *D. Feylingius* uit Ternate, met verlof der Regeering aldaar, en met behoorlyk Kerkekyk onſlag, na dat hy daar 6 jaaren met vrugt en ſtigting gelegen had.

Den 10 November verzogt *Andreas Lambertus Loderus* aan deze vergadering, en aan haar Edelheden, om 't O. T. en 't Pfalmboek in 't Portugees te drukken; dog is afgeſlagen, om dat 't O. T. nog nier nagzien, en 'er nog geen gebrek van Pfalmboeken was. Waar uit te gelyk bleek, dat dat ſchoon en nut werk van *D. Ferreira* maar bleef leggen verrotten, zonder dat haar Edelheden tot het nazien of drukken laſt belieſden te geven.

Den 24 dito bleek, dat de Heeren 17nen, op 't aanhouden van de Claſſis van Amſterdam over 't nazien van *D. Leydekers* Bybel door *D. van der Vorm*, en wegens 't drukken van dien, geliefden te antwoorden, dat het een noodig werk was, en dat 't zelve, na 't overzien zou gedrukt werden: waar op in aanmerking gekomen was, of men haar Edelheden niet om 't nazien zoo van dit werk, als om dat van 't O. T. in 't Portugees, behoorde verzoeken, gelyk daar op beſloten is.

Den 1 December verſcheen hier *D. D. Groenewoud* weer van de Weſtkuſt, en leverde een bericht van zyn togt over.

Den 19 dito is *D. Theodorus Zas* overleden, hebbende hier over de 30 jaar geſtaan.

A. 1705.

A. 1705.

Den 15 January vonden haar Edelheden goed aan den Kerkenraad bekend te maken, dat, aangezien nog noit Zondags in de Portugeſche Buiten-Kerk gepredikt was, zulx voortaan ten minſten eens geſchieden zou.

Den 19 dito bleek, dat de Kerkenraad van Amboina, by hun ſchryvens van den 15 September A. 1704. verzogt, dat *D. van der Vorm* de Pfalmen in Rym wilde brengen, waar op men goed vond zyn Eerw: daar toe te verzoeken, die 't ook aangenomen heeft; hoewel dat A. 1698. door zyn Eerw. aangeboden, dog (zoo 't my toefchynd) zedert door ander werk belet, blyven ſteken was.

Den 2 Februari verſcheen hier de Krankbezoeker *Cornelis Windraat*, per Overryp van Rotterdam; en den 16 dito *D. Bartou* wettig van Malacka.

Den 25 April bleek ook, dat haar Edelheden, volgens Extract van den 19 dito hier beroepen hadden *D. Joannes Marens*, in de plaats van *D. Zas*, *D. Gerard Hey*, tot derde Portugeſche, en *D. Coldedoborn* tot tweede Maleyſche Predikant; dog de twee laatſten in dier voege, dat zy gehouden zullen zyn by vertrek, ziekte, of verſterf van hunne Medebroeders, den gemeenen dienst in beide de taalen te doen, en dat ook beide

de

1705. de de Maleytsche Broeders de *Reede*, dat nu zedert een geruime tyd door niemand gefchied was, zullen moeten waarnemen, te weten, wannecr 'er geen buiten Predikanten zyn.

DePortugeefche Predikanten belaft Duits te prediken. Ook vonden haar Edelheden goed, dat de drie Portugeefche Predikanten ten minften mede eens Zondags in 't Duits, volgens 't befluit van den 13 Januari des voorleden Jaars, zouden moeten prediken.

D.van der Sluis op Onruff. D. le Boucq op Batavia. Ook hebben haar Edelheden toen D. van der Sluis op Onruff geplaatft, en om redenen goedgevonden D. le Boucq op Batavia te houden, om Portugees te leeren, en om der zieken Predikanten beurt waar te nemen.

Daar benevens zoo was D. *Coop a groen* nu al enige tyd, op zyn verzoek aan de Heeren 17^{den}, Emeritus gemaakt, trekkende alleen zyn Soldy, dog geen buiten, voordeelen.

De Duitfche dienft in D. Hen opgelegd. Alle deze beroepene Heeren namen op die voorwaarde hun beroep aan, en vond de vergadering goed, dat D. *Hey* alle zondag eens in 't Duits prediken zou, 't zy buiten, 't zy binnen, zoo als zyn beurt viel, dat te meer aan Hem is opgedragen, om dat D. D. *op den Akker*, en *Thornton*, door een dienft van lange jaaren aan 't Portugees gewoon, verklaarden niet in staat te zyn, om Duits te prediken, en dat zy, zulks moettende doen, zig daar over zeer bezwaard zouden vinden. Een laft van haar Edelheden, die zeer wonderlyk en niet te begrypen was, van imand zoo veel jaaren aan een andre taal gewoon, weer een nieuwe te gebieden, als of dat zoo in hun vermogen ftond.

Dog den 8 Juni bleek, dat haar Edelheden by Extract van den 29 May daar by beliefden te volharden, belaftende, dat 'er by beurten in de Nederduitfche en Portugeefche Kerken zou moeten gepredikt werden, dat de Predikanten dier Kerken zich van beide kanten daar toe zouden moeten bequaam maken.

D. Hen belaft Portugees te preken. En dat ook D. *Hey* zig binnen 't jaar, of nog eerder, tot het prediken in 't Portugees zou hebben te bencerftigen.

D. D. op den Akker en Thornton. D. D. *op den Akker* en *Thornton* zeyden daar toe wel gewillig, dog onbequaam, en dit hen onmogelyk te zyn; ook was D. *op den Akker* uitdrukkelyk hier in de Portugeefche taal en gemeynthe beroepen, gelyk dat by haar Edelheden befluit van den 15 Juli A. 1687. blyken kon; behalven dat hy toen ook zelf om een halve Duitfche beurt verzogt had, en hem die toen geweygerd was, om zig alleen in 't Portugees te bencerftigen, het welk hy nu 17 jaaren aan een gedaan, en reeds 58 jaaren hebbende, zoo zeyde zyn Eerw: daar toe nu niet in staat

te zyn, en dat hem veel beter wat verlichting dan bezwaring in zyn dienft gelyken zou, alzoo de zwakheden des ouderdoms hem nu al aangrepen.

D. *Thornton* nu 14 jaaren dit gedaan, en zedert veel ziekten, hertkloppingen, enz. onderhevig geweeft hebbende, zeyde dit mede hem volflagen ommogelyk te zyn, weshalven verzogt daar af verfchoont te zyn, te meer, alzoo zyn Eerw: zich A. 1691. voor de Portugeefche taal verklaard had, en haar Edelheden toen genoeg en mede namen, hoewel zyn Eerw: mede aangenomen was, om Duitfch te prediken.

Den 22 Juni wierd D. *Groenewoud*, by D. *Groenewoud* Extract van den 16 dito, als Predikant van den Treyn op Java aangefield.

Treyns-Predikant. Men kreeg hier nu ook berigt van 4 Jafnapatnamfche Studenten, door D. *Sinjeu* 3; maand onderwezen, als Rector van 't Seminarium, en den 29 April door zyn Eerw: in 't bywezen van veel ledert der Regeering, en des Kerkenraads van Colombo, ondervraagt, waar over haar Edelheden 't oordeel van dezen Kerkenraad verzogten, die zeyden, verbaaft te ftaan, dat Inlanders in zoo korten tyd zoo verre gebragt waren, oordeelende dat zy uit vorige onderrichtingen van andre veel moefften opgelegd hebben. Ook zeyden zy, dat die ordere van onderwys hen wat duitter en onordentelyk voorquam, alzoo verfcheide dingen uit de natuurlyke Godsgelertheit door hen verklaart wierden, die alleen uit de geopenbaarde Godsgelertheit moefften bewezen werden.

Zy meynden, dat het ook beter wezen zou, zoo D. *Sinjeu* hen volgens eenig bekend Systema, als dat van *Burman*, onderwezen, en zig daar aan gehouden had, leurende hen alleen de gronden, en de gefchillen 'er aflatende.

Ook bleek by 't Extract harer Edelheden van den 21 Augufti, dat zy, niet tegenftaande alle voorwendingen van D. *op den Akker* en *Thorntons* onvermogen, eger by hun befluit, dat zy zoo wel Duits, als Portugees, prediken zouden, volhardden, in verwagting, dat het die broeders aan geen luft nog bequaamheit ontbreken zal, om dit hun bevel op te volgen.

Op den Akker zeyde daar toe zyn beft te zullen doen, betuigende eger nogmaals 't vorige aangehaalde.

Thornton verklaarde, dat hy haar Edelheden de waarheit gezegt had, en nog 't zelve zeyde, konnende zig niet genoeg verwonderen, hoe haar Edelheden konden goedvinden de twee oudfte Predikanten dezer Stad boven andre te bezwaaren, en dat zy met eede wilden bevestigen, daar toe niet in staat te zyn,

96 J A V A A N S C H E Z A A K E N

1705. gevende haar Edelheden ook in bedenken, of 't voor hen, Predikanten, niet meer ruste voor hun gemoed zyn zal, voor 4000 Ledematen, in hun tyd in 't Portugees aangenomen, Portugees, dat zy verstonde, dan wel duits, dat zy niet verstonde, te prediken. En, om de waarheit te zeggen, in deze last van haar Edelheden was zeer veel onbillykheit, alzo dit geen Predikant, buiten vermoogen, te vergen, en ook veel nutter voor de gemeente was hen in 't Portugees, dan in 't Duitsch, te hooren prediken.

D. le Boucq in staat om Portugees te prediken.

Den 12 Oktober zey *D. le Boucq*, nu in staat te zyn, om Portugees te prediken, dat met genoeg van de vergadering vernomen, en dat den 18 dito van zyn Eerw: ook gedaan is.

Den 16 dito gaven *D. D. op den Akker* en *Thornton*, die *D. le Boucq* Portugees hadden hooren prediken, die getuigenis, dat geen zwarigheid maken zouden, om zyn Eerw: den dienst voor hen nu en dan te laten waarnemen, waar af men haar Edelheden kennis geven zou.

D. Groenewoud weer hier.

Den 23 dito verscheen *D. Groenewoud* weer hier van Java's Treyn-togt, zeggende, dat daar niet gedenkwaardigs voorgevallen, en alles met stigting verlicht is.

1706.

A. 1706.

Den 4 Januari, kreeg de Kerkenraad, by Extract van den 29 Decem-ber, verlof, om nog 2 Diakenen te kiezen.

't Getal der Leermeefters &c.

Haar Edelheden vorderden van den Kerkenraad een nette verklaring, wegens de vermeerdeerde Leermeefters, die, daar zy A. 1675. maar 15, nu 36 sterk waren, wenschende ook wel te weten, hoe veel 'er in 't Maleyts, en hoe veel 'er in 't Portugees waren, en of de twee nieuwe, te weten, *Jan Haria*, en *Jacob Franszoon*, by hen voorgesteld, wel Duits, Portugees, en Maleyts, volgens de oude ordre dezer Regeering, en des Kerkenraads, konden spreken.

De Schryver ten tweede-maal in Indiën.

Den 1 Februari verscheen ik hier in vergadering, zynde per 't Hof van Ilpendam, van Amsterdam, als Predikant met 120 guldens ter maand, door de Heeren 17nen, om uitdrukkelyk in Amboina aan 't Kasteel Victoria te leggen, uitgezonden, leverde een brief van de Christelyke Synodus van Noord Holland, en een van 't Eerwaardige Classis van Amsterdam over, waar in beide deze vergaderingen met veel nadruk en liefde over my aan haar Eerw: schreeven.

Psalmen nagezien.

Den 8 dito verzogt *D. van der Vorm*, met zyne Rym-Psalmen een stuk weegs gevordert, 't oordeel der vergadering daar over, die eenige Leden aanstelde,

om die na te zien, te weten, *D. D. op den Akker*, *Kizenga*, *Coldedeborn*, en den Ouderling *Jonk*, en uit de buiten Broederen, *D. D. van der Sluis*, *Feylingius*, en *My*.

Ook gaf men nu aan haar Edelheden cen net berigt, wegens de Leermeefters, dat deze 36 'er al voor de komst van *D. op den Akker* geweest, en dat de meeste in 't Portugees, en weinige bevorens, en nu een alleen maar in 't Maleyts gewoon waren dienst te doen; dat ook een dezer 2 Meesters, die zy nu voorstelden, Duits en Portugees lezen, en 't Maleyts in een Duitse en ook met een Ambische letter zeer wel schryven, dat ook de laatste Duits en Portugees veerdig, en 't Maleyts met een duitische letter redelyk welschreef, dog dat geen van beide duits spreken of verstaan konden.

Ook gaven de gelastigden tot 't nazien van de Psalmen van *D. van der Vorm* dit berigt, dat zy die allenthalven kragtig, en overeenkomende met de Nederland-sche overzetting, en regelmate des geloofs bevonden hadden. Weshalven men die 25 nageziene Psalmen na Amboina zenden, en aan haar Edelheden kennis hier af geven zoude.

By deze gelegenheit stelde ik ook voor, of 't niet noodig zyn zou, dat deze vergadering een besluit nam, om door een vergelyking van de overzetting des Bybels van *D. Leydekker* (zatr.) tegen de myne, eens 't verschil over de Hooge en Lage taal weg te nemen, en te zien of uit die twee, niet eene ten dienst der Kerke zou kunnen gemaakt werden. Men verzogt daar op myn overzetting te zien, die ik aannam over te geven.

Den 22 dito vorderden haar Edelheden een netter berigt van de diensten dezer Meesters, vraagden of die niet zouden kunnen verminderd werden.

Den 29 dito bleek, dat *D. Bartou* na de West-kust stond te gaan.

Den 12 April quamen zware klagen in, wegens de Chineefche stoutheden, onder onzen Godsdienst met hunne Wajangs bedreven, 't welk men haar Edelheden verzockten zou te willen beletten.

Heden bragt ik ook myn Maleytsche overzetting des geheelen Bybels in de vergadering, en besloot men, om daar 't gezigt, in opzigt van de taal, daar in gebruikt, te nemen, waar toe volle last kregen, *D. D. van der Vorm*, *Coldedeborn*, en *van der Sluis*, om daar na hier van de vergadering te berigten; en zou ondertuffchen dit werk aan den Scriba Epistolarum in bewaring gegeven, en in de groote kas gelegd werden.

Ook wiert nu eerst opgegeven, waar alle

1706. alle de Meesters dient deden, en ge-
 roond, dat 34 Leermeefters in de byzon-
 dere wyken, 4873 leerlingen onderwy-
 zende, zoo veel te doen hadden, als zy
 af konden doen, te meer alzooy zy, de
 eene verder, de andere nader by, had-
 den te gaan, waar uit dan bleek, dat zy
 onmogelyk konden verminderd, en eer-
 dienden vermeerderd te werden.

D. Coopa Den 12 Mey ftierf D. *Coop a Groen*,
 Groen o- en den 14 Juni bleek, dat D. *Groenewoud*,
 verleden. by Extract van den 4 dito na Nagapat-
 D. Groe- nam, om de zwakheit van D. *Clement*,
 newoud beroepen was.
 na de kulf.

Ook wierd D. *Feylingius* als Predikant
 na den Trein op Java aangefield, die by
 een briefje zyne bereidwilligheit om der-
 waards te gaan, te kennen gaf.

Den Den 23 dito bleek, by Extract dat
 Sçnyver haar Edelheden, alzooy D. *Feylingius*
 een door ziekte voor eerst na Java niet
 Trein- vertrekken kon, my als Treins-Predi-
 rogt of ge- kant aangefield hadden, waar over ge-
 legt. vraagd zynde, of ik dat aannam, ik tot
 antwoord gaf, dat daar over myne rede-
 nen van bezwaring aan zyn Edelheit ge-
 zegt, die my gelast had, by de Heeren
 rond te gaan, waar over morgen nader
 by haar Edelheden zou gehandeld wer-
 den.

Den 25 dito bleek, dat haar Edelhe-
 den, niettegenftaande ik by de Heeren
 17nen uitdrukkelyk alleen om in Amboina
 (op myn Expres verzoek) geplaatst te wer-
 den, aangenomen, en dierhalven, volgens
 dien last, van alle andre verzendingen
 bevryd was, zonder zig eenigzins daar
 aan te kreunen (wat helpen dan voorbe-
 dingen van verzoeken, en beloften der
 Heeren) by haar besluit van den 22 dito,
 dat ik zou moeten gaan, volhardden, het
 welke zoo ik niet aannam, moelt ik staat
 maken, om weel na 't Vaderland te
 keeren.

Tegens Kan 'er nu wel grooter geweld in de
 alle recht wereld bedagt werden, als dit, daar ik
 en reden. by de Heeren 17nen op myn voorbedagt
 verzoek, om dat iet diergelyks vreesde,
 uitdrukkelyk op die voorwaarde, van
 nergens dan na Amboina, en ook daar zelf
 na geen buitencomptoir aldaar verzende-
 lyk te zyn, aangenomen was, dat hare
 dienaars in Indiën, vlak tegen die ordre
 aan, my op den allerzwaarften togt, die
 'er te bedenken was, belastten te gaan,
 of, by weigering ten eerften weerna 't
 Vaderland te moeten vertrekken; dat
 immers een man met een zwaar huisge-
 zin, als ik toen had, niet te vergen was.

Zeker Heer van de Hooge Regeering,
 die 't my zelf gezegt heeft, was wel van
 oordeel, dat haar Edelheden niet bevoegd
 waren, en geen magt hadden, om my
 derwaards tegen dien zoo klaar haar aan-
 gefchreven last der Heeren 17nen te zen-

den, en dat, zoo 'er een Predikant mede
 in den Trein moelt, niet ik, maar veel
 eer een Predikant van Batavia zou veer-
 ten gaan, alzooy haar Edelheden in dit
 opzigt wel over dezen, maar niet over
 my, te zeggen hadden, om dat de Hee-
 ren 17nen my van alle verzendingen bui-
 ten die van Amboina, bevryd, en hen
 dit zoo aangefchreven hadden.

Maar dit alles kon niet helpen; haar
 Edelheden hielden onverzettelyk haar
 ouden voet van hun eens genomen besluit
 niet te veranderen, willende zig, nog na
 eenige reden richten, nog aan de last
 van hare Heeren en Meesters gedragen,
 zoo dat ik in weerwil (alzooy 't my onmo-
 gelyk was, pas van zoo een zware reize
 met zoo een zwaar huisgezin geko-
 men, weder na 't Vaderland te gaan)
 moelt aannemen dien togt als Treins-
 Predikant te doen. Een togt, die de
 allerzwaarste was, die men, om my te
 plagen, en smerten aan te doen, uitpik-
 ken kon, behalven dat de Heer van Rie-
 beek, toen Directeur Generaal van den
 Handel van Indiën, al eer dit besluit 'er
 lag, tegen my, als ik zyn Ed: verzogt
 dog inzigt voor de beloofte, my door de
 Heeren 17nen gedaan, te hebben, wel
 zeggen dorft, *de Heeren in 't Vaderland*
 hebben dit zoo besloten, en het ons ook zoo
 aangefchreven, dat is zoo; dog die Heeren
 kunnen daar besluiten, 't geen zy willen;
 maar wy zullen het hier zoo doen, als wy
 dat goed, en tot kunnen dienst best vinden,
 en gy moogt by alle de Heeren zoo veel rond
 loopen, als gy wild, gy zult egter op dien
 togt, of anders na 't Vaderland gaan. Woorden,
 die my door 't hert sneden, maar
 daar ik egter op dien tyd niet anders te-
 gen doen kon, als beleefd te verzoeken,
 dat haar Edelheden my, volgens 't be-
 loofde by de Heeren 17nen, geliefden te
 handelen, op welker last ondertuffchen
 geen agt in de wereld geflagen wierd.
 En de tyd heeft my tot myn smert ge-
 leerd, dat ik, met dat maar aan te ne-
 men, nog zoo onvoorzigtig niet gehan-
 deld heb; want had ik dat afgefagen,
 en was ik na 't Vaderland gekomen, de
 Heeren 17nen zouden zig dit toen waar-
 fchynelyk niet een hair meer, dan nader-
 hand, toen ik in 't Vaderland quam,
 aangetrokken hebben, daar dit nogtans
 hunne zaak was, om zulke dienaaren,
 die hunnen last wederftreeden, te straf-
 fen, en eenen zoo gevoelig tegens hun
 uitdrukkelyk bevel verongelykten Die-
 naar, ten spiegel van anderen te verdedi-
 gen, en recht te doen; dog zy hebben
 zig aan beide die zaaken (gelyk wy reeds
 elders verdoend hebben) niet in de we-
 relde gelegen laten leggen, en 'er niets
 (zoo verre my bekend is) over gedaan.
 Een zaak, die immers op geen wyze te

Enge-
 dwongen
 die aan te
 nemen.

1706. verantwoordden nog goed te maken is, en waar by ik zeer veel schade geleden hebbe. Vermits ik dan aangenomen had na Java te vertrekken, en ik nu afscheid nam, voegde men my ten Krankbezoeker *Hillebrand Janszoon* van *Alkmaar* toe, die met my dezen togt ondernam.

Den 28 dito wierd, by *D. Feylingius* ziekte, 't waarnemen van de Reede *D. le Boucq* opgelegd, die zeide wegens lichaams zwakheit, en bloedspouwen, daar toe niet in staat te zyn, weshalven de Maleysche Predikanten dit voor hunne rekening zouden moeten nemen. Doch haar Eerw., door veel andre zaaken beladen, verzogten nu van de Reede bevryd te zyn, dat hen, op goedkeuring, voor eerst toegestaan is.

Den 27 dito verzogten de 2 voornoemde Leermeeesters den 16 November, 21 December 1705 al aangefteld, de voorspraak dezer vergadering tot verkryging van foldy, dat voor hen zou verzogt werden.

D. Huppers van Coetsjien. Den 30 dito verscheen *D. Huppers* met verlof van haar Edelheden hier van *Coetsjien*, en *D. D. van der Vorm* en *Caldedeborn* gaven den 11 October aan deze vergadering eenige Extracten over, uit den Bybel van my genomen, met verzoek van die na te zien.

Den 8 November gaven de Broederen Gecommitteerden over myn Bybeloverzettinge van *der Vorm*, *Caldedeborn*, en *van der Sluis*, hunne aanmerkingen over, meest daar op uitkomende, dat zoo myn geheel werk, gelyk dat van *Daniel*, waar in een beter taal uitblonk, daar 't ander maar van den ouden trant was, geweest ware, zy 't dan zouden hebben kunnen aanbeveelen.

De Schryver quam ziek weder hier. Den 15 November quam ik, na omtrent 4 maanden in den *Trein*, en doodelyk ziek geweest te zyn, ja nog ziek en zeer zwak weer op *Batavia*, bly zynde, dat ik, na zoo veel ongemakken, als ik daar nevens de eerste in rang lyden moest, 'er het leven nog af bragt, alzo ik *Batavia* noit had gedacht weer te zien, by welk geval myn Kinderen niet alleen hun *Vader*, maar (alzo myn *Huisvrouw* op dezelve tyd mede zeer ziek wierd) ook zeer licht te gelyk hunne *Moeder* zouden hebben kunnen verliezen, en dat beide zoo verre van den anderen gescheiden, in hoedanigen geval myne Kinderen zeer ongelukkig zouden geweest zyn, alzo die gene, die in mynen boedel hadden moeten komen, daar zeer blind in zouden gekomen, en myne zaken vry verstroid gevonden hebben; dog 't heeft dien goeden *God* behaagd dit alles ten besten te doen keeren, en ons beiden na verloop van tyd

1706. weder te herstellen, waar voor veel redenen hebbe om Hem te danken. Ik gaf by myne verschyning in de vergadering kennis van 't gene ik op dien togt, ten tyde, dat nog gezond was, verricht had.

Nevens my verscheen ook de Krankbezoeker, *Hillebrand Janszoon Alkmaar*, ziek weder hier.

Den 29 dito quam *D. Bartou* weer hier van de *West-kust*, en op dien zelve tyd wierd de Krankbezoeker, *Kornelis van Dyk*, verloft.

Ik stelde nu ook een antwoord op over de aanmerkingen der Heeren Broederen, het welke ik den 13 December goedgevond weder na my te nemen, om dat my uit alle omstandigheden bleek, dat ik daar niet zoo zeer met minnelijke Broeders, als wel met mannen te doen had, die niet minder zogten, als myn werk nevens dat van de Heer *Leydekker* (gelyk myn verzoek was) te bevorderen, maar welkers enkele toeleg maar was, om 'er maar iets in te vinden, waar op zy konden vitten, en waar op zy dat zouden kunnen verwerpen, gedragende zig met een soort van een zeer onbetamelijke aanmatiging van oppermagt over myn werk, als myne vyanden, alzo zy verklaarden, dat myn werk niet goed was, om dat het in de *Hooge Taal* (die zy de goede noemden) niet overgezet, en om dat het meest na onze *Nederduitse* overzetting geschikt was. Men gaf my nu ook myn werk weder, en schoonzy geen verstand hadden, om 'er over te oordeelen, nam ik egter aan, om weder alle infchikking en wegen tot de vrede te gebruiken, myn werk, zoo veel

De het mogelyk was, na de gedagten der Schryver Broeders, die dat nagezien hadden, en na 't Hoog Maleys te verschikken, verzogt belofte of hope, dat men myne overzetting, na die voleindigd te hebben, nevens die van de Heer *Leydekker* leggen, en haar Edelheden aanbeveelen zoude, op dat ik niet te vergeefs arbeiden mogt; waar op haar Eerw. zeiden, dat zy my geen hope of belofte geven konden, dog aannamen 't zelve aan te beveelen; zynde dit ook alles, dat hier op, na die nieuwen bloedigen arbeid van zoo een geheel werk weder te overzien, of als van nieuws af aan over te zetten, gevolgd is.

D. van der Vorm stelde ook voor, of 't niet dienstig was, haar Edelheden te verzoeken, dat de Maleys-kundige Predikanten toegang tot *D. Leydekkers* Bybel en de verdroe papieren, in de kas berustende, mogten hebben, 't welk goedgekeurd zynde, zoo is dit verzoek ook gedaan.

1706. Den 15 December maakte D. le
D. le Boucq bekend, dat hy stond na de Kaap
Boucq na de Kaap. de goede Hope, op Drakestein (der-

waards hy door de Heeren 17nen beroe- 1708;
pen was) te vertrekken.

A C H T T I E N D E H O O F D D E E L.

Vervolg der zaaken van den Godsdienst op Java van den Jaare 1707 tot 1713.

1707.
De
Schrivver
vertrekt
na Am-
boma.

Den 6 Januari nam ik van deze vergadering afscheid, staande eerstdaags nu na Amboina te vertrekken.

Den 18 April is D. Barton als Trein-Predikant op Java aangesteld, ook zou D. Coldedeborn Bantam weder gaan bezoeken.

Toegang tot D. Leydekkers Bybel enz. weer verzogt. Besluit om des Schrivvers werk aan te beveelen.

Den 11 Juli wierd door D. van der Vorm het zelve voorstel, als bevorens, gedaan, en verzogt toegang tot D. Leydekkers Bybel, en Schriften te hebben.

Den 7 November besloten haar Eerw., volgens hun vorig besluit van den 8 November, en 13 December des voorleden jaars, myn werk, als 't weer zou volcindigd, en behoorlyk van hen ook nagezien wezen, aan die, daar't behoord, aan te beveelen.

De Heer Douglas Commissaris Politycq. D. Bartou beroepen.

Den 21 dito is de Heer Abraham Douglas, Ordinaar Raad van Indiën, tot Commissaris politycq aangesteld, en den 28 dito in de vergadering verschenen.

Den 12 December bleek, dat D. Bartou den 15 November als vast Predikant hier in de plaats van D. Hey, in de Portugeesche gemeynte, om voor eerst Duits te prediken, door haar Edelheden beroepen was.

A. 1708.

1708.

Antwoord op de toegang tot D. Leydekkers schriften.

Den 27 February gaven haar Edelheden nu by Extract van den 31 Januari, op 't verzoek van toegang tot D. Leydekkers Bybel en Schriften, tot antwoord, dat goedgevonden hadden, D. D. van der Vorm, en Coldedeborn te laten opgeven, wat 'er tot zulk een werk van drukletters, papier, Letterzetter's, enz. uit het Vaderland zou dienen ontboden te werden, om dan verder den druk van het zelve van de Heeren 17nen te verzoeken; ook zou men ondertusschen een proeve met het drukken van een Catechismus in 't Maleys met de hier zynde Letters, onder opzigt van deze twee Predikanten kunnen nemen. Gelyk ons dit in 't vervolg nog wel zoo uitvoerig voorkomen zal.

Maleysche Catechismus.

Verzoek der Maleysche Predikanten.

De Maleysche Predikanten verzogten mede hunne beurten in de Portugeesche Kerk te hebben, waar over haar Edelheden 't oordeel van den Kerkenraad vorderden.

D. Coldedeborn

Den 22 dito ging D. Coldedeborn Ban-

tam weder bezoeken, om daar de H. na Bantam. Sacramenten te bedienen, en quam den 16 April wederom.

Om nu over dit geschil van de Portugeesche Predikanten, en hun antwoord op 't voorstel der Maleysche, op van de Portugeesche en Maleysche Kerken maar eene te maken, te kunnen oordeelen, hebben wy best gekeurd, hunne aanmerkingen over de ongegrondheit van dit voorstel in 't breede opgesteld, en aan den Kerkenraad overgeleverd, hier by te voegen, aanwyzende, dat het niet dan een groote onkunde dier Maleysche Broederen was de Portugeesche taal als onverstaanbaar te brandmerken; En vermits dit een zaak van te veel gewigt was, om zulk een aanzienelyke Kerk, in opzigt van zulk een geringe, als de Maleysche hier is, den bodem in te slaan, en om te beter te kunnen zien, of de stelling der Heeren Portugeesche Predikanten wel of qalyk gegrond was, hebben wy best geoordeeld, dat van de Maleysche Heeren Predikanten te laten voor af gaan.

Ordinaris vergadering gehouden op maandag den 27 Februari A. 1708.

Absent uit de Predikanten den Heer Gofuinus Huppers, uit de Ouderlingen. De Heeren Gerrit Hemfing, Adriaan Breving, Jacques Vonk, Jacob Hengft.

Nog leeft de Reverendus Preses op, een Extract van de Hoge Regeering, benevens de daaraan gehegte bylagen, welke luiden als volgt:

Extract uit de concept Generale resolutie des Kasteels Batavia, genomen in Rade van India, op Dingsdag den 31 January 1708.

Wydere door den Heer Gouverneur Generaal zynde gesproken, van de Maleysche versie van den Predikant Leydekker Zaar. laast vermeld, ter resolutie van den 5 en 23 December 1704., en met een de vergadering genotificeerd, dat de Predikanten der Maleysche gemeente, P. van der Vorm, en Hermannus Coldedeborn, zyn Edelheit nu en

1708. dan hadden verzogt, voormelde versie te mogen resumeren, en bezien, of 'er eenige spelfauten, of andere omissien in waren, om ze te noteren, en aan te wyzen, tegens dat de Regeringe mogte komen goot te vinden, de zelven te doen drukken, enz. zoo is, naar daar over in 't brede wezende gedifcourcert, op de omvraage van den Heer Gouverneur Generaal goedgevonden, voor eerst door voormelde twee Predikanten, by geschrift te laten opgeven, wat zy naar gedaane onderzoek zullen vermenen, en bevinden, 't zy van druk-letters, papier, Letter-zetters, als anderzins, tot de drukkinge van voorschreven versie nog met de Retour-sluit Duivenvoorden uit het Vaderland zoude dienen te werden gevorderd, om zulx van de Heeren Principalen niet alleen, maar ook met enen haar Hoog Ed. goedvinden, en qualificatie tot het opgémelte drukken te verzoeken. Ende ten andren in tusschen een preuwe met het drukken van een Maleysche Catechismus, zoo veel met de aanbanden zynde letters en gereedschappen kan geschieden, onder de toezigt van voormelde Predikanten, te laten nemen; om wyders te overleggen, wat daar omtrent in der tyd nader zal dienen gedaan, ofte gepetitioneerd te werden. En is ook te gelyk goedgevonden dit besluit aan de Eerw. Kerkenraad te communiceren.

Nader Extract uit de zelve resolutie.

Te dezer occasie door gemelden Heer Gouverneur Generaal, de vergadering mede genotificeerd wezende, een opstel van voornoemde twee Predikanten der Maleysche Gemeente, nopende derzelver voordraging en verzoek al in de maand Juny des voorgaanden jaars omtrent zyn Edelheid gedaan; en ook zedert veelmaals gerenoveerd; omme hun dienst by beurten nevens de Predikanten der Portugeesche gemeente in der zekver Kerken, zoo binnen als buiten de Stad, te mogen doen, luidende voormeld opstel aldus:

Korte aanmerkingen rakende de Maleysche, en Portugeesche dienst in een, en de zelve Kerken: opgesteld, en aan zyn Edelheid, den hoog Ed. Heer Joan van Hoorn, Gouverneur Generaal, mitsgaders d'Ed. Heeren Raden van Nederlands India, overgegeven door de Predikanten, van der Vorm, en Hermannus Coldehohn.

Vertoog der Maleysche Predikanten hier, om van de

1. §. Dat de Maleysche dienst met die van de Portugeese in een, en de zelve Kerken behoorde te geschieden, meynen wy met fundament te sustineren.

2. §. Om dat de Portugeese Kerk vergadert

is, wel uit twee derde, of ten minsten 1708. de helft menschen, die alle in 't ge-Portugee- meen de Maleysche taal gebruiken, als sche en Maleysche zynde van Java, Baly, Macasser, maar eene Boegis, van Sumatra, enz. Kerke maken.

3. §. Dat schoon die menschen alhier in d'omwegang wel meest onder de Slaven, die met de Familien van Ceylon en de Kust, overgekomen zyn, en der zekver vrygemaakte wat Portugees hebben aangelert te spreken; zy dog het Maleys niet minder moeten ontbouden, en oefenen, by aldien zy met iemand van de bovengenoemde Oostersche Natien hunne nabuuren nodig hebben, of willen verkeerren.

4. §. En al is 't dat die lieden, aangaande de beginzelen van de Christelyke Godsdienst, in de Portugeese taal onderwezen zyn, en dat zy die eenigzins verstaan, zal dat haar geenzins beletten, de zekve waarheit in 't Maleys, als een taal haar gemeen, te verstaan.

5. §. Het gezegde meenen wy, dat als een bekende waarheit mag ter neder gesteld werden, en dienen, om daar op het volgende aan te merken.

6. §. Dat deze Portugeese, en Maleysche dienst, in een en de zekve Kerken, als waar 't een gemeene Inlandsche Kerk, te meer noodzaaklyk is: dewyl hier de Maleysche taal aan alle deze Natien gemeen is, en gebruikt werd, en geenzins zoodanig de Portugeese taal.

7. §. Om dan die menschen, die alleen door 't onderwys aangaande de beginzelen van 't Christendom, en daar door aan 't woord Gods of des zelfs prediking in 't Portugees te hooren, gewent zyn: ook daar in de zekve Kerken aan 't gehoor van Gods Woordt, in de Maleysche taal te gewennen.

8. §. En gewent zynde, zoo wel in 't gehoor van de Maleysche als Portugeese taal te komen; zal de tyd in 't vervolg wel openbaren, of zy de leere van 't Christendom, niet beter in 't Maleys, als in 't Portugees zullen verstaan. Gemerkt de gemeine Maleysche taal, alhier de zekve is met die, of daar in wy prediken, en het tegendeel in 't Portugees, als een igelyk opmerkende bekend is.

9. §. Den dienst in beide de Portugeese Kerken des Zondags voor, en naar de middag, en des Vrydags avonds in de buiten Kerk, verwisselende in 't Portugees, en Maleys, waar te nemen, waar in d'Eerweerdige Broederen in 't Portugees ons voorgaande, wy haar kunnen volgen gelyk ook in de bediening van 's Heeren H. Avondmaal: en zal de Catechisatie haar tyd, en plaats wel vinden.

10. §. Dat by indispotitie van imand der E. Broe-

1708.

Broederen dezer Inlandsche Kerken, die beurten door d'andre drie wel zullen kunnen worden waargenomen.

II. §. En is ligtlyk uit het bovengezegde te zien, dat ons oogmerk is, het beste van deze Inlandsche gemeente, en met een ook de verligtinge van den dienst der Portugeesche Broederen des Vrydags avonds te zoeken.

Batavia den 30 Januari A. 1708.

Was getekend,

Petrus van der Vorm, en
Hermanus Coldedehorn.

Accordeert met des zelfs origineel.

J. Garfin, Secretaris.

Zoo is na dees resumtie verstaan de gedagten, en 't gevoelen van de Eerw: Kerkenraad dezer Steede daar over te vorderen, omme naar inkoming van dien, te overleggen, wat men verder dien aangaande ten dienste van Gods Kerke zal dienen te beraamen, en naast te stellen. Accordeerd.

J. Garfin, Secretaris.

Het welk de vergadering wegens de communicatie met behoortlyke betuiging van dankbaarheid aan de hoge Regeringe aanhoord.

Dog aangezien het zelve mede behelst een consideratie, die de Eerw. Predikanten van de Maleysche gemeente aan haare Ed: gelieft hebben over te geven, wegens het doen van den openbaren Predikdienst, ook in de Maleysche tale in de Portugeesche Kerken, zoo wel binnen, als buiten, by beurten: zoo is goedgevonden by provisie des wegen in te nemen de schriftelyke gedagten van de Heeren Op den Akker en Thornton, als van de Predikanten, die de gemeente in de tale der Portugeezen komen te sijten.

J. Pelgrom.	G. v. Holten syn: pt: Praefcs.
Van Hamme.	Fr. Camper syn: e. t: Scriba.
W. Kuffeler.	Joh. Marens.
A. Deldyn.	Bartou.
W: v. d. Lely.	Jacobus op den Akker.
J. Focanus.	Augustinus Thornton.
	J. Kiezinga.
	P. van der Vorm.
	Hero Crul.

1708.

Ordinaris vergaderinge gehouden op Maandag den 30 April 1708.

Moderatoribus ut Supra.

Absent uit de Heeren Predikanten Bartou, Kiezinga, van der Vorm, Huppers, uit de Heeren Ouderlingen van Hamme, Breving, Hemsing, Focanus, Vonk, Kuffeler.

De Heeren Predikanten van de Portugeesche Kerk, verzoeken hare schriftelyke consideratien overgegeven aan deze vergaderinge, waar van den 12 Maart 1708.

Wederom te mogen hebben, de vergaderinge resolveert, datze in ons resolutieboek zullen werden ingeschreven:

Luidende als volgt.

Aan de Eerw: Kerkenraad dezer Steede.

Eerwaardige Godzalige welgeleerden Heeren.

Het heeft u Eerw. behaagd, onzer toedoen, uns op te leggen, om onze consideratien te geven over 't geschrift der Eerw. Heeren van der Vorm en Coldedehorn, aan de E. Regeering, behelzende het prediken van de Maleysche taal in de Portugeese Kerken. Wy zullen u Eerw. overlaten te oordeelen van de kragt of klem der zelver Articulen. Dog wy zullen op yder aanmerking de onze geven.

Op 2. §. Zeggen wy, dat het een groot abus is, dat de Portugeesche Kerk wel uit twee derden of ten minste uit de helft van Oosterlingen bestaat, daar ze daar en tegens uit een quart van die Natien bestaat, dat kan men zien.

1. Uit de menigvuldige Familien van die van der Portugeesen Kerk, die meest alle Westerse zyn, of daar uit gesproten.

2. Uit de Compagnien onder hare Kapiteynen sorterende, daar zeer weinige Oosterlingen onder gevonden werden.

3. Uit de vrye gedoopten tot de belydenis, daar somtyds een of twee Oosterlingen onder loopen.

4. Uit de ongedoopten tot beide de Sacramenten, daar veel meer Oosterlingen onder zyn, dog weinige vrye, en meest lyseigenen; beide blykt het uit der Ledematen rollen, en Portugeesche doopboek. Vide infra.

5. Deze allen, veele of weinige Oosterlingen; spreken in 't gemeen niet de Maleytsche, maar de Portugeese taal, dewyl zy tot het aanleeren van de Christelyke Godsdiens niet komen, of zy spreken en verstaan reets Portugees, anders worden zy niet aangenomen: die hier geboren zyn, spreken, als zuigelingen, de Portugeese als haar moeder-taal.

6. De Oosterlingen, nieu aangekomen verstaan geen Maleyts, maar haar Landtaal, en onder de Christenen woonende leeren ten eersten de Portugeese, om met hare lyfheeren, en andere medeslaven, te spreken; die onder Heidenen of Mahometanen geraken, leeren 't Maleyts.

Op 3. §. De dagelyke Portugeese taal word niet alleen in den ommevang, en dat onder de Slaven in de Familien gesproken, die van Ceylon en de Kust overkomen, maar.

1. Univerfeel van de lyfheeren en hare kinderen omtrent de Slaven en vrye Inlandse Christenen;
2. In de Familien of menschen, die van Siam, Malaaka, Bengale, de Kust van Chormandel, 't Eiland Ceylon, de Kust Malabaar, Surat, ja Persen, koomen, die niet benodigd hebben 't Maleyts te onderhouden, of te oeffenen om met andere Oosterlingen om te gaan, om dat het Maleyts zoo gemeen niet is, als 't Portugees, daar en tegen de alhier woonende Heidenen, die met Christenen, of met de haren omgaan, schikken haar na 't Portugees, om dat te spreken; dogh dit doet niet tot de Godsdiens.

Op 4. §. Die in der Portugeesen taal tot het Christendom werden aangenomen, moeten de beginzelen van den Godsdiens niet eenigzints, maar vry wel verstaan. 't Zoude haar grootelyks benadeelen, by aldien zy die waarheden in de Maleytsche taal, haar en zelfs de Oosterlingen in de Godsdiens ongewoon, moeten hooren, even als 't Vice Versa zoude zyn; door dien yder Christen op die gronden in ider taal in de Godsdiens eigen, moet bouwen. Die niet lezen kunnen, en die gronden memoriter weten, zouden niet kunnen tot dat principium toeloopen in die taal, na welkers woorden-bevattingen, zy die leere hebben aangenomen: die nu leezen kunnen, zouden wederom na die woorden-bevattingen niet kunnen vorderen in aanwas van kennis, maar merkelyk daar in veragteren, en door die sluiting zig tot verflaauwing en verzuim overgeven, 't welk niet an-

ders als confusie kan baren, om dat zy noit den God der waarheden hebben aangewend in een onbekende taal te hooren en te begrypen; zulk het die menschen benodigt zoude zyn op nieuws de gronden des Christendoms in een andere taal te leeren.

Op 6. §. Dat het gants niet noodzakelyk is, dat die vroe Kerken als een gemeene Inlandse Kerk worden geconsidereert, gemerkt de zelve als verscheide gemeentens altyd zyn geconsidereert.

1. Niet alleen by de E: Regeringe, dezen Kerkeraad, en alle Kerken in India, maar ook by de Classen en Synoden in Nederland.

2. Dezelve hebben van ouds yder byzondere Predikanten, vergaderplaaizen, en Doop-boeken gebaad.

3. Maar ook, hoewelze Inlandse in 't geschrift genoemt worden, egter bestaat de eene uit Westerse Indianen, en die hier geboren zyn, de andere uit Oosterlingen, de eene uit verscheide soorten van Heidenen, Mahometanen, en hier geborene Christenen, de andere uit Mahometanen alleen.

4. In deze eene predikt men een Europeaanse, in de andere een Asiatische, in de eene een Christelyche, in de andere een Heidense of Mahometaanse geworde taal.

5. Daar is geen affiniteit tusschen de Portugeese en Maleytsche, als wel tusschen de eerste en de Spaanse Italiaanse en Fransche, van deze verschillende meerendeels in verandering van letteren en terminatien.

6. Ider taal heeft zyn eige manieren van spreken om de goddelyke zaken uit te drukken, eenemaal verschillende van de dagelyke, en buiten usantie zynde spreekwoorden.

7. Ten zy de Portugeese Kerk verlicp, geen behooryke dienst of neersigheit wederde gedaan, men onverstaanbaar predikte, het van geen nut of goed succes was, of eenige klagen waren, 't geen wy aan de kennis en 't oordeel der vergaderinge overlaten. Dikwils staat 'er dat de Maleytsche taal die van de Portugeese Kerk gemeen is, en gebruikt wort, en niet de Portugeese, 't welk tegen de baarblykelyke en volflagene waarheit aanloopt.

1. Want wat anders is 't omtrent de markt, anders omtrent de Godsdiens.

2. Is ze zoo gemeen, en wort ze zoo gebruikt, en even veel verstaan, hoe komt het, dat de Portugeese Kerk uit veele duizenden bestaat, daar geen vier a ses menschen tot

1708.

gehoor, maar duizenden komen; geen 5, 6, a 8. tot de belydenis maar 80 en 100 yder reis zig opgeven; en over de 200 en 300 menschen tot de twee weekelyke Catechisatiën komen.

3. En daar en tegen sбрааl, en weinig tot de Maleysche Kerk.

Op 7. §. Die in 't Portugees door 't onderwys aan de beginzelen van 't Christendom te lezen van Gods Woort, en des zelfs prediking te hooren gewent zyn, zullen niet gewennen in 't Maleys.

1. Om dat het dubbeldde moeite is.

2. Een Babel, of verwerringe in 't teere Christendom zal geven.

3. Zy zouden op nieuw andere fundamenteën moeten leggen in een onbekender taal.

4. De gemeene letter in 't Portugees is beter bekend, als de Arabise (die de Maleysche is) wezen zal met den druk.

5. Maar zullen eerder verloopē, en 't geboor zal hoe langs hoe meer verminderen.

6. En de Godsdienst in veragting komen.

Op 8. §. De tyd zal dan leeren.

(1.) Wat quaad in Staat en Kerk zal wezen ingevragt.

2. Hoe de uiterlyke Godsdienst, in twee gesplise zynde

3. De looze des Euangeliums in die taal zal verhinderen.

4. 't Koninkryke Gods te rugge houden.

5. Omrust en ontsteltenis in de gemeente voortbrengen.

6. En dezelve vervallen tot afgoderye, bygeloovigheden, dwalingen, en 't Mahometisdom; alle 't welke God genadelyk verhoede.

't Is een pure onkunde van haar Eerw: de Portugeese gepredikte taal als onverstaanbaar te brandmerken.

1. Wy zyn bewust, dat wy voor die gemeynte verstaanbaar prediken.

2. Wy schikken ons na platte en eenvoudige manieren van spreken na 't begrip van 't gemeene volk.

3. Wy onthouden ons van woorden die hier zouden onbekend zyn.

4. Tot geen onverstaanbaare zaleen grote meenigte komen toevloegen.

5. Ons Portugees prediken kan nader aangeleert worden uit het Portugeese gedrukte kort begrip, de Catechismus van Aldegonde en Heydelbergje, en de Liturgie, de Psalmen, 't N. Testament, en de boeken van D. Fereyra over de Godsdienst, en de overgezette d'Outrein en Catechisatiën.

1708.

6. Niemand zal klagen, dat wy 'er Arabis, of andere vreemde Oosterse taalen in mengen.

7. De Portugeese is een ryke taal, even als andere Europeise, overeenkomende met de redelyke Godsdienst, om door haar overvloed die waarheit met kragtige redenen te bevestigen, en openbaar te maaken aan de gemoederen der menschen, en dezelve te overtuigen tot het geloove.

8. Geen een woort Portugees is 'er in de gemeene Straattaal die ook van ons niet gepredikt wort, alleen verschillende (datze na de Letterkonst geschikt is) van 't eerste, in terminatiën van Numerus, Genus personen, modus en tempora, als alle letterkonstige taalen.

9. Hoe verstaanbaar de Maleysche gepredikte taal is, laten aan 't oordeel van de wereld en toehoorders.

Op 9. §. Word den dienst in 't Portugees en Maleys gestelt, van de Nederduitsche wort niet gerept, daar nogtans de Kerkenraad volgens resolutie van den 15 Januari 1705. op het voorstel der E. Regering volgens resolutie van den 13 Januari met het Maleys prediken heeft voorgeselt (toen D. Coldedehorn hier egter was) maar het Portugees aanleeren of 't Nederduits prediken door de presente Predikanten. De E. Regeering volgens resolutie van den 19 Mey heeft niet geresolveert in 't Maleys, maar in 't Nederduits te prediken, ten minsten eens des Zondaags; en D. Hey niet geïmponeert Maleys; maar Portugees binnen 't jaar te leeren, 't welk de Kerkenraad den 25 dito nagevolgt heeft, en naderhand een derde Duits; en is 't zelve na de dood van D. Hey wederom bevestigd door de E. Regeering met de plaatsing van D. Bartou.

D. Coldedehorn is toen niet beroepen om Maleys in de Portugeese Kerk te prediken, maar om reden van ziekten, versterf en vertrek in de Maleysche Kerk, en by gebrek van buiten dienst doende Predikanten te prediken op de Rbeede albier, 't gene zyn Eerw: met het beroep en D. van der Vorm ook aangeromen hebben.

Daar is geen overeenkomste en equaliteit tusschen die gemeenten, om de dienst in twee taalen ambulatoir te doen gaan, gemerkt de Maleysche uit een handje volks, de andere uit een grote schare bestaat.

(1.) Van October des Jaars 1688. tot ultimo Februari 1708. zyn gedoopt in de Portugeesche Kerk 9578.

be-

bejaarden en kinderen, sedert welke tyd Op den Akker, en daar na Thornton hier hebben dienst gedaan; 't Maleys is ons onbekent.

2. 't Zedert October 1688. tot dezen tyd zyn in 't Portugees tot Ledematen aangenomen 4426 en in 't Maleys 306 personen.

3. Waar van in 't Portugees 2301 gedoopte ofte Christenen, en 2125 ongedoopte zyn.

4. Onder de gedoopte zyn maar 42 Oosterlingen, zulks nog 2259. Westersfen ofte ingeborenen, en alle vryen, overblyven.

5. Onder de ongedoopten zyn 931. Oosterlingen, en wel meest Slaven en Vrouwspersonen, zulk wederom nog 1194. Westersfen en Ingeborenen overblyven.

6. Waar uit blykt, wanneer van 4426. Westersfen afgetrokken worden 973. Oosterlingen, dat 'er nog 3453. Westersfen overblyven, waar tegens de Oosterlingen vry verre nog geen quart uitmaken, en dat in de tyd van bykans 20 Jaeren.

7. En alle deze Westersfen of Oosterlingen worden niet zelden op haar aangeven tot de belydenis tot 2, 3, 4, a 5 reizen wedergezonden, zoo ze onbequaam zyn, niet in taal, maar in leere, en niet voor de eerste reis aangenomen.

8. En dien volgens, hoewel Oosterlingen, komen egter tot de belydenis in 't Portugees, niet als onkundigen, maar verstaande de taal.

9. Zelfs die in 't Maleys de belydenis gedaan hebben, komen toevloeyen tot de Portugeesche Kerk, converterende dien volgens onder de andere Christenen, en wien ook die taal niet vreemd, maar eigen geworden is.

10. 't Zoude een nieuwigheit zyn zonder eenig voorbeeld. 't Amsterdam word Donderdaags in 't Frans gepredikt in de Wester Kerk. Tot Veere Engels en Schots. Tot Maftricht Nederduits, Engels, en Frans in een Kerk, dog niet ambulatorioir maar op vaste gezette tyden. En zoo 'er een taal in de Portugeesche Kerk moet ingevoert worden, is de Nederduitsche nuttiger, als de Maleysche.

(1.) Om datze de predominerende taal is.

2. De meesten van die menschen zyn uit de huizen der Nederlanders als vrygegevens voortgekomen.

3. Haar nazaaten hebben geleerd in de Scholen, 't Vader ons, de 12 geloofs artuculen, de tien Geboden,

't morgen- en avondgebedt, voor en na den eten, de Catechismusvragen, 't lezen in den Bybel, Psalmzingen en schryven, en alles in 't duits.

4. Zy spreken ook met Nederlanders, de leesgierigen leezen somtyds in Nederduitsche boeken.

5. En by aidiën die zaak na een welgestelde ordre met de scholen begon, is 'er verwagting, dat twee derde of de helfte van 't inlands Christendom in 15 a 16 Jaeren, en eerder, Nederduits spreken en verstaan zullen.

Op 10. §. By indifpositie van de Portugeesche Predikanten zyn zy ondersteund in 't Nederduits na de ingevoerde ordre, gelyk door D. Hey, of door de buiten dienst zynde, als door D. Feylingius, 't welk nog geschieden kan, dies niet nodig op nieuws een andere verandering in te brengen.

Op 11. §. De Portugeesche dienst is door de Duitse genoegzaam verligt, dien volgens geen andere verligting te wenschen, wat haar Eerw. oogmerk, of 't uit God is, of uit een menschen beginzel zy, is God bekend.

(1.) Niet minder remarcabel is de tyd van dit geschrift, derwelke wel onder aangesfeld word den 30 Januari 1708. dog in de resolutie van de E. Regering staat in de maand Juny des vergangen Jaers. Indien wy dezent tyd vergelyken met de dood van den Eerw. D. Gerardus Hcy, die den 25 Mey des voorleden jaars voorgevallen is, zullen u Eerw. 't vroege oogmerk van haar Eerw. beter ontwaren, als wy.

(2.) Te meer, als u Eerw. zig gelieven te erinneren, dat D. Coldehorn zeff: den 25 Mey passato in die Nederduitsche vakante beurt presenteerde in 't Maleys in de Portugeese Kerk te prediken, en zeide conscienties halve niet anders te kunnen doen, en dat D. vander Vorm daar en tegen niet alleen voordeelde met de Kerkenraat de ingevoerde Nederduitsche beurt in die Kerk te moeten standhouden, maar ook zyn dienst presenteerde om aldaar in 't Nederduits te prediken, waarom ook de vergaderinge, om dat de Heeren niet te accorde waren wegens de talen, die Nederduitsche beurt aan D. Feilingius op zyn aanpresentatie overgaf, derwelke ook aldaar, met toelating van de E. Regering in de Nederduitsche tale gepredikt heeft, tot dat D. Bartou is beroepen, en tot nog toe in 't Nederduits predikt.

(1.) Wy

(1) *Wy* zeggen hier nog by, dat de *Portugeezen* hier haare talen niet hebben in gewoerd, nog conventen of een gemeente gefigt.

2. En egter is die taal in de *Godsdienst* door de byzondere *Goddelyke voorfienigheid*, zonder veel toe doen van menschen hulp in zodanige bloejende staat toegenoomen, als heeden te zien is.

3. Dat die *Kerk* 't cieraad van deeze *Stad* is, de roem der *Nederlanden* waardig, en beantwoordende de mildadigheden der *Heeren Bewindbeberen*, en zorgdragende goetgunstigheid van de *E. Regeeringe*.

4. Een *Triumph* van 't *Gereformeerde Christendom*, dat alhier in een taal, die de vyanden der zuivere waarheid eigen is, de leere des *Euangeliums* tot haare overtuiging, *Heidenen* en *Mahometanen* klaarlyk wort verkondigt, om die te roepen en te vergaderen tot den *Godt des Sondaars*, op dat zy den *Heere Jezus* belyden tot de zaligheid.

5. Zoo dat wy zien, dat het *Godt* niet heeft beliefd door de *Nederlanders* veele plaatsen de *Portugeeze* te laten ontnemen, als op dat wy door haare talen overwinners zouden zyn, door de geloofs *Leere*, om die in duifternisse zitten, te brengen tot het *Koninkryk des Soons* zyner liefde.

6. Meerder vrugt is ten allen tyden gedaan, en kan nog gedaan worden in 't gebied van de *Nederlandse Maatschappye* door de *Portugeeze taal* omtrent zyn *Kerk*, als 'er ooit gedaan is door 't *Maleits*, niettegenstaande men eerder in 't *Maleits* als in 't *Portugees* gearbeid heeft.

7. Van die tyd af datter een *Portugeese gemeente* hier is begonnen vergadert te worden, is dezelve toegenoomen, aangegroeid, en in menigte vermeerdert, en daar en tegens de *Maleitse allengskens* afgonoomen en vermindert, tot een onwederpreekelyk bewys, dat *Godt* door de eerste taal 'er meer wil tot zyn gemeente toe doen, die zalig zullen worden, als door de laatste.

8. En gelyk de wegen *Gods* ondoordondelyk zyn, en men daar uit ervaart dat gelyk het de *Heere* geliefd heeft de waare leere der *Zaligheid* door de *Engelsen* te brengen in *America*, door 't kleine *Nederland* in *Asia* men het ook niet te verwerpen heeft, of het dien grooten *Herder* der *Schaapen* niet gelieven zoude in der tyd 't ligt der waarheid door de *Nederlandse Maatschappye*, namentlyk de *Prediking des Woords*, de overzet-

tinge der *Schriften des O. en N. Testaments* te brengen tot zyne afvallige *Kinderen*, te weten, de *Koninkryken van Portugaal*, en *Spanjen* (door de affiniteit der talen), op dat zy met ons een *Kudde* zouden worden.

2. De *Portugeese Kerk* is van meerder gebegetheid, en getrouwheid aan deezen *Staat* als de *Maleitse*.

(1.) Dewyl deffelfs taal is een *Europiaanse*, die na de *Christenen* held.

2. Gelyk de andere een *Oosterse*, na de *Mahometanen*.

3. Die van de *Portugeese Kerk* als *Westerlingen*, zouden in geene gevallen heul ofte troost by de omleggende *Mahometaanse Vorsten* verkrygen, al was 't met verzakinge van den *Godsdienst*, en zouden by de zelven niet geagt worden.

4. Daar en tegen die van de *Maleitse Kerk*, als *Oosterlingen*, zouden in alle gelogentheid toevlugt tot de nabuuren nemen; en met verzaking greegig, als de haaren wederom aangenoomen werden, en tot haar ouden *Suurdeezem* keeren.

Uit allen deezen besluiten wy, dat zodanige verandering in de *Portugeese Kerk* onmoedig is, om datter een byzondere *Maleitse Kerk* is, ondienstig, om dat ze een gewoonte en reeds over zo veele jaaren bevestigde ordre om verre werpt, schadelyk, en 'eenemaal ruinees is voor die *Kerk*, en een voortbrengster van alle wanordre in die gemeente, daar *God* wil, dat alles met ordre in de zelve geschieden zal.

Wy zeggen dan met *Gamaliel*, indien deze raad, of dit werk uit de menschen is, zo zal het gebroken worden, maar indien het uit *God* is, zoo kan dat niet gebroken worden, op dat men niet misschien gevonden word, ook tegen *God* te stryden. *Act. 1.*

Wy hebben ons in deeze allezins gewagt om enige scherpe woorden te gebruiken, 't welke haer *Eerw.* eonig misnoegen zoude kunnen geven, indien ons egter eenige mogten ontshoten zyn, wy wenschen, dat ze 'er niet sionden, en verzoeken woe *Eerw.* dezelve te willen veranderen, en te verzagten.

En bidden *God* in dezen, dat hy u *Eerw.* als trouwe toezinders en *Wagters* *Zions* in zyne vreeze met heilige aandacht doe overdenken en betragten om alle gevreesde onbeilen voor die *Kerk* te konnen voor komen, op dat de dreure des *Euangeliums*, die *God* reeds geopent heeft voor zoo

1708.

grootte menigte niet toegesloten, en 't ligt, dat op den kandelaar gezet is, en niet alleen die gecenen die in buis, maar ook die buiten zyn, steeds schynd, niet onder een Koren-mate gestelt worde, ten einde het gekrookte riet van dit teedere Christendom niet verbroken, en de glimmende Glaswicke niet uitgeblift word.

Batavia den 12 U. Eerw: dienstwillige
Maart 1708. Dienaren.

Was ondertekent.

Jacobus op den Akker.
en
Augusts. Thornton.

Hermannus Koldedehorn.
Syn: P: F: Praefes..

W. v. d. Lely. Joh. Marens. Syn: E: T:
Scriba.

J. Hengst. Jacobus op den Akker.
A. Deldym. Augusts. Thornton.
Hero Crul.
G. v. Holten.
J. Camper.
J. Pelgrom.

De Schryvers aanmerking. Men moet tot nader opheldering van dit geval, ook weten, dat de Heer Opper-landvoogd van Hoorn, een groot vyand van de Portugesche Predicanten, en vooral van die oudsten Heer zynde, de Maleitse Predikanten zig daar van tot nadele van die eerste hebben zoeken te bedienen; maar ik ben van oordeel dat dien Heer Opper-Landvoogd (daar dog alles voor opdrayen moet) en nog veel meer de Maleitse Predicanten, groot ongelyk in hunne stelling hadden, en dat; schoon de Kerkenraad den 16 April 't verzoek der Maleitse Predicanten, om den dienst maar in eene en de zelve Kerk toestond, 'er niet dwazer en tegenstrydiger in de Wereld konbedagt werden, als die twee Kerken, die zo veel in alle deelen verschilden, onder een te willen mengen, behalven dat ook die stelling der Maleitse Predicanten, Art. 8, te weten, dat de gemeene Maleitse taal alhier de zelfde is met die, waar in gepredikt werd, vlak tegen de waarheid aanloopt, alzooy hoog Maleits Prediken, die oneindig van de gemeene Maleitse taal verschild, van waar het ook komt, dat 'er somtyds niet boven 5 of 6 menschen in hunne Kerk verschynen, om dat zy die hooge Taal niet kunnen verstaan, dat hen van de Portugesche Predicanten vry zedig by haar antwoord op art 6. en het tweede onder-Lid erinnerd werd.

De 14. Juni verscheen daar Claas Jacobs-

zoon de Lange per de Haack, van Enkhuisen, en den 14 dito quam hier D. Jacobus van der Vorm, uit Amboina.

De 18. dito wierd ook D. Feilingius aangezegt, om de West-kust te gaan bezoeken.

De 12. November verzogt D. Stampioen, zo by 't Extract van den 4 dezer bleek, als meede de Landvoogd van Malacka, dat zyn Eerw. van daar mogt verloft werden; weshalven haar Edelheden goedvonden dien Heer te laten opkomen, en D. Jacobus van der Vorm, die nu reeds vry ervaren was in de Maleitze Taal, en dierhalven in Amboina niet nut was, naar Malacka (daar hem zyn Maleits niets ter wereld te pas quam) te zenden, gelyk die taal voor zyn Eerw: zedert; mits hem naderhand na de Cust, daar hem die mede niet te pas quam, te zenden, geheel onnut geweest, en gebleven is.

Den 26 dito verscheen D. Groenewout hier van Nagapatnam gekomen, en kreeg eenige geschillen met den Kerkenraad, die al vry hoog liepen.

Den 10. December wierden nu ook de verschillen tusschen D. Groenewout, die den Kerkenraad op haaren eifch certf geuoegen gaf, bygelegd.

A. 1709.

Den 7. January vertrok D. Groenewout weer na Nagapatnam, ook bleek nu dat D. Le Boucq den 2 December van de Caap met sfilstand van soldy hier gekomen, en door de Regeering aldaar met zyne stukken herwaards gezonden was, die by deze vergaderinge nader zouden gelezen en onderzocht werden.

Den 10 dito verscheen hier D. Feilingius ook weder van de Westkust.

Den 4 February quam hier Joannes Bucerus als Krankbezoeker, per Carthago.

Ook bleek by Extract van den 29. January, dat haar Edelheden van der Sluys om zynen ouderdom van Onrust geliefden te verschoonen, zonder iets van zyne Soldy, buiten voordeelen, of Rang in Vergadering te verliezen, zullende als zyne gesteltens dat toeliet, en als 't nodig was, in de Portugesche Kerk dienst doen, en ondertusschen D. Feilingius den dienst op Onrust voor eerst waar nemen.

Ook bleek den 4 Maart, dat haar Edelheden by Extract van den 10 December 1708. belaften, dat de Maleitse en Portugesche Godsdienst in beide de voornoemde Inlandse Kerken bybeurten, volgens 't voorstel der Maleitse Predicanten toegebevorens gemeld, zou waargenoomen worden, en, zo als de Kerkenraad dat ordentelyk goedvinden, en waar toe zig de

D. Jacobus van der Vorm uit Amboina.

D. Jac. v. d. Vorm na Malacka.

D. Groenewout van de Kult.

D. le Boucq van de Caap.

D. Feilingius van de Westkust.

D. van der Sluys verschoond.

Verzoek der Maleitse Predicanten toegebevoren staan.

zelve

1709. zelve by de naaste gelegenheid schicken zou.

Ook wierd den 11. dito besloten by meerderheid van stemmen, dat ieder der Portugese en Maleitje Predicanten in de Inlantse Kerken in zyn eigen taal by beurten prediken zou.

D. Groenewoud na de Kust. Den 15 April was D. Groenewoud nog hier, en nam de Rhee voor eerst nog waar, hoewel hy in May weer na de Kust ging.

D. Stampioen van Malacka. Den 24 Juni verscheen hier D. Stampioen van Malacka, zonder behoorlyk Kerkelyk ontslag; dog beriep zyn Eerw: zig op den Kerkelyken brief, waar in geen zaken van gewigt ten zynen laste gevonden zynde, zo is zyn Eerw: zitting in de vergadering toe gestaan.

Den 5 Augusti vond de Kerkenraad alhier goed, zig 't oordeel over D. Le Boucqs zaken in opzigt van hem daar op te antwoorden, t'onttrekken; om dat zyn Eerw: aan 7 Synooden, als mede aan de Heeren 17nen, en aan haar Hoog Mog: daar over geschreven had.

Aanmerkingen over D. le Boucqs zaaken. Egter zouden de zelve ter ordre van haar Edelheden haar oordeel daar over aan de zelve haar Edelheden voorstellen, dog zig, also die papieren politicque, gerichtelyke, en Kerkelyke zaaken behelnden, tot geen ander oordeel, dan over de laatste, inlaten.

Waar onder hen verscheide gevallen voorquamen, in welke zy oordeelden dat zich zyn Eerw: zo matig, en voorzigtig, als 't wel behoorde voor de rust dier Kerk, niet gedragen, maar zich in zaaken ingewikkelt had, die by ons van geen, maar wel by die van 't Pausdom van gebruik zyn, zettende op eigen gezag twee Kerkelyke leden van hun ampt af, schoon zy voor zyn komst wettig gekoren, en goedgekeurt waren: Een handeling, die rondom ongeregeld en tegens de gewoonte van onze Kerk was, door al 't welk hy zig in veel andere moejelykheden met de Regeering ingewikkelt heeft, die aanleiding tot het stilstaan van zyn dienst gegeven hebben, die hem door de Regeering maar voor den namiddag, om verder onheilen voor te komen, aangezegd was na te laten, waar op hy zyn dienst weer had behooren aan te nemen, en te vervolgen, alzo zyn zaak daar door niets quam te lyden, daar de Kerk veel door het stilstaan van zyn dienst leed.

D.D. Marens, in Stampioen na 't Vaderl. Ook wierd aan D.D. Marens en Stampioen hunne verlossing na 't Vaderland den 3 dito by haar Edelheden toegeestaan, gaande de eerste in zyn volle fatsoen, dog aan D. Stampioen gaf de Kerkenraad alleen een Kerkelyke getuigenis, met last om zyne dimissie en ontslag-brief van Malacka t'ontbieden, alzo

dit haare post niet was. Hoewel zy daar ontrent wel wat inschikking hadden mogen gebruiken, alzo zy wel wisten dat 'er groot geschil tusschen dien Heer en den Landvoogd aldaar was.

Den 21 October bleek ook, dat D. Bartou uit de Portugese in de Neerduitsche Kerk in de plaats van D. Marens volgens Extract van den 15 October getfeld is.

Den 18 November verscheen D. Maartens; uit Amboina.

Den 25 dito quam de Heer Pieter de Vos, ordinar Raad van Indiën, den Heer Douglas als Commissaris Politicq vervangen.

Heden wierd ook D. Maartens verloft, en vertrok na 't Vaderland.

Den 30 dito verscheen hier als Predicant D. Eduardus Georgius Slangenburgh per Bentveld, van Amsterdam.

A. 1710.

Den 17 April bleek, dat D. Slangenburgh, den 10 na de Cust door haar Edelheden beroepen was, en den 19 Maart, dat D. Feilingsius eerst na Bantam, en dan na de West-kust vertrekken zoude.

Omtrent de Maand Juni deed zig weer zekere Chineefche dogter op, als negen om Christen te werden, verzoevende, alzo haar Vader dit belette, de bescherming der vergadering hier ontrent, waar omtrent men de hulp haarer Edelheden verzoeken zou.

Den 10 November wierd de Heer de Vos als Commissaris politicq door den Heer Cornelis Castelein, volgens een Extract van den 21 October, vervangen.

Den 22 December quam hier ook wettig van de Kust D. Groenewoud, ook by Extract van den 16 dito D. Huppers na Ternate beroepen.

Vermits ik na deezen alleen berigten van 't aanlanden, en verzenden der Predicanten kreeg, zo zal ik in 't vervolg ook van geen andre zaken spreken.

A. 1711.

D. Thornton komt in dit jaar voor als wegens belemmering van tong, geen dienst doende.

In dit jaar verscheen hier D. Joannes Bruining, die van hier na Ceylon beroepen, en op Jafnapatnam, gelegd is.

D. Huppert, vertrok ziek en zwak na Ternate.

Ook wierd in dit jaar D. Christiaan Poleman, door haar Edelheden uit Amboina als Predicant in de Portugese Taalen Gemeente beroepen, toen hy zyn Portugeesch al volkomen vergeten, en

nu in staat was, om de Kerk van Amboina in de Maleische taal met den dienst in de zelve aldaar volslagen waar te nemen, veel dienst te doen, zullende nu tot een gemeente gaan, daar hem die taal niet te pas quam, en daar zyn Eerw: die, na de zelve met zoo veel moeite aan geleerd te hebben, nu weer zou moeten vergeten.

Dit is het werk der bekeering gansch om verre stooten en veragteren, in plaats van het te bevorderen. Ook blykt hier uit niet duister, wat agting men voor taalkundige mannen heeft, welker zo moejelyk verkregen gave van taalkunde men zo onverantwoordelyk qualyk behandeld, en welker arbeid men zo onvoorzigtig verydeld. Daar de Heeren in 't Vaderland wel met ernst op mogen letten, om daar andre orde in te stellen.

Den 30 October landde *D. Poleman* hier aan, dog was niet in staat, om in de Portugesche taal eenigen dienst te doen; dog zyn Eerw: nam aan zig te beneerftigen, in hoope van in korten tyd in staat te zullen zyn, om in de zelve te kunnen prediken, gelyk zyn Eerw: zig daar in ook zeer beneerftigd, en na die weder van voren af op zyn oude gronden [die zyn Eerw: veel hielpen] geleerd te hebben, zo verre geraakt is, dat hy die 3 maanden en een halve daarna al predikte, gelyk zyn Eerw: dat tot nog toe met veel nut doet.

In dit zelve jaar zyn hier ook uit het Vaderland verschenen, *D. Carolus Georgius Serruus*, en *D. Jacobus van Helsdingen*.

In 't laaft van dit jaar besloten haar Edelheden ook *D. Botercooper* om zyn taalkunde (schoon hy geen Maleits, gelyk zy meenden, dog dat zy hadden behoorren te weten, kende) voor een jaar uit Banda na Ternate te zenden, daar hy A. 1712 ook na toe ging.

A. 1712.

1712. In dit jaar stierf *D. van Helsdingen*, die na Malacka beroepen was, den 21. January, *D. Serruus* wierd na Banda gezonden, en den 29. April stierf *D. Gisbertus van Crimpen*, als Predicant uitgekomen, in de straat Sunda, hoewel andre meenen, dat dit A. 1711. al voorgevallen zy, dat ik niet recht weet.

Ook verschenen in 't begin van dit jaar hier *D. Lambertus van den Bosch*, die ten eerste na Macassar verzonden was, en op die zelve tyd *D. Jacobus van Spyk*, die in May na Malacka vertrok, om *D. Jacobus van der Vorm* te vervangen.

Men zond van hier dit jaar ook na Amboina *D. Nicolaus Groenewoud* om de schryver van dit werk te vervangen.

Den 29 Juni verscheen ik hier in de

vergadering, en wierd zeer minnelyk ontfangen, en als Lid erkend.

Terwyl ik dit jaar hier meede zat, werd een vorig besluit van de Vergadering over den doop byzeker voorval vernieuwd, of op nieu genoomen, te weten, van alle, die in de gronden des geloofs van ons verschillen, als Lutheranen, Arminiaanen &c: (uitgenoomen alleen de Papiſten en Heidenen) vlak tegen Art. 46. van de Batavische Kerk-ordre, over Kinderen ten doop te laten staan, schoon die Kerken-ordre dit zeer klaar aan geen andre toestaat, dan die de zuivere hervormde Godsdienst toegedaan, en vroom van wandel zyn. Men gaf daar af een berigt aan haar Edelheeden over, op hunne vordering van 't oordeel van haar E: over die zaak, waar by bleek, dat 'er over dit stuk A. 1673 in September, A. 1670, en 1682 in October, en 1690 meede eenige besluiten van dien aard, waar by alle de Papiſten uitgezondert wierden, genomen waren, en men vond ook eindelyk goed alle vaders over hunne kinders, dog geen andre dan hervormde getuigen, daar over te laten staan, als zy maar op de drie Artikelendes Doops, hen van den Voorzitter der vergadering in 't byzonder afgevraagd, en voor gehouden, ja zeiden.

Ook heb ik by myn aanwezen een voornaam Arminiaan, over een Kind ten doop zien staan, ten blyke, dat dit de gewoonte dezer Kerk is.

Hoe nu die Doopvaders op de 2. en 3. vrage des Doops kunnen ja zeggen, en hoe die Kerkenraad met een goed gemoeid zulke Doopvaders, tegen haar beter weten, en over zulke Kinderen kan laten staan, kan ik niet begrypen: want dat is zeker, dat geen Arminiaan, Lute-raan, of diergelyke, van ons verschillende, toestaan zal, dat die Leere, die in onze Kerk geleerd werd, de waaragtige en volkomene Leere der Zaligheid is, egter zegt hy, tegen zyn gewisse aan, daar ja op, en dat weten ook die geen, die zulk een als Doopvader laten staan, ook beloofd hy dat Kind, waar over hy staat, in deeze onze Leere, die hy in zyn Kerk quaad keurt, te zullen opbrengen, waar aan hy, zoo hy dat waarlyk geloofd, qualyk doet, zo wel als die zulk een toelaat om te staan, behalven dat 'er op zulk een dubbelhertige belofte niet veel staat te maken valt.

Beter deed daar ontrent (myns oordeels) de Kerkenraad van Amboina, die goed vond geen andre, dan van onzen godsdienst, en die daar af belydenis deden, of zig genegen toonden, dat by de eerste gelegenheid te willen doen, te laten staan, oordeelende, dat men niemand tegen zyn gevoelen en beter weten aan, maar

D. Botercooper na Ternate.

1712. D. van Helsdingen.

D. van Crimpen overleden.

D. van den Bosch na Macassar.

D. Groenewoud na Amboina.

1712. De Schryver hier.

Allerley Doopgetuigen, uitgenoomen Pap. Heid. hier toegelate.

Onreedykheid van dien.

Netter besluthier over van die van Amboina.

1712.

maar ja moct laten zeggen op vragen, die men in gemoede weet dat hy atkeurt, veel minder vergen dat hy belove, tegen zyn gevoelen en geloove aan te gaan, te meer, alzo wel't waarfchynelykft is, dat hy die belofte ook niet zal nakoomen.

Dat nu de Kerkenraad van Amboina dit ftuk, fchoon by die van Batavia dit jaar, als hun gevoelen 'er over gevegd wierd, afgekeurd, zoo qualyk niet begrepen had, blykt niet duifter, zoo aan de reden zelf, als om dat de Kerk van de Kuft van Choromandel, wanneer *D. Groenewoud* en *D. Slangenburg* daar nog lagen, over dit ftuk even zulk een befluit uit zig zelve genomen heeft, het welk, zoo dat eens voor een Synodus komen moest, zekerlyk goed, en beter als dat van den Kerkenraad van Batavia, zoude gekeurd worden, behalvendat hen met redden zou konnen gevraagd werden, wie hen de magt tot zulk een befluit, en tot het invoeren van zulke aanftorelyke, onreedelyke en ongegronde gewoonte, gegeven heeft, behalven dat dit ook ganfch Indiën door op eene voet, en zoo als in ons Vaderland is.

D. le Boucq herfteld.

Den 2. Auguftus wierd *D. Le Boucq* door haare Edelheden herfteld, en na Ceylon beroepen, daar hy den 2 September na toe vertrok.

D. van der Vorm van Malacka.

Den 17. September verfcheen hier *D. Jacobus van der Vorm* van Malacka, en *D. Slangenburg* den 20 October van de Kuft; ook zag men den 4. December *D. Nicolaas van Schie* per *Arentsduin*, en den 5. dito *D. Dominicus Sel* per *Arion*, beide van de Claffis van Amfterdam, als Predicanten verfchynen.

De eerste wierd den 29 dito na Banda, en de tweede na Ternate beroepen, gelyk zy in't volgende jaar derwaarts vertrokken zyn.

De Schryver na Ternate.

Op dezen zelve dag hadden haar Edelheden ook befloten, dat ik na Ternate vertrekken zou, niettegenftaande zy zeer wel wiffen, dat dit een openbaar en een tweede geweld was, my tegen de uitdrukkelyke laft der Heeren 17^{nen} aangedaan, en dat zy niet bevoegd waren, om my dit op te leggen; dog gelyk zy al by myn komft A. 1706 getoond hadden dien laft der Heeren 17^{nen} zeer weinig te agten, dwingend my om op dien togt in de Treyn van Java tegens den laft dezer Heeren te gaan, en gelyk zy toen al niet anders zогten, dan dat ik maar weder na 't Vaderland zou keeren, alzo toonden zy nu weer, dat zy, om zig aan die Heeren, die zulken laft aan my meede gaven, en ook aan my, die zy doch niet hadden konnen weg krygen, (alzo ik die onverduwelyke trein-togt tegen haar gedagte aannam) te wrecken,

1712.

niet anders beoogden, als my, of na 't Vaderland weg te zenden, of te dwingen, om, tegen den laft der Heeren in 't Vaderland, my meede gegeven (aan welken ik my alleen verbonden had in Amboina, aan 't Casteel Victoria, en op geen andere plaats zelf in die Landvoogdy, veel min op een andre plaats van Indiën, den dienst te zullen doen) na het flegste Comptoir van geheel Indiën te gaan, daar de zwaarste Kerkdienst valt, met zoo veel buiten-Eilanden 60 a 70 mylen over Zee te bezoeken, van welke twee ik noch zeer zwak zynde, best gekeurd heb het eerste te kiezen, en 't laafte op de zedigste en beleeftite wyze (na dat alle myne nedrige verzoeken en vertoogen, waarom dit, zoo van wegen myn zwakheid, als om de belofte en grond waar op by de Heeren 17^{nen} aangenomen was, niet doen kon, veragtelyk verworpen waren) te weigeren, alzo niet verpligt was dit aan te nemen.

Buiten dit beflotene over de drie voornoemde Predicanten, hadden haar Edelheden *D. Joannes van der Vorm* ook weer na Amboina beroepen, daar die Heer met zyn Maleitfe Taalkunde veel dienst doen kon. Ook vertrok dit jaar *D. Camper* na 't Vaderland.

Van der Vorm na Amboina.

A. 1713.

In den beginne dezes jaars vertrokken de Heeren van *Schie*, en *Sel* na hunne befcheide plaatzen, de eerste na Banda, en de laafte na Ternate.

1713.

Den 3 January verzogt ik wel weer by een Smeekfchrift van dien tocht na Ternate bevryd te zyn; maar myn verzoek, hoe billyk en wel gegrond, had geen ingang ter wereld by haar Edelheden: en de Kerkenraad (dat onbegrypelyk is) gebruikte alle redenen van beweging om my tot het aannemen van dien over te halen, niettegenftaande ik hen by myn acte, door den Advocaat van D. E. Maatschappij geteekend, aanwees hier toe niet verpligt te zyn, weshalven het veel er hen betaamd zou hebben myn recht voor te ftaan, by haar Edelheden; maar zy dorften zig (zoo ik geloove, alzo 't dog niet geholpen zou hebben) om zulke geringe zaak niet bloot zetten, behalven dat 'er in die vergadering waren, die liever zagen, dat ik maar na 't Vaderland ging, dan dat ik bleef.

Gelyk nu haar Edelheden by hun befluit bleven, alzo ik meede, van liever na 't Vaderland, dan na Ternate, te willen gaan.

Hy volhard om na 't Vaderland te gaan.

Ik had niet zo ras dit in de Vergadering gezegt, of daags 'er aan wierd ik door den Advocaat Filcaal voor den Raad van Justitie gedagvaard, een zaak, waarover

De Schryver vergedagvaard.

1712. ver bevorens reeds breed genoeg gesproken, en waar by getoond is, dat zyn Edelheid van Riebeck ganfeh niet wel met my in dit stuk gehandeld, haar Edelheden misleid, myn eenen brief, aan hen geschreven, agter gehouden, en daar door aan haar Edelheden, tegen zyn beter weten aan, een verkeerde gedagte van my gegeven had, op welk klaren onwederfprekelyk bewys van my, die Raad ook (gelyk wy getoond hebben) goed gevonden had, my volkomen vry en onfchuldig te verklaren, en den Fiscaal zo in zyne, als in myne kosten, te doemen, die hem door haar Edelheden, en uit de kas der E. Maatschappy, ook vergoed zyn, daar dit haar Edelheden zelf, en niet de E. Maatschappy, behoorden betaald te hebben, alzoo dit maar een werk van de groote drift van den Heer van Riebeck tegen my, niet over eenig quaad van my tegen zyn Ed: bedreven, maar alleen uit wraak tegen my over 't beletten vanden druk van 't werk van zyn Zwager de Heer *Leydekker* was, welke drift van zyn Edelheid de andre Heeren, na dat zy zo klaar zien konden in dezen door zyn Ed: misleid te zyn, niet blindeling moesten opgevolgd, maar tegen de welke, gelyk ook tegen myne ongegronde verzending tegen den last der Heeren, zy zig behoorden aangekant, myn recht voorgestaan, en aldus de E. Maatschappy van die onredelyke onkosten bevryd te hebben; maar niemand van de Heeren had lust, om zig tegen dien scherpen Heer Gouverneur Generaal aan te kanten, keurende het beter, van my het grootste geweld van de wereld aan te doen, en de E. Maatschappy die onnodige onkosten, die deeze Heer (om recht te spreken) alleen behoorde betaald te hebben, maar stil te laten betaalen, als om, met zig daar tegen aan te kanten, dien heer aan den hals te krygen. Een zaak waar van ik hier niets meer zeggen zal, om dat 'er elders breder van gesproken word.

Misnoege harer Edelheden. Men kan wel denken, dat een vonnis ten mynen voordeele, by eenparigheid van stemmen door den Rechter, zonder aanzien van die Perzonen, die de eerste van den Lande aldaar waren, en tot hun nadeel uitgesproken, een ongemeene spyt

aan haar Edelheden moet gegeven hebben, gelyk dit ook eenige tyd oorzaak was, dat zy my myne verlossing na 't Vaderland, al om my te plagen, zig aan my onfchuldige te wreken, en om my tot dien togt na Ternate te dwingen, weigerden, hoewel men my die een maand of twee daar na, ziende, dat ik op een zedige wyze by myn weigering volhardden bleef, toefond, en den 11 Juli verlossing gaf, om na 't Vaderland te vertrekken, gelyk daar op myn reize derwaarts in 't einde van dat jaar gevolgd is.

Den 5 January besloten haar Edelheden omtrent D. *Jacobus van der Vorm*, dat hy, in plaats van na Amboina, daar hy dienst doen kon, na de Kust van Comorand, daar hem die taal niet ter wereld te pas quam, gaan zou, waar uit hier weder te zien is een klare blyk van haar Edelhedens wonderlyke verzending van Predicanten na plaatzen, daar de taal, die zy geleerd hebben, niet gebruikt werd, en dierhalven van geen nuttigheid is; een daad, bequaam, om de lust van alle yverige Predicanten uit te bluschen. Hy vertrok derwaards in Mey, daar hy weinig jaren gestaan heeft, zynde den 2 April 1717 overleden.

Den 15 dito vertrok D. *Slangenburgh* van hier na 't Vaderland, en den 10 February verscheen hier D. *Gellius Geldesma*, die in May ondertusschen nog een togt na Japara en Java's Oost-kust deed. Men hoorde in die zelve maand ook, dat D. *Boterkoper* in Ternate overleden was.

Den 12 Mey wierd D. *Abraham Feylingius* hier als vast Predicant in de Nederduitsche gemeente beroepen.

Den 31 Juli verscheen hier D. *Godefridus 't Hoen Hoogendorp*, per de Samson, van Hoorn.

Den 23 Augustus vertrok D. *Geldesma* na Ceylon, om op Gale te leggen.

In 't begin van December ben ik na 't Vaderland met 't Schip d'Engewormer vertrokken, verblyd zynde, dat ik eindelijk uit het geweld van zulke onbillyke Overheden, die ik geen reden ter wereld gegeven had, geraakt ben, tot nog toe niet konnende vergeten, dat de Heeren 17nen zich hier aan niet meer hebben laten gelegen zyn.

1712.

Die hem zyn verlossing toestaan.

D. van der Vorm na de Kust.

D. Slangenburgh na 't Vaderland.

D. Boterkoper overleden. D. Feylingius beroepen.

D. Geldesma na Ceylon.

De Schryver na 't Vaderland.

NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

Vervolg der zaaken van den Godsdienst op Java van de jaaren 1714. tot 1722. Magt van den Præsès. Wyze van Kerkelyke Ordonnantien. Naamen der Predikanten op Batavia aangeland. Naamen der Predikanten in de Nederduitse Gemeente op Batavia beroepen. Naamen der Predikanten in de Portugeese Gemeente. Naamen der derde Portugeesche Predikanten, beroepen om Duitsch te prediken. Naamen der Maleiise Predikanten van Batavia. Naamen der Predikanten op 't Eyland Onrust beroepen. Naamen der Ouderlingen en Diakenen van Batavia. Naamen der Heeren Politique Commissarissen van Batavia, Bedienden op Batavia, en hunne Kostgelden maandelyks.

A. 1714.

IN 't begin van dit jaar vertrok D. 't Hoen Hogendorp na Ternate, en zyn hier verschenen de Predikanten D. Antonius van Brummen, D. Johannes Boekenburg, D. Cornelius Schrevelius, ook quam in dat zelve jaar aan de Caap de goede Hope D. Petrus van Aken, als Fransch Predikant.

1714.
D. 't Hoen
Hoogendorp na
Ternate.

D. van Aken aan
de Caap.

A. 1715.

D. Thornton was aan de eene zyde lam, en op nieuw beroerd geworden.

D. van Brummen is verzonden na Amboina, D. Boekenberg na Banda, en zyn verschenen D. Engelbertus Cornelius Ninaber, D. Adolf van der Win, D. Adrianus Ens, D. Jeremias Pars, D. Joachim Petrus de Cluyfenaar, en Joban Coenraad Alberts.

1715.
D. Thornton lam,
en beroerd.
D. Ninaber hier.

D. vander
Sluis overleden.

Ook quam dit jaar voor Ceylon uit en op Colombo D. Jacobus de Jong. En van Ternate zag men hier D. 't Hoen Hogendorp verschynen.

Ook verscheen hier uyt Amboina D. D. Parent en Groenewoud, die na 't Vaderland gingen; gelyk ook D. Feylingius, ook is D. van der Sluis schielyk overleden, en D. van Schie uit Banda hier op gezonden, die hier den 20 Juli stierf.

A. 1716.

Dit jaar vertrokken D. Ninaber en D. van der Win na Amboina, D. D. Ens en Pars na Banda, D. D. Alberts en Cluyfenaar na Ternate, en D. 't Hoen Hogendorp na Malacka.

1716.
D. D. Ninaber en
van der
Win na
Amboina.

Uit Amboina verscheen hier ook D. van Brummen; en uit 't Vaderland de Predicant D. Jacobus Cantor Visscher van de Classis van Schieland; en nu was het derde jaar, dat Onrust en de Rheeде niet bediend wierd.

Ook vertoonde zich hier als nieu aangekomen D. Petrus Nicolai, D. Antonius Hoyer verscheen hier uit Bauda, deed een togt na Java's Oost-kust, en stierf kort na zyn wederkomst in October hier.

D. Hoyer
stierf.

In dit jaar is D. Schrevelius ook na Coetsjen gefonden.

D. Schrevelius na
Coetsjen.

A. 1717.

In dit jaar quam D. Goting van Coetsjen, na dat hy A. 1716 verloft was, en is op de reize na Batavia in de straat Sunda, of omtrent Sumatra overleden, en is D. Cantor Visscher, na dat hy ondertusschen na de West-kust geweest was, derwaards gezonden, om D. Schrevelius te vervangen, die in May overleeden was.

1717-

D. Visscher na
Coetsjen.

D. le Boucq verscheen hier ook op Ceylon op zyn verzoek, zynde op Colombo vervangen door D. Guiljelmus Cownyn, van Gale daar beroepen; ook quam hier uit het Vaderland D. Jacobus Renet, geweze Predikant tot Roermond, D. Cornelius Verbis, D. Joannes Philippus Wetzelius, D. Jacobus van Jever, en D. Petrus Cronenburg, welke laatste van Hoorn gekomen, hier in de Nederduitse gemeente, in D. Feylingius plaats in September, omtrent twee maanden na zyn komst beroepen is.

D. le
Boucq van
Ceylon.

D. Renet
hier.

Den 15 November is hier ook D. van Holten, gelyk op Gale D. Geldesma overleden, en D. Thornton, dit jaar in Augustus door de Heeren 17nen Emeritus gemaakt, zullende nu maar 130 gulden ter maand, dog geen buiten-voordecen meer trekken.

D. D. van
Holten,
en Geldesma overleden

D. Thornton,
Emeritus.

A. 1718.

In Februari vertrok D. Nicolai van hier na Banda, en D. Renet na Amboina.

1718.

In dit jaar verscheen hier uit 't Vaderland van Amsterdam D. D. Wybrandus Scervola, geweze Predikant onder de Classis van Sneek, in Vrieland, Mozes Hermanni,

112 J A V A A N S C H E Z A A K E N

1718. *Hermanni*, die in September beide naar Ceylon gezonden zyn, gelyk D. D. *van Brummen* en *van Jever* nevens hen derwaart vertrokken.

D. Pars uit Banda. D. *Jeremias Joannes Pars*, A. 1717. uit Banda ontboden, om 't Portugees aan te leeren, verscheen nu hier ten dien einde.

D. Brands uit Amboina. Ook quam den 7 Juni uit Amboina hier D. *Arnoldus Brands*.

D. *Henricus Wernthly* verscheen hier mede van Rotterdam, en D. *Georgius Henricus Myleus* in Nov. uit het Vaderland, gelyk mede D. D. *Antonius Pastorius*, en *Guilielmus Hoogewaard* in December van Delft.

In dit jaar quamen ook uit D. D. *Abrahamus Feilingius*, en *Lucas Hoogendorp*, de ecrfte voor Zeeland aan deeze, en de laatste van de Classis van Hoorn, aan geene zyde van de Caap overleden.

A 1719.

1719. Den 24 February wierd D. *Pars* in de D. Pars in de Portugeelche gemeente beroepen: en den 3 Maart beriepen haar Edelheden D. *Brands* in D. *van Holtens* plaats, in de Nederduitse Gemeente; dog by 't openvalen van een plaats in de Maleitse Kerk zou zyn Eerw: tot die gemeente moeten overgaan.

Op dien zelve tyd is D. *Wernthly* ook (na op de West-kust op een tocht geweest te zyn) na Macassar, D. *Myleus* na Malacka, (van waar de Heer *Hoogendorp* op Batavia beroepen was) en D. *Hogerwaard*, in plaats van D. *Kiezenga* (den 15 February overleden) in de Duitse gemeente beroepen, en D. *le Boucq* op Onrust geplaatst.

In dit zelve jaar, quam hier weder uit 't Vaderland als Predicant D. *Abrahamus Parent*, die den 9 November overleden

D. Parent en D. Castlein is overleden.

Ook verscheenen hier D. D. *Joannes Castelyn*, van Zeeland per Sandenburg, (die in Maart kort na zyn Komst stierf) en *Nicolaus Cramer*, die in dit zelve jaar nog een tocht na Timor deed.

Den 31 May was ook overleden D. *Caldedeborn*, in wiens plaats haar Edelheden

D. Brands. D. *Brands* uit de Duitse Kerk den D. *Verbis*. 't Nederduitsech weder D. *Verbis* beriepen.

A. 1720.

1720. Van Macassar quam hier wettig D. *Lambertus van den Bosch*

D. vanden Bosch van Macassar. In dit jaar verscheenen hier uit het Vaderland, D. *Aron Dias da Fonseca*

met Meinden, van Amsterdam, D. 1720.

Guiljeus Ligtenfoort, met het Schip Leiden, die drie maanden na zyn verblyf alhier overleden is; ook D. D. *Philippus Capelle* en *Joannes Weting*; en D. *Pastorius* is na Banda gezonden, die in dit jaar, na dat hy 'er niet lang geweest was, gestorven is: en D. *Thornton* was ook hier den 29 November overleden, als mede eenige andre, die wy onder Ceylon zullen zien. Ook was D. *Croonenburg* den 20 maart hier gestorven. En D. *Crul* had in geen jaar gepredikt.

D. Pastorius, D. Thornton en D. Croonenburg overleden.

A. 1721.

In 't begin van dit jaar vertrokken na Amboina D. D. *Capelle* en *Weting*.

Ook zyn ten deelen in 't verleden, en ten deelen in dit jaar verscheenen, D. *Joannes Guilielmus Marinus*, *Hesselus* *Wibranda*, en *Carolus Rochefort*.

D. 't *Hoer Hoogendorp* was hier in D. *Hoer Hoogendorp* beroepen, en nu reeds Malacka gekomen.

Na Banda was gezonden D. *Cramer*, D. *Cramer* om den overleeden D. *Pastorius* te vervangen.

D. *Crul*, was nog zwak, en buiten staat om te konnen prediken, en D. *van der Vorm* van de perffing nog niet ten vollen hersteld; dog de andere Broeders namen nog met veel neerftigheid hunnen dienst hier waar, onder welke de oude Heer *op den Akker*, schoon al in de 70 jaaren, tot veel verwondering der Broederen, en tot vreugd van zyne gemeente, geen van de minste was.

Daar heeft men nu, als by een schets, het voornaamste, dat hier van den beginne af tot nu in 't Kerkelyke is voorgevallen, waar omtrent men na A. 1713 wel een groote verandering in de uitbreiding der stoffen ziet, om dat ik het volgende alleen by brieven van Vrienden uit Indiën hebbe, die my juist niet alles, gelyk anders wel Kerkelyk geschied, mede konden deelen.

Reder van 't On derfcheyd in 't verhandelen der zaken na Ao. 1713.

Wat nu de Predikanten, jegenwoordig hier dienst doende, aangaat, daar zyn 'er vyf in de Nederduitse, die in 't laatste jaar waaren D. D. *Hero Crul*, *Jan Barton*, *Guilielmus Hoogerwaard*, *Cornelius Verbis*, en *Godefridus 't Hoer Hoogendorp*.

Deeze vyf prediken Sondags viermaal, Dingsdags avonds ten half zeven, en Donderdags morgens eens, en op Nieuwejaars dag alleen s'morgens.

Drie waaren 'er in de Portugeesche gemeente, D. D. *Jacobus op den Akker*, *Christiaan Poleman*, en *Joannes Jeremias Pars*. Deeze drie prediken Sondags drie maal, en Vrydags avonds eens. En nu

is nu *D. Fonseca*, die ook Portugees predikt, onlangs aangesteld, om den ouden Heer *op den Akker* (die Anno 1724 reeds 75 jaaren was) in zynen dienst, die zyn Eerw: nog zelf waar nam, te ondersteunen.

In de Maleitſche Kerk zyn *D. D. Petrus van der Vorm*, en *Arnoldus Brands*, die 's Sondags tweemaal prediken, en ook, by gebrek van Buiten-Predikanten, verplicht zyn de derde waar te neemen. En haar Edelheden hadden ook *D. Hartbolt* nu reeds Maleitſche leerende, aan *D. van der Vorm* toegevoegd op zyn verzoek.

Ook hebbe ik omtrent de Portugeeſche en Maleitſche Taal nog deeze aanmerking te maken, dat het (om voor te koomen, dat de uitkomende Predikanten, zo veel tyd in 't leeren deezer Taalen in Indiën niet mogten beſteeden) een zeer nutte zaak zyn zou, indien men goed vond in Holland een Professor in deze beide Taalen aan te stellen; ten einde de Predicanten, eer zy na Indiën vertrocken, in beide die Taalen, als meede eenigzins in de Arabiſche (alzooh en die heel veel te pas komen kan) reeds ervaren, en dus in ſtaat mogten zyn, om 'er ten eerſten dienſt in te doen.

Buiten deeze tien vaſte Bataviſche Predicanten, is 'er nog een Predicant op 't Eiland *Onruſt*, *D. le Bouey* genaamt, die, ſchoon hy daar woond, en Sondags (zoo men zegt) eens predikt, egter hier meede als een Lid in de vergadering zit, gelyk ook de buiten-Predicanten, waar van 'er gemeenelyk al eenige zyn, en die of de Reede, of den dienſt der zieke Predicanten waarneemen.

Wanneer zy Vergaderen. Deze Vergadering zit gemeenelyk alle Maandagen ten twee uren na den middag, om de Kerkelyke zaken te verhandelen.

Grootheit der Gemeinte. De Nederduitſche gemeente is hier niet zeer groot, zynde 't grootste getal menſchen, dat ik in de Stads Kerk by den anderen gezien hebbe, nooit (myns wens) boven de duizent, en ook wel minder ſterk geweest, van welke de meeste nog geen Leedmaten zyn; hoewel ik geloove dat 'er al een fraay getal Duytſe, dog een veel groter getal Portugeeſche Leedmaten is. Het getal der Leed: was A. 1706 ontrent 4110. De dienſt gaat hier zeer ordentlyk en ſtil toe, en ſchoon de menſchen hier reedelyk neerſtig in de Kerk komen, moet men egter bekennen, dat 'er zeer weinig van deeze Bataviſche Ingezetenen te vinden zyn, die met eenige grond over de ſtukken van hunnen godsdienſt zouden weten te ſpreken. Ook is dit geen wonder, alzooh 'er niets vreemder aldaar is, dan dat men iemand ooit of oot in enig gezellſchap, of elders, uit Godswoordt tot ſtigting 't een of 't ander zou hooren voortbrengen; altoos

IV. DEEL.

het ſtaat my niet voor, zulk ooit daar gehoord of bygewoont te hebben, en zo dit al iemand ondernemen wilde, hy zou by velen een voorwerp van verwondering, by andren van beſpotting, en by de beſcheidenſten voor een man, of Juffer, die hunne wereld niet wel vertondden, gehouden werden, hoewel de meeste reeden daar van niet anders, dan hunne groote onkunde in die zaake is, niettegenſtaande 'er ook verſcheide Cathechizaten (te weten, Sondags 'smiddags over den verhandelden Sondag, en 's Maandags 's morgens, in alle drie de gemeintens, en nog eens Donderdags 's namiddags ten twee uren in de Portugeeſche) zyn, buiten welke 'er Woensdags 'smiddags ten twee uren nog een voor de Mrs: in de Portugeſche Kerk is.

Schoon de Predicanten, die Portugees of Maleitſche prediken, met het aanleeren dezer taale meer moeite, dan de bloote Nederduitſche Predicanten, hebben, en ook veelen van hen in ſtaat zyn om in twee taalen dienſt te doen; moet men echter niet oordeelen, dat zy daarom, gelyk zy wel verdienen, de meeste agting hebben, 't zy by de Heeren van de Hooge Regeering, of ook by andren; want 't is 'er verre van daan, om dat de Nederduitſche in 't gemein daar het meeste aanzien hebben, in alles voortgetrokken worden, en dat men voor de andren als een zoorte van kleinagting heeft, 't geen daar van daan komt, om dat de meeste leeden die taalen niet verſtaan, en zelden in die Kerken komen, daar men die predikt. Integendeel egter behoorde men de taalkundigen veel meer aan te haalen, om ze ook tot 't aanleeren van andre talen, te weten, de Chineſche, Javaanſche en meer andre, aan te moedigen; dat moogelyk daar door wel agter gebleeven is en nogtans een van de zaaken is, die 't eerſt en wel het meest behoorde beherthigd te werden; en daar nu niet eens van gerept, ja niet eens aan gedacht werd.

Schoon het getal der geenen, die in de Milde aal- Kerk komen, in opzigt van de aanzienlyke menigte der Ingezetenen, niet heel groot is, moet men echter bekennen, dat de liefde-gaven voor de Armen door den bank al vry groot zyn; en ik weet gevallen, dat enkele Liederen, uit dankbaarheid aan God, wegens genotene zegeningen ter Zee, in eene reis in een papiertje zeggoude Coebans (doende ider hier 24 gl:) in 't zakje geſteeken hebben, en, mag ik zeker Diaken, die nog leefd, gelooven, dat 'er op eene reize eens twaalf honderd Ryxdaalders by hem verzameld zyn, dat zeerkerlyk een buiten gemeene groote gift is. Deze penningen werden by de Diaconen niet alleen tot onderhoud der gemeene Armen, maar zelf ook tot onder

P

der

1721.
Voor
vervalle-
ne huisge-
zinnen.

derfkeuning van vervallene fatzoenelyke Huysgezinnen, dog zeer ftill, gebuyrt, die in dat zelve fatzoen, als bevoorens gehouden werden, treckende 10, 12, en meer Ryksdaalders s'maands, en gaande de Dogters zo kostelyk, als alle andre van haar aanzien, gekleed; maardie met zulk een Juffrouw komt te trouwen, moct (zoo hy niet in de voorbaat is) al't voorige, by haar genooten, voldoen en betalen, dat ook de reden is, waarom dat zeer ftill gehouden werd: want anders zou niemand na zulke Juffers taalen.

Onvoor-
zigtigheid.

Het is my meenigmaal zeer wonderlyk voorgekomen, dat men by de Heeren van de Hooge Regeering van Indiën, anderzins zoo net op het ftuk, van geen andren openbaaren godsdienst, dan alleen den hervormden, toe te laaten, in voorige tyden niet meer gelet heeft, om niemand tot een Lid van hun eigen vergadering, dan die belydenis van dien Godsdienst voor af gedaan had, aan te neemen. Want het is zoo verre van daar geweest, dat men Papiften tot gemeene Raaden gehad heeft.

In Land-
voogden
aan te
stellen
van een
andren
gods-
dienst.

De Heer Emanuel Bornezee was daar voor openbaar bekend, en daar zyn 'er meer andren voor verdacht geweest, ik heb 'er ook gekend, die, schoon Remonfranten, dat men zeer wel wift, en daar na openbaar bleek, zelfs Opperlandvoogd van Indiën gemaakt zyn, zonder dat men zig daar aan eens kreunde. Ook hebben wy bevoorens van de Heer *Brouwer* al aangemerkt, dat hy geen Lidmaat was. Van geen minder uitzicht was 't, dat men de Heer *Peterzom*, Remonfrants zynde, in Ternate, en in de voorige tyd de Heer *Prins*, een Papift, op Macassar, tot Landvoogden aangesteld heeft, op welke zaaken voor al (mysn bedunkens) naauwer acht behoord gegeven te werden, alzo het niet volgens de gronden der Regeering, nog volgens de gewoonte van ons Land is, behalven dat het ook een weg tot veel veragtinge en fremming van 't noodige in onzen godsdienst baant. Ook is 't zeer waarfchynelyk, dat die befluiten, van allerly doopgetuigen toe te laten, om zulke Heeren, tot Doopvaders verzogt zynde, niet los voor 't hoofd te ftooten, gefprooten, en zoo van tyd tot tyd ingedrongen zyn, dat men van eerften af aan behoorde tegen gegaan en geweerd te hebben, met geen dienaren, van een ftrydenden godsdienst, zoo hoog op te vyzelen, en voort te helpen, alzo 'er onder die van onzen godsdienst, als men ze zoeken wil, genoeg te vinden zyn, dog daar denkt men niet eens om, hoewel 't het eerfte behoorde te zyn, en met de bequaamheid zamen gaan konde,

By den
Schryver
verwot-
pen.

in hoedanigen geval die van onzen godsdienst altyd behoorden voor te gaan.

1721.

En wat befcherming dog heeft een braaf Predikant van zulke Overheeden, (want dat werden zy metter tyd, als men het niet in tydts ftuit,) die van een ftrydende godsdienst zyn, te hoopen, behalven dat zulke overheden en Landvoogden om zulk een behandeling maar by zig zelve lacchen, en zig in den tyd van hun vermogen tegen die van onzen godsdienst, en tegen de gronden deszelfs, bedienen.

Ik geloove ook niet, dat men een voorbeeld aanwyzen zal, dat, 't zy Papiften, 't zy andren, ooit iemand van onzen godsdienst als Leden van hunne Regeering, en nog minder tot Hoofden van dien, aangesteld hebben.

Na dat wy nu dit ganfch heir van Arbeiders, van den beginne af aan tot nu toe, in den oegft des Heeren in het Oosten gezien, en wat by hen daar al verrigt is befchouwd, en kortelyk aangehaald hebben, komen ons onder de zelve zeer weinig Mannen voor, die zig, buiten het gemeen werk van hunne bediening, in 't Prediken, Catechizeeren, en 't bezoeken der buiten-Kerken beftaande, tot het verveerdigen van deeze en geene futter werken ten dienft van Gods Kerk aldaar, en tot opheldering van de geringe kennis der Inlanders, begeven, of iets groots en ongemeens ondernomen en uitgevoerd hebben.

Werken
by Predi-
kanten
ondernomen.

Zommige van deezen hebben zich tot het maken van Dictionaria en Woordenboeken (dien ongemeenen verdrietigen en moejelyken, maar in zig zelve zeer nutten arbeid) begeeven.

De eerften, die dat deden, waren *D. D. Caspar Wilens*, *Dankaarts*, en *Heurnius*, die dezelve al vroeg A. 1623 in 't Maleits en Duits, en ook in 't Duits en Maleits voor den dag bragten, waar by naderhand nog een ander Dictionarium in 't Duits en Maleits, door *D. Gueynier* verveerdigd; en A. 1708 door *D. van der Vorm* weder overzien en vermeerderd, gekoomen is; by welke nog een ander, door *David Haaks* in 't Maleys en Latyn, en in 't Latyn en Maleits zamen gesteld, gevoegd kan werden; dog deeze werken, die maar kleen en in quarto zyn, konnen niet by het groot Lexicon Malaico-Belgicum van *D. Leydekker*, dat (zoo men my bericht heeft) in ettelijke Folianten beftaat, ja zelf niet by een groot Dictionarium in Folio, door my gemaakt, vergeleken werden.

D. Caf heeft ook een Cingaleefch en Duits, en Duits en Cingaleefch Dictionarium gemaakt.

Eenige andere Broeders hebben 't nutfte geoordeeld, een Deel van Gods woord in

in deeze of geene taal over te zetten.

D. *Brouwerius*, in Amboina, heeft Genesis en 't N. T. in 't laag Maleyts, D. *Hoodenspyl* heeft 't zelve in 't hoog Maleyts vertaald, dog 't werk van D. *Leydekker* heeft maar nagelchreeven, ook verstond hy de grondtaal niet. D. *Cat* op Ceyl. heeft over Matt. en de Acta onder zyn opsigtdoor Cingalefche Tolken in die Taal laten overzetten, en D. *Conyn* heeft Matth.; Marc. en Lucas in die taal overgezet. Ook heeft *Albert Reul* A. 1631 Mattheus in 't Maleits, en de Heer *van Hefel* de Psalmen, in die taal zelve overgezet. D. *op den Akker* heeft de Psalmen in 't Portugees vertaald, en op tym gebragt, dat D. *Rogierius* A. 1643 meede begonnen had. D. *van der Vorm* heeft dit in 't Maleyts meede gedaan, hoewel ik niet regt weet of zyn Lerw: dit ten einde gebragt heeft, alzoo ik 'er maar 106 gezien heb.

De grootste ondernemers egter van zwaare Werken zyn, D. *Ferreira*, D. *Leydekker*, en (het is met nedrigheid, dat ik het zegge) ik geweest.

De eerste heeft allereerst het N. T. vertaald, en daar na een groot gedeelte van 't O. T. dog is, na dat tot het 21 vers van 't 48 Cap. van Ezechiël gekomen was, overleden, welk verder deel door D. *D. Sas* en *op den Akker* volcindigd is.

D. *Leydekker* heeft mede ondernomen 't O. en N. Testament in 't hoog Maleits over te zetten, dog is, na dat tot Eph. 6 vers 6. gekomen was, overleden, dat toen verder door D. *van der Vorm* volcindigd is.

Ik nu heb mede ondernomen 't O. en N. T. zoo in de laage, als ook nader-

hand in een vry hooger Maleitfche Taal, dan de gemeene, icer op zich zelve over te zetten, en de Heere heeft my de genade gedaan, van die beide te volcindigen, gelyk ik dat laatste in 't midden van A. 1721. eerst heb ten einde gebragt.

Ook is het ten uiterfte te verwonderen, dat 'er door zoo veel mannen niet veel meer verrigt, en dat 'er in gansch Indiën nog geen een Bybel in een Oosterfche Taal gedrukt te vinden is.

Hier meede zullen wy het Kerkelyke van Batavia, en de zaken vanden Godsdienst van Java besluiten; dog daar by nog de Lyften eerst van de Predicanten, die uit het Vaderland op Batavia gekoomen, en van hier na de buiten Comptoirren beroepen zyn, en daar na ook voegen, die in 't byzonder in deeze Stad, 't zy in de Nederduitsche, 't zy in de Portugeefche, 't zy in de Maleitfche gemeente, of ook op 't Eiland Onrust, vast beroepen zyn, al het welke wy dan met een Lyft van de Ouderlingen en Diaknen, der Politique Commissariffen, der uitgekome Proponenten, daar toe gevordert, en eindelijk met de Batavifche Kerk-ordre, en een Lyft van de Diaconye-middelen, en der Bedienden op Batavia, met hunne Kost-gelden, zullen besluiten.

Met een woord moet ik nog melden, dat de Ordonnantien der Krankbezoc- kers, waar by zy op deeze en geene schepen bescheiden en geplaaft werden, eerst door de Praefes, en daar na door den Directeur Generaal van den Handel van Indiën, geteekend werden.

L Y S T

Der Predicanten die uit het Vaderland op Jakatra, of Batavia gekoomen, en van daar na deeze en geene buiten-Comptoirren beroepen zyn, buiten welke die geene, welke uit 't Vaderland naar Ceylon vertrokken zyn, onder dat Comptoir in 't byzonder opgebragt werden.

Op Jakatra of Batavia.		verzonden.	
Naamen der Predikanten op Batavia aangelant.	Caspar Wiltens.	A. 1615	na Amboina.
	quam hier weer:	1621	1622 na 't Vaderland.
	is weer uitgekomen.	1625	1625 na Banda.
	Jacob Hulfbos	1615	1615 op Batavia beroepen.
	vertrok.		1622 na Amboina, en verdronk 't gat in zeylende.
	Sebastianus Dankaarts:	1618	1618 na Amboina.
	quam hier weer.	1622	1624 vast beroepen op Batav:
	Jacob Dubbeldryk.	1622	1623 na Amboina.
	quam weer hier.	1625	1626 afgezet.
	Justus Heurnius.	1624	1624 op Batavia beroepen.
	vertrok van hier.		1632 na de Kust.
	quam weer hier.	1632	1633 na Amboina.
	quam weer hier.	1638	1638 na 't Vaderland.
	Joannes du Praat.	1624	1625 na Amboina.
	Antonius Dirks.	1624	1625 na Banda.
	Georgius Candidius.	1625	1625 na Ternate.
	komt weer hier	1626	1629 na Tayouan, of Formosa.
			quam

116 J A V A A N S C H E Z A A K E N

Op Jakatra of Batavia.		verzonden.
quam weer hier.	1631	1632 op Batavia beroepen.
en bleef hier van.	1632	1633 weer na Tayouan.
quam weer hier.	1637	1637 na 't Vaderland.
Joannes Follinus.	1625	1625 na de Kuff.
Wouter Melchiorsoon		
Vitriarius.	1625	1626 na Amboina.
quam weer hier.	1632	1632 na 't Vaderland.
Jacobus Tolenius.	1626	1626 overleden op Batavia.
Nicolaus Molinæus.	1626	1627 na de Kuff.
quam weer hier.	1633	1633 beroepen op Batavia.
Joannes Cavelierius.	1627	1629 zie niet waar hy vervar.is.
Abrahamus de Roy.	1629	1629 op Batavia beroepen.
Michaël Clarebeck.	1629	1629 na Banda.
Robbertus Junius.	1629	1633 op Batavia beroepen.
quam weer hier.	1641	1629 na Tayouan.
quam weer hier.	1643	1641 na Tayouan.
David Gorisfoon.	1629	1643 na 't Vaderland.
Guilielmus Holtenus.	1629	vernemen niets meer van
quam weer hier.	1634	hen.
Gysbert Baltiaansfoon.	1629	1629 na Banda.
quam weer hier.	1631	1634 na 't Vaderland.
Helmichius Helmichii.	1630	1634 na Banda.
Henricus Bucherus.	1631	1631 na Banda.
Abrahamus Rogerius.	1631	1631 na Amboina.
quam weer hier.	1642	waar deeze verzonden
Joannes Heemstede.	1631	zy, blykt niet.
quam van Banda hier.	1637	1632 na de Kuff van Cho-
Florentius Middelhovius.	1631	romandel.
Jacobus Vertrecht.	1632	1642 op Batavia geplaatft.
quam hier.	1636	1637 na Amboina.
quam weer hier.	1647	1637 na 't Vaderland.
Petrus Schotte.	16	1637 na 't Vaderland.
quam weer hier.	1633	myblykt niet, waardie gepft.is.
Jonas Aartffoon.	1632	1633 na Amboina.
quam hier.	1638	1637 na Banda.
Samuel Carrelier.	1634	1647 na Tayouan.
Antonius Verhagen.	1634	16
Ahafuerus Hoogestein.	1634	na Ternate.
Marinus van den Houten.	1634	1634na dit jaar lefe niet van hen.
quam weer hier.	3637	1633 na Ternate.
Jan Janffoon Priferius.	1634	1639 na 't Vaderland.
quam hier uit Amboina.	1641	1632 na Amboina.
		1634 op Batavia beroepe.
		1635 na Banda.
		1636 na Tayouan.
		1635 na Amboina.
		1638 na 't Vaderland.
		1635 na Banda.
		1741 Krankbezoeker ge-
		maakt, en na 't Va-
		derland gezon-
		den.
Daniel Sonneveld.	1635	1636 na Amboina.
quam weer hier.	1641	1643 na Amboina, en toen na
Joannes Lindeborn.	1636	't Vaderland.
Gerardus Leeuwius.	1636	1636 na Tayouan.
Joannes Lælius Schotanus.	1636	1637 na Tayouan, na dat hy
quam weer hier.	1639	na Amboina gewecft
		was.
		1638 na een tocht na Goa,
		na Tayouan.
		1640 gefchort in dienst, en ze-
		dert leeze niet meer van
		hem.

quam

Op Jakatra of Batavia.

Theodorus Bootsman.	1638	verzonden.
		1641 voor een tyd op Batavia geplaatst, en 1643 na 't Vaderland vertrokken.
Simon Stuylingius.	1639	waar geplaatst is, blykt niet.
Jan Claaffoon Bakus.	1639	1640 na Ternate.
quam hier weer.	1644	1645 na 't Vaderland.
Jan Claaffoon Bayus.	1639	1640 na Tayouan.
Marinus van den Houten.	1640	1643 na Banda.
Joannes Loosveld.	1640	1641 na Malacka.
quam weer hier.	1647	1648 overleden op Batav.
Jan Janffoon Brund.	1640	1641 na Amboina.
quam hier weer.	1641	1642 na Amboina.
quam hier weer.	1649	1650 na Amboina.
N..... Mirkinius.		1641 in 'Tayouan Predikant gemaakt.
Abraham Fierens.	1641	1648 beroepen op Batav.
Joannes Sterthemius.	1641	1643 na Gale op Ceylon.
Carolus la Doffa.	1641	1642 na Choromandel.
quam hier weer.	1644	1645 na 't Vaderland.
Simon van Breen.	1642	1643 na Tayouan.
Antonius Hornhovius.	1642	1642 na Gale.
Antonius Hilarius.	1642	1642 na Malacka.
quam weer hier.	1644	1645 na Gale.
quam weer hier.	1649	1650 na 't Vaderland.
Laurens Perfant.	1643	1644 overleden op Batav.
Joannes Happartius.	1643	1644 na Tayouan.
Daniel Morlinus.	1644	1644 na Choromandel.
Joannes a Breyl.	1644	1644 na Gale, en van daar na de Kuff.
quam weer hier.	1654	1654 na Malacka.
quam weer hier.	1668	1668 na 't Vaderland.
Georgius Candidius.	1644	1644 vast Pred: op Batav:
Daniel Gravius.	1645	1647 na Tayouan.
quam weer hier, en is 'er vast beroepen.	1651	1654 na 't Vaderland.
Izaak Scipio.	1645	1646 na Banda.
Joannes Pontanus.	1645	1646 na Amboina.
quam weer hier.	1651	1651 na 't Vaderland.
Hendrik Pontkafen.		1643 in Banda Pred. gem. en vertrok na Amb:
quam hier.	1646	1647 na Amboina.
Gulielmus Pantherus.	1646	1646 na Malacka.
quam weer hier.	1648	1648 na Banda.
quam weer hier.	1652	1652 na Tayouan beroepen, dat weigerd, ging 1654 na 't Vad. afgezet.
Nicolaus Ritzius.	1646	1647 na Banda.
Gerardus Veldhuizen.	1646	1647 na Banda.
Joannes Cruif.	1647	1648 beroepen op Batav: en 1649 na Tayouan.
quam hier weer.	1662	1662 na Nagapatnam.
Daniel van Arkel.	1647	1647 na Ceylon.
Joannes Roman.	1647	1648 beroepen op Batav:
Balthazar Obie de Meter.	1647	1648 na Malacka.
quam hier weer.	1655	1655 na 't Vaderland.
Antonius Hambroek.	1647	1648 na Tayouan.
quam hier weer.	1661	1661 na Tayouan.
Samuel Tefchemaker.	1648	1648 beroepen op Batav.

118 J A V A A N S C H E Z A A K E N .

Op Jakarta of Batavia.

Joannes Warmelo.	1648
quam hier weer.	1656
Henricus Bongaard.	1648
Antonius Lenzius.	1648
Gysbertus Happartius.	1648
quam weer hier.	1652
Arnold Lippius.	1648
Joannes Colterus.	1648
Henricus Hartong.	1649
quam weer hier.	1653
Cornelius Porfelius.	1649
Antonius Stamperius.	1649
Gualterus Bakker.	1649
Cornelius Geesdorpius.	1649
Remetus Ringius.	1650
Rutger Tefschemaker.	1650
Petrus Appeldoorn.	1650
quam weer hier.	1652
Cornelius Lindius.	1650
Joannes Lutgens.	1651
Franciscus Wyngaarden.	1651
quam hier weer.	1660
Daniel Brouwerius.	1651
quam hier weer.	1654
quam hier weer.	1656
quam hier weer.	1658
Philippus de Vries.	1651
Guilielmus Brakel.	1651
Joannes Bakker.	1652
Dominicus Winfemius.	1652
Tiberius Ravestein.	1652
Fredericus Frontenius.	1653
Jacobus Rogerius.	1653
quam hier.	1655
Abrahamus Dapper.	1653
Robbertus van Saffen.	1654
Abraham de Leonardis.	1654
Petrus Keffclerus.	1654
Marcus Mafius.	1655
quam weer hier.	1661
quam weer hier.	1664
quam weer hier.	1675
Joannes Campius.	1655
Petrus Mus.	1655
Hermannus Buschhof.	1655
quam hier weer.	1657
Philippus Baldeus.	1655
Arnoldus a Winsem.	1655
Petrus Ongena.	1655
Jacobus Molanus.	1655
Leonard Bonnius.	1655
quam weer hier.	1658
Jofias Spiljardus.	1656
Fredericus Abbema.	1656
Jacobus Ampzingius.	1656
Joannes de Leonardis.	1656
Joannes Burum.	1656
quam weer hier.	1658

verzonden.
 1649 na Ternate, van waar
     1656 in Amboina.
 1657 na Banda, en zie niet
     waar hy verder bleef.
 1648 na Ceylon.
 1648 na Ceylon.
 1649 na Tayouan.
 1653 na Tayouan.
 1648 na Banda.
     overleden op de reis.
 1659 na Amboina.
 1654 na 't Vaderland.
 1649 beroepen op Batavia.
 1649 na Negumbo op Ceylon.
 1650 na Malacka.
 1650 na Banda.
 1650 na Banda.
 1651 na Tayouan.
 1651 na Amboina.
 1654 na 't Vaderland.
 1652 op Batavia beroepen.
 1651 na Tayouan.
 1651 na Ceylon.
 1661 na Ceylon.
 1652 na Amboina.
 1655 na Banda.
 1657 na Amboina.
 1658 na 't Vaderland.
 1652 na Amboina.
 1652 na Tayouan.
 1653 na Tayouan, na een
     tocht na Mauritius.
 1652 na Ceylon.
     op de Reys overleden.
 1654 na de Kust v. Chorom:
 1653 na Amboina.
     waar hy zedert bleef,
     blykt niet.
 1654 na Tayouan.
 1654 na Tayouan.
 1654 op Batavia beroepen.
 1655 na Ceil: en 1656 overl:
 1655 na Tayouan.
 1662 na Banda.
 1666 na Goetsjen:
 1676 na Ceylon.
 1655 na Tayouan.
 1655 na Tayouan.
 1655 na Tayouan.
 1658 beroepen op Batavia.
 1656 na Ceylon.
 1655 na Tayouan.
 1656 na Amboina.
 1656 na Banda:
 1656 na Malacka.
 1658 beroepen op Batav:
 1656 na Banda.
 1656 na Amboina.
 1656 na Tayouan.
 1656 na Tayouan.
 1657 na Amboina.
 1659 na Amboina, en van
     daar na Ternate.

		Op Jakatra of Batavia.		verzonden.
Theodorus Zas.	1656		1656 na Malacka, na eenige togten na Goa.	
quam hier weer.	1673		1674 beroepen op Batav.	
Joannes Ferreira a d'Almeida.	1656		1656 na Ceylon.	
quam weer hier.	1663		1663 beroepen op Batav:	
Guilielmus Vinderus.	1656		1657 na Tayouan.	
Bernhardus a Brougbron.	1657		1658 na Amboina.	
komt weer hier.	1660		1661 na Banda.	
komt weer hier.	1662		1662 leeze niet meer van hem.	
Cornelius Janfonius.	1659		1660 na Amboina.	
Nicolaus Heuffenius.	1660		1660 beroepen op Bat:	
Ludovicus Boogaard.	1660		1660 na Ceylon.	
Gerardus Holkenburg.	1660		1660 na Ceylon.	
Cornelius Walrand.	1660		1661 { na Amboina.	
François Caron.	1661		1661 {	
Joannes Nathanael Donker.	1661		1661 na Ceylon.	
quam weer hier.	1664		afgezet in 't zelve jaar.	
Joannes de Moor.	1661		1662 na Banda.	
Joannes Swardius.	1661		1662 na Amboina, en van daar na Ternate.	
Cornelius Caletus.	1661		1661 Schynd op Batav. overleden.	
Godefridus Akendam.	1661		1662 na Amboina, en van daar na Tern:	
N. Pelius.	1661		1661 op de reize overl:	
Antonius Scherius.	1662		1662 na Ceylon.	
Gofuinus Slipperius.	1662		1662 na Ceylon.	
Petrus Sibelius.	1662		1663 na Banda.	
Henricus Wallius.	1662		1663 na Coetsjien.	
Nathanaël de Pape.	1663		1664 na de Kuff, na een togt na China met de Heer Bort, bleefzedert hier, om na de Westkuff &c. te gaan.	
quam weer hier.	1680			
Balthafar Obie de Meter.	1663		1663 na Coetsjien.	
Petrus Cafier.	1664		1664 na Banda.	
Jacobus Maxwel.	1664		1664 na Ceylon.	
quam weer hier.	1668		1670 na Malacka, en van daar na de Kuff.	
quam weer hier.	1677		1678 op Batavia overleden na een togt na de Westkuff.	
Simon de Buk.	1664		1664 na Amboina.	
quam weer hier.	1668		1669 na Amboina.	
Cornelius Keizers kind.	1664		1664 na Kelang.	
quam weer hier.	1669		1670 na Timor.	
Bartholomeus Heynen.	1664		1664 na Ceylon.	
quam weer hier.	1676		1679 na 't Vaderl:	
Guilielmus de Bitter.	1666		1667 na Banda.	
Joannes de Voogd.	1667		1667 na Ceylon.	
Jacobus Burenus.	1667		1667 na Ceylon.	
quam hier weer.	1676		1677 na Ternate.	
Servatius Clavius.	1667		1667 na Ceylon.	
quam weer hier.	1679		1679 beroepen op Batavia.	
Cornelius Pays.	1667		1668 na Amboina.	
quam weer hier.	1670		1670 beroepen op Batavia.	

120 J A V A A N S C H E Z A A K E N.

Op Jakatra of Batavia.		verzonden.
Theophilus Breluis.	1668	1668 beroepen op Batavia.
Jacobus Schec.	1668	1668 na Ceylon.
Jacobus Montanus.	1668	1669 na Amboina.
Jacobus Corf.	1668	1668 na Ceylon.
Gerardus Sem.	1668	1669 na Malak: ,na een togt na Tim:
Jacobus Rhynsydk.	1668	1669 na Banda.
quam weer hier.	1673	1675 na Timor.
Arnoldus Oorfchot.	1668	1668 of 't jaar daar aan overl: op Bat:
Carolus Manteau.	1668	1668 na Banda.
quam weer hier.	1677	1680 na Banda, na een togt op Java.
quam weer hier.	1687	1687 na 't Vaderland.
Albertus Struys.	1668	1669 na Ternate.
quam weer hier.	1671	1672 na Amboina.
quam weer hier.	1676	afgezet.
Petrus Berghuifen.	1669	1670 na Macassar.
Daniel Brouwerius.	1669	1672 op Batavia in de Maleytsche gemeente, en toen na Tern:
Iſaacus Huisman.	1669	1670 na Amboina.
Guilielmus Waſſchenberg.	1669	1670 beroepen op Batavia.
Hubertus de Jager.	1669	1670 na Amboina.
Cornelius Rouwenius.	1669	1670 na Amboina.
Petrus Wytens.	1669	1670 beroepen op Batavia.
Laurens Hemling.		1669 na Ceylon.
quam hier.	1675	1675 of 't jaar 'er aan na Ceylon.
Herman van Beek.	1671	1672 na Macassar.
Auguſtyn Thornton.	1671	1672 beroepen tot Batavia, en op Onruſt en Rheece meede tot 1674, en toen van de Rheece ontſlagen.
Fredericus Gueynier.	1671	1671 beroepen op Batavia.
Hubertus Leydekker.	1671	1672 na Malacka.
quam weer hier.	1683	1683 na 't Vaderland.
Hermanus Tolnerus.	1672	1673 op Onruſt geplaatſt , 1680 na 't Vaderland.
Franciſcus Dionyſius.	1672	1673 na Ternate.
Noach Gerardi.	1672	1673 {
Gualterus Peregrinus.	1673	1673 } na Amboina.
Petrus Durant.	1673	1673 }
Alexander Carpius.	1675	1675 in Banda Predik: gemaakt.
quam hier.	1679	1681 na Amboina.
quam weer hier.	1684	1687 na Timor.
Adrianus de Voogd.	1674	1674 na 't Vaderland of overl: den, alzooy niet meer van hem leeze.
Rudolphus Varik.	1674	1674 na Malacka.
Andreas Eldercampius.	1674	1675 na Amboina.
David de Ferny.	1674	1675 na Ceylon.
Lucas Boſch ab Os.	1675	1675 na Malacka, en Ceylon, en van daar na de Kuſt.
quam hier.	1682	1682 na 't Vaderland.
Melchior Leydekker.	1675	1678 beroepen op Batavia, na een togt na Java. na Coetsjien vertrokken.
Joannes Caſearius komt al voor.	1675	1678 overl:, of na 't Vaderl:
quam op Batavia.	1677	
Joannes Bartholomeus ab Engliſch.	1675	1676 {
Jacobus van Belle.	1675	1676 } na Amboina.
Rudolphus Meerland.	1676	1676 na Coetsjien.
Kornelius de Leeuw.	1676	1677 na Amboina.
quam hier.	1679	1680 na Ternate.
quam hier.	1689	1689 na 't Vaderland.
Jacobus Volmaar.	1676	1677 na Amboina.
quam hier.	1683	1684 Viſitator der Buitenpoſten, en 1687 beroepen op Batavia.

Op Jakatra of Batavia.		verzonden.
Bernhardus Koop a Groen.	1677	1677 na Malacca.
quam hier.	1687	1688 beroepen op Batavia.
Zacharias Kaheing.		1677 in Amboina Predikant gemaakt, en verzonden na Ternate, van waar weer in Amboina quam.
Henricus van der Linden.	1677	1678 na Banda.
Henricus Stumphius.	1678	1679 na Ceylon.
quam hier.	1680	1680 na Ceylon.
Kornelius van der Sluis.		1678 in Amboina Predikant gemaakt, en na Ternate gezonden, en van daar na Amboina.
quam hier.	1690	1690 beroepen op Batavia, vertrok na 't Vaderland in Jan: 1697.
Jacobus op den Akker.	1679	1679 na Ceylon.
quam hier.		1687 al op Batavia van Ceylon.
Jacobus du Bois.	1680	1681 na Banda.
Carolus Vonk.	1680	1681 { na Amboina.
Isaac Hellenius.	1680	1681 { na Ceylon.
Joannes Cofterus.	1681	1681 na Ceylon.
quam hier.	1686	1686 na 't Vaderland.
Mattheus Hek.	1681	1682 na Amboina, van daar na Ternate.
quam hier.	1688	1689 na 't Vaderland.
Bartholomeus Grouwels.	1681	1681 na Malacka.
Joannes de Voogd.	1681	1682 beroepen op Batavia.
Rombertus de Vos.	1682	1682 na Amboina.
Gysbertus Brakel.	1682	1682 na Banda.
Cyprianus Sibenius.	1682	1682 na Malacka.
Joannes Ruiterus.	1683	1683 na Nagapatnam.
quam hier.	1685	1686 in Jan: na 't Vaderl: buiten dienft.
Henricus Schoonebeek.	1683	1684 na Amboina.
Henricus van Lare.	1683	1683 na Ceylon.
Bartholomeus Heynen.	1683	1683 beroepen op Batavia, ter ordre der Heeren 17nen.
Petrus Dix.	1683	1684 na Amboina.
Feico Weylma.	1685	1685 { na Ceylon.
Adrianus Backer.	1685	1685 { na Ceylon, en van daar na de Kust, of Palca Catta.
quam hier.	1687	1688 beroepen op Batavia.
Petrus Dathenus.	1685	1685 beroepen na Amboina, dat wei- gerd, vertrok na 't Vaderland buiten dienft.
François Valentyn.	1685	1686 na Amboina.
quam hier weer.	1694	1694 na 't Vaderland.
Florentius van den Berg.	1686	1686 na de West-kust, om 'er te legg.
quam hier weer.	1691	1691 na 't Vaderland.
Cornelius van Bruffel.	1687	1687 na Amboina.
Gellius Cammiga.	1687	1688 na Ternate.
quam hier weer.	1700	1700 na Banda.
Gerard Lauwerman.	1687	1688 beroepen op Batavia.
Fredericus Gobius.	1687	1688 na Banda.
quam weer hier.	1690	1691 na Banda.
quam weer hier.	1693	1693 en is op Batavia overleden.
Petrus van der Vorm.	1688	1689 na Amboina.
quam weer hier.	1692	1696 beroepen op Batavia uit Amboina.
Thomas Simey.	1688	1689 na Banda.
quam hier weer.	1692	1692 na Ceylon.
quam weer hier.	1700	1701 na Amboina.
Joannes van den Andel.	1689	1690 na Ternate.
Philippus Goting.	1689	1689 na Malacka, Ceyl: en Coetsjien. en stierf ontrent de West-kust.
quam hier van Coetsjien.	1716	1601 na Amboina, en Ternate.
Nicolaus Hodenpyl.	1689	1694 na Amboina.
quam weer hier.	1693	1699 na Amboina.
quam weer hier.	1698	1689 na de Kust, op Nagapatnam.
Antonius Clement.	1689	

122 J A V A A N S C H E Z A A K E N

Op Jakatra of Batavia.			
Ernestus de Witte.	1690	verzonden.	
quam weer hier.	1693	1690 na Banda.	
Andreas Lambertus Loderus.	1690	1693 na Macassar.	
quam weer hier.	1692	1694 na Amboina.	
quam weer hier.	1695	1694 na Banda.	
		1696 na Banda, dat weigerd, bleef zedert buiten dienst, en wierd Stadsdrukker A. 1701.	
N. Hardenberg.	1690	overleden op de reize, tusschen de Caap, en het Vaderland.	
Joannes Coetfius.	1690	overleden 1690 op de reize tusschen de Caap en Batavia.	
Nicolaas Creyvanger.	1691	1691 na Macassar.	
quam weer hier.	1693	1694 na 't Vaderland.	
Petrus Jacobus Costerus.	1691	1692 na Ternate.	
quam hier.	1693	1694 na 't Vaderland.	
Henrik Willem Gordon.	1691	1691 na Amboina.	
komt hier uit Banda.	1693	1697 na 't Vaderland.	
Joannes de Graaf.	1691	1691 na Banda.	
Guilielmus van Wyngaarden.	1691	1691 op Batavia beroepen.	
Gerardus Hakkoma.		op Ceylon.	
quam hier.	1699	1699 na 't Vaderland.	
Augustyn Thornton.	1691	1691 op Batavia beroepen.	
Theodorus Hilarius.	1691	1691 bleef op Batavia, daar hy als een buiten-Predikant stierf A. 1696	
Joannes Stampioen.	1691	1692 na Amboina, Ternate en Banda	
quam hier.	1703	1704 na Malacka.	
quam weer hier.	1709	1709 na 't Vaderland.	
Abrahamus Feilingius.	1692	1692 na Amboina, en Banda.	
quam hier.	1698	1699 na Ternate.	
quam hier.	1704	1709 op Onrust, en 1713 op Batavia beroepen.	
Joannes Molinæus.	1692	op de uitreize overleden.	
Philippus de Vrieff.	1692	1692 na Ceylon.	
quam hier.	1699	1700 na Ceylon.	
Joannes van Lodenflyn.	1692	dit jaar overleden.	
Hermannus Koldedehorn.	1692	1693 na Amboina.	
quam hier.	1702	1705 op Batavia beroepen	
Regnerus Croonenburg.	1692	1692 na Ceylon.	
Gerard van Aken.	1693	1693 na Ternate.	
Petrus Bierman.	1693	1693 na Amboina.	
quam hier.	1702	1702 na 't Vaderland.	
Joannes Balk.	1693	1694 op Batavia overleden.	
Wynand Flavius Ooms van Wyn-			
gaarden.	1693	1695 op Batavia overleden.	
Christiaan Fredericus Nucella.	1693	1694 } na Amboina.	
Cornelius Coeterier.	1693	1694 }	
Jacobus Rouffe.	1693	1696 op Batavia beroepen.	
Leonard Terwold.	1693	1693 na 't Vaderland.	
Ludovicus de Mey.	1694	1696 na Amboina.	
Gerardus Hey.	1695	1696 na Macassar.	
quam hier.	1697	1698 na Macassar.	
quam weer hier.	1703	1705 op Batavia beroepen tot 3dePortugeese Predikant.	
Gajus André.	1695	1696 op Onrust gelegd tot 1703, ver-	
Hercules van Loon.	1696	trok Jan: 1704 na 't Vaderland.	
Joannes Kiezinga.	1696	1696 na 't Vaderland.	
Christiaan Poleman.	1696	1696 beroepen op Batavia.	
quam hier.	1711	1701 na Amboina.	
Hero Crul.	1697	1711 beroepen op Batavia.	
Goswinus Hupperts.	1698	1699 beroepen op Batavia.	
quam hier.	1706	1699 na Coetsjen.	
Arnold Voltelen.	1698	1710 na Ternate.	
Joannes Bartou.	1699	op de Reize overleden.	
Joannes Roman		1700 na Malacka.	
		1700 nog op Ceylon,	

Op Jakatra of Batavia.		verzonden.
quam hier.	1700	1700 na 't Vaderland.
Dirk Maartens.	1700	1701 na Amboina.
quam hier.	1709	1709 na 't Vaderland.
Arnoldus Brands.	1700	1701 na Ternate, en Amboina.
quam hier.	1718	1719 op Batavia beroepen, eerst in de Duitse, en toen in de Maleytsche gemeente.
François van den Sande.	1700	1702 na Ceylon.
Petrus Noot.	1700	1701 na Ternate, en Banda.
Abrahamus Parent.	1701	1702 na Amboina.
quam hier.	1715	1715 na 't Vaderland.
Godefridus van Holten.	1701	1702 op Batavia beroepen.
Arnold Swem.	1701	1702 na Ceylon.
Antonius Hoyer.	1701	1702 na Banda.
quam hier.	1716	en stierf toen.
Jacobus van der Vorm.	1702	1703 na Amboina.
quam hier weer.	1708	1708 na Malacka.
quam hier weer.	1712	1713 na Nagapatnam.
Abrahamus Witzonius.	1702	1702 na Amboina.
Florentius Camper.	1702	1702 op Batavia beroepen
Cornelius van der Sluys.	1702	1705 op Onrust gelegd tot 1709 dat in de Port: Kerk gebruikt wierd, om Duitseh te prediken.
Joannes Marens.	1702	1705 op Batavia beroepen.
Guilielmus Spandau.	1702	1704 na Amboina.
Izaak Hoogland.	1702	1703 na Macassar.
Guilielmus van Wely.	1703	1704 na Ternate.
Engelbertus Franciscus le Boucq.	1703	1706 na de Caap.
quam weer hier.	1709	1712 na Ceylon.
quam weer hier.	1717	1719 op Onrust gelegd.
Nicolaus Groenewoud.	1704	1706 na Nagapatnam, na een togt nade West-kust, en na Java.
quam weer hier.	1708	1709 na de Kust weer.
quam weer hier.	1710	1712 na Amboina.
quam weer hier.	1715	1715 na 't Vaderland.
François Valentyn.	1706	1707 na Amboina, na een Trein-tocht na Java gedaan te hebben A. 1706.
quam weer hier.	1712	1713 na 't Vaderland.
Eduard Georgius Slangenburg.	1709	1710 na de Kust.
quam weer hier.	1712	1713 in Jan: na 't Vaderland.
Joannes Bruyning.	1711	1711 na Ceylon.
Gysbertus van Krimpen.	1711 a	in 't begin overl. in de straat Sunda.
Jacobus van Helsdingen.	1711	1712 overleden op Batavia.
Carolus Georgius Serunus.	1711	1712 na Banda, en Amboina.
Lambertus van den Bosch.	1711	1712 na Macassar.
quam hier weer.	1720	1722 na de West-kust.
Jacobus van Spyk.	1712	1712 na Malacka.
Nicolaus van Schie.	1712	1713 na Banda.
quam hier.	1714	1714 op Batavia overleden.
Dominicus Sel.	1712	1713 na Ternate.
Gellius Geldesma.	1713	1713 na Ceylon.
Godefridus 't Hoen Hoogendorp.	1713	1714 na Ternate.
quam weer hier.	1715	1710 na Malacka.
quam weer hier.	1720	1720 op Batavia beroepen.
Antonius van Brummen.	1714	1715 na Amboina.
quam weer hier.	1716	1718 na Ceylon.
Joannes Bockenbergh.	1714	1715 na Banda.
Cornelius Schrevelius.	1764	1716 na Coetsjien.
Engelbertus Cornelius Ninaber.	1715	1716 f na Amboina.
Adolf van der Win.	1715	1716

124 J A V A A N S C H E Z A A K E N

	Op Jakatra of Batavia.		verzonden.
Adriaan Ens.	1715	1716	{ na Banda.
Joannes Jeremias Pars.	1715	1716	{ na Banda.
quam hier.	1718	1719	op Batavia beroepen.
Johan Coenraad Alberts.	1715	1716	{ na Ternate.
Joachim Petrus Cluyfenaar.	1715	1716	{ na Ternate.
Jacobus Cantor Visscher.	1716	1717	na Coetsjien.
Petrus Nicolai.	1716	1718	na Banda.
Jacobus Renet.	1717	1718	na Amboina.
Cornelius Verbis.	1717	1719	op Batavia beroepen.
Joannes Philippus Wetzelius.	1717	1718	na Ceylon.
Jacobus van Jever.	1717	1718	na Ceylon.
Petrus Croonenburg.	1717	1717	op Batavia beroepen.
Abrahamus Feilingius.	1718	1718	op de reize ontrent de Kaap overleden.
Wybrand Scavola.	1718	1718	{ na Ceylon
Mozes Hermanni.	1718	1718	{ na Ceylon
Georgius Henricus Werntly.	1718	1719	na Macassar.
Henricus Myleus.	1718	1719	na Malacka.
Antonius Pattorius.	1718	1720	na Banda.
Guilielmus Hoogerwaard.	1718	1719	op Batavia beroepen.
Joannes Casteleyn.	1719	1719	op Batavia overleden.
Lucas Hoogendorp.	1718	1718	op de reize overleden tusschen de Caap en Batavia.
Abrahamus Parent.	1719	1719	overleden op Batavia.
Nicolaus Cramer.	1719	1721	na Banda.
Aaron Dias da Fonseca.	1720	1722	nog buiten beroep op Batavia.
Guilielmus Lichtenfoord.	1720	1720	op Batavia overleden.
Philippus Capelle.	{	1720	1721 beide na Amboina.
Joannes Wentink.			
Joannes Guilielmus Marinus.	1720	{	1721 beide na Ceylon.
Wesseliu Wibrand.	1720		
Carolus Rochefort.	1721		1722 op Batavia beroepen.
Joannes Henricus Heydeggers.	1721		buyten vaste bediening.
Petrus van Aken.	1722		1723 na Macassar.
Abraham Snouk van Cleef.	1722		1722 na Amboina.
Paulus Taats.	1722		1722 na Ternate.
Joan Henric Molt.	1722		1722 na Ceylon.
Petrus Kalden.	1721	}	buyten vaste bediening.
Joan Bernard Noordbeek.	1722		
Joannes Hartholt.	1722		1722 na Banda.
Franciscus Hartog.	{	1722	1723 na Amboina.
Barthold Philip Moller.			
Walterus Nicolai.	1722		1722 is met de Standvastigheid in de Tafel-baay aan de Caap met zyn Vrouw verongelukt door een storm uit den n. w.
N. Stumphius.	1722		buiten vaste bediening.
Petrus Paulus van Breen.	1722		
Arent Johan van der Tyd.	1723		
Joannes Thomas Werntly.	1723		
Georgius Scholter.	1723		

L Y S T

Der Predicanten, die op Batavia in de Nederduytsche gemeente beroepen zyn, of daar vast geslaan hebben.

Naamen der Predicanten in de Nederduytsche gemeente op Batavia beroepen.	Adriaan Hulscbos.	A. 1619	tot A. 1622 dat na Amboina vertrok.
	Sebastiaan Dankaarts.	1624	1634 dat overleden is.
	Justus Heurnius.	1624	1633 vertrok na Amboina.
	Abrahamus de Roy. de 3 ^{de} .	1629	1633 na 't Vaderland.
	Georgius Candidius, de 4 ^{de} .	1632	1633 na Tayouan.
	Nicolaus Molinæus.	1633	1639 na Ceylon.
	Samuel Carrelier.	1634	1641 na 't Vaderland.
	Georgius Candidius.	1637	1637 na 't Vaderland.
	Justus Heurnius.	1638	1638 na 't Vaderland.
	Abrahamus Rogerius.	1642	1647 na 't Vaderland.
	Georgius Candidius.	1644	1647 overleden.
	Daniël Gravius.	1645	1647 na Tayouan.
	Abrahamus Fierens.	1648	1650 na 't Vaderland.
	Joannes Cruyf.	1648	1649 na Tayouan.
	Joannes Roman.	1648	1658 overleden.
	Samuel Tefschemaker.	1648	1658 overleden.
	Cornelius Porcellius.	1649	1651 overleden.
	Daniël Gravius.	1651	1654 na 't Vaderland.
	Cornelius Lindius.	1652	1683 ontflagen van zyn dienst, 1686 overleden.
	Abrahamus de Leonardis.	1654	1668 na 't Vaderland.
	Hermannus Buschof, de 5 ^{de} . Pred:	1658	1674 overleden.
	Leonardus Bonnius.	1658	1659 overleden.
	Nicolaus Heussenius.	1660	1670 overleden.
	Theophilus Breluis.	1668	1678 overleden.
	Guilielmus Waffchenberg.	1670	1670 overleden.
	Cornelius Pays.	1670	1679 overleden.
	Petrus Wytens.	1670	1686 overleden.
	Theodorus Zas.	1674	1704 overleden.
	Melchior Leydecker.	1678	1701 overleden.
	Servatius Clavius.	1679	1691 overleden.
	Joannes de Voogd.	1682	1687 na 't Vaderland.
	Bartholomeus Heynen.	1683	1686 overleden.
	Bernhardus Coop a Groen.	1688	1706 overleden, zynde 182 jaaren Emeritus geweest.
	Adrianus Backer.	1688	1697 na 't Vaderland.
	Guilielmus van Wyngaarden.	1691	1696 afgezet.
	Jacobus Rouffe.	1696	1698 overleden.
	Joannes Kizenga.	1696	1719 overleden.
	Hero Crul.	1699	1722 overleden in April.
	Godefridus van Holten.	1702	1717 overleden.
	Florentius Camper.	1702	1712 na 't Vaderland.
	Joannes Marens.	1705	1709 na 't Vaderland.
	Joannes Bartou.	1709	1722 overleden in Mey of Juni.
	Abrahamus Feylingius.	1713	1715 na 't Vaderland.
	Petrus Croonenburg.	1717	1720 overleden.
	Arnoldus Brands, in Maart.	1719	1719 die Maleyts Predik. wierd in May.
	Cornelius Verbis.	1719	
	Guilielmus Hoogerwaard.	1719	
	Godefridus 't Hoen Hoogendorp.	1720	

126 J A V A A N S C H E Z A A K E N .

Joannes Henricus Heydegers. 1722
 Adolf van der Win. 1722

L Y S T .

Der Predicanten, die op Batavia de Portugeesche gemeente bedient, en in die Taal gepredikt hebben.

	Nicolaus Molinæus.	A. 1633 tot A. 1639	na Ceylon.
Naamen der Predicanten in de Portugeesche gemeente op Batavia geplaattf.	Cornelius Seenen als Prop.	1642	1661 overleden.
	Joan Ferreira a d'Almeida.	1663	1689 Emeritus, en 1691 overleden.
	Augustinus Thornton.	1673	1689 overleden.
	Bartholomeus Heynen.	1683	1686 overleden.
	Bernhardus Coop a Groen.	1687	1688 in de Duitfche gemeente beroepen.
	Jacobus op den Akker.	1688	1724 nog in 't leven.
	Gerard Lauwerman.	1688	1688 overleden.
	Cyprianus Sibenius.	1690	1690 overleden.
	Guilielmus van Wyngaarden.	1691	1696 afgezet, predikte half in 't Nederd.
	Augustinus Thornton, de jonge.	1691	
	Christiaan Poleman.	1711	1717 Emeritus, overleden 1720.
	Joannes Jeremias Pars.	1719	1723 nog in 't leven.

Buiten de twee vaste Portugeesche Predicanten zyn deeze navolgende nog tot derde Predicanten verkoren, om voor eerst Nederduitsch te prediken, en Portugeesch te leeren.

Naamen der derde Portugeesche Predicanten, in die gemeente beroepen om daar Duitfch te prediken.	Gerardus Hey.	1705	1707 overleden.
	Joannes Bartou.	1707	1709 in de Nederduitsche gemeente beroepen.
	Cornelius van der Sluis.	1709	1715 overleden, dog tot geen Portugeesch te leeren verpligt.
	Joannes Jeremias Pars.	1718	1719 beroepen in de Portugeesche gemeente.

L Y S T

Der Predicanten in de Maleysche gemeente van Batavia.

Naamen der Maleysche Predicanten van Batavia.	Jacob Dubbeldryk.	A. 1621 Prop. A. 1622 Predik.	1623 na Amboina.
	Sebaftiaan Dankaarts.	1624	1634 overleden.
	Justus Heurnius.	1624	1633 na Amboina.
	Samuel Carrelier.	1634	1641 na 't Vaderland.
	Justus Heurnius.	1638	1638 na 't Vaderland.
	Joannes Roman.	1648	1658 overleden.
	Dan. Brouwerius als een behulp.	1669	1672 na Ternate.
	Fredericus Gueynier.	1670 als Prop. 1671 als Pred.	1682 na 't Vaderland.
	Cornelius Pays.	1670	1679 overleden.
	Melchior Leydecker.	1678	1682 maar als een behulp, en 't maar lezende, also nooit gepredikt heeft.
	Isaacus Hellenius.	1682	1687 overleden.
	Jacobus Vosmaer.	1687	1689 overleden.

Cornelius van der Sluys.	1690	1696 na 't Vaderland.
Petrus van der Vorm.	1698	1724 nog in 't leven.
Hermannus Coldedehorn.	1705	1714 overleden.
Arnoldus Brands.	1719 in May.	1723 nog in 't leven.

L Y S T

Der Predikanten die vast op 't Eyland Omrust beroepen zyn.

Naamen der Pre- dikanten op 't Ey- land Om- rust be- roepen.	Augustinus Thornton.	A. 1671 tot A. 1673	vast Portugeesch Predikant wierd.
	Hermannus Tolnerus.	1673	1680 na 't Vaderland.
	Gajus André.	1696	1703 gelicht, vertrok na 't Vaderl. 1704.
	Cornelius van der Sluys.	1705	1709 in de Portug. gemeente geplaatst.
	Abrahamus Feilingius.	1709	1713 op Batavia in de Nederduitse ge- meente beroepen.
	Engelbertus Franciscus le Boucq.	1719	1724 nog in 't leven.

*Verder is dit Eyland door de Buyten-Predikanten, of ook wel door de Batavische Neder-
duitse Predikanten, nu en dan, en voor al het bedienen van 't Avondmaal daar, waar-
genomen.*

Predikanten buiten vast beroep zich op Batavia onthoudende. A. 1723 in Juni.

Engelbertus Cornelius Ninaber.	1715	uit Amboina. { A. 1723 op Batav. gekomen, om D. van Macassar. { Leyd; Byb. te over- zien
Georgius Henricus Werndly.	1717	
Aaron Dias da Fonseca.	1720	
Lambertus van den Bosch.	1711	
Joannes Hartholt.	1722	
Petrus Pauluszoon van Breen.	1722	
Arent Johan van der Tyd.	1723	
Joannes Thomas Werntly.	1723	
Georgius Scholter.	1723	

*Naamen der Heeren politycque Commissarissen van wegen de Hooge Regering in Kerkenraads
van Batavia, gezeten hebbende.*

Naamen der poli- ticque Commis- saris- sen van Batavia.	Jacques Specx.	A. 1624 tot A. 1627	
	Arent Gardenys.	1631	1632
	Jacob van Vosselen.	1636	1638
	Artus Gyfels.	1632	1636
	Adriaan van der Burg.	1638	1642
	Cornelis van der Lyn.	1642	1644
	Justus Schouten.	1644	1650
	Simon van Alphen.	1650	1651
	Johan Cunæus.	1651	1652
	Gerrit Demmer.	1653	1653
	Carel Hartzinck.	1653	1663
	Dirk Janffoon Steur.	1664	
	Pieter van Hoorn.		1678
	Antoni Paviljoen.		1690
	Willem van Outhoorn.	1690	1691
	Joan van Hoorn.	1691	1709
	Dirk de Haas.	170	1704
	Jacob van Dam.	1704	1707
	Herman de Wilde.	1707	1710
	Abraham Douglas.	1709	1710
	Pieter de Vos.	1710	1714
Cornelis Chaffelein.	1722		

L Y S T

Van de Ouderlingen en Diaconen.

Ouderlingen.

1621. 1. January gezeten.
Wynand Raaf.
Gomarus van Staan.

1621. 12. December.
Jonas Aartffoon van Wymer.
Elias Rappon.

1622. 6. September.
Thys Corneliffoon Vleyshouwer.

1623.
Michiel Scroyen.

1624.
Pieter Vlak.

1625.
Jan van Hafel.

1626.
Nicolaas Parondelli.

1627.
Izaak Havart.

1630.
Cornelis Theuniffoon Durent,
Jacob de Hand.
Mr. Andries Durceus.
Antoni Gibfon.

1631.
Izaak Havart.
Martyn Vink.

1632. 28. October.
Cornelis Theuniffoon Drent, by vertrek
van Havart en Vink.
David de Poleman.

1633.
Michiel van Tril.
Izaak Havart.
Daniel de Bucquoy. · Den 8. December.

16. November. 1634.
Maarten Vink. {
Dirk Kok. {gaan af, 1635.
Mr. Andries Duncuus.

1635.
Izaak Havart. {
Daniel de Bucquoy. {gaan af 1636.

Diaconen.

1621. 4. February.
Jonas Aartffoon van Wymer.
Willem Laurenffoon van Otterendorp.

1622. 10. January.
Thys Corneliffoon Vleyshouwer.

1630.
Antoni Heerten.
Daniel Bucquoy.
Cornelis van der Lyft.

1623. in October.
Christiaan Dillaarts.
Jurriaan Coerten.
Jochem Rits.
Dirk Kok.
Daniel Hudde.

1633.
Joachim Pieterffoon.
Herman Claaffoon.

16. November. 1634.
Henrik Gramman.
Joachim Rits.

Ouderlingen.

Diaconen.

1636. 3. January.
Mr. Andrius Duræus.
Maarten Vogel, Capiteyn.
David de Solemne, dito.

1636. 3. January.
Henrik Gramman.
Joachim Kits.
Hubert van den Broek.
Jacob Knyf.

8. December.
in Duræus en Solemne's plaats gekooren

in de plaats van Gramman. Kits en Knyf
gekooren.

Izaak Havart.
Joachim Rits, overleden den 23 Juli 1637.

Dirk de Kok.
Laurens Put.
Jacques la Sale.

1637. 27. Juli.
Daniel de Bucquoy.
Andrius Duræus.

1637.
L. Put, den 26. January ontfagen.
Justus Lampen.
Matthys Denys.

1638. 4. January.
Laurens Pieterfoon Heynen, in Vogels
plaats.

1638. 4. January.
Van den Broek, Put, en la Sale, gingen
af, en gekoren.
Henrik Gramman.
Christiaan de Gaver.
Reynier Coolzaad.

1639. 3. January.
Adriaan Lysveld.

1639. 3. January.
Koert Claaffoon.
Gramman ging den 6 Juni af.

1640.
Laurens Pieterfoon Heynen. { bleven
Andrius Duræus. { nog.
Havart was overleden, en in zyn plaats
Jan de Meer.

1640. 16. January.
Lampen, de Gaver, en Coolzaad, gingen
af, en gekooren.
Dirk Steur.
Dirk Kok.
Evert Wouterfoon.

1641. 21. January.
in Duræus, Heyen, en Lysvelds plaats
gekooren
Andrius Duræus, bleef.
Jan Iansfoon Quefenoy.
Vincent Romeyn.

1641. 21. January.
In Coert's plaats, gekoren
Arnold de Vlaming.

1646. January.
Andrius Duræus.
Mr. N. Oles.

1646. January.
N. de Roy.
Matthys du Chefne.
Izaak Minne.

1647. 14. January.
Ian Cornelissoon. { zyn gebleven.
Koert Claaffoon. {
Huybert van den Broek.

1647. 14. January.
Jan Ferment, bleef in dienst nog.
Izaak Minne. { gingen af, en gekoren
Ioannes Beks. {
N. van Herken.
Iohan Borgers, Capitein.

13. May.
Salomo Goofens.

1648. January.
Duræus. { bleven.
Koert. {
in de plaats van Jan van Nes gekooren
Abel Tasman, Bevelhebber.

1649. January.
Ian Ferment bleef.
En in de plaats van du Chefne, en Borgers,
gekooren.
Henrik Man, Lieutenant.
Wynand Catersveld.
den 13. Juli stierf Capitein Man, vervan-
gen door Frederik Miering.

1642. 22. November.
Abel Tasman afgaande, is gekooren
Dirk Steur.
1649. 4. January.
Pieter Hackius.
Iacobus Conyn.
Nicolaas Oldenvliet.
Frederik Miering-ging den 15. Maart af,
den 2. Augusti gekooren
Ioannes Dankkaarts, Opper-Koopman.
Sal: Goofens, den 22. November overle-
leden, en Hackius ontslagen, en ge-
kooren den 29. November
Izaak Minne.
Ioannes Beks.
Iurriaan Vredenburg.
1651. 9. January.
Koert Claaffoon, overleden.
Duræus en Buyke Buykes afgaande, zyn
gekooren
Wouter Seroyen.
Pieter Hackius.
Iacob Conyn.
1651. 9. January.
Wynand van Catersveld, Conyn, Olden-
vliet, Minne. (die na 't Vaderland
ging) Iurriaan Vredenburg gingen
af, en zyn gekooren
Nicolaas Oldenvliet.
Jan van Hoefum.
Nicolaas Warnier.
Damas van der Myl
Jan Dirckffoon Cling.
1652. 8. January.
In de plaats van Steur, Hackius, en den
Baillu (die na een jaar ontslagen is) gek:
Andries Duræus.
Wynand van Catersveld.
1652. 8. January.
In Oldenvliet en Beks plaats gekooren
Ysbrand van Haafstregt.
Alexander Heynen.
1653. 20. January.
Seroyen en Conyn afgaande, zyn gekoo-
ren
Gabriel Happart, vertrok den 4. Augustus
na Iapan.
Philip Heylman.
in Happarts plaats den 11. Aug: gekooren
Cornelis van Es.
1654. 12. January.
Warnier, van Hoefum, Kling, en van
der Myl afgaande, zyn gekooren
Klaas Houmans.
Eliás Pfort.
Abraham Lorraine.
1654. 12. January.
Jan Bak.
Damas van der Myl.
1654. 12. January.
Duræus, bleef het; en
Nicolaas Oldenvliet.
Philip Heylman.
1655. 11. January.
de zelve.
1655. 11. January.
Pfort, en Eduard Ooms afgaande, zyn ver-
kooren,
Leonard van Sorgen.
Gerard Reuf.
Claas Houmans. } bleven het nog.
N: Lorraine. }
1656. 20. January.
Heylman, en van Es afgaande, zyn verk.
Wynand van Catersveld.
Ian Ferment.
Andries Duræus, den 24 April. { gek:
Kornelis van Heyningen, den 9. }
Iuni Opperkoopman. }
1656. 20. January.
Houman, van der Myl, Lorraine, en Bak
afgaande, zyn gekooren
Ian van Hoefum.
Frans Salomonffoon Payse.
Ian Springer.
N. Roothals.
1657.
Oldenvliet en Katersveld afgaande,
gekoren.
1657.
Van Sorgen, Reuf en van Hocfum afgaan-
de, zyn gekooren,

Van den G O D S D I E N S T.

131

Ouderlingen.

Louis Izaakszoon Baffart.
Alexander Heynen.

1658.

Ferment, en van Heyningen afgaande,
zyn gekoren.
Nicolaas Oldenvliet.
Matthys du Chefne. Capitein.

1659. 19 Januari.

Heinen en Baffart gingen af, en zyn ge-
koren.
Jan van Hoefum.
Nicolaas Houman.

1660. 26 Januari.

Dezelve.

1661. 17 Januari.

Du Chefne, van Hoefum, Adriaan Groe-
neftcin, afgaande, zyn gekoren.
Jacob Bremer.
Ian Springer.
Iacob Gruis.

1662. 16 Jan.

In de plaats van Houman en Springer
gekoren,
Andries Boogaard.
Jan van Hoefum.

1663. 15 Jan.

In de plaats van Bremer en Gruis ge-
koren.
Nicolaas Houman.
Mr. Pieter van Berthem.

1664.

In de plaats van Boogaard, en van Hoe-
fum gekoren,
Henrik Wynandszoon.
Matthys Ockerman.

1664. 19 Jan.

In de plaats van Houman, en van Ben-
them, gekoren,
Jacob Bremer.
Willem van Outhoorn.

1666. 11 Ian.

In de plaats van Wynandszoon, en Oc-
kermans, gekoren,
Timon Sloot, Majoor.
Barent Hobben.

1667. 3 Ian.

In de plaats van Outhoorn, en Bremer,
gekoren,
Iacob van Dam.
Nicolaas Houman.

Diaconen.

Eduard Ooms.
Andries Boogaard.
Christoffel Wingurla.
1658.

In de plaats van Springer, Roothals, en
Ooms (die met de vloot vertrok) gek.
Nicolaas Houman.
Pieter van Berthem.
Jacob Gruis.

1659.

Wingurla, Boogaard, en Houman gin-
gen af, en zyn gekoren.
Pieter Elmers.
Thys Pieterszoon.
Nicolaas Verbeek.

1660. 26 Januari.

In de plaats van Gruis, Thys Pieterfz.
Jacob Bremer, en Pieter van Berthem,
gekoren.

Joan Wezenhagen.

Elias Pfort.

Jan Abrahamszoon.

Matthys Ockerman.

1661. 17 Ian.

Abraham Valk, Elmers, en Henrik Ver-
beek afgaande, zyn gekoren,
Willem van Outhoorn.
Thomas de Liefde.
Herman van den Hove.

1662. 16 Ian.

In de plaats van den overleden Pfort, We-
zenhagen, en Ockerman, zyn gekoren,
Pieter Cnol.

Andries Schellingwouw.

Ilaac Soolmans.

1663. 15 Jan.

In de plaats van de Liefde, Outhoorn, en
van den Hove, gekoren,
Pieter Paauw.
Cornelis Mol.
Pieter Cok.

1664.

In de plaats van Cnol, Schellingwouw,
en Soolmans, gekoren,

Jan Hartman.

Gerard Vreeland.

Maarten Claaszoon.

1665. 19 Ian.

In de plaats van Paauw, Cok, Mol, en den
overleden Hartman, gekoren,

Iacob van Dam.

Henrik Schenkenberg.

Simon Simonszoon.

Ian de Koning.

1666. 11 Ian.

In de plaats van Vreeland, en Maarten
Claaszoon, gekoren,

Paulus Ianszoon Hitfe.

Luder Brommier.

1667. 3 Ian.

In de plaats van van Dam, Schenkenberg,
Koning, en Simonszoon, gekoren,

Iacob Verfoolen.

Gillis van Breen.

R 2

1668.

132 J A V A A N S C H E Z A A K E N
Ouderlingen.

1668. 9 Jan.
In de plaats van Sloot, en Hobben, gekoren.
Henrik Wynandszoon.
Simon Simonszoon.
1669. 21 Jan. en 4 Febr.
Willem van Outhoorn.
Iaac Soolmans.
Barent Hobben.

1670. 20 Jan.
In de plaats van Schenkenberg, Wynands, en Simonszoon, gekoren,
Jacob Bremer.
Cornelis van Quaalberg.
Cornelis Mol.

1671. 12 Jan.
In de plaats van Outhoorn, Soolmans, en Hobben, gekoren,
Willem Vermaire.
Gerard Vreeland.
Simon Simonszoon.

1672. 11 Jan.
In de plaats van Bremer, Quaalberg, en Mol, gekoren,
Christiaan Poleman.
Henrik ter Horst.
Iaac Soolmans.
Ook vertrok Wil. Vermeer den 22 Aug.

1673. 9 Jan.
In de plaats van Vreeland, Vermaire, en Simonszoon, verkoren,
Abraham Ardes.
Robbert de Vicq.
Daniel Six.
Herman Clenk van Odeffe.
Cornelis Mol.

1674. 15 Jan.
In de plaats van Poleman, ter Horst, en Soolmans, gekoren,
Wybrand Dubbeldekop.
Barent Hobben.
Gysbert David Strandwyk.

1675. 14 Jan.
In de plaats van Ardes, de Vicq, den overleden Six, Klensk, en Mol, gekoren.
Adriaan Nieuland
Nicolaas Baukes.
Mr. Warnar Lurelius.
Adriaan van Becom.
Dionys Kelk.

1676. 13 Jan.
In de plaats van Dubbeldekop, Hobben, en Strandwyk, gekoren,
Jacques de Bucquoy.
Jacob van Dam.
Herman Clenk van Odeffe.

Diaconen.

Jan van Muiden.
Jacques de Bollan.
1668. 9 Jan.
In de plaats van Brommer, en Hitse, gekoren,
Jan Souri.
Pieter Collé.
1669. 21 Jan. 4 Febr.
Andries Cleyer.
Joannes Camphuis.
Nicolaas Baukes.
Antoni Weyts.
Willem Pedel.
Joannes Dinkels.

1676. 20 Jan.
In de plaats van Souri, en Collé, gekoren,
Herman Terville.
Gysbert David Strandwyk.

1671. 12 Jan.
In de plaats van Kleyer, Camphuis, Baukes, Weyts, Pedel, Dinkels, gekoren, zes andre, en nog twee meer, te weten,
Francois van der Lec. Ger. vander Meer.
Albert Breving. Abraham Struis.
Dionys Kelk. Cornelis Martini.
Louis de Keyzer. Hieron. Molkman.

1672. 11 Jan.
In de plaats van van der Lec, Terville, en Strandwyk, gekoren,
Wybrand Dubbeldekop.
Govert Cracou.
Bartel Claaszoon.

1673. 9 Jan.
In de plaats van Breving, Keizer, van der Meer, Molkman, Struis, Kelk, en Martini, gekoren,
Frederik Muller. Jacob Overtwater.
Albert Bop. Warnar Lurelius.
Abraham Wys. Vincent Vette.
Lubbert Indyk.

1674. 15 Jan.
In de plaats van Dubbeldekop, Cracou, en Claaszoon, gekoren,
Jacques de Bucquoy.
Laurens Cruiskerken.
Jacob Overduin.

1675. 14 Jan.
In de plaats van Capitein Muller, Overtwater, Bop, Lurelius, Wys, Vette, en Indyk, gekoren,
Matth. Lugtenburg. Jacob Snickers.
Guilliam Dunlopes. Mr. Ad. Strykersberg
Abraham Pittavin. Bartel Claaszoon.
Cornelis Martini.

1676. 13 Jan.
In de plaats van Bucquoy, Kruiskerken, en Overduyn, gekoren,
Ian Heylman.
Pieter van Leeuwen.
Lubbert Indyk.

Ouderlingen.

1677. 11 Ian.
In de plaats van Nicuwland, Baukes,
Lurelius, van Becom, en Kelk, ge-
koren.
Martinus Cæsar.
Laurens Pit.
Ian Coning.
Iaac Soolmans.
Bartel Claaszoon.

1678. 11 Ian.
In de plaats van Bucquoy, van Dam,
Klenk, gekoren,
Nicolaas Baukes.
Adriaan van Bekom.
Dionys Kelk.

1679. 9 Ian.
Uit de Dienaars der E. Maatschappy.
Andries Cleyer. } In de plaats van
Cornelis van der Duin. } Cæsar. Laur: Pit
Willem ten Rhyne. } de Jonge, Bau-
Mr. N. Dibbee. } kes, Coning.
Uit de Borgers.
Herman Clenk van }
Odeffe. } In de plaats van Sool-
Ian Souri. } man, Claaszoon.
Gabriel Nacke. }

1680. 15 Ian.
Dienaars.
Gerard Vreeland. } In de plaats van van der
Gelmer Vosburg. } Duin, Willem ten Rhyne.

Borgers.
Bartel Claafz. } Ad. van Becom en Kelk.
Dav. Dispontyn. }
1681. 13 Ian.
Iorefas Vos. } Andries Cleyer.
Dan. v. d. Bolk. } in de plaats van } Gelmer Vosburg.
Alb. Breving. } van } Ad. Strykersberg.
François Tak. } Michiel Dibbee.
Borgers.
Ad. van Becom. } In de plaats van } Herman Klenk.
Dionys Kelk. } van } Ian Souri.
Ad. van Hoften. } van } Gabriel Nacke.

1682. 8 Ian.
In de plaats van Vreeland, Bartel Claas-
zoon, en Dispontyn, zyn verko-
ren,
Cornelis van der Duin.
Ian Souri.
Ian Lambregtszoon Radder.

1683. 11 Ian.
In de plaats van Iorefas Vos, van den
Bolk, Breving, Tak, van Becom, Kelk,
en van Hoften, zyn gekoren,
Uit de Dienaars. Uit de Borgers.
Abrah. van Riebeck. Dirk de Haas.
Louis de Keyser. Bartel Claafzoon.
Michiel Dibbee. Ian Hercules.
Herman Klenk.

Diakenen.

1677. 11 Ian.
In de plaats van Lugtenburg, Dunlopes,
Snickers vertrok., Strykersberg, Claas-
zoon, Martini overl. en Pittavin, verk.
Adriaan van Lier. Nicolaas Muller.
Willem ten Rhyne. Ger. van der Meer.
David Dispontyn. Ad. van Hoften.
Pieter Mortier.

1678. 11 Ian.
In de plaats van Heilman, van Lier, van
Leeuwen, en Indyk, gekoren,
Henrik Kriek. Pieter van Hoorn.
François Gadé. Gerard Cox.

1679. 9 Ian.
Dienaars.
Antoni Weyts. } In de plaats van
Pieter Verdier. } Muller, Willem ten
Mr. Ch. Quickelenburg. } Rhyne, van der
Dirk Muller. } Meer, Pieter van
den Hoorn.
Borgers.
Ian Poveret. } In de plaats van Dis-
Pieter de Cok. } pontyn, van Hof-
Guilliam Dunloper. } ten, Mortier.
Dog den 13 Juli nog } In de plaats van
Gelmer Vosburg. } Henrik Krieke
Daniel Braams. } Weyts, toen overl.

1680. 15 Ian.
Dienaars.
Ab. van Riebeck. } In de plaats van Krie-
Daniel Braams. } ke, Verdier, Weyts.
Louis de Keizer. }
Borgers.
Ian Lamberfz. Radder. } Coks, en Gade.
Ian Hercules. }

1681. 13 Ian.
Dirk de Haas. } in de plaats van } Dirk Muller.
Her. Buschhof. } van } Ch. Quickelb.
Vry-Borgers. } Vry-Borgers.
Iohan Lutgens. } in de plaats van } Pieter de Cocq.
Pieter Mortier. } van } Ian Poveret.
Paul. Duffeldorp. } van } Wil. Dunlopes.

1682. 8 Ian.
In de plaats van Abrah. van Riebeck, Louis
de Keyser, Daniel Braams, de Radder,
en Hercules, zyn gekooren.
Uit de Dienaars. Uit de Borgers.
Ioannes Besselman. Cornelis Zuidhof.
Michiel Baalde. Pieter de Ruiter.
Wybrand Uylkens.

1683. 11 Ian.
In de plaats van de Haas, Buschhof, uit
de dienaars gekoren,
Cornelis Lindius.
Albert Lambergen.
En in de plaats van Lutgens, Mortier,
Duffeldorp, en de Ruiter, uit de Bor-
gers gekoren,
Ian de Vlaming.
Carel Crab.
Mr. Ian Munster.
Mr. Andries Blokland. R 3 1684.

Ouderlingen.

1684. 10 Jan.

In de plaats van van der Duin, Sourï,
en de Radder, zyn gekoren,
Iohan Besselman.
Adriaan van Becom.
Pieter Verwer.

1685. 15 Jan.

In de plaats van van Riebeck, Klenk, Kei-
zer, Besselman, en Dibbe zyn gekoren,
Uit de Dienaars.

Andries Cleyer.
Izaak Hohepied.
Jacob Snickers.
Christiaan Quickelenburg.
Jacob van Dam.
En in de plaats van de Haas, Claafzoon,
en Hercules, zyn gekoren.
Uit de Borgers.

Dionys Kelk.
Nicolaas Muller.
Jan de Vlaming.

1686. 14 Jan.

In de plaats Verwer, Kleyer, en van Be-
com, zyn gekoren,
Jan Lambregtzoon Radder.
Pieter van den Hoorn.
Cornelis Lindius.

1687. 13 Jan.

In de plaats van Hohepied, Snickers,
Quickelenburg, van den Hoorn, Jacob
van Dam, Kelk, Muller, en de Vla-
ming, zyn gekoren,

Bartel Claafzoon.

Jan Sourï.
Andries Cleyer.
Dirk de Haas.
Jan Hercules.
Jacob Lobs.
Jacob Couper.
Pieter de Cocq.
Wybrand Uylkens.

1688. 8 Jan.

In de plaats van Couper, Lindius, en de
Radder, zyn gekoren,
Jeremias Coefaart.
Joachim Neustad.
Adriaan van Becom.

1689. 10 Jan.

In de plaats van Cleyer, Lobs, Nieu-
stad, Uylkens, en de Borgers Claaf-
zoon, Sourï, Hercules, en de Cocq,
zyn gekoren,

Iacob van Dam.
Dionys Kelk.
Jan Lambregtzoon Radder.
Christiaan Quickelenburg.
Wouter Valkenier.
Dirk Thomaszoon.
François Gadé.
Carel Crab.

Diakenen.

1684. 10 Jan.

In de plaats van Besselman, Baalde, Uyl-
kens, en Lambergen, zyn gekoren,
Joannes Keyts.
Dirk Comans.
Cornelis van Outhoorn.
Constantyn Nobel.

1685. 15 Jan.

In de plaats van Lindius, en Keyts, zyn
gekoren,
Uit de Dienaars.

Wouter Valkenier.
Christiaan Jonk.
En in de plaats van Jan de Vlaming, Crap,
Munster, en Blokland, zyn gekoren,
Uit de Borgers.

Abraham Hofftal.
Henrik Labey.
Maarten van Ingen.
Thomas Pedel.
Ook was Cornelis van Outhoorn ontfla-
gen, en in zyn plaats gekoren,
Reinier Fuiſt.

1686. 14 Jan.

In de plaats van Comans, Nobel, en Haa-
ke, zyn gekoren,
Abraham Quevellerius.
Cornelis van Hamme.
Lucas Pieraard.

1687. 13 Jan.

In de plaats van Valkenier, Jonk, Fuiſt,
Hofftal, Labey, van Ingen, en Pedel,
gekoren.

Pieter Mortier.
Dirk Thomaszoon.
Izaak Dinkels.
Adriaan van Becom.
Adriaan van Laren.
Iacob de Vos.
Jan Mandeville.
Jan Franſzoon de Vries.

1688. 8 Jan.

In de plaats van Quevellerius, van Hamme,
en de Borgers Pieraard, en Mortier, gek.
Ioannes de Hartog.
Henrik Dykman.
Lambert Hemſing.
Godard Verdion.

1689. 10 Jan.

In de plaats van Thomaszoon, Dinkels,
van Laren, de Hartog, en van de Bor-
gers, Mandeville, de Vries, en de Vos,
zyn gekoren,

Uit de Dienaars.

Constantyn Nobel.
Christiaan Jonk.
Iacob Pedel.
Zacharias Coenraads.
Uit de Borgers.
Abraham Hofftal.
Matthys de Vlaming.
Hessel Pikkart.

Ouderlingen.

1690. 9 Jan.

In de plaats van Coeslaart, van Becom, en Nieuftad, zyn gekoren,
Joannes Duivelaar.
Henrik Labey.
Wouter Valkenier.

1691. 15 Jan.

In de plaats van van Dam, Quickelenburg, Thomafzoon, Kelk, Radder, Gadé, en Crab, zyn gekoren,
Bartel Claafzoon.
Cornelis van der Duin.
Ian Hercules.
Wybrand Uylkens.
Andries Blokland.
Henrik Dykman.
Lambert Hemfing.

1692. 14 Jan.

In de plaats van Duivelaar, Baalde, van der Duin, en Labey, zyn gekoren,
Andries Cleyer.
Herman Egbertszoon.
Constantyn Nobel.
Matthys de Vlaming.

1693. 12 Jan.

In de plaats van Uylkens, Dykman, Claafzoon, Hercules, Blokland, en Hemfing, zyn gekoren,
Christiaan Quickelenburg.
Dirk Thomafzoon.
Ian Lambregtzoon Radder.
Govard Verdion.
Hessel Pickart.
Gerard Dane.

1694. 11 Jan.

In de plaats van Cleyer, Egbertszoon, Nobel, en Vlaming, zyn gekoren,
Michiel Baalde.
Dirk Comans.
Bernard Lanoy.
Ian Mandeville.
Dog den 6 Sept. bevelen haar Edelheden twee andre voor Comans en Baalde te kiezen.

1695. 10 Jan.

In de plaats van Radder, Quickelenburg, Thomafzoon, Baalde, Dane, Verdion, Pickart, en Comans, zyn gekoren,
Bartel Claafzoon.
Wybrand Uylkens.
Andries Blokland.
Cornelis Chasteleyn.
Cornelis van Hamme.
Lucas Pieraart.
Jaques du Pree.
Lambert Dudde.

1696. 9 Jan.

In de plaats van Lanoy, en Mandeville, zyn gekoren,
Christiaan Ionk.
Matthys de Vlaming.

Diakenen.

1690. 9 Jan.

In de plaats van Dykman, Hemfing, en Verdion, zyn gekoren,
Balthafar Coyett.
Nicolaas du Gaudis a Bois:
Henrik Meyer.

1691. 15 Jan.

In de plaats van Nobel, Ionk, Pedel, Coenraads, Hofftal, Vlaming, en Pickart, zyn gekoren,
Ioannes de Vries.
Ian Mandeville.
Pieter du Clafel.
Ryklof Pit.
Bernard Lanoy.
Ian Wuffhof.
Ian Sermis.

1692. 14 Jan.

In de plaats van Coyett, du Clafel, du Bois, en Meyer, zyn gekoren,
Lucas Pieraart.
Pieter Godfchalk.
Jaques du Pree.
Lambert Dudde.

1693. 12 Jan.

In de plaats van Pit, Lanoy, Wuffhof, Godfchalk, de Vries, Mandeville, en Sermis, zyn gekoren,
Arnoldus de Carpentier.
Hicronymus Slot.
Ian Torant.
Ioannes van den Engel.
Daniel Roemer.
Alexander Henrikfzoon.
Ian van der Burg.

1694. 11 Jan.

In de plaats van Pieraard, du Pree, en Dudde, zyn gekoren,
Arnold Muykens.
Henrik Meyer.
Philip van Cloon.

En den 6 September bevelen haar Edelheden ook een ander voor Torant te kiezen.

1695. 10 Jan.

In de plaats van Carpentier, Slot, Torant, van den Engel, Roemer, Henrikfzoon, en van den Burg, zyn gekoren,
Ian Sermis.
Gerard Alstorfius.
Andries Poleman.
Christoffel Lurelius.
Willem van der Leli.
Philip van Heden.
Otto Croefc.

1696. 9 Jan.

In de plaats van Muikens, van Heden, Meijer, en van Cloon, zyn gekoren,
Diderik van Groenestejn.
Philip David van Uchelen.
Philip Daniel Vedder.

136 J A V A A N S C H E Z A A K E N
Ouderlingen.

1697. 15 Jan.

In de plaats van Uylkens, Chastelein, van Hamme, Pieraard, Claafzoon, Blokland, de Vlaming, du Prec, en Dudde, zyn gekoren,
Iacob van Dam.
Christiaan Quickelenburg.
Cornelis van Outhoorn.
Ioannes Wagensveld.
Godard Verdion.
Hessel Pikkard.
Ian Munster.
Henrik Meyer.
Philip van Cloon.

1698. 13 Jan.

In de plaats van Christiaan Ionk, is gekoren,
Willem Cuffeler.

1699. 12 Jan.

In de plaats van van Dam, van Outhoorn, Wagensveld, Verdion, Pickard, Meijer, en van Cloon, zyn gekoren,
Jacob Pedel.
Christoffel Lurelius.
Jacob van Almonde.
Andries Blokland.
Jaques du Prec.
Lambert Dudde.
Jacob Lucafzoon.

1700. 10 Jan.

In de plaats van Quickelenburg, Cuffeler, Lurelius, Munster, en Lucafz. zyn gek.
Henrik Dykman.
Arnold Muykers.
Jacob van Naarfien.
Christiaan Ionk.
Arnold de Carpentier.

1701. 10 Jan.

In de plaats van Pedel, Almonde, Dykman, Blokland, du Prec, en Dudde, zyn gekoren.
Constantyn Nobel.
Abraham Douglas.
Bruyning Wildeland.
Hessel Pikkard.
Henrik Meyer.
Arnold Deldym.

1702. 9 Jan.

In de plaats van Nobel, Muykens, van Naarfien, Douglas, Ionk, en Carpentier, zyn gekoren,
Cornelis van Hamme.

Diakenen.

Iacob Lucafzoon.

1697. 15 Jan.

In de plaats van Alstorfius, Lurelius, van der Leli, Sermis, Poleman, en Croefe, zyn gekoren,
Pieter Godschalk.
Ioannes van Iuchem.
Ian ten Rhyne.
Alexander Henrikszoon.
Gillis Maillé.
Henrik Ionk.

1698. 13 Jan.

In de plaats van Groenestein, van Uchelen, Godschalk, Vedder, en Lucafzoon, zyn gekoren,
Mattheus Schenkenberg.
Hieronymus van Dilsen.
Dirk Wilree.
Arnold Deldym.
Antoni Banning.
Dog alzo Schenkenberg vertrok nevens Wilree, en van Juchem stierf, zyn gekoren,
François le-Blancq, Jan van Riebeck, en Christoffel van Voorst.

1699. 12 Jan.

In de plaats van ten Rhyne, Henrikszoon, Maillé, en Ionk, zyn gekoren,
Gerbrand van der Laan.
Thomas Pedel.
Willem Valentyn.
Abraham de Decker.

1700. 11 Jan.

In de plaats van Dilsen, Deldym, en Banning, zyn gekoren,
Henrik Piek.
Antoni Adelburg.
Laurens de Bruin.

1701. 10 Jan.

In de plaats van le Blank, van Riebeck, van Voorst, van der Laan, Pedel, Valentyn, en de Decker, zyn gekoren,
Henrik Huisman.
Iacob van Loo.
Ian Henrik van Rhee.
Lambertus Lamberti.
Theunis Ros.
François Verboom.
Gerard Hemfing.

1702. 9 Jan.

In de plaats van Piek, Adelburg, de Bruin, Ros, en Verboom, zyn gekoren,
Ian Snoeck.

Ouderlingen.

Willem Cuffeler.
Matheus de Haan.
Ryklof Michael van Goens.
Thomas Pedel.
Hieronymus Slot.

1703. 15 Ian.

In de plaats van Wildeland, Pikkart,
Meyer, en Deldym, zyn geko-
ren,
Ian ten Rhyne.
Jaques du Pree.
Antoni Banning.
Laurens de Bruin.

1704. 14 Ian.

In de plaats van van Hamme, Cuffeler, de
Haan, van Goens, Pedel, en Slot, zyn gekor.
Matheus Schenkenberg.
Lambertus Lamberti.
Laurens Tolling.
Nicolaas Oldenvliet.
Ian Torant.
Abraham de Decker.

1705. 12 Ian.

In de plaats van ten Rhyne, du Pree,
Banning, en de Bruin, zyn geko-
ren,
Pieter du Bois.
Henrik Meyer.
Christiaan Ionk.
Evert Everwyn van Niel.

1706. 11 Ian.

In de plaats van Schenkenberg, Lamberti,
Tolling, Oldenvliet, du Bois, Torant,
en de Decker, zyn gekoren,
Hieronymus van Dilsen.
Jacob van Loo.
François Verboom.
Ian Henrik van Rhee.
Cornelis de Heyde.
Adolf Ian Meentzen.
Izaak Maffis.

1707. 10 Ian.

In de plaats van van Rhee, Jonk, Mei-
jer, en Everwyn van Niel, zyn geko-
ren,
Jacob Pelgrom.
Arnold Deldym.
Gerard Hemfing.
Adriaan Breving.

Diakenen.

Evert Everwyn van Niel.
Henrik Brand.
Dirk van der Burg.
Gerard Byleveld.

1703. 15 Ian.

In de plaats van Huisman, van Loo, van
Rhee, Lamberti, Hemfing, van der
Burg, en Byleveld, zyn gekoren,
Theodorus de Haze.
Pieter du Bois.
Gregorius van der Thoon.
Willem Verdion.
Adriaan Breving.
Ian Jacob Bieswanger.
Adolf Ian Meentzen.

1704. 14 Ian.

In de plaats van Snoek, Everwyn, van
Niel, en Cras, zyn gekoren,
Izaak Maffis.
Iohan Truitman, de Oude.
Gerard Box.

1705. 12 Ian.

In de plaats van de Haze, du Bois, Verdion,
van der Thoon, Breving, Bieswanger,
Meentzen, en Box, zyn gekoren,
Iohan Focanus.
Andries Leenderdzoon.
François Coning.
Jaques Vonk.
Nicolaas d'Oude van Sinnama.
Jacob Schoon.
Arnold Collette.
Ioan Frederik Cruyffelaar.

1706. 11 Ian.

In de plaats van Maffis, en Truitman,
en nog twee nieuwe, zyn gekoren,
Henrik Wildeland.
Willem Pool.
Marcus de Bijonville.
Pieter Bernard van Breen.

1707. 10 Ian.

In de plaats van Focanus, Leenderdzoon,
Koning, Vonk, van Breen, Sinna-
ma, Schoon, Cruiffelaar, en Collet-
te, zyn gekoren,
Jan Pieterdzoon Wesselburg.
Cornelis van Vliet.
Goverd Verdion.
Sybrand Schouten.
Pieter Berkman.
Joannes Hegerveld.
Izaak Coos.
François de la Combe.
Gualter Schutte.

138 J A V A A N S C H E Z A A K E N

Ouderlingen.

1708. 9 Jan.

In de plaats van van Dilsen, van Loo,
Verboom, de Heyde, Mecntzen, en
Maffis, zyn gekoren,
Willem Cuffeler.
Johan Focanus.
Willem van der Leli.
Jacques Vonk.
Jacob Hengft.
Cornelis van Hamme.

1709. 14 Jan.

In de plaats van Pelgrom, van der Leli,
Hemfing, Breving, Henit, en Del-
dym, zyn gekoren,
Henrik Outhoorn van Sonneveld.
Lambertus Lamberti.
Abraham de Decker.
Jan Iacob Bieswanger.
Ian Kock.
Henrik Meyer.

1710. 13 Jan.

In de plaats van Kuffeler, Focanus,
Vonk, van Hamme, en Meyer, zyn
gekoren,
Ian Pieterfzoon Weffelburg.
Iacob van Loo.
Andries Leenderdfzoon.
Ian Adolf Meentzen.
Henrik Wildeland.

1711.

1712. Ian.

Alexander de Pluyes.
Pieter Berkman.
Nicolaas van Haaften.
Nicolaas Oldenvliet.
Hieronymus van Dilsen.
Ioannes Mullerius.
Adriaan Breving.
Cornelis van Hamme.
Gualter Schutte.
Herman Menfing.

1713. 9 Jan.

Ian Iacob Bieswanger.
Abraham de Decker.
Iohan Everhard van der Schuur.
Lambertus Lamberti.

A. 1719.

Jan Pinket.
Willem Timmers.
Cornelis 't Lam.
Jan Tol.

1718

Diakenen.

1708. 9 Jan.

In de plaats van Bajonville, Schouten,
Wildeland, en Pool, zyn geko-
ren,
Iohan Ionk.
Thomas Rofcia.
Nicolaas van Haaften.
Nicolaas Spring.

1709. 14 Jan.

In de plaats van Weffelburg, van Vliet,
Verdion, Berkman, Hegerveld, Coos,
la Combe, en Schutte, zyn verkoren,
Iofef Lothen.
Pieter de Hoy.
Iohan Everhard van der Schuur.
Nicolaas de Paus.
Herman Sluiter.
Herman van Sugtelen.
Dirk Voogd.
Andries Macquelin.

1710. 13 Jan.

In de plaats van Rofcia, Ionk, de Hoy,
van Haaften, Spring, en van Sugte-
len, zyn gekoren,
Andries Meefters.
Iohan Lifpenfier.
Adriaan Ooftwald.
Diderik van der Maft.
Gerard Wefthoven.
Loth Samuel Verbeek.

1711.

1712. Jan.

Jan Pinket.
Rogier Thomas van Heyningen.
Pieter ten Broecke.
Reynier Overtwater.
N..... Ooftraad.
Jan Joofting.
N. Oudart.
Hugo Perks.
N. Vierhaven.
Adriaan Leenhouver.
Focke Esdre van Santen.
Cornelis van Hemert.

1713.

Joachim Guillebout.
N. Caaf.
Jan van Riebeeck.
Gerard van Ooffen.
Carel van der Putten.
Jan Seuly.
Johan Schoon.
N. Sweeris.

A. 1719.

Jacob Verboom.
Marthys Boeflaart.
Johannes Steencool.
Johannes de Hartog.

} 1718.
Pie-

Pie-

Ouderlingen.		Diakenen.	
Pieter Hakfort.	1719	Barent Besseling.	} 1719.
David Sonmans.		Gregorius Henricus Pragman.	
Henricus Groenewegen.		Arnoldus Paeuw.	
Otto Cloot.		Philip de Montje.	
Adriaan Leenhouwer.		Nicolaas Crul.	
Willem Maurits Crusé.		Salomo Diodati.	
		Thomas Matroos.	
		Izaak van Schinne.	
A. 1720.		A. 1720.	
Pieter Hakfort.	} 1719.	Barent Besseling.	} 1719.
David Sonmans.		Gregorius Henricus Pragman.	
Henrik Groenewegen.		Arnoldus Paeuw.	
Otto Cloot.		Philip de Montje.	
Adriaan Leenhouwer.		Nicolaas Crul.	
Willem Maurits Crusé.	} 1720.	Salomo Diodati.	} 1720.
Mr. Willem van Egten.		Thomas Matroos.	
Mr. Joan François de Witte van Schoten.		Izaak van Schinne.	
Joannes de Hartog.		Stephanus Verfluis.	
Abraham Prien.		Pieter Couterel.	
		Izaak Peny.	} 1720.
		Jan Booy.	
A. 1721.		A. 1721.	
Mr. Willem van Egten.	} 1720.	Stephanus Verfluis.	} 1720.
Mr. Joan François de Witte van Schoten.		Pieter Couterel.	
Johannes de Hartog.	} 1721.	Izaak Peny.	} 1721.
Abraham Prien.		Jan Booy.	
Nicolaas van Haafden.		Mattheus van Groeneveld.	
Pieter Bokestejn.		Frederik Lokman.	
Barent Besseling.		Bernardus Coop a Groen.	
Salomo Diodati.	Willem de Bevere.	} 1721.	
Joannes Steencool.	Gerard Frederik Feyting.		
Nicolaas Crul.	Izaak Vermander.		
		overleden den 21 Juni.	} 1721.
		Johannes Bernardus Ruifch.	
A. 1722.		A. 1722.	
Nicolaas van Haafden.	} 1721.	Mattheus van Groeneveld	} 1721.
Pieter Bokestejn.		Gerard Frederik Feyting.	
Salomo Diodati.		Bernardus Coop a Groen.	
Joannes Steenkool.		Frederik Lokman.	
Nicolaas Crul.		Willem de Bevere.	
Adriaan Oostwald.	} 1722.	Iohannes Bernardus Ruifch.	} 1722.
Gualter Schutten.		Evert Lanus.	
Nicolaas op den Bosch.		Iacob Marquart.	
Adriaan Albert Breving.		Lot Verbeek.	
		Everhard Lurelius.	
		Mr. Everhardus Crayvanger.	} 1722.
		Iacob Verboom.	
A. 1723.		A. 1723.	
Adriaan Oostwald.	1722	Evert Lanus.	1722
Mr. Gualter Schutte.	1722	Jacob Marquart.	1722
Michiël op den Bosch.	1722	Loth Verbeek.	1722
Adriaan Albert Breving.	1722	Everhard Lurelius.	1722
Cornelis 't Lam.	1723	Iacob Verboom.	1722
Henricus Groenewegen.	1723	Pieter Rokus Pafques de Chavonnes.	1723
Otto Cloot.	1723	Ludolf Volkman.	1723
Stephanus Verfluis.	1723	Willem Adriaan van Wely.	1723
Izaak Peny.	1723	Willem van Bafel.	1723
François Roos.	1723	Frederik Crul.	1723
		François de Geus.	1723
		Frederik Ruifch.	1723

De verdere zyn my onbekend. Alleenlyk heb ik ontrent de zelve nog met een woordt te zeggen, dat men tot deeze Ampten altyd mannen van een onbesproken leven behoord te verkiezen. Dog het heugt my, dat ik daar in (zelfs een Meede-lid zynde) heb zien zitten den Schepen Gerard Dane, die de naam had van met een deel Hoeren van Meyden een zeer slegt leeven te voeren, een zaak, die ider een bekend was. Deeze, naderhand met de Weduwe van de Heer Willem Basting, tweede Persoon in Banda, en gekoooren Landvoogd van Ternate, getrouwd zynde, stelde het met deeze Juffrouw (alzooy ook staande huwelyk in dat ongebonden leven voortging) zoo slegt aan, dat zy zig genoodzaakt vond by den Opper-Landvoogd van Indiën, de Heer Willem van Outhoorn, daar over te klaagen en scheidung (gelyk daar na ook 'er op volgde) te verzoeken. Zyn Ed. zeide tegen de Juffrouw, dat het onbegryplyk was, hoe zy had kunnen besluiten, om met zulken man te trouwen, die immers gansch Batavia over de naam had, van met zoo veel Hoeren van Meyden te leven. Zy gaf daar op zyn Edelheid tot antwoord : zyn E-

delheid, ik heb dit wel hooren zeggen, maar heb dat niet kunnen gelooven, om dat de Eerw: Kerkenraad deeze man tot Ouderling, (daar men immers zulke lieden, zo 't waat is, niet toe verkieft) niet alleen verkoren; maar dat ook zelf haar Edelheden (die immers zoo voorzigtig zyn) dit beroep goed gekeurd, en daar by klaar bevestigd hebben, dat hier gansch niet aan was. Heeft nu den Kerkenraad en hebben haar Edelheden dit niet geloofd, en die man by de goedkeuring openbaar geregtveerdigt, om wat reden zou ik dan dit hebben geloofd? Ja 't is 'er zo verre van daan geweest, dat ik my daar in gerust gestelt, en dit Huwelyk ondernomen, hoewel ik nu (tot myn leedwezen) dit algemeen gerugt niet dan al te waar bevonden, en my genoodzaakt gevonden heb, om over den zelve, zelf om te scheidn, te klaagen; een antwoord, waar op zyn Edelheid niets wist te zeggen, alzooy volkoomen waar was. En 't was te wenschen, dat 'er nog na dien tyd maar niet meer zulke Ouderlingen of Diakonen, gekoooren nog goedgekeurd waren, die ten minste de naam van zulken leven hadden.

L Y S T

Der Dienaaren der E. Maatschappy. A. 1722.

Tot Batavia behoorende.

Bedien-	Gouverneur Generaal.	1	Secretaris van Huwelyksc en kleene	
den op	Ordinaris Raaden.	6	zaaken.	1
Batavia,	Dito in de Bank van Justitie.	1	Opperkooplieden buiten bediening.	2
en hunne	Extra Ordinaris Raaden.	3	Constapel Majoor.	1
kostgel-	Secretaris der hooge Regeering.	1	Fabryk.	1
den maan-	Oud Gouverneur.	1	Eerste Opper-Chirurgyn, en Admi-	
delyks.	Raaden van Justitie.	8	nitrateur der Medicinale Win-	
	Advocaat- } Fiscaals.	1	kel.	1
	Water- } Secretaris van Boedelm ^{rs} .	1		1
	Secretaris van Justitie.	1	Capiteyns in 't Casteel.	3
	Ontfanger Generaal.	1	Dito aan 't Vierkant, en 2 Poorten,	
	Opperkooplieden des Kasteels.	2	(hoewel 'er 4 zyn.)	3
	Majoor.	1		
	Directeur der Fortificatie.	1	Kooplieden.	
	Equipagemeester.	1		
	Boekhouder Generaal.	1	De gezwoore Klerk ter Secretary	
	Visiteur Generaal.	1	haarer Edelheden.	1
	Opperhoofd van Japan.	1	In 't Graan-Pakhuis.	1
	Sjahbänder en Licentmeester.	1	In 't Voorraad-Pakhuis.	1
	Opperhoofd van het Soldy-Comptoir.	1	De groote Winkelier.	1
	Nederduitsche Predikanten.	5	De groote Cassier.	1
	Portugeesche dito.	3	De Visiteur der Scheepsboeken.	1
	Maleysche dito.	2	In 't Logic-Comptoir.	1
	Op Onrust.	1	In 't Guarnizoen-Comptoir.	1
	Buiten dito.	4	In de Westzydsche Pakhuizen.	1

Koop- lieden.	De Pakhuizen op Onrust.	1	Onderkooplieden.	
	In 't Equipagie Comptoir.	1	Tweede van de Generale ontfang.	1
	Op 't Negotic-Comptoir.	1	In de groote Winkel.	1
	De Negotic Bockhouder.		In de groote Kas.	1
	In 't Yzer-Pakhuys.	1	In 't Graan Magazyn.	1
	In 't Suiker Pakhuys.	1	In 't Yzer-Magazyn.	1
	Op 't Comptoir der Generale Vifite.	1	In de Pakhuizen op Onrust.	1
	Tweede na Japan.	1	Op 't Generaal Vifite Comptoir.	1
	De Faétuur Bockhouder.	1	't Guarnizoen Comptoir.	1
	Op 't Negotic Comptoir.		't Hofpitaals-Comptoir.	1
	Gecommitteerde of Commiffaris der		van de Artillery.	1
	Inlanders.	1	Op 't Equipagie-Comptoir.	1
	Inlands Militair Bockhouder.	1	Des Equipagie-Meefters.	
	Caffier der Koftgelden.	1	dito nog een Overdrager.	1
	Translateurs in de Javaanfê Taal.	2	Op 't Negotic-Comptoir een Jour- naalfchryver.	1
	Bockhouder in 't Ambagtsquartier.	1	Negotic Overdrager.	1
	Translateur in de Maleytfê Taal.	1	Pakhuis Bockhouder.	1
	De eerfte Suppooft op 't Comptoir		Ter Generaale Secretary.	2
	Generaal.	1	Op 't Comptoir Generaal, de Jour- naalfchryver.	1
	Kooplieden buiten Bediening.	2	In Compagnies Wapenkamer de Boek- houder.	1
	De onder Equipagiernr., een Schipper.	1	In 't Logie Comptoir de Overdrager.	1
	De Baas Kaartemaker, dito.	1	De Maleyts-Schryver.	1
	De Opziender op Edam.	1	De Effajeur.	1
	In 't Kafteel een Chirurgyn.	1	Ter Secretary van Justitie.	
	In 't Gafthuis.	3	Eerfte Klerk.	1
	Een binnen-Regent 'er in.	1	Onderkooplieden buiten Bediening.	20
	Een Chirurgyn aan 't Vierkant.	1	Vaandrigs in 't Kafteel.	6
	in 't Ambagtsquartier.		zyn Eds: Hofmeefters.	1
	aan de Rotterdammer Poort.	1	aan 't Vierkant.	13
	aan de Utrechtfe dito.	1	de Nieuw-poort.	12
	op de Kruitmeulen.	1	Dieft-poort.	1
	op Onrust.	1	Rotterdammer-poort.	1
	op Edam.	1	Utrechtfe Poort.	1
	Werkbazen op Onrust.	1	op Jakatra.	} 4
	in de Wapenkamer.	1	Tangerang.	
op de Werf, een Timmerm.	1	Ankec.		
een Kuiper.	1	Tandjong- Pocra.		
Zeylmaker.	1	Ordinaire Klerken ter Secretary ha- rer Edelheden.	12	
Smit.	1	By zyn Edelheid een Klerk.	1	
Blokmaker.	1	Direfteur dito.	1	
In 't Ambagts-quartier.		de Hr. Prefident van Justitie.	1	
de Timmerman.	1	By nog twee Raden.	2	
Lootgieter.	1	Tweede Overdragers.		
Metfelaar.	1	In 't Logie Comptoir.	1	
Smit.	1	Guarnizoen Comptoir.	1	
Steen en Beeldhouwer.	1	Hofpitaal dito.	1	
aan de Kruitmeulen, Kruitmaker.	1	Boomwagters.	6	
de Baas-boekbinder.	1	Guarnizoenschryver.	1	
Capiteyn-Luytenants aan de Nieuw- poort.	1	Compagnies Apotheke.	1	
Luitenant in 't Kafteel.	1	Laborant.	1	
dito Dieftpoort.	1	Voorlezers in 't Kafteel, Stads Kerk		
dito Rotterdammer dito.	1	twee Portugeefche, en een in de		
Landmeter Roy-en Keurmeefters van		Maleytfê Kerk.	5	
Kalk en Steen.	1	Organift.	1	
Op de Equipagiewerf, een Opper- ftuurman.	1	Krankbezoekers.	5	
Onderkooplieden.		Kofters.	5	
Tweede in 't Provifie-Magazyn.	1			
in de Weftzydfe Pakhuizen.	1			
in de Waterpoorts dito.	1			
in 't Nieukleeden dito.	1			
in de kleene Winkel.	1			

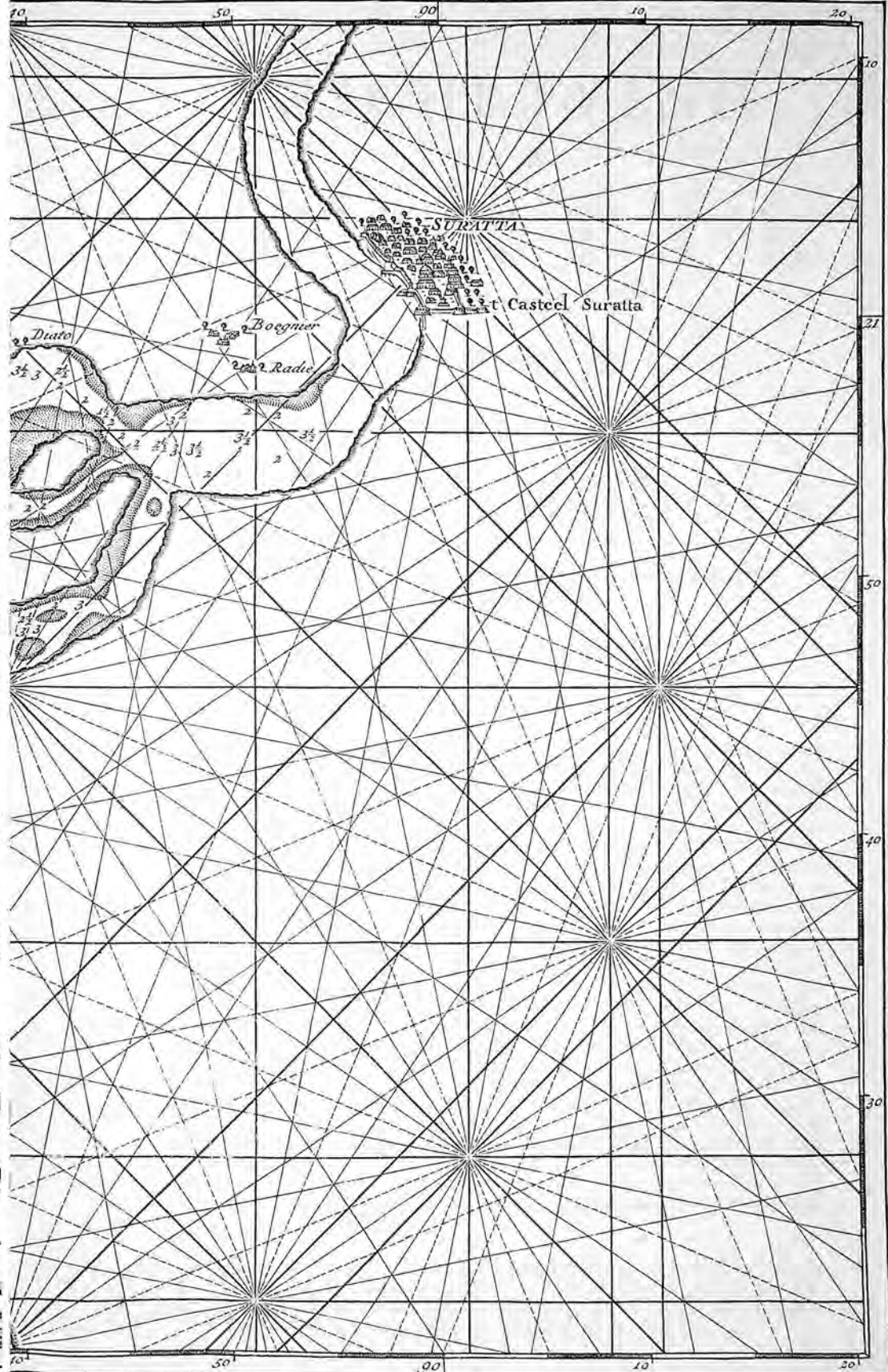
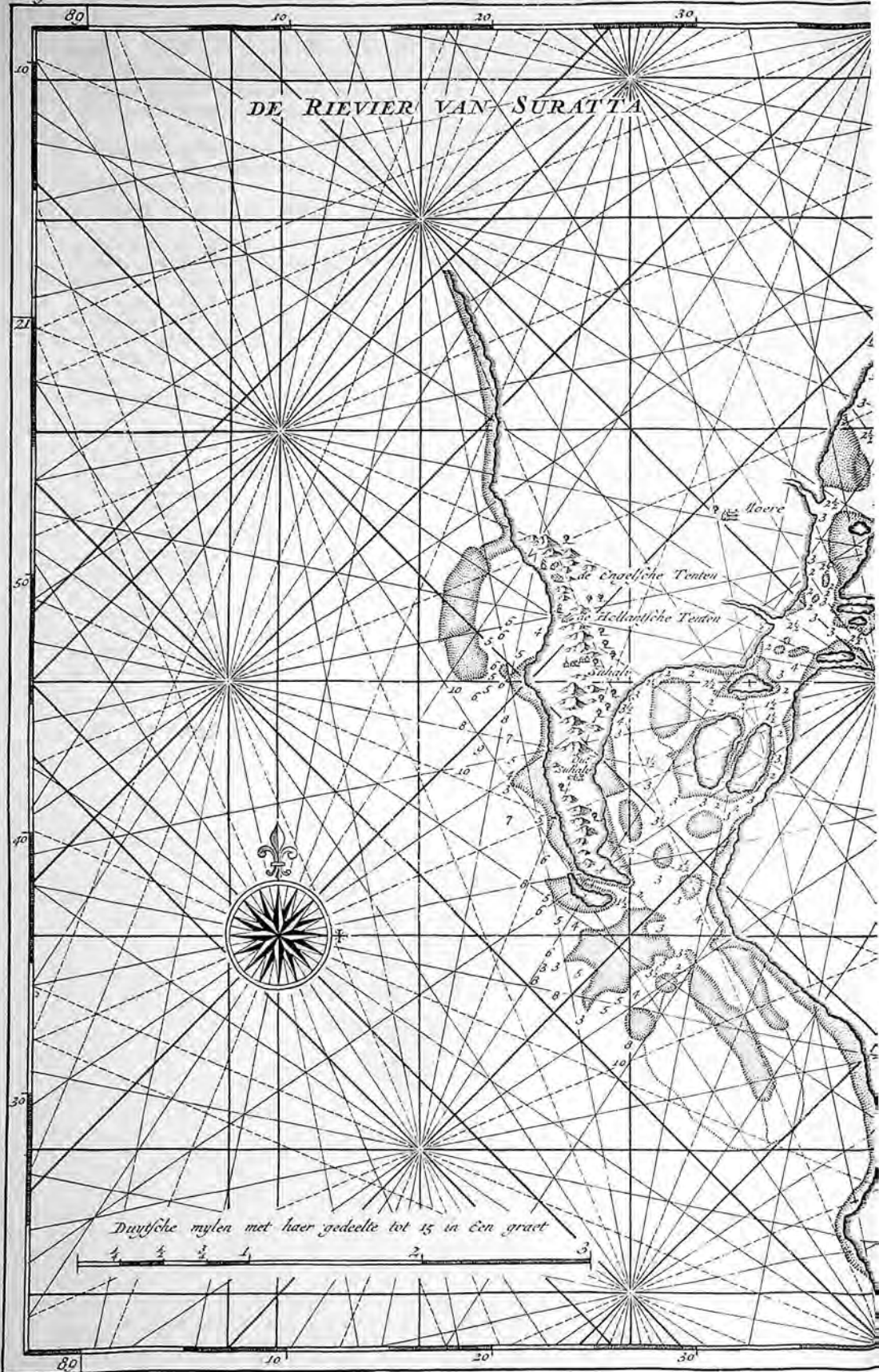
142 J A V A A N S C H E Z A A K E N.

Kost-gelden, die Maandelyks aan deeze Bedienden betaald werden; behalven de verdre tot de Schepen behoorende.

<table border="0" style="width: 100%;"> <tr> <td style="width: 80%;">1 Gouverneur Generaal.</td> <td style="width: 20%; text-align: right;">180</td> </tr> <tr> <td style="padding-left: 20px;">'s maands. Ryksts.</td> <td style="text-align: right;">80</td> </tr> <tr> <td>1 Directeur Generaal.</td> <td style="text-align: right;">80</td> </tr> <tr> <td>6 Ordinaris Raaden van Indiën, a ider 20.</td> <td style="text-align: right;">120</td> </tr> <tr> <td>4 Extraordinaris Raaden.</td> <td style="text-align: right;">80</td> </tr> <tr> <td>1 Secretaris der Hooge Regeering.</td> <td style="text-align: right;">20</td> </tr> <tr> <td>8 Raaden van Justitie, a Rrs. 10½ ider.</td> <td style="text-align: right;">83</td> </tr> <tr> <td>1 Secretaris dito.</td> <td style="text-align: right;">8</td> </tr> <tr> <td>1 Ontfanger Generaal.</td> <td rowspan="2" style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">}</td> </tr> <tr> <td>2 Opper-Cooplieden van 't Kasteel.</td> </tr> <tr> <td>1 Majoor.</td> <td rowspan="2" style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">}</td> </tr> <tr> <td>1 Directeur der Fortificatien.</td> </tr> <tr> <td>1 Equipagiemeeſter.</td> <td rowspan="2" style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">}</td> </tr> <tr> <td>1 Boekhouder.</td> </tr> <tr> <td>1 Viſitateur.</td> <td rowspan="2" style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">} Generaal.</td> </tr> <tr> <td>1 Japans Opperhoofd.</td> </tr> <tr> <td>1 Sjahbandaar.</td> <td rowspan="2" style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">}</td> </tr> <tr> <td>1 Opperhoofd van 't Soldy Comptoir.</td> </tr> <tr> <td>1 Conſtapel Majoor.</td> <td rowspan="2" style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">}</td> </tr> <tr> <td>1 Fabryk.</td> </tr> <tr> <td>1 Adminiſtrateur der Medecynwinkel.</td> <td rowspan="2" style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">}</td> </tr> <tr> <td>15 Predicanten a 10½ ider.</td> </tr> <tr> <td>1 Secretaris van Huwelyks en Kleene Zaken.</td> <td rowspan="2" style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">}</td> </tr> <tr> <td>1 Dito van Boedelmeeſters.</td> </tr> </table>	1 Gouverneur Generaal.	180	's maands. Ryksts.	80	1 Directeur Generaal.	80	6 Ordinaris Raaden van Indiën, a ider 20.	120	4 Extraordinaris Raaden.	80	1 Secretaris der Hooge Regeering.	20	8 Raaden van Justitie, a Rrs. 10½ ider.	83	1 Secretaris dito.	8	1 Ontfanger Generaal.	}	2 Opper-Cooplieden van 't Kasteel.	1 Majoor.	}	1 Directeur der Fortificatien.	1 Equipagiemeeſter.	}	1 Boekhouder.	1 Viſitateur.	} Generaal.	1 Japans Opperhoofd.	1 Sjahbandaar.	}	1 Opperhoofd van 't Soldy Comptoir.	1 Conſtapel Majoor.	}	1 Fabryk.	1 Adminiſtrateur der Medecynwinkel.	}	15 Predicanten a 10½ ider.	1 Secretaris van Huwelyks en Kleene Zaken.	}	1 Dito van Boedelmeeſters.	<table border="0" style="width: 100%;"> <tr> <td style="width: 80%;">2 Opperkooplieden buiten bediening. a 10½</td> <td style="width: 20%; text-align: right;">20½</td> </tr> <tr> <td>6 Capiteins a 10½ ider.</td> <td style="text-align: right;">62½</td> </tr> <tr> <td>27 Kooplieden a 8 ider.</td> <td style="text-align: right;">216</td> </tr> <tr> <td>1 Schipper.</td> <td rowspan="2" style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">}</td> </tr> <tr> <td>1 Kaartmaker.</td> </tr> <tr> <td>1 Opziender van Edam.</td> <td rowspan="2" style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">}</td> </tr> <tr> <td>4 Chirurgyns.</td> </tr> <tr> <td>1 Binnen-Regent van 't Hofpitaal.</td> <td rowspan="2" style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">} a i. 8 Rrs. 120</td> </tr> <tr> <td>7 Chirurgyns nog aan verſcheide Pooorten; &c.</td> </tr> <tr> <td>1 Baas op Onruſt.</td> <td style="text-align: right;">10½</td> </tr> <tr> <td>13 andre Baazen a 5½ ider.</td> <td style="text-align: right;">68½</td> </tr> <tr> <td>1 Cap. Luytenant.</td> <td rowspan="2" style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">} a 8 Rrs. ider. 32</td> </tr> <tr> <td>3 Luytenants.</td> </tr> <tr> <td>1 Landmeter.</td> <td style="text-align: right;">8</td> </tr> <tr> <td>1 Opperſtuurman.</td> <td style="text-align: right;">5½</td> </tr> <tr> <td>28 Onderkooplieden, zyn de twecde a 5½ ider.</td> <td style="text-align: right;">147</td> </tr> <tr> <td>20 Dito buiten bediening, dicgeen koſtgeld trekken.</td> <td style="text-align: right;">99½</td> </tr> <tr> <td>19 Vaandrigs a 5½ ider.</td> <td style="text-align: right;">99½</td> </tr> <tr> <td>12 Ordinaire Klerken op de Secretary harer Edelheden a 5½</td> <td style="text-align: right;">63</td> </tr> <tr> <td>5 Boekhouders, by de Raaden van Indiën, in huis dienſt doende a 3½</td> <td style="text-align: right;">16½</td> </tr> <tr> <td>12 Dito nog.</td> <td style="text-align: right;">39</td> </tr> <tr> <td>5 Voorlezers.</td> <td rowspan="3" style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">}</td> </tr> <tr> <td>5 Krankbezoekers.</td> </tr> <tr> <td>5 Koſters.</td> </tr> <tr> <td>1 Organift.</td> <td style="text-align: right;">3½</td> </tr> </table>	2 Opperkooplieden buiten bediening. a 10½	20½	6 Capiteins a 10½ ider.	62½	27 Kooplieden a 8 ider.	216	1 Schipper.	}	1 Kaartmaker.	1 Opziender van Edam.	}	4 Chirurgyns.	1 Binnen-Regent van 't Hofpitaal.	} a i. 8 Rrs. 120	7 Chirurgyns nog aan verſcheide Pooorten; &c.	1 Baas op Onruſt.	10½	13 andre Baazen a 5½ ider.	68½	1 Cap. Luytenant.	} a 8 Rrs. ider. 32	3 Luytenants.	1 Landmeter.	8	1 Opperſtuurman.	5½	28 Onderkooplieden, zyn de twecde a 5½ ider.	147	20 Dito buiten bediening, dicgeen koſtgeld trekken.	99½	19 Vaandrigs a 5½ ider.	99½	12 Ordinaire Klerken op de Secretary harer Edelheden a 5½	63	5 Boekhouders, by de Raaden van Indiën, in huis dienſt doende a 3½	16½	12 Dito nog.	39	5 Voorlezers.	}	5 Krankbezoekers.	5 Koſters.	1 Organift.	3½
1 Gouverneur Generaal.	180																																																																																				
's maands. Ryksts.	80																																																																																				
1 Directeur Generaal.	80																																																																																				
6 Ordinaris Raaden van Indiën, a ider 20.	120																																																																																				
4 Extraordinaris Raaden.	80																																																																																				
1 Secretaris der Hooge Regeering.	20																																																																																				
8 Raaden van Justitie, a Rrs. 10½ ider.	83																																																																																				
1 Secretaris dito.	8																																																																																				
1 Ontfanger Generaal.	}																																																																																				
2 Opper-Cooplieden van 't Kasteel.																																																																																					
1 Majoor.	}																																																																																				
1 Directeur der Fortificatien.																																																																																					
1 Equipagiemeeſter.	}																																																																																				
1 Boekhouder.																																																																																					
1 Viſitateur.	} Generaal.																																																																																				
1 Japans Opperhoofd.																																																																																					
1 Sjahbandaar.	}																																																																																				
1 Opperhoofd van 't Soldy Comptoir.																																																																																					
1 Conſtapel Majoor.	}																																																																																				
1 Fabryk.																																																																																					
1 Adminiſtrateur der Medecynwinkel.	}																																																																																				
15 Predicanten a 10½ ider.																																																																																					
1 Secretaris van Huwelyks en Kleene Zaken.	}																																																																																				
1 Dito van Boedelmeeſters.																																																																																					
2 Opperkooplieden buiten bediening. a 10½	20½																																																																																				
6 Capiteins a 10½ ider.	62½																																																																																				
27 Kooplieden a 8 ider.	216																																																																																				
1 Schipper.	}																																																																																				
1 Kaartmaker.																																																																																					
1 Opziender van Edam.	}																																																																																				
4 Chirurgyns.																																																																																					
1 Binnen-Regent van 't Hofpitaal.	} a i. 8 Rrs. 120																																																																																				
7 Chirurgyns nog aan verſcheide Pooorten; &c.																																																																																					
1 Baas op Onruſt.	10½																																																																																				
13 andre Baazen a 5½ ider.	68½																																																																																				
1 Cap. Luytenant.	} a 8 Rrs. ider. 32																																																																																				
3 Luytenants.																																																																																					
1 Landmeter.	8																																																																																				
1 Opperſtuurman.	5½																																																																																				
28 Onderkooplieden, zyn de twecde a 5½ ider.	147																																																																																				
20 Dito buiten bediening, dicgeen koſtgeld trekken.	99½																																																																																				
19 Vaandrigs a 5½ ider.	99½																																																																																				
12 Ordinaire Klerken op de Secretary harer Edelheden a 5½	63																																																																																				
5 Boekhouders, by de Raaden van Indiën, in huis dienſt doende a 3½	16½																																																																																				
12 Dito nog.	39																																																																																				
5 Voorlezers.	}																																																																																				
5 Krankbezoekers.																																																																																					
5 Koſters.																																																																																					
1 Organift.	3½																																																																																				

Rrs. 1842½

BESCHRYVING
 VAN
 SURATTE,
 EN DE
 LEVENEN
 DER
 GROOTE MOGOLS.

Van SURATTE, mitsgaders van onzen Handel,
 en Comptoir aldaar.

EERSTE BOEK.

EERSTE HOOFSTUK.

Van Suratte, en ons Comptoir aldaar. Wy komen hier A. 1616. De Heer Pieter van den Broek, Grondvefter van dit Comptoir. Onze verdere Comptoiren hier. De Stad Suratte beschreven. Kaart van de Rivier. Onze, en de Engelsche Logie. Grootte Tank buiten dezelve. Grootte Waringin-Boom. Ingezetenen. En Tollen. Grooten Handel hier. Waaren, hier vallende. Waaren, hier getrokken. Winsten van dit Hoofd-Comptoir. De Maaten, Gewichten, en Munten. De Saisoenen. Dieren. 't Gebruik van Offen, by gebrek van Peerden, enz. Ons Hoofd-Comptoir, en bedienden. 't Getal en inkomen van de Bedienden bepaald. De Directeur, en Raad, moeten hier sjipt de last van baar Edelheden volgen. 't Opvolgen van de sjipte last den Heer van Velsen in Siam quaelyk genomen. Statie van onzen Directeur. Naamen van eenige Oppercooplieden. Commissarissen van Suratte. Beschryving van de Stad Hbamed-Abad. Waaren, hier vallende. Menigte der Tempels en Kerken. Pragtige Staatvoering van den Stadsvoogd. Inkomen dezer Stad. Pragtige gebouwen buiten dezelve. Ons Comptoir, en de Logie hier. Beschryving der Stad Brotsja. Schoone Lywaaden, enz. Engelse Logie hier. Agaaten, hier vallende. Beschryving der Stad Brodera. Fraeje Huizen, Thuinen, Graven, enz. Lywaaden, die hier gemaakt werden. Beschryving van de Stad Cambaja. De Perseën, of Gauwren. Hun Godsdienst. Grootte agting voor hunne Geestelyken. 't Gewaad der Priesters. Wat zy van 't vyer ordeelen. Ook eeren zy het water. Heilige en Vasten-dagen. Hun Jaar en Maanden. Verwerpen alle Beelde-dienst. 't Regt kep-teeken der Gauwren. Straffe, als zy dit verliezen. Zy weten van geen Overheden. Hunne Hurwelyken. Wonen alle van een Huisgezin by een. Hunne Begraafplaatzen, en Dood-Maaltyden. Hun verdere aard. Hun Zundavastaw, of Wet-Boek. En Wet-gever. Hoe zy 't vyer eeren. Eeren ook de Leeuw. Inhoud van de Zundavastaw. Wat geboden werd aan de Leeken. Aan de Priesters. Aan den Hoogen-Priester. Offerhanden der Gauwren aan God. Zy hebben ook een soort van Doop. Godloos Feest der Persische Gauwren.

Van Suratte, en ons Comptoir aldaar.

Gelyk in Suratte een van onze voornaamste Comptoiren in Indiën, en onze handel van den beginne af al van zeer groot belang geweest is, alzoo verdiend dezelve ook, dat wy in het byzonder daar van spreken, en 't vermogen van onze Maatschappy alhier vertoonen.

De

Komen
hier A.o.
1716.

De Engelfche zyn hier al voor ons zedert A. 1609. geweest, gelyk wy onder de zaaken van deze Natie dit breeder getoond hebben, en wy hebbenden handel alhier A. 1616. zedert den 2den Augustus begonnen.

De Heer Pieter van Antwerpen, dit Comptoir en meer den Brock, Grondvefter van dit Comptoir.

Hoe de Heer, *Pieter van den Broek*, andere om dezen streck, allereerst opgerecht, en by wat gelegenheit hy dat begonnen heeft, toonen wy omftandig in het vervolg van de Suratte zaaken, ter plaatse daar wy, in 't verhaal van de levens der Grootte Mogols, in 't byzonder van dat van *Selim* handelen, 't geen de reden is, dat wy 'er hier niet verder af spreken.

Men moet van ons niet verwagten, dat wy, om dat Suratte onder den Grooten Mogol behoort, hier een beschryving van het geheele Ryk van dien grooten Keizer, of wel in 't byzonder van *Hindoestan*, zullen maken. Dit zou ons te verre buiten ons bestek vervoeren, 't geen voornamelyk maar vereischt, dat wy van die steden, daar wy in de Landvoogdy van Guzeratte, of wel in eenige andere Landen van dezen Vorst in *Hindoestan*, Comptoirs hebben, spreken, behalven dat wy ook uit het hier op volgende verhaal van de levens dezer *Hindoestanfche* Vorsten klaar genoeg het verdre van zyn wyduitgebreid Ryk zullen leeren kennen. Indien wy voorgenomen hadden dit geheel Ryk te beschryven, zouden wy dat zeer gevoegelyk, daar wy van ons Comptoir in Bengale spreken, kunnen doen, aangezien dit geheel Koninkryk mede onder den Grooten Mogol staat; maar, om dat dit Land ons niet eigen toekomt, en wy, daar maar een Logie en Directeur (en geen Landvoogd) hebben, en 'er maar als Kooplieden, gelyk hier, geduld werden, zullen wy ook alleen maar die Steden in Guzeratte, en *Hindoestan*, daar wy Comptoirs hebben, beschryven.

De ordre, en 't aanzien der Stad, zou wel vereiffchen, dat wy hier eerst van Agra spraken, aangezien dit de Hof- en Hoofd-ftad is, daar de Grootte Mogol wel meest zyn Hof houd, of een groot deel van 't Jaar doorbrengt; maar vermits wy die Stad in 't leven der Grootte Mogols, ter plaatse, daar wy van *Sjab Echar's* groote daaden spreken, zeer net beschryven, zullen wy 'er hier niets van melden, en wel te meer, om dat onze Logie in de Stad Suratte van den beginne af altyd 't Hoofd-Comptoir, en de verblyfplaats van den Bestierder van onzen handel hier geweest is.

Onze verdre Comptoir hier.

Vermits nu de Steden in het Ryk van den Grooten Mogol, op welke wy handelen, en daar wy Comptoirs hebben,

Suratte, Hhamed-Abad, Brotsja, en Broderam zyn, zullen wy dezelve voor af kortelyk beschryven, en met Suratte een begin maken.

Deze Stad, gelyk ook de drie andre, De Stad zyn in de Landvoogdy van Guzeratte, dat wel eer een magtig Koninkryk was, waar over wy in 't vervolg breeder spreken, gelegen, en zy is nu de Hoofd-ftad der zelve. Hoe zy, gelyk mede oud en nieuw Suhali, aan de Rievier legt, vertoon wy in de kaart, No. 9.

Zy legt op 21½ graaden, N. breedte, en zeer vermakelyk aan de Rievier Tap- (van andre ook wel Tap-Gyl, of Tinde, genaamd) in een ongemeene vrugtbare Landftreek. Deze Rievier heeft haren oorsprong by de Stad Brampoer, of Brampoer, (dat is, Bramine's Stad, alzo 'er een queckschool van is) en stont 4 mylen beneden deze Stad, en 1 myl van de Haven, daar onze fchepen leggen, en die de Chom van Soehali of Suwali, genaamd werd, in de golf van Cambaja, in Zee gelegen, van welke Haven de meeste waaren met Offen na Suratte opgevoerd werden, hoewel men met middelbare fchepen ook de Rievier oploopen kan. Het verdre, deze Stad en ook andre Guzeratte steden betreffende, kan men in de algemeene Kaart van Indien, voor aan dit werk zien.

De Stad legt aan de waterkant open; dog aan de Landkant heeft zy een aarde wal.

Ter rechterhand, zoo als men 'er voorkomt, heeft men een schoone steene vesting, die allernaast na het maakfel van St. Angelo of Engelenburg te Rome, gelykt, en waar op eenig fchoon metaal gefchut legt, dat meest van onze geftrande fchepen, Middelburg, en 't Jacht de Duif, gekomen is. Deze vesting heeft maar eene Poort, die op de Meydaan, of op een groot plein, en aan 't perk uitkomt.

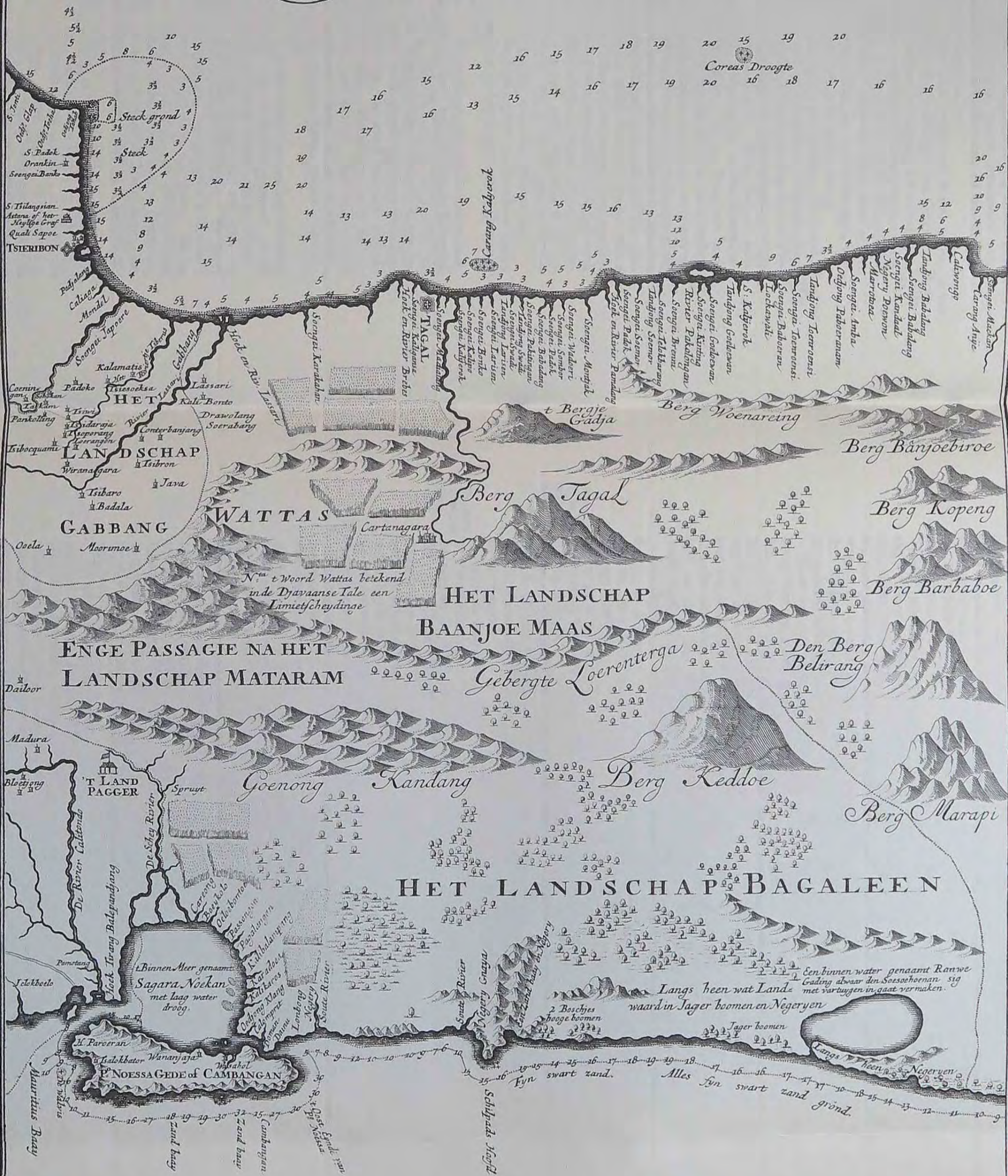
Ter linkerhand legt een oud vervallene Stad, wel eer Remel genaamd, en nu meest van eenig varend volk bewoond.

Men gift, dat deze Stad wel ruim een myl in haren omtrek beftaat. Zy heeft drie poorten, van de welke 'er een na 't Dorp, Brioc (daar die gene, die na Brotsja, Cambaja, en Hhamed-Abad zeilen, overschepen) eene na Brampoer, en een na 't stedeken Nassari loopt, dat 6 mylen van deze Stad na 't Zuiden gelegen is.

In de zelve zyn eenige schoone huizen, sommige van steen, en ook eenige van bamboezen en kley, met kalk beftreken. Deze zyn, na de Oosterfche wyze, doorgaans boven plat. Daar zyn wel veele; maar geen nette ftraaten, en ook weinig breede, behalven dat zy ook alle ongeplaveyd zyn.

Men

G. Vierde bestek,
 DE LANDEN VAN
 MATARAM.

Z U Y D - Z E E

Men heeft 'er ook verscheide Paleizen der Grooten, onder welke dat van den Landvoogd; die de Groote Mogol hier sfted, boven alle de andre uitmunt, zyn- de, na 's lands wyze, een zeer fraei en groot gebouw.

Deze Landvoogd heeft het opper gezag wel over die Stad, en zelf ook over die ganfche Landvoogdy, die zeer groot is; maar geenzins over de vesting, alwaar wegens den Grooten Mogol een byzondere Vesting-voogd gebied, die altyd een geboren Hindoeflander is.

Naast aan dit Paleis van den Landvoogd heeft men de Bangfaal, of het Tolhuis, daar alle in- en uitgaande goederen den tol tegen 3; (dog van 't goud en zilver maar 2) ten honderd betalen, die men wil dat in *Sjah Echar's* tyd met haare andre inkomsten wel een millioen alleen van deze Stad opbragten, alzo onder dezelve wel 1800 Dorpen stonden.

Zeer dicht by de zelve heeft men de Bafaar, of de Markt, waar op allerley waaren, die men bedenken kan, te koop gebragt werden.

Onze, en de Engelsche Logie.

Een groot cieraad hier aan geven ook onze, en de Engelsche Logie, langs de Rievier gelegen.

Binnen deze Stad heeft men ook veel Moorfe schoone Tempels, en Pagooden der Heidenen, die een fraei aanzien aan de zelve geven.

De groote Tank buiten de zelve.

Buiten de Stad heeft men veel heerlyke Caravaansara's, en Graven; zoo der Mooren als der Hollanders, en van andre, en ook een menigte van Tanken, onder welke 'er een boven alle andre vyvers, of waterbakken, uitsteekt, die aan de Oost-zyde der Stad gelegen, agtkantig (of, zoo andre willen, honderd-kantig) van gedaante, en 800 schreden, en, zo andre willen, nog veel meer in den omtrek is. Zy is van groote vierkante steenen gebouwd, van vier schoone trappen, om 'er in te gaan, ider wel 80 trappen diep, en van verscheide waterleydingen, die het regenwater ontfangen, en in deze Tank uitstorten, voorzien. Deze is, voor al in den droogentyd, behalven dat het hier somtyds in jaar en dag niet regend, van een ongemeene nuttigheid voor de ingezetenen van deze groote Stad: want schoon zy aan een Rievier legt, moet men weten, dat des zelfs water, wegens de ebbe en vloed zoo na by de Zee, dikwils brak is.

Zy wierd gebouwd door een voornaam en zeer beroemd Krygsoverste, *Omar Adil Chan* genaamd, die zy, zedert het maken van deze Tank, en na 't oprichten van zyn aanzienelyk graf midden in de zelve, voor een Heilig geëerd hebben, te meer, alzo hy, na hun zeggen, eens tegen den Duivel gestreden,

IV. DEEL.

hem overwonnen, en gevangen genomen; maar uit medelyden daar na weder los gelaten heeft.

Aan de Noord-zyde dezer Stad heeft Groote men een ongemeenen grooten Pitsjaar- of Waringin-boom, zynde van die soort, ^{Waringin-boom.} welkers telgen tot op de grond toe hangen, en weer wortelen schieten, uit welke men verscheide nieuwe boomen met zeer dikke stammen groeijen ziet, die met 'er tyd zoo menigvuldig in getal geworden, en zoo verre uitgebreid zyn, dat 'er wel 5 a 6000 mannen onder de lommer van dezen Boom staan konne. De Portugeesen noemen dezen boom *Alberi de Raiz*, dat is, Wortel-boom, de *Persiaanen*, *Lul*, de *Indiaanen*, *Casta*.

Onder de zelve is een kleene Capel van een *Benjaan*, *Gimsji* genaamd, gebouwd, die zedert voor een Heilig gehouden, en diens graf, daar al mede, gelyk ook zyne beeltenis, in stont, die een afgryfselyke vertooning doet, en door veelen bezogt is. Dag en nacht branden daar lampen in, alzo daar gestadig *Benjaanen* in Pelgrimagie komen, om hunne gebeden aan dezen Heilig op te offeren.

Het grimmeld en krioeld in die groote Ingezetenen Stad van allerley soorten van menschen, ^{nen.} alzo men 'er, behalven de Inboorlingen, zeer veel *Persiaanen*, *Turken*, *Arabiers*, *Armeniers*, *Malabaaren*, *Maleyers*, *Javaanen*, *Portugeezen*, *Hollanders*, *Engelschen*, *Franfchen*, en zelfs ook *Jooden* heeft; die daar grooten Koophandel dryven, en aan bloote Tol alleen, ^{En Tollen.} behalven de andre inkomsten der Stad, nu wel twee millioenen 's jaars betalen.

Verder zyn hier ook zeer veel *Mooren*, anders *Guzeratters* of *Chodja's*, genaamd, en *Decanders*, *Cambajers*, *Bengalers*, en onder deze veel *Benjaanen*, *Bramincs*, enz., en een groote menigte van *Rasbuten*, en *Perfeen*. Dog onder alle de Kooplieden zyn de *Benjaanen* de rykste, van welke sommigen dikwils de ganfche lading van een schip, of alleen, of met een makker, inkoopden, en weer alle de waaren, die dat schip van nooden heeft, leveren; hoewel zy dat juist zoo luid niet roepen, om dat 'er in de vorige tyden voorbeelden zyn, dat de Groote *Mogols*, geld benodigd zynde, het maar van zulk een ryken *Benjaan* leenden, en noit wedergaven, en, zoo hy 'er hen over aanspreken liet, den zelve dan nog wel 't leven benomen, en met zyn ganfch geslacht uitgeroeid hebben.

Gelyk hier nu een ongemeene groote handel en vaart is op veel gewelten, ^{Groote handel hier.} alzo geschied dat niet alleen met *Euro- pische*, maar ook met *Inlandsche* groote en schoone schepen, die deze *Mooren* zoo hegt maken, dat zy jaaren aan een

zonder pomp vaaren, alzooy die in een ploegen.

Waaren,
hier val-
lende.

De waaren, die hier vallen, of op de Comptoiren, daar onder behoorende, zyn deze:

Goude, en zilvere Allegia's, 120 ps. in een pak.

Gemeene . . . . . dto. zonder goude of zilvere streepen, a 120 in een pak.

Cheronse Chitsfen, lang 14½ a 15, breed 20 a 21 Ges, a ider 1½ elle.

Blacuwe, zwarte breede Bafta's, lang 22½ breed 1½ el; van Hhamed-Abad, en de volgende.

Dto. halve . . . . . dto., lang 9 of 9½, breed 1½ el a 200 ps. in een pak.

Zyde Tsjindo's, lang 5 Hafta's (of elleboogen) en breed 1½ el, 't pak 160 ps. en 5 ps. ider bondel.

Breede Chitsfen, lang 13½, breed 1½ el. } 120 ps. in

Dto. Chitsfen, lang als boven, breed 1½ el. } een pak.

Attalassen, lang 8½, breed 15 a 16 el. Coetenys, lang 9½ breed als voren.

Zwarte Cannekyns, lang en breed als voren, 4 ps. in een pak.

Gecattoeneerde dekens, lang 3½ a 4 ellen, breed 2½ el, 4 ps. in een pak.

Witte smalle Bafta's van Brotsja, (gelyk ook de volgende) lang 22½, breed 1½ el, 10 Corgies, of 160 ps. in een pak.

Zwarte fyn dto. van dto., lang en breed als voren, 1200 ps. in een pak.

Witte bigede Bafta's van Brotsja, lang 22½, breed 1½, 100 ps. 't pak.

Niquanias, lang 14½, breed 1½ el, 't pak 6 Corgie, of 120 ps.

Petola's, of zyde gefchilderde kleeden. Witte Cannekyns, lang 8½, breed 2½ el, 400 ps. in een pak.

Sjoctaris Dariabadis, van Agra (gelyk ook de volgende) lang 18½ a 19, breed 1½ el, 't pak 70 ps.

Mamoedi's de Talaalpoer, lang 22½ a 23, breed 1½ el, 't pak 60 ps.

Dto. forteering, lang als voren, breed 1½ el, 't pak 55 ps.

Indigo de Hindoes, en Bianco, van Agra 212 pd. of 4 Man van 53 pd. 't pak.

Indigo Chircees, 138 pd. of 4 Man, a 34½ pd. van Hhamed-Abad.

Geconfyte Mirabolaanen, 69 pd., of 2 Man, in een blaas, dito.

Hing, of Assa Fætida, anders Duivels-drek genaamd, 40 pd. in een Man.

Rafmala, of Borax.

Amfioen de Malva 99½ pd. in een pak.

Seep, 225 pd. in een kist. } van Suratte.

Ruw Cattoeene Garen. }
Poetsjok, 't stof en zand 'er uit gezift zynde, 't pak 127½ pond, van Suratte.

Terw. }
Rood Zegel-lak, 't kistje } van Suratte.
a 51½ pd.

De waaren, hier getrokken, zyn deze: Waaren,
hier ge-
trokken.

Nagelen, gevende hier winst wel eer, 665-8-5 ten hond.

Nooten- Muschaten. dito. 1453-2-8 dto.

Foelie. dito. 718-11-7 dto.

Caneel.
Peper.

Camfer.
Cardamom.

Catsjoe.
Aloe van Socotora.

Areek.
Cloe.

Sappan-Hout.
Olifants-Tanden.

Sandel-Hout.
Lakenen.

Croonrassen.
Tin.

Plat-loot.
Speauter.

Cauri's.
Thee.

Porcelynen.
Suyker.

Tak-Coraal.
Radix Tsjina.

Vermilioen. dto. 19-4-6 d.

Ebben-Hout. Quikzilver. dto. 27-17-8 d.

Benzoin. dto. 42-0-0 d.

Rood-plaat-koper. dto. 31-8-13 d.

Staaft-koper. dto. 128-12-8 d.

Gommelak. dto. 34-9-2 d.

Op deze, en meer andre waaren plachten de zuivere winsten van 't Hoof- Winsten
Comptoir hier wel 6 a 7 Tonnen Gouds Hoof-
te beloopt; dog dat was in die tyden, Comp-
in welke ganfeh Indiën in zynen bloei toir.
was.

De Maaten, Gewichten, en Munten.

1 Candi is 20 Man.
1 Man is 34½ pd. of 42 Ceer, van Rafma- De Maa-
la, Cartoen, Garen, Lak, Benzoin, ten, Ge-
Vermilioen, Quikzilver, Spiauter, wichten,
Coper, Tin, Sandalhout, Areek, en Mun-
Zegel-Lak, Olifants-Tanden. ten.

1 Man doet 36½ pond, of 42 Ceer, van Camfer, Specceryen, Thee, Poetsjok, de Wortel Cariva, Sappan-Hout, Bone, Catsjang, en Tarw, in Suratte, maar in Hhamed-Abad 38½ pond.

1 Man doet 38 pd. van Catsjoe, Kloe, Gommelak.

1 Dto. doet 40 pd. van Assa Fætida, of Duivels-drek, en 35½ pd. van Indigo.

1 Tan-

- 1 Tanni is 28 Hasta of Elleboogen.
- 1 Ges is net $\frac{7}{8}$ minder dan een Hollandse elle.
- 1 Dito Sjahafajang is $\frac{1}{2}$ min $\frac{1}{4}$ elle.
- 1 Ropy doet 30 stuivers hier, en ook $2\frac{1}{2}$ Mamoeidis van 13 $\frac{1}{2}$ stuiver ider.
- 1 Dito doet 16 Ana, en 1 Ana doet 1 stuiver of 30 penningen.
- 1 Dito doet ook 31, 33, en 34 peis, die wel half yzer zyn; en in Agra 56 tot 60 peis toe.
- 1 Wichtige ducaat, is 4 $\frac{1}{2}$ Ropy in koop.
- 1 Moorfe dito. doet 4 $\frac{1}{2}$, of 4 $\frac{1}{4}$, 4 $\frac{1}{8}$ Ropy; de Hungarfe, en andre ducaaten zyn gemeenlyk flegter goud, die daarom ook minder als deze doen. Ook gaat hier allerlei Europiaans en Perfiaans geld. Dog op schellingen, dubbeltjes, en stuivers valt wel $\frac{1}{2}$ ten honderd verlies.
- 1 Mamoeidi doet in Brotsja 14 a 15 peis.
- 1 Thola zilver weegt 32 Waal, of 12 Malfa.
- 1 Pond Hollands is 16 Thaylen Japans, dat 1 Ropy minder weegt als een Thola. En dit is een Koninks-munts geregtigheid, die maar zeer weinig verichild.

85 Caraat doet 100 Rati.

De Sai-foenen.

Niettegenstaande nu hier zoo grooten handel is, konnen hier in 't regensayfoen, dat van Mey tot September duurt, wegens de zware stormen, geen schepen ten anker blyven leggen, maar moeten voor dien tyd vertrekken, of zouden gevaar loopen, te meer al zoo de grond zeer moerassig is.

Dieren.

Men heeft hier overvloed van allerlei tam- en wild vee, voor al van Buffels, Ossen, Schaapen, Steenbocken, wilde Zwynen, enz. maar gebrek van Paarden en Kemels, die men hier uit Persien, of uit het Usbeeks Tartaryen ontbieden moet.

't Gebruik van Ossen, by gebrek van Paarden, enz.

Ook zyn hier de meeste lieden gewoon alle de werken, die men anders met Paarden doet, met Ossen te verrichten, die men hier ook voor de rytuigen, zelfs der grootste, voor koetsen, of karren met 2 wielen in 't midden onder de wagen spand, gelyk ook sommige haare hoorns, na dat hun vermogen is, met zilver of koper beslaan, en hen een roode fluweelen hals-band met 10 a 12 zilvere bellen omdoen, welker geluid men al vry verre hooren kan; dog men verkieft hier toe meest witte Ossen.

Ons Hoofd-Comptoir, en zelfs bedienden.

In deze Stad hebben wy, zedert A. 1616. een zeer fracije Logic, en ons Hoofd-Comptoir gehad, waar onder alle de andre Comptoiren van Agra, Hhamed-Abad, Brotsja, en Brodera, staan.

Hier hebben wy een Bestierder van den handel, een Opperkoopman, die tweede van deze bestiering is, en verder

nog 48 bedienden tot het Hoofd-Comptoir behoorende, waar onder dan de Soldaaten, en zyne Lyfwacht, mede geteld werden.

Deze, en de vrede bedienden, trokken maandelyks evenveel soldy, en verder inkomen, als de Landvoogd, tweede persoon, en andre bedienden (ider na zyn rang) op de Kuff van Choromandel, dog de Directeur 180 gulden 's maands.

En dit is, zoo den Directeur, als de andre bedienden zedert A. 1678. den 12den Juli, toegelegd, gelyk het getal der bedienden hier, en op de Comptoiren, hier onder behoorende, den 16 September A. 1679. door haar Edelheden bepaald is, dog 't getal der Inlandse Dienaren lieten haar Edelheden aan den Heer bestierders goeddunken.

Deze bepaaling, en alle vrede ordres ontrent dit Comptoir gegeven, wilken haar Edelheden sjipt opgevolgd hebben, of indien een Directeur, 't zy op eigen gezag, of wel met zynen Raad (daar men dog alles in de Landvoogdyen mede gewoont is te dekken) goedvind dit te overtreden, is hy, of die Raad, ook gehouden dit te verantwoorden.

Een voorbeeld zag men daar van in de tyd, dat de Heer *Swaardekroon* (nu Opperlandvoogd van Indiën) hier Directeur was. Deze verstandige Heer, ziende, dat een groote menigte van kruidnagelen, tot groot nadeel der E. Maatschappij hier bleven leggen, en, zonder eenig vertier in hare pakhuizen maar bedierven, meynde niet qualyk te zullen doen, indien hy, met die wat beter koop, dan volgens de gemeene prys, te geven, de E. Maatschappij in eene reis 'er afhielp, en die zich quyt maakte; dog dit wierd in 't Vaderland zoo qualyk opgenomen, dat men zyn Ed. en zynen Raad, de somme, die zy minder verkogt, waren, dan de gemeene prys (te weten, 20000 Ropyen) op hunne reekening stelde, begerende, dat zy 'er dat zouden byleggen.

Diergelyk ander geval is ook daar A. 1701 a 1702. onder 't bestier van dezen Heer, met het langer ophouden van de Schepen, dan de uitdrukkelyke last van haar Edelheden op Batavia medebrenge, geweest, al zoo 'er een vaste en net bepaalde dag is, op welke de Schepen van daar, om door de stormen, dan daar vallende, geen ongemak te krygen, moeten vertrekken.

Nu gebeurde het op het gemelde Jaar, dat op die tyd, als de Schepen, volgens de gegevene last, vertrekken moesten, de Caffila, of Carravaan, met de goederen, die de lading dezer Schepen uitmaken moesten, nog niet opgedaagd was, zoo dat de schepen ledig zouden heb-

hebben moeten vertrekken, indien hy die last slijpt gevolgd hadde, waar by die van Batavia een ganfch jaar lang in een groote verlegenheit van Suratte goederen geraakt zouden hebben.

Hier by nu quam nog deze omftandigheid, dat zyn Ed. een net bericht bekommen had, dat de Caffila al naby was, weshalven zyn Ed. met zynen Raad in overleg nam, of men nu, by zulken voorval, ook zoo slijpt aan die tyd gebonden was, alzo 't maar eenige dagen zou konnen verschillen, om na de Caffila te wagen, daar anders de Schepen ledig zouden moeten na Batavia gaan. Zy dorften het niet doen; dog, op zyn Ed. overreeding, en na ryp overleg, besloot men 4 dagen langer, dan de bepaaldetijd, en als zy nog niet verscheen, nog 4, en toen nog eens vier, en dus in 't geheel 12 dagen langer te wagen, wanneer dan eindelijk de Caffila opdaagde, en de schepen, behoorlyk geladen zynde, nog zeer gelukkig en voorspoedig, zonder eenig ongemak hier of onderweg geleden te hebben, dan alleen dat de goederen met wat meer gevaar dan wel anders, wegens het doorblazen van de wind aan boord raakten, na Batavia vertrokken, daar zy ook behouden aankamen.

Haar Edelheden namen dit egter zeer qualyk op, en schreven 't jaar daar aan, dat zyn Ed. daar by al te veel, en dit alles voor zyne reekening gewaagd had. Dat het wel was, voor zoo veel nu dit wel uitgevallen was, en dat zy dit voor deze eene reize wel wilden over het hoofd zien; maar dat zy niet verstonden, dat hy dit oit meer doen zoude, alzo hy met de last, die zy hem gegeven hadden, te volgen, volstaan kon, daar hy anders zich zelve in gevaar bracht, om alle de schade, die daar op loopen kon, te moeten dragen, waar mede dan de E. Maatschappy nog ganfch niet gediend was, en dikwils in een groote verlegenheit, door 't blyven harer schepen, gebragt wierd.

Dat nu egter dit slijpt volgen van den last harer Edelheden altyd mede niet voldaan, en zelf aan haar Edelheden wel groot ongenoegen gegeven heeft, zag men ten tyde, toen de Heer *Jan van Velfen*, Gevolmagtigde, of Commissaris in Siam, A. 1705 a 1706. door haar Edelheden slijpt bepaald was, om voor 't last

Ryft niet meer als 17 a 19 Ryksdaalders te geven.

Hy volgde die last slijpt, en wilde aan den Koning van Siam die 3 Ryksdaalders meer eichte, niet eenen penning meer geven, aangezien hy zoo slijpt daar ontrent bepaald was, dat hy vreesde ondank hier door te behalen, maar hy, die niet van te voren droomen kon, dat toen op Batavia zoo grooten gebrek van Ryft door den oorlog op Java was, behaalde hier door zeer grooten ondank, zoo by haar Edelheden (die toen meyneden, dat hy dat over zig behoorde genomen te hebben) als by dien Koning; die hem geen een last Ryft mede geven wilde. En ondertuffchen moet ik zeggen, dat de Heer *van Velfen* wyselyk, en wel gedaan had, alzo ik vast stel, dat, zoo hy de bepaalde prys overtrede had, en 'er juist het ongeval van dit groot gebrek niet tuffchen by gekomen was, zy hem dat meerder betaalde, wel net op zyne rekening gesteld, en hem niet een hair beter gehandeld zouden hebben, als den Heer *Swaardekroon*, en meer anderen, die buiten hunnen last gingen, schoon zy de reden nog zoo sterk voor zig hadden.

Onzen Directeur, en vooral die van ^{Statie van} de Engelfche Natie, houd hier, om niet ^{onzen} minder als de Mooren te zyn, die de ^{Directeur.} menschen na hunne statie gewoon zyn te agten, een zeer grooten staat, gaande, 't zy te Paard, of met een Palankyn, noit uit, zonder van een groote stoet zeer pragtig en heerlyk gevolgd te zyn.

Hier zou het nu de plaats wel wezen, om een lyst van de naamen der Heeren Directeurs, die Suratte van wegen onze Maatschappy bestierd hebben, te geven; maar wy laten die agter het leven der groote Mogols volgen, behalven dat wy ook hier en daar in dat werk zoo vanden Grondvester van dit Comptoir, den Heer *Pieter van den Broek*, als ook van meer andre, spreken.

Wy hadden wel geerne de verdre voornamen bedienden van dat Comptoir, en, voor al, de Opperhoofden der buiten-Comptoiren, onder dat van Suratte behoorende, daar by gevoegd; dog ik heb veel moete vergeefs gedaan, en die niet konnen magtig werden.

Ik zal egter eenige Opperkooplieden, die hier als zede der bestiering gelegen hebben, opnoemen.

't Opvolgen van de stipte last den Heer van Velfen in Siam quaalyk genomen.

Tweede Perſoonen van Suratte.

Naamen
van eeni-
ge Op-
perkoop-
lieden.

<i>Carel Conſtant.</i>	van Ao.	1639.	tot Ao.	1642.
<i>Sigismundus Wurfain.</i>		1642.		1645.
<i>Job Diriks.</i>		1645.		1645.
<i>Gerard Pelgrom.</i>		1645.		
<i>Jooſt Clant.</i>		1668.		1670.
<i>Antoni de Vogel.</i>		1685.		
<i>Pieter Bernhard van Breen.</i>		1703.		1707.
<i>Daniel Hurgronje.</i>		1707.		1715.
<i>Philip Zaak.</i>		1715.		1720.
<i>N. Aſſendelft.</i>		1720.		

Men heeft hier ook als Fiſcaal Independent, gehad
Johan Diodati,

Hy quam met de Heer Directeur de *Vos*, in de tyd, 1698. 1705.

dat wy moeite met de Mooren hadden (waar van nader in 't leven der groote Mogols geſproken werd) na Batavia op, en ging 'er met den Heer *Grootenbuis* weer na toe

1707. 1710 & 1711

in Oſtober 1710 woonde hy de Lykſtatie van onzen Gezant de Heer *Bezuyen* nog by; dog leefde niet zeer lang 'er na, en wierd A. 1711 buiten-gemeen Raad van Indiën gemaakt; waar van de tyding na zyn dood in Indiën quam.

COMMISSARIſSEN van SURATTE.

Commiſſariffen
van Su-
ratte.

Of ik alle de Gevolmagtigde, of Opperbevelhebbers om over en wegen de beſturing, ofte directie van Suratte, inſpectie te gaan nemen, hier zal opnoemen, weet ik niet; ik zal eger die gene opgeven, die ik zeker wete, dat het geweest zyn.

De Heeren	{ <i>Willem Volger.</i>	Ao.	1672.
	{ <i>Izaak Soolmans.</i>		1684.
De Heer <i>Reynier Kaſenbrood.</i>			1685.
De Ed. Heer <i>Henrik Adriaan van Reede.</i>			1691.

Deze Heer ſtierf op 't Schip Drechteland den 15den December 1691. omtrent Bombahi, zoo als hy van Ceylon na Suratte vertrokken was. Dog zyn Lyk, gebalfemd tot voor die Stad gebragt zynde, is buiten de zelve zeer ſtatieus, gelyk men omſtandig op 't einde van de Heer *Havaris* werk zien kan, begraven, en onder een heerlyke Tombe gelegd.

De Heer *Paulus de Roo.*

1694.

Deze was als Commiſſaris van Ceylon, Malabar, en Suratte aangeſteld; dog quam den 10 Juni 1695 in Suratte te ſterven, zoo als hy den 18 Aug. daar aan door haar Edelheden Landvoogd van Ceylon gemaakt was.

Hy wierd mede zeer pragtig hier begraven, en aan de rechterhand van de Heer *van Reede* in een Tombe gelegd.

De Heer *Pieter Ketting.*

1696.

Deze Heer den 12 November 1695 als Commiſſaris van Suratte aangeſteld, quam 'er in April 1696. ſtierf den 16den a 17den December 1699. wierd mede zeer deſtig begraven, en aan de linkerhand van de Heer *van Reede* (diens Tombe wel 't meeſte boven de twee andre uitmunt) mede onder een fracije Tombe gezet.

Buiten deze Heeren zyn 'er nog eenige als Gezanten van wegen de E. Maatschappij aan Eurangzeeb, en aan eenige van zyne navolgers gezonden, hoedanig de groote Commissaris de Heer van *Reede* den Heer *Baccherus* omtrent Ao. 1690. aan dien Vorst afgevaardigt heeft.

Ao. 1710 stond de Heer *Bezuyen* 'er ook zoodanig na toe te gaan, dog quant (gelyk wy in 't leven der groote Mogols zien) voor zyn verter te iterven, en toen is ons geschenk door den Gezant, *Ketelaar*, aan *Sjab Aalem Bhadoer* overgegeven.

Wat voor Heeren na dien tyd onze Gezanten aan de volgende Vorsten waren, is my onbekend.

Beschry-
ving van
de Stad
Hhamed-
Abad.

Wat nu de Stad *Hhamed-Abad* (die 5 dag-reizen van *Sochali*-strand legt) betreft, zy plagt in oude tyden de Hooftstad niet alleen van deze Landvoogdy; maar ook van 't Koninkryk van *Cambaja*, of van *Guzerate* (alzo dat onder een Koning plag te staan, gelyk wy in 't vervolg in 't leven der groote Mogols zullen zien) te zyn. Men wil dat zeker Koning van *Cambaja*, *Hhamed* genaamd, haar over 977 jaaren zou gebouwd hebben.

Zy legt op 23½ graaden N. breedte, en van *Suratte* 45 mylen. Zy vertoont zich al vry groot, en na zommiger oordeel is zy niet veel kleiner als de Stad *Londen*. Zy is in een zeer aangename vlakte aan een kleene Rievier gelegen, en heeft zeer groote Voorsteden, en verscheide Dorpen, die aan de Stad vast zyn, waar door zy wel 6 a 7 mylen in haren omtrek beslaat. Aan de N. West-zyde is die kleene Rievier, die in de regentijd zeer opswellen, en schade doen kan.

Zy is met een sterke muur van 40 voeten hoog, en 17 dito dik, omringd, heeft 12 schoone Poorten, die zeer wel door een ordentelyke wagt bewaakt werden, en zeer veel ronde Torens tot verdediging van de Stad. Daar loopt ook een oude gracht, van 70 schreden breed, om, die half droog, en half met water is. De straaten zyn breed, en men ziet in de zelve veel schoone huizen, en in 't midden van de Stad ook een deffige Vesting van vierkante gehouwen steenen, die al vry sterk, met hooge muuren omringd, en de woonplaats is, van den Moorsen *Beltierder* van deze Stad, en van de Dorpen daar onder behoorende. Deze Vesting werd, naast de Vesting van *Cabul*, en *Candahar*, voor de sterkste van ganfch *Hindoestan* gehouden, en is zeer wel van gefchut voorzien.

Waaren,
hier val-
lende.

Deze Stad is ongemeen Volk- en Nearingryk, en men heeft 'er 4 *Bafaars*, of *Markten*, daar allerlei kostelyke waaren dagelyks verkogt werden. Men vind

hier, behalven een menigte van heerlyke Kleeden, *Lywgaaden*, enz., ook zeer schoone *Algaatbekers*, hegten, doozen, enz.

Ook is 'er voor de Vesting een heerlyke *Meydaan*, of een openry-plein, dat wel 900 schreden lang, 300 breed, en aan wederzyden ook met een dubbele rey lommer-ryke boomen bezet is, die in dit heet land een byzondere verquikking geven, en onder de welke men een zeer aangename wandeling heeft.

Zoodanige 't zy *Calappus*; *Orangie*; of *Tamarinde*-boomen, heeft men ook in de voornaamste straaten geplamt, die mede een groot cieraad aan de Stad geven, en de zelve van verre een zeer aangenaam *Bosch* doen gelyken.

Men heeft ook, zoo binnen als buiten de Stad, veel heerlyke *Thuinen*, en *Tanken* om 'er zich in te baden.

Eer men komt in zekere *Pagode*, door de *Mooren* tot een van hunne *Tempels* in de Stad gemaakt, gaat men door drie grooten *Hoven* met *Marmer*-steenen bevoerd, en met schoone *Galderyen* omringd. In den derden *Hof* mag men niet komen, of men moet zyne schoenen uittrekken. Het binnenste van dezen *Tempel* is op zyn *Mozaïsch* vercierd, zynde 't meeste gedeelte van *Agaaten* van verscheide verwen. Diergelyke *graffteden* van de oude *Afgodische* *Koningen*, zig als *Kapellen*, uit *Mozaïsch* werk vercierd, en met kleene *Marmere* pilaren ondersteund, vertoonende, ziet men hier zeer veel.

Voor de *Meidan* staat ook een paal, waar op de *Mooren* jaarlyks een *Vogel* zetten, waar na zy gewoon zyn met pyl en boog te schieten.

Ook zyn 'er 30 heerlyke *Moorse* *Tempels*, 4 *Heidense* *Pagooden*, 2 *Armenische*, 1 *Abyfynsche* *Kerk*, en een *Synagoge*, of vergaderplaats der *Joden*.

Buiten de Stad zyn ook zeer veel heerlyke *Graven*, en andre fraeijgheden.

De *Stadsvoogd* houdt een groote *zwier*, en een tal-ryken *trein* wel van vier honderd *Man*, die alle uit zyn *keuken* gespyzgd werden, en van welke hem, als hy met zynen *Olifant* van staat, zeer *pragtig* met *tapyten* bedekt, *uitryd*, 200 *gemeenelyk* volgen, die alle met boog en pylen, als ook van *schilden* en *zwaarden*, voorzien zyn.

Pragtige
Staats-
voering
van den
Stads-
voogd.

Men kan daar by van zyn vermogen oordeelen, vermits hy, ten dienste van den grooten *Mogol*, 12000 *Soldaaten* en 50 *Olifanten* onderhouden moet, behalven noch 50 voor zich zelve, alleen maar om zyne grootheid en pracht te toonen.

Hy kan uit deze Stad, en noch 18 andre, daar onder behoorende, behalven

ven

ven noch 25 Hoofd-, en 2998 minder Dorpen, wel 140000 Man in 't veld brengen.

Inkomen
dezer
Stad.

Alle deze plaatsen onder Hhamed-Abad plachten in oude tyden samen wel 6 Millioenen Ryksdaalders voor den grooten Mogol op te brengen; dog de Landvoogd wist, wat hy, voor 't onderhouden der voornoemde krygsmagt, enz. daar af trok; en dan moest hy ook zorg dragen, dat de openbare wegen van allerlei dieven en roovers zuiver gehouden wierden, waar voor anders onder hem gemeenelyk de Coetewaal, of Schout, die, nevens hem, en den Cazi, de Stad bestieren, zorg dragen moest.

Tol werd hier van in- of uitgaande goederen niet, dan van ider kar een Mammoedi aan den Coetewaal betaald.

Pragtige
gebo-
wen bai-
ten dezel-
ve.

Een Cos, ofte halve myl, van de Stad, legt een uitnemende fraaije Thuin, met een heerlyk en ongemeen aanzienelyk huis, door *Tsmawu Chan*, (Veld-Heer van *Sjab Ekbar*, die 't Koninkryk van Guzeratte van den laatsten Koning, *Mobhammed*, Ao. 1568 voor zynen Vorst won) gebouwd.

Nog wat verder van deze Stad is een heerlyk Graf van een zeer Ryk Moors Koopman, *Hojom Majom* genaamd, hoewel andre meynen, dat hy een Benjaan geweest zy, die by zyn eigen Dochter, alzoo zy uitnemend schoon was, sliep, nadat hy van den Cazi een bedriegelyke verlof-brief, op een Acker Lands, met verlof om 'er de vruchten af te mogen plukken, bekomen had. Hy verkragte haar met geweld, die 't aan haar moeder en andren klaagde, en hy wierd daar over door Sultan *Mobhammed Begeram*, in dien tyd Koning van Guzeratte, niet-tegenstaande zynen verlof-brief van den Cazi, openbaar onthalt, en hier, gelyk namaals ook zyn Vrouw, en Dochter begraven. Deze Tombe, of dit Graf werd ter gedachtenis van deze schendaad tot noch toe *Beti Chuit*, dat is, *uw Dochters schamelheit*, genaamd.

Ons
Comptoir,
en de
Logie
hier.

In deze Stad hebben wy ook een Comptoir, alwaar een Koopman als hoofd legt, onder welken noch 5 minder, en eenige Inlanders tot dienst, in onze fraaije Logie besccheiden zyn.

Dit Comptoir is het naaft in rang na 't Hoofd-comptoir.

In oude tyden plachten hier Opperkooplieden als Opperhoofden te leggen, hoedanig hier Ao. 1639 de Heer *Arend Barendssoon Muykens*, en voor hem de Heer *Cornelis Sylvius*, en ook na hem de Heer *Johan van Teylingen* gelegen hebben.

1679 den 16 September wierd 't kleen getal dezer bedienden alhier dus bepaald, gelyk dat voor Brodera en Brotsja op 3, voor Agra mede zoo, en voor Sochali-

strand maar op 2 Hollandsche bedienden gesteld wierd; hoewel 'er noch zoo veel Inlanders by waren, als 'er tot het waarnemen van den dienst der E. Maatschappij vereischt wierden.

Wat nu de Stad Brotsja betreft, daar wy mede een Comptoir en een kleene Logie hebben, zy legt 12 mylen be-noorden Suratte, ontrent 8 mylen van de Golf van Cambaja, landewaard in, en op 21 graden, 56 minuten N. breedte.

Beschry-
ving der
Stad
Brotsja.

Men ziet ze uitgestrekt ten deele langs een fraaije Rievier, die van 't gebergte van Decan en Mandoc af komt stroomen, en in de voornoemde Golf in Zee stort, en ten deele op een hooge berg, dat de zelve zeer sterk maakt, hoewel zy buiten dien noch met een sterke muur omringd is.

Zy heeft drie Poorten na de Landkant, voor welke groote portalen en binnenduren zyn; ook zyn 'er noch twee aan de Rievier-kant, door welke al 't water, dat men in de Stad noodig heeft, van Buffels tegen den berg op gedragen werd.

Zy heeft ook twee Voorsteden, en is redelyk Volk-ryk, hoewel 'er meest Benjaanen woonen, die zeer veel fraaije Lywaaden maken, de welke grooten aftrek hebben, dewyl men hier de fynste kleeden en lywaaden van gansch Guzeratte vind, om dat de Rievier, waar aan deze Stad legt, een byzondere eigenschap heeft om alle Lywaaden haagel wit te maken.

Schoone
Lywaa-
den, enz.

De waaren, die hier door moeten, betaalen aan tol 2 ten honderd.

Het is hier rondom een ongemeen schoon vet en vruchtbaar Land, geveende veel Rylt, Tarw, Gerst, overvloed van allerlei levensmiddelen, en veel Cattoen.

Onder deze Stad hooren 84 Dorpen, en in oude tyden plagten noch 3 andre Steden hier onder te staan, die nu hare byzondere Stadsvoogden hebben.

Vier mylen van de Stad, en het Dorp Hanfoot, na 't Zuiden, scheid zich de Rievier in twee spruiten, die een Eylanden maken, dat op sommige plaatsen een halve myl, en op sommige maar een vierde van een myl, breed is. Deze twee spruiten storten O. N. O. en W. S. W., in de Golf van Cambaja, alwaar men een open Reede voor de schepen op 7 vadem waters, meest zand-grond, heeft.

De Engelsen hebben hier ook een zeer fraaije Logie.

Engelsche
Logie
hier.

Rondom deze Stad heeft men groote vlakten, en anders geen gebergten (uitgenomen dien berg, daar de Stad op legt) maar 5 a 6 mylen verder na 't Zuid-Oosten ziet men de bergen van Pindats-

je, die een groot stuk henen voor by Brampoer loopen, en zeer vruchtbaar van Koorn en andre Graanen zyn.

In deze gebergten vind men schoone Agaat-steenen, waar van allerlei fraeijgheden gemaakt werden.

In de Stad Brodera hebben wy ook een Comptoir, en een kleene Logie, of verblyf-plaats voor onze bedienden.

Zy lecht tusschen Hhamed-Abad, en Brotsja, 30 Cos, of vyftien Mylen van de laatste stad.

Zy wierd door de Zoon van Sulthan *Mobhammed Begeram*, de laatste Koning van Guzeratte, gebouwd. Ook was de Stad, oud Brodera, 1½ myl van deze gelegen, te dier tyd Radipore genaamd, die zedert 't stigten van deze te niet ge-gaan is.

Dit is een Land-stad, aan een klein Rivierken, Wasset, in een zandige vlak-te gelegen.

Ook is 'er recht voor de Stads-Poort, aan de Oost-kant, een schoone Tank, die redelyk diep, en wel een pistool-schoot wyd is.

De Stad legt rondom zeer wel in hare muuren, van redelyke goede bolwerken voorzien, die alle zeer net opgemetzeld zyn. En zy heeft 5 poorten; waar van eene is toegemetzeld.

Aan de West-kant ziet men een zeer groote Voorstad, daar veel Verwers, en Lywaad-Wevers woonen. De gebouwen zyn hier meest slecht, en nade wyze van Indiën van bamboezen en kley gebouwd.

Schoon 't hier wat zandig is, is het een vruchtbaar Land, gevende veel Ryft, Koorn, Gerst, Cattoen, allerley Indische vruchten, en overvloed van levens-middelen.

De meeste Ingezetenen dezer Stad, en van de 220 Dorpen, die hier onder staan, zyn Benjaanen, of Heidenen, en men

vind hier zeer weinig Mooren.

Het inkomen van 75 Dorpen trekt deze Stads-voogd voor de krygsmagt, die hy onderhouden moet; doch dat van de 145 andre is voor den grooten Mogol.

Pas buiten deze Stad leggen 15 schoone Huizen, Thuinen, en Graf-steden, waardig om van een Reiziger beschouwd te werden. Onder deze Thuinen zyn 'er 5, met allerley Fruitboomen en Moeskruiden beplant, in welke zich ieder een mag gaan verlustigen.

De kleeden, en lywaaden, die hier gemaakt werden, zyn mede van de deug-delykste, fraeijste, dichtste, en fynste, die men in Indiën vinden kan, waarom zy ook over al zeer getrokken zyn. Zy overtreffen zelf die van Brotsja, doch zy vallen wat smaller en korter, waar aan zy ook zeer wel te kennen zyn.

De byzondere foorten, die hier gemaakt werden, zyn deze:

Smalle Battas.

Brede dito.

Niquanias.

Madafoens.

Cannekyns.

Zwarte Tsjela's.

Blaeuwe Assamani's.

Berams, of Caricams, enz.

Ook valt 'er Indigo.

In 't Dorp Circhees, dat niet verre van Hhamed-Abad legt, en in Cambaja, de Hoofd-stad van dat Koninkryk, plagten wy in oude tyden, wanneer 't Comptoir van Suratte eerst opgerecht wierd, mede een Comptoir en een Logie te hebben; doch die zyn naderhand ingetrokken.

Wy voegen hier noch by een korte lyst van jaarlykke verteeringen in de vorige tyden, op dat die gene, die 'er nu 't bewind hebben, de zelve eens met de tegenwoordige vergelyken, en 't verschil zien mogen.

Generaale Mondkosten op de Comptoiren van Guzeratte en Hindoestan debet.

Ao. 1632. 't Comptoir Suratta aan de dagelykse tafel in 't jaar gepasseerd.	f 8188- 8-8
't Comptoir Amadabath.	1701-12-0
't Comptoir Agra.	3541- 2-4
't Comptoir Brotsja.	546- 0-0
	<hr/>
	13977-2-12

Generale Randsoen-gelden debet.

't Comp. Suratte voor den Directeur, en 12 per-foonen samen ter maand f 224 komt in $\frac{1}{m}$	f 2688- 0-0
Extraordinaris dito. a 15 Ryksdaald. ter maand, komt in $\frac{1}{m}$	450- 0-0
	<hr/>
	R. 3138
	't Comp-

S U R A T T E 153

't Comptoir Amadabath voor 6 perſoonen (in de plaats van 10) 100 ter maand, dus $\frac{1}{m}$	f 1200- 0-0
Extraordinair dito. a 5 Ryksd. per maand.	140- 0-0
	f 1340
't Comptoir Agra voor 8 perſoonen a 154 per maand.	f 1488- 0-0
Extraordinair dito. a 5 Ryksd. 's maands.	f 140- 0-0
	f 1628
't Comptoir Brotsja of Brodera voor 2 perſonen a f 25½ per maand.	f 305- 0-0
Extraordinair dito. a 1 Ryksd. per maand.	f 30- 0-0
	f 335
Ao. 1633. 't Comtoir Suratta aan dagelyke Tafel tot Pmo. October inkluis.	f 1969-6
Amadabath tot dato.	1341-7
Agra na gifſing.	1200-0
Brotsja en Brodera.	400-0

Befchry-
ving van
de Stad
Cambaja.

Vermits nu Cambaja hier mede een van onze Comptoiren geweest, en een Stad van aanzien is, van welke, als wy van de Kuſt van Malabar handelen, wel meer zal geſproken werden, zullen wy die, eer wy hier afſcheiden, kortelyk beſchryven.

Deze Stad is aan 't einde van de Golf van dien naam, zoo als men die inkomt, en als men N. O. aanzield, in een grooten inham gelegen.

Zy is de Hoofd-ftad van het Koninkryk van die naam, legt 16 mylen benoorden Brotsja, en pas benoorden de Rievier Canari, by andre ook wel May genaamd, langs welke zy ten deele gebouwd is.

Met laag water loopt de Rievier geheel droog, uitgenomen 3 a 4 killen, daar men gemeenlyk nog wel een half mans lengte water in behoud, doch om in de zelve wel te geraken, heeft men altyd noch een goede Loots van nooden, alzoó 'er felle ſtroomen gaan.

Met een dagelyks gety vloed de Rievier 7 vadem op en neder, zoo dat de ſchepen met hoog water tot dicht voor deze Stad ten anker komen konnen, doch met laag water vallen zy geheel droog. Egter lyden de vaartuigen zoo veel gevaar niet, om dat de grond niet geheel zandagtig, maar met kley vermengd is.

Wat de grootte dezer Stad belangd, zy is noch wel eens zoo groot als Suratte, heeft een dubbele ſchoone hegte muur, voortreffelyke en zeer hooge huizen, ruime, rechte, en lange ſtraaten, die ook 's nachts met poorten afgeſloten werden.

In 't midden van de zelve zyn drie fraeije en grootte Baſaars, of Markten, die groots gebouwd, en van allerley bedenkylike waaren zeer rykelyk voorzien zyn.

De Stad zelf heeft 12 Poorten, zonder de Binnen-Poorten der ſtraaten, die ontelbaar zyn, te rekenen.

IV. DEEL.

Men heeft daar 4 heerlyke Tanken, waar uit de Ingezetenen 't geheel jaat door water haalen.

Ook zyn 'er een menigte ſchoone Thui- nen in en buiten de zelve, in ſommige van welke, met allerley Fruit-boomen beplant, ider een zich verluſtigen mag.

De inkomende goederen te water moeten 2½, en de uitgaande 3½ ten honderd aan tol betaalen.

Het grimmeld 'er van allerley Ingezetenen, om dat deze Stad grooten handel op Perſien, Mocha, Goa, Diu, Atsjien, Malacka, Ceylon, Choromandel, en meer andre gewesten plagt te dryven; doch de meeste Ingezetenen zyn Heidenen, Mooren, Armeniers, Malabaaren, Portugeeſen, en andre volkeren, die zich, toen de handel in zynen bloey was, daar hebben nedergezet.

Dit plagt de Hof-ftad der Koningen van Cambaja, (die Mooren waren) te zyn, welk Ryk ſommige dat van Guzeratte noemen. Wat voor Oorlogen deze Koningen wel eer met de Portugeeſen gevoerd hebben, toonen wy elders uitvoerig, en zal in de beſchryving van Malabar noch nader voorkomen. Waar mede wy dan hier afſcheyden zouden, indien wy onder alle de Ingezetenen van Suratte, die meest Heidenen en Mooren, en dus van ons reeds bevorens zoo in opzigt van hunne zeden, als in opzigt van hunnen Godsdienſt, beſchreven zyn, niet hoognoedig agteden noch een woord van zekere andere Heidenen te ſpreken, die zich in de Stad Suratte, en in die ganſche Landvoogdy verſpreyd hebben, gelyk zy zich mede in Agra, en in Perſien in verſcheyde ſteden, en voor al in de Landvoogdy Kerman, te Jeld, en te Spahan, ophouden.

Zy werden gemeenelyk van de Indiaanen, Perſeën, of Parſi's, maar van de Perſeën, of Gauren, of Gebbers, en ook wel Atech Peres, of aanbidders van 't vyer genaamd.

V De-

Deze zyn van afkomst Persiaanen, die noit tot de Mohammedaanfche Godsdienst overgekomen, maar ontrent 8000 zielen sterk, met eenige Jonken van Caap de Jacques in de Golf van Perfien, van Gamron en Ormus na Guzeratte voor 't geweld van Omar gevlugt, en zedert by den ouden Heydenfchen Perfiaanfchen Godsdienst, alzoo hen van den Koning van Guzeratte die vryheit toegestaan wierd, gebleven zyn. Men heeft ze ook in Spahan, en zelf een geheel oord, Gauwr-Abad genaamd, die eenigzins van andre verfchillen.

Hunnen
Gods-
dienst.

Wat nu dezen Godsdienst betreft, die beftaat in de navolgende Hoofd-ftukken. Zy gelooven, dat 'er een God is, die alles beftiert, en alom tegenwoordig is, hebbende wel niemands hulpe van nooden; maar die egter zeven dienaars heeft, die met hem by na van een gelyke waerdigheid zyn. Deze hebben ider een bediening in den Hemel, welke zy aan hem moeten verantwoorden, en hunne naamen zyn deze:

Hamasda.
Bhaman.
Ardi-Befth.
Sariwaar.
Efpander.
Auwardaath.
Ammadaath.

Hamasda beftiert, na hunne gedachten, de menfchen, en zet hen aan, om alles goeds te doen.

Bhaman heeft het oppergezag over het Vee, en allerley gedierte, op aarde, en over alle de Viffchen der Zee.

Ardi-Befth heeft het opper-opzicht over het vyer, verhinderende, dat dit noit uitgebluft werde.

Sariwaar heeft het bewind over alle de Metaalen, en Berg-werken, aanklagende alle die gene, die de zelve niet be hoorlyk fchoon houden.

Efpander heeft het opzicht over het Aardryk, en wel byzonder over de Landeryen, bezorgende, dat die niet vuil gehouden, geflagen, of aan de zelve geen overlafst gedaan werd.

Auwardaath bewaard het Water, dat 'er geen vuiligheid ingeworpen, of vuile dingen in gewafchen werden.

En *Ammadaath* heeft het Opperbewind over de Boomen, Vruchten, Kruiden, en allerley gewafchen.

Deze alle nu zyn wel opzienders, en beftieters van 't gene, waar over zy gefield zyn; doch zy hebben geen magt, om te dooden, of het leven te geven, moerende rekening van hunne bediening aan den opperften God doen, en alleen maar aanklagen, die nalatig in hun dienst zyn.

Zoo dat zy den Opper-God maar voor

opzienders, en beftieters van de bedryven der genen, die hier beneden onder hen gefield zyn, dienen.

Behalven deze 7 nu, zyn 'er noch 26 mindere Dienaaren, die ider weer een byzondere bediening waar te nemen hebben. Hunne naamen zyn deze:

Saroch.
Meer-Refus.
Saros.
Beram.
Carrafeda.
Auva.
Ader.
Mobo.
Tiera.
Gos.
Farwardi.
Aram.
Goad.
Dien.
Aperfanich.
Afaat.
Affaman.
Guningaat.
Marifpan.
Amiera.
Hoem.
Dumma.
Berfe.
Defader.
Defemer.
Defdin.

Van deze nu brengt *Saroch* de zielen, zoo ras zy uit het lichaam gefcheiden zyn, voor hare Rechters, welke *Meer-Refus*, en *Saros* zyn, om te onderzoecken, hoe zy zich op aarde gedragen hebben.

Indien zy bevinden dat van deze zielen de goede bedryven, die tegen de quade overftaan, zwaarft wegen, gaan zy na den Hemel; doch anders werden zy van de duivelen, die mede by die fchaal zyn, aanftonds aangegrepen, en in de Helle gebracht, om daar of van veelerley gedierte, en wilde beeften, of in een vyer, dat altyd eenparig brand, zoo lang gepynigd te werden, tot de wereld noch eens vergaat (dat zy vast ftellen na duizend jaaren te zullen gefchieden) en tot 'er een nieuwe wereld komen zal, als wanneer deze verdoemde zielen weer zullen verloft werden, om andermaal op aarde te leven.

Die gene nu, die in den Hemel gekomen zyn, blyven daar, ende en komen niet weer in de wereld; maar zullen daar in eeuwige vreugde met Vrouwen, Kinderen, en verdere Vrienden, leven.

Beram beftiert de Oorlogen, gevende de overwinning aan die 't hem goeddunkt.

Carrafeda is de Zon, hebbende 't oppergebied over dat licht.

Auva is het Water, en heeft daar het gezag over.

Ader bestierd het Vyer, en wil dat goed gedaan hebben.

Moho bestierd de Maag, en is ook daar in geplaatst.

Liera is den Regen.

Gos bewaard, en regeerd het Vee; doch hy is niet in de beesten.

Farwardi bewaard alle de zielen, die in den Hemel zyn.

Aram geeft aan de wereld vreugde, en verderf, mitsgaders alle druk.

Goada bestierd de Wind; doch hy is de wind zelf niet.

Dien onderwyft hen de Wetten, en geeft hen genegenheit, om ze te volgen.

Aperfanich geeft Rykdom in deze wereld.

Aftaat geeft 't verstand en de geheugenis aan alle Menschen.

Affaman heeft het bewind over de Koopmanschappen.

Gunningaat regeerd de Aarde.

Marifpan heeft het gezag over de goedheit, deelende die aan alle mede, die het oog op hem slaan.

Aniera heeft het opperbewind over het geld.

Hoem geeft dat de Vrouwen, na dat zy van hare Mans bekend zyn, zwanger werden, en verleend het leven aan de vrugt.

Dimma en *Berfe* } zyn ten dienste van allen, die hen van nooden hebben.

Defader en *Defemer* } staan ten dienste van God, om aansfonds zyne bevelen uit te voeren.

Defain }
Deze alle werden *Gesboo*, of *Heer*, genaamd.

Alle deze Dienaars bidden deze Gauren, of Gebbers als hunne voorbidders by God aan, om dat zy vast stellen, dat ider van hen magt heeft over 't gene, waar over hy van God gesteld is, en dat ook God hunne voorbede verhoord.

Groote agting voor hun Geestelyken.

Zy hebben groote agting voor hunne Priesters, die zy gewoon zyn van alles te verzorgen. Deze passen op de Schoolen, leeren de Kinderen lezen, schryven, en de gronden van hunnen Godsdienst; doch zoo de zelve zich bemoeijen, om Koopmanschappen te dryven, werden ze by hen niet veel geagt, hoewel hunne Wet dat niet stipt verbied. Het gewaad van de Priesters verschild ook niet van dat der gemeene Persoen; doch zy dragen een gecele omslag, en een dunne Tabbaart. Zy wierden *Daro*, of *Herbood*, genaamd.

't Gewaad der Priesters.

Zy wierden van ouds al geoordeeld de Zon en 't Vyer, als 't naast daar mede

overeenkomende, aan te bidden. Ook hebben zy in eenige plaatsen een Tempel, daar in zy 't vyer ('t geen aan de Zon onttoken is) altyd brandende houden, hoewel zy anders in 't geheel van Tempels, noch Kerken, om hunnen Godsdienst te plegen, (weynige in Persien uitgezonderd) weten; maar de Leeraars komen in hunne huizen, daar zy den dienst al zittende, zonder te stuipen, of nygen, plegen.

Wat nu die aloude dienst van 't vyer betreft, daar ontrent geven zy ons een geheel ander bericht, als men van ouds van hen gedacht heeft.

Wanneer men hen ernstig afvraagd, of zy het Vyer, of de Zon, aanbidden, en waarom zy 't vyer eeren, of bekomen, dat het niet mag uitgaan, geven zy ons tot antwoord, dat zy het vyer, ofte de zon, geen van beyden aanbidden, of geenzins een van beyden voor hunnen oppersten God houden; maar bekennen egter, dat zy van alles, dat zy bezitten, niets zoo zeer in waerde houden, als het vyer, gelyk zy dat ook al 36 eeuwen ruim, zedert de tyden van *Kajoemaraaz* op den Berg Albors in een Tempel geëerd hadden, welke eer zy ook aan de Zon bewezen, om dat het Vyer, en de Zon, het allernaast, na hunne gedachten, na God gelykt, hen veel nuttigheit toebrenge, en dat zy daarom met zoo veel zorg ook toezien, dat het niet mag uitgaan, en ook noit een lamp, of kaers uitblazen, of eenig vyer (als 'er brand is) met water uitbluffchen, maar dat dan wel met aarde smooren, vermits zy het voor een groot ongeluk, en voor een teeken van Gods toorn houden, als 't vyer in hunne huizen komt uit te gaan.

Wy zien, dat ten tyde van *Darius Codomannus*, wanneer hy tegen *Alexander de Groot* slaan zou, het H. Vyer op een zilvere Altaar voor hem gedragen wierd, *Curtius* 3. B. en 7. H. ft. en dat dit al zedert *Cyrus* tyd zoo plagt te geschieden, *Strabo* 15 Boek, Fol. 733.

Te dier tyd wierd het door de Persiaanse Wyzen, nu door de Priesters der Gebbers, bewaard.

Ook wierd dit H. Vyer noit door die Wyzen, dan by de dood van een Koning, volgens *Diodoor* van Sicilien, 17 Boek, fol. 623. uitgebluft.

Die van ouds in dit H. Vyer blies, of iets daar in wierp, dat leefde, of eenige vuilgheit; die wierd, volgens *Strabo* 15 Boek, 732 blad, en *Herodoot* in 't 3. Boek, en 16 Hoofd-stuk, met de dood gestraft. Ook stond 'er, als de Vestaalse Maagden dit lieten uitgaan, een straf op. Gelyk dit door de Vestaalse Maagden by de Romeynen, en door ongeschuwde Vrouwen te Delphi bewaard wierd, alzo

waren hier van ouds (gelyk ook nu noch) en by de oude Chaldeen, en Assyriërs, in den Tempel van Diana te Ecbatana Priesters, die nooit trouwden; bewaarders van dit H. Vyer; doch in Brittannië komen ons ook jonge Dochters, of Maagden, voor, die 't H. Vyer in den Tempel van Minerva altyd bewaakten, en dat brandende hielden; hoedanig by de Atheniërs de Maagden, die aan de Munichise Diana toegewyd waren, by de ouden zeer geroemd waren; hoewel de Vestaalfe Maagden, door Aeneas (zoo men wil) uit Troja na Italië overgebracht, en naderhand door *Numa Pompilius*, de 2de Koning van Rome, daar ingesteld, in roem alle andre van die soort schynen te boven te gaan, gelyk zy ook haren naam van *esta*, *Hestia*, dat is, den *Haard*, en na 't vyer, dat zy bewaarden, ontleenden. Een dienst; die allereerst de Chaldeen te Ur, of *Uer*, dat in haar taal vyer beteekend, geweest, en van daar tot de Perſiaanen overgebracht is, en die al in *Abrahams* tyd by de Chaldeen, en *Chams* nazaten, die Afgodendienaars te Ur, uit een hoogagting voor 't hemelſch vyer, dat de offerhande van *Abel* verteerd had, en als een zichtbaar bewys van Gods zonderlinge gunst voor hem, meer dan voor *Cain*, gelyk ook by andre gevallen, als een merkteeken van zyne magt, in 't straffen der godloozen, zyn eerste begin schynd genomen te hebben, waar op naderhand, by de instelling van 't Aaronitisch Priesterschap, om d'offerhanden te doen, het vyer, dat onder Israël op den Altaar altyd brandende gehouden wierd, gevolgd, dat zoo naderhand door alle de Heidenſche Vyerdiënaars daar van ontleend, en door den Duivel, die alle de ware Godsdienſten eenigzins zocht na te aapen, by hen over al ingevoerd is.

Ook ziet men de voetſtappen van den Vyer-dienſt der aloude Perſiaanen, van den ouden dienſt te Ur ontleend, noch zeer klaar in de naam van dat vyer by hen (zoo *Chryſus* aantekend) *Orimasdes* genaamd (dat van *Oer*, licht ontleend is) doorſtraalen.

Noit zullen zy ook, op een reyze zynde, hun gevoeg aan ſtrand in Zee, of in eenig ander water, maar altyd in een pot doen, alzo zy vaſtſtellen, dat 't een groote zonde is, iet vuils in 't water te werpen.

Zy weten van geen Zondagen; maar zyn gewoon den eerſten, en den twintigſten dag van ider maand, als een heiligen dag te vieren; op welken tyd zy, om te iveriger te konnen bidden, nu en dan ook wel vaſten.

Hun Jaar, en maanden. Hun Jaaren zyn van 365, en hunne maanden van 30 dagen, doende de da-

gen, die te kort komen, in 't einde van het Jaar daar by.

In 't begin van 't Jaar komen zy alle eens by malkanderen, op welken tyd hunne Priesters uit hun Wet-Boek eenige zaaken, gedurende 1 a 2 uren, voorlezen, die zy in opmerking te nemen hebben, waar na een igelyk weer na zyn huis gaat.

Men ziet niet, dat zy ook eenige beelden in hunne Tempels of huizen hebben; in tegendeel hebben zy daar een afkeer van, zeggende, dat *God niet kan afgebeeld werden*; waarom ik te meer geloove, dat zy noch het Vyer, noch de Zon, als hunnen God eeren.

De kleederen der Perſeën, of Gauren, verſchillen veel van 't gewaad der andre Inlanders, dragende, zoo mannen als vrouwen, lange broeken, en afch-graauwe rokken, en 't hair der mannen boven uit hunne bonnetten ſtekende; ook gelykt hunner vrouwen gewaad meer na dat der Arabiſche vrouwen; behalven dat zy een gevlogten lint van Kemelshair, of van Schaaps-wol, 't geen tweemaal om hun lichaam gaat, dragen, 't geen zy op den rug met twee knoopen vaſt maken. En dit is het zichtbaar teeken van hun geloove, waar aan zy kenbaar zyn.

Zoo nu dezen of genen onder hen, by ongeval, deze knoopen verloren hebben, mogen zy niet eeten, drinken, werken, ſpreken, noch van hunne plaats gaan, voor zy weer zulken band van een van hunne Priesters (by welke zy die alleen vinden konnen) gekogt hebben.

Dit teeken van onderscheid moeten niet alleen de mans, maar ook de vrouwen, na dat zy 12 jaaren oud geworden zyn, en ook niet eer, dragen.

Zy zyn ook niet gewoon hun kin of baard te ſcheeren.

Hunne huizen zyn zeer donker, en by na zonder huis-raad, en zy woonen meest in enen hoek der Stad by een, zonder dat men eenig wezentlyk onderscheid tuffchen hunne huizen, of die van andere Inlanders vind.

Zy mogen niets eeten, dat leven ontfangen heeft, ten ware by hoogen nood; en dan mogen zy wel Schapen, Bokken, Herten, Hoenderen, en Viſch, maar geen Oſſen, Koeijen, Paerden, Kemels, Olifanten noch Haazen eeten.

Zy hebben ook geen byzondere Overheden, ten zy dat de Mooren dezen of genen onder hen eenig bewind geven.

Egter ſtellen zy ſomtyds wel 1 of 2, met gemeen goedvinden, tot Hoofden over alle de andre, om uit hun naam het woord by de Moorſe Regeerders, ontrent zaaken, waar in die hen helpen kon-

Verwerken alle beelden-dienſt.

Recht kenteeken der Gauwren.

Straffe, als zy dit verliezen.

Zy weten van geen Overheden.

konnen, te doen; doch verder ook niet, alzooy dan met de anderen weer gelyk zyn.

Hun drank is water, mogen ook wel wyn, maar geen drank door 't vyer gemaakt, noch zich dronken drinken; en zoo zy dit doen, en zich na eenige vermaningen niet beteren, werden zy verstoeten.

Hunne huwelyken.

Hunne huwelyken verschillen in opzigt van de tyd, en in opzigt van de wyze, om een Vrouw te krygen, niet van de Benjaanen, gevende hunne Kinderen, met toestemming der Ouders zeer jong aan malkanderen, gelyk hunne echt ook door de Priesters bevestigd werd; hoewel zy tot hunne 12 a 14 jaaren by hunne Ouders blyven woonen.

Woonen alle in een huisgezin.

Als nu de Zoonen dus getrouwd, en met hunne Vrouwen vereenigd zyn, blyven zy, al waren 'er noch zoo veel van zulken huisgezin, alle by een woonen, hebbende ook een gedeelte in 't goed van hunnen Vader, en zoo die mogt komen te overlyden, is de oudste Zoon weer bestierder des huisgezins in de plaats van de Vader.

De Weduwenaars hertrouwen noit; maar als de Man overleden is, mag de Vrouw (alzooy zy 'er maar eene hebben) ook hertrouwen, waar in zy gelukkiger zyn dan de Vrouwen der Benjaanen, die zich met hare mannen moeten verbranden.

Het zyn meest Landbouwers, en Ackerlieden. Ook verzien zy de Schepen van water, hout, en van karren tot vervoering der goederen. Doch de meeste dienen geen andre volkeren.

Zy, zoo wel Mannen, als Vrouwen, trouwen noit buiten hunne Natië, zyn zeer zedig en kuis, houdende overspel en hoererye voor dood-zonden, die, volgens hunne Wet, ook met de dood moeten gestraft werden; hoewel zy dat van de Mooren, daar zy onder staan, niet uitgevoerd kunnen krygen.

Zy zyn zeer gierig, en ook zeer morsig; doch vallen wel zoo blank als de Benjaanen, of Jentiven, en vooral de Vrouwen. Ook zyn zy van een middelbaare gestalte, dragen groote baarden, en kort hair.

Als imand ziek, of in doods-nood is, leggen zy hem van zyne slaap-plaats op de grond, op een beddeken van zand, of aarde, en, komt hy te sterven, zoo werd hy van 6 of 7 lieden, die zy daar toe houden, van die aarde opgenomen, in een kleed gewonden, en op een yzere rooster, even eens als een baar, gelegd, en zulke roosters zyn ook begraaf-plaatsen, die wel een myl verre, van de Steden, of Dorpen, daar zy zich onthouden, gelegen zyn. Men mag tot de

Baar, en tot het Graf geen hout gebruiken, om dat dit het vyer toegewyd is.

Zy zyn gemeenelyk van drie, die voeten hoog opgetrokken, in 't midden hol, en boven met een gat of twee, met yzere tralien daar over, waar op dan de lyken (de Vrome door 't eene, ende booze door het ander gat) door die behandelaars van hunne dooden (alzooy 'er geen andre mogen aanraken) gelegd, en van de Zon, de Vogels, en Wormen verteerd werden, terwyl het gebeente in een put valt.

Zulke begraaf-plaatzen zyn 'er driederley; een voor de Mans; een voor de begraaf-Vrouwen, en een voor de Kinderen, die elk byzonder staan.

Hunne begraaf-plaatzen.

Zy zyn plat, boven open, en met wit leem bepleysterd.

Zy zyn bedroefd, en schreyen over hunne dooden, ook slaan en smyten zy zich zelve; dog zeer stil.

Als 'er een doode begraven werd, blyven de naaste bloedverwanten een stuk weegs van de begraaf-plaats staan, tot dat de doode naakt op den rooster gelegd is, en de begravers weder gekomen zyn, na, volgens gewoonte, een gebed gedaan te hebben.

Dertig a veertig dagen daar na brengen zy ook 't beddeken van zand, of aarde, waar op de doode gelegen heeft, daar hy begraven is.

Dertien of veertien dagen na des overledens dood geven zy aan de bloedvrienden een geheel Jaar door, alle maanden, maaltyden tot zyne gedagtenis.

En dood maaltyde.

Zy houden de lyken voor zeer onrein, ja voor onreiner, dan van cenig gedierde, als 'er 't vleesch af is, ende zy zouden, om geen reden ter wereld, een doods-been aanraken, en zoo dat by ongeval gebeurd, moeten zy al die kleederen wegwerpen, zich zelve wasschen, en dan weer reine kleederen aandoen, en tot boete noch 9 dagen, zonder uit te gaan, of iets te handelen, in huis blyven, zonder dat Vrouwen of Kinderen by hen mogen komen, of hen aanraken, ten zy dat die 9 dagen over, en zy door vasten en bidden gereinigt zyn.

Zy gelooven ook, dat, zoo de doods-beenderen in 't water komen, die menschen zekerlyk verdoemd zyn, en dat zulx geenen overkomt, dan welker zielen in hun leven veel doodelyke zonden bedreven hebben; van hoedanige bygeloovigheden zy vol zyn.

Zoo nu begraven de Indische of Guzeratse Perseen, maar de Gebbers, of Gauren, die in Ispahan, in Kirman, of elders in Perfiën woonen, sluten hunne dooden in 't hol van een H. Boom, staande recht op hunne voeten, aan weer-

zyden op een hout leunende, tertyd toe dat men wel aangemerkt heeft, of een Gier zyn rechter oog eerst uitpikt (want dan is hy in 't Parady) doch zoo 't linker oog eerst uitgepikt is, werd hy van de Duivel gequeld. Over het eerste is een vreugde-Feest; doch over 't laatste een Vasten.

Hun ver-
dre Aard. Het is wel geen diefagtige, noch hoeragtige, maar een Natie, die zeer bedriegelyk is, hoewel anders gemeenzaam van ommevang mededoogend, en zagt van aard.

Hun
Zunda-
vastaauw,
of Wet-
boek. Het Wet-Boek, waar in de gronden van hunnen Godsdienst vervat zyn, noemen zy Zundavastaauw. Het bestaat in twee boeken, die hun Wetgever, *Zertooft*, gemaakt, en onder het geleide van den Engel *Babaman Umshauspan* van den Hemel zou gebracht hebben.

En Wet-
gever. Deze *Zertooft*, waarfchynelyk Soroafter, een Bactriaan, dien zy voor een groot Profcet Gods houden, heeft ontrent 700 Jaar voor Christus geboorte, of ten tyde van *Gustasp*, de 14de Koning der Perfen, na *Cajemaraaz*, en waarfchynelyk onder *Darius Hyftafes* geleefd.

Men wil, dat zyn Moeder, die uit China herkomstig was, hem daar, na een goddelyke openbaring, dat zy een Zoon, die magtiger, dan den Keizer van China zyn zou, zoude baaren, ter wereld gebracht, en, uit haar Vaderland vluggende, zich in Perfien ter nedergezetz heeft.

Men zegt verder, dat deze Vrouw, in een Valey, bezig met H. overwegingen op een tyd, gezeten zynde, daar den Engel *Babaman* gezien heeft, die haar vraagde, wat zy begeerde; zy zeyde, dat zy niets anders wenschte, dan in Gods tegenswoordigheid te zyn, om zynen wil te weten, en om haar volk te onderwyzen. Daar op is *Zertooft* aantsonds in de Hemel voor den Throon Gods opgevoerd, van waar hy in zyn rechterhand het H. Vyer, en in zyne linkerhand den Zundavastaauw bracht. Hier van wierd de Perfaanse Koning *Gustasp* zoo ras niet bericht, of hy vond zich zoodanig beroerd, dat hy deze secte, of gezindheit, omhelsde, en zyn vorig bygeloof en de afgodery van zyne Priesters verwierp.

Hoe zy 't
Vyer ee-
ren. Zy eeren 't gemeen vyer, om dat het na dit vyer, dat zy uit den Hemel ontvingen, best gelykt, dit aanzien als iet, dat het naaste na God gelykt, om welke reden zy ook de Zon, als 't naaste aan dat hemelfch licht, en 't best met God overeenkomende, gewoon zyn te eeren; maar niet aan te bidden, welke eere van aanbidding, zy staande houden aan niemand, dan aan God, te be-
wyzen.

Men wil, dat hun H. Vyer in Carmania bewaard werd, en dat zy, als 't elders uitgaat, in bedevaard daar na toe moeten, om 't weer aan te steken.

Zy eeren onder alle vergangelyke dingen, naaft het Vyer en de Zon, niets meer dan den Leeuw, als den Prince van 't ^{Eere} ^{ook de} Leeuw. licht en der warmte, om welke reden ook de Koningen van Perfien van ouds in hunne wapens een Leeuw, die op de Zon loerd, plegen te voeren.

Inhoud
van de
Zunda-
vastaauw. Wat nu den inhoud van den Zundavastaauw betreft, deze vervat twee byzondere Hoofd-deelen, van de welke het eerste weder in twee onder-deelen verdeeld is, welkers eerste over de oordeelende Ster-kunde, en het tweede over de beschouwing der natuurlyke zaaken in 't algemeyn gaat.

Het tweede Hoofd-deel van dit Wet-Boek vervat de byzondere tafels of geboden van hunne Wet, in opzicht van 't geen of de Leeken, of de Priesters, te doen of te laten hebben.

Andre verdeelen dit Wet-Boek in 3 deelen, waar van 't 1ste over de oordeelende Sterre-kunde, 't 2de over de Natuur-kunde, en 't 3de over de gronden van hunnen Godsdienst handeld; en ider van deze Bocken heeft 7 Hoofd-stukken.

Voor de Leeken zyn 'er 5, voor de Priesters 11, en voor den Hoogen-Priester 13 geboden in bepaald; maar zoodanig, dat de Priesters ook de 5 geboden der Leeken, en de Hoogen-Priester ook de 11 geboden der Priesters onderhouden moet, om dat hy als de heiligste en als 't volmaakste voorbeeld, die alle andre zoodanig in heiligkeit voorlichten moet, gelyk hy in waardigheid boven allen uitsteekt, aangemerkt werd.

De 5 Geboden der Leeken.

- 1 *Dat men de fchaamte, zedigheit, en bilykheit beherrigen, en zyn bert met de uiterste poging van alle quade begeertens, overfpeel, hoerery, dronkenschap, en verradery afstrekken zal.* Wat geboden werd aan de Leeken.
- 2 *Dat men de vreeze zal beminnen.*
- 3 *Dat men alles, 't geen men ondernemen wil, eerst wel overleggen zal, om in staat te zyn van 't quade tydlig te verwerpen, en 't goede te doen.*
- 4 *Dat men op elken dag allereerst op Gods liefde tot, en over ons, als op 't waerdigst voorwerp, dat wy hebben kunnen, denken zal.*
- 5 *Dat men zich by dag na de Zon, en 's nagts na de Maan, als men bidden wil, keeren zal, die aanmerkende als de twee getuigen van het goddelyk licht, dat zy door zyne genade genieten, en die ben dienen*

dienen moeten, om hen van de Duivelen, die in de duifternis woonen, en van hunne quade werken, die niet na 't licht, maar na de duifternis gelyken, af te fchrikken.

De 11 Geboden voor de Priefsters.

Aan de Priefsters.

- 1 Dat men niet zal veranderen ontrent de wyze van bidden, en in dat gene aan te bidden, dat ons den Zundavastauw gebied.
- 2 Dat men na geen anders goed begeerte zal hebben.
- 3 Dat men van de leugens een afgryzen moet hebben.
- 4 Dat men alle onreine en vuile gedachten verwerpen moet.
- 5 Dat men het tweede deel van den Zundavastauw zal van buiten leeren.
- 6 Dat men zich van alle befmetting wagen zal.
- 7 Dat men alle ongelyk, ons aangedaan, zal vergeeten.
- 8 Dat men de Leeken in 't bidden, en offeren, onderwyzen zal.
- 9 Dat men zich van 't huwelyk, als men kan, onthouden, dog zulke die niet kunnen, van dit gebod ontslaan zal.
- 10 Dat men vlytig moet ter vergadering op zyn tyd gaan.
- 11 Dat men geen andre Wet, dan deze, als waaragtig aannemen, en dat men 'er, op straf van 't eeuw'g vuur, niets by- ofte afdoen zal.

De 13 Geboden voor den Hoogen-Priester.

Aan den Hoogen-Priester.

- 1 Indien hy ict onreins, of een befmet Perfoon, van wat voor een geloove hy ook zou mogen wezen, al was het ook schoon een Gauw, aangeraakt heeft, moet hy zich aanslonds wasschen, en reinigen.
- 2 Hy moet met zyn eigen handen alles, dat tot zyn onderhoud dienen moet, verzorgen, en dierbakven ook alles voor zich planten, zaciens, koken, enz.
- 3 Hy moet de thiende, die hem deugdelyk toekomt, en ook meer niet, van de Leeken trekken.
- 4 Hy moet alle pracht, en ydelheit schuwen, en zyne inkomsten tot het bewyzen van barmhartigheid aan de elendigen besteeden.
- 5 Zyn huis moet na by de plaats zyn, daar men gewoonlyk vergaderd, op dat hy in de zelve, zonder gezien te werden, zou kunnen gaan.
- 6 Hy moet zich zelven veel meer, dan andre gewoon zyn, wasschen; bezorgen, dat zyn spyze en drank zuiver zy, en zich van zyne Vrouw, wanneer hy zynen dienst waarnemen moet, onthouden.

7 Hy moet niet alleen het tweede Deel van den Zundavastauw, gelyk de Priefsters, van buiten kennen, maar ook een grondige kennis van de oordeelende Sterre-kunde, en van de natuurlyke Wysgeerte, ten bewyze dat hy hen in kennisse verre te boven gaat, hebben.

8 Hy moet sober en zeer matig in alles zyn.

9 Hy moet niet anders, dan God, vreezen.

10 Hy moet ider mensch over zyne misdaden berispen, zonder imand, hoe groot hy ook is, te verschoonen.

11 Hy moet groot onderscheid tusschen alle ware, en valsche, of ingeelde openbaringen maken.

12 Hy moet zich over Gods barmhertigheid verwonderen, en het geheim houden, als die hem zyne heerlykheit, by zyne gezichten en openbaringen des nachts, mededeeld.

13 Hy moet bezorgen, dat het H. Vyer, dat van den Hemel gekomen is, onderhouden, en ontfteeken werde, ter tyd toe dat het vyer de wereld verteeren zal; ook moet hy, neerstig op dat H. Vyer lettende, altyd zyne gebeden daar ontrent doen.

Dezen Zundavastauw werd van de Priefsters zeer naeukeurig bewaard.

De Gauwren zyn ook gewoon aan God Sandal-Hout, en andre welriekende houten op te offeren, en dat aan de Priefsters, tot onderhouding van 't H. Vyer, om daar door de vergeving van hunne zonden te verkrygen, of ook wel geld, om het daar voor te kopen, aan de zelve te geven, op dat dit H. Vyer noit uitgaan en altyd even als 't vyer op den Altaar der Joden, (waar van wy Levit. VI. vs. 13. lezen, en waar van dit Zertoof, zoo wel als de Vettaalle Maagden, wel zouden kunnen ontleend, en Moses schriften gelezen hebben) brandende blyven mag; hoewel de Priefsters dat ook wel tot onderhoud van hunne huisgezinnen gebruiken.

Wanneer de Gauren dit H. Vyer, dat hen de Priefsters nu en dan vertoonen, zien, beelden zy zich in als herboren, en van hunne zonden gereinigt te zyn.

Zoo ras ook een van hunne Kinderen geboren is, zoekt de Priester, of Daro, volgens de gronden der oordeelende Sterrekunde, een zeker huis des Hemels (zoo zy dat noemen) om 't Kind's geluk, of ongeluk daar by te raamen, en daar uit dan aan de Moeder van 't Kind aan te toonen, wat naam zy het volgens zyne uitrekening, op dat huis des hemels slaande, en by hem opgesteld, geven zal. En

Offerhanden der Gauwren aan God.

Hebben
ook een
soort van
Doop.

En dit is by hen, gelyk den doop by ons, hoewel zy noch deze byzondere wyze van doop of wassching hebben; te weten, dat de Priesters wat schoon water in de bast van een gewyde boom, Holus genaamd, doet, welke boom in de Stad Jedd gevonden werd, alwaar op de Berg Albors 't H. Vycr zedert Abrahams tyd (zoo zy zeggen) al gebrand heeft, en noch brand.

Uit de schors nu van deze boom, wel eer door *Zertooß* gezegend, werd dat water op 't Kind gegoten, waar by zy dan een gebed voegen, op dat het van alle zync zonden mag gereinigt werden.

Gelyk zy veel werk 'er af maken, om heilig, kuis, en zedig te leven, alzoo zyn zy gewoon alle die gene, die onder hen in den staat der genade, of buiten zware zonden, en dus, volgens het oordeel der meeste, heilig sterven, in een groote zaal te brengen, en die daar te

balsemen, een eere, die noit aan grove zondaaren by hen geschied.

Tusschen de Gauwren in Suratte, en in Persien, werd eger groot onderscheit gemaakt. Ook zegt men, dat die in Persien een zeer godloos ontugtig Fecst hebben, waar in zy gewoon zyn, alle lichten uit te doen, en de eerste die hen voorkomt, zonder eenig onderscheit zelf tusschen hare naaste bloedverwanten op die tyd te maken, bekennen.

Hier by nu berustende, meynen wy het voornaamste, dat afzonderlyk tot de stoffe van dit Comptoir behoord, hier nedergesteld te hebben, weshalven het nu tyd werden zal, om in 't gemeyn van de zaaken van Suratte te spreken, dat wy nu onder een verhaal van de levens der groote Mogols, zoo verre wy dit van de grond af opbaggeren kunnen, voorgenomen hebben te doen.

L E V E N S
D E R
G R O O T E M O G O L S ,
O F D E R
K E I Z E R E N
V A N
H I N D O E S T A N .

E E R S T E B O E K .

T W E E D E H O O F T S T U K .

Oorspronk der Mogolders. Oets, een dapper Vorst. Uit welken de Turken gesproten zyn. Zenzi-Chan vernield by na al de Mogolders. Doch zy berleven in Koning Jeldocz-Chan, en zyn Nazaaten, Pertân Bhadoer werd A. 970 uit Delligejaagd. Tsin-gis-Chan, een vermaard Vorst ontrent A. 1187. Wird Koning der Mogolders. Veroverd een groot Deel van China en van Persien. Zyn Ryk onder zyn vier zoonen verdeeld. Hoktay-Chan een dapper Vorst. Die A. 1242 stierf. Gajung-Chan, A. 1242 tot A. 1247. Mango-Chan, A. 1247. Zyn groote daden. Gevolgd A. 1260 door zyn Broeder. Hoelako-Chan's Nazaaten in Assyrien A. 1266. Koblay-Chan volgd A. 1268. Veroverd A. 1278 een groot deel van China. Timoer de 1ste A. 1298. Keizers van Tartaryen van A. 1306 tot Timoer de 11de A. 1370. Mier 'Timoer de 11de, of Tamerlaan, A. 1370 Keizer, en 11de groote Mogol. Zyn geboorte-plaats, en geboorte A. 1335. Zyn naam, en des zelfs beteekenis. Verdichtzel ontrent zyne geboorte. Bezigheid in zyn jeugd. Zeldzaam voorval. Staatkundig namaals by hem gebruikt. Zyne overwinningen. Veroverd A. 1370 Samarcand, 't beginzel van zyn Ryk. Zyn deugden en Godsdiens. Veroverd het Ryk van Cabulestan. Persien, gebeel Tartaryen, en Bagdad. Trok A. 1399 weer na Indiën. Vind veel tegenstand. Zoo dat hy best keurde af te trekken, 't geen door een Muildryver belet werd. Hy overwind Rana. En werd meester van dat Deel van Indiën. Aanleiding van zynen Oorlog tegen Bajafet de 11de. Hy tast hem in de vlakke van Ancyra aan, en krygt hem gevangen, dat by hem in een yzere koy zou omgedragen, of schamper hebben behandelt, blykt niet in de Mogolse Chronyk. Waarom wy 't voor een verdichtzel opnemen. Bajafet's dood. Dood van Mier Timoer. Zyn onderdom, regeertyd, en sterf-jaar A. 1405. Zyn zoonen. Miroen-Sjah, Keizer, en 11de groote Mogol, A. 1405. Was zoo ontzagebelyk niet als zyn Vader. Hy werd gevangen door de Koning van Cascar. Diens edelmoedigheid by met wreethcit beantwoord. Die oorzaak is van beider dood A. 1408. Zyn Regeer-tyd. Zyn Zoonen, en hun gevallen. Mirzah Seyed, 111de groote Mogol, A. 1408. Wat Seyed beteekend. Verscheide naamen van dezen Vorst. Wird in de Mogol'sche Chronyk niet gevonden. En dus ook niets van zyne daaden. Zyn dood A. 1447. Pier Mohammed 11de groote Mogol A. 1447. Misflag in 't Opschrift onder zyn Afbeeldzel. Zyn Ryk. Zyn dood A. 1452. Is mede in de Chronyk der Mogols niet bekend.

Oor-
spronk
der Mo-
gols.

DE groote Mogols zyn afkomstig van de Tartaren, die China overheerscht hebben.

1. De oudste van dit geslacht, dien ik heb kunnen opdeven, is *Mogol-Chan*, die vier zoonen had, *Cara*, *Azi*, *Cur*, en *Oets*, van welken de Turken afkomstig zyn.

2. Na hem volgde zyn zoon, *Cara Chan*, of de zwarte Hertog, en na den zelve zyn Broeder.

Oets, een
dapper
Vorft.

3. *Oets*, die anders ook wel *Ogoets*, en *Ogoer-Chan*, dat is, Hertog *Ogoer* genaamd werd. Deze onderwierp zich al de Tartaren, en Mogolders, nam niet alleen China; maar ook Bochara, in het Usbeeks Tartaryen, en Turkestan, in. Hy verdeelde de Turken ook in byzondere Natien, als, *Vigoer*, *Kaukeli*, *Kiptsjac*, *Karlic*, *Chalari*, enz. Deze Vorft had zes zoonen, *Conu*, *Ay*, *Jeldoez*, *Tak*, *Tengis*, en *Toerok*, uit welke de vierentwintig stammen der Turken en Turkomanen voortquamen.

Uit wel-
ken de
Turken
geproten
zyn.

4. Na zyn dood quam in zyn plaats zyn zoon *Conu*, van andre *Coen* genaamd, een Vorft, die zeventig jaren over de nagelate Ryken van zyn Vader heerschte.

5. Hy wierd gevolgd van zyn Broeder, *Ay*.

6. Na dezen quam zyn Broeder, *Jeldoez*.

7. Toen trad zyn zoon *Mankeli*, een dapper Vorft, op den throon.

8. In *Mankeli's* plaats quam zekere *Tangeri*, die, zoo men voorgeeft, wel honderd en thien jaren regeerde, waar uit ligt af te nemen is, hoe lang die Vorft moet geleefd hebben.

Zenzi-
Chan ver-
nield by
na al de
Mogol-
ders.

9. *Fulchan* volgde na hem; wel een zeer srydbaar, doch te gelyk een zeer ongelukkig Prins; want hy wierd op een en de zelve tyd van *Zenzi-Chan*, Koning der Tartaren, en van *Toer*, zoon van *Feridoen*, Koning van Persien, niet alleen beoorlogd; maar ook t'eenemaal verdelgd; door welk ongeval het gansch geslacht der Mogolders, 't geen nu ontrent de duizend jaaren in wezen geweest was, by na wierd uitgeroeid.

Uit de weinige overgeblevenen quamen na eenige jaaren weer ettelijke dappere mannen te voorschyn, die aan 't vermogen van hunne voorvaderen herdenkende, het vervallene weer oprichtten, hunne oude landen weer innamen, en de Tartaren 'er uit dreven.

A. 970.
Dog zy
herleven
in Koning
Jeldoez-
Chan.

10. Eenigen tyd daar na maakten zy zich zeer vermaard door hun nieuwen Koning, *Jeldoez-Chan*, die een Dochter naliet, *Alan* genaamd, van welke voortgekomen is *Boeskem Salzi*, zoons-zoon van *Jeldoez-Chan*, en stichter van een nieuw, en zeer vermaard Stamhuis der Salziuciden, van welke geweest is de

eerste *Boesendjar*, derde zoon van *Alan*, anders *Boeskem Salzi* genaamd. Deze wierd toen Koning van de Stammen der Turken gemaakt, niet met den naam van Mogol (vermits die toen zeer gehaat was) maar met de Persiaansehe Titel van *Chan*, een Hertog beteecknende. Daar zyn 'er die hem *Buzengir*, en ook wel *Bogan-Chan* noemen, welkers nazaten in een regte linie deze geweest zyn,

2. *Boeka-Chan*.

3. *Tomin-Chan*.

4. *Kaidoc-Chan*.

5. *Boesendjaar-Chan*.

6. *Toenama-Chan*.

7. *Kiel-Chan*; die ook wel den bynaam van *Alan Tsjja-Chan* draagt.

8. *Koelblai-Chan*; die tegen *Altan Chan*, Keizer van China oorloogde.

9. *Pertan Bhadoer*; in welkers tyd zich de Patans, of berg-Koninkjes van Can-dahar, en Cabul, na Indiën begaven, en dat met zulken magt, dat zy, *Bhadoer* sterk geworden zynde, hem niet al-leen in groote engte bragten, maar ook zyn Ryk Delli, ontrent A. 970, ontnamen, en zich Meester van dat Deel van Indiën maakten. Voor dezen *Bhadoer* zyn veele Koningen van Delli geweest, doch welker naam door nalatigheid en agtelooosheit van dat volk, en door de rampen des oorlogs, niet bekend zyn.

Een der zelve veroverde een groot deel van Indiën binnen de Ganges, en, zoo zommige willen, het Ryk van Ballagate, doch, zoo andre willen, de Ryken van Decan, Cuncan, en Ballagate; dat naderhand maar een Ryk onder een Vorft geworden is; mitsgaders eenige andre kleene Landshappen daar ontrent.

Wat voor Patans, of berg-Koninkjes, dit geweest zyn, blykt, om de zelve reden, al mede niet; maar dit alleen, dat eene *Mobhanmed Gajadoddien*, *Garnebem*, en Indiën, van Chosroe, laatste der Stam *Sebntakni*, innam, hem verdreef, en zich dus van de schatting, tot dien tyd toe aan hem betaald, door zyn dapperheit ontfloeg. Ook nam hy *Lahor*, toen noch maar een Dorp zynde, in; en zyne opvolgers hebben ook 't slot van *Agra* met een hegten muur ontrokken.

10. De naaste opvolger uit het vermaard Stam-huis der Salziuciden was *Pifonga Bhadoer*, anders ook wel *Sjekoeb*, dat is de srydbare *Bhadoer*, genaamd.

11. Dezes zoon is geweest *Amoſtan*, van andre *Temoezien*, of, zoo hy zich na zyne vaststelling in zyne Ryken men liet, de wydvermaarde *Tſingis Chan*, die zich A. 1187 begon bekend te maken.

In dit zelve jaar overwon hy *Ung Chan* (uit het geslacht *Cerrit*) Keizer van Tar-

A. 970.

Pertan
Bhadoer
werd A.
970. uit
Delli ge-
jaagd.

Tſingis-
Chan, een
vermaard
Vorft on-
trent A.
1187.

A. 1187. taryen, onder welken Tartarischen Vorft de Mogolſche volkeren, onder hunne byzondere Princen van Kathay, en Kotan, oorspronkelyk van den voornoemden *Boſjenſjâr*, derde zoon van *Alan*, ſtonden, die by dit navolgende voorval van hem afvielen.

Als *Ung Chan* de magt dezer Mogolſche Princen te hoog ſteigen zag, nam hy voor die allenskens te breeken door hen van den andren te ſcheiden; weshalven hy hen hier en daar na toe belaſtte te vertrekken, onder voorgeven van aldaar zyne nadere ordres uit te voeren; maar zy, malkandren kennis van zaken gevende, en niet genegen zich te laten van een ſcheiden, te meer, alzo zy welzagen, waar toe die laſt verder dienen zou, ſtonden oentlyk tegen hunnen Keizer op, weigerden hem ſchatting, en begaven zich na *Carocora*, en de velden van *Bangis*.

Die Koning der Mogolders werd.

Niet lang hier na viel 'er noch een zaak van belang voor, en men beſchuldigde *Temoezien* van eenigen aanſlag tegen het leven van *Ung Chan* geſmeed te hebben. Dit dwong hem dan mede de vlugt na zyn Landslieden, de Mogolders te nemen, by welke gekomen zynde, hy veinsde een openbaring van God, en een Hemelſch gezigt gehad te hebben, waar by hem bekend gemaakt wierd, dat God hem ten Koning over de Mogolders verordineerd had, 't geen zy, volbygelooft, niet alleen als waar aangenomen, maar ook aanſonds opgevolgd hebben, verkiezende hem zeer plegtelyk A. 1187 tot hunnen Koning.

Veroverst een groot Deel van China.

Zoo ras was hy niet tot deze waardigheid verheven, of hy beoorlogde, ook noch in dit zelve jaar, *Ung Chan*, verſloeg hem in de velden van *Tenduc*, veroverde ook, niet geheel China, of *Cathay*, maar alleen dat Deel, 't geen *Caracathay*, dat is, *Swart China*, genaamd werd, nevens verſcheide andre Ryken tot den vloed *Jaxartheſtoe*.

Naderhand maakte hy zich ook Meeſter van al de Horden der Tartaren, en in 't byzonder van de Ryken, *Ketauw*, *Kotan*, *Helan*, *Tangut*, en meer andre voorname Landſchappen daar ontrent, latende zich zedert dien tyd *Tſingis Chan* noemen, onder welken naam hy zich ook de Princen van *Naiman*, *Tadjoc*, mitsgaders die van de ſtammen, *Dezjan*, *Tatari*, *Kabkien*, *Salzien*, en verſcheide andren, onderworpen heeft.

Hy was met de Dochter van den Keizer *Ung Chan*, eer hy uit zyn Hof vlugtte, en van verraad ten onrechte beſchuldigd wierd, getrouwd; maar dit belette hem niet dezen Keizer, na dat hy hem verwonnen had, om zeker te zyn in zyne Regeering, te dooden, en zyn Wyven en Kinderen langen tyd gevangen te houden.

A. 1206 begon hy den oorlog tegen A. 1219. de Chineſen allenskens, vervolgde de zelve met meer nadruk A. 1214, trok toen met een Leger van 400000 Man'er na toe, en veroverde nu en dan eenige brokken van dat groot Ryk; welken oorlog al zyne Nazaaten vervolgden tot het jaar 1278, in 't welke zy, gelyk wy zien zullen, volflagen Meeſters van dat Ryk wierden.

A. 1219 trok hy met een zwaar leger uit Tartaryen na 't Ryk van *Mawaralnahr*, En van Perſien A. 1219. in Perſien, overwon het zelve, en ook *Djelaloddien*, Koning van *Choraſmien*, en *Gilan*, mitsgaders *Niſaboer* A. 1224. verdreef al die Inwoonders van Perſien na *Indien*, trok toen weer na *Cathay*, en ſtierf A. 1228 te *Tangut*, latende zulken vermaarden naam na, dat al de omleggende Vorſten geen Vrouwen, dan alleen uit zyn geſlagt, hebben wilden.

Het Tartariſch Keizer-ryk, dat hy Zyn Ryk onder zyn vier zoonen verdeeld. naliet, beſtood uit *Cathay*, *Perſien*, *Deſcht*, *Kafſjak*, *Choraſmien*, en *Igoer*, al het welke hy ten deelen aan zyn Broeder *Utacin*, dien hy 't Ryk van *Cathay* ſchonk, ten deelen aan zyn vier Zoonen, *Tſjoetsji*, of *Jogi*, *Sjachatai*, *Hoktay*, en *Toeli* verdeelde.

Aan den oudſten, *Tſjoetsji-Chan*, gaf hy alles, 't geen tuſſchen *Choraſmien* en *Sefin*, aan den tweeden, *Sjachatai-Chan*, al het Land, 't geen van *Igoer* af tot aan *Samarcand* en *Bochara* gelegen is.

Aan den jongſten Zoon, *Toeli-Chan*, gaf hy mede eenige Landſchappen, hoewel deze alle maar als Koningen, en Vaſallen daar over heerſchten, maar als Keizer en wettig Succelſſeur van het Ryk liet hy *Hoktai* na.

12. Deze was zyn derde Zoon, die Hoktay-Chan, een dapper Vorst. A. 1228 den Chineſchen oorlog voortzette, en eenen *Altan Chan*, toen een van de magtigſte Vorſten in dat Ryk, overwon, dwingende hem om zyn gevangen niet te werden, zich, met andren van zyn huis, te verbranden.

De Ryken, die hem zyn Vader naliet, waren, behalven *Kitau* en *Kotan*, Vorſtendommen der aloude Mogolſche Princen, ook de Ryken van *Helan*, en *Tangut*.

Hy verdreef naderhand ook de Turken geheel uit Perſien, en nam al de verdere Landen daar omtreeks, behalven *Bagdad*, tot aan *Antiochia* in; hegtende, na zyne te rugkeering, ook een groot deel van *Indien* aan zyn Kroon.

Zynen Broeder, *Chan Sjachatai*, zond hy met een groot leger derwaards; maar die vogt tegen de *Indiaanen* zeer ongelukkig, zoo dat hy 'er ter nauwer nood het leven af bragt; doch zyn Broeder, *Tſjoetsji-Chan*, ſchonk hem, uit medelyden, en om hem over dat verlies te trooſten, *Samar-*

A. 1242. marcand, Bochara, en andre Landen daar ontrent, die zedert na hem met eenen naam het Ryk van Sjachatay genaamd zyn.

Deze Prins, naderhand Christen geworden, liet in Samarcand een pragtigen Tempel ter ere van *Joannes den Dooper* stigten. Hy liet een Zoon na, *Barak* genaamd, en maakte een byzondere linie der Sjachataysche Vorsten, die tot Sojorgot Mesjchan, (by Ibn Arabsjah, *Hoffein* genaamd) afgebroken, en zedert by Timocrlenk, en zyn nazaaten, vervolgd is.

Die A.
1242
stierf

Naderhand herstelde Keizer *Hoktay* de schade, die zyn Broeder geleden had, veroverde verscheide Landschappen in Indiën, en stierf, onder het vervolgen van den Chineschen oorlog, A. 1242, na dat hy twaalf jaaren zeer voorspoedig geregeerd had.

Gajung-
Chan, A.
1242 tot
A. 1247.

13. Zyn Zoon, *Gajung-Chan*, volgde A. 1242 wel in zyn plaats, maar had vier jaaren werk, eer hy A. 1246 het stuk Meester wierd; alzoo zich verscheide andre Princen tegen hem opwierpen. Hy vervolgde wel mede den oorlog tegen China; doch rechte niet veel uit, vermits hy A. 1247 stierf.

Mango-
Chan, A.
1247.

14. Hy liet geen wettige erfgenaamen na; maar verklaarde *Mango-Chan*, zynen Neve, (die een zoons zoon van *Toeli-Chan*, jongste zoon van *Tsingis-Chan* was) tot zynen opvolger.

Zyn
grootte
daaden.

Deze begon zyn Ryk A. 1247, vervolgde mede zeer iverigen den Chineschen oorlog ettylyke jaaren aan een, zond A. 1255 zynen Broeder, *Hoelako-Chan*, met een zwaar heyr na Assyrien, verwoefte geheel Iraac, (of het oude Land der Parthen) Bagdad, Aleppo, en Damafcus; ja te Bagdad ging het moorden en verdelgen zoo grouwelyk aan, dat hy zeven dagen lang tegen allerley Sexe woedde, verschoonende zelf niet *Mulfasem*, den 35sten Chalifa van Bagdad, en laatsten Keizer van het geslagt der Abâsiden, welke Vort elendig met voeten vertreden wierd.

Gevolgd
A. 1260
door zyn
Broeder.
Hoelako-
Chan's
nazaaten in
Assyrien,
A. 1266.

15. Hy volgde ook zynen Broeder *Mango-Chan*, van A. 1260, waar in hy stierf, in 't Keizerryk.

Na dien tyd beheerschte *Hoelako* dit Ryk van Bagdad noch eenige jaaren, en stierf in Meragah te Tabrits A. 1266. verdeelende dit zyn Ryk onder drie van zyne Zoonen, te weten, *Abgay-Chan*, *Hiasjemet-Chan*, en *Laudon-Chan*, zoodanig, dat hy Iraac en Mazanderan aan den oudsten, Armenien en Aderbitan aan den tweeden, en Djarbek, of Mezopotamien, aan den derden; maar aan *Nicoedar Og-Chan*, en *Tardjabec-Chan*, geen Landen ter wereld toevees; doch na de dood van *Abgay-Chan*, die

A. 1282 stierf, quam, niet een van zyne A. 1268. zoonen; maar zyn Broeder, *Nicoedar Og-Chan*; in zyn plaats, een Vorst, die den bynaam van *Hbamed-Chan* droeg, en de eerste in dit Ryk het Mohhammedaansch geloove omhelsde, waar in hy A. 1283 stierf.

16. Na *Hoelako-Chan*, die A. 1266 Koblai-
stierf, volgde in 't Keizerryk zyn jonger Chan
Broeder, *Koblai-Chan* eerst A. 1268, volgde A.
1268.
alzoo hy by 't sterfen van zyn Broeder noch te jong was, 't geen de reden was, dat zelf het bestier tot A. 1266 zoo lang aan *Hoelako-Chan*, die anders zyn ouder Broeder niet zou gevolgd hebben, stond, zonder dat de bestierder van het Keizerryk van A. 1266 tot A. 1268 gemeld werd.

Deze *Koblai-Chan* beoorlogde de Chi- En vero-
nefen niet alleen zeer dapper eenige jaa- verd A.
ren aan een; maar veroverde A. 1278 1278 een
ook een groot deel van China, verdreef groot deel
den Koning *Facfar*, nam alle de Landen na. van Chi-
om de Zuid van China in, en zond zelf ook troepen na Japan, Bengale, en na het Eyland groot Java, en Sumatra, dat toen mede onder Java gerekend wierd. Immers blykt ons klaar uit het verhaal van dien beroemden Reyziger, *Marcus Paulus*, den Venetiaan, dat beyde deze Eylanden onder de Regeering van dezen Vorst A. 1269 mede onder zyne oppermagt stonden.

17. Wanneer deze *Koblai* gestorven is, blykt niet; maar wel dat hy A. 1298 Timoer
vervangen is door eenen *Timoer* de Iste A.
1298.
niet *Timoer-Lenk* (beter met de naam van *Tamerlaan* bekend) maar een ander.

Zommigen houden hem voor *Koblai-Chan's* zoon, andren voor zyn Broeder *Mango-Chan's* zoon, of voor *Koblai's* Neve. Hy heeft mede in de agt jaaren, die hy leefde, grootte daaden verricht, die wy, alzoo zy tot ons oogwit niet dienen, voorbygaan, vergenoegd zynde alleen zyn sterfjaar, A. 1306, aan te teekenen.

Deze vyfdappere navolgers van *Tsingis-Chan* hebben China niet lang beoelgd; maar 't zelve door kunnen onvermoeden yver eindelyk ten grootsten deele veroverd.

Na dezen Timoer zyn 'er noch vier Ses Kei-
andre van de zelve stam geweest, welker zers van
naamen, en bestier-tyd, aldus voorko- Tarta-
men. ryen van
A. 1306
tot Ti-
moer de
Iide A.
1370.

18. *Hasdoe-Chan*, *Timoer's* zoon, re-
geerde van A. 1306 tot 1330.

19. *Merdoe-Chan*, *Timoer's* tweede
zoon, van A. 1330 tot A. 1354.

20. *Gazia-Chan*, zoon van *Merdoe-
Chan*, van A. 1354 tot A. 1360.

21. *Hoeloch-Chan*, *Gazia-Chan's* zoon,
bestierde 't Keizerryk van A. 1360 tot A.
1363.

22. *Boesendjaar* de Iide, Broeder van
Hoe-

A. 1280. *Hoeloch-Chan*, volgde A. 1363 in zyn plants.

23. En regeerde tot A. 1365, na welken op dit zelve jaar *Sojordjot Mesj-Chan* gevolgd is.

Deze, een der naaste bloedverwanten van *Boesendjaar* de Ilde, en bevorens maar Vorst van *Sjachatay*, drong 'er zich in, schoon *Boesendjaar* een Zoon naliet, alzoo die noch minderjarig, en niet in staat was om het Keizerryk noch te bestieren. Hy werd by de Mogols voor een van hunne oudste Voorvaderen, en by zommigen voor den rechten grondvester van den Mogolischen Stam gehouden; maar vermits ik uit 't Ryks-zegel der grootte Mogols klaar bespeur, dat niet hy, maar *Timoer* de Ilde, of de grootte *Tamerlaan*, als hun grondvester gesteld werd, zal het ons genoeg zyn, maar alleen hier aan te teekenen, dat deze *Sojordjot* als een dapper held tot A. 1370 het Ryk bestierd heeft, en door

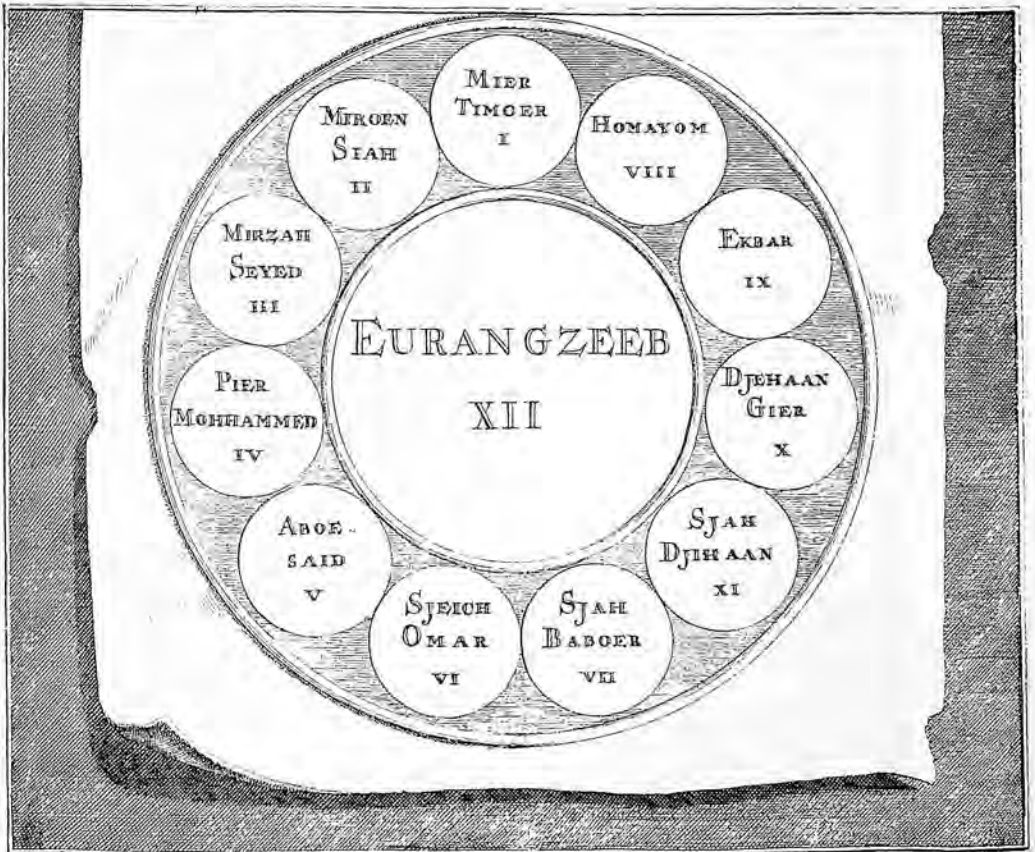
24. *Mier Timoer* de Ilde, of *Timoer-*

Lenk, dat is, den *kreupelen Timoer* (by ons uit de schriften der Arabiers, Turken, enz. zyne vyanden, en beschimpers, met de naam van *Tamerlaan*, beter bekend) in de bestiering van het Keizerryk in dat zelve jaar gevolgd is.

Deze grootte Man, verdiend, dat wy van hem, als grondvester, en eersten, die onder de Hindoeftanische Keizers geteld werd, wat breeder, dan van de vorige Vorsten, spreken, om dat ons eigentlyk oogwit was de levens der grootte Mogols, zoo verre die ons bekend zyn, te beschryven.

Dat hy de grondvester van dit beroemd Stamhuis zy, blykt uit het Ryks-zegel der grootte Mogols, (zoo als wy dat met onzen gezant, de Heer *Aricbem*, waar van wy hier na breeder spreken, bekomen hebben) waar in hy aldus voorkomt, en waar in men groot onderscheid met dat zegel vinden zal, dat ons *Tavernier* Fol. 172 van zyn 2de Deel vertoonnd.

A. 1370. *Mier Timoer* de Ilde, of *Tamerlaan*, A. 1370 Keizer. En iste grootte Mogol.

Men ziet daar, dat zy hem als den eersten Stamhouder boven aan zetten, en dan na de linkerhand af, tot *Sultban Baboer* toe, dien zy benedenrecht tegen over *Mier Timoer* plaatzen, tellen, dat

zy dan weder ter rechterhand van boven af beginnen, aan die zyde met *Sjab Djebaan* eindigen, en den laatsten van dien tyd, *Eurangzeeb*, in 't midden plaatzen.

A. 1370.

Wiens Zoon deze *Mier Timoer* geweest zy, daar over zyn ook verscheide gedachten. Zommige beschryven hem als den Zoon van zeker Vorst van *Sjachatay*, Og genaamd, hoedanig hy in zekere verdichte levensbeschryving van *Tamerlaan* voorkomt, alwaar hy verder als een Prins, die eerst de Moscoviten, daar na de Chinesen, naderhand de Turken, onder hunnen Oppervorst *Bajafeth*, en eindelyk den Sulthan van Egypten, beoorlogd en overwonnen heeft, beschreven werd. Een beschryving, waar in ons niet veel aanmerkenswaardig voorkom, behalven dat alles zeer slegt, en de tyd, op welke die zaken voorvielen, niet eens aangeteekend werd. By al 't welke dan sommigen noch voegen, dat zyn oude Vader hem 't Ryk al vry vroeg, en toen hy noch zeer jong was, maar met groot berouw kort daar na, overgaf.

Andren weder hebben hem als een Harders Zoon beschreven, onkundig zynde in de levenswyze der Tartaren, welker Rykdommen in 't Vee en de menigte van dien bestaan, en dat zoo wel onder de grootsten als onder den gemeenen Man, van waar het dan ook komt, dat jonge Princen by hen het voor geen schande, maar voor een eere, en bewys van hun vermogen rekenen, het Vee te hoden.

Ibn Arabsjah, een vleyer der Turken (gezworen vyanden van *Mier Timoer*) beschryft hem, zonder eenige de minste grond, als een Roover; maar dit doet hy alleen, om de Turken niet aan den hals te krygen.

Sjeriefeddien Aali, een Persiaans Schryver van *Yezd*, onlangs in 't Frans vertaald, en een tyd-genoot van *Mier Timoer* (dien hy *Timoer Bec* noemd, een benaming, die ik nergens in de Mogolsche Chronyk ontmoet, daar hy altyd als *Mier Timoer* voorkomt) beschryft hem als den Zoon van *Emier Tragay*, en van *Tekine Catun* zyn wettige, een zeer kuische en schoone gemalin, die hem in 't vlek Sebzy, in den omtrek der muuren van de groote en vermakelyke Hoofdstad *Nech* gelegen, A. *Hegiræ* 736 of ontrent A. C. 1336 baarde.

Daar zyn andren, die, om zyn eere te bezwalken, voorgeven dat hy de Zoon van een Schoenlapper, of Karman, ja maar een Stal-knegts Zoon, en in zyn jeugd een Muildryver, Harder, of een Roover geweest zy, die, zich met het rooven van een Schaap op zekeren tyd te buiten gaande, door een Harder met twee pylen gewond wierd, aan zyn schouder en aan zyn been, waar door hy na dien tyd kreupel geweest zou zyn. Verdichtzelen van de Turken, en Ara-

biers zyne quaadaardige vyanden: want A. 1370. schoon het waar is, dat hy kreupel ging, zoo had het zulken reden niet.

Het allerwaarschynelykft wat ook *Sjeriefeddien* hier afleggen mag, was hy de Zoon van *Boesendjaar* de Ilde, die hem 't Ryk wel naliet; maar *Sojordsjot* (of *Soyorgat*) de Oversten van 't Heyr op zyn hand hebbende, drong zig, dewyl *Timoer* nog te jong was om zyn Vader te volgen, 'er in, egter met die bescheidenheit, dat hy hem, dien hy van zyne Erf-landen niet berooven wilde, eerst als zyn eersten Vefier of Omrah, en daar na zoo lang als zyn Veldheer gebruikte, tot dat hy hem eindelyk ook als wettig bezitter van 't Keizerryk na hem verklaarde, voegende by de Ryken van zyn Vader ook dat van *Sjachatay*, schoon *Sojorgot*, gelyk wy in 't vervolg zien zullen, zelf wel Nazaaften had, die hy 'er had konnen indringen.

Indien men volflagen geloof mag geven aan zekere *Tariech* ul *Mogoel*, of Chronyk der Mogols, waar in zyn leven na hunnen trant beschreven werd, (waar van een uittrekkel in 't Franfch, dog in veel zaken zeer gebrekkelyk, door den *Jesuïet*, *F. Catrou* uitgegeven is) wierd hy A. *Hegiræ* (of in het jaar van Mohammed's vlugt) 769, en na de rekening der Christenen A. 1391, of zoo andre stellen, A. 1366, te *Casch*, een groot vlek, in een Landvoogdy van *Tartaryen*, aan gene zyde van de *Rievier Oxus*, en in het Oosten met de naam van *Abiamoe* bekend, en niet te *Samarcand*, gelyk sommige schryven, of elders, dog 't waarfchynelykfte A. 1635 a 1636 geboren.

Andre stellen zyn geboorte-jaar op A. 1405, en zeker Arabier, *Al Houssein*, beschryver van zyn leven, op A. 1398, dog wy houden ons aan 't eerste, om verscheide redenen.

Hy wierd op zyn *Tartariſch*, of zoo andre zeggen, op zyn *Persiaanſch*, *Timoer-Lenk* genaamd. *Timoer* beteekend in het *Tartariſch* yzer, om dat deze Vorst zich altyd in 't midden der wapenen bevond, waar na zich de zaaken van zyn jeugd af (als by een vooruitgezicht,) zekerlyk zullen gefchikt hebben. *Lenk* beteekend kreupel, en deze bynaam droeg hy, (niet gelyk zommige zeggen) om dat hy zoo ter wereld quam; maar de Turken en Arabiers noemen hem zoo uit veragting, hoewel hy door een zwaren val kreupel geworden was.

Gelyk nu de *Oosterlingen* onder al hunne verhaalen gemeenelyk het een of 't ander verdichtzel mengen, alzoo meld deze Chronyk ook zekere omftandigheid ontrent zyne geboorte, die vry wat bot verdicht is.

Zyn

Zyn geboorte-
plaats en
geboorte,
A.C. 1335.

Zyn naam, en
des zelfs
beteekenis.

A. 1370.
Verdicht-
zel ont-
rent zyne
geboorte.

Zyne Moeder ſcheen, toen zy noch ongehuwd was, alzwanger te zyn, waar over de Vader van deze Princes zeer verwonderd, en zoo verftoord was, dat hy voorgenomen had om deze ſchande van zyn huis in 't bloed van deze Dochter af te waſſchen; dog zy, haren Vader te voet vallende, gaf hem in alle oprechtheit zoo wel hare onſchuld, als hare verwondering over een geval, 't geene zy niet begrypen kon, te kennen, alzo zy zeyde van geen man ooit bekend te zyn, en ontrent deze ganſche zaak niet anders vernomen te hebben, dan dat op zekeren tyd een Zonneſtraal door een reet van haar kamer-venſter op haar lichaam zoo ſterk geſchienen had, dat die, als in 't rond daar op loopende, haar alſcheen te liefkoozen, en met een kleed van Hemelſch licht en ſtraalen te overdekken.

De Vader met dit verhaal vergenoegd, en daar van alſopgetogen, voorzag, by dieper naſpeuring van dit geheim, hier uit, dat het Kind, dat op zulken werking van de Zon uit zyn Dochter ſtand voort te komen, ook zekerlyk een groote luifter en glorie aan 't Stamhuis zyner Voorouderen toebrengen zoude.

Een verdigtzel, dat van de Moeder van *Tſingis-Chan* tot die van *Timoer-Lenk* ſchynd overgebragt, en ook ten deele van de naam van *Timoer's* Vader ontleend, aangezien men den zelven ook wel *Torgay* (dat is bron des lichts, in het Tartariſch) noemde, vermits hy, volgens 't verhaal in die Chronyk, in 't Hof van Hoſſein, een van de Nazaaten van *Tſingis-Chan*, en een Vorſt, die 't Zuider-Tartaryen ontrent de geboorte-tyd van *Timoer-Lenk* innam, een zeer groot gezag had, te meer, alzo hy dezen Vorſt zeer na beſtond. Hoe wel *Ibn Arabsjah*, dezen Hoſſein voor een en de zelve met *Sojordjot*, dien wy te voren anders beſchreven hebben, houd.

Bezigheid
in zyn
jeugd.

Volgens dit verhaal wierden de Mogoliſche Princes van ouds ook in 't veld, en onder 't Vee, waar in te dier tyd hun Rykdom beſtond, opgevoed.

Dit was dan ook *Timoer-Lenk's* bezigheid in zyn jeugd, maar zoodanig, dat hy van al de jongens en kinderen van zyne Landſtrek als Vorſt der Harders, aan welken zy ook al hunne geſchillen verbleven, erkend wierd, behalven dat men van jongs af in hem klare blyken zag, dat hy geboren was om te gebieden.

Op zekeren tyd egter ſpatte hy in deze zyne magt over de Kinderen zoo verre uit, dat hy een zyner onderdaanen, die een beest geſtolen, en daar over wel ſtraffe, maar juist zoo zwaar niet verdiend had, empaleeren liet. d'Onfers van dezen jongen zогten dit wel te wreeken; dog zy, met allen, die zy byeen-

gezameld hadden, wierden in roete geſlagen.

Naderhand met zyn onderdaanen in getal ſterk toenemende, wierd hy genootzaakt meer land voor zich op te zoeken, weshalven hy beſt dagt zekeren Sulthan Mohammed, zyn naaſten buurman, aan te taſten, en hem, was 't mogelyk, zyn Hoofdstad af te nemen; maar dit ging zoo glad niet, als hy zich verbeeld had: want hy wierd deerlyk geſlagen, zyn ganſch Leger verſtroid, en hy genootzaakt in zeker Dorp een aalmoes te gaan bedelen, tot dat hem zekere oude Vrouw in haar huis nam, en aan den uitgehongerden *Timoer-Lenk* cenige gekookte ryſt in een kleene ſchotel te eten gaf.

Hy nam de ryſt, door zyn grooten honger zich geen tyd, van ze te laten koud werden, gunnende, uit het midden van die ſchotel, maar brandde zich zoo deerlyk aan de handen, en voor al aan de mond, dat hy in weerwil eenige tyd met eten ophouden moeſt.

De oude Vrouw, die dit ſpel almees-
Zeldzaam
milende aanzag, zey tegen hem: *Waar-voorval*
om eet gy niet, Zoon? Om dat ik my,
zeyde hy, de mond gebrand heb, door dien
de ryſt noch te beet is. Dit is, zey die
Vrouw, *om dat gy begonnen hebt uit het*
midden, daar zy 't beeftſte is, en niet aan
de kanten, daar zy 't eerſte koud werd.
Het is daar mede, zey die Vrouw, *even*
eens als met een Land, dat men gerne ver-
overen zou, gelegen. Zoo men daar in wor-
deren wil, moet men niet eerſt de Hoofdstad,
of 't midden des Lands, maar veel eer de
kanten en zoomen, daar 't op zyn zwakſte
is, aantafſten, en na dat men Meeſter van
de kanten en zoomen des Lands geworden is,
zal men allenkens ook de Hoofdstad, en 't
midden wel mede vermeeſteren. Even zoo
is het ook met deze ryſt gelegen, die in
de ſchotel, en die u nu noch te beet is. Be-
gind met de kanten eerſt, en ik verzeker u,
gy zult allenkens ook van 't midden wel
Meeſter werden.

Hy nam 'er de proef af, bevond ze goed, en verzadigde zich in korten tyd.

Dit verhaal van deze oude Vrouw was hem toen niet alleen een heilzaam mid-
del, om met zekerheit, zonder zyn
mond te branden, te eten; maar het was
hem ook een onveranderlyke leſſe, om
zich daar van altyd in 't veroveren van
Landen te bedienen, beginnende eerſt
met de buiten-kanten, en zoo allens-
kens na het midden des lands naderende.

Staatkun-
dig by
hem ge-
bruikt.

Het vorig geval echter ſchrikte hem
geenzins af; maar hy begon zynen aan-
leg nu op een andre wyze, en volgens
de gronden, hem door die oude Vrouw
voorgeſchreven, en wierd eindelyk na 't
winnen der buiten omgelegene Landen,
ook van de Hoofdstad Meeſter.

Zyne
overwün-
ningen.

A. 1370.

De stoutheit van deze Harders, en hun Hoofd, quam ter ooren van *Hoffein*, Koning van die Landstreek, daar *Timoer-Lenk* zoo den baas speelde, en de voortgang van zyne wapenen, by dit verslaan van *Mohammed*, zynen nabuur, maakte hem zoo jaloers, dat het hem tyd dagt daar in te voorzien.

Hy oordeelde best dit met weinig, dog van zyne best geoeffende troepen te doen; maar alles viel tegen *Hoffein's* gedachten uit: want hy wierd zoodanig van *Timoer-Lenk* geslagen, dat hy zyn Kroon met zyn leven verloor.

Na dien tyd versterkte hy zich meest in zyne Ruitery, voorziende, dat hem die in zyne veroveringen de meeste dienst zou kunnen doen.

Veroverd
A. 1370.
Samar-
cand, 't
beginzel
van zyn
Ryk.

Hy wierd zonder eenige tegenstand ook van de groote Stad *Samarcand*, (die onder *Hoktai-Chan* al onder dit Ryk behoorde, dog 'er weer afgescheurd was) Meester, en vestigde hier na dien tyd de Setel van zyn Ryk, vergaderende daar in alle de schatten van 't Oosten en het Westen, voor zoo verre hy dat veroverd heeft.

Van de verovering van dit *Samarcand*, die, volgens deze Chronyk, A. Hegiræ 771, of A. C. 1370 voorviel, itellende *Mogolders* het begin van zyn Ryk, wanneer hy 35 jaaren oud was, een leeftyd op welke *Alexander de Groot*, by hen *Iskender Dsulcarnajim* genaamd, zyne veroveringen voleindigde; maar *Alexander* vond een Kroon, en wierd 'er mede geboren; dog *Mier Timoer* moest ze noch (zoo dit verhaal in allen deelen waar is) gaan zoeken.

Van dezen Vorst dan, 't zy hy noch eerst na een Ryk zoeken moest, 't zy hy, 't geen ons veel waarschynelyker voorkomt, als de zoon van *Boesendjaar* de IIde, opvolger van zyn groot nagelaten Keizerryk in *Sjeridjor's* plaats (die 'er zig voor een tyd indrong) geweest is, werd in het algemeen getuigd, dat hy een groot liefhebber van de voorzeggingen uit de Sterkunde, matig, rechtvaardig, Godsdienstig, mild, en een uitstek van andre deugden geweest is, wat ook zyn vyanden van hem mogen zeggen.

Hy zey, dat de mildadigheit een mensch het naaft na God dede gelyken, dat hy dien dag niets verricht had, als hy niet deze of gene gift aan iemand gedaan had.

Zyn
deugden,
en Gods-
dienst.

De *Mogolders* verhalen, dat hy ook een zeer ieverig *Mohammedaan* geweest is, (gelyk ook *Sjeriefeddien Aali* in zyn leven van *Timoer Bec* zegt) maar het waarschynelykste komt ons voor, dat hy in 't eerst noch Heidenisch, en van den byzondren Godsdienst van *Tjingis-Chan* geweest is, die, gelyk hy aan 't *Mogolisch*

Stamhuis ook zoo eigen was, God als den eeuwigen onzienlyken en Almogenden, wel zonder eenig onderscheit van Perfoonen, maar echter met verachting van alle de droomeryen van den Alcoraan, aanbad, zynde een vyand zoo wel van de *Mohammedaanen*, als van de *Afgodendieners* geweest.

Men wil zelf, dat de *Gemalin* van *Tjingis-Chan* een *Christinne* geweest zy, en dat zy hare Kinderen zeer sterk aangemaand heeft, om achting voor de *Christenen*, en kunnen *Godsdienst*, te hebben.

Dezen *Godsdienst* van zyn Voorzaaten, waar in hy God als het eenig opperwezen, met verachting der *Afgoden*, en der leere van *Mohammed* diende (schoon te dier tyd al veel *Tartaaren* *Mohammedaans* waren) volgde *Mier Timoer* mede zeer stipt, schikkende zich verder na de *Wet der nature*, die in 7 a 8 geboden, die met de *Wet der 10 geboden* veel overeenkomst had, bestond. Maar gelyk hy de *Afgodery*, en het verbeelden van God door hout, en steen, of iet diergelyks, zeer verfoede, alzoo heeft hem den yver, om de *Afgodery* uit zyne Landen te houden, immers zoo sterk, als zyne heerfsch-zugt, aangezet, om alereerst den Oorlog in *Indiën* te voeren.

Veel zaken, als van zyne verscheidene opgerichte Tenten, of, zoo andre willen, van drierley opgestekene vlaggen, eer hy een Stad veroverde, werden van deze en gene zonder grond verdicht.

Cabul, een van de Noordelyke Steden van *Indiën*, tusfchen *Persien*, *Tartaryen*, en den *Indus* gelegen, en die de naam aan het Ryk van *Cabulestan* geeft, was de eerste plaats, en des zelfs Koning de eerste Vorst van *Hindoestan*, dien hy met kracht aantafte, en met der haast overwon. Hy verwoefte die Stad, en 't ganfch Ryk, en maakte dien Koning aan *Tartaryen* cynsbaat.

Andre Schryvers willen, dat hy on-Perfien, trent dezen tyd *Herat*, en *Corafan*, en, geheel na 't beleg van *Nisjaboer*, ook geheel *Tartaryen*, en *Georgien*, of *Mengrelien* veroverde; dog *Persien* zelf wederftond zyn groote magt lang, en het duurde wel twee jaaren, eer hy Meester, eerst van *Sjiraas*, en daar na van 't geheel Koningryk, ten deele door geweld, ten deele door zoetigheit, wierd.

Van daar voerde hy den Setel des Oorlogs na 't Noorden, en maakte zich in korten tyd Meester van het eene en 't ander *Tartaryen*; doch de zagtheit der lufftstreek, en de oproer van eenige wederfpanningen, herriep hem wel haast na *Persien*.

Hy veroverde niet lang 'er na *Bagdad*, dreef

Veroverd
het Ryk
van Ca-
bulestan.

Perfien,
geheel
Tarta-
ryen, en
Bagdad.

A. 1399. dreef 'er des zelfs Vorst, *Ibn il Awis*, een Mogolder, mede van het Stamhuis van *Ismis-Chan*, zoo als hy 't pas bezat, weer uit, en dwong hem over den Tigris na den Sulthan van Egypten te vlugten.

Gedurende deze tusschen-ichermutselingen konden die van Hindoeftan weer wat adem halen, en zich eenigzins in staat stellen, om *Mier Timoer's* wapenen met wat minder vrees, dan te voren, af te wagten, en zich tegen zulken slaverny, als die van *Cabul* noch drukte, met hun uiterste vermogen te dekken.

Hunne vrees en voorzorge was niet idel: want de oproer van die van *Cabul* herriep *Mier Timoer* (welken naam wy hem voortaan zullen geven, om dat hy zoo in de Mogolsche Gedenkschriften bekend is) wel haast na Indiën, en gaf hem gelegenheid, om dit Land der groote Mogols, nu Hindoeftan genaamd, te veroveren.

Trok
weer na
Indiën.

Hy quam dan, zoo hunne Chronyk zegt, A. Hegiræ 800, of A. Christi 1339 weer in Indiën, na dat hy nu al een man van 64 jaaren geworden was, van welken tyd af men eigentlyk de opkomst van het Ryk der Mogols, 't geen wy voorgenomen hebben te beschryven, beginnen moet.

Cabul was voor *Mier Timoer* niet meer, dan een stap, om in het hert van dat schoone Land, dat tusschen den Indus, en den Ganges legt, en den naam van Hindoeftan gemeenelyk, dog nu eigentlyk die van 't Land des Mogols voerd, in te dringen.

Vind veel
tegen-
stand.

Al dit Land, tusschen die twee vermaarde Rivieren gelegen, veroverde hy; maar vond hier meer tegenstand, dan in de overige van Asien, en voor al by zekeren Berg-Koning, een Heidensch Vorst, die *Rana* genaamd, en midden in 't Land gelegen was.

Hy schreef hem een Brief van bedreiging, verklarende hem verder den oorlog, zoo hy weigerde zyn Vasal te werden.

Op diergelyke dreig-brieven hadden zich wel deze en gene lafhertige Vorsten aan hem onderworpen; maar deze jonge en moedige Prins, die zich weinig aan zyn dreigen kreunde, agtede hem niet waerdig, om op zyn Brief te antwoorden, het beter keurende hem aan 't hoofd van een ontzachlyk en vry talryker leger, dan het zyne, te gemoet te trekken, te meer, alzoo zyn *Ragipoetes* in zyn oog onverwinnelyk waren, gelyk zy doorgaans de roem hebben van zeer goede Soldaten (te weten tegen geheel onbedrevent Indiaanen) te zyn; dog schoon hy van honderd duizend Ruiters voorzien was, en *Mier Timoer* 'er maar

12000 hadde, was 'er tusschen de A. 1399. troepen van *Rana*, en die van *Mier Timoer*, dit groot onderscheid, dat die van den laatsten Vorst zeer wel geoefende Soldaten, en te gelyk onder een Veldheer waren, die, waar hy ook quam, gewoon was te overwinnen, en door die algemeene roep van zyne weergadelooze dapperheit, onverzaagtheit, en groot beleid, alles voor zyne wapenen beven, en buigen dede.

Beide deze Legers waren niet zoo ras in malkanders gezicht gekomen, of de hoofden der Tartaren, door deze groote menigte van Indische Ruitertroepen zeer ontzet, stonden als gered om de vlucht te nemen.

Hebben wy, zeide hy al scheldende op *Mier Timoer*, *dezen rukeloozen niet lang genoeg als een kreupel gediend, dat wy hem in deze laatste slag nu ook noch verminkt aan de handen zullen moeten zien? is het Mier Timoer niet genoeg, dat hy ons gansch lichaam gekorven, en in stukken gesneden ziet, gelyk als het zyne, of wil Hy, dat wy nu ons leven hier ook verliezen zullen in een luchtstreek, die zoo veel van de onzen verschild, en daar de bitte alle die gene, die door de vergiftige pylen der Indiaanen niet omkomen, verveeren zal.*

Deze oproerige taal, het gansch Le-ger doorlopende, veroorzaakte in al de Tartaaren een schikking, en voornemen, om Indiën te verlaten, en, wel verre, van tegen *Rana's* ontzachlyk leger een kans te wagen, maar stil weer na hun Land te keeren.

Ondertusschen was *Mier Timoer* ingestadigen onrust in zyn Tent, niet, om dat hy de menigte van zyn vyanden eenigzins vreesde; maar om dat het hem verdroot, dat hy niet al met hen handgemeen was, voor de rest op de ervarenheit, en kracht der zynen, als hy hen zelf maar bevelen gaf, nu zoo geruft als oit te voren zynde; maar terwyl hy midden in die ongerustheit van geest was, hoorde hy met een groote ontzetting, dat zyn volk, in plaats van met de zelve dapperheit, als te voren te vegten, voornemens was de vlucht te nemen.

Zoo dat
hy best
keurde, af
te trek-
ken.

Noit had hy zulk een voorval bygevoond, en, niet gewoon oproerigen ter neder te zetten, vond hy groote zwa- righeit 'er in, om zoo grooten Leger met een kleen getal bevreesde Soldaten aantastten, en keurde het dierhalven best, liever met een stille trom af te trekken.

De Tenten waren reeds opgepakt, en men begon de bagagie af te voeren, wan- neer zich zeker Muildryver voor den Vorst vertoonde, en, zich voor zyn voeten nederwerpende, zeide: *Men heeft u, ô! Heere, altyd overwinnaar van alle Koningen gezien, geen van welken zich tegen*

't Geen
door een
Muildry-
ver belet
werd.

A. 1399. u heeft durven aankanten. Gy hebt aan Perſien, en Syrien wetten voorgeſchreven, en, na u het Land waar geboorte, met alle de aangrenzende Ryken, zoo dapper onderworpen te hebben, zyt gy verder in ſtaat, om alles te overwinnen. De Tartaren hebben noch nooit hunne vyanden recht leeren kennen, om hun eenigzins te vreezen, om dat zy u alomme tot hun Hoofd hadden; maar wat wil dat zeggen, dat gy uw Soldaaten nu als bevelde, om bevrceft te zyn, terwyl gy hen belaſt af te trekken. Gaat gy vluchten voor een oproerig leger van ongeoeffende en verwyſde Indiaanen, die qualyk gezapend, nooit wel-geoeffend, en van een Hoofd voorzien zyn, dat by U niet te vergelyken is? Gy zult moete hebben, om uw leven zoo te behouden, en, dus voortgaande, zekerlyk het zelve, met al de roem van uwe vorige veroveringen verliezen.

Deze woorden, met een groote vrymoedigheid, en als met een kracht van geestdrijving, en voorzegging, door een gemeen man voorgebracht, hadden de gedaante en ſchyn van een goddelyke aanbazing. Ider beſpeurde op 't aanzicht van zyn makker als een afkeuring van zyn vorige blootheid, en lafhertige vreeze, en *Mier Timoer*, die waarſchynelyk zelf dezen laſt aan dien Muil-dryver gegeven had, bediende zich van deze gelegenheit, om al zyne bevreede benden weer een nieuwen moed in te ſpreken, gelyk 'er aanſonds onder hen een geheel ander leven, met een ſpyt over hunne betoonde kleinertigheid, dooſchitterde.

Hy overwind Rana.

Daar op taſte hy de Indiaanen op het onverwagte aan, verdeelde zyn beſte volk ontrent zekere engte, daar hy den vyand na toe wilde lokken, veinſde daar op de vlucht te nemen, bracht dus de vyand ter plaatſe, daar hy hem hebben wilde, en daar hem zyn groot Leger geen voordeel gaf, vermits het zich daar niet uitbreiden kon. Toen hy hem verre genoeg had, keerde hy wederom met de Sabel in de vuift, hakkende alles van wederzyden, terwyl dezen *Rana* met de zynen tuſſchen beiden was, in de pan.

En werd Meester van dat Deel van Indiën.

Door 't winnen van dezen eenen ſlag werd *Mier Timoer* Meester van dat Deel van Hindoeſtan, dwingende *Rana* de vrede op zulke voorwaarden, als hy hem voorſchreef, aan te nemen, en jaarlyks een zware ſchatting op te brengen. Welk voorbeeld van dezen magtigen en nu verwonnen Vorſt al de mindere Indiſche Koninkſkens zonder eenig bedenken volgen moeſten.

Hy ſtelde in de voornaamſte veſtingen van Indiën Tartariſche Landvoogden, en voor al te Delli, de Hoofd-plaats toen van Indiën, welke veſting onder een

Mohammedaanſchen Patan, of Berg-A. 1400. Koning, ſtond.

Dus vertrok hy zegepralende, en overluden met den ryken buit van het magtig Indiën, weder na Samarcand, gelegt hebbende de grond van een nieuw Ryk, dat alleen, van zoo veel andre veroverde Staaten, in zyne Familie gebleven is.

Ik zal my niet inlaten, om alle byzonderheden van zyne veroveringen, gelyk ik wel zou konnen doen, te melden, maar moet egter van dezen Grondveſter van het Mogols Ryk noch iets zeggen, 't geen hem, en alle van dit Stamhuis, te veel glorie byzet, om het met ſtilzwygen voor by te gaan, behalven dat het tot zyn leven (ſchoon niet als Keizer van Hindoeitan aangemerkt) behoort, ja de grootſte peerl aan zyn Kroon is.

Het is die beroemde overwinning op *Bajaſet* den Iſten, welke ik hier bedoele, en de zaaken, die daar toe de eerste aanbazing van zynen oorlog tegen *Bajaſet* de Iſte.

Hy genoot van alle die groote veroveringen zeer weinig vruchten: want, behalven dat hy zich zelve weinig ruſt gunde, waren 'er nu en dan ook voorvallen, die zyne oorlog-zugt te veel zarden, om ſtil te zitten.

Ibn il Awiſ, van welken wy te voren gezegt hebben, dat hy door *Timoer* uit zyn Ryk van Bagdad na Egypten verdreven was, ley daar den eerſten grond toe.

Deze gelegenheit bekomen hebbende, om zich door hulp van den Sulthan van Egypten te herſtellen, had zich niet ontzien tot Iraac in Perſien in te vallen, alwaar *Mier Timoer* zynen Zoon, *Miroen-Sjah*, tot Landvoogd geſteld had.

Dit quam zoo ras niet ter ooren van *Mier Timoer*, of hy trok, ſchoon reeds zoo oud, met alle wakkerheit, en kracht van geest, die men van een jong en ſterk man verwachten kon, uit Samercand, om hem als een onweder op het lyf te vallen.

Hy verdreef dezen wederſpannigen en vermeten Vorſt niet alleen uit Perſien; maar dwong hem ook ten tweede maal zyn Land te verlaten, na Anatolien te vluchten, en by Sultan *Bajaſet* den Iſten hulp te verzoeken.

Timoer, by deze verovering niet beruſtende, trok na Bagdad's verwoeſting, tot aan Damafcus in Syrien door, welke Stad hy niet alleen innam; maar onderwierp zich ook alles daar omtrecks, makende zich alomme zo gevreesd, dat de Sulthan van Egypten zelf nu voor hem beefde.

Alleen *Bajaſet*, die noch zyne macht niet gevoeld had, ſcheen hem niet te vreezen, alzoohy zich niet ontzag eenige Princen van Caramanien, bondgenooten

A. 1401. ten van *Mier Timoer*, vyandig aan te taf- ten, en de Gezanten, die hem uit *Mier Timoer's* naam vriendelyk tot de vrede ge- noodigd hadden, zeer trots, en veragte- lyk te bejegenen.

De glorie van *Bajafet*, die dagelyks met zyne veroveringen aangroide, maake hem zoo opgeblazen, dat hy zich door de Sulthans van Egypten ook Keizer van Grickenland, en; 't geen noch verwaan- der was, Ilderim, dat is, den donder, of den blixem des Hemels, noemen liet.

Den eersten titel matigde hy zich aan, om dat hy den Griekfchen Keizer *Emanuel*, by zyne belegering van Konftanti- nopel, reeds gedwongen had, om aan de Mohhamdaanen een Voorftad van Konftantinopel over te geven, en daar in een Mosqué, en een Mohhamdaanfch Richter te dulden.

Al deze uitfpattingen van *Bajafet* aan de eene, gelyk *Mier Timoer's* mededoo- gen met zyne verdrukte bondgenooten, en vooral met Keizer *Emanuel*, aan de andre zyde, zyn de voorname oorzaak geweest, dat hy de wapenen tegen hem opgevat heeft, te gelyk ook niet konnende verdragen, dat in Afien, of elders, een ander overwinnaar, dan hy, zyn zou, te meer, dewyl hy voortging met *Emanuel*, die *Mier Timoer's* hulp zeer ernstig verzogt had, te benaauwen, dat al eenige jaaren geduurd had.

Hy rukte derhalven ten eerften na klein Afien, nam Sebaste in, daar *Bajazot's* Zoon, *Oxtobul* niet alleen gevangen, maar ook onthoofd werd, 't geen de oorzaak was, dat *Bajafet* het beleg van Konftantinopel opbrak, en hem tegen trok, om zyn Zoons dood te wreken; hoewel de Marfchalk de *Boucicaut* met 1200 Franschen, die hy by zich had, ook zeer veel toegebracht heeft, om hem van dit beleg te doen afzien.

Hy taft hem *Mier Timoer* nu, dit hoorende, trok met een Leger vol moed dien opgeblazen Vorft tegen, die door zyne overwinningen in Hongaryen, Bosnien, en Croatiaen, en door 't verflaan der Franschen, Burgundiens, Duitschen, en Hungaren in die beroemde slag van Nicopolis (waar in hy *Jan Grave van Nevers*, Zoon van *Philips*, Hertog van Burgundien gevangen nam) nu niet te genaken was; doch gelyk 'er zyn gansch Leger door een ongemeene vreugde bespeurd wierd, alzo was het te verwonderen, en quam het de zynen dierhalven vreemd te voren, dat hy alleen nu zeer stil, en ongeruft was.

Zommige schreven dit aan zyn hooge jaaren, andre aan zyne bekommring over den onzekeren uitflag van deze aan- staande Veldslag toe, die hy nu tegen zoo grooten overwinnaar, en zulken

machtig Vorft, als *Bajafet*, ondernemen A. 1401. zou.

Onder zyne Capiteinen was 'er een, die hem in 't midden van een drom van andre Officieren na de reden van zyne ongeruftheit met eerbiedigheit vroeg.

De reden, zei *Mier Timoer*, van myne ongeruftheit is deze, om dat ik bekommerd ben, of ik onder u allen wel een Man zal kunnen vinden, die bequaam is, om 't gewicht van dat Ryk, dat wy nu gaan over- winnen, te kunnen dragen, en om in *Bajafet's* bestier, als myn Onder-Koning te treden.

Dit antwoord, vol van een vast ver- trouwen van de overwinning, gaf aan alle de Tartaaren een zeer groot moed, tot zoo verre, dat hy het leger van *Bajafet*, dien blixem des Hemels, op de vlakte van Angora, of Ancyra in Ama- sien, by den berg Stella, of in de vlakte van Caiffovaffi, ontrent de grenfen van Bithynien en Galatien, als een andre geeffel Gods, met een groote woede, en geen minder geluk, dan wel eer *Pompejus Mithridates*, den Koning van Pontus aantafte.

De slag duurde een geheelen dag. De lucht wierd met pylen, en de grond met dooden vervuld, alzo de ftryd aan wederzyde zeer hartnekkig, en zeer lang in dien staat was, dat men niet wist, aan wat zyde de evenaar der overwinning zoude overslaan; maar eindelyk raakten de Turken aan het deinzen, en de Tartaarische Ruiters begonnen 'er met de Sabel in de vuift nu zoo louter op in te kappen, dat zy 't gansche leger van *Bajafet* ten eerften in een onherftelbare wan- ordre hielpen, waar door een groote menigte van vlugende Turken nedergesabeld, en niet alleen *Mustafa*, een van *Bajafet's* Zoonen, gedood, maar hy zelf ook met zyn Gemalin, en huis, levendig gevangen wierd, 't geen dan te gelyk den Keizer *Emanuel* volkomen redde.

Men wil, dat dit gevangen nemen van *Bajafet* A. 1401 voorviel, hoewel andre dit een jaar later, en weer andre twee jaaren eer stellen; doch waarfchynlykft is dat A. 1402 gefchied.

Daar zyn 'er drie willen, dat *Mier Timoer*, na lang allerlei zachte middelen be- proefd te hebben, om dezen Vorft te vernederen, en tot eenige erkentenis van de beleefdheden, hem van zynen overwinnaar bewezen, te brengen, ziende, dat alles te vergeefs was, hem eindelyk vraagde wat straf hy hem zou hebben aan- gedaan, indien hy den slag gewonnen, en hem gevangen bekomen had? *ik zou u*, zei *Bajafet* met een groote trotsheit, en verontwaardiging, in een yzere koy ge- zet, en alomme ten spot omgevoerd hebben.

A. 1401. Waar op *Mier Timoer* hem, volgens zyn eigen vonnis, ook even zoo zou hebben gehandeld.

Of
schamper
behandelt
hebben.

Andere zeggen, dat hy, op zekere tyd met *Bajafet* aan tafel zittende, en hem sterk aanzierende, gelacchen, en *Bajafet* daar op zou gezegt hebben, dat hem, nu overwinnaar zynde, niet voegde, en 't niet edelmoedig was, met een gevangen Vorst zoo schamper te lacchen, en hem te bespotten, waar op hy tot antwoord gegeven zou hebben: *ik lacche, ô! Bajafet, niet om U, maar de reden van myn lacchen is over ons beiden, en wel deze, hoe die wyze God den aardbodem zoo wonderlyk heeft konnen goedvinden te verdeelen, van de twee grootste deelen van dien aan My, en U, twee zoo mismaakte menschen, van welke de een kreupel, en de ander scheel is, te geven, daar 'er immers zoo veel andere welgemaakte menschen na den lichame, en van een veel verbeverner, en deugdzamer ziel, als wy een van beyden bezitten, en die deze groote gunst veel beter, dan wy, verdiend hebben, in de wereld gevonden werden.*

Daar zyn 'er ook, die zeggen, dat *Mier Timoer*, uit klein Afien weer te Samarcand gekomen zynde, zagte wegen ontrent *Bajafet* te vergeefs gebruikt hebbende, op zekeren dag belatte, dat men *Bajafet* in zyn yzere koye in her vertrek, daar hy met alle zyne krygsoversten at, brengen zou, en dat hy toen in zyne tegenwoordigheid *Despina*, (die andre *Milieve*, dog andre weer *Maria* noemen) zyne Gemalinne, en Keizerin, de Dochter van Lazarus, den Vorst van Servien, (dien hy, voor zyn huwelyk verflagen, en in stukken gekapt heeft) een buitengemeen schoon mensch, en de liefste van alle zyne Vrouwen, mede had doen komen, die hy niet alleen, als een verachte Slavinne gekleed, hen aan de tafel had doen dienen, maar ook, om hem uitzinnig te maken, en als met geweld te vernederen, de kleederen van haren navel af na beneden toe doen weg snyden, en haar zoo naakt de spys aanbrengen dede.

Dat *Bajafet*, daar door als wanhopig; dog egter niet vernederd geworden; eindelijk tot zulk een dolle hertnekkigheid vervoerd wierd, dat hy, om geen grooter smaadheden af te wagten, zyn hoofd zoo lang tegen de tralien van zyn koy geflagen zou hebben, tot het gebroken, en hy het bestorven was. Waar by nog gevoegd werd, dat de Turksche Sulthans, om dergelyken smaadheit in het toekomende te ontgaan, na dien tyd geen egte Gemalinnen meer genomen zouden hebben.

Andere zeggen, dat hy zich zou vergeven hebben, en hem dit vergif op een veragte wyze door een Slaaf toegeworpen zyn.

Van deze aanmerkenswaardige gevallen vind ik in de Chronyk der groote Mogols, en in 't byzonder in de beschryving van het leven van *Mier Timoer*, geen eene letter aangeteekend, maar wel, dat gelyk hy een zeer goedertieren, en medoogend Prins in 't algemeen was, hy daar van alle bedenkylyke blyken aan *Bajafet*, zyn Gemalin en Kinderen, van tyd tot tyd gegeven heeft, behalven dat het geenzins zyne gewoonte was, gevangen, veel min zoo grooten Prins, die hy alle soorten van beleefdheden bewees, en aan een en de zelve tafel dagelyks met zich eeten liet, in zyn ongeluk te beschimpen, of zulke gevoelige smaadheden zyn onnoofele Gemalin aan te doen.

Wy laten dan ider de vryheid, om daar af het zyne te gelooven; maar zegen volmondig, dat het by ons geen ingang vind, om dat wy het niet leezen in dit naeukeurig verhaal van zyn leven, daar alle andre aanmerkenswaardige omstandigheden in aangeteekend staan, en daar dierhalven ook alle deze, waren zy waaragtig, niet zouden voorbygegaan zyn. Als ook om dat geen der Schryvers, die dit van hem getuigen, ons konnen overhalen, om dit op hun zeggen aan te nemen.

Want het komt my het waarschynlykste voor, dat deze of gene Grick, een bitter vyand van *Bajafet* geweest zynde, dit voor een volkomene waarheit aan de nakomelingen opgegeven heeft, om dien Vorst, die hen zoo bitter geplaagd had, zoo veel meer smaad en schande, door deze aardige vond van bespottung, aan te doen. Immers 't is zeker, dat wy de geloofwaardigste beschryving van zyn leven niet by Turken, Arabiers, of Grieken, maar by de Mogolders, daar zyn Stambuis is, moeten zoeken.

Ik vind alleen aangeteekend, dat *Bajafet*, 't zy uit spyt van overwonnen, en gevangen te zyn, en te blyven, 't zy uit weezin, die hy in zyn leven begon te krygen, 't zy wel om eenige andre ons onbekende reden, zich met vergif, dat hy zelfs by zich had, om 't leven gebragt heeft, welke dood ook niet zeer lang daar na door die van *Mier Timoer* gevolgd is; hoewel die ons met geheel andre omstandigheden, en door andre voorvallen veroorzaakt, als ons de Europeische Schryvers gemcenelyk opgeven, omstandig en klaar in deze Mogolische Chronyk voorgedragen werd.

Hy had (zoo men daar leeft) op straffe des doods aan alle Tartaaren, groot en klein verboden, zich zelve in die bloedige spiegel-schermtufelingen, waar in zich de Ruiters, bende tegen bende, dagelyks bezig hielden, voortaan meer

A. 1401.
Blykt niet
in de Mogolische
Chronyk.

Waarom
wy.

't Voor
een ver-
dichtzel
opnemen.

Bajafet's
dood.

En die
van *Mier*
Timoer.

A. 1401. te oeffenen, om dat 'er door de zelve een groot deel van zyn volk, en meer als door ziekte, quam te smelten.

Ondertuffchen had *Mieroen Sjab*, de derde Zoon van *Mier Timoer*, zonder zig aan dit bevel van zynen Vader en Opperheer te stooren, regelrecht daar tegen aangegaan, stellende zich als Hoofd van zoo een Troep Tartaaren, en slaande tegen een andre met zulken drift, dat 'er aan wederzyden weinigen waren overgebleven.

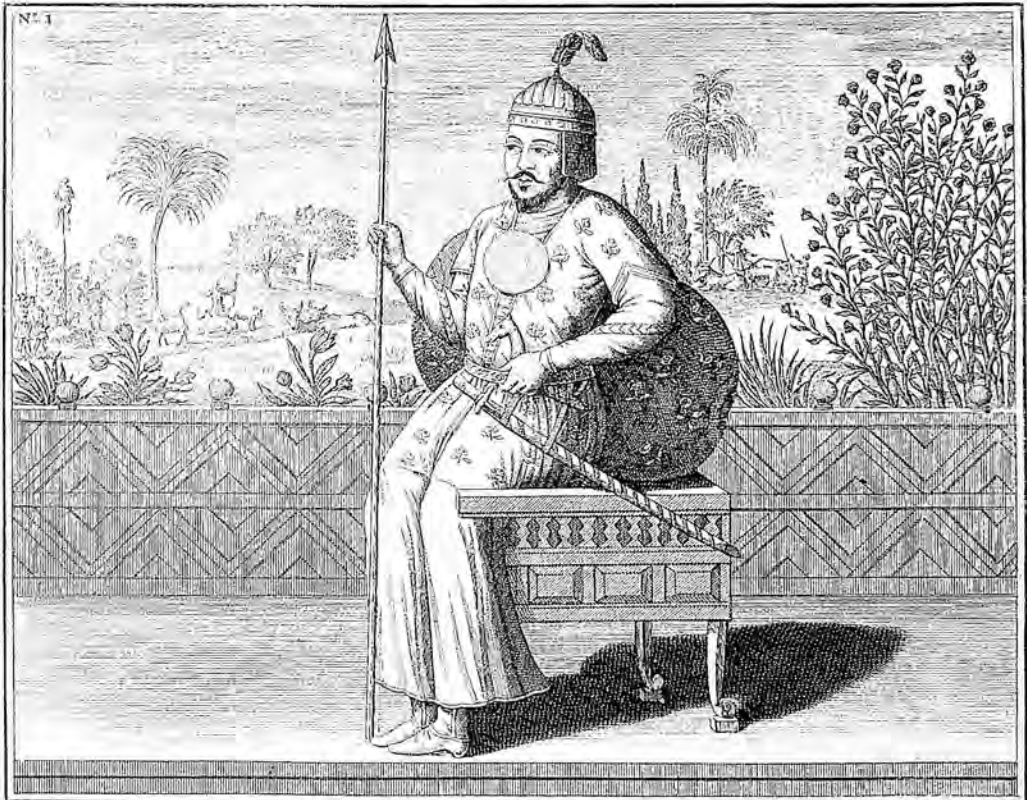
Dit was zoo geheim niet gefchied, of *Mier Timoer* quam 'er achter, en nam dit, voor al van zyn Zoon, hoe zeer hy hem ook beminde, zoo qvalyk, dat hy zig niet bedwingen kon, bevel tot zyn dood, tot tweemaal toe (alzoo hem de liefde wederhield) te geven.

Terwyl hier dan de Vaderlyke teedere liefde voor het leven van zyn Zoon, en zyn gekreukte eer, en zoo zichtbaar

overtreden bevel, voor het recht tot zyn dood pleitte, en hy dus in een Zee van driften, die tegen malkanderen aanbruiſten, lag te dobberen, zonder tot een vaſt beſluit te kunnen overſlaan, wierd, vermits hem beide deze bewegingen al te levendig en gevoelig troffen, zyn verouderd en zwak lichaam zoo ſterk door de zelve aangetaſt, dat hy 'er ziek van wierd, welke ziekte door zyn hooge jaaren, de hitte der lugſtreek, de geſtadige vermoeijingen, en een groote droefgeefſtigheit, hier uit ontſtaan, en door ſware koortſen, daar op gevolgd, in 't korte zoo ſchielyk toenam, dat hy niet lang daar na, 66 jaaren oud, quam te ſterven, na dat hy (volgens die Chronyk) maar 6 jaaren, 9 maanden, en 22 dagen geregeerd had. Uit 'al het welke ons klaar blykt, dat zy de jaaren van zyne regeering eerſt met zyne laaſte veroveringen in Hindoeſtan beginnen,

A. 1405.

Zyn ouderdom Regeertyd.

MIER TIMOER, EERSTE GROOTE MOGOL.

Daar zyn 'er, die andere redenen van zyn dood opgeven, als, 't boeleeren van zyn lieſſte Wyf, *Golbana* met een overſpeelder, die zyn wraak ontquam, hoewel hy zig genoeg aan haar met hare dood wreekte, daar nog byvoegende, dat een van zyn Landvoogden van *Chebak* met

een groote ſchat doorging; dog ik kan aan geene van die zaaken enig geloof geven; maar houde my aan het gene de Chronyk daar at zegt.

Hy ſtierf A. Heg^x. 806, of A. C. 1405, niet, gelyk ſommige willen, te *Otrar*, of te *Anzar*, op de Mogolſche gren-

Enſterf-jaar A. 1405.

A. 1405. grenzen, als hy na Cathay, en China ging, om daar te oorlogen, nog ook te Samarcand, gelyk andre willen, maar in Hindoeftan, en in de Stad Cabul, daar hy ook begraven is op een tyd, wanneer hy voornemens was nog al verder zyne veroveringen in dat groot Ryk tot aan den Oceaan voort te zetten. Wy vertoon den hem hier in prent afgebeeld by No. 1.

Voor zyn dood nam hy ook veel landen in klein Afien, Egypten, en Affyrien in, dwingende den Perfiaan hem alshunnen Heer te erkennen, gelyk wy bevoren al ten deele vertoond hebben.

Men kan met waarheit van dezen dapperen en weergadeloozen Vorst zeggen, dat hy voor de grootste overwinnaars en helden der aarde nergens in behoefde te wyken, en dat al het grootte van Alexander den Grooten en van *Julius Caesar*, voor *Mier Timoers* verbazende bedryven, en dappere veroveringen zeer verre moet wyken, om dat hy in ontrent zeven jaaren meer ryken, dan de Romeinen in een zeer groote reeks van jaaren, als een blixem, en de geestel van zyn tyd, zeer gelukkig ingenomen heeft.

Ook bezat hy zeer veel wezentlyke en Vorstelyke deugden, die in geen van beide deze andre Vorsten te vinden waren; zynde een dood vyand van dronkenschap, zeer voorzichtig in alle zyne handelingen, een groot liefhebber van de gerechtigheit, een belooner van de deugd, en byzonder godvrugtig; en schoon hy eerst een Heiden was, is hy egter in 't einde van zyn leven Mohammedaans geworden, waar van hy met het bouwen van eenige Moskeen zoo in Samarcand, als elders, een klaar bewys gegeven heeft.

Sjeriefeddien meld ook van zulken heerlyken Tempel in Samarcand, door hem gebouwd, diens gewelf met marmere platen bedekt was, en 't welk door 480 pilaaren van uitgehouwene steenen ondersteund wierd, 't geen zekerlyk een zeer pragtig en uitmuntend gebouw moet geweest zyn.

Zyn
Zoonen.

Hy liet vier zoonen na, die *Djibaan Gier*, dat is, *overwinnaar van de wereld*, (of anders ook wel *Pier Mobhammed Djibaan Gier* genaamd) *Sjeich Hamar*, *Miroen Sjab*, en *Mirzab Sjarok*, (die ook wel dien van *Seyed Sjarok* voerde) genaamd wierden.

De oudste stierf A. 1403 by zyn Vaders leven, twee Zoonen nalatende, *Sulthan Mobhammed*, en *Pier Mobhammed*.

Sjeich Hamar, dat zoo veel als den Eerwaardigen *Hamar*, in 't Perfiaansch beteekend, had hy Stadhouder in Perfien gemaakt. Dog die wierd in een Bosch, al mede nog by zyn Vaders leven, gedood.

Miroen Sjab bezat Iraac, Aderbitan, A. 1405. en de verdere Landen tot Damascus toe, en bestierde de zelve by zyn Vaders leven als Landvoogd.

Dog na de dood van zyn Vader volgde hy hem A. 1405, zoo in 't Keizerryk, als in Hindoeftan als tweede groote Mogol, gelyk dat klaar uit het voornoemde Ryks-Zegel te zien is. Miroen Sjab, Keizer, en IIde groote Mogol, A. 1405. Andre egter meenen, dat zyn jongste Zoon hem in 't Keizerryk, en deze alleen in 't Mogolsche Ryk, en als Opper-Vorst van Iraac, zou gevolgd zyn; een geschil, dat wy voor by gaan, alzoo het tot ons oogwit genoeg is, dat hy hem in Hindoeftan gevolgd is.

Hy was de Zoon van een dapperen Vader; maar ondeutelschen, 't zy by zyn Vaders leven, 't zy na zyn dood, in al zyne ondernemingen zeer ongelukkig, schoon hy anders in zich zelve een moedig Vorst, en ontrent zyn volk zagte en minnelyk van bestier was.

Hy hield Indiën niet tot zyn verblyf, maar het Oostelyk deel van Perfien, vermits dat onder een veel gematigder luststreek lag, en maakte *Herat* het middelpunt van zyne Staten, tot zyne Hoofdplaats, en tot den Setel van zyn Ryk, te meer, alzoo de Staat der Mogols in Indiën nog zoo vast niet was, om zich daar neder te zetten, of Hof te houden: want schoon *Mier Timoer* veel treffelyke vestingen in Hindoeftan veroverd, en zware schattingen van alle de Koninkjes getrokken had, moet men te gelyk weten, dat de schrik voor zyn ontzachelyken naam hen die, zoo lang hy leefde, gewillig betaalen dede; dog met zyn dood hield dit zoo goed als op, vermits zy voor zynen opvolger, *Miroen Sjab*, dat ontzag niet hadden, en hy had de grootste moeite van de wereld, om die van Cabul en Hindoeftan te dwingen, om die schatting te betaalen, 't geen ook niet eer geschiede, voor dat hy daar jaarlyks met een geweldig Leger verscheen, dat hen eenigen tyd in den band hield; dog verscheen hy daar niet, zoo wisten zy ook van geen betaalen.

Ook waren 'er onder die Vorsten verscheide, die niet even zeer van hem afhingen, onder welke de Koning van Calcar, die de stoutheit zelf had, van de wapenen tegen hem op te vatten.

Het ongeluk, dat *Miroen Sjab* dikwils op de hielen volgde, trof hem ook hier, zoo dat hy na zekeren veldslag, in handen van dezen Koning verviel, die zoo edelmoedig was, dat hy hem ten eersten weer op vrye voeten stelde, niet anders by deze overwinning begeerende, dan dat hy voortaan geen schatting van hem vorderen zoude.

Zevenmaal was *Miroen Sjab* tegen de-
zen

A. 1405. zen Koning, die hem zoo edelmoedig gehandeld had, ongelukkig gewect, zockende door allerlei listige wegen hem onder zyn geweld te krygen.

Diens edelmoedigheid by niet wreetheit beantwoord. Dat hem eindelyk gelukte, dog hy beantwoordde geenzins de edelmoedigheid, hem bevorens door die Vorst bewezen; ja het was zoo verre van daar, dat hy hem niet alleen gevangen hield, maar ook de oogen dede uitgraven.

Deze daad, die men niet alleen den naam van een groote ondankbaarheid, maar ook van een weergadelooze wreetheit geven moet, verbitterde dezen blinden Vorst zoodanig, dat hy van die tyd af voornam, hem dit, al was 't ook met verlies van zyn leven, dewyl hy dat dog moede was, betaald te zetten, en zich daar over tot genoegen te wreken.

Hy kreeg daar toe een goede gelegenheit aan de hand. Dewyl de Tartaaren

zeer goede boogschutters zyn, zyn zy A. 1408. gewoon zich dagelyks, met na zeker wit te schieten, te oefenen.

Miroen Sjah had den naam van daar in boven alle andren uit te steken; maar vernemende, dat deze blinde Koning van Cascar den besten schutter, zelf in zyn blindheit, niet behoefde te wyken, en, het wit zoo net, als imand wist te trefsen, kon *Miroen Sjah*, jaloers, dat imand, en veel meer een blinde boven hem uitsteken zou, dit op een zeggen niet aannemen; maar betuigde dat hy begeerig was dit zelf te zien.

Dierhalven deed hy dien Koning in zyne tegenwoordigheid brengen, en in het midden van een plein, daar zeker wit gesteld was, plaatsten, en boog en pylen geven, hem door een van zyne Officiers bevelende na het voorgesteld wit te schieten.

N° 2.

MIROEN SJAH. TWEDE GROOTE MOGOL.

De blinde Vorst, die hier de schoonste gelegenheit ter wereld, om zig aan dien ondankbaren wreedaard te wreken, geboren zag, zey; dat hy, schoon een gevangen, echter ook een Koning en niet genegen was de bevelen van imand, dan alleen van Miroen Sjah, die boven hem was, te gehoorza-

men, en dat hy niet eer, voor hy zelf bem dat gebod, na 't wit schieten wilde.

Mieroen Sjah, die voor geen quaad vreesde, gebod hem daar op zelf, om na 't wit te schieten, waar op die blinde Vorst den pyl, die hy op zyn boog had, op 't bloot geluid van *Miroen Sjah's* stem,

A. 1408. stem, hem zoo doodelyk treffen dede, dat hy daar af niet A. Hegiræ 852, maar A. Hegiræ 809, of A. C. 1408 quam te sterven.

De blinde Koning wierd, door 's Keizers Lyfwagten, en Officers, aanstonds in stukken gehouwen; maar hy, die zyn leven lang moede was, en maar alleen na wraake haakte, had zig ook geen ander gevolg voorgesteld, vergeenoegd zynde, dat zyn dood met die van zyn bittersten vyand, zoo verre hy nu hoopte, gepaard zou gaan.

Dit was het einde van *Miroen Sjab*, die niet meer dan 3, en niet 46 jaaren, (gelyk sommige willen) geregeerd; maar zoo weinig aanmerkenswaardig verricht heeft, dat hy by na niet verdiend onder die groote Navolgers van *Mier Timoer* geteld te werden. Wy vertoonzen zyne beeltenis onder No. 2.

Daar zyn 'er die willen, dat hy door

Cara Issuf ('t geen in het Turks, de *zwarte Josef* beteekend) in dit jaar gedood zou zyn nevens zyn eenen Zoon, *Abonen*; en *bakier*, die, eerst Vorst van Bagdad zynde, van zyn ouder Broeder *Omar*, die *Aderbisfan* bestierde, gevangen; doch weer los gelaten, en niet lang daar na Koning van *Tabrits* wierd.

Dat deze twee mannen Zoonen van *Miroen Sjab*, en bestierders der voornoemde Landen geweest zyn, is zeker; gelyk mede, dat de jongste in dit zelve jaar met zyn Vader overleden is; maar dat deze *Issuf* hem uit de wereld zou geholpen hebben, blykt my uit de *Mogolische Chronyk* niet.

26. Na de dood van *Miroen Sjab* volgde hem zyn Broeder, *Mirzah Sja*, niet alleen in het Keizerryk, maar ook als derde groote Mogol, en *Opperbieder van Hindoestan*.

N. 2.

MIRZAH SEYED Derde groote Mogol

Hy wierd na zyne verheffing tot de Kroon (by hoedanigen voorval de Princen, die in 't Ryk volgen, gemeenelyk een andre naam aannemen) niet meer *Mirzah Sjarok*; maar *Mirzah Seyed* genaamd.

Mirzah beteekend in 't Perfiaansch

een Hertog, en *Seyed*, dat in het Arabisch groot beteekend, is een naam, die alleen aan perfoonen gegeven werd, die in de rechte opgaande linie Nazaaten van Mohammed zyn, zoo dat die naam zoo veel als een naaste bloedverwant van die Propheet uitdrukt. Een groote eer-

A. 1408. Lyn Zoon; en hui gevallen.

Mirzah Seyed, IIIde groote Mogol. 1408.

Wat Seyed beteekend.

A. 1447. cernaam, dien wel veelen zich aanmatigen (vermits ideo dog een *Seyed* zyn wil) maar die geen andren met recht toekomt, zoo de Mohhammedaanen voorgeven, dan die de proef kunnen uitstaan, dat men hen een hair uit den baard ruikt, 't welk, in vyer geworpen zynde, niet verbrand; maar in wezen, en onverzengd blyft; 't geen my gelooven doet, dat 'er geen ware *Seyed's* meer zyn, en dat zy al voor langen tyd zyn uitgestorven, alzoo niemand meer deze proef kan uitstaan. Fabelen waar van de Mohhammedaanen vol zyn.

Ik heb den naam van dezen Vorst dan wel eens als *Mirzab Seyed*, en ook wel eens als *Mirzab Sjab*, in verlicheiden afdruckzels van de Ryks-zegels ontmoet, 't geen geen verandering in de persoon geeft, alzoo *Sjab* niet anders dan Koning in 't Persiaansch beteekend.

A. 1447. Naamen van deze Vorst.

Het verdiend verwondering, dat men in de Mogolische Chronyk den naam van dezen Vorst niet eens gemeld, en geen ander bewys vind, dat hy de derde groote Mogol geweest zy, dan om dat hy in alle de Ryks-zegels in deze rang voorkomt.

Werd in de Mogolische Chronyk niet gevonden.

N. 4.

PIER MOHAMMED. IV^{de} Groot Mogol

Zyn dood A. 1447.

Wat hy verricht heeft, daar van leeft men hier mede geen letter; maar uit andre Hindoestansche Schriften blykt, dat hy ruim 39 jaaren geregeerd heeft, en dat hy A. Hegira 848, of A. C. 1447, overleden is, zonder dat wy van dezen Vorst verder iets weten te zeggen. Wy vertoonen hem hier afgebeeld onder No. 3.

Hoe het na hem verder met zyne Opvolgers in het Keizerryk gegaan is, daar mede zullen wy ons nu ook niet verder bemoeijen, om dat de volgende groote Mogols hem niet in 't Keizerryk; maar alleen in Hindoestan gevolgd zyn.

IV. DEEL.

Zyn Navolger aldaar, of de vierde Pier groote Mogol, was niet zyn Zoon *Oloebeg* van welken wy in 't vervolg zullen spreken, maar *Pier Mobbammed* (anders ook wel *Sjab Mobbammed* genaamd) de Zoon van *Djibaan Gier*, den oudsten Zoon van *Mier Timoer*, den Mogolischen Grondvester, en maar zyn Neef.

Ik heb zommige afbeeldzels der groote Mogols gezien, waar in de Mogolische Vorsten van *Mier Timoer* af tot *Eurangzeeb* toe vervolgens beschreven werden, waar in deze Vorst, dan eens als de Zoon van *Mirzab Seyed*, en dan

Mobbammed, IVde groote Mogol. A. 1447.

Z. wecr

A. 1452. weer als de Zoon van *Miroen Sjab* in andere afbeeldzels voorquam, 't geen zekerlyk alleen een misflag van den Opfchrift-Schryver is, hoedanige ik 'er meer dan eene in, en onder deze beeltenissen gevonden heb: want die maar eenige kennis van de geslacht-lyst en zaaken der grootte Mogols heeft, weet voorzeker, dat *Pier Mobbammed* de Zoon van *Djibaan Gier* geweest is.

Zyn Ryk.

Hy was eigentlyk Koning van *Garnehem* en van *Indiën*, voor zoo verre dat by zyne voorzaaten veroverd was, en

heeft maar 5 jaaren geregeerd.

Hy slierf A. *Hegira* 853, of A. C. 1452., 't geen ons, gelyk ook, dat hy door eenen *Pier Ali* doodgeslagen is, uit andere bescheiden is gebleken, zonder dat ons iets van hem, zelf zyn naam niet, in de *Chronyk* der Mogols voorkomt, 't geen ook de reden is, dat wy niets meer van hem kunnen zeggen, dan dat ons deze rang, op welke wy hem stellen, mede klaar uit het *Ryks-Zegel* komt te blyken. Wy vertoonen hem hier afgebeeld onder No. 4.

A. 1452.

Zyn dood A. 1452.

Hy is mede in de *Chronyk* der Mogols niet bekend.

DERDE HOOFSTUK.

Aboesaid, 7de grootte Mogol A. 1452. Regeerd vadzig, en wreed. *Werd* genoodzaakt een *Fakier* te werden. En de kroon aan zyn Broeder over te laten. Die om veel slegter regeering afgezet, en waar op *Aboesaid* weer besield werd. Die zig nu zagtzinnig, en dapper droeg. Veranderd van aard ontrent zyn vrienden en vyanden. Dat de volgende Mogols van hem overerven. Hy doet zyn Broeder onthalzen. Trekt met een Leger na *Samarcand*. Wint die Stad, en plaatst zynen Neve op dien Throon. *Aboesaid* trekt na *Indiën*. Hersteld daar alles. Voorbeeld van zyne ondankbaarheid. Aan twee *Fakiers*, zyn grootste vrienden. Hy, en *Uzbec-Chan*, belegeren *Samarcand*. Veroveren de Stad. *Aboesaid* verliest zyn Hoofd-stad, *Herat*. Daar *Ibrahim Mirzah* als Koning uitgeroepen werd. *Aboesaid* slaat hem op de vlugt. Genade aan die van *Herat* bewezen. Zyn verdre veroveringen Verplaatst zyn Hof na *Samarcand*. Daar *Djocgi* hem moeite maakt. Dien by overwint. Doet zyn elf Zoonen besnyden. Verdeeld zyn Ryk onder hen, als zyne Landvoogden. En neemt voor het westelyk Deel van *Persien* aan te taffen. *Hassan Aali* neemt zyn toevlugt tot *Aboesaid*. Die *Oeffom-Cassan* daar op aantast. Die *Aboesaid* gevangen krygt, en hem om zyn trotsheit onthalzen doet. A. 1469. En zyn drie oudste Zoonen blinden. *Oeffom-Cassan* veroverd het voornaamste van *Persien*. Werd door *Mohammed* de 11de. verslagen. Misflag ontrent de jaaren van *Aboesaid*'s regeering. *Sjeich Omar*, 7de grootte Mogol, A. 1469. Een zacht, en vredelievend Vorst. Onthoud zich meest te *Samarcand*. Dat nader beschreven werd. Zyn zugt voor de *Mohammedaansche* Godsdiens. Zyn tydverdryf met *Doffers*. Oorzaak van zyn dood. A. 1495. *Sjah Baboer* 7de grootte Mogol, A. 1495. Werd door *Sjah-Bec-Chan* uit *Tartaryen* verdroeven. Eerste grond tot het Ryk der grootte Mogols, en der *Uzbeesche* *Tartaryen*. *Sjah Baboer*'s armelyke staat. Komt te *Cabul*, by *Ranguildas*. Die hem ondersteund. Hy doorreist *Indiën* in sulte. Taf den Koning van *Delli* aan. Verbied hem de titel van Koning te voeren. Zyn trots antwoord. Word van *Sjah Baboer* verslagen. Waarom *Baboer* in 't *Ryks-Zegel* tegen over *Mier Timoor* staat. Zyn intrede in *Delli*. Welke Stad nader beschreven werd. Oude gedenkteekenen. *Sjah Baboer*'s verdere verrichtingen. Ontwerpt verscheide onbeschrevene grondvesten van Staat. Zedert by de grootte Mogols gevolgd. Welke *Wetten* 't Ryk doen bloeijen. De *Mogolsche* naam gaat tot de ganse Natie over. *Sjah Baboer*'s ondankbaarheid tegen *Ranguildas*. Die als een *Fakier* gaat leven. Door wien afwezen alles in 't Ryk verviel. *Sjah Baboer*, doet hem weer aan 't Hof komen. Hy hersteld 't Ryk in zyn vorigen bloei. *Sjah Baboer*'s dood A. 1532. En zyn Regeertyd. Een fraaije Huis- en Staat-les, uit zyn leven getrokken. Zyn Zoonen.

Aboesaid, 7de grootte Mogol A. 1452.

Sjah *Aboe il Seyed*, die by verkorting gemeecnelyk *Aboesaid* genaamd werd, (en waar van sommige *Aboe il Sjahid*, dat is, de *Vader* van een martelaar of bloedgetuige, maken) volgde A. 1452. in zyn *Vader*'s plaats, als vyfde grootte Mogol. Van 'zen Vorst werd vry wydloopig in de *Mogolsche* *Chronyk* geschreven, 't geen wy kortelyk zullen aantekenen. Hy was niet, gelyk sommige schryven, de oudste Zoon van *Miroen Sjab*, nog de

Broeder van *Pier Mobbammed* (dien men al mede zeer qualyk voor den tweeden Zoon van *Miroen Sjab* opgeeft) maar de zoon van *Pier Mobbammed*, buiten alle tegenpraak.

Indien men hem aanmerkt in opzicht van het begin, en het einde van zyne Regeering, moet men zeggen, dat die van malkanderen wonderlyk veel verschilden.

Hy was nog dapper, noch zag, toen hy eerst aan de kroon quam; maar Regeerd als wreed.

A. 1452. als een vadzige in de wellusten met zyn Wyven verzoopen, en was als overgegeven tot allerlei soorten van wreedheit, vermaak vindende in zyn onderzaken op allerlei wyzen te plegen, en hendoorde wreedste pynigingen aan hun cinde te brengen, en die genen, die hy het leven noch liet behouden, door ondragelyke schellingen en lasten uit te mergelen, ja de ziel uit het lyf te persen.

Dit waren bedryven, die hy zonder onderscheit ontrent grooten en kleenen oeffende, en die hem by zyn gansche volk doodelyck gehaat maakten, weshalven 'er een algemeen voornemen by hen lag, om zulkien tyran uit de wereld te helpen, en zich hoe eer hoe liever daar van te verlossen, van welk opzet hy tydelyk kennis kreeg.

Om dan het uiterste niet af te wagten, deed hy zich zeer stil als een Fakier, of Bedelmonnik, die van de aalmoescn, die zy bedelen, leven, verkleeden, nam maar twee van zyn allergrootste vertrouwelingen met zich, en ging met hen dus heimelyk van Stad tot Stad met veel nedrigheit en eotmeet zyn onderhoud zoeken, en liet de Kroon, en Ryks-zetel aan 't bestel der grooten, die een van zyne Broeders ten eersten in zyn plaats stelden, op hope, dat die hen beter bestieren zou.

Gelyk nu de naam van dezen Vorst niet gemeld werd, om dat hy hen maar een korten tyd, en geheel anders, dan zy verwacht hadden, regeerde, alzoo werd hy in die Chronyck (en dierhalven ook van ons) niet onder de groote Mogols gerekend.

Zy meenden een goede keure gedaan te hebben; maar het viel geheel tegen hunne gedachten uit, aangezien zyne wreedheit, ontrent allerlei soorten van zyn onderzaaten zoo groot, en ondragelyk was, dat hen 't vorig bestier van *Aboesaid* zeer zagt daar by gekeek.

Hy wist van geen recht, noch sehyne van gerechtigheit, zyn bloeddorflige begeerte was de eenige regelmaat van al zyne bedryven, zoo dat zich niemand voor hem wachten kon.

Als het hem maar in 't hoofd schoot, liet hy dan eens dezen of genen van de grooten, zelf die best by hem meenden te staan, dan eens deze of gene van de armste en onnoozelste menschen, zonder eenige reden ter nederzabelen, waaraan zich alle de anderen zoodanig spiegelden, dat zy berouw hadden van *Aboesaid* verworpen, en dezen ondankbaren, en weergadeloozen wreeddaard in zyn plaats gesteld te hebben.

Zy deden dierhalven *Aboesaid* opzoeken, om hem weer op den throon, die zy hem door hun voornemen, van hem

te dooden, hadden doen verlaten, en die hem egter wettig toequam, te herstellen.

Men wist wel, dat hy noch leefde; doch waar, of in wat staat, wist niemand met eenige zekerheit te zeggen.

Echter vond men hem, na veel moeite, onder een troep arme Bedelmonniken in een staat, waar in hy verdiende van alle zyne onderzaten veel eer beklaagd, als over zyne vorige bedryven gestraft te werden, alzoo hy nu al eenige jaaren genoegzame boete daar over gedaan, en dit armelyk leven hem geheel en al omgekeerd had.

Men bracht hem dan weder aan 't Hof, en herstelde hem, op den throon zynor Voorvaderen, met veel eer, die hy zich zelve, door zyne nicuwe wyze van Regeering, wel dubbel-waerdig maakte.

Was hy om zyn vorige bestier-wyze van 't Volk gehaat, hy wierd om deze nicuwe van grooten en kleenen bemind.

Was hy te voren wreed, hy was nu in tegendeel zagt, en zeer minnelyk tegen ider een, al welke vorige quade gemoeds-neigingen zyn tegenspoedige staat nu dus in hem als verbogen had.

Was hy bevorens vadzig, en verzopen in allerlei wellusten van het Hof, en 't Vrouwen-Timmer, wy zullen in 't vervolg ook blyken zien, dat de armoede hem geleerd had deze ondeugd af te leggen, en niet alleen arbeidzaam; maar zelf ook dapper te werden, en daaden te verrichten, die met de luister van zyn voorzaaten, en met het slydbaar voorbeeld van zynen Overgrootvader *Mier Timoer* overeen quamen, of ten minsten beter, dan zyn vorige bedryven, daar na geleecken.

Ook was zyn aard, in 't behandelen van vrienden en vyanden, wonderlyk veranderd.

Die genen, die het meest gewerkt hadden, om hem te doen vlieden, handelde hy het allerminnelykst, haar aanmerkende als werktuigen, die den grond tot zyn beter leven, en beter bestier, gelegd hadden.

In tegendeel die genen, die bevorens zyn grootste vrienden geweest waren, handelde hy zeer veragtelijk, met hen levende, als of hy ze noit gekend hadde; een wyze van doen, waar van ons meer voorbeelden zullen ontmoeten. Mogelyk, om dat hy, door hun bywelen, over zich zelve, of over hen, als groote aanleiders tot het vorige leven, zich geschaamd, en best gekeurd heeft alle voorwerpen, die hem te voren daar toe aanleiding gegeven hadden, af te snyden. Deze daad van *Aboesaid* heeft voet tot zeker spreekwoord gegeven, dat alle de groote Mogols van hem ge-

Die zig nu zagten, en dapper droeg.

Veranderd van aard ontrent zyn vrienden, en vyanden.

Dat de volgende Mogols van hem geoverercedven.

Is ge-nood-zaak een Fakier te werden.

En de Kroon aan zyn Broeder over te laten.

Die om veel sletter Regeering afgezet.

En waar op *Aboesaid* weer hersteld werd.

A. 1452. erf hebben, ondankbaar tegen hun beste vrienden, en bleefder tegen hun vyanden te zyn.

Het was zoo verre van daar, dat hy imand over den opstand tegen hem, itrafen zou, dat hy veel eer diegene, die 't meefte daar toe gewerkt hadden, tot de eerste Ampten van Staat verhief, oordeelende verder, dat zyn volk straffe genoeg geleden hadde by de wreedheden, die zynen Broeder hen had doen dragen.

Doet zyn Broeder onthaltzen.

Dit was ook de reden, dat hy dezen Tyran, schoon zynen Broeder, om zyne menigvuldige bedrevene wreedheden (zoo hy voorgaf, hoewel waarfchynlykft om zyn Kroon met zekerheit, en zonder vreeze te bezitten) en om zyne rechtvaardigheid te toonen, deed onthoofden. Dus wreekte hy, met een groote fchyn van recht, zich zelfs en zyn volk, waarom dit ook niemand quaad keurde.

Hy was de eerste onder de groote Mogols, die om de pas gegevene reden, de handen aan zyn eigen bloed ley, en met dat van zyn Broeder bezwalkte, 't geen naderhand verfehiede van zyne Nazaaften, zonder de minfte fchyn van recht; gevolgt hebben, hoewel zy nu een zachter wyze gebruiken, om hun Broeders, of die genen, die hen verdagt zyn, in korte tyd uit de wereld te helpen, waar van wy in 't vervolg veel voorbeelden zullen zien.

Dit bedryf van zyne Broeders, en verdachte Bloedverwanten, omhals te helpen, zegt men, dat het tweede is, dat de groote Mogols van *Aboesaid* overgeerft hebben.

Het eerste geval, dat ons eenig bewys van zyne dapperheit geven zal, is de ongerechtigheit, die *Oeloebeg*, (dat in 't Arabifch en Tartarifch *grooten Heer*, beteekend) zynen Neef, een Zoon van *Mirzah Sjarok*, of *Mirzah Seyed*, en dus, gelyk hy, een Zoons Zoon van *Mier Timoer*, aan zyn oudfte Zoon, *Abdul Aarif* dede.

Dezen had hy gedwongen Samarcand te verlaten, vermits hy zyn jonger Zoon, *Abdul Aziz*, boven hem droeg, en tot zynen opvolger gefchikt had over 't zuider Tartaryen, 't welk hy beheerfchte.

Trekt met een Leger na Samarcand.

Abdul Aarif, dit niet konnende verduwen, nam voor de wapenen tegen zyn Vader, en jonger Broeder, op te nemen, en, om dat met hope van een goede uitkomst te doen, na Herat te vluchten, om by zynen Neve, *Aboesaid*, hulpe tot herftelling van zyn vertreden recht te verzoeken.

Zoo ras *Aboesaid* zyne klagten gehoord, en 't ongelyk, dat men zynen Neve dede, befpeurd had, zey hy hem zyne hulpe toe. En trok met een talryk

leger, over 't welke hy zelf gebood, na Samarcand. A. 1452.

Ondertuffchen was *Oeloebeg* in onlusten met eenige van zyne gebuuren geraakt, 't geen hem genoodzaakt had met een leger derwaarts te trekken, en Samarcand eenigzins bloot te laten, alzoo hy 'er te verre af was, om het met der haaft te konnen ontzetten.

Abdul Aziz had hy 'er nochtans als Hoofd ingelaten, om dezelve by eenig voorval, te konnen verdedigen, gelyk deze jonge Prins een zeer deftige wederftand, zoo lang hem dat mogelyk was, dede, waar door 't beleg vry lang duurde, en veel volk van wederzyden sneuvelde; maar eindelyk moest hy voor de wapenen van *Aboesaid* bukken, en was genoodzaakt, om Samarcand aan hem over te geven, en in weerwil te zien, dat hy zyn ouder Broeder daar op den thron zettede, dien hy zich vast ingebeeld had den zynen te zullen zyn.

Aboesaid, hier mede vergenoegd, keerde met veel eer, glorie, en buit, beladen, weer na Herat; dog geenzins (gelyk wy zien zullen) om zyn verdrtyd ledig, en vrugteloos door te brengen.

Abdul Aarif, door zynen Neve dus verre in zyn recht herfteld beruffte hier by niet; maar trok zyn Vader, *Oeloebeg*, te gemoet, flog hem ontrent de Stad Balk, en benam hem te gelyk met zyn Ryk het leven, na welke fchenddaad hy weinig tyd 'er na ftierf, latende tot erfgenaam van zyn Ryk zyn jongfte Broeder, *Abdullah*, vermits hy voor zyn dood zyn Broeder, *Abdul Aziz* had doen ombrengen.

De dappere *Aboesaid*, die nu te Herat voor een tyd uitrustte, zat ondertuffchen met zyne gedachten niet ftill. Hy oordeelde, dat, gelyk hy daar overwonnen had, hy ook even, als zyne dappere voorzaaten, zyne zegepralende wapenen met veel grooter voordeel tot in *Indiën* kon voeren, om 't gezag der groote Mogols, en hun recht in 't lichten of heffen der fchattingen van de *Raja's*, hen van ouds door *Mier Timoer* opgelegd, doch zedert veele jaaren vervallen, en als met voeten getreden, zelf in perfoon te gaan herftellen, en zich daar weer zoo ontzaglyk by die inlandfche Koninkjens, gelyk wel eer *Mier Timoer*, te maken.

Hy was in 't begin van zyne regeering by de zelve, als ook by de Tartarifche Landvoogden, die daar uit zynen naam 't bevel voerden, en zyn recht waarnemen moefften, niet geagt, en nog minder gevreesd, zoo dat de *Raja's* zich zelve genoezaam voor ontlagen hielden, en die Landvoogden in alle toevertrouwde veftingen als oppermagtige Princen heerfchten.

Hy

A. 1452. Hy wist dit alles vry omftandiger, dan hen bekend was; maar quam hen, zonder waarfchouwen, zoo fchielyk met een welgeoeffend leger op 't lyf, dat niemand in ftaat was om zich daar tegen te hoeden.

Hy had hen over hunne vorige nalatigheid wel konnen ftraffen; maar hield zich met hunne nieuwe zeerootmoedige onderwerping, en met het betalen van alle de agterftallen te vrede, herftellende het oud vervallen gezag der Mogols daar in zyn oude heerlykheit en wezen, en alom verfpredende de merkteekenen van een zonderlinge goedertierenheit ontrent die genen, die zware ftraffen verdiend hadden, en geen minder blyken van ontzag, zoo zy, na zoo grooten gunft, hem weder dwongen met een leger daar te verfchynen, het geen hy, om hen te meer in den band te houden, verfpredien liet voortaan jaarlyks te zullen doen.

Herftelt daar alles.

Na dat hy dan alles daar tot zyn genoegen in ruft en vrede gelaten had, vertrok hy, overladen met gefchenken van alle die Koningen, en Landvoogden, Zeeghaftig, en vol luifter, weer na Herat, de Hoofdfiad van Corafan.

Voorbeeld van zyne ondankbaarheid.

Terwyl hy daar nu aan veele grooten weldaden bewees, deden zich onder andren twee Fakiers by hem aandienen, biddende, alzo zy voorgaven zyne bekenden en oude vrienden te zyn, mede eenige gunft van hem te genieten. Hy deed de zelve voor hem verfchynen, om te zien, wat lieden zy waren.

Hy bezag ze ter degen, en hoorde hun voorftel met veel geduld, vernemende, dat het die twee groote vertrouwelingen waren, die met hem, wanner hy de Kroon verliet, als Fakiers gevlucht, en altyd, gedurende zyne ongevallen, zeer getrouw by hem gebleven waren, voor welke trouwe zy nu zoodanigen vergelding van de Vorft verzogten, als hy hen uit mildadigheid zou gelieven toe te leggen.

Zy drongen te ernstiger hier op aan, om dat zy vafstfelden, dat een Vorft, die aan wederfpannelingen zoo veel weldadigheid bewezen had, na alle fchyn, nog grooter aan zyn allergetrouwfte vrienden bewyzen zoude; doch het viel t'eenemaal buiten hunne gedachten uit. De ondankbare *Aboesaid* zeide: dat hy hen zeer wel kende, en dat zy de waarheit zeyden; doch dat zy aanftonds uit zyn gezicht zouden vertrekken, en nooit weer voor hem verfchynen, alzo hy hen ten uiterften haatte.

Aan twee Fakiers.

Wat hebben wy, ô! Heere, zeyden zy, wat hebben wy u, 't geen zulken haat verdiende, gedaan, anders, dan dat wy al het onze om uwent wille verlaten, in alles Ons

aan U, en aan uwe ongevallen opgeofferd, A. 1452. en U in alles van onzen beilzamen raad beediend hebben, brengende den besten tyd van ons leven in de ftaat van Fakiers, de elendigften, die'er zyn kan, om uwent wille door.

Het is daarom, zei *Aboesaid* met een groote drift, het is daarom, dat ik u lieden nooit weer zien wil, om dat ik te veel aan u lieden verplicht, en om dat ik beschaamd ben, zoo veel aan zulke geringe onderdaanen van my fchuldig te zyn: want zoo lang als ik u lieden noch onder myn oog zien, zoo lange fchynt gy my myne ondankbaarheid als gefhadig te verwyten. Vertrek dierhalven aanftonds van hier, want ik wil u niet alleen nooit meer zien; maar ik begeer ook uwe naamen nooit meer van iemand te hooren noemen.

Wie zag ooit een voorbeeld van zulken ondankbaarheid? en wie zou het gelooven, zoo het niet zoo klaar en omftandig in hun eigen Chronyk befchreven ftond? ja men wil, dat zyne nazaaten deze fout van *Aboesaid* zoo ingezogen en overgeerft hebben, dat zy zelf aan de egtheit van hunne geboorte, en of zy zyne Nazaaten wel waren, twyfelden, zoo zy met hunne grootfte vrienden, en bitterfte vyanden niet even, gelyk hy in dezen tyd gewoon was, handelden.

De twee Fakiers, zoo ruw en ondankbaar, tegen hun verwagting, bejegend, waren genoodzaakt niet alleen te vertrekken, maar, wilden zy hun leven behouden, zich ook zoo verre, als 't mogelijk was, van het Hof af te begeven. Zy ftonden verbaaft over zulk een wonderlyke verandering van aard in een Vorft, die zy te voren als hun grootften vriend gekend, en nu, als hunnen bitterften vyand om hun weldoen, ontmoet hadden. Dit gaf hen in dezen hunnen armelyken ftaat gelegenheit, om de zaaken der wereld in hare wiffelvalligheid, en geduurige ongefadigheid, met een bedaard oog, en met zulken vcrachting van het Hoofs leven, te overwegen, dat zy, veel zoetigheid en ruft, fchoon ook veel gebrek en ongemak, in dit Pelgrims leven vindende, befloten hun leeftyd daar in te voleinden.

Aboesaid, die zeer wel wist tot wat fauten, en daar op gevolgd ongevallen, hem zyn vorige vadzigheid, en ledigheid gebracht had, dacht niet minder dan in zyn Paleis nu ledig te blyven zitten.

Hy nam dierhalven voor zynen Neeff, *Abdullah*, Vorft van Samarcand, te gaan beoorloggen. Wat reden hy daar toe had, vind ik niet aangeteekend. Hy deed dit in gezelfchap van *Uzbek-Chan*, zoons zoon van *Sojordjot*, of wel van *Hoffein*, die van *Mier Timoor* in zyn jeugd overwonnen was, gelyk wy bevorens hebben aangeteekend. Met dezen Vorft, die

Hy, en Uzbek-Chan, bejegeren Samarcand.

A. 1452. in 't Westen van Tartaryen een zeer kleen staat, omtrent de Caspische Zee, beheerschte, en namaals zynen naam aan 't Usbecs Tartaryen naliet, verbonnd hy zich tegen *Abdullah*. Zy belegerden Samarcand, doch wierden geilagen, en met groot verlies te rug gedreven.

De een onthield zich den ganschen winter te Bochara, en de ander niet verre van Samarcand; doch tegen de voortyd quamen zy beide weer voor de laatste Stad, daar hen *Abdullah* met zyn leger te gemoet trok, om in zyn Hoofdstad niet besloten te werden.

Zy floegen daar zeer verwoed tegen een. *Aboesaid* geraakte met zyn vleugel juist tegen *Abdullah* in gevecht, die hem na weinig tyds in wanordre bracht; dog *Uzbec-Chan*, dit ziende, viel met zulken woede op de vleugel van *Abdullah* aan, dat hy hem overwon, en het leven benam.

Dus quamen die twee overgeblevene Vorsten, *Aboesaid*, en *Uzbec-Chan*, als Zegenpraalende overwinnaars, binnen Samarcand; doch met een gelyk recht om de Stadt te bezitten, alzoo zy die zamen gewonnen hadden; hoewel *Uzbec-Chan* daar 't meeste recht toe scheen te hebben.

Maar *Aboesaid* wist, door een Krygslust, met zyn troepen eerst in de Stad te komen door de Ooster-Poort, zoo als de troepen van *Uzbec-Chan* (volgens versprek) door de Wester-Poort zouden in trekken, die hy, om dat te beletten, sluiten dede, deende *Uzbec-Chan* alleen maar de gunst (zoo hy zeide) van hem, dien hy gevangen houden kon, als hy wilde, aan de zynen weer over te leveren.

Terwyl hy nu hier deze ongerechtigheit pleegde, strafte hem de Hemel, buiten zyn weten, zoo over die ontrouw, als over zyne andre misdryven: Want terwijl hy bezig was om Samarcand te veroveren, verloor hy zyne Hoofdstad Herat zeer onverwacht.

By zyn vertrek uit die Stad had hy in 't Vrouwen-Timmer een Mogolsche Princes gelaten, die, zoo zommige willen, zyn Zuster, maar, zoo andre schryven, zyn Nicht was.

Deze op zeker schoon Prins, in een tyd, dat *Aboesaid* haar zoo onghewelykt en eenzaam zitten hield, verliefd zynde, nam zyn afwezen waar, niet alleen om zich zelve tot haar volkomen genoegeen uit te huwelyken, maar ook om haren Bruidegom, *Ibrahim Mirzah* genaamd, als Koning van Herat te doen uitroepen.

Ibrahim, schoon maar de Zoon van zeker Landvoogd in eene der Landstrecken, onder *Iraac* hoorende, wist zich zelve nogtans ten eersten zeer wel in

staat te stellen, om de Kroon, hem van A. 1452. zyn waarde bruid geschonken, te verdedigen.

Hy kreeg niet alleen van zyn Vader veel hulp troepen, maar wist in Corasan, waar van dit de Hoofdstad was, ook zulken algemeenen opstand tegen *Aboesaid* te verwekken, dat hy nu meende sterk genoeg te zyn, om hem, die van Samarcand reeds te rug quam, 't hoofd te bieden.

Hy liet hem niet tot voor Herat komen; maar trok hem met zyn leger te gemoet, verwachtende hem op een vlakke, daar hy zich met alle bedenkyke voorzorge, na dat hy alle voordelen eerst wel afgezien had, bereidde, om tegen hem te slaan.

Het was reeds een groot voordeel voor hem, dat zyn leger van alles overvloedig voorzien, en niet afgemat, en daar tegen het leger van *Aboesaid*, toen het in zyn gezicht quam, niet alleen zeer vermoeid, en van 't noedige onvoorzien was, maar ook met stukken en brokken verscheen, waar van het grootste deel eerst achter aan quam.

Dit alleen bracht *Aboesaid* in een zeer groot gevaar, waar in hy, eer hy 't wist, geraakt was, en nu geen middel vond om zich daar uit te redden, dan 'er met groote dapperheit door heen te slaan, zangerica *Ibrahim*, zich van dit voordeel bedienen, hem ten eersten omcingseld had.

Aboesaid, hier door geenzins ontzet, alzoo hy wist, wat onderscheid 'er tusschen een oud geoeffend, en tusschen een jong en onbedreven Veldheer was, taffe hem met zulk een moedaan, dat hy hem in die woede van den eersten aanval niet alleen wyken deed; maar ook in zulken wanordre bragt, dat hy genoodzaakt was na Damegan te vlugten, en verder, alzoo hy nu alles verloren achtte, met die uit de zyne getrouw bleven, om eengoed heen komen te zien.

De grootste zwaarigheit echter, die hy maakte, was niet voor zich zelve; maar voor zyne Vorstin, en jonge Gemalin, die reeds een jongen Prins by hem gewonnen hadde.

Zoo ras verspreidde zich ook het gerugt van zyne neerlaag niet in Herat, en verder in het Hof, of alle de Vrouwen en Gelubden, willende de wreedheit van dezen te veel gezarden overwinnaar niet afwachten, besloten zich zelve, eer hy quam, uit de wereld te helpen.

Veele van hen brachten zich zelve met vergif om, andre ontzielden zich met een doodelyke pook; maar het jammerlykste was, dat de Vorstin van Herat eerst haar teeder Kind met een stuk goud, dat zy 't zelve, zoo als het aan

A. 1452. de borst lag, in de mond ftak, verftikte, en daar op zich zelve met een fel, en snel werkend vergif, dat zy altyd by zich droeg, vergaf.

Genade aan die van Herat bewezen. *Aboeffaid* verfcheen kort daar aan in de Stad, welkers ingezetenen niet anders, dan zyn uiterfte woede, en een elendige dood, te gemoet zagen, alzooy zy wilten die verdiend te hebben; maar, verge-noegd zynde met die genen, die zig zelven geltraft, en die ook wel de meeste fchuld hadden, liet hy een algemeene vergiffenis uitroepen, door welke onverwachte genade hy de herten van alle deze zyne Onderdaanen zoodanig aan hem verbond, dat zy hem in alle opregtheit een eeuwige trouw op nieuw fwoeren.

Zyn verdere veroving. Kort daar na maakte hy zich meester van Esterabaad, de Hoofdstad van Mazanderan, dwong *Sultbaan Kaliel*, de Vorst van Sigifstan, en noodzaakte hem om met zyn troepen in een zeer flichten ftaat na zyn Land te keeren.

Verplaatft zyn Hof na Samarcand. Na dat hy die van Herat zoo gunftig behandeld had, verwagttten zy niet anders, dan dat hy vervolgen zou daar zyn Hof te houden; dog, het zy dat hy hen niet te veel vertrouwde, het zy dat 'er eenige andre reden was, hy vertrok met zyn Hof, na dat de gansche Landvoogdy van Corafan nu in ruft was, na Samarcand, om daar voortaan zyn verblyf te houden.

Hy was hier egter al mede zoo geruft, en zecker niet, als hy zich verbeeld had.

Daar Djoegi hem moeite maakt. De Prins *Djoegi*, Zoon van *Abdul Aarif*, die wegens de dienften, door *Aboeffaid* aan zyn Vader in zyn uiterfte ongevallen bewezen, aan hem zeer verplicht was, had de ftoutheit van hem, in zyn Hof-ftad zelf, laagen te leggen, en middelen in 't werk te ftellen, om weder Meester van een Ryk te werden, dat men hem en zyn Stamhuis, onder fchyn van zyn Vader te hulp te komen, liflig ondraaid had.

Hy beley zyne zaaken echter zoo, dat hy niet, dan by 't afwezen van *Aboeffaid*, nu en dan eens ontrent de Poorten van Samarcand verfcheen, houdende zig anders op in de Landen aan de overzyde van de Rievier Oxus, daar hy het alles ten platte Lande verwoeftte; zoo dat hy *Aboeffaid* eindelyk dwong, hem fmet een leger te gaan opzoeken, om den opftand, die hy in Tartaryen verwekte, te ftillen, en zyne verdrukte onderzaaten, die zig aan *Djoegi* niet wilden onderwerpen, van zyne geweldenary te verlossen.

Dien hy overwind. Hy, vernomen hebbende, dat *Aboeffaid* met veel haaft na hem toe quam, wierd zoo bevreesd, dat hy hem in 't open veld niet dorft afwagten; maar week na Sjarokabaad, daar hy zich, zoo veel

mogelyk was, verfterkte, en hem afwagtte.

Aboeffaid, met zyn leger voor die Stad verfcheenen zynde, bezettede alle de toegangen zoo naauw, dat hy hem, na een geruime en dappere tegenftand dwong, zich zelve, en de Stad over te geven. En de eenige ftraf, die hy hem opleidde, was, dat hy hem tot een eeuwige gevangenis verwees.

Na dezen tyd begon hy vry fterk tot den Mohhammedaanfchen Godsdienft over te hellen, en daar af meer werk, dan zyne voorzaaten, te maken. Ja dit ging zelf zoo verre, dat de Chronyk daar van aantekend, dat hy, om de Priefters volflagen op zyn zyde te krygen, befloot, de elf jonge Princen, zynen Zoone, na dat hem die voorftanders van den Alcoraan dit menigmaal vergeefs verzogt hadden, te laten befnyden.

De meesten hadden reeds zoo veel jaaren, dat zy in ftaat waren, om zyne legers te konnen gebieden; dog hy had hen daar toe nog niet willen gebruiken, om dat hy hen geerne eerft befnyden zag.

Tot deze plegtelykheit verkoos hy *Herat*, zoo, om hen, over zyn vertrek van daar na Samarcand, wat genoegen te geven, als ook, om dat die Godsdienft daar met veel meer drift, en yver, dan te Samarcand, daar men nog zeer veel Heidenen vond, geoeffend wierd, en om dat hy belt keurde, die onderdaanen hier door geen aanftoot te geven, vermits dit befnyden der Princen met veel Feesten, en Mohhammedaanfche ydelheden, die zy verfoeiden, verzeid gingen.

Na 't verrichten van dit groot en heilig werk, vond hy ook goed, deze zyne Zoonen tot Landvoogden van verfcheide gewesten, by hem veroverd, aan te ftellen, en zig dus van een groot deel van 't beftier te ontlaffen, fchikkende het zoodanig, dat *Sjeich Omar*, zyn vyfde Zoon, die ook zyn opvolger was, Landvoogd van Samarcand wierd, zonder dat de Chronyk meldt, wat voor Landvoogdyen hy aan zyn andre Zoonen toegelegd heeft.

Nu fcheen hy, die reeds de jaaren, die ruft verfichtten, begon te krygen, de regte gelegenheit daar toe bekomen te hebben; maar toen hy kon, en behoorde te ruften, wilde hy niet, en in zyn jeugd, toen hy niet behoorde geruft, en in vadzigheit zyn tyd door gebragt te hebben, kon men hem naauwlyks uit het Vrouwen-Timmer op de Meidaan, of het Tournoi-plein, krygen, om maar het Tournoyen der zynen aan te zien.

Toen hy lui, en vadzig was, was hy zulk onverzettelyk, en toen hy gevegen,

A. 1452.

Hy doed zyn elf Zoonen befnyden.

Verdeeld zyn Ryk onder hen, als zyne Landvoogden.

A. 1452. en veldslagen, begon by te woonen, was hy daar niet at te brengen.

En neemt voor, het Westelyk Deel van Perfiu aan te taffen. Dus zocht hy zelf in zyn oude dagen altyd 't een of 't ander nieuw onderwerp van Oorlog; hoewel het hem in 't einde zoo wel niet gelukte, als in de vorige jaaren, toen hy wat radder, en in staat was om over al zelf by te zyn.

Hy, niet te vrede met 't gene hy zoo gelukkig reeds gewonnen had, kreeg lust, om het Westelyk Deel van Perfiu, dat wel eer mede tot het Ryk van *Mier Timoor* behoord had, maar van tyd tot tyd met stukken en brokken daar afgescheurd was, weder aan zyn Kroon te hechten.

Twee Turkomanfche Vorsten bezaten het toen. De een *Haffan-Beg*, den ander *Djebaan-Sjab* genaamd, beide van een zeer deftig Stamhuis, van welke 't een, toen *Ibn il Awis* te Bagdad nog heerfchte, gewoon was een zwarten Hamel, of Schaap, en het ander een wit, tot een Veldteeken te voeren.

In 't leven van *Ibn il Awis* waren de Voorvaderen dezer Princen (en niet zy zelf, gelyk *F. Carrou* fchryft) de voornaamfte Hoofden van zyn leger geweest, dog dezer Vorsten Kinds - Kinds-Kinderen waren by verloop van tyd Meester van het Zuider-Deel van Perfiu, en van dit Deel, daar *Aboesaid* het oog op had, geworden, dat zy ider voor een gedeelte bezaten.

De eerste dezer twee Princen, by veel, en voor al in Europa, vry beter met de naam van *Oeffom-Caffan* bekend, was van het Stamhuis van den witten Hamel.

Deze, met Mefopotamien, of Djarbec, dat hy had vermeerft, niet vergenoegd, vatte de wapenen op, tegen *Djebaan-Sjab*, die van 't Stamhuis van den zwarten Hamel was, en over Georgien gebood, om een einde van dat Stamhuis, dat hy nevens zyne Voorvaderen altyd doodelyk gehaat had, te maken.

Haffan Aali, neemt zyn toevlugt tot Aboesaid.

Hy leverde hem slag, overwon dien Prins, en benam hem, en zyn oudften Zoon, het leven, terwyl 'er van dit Stamhuis van den zwarten Hamel niemand, dan *Haffan Aali*, overbleef, die na de nederlaag van zyn Vader, toevlugt tot *Aboesaid* nam, die, zoo uit medelyden over dien jongen Prins, als uit een verborgen haat tegen *Oeffom-Caffan*, doch meest om zelf weer Meester van 't verlorene in Perfiu te werden, hem onder zyne befcherming nam, en zyn hulp toezey.

Die Oeffom-Caffan daar op aantast.

Hy viel dan met een zwaar leger in Perfiu, tastende Aderbitfan, en Fars, eerst aan, 't geen *Oeffom-Caffan* zoo verschrikte, dat hy best keurde dit onweder door allerlei ootmoedige aanbiedingen af te keeren.

Hy zond dierhalven aan *Aboesaid* een ^{A. 1452.} gezant, en bood hem aan, om *Djebaan-Sjab* alleen, dat hy zyn Vader reeds afhandig gemaakt had, weer te geven, en daarenboven aan *Aboesaid* al het Land, dat tuffchen Corafan en de Calpifche Zee lag, over te leveren. Een groote aanbidding; maar met welke *Aboesaid* niet vergenoegd was, alzoo hy hem zelf in handen wilde hebben.

Deze al te ftrengte eifch van *Aboesaid* bragt *Oeffom-Caffan*, hoe bevreesd hy ook was, tot een geheel ander besluit, en om, dewyl hy geen kans zag voor de grooten menigte Tartaren van *Aboesaid* te konnen beftaan, het voffe-vel aan te trekken, en zich door een looze krygslist, in plaats van 't geweld der wapenen, te redden.

Hy begaf zich derhalven na de engten ^{Die Aboesaid gevangen krygt.} van ontoegankelyke gebergten, van waar geduurige aanvallen doende, hy zyn vyand niet alleen zeer afmatte, maar, door 't

afsnijden van de levens-middelen, tot zulken uiterfte wifft te brengen, dat hy zich genoodzaakt vond van daar na een beter plaats te vlugten; dog eer hy daar komen kon, werd hy door een van de Zoonen van *Oeffom-Caffan* gevangen, die hem in zyn Vader's tent bragt, daar hy vry beleefd ontfangen wierd.

Hy was zoo stout, vergetende in wat ^{En hem onthalzen deed.} staat, en waar hy nu was, van *Oeffom-Caffan* vry fors aan te fpreken, en over

verscheide zaaken zeer fcherp te hekelelen, 't geen den overwinnaar zoo verbitterde, dat hy, ziende in den beginne dit vuilaardig misbruik van zyne zagtmoedigheid in een Prins, die nu zyn gevangen, en van den welken hy, op al zyn aanbiedingen, zoo veragtelijk bejegt was, hem na zyn trotsheit, en verdienfte deed handelen, en aanftonds het hoofd afllaan.

Dit was het einde van *Aboesaid*, die ongelukkig in 't begin, en in 't einde van zyn bestier als een groot Veldheer, zoo hy zich maar in rutt gehouden had, had konnen fterven; maar die nu, door zyn al te woelagtigen aart, en trotsheit, zich een fchandelyke dood op den hals gehaald had, in 't einde zig te veel, en in 't begin zich te weinig bewogen hebende.

Hy ftierf A. 1469, na dat hy 17 jaar ^{A. 1469.} ren geregeerd had, makende zich ^{En zyn drie oudste Zoonen blinden.} zelf met hem gevangen wierden, zeer ongelukkig, alzoo *Oeffom-Caffan* hen de oonden met een gloeiend yzer blinden deed.

Daar op wierd die Vorft ook in korten tyd Meester van de voornaamfte ^{Hy veroverd het voornaamste van Perfiu.} deelen van Perfiu, nalatende aan zyn zes Zoonen, *Ogorloe Mobbammed*, *Sultbaan*, *Kalil*, *Jacoeb Mirzah*, *Maziab Mirzah*, ^{fiu.}

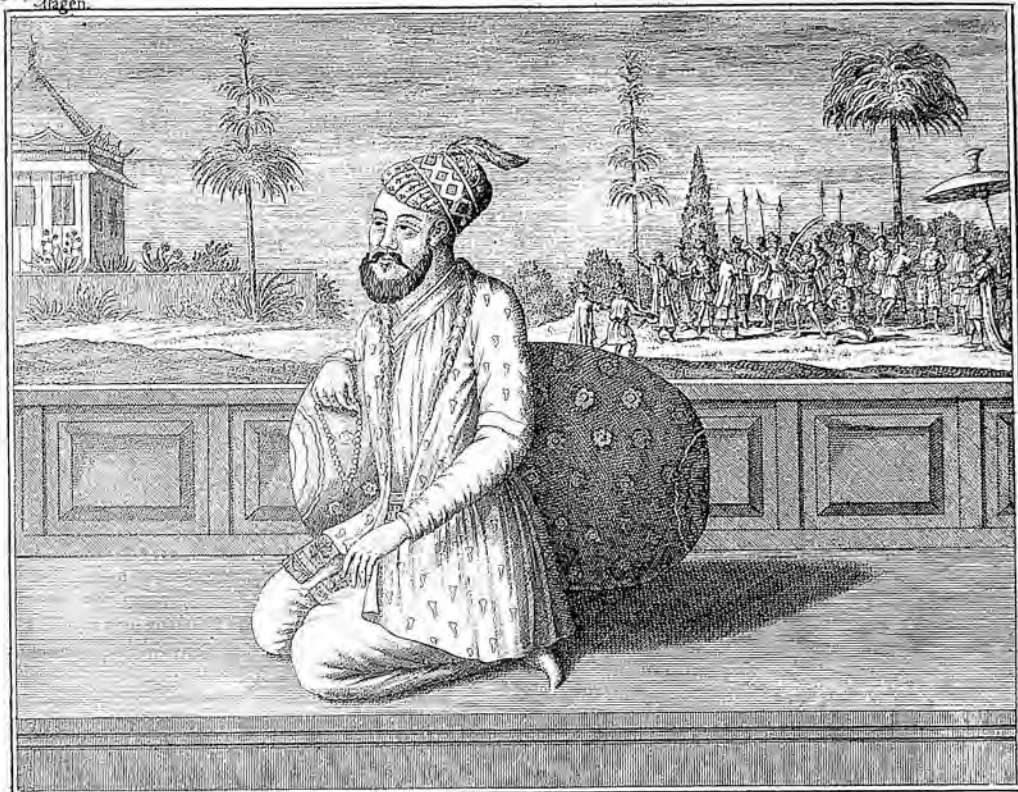
Iffuf

A. 1469. *Iffuff Mirzah, Macfoed Mirzah, en Zeghelbek*, beide de Landvoogdyen van Iraac, Aderbitfan, Fars, Kirman, en veel andre treffelyke landen, tot op de Grenfen van Indiën gelegen.

Hy behoorde, zoo hy wys geweest was, uit *Aboesaid's* ongeval gelcerd te hebben, dat een bejaard overwinnaar zig

tot rust moet begeben; maar, met het gene hy reeds had, niet vergenoegd; ging hy tot in Anatolien oorlogen, daar hy, een geruimetyd hier na, door Mohammed de IIde, Turks Keizer; overwonnen wierd. Wy vertonen hier zyne beeltenis onder No. 5.

Werd door Mohhammed de IIde verflaggen.

ABOE SAID vyfde groote Mogol

Zyne nazaaten hielden 't Ryk, dat hy hen naliet, ook niet lang; maar geraakten A. 1502, en A. 1504, onder de magt van *Sjeich Ismael*, den Zoon van *Sjeich Aydar*, die vermaarde grondvester van de Stam der *Tfoefi's* in Perfiën, die zeer heilig van leven, en de 30ste Nazaat van den grooten *Aali*, Zusters Zoon, en schoonzoon van *Mobhammed*, de Profeet, en wetgever der Mohhammedaanen, was.

't Geen Mohhammed de IIde verwaarloost, en al voor hem in zyn hand had, nam deze Vorst met een byzonderen yver waar, voerende dus het huis van *Aali*, dat bevorens zeer veel onder de *Chalifa's*, *Omar*, *Abobakier*, en *Oetsman*, of hunne Nazaaten, geleden had, op den thron van Perfiën.

Daar zyn 'er, die *Aboesaid* 28 jaaren regerings toefchryven; dog dit is een Misflag ontrent de jaaren van

die nader blykt uit een tweede, die niet minder is, dat zy twee groote Mogols, te weten, *Mirzah Seyed*, en *Pier Mobhammed*, nevens hun gansche regeer-tyd, overslaan en uitlaten, behalven dat zy niet recht weten, of *Aboesaid* wel een Zoon van *Miroen Sjah* (dat hy nooit was) geweest zy.

De Jesuier, *François Catrou*, en andre met hem, bekennen zelf, dat het Ryks-Zegel eenen *Sulthan Mobhammed*; tusschen *Miroen Sjah* en *Aboesaid*, 'er inlast, en dus toonen zy het rechte Ryks-Zegel, of niet gezien, of niet wel gelezen te hebben, alzoo ik 'er meer dan een, en ook verscheide afbeeldingen van alle deze Hindoeftansche Keizers, gezien hebbe, waar in *Mirzah Seyed*, en niet *Pier Mobhammed*, of *Sulthaan Mobhammed*, onmiddelyk op *Miroen Sjah* quam te volgen.

A. 1469. Zy warren zig ook hier niet uit, die met *Catrou* dezen *Mohammed*, als de Broeder van *Aboesaid* stelden; maar toonen hier door, dat zy geen kennis van de Mogolische zaaken hebben.

Sjeich Omar, IVde groot Mogol.

Na *Aboesaid*, die zyn Nazaaten de twee quade voorbeelden, van Broeders te dooden, en niet de minste vergelding aan de beste dienaars te doen, naliet, wierd A. 1469. door zyn vyfde Zoon, *Sjeich Omar*, als zesde groot Mogol, gevolgd, hem nu niet anders, als *Gaznehem*, *Cabul*, *Sigistan*, *Corafan*, en eenige andere Landen in Indiën, overgelaten hebbende, aangezien *Oefom-Cassan*, en zyn Zoonen, zich van het grootste Deel van Perfiën, en die verdrte Landen daar om streeks, meester gemaakt hadden.

Een zag, en vredelievend Vorst.

Dezen *Sjeich* (of Eerwaardigen) *Omar*, die ook somtyds wel *Sjeich Mirzab*, dan weer eens *Sjeich Omar Sjah*, en in sommige beschryvingen ook wel *Sjeich Elhamed* genaamd werd (hoewel dit een en de zelve Persoon is) werd als een zeer vreedzaam, en zachtmoedig Vorst, die veel meer op het yverig waarnemen van zyn Godsdienst, dan op den oorlog, gezet was, van allen beschreven.

Hy, te vreden met de Ryken, hem door zyn Vader nagelaten, bemoeide zig met geen nieuwe Landen te winnen, en liet niet alleen zyne nabuuren in rust; maar was zelf ook zeer slap in 't invorderen van zyne schattingen in Indiën, waar door weer veel Raja's, en Landvoogden, als afvielen, levende weer na hun oude wyze, als of zy geen Opperheer boven zich erkenden. Ook viel hy de onderdanen, by welke hy zig ophield, ganfch niet hard, 't zy met hen zwaren arbeid, en nog veel minder met hen zware schattingen op te leggen; maar droeg zig ontrent hen als een Vader ontrent zyn Kinderen, waarom hy ook van alle, 't zy Onderdanen, 't zy Nabuuren, zeer bemind was.

Hy onthield zig wel in *Mawarunahar*, maar voor al in *Samarcand*, een Stad, die naast *Balk* de voornaamste van het *Uzbecs Tartaryen*, of *Sjachatay*, en in een zeer vrugtbare vlakke, aan een groote *Rievier*, die 'er niet alleen buiten om, maar ook midden door loopt, gelegen was.

Een Stad, die waardig was, om tot een Hof-stad gebruikt te werden, zoo die door *Mier Timoer* niet alleen met alle de schatten van het Oosten en 't Westen verrykt, met een Heerlyke Academie (die nu nog zeer beroemd is) verciert, en van hem tot een van de schoonste Steden van *Afiën* gemaakt, maar boven dien van veel andre Vorsten nog zeer verbeterd, en van zulken gematigde, zagte,

en aangename lucht voorzien was, dat A. 1496. men geen gezonder noch bekoorlyker Landftreek, dan deze, bewoonen kon, waar toe de schoone Thünen en Hoven daar rondom zeer veel tobrachten.

Daar zyn 'er, die voorgeven, dat *Alexander de Groot*e de zelve zou gebouwd, en na zyn naam genoemd hebben, 't geen hen, nevens andere Oosterfche grollen, tot noch toe te bewyzen staat.

In deze vermakelyke Stad bracht *Sjeich Omar* zyn meesten tyd in rust door, makende voor al zyn werk 'er af, om de *Mohammedaanfche Godsdienst*, zoo in die plaats, daar ze nog zoo sterk niet doorgebroken was, als zyn ganfch Ryk door in wat meer zuiverheit, dan bevoorens, met een weergadeloozen yver, en nauwe bezetheit des gemoeds, voort te zetten, 't geen mogelyk ook de oorzaak is, dat men hem met den titel van *Sjeich*, dat is, den eerwaardigen, vereerd heeft. Ja hy geleek veel eer een Opper-Priester, als een Keizer, alzo hy dagelyks met een Priester-fchaar omringd was, en meer tyd in de zaken van den Godsdienst, dan van het Ryk, doorbragt, door welken geduurigen omgang de *Mohammedaanfche* Priesters ook een groot vermogen op zynen gezet hadden.

Zyn verder tydverdryf was *Doffers* aan te queeken, en tegen malkanderen te doen vechten, ten welken einde hy in zyn *Serrail* twee duiven-kotten had laten oprichten, op twee hoeken van een aarden wal, daar hy die gemakkelyk zien kon, en zeer licht by zich wift te lokken.

Hy was ook gewoon een witte fatyne Standaard, aan een langen bamboes vast gemaakt, in zyn hand te houden, rondom welke al die *Doffers* dan vergaderende, heen en weer vlogen, leydende hy dien trop tegen een andere aan, die dan met een groote drift vochten, waar toe hen de Vorst met zyn stem, en gebedden, sterck aanzette.

Op zekerendag hier mede bezig zynde, vestigde hy zyn ooggen zoo sterk op zulk een trop *Doffers*, dat hy niet eens merkte, dat de borstfwerking van de wal begon te waggelen, waar door hy van boven neder stortende, de pan van zyn hoofd te bersten viel, en daags 'er aan quam te sterfen.

Dus onnoozel geraakte *Sjeich Omar* aan zyn einde, die meer roem zou nagelaten hebben, zoo hy, die rondom zig zeer oorlog-zugtige Princen had, met het zwaard of een oorlogs-standaard in de vuift, in plaats van met zulken duiven-standaard, gestorven was, daar hy nu de naam van een vadzige Prins, die zig te feekelagtig met de zaaken van den

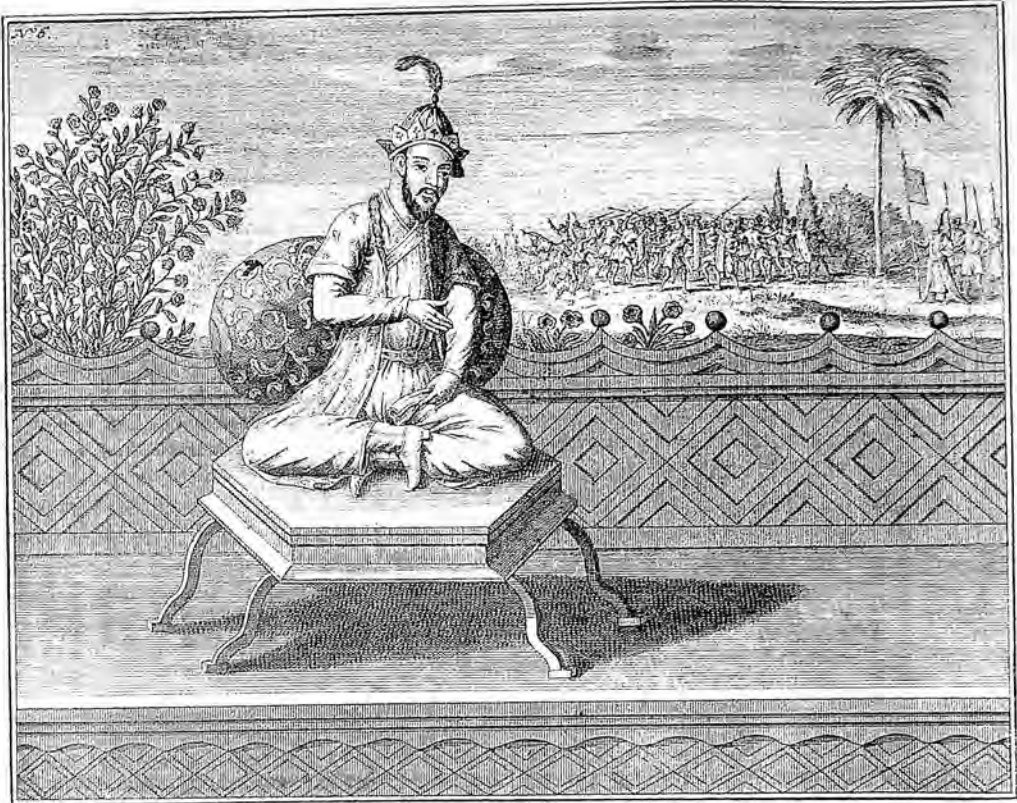
Gods-

A. 1495. Godsdienst, en te weinig met die van het Ryk, bemoeid had, naliet.

Hy had 26 jaaren geregeerd, en stierf A. 1495. Wy vertoonen hier zyne beeltenis onder No. 6.

Zyn Zoon *Sjah Baboer*, quam in 't zelve jaar hem op den Throon van Hindoestan, als zevende groote Mogol, te volgen.

A. 1495. *Sjah Baboer*. VIIde Groote Mogol. A. 1497.

Sheikh Omar Sesde groote Mogol.

De groote rust, die zyn onderzaaten, by 't leven van zyn Vader, genoten hadden, was oorzaak, dat die dappere Tartaren, die onder *Aboesaid* nog zulke groote daden verrigt, en de luiter van *Mier Timoer* weer opgehelder hadden, nu zoo lafhertig, en verwyfd, door zoo langen vadzigheid geworden waren, dat zy zig niet in staat vonden, om hun eigen grensen te bewaren, wel verre van andere Landen te veroveren.

Sjabbek-Chan, (die ook wel *Tseer-Chan* genaamd werd) Zoon van *Uzbes-Chan*, nog gedagtig aan de ondankbaarheid, en smaand, die *Aboesaid* zynen Vader, in 't listig wegnemen van Samarcand, aangedaan had, niettegenstaande hy even zoo sterk, als hy, tot het bezit van die aanzienlyke Stad geregtigd was, begon in zyn herte een nieuwe lust te voelen, zoo, om die schend-daad aan zyn lafhertige nazaaten te wreken, als om te gelyk zyn heerschezugt, door 't veroveren dier Stadt, te voldoen.

Hy verscheen dan, A. 1500, na dat *Baboer* 5 jaaren rust gehad had, met een aanzienlyk leger voor Samarcand, en bevond de Tartaren, zoo lafhartig, dat zy ten eersten voor hem weeken, zonder by na iets verrigt te hebben: want schoon *Sjah Baboer*, hun Veldheer, nog al eenige moed vertoonde, was hy niet in staat, om voor zynen vyand te bestaan, om dat de zynen hem trouwloos verlieten, waar door hy geflagen, en gedwongen wierd na Gazna, een Stad op de grensen van Tartaryen, na de kant van Indiën te vlugten, en gansch Tartaryen te verlaten.

Dees eene nederlaag aan de eene, en overwinning aan de andre kant, leyde eerste grond tot het Ryk der hedendaagsche groote Mogols, die magtige Keizers van Indiën, als tot dat magtig Vorstendom der Hedendaagsche Uzbeecse Tartaren.

Sjab Baboer wierd niet alleen zeer schandelyk verdreven, maar door 't ge-

A. 1495. stadig vervolgen zyner vyanden, tot zulken uiterste gebragt, dat hy niet alleen Gazna verlaten, en van de eene Stad na de ander vlugten, maar zig ook eenige tyd in de uiterste armoede, in een Hoveniers gewaad, behelpen, en naderhand als een Fakier zig by zeker Indifch Koninkje, dat hem niet kende, en *Iskender*, of *Alexander* genaamd, zoo lang ophouden moest, tot hy gelegenheit kreeg, om in Cabul te komen, daar hy een van de oude Landvoogden, *Ranguildas*, door *Aboesaid* 'er nog geplaatt, in vond, die hem niet alleen met zeer veel trouw, eer, en mededoogen ontving; maar ook met al het zync, en voor al met zyn goeden raad in zyn tegenfpoed, onderfteunde.

Komt te
Cabul by
Ranguil-
das.

Die hem Hy vergaderde ook allenskens een leger voor zynen Opper-Vorft, die, na 't verlies van dat schoon gedeelte van zyn Ryk, een nieuwe dapperheit en luit, om zyne verlorene landen, was het mogelyk, te herwinnen, in zig voelde herleven, gelyk ook al zyne gemoedsneigingen daar toe overhelden; maar de wyze *Ranguildas* was van geheel andre gedagten, meenende, dat hy dit leger, met veel grooter voordeel elders, en tot een ander einde, gebruiken kon.

Onder-
ftund.

Ik wil U, Sjah Aalcm, (heerscher der wereld,) ik wil U, zeide hy, geenzins wetten voorschryven, noch uwe billyke wraaklust tegen dien woesten beroover van uw Ryk laaken; maar ik rade U, als een oprecht onderdaan, die in alle gevallen my zelven zeer geerne voor uwe belangen opofferen wil, ik rade U, om van die Landen, die gy dog quyt zyt, af te zien, en op een zekerder wyze een nieuw Ryk, waar toe ik U met al myn vermogen helpen zal, te zoeken.

De reden, die my daar toe doet overslaan, is deze. *De Uzbeefsche Tartaren, en de verdere woikers, die onder Sjah-Becchan's gebied slaan, zyn van ouds her dappere en wel-geoeffende Soldaten, de myne, die ik U byzetten kan, en ook de uwe, die gy noch over hebt behouden, zyn door te lange rust het ambacht van te Oorlogen-vergeeten.*

Zou dit U nu te raden zyn, met onbedroevene Soldaaten tegen bedroevene, en tegen zulke, die ben reeds al eens geheel overwonnen hebben, aan te gaan? dan zoud gy zekerlyk tot een noch veel erger staat, dan waar in gy nu zyt, kunnen geraken, dat te veel zou gewaagd zyn.

De Indiaanen, in tegendeel, die van nature zacht, en weekelyk van aart, tot de slaverny geboren, en gewoon zyn 't jok te dragen, en de Patans, die mede nu zeer verzwakt, en den Oorlog niet gewoon zyn, zullen u beide zeer gemakkelek, en van zelfs, aan de hand komen, behalven dat gy ook gelegenheit hebben zult, om uwe Landen

bier in Indiën, die nooit recht vast; maar altyd waggelende onder uwe Voorzaaten, en onder U, gestaan hebben, volkomen onder U te bevestigen, voor al, wanneer gy, na zoo heerlyke veroveringen, als gy hier doen kond, uw Hof ook in 't herte van dit Land houden zult.

A. 1495.

*Behalven deze redenen van Staat, zoo verplichten ook veel redenen van uwen Godsdienst u hier toe, om deze Landen, die in de Afgodery zoo diep gedompelt leggen, van den dienst der Afgodery tot den dienst van *Mohammed*, en den waren God te brengen. Een zaak, die onzen Propheet, en den God des Hemels, en der Aarde, niet alleen zal aangenaam zyn; maar die hy ook zegenen, en tot een gelukkig einde brengen zal.*

Uwe Landvoogden, die van ouds her hier over uwe Landen gesteld; doch den meesten tyd in hun plicht nalatig geweest zyn, zullen op 't gezicht van uw Leger, en voor al van U zelfs, weer tot hun plicht, gelyk ook de nalatige Raja's tot betaling van de achterstallen gebracht, en daarenboven noch aangezet werden, om uw Leger van tyd tot tyd met troupen te vermeerderen.

*Deze groote ondernemingen, geduurige tochten, en menigvuldige helegeringen van uw leger hier in Indiën, zullen uw volk, dat nu noch ongeoeffent, en de macijelykbeden des Oorlogs ongewoon is, hoe langs hoe meer geoeffent, en door de veroveringen, die zy nu en dan onder uw opzicht, en aanmoediging, doen zullen, van bevreest, en schrikachtig, dapper en moedig maken, waar door gy met 'er tyd meester van gansch Indiën werden, en, na zoo grooten roem voor U zelven, en uw volk, verkregen te hebben, eerst de rechte tyd geboren zult zien, om met dat overwinnend en geoeffend Leger na *Samarand*, en na de *Uzbeefsche Tartaren*, die dit hooren, en voor U tjiaderen zullen, te trekken, en daar dan noch grooter wonderen, dan gy in Indiën gedaan zult hebben, te verriehten.*

*Deze zoo wel gegronde aanspraak, vol van waarheit, en wysheit, beviel Sjah Baboer zoo byzonder wel, dat hy, volkomen van zyn vorig opzet afftapende, geheel en al tot het besluit, van Indiën eerst te veroveren, op dien heilzamen raad van *Ranguildas*, overging.*

*Men wil echter, dat hy, voor deze groote onderneming, om de Landen van Indiën in hare gelegenheit, en die verscheidene volkeken in hunnen aard eerst te kennen, goedvond, om onder 't gewaad van een Jogi, een soort van Indjaansche Heiligen, of Pelgrims, in gezelschap van *Ranguildas*, Indiën door te trekken, dat hen ook de schoonste gelegenheit ter wereld geven kon, om alle de vestingen, en sterkten der Indiaanen, benevens hunne bezettingen, in stilte te belchouwen, en alle de bedryven, en de*

Hy doort-
reift In-
diën in
stilte.

nci-

A. 1495. neigingen van zyne Landvoogden tot hem, in den grond na te vorschcn.

Dit A. 1501 tot zyn genoegen ver- rigt hebbende, had hy bespeurd, dat *Delli*; (by andre *Debli* genaamd) de sterkste van alle de vestingen door *Mier Timoer* veroverd, en te gelyk de laatste van die hy (Baboer) in Indiën bezat, ook de rechte en beste plaats was, om daar den Setel der groote Mogols te vestigen, en 'er zyn Hof te houden.

Hy had wel een Landvoogd in die vesting, en de Koning van *Delli* was wel gehouden hem zekere schatting te betaalen; maar de verre afgelegenheit van zyne vorige Staaten, en zyn jegenwoordige rampen, waren oorzaak geweest, dat zy zich zeer weinig aan hem hadden laten, gelegen zyn.

Taft den Koning van *Delli* aan.

Sultbân Amwik-Sjab (dit was de naam van dezen Koning, en niet *Ibrahim*, gelyk sommige schryven) was Meester, niet alleen van die Stad *Delli*; maar ook van het ganfch Koninkryk van die naam gebleven, en de Landvoogd van *Sjab Baboer* had maar alleen over de vesting, die, schoon de sterkte van alle, echter niet van het grootste belang was, te gebieden.

Daar beneven, was dit de vermogenfte van alle de Indiaanfche Vorften, en Berg-Koningen, de 31ste in Rang, die nevens zyne Voorzaaten dit Ryk, zedert het jaar 1085, van *Sultbân Aladdin* aftot dezen tyd toe, bestierd had, en hy fclde vast, dat, zoo hy dezen Vorft, en dit Ryk Meester werden kon, hy zeer weinig zwarigheid vinden zou, om de verdere Koningen en Landen van Indiën te veroveren; weshalven *Sjab Baboer* een vast besluit nam, om hier mede te be- ginnen.

Hy was dan zoo ras te *Cabul* niet weder gekeerd, of hy maakte met *Ranguil- das* Ichikkingen, om den Koning *Amwik-Sjab* aan te taften, gelaftende zyne Landvoogden daar ontrent, om al het doen, en laten, van dezen Vorft wel na te fpeuren, en hem van alles naauwkeur- igit berigt te geven, zonder nogtans iets van zyn voornemen aan hen, of andren, te ontdekken.

Verbiel hem de Titel van Koning te voeren.

Na dat hy ondertuffchen in staat ge- raakt was, om hem aan te taften, liet hy hem beveelen, om den naam van Koning van *Delli* voortaan, nog het oppergebied, gelyk hy tot nu toe gedaan had, te voeren, aangezien dat hem, en niet *Amwik-Sjab*, zynen *Vafal*, en onder- daan, toequam, volgens dat wereldkun- dig en oud recht, 't geen de Zegenpra- lende *Mier Timoer* hem nagelaten had.

Deze trotse taal, die Koning *Amwik-Sjab* niet gewoon was te hooren, en veel minder verdragen kon, ontfelde hem in

't eerst niet weinig; maar belette hem geenzins met geen minder moedigheid, en veragting, daar op te antwoorden.

Ben ik, zeide hy, nu *Vafal*, en *Cyns- betaaider*, dat belet my geenzins den naam van Koning, en 't opperbeflic in myn Ryk te mogen voeren, alzo ik om geen andre reden die fchatting aannam te betalen, als om dat ik, voor de vrede zynde, het beter keurde, een armen en zwakken roover een brok in zyn myl te werpen, als om alle myne onderzaaten voor zyne geweldenaarjen, die ten hemel fchreewuden, bloot te fteflen.

Maar deze reden van zulken befpoetelyke, en voor uwen Voorvader, *Mier Timoer*, en zyn *Nazaaten*, zoo fchandelyke afhan- kelykheit, houd nu immers op, om zulken fchatting meer te betalen, of om voortaan in naam van zulk eenen af te hangen, die door zyn lafbartige vlucht, en fchandelyke nederlaag, al voor lang de naam van *Opper- Vorft*, en te gelyk zyn recht over my, en tot die fchatting, verloren heeft, weshalven ik, die by myn onderzaaten als Koning erkend werd, en U voor geen Koning, of *Opper- Vorft* meer kenne, my geenzins verplicht acht, om fchatting aan zoo een, die ik niet kenne, noch kennen wil, om dat by dat zich zelven zoo onweerdig gemaakt, en my daar door al voor lange daar van ontlagen heeft, te be- taalen, en noch veel minder, om myn Titel van Koning, en myn oppergebied, dat ik door myne wapenen tot noch toe behouden heb, en wel verder behouden zal, af te leggen.

Sjab Baboer, van zyn *Vafal* zoo ver- achtelyk, en met zulken verontweerdig- ging behandeld, wierd nu zoo zeer niet door heerzucht, als wel door een doo- delyke haat tegen dezen Vorft, te krag- tiger aangezct, om ten criften hem met een magtig leger op 't lyf te vallen.

Hy trok dan uit *Cabul*, en verfcheen, door zyn toorn en woede tegen hem voortgedreven, zeer onverwagt, en als een blixem, niet verre van *Delli*, daar hem *Amwik-Sjab*, die wel dagt wat hier op volgen kon, en die zig daar tegen reeds gewapend had, met een veel talry- ker Leger, dan het zyne, in 't open veld verwagtte. Hy had reeds de vesting van *Delli*, daar *Sjab Baboer's* Landvoogd, en bezetting in lag, aangeaft; maar, door zyne Spions vernemende, dat *Sjab Ba- boer* aanquam, brak hy van daar op, trok hem te gemoet, en bleef in een vlakke leggen', daar hy hem, na zyne gedag- ten, met veel voordeel kon afzwagten.

Het viel egter geheel anders uit: want fchoon hy door zyn grooter getal het ge- ring leger van *Sjab Baboer* fcheen, als hy maar wilde, te konnen omcिंगelen, en door het groot getal zynen Olifanten, waar in de meeste kragt van zyn leger befond, te doen vertreden, beant- woordde egter het een nog het ander in

A. 1495.
Wort van
Sjah Ba-
boer ver-
slagen.

't vervolg zyne groote verwagting niet. Zoo ras *Sjah Baboer* hem begon slag te leveren, geraakten zyn Olifanten in een onherstelbare wanordre, waar door zy zyn eigen volk niet alleen vertradten, maar dat groot, dog onbedreven heyr ook zoo Ichiclyk op de vlucht drevten, dat het tot geen stilstand te brengen, nog te stuiten was, vlugrende ten eersten na hunne gebergten, en latende *Amwik-Sjab*, hunnen Vorst in handen van zyn vyanden, die hem te gelyk van zyn leven en Kroon beroofden.

Deze groote nederlaag van dien vermogenden Vorst, en deze eene overwinning van *Sjah Baboer*, bragt zulken schrik en ontzag voor zynen naam in de andre Patans en Berg-Koningen van Indiën, dat veelen van hen niet lang daar na zich van zelfs aan hem zeer ootmoedig quamen onderwerpen.

Deze eene zoo gelukkig uitgevallene Veldslag van *Sjah Baboer*, lag de rechte grond van het Ryk der groote Mogols: want schoon zy te voren wel hier en daar Meester van eenige vestingen geweest waren, had het een geheel andre gedaante, na dat *Sjah Baboer* nu Opper-Vorst van het grootste Deel des Lands van Hindoestan geworden, en alles byna aan hem onderworpen was.

Dit is de reden, dat hy in 't Ryks-Zegel, ook recht tegen *Mier Timoer* over geplaatst werd, alzoo hy voor de voltooijer, gelyk *Mier Timoer* voor de eerste beginner, van hun oppergebied in deze Landen, van de hedensdaagsche Mogols aangemerkt werd, die te meer dezen laatsten voor den waren grondvester van dat Ryk houden, om dat hy de eerste geweest is, die zig in Indiën, en wel te Delli, met zyn Hof nedergezet, en die plaats tot zyn Hof-stad, en den Setel des Ryks, verkoren heeft.

Na dat hy dan *Amwik-Sjab* zoo gelukkig verslagen had, trad hy zonder moeite in de Hoofd-stad van zyn Ryk, daar hy als overwinnaar in het Paleis ontfangen wierd, en daar hy een schat vond, veel grooter dan hy zich verbeeld had.

Deze Stad lag in een groote en zeer vrugtbare vlakke, hoewel niet verre van 't gebergte, en in 't midden des Lands aan de lustige Rivier Djemna, die niet verre van daar haren oorspronk heeft, en die, na 50 mylen van daar door Agra geloopt te hebben, by Halabas in de Ganges stort, zynde zoo byzonder vermakyk, en bekoorlyk, dat hy ten eersten oversloeg, om daar zyn Hof te houden, gelyk zyne Nazaaten, eer zy noch dieper in Indiën doordrongen, hem daar in navolgden.

Behalven andre voordeelen wierd deze Stad voor een van de oudste des Ryks

gehouden, en men wil dat zy de Hoofd-Stad van Porus, dien *Alexander de Groot* (zoo men zegt) overwon, en dat het niet verre van Delli geweest is, daar hy hem slag geleverd, en gevangen genomen heeft; om het welke nader te bevestigen, men zegt, dat 'er binnen dit oud Delli (alzo 't nieuwe een geheel andre Stad is) onder veel heerlyken Obeliscen, Grafnaalden, en andre oude gedenktekenen, (die men nergens zoo, dan hier ziet) nog een pilaar gevonden werd, die, na 't voorgeven der Mogolders, *Sultbân Iskender*, of *Alexander de Groot*, zelf zou hebben opgerigt, op welke men een opschrift vind, in een taal, en letter, die niemand verstaan, of lezen kan, zoo dat zy 'er ons nog veel meer, op die zelve grond, van zouden konnen zeggen, zonder dat wy de minste reden vinden, om daar iets anders, dan 't geen men zien kan, af te gelooven, op welke rekening wy mede stellen, dat *Rana*, die magtige Vorst, die door *Mier Timoer* overwonnen werd, een Nazaat van Koning *Porus* zou geweest zyn, 't geen zy waar-schynelyk al mede met die pilaar, en dat opschrift, dat niemand van hun allen lezen kan, zullen bewyzen.

Daar zyn 'er die voorgeven, dat het Grieks is; dog was dat waar, zoo zouden wy al lang geweten hebben, wat 'er op staat, weshalven wy dat verwerpen.

Wy zien hier dan het gering beginfel van dat groot, en oppermagtig Ryk van Hindoestan, dat naderhand tot een van de magtigste Keizerryken der Aarde aangroeijen, en ons gelegenheid in *Sjah Baboer's* navolgers geven zal, om te toonen, tot wat top van eere een dapperen moedig Prins komen, en tot wat luister en vermogen een veinende Fakier opsteigen, en een Ryk nog verder opvyezelen kan.

Eer *Sjah Baboer* nogtans vreedzaam bezitter was van 't Ryk, dat hy zynen Zoon naliet, verliepen 'er nog al eenige jaaren; want schoon zich veelen aan hem quamen onderwerpen, zoo bleven 'er echter nog verscheide Koninkjes over, die hy met 'er tyd, en door wapenen, onder zyn gebied heeft moeten brengen, behalven dat 'er vry wat voor zyne Nazaaten, gelyk wy op zyn tyd toonen, overgebleven is, dat zy eerst in later tyden veroverd hebben.

Na dat nu *Sjah Baboer* tot eenige rust gekomen was, maakte hy zyn eerste werk om zekere grondwetten in te voeren, door welke hy dit Ryk, zoo gelukkig by hem verkregen, ook zou konnen behouden, en zyn Kinderen met meer zekerheit, dan hy 't bezeten had, nalaten.

A. 1495.

Sjah Ba-
boer's ver-
dere ver-
richtin-
gen.

Ontwerp
de onbe-
schrevene
grond-
wetten
van Staat.

A. 1495.
Zedert by
de groote
Mogols
gevolgd.

Deze ontwierp hy, op den raad van *Ranguildas*, die best keurde dezelve, 't zy Staatkundige, 't zy Burgerlyke, 't zy Straf-wetten, voor den Rechter maar in te voeren, en ze te onderhouden, alzoo zy, beschreven zynde, de oppermagt van de Vorst, en van die hem stonden te volgen, te veel scheenen te bepalen; hoewel die wetten van alle de volgende Mogols, als zeer heilzaam voor 't Ryk, nagevolgd zyn.

Een van de voornaamste dezer wetten is, dat de groote Mogol algemeen Bezitter, en ook Erfgenaam van alle zyne Ingezetenen, van al hunne Landen, en goederen, zoo wel der grooten, als der kleenen, is, zoo dat niemand iets heeft, dan door gunst, gifte, en toelating van de Vorst, die 't niet langer, dan hy wil, ofte wel tot zyn dood, maar zoodanig bezit, dat alles dan weder aan de Vorst vervalt, die 'er de nazaaten des overledenen niet meer van geeft, dan hem goeddunkt.

Het is dan eigentlyk maar een lyfrente van 't gegeven goed, die zyne begunstigde onderzaaten voor hun leven, en langer niet, trekken; zoo dat zy veel eer voor verbeteraars van 's Keizers, dan wel voor bezitters van hun eigen goed, moeten aangemerkt werden. Een regel van Staat, waar door hy ze alle onder zyn magt heeft, en in de band houd, doende alle die kleine en groote Rievieren van schatten en overwint zynere Ingezetenen op zyn tyd, tot die groote Zee van de Mogolsche schatkist, door 't uitdrukken van die sponzen, wederkeeren, zonder dat zyne grootste onderdaanen daar tegen durven kikken.

Zy hangen alle zoo volstrekt van hem af, dat hy niet alleen bezitter van al hunne goederen; maar ook van hunne levens is, zonder dat de grootste hem reden zouden durven afvorderen, alzoo zyn bloote wil hem reden genoeg is.

Onder de grondwetten is ook, dat de Afgodische *Raja's*, en Koningen, die van tyd tot tyd overwonnen zyn, en den naam van Koningen met hunne Landen verloren, de rang van *Omrab's* (zoo noemt men de grootste Officieren des Ryks, en de eerste Bedienaars van Staat) niet alleen voor zich zelve; maar ook voor hunne nazaaten, die in hun Vaders plaats treden, bekomen; 't geen met de Mohammedaansche *Omrabs*, by den Vorst van tyd tot tyd aangesteld, zoo niet gelegen is, aangezien hunne Kinderen in der zelve plaats niet volgen, en zy met de dood van hun Vader dit recht verliezen.

Ook is de Vorst niet alleen in 't gemeen, maar zelf in 't byzonder Opperrechter over alles: want schoon 'er wel

A. 1495.

byzondere Richters in zyn Ryk, en in des zelf Steden zyn, is hy nogtans, om die Rechters zelfs in toom te houden, gewoon, zich dagelyks in een vertrek te vertoonen, daar hy aan alle zyn onderdaanen als gchoor geeft, recht doet, en hen volkomen magt geeft, om, zoo zy door de Richters mishandeld zyn, aan hem te komen klagen; 't geen dan die Richters, zoo zy schuld hebben, of de klagers, zoo zy zonder grond klagtig vallen, wel zeer qualyk opbreekt; aangezien hy aanstonds zulke Richters, of leugenagtige klagers, ten spiegel van andere, wel doet voor den Olifant werpen, en vertreden, of, na 't hem goeddunkt, ook wel ter nederfabelen.

Alle de *Omrabs* moeten, op straffe des doods (ten ware by ziekte, dat uit zyn naam blyken moet, en zeer nauwkeurig onderzocht werd) alle morgen aan 't Hof voor den Vorst verschynen, en de post, die hen daar door hem aangewezen is, komen waarnemen. Zoo dat maar eens nagelaten werd zonder die wettige reden, loopt een man, al was hy nog zoo groot, levens gevaar, om dat hy voor een oproerigen en wederspannigen, die den Vorst niet meer erkennen wil, aangezien werd, gelyk dat daar op gemeentlyk komt te volgen, alzoo zy, daar na ten Hove verschynende, wel weten, dat zy, zonder gehoord te werden, of onder de voeten van den Olifant, of by de scherpte van ettelijke fabels, haar einde (daar andre maar na verlangen) zouden vinden, om 't welke dan te ontgaan, zy liever alles eerst willen opzetten, het beter keurende, met de wapenen in de hand, dan zoo een schandelyke en wreede dood te sterven. Wy zullen in 't vervolg in *Sevagi* een zeldzaam voorbeeld daar af zien.

Deze, en meer andere heilzame wetten, die men volsagen voor 't werk van *Ranguildas* houd, deden het Ryk van *Sjab Baboer* in korten tyd zoo bloeijen, en maakten dien Vorst zoo vermogend, dat hy niemand in het Oosten behoefde te wyken.

Welke
wetten 't
Ryk doen
bloeijen.

Zyn minnelijke behandeling van ingezetenen, en vreemdelingen, maakte hem by beiden zoo bemind, dat niet alleen zeer veel *Uzbecsche* *Tartaaren*, maar ook zeer veel *Persiaanen*, aan zyn Hof quamen, om bevordering te zoeken, die veelen ook daar vonden, tot zoo verre, dat de *Persiaanen* niet alleen de voornaamste Ampten van 't Ryk bedienen, maar dat ook hunne taal de Hof-taal geworden is.

Door deze toevloeying van *Tartaar-golfsche* ren, en *Persiaanen*, gelyk ook door hunne naam gaat tot de andere Vrouwen, zyn de zelve van tyd tot ganfsche Natie tyddover.

A. 1495. tyd in hunne geflachten, die in 't derde lid weer zuiver waren, zoodanig toegenomen, dat de Mogolſche naam, welke in 't eerſt die van de Keizerlyke Stam maar voerden, tot de ganſche Natie (die men nu mede Mogolders noemd) overgegaan is; zynde nu die gene, die men blanke Mooren, en ook wel Ghodja's, noemd.

Sjah Baboer's on- dankbaar- heit tegen Ranguil- das. Maar gelyk *Sjah Baboer* een Vorſt was, die veel deugden bezat, alzoo had hy mede zyne ondeugden, en voor al was hy niet vry van de ondankbaarheid, die algemeene overgeërfde ondeugd der groote Mogols van hunnen Voorvader *Abœſaid*.

Ranguildas, die hem zoo magtig maakt, en door zyn vermogen, heilzamen raad, en voortreffelyke wetten, tot Opperbeſtierder van Hindoeſtan als verheven had, gevoelde daar van een zeer bittere preuve.

Die als een Fakier gaat le- ven. Hy verjaagde hem, na zoo groote dienſten, om een beuzeling, uit zyn Hof, zoo dat hy, wilde hy zyn leven behouden, genoorzaakt was, zich verre van de Hof-ftad, in een afgelegene Dorp als een Fakier te onthouden, en zyn leven armelyk door te brengen.

Gelyk de Koningen door wyze Raads-Heeren groot werden, en de ryken door heilzame beſluiten bloeijen en toenemen, alzoo is het zekerſte middel, om de luiſter der Koningen, en den bloei der Ryken, te doen afnemen, dat zy van voorzichtige Raadgevers en Staatkundigen beroofd, en door quade en onbedrevene Hovelingen beſtierd, en misleid werden.

Door wiens af- wezen al- les in 't Ryk ver- viel. Het afwezen vanden wyzen *Ranguildas* deed dit zeer klaar aan *Sjah Baboer*, en zyn Ryk zien.

Alles verviel ten eerſten het ganſche Ryk door, dewyl veele dwaze en onbedrevene Hovelingen, het roer van Staat in handen hebbende, deze grooten, maar qualyk beſtierde. Zulk dikwils zoodanig aan de grond zetteden, dat die alomme begon te berſten, en wel haalt een droevige ſchiphreuk van dit te voren zoo bloeiend Keizerryk te gemoet gezien wierd.

De ſwaare hongers-nooden veroorzaakten oproer, de oproer deed alles ſtil ſtaan, en bragt veelen tot armoede, of tot wanhope, vermits alles in 't wild liep, zoo dat de zuilen van 't Ryk zoo zichtbaar begonden te waggelen en te ſchudden, dat zy wel haalt met het ganſch gebouw ſtonden ter neder te ſtorten, en dus *Sjah Baboer* wel licht weer tot zyn vorigen ſtaat te brengen.

Sjah Baboer doet hem weer aan 't Hof komen. De Vorſt, die in 't eerſt veel zaaken niet wift, nog hoorde, alzoo hy alles op zyn Hovelingen ſtaan liet, en zeer wei-

nig aan zyn Onderzaaten gehoor gaf, begon nu zelf duidelyk het verval van zyn Ryk, en te gelyk de oorzaak van dien, te weten, het afwezen van *Ranguildas*, zyn wyzen en getrouwen Raadsman, dien hy zoo ondankbaar behandeld had, met leedwezen te beſpeuren, weshalven hy beſloot te doen onderzoeken, of die groote Man nog leefde.

Het middel, dat hy, om te ontdekken waar hy was, gebruikte, was zeer zeldzaam, en opmerkelyk.

Hy deed, by een openbaar Placcaat, aan al de Boeren bevelen, dat zy hunne Dorps-markten zouden tot Delli komen houden, en hunne goederen daar te koop brengen.

Dit, voor die Land-lieden zeer ongemakkelyk, dog egter een Keizerlyk bevel zynde, dat men gehoorzaamen moeft, ſfelde hy vaſt, dat zoo hy ten platte lande, dewyl hy in geen van de Steden gevonden wierd, nog leefde, hy zich zekerlyk door de vernuftige en wyze raad, die hy zyne Dorpelingen, om dit bevel voorzichtig, en ſtraffeloos te ontgaan, ſfond te geven, ontdekken zou.

Het viel ook zoo, als de Keizer gedagt had, uit: want *Ranguildas*, die zig door zyne wysheit in zyn Dorp, daar hy als een Wysgeer in ſtilte leefde, niet alleen bekend, maar ook zeer bemind gemaakt had, zag, zoo ras men kennis van dit Placcaat in dat Dorp kreeg, zyn huis met een drom van Boeren bezet, die hem baden, om doch een middel uit te vinden, ten einde dit ſtreng bevel, voor hen onmogelyk om na te komen, buiten vreeze van ſtraffe (daar zy geen gat door zagen) te konnen ontgaan.

Hy zey; dat zy geruſt na hun huis vertrekken, daags 'er aan weer by hem vomen, en by ondertuſſchen wel een middel uitvinden zou, om hen te redden.

Zy dan dangs 'er aan weer voor hem komende; zeyde hy: gaat na Delli, en zegt tegen den Keizer, dat gy genegen en gereed zyt, om zyn bevel te gehoorzaamen, en uwe Dorps-Markt te Delli te komen houden; doch dat 'er eene zwaarigheid is, die u lieden belet, te weten, dat niemand in 't ganſch Dorp zonder een wegwyzers van andre plaatſen te halen, den weg na Delli weet; en dat gy lieden dierbalven zyn Majesteit alleen dit voor af verzoekt, dat die van Delli, op dat zy die weg te beter leeren kennen, hunne Markt maar eene reizs in uw Dorp gelieven te komen houden, en dat gy lieden dan, als zy na Delli te rug keeren, met hen aanſtonds mede gaan zult, om de weg te leeren kennen, en dus den Keizer te gehoorzaamen.

Sjah Baboer, die midden door die boerſche eenvoudigheid heen, het ſchrandere vernuft van *Ranguildas* zag doorſtralen, ſfelde

A. 1532. stelde vast, dat hy hen die raad gegeven had, en dierhalven in dat Dorp noch leefde.

Hy zey tegen die Boeren, dat dit uit hunnen koker niet; maar uit het brein van een zeer wys man gekomen was, dien hy begeerde te zien, alzoo hy hem in zyn dienst gebruiken, en met veele cere begunstigen wilde.

Hy voegde daar by, dat hy hen, indien zy dien man voor hem bragten, ook die gunst bewyzen zou, van hen van den eisch van dit Placcaat te ontslaan; dog zoo zy nalatig hier in mogten zyn, dreigde hy hen en hun Dorp te verwoesten.

Dus bragten zy *Ranguildas* dan, schoon tegen zyn wil, by den Vorst, die hem met

A. 1532. een groote genegenheit en beweging, hem niet anders dan zyn Vader noemende, ontving, en aansonds in alle zyne vorige waardigheden herstelde, waar door de Ryks-zaaken aansonds een geheel andren keer namen, en alles in korten tyd zyn vorige gedaante kreeg.

Men wist van geen gebrek, nog oproer meer, gelyk te voren; integendeel was 'er alomme overvloed van alles, en een diepe rust en vrede, zoo binnen, als buiten 't Ryk, uitgenomen, dat men in zeer weinige afgelegene Landschappes nu en dan wel wat opstand had; dog dit was van zoo weinig belang, dat men zich daar aan niet veel behoefde te krennen.

Hy herstelde 't Ryk in zyn vorige bloey.

SJAH BABOER. Sevende Groote Mogol.

Het Ryk van Cascar, 't geen door de dood van een nazaat van *Aboesaid*, aan *Sjah Baboer's* kroon vervallen was, lag wat verre van de hand, en was daar door van een nazaat van dien Prins, van welken *Mier Timoer* het veroverd had, schielik overweldigd.

Het recht en gezag van den Vorst eischten wel, om hem daar weer uit te dryven; maar de verre afgelegenheit en geringe staat van dat Ryk, deden hem,

IV. DEEL.

op den wyzen raad van *Ranguildas*, daar van afzien, en den verderen tyd van zyn bestier in rust, en vrede, met eengroote agting voor zyn groot beleid, tot zyn dood toe doorbrengen, dryvende veel Patans uit Hindoestan na deze en gene Eylanden in de Golf van Bengale.

Hy stierf te Delli, A. 1532. na dat hy 5 jaaren te Samarcand geheerscht, 3 jaaren ten deelen in zyn armelyke staat, ten deelen in 't veroveren van 't Koninkryk

Sjah Baboer's dood. A. 1532.

Bb

van

A. 1532. van Delli, doorgebracht, en nog 32 jaaren Zyn re- Hindoeftan als Keizer, en, (mag men gee-tyd. met recht zeggen) als eerste Oppervorst dat groot en nieuw Ryk, met veel lof van wysheit, en gerechtigheid, bestierd had.

Fraeije Huis- en Staat-les, uit zyn leven getrokken. Dit was het einde van dien Vorst, die, na zoo korten bestier in zyn oude Erflanden, door de vadzigheit, waarin hy, en de zynen, geboren en gehouden waren, dat schoon Ryk geheel en al verloor, en tot den elendigen staat van Hovenier vervallen, door den wyzen raad van een oprecht, getrouw, en wys vriend, niet alleen weer tot het bezit van een nieuwe kroon bragt, maar ook een

van de machtigste Keizers van het Oosten A. 1532. geworden is, en gestorven is. Zyne afbeelding is te zien onder No. 7.

Dit moet ons, en voor al de Vorsten leeren, zich zelven, en hunne nazaaten buiten alle vadzigheit, gefadig bezig te houden, en altyd groote agting voor getrouwe en wyze vrienden en Raadslieden te hebben, alzoo dit twee Hoofdzuilen zyn, die het gebouw van den Staat, en van een byzonder huis, tegen alle vyanden, en tegen de zwaarste ongevallen, volkomen staande kunnen houden.

Hy liet twee Zoonen na, Homajom, Zyn Zoonen, en Mirzab Kamoran.

VIERDE HOOFSTUK.

Homajom, VIII^{de} groote Mogol A. 1532. Is ongelukkig. Verschild der Schryvers hier ontrent. Sjah Thamas hersteld hem. Homajom verheft eenen Sjarah tot de eerste Ryks-Ampten, die hem beoorlogd. En uit zyn Ryk dryft. Geval van een Arend. Gelukkige voorzegging daar uit. Sjah Thamas ontfange Homajom in zyn thuin. Sjirsjah doet veel Karrawaanfaars oprichten. Het geene veel Hof-Grooten navolgden. Een fraeije Persiaansche, en Arabische zinspreuk. Sjirsjah liet ook heerlyke Laanen planten. Zyn verdere nuttige bedryven. Werd door een stuk, dat te zwaar geladen was, A. 1550 doodgeslagen. Waar van een Fakier Homajom kennis geeft. Die van Sjah Thamas hulp bekomt. Homajom werd van zyn onderdaanen wel ontfangen. Wint Labor, door een fraeije Krygslift. Trekt na Delli. Geraakt weer op den Throon. Hy beloofd Sjah Daulat rykelyk. Houd geene van zyne beloften aan Sjah Thamas. Was een slecht Mobbammedaan. Sjirsjah zendt de gevangene Zimle Begum ongeschonden aan Homajom. Die haar echter zeer verdagt hielt. Sjirsjah zweert op den Coraan zyne en hare onschuld. Homajom beminde haar weer zo zeer als ooit. Maakt Labor van een Dorp tot een Stad. Blyft in 't bouwen van zyne Grafsede dood. Het graf nader beschreven. Zyn Regeertyd. Sjah Ekbar, A. 1552. IX^{de} Groote Mogol. Zyn naam. Zyn geboorte-plaats. Zyn groote boedanigheden en deugden. Zyne overwinningen Verplaatst zyn Hof A. 1566. te Agra. Welke Stad beschreven werd. Schoone Grafsleden. Hy beoorlogd Chitor, dat beschreven werd. Zyne liefde tot de Vorstin Padmana. Die hy voor zich eischen doet. Tast Chitor zelf aan. Zyne listige vonden om Padmana te zien. En vergeeffche pogingen, om van haar en van Chitor meester te worden. Door Padmanas vernuft te leur gefelt. Ekbar's eerste woede, en verdre handeling hier over. Hy belegerd Chitor weder. Klimt zelf op een Kat, en schiet Zimet dood. Hoord, dat Padmana zich met hem verbrand had. Die hier afgebeeld werd. Hy werd meester van de Stad, en 't Ryk Chitor. Waarom de Schryver dit geval niet geloofd. Sjah Ekbar gaat A. 1568 't Koninkryk van Guzeratte aantasten. Mobbammed de laatste Koning aldaar En niet Bhadoer. Die het Ryk zyn Zoon nalaat. Die onder voogdy gesteld werd. De Voogd, verzoekt Ekbar om hulp. Die 't Ryk innemend, en den Prins gevangen houd. Die zich zelven dood. En zyn Ryk aan Ekbar laat. Die A. 1569 het Ryk van Delli veroverd. A. 1570 tast by Bengale aan, en veroverd het meest. Hy overwindt de Vorstin Roepea door de Nabab. Die Sjah Ekbar doet in stukken houwen. En Cambaja, Narfinga, en Candabar, veroverd. Zyn verdere verrigtingen. En moeite met Melik Ambar. Die nader beschreven werd. Hy dwingt den Koning van Decan om zyn Dochter te trouwen. Verder gedrag van Melik Ambar. Ekbar's deugd, by zyn groote onbequaamheit. Zyn yver voor zyn Godsdienst. Verplaatzing van 't Hof by beurten. Wat Ryken Ekbar naliet. Zyn Zoonen. Opstand van zyn Zoon Selim tegen hem A. 1602. Zyn zeldzame dood A. 1605. Groote onkosten van zyn Hof. Zyn nagelaten schat. Zyn afbeelding.

Homajom, VIII^{de} groote Mogol, A. 1532.

Homajom, die de oudste was, volgde hem A. 1532, als agtste groote Mogol, in 't Keizerryk van Hindoeftan.

Daar zyn 'er die willen, dat deze naam

zoo veel, als de gelukkige, in het Hindoeftans beteekend. Maar hy is, zoo wy op 't vervolg van zyn leven letten, niet Is ongeminder als gelukkig geweest: want lukkig. schoon hy in de eerste 10, of 11 jaaren van zyn

A. 1532. zyn bestier, zoo lang hy de Staats-regels van zyn Vader, en ook al die van *Kan-gildas* volgde; en eenigzins gelukkig was, en verscheide plaatzen in de ryken van Bengale, Decan, Cuncan, Ballagete, en meer andere Landen, daar ontrent veroverde, heeft hy egter door zyne onvoorzigtigheid, of door 't verwerpen van goede Raadslieden, en zich te veel op quade te vertrouwen (waar in hy zich aan zyn Vader behoorde gespiegeld te hebben) in korten tyd, dat schoon en groot Ryk, met zoo veel moeite en wysheit door zyn Vader veroverd, by na geheel weer verloren.

In de zaak zelf komen de meeste Schryvers, dog in de omstandigheden niet over een.

Daar zyn 'er die verhalen, dat hy door eenen *Tjeer-Chan*, (anders ook wel *Ferried-Chan* genaamd) uit zyn Ryk gedreven wierd.

Verfchil der Schryvers hier ontrent.

Van dezen *Tjeer-Chan* getuigen zy vorder, dat hy in 't eerst maar een gemeen Ruiters was, die naderhand door zyn dapperheit een Patan, of Berg-Koninkje, ontrent Bengale geworden, en van *Homajom* overwonnen zynde, echter van dien Vorst zoo bemind wierd, dat hy hem eerst *Vezier*, of Raadsheer, en naderhand Veldheer van zyn Leger maakte, in beide welke ampten hy zyn post in 't eerst tot volkomen genoegen van *Homajom* waarnam; maar als nu de Vorst zynen Broeder, over zekere misdaad, zonder eenig inzicht voor hem, had laten omhals brengen, wierd hy tegen hem zoo verbitterd, dat hy daags 'er aan niet ten Hove verscheen, en na de kant van Bengale geweken zynde, zich volslagen tegen hem opwierp, openbaar tegen hem te velde quam, de eene Landvoogdy voor, de andre na, hem afhandig, zich meester van Bengale, Dekan, en alles, wat *Homajom* daar veroverd had, maakte, en, als een blixem alomme verschynende, hem niet alleen in verscheide veldslagen tot het uiterste bragt, maar hem A. 1540 ook dwong, na Persien te vlugten, en zyn ganfch Ryk te verlaten; na welken tyd deze *Tjeer-Chan*, zeer opgeblazen geworden zynde, zich *Sjab Djibaan*, (dat in 't Persiaansch, Koning der wereld beteekend) noemen liet, dien hy, om zyn groote daden by die van *Mier Timoer* te vergelyken, en van welke geen minder boeken (zoo men daar lust toe had) te beschryven waren, wel verdiend heeft.

Men verhaald verder, dat *Homajom*, by den Koning van Persien, *Sjab Thamas*, Zoon van *Sjeich Ismael Tjoefi*, gekomen, van hem als een Broeder, en geloofs-genoot, zeer wel ontvangen is, en aanstonds met een legertje van 12000

Man, onder zynen Veldheer *Beiran-Chan*, onderleund wierd, die in 't eerst Cabul, en Candahar, wel weer veroverde; dog daar na zoo veel wederstand vond, dat hy genoodzaakt wierd alles weer te verlaten, zonder dat zich, gedurende *Tjeer-Chan's* leven, de allerminste gelegenheit, om hier aan te tornen, opdeed.

Het is waar, dat 'er zyn, die voorgeven, dat *Sjab Thamas* dezen *Tjeer-Chan* overwonnen, en gedood heeft; maar dit is een groote misflag, vermits hy tot zyn dood toe, geruift geregeerd heeft, en van een ziekte op zyn bed A. 1550, op Gualoor in Hindoestan overleden is.

Na zyn dood liet hy een Zoon van 12 jaaren na, *Sjab-Firoes*, (dat de Turkois-Koning, in 't Persiaansch beteekend) genaamd, tegen welken zich verscheide oversten opwierpen, en hem eindelyk ook om hals bragten.

Na des zelfs dood wierp zich zekere *Asdi-Sjab* (dat is, de *rechtvaardige Koning*) tegen de andre oversten op, nam de Ryken van Delli, Bengale, en meer andre in, en streed eindelyk tegen eenen *Himmoer*, om het opperbewind.

Gedurende dezen tweespalt tusschen deze Krygsoversten, vond *Sjab Thamas*, in dit troubel water visschende? gelegenheit, om *Homajom* in zyn Ryk te herstellen; na welken grooten dienst hy hem beloven moest, dat hy voortaan de leere of uitlegging van *Aali* over den Coraan volgen, en, in plaats van een *Sunni* (die, gelyk de Turken, de uitlegging van *Aboebakier*, *Omar*, en *Oetsman*, aankleven) een *Sjais* werden zou.

Sjah Thamas hersteld hem.

Men wil ook, dat *Sjab Thamas* hem dwong, zyne *Gemalin*, *Zinle Begum*, genaamd, een zeer schoone Princes, (die tot A. 1548 te Ammer, een Kasteel van *Jesselmeere*, door *Tjeer-Chan* gevangen gehouden, en toen van daar mede na Persien ontvloden was) aan hem over te laten, hoewel hy haar naderhand maar als een byzit handelde, daar hy hem beloofd had, haar tot zyn Koningin te verheffen; waar over *Sjab Ekbar*, *Homajom's* Zoon by haar geteeld, groote smert gehad, en zich tegen *Sjab Thamas*, meer dan eens, vertoord heeft.

Niet lang hier na zouden de Patans *Homajom* nog eens uit een groot deel van zyn Ryk geslagen, en na Cabul, zyn oud erfdeel, verjaagd, dog *Sjab Thamas* hem weer volkomen, met vernieuwing van de oude belofte, in zyn Ryk hersteld hebben, hoewel hy niet lang daar na geregeerd had.

Dus verhalen het verscheide beschryvers van zyn leven; maar de Mogolsche Chronyk steld ons dit ganfch geval met deze omstandigheden voor.

A. 1532. Zeker Berg-Koninkje, *Sjirab*, (dat is, een jonge *Leeuw*,) genaamd, en een van die gene die *Sjab Baboer* overwonnen had, verkeerde, by 't leven van dien Vorst, wel in zyn Hof, maar wierd in geen zaaken, en Ampten van het Ryk gebruikt, om dat de wyze *Ranguildas* hem altyd voor een al te listig Vorst verdacht gehouden had, welken men anders veel cere, om hem niet te verbitte-ten, en in zyn plicht te houden, aandeed.

Had zig *Homajom* hier by gehouden, dit voorbeeld van zyn Vader gevolgd, en dien wyzen Raad van *Ranguildas* niet verwaarlooft, noit had hy 'er zulke droevige gevolgen voor zich zelve van gezien.

Daar tegen nu regelrecht aangaande, verhief hy dezen Berg-Vorst tot de eerste Ampten van Staat, vertrouwende hem niet alleen 't bewind over zyn Leger, maar ook de wacht over zyn perfoon, waar door hy in korten tyd zoo magtig, en zoo opgeblazen wierd, dat hy zich niet alleen *Sjirsjab*, dat is, de *Koninklyke Leeuw*, noemen liet, maar dat het *Homajom* zelf begon te verveelen, en jaloers te maken; welke, als hy hem daar over ettelijke maalen al wat scherp begon te bescrijven, en eenige middelen, om zyn hoogmoed te beteugelen, in 't werk wilde stellen, begon *Sjirsjab* hem niet alleen te bespotten; maar zich ook openbaar tegen hem aan te kanten, en met een Leger te veld te komen.

Die Hem Hy kreeg ten eersten veel ahang van andre misnoegde Patans, of Berg-Koningen, die hem zeer getrouw hielpen, behalven dat hy zelf een dapper Vorst was.

Beoor-logd. Na dat hy *Homajom* al eenige reizen ontrent Delli gellagen had, leverde hy hem eindelyk eens zoo gelukkig slag, dat hy hem A. 1541 dwong, zyn Ryk, met alles, wat hy daar had, te verlaten, en zelf ook zyn gansch Vrouwen-Timmer, dog voor al de Vorstin, *Zimle Begom*, aan de woede van den overwinnaar over te geven, van welke Princes wy hier na breeder zullen spreken.

En uit zyn Ryk dryft. Hy ontquam ter nauwer nood, door toedoen van eenige Persiaanen, die hem getrouw bleven, en voorgifden dienden, de handen van den overwinnaar, die zig ondertusschen op den Throon, zyn Vader, en hem, door *Sjab Baboer* onwetig ontnomen, weer op nieuw, zoo vast ter nederzette, dat hy niet vreesde, zoo licht 'er weer afgestooten te werden.

Geval van een Arend. Terwyl nu *Homajom* van Stad tot Stad voort vluchtte, gebeurde het op zekeren middag, terwyl hy in een open plaats wat te rusten lag, dat een Arend, met zyn jongen, boven zyn hoofd quam

vliegen, en hem tegen de stralen der zonne met zyn uitgespanne vleugelen zoodanig bedekken, en overchaduwen, dat hy; zonder dat hem de hitte wakker maakte, in staat was, om door te kunnen slapen.

Dit namen die van zyn gevolg, die het zagen; voor een zeer goed voortteeken (alzoog de Oosterlingen vol bygeloo-ve zyn, byzonder ontrent het vliegen, en schreeuwen der vogelen,) zy verhaalden het aan *Homajom*, en verzekerden op dien grond, dat dit niet anders, dan zyne gelukkige herstelling op den verlaten Throon van Indiën voorfelde.

Ondertusschen quam *Homajom* aan 't Hof van Perfiën, behoudende, schoon nu zonder Ryk, echter zyn vorge moedigheid, gecenzins vergetende, in deze zyne ballingschap, en rampen, zyn rang als Opper-Vorst van Hindoestan te bewaren.

Sjab Thamas verwachtte, en ontving hem in een Thuin, of in een van zyne Luthuizen, in een plaats, daar maar een Sofa was (een verhevene Koninklyke zitplaats, met kostelyke tapyten en kussens belegt) waar op niet meer dan een Vorst zitten kon. Doch of dit zoo gevallen, dan of dit met opzet gefchikt was, blykt niet.

Homajom, die dit ten eersten, met een groote ontzetting bemerkte, was daar over, schoon de moeijelykheit en spyt hem ten oogen uit zag, echter zoo ontroerd niet, of hy wist, schoon door zyn ongevallen zeer ter nedergelagen, in dat oogenblik nochtans schikkingen te nemen, die met de grootheit van zyn rang, en met de moedigheid van zyn Keizerlyke ziel, over een quamen.

Aangezien hy nu daar als een vlugteling, en by die Vorst om hulp quam, was hy in schyn genoodzaakt de minste te wezen, en de rang aan den Koning van Perfiën in zyn eigen land te geven.

Hy verzocht *Sjab Thamas* dierhalven, dat hy wilde gaan zitten, gelyk hy dede; maar plaatste zich zelve aan zyne linkerhand, de plaats van eer, zoo in 't Oosten, als by de Turken, en schoon daar geen zitplaats was, was hy echter niet verlegen; maar ging op zyn pylkoker, die hy op de grond zette, neerzittende, ontgaande dus de schande, van staande voor een Vorst, diens hulp hy verzoeken quam, te verschynen.

Sjab Thamas, dit ziende, was daar over wel een weinig verzet, maar hy, een grootmoedigheid van geest, schrandtheit van 't vernuft, en een behendigheid, die alles by hem verschoonde, hier in ziende doorstralen, wierd daar door aangezet, om te meer agting voor hem te hebben.

Hy

A. 1532.

Hy verzag hem dierhalven ten eersten van een schoon Paleis, een Koninklyke lyfswagt, en van alles, 't geen zyn Koninklyke staat vereischte. Hy deed hem alle bedenckelyke vermaaklykheden aan, nade wyze van zyn Land, en van 't Oosten, om dien Vorst zyne rampen te doen verzetten, ter tyd toe, dat zich de eene of de andre gelegenheit opdoen mogt, om zynen vyand met voordeel aan te talen, en hem weer op den Throon van Hindoestan te herstellen.

Sjirsjah
doet veel
Karra-
waanfarâs
oprichten.

Ondertusschen maakte *Sjirsjah* zich by zyne nieuwe onderdaanen door allerley zaaken, die hy wist hen te behagen, en oirbaar voor zyn nieuw veroverdelyk te zyn, aangenaam. Hy zag, war 'er ontbrak voor de nuttigheit van 't gemeen, en wat de zaaken van zynen Staat zou kunnen verbeteren.

Het eerste, dat hy tot dienst der reizende Kooplieden bezorgde, was, verscheide *Kârawaanfarâs*, zoo in de Steden, als voornamelyk ten platten Lande, op zyne kosten, zoo als men die in verscheidene Landen van het Oosten reeds had, te doen oprichten, en die van bequame en zeer dienstbare huisgenooten, met last, van den reiziger voor niet te bedienen, te voorzien, en het noodige voor hen, en hunne lastdieren, tegen zulken matigen prys te leveren, dat zy 't in hun eigen huizen niet beter koop zouden hebben kunnen bekomen.

Ieder bediende had hier zyn byzonder werk. Daar waren 'er, die op de kostelyke huisraad alleen het opzicht, daar waren 'er, die enkelyk last hadden, om die schoon te houden, andre weer, om die ordentelyk te plaatfen. Zommige droegen zorg voor de bedden, andre weer voor de lywaten. Daar waren 'er, die op de Baden, op de keukens, op de tafel, en 't aanbrengen der spyzen, op 't schenken, daar waren 'er ook, die enkelyk op de stallen, en op de beesten, pasten, zoo dat hier niets tot het gemak der reizende Kooplieden quam te ontbreken, plaatsende hier met 'er tyd allerley kraamen met kostelyke, en op de reis ook noodige goederen, en tot vermaak allerley speel-lieden, potzemakers, Inlandse Doctoreffen, en wat dies meer is, om den Reiziger de moeijelykheden der reize te doen vergeten, en hem in alles te helpen.

Men had (om dit by een buiten-stap wat nader te beschryven) in de Baden niet alleen schoone kaccchels; maar ook een overvloed van allerley reukwerken, en smeertzels, mitsgaders lieden die bequaam waren, om den Oosterling, zoo sterk op dat wasschen met alle die omstandigheden gezet, het bezweet en vermoeid lichaam, na eerst het hoofd en

hair wel met Melk van Clappus, of *Cocos-nooten*, en *Limoen Porot* (een soort van Wasch-Limoenen) en 't lichaam met poepor (zynde gepulveriseerde rys, tot bollekens gemaakt, en wel met allerley bloemen, en voor al met het water van de *Moegri-bloem*, gemengd) betrekken te hebben, zoo aangenaam van lid tot lid te wryven, en, na hen 't zweed alomme wel afgewasschen, en 't lichaam wel gezuiverd te hebben, hen verder door reukwerken, en 't besmeeren van 't lichaam met *Bobori* (of *Indiaanse Saffraanen*) en voor al met *Sandelhout*, op een steen gewreven, of met eenig ander reukwerk, zoodanig te verquikken, dat zy als geheel andre, en weer als frische menschen 'er uit quamen; al het welke hen veel minder quam te kosten, als in hunne eigene huizen, zoo dat velen, om dit gemakkelyk, aangenaam, en goedkoop wasschen, verlangden, om die reizen eens mede te mogen doen: Want in andere *Kârawaanfarâs* vind men niet, als de bloote plaats, en al het noodige moet men zelf mede brengen.

Voor al verlangden hiervelen na, om dat alle, die te voet moesten gaan, en het vermogen niet hadden, om zich van lastdieren, of *Palankyns*, te voorzien, in die *Kârawaanfarâs* op 's Koningskosten, zoo lang zy daar rusten moesten, onthaald wierden. Een mildadigheid, waar door hy de genegenheit van grooten en kleenen won, en waar in hem naderhand veel ryke en godsdienstige *Mohammedaanen* navolgden, makende zekere gelden na hun dood, die zy wilden, dat tot het oprichten van zulke *Kârawaanfarâs* op de groote wegen, tot hunne gedagtenis, besteed zouden werden, behalven dat zy veelyds zeer schoone *Grafsleden* voor hun geslagt daar by voegen lieten, om te meer aan hunne mildadigheid, in 't oprichten van zulk een *Kârawaanfarâ*, te gedenken.

Op de deur, of in de voorgevel, van deze Oosterfche Herbergen lieten zy, ten bewyze van hun godvrugtigheit, ook wel een fraeije spreuk, of gedenk-reden, uithouwen, waar in zy de *Persiaanen* niet alleen navolgden; maar zich ook meest daar in van hunne taal (somtyds ook wel van de *Arabische*) bedienden, te meer, alzoo dit de *Hof-taal*, en *Kârawaanfarâs* te bouwen, een werk van de grooten is, vermits veel geld en vermogen, om zulke kosten uit te voeren, vereicht wierd.

Onder deze opschriften zyn 'er, die verdienen van een verstandig en godvrugtig Christen in zyn hert ingedrukt, en belpiegeld te werden.

My schiet 'er een te binnen, die kort, zinryk, en waardig is, om hier gemeld

A. 1532. te werden, welke voor een Kárrawaanfará in Perfien gevonden werd:

Een fraaije Perfianfche. *Djibaan Kárrawaanfará, Wama Kárrawaanfará, Der Kárrawaanfará nekuned Kárrawaanfará.*

Dat is:

De Wereld is een Kárrawaanfará (of een Herberg voor de Reizigers) en wy zyn de Reizigers, van, of in, een Kárrawaanfará, en maakt de Kárráwan, of 't reizend gezelfchap, noit een Sará, dat is, een vaste verblyf-plaats.

Ik zal hier ter ftede nog een korte fpreuke in 't Arabifch byvoegen, die op de mildadigheid dezer grooten niet qualyk ftaat:

En Arabifche zinfpreuk. *Ganijon bilá Sacháwatín, Kasjadjarín biláffamaratín.*

Dat is:

Een Ryke zonder mildadigheid is als een boom zonder vrugten.

Bchalten deze Kárrawaanfará's (om met ons afgebroken verhaal weer voort te gaan) liet *Sjirsjah* op de groote wegen ook een menigte van boomen, ordentelyk in reyen gefchikt, gelyk laanen planten, welke volwaffchen zynde, de heerlykfte lommer, die men wenfchen kon, tegen het fteken der zon gaven.

Een van de grootfte dienften, die men het gemeen doen kon, behalven dat het gezigt de Ingezetenen, en vreemde Reizigers, al was het maar voor een bloote wandeling (hoewel de Oofterlingen meer voor 't aangenaam gezicht van zulk een Plantagie, en voor 't zitten by een fontein, dan voor een wandeling, zyn) zeer verluftigen kon.

Zyn verdere nuttige be-dryven. Hy bragt ook een geheele verandering in de maaten, en gewichten, die bevoeren maar by gifling, en met veel bedrog van den loozen inlander, toegingen. Men kende voor zyn tyd in Indien geen fchaalen, gewichten, noch ellen; maar gelyk men de drooge waaren by een greep, en de natte maar op het oog gaf, alzo mat men de ftoffen, en andre meetbare waaren, maar by spannen, en ellebogen, dat zomtyds vry wat onzeker, en bedriegelyk toeging, van waar zy ook nu noch veel van zoo veel ellebogen fpre-

ken; maar by deze nieuwe invoering van A. 1532. zekere Inlandfche maaten, vafte codi's, of ellen, en gewigten, wierd alles vry netter, tot volkomen genoeg van den verkooper en koopcr, uitgelevert: want fchoon de verkooper daar wel eenige fchade by fcheen te lyden, vond hy die egter by zynen inkoop rykelyk wederom.

Geen minder zorg droeg *Sjirsjah*, om zyn onderzaaten in zaaken van den Godsdienft mede een zoetigheid, die hunne herten noch al meer tot hem trok, te doen genieten. Hy beftelde hen jaarlyks, op zyn koften, een fchip, waar mede de genen, die genegen wareh om ter bedevaart na Mecca te gaan, om 't graf van den Profcet Mohhammed te zien, zich voor niet derwaards konden begeven. Een plegtelykheit, waar toe alle Mohhammedaanen, die vermogen hebben, eens in hun leven verplicht zyn, maar waar van de onvermogende, die 'er ook wel eens na toe wilden, om hun onmagt bevoeren verteken bleven, en dierhalven was dit een van de grootfte dienften, die hy 't gemeen doen konde, alzo zy fterk op de zaaken van hunnen Godsdienft gezet zyn.

Het voornaamfte middel nogtans, om hem ftaande te houden, was zyne ge, om geoeffende Soldaaten, en goed, gefchut, nevens bequame Konftapels, die hy zeer wel beloonde, te hebben, en om na alles zelf in perfoon te zien, wettende, hoe licht men door andre kan bedrogen, of misleid werden.

Zoo pryzelyk als nu dit naauwkeurig bezigtigen van alles in een Vorft, en zoo nut als dit doorgaans voor het gemeen is, alzo doodelyk was dit op zekeren tyd voor *Sjirsjah*: want zyne nieuwigierigheid, om zeker ftuk gefchut, dat hy uit Bengale bekomen had, zelf te zien laaden, en affchieten, was oorzaak van zyn dood. Want het ftuk, te fterk geladen, kwam te berften, en een van de brokken trof hem doodelyk, dat hy op die plaats ftierf, na negen jaaren geregeerd te hebben.

Dit viel A. 1550 voor. De dood van *Sjirsjah* gaf groote verandering, en opftand onder de Ingezetenen, en, na de verfcheide belangen der Patans, en andre Indiaanfche Vorften, verwekte die by ider in 't byzonder een geheimen toefleg, om meefter van dat fchoon Ryk te werden.

Homajom, die lang na zulken voorval verlangd had, kreeg aanftonds door zekeren Fakier hoofd der Fakiers, *Sjab Daulat* (de *Koning des heils*) genaamd, bericht van zyn dood, van de verdeeldheit der Ingezetenen, van de verfcheidenheit der belangen van veel Vorften (die daar door hunne

Werd door een ftuk, dat te zwaar geladen was, A. 1550 doodgeflagten.

Waar van een Fakier *Homajom* kennis geeft.

A. 1550. hunne algemeene macht niet weinig verzwakten) en van den opftand, die 'er binnen Delli was.

Ook maakte hy hem bekend, dat hy van de genegenheit zynere oude onderzaten zoo verzeerd was, dat hy niet twyfelde, of zy zouden hem, zoo hy maar ten eerften overquam, met vreugde weer op den Throon van Hindoeftan zetten.

Die Sjah Thama's hulp bekuomt.

Homajom, die gecenzins hier op fleep, verzogt nu met meer ernst om de hulp, hem van *Sjab Thamas* toegezegt, en be loafde, om hem te kragtiger daar toe aan te zetten, niet alleen een Sjahs (dat hy nu quansuis al was) te zullen blyven; maar ook zyn ganfch Ryk daar toe te zullen brengen, ja alle de kosten, die *Sjab Thamas* tot nu toe wegens hem gedragen had, met veel dankzegging te zullen vergoeden, daar, voor een zoetigheid, byvoegende, dat hy de Landvoogdy van Candabar, en de Stad Sindi, op de grenfen van Perfien, hem fchenken zou. Twee zaaken, die *Sjab Thamas* ten eerften overhaalden, om dezen Vorft spoedige hulp toe te voegen, voor eerst, de zucht om zynen Godsdienst in dat machtig Ryk voort te zetten, en de eere, die hy daar van by zyn volk, en de groote verwachting, die hy daar over by den Profect hebben zoude. Ten anderen, 't ontflag van een gaff, dien hy al lang moede was, en de vergoeding van die zware onkosten, en daarenboven de gulhertige aanbidding van zulk een voornam Landvoogdy, die zoo lang detwiftappel tuffchen deze twee Vorften geweest was.

Dit was de reden, dat hy hem spoedig veel geld, een fraeije troep voetvolk, en twaalf duizend man Ruitery byzette, met welk kleen legertje *Homajom*, veel meer op de genegenheit van zyn volk, en de toezegging van *Sjab Daulat*, iteunende, na Hindoeftan trok, bedankende dien Vorft voor zyn goed onthaal, en voor een heilzamen raad, waar van wy op zyn plaats fpreken zullen.

Homajom werd van zyn Onderdaanen wel ontfangen.

Hy verfcheen zoo haast ontrent Cabul en Attoc niet, of zyne oude Onderdaanen quamen zyn Leger zoodanig versterken, dat hy in korten tyd, en met verlies van weinig volk, meester werd van alle de Landen, die tuffchen Perfien, en Lahor leggen.

Wint Lahor door krygslift.

In deze vefting, op een by na onwinbare plaats gelegen, was een Landvoogd, die voorhad, zich als opperbeftierder daar in te dringen, en zich meester van de gansche Landvoogdy van Pengab, of der vyf wateren, (na 't getal der vyf Rivieren, die daar in zyn, zoo genaamd) te maken, en die ook in ftaat was, om een lang beleg, dat den Vorft niet diende, uit te houden.

A. 1550.

Homajom, dit wetende, en niet genezen lang te talmen, deed door een anderen weg, als hy zelf nam, honderd jonge Perfiaanen, als Fakiers gekleed, en met reisflaven in de hand, voor de Poort dezer vefting, niet alle gelyk, maar nu en dan een, verfchynen, waar door die gene, die eerst quamen, 'er gemakelyk in raakten, alzo men voor die Landloopers, als groote Heiligen, veel agting, en op hangfch geen agterdocht heeft; maar die wat later quamen, vonden de poorten alomme gefloten, weshalven zy de wacht toeriepen, dat zy arme Fakiers waren, die van Mekka quamen, en die maar voor dien nacht hun verblyf, daar verzogten, alzo zy verder moeften wezen.

Dit quam met het zeggen der eerften over een, waar van men den voorzeyden Landvoogd, *Aziz-Chan* genaamd, kennis gaf, die, juist zoo fterk op de Godsdienst niet gezet, hen met een zoet praatje meynde af te zetten; maar toen zy op hem, en op de bezetting, wegens hunne liefdeloosheit ontrent zulke armen, van God, en hunnen Profect zoo bemind, en die nu pas van zyn Graf quamen, begonden te fchelden, en hen met de wrake Gods, en van Mohammed, te dreygen, gaf hy aanfonds laft, om hen, alzo 't maar voor eenen nacht verzocht wierd, in te laten.

Hy zag ze zelf, niet zonder groot mededoogen, alzo zy 'er zeer armelyk uitzagen, binnenkomen, en belafte aan zyn volk, hen wel te onthalen, waarop zy verfcbeide *Elhamdollahs*, of loftuitingen ter eere Gods, wegens deze zyne liefde aan hem, met belofte, dat God dit aan hem vergelden zou, volgen lieten.

De Landvoogd, en zyne bezetting; hier op al te geruft, dachten verder geen quaad; maar zy wierden in 't midden van hunne ruft op het onvoorziene van deze Fakiers, met de kris in de vuift, die zy onder hun gewaad verborgen hadden, overvallen, en met zulken woede en geluk aangetaft, dat die eerste daar alle het leven lieten, en de Pelgrims meester van de vefting bleven.

Door deze lift kreeg *Homajom*, dien zy spoedig bericht hier van gaven, die sterke plaats, die hy door een lang beleg niet te winnen zag, in eene nacht, blyvende hier niet langer, dan tot hy 'er een van zyne Perfiaanen tot Landvoogd gefield had.

Hy trok dan ten eerften na Delli, waar ontrent hy reeds eenige Patans, en Raja's tegen malkanderen bezig vond. Hy quam hen vry wat eer, dan zy hem gewagt hadden, op 't lyf, alzo zy wel wiften, dat hy in Hindoeftan gekomen, maar niet,

Trekt na Delli.

A. 1550. niet, dat hy zoo na by hen was. Hy sloeg hen dierhalven, met zyn nu sterk aangegrooid Leger, ontrent drie mylen van Delli, by Panipat zoodaning in de vlucht, dat hy door deze eene overwinning weer op zynen Throon geraakte, herstellende alles in zeer korten tyd, hoewel hy niet lang leefde, en pas 2 jaren 'er na quam te iterven.

Geraakt
weer op
den
Throon.

Hy be-
loont Sjah
Daulat
rykelyk.
Het eerste dat hy dede, was, *Sjah Daulat*, die hem van alles het eerste bericht gegeven, en de genegenheit van 't volk, en verscheide Koninkjens, voor hem herwonnen had, rykelyk te beloonen, en groote eigene inkomsten, schoon dit tegen 's Rykswetten aanliep, jaarlyks, zoo voor hem, als voor zyne nazaten, te bezorgen, welke nazaten tot noch toe ook de eenigste in 't gansche Ryk zyn, die eigen Landen erfelyk blyven bezitten, zonder dat hunne goederen, gelyk die van alle andre Onderdaanen, by 't overlyden van de Vader, weer aan de Kroon vervallen; behalven dat dit Stamhuis van *Sjah Daulat* tot nog toe by den grooten Mogol in de hoogste achtung is, en in rang voor alle andre gaat. Ja zelf is zyne gedachtenis by de volgende Mogols zo geëerd en geagt geweest, dat het volk, en die Keizers zelf, zich niet schamen noch dagelyks zyn Graf zeer Godsdienstig, als van een van hunne grootste Heiligen, te gaan bezoeken.

Houd
geene van
zyne be-
loften aan
Sjah Thamas.

Wat nu zyne belofte aan *Sjah Thamas* belangt, hy kreunde zich daar zeer weinig aan, bleef een zuivere Sunni, gelyk te voren, met alle de zynen, vergoedde hem niets van de groote kosten, aan hem gedaan, en dagt niet minder, als om hem Candahar of Sindi te schenken, door welke trouwloosheit, en groote ondankbaarheid (vermits hy hem zeer trots by zyn eerste schryven behandelde) hy toonde een rechte nazaat van zynen Voorvader *Aboesaid*, en dus hier in een rechte groote Mogol, en een waare tak van dien ondankbaren Stam te zyn.

Het was zoo verre van daar, dat hy voor *Sjah Thamas* eenige de minste beleefdheit zou overgeschad hebben, dat hy hem al het volk, dat hy hem, by zyn vertrek uit Persien mede gegeven had, onthield, aan die Persiaanen, waar op hy zich naderhand meest vertrouwde, zeer groote soldyen, en aan hunne oversten de eerste ampten van 't Ryk gevende, waar door zy alle zeer gewillig waren, om by hem te blyven, durvende naderhand ook nooit weer in Persien verschynen, uit vreeze van de zware straffen, die zy, zoo menigmaal te vergeefs door hunnen Vorst herroepen zynde, niet zouden hebben kunnen ontgaan.

Wat nu de Patans, of Indiaansche

Koninkjens, aangaat, die, volgens de vorige grondwetten, Omrahs waren, daar van zocht hy zich allenskens, volgens dien heilzamen raad, hem door den Koning van Persien, zoo als hy afscheid van hem nam, gegeven, te ontslaan, door middel van tusschen de Patans, en die Indiaansche Koningen, een eeuwige haat te veroorzaaken, altyd quaad zaad te zaaijen, hen beyden, door ze tegen malkanderen geduurig op te hitzen, klein te maken, en zich zoo met 'er tyd van hen te ontslaan, 't geen hy zedert ook meesterlyk gedaan heeft, en tot noch toe by zyn nazaten nagevolgd werd.

Hy deed dit egter met dat onderscheid; dat hy zich, in opzicht van de Patans, geheel en al, doch in opzicht van de Indiaanen, alleen van die gene, die hem niet dienden, ontfloeg, behoudende uit hen alleen die dappere *Rasbuten*, en voorvegters, die hem in zyne Legers dienen konden, uit welke hy 'er ook verscheide, om hen te nauwer aan zich te verbinden, tot deze en gene groote bedieningen in zyn Ryk, en Leger, verhief, zonder hen ook te straf in hunnen Godsdienst, gelyk bevorens geschied was, te handelen, ja zich zelven niet ontziedde, nu en dan wel eens in hunne Tempels hunnen Afgodendienst by te woonen, dat hem zeer aangenaam by hen maakte, hoewel de zynen wel wisten; hoe, en waarom, hy dat deed, alzo hy zich al zoo weinig aan hunnen Godsdienst, als aan den *Mohammedaanschen*, gelegen liet leggen, in welke onverschillende gedagten hy ook altyd zynen opvolger, en Zoon *Ekbar*, heeft zoeken op te voeden, hoewel dat geheel anders uitgevalent is, gelyk wy in zyn leven zullen zien.

Was
een slegt
Mohammedaan.

Terwyl ik van den Zoon spreek, komt my te binnen, dat ik beloofd had, noch iets van des zelfs Moeder, de Keizerin *Zimle Begum*, te zullen zeggen.

Deze schoone Vorstin, welke *Sjirsjah* met *Homajom's* Vrouwen-Timmer vangen kreeg, schein door de stralen van hare schoone oogen hem, gelyk zy meer andren gedaan had, te zullen bevoorren; maar gelyk zy een zeer kuische Princes, alzo was hy een zeer eerlyk en grootmoedig Vorst, die de zedigheit, by zoo groote schoonheit, zoo sterk in haar ziende uitblinken, en daar beneven, vernemende dat zy zwanger was, dit grootmoedig besluit nam, van haar zoo lang zy onder zyne magt was, niet de minste blyken, van dat zy zyne gevangene was, te geven, maar haar met zoo veel agting, en eerbiedigheit, te behandelen, dat zy niets, dan alleen het bywezen van haren Vorst, en Gemaal, zou missen.

Het

A. 1550.
Onge-
schonden
aan Ho-
majom.

Het geen noch verder ging, dat hy om die Vorstin noch meer genoegen, en de wereld noch meer reden te geven, om zyne bescheidenheit, en grootmoedige kuisheit te verheffen, haar ten eerste na Persien, aan haaren Gemaal, zoo zwanger zynde te rug zond, waar uit dan blykt, dat dit, niet A. 1548; maar niet lang na zyne vlugt na Persien geschied is.

Homajom, die wift, hoe schoon, en bekoorlyk zy was, stelde vast dat *Sjirsjab*, die hem zoo onrechtvaardig van zyn Throon had durven stooten, noch minder zwaarigheid gevonden had, om zich meeter van zulk een schoone gevangene, door allerley wegen te maken, en dat hy, ze nu moede zynde, om noch de naam van kuis en grootmoedig te hebben, dezelve hem quamfuis noch ongeschonden weder toezond.

Die haar
egter zeer
verdacht
hield.

Hy ontving haar dierhalven vry koel, en vraagde haar zeer fors, of die Tyran niet met de zelve verwoedheit zyn geweld tegen haar eer, als zyne onrechtvaardigheid tegen zyne Kroon geoeffend, en zyn bed niet bezoedeld had.

Zy zeyde, dat hy niet minder, als dat gedaan, en haar met zoo veel eerbied, kuisheit, en hoogagting behandeld had, dat zy niet genoeg tot lof van zyne grootmoedigheid, en bescheidenheit ontrent haar, spreken kon, en betuigen moest, niets, dan alleen haren zoo waarden Gemaal's bywezen, gemist te hebben.

Dit verheffen van *Sjirsjab's* grootmoedige kuisheit ontrent haar, die zoo schoon, en vol betooveringen was, quam hem zeer verdacht voor. Hy hield het, of voor een vond van haar vernuft, of voor een versprek tusschen hun beyden, om haar leven voor zynen toorn, zoo zy maar 't minste bekend had, zeker te stellen; en dierhalven wat zy daar van verder voorgeven mogt; hy zey vlak uit, dat hy het niet gelooven kon; maar vast stelde, dat zy de waarheit voor hem verzwegg, om de uitwerking van zynen toorn en regtvaardige jaloesy hier over niet te gevoelen.

Hy maakte na dien tyd ook zoo weinig werk van haar, dat die jonge Vorstin, zeer droefgeestig hier over geworden, zich aan zulk een zwaarmoedigheid overgaf, dat zy daar aan wel haast scheen te zullen sterven, zoo daar niet spoedig in had voorzien geworden.

Tot haare verquikking begaf zy zich, vermits *Homajom* na haar niet meer omzag, in 't Vrouwen-Timmer by de Sulthane van Persien, aan de zelve met veel droefheit haren spyt nevens hare onschuld, vertoonende, en hoe zy een schoone, jonge, en kuische Princes, zynde, niet verduwen kon, dat zy, zon-

IV. DEEL.

der eenige grond, of reden, vanden Keizer *Homajom* verdacht gehouden wierd, weshalven zy zeyde, liever dood te willen zyn, als langer zoo koel en smadelijk gehandeld te werden.

Zy gaf ook, om hare onschuld verder te doen blyken, niet een brief aan *Sjirsjab* berigt van alles, wat tusschen haar, en *Homajom*, voorgevallen, en in wat bedroefde staat zy tot nu, door zyne ongegronde jaloesy, was.

Hy had zoo ras geen kennis daar af gekregen, of had groot medelyden met haar, en schreef, zonder te laten blyken, dat hy dit van haar wift, een zeer omzigtigen en beleefden brief aan *Homajom*, waar in hy zeyde, door deze en gene overgekome ne gerugten verstaan te hebben, dat *Zimle Begum*, zyn kuische Gemalin, in ongunst by hem was, om dat hy vermoedde, dat hy (*Sjirsjab*) haar oneerlyk behandeld, of zyn bed geschonden zou hebben.

Hy beriep zig, niet alleen op zyn Gemalinne zelf, en op haar gansch gevolg, dat altyd by haar geweeit was, maar zwoer ook zeer dier op den Coraan (den hoogsten eed, die een Mohammedaan doen kon) dat het zoo verre van daar was, dat hy, schoon overwinnaar, haar eenigermaten oneerlyk behandeld, of eenig geweld op haar eer gedaan zou hebben, dat hy haar ooit een oneerbiedig woord toegesproken; maar wegens hare kuisheit en wonderlyke zedigheid de eerste gedagten gekregen te hebben, om haar dus ongechonden, te meer, dewyl zy swanger was, aan hem, haaren Gemaal, te rug te zenden, voegende daar by, dat God, en de Propheet, die alles wift, hem tydig en eeuwig in de Helle straffen wilden, zoo hy iets, dat niet waar was, aan hem schreef, en dat hy hem dierhalven bad, dit niet alleen te gelooven; maar die onschuldige Princes daar over niet meer verdagt te houden, en haar met die liefde, die hare trouw, en zyne onschuld, en grootmoedig bewezene bescheidenheit aan hem, dien hy anders had konnen behandelen, verdienden, voortaan te willen bejegenen, betuigende nogmaals, dit om geen andere reden aan hem te verzoeken, dan om dat hy, en de Princes, in dit geval beide even onnoozel, en onschuldig waren.

Sjirsjab
zweert op
den Co-
raan zyne,
en hare
onschuld.

Deze diere betuiging, en zwaren eed van *Sjirsjab*, gevoegd by de zwaarmoedigheid der Vorstin, had zoo veel vermogen op het gemoed van *Homajom*, dat hy haar aanstonds weer by hem ontbood, en met zoo veel teederheit, en leedwezen van het ongelyk, dat hy haar, onschuldig aangedaan had, ontving, dat zy, die door de droefheit al zeer vermagrd was, op zoo een onverwagte en

Homajom
be-
mind haar
weer zoo
zeer, als
oit.

A. 1550. ongehoopte verandering, weer begon te herleven, en niet alleen hare vorige schoonheit, die zeer vervallen was, maar ook zoo veel vermogen op de geeft van *Homajom* te krygen, dat zy zedert zyn eenigfte vermaak, geduurende zyn verblyf in Perfien, was.

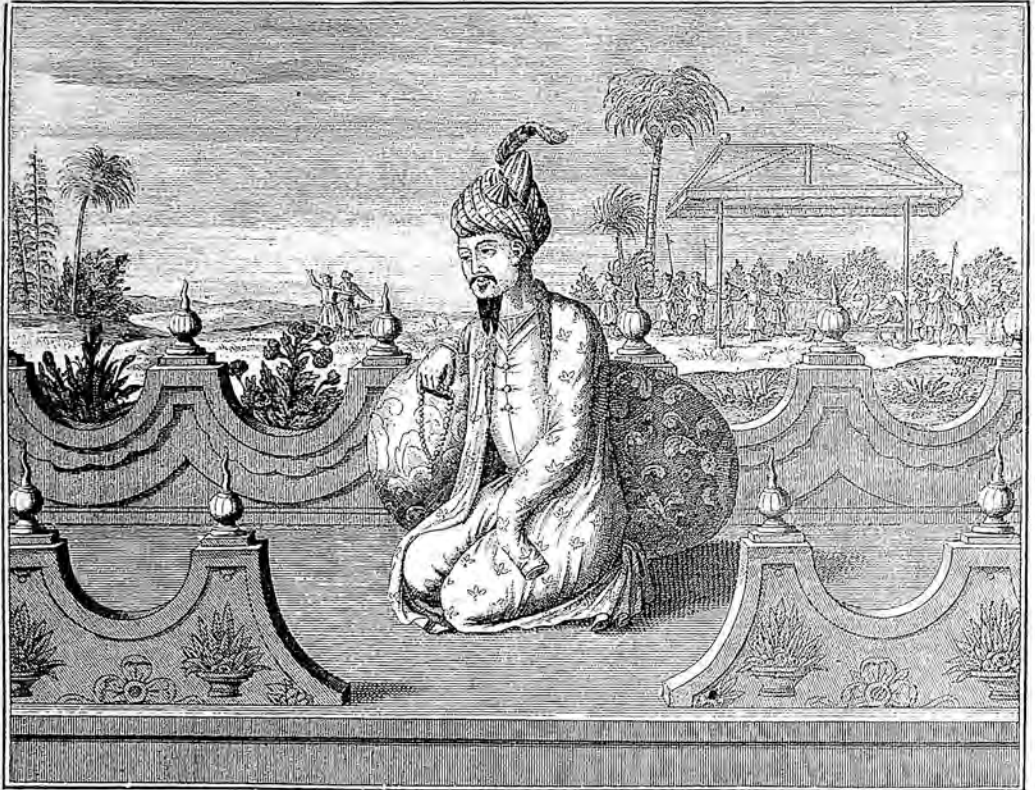
Maakt
Lahor
van een
Dorptot
een Stad.

Het eenige, om nu ons verhaal, daar wy het voor dit geval van de Vorstin lieten; weer te vervolgen, dat *Homajom*, in dezen korten tyd van zyne rege-

ring noch dede, was, dat hy van Lahor, A. 1550. toen noch maar een Vcting, met een gemcen Dorp 'er by, een fchoone Stad, die 120 mylen van Delli legt, maakte, omringende die met zeer vafte muuren.

Men moet zich egter niet inbeelden, dat fchoon hy meefter van die Stad Lahor, hy het daarom ook van het Koninkryk van die naam was, alzo, niet hy, maar zyn Zoon dat veroverd heeft.

A. 1558.

HOMAJOM. Achtfte Groote Mogol.

Daar zyn 'er, die meenen, dat hy zyn Hof derwaards zou verplaatft hebben, doch wy zullen in 't leven van zyn Zoon zien, dat het onder zyne regeering eerft gefchied, en tot zyn tyd toe in Delli gebleven is, hoewel wy wel willen gelooven, dat hy nu en dan met zyn Hofftoet daar geweest is, te meer, dewyl hy voorgenomen had, en ook in 't werk ftede, van dat Dorp een Stad te maken, tot welkers fpoedige voltooiing zyn geduurig bywezen veel heeft kunnen toebrengen; hoewel hy alles, zoo als hy 't ontworpen had, door zyn tuffchen gekomen dood, niet heeft kunnen voltooijen.

Blyft in 't bouwen van zyn Gelyk nu de Indiaanfche Mohammedaanfche Vorften byzonder op zeer prag-

tige Graffteden gezet zyn, en veelen in Grafftede hun leven geerne een gezigt van de heerdood. lyke verblyf-plaats van hun Lyk na hun dood tragten te hebben, alzo zyn veelen gewoon al in hun leven deze graffteden te laten opregten, vreezende, dat het, na hun dood, zoo wel, zoo pragtig, en net niet gefchieden zou, waar ontrent zy dan ook een wooning, met zekere inkomsten voor een groot getal Priesters plaatzen, die voor hun ziel bidden, en zonder ophouden in den Coraan lezen.

Dit quam *Homajom* ook in 't hoofd, maar een ongeval, terwyl men bezig was, om op een afgefteken plein buiten de Poorten van oud Delli, aan 't einde van een groote brug van twaalf boogen, dit groot werk te vervorderen, en het heeft hoopte

A. 1550. hoopte ten einde te brengen, overquam hem in den al te grooten yver, een ongeluk, dat zyn dood veroorzaakte.

Men was met dit werk, en des zelfs muuren, al zoo verre gevorderd, dat men het gewelf begon te maken.

De Vorst, die met een meetroede in zyn hand op de muur geklommen was, en rondom 't gebouw, boven op des zelfs prachtige lyst, die vry breed was, wandelde, leunde op dezelve zoo styf, dat zy in zyn hand, en onder hem brak.

Homajom vervolgde het stuk der gebroekene meetroede, waar door hy gevallen zynde, en al wat gerold hebbende over 't bovenste van die muur, daar de bouwkundige die geschuinst had, om 'er de goot voor de waterloop op te brengen, van boven neder op de grond stortte, brak de beenen, en vond zyn einde ter plaatze, daar hy begraven wilde zyn, terwyl hy bezig was die te helpen oprigten.

Dit was het einde van *Homajom*, wiens ongelukkige dood eenige overeenkomst met zyn Grootvader, *Sjeich Omar*, had, alzooy beide zeer ongelukkig vielen, hoewel de reden van des eersten's dood wat bespottelyker, dan die van deze, was.

Men voltooidde dat heerlyk werk na zyn dood, het bekleedende met het schoonste marmor, dat te krygen was, en het zoo sterk van buiten verguldende, dat 'er de oogcn op schemerden.

Het Graf nader beschreven. Men ziet de Imâms nog dagelyks bezig, om voor zyn ziel te bidden; lezende verscheide spreuken al zingende uit den Coraan, en bestrooiende zyn graf geduurig met allerlei schoone verliche bloemen, terwyl zy het zelve met een schoon tapyt van eenig goud en zyde stof met veel eerbied bedekken.

In dit graf wierden naderhand de groote Mogols gemeenelyk begraven.

Dus stierf hy A. 1552, in 't laatste van 't jaar, niet te Gualeor gelyk sommige willen; maar pas buiten Oud Delli, dat drie mylen van 't Nieuwe Delli gelegen is, en had, na dat hy op den Throon hersteld was, noch maar 2 jaren 9 maanden en 14 dagen geheerscht; weshalven alle de jaaren zyner regeering, met die van zyn verblyf in Perſien, twintig jaaren beliepen. Wy vertoonen zyne beeltenis onder No. 8.

7yn Regeentyd. Sjah Ekbar, A. 1552. IXde groote Mogol. Hoe veel Kinderen hy naliet, vind ik nergens aangeteekend, maar alleen, dat zyn Zoon, *Djelâoddien Ekbar*, hem A. 1552, als negende groote Mogol, in 't Ryk gevolgd is.

7yn naam. *Djelâoddien* (dat in 't Arabisch, de glans des geloofs beteekend) was zyn naam; maar *Ekbar* (dat, in die zelve taal, de groote beteekend) was een titel, met

betrekking tot zyn groote daaden, hem, A. 1552. zedert zyne verheffing tot de Kroon, gegeven, en by welke hy meest bekend is. Hy kreeg dio met recht, alzooy niemand van zyne Voorzaaten, of Navolgers, het Ryk zoo verre uitgebreid, of zyn Stambuis, zoo veel luister bygezet heeft. Hy werd anders ook wel *Mosafar*, dat is, *den overwinnaar*, genaamd.

Over de plaats zyner geboorte vallen 7yn geverschillen by de Schryvers. Zommige boorte-plaats. willen, dat hy op 't Kasteel Anmer in de gevangenis van zyn Moeder, andere, dat hy in 't Landschap Sjaquata, in 't Noordwesten, tusſchen Tartaryen en Perſien, maar eenigen ook, dat wel het waarſchynelyk is, dat hy in Perſien, in 't Hof van *Sjah Thamas*, pas na dat de Vorstin *Zimle Begum* by den Keizer, haren Gemaal, maar in Perſien gekomen, of weer in gunst by hem geraakt was, A. 1541 geboren zy; doch met zekerheit daar van te spreken, is onmogelyk, alzooy de Mogolſche Chronyk daar niets van meld, en andre Schryvers dat ook niet aangeteekend hebben.

Hy was een Vorst, die in kracht van Zyn groote doordringend verſtand, in dapper-te hoeden, heit, en in alles, wat Koninklyk en nigheden, grootmoedig was, zyns gelyken noit ge- en deugden. had heeft. Hy had op zyn tyd ook met de elendigen zeer veel medelyden, en wist hen teeder te beminnen, en te beloonen, maar ook, zonder aanzien van perſoon, die gene, die 't verdienden, zeer streng, ten ſpiegel van andere, te straffen. Zoo dat in hem gevonden wierden alle de deugden, die men in een Vorst, die de agting, en liefde van zyn volk volkomen verdiende, wenschen kon.

Die groote Staatregeel van zyn Vader, volgens *Sjah Thamas* laatste lesaan *Homajom*, van altyd twiſt tusſchen de Patans, en de Indiaanſche Koningen, heimelyk te voeden; was een der eerste maatregels, waar van hy zich bediende. En de ſchattingen, by zyn Voorvaderen met moeite ingevorderd, wist hy zeer gemakkelyk te doen inzamelen.

Hy beruſte geenzins in 't geen hy reeds bezat; maar zyne geſtadige poging, was, om middelen tot verder uitbreiding van zyn Ryk, en tot beantwoording van zyn grooten titel, uit te vinden. En men moet bekennen, dat de ſtaat, in welke zyn Vader het Ryk liet, zeer weinig na die gene gelykt, in welke hy 't gebracht, en aan zyn opvolger gelaten heeft.

Het eenige, dat zyne voorzaten veroverd hadden, en hem nalieten, was Cabul, Candahar, Multan, Delli, en Pengab; doch hoe zeer dat kleen getal van Ryken en Landvoogdyen, by dat, door *Ekbar* naderhand veroverd, afvallen zal, zullen wy hier na zeer klaar, by 't op-

A. 1552. tellen van de Ryken en Landvoogdyen, die hy naliet, zien. Ook lagen zy, of in 't Westen, of in 't Noordwesten, of in 't Noorden, of in 't midden des Lands, en alomme door 't gebergte ingeloten, zonder dat hy noch een Zeehaven bezat; die hem nochtans vooral noodzakelyk scheen te zyn, gelyk ook die veroverde Landen, daar hy Zeehavens vond, hem, en zyne nazaaten, door den grooten Koophandel, die daar gedreven werd, wel de grootste inkomsten opgebracht hebben.

Zyne overwinningen.

Eerst maakte hy zyn werk, om den Koning van Pattana, die ontrent de Rievier de Ganges, in Bengale, zyn Ryk had, en bevorens maar eenigzins van de Kroon afhing, dog zich 'er niet veel aan kreunde, geheel en al te vermeesteren.

De Patans daar ontrent, die hem geholpen, maar toen zy 't niet langer houden konden, ook verlaten hadden, vonden zich zoo hier om, als om dat zy nu en dan al eenigzins 'ondergebracht, doch al weer afgevallen waren, zeer verlegen, en keurden diehalven best, om de uiterste woede van dezen zegenpralenden overwinnaar, die alles daar ontrent weg nam, en met een zwaar leger vast na hunne landen trok, niet af te wachten, waar van 'er verscheide, die zich niet tydig overgaven, het gevoelen gehad hebben.

Dus wierd hy van meest alle de Patans, of Berg-Koningen, aan die kant, meester, hoewel in de latere tyden noch al eenige door zyn Zoons Zoon, *Sjah Djibaan*, en andre, onder 't jok gebragt zyn, die hy, om de verre afgelegenheit, en akeligheit der gebergten; weinig na deel toebrengen kon, zoo dat men met geduld zyn tyd heeft moeten afwagten, om dan eens dezen, dan eens genen, als 'er de gelegenheit zich gunstig toe opdeed, te verrasschen. Ook zullen wy 'er in zyn tyd nog ontmoeten, die hy nu en dan heeft moeten waarnemen, om hen met voordeel op 't lyf te vallen.

Dus bleven 'er noch verscheide Berg-Vorsten, die ongenakbaar waren, overig, die de schatting, hen opgelegd, dan eens gewillig betaalden, en dan wel eens weigerden, gelyk die van Turcoft, Zelali, en meer andren. Ontrent zekere spruit van de Ganges heeft men nog een Vorst, uit het bloed van de oude Koningen van Delli (zoo hy voorgeeft) gesproten, die den grooten Mogol, noch niemand, erkennen wil.

Egter moet men zeggen, dat alle deze Vorsten voor geene der Hindoestansche Oppergebieders meer, dan voor *Sjah Ekbar*, gevreeft hebben.

Geen van zyne voorzaaten hadden het in hunne gedachten durven nemen, om

dieper landwaardin te trekken, of derwaards hun Hof te verplaatzen, maar hadden dat tot noch toe te Delli gehouden, vreezende, dat anders die Koninkjens daar ontrent weer afvallen mochten; maar *Ekbar*, die 'er de schrik onder had, ondernam dit zeer grootmoedig. Wat hem nu bewogen heeft, die treffelyke Stad, Oud Delli, de Zetel der vorige Patans, en van alle de groote Mogols. Zedert *Sjah Baboer's* tyd te verlaten; vind ik niet aangeteckend, hoewel ik vertrouwe, dat het alleen zyn groote zugt is geweest; om zyn naam, 't zy door 't aanbouwen, het zy door 't verbeteren van deze of gene Stad, en door 't herplaatzen van zyn Hof aldaar, onsterfelyk te maken.

Daar zyn 'er echter, die willen, dat de eerste reden, die hy had, om deze oude Hof-Stad te verlaten, en een nieuwe te bouwen, zekere belofte geweest zy, die hy, om van God een erigenaam des Ryks te bekomen, zedert eenigen tyd gedaan had.

Dit was dan 't eerste, dat hy ondernam. Hy bouwde wat bezuid-westen Agra, een fraeijen Moorschen Tempel, en digt daar by een schoon Paleis, alwaar hy nu en dan zyn vermaak nemen ging.

Dees nieuwegebouwde plaats noemde hy *Fctipoer*; dat is, 't vervuld verlangen, alzo God hem een Zoon, na zyn bede, gegeven had. Zy lag eenige mylen van Agra.

Hy bevond egter, dat hy de plaats niet wel begrepen had, alzo noch de lucht, noch 't water, daar goed was, 't geen hem kort daar aan dit vlek verlaten, en na een beter plaats tot zyn verblyf omzien deed.

Hy verkoos A. 1566 hier toe Agra, een Stad, gelyk Delli, mede aan de Rievier de Djemna, of Jemini, in de daante van een wassende Maan, dog wat zuidelyker, dan Delli, gelegen, en verplaatste te dier tyd in die schoone Stad zyn Hof. Zy legt in een zandige Landsdouw, waar door 't 'er des Somers zeer heet is.

Zy was, in opzicht van hare gelegenheit in een groote vlakte, en aan een frische Rievier, al een fraaie Stad, en de Hoofdstad van het Ryk van dien naam, dog hy heeft de zelve by uitnemendheit verbeterd. Zy is veel grooter als Hispahan in Persien, en byna drie Hollandse mylen in de lengte aan die Rievier gelegen, beslaande noch meer plaats in de breedte, en wonderlyk verciend, en opgepronkt met een groote me-

nigte Paleizen der Omrahs, en Grootten, die zich voornamelyk aan de Noordzyde langs de Rievier vertoonen; maar hoe heerlyk die ook zyn, gelyken zy echter

A. 1552.

Verplaatst zyn Hof te Agra.

Welke Stad,

ter

A. 1566. ter alle te zamen in heerlykheit niets by het prachtig Paleis, dat *Sjab Ekbar* aan die zelve zyde der Stad gebouwd heeft. Het is, om zoo te spreken de vesting dier Stad; en bestaat wel een kleene myl in zyn omtrek, en mag wel voor het schoonste gebouw van ganseh Afien geschat werden, zoo in opzicht van de gelegenheit, als van gebouw, pragt en overvloed van alles. Want men toond 'er in geheele gewelven, vol met goud, zilver, paarden, en gesteenten, in gelegd. Het legt op een kleene hoogte, en des zelfs muuren, die dubbeld, en wel 25 ellen hoog zyn, schynen van een soorte van steenen, die na rood marmer gelyken, gemaakt, en zoo net en wel opgemetzeld, dat men nauwlyks zien kan, waar die steenen aan een gehegt zyn. Invoegen nder, die dit gebouw dus van verre, en voor al van de zyde der Rivier, beschouwd, bekennen moet, dat het maar van een stuk schynd opgerigt te wezen, en dat men geen schoonder gezigt, als van dit Paleis aan die kant, ergens in de wereld hebben kan. De Rivier loopt 'er zoodanig langs, dat 'eregter noch een groot plein tusschen de zelve en de Rivier is, daar 's Keizers Olifanten vegten.

Befchre-
ven werd.

Gelyk men nu aan de eene kant der Rivier een schoone Stad van zulken grooten uitstrekking heeft, alzoo heeft men aan de overzyde weer een andre Stad van de zelve lengte, en mede van een groote heerlykheit, hoewel by die eerste niet te vergelyken, en ook zoo breed niet, aan welke kant zich zeer veel Benjaanen en Kooplieden met der woon onthouden.

Men kan van des zelfs groote en uitgebreidheit ook eenigzins, uit het getal der Inwoonderen, oordeelen, die men wil, dat tusschen de zes en zeven honderd duizend zielen, zonder de vreemdelingen 'er by te rekenen, uitmaken.

Deze Stad, bevorens Agra genoemd, liet hy, na dat hy 'er zyn Hof-stad af gemaakt had, na zich zelve zedert *Ekbar Abaad*, dat is, *Ekbar's Stad*, noemen, welken naam zy ook in zyn leven, dog langer niet, behield, vermits zy na zyn dood weer Agra, gelyk te voren, genoemd wierd.

Schoone
Grassite-
den.

In en buiten de zelve heeft men ook zeer veel pragtige Grassiteden, onder welke die van *Sjab Djibaans Gemalin*, *Tadjoe Mehalle*, (dat is, *de Kroon des Vrouwen-Timmers*, of *van 't Paleis*) staande by een groote Markt met zes Hoven, en Galderyen, uitmunt.

Het Graf van deze Begoem, of Keizerin, legt ten Oosten van de Stad langs de Rivier, in een plaats, die met een groote muur besloten, en in perken, als

een Thuin verdeeld is, dog met dit on-
A. 1566. derlicheit, dat men ter plaats, daar men zand legt, hier niet, dan wit en swart marmer, ziet. Men gaat 'er met een groot Portaal in, en, als men 'er in is, ziet men aanstonds ter linker hand een schoone Galdery, na de zyde van Mekka gelegen, waar in 3 a 4 Nissen, zyn, in welke de Opperprietter gewoon is zyn gebed voor de ziel dezer Vorstin te doen.

Na de waterkant ziet men drie platte verdekken met vier Torens, met een trap, om derwaards te gaan, en om van daar de tyd des gebeds aan te kondigen. Boven op staat een prachtige Dom, die van binnen en van buiten met wit marmer bekleed, en onder welke een ledige Grafstede is, alzoo de Begoem onder een gewelfzel, dat zich onder 't eerste verdek opdoet, begraven is. Behalven die zyn 'er nog verscheide andre marmere Torens by. By 't zelve zyn een menigte van sieraden van heerlyke Tapyten, Kandelaars, Lampen, enz., en 't is 'er vol Molla's, of Priesters, om voor haar te bidden. Daar is 32 jaaren over dit Graf gebouwd, en nog lang 'er na heeft men 'er veel fraeijgheden bygevoegd. Het werd eens 's jaars geopend, dog geen Christen mag 'er inkomen.

Sjab Djibaan had aan de andere zyde der Rivier ook een heerlyk Graf voor zich zelve laten maken; dog het is, door de Oorlogen, die hy met zyn Zoonen voerde, blyven steeken; en *Eurangzeeb* heeft 'er zich, na dat hy op den Throon geraakt was, weinig mede bekommerd.

Men heeft daar nog veel heerlyke Graven van verscheide Gelubden, opzienders van 't Vrouwen-Timmer, dog die hebben maar een plat verdek, met 4 kleene kamertjes aan de vier hoeken.

Als men ook van de kant van Delli te Agra komt, ontmoet men een groot Basaer, of Markt, waar by een Thuin is, alwaar *Djebaan Gier*, de Vader van *Sjab Djibaan*, begraven legt. Boven 't Portaal van die Thuin ziet men zyn Graf geschilderd, bedekt met een groot zwart kleed, met verscheide witte Waschtoortsen, en twee Jesuiten aan de twee einden.

Dit heet veelen verwonderd, om dat de Mooren een afgryzen van alle beelden, en schilderyen hebben; dog dit is geschied, om dat, zoo *Djebaan Gier*, als ook zyn Zoon, al eenige beginzelen van de Sterrekunde, en van de wiskunde van de Jesuiten geleerd hadden.

Maar nevens het Graf van *Tadjoe Mehalle*, is ook dat van *Sjab Ekbar* ongemeen heerlyk, en een zeer pragtig sieraad van Agra, 't geen zyn Zoon

A. 1566. *Selim* ter eere van hem gebouwd heeft. Niet lang na deze verplaatsing van 't Hof maakte hy eenig geschil met de Koning van Chitor, die van hem niet wilde ahangen, en zich, dat nog meer is, openbaar tegen hem dorst aankanten.

Hy beoorlogt Chitor.

Chitor is de naam van een Ryk, en ook van de Hoofdstad van dat Ryk, welke, op een hoog gebergte in 't midden van een groote vlakke leggende, uit de natuur van haare gelegenheit voor een schoone sterkte verstreken kan.

Toen de magtige en trotse *Rana* (dus was de naam des vorigen Konings) 'er noch Meester van was, had zy twee mylen (andre zeggen anderhalf myl) in haaren omtrek, op sommige plaatsen wel een half myl breed zynde.

Ook zag men toen daar in over de honderd schoone Tempels, behalven andre fraaije cieraaden, waar van men nu de trotse overblyfsels, en muragien, met verbaazing noch ziet.

Datbeschreven werd.

Deze Stad, had nog iets, dat wonderlyk tot hare sterkte diende, alzo zy van binnen van een der schoonste Fonteynen, en Bron-aders, die men wenschen kon, voorzien was, die daar een fraaije beek en schoone watervallen maakte, en eindelyk in de zagt stroomende *Ricvier*, de Noeg, stortte. Ook gaf hen deze bron de schoonste gelegenheit, om de bezetting van deze vesting altyd overvloedig van ryft te voorzien, vermits zy die in den omtrek des zelfs op een schoone vlakke, die van deze Beek bekabbeeld wierd, plantten, en op hun gemak, zonder dat imand hen dat kon affnyden, inzamelen konden, zoo dat deze Stad, immers volgens de krygskunde der Oosterlingen in die tyd, voor onwinbaar gehouden wierd. Doch dit alles kon den grootmoedigen *Ekbar* geen zins wederhouden, om dezelve aan te tasten.

Radja Zimet, die dit Ryk bestierde, en zyn Hof in deze Stad hield, kreeg tydig berigt van *Sjab Ekbar's* voornemen, behalven dat *Ekbar* die eerst ordentelyk deed opeiffchen, alzo hy zeide die Stad van nooden te hebben.

Zimet, die een dapper Vorst, en daarenboven van 't egte bloed van de aloude *Rana's* was, die zich beroemden tegen den grooten *Mier Timoer* gestreden te hebben, en uit de Nazaaten van dien Vorst *Porus* te zyn, die tegen *Sultban Iskender* geoorlogd had, (gelyk 'er ook nog dicht by Chitor een pilaar, door *Sultban Iskender*, of *Alexander de Groot*, met zeker onbekend opchrift, te zien is) vond dezen eisch zeer onbillyk, en gaf dierhalven *Sjab Ekbar's* gezant dit trots antwoord: *Ik weet wel, dat Sjab Ekbar den naam van den Grooten voerd, maar ik weet ook, dat hy by alle dappere Vorsten*

voor een groot roover, en onderdrukker van Vorsten, die van hem niet afblyngen, en dierhalven voor een groot geweldenaar te boek staat.

Indien hy nochtans waarlyk zoo groot is, als hy voorgeeft, laat hy dat hier voor Chitor komen toonen, en hy zal bevinden, hoe weinig Zimet een besaamden roover vreesft.

Dees trotse taal verbitterde *Sjab Ekbar* zeer tegen dezen Vorst, hy rukte met een magtig leger A. 1567 'er na toe, en tastte die Stad met zulken woede aan, dat hy, in de tyd van drie maanden en een half, Meester van de zelve, van den Koning, en 't ganfch Ryk was, en niet-tegenstaande die Vorst, door zyn dappere tegenstand, wel een ander einde verciend had, staken egter zyn scherpe uitdaag-redenen, en voor al dat woord van roover, *Sjab Ekbar* zoo diep in de krop, dat hy zich niet ontzag, hem voor een van zyne Olifanten te doen werpen.

Daar zyn 'er die meenen, dat deze onderneming een geheel andre reden gehad heeft, en dat *Sjab Ekbar*, op 't gerugt van de schoonheit van *Padmana*, Gemalin van den Koning van *Chitor*, op haar verliefd geworden zynde, de zelve door een gezant van dezen Vorst voor zich eiffchen, of anders hem den Oorlog aanzeggen dede.

Zyne liefde tot de Vorstin *Padmana*.

Zimet, die dit de Princes verhaalde, lachte met haar, om dezen misselyken eisch, en zy was de eerste, die hem aanzette, om, hoe vermogende ook *Sjab Ekbar* was, liever het uiterste af te wagen, dan om haar aan dien tyran, dien zy vervloekte, over te geven, verzekerende hem, dat, zoo hy in die rechtvaerdige onderneming zyn leven quam te verliezen, zy hem niet overleven, maar tot spyt van hun beider vyand, liever eerlyk sterven, dan zyn schandelyke byzit werden zou. Dat zy ook in staat waren, om het nog lang tegen hem gaande te houden, en dat hen geen middelen ontbreken zouden, om het hem moede te maken.

Die hy, voor zich eiffchen doct.

Dierhalven deed hy *Sjab Ekbar* aanzeggen, dat hy niet genegen was, om die Princes over te geven, maar dat hy de zelve tot zyn laatsten druppel bloed toe, nevens zyn Ryk, verdedigen zou, en dat hy zich niet inbeelden moest oit aan die getrouwe Princes iets te zullen hebben, schoon hy hem al overwinnen, en het leven benemen mogt, aangezien zy veel liever de eerlyke Gemalin van *Zimet* sterven, dan als een schandelyke byzit van *Ekbar* in de hoogste eere leven wilde.

Ekbar verstoord, over dat een veragte Berg-Koning hem zoo trots en bitter bejegenen dorst, geraakte zoo daar door,

A. 1566. door, als door zyne liefde, die nu nog meer begon te zieden, in vuur en vlam.

Hy verzamelde een magtig leger, en trok met groote dag-reizen na Chitor, dog wierd, terwyl *Zimet*, zich wakker in staat van tegenweer stelde, door twee nabij gelegene Berg-Vorsten, des zelfs Bondgenooten, eenigen tyd opgehouden.

Deze quamen tegen hem te veld, dog hy sloeg ze, en dwong hen ter naauwernood hun leven in de rotsen en holen van hunne ongenaakbare gebergten te gaan behouden.

Taft Chitor zelf aan. Na dat hy deze geslagen had, verscheen hy als een blixem, en als een woedende tyger, voor *Chitor*, voelende zig niet weinig aangemoedigd, door dien hy nu zoo na by die schoone *Padmana* was, om welke hy dezen Oorlog ondernomen had.

Hy vleide zig zelve, dat deze Princes op zyn schoon leger, en schitterende wapenen, zou kunnen verlieven, en dat *Zimet* voor hem nu tssideren, ende zelve aanstonds aan hem overgeven zoude; maar hy was in beide even zeer bedrogen, alzoo *Padmana* hem bespotte, en *Zimet* hem geenzins vreesde.

Hy vernieuwde dierhalven zynen verliefden eisch door zeldzame minnebrieven, die hy quantfuis aan *Padmana* schreef, radende haar, den Koning, haar Gemaal, aan te zetten, om, door hare overgave, zynen ondergang, die nu zeker was, nog tydig af te keeren. Verscheidene zulke brieven wierden hier en daar in de Stad, aan pylen vast gemaakt, gevonden. Men bragt ze aan *Zimet*, die zig niet verweerdigde daar op te antwoorden.

Ekbar, door die veragting nog meer gezart, tastte de Stad ten eersten aan, en beschoot die wel onophoudelyk, maar vond zoo veel wederstand, dat hy eindelijk opbreken, en een ander besluit nemen moest.

Men wil verder, eer hy daar toe quam, dat hy *Zimet*, onder belofte van aanstonds 't beleg te zullen opbreken, twee dingen verzoeken dede.

Zyne listige vonden om Padmana te zien. Het eerste was, om de Princes, van welke hy zoo veel had hooren zeggen, maar eens te mogen zien.

Het tweede, om heen en weder eens in Chitor te mogen komen, om de sterkte van zulken plaats, die de eenigste was, die hem had durven tegenstaan, en kunnen verduuren, te beschouwen.

Dit waren twee zaaken, die wel niet veel geleken, en die schenen ligt ingeschikt te kunnen werden, voor al, om een einde van dit beleg te krygen, maar die, wel overwogen zynde, beide volgevaar staken: want het eerste kon dienen, om dien Vorst, nu maar op 't ge-

rugt. van die schoone verliefd, op 't gezicht van de zelve veel sterker te doen ontvlammen; en het tweede, om hem Chitor van binnen te doen kennen, en om dit beleg daar na met meer voordel te hervatten, behalven dat 'er op de belofte van een verliefden Prins geen staat te maken, maar veel eer te vreezen was, dat beide die verzoeken enkelyk maar dienden, om te eer, en te gemakkelyker, meester van die onbeweeglyke Princes, en van die onwinbare Stad te werden.

Koning *Zimet*, die de meeste zwarigheid in 't eerste vond, gelyk hem de Princes dat ook sterk afraadde, sloeg hem dat vlak af; maar stond hem het laatste toe.

Ekbar, die genoeg hier mede meende gewonnen te hebben, en hope had door zyne beleefdheit en welsprekenheit het eerste ook wel te zullen verkrygen, als hy maar in Chitor was, nam dit aan.

Hy verscheen dan, volgens nader versprek, na 't verwisselen van Gyzelaars, alleen met 40 man, sehoon 'er hem 50 toegestaan waren, in de Stad, en *Zimet* ontving hem in zyn Paleis met veel edelmocdigheit, onthalende hem met alles, dat hy, om hem te eeren, en genoeg te geven, uitvinden kon. Hy vond ook *Ekbar* zoo minnelyk en beleefd, dat hy daar door te meer hope had, van, voor zyn vertrek, nog zyn vriend te werden.

Na dat hy hem van Chitor alles, 't geene hy buiten gevaar oordeelde te kunnen doen, getoond, en hem weer in 't Paleis gebragt had, verzogt hy hem, gereed om nu weer te willen vertrekken (hoewel hy wel anders in zyn hert dagt) dat hy zig op een kleene maaltyd (zoo hy 't noemde) wilde verluftigen.

Ekbar liet zig, na ettelijke verzoeken van dien Vorst, eendelyk als verbidden, waar op hy, in een schoon vertrek geleid zynde, een zeer pragtig en Koninklyk maal bereid vond.

Geduurende dit Festyn wist hy zig door zyn aangename en zeer inwikkelenre redenen zoo diep in *Zimet's* gunst in te dringen, dat hy, ontrent het midden van de maaltyd zig verftout hebbende te verzoeken, om de Princes maar voor een oogenblik te mogen zien, hem ook wist te bewegen, dit toe te staan, mits, dat 'er de Princes, ook niet tegen mogt hebben.

Hy zey, dat die voorflag in reden bestond, en dat, zoo de Princes, die hy alle dienst van de wereld doen wilde, dit niet goed vond, hy dan aanstonds van zyn verzoek af stond, en *Zimet* van zyne belofte ontsloeg.

Deze bescheidenheit deed *Zimet* nog meer

A. 1566.

meer overhellen, om zulken beleefden Vorst dit gering verzoek niet alleen niet af te slaan; maar het zelve ook met zyn uiterste vermogen te bevorderen, in hope, van daar door te eer alle quade gedagten van *Ekbar* weg te nemen, en een einde van dien Landverderwenden oorlog te maken.

Dit was het ontwerp, en de schikking van Koning *Zimet* over die zaak; maar, by de Princes gekomen zynde, en haar dit verzoek van *Ekbar* op zyn voordeeligste voorgesteld hebbende; vond dit alles by haar zoo veel ingang niet, of zy toonde hem te gelyk, wat zwarigheden hier op volgen, en wat voordeel hier mede zulk een, dien hy altyd, hoe fyn hy nu sprak, voor zynen vyand houden moest, doen kon, behalven dat het ook, al stak 'er geen ander nadeel voor hen beiden in, beneden hare waardigheid was, en tegen haar en haars Gemaals eere streed, haar zelf te brengen in tegenwoordigheid van een Vorst, die reeds voorgaf op haar verliefd te zyn.

Alle deze wyze redenen, hoe wel ook gegronnd, konden *Zimet* niet overhalen, om van zyn verzoek af te staan, zoo dat de verreziende Princes, na alles, 't geen zy kon, te vergeefs hier tegen ingebragt te hebben, dan eindelyk, om haren Gemaal en Koning te behagen, mede na binnen ging.

Zy verlicheen 'er, volgens afspraak, ook maar voor een oogenblik, en had de eere, van dien vermaarden *Sjab Ekbar*, gelyk hy ook van haar te zien, zonder dat 'er een woord tusschen hen gewisseld wierd, dan dat zy, in 't voor by gaan, hem groette (gelyk hy haar mede dede) en drie of vier woorden tegen haren Gemaal sprak.

Ekbar, die deze Vorstin wonderlyk schoon, en zig daar door veel meer, dan te voren, ontsteken vond, liet egter aan *Zimet* niet het allerminste blyken. Ja veinsde, op een zedige wyze, in zyne verwagting, die hy van hare schoonheit had, eenigzins misleid te zyn, alzo zy wel schoon; maar by een Georgische Vrouw, die hy in zyn Serrail had, niet te vergelyken was, noodigende *Zimet*, om die zelf eens te komen zien.

Van Chitor sprak hy mede niet zeer voordeelig, en zey, dat hy nog wenschte, en van de gelegenheit van die Stad, en voor al van de fraaiheit van deze Princes, wat beter door zeker Persiaansch Overste, die en de Princes, en zyne Georgische gezien, en de eerste boven de laatste vry verre verheven had, wat beter onderrigt geweest te zyn, in hoedanigen geval hy de wapenen noit tegen zulk een edelmoedigen Vorst, als hy hem nu bevond, opgevat, nog zoo veel on-

noodige en zware kosten gedaan zou hebben. En hy beloofde, om het groot genoege, dat hy hem met 't zien van de Princes, en van Chitor, gegeven had, aanstonds het beleg te zullen opbreken, en wenschte niet anders, dan voortaan in vriendschap met hem te leven.

Zimet, dien dit alles wonderlyk wel beviel, bedankte hem weder voor zyn aangebodene vriendschap, en zeide zeer verheugd te zyn, dat deze t'zamenkomst zulken gunstig gevolg had.

Na deze redenen vertrok hy met zyn Lyfwagt van 40 man, en *Zimet* deed hem tot aan de Poort dezer Stad uitgeley, 't geen *Ekbar*, die *Zimet* nogal meer blindhokken wilde, tot veel grooter be- loften van vriendschap, dan te voren, aanzette.

Dus geraken zy eindelyk in de Poort, alwaar hem *Ekbar*, als het laatste merk- teeken van zyne dankbaarheid, een snoer met zeer groote peerlen, dien hy van zyn hals afrukte, om zyn hals wierp; maar die hy met zyn hand, alzo het een sterke snoer was, wel ter degen vast hield, en een slag twee a drie omdraaide, ruk- kende hem met geweld, in weerwil van zyn geringe Lytwagt, die ten eersten door die 40 man van *Ekbar* stil omge- bragt wierd, buiten de Poort, daar men hem dwong te Paard te klimmen, en met hem na zyn Leger te ryden.

Dit ging egter zoo stil niet toe, of men vernam in de Stad enig gerugt, zonder dat men in 't eerst wist, wat 'er gaande was. Men bespeurde eindelyk, na dat het nu te laat was, dat men den Koning gevangen na 's vyands Leger voerde, en gansch Chitor geraakte inde wapenen. Men schoot van boven wel na hen; maar te vergeefs, alzo zy reeds te ver waren. Ook was 't niet geraden, hen te vervolgen, alzo het Leger van *Ekbar* niet verre van de Stad lag, en hy aanstonds ontzet van de zynen kreeg.

Men bragt aan *Padmana* in 't eerst maar de tyding, dat de vyand schielyk een inval gedaan had, maar toen zy, na onderzoek van de zaak, vernam, hoe men haren Koning en Gemaal zoo on- dankbaar en wreed haar ontvoerd had, meende zy dol en razende te werden. Scheldende *Ekbar* voor den ondankbaar- sten, en trouwloofsten, die den aard- bodem droeg, onder een reeks van schrik- kelyke vervloeking, hoewel zy het daar voor hield, dat de al te groote toe- gevenheit van haar aan *Ekbar*, tegen haar wil, en raad, te laten zien, de eenige oorzaak van zyne gevankenis, en haar ongeluk was.

Zy stelde vast, dat die dwingeland, om zig van haar te verzekeren, en mee- ster van haare genegenheit te werden, haar

A. 1566.

A. 1566. haar Gemaal alleen gevangen had, en hem ten eersten met een kris, of met vergif, uit de wereld zou helpen.

Dit maakte haar woedende, voornemende, zig daar over aan hem te wrecken, of als een dappere Heldin, met de wapenen in de vuist te sterven, zoo, om haar Gemaal niet te overleven, als om dien ondankbaren alle hope, van haar oit te zullen bezitten, te benemen.

Ekbar, die nu wel haast dagt meester, beide van Chitor, en van de Princes, te werden, liet de zelve ten eersten opeifchen, onder bedreiging van anders *Zimet* in haar gezigt aanstonds te zullen onthalzen, en de Stad, zoo ras hy die veroverd had, met alles wat 'er in was, aan de vlam te zullen overgeven.

Vergeefze pogingen, om door list van haar en van Chitor meester te werden.

Dus gebruikte hy, tegen de gedagten der Princes, het leven, en niet de dood, van haaren Gemaal, om door het zelve te eer meester van haar, en van de Stad, te werden, hopende, dat zyne aangeboden gunst van hem 't leven te laten, of anders zyn strenge bedreiging van de dood van die Vorst, en van de verworping van de Stad, de Vorstin en de ingezetenen, overhalen zou, om zig zelve, en de Stad, ten eersten aan hem over te geven; dog alles viel tegen zyne gedagten uit.

De Vorstin liet hem weten, dat zy, dewyl haar Gemaal het ongeluk had, van in de handen van zulken trouwloozen gevallen te zyn, niet twyffelde, of zy zou ook wel haast zyn dood vernemen; dog dat hy niet meenen moest, daar mede haar, of die Stad, gewonnen te hebben, alzoo 't haar aan geen moed, en haar volk aan geen liefde, ontbreeken zou, om de dood van haren Gemaal en Koning te wrecken, alzoo zy alle gezworen hadden, zich liever dood te willen vegten, dan hare Vorstin, of de Stad, aan zulk een trouwloozen geweldenaar, die aan zulk een beleefd Vorst zoo grootte ondankbaarheid, en ontrouw, bewezen had, over te geven.

Hy, zulk een standvastig besluit in deze Princes vernemende, keurde voor dezen tyd best, 't beleg op te breken, en te zien, of hy *Padmana* met zagtheit, en door een handeling in der minne, niet winnen kon.

Hy zond haar dierhalven dagelyks kofteleyke geschenken, verzeld met nieuwe betuigingen van liefde. Hy deed haar zien, hoe zy alleen in staat was, om haaren Gemaal, haare Stad, en ook hem, te behouden, en bad haar dog medelyden met hun allen te hebben, behalven dat dit de grootste dienst was, die zy hen allen doen kon. Ja hy wist ook den gevangen Prins te bewegen, om zelf aan zyn Gemalin te verzoeken, dit, om zy-

IV. DEEL.

nent wil, toe te staan, alzoo dit dog A. 1566. het eenige middel om hem te redden, en, zoo zy dit affloeg, niet anders, dan een wreede dood, van *Ekbar's* hand voor hem te wagten was.

Dit waren wel schoonschynende redenen, maar die by deze Princes geen ingang hadden, en van haar niet anders wierden aangezien, dan versierd, of haren Gemaal met geweld afgedrongen, zoo dat haar die te sterker aanzetteden, om voorzichtig te zyn, en om geen reden ter wereld haar eer te bezoedelen, of hare trouw ontrent haren Koning, die ongelukkig genoeg was, te schenden.

Zy vond egter in dit voorstel iets, 't geen zy, zonder tegen haar eer te misdoen, tot voordeel van haaren Gemaal, en tot betaling van *Ekbar's* trouwlooze ondankbaarheid, meende te kunnen gebruiken.

Zy deed *Sjah Ekbar* dan eindelyk weten, dat zy van besluit veranderd, en nu genegen was, voor zyne stantvastige liefde te wyken, te meer, dewyl de staat, waar toe hy haar verheffen wilde, haar hert bewogen, en tot hem overgehaald had; maar dat, aangezien zy aan *Zimet* by Brama, en al hare Goden, eeuwige trouw gezworen, zy nog maar een verzoek aan hem te doen had, 't zy, om haaren Gemaal te Chitor by haar, of anders, haar by haaren Gemaal, te laten komen, op dat hy haar zelf in persoon van den eed, die zy hem zoo dier gedaan had, ontslaan, en dus gelegenheit geven mogt, om, buiten quetzing van haar eere, buiten schending van zyn trouw, en zonder de toorn der Goden op haar te halen, met een geruiste ziel de zyne te kunnen zyn.

Zoo ras *Sjah Ekbar* kennis van dit gewenscht besluit der Vorstin bekomen had, was hy als opgetogen. En hy stond haar toe, datze haaren Gemaal met zoo grooten gevolg, als zy noodig oordeelde, mogt komen bezoeken, en beloofde dat hy haar, om dit ontslag te beter te bewerken, alle vereischte vryheit geven zoude.

Dagelyks deed hy nier, dan haar uitnemende geschenken, gepaard met Indiaansche Minnebrieven, toe te zenden. Dit waren geen schriften; maar ruikers, waar in zig allerlei bloemen met sterke kouleuren vertoonden, die ider hare zonderlinge kracht en verborgene beteekenis hadden, om de drift van zyne liefde voor al, alzoo zy na de vrykonit wel geschikt waren, uit te drukken, verzoekende daar by, dat zy dog wat ras geliefde te komen, alzoo hy doodelyk na dien tyd verlangde, in welke hy haar zou kunnen bezitten. Daar is niets zoo teeder,

D d der,

A. 1566. der, en ook niets zoo scherp, en bitter, in de liefde te bedenken, 't geen al deze Oosterlingen, en de Turken, niet zeer kragtig in deze ruikers, het zy met bloemen, het zy met bladeren van een geheime, dog by den Inlander egter zeer verstaanbre zin, immers zoo levendig, als met zoo veel letters, en woorden, weten uit te drukken; dog een doodelyk teeken is 't, als men in dezen ruiker een blad, 't geen de gedaante, en de naam van een mes heeft, komt te vinden, alzoo dit noit anders gebruikt werd, als om dien minnenhandel volslagen af te snyden.

Zy beantwoordde deze zyne brieven met een fraaijen ruiker van bloemen en bladeren, ten deele om de kracht van hare liefde tot hem uit te drukken, ten deelen om hem te verzeekeren, dat zy haast komen zou, om de liefde tot *Zimet* voor eeuwig af te snyden, tot het uitdrukken van 't welke zy een mes-blad van een uitnemende grootte, en scherpte, genomen had.

Zy draalde ook niet lang om haar voornemen uit te voeren.

Ten eersten liet zy twee kostelyke Palankyns (of Indiaansche draagbaaren) klaar maken, om deze gewaande reizte te ondernemen.

Gelyk men de Mannen in 't Oosten in openc draagbaaren draagd, alzoo is men gewoon, die der Vrouwen, daar men zeer jaloers over is, alomme zoodanigte sluiten, dat men zelf niets van haar zien, en zelf niet weten kan, of 'er wel iemand, veel min, wie 'er in is. Een zaak, die wonderlyk tot de gelukkige uitvoering van *Padmana's* grooten aanslag diende.

Zy liet in deze twee Palankyns agt wakkere Mannen, van hare getrouwste Hovelingen, zeer stil en geheim zich zelve verstecken, 't geen zeer gemaklyk geschieden kon, alzoo de Palankyns voor de Vrouwen vry grooter, en wyder, dan die voor de Mannen, zyn, waarom zy ook meer dragers, dan voor die der Mannen, en voor een Princes, om haar hooge staat, 'er wel twintig vereiffchen.

Aan dezen gaf zy kennis van haaren aanslag, dog voor al aan haren eersten Gelubden, die 't gansch werk bestieren, en haar perfoon zoo geheim verbeelden zou, dat zelf de Palankyndragers niet beter weten zouden, of de Princesse was in die eerste draagbaar, waar in hy geplaatst was, om al het welke te beter te doen gelukken, zy wel uitdrukkelyk aan die agt perfoonen belastte, onderweeg dog zoo stil te zyn, dat 'er door de dragers niet vernomen mogt werden, dat 'er Mannen, en geen Vrouwen, in waren, op dat daar door haren geheelen aanslag niet veydeld mogt werden.

Dezen zond zy met een goed gevolg A. 1566. zoo stil en behendig, terwyl zy haar zelve in haar Paleis verborgen hield, weg, dat niemand beter wist, of de Princes vertrok, om zig aan *Ekbar* over te geven, en hen dus altyd van haar gezigt te berooven.

Het geschrey, zoo der Stedelingen, als der Hof-bedienden, was, by haar gewaand vertrek, zeer groot, en duizenden deden haar, tot verre buiten de Stads-Poort, uitgeley, haar dankende voor de liefde, die zy hen beweeve met haar, en de Stad, by hare overgave, te behouden, en te gelyk, zig duizendmaal over 't verlies van zulk een goede Vorstin beklagende.

Sjab Ekbar, die over al zyne Spiens had, kreeg zoo haast geen kennis van haar aankomst, of hy zond haar veele Hovelingen van den eersten rang toe, om hare bevelen af te wagten, en haar te dienen.

De Gelubde, die haar Perfoon zeer wel verbeelde, zey zagtkens, dat men *Sjab Ekbar* uit haar naam aansonds zou gaan zeggen, dat de grootste dienst, die hy haar doen kon, deze was, van Haar, en Haar gevolg, volkomen vryheit te laten, tot dat zy, haar Gemaal in de Vesting, daar hy gevangen zat gesproken, ontslag van hem gekregen, en afscheid van hem genomen had. Dat hy ook haar in dat gesprek met haren Gemaal niet slooren, nog geen Hovelingen met dezen of genen last meer toezenden wilde, alzoo zy dat als een trouwloosheit aanmerkte, en zig met een cris, ten dien einde medegenomen; het leven benemen zou, om zig aldus aan hem, als eenen, dien zy niet meer kon nog wilde gelooven, te wreken.

Deze Hovelingen keerden dierhalven ten eersten te rug, gaven *Ekbar* hier kennis af, en zeyden, dit zelf uit de mond der Princes gehoord te hebben.

Hy liet derhalven af van meer Hovelingen, maar niet om haar veel dierbare juweelen, en ruikers met menigte, ten bewyze van zyne uitnemende liefde, en met verzekering, van dat hy haar een volkomen vryheit laten zou, te zenden, die deze Gelubde op de minnelykste wyze, om *Ekbar* geheel en al te blindhokken, beantwoordde.

Zy quamen met de Palankyns met het vallen van den avond ontrent het Slot, waar in *Zimet* gevangen zat.

Men liet de twee Palankyns, en eenige van haar gevolg, in de Vesting komen, en men gaf aan de Princes, en aan alle haare Staat-Juffers (want zy alle in de Palankyns hadden Vrouwen kleederen, dog verborgene wapenen 'er onder,) een volkomene vryheit.

Zoo

A. 1566. Zoo ras waren zy niet in zeker ver- trek, daar zig *Zimet* bevond, gekomen, of de Gelubde gaf hem kennis van den aanslag, om welken met 'er haast, tot bevordering van zyne verlossing, uit te voeren, zy hare wapenen voor den dag haalden, en den Slotvoogd ten eersten by de Princes ontboden.

Deze ongelukkige in de kamer, daar hy de Princes, zoo hy meende, zitten zag, gekomen zynde, wierd, eer hy 't bedrog merkte, om hals gebragt.

Men handelde even eens met andren van die bezetting, tot dat men meende het stuk meester te zyn, en veilig van daar zonder veel gerugt te kunnen wederkeeren, alzoo zy niemand meer vernamen.

Men deed Koning *Zimet*, in 't ge- waad van een van het gevolg der Vor- stin, zeer haastig met een pragtig ge- schenk, en een brief aan *Ekbar*, te paard steigen, ende Princes, met haar gevolg, quam agter aan, om wel haast, zoo men meende, by *Sjah Ekbar* te zyn, die ook daar van berigt kreeg, en zig zeer ver- heugde.

Zimet ondertusschen, gelyk ook de gewaande Princes, vonden over al, vol- gens de voor af gegevene last, versche paarden, en versch volk, op de wegen, die zy doortrekken moesten, zoo dat zy in korte tyd, en eer zy agterhaald konden werden, binnen Chitor qua- men.

De blydschap van *Padmana*, toen zy haren Gemaal zoo welvarende voor haar zag, was onuitsprekelyk, zoo om dat hy verloft, als om dat zy zig aan dien trouwloozen zoo wel ná haaren zin ge- wroken had.

Niet minder, gelyk men denken kan, was *Zimet's* genoeg, als hy zynschoone, en getrouwe, *Padmana* mede zoo vergenoegd over zyne verlossing zag, die hy hare liefde en vernuft alleen dank te weten had; maar vermits zy hier op niet dan de uiterste blyken van *Ekbar's* woede af te wagten hadden, was haar eerste werk, om zig hier tegen te wa- penen.

Ondertusschen zat *Ekbar* zyne bemin- de Princes, met het uiterste verlangen in een Thuin te wagten, zonder dat hy haar, nog imand van haar gevolg, kom- men zag.

De scherpe last der Princes, en zyne belofte, van haar alle vryheit te geven, waren oorzaak, dat hy na haar in de nacht niet al te nauwkeurig dorst laten vernemen.

Men had hem wel gezegt, dat de Princes al op weg was, maar hy stelde vast, dat dit, alzoo zy nog niet verscheen, een misverstand was, en dat zy op het

Kasteel, daar *Zimet* gevangen zat, hare nagruut genomen had, te meer, alzoo men, by een later tyding, hem zeggen quam, dat 'er alles zeer stil en in rust was.

Met het aanbreken van den dag kreeg hy een geheel ander berigt: want een van de wagten in die Vesting, die zig versteeken had, niet voor de morgenstond durvende te voorschyn komen, had zoo ras niet gezien, dat de Slotvoogd, en al zyn andre makkers hier en daar gedood lagen, of hy begaf zig ten eersten na *Sjah Ekbar*, om hem kennis van dit on- geval te geven, daar by voegende, dat Koning *Zimet* met de Princes in de nacht van daar gevlugt moesten zyn, alzoo hy niemand in de vesting gelaten had.

Ekbar, dit hoorende, wierd zoo woede, dat hy dien droevigen tyding-
eerste
woede, en
verdre
handeling,
hier over.

brenger belaste aanstonds in stukken te kappen; dog zoo ras hy dit gezegt had, zig bedenkende, trok hy die last weer in, om zig van een persoon, die de eenige was, die hem veel dingen, die hy nog wenschte te weten, zeggen kon, niet te berooven.

Hy liet hem dan weder voor hem ko- men, en ondervraagde hem omstandig na alles, wat daar voorgevallen, en van hem gezien was, het welk niet dan te wel verstaan hebbende, zeyde hy: *ga beneu gy ongelukkige, ga beneu uit myn oog- en, en verschynd, zoo gy uw leven lief hebt, nooit weer voor Sjah Ekbar, diengy met deze tyding doodelyk bedroefd hebt.*

Hy ontving kort daar aan, om hem van alles te meer te verzeekeren, een brief van *Zimet* uit Chitor, die hem daar in zyn trouwloos stuk op 't bitterste ver- weet, en niet weinig over zyn zotte lief- de, en het verwagten van zyne gewaan- de Princes, bespotte, hem bekend ma- kende, dat *Padmana Chitor* nooit verlaten, maar dat haar eerste Gelubde de gewaande Princes, die hem alle die minnebrieven toe- gezonden had, geweest, en dat dit alles nu een zeer lustig en vermakelyk onderwerp voor hem, en zyne Gemalin, was, om hem, we- gens alle zyne zotternyen, voor de gansehe wereld ten toon te zetten als een, die zich zoo bespottelyk van een Vrouw had laten bedriegen, en die derhalven slaat maken kon, wat hy van hem, en zyn dappere Rasbuten voortaan te wagten had, zoo hy zoo stout was, van ten tweedemaal voor 't onwinbaar Chitor te verschynen, vermits het voor mannen geen mocite wezen zou, om zulke eenen, die zich van een Vrouw zoo schande- lyk misleiden liet, noch veel gemaklyker te bedriegen, ja geheel te bederven, waar van hy, zoo 't hem luste, een proeve kon ne- men.

Ook liet hy op de Medaan van Chi- tor een pilaar oprigten, op welke hy de

A. 1566. trouwloosheit van *Sjab Ekbar*, met byvoeging van deze woorden, uithouwen liet: *Vertroud U nooit op een Mozolder: want het zyn verraders, die zelf aan Koningen geen woord houden, en ondankbaar geboren zyn.*

Van 't eene zoo wel, als van het andre, gaf hy aan *Ekbar* kennis, die, nu maar al te wel van alles verzekerd, vuur en vlam, dan eens tegen *Zimet*, dan eens regen de listige *Padmana*, uitblies, zwerende by zyn hoofd, dit op hun beiden eerlang te zullen wreken.

Zyn vorige liefde tot deze Princes, die hem zoo leelyk betrokken had, en nog zoo bitter bespette, was nu niet alleen verkoeld; maar ook in een doodelyken haat veranderd.

Hy verzamelde zoo schielyk, als 't Hy belegerd Chi-mogelyk was, een Leger, en trok met tot weder een grooten menigte van zwaar geschut, na Chitor, en bezette die Stad zoo naauw, dat 'er niet een mensch in nog uit kon.

Ook deed hy verscheide Catten oprigten, die hem grooten dienst deden, om, vermits zy by na ter hoogte der Stads muuren rezen, om den vyand in zyne werken beter te kunnen bespieden, en veel meer afbreuk te doen. Hoewel *Zimet* niet naliet, om alles, 't geen tot een dappere verdediging noodig was, te verzorgen.

Op zekeren dag was *Ekbar* op een van deze hoogtens geklommen, en zag van daar een Overste op de wal van Chitor wandelen, die, buiten zyn weten, *Zimet* zelf, en daar gekomen was, om in persoon te zien, of ieder zyn plicht wel waar nam, en van 't noodige wel voorzien was.

Klimt zelf op een Kat, en schiet Zimet met dood. *Ekbar*, dit eenigen tyd aanziende, ley eindelyk met een snaphaan op hem aan, en zag dien Oversten ter aarde vallen, hoorende twee dagen daar na, dat het *Zimet* gewekt was, dien hy had getroffen, en dat hy dood was; maar hy vernam 'er by, dat, wanneer hy na de wyze van die Indiaanen verbrand was, de schoone *Padmana*, haaren Gemaal niet willende overleven, zich zelve mede aan 't vuur overgegeven had, en met hem verbrand was.

Hoorende, dat Padmana zich met hem verbrand had.

Die hier afgebeeld werd.

Deze geestryke Vorstin verbeelden wy hier by de letter L na 't leven, zoo als zy in haar wasch-plaats, pas uit de Tank gekomen zynde, op een vergulde stoel zit, bezig zynde, om, na de wyze der Oosterfche Vrouwen van Staat, door een lange pyp van leder met een goude pyp voor aan, tabak op zyn Persiaansch te rooken, terwyl de fles met water, waar door de rook gaat, van een harer Hof-Juffers gehouden, en zy van een andre (beide met kostelyke arm-ringen aan

de handen en armen vercierd) met een A. 1566. Paauwen-slaart verkoeld werd.

Vlak voor haar ziet men twee andre bezig, de eene met hare bloote voeten te wasschen, en de andre met water, dat in een goud bekken valt, te gieten, terwyl een derde, agter deze twee staande, zeer ernstig na de Vorstin ziet, om te hooren, wat zy haar te belasten heeft.

Men ziet deze Vorstin ook met kostelyke Hals- en Hoofd-Juweelen, en met heerlyke goude arm-banden, volschoone robynen, opgepronkt, en met haar rug tegen een goud-lakens kuffen, dat met roode boketten bezaaid is, zitten leunen.

Na dat zy nu zoo grootmoedig, na hare Lands-wyze, ten teeken van haare liefde voor den Koning haar Gemaal, mede verbrand was, om hem by zyne uitvaart geseelschap te houden, had zy door dit vuur ook al het vuur van wraak in *Sjab Ekbar* als uitgedoofd.

Het speet hem wel, om dat hem nu alle hope, van zich aan een van beiden te wreken, benomen was; maar het kon nu niet anders zyn.

Hy zette dierhalven zyn hert alleen Hy werd Meester van de Stad, en 't Ryk van Chitor. daar op, om van Chitor nu ten eersten Meester te werden nood de belegerden vry beter voorwaarden, dan te voren, aan, en werd, na een geringe tegenstand, alzo ider van binnen zig maar zegt te redden, bezitter van de Stad, en van het ganfch Ryk van Chitor. Men ziet deze Stad zeer net door *Freyer* in zyne beschryving Fol. 555. afgebeeld.

Dit ganfch laatste verhaal van *Chitor's* belegering, niet dit vertoog van *Sjab Ekbar's* heide tot de Princes *Padmana*, werd wel by verscheide Oosterfche en andre Schryvers, dog niet in de Chronyk van 't leven der Groot Mogols, gevonden, weshalven ik daar niet veel af gelooven kan; te meer, alzo uit onze vorige beschryving van *Sjab Ekbar's* doordringend verstand genoegzaam te zien Waarom de Schryver dit geloofd. is, dat hy de Man niet was, om zich van een Vrouw zoo te laten om den thuin te leiden, behalven dat 'er in dit verhaal zaaken voorkomen, waar op veel te zeggen zou vallen, en die het voor my ganfch onwaarschynelyk maken, hoewel ik anderzins die Schryvers, in hun geheel, en 't aan een igelyk vry laate, daar van, het gene hy wil, te gelooven.

Na 't veroveren van het Ryk van Chitor, liet *Sjab Ekbar* A. 1568 zyn gedagten gaan over het Koninkryk van *Guzerate*, een van de vrugbaarste Landen van Indië, en van meer dan een van de beste Zee-havens voorzien.

Het grensde ten Oosten aan Chitor, en 't strekte zich ten westen tot aan de Rivier den Indus uit.

PADMANA
 Coninginne van Chitor

J. Jansz. sculp.

A. 1568. *Suratte*, een van de schoonste Koopsteden van Hindoestan, ja van ganfch Afien, een groote en zeer ryke Stad, die aan de Ricvier *Tapta* legt, na welkers bezitting hy al lang gehaakt had, lag hem geduurig aan 't heit, en in de gedachten, om dat hy daar door zyn ganfch Ryk binnen 's Lands veel meer doen bloeijen, en aan 't zelve een opene deure van een algemeen handel geven kon.

Mohammed de laatste Koning daar. *Te dier tyd was Sulthân Mobhammed*, (en niet *Bhadoer*, gelyk sommige verkeerdelyk fchryven) Koning van Guzeratte, en wel de laatste der Guzeratfe Koningen, alzoo hy noch in dit zelve jaar quam te fterven.

En niet Blindoer. *P. Catrou*, en andren doen hier een verhaal van de gevallen van eenen *Bhadoer*, Koning van Cambaja, mitsgaders van het innemen van *Diu*, dat lang te voren, van A. 1524 tot A. 1529 voorgevallen, gelyk die Koning, als Koning van Cambaja, een Stad, behoorende onder Guzeratte, ook lang voor *Ekbar's*, en zelf al voor *Homajom's* tyd, en dierhalven niet door *Ekbar*, maar door de Portugesen, overwonnen is. Deze zaaken, die zoo veel in tyd, en in omftandigheden (gelyk wy verder toonen zullen) verfchillen, vermengen zy met de zaaken van *Sjab Ekbar*, en met zyne verovering van het Koninkryk van Guzeratte, die na malkanderen niet gelyken; alzoo het een geheel andere zaak is, de Stad *Cambaja*, of 't geheel Koninkryk van Guzeratte, daar zy wel eer de Hofstad van was, te veroveren.

Die het Ryk zyn Zoon na laat. *Sulthân Mobhammed* nu, geftorven zynde, liet zyn Ryk aan zyn Zoon, *Sulthân Modafar*, maar aangezien die Prins toen nog maar elf a twaalf jaaren oud, en dierhalven nog niet in staat was, om dat Ryk te beftieren, had *Mobhammed* een van zyne getrouwfte vrienden, onder de Ryks-grooten, *Hbamed-Chan* genaamd, tot Voogd over zyn Zoon aangefield.

Die onder voogdy gefield werd. Deze verftandige en getrouwe Hoveling liet zich de zaaken van den jongen Prins wel zeer ter herte gaan, dog befpourde, dat veel quaadwilligen onder de grooten, door allerley ftrecken van Staat, ideo om het seerst, de Kroon maar zогten na zich te trekken, en den wettigen erfgenaam daar van te ontzetten.

De Voogd verzoekt Ekbar om hulp. Dit was de reden, dat hy, om zynen zoo dier aanbevolen Prins, en zich zelve, niet langer voor allerley levensgevaaren, die hen dagelyks dreigden, bloot te ftellen, beft keurde, om aan *Sjab Ekbar* heimelyk met een brief kennis van deze vuile aanslagen der grooten, en van 't gevaar, waar in de Prins dagelyks was, te geven, verzoekende zeer ernftig zyn fpoedige hulp, met belofte van hem

Hbamed-Abaad, een van de schoonste Koopsteden des Ryks, te zullen geven.

Ekbar had dit zoo ras niet vernomen, of hy trok 'er met een magtig Leger na toe, nam zeer onverwagt het ganfch Ryk in, en voerde den jongen Prins met zynen Voogd na *Agra* gevangen.

Hy hield dien jongen Vorft tot zyn dertigfte jaar in verzekering, op welke tyd hy na zekeren *Patan*, of *Radja*, een van zyn Vaders getrouwfte Grensvrienden, ontvlugtte, die in korten tyd wel cenige Steden en Vlekken weer in kreeg; dog zoo ras de *Nabab*, *Ekbar's* Veldheer, hem maar by quam, vielen al die veroverde plaatfen binnen dat zelve jaar weer af, en hy kreeg den Prins ook weer gevangen, die, by zyn komft voor *Ekbar's* ooggen, voor erger vreezende, en dien fmaad niet willende afwagten, zich zelve, zoo als hy na 't secreet ging, (alzoo hy anders te naauw bewaakt wierd) met een scheermes den ftrot af sneed, en dus *Sjab Ekbar* geruft bezitter van zyn Ryk liet.

Zyn Voorzaaten hadden wel de Stad *Delli*, maar noch geenzins het Ryk van die naam, veroverd. Doch in het jaar A. 1569 nam hy ganfch *Delli* met zeer weinig moeite in.

By deze gelegenheit deed hy ook iets groots, dat hem een eeuwigen naam by de Hindoestanders, en voor al by de vreemde Kooplieden, die met de *Karra* waanen reizen, gegeven heeft.

Hy liet den ganfchen weg van *Agra* tot *Lahor*, dat 'er 150 mylen van daan legt, aan wederzyden met fchoone boomen laanswyze beplanten, die met 'er tyd de schoonste lommer, en verkoeling, in die zware hitte, en het heerlykfte gezicht ter wereld gaven, om hare altydduurende groene en friffche kouleur, alzoo zy hun blad nu en dan wel wiffelen, maar noit geheel vallen laten. Een werk, dat zeer wel onderhouden werd, en tot noch toe zyn naam by alle Reizigers levendig, en in cere houd.

Het jaar daar aan, of A. 1570, wende hy zyn zegenpralende wapenen na de kant van *Bengale*, kreeg den Vorft van zeker deel van dat Land, *Sjab Daoud* genaamd, door lift gevangen, en handelde hem gelyk zynen flave.

In dit zelve jaar bragt hy zekere wederfpannige Vorftinne, *Roepea* genaamd, ontrent *Bengale* een kleene landfreek beheerfchende, mede onder zyn macht, om dat zy al de nabuurige Vorften geduurig tegen hem aanhitte. Hy zond den *Nabab* na haar toe, die haar een minnelyken brief uit naam van zynen Vorft fchreef, by welke by haar belaste ten Hove te komen, om zich over eenige zaaken te verantwoordden,

A. 1586. of dat hy anders genoodzaakt zou zyn, haar met zyn Leger daar toe te dwingen.

Zy schreef den *Nabab* zeer scherp weerom, dat zy noit zulken taal van een Schoenmaker gehoord, en voorgenomen had *Sjab Ekbar* te laten weten, dat het niet Vorstelyk was, Schoenmakers tot Gezanten aan oppermagtige Vorstinnen te zenden. Indien hy dit, by gebrek van aanzienlyker bedienden aan zyn Hof, dede, dat zy hem beklaagde over zyn vervallen staat; doch zoo hy het deed, om haar smaadheit aan te doen, dat zy dat op zyn tyd zou weten te wreken.

De *Nabab*, die over dit trots en veragtelyk schryven 't meest geraakt, en zeer misnoegd was, schreef haar weder: *'t is waar, dat ik in myn jeugd een Schoenmakers knegt geweest ben, en ook twee paar schoenen van myn leven gemaakt heb, waar van ik het eene al versten, doch 't andre, ter gedachtenis van myn geringe opkomst bewaard, en noch noit aangetrokken, maar nu voorgenomen heb, om dat aan te trekken, u daar mede te komen bezoeken, en 't zelve in uw Land te verslyten, en u te gelyk te zoonen, dat ik vry beter met het zwaard, als met de els, en spanriem, weet om te gaan.*

Die *Sjab Ekbar* doed in stukken houwen.

En waarlyk hy had dat paar schoenen noch maar weinig dagen aangehad, of hy dwong die hoogmoedige Vorstin zich zelve, en haar Land, aan hem over te geven, en met de diepste vernedering de behoudenis van haar leven van hem af te bidden. Hy stond haar dat eindelyk toe; maar zy wierd door *Sjab Ekbar's* last in stukken gehouwen. Voor hare dood had zy door hare quaadaardigheid noch weten te bewerken, dat zeer veel Vorsten in Bengale, en daar ontrent, gelykerhand *Sjab Ekbar* afvielen, hoewel hy naderhand weer door-drong, verdryvende veel Patans uit Bengale.

Die *Cambaja, Narfinga*

Hy veroverde ontrent dezen tyd ook het Ryk van *Cambaja*, als mede veel plaatsen in 't Ryk van *Narfinga* (anders ook wel *Bisnagar*, of *Vidja-Nagaar*, genaamd) en drong zelf tot aan *Goa*, en *Calicoet*, op de *Malabaarsche* kust, door, zoodanig, dat, indien zyn Broeder niet tegen hem opgestaan, en door den oproer in *Cabulistan*, gedwongen had, met zyn Leger derwaards te keeren, (welken Oorlog noch tot A. 1582 duurde) hy gansch *Malabar* veroverd zou hebben.

En *Candahar*, veroverd.

Eenigen tyd hier na nam hy ook de Landvoogdy van *Candahar*, op de grenzen van *Perfien*, in. A. 1586 bragt hy den Koning van *Viziapoer*, *Aadil Sjab*, dat is, den rechtvaardigen Koning (hoewel hy ook de naam van *Aadil-Chan*, dat is, de rechtvaardige *Hartog*, daar de Portu-

geesen *Hidalcan* van maken, voerde) tot A. 1586. zulken engte, dat hy genoodzaakt was, de *Stad Goa*, die hy den *Portugeezen* tweemaal, gelyk ook *Dabulen Chaulaf* genomen had, eindelyk weder aan hen (om dat zy hem ter *Zee* te sterk waren, en *Ekbar* hem te Land te hard viel) over te geven, en het gansch Eiland, de Landen van *Salfette* aan *Goa's* Zuid-zyde, met 67 Dorpen, het gansch Land van *Bardes* met 12 vlekken, en 't naaft daar aan palend Land van *Tivari*, agter *Goa*, met 30 Dorpen, 'erby te voegen, dwingende hem dus een schandelyke vrede met de *Portugeezen* te maken, dat dieni Vorst zoodanig smertte, dat hy het in dat zelve jaar bestierf.

Dit gaf *Sjab Ekbar* daarna gelegenheit, om niet alleen *Haffere*, en *Brampoer*, of *Burampoeer*, de Hoofdstad van *Candisj*, een Stad daar de oude Koningen van *Decan* hun Hof hielden, in te nemen, maar om den nazaat van *Aadil-Sjab* ook geheel *Candisj*, en een groot deel van *Decan* ahandig, en cynsbair te maken, gelyk hy dat pas te voren den Koning van *Golconda*, *Sultban Mohhammed Abdullah*, gedaan heeft, hoewel die, by *Selim* of *Djebaan Gier's* Regeering noch vry zwaarder gedrukt wierd.

In deze twee Steden van *Haffere*, en *Brampoer*, had zeker Prins niet *Mofjesa*, maar *Moeto Nisiam Siam*, genaamd, 't oppergebied gehad, en de eerste plaats dapper verdedigd; dog, gebrek van water krygende, vlugtte hy stil, maar wierd gevangen, veinzende, dat hy zelf na *Ekbar*, en by hem om raad quam, wat in zoo een uiterste te doen? *Ekbar*, die wist, hoe dapper hy zich gedragen had, zey: *gaat weer heen, en God zal u raad geven.* Hy vertrok dierhalven, en had het geluk dat het die nacht veel regende, maar *Ekbar* wist egter hem te dwingen, *Brampoere*, en zich zelve, op zekere voorwaarden over te geven, en zyn rang, van Koning van *Decan*, voor een tyd in die van een *Omhrah* te verwisselen. Hy viel naderhand, gevlugt zynde, weer af, en *Ekbar* zond 'er zyn tweeden Zoon, *Pehari*, of *Sultban Moraad*, met een Leger na toe, in een tyd, dat *Decan* nog een Ryk op zich zelve was, en er 't onder de Koning van *Viziapoer* stond. Hy sloeg tegen *Moeto Nisiam Siam*, doch wierd deerlyk geflagen, en verloor 'er, een weinig voor A. 1600, ook zelf het leven.

Sjab Ekbar troofte zich hier over in dat zelve jaar met de verovering van het heerlyk Koninkryk *Kasjemire*, en met die van de Landvoogdy van *Sinda*, of *Tatta*; maar had weer veel moeite met eenen *Melik Ambar*, een *Abiffyner* van geboorte, doch een *Mohammedaan*, die

A. 1586. die eerst een Edelmans slaaf geweest, en na des zelfs dood, de Man van zyn Weduwe geworden zynde, zig door itelen en rooven in 't Gebergte ontrent Decan zoo groot maakte, dat hy voor den Koning van Decan, *Moeto Nisiam Siam*, veel te magtig, en reeds Vorst van *Doltabaad* geworden zynde, die Koning goed vond hem aan te taffen, en dat rooven te beletten. Dien oorlog,

En moeite met Melik Ambar.

die wel twee jaren te voren begonnen was, duurde al eenigen tyd, zonder dat hy op dien loozen Vos iet winnen kon. Hy wierd egter van tyd tot tyd door den grooten Mogol, *Sjab Ekbar*, zoo gequeld, dat hy genoodzaakt was dezen *Melik Ambar* groote aanbiedingen, met verzoek van zyn hulp tegen *Ekbar*, te doen. Hy, wel ziende waar de Koning

Die nader befreven word.

op uit was, ging in zyn vorige bedryven voort, sloeg zyn belofte af, en wierd ondertusschen, door grooten aanhang zoo magtig, dat hy dien Vorst, hem weer nieuwe dog grooter aanbiedingen doende, beloofde met al zyn magt tegen *Sjab Ekbar* te zullen helpen, by aldien Hy zyne Dogter trouwen, en tot zyne Koningin verheffen wilde. De Koning stond dit, met voorkennis van zynen Raad, en de Edelen des Ryks, toe, haalde zyn Dogter met groote statie in, troude haar openbaar, en maakte dezen *Melik Ambar* zynen Veld-Heer; al 't welke voorviel A. 1598.

Hy dwingd den Koning van Decan om zyn Dogter te trouwen.

Dit huwelyk berouwde den Koning niet, alzoo hem *Melik Ambar* groote diensten tegen den Grooten Mogol deed: want hy was het, die *Mirzab Moraad*, de Zoon van *Ekbar*, ontrent A. 1600 of in 't laatst van A. 1599 zoo deerlyk versloeg; maar aangezien die Vorst meer Vrouwen, en onder andre een Persische Dogter ten Gemalin had, welke zeer jaloers op deze Dogter van *Melik Ambar* was, en haar zeer schamper verweet, dat zy maar een zwarte Kasterin, en maar een byzit des Konings, daar zy zyn egte Vrouw, en dat haar Vader maar een roover, en een oproermaker was, zoo rees hier uit zeer groot ongemak. Zy klaagde dit met veel bitterheit aan haaren Vader, die dit, volgens den wraakzugtigen aard der zwarten, zeer hoog opnam, en door zyn magt en list zoo veel wist te bewerken, dat de Koning A. 1610 vergeven wierd, en hy, onder de naam van Voogd des jongen Konings, *Nisiam Sjab*, die maar pas vyf jaar oud was, Ryksbestierder bleef; doende hy die trotse Persiaansche Gemalin, of Weduwe van den overleden Koning, de bitterste smaad en smerten, zoo lang lyden, tot dat zy uit mismoedigheid vergif innam, en dusaan haar einde raakte. Doch dit zyn zaken, die ontrent vyf jaren na *Sjab Ekbar's* dood eerst voorviel.

Verder gedrag van Melik Ambar.

Voor de dood des Koning's, *Moeto Nisiam Siam* had *Sjab Ekbar* wat na A. 1600, of in 't begin van A. 1601, zyn oudste Zoon *Selim* met een nieuw leger gezonden, om wraak over zyn Zoon *Moraad's* dood te nemen; maar *Melik Ambar* gaf hem zoo veel te doen, dat hy by zyn Vader's leven niets op hem, nog op dat Ryk, winnen kon.

Ekbar was een Vorst, by zyn Onderzaten zeer bemind, niet alleen om zyn groote en menigvuldige overwinningen; maar ook om dat hy het volk dagelyks tweemaal gehoor gat, en zich zoo naauw aan alles, wat 'er omging, liet gelegen leggen, dat 'er niets van belang gelchiede, 't geen hy niet wist, 't geente meer verwondering verdiende, om dat hy leven noch schryven kon.

Ekbar's deugden by zyn onbequaamheit.

Hy was van zyn volk ook zeer bemind, om dat hy een yverig Mohammedaan, na den aard van de Godsdiens van zyn Land, en in 't waarnemen van zyn vyf bedestonden zeer slipt was: want tusschen de Mogolders (die even als de Turken de uitlegging van den Coraan, zoo als die van *Aboebakier*, *Omar*, en *Oetsman*, 'er op gemaakt is, volgen, en daarom Sunnis genaamd werden) en tusschen de Persiaanen (die de uitlegging van *Ali* volgen, en daarom Sjais genaamd werden) is in het stuk der Mohammedaansche Godsdiens een groot onderscheid, en dierhalven ook een doodelyke haat; in zoo verre, dat zy malkanderen voor ketters gewoon zyn uit te schelden, en te vervloeken.

Wanneer hy zag, dat hy geen erfgenamen in 't eerst van al zyn wyven kreeg, ging hy uit een iever tot zyn Godsdiens, te voet van Agra na Asmere, alwaar 't Graf van eenen *Sjeich*, of een zeer eerwaardig en heilig Man, *Hbadji Mordee*, was. Dit graf wierd by alle Mogolders als heilig geëerd, en men itelde vast, dat hy, die 'er te voet na toe ging, en dezen heilig ernstig ergens om bad, zyn bede zekerlyk verkrygen zou. Dus was ook de voorname reden, waarom *Ekbar* in bedevaart daar na toe ging, om hem te bidden, dat hy hem dog een erfgenaam des Ryks geven wilde.

Als hy nu niet lang daar na een Zoon bekomen had, liet hy op dien weg een menigte van schoone Zuilen of Mylpaa-len, ieder een myl van malkandren, oprichten, en voor de Pelgrims, derwaards gaande, niet alleen vercheide schoone Karavaansari's, of publyke Herbergen, sfigten; maar ook by Agra, of wel 12 mylen 'er af, een Stad, *Fetipoer*, dat is, 't vervuld verlangen, of de vervulde begeerte, met een heerlyk Paleis van de zelve naam bouwen, gelyk dat bevorens al vertoond is.

A. 1586. Hoe hy zyn Hof nu te Agra hield, hebben wy reeds aangehaald; doch in later tyd.

Na de verovering van Lahor is Agra, niet meer dan Delli, de Hofstad gebleven; maar zyn opvolgers hebben naderhand in de Zomer te Lahor, in de winter te Agra, en dan wel eens te Delli, dan ook wel eens in Kasjemire, om de aangenaamheit en koelheit van die Landstreek, daar men ook allerley Hollandfche vruchten heeft, hun Hofgehouden, gelyk eerst *Djebaan Gier*, (en daar na *Sjab Djebaan*, *Selim's* Zoon, A. 1638) met zyn ganfch Hof van Agra na Lahor vertrok.

Daar 't Ryk der groote Mogols ten tyde van *Sjab Baboer* maar in de ryken van Garnehem of Cabul, en Delli, bestond, waar by *Homajom* de Landen van eenige Berg-Koningjens, door hulp van den Perfiaan, gevoegd had, had *Sjab Ekbar*, na de verovering van zulk een menigte van Ryken, de macht der Mogols zoo hoog opgeveizeld, en zoo ontzachelyk voor al zyn nabuuren gemaakt, dat het van een kleen Koninkryk, noch zelf in *Homajoms* tyd, een van de grootste Keizerryken van Aſia geworden was.

Hy verdeelde het zelve voor zyn dood in dez 38 Provintien, of Landvoogdyen: Candahar, Cabul, Multan, Hajachan, of Balochi, Buckar, Sinda of Tatta, Soret, Jeffelmere, Attoc, of Attach, Pengab, Kasjemire, Banksij, Jengapoer, Jenba, Delli, Bando, Malwa, Chitor, Guzeratte, Chandis, of Candisj, Berar, Narvar, Gualcor, Lahor, Agra, Sambel, of Sambat, Bakoer, Nagracoe, Siba, Kakares, Goer, Pitan, Kandua-na, Pattana, Jewal, of Jefuet, Mcwat, Udeffa, Bengala; van al de welke als perlen, die hy aan zyn Kroon hegte, Candahar, een groot deel van Cabul, (aangezien *Homajom* maar een gering deel van 't zelve bezeten had) Kasjemire, Guzeratte, Tatta, Candisj, Berar, Bengala, Agra, en meer andre Ryken, by uitstek geweest zyn; by al het welke hy noch zegt te voegen, 't geen hem van 't Koninkryk Decan ontbrak, dat hem door *Melik Ambar* echter volkomen belet wierd.

Hoewel men veel moeite heeft met de verwerde Landbefchryving der ouden na te gaan, 't geen uit de geduurige vergrooting en verkleening der Landvoogdyen ontftond, is men daar ontrent echter in 't Ooften hier van bevryd, al-zoo daar alles standvastig, en vast blyft, zynde de landen, zeden, kleederen, enz. nu daar zoo, gelyk van ouds. Weshalven men op de verdeeling der Landvoogdyen, zoo als die by *Ekbar*, en zyne

voor-of nazaaten, gemaakt zyn, zeer A. 1586; geruft staat maken kan, dat alles (uitgenomen de Godsdienst) daar even zoodanig, als over een groote reeks jaaren, tot nog toe is.

Hy heeft drie Zoonen gehad, *Sulthân Zyn Selim*, *Sulthân Pebari*, of *Moraad*, *Mir-Zoonen*. *zab Daniaal*, en twee Dogters, welkers naamen men niet uitgedrukt vind in eenige fchriften.

De oudste, dien hy zich inbeelde, op zyn bede, van den voornoemden *Sjeich Hbadji Mondée* bekomen te hebben, had hy daarom na hem ook *Sjeich*, dat is, de oude, of eerwaardige, genaamd; dog veranderde (volgens der Mooren gewoonte, die hare Kinderen op hun twaalfde jaar een anderen naam geven) zyn naam op zyn 14 a 15 jaar in die van *Selim*, dat is, den vreedzamen.

De tweede Zoon bleef A. 1599 in de slag tegen *Melik Ambar*, hoewel sommigen ongegrond hem de verovering van Decan toefchryven; en de derde stierf ook niet lang daar na, zoo men wil, door zyn Broeder *Selim* vergeven zynde, om dat hy merkte, dat zyn Vader meer liefde voor den zelve had, dan voor hem, waar toe hy hem groote reden gegeven had.

Andre egter meenen, dat *Moraad*, en *Daniaal*, door overtollige welluften te Brampoer ftierven.

Zyn Vader had hem wel *Selim*, den *vreedzamen* genoemd, maar hy heeft het van zyn tegendeel aan zynen ouden Vader be-^{Zoon Se-}toond. Want A. 1602 stond hy tegen ^{lim tegen} den zelve op, die hem met een Leger ^{hem A.}gezonden had, om eenige Berg-Koningen, de Radjas Rana en Mardout, onder zyn heerschappy te brengen, maar in plaats van dit, deed hy zyn Vader hier mede den Oorlog aan; 't geen al vry lang duurde. Hy had zich te Skender-Abâd vast gemaakt, liet zich daar Koning van Hindoeftan, hoewel hy zyn Vader den naam van Keizer van de wereld gaf, noemen; maar *Ekbar* liet hem daar niet lang ruft, quam hem belegeren, sloeg hem in de vlugt, jaagde hem na 't gebergte, en dwong hem vergiffenis te verzoeken, die, gelyk hy een grootmoedig Vorft, ook een genadig Prins was, en te meer, alzoohy nu geen andren Zoon had, den welken hy 't Ryk overgeven kon. Hem alles vergaf, en hem weder in genade aannam.

Niet lang hier na had hy twee pillen bereid, de eene zeer sterk met 't vergif van zekere Indiaanfche roode Spinnekoppen gemengd, om 'er een van zyn Hoelingen, op welken hy zeer vertoornd was, mede te vergeven, en de andre, om die zelf op een en de zelve tyd in te

ne-

Wat Ryken Ekbar naliët.

A. 1605 nemen, en dien Prins dus niet de minste agterdocht van quaad te geven.

Zyn zeldzame dood A. 1605. Hy nam juist de verkeerde zelf; en leefde, alzoo 't vergif zeer schielyk werkte, pas zoo lang, dat hy nog even tyd had, om zyn

A. 1605. Zoon *Selim* zyn *Tulbant* op 't hoofd te zetten, hem het zwaard van zyn Vader *Homajom*, en daar by 't Ryk over te geven. Wy vertoonen hem hier afgebeeld onder No. 9.

SJAH EKBAR. 9te Groot Mogol.

Hy stierf den 27sten October A. 1605, na een bestier van 53, en in den ouderdom van 63 jaaren.

Groote onkosten van zyn Hof.

Schoon men in zyn Hof maar uit Porcelyn at, dat men in 't Hof van Perſien niet dan uit goude vaten deed, gift men

egter, dat het onderhoud alleen van zyn Olifanten meer, dan de helft der onkosten van 't Hof van Perſien bedraagt.

Hoe grooten ſchat van geld, en allerley kostelykheden, hy naliet, kan men Zyn nage-laten ſchat.

Aan eenige ſtukken goud, sommige honderd, eenige vyftig, andere maar vyf en twintig Tola's, (a ider honderd Tola) elf honderd Maſſa's, en ider Maſſa veertien Ropyen, en ider Ropia eene gulden vier ſtuyvers doende, te ſamen gerekend . . . . .

Aan gemeene Ropyen, met de naam van *Ekbar* 'er op. . . . .

Aan Peysen, gaande 30 in een Ropy. . . . .

Aan Diamanten, Robynen, Peerlen, Saffieren, enz. . . . .

Aan gemaakt goud, als, Beelden van Olifanten, Kemels, Paarden, en andre Konſt-ſtukken. . . . .

Aan goude huisraad, van Schotels, Vaten, Drinkſchalen, Fleſſen, Koppen, Lampetten, enz. . . . .

Aan kopere vaten, huisraad, enz. . . . .

Aan Porcelyn, enz. . . . .

Aan goude Lakenen van allerley foorten, mitsgaders kostelyke zyde, en kattoene ſtoffen, uit Turkyen, Europa, en Indiën.

IV. DEEL.

Ropia's	97580000
	100000000
	766666½
	60520521
	19006785
	11733790½
	51225
	2507747
	15509979
Ee	Aan

A. 1605.	Aan wolle Lakenen. Uit Europa, Perfien, en Tartaryen.	Ropia's 503252 A. 1605,
	Aan Tenten, Tapyten, en 't geen verder tot cieraad van een huis, of op de reizze, van nooden is.	9925545
	Aan 24000 Boeken van treffelyke Mannen, en in kostelyke omflagen, of banden gebonden.	6463738
	Aan geschut, en ammunitie van Oorlog als kogels, en kruit.	8575971
	Aan Schilden, Zwaarden, Boogen, Pylen, Picken, en allerley handgeweer.	7555525
	Aan Zadels, goude en zilvere Toomen, en verder Paardentuig tot cieraad.	2525648
	Aan Paarden-kleeden met goud en zilver geborduurd, als ook allerley Sjagels.	5000000

te samen Ropyen 348226386

Dat is 34 Coeroer, 82 Lek, 26 duizend, 386 Ropyen; al 't welk, tot Hollands geld gebragt, bedraagt een somma van f 417871663-0-0
Of vier honderd zeventien Millioen, agt honderd, eenen zeventig duizend zes honderd drie en zefftig gulden.

Dit was de nalatenschap van dezen Vorst in het byzonder, zonder dat hier by de schatten van 't Ryk gerekend werden, daar zy niet, dan in tyden van nood, aankomen, en die ook geheim blyven; maar die men egter afmeten kan dat groot moeten zyn, aangezien by hy zyn overlyden het Ryk in dien staat liet, dat

de jaarlyksche inkomsten ver over de twee honderd Millioenen bedroegen, behalven, dat al de schatten der grooten, volgens de gewoonte der meeste Oosterfche Vorsten, al mede aan den Vorst komen, die 'er aan de erfgenamen niet meer van geeft, dan hem behaagd.

V Y F D E H O O F T S T U K.

Selim de Xde groote Mogol A. 1605. Die den Oorlog vervolgd tegen de Koningen van Vifapoer, Golconda, en Decan. Schatting, die de Koningen van Vifapoer en Golconda aan hem betaalen A. 1620, zyn Zoon Chosroc staat tegen hem op A. 1606. Dog werd gevangen. Selim's Zoonen. Hy veroverd het geheel Ryk van Labor Zyn gebreken. Aardige proeve van P. d'Acofta. Zeldzaam geval met een Aap. Eerste handel der Nederlandsche Maatschappy onder Selim A. 1616 door Pieter van den Brouke begonnen. Van den Brouke's tweede togt na Suratte A. 1620. Zyn ramp A. 1617. Wierd toen eerst bestier van den handel in Arabien, Perfien, en Hindoestan. Komt in Suratte. Zyn handelingen aldaar. Werd A. 1626 wecr op nieuw aangenomen. De gevallen van Noer Mahal, Selim's opperste Gemalin. Haar afbeelding, en geslacht. Haar naam. En gevallig huwelyk met Keizer Selim. Haar groot bewind aan dit Hof. En hare vergeeffche aanleg tot een huwelyk tusschen Chosroc, en hare Dogter. Het geen vorzaak is, dat zy hem vervolgd. Nieuwe aanlagen tot een ander huwelyk, dat haar Dogter met Sjahariâr gelukt. Haar zeldzaam verzoek aan de Vorst. Zy doet goude en zilvere Zodiacs-penningen muntten. De Prins Chosroc, door den Prins Choram vermoord. Die tegen zyn Vader opstaat. Die hem slaat, en op de vlugt dryft. Vergeefs woelen van Noer Mahal voor haven Schoonzoon by Selim's dood A. 1626. De Prins Choram, of Sjah Djhihaan XIde groote Mogol A. 1626. Die beschreven werd. Zyne Kinderen. Zyn Gemalin afgebeeld. Leger van Amazonen onder Sjah Djhihaan bestier. Zyn nieuwe Hofstad Delli. Zyn prachtige Hofhouding. En kleeding.

Selim de Xde groote Mogol A. 1605.

IN Sjah Ekbar's plaats quam A. 1605, den 4 November, als tiende groote Mogol, zyn zoon Sjah Selim. Na zyne verheffing tot de Kroon liet hy zich Noereddien Mobbammed Djhihaan Gier, dat is, het licht des Mobbammedaanfchen geloofs, overwinnaar der wereld noemen, en in zyn Zegel liet hy zetten, *Ibn ul Mozafar Noereddien Djhihaan Gier Padsjah Gazi*, dat is, de zoon van de zegenryke, het licht des geloofs, den overwinnaar des werelds, de strydbare Koning.

En dit is de reden, dat hy in de lyft der Nazaaten van Tamerlaan in 's Ryks Zegel, *Djhihaan Gier Sjah*, en niet *Selim*, genaamd werd.

Hy vervolgd den Oorlog tegen Melik Ambar, Veldoverfte van den jongen Oorlog Koning van Decan, *Nifiam Sjah*, als mede tegen de Koning van Golconda, die 6000 Ruiters by 't Leger van dien Veldheer voegde, ook tegen dien van Vifapoer, die 'er 10000 toe gaf, en tegen dien van Ballagate, die hem noch met Decan,

A. 1605

12000 Ruiters, zonder 't Voetvolk van alle deze Prinzen 'er by terekenen, versterkte, met welk Leger van 80000 Ruiters, en vry meer Voetknechten, deze looze *Melik Ambar*, uit naam van al deze Vorsten, als Veldheer van het gemcen Leger, de troepen van *Sjab Selim*, voornamelyk by 't gebergte de Gatos, daar zy voor den inval der Mogolders het swakste waren, al eenige jaaren aan een waarnam, en hem zoo veel te doen gaf, dat hy al zoo weinig op hem winnen kon, als zyn Vader. En niettegenstaande al deze Vorsten gestadig met *Selim* oorloogden, was het meer een waarnemen, dan beoorlogen van malkanderen, alzoo 't tot geen openbare uitberfingen quam. Ook moesten de Koningen van Vifiapoer en Golconda jaarlyks vry sware schattingen aan hem betalen, om 't zoo noch al dragende te houden.

Ibrahim Adilshah, Koning van Vifiapoer, moest, behalven 't betalen van een schatting van twee honderd duizend Pagoden, of agt tonnen gouds, meest in heerlyke presenten bestaande, zynen Schattingeiffcher A. 1620, schoon maar een Soldaat, ja een Slave zynde, ootmoedig te gemoet gaan, hem in zegenpraal na zyn Hof geleiden, met smerte daar aanzien, dat de zelve op zyn Throon, als was hy de Vorst van 't Ryk, zitten ging, terwyl hy zelf by hem moest blijven staan, om voor *Selim's* brief, op een tapyt leggende, zich zeer nedrig driemaal ter aarde te buigen, en die dan eerst op te nemen.

Een vernedering, die dezen Vorst het volgende jaar van droefheit over de smaad, die hy lyden moest, en egter niet afweeren kon, deed sterven. Voor zyn dood deed hy zyn oudflen Zoon ombrengen, om dat hy hem rade die schatting niet meer aan de Mogol, maar aan hem te geven, met beloften van de Mogol daar mede te zullen beoorlogen en afweren, alzoo hy wel 100000 Man te veld brengen kon, doch *Ibrahim* was te kleenhertig, en schrikte voor *Selim*.

De Koning van Golconda te dier tyd was in noch erger staat. Hy was *Sultbaan Mobammed Abdullab* genaamd, en moest jaarlyks aan *Selim* 400000 Pagoden, of 16 tonnen goudsbetalen. Ook moest hy 's Keizers Brief, en zyn Gezant, wel twee uren verre inhalen, en zyn brief niet eer opnemen, voor dat hy zich voor den zelve ook driemaal met alle eerbiedigheit gebogen, en zich na 't Kibla of 't Oord, daar die Vorst zyn Hof hield, zeer nedrig gewend had.

Niet lang, na dat hy op den Throon van zyn Vader *Ekbar* gestegen was, volgde hem de wrake Gods, over 't gene

hy als een wederspannige tegen den zelve gedaan had, op de hielen: Want zyn oudfte Zoon, *Mirzab Choroë*, stond A. 1606 tegen hem op, voorgevende, dat 't Ryk hem toequam, aangezien zyn Grootvader, *Sjab Ekbar* hem, ten tyde dat *Selim* tegen zyn Vader noch rebeldeerde, tot zyn erfgenaam by uiterste wil verklaard had. Hy, over de stoutheit van dezen Prins zeer misnoegd, dreef hem niet alleen by Fetipoer op de vlugt, maar kreeg ook hem, en zyn meeste oversten, gevangen, welke laatste hy levendig in versich-afgetrokene beesten-huiden naajen, op den weg, dien zyn Zoon voorby moest, werpen, en daar in verrotten liet, hem nog schamper toeduwende, dat dit die voorzigtige oversten waren, aan welke hy zyn heit tegen zyn Vader vertrouwd had, daar hem, als den oudsten, dog de Kroon niet ontgaan kon, en hy zich tot zulken uitsporigheid dierhalven niet had moeten laten vervoeren. Hy hield hem enige jaaren gevangen, waar in 's Keizers opperste Gemalin, *Noer Mahal*, gelyk wy aantonds nader zien zullen, niet weinig haar rolle speelde, op hope van hem tot zeker huuwelyk na haaren zin te zullen bewegen, met belofte van hem dan zyn vryheit te bezorgen.

Hy had vier Zoonen, de *Mirzab's Choroë*, *Pewis*, *Choram*, en *Sjabariër*, die hy tot Landvoogden over de voornaamste Provincien van zyn Ryk aangesteld had, als *Pewis* van Bengale, *Choram* van Decan, en den oudsten van Guzeratte; zoo hy 't zich niet onweerdig gemaakt had.

Zyn Grootvader *Homajom* had Lahor wel van een Dorp tot een Stad gemaakt; maar *Selim* maakte zig ook meester van dat ganfch Ryk; 't geen *Ekbar* maar ten deele veroverd had, en liet na dien tyd de Stad Lahor, Hoofdstad der Provincie Pengab (zoo genaamd om dat dit Landschap van vyf Rievieren bevoogtigd werd) zeer vergrooten.

Ook bouwde hy te Lahor, geen kostelyk, maar een zeer gemakkelyk Paleis, 't geen hy ook in Casjemire deed, daar hy in de Zomer altyd met *Noer Mahal* was, die daar haar vermaak in vyvers, en visfchen nam. Men ziet daar nog veel visfchen met goude ringen aan den bek, die zy 'er zelf aangedaan heeft.

A. 1614 veroverde hy ook het overige der Landen van des vermogenden *Raja Rana's* nazaten, die zyn voorzaaten niet hadden konnen t'onderbrengen.

Hoe groote hoedanigheden deze Vorst in dit opzigt bezat, had hy egter aan de andre zyde weer groote gebreken.

Hy was tot den drank zeer overgegeven, en zyn grootfte vermaak was, met

A. 1606.
Zyn Zoon
Choroë
stond tegen
hem op
A. 1606.

Dog werd
gevangen.

Selims
Zoonen.

Hy veroverd 't geheel Ryk van Lahor.

Zyn gebreken.

A. 1614. zyn Hovelingen, of deze en gene Europeers, die hy vryen toegang tot zich om die reden alleen gaf, nachten over te drinken. Hy ontzag zich zelfs niet, dat met de geringste lieden, en ook wel in kroegen te Agra, te doen, en zulke medezuipers tot de eerste ampten te verheffen.

Zyn Godsdienst verbood hem dit wel, en de Imams spraken hem nu en dan daar over wel aan, en voor al als hy dit in de vasten dede; maar hy, die te gelyk een zeer slecht Mohammedaan was, en geen werk ter wereld van zyn Godsdienst maakte, dreigde hen aanstonds voor de twee Leeuwen (die hy geketend onder zyne vensters hield) te zullen doen werpen, en verscheuren.

De eenige, die hem in dit stuk bezeugelen kon, was *Noer Mabal*, van welke wy hier na breeder zullen spreken.

Hy was zelf zoo quaadaardig, dat hy, om zyn Priesters noch meer te plagen, veinsde, wel genegenheit tot het Christendom te hebben, waarom hy ook zekere Jesuiten nu en dan wel in zyne tegenwoordigheid met de zelve disputeeren liet, en in zyn vuist lachte, als zy door hen pal gezet wierden, hoewel hy van beide de Godsdiensten evenveel hield: want dat hy uiterlyk scheen meest tot den Christelyken over te hellen, was alleen, om dat die Godsdienst hem vryheit gaf van alle vasten, en om te eeten en te drinken wat, wanneer, en zoo lang 't hem luste.

Op zekeren dag, dat Pater *d'Acosta* met eenige Imams weer disputeeren zou, liep het geschil tusschen hen zoo hoog, dat de Pater tegen een der Moorische Priesters zeide: *Neemd gy wuen Coraan, en ik zal mynen Bybel nemen, en laate wy, ieder met zyn Boek, eens in een groot vuur, gaan, en ik verzeker u, dat ik met myn Boek 'er onverzegend weer uit komen zal, en dat gy met de Coraan verbranden zult. En dit zal de proeve op myn dispuit zyn.*

Aardige
proef van
P. d'Acosta

De Priester, die deze proeve wat te heet vond, dorst dat niet wagen, 't geen den Jesuïet die 'er al zoo weinig lust, en gedagten toe had, als hy, wel eens zoo hard deed schreeuwen, en den lathartigen Imâm met zynen Coraan uitjouwen, en bespotten, overal het welke *Djebaan Gier* hertelyk lachte, verheffende Pater *d'Acosta* ten hemel, om dat hy dien Imâm zoo in 't naauw gebragt had.

Zeldzaam
geval met
een Aap.

Hoe weinig zugt hy, zoo wel voor den eenen, als den andren Godsdienst, had, alzoo hy geen andre Goden, dan Bacchus en Venus, eerde, stond hy nogtans over zeker geval, dat hy van een Aap zag, zeer verzet.

Een Quakzalver, die hem allerley konsten doen liet, toonde niet alleen, dat hy verscheidene dingen, die men zeer heimelyk verborg, aanstonds wist te vinden, maar gaf ook voor, dat hy, zoo men Mohammeds en Christus naam optwee byzondere brieftkens schreef, die van Christus 'er aanstonds uit kiezen zou.

Djebaan Gier, om hier van verzekerd te zyn, schreef zelf de naamen van twaalf der voornaamste Wetgevers, en ook van die twee, op eenige brieftkens, en mengde die onder malkanderen in een benneken, waar op de Quakzalver aan den Aap belafte, den naam van Christus 'er uit te nemen, en by den Keizer te brengen, 't geen hy aanstonds deed, waar over de Keizer zeer verbaast stond.

Djebaan Gier, met die eene proeve nog niet voldaan, schreef alle die naamen nog eens; maar op een andre wyze, en wierp die zelf weer in 't benneken, waar op den Aap, na weer zyn last van den Quakzalver ontfangen te hebben, ten tweedemaal den regten by den Keizer bragt, waar over hy nog meer verzet stond.

Daar na wierp hy maar elf naamen zeer behendig in dat benneken, gevende die van Christus stillekens aan een Hoveling, daar ontrent staande.

Men belafte den Aap, den naam van Christus weer by *Djebaan Gier* te brengen. Hy ging daar op henen, en zocht en doorzocht ze al te maal, maar dien naam daar niet vindende, vloog hy met een verwoede sprong na den Hoveling, die ze had, en rukte hem die met zulken geweld uit de hand, dat hy bly was van den Aap ontslagen te zyn.

Dit wierp *Djebaan Gier* geheel en al over staag, en deed hem in de tegenwoordigheid van alle zyne Imams zeggen, dat dit een klaar en onwederprekelyk bewys voor den Christelyken Godsdienst was, want, zeide hy: *Weet deze Aap, dat maar een beest is, Christus boven Mohammed te eeren, zoo moet ik, die een Mensch ben, noch veel meer Christus voor den waren Wetgever houden, en Mohammed voortaan verwerpen.*

Wat zouden die arme Priesters doen, zy moesten hem voortaan in alles, wat hy maar wilde, involgen, en openbaar uit zeggen, dat hy nog aan de Vasten, nog aan 't verbod van den wyn zoo niet, als wel andere, verbonden was, maar volkomene vryheit had.

Onder dezen Vorst is ook de eerste handel der Nederlandsche Oost-Indische Maatschappy begonnen.

De eerste Gronvester daar van was de Heer *Pieter van den Broeke*, van Antwerpen, Opper-Koopman, in dienst dier Maatschappy, die ook den handel

Eerste
handel der
Neder-
landsche
Maat-
schappy,
onder Se-
lim A.
1616. door
tot

A. 1616.
Pieter
van den
Brouke.

tot Mocha, in 't Roode Meir, en in Perfin, eerst opgerigt heeft.

A. 1616 het Arabisch Comptoir te Chihiri in Juli geligt hebbende, liep hy na Suratte, de Hoofdstad van het Ryk Guferatte, daar hy den 2 Augusti met 't Schip Nassau ten anker quam. De Landvoogd dier Stad ontving hem zeer minnelyk, en deed hem een geschenk van de beste vrugten en verferschingen die 'er te vinden waren, waar van hy hem een gansche boot vol toezond.

Den 5 dito ging hy zelf aan land om hem te bedanken, en de reden van zyn komst bekend te maken, namelyk om daar Koophandel te dryven. De Landvoogd bood hem die vry aan, maar als hy om een wooning, of logie, verzogt, om, even als de Engelsche, 'er ook een Comptoir op te rigten, zeide hy, *niet vermogens te zyn dit, buiten kennis van zyn Vorst, Sjah Selim, die zich te Agra, wel twee maanden reizens van daar, onthield, toe te staan.* Hier na was niet wel te wagen, alzo 't Moesson of Saifoen des Jaars, verlopen was; behalven dat de Engelsche met giften en gaven hun best deden, om hem van daar te doen vrtrekken.

De Heer van den Brouke, dit spel dus aanziende, vraagde den Landvoogd, tot wat einde hy hem dan ontboden had, alzo hy wel denken kon, dat het de pyn niet waard was, daar voor een enkele reis aan te gicren. Ook zey hy hem, om te toonen, dat hy zig weinig aan hem, en zynen handel voordien tyd, gelegen liet, dat hy dan aanstonds vrtrekken, en zig na een plaats begeven zou, daar hem zoo een billyk verzoek niet zou geweigerd werden, gelyk hy zig ook daar op na boord begaf. Dit gaf zoo grooten beweging onder de Guzeratse Koopliden, bekommerd voor hun Schip, dat zy uit Mocha verwagteden, dat zy den Landvoogd geen rust lieten, voor dat hy van den Brouke weer aan Land ontboden, en ten minsten voor dien tyd, tot nader ordre des Keizers, toegestaan had, zig van een plaats, zoo wel als de Engelschen, te verzien. Hy huurde daar op een Huis, waar in hy een Opper-Koopman, Pieter Gillissen, drie andre Perfoonen, en 't overige van zyn Koopmanschap liet. Hy beval de zelve zeer dier aan den Landvoogd, die hem by handtasting beloofde zorg voor de zelve te dragen, hem negen Guzeratse kleeden (tot verwondering der Engelschen, en der Inwoonders) schonk, en daar op zeer vriendelyk zyn afscheid gaf, onder belofte, dat hy ten eersten zou weer komen.

By zyn weer voor Bantam, daar hy den 18 November A. 1616 aanquam, vond hy den Opper-Landvoogd van In-

dien, den Heer Gerard Reynst, overleden; maar wierd daar op den 7 Januari A. 1617 door den President, de Heer Suratte Jan Pieterffen Coen, als Commandeur op de Schepen Middelburg, en 't Jagt de Duij, voorgefeld, om over de Eilanden Mauritius, en Madagafcar, mitsgaders over 't Roode Meir, na Suratte te zeilen, en, daar het te pas quam, de Portugezen alle afbreuk te doen.

De Bevel-Brief, die hy in geschrift kreeg, luide aldus:

Jan Pieterffen Coen, Raad van Indiën, algemeen Bestierder over den handel, en Voorzitter tot Bantam; allen den genen, die dezen zullen zien, ofte hooren lezen, welvaren. Doen te weten, alzo wy goedgevonden hebben de Schepen Middelburg en de Duive na Madagafcar en Suratte te zenden, en noodig agten, dat over de voorsz. schepen een bequaam Man van aanzien werde gesteld, die 't bevel bevolen zy, ZOO IS 'T, dat wy raadzaam bevonden hebben, den Ed: Pieter van den Brouke, Opper-Koopman, tot Voorzitter en Bevelhebber, over de voorsz. schepen te stellen en committeren, gelyk wy hem stellen en committeren mits d. z. n. met last om over de Koopliden, Schippers, Bevelhebbers, gemeene Bootsgezellen, en alle andere, op de voorsz. schepen varende, of die 'er namaals op zouden mogen komen, te commanderen, en in goede ordre te onderhouden, en te doen onderhouden. Ordonneeren en bevelen derhalven alle Opper-Koopliden, Schippers, Bevelhebbers, gemeene Bootsgezellen en alle andre, op de voorsz. schepen varende, en die 'er namaals op zouden mogen komen, den voornoemden E. Pieter van den Brouke voor hunnen Voorzitter en Bevelhebber te erkennen, te eerbieden, en geboorzamen. Gegeven in 't schip West-Vrieland, leggende voor Bantam, den 5 Martii 1617. enz.

Was onderteekend,

J: P: COEN.

Ter ordonnantie van den Heer Voorzitter,
Thys Cornelisz. Vleyshouwer, als
Gebeymschryver.

Hier mede vertrok van den Brouke den 8 Maart met die Schepen na Mauritius, dat hy met de zelve den 19 April ten anker quam, nam 'er cenig Ebbenhout in, en 't overgeblevene van de Schepen, met den Opper-Landvoogd van Indiën, de Heer Pieter Both, daar verongelukt, en vertrok den 23 May na Madagafcar, daar hy den 4 Juni wel voor quam, dog kon 'er om den harden stroom niet aankomen. Dierhalven liep hy den 20 na 't Roode Meir, daar hy in de mond van

Van den
Brouke's
tweede

A. 1620. 't zelve ter Reede quam, bevindende; dat 't Schip zeer lek was, waar mede hy na Suratte liep, dog, ontrent den Berg van Daman gekomen, moest het op de wal zetten, alwaar zy 't zelve den 19 Juni 5 mylen van Daman, en op de grenzen van 't Ryk des Mogols verlooren. Daags daar aan verstond hy, dat 't Jagt de Duive, van hen afgedwaald, mede niet verder als een myl van daar gebleven, maar dat 't volk ook behouden was.

Zyn ramp ontrent Damani.

Hy maakte daar, zoo goed en quaad als hy kon een Baricade, ten *Brouke* genaamd, van waterleggers vol Nagelen, en Speceryen, om de goederen der Maatschappij te behouden, en op Suratte te kunnen brengen; al 't welke in staat van verdediging gebragt zynde, trok hy met een vliegend vaandel, en 't volk na Gandivi, een naby gelegen Dorp, daar hy 't volk in een huis bestelde, en ging zelf na Suratte, daar hy den handel vaststelde, en aan den Opper-Koopman *Pieter Gillisz* last liet, om alles na vermogen te herstellen. Den 30 September zocht hy van de Engelschen, die daar met 7 Schepen quamen, een genomen Portugeesch Scheepje te koopen, om ter Zee daar van daan te raken, maar vermits hy van hen voor geld nog woorden kon geholpen werden, ging hy met 103 Nederlanders, en 29 Inlanders, door de Ryken van Decan, en Golconda (om de minste kosten) dwars door 't Land en over 't Gebergte te voet na Mazulipatam, daar hy, na veel sukkelen, en menigvuldige gevaren, den 24 December A. 1617 eerst aanquam; zwerfende nog eenigen tyd op de Kust van Choromandel, Atsjien, enz. tot dat hy eindelyk den 7 November A. 1618 voor Jakatra quam, daar hy den Heer *Jan Pietersen Coen*, als Opper-Landvoogd van Indiën, dog ook alles met de Inlanders van Jakatra en Bantam in beweging en in Oorlog vond.

Zyn derde togt A. 1620.

Van den Brouke wierd met het Schip de *Eendragt* den 11 December wel weer na Suratte gezonden; dog was noodzaak, maar by den hoek van Java gekomen zynde, weer na Jakatra te keeren, zoo hy, even als die van 't Schip de zwarte Leeuw, van Patani komende, niet in handen der Engelschen, en van hunnen Zeevoogd *Daal* wilde vallen.

Hy raakte daar egter, na zyn te rugkomst, in geen minder zwaiigheid, gelyk wy, daar wy van Batavia's eerste opkomst en grondvesting spreken, getoont hebben.

Werd eerste Bestierder van den handel in Arabien, Persien, en Hindoestan.

A. 1620 zond de Opper-Landvoogd *Coen* hem met het Schip 't *Wapen* van Zeeland weer na Suratte, maar stelde hem toen te gelyk aan als eerste Bestierder over den handel van Arabien,

Persien en Indiën, 't geen naderhand A. 1620. drie byzondere handelplaatzen, ider onder byzondere Opperhoofden en Bestierders geworden zyn, geveude hem dezen bevel-Brief:

Jan Pieterzoon Coen, Commandeur Generaal over alle Sterkten, Steden, Landen, Handel-plaatzen, Schepen, Jachten, Sloepen, ende den handel van Indiën, wegens de Hoog Mog: Hieren de Algemeene Staaten, en zyn Princelyke Excellentie, ende de Bewindhebbers der Oost-Indische Maatschappij van de Vereenigde Nederlanden, allen den genen, die dezen zullen zien, of lezen, saluit. **DOEN TE WETEN:** Alzoo goedgevonden hebben 't Schip 't *Wapen* van Zeeland met een goede lading na Mocha, en Suratte, te zenden, en daar beneffens tot bevoording van den handel in die Quartieren eenige Opper-Kooplieden, Onder-Kooplieden en Assistenten, om die zelve lading aldaar ten weesen diens profyte van de algemeene Maatschappij der Vereenigde Nederlanden aan te leggen, en hoognoodig azen een Man van aanzien voor Bevelhebber op 't voorsz. Schip, en Opperhoofd over den handel in Mocha en Suratte voornoemd, mede te zenden, **ZOO IS 'T**, dat wy ons genoegzaam houdende verzekerd van de bequaamheit, ervarenheit, en vereischte hoedanigheden van den handel in die gewesten van den **E. PIETER VAN DEN BROUKE**, den zelve **PIETER VAN DEN BROUKE** daar toe gevolmagtigd en aangesteld hebben, hem volmagtigd en aanstellen mits dezen; ordonneren en bevelen derhalven aan alle Opper-Kooplieden, Schippers, Onder-Kooplieden, Assistenten, Stierlieden en mindere Hoofden, Bootsgezellen en Soldaten, op 't voorsz. Schip varende, mitsgaders aan alle de Opper-Kooplieden, Onder-Kooplieden, Assistenten en alle andre op de Handel-plaatzen, in dienst van de algemeene Maatschappij in Mocha en Suratte leggende, niemand uitgezonderd, den voorsz. **PIETER VAN DEN BROUKE**, voor Bevelhebber op 't voorsz. Schip, en Onderhoofd over den handel aldaar, te gehoorzamen, eerbieden, en hem zoo in 't bedienen van 't Gerichte, als in den handel, bebalpigh te wezen.

Gedaan in de sterkte Jakatra, den 15 Juni des jaars 1620 enz.

Was onderteekend,

J. P. COEN.

Ter ordonnantie van den Heer Opper-Landvoogd, Thys Cornelisz Vleyschhouwer, als Gebeymfchryver.

Den 16 dito vertrokken, den 22 Augusti voor Aden gekomen zynde, in een tyd

A. 1626. tyd dat hy om 't verlopen Moesson niet wel na Mocha geraken kon, liet hy den Opper-Koopman *Herman van Gil* daar met eenige Koopmanschappen aan Land, nevens een Onder-Koopman, 2 Assistenten, en 2 Matroozen, die hy den Landvoogd zeer dier aan beval, met last aan deze bedienden, om zig by de eerste nadere gelegenheit na Mocha te begeven.

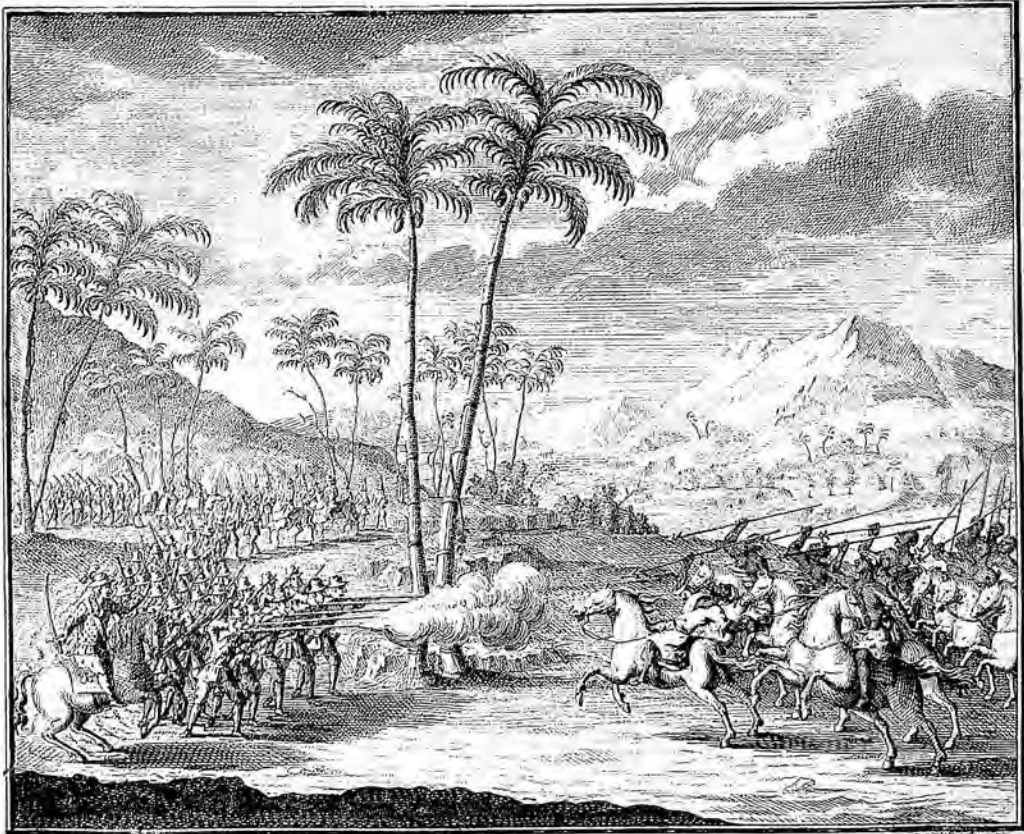
Hy vertrok daar op den 29 dito na Suratte, giede op 't Eiland Socotora aan, daar hy den Onder-Koopman *Johan van der Duffen* aan land zond, die wel onthaald, en met eenige verversting te rug gezonden wierd.

Komt in Den 1 October quam hy voor de Rivier van Suratte, stapte den 4 dito aan land, wierd van den Landvoogd des grooten Mogols zeer wel ontvangen, nam

bezit van zyn Directeurs-Ampt overden handel aldaar, en ging de nieuwe handelplaatzen Brotsja (daar de Engelschen al voor ons handelden,) Cambaja, en Hamed-Abad, door hem eerst opgerigt, bezigtigen. Den 20 November A. 1626 zond hy 't Schip 't Wapen van Zeeland weer na Batavia, en stelde den Opper-Koopman, *Wouter Heute* als eerste hoofd van den handel in Agra; na welken tyd hy die in den jare 1622 ook in de Steeden, Brodera en Sirches, oprichtte, en dus als Directeur den handel hier tot het jaar 1626 waarnam, wanneer hy op den 1sten April, door den Oud-Landvoogd van Amboina, den Heer *Herman van Speult*, den 2 Februari des zelve jaars daar met 3 Schepen, die na 't Vaderland geschickt waren, gekomen, weer op nieuw voor twee jaaren verbonden wierd.

A. 1626, Zyne handelingen aldaar.

Werd A. 1626 weer op nieuw aangenoemen.

Afte van nieuw verband van den Heer Bevelhebber **PIETER VAN DEN BROUKE.**

PIETER VAN DEN BROUKE, Bestierder over den handel van de Vereenigde Nederlandsche Oost-Indische Maatschappij in het Koninkryk van Indoeslan, wiens tyd van twee jaaren (zoo hy ter bescheidenheit

van de E. Heere Opper-Landvoogd overgediend heeft) al reede in October toekomende ten einde geloopt zal wezen, op belofte van goede verbetering. ZOO IS 'T, dat den Landvoogd van Speult, en die van den Rade, inzicht genomen hebbende op zyn E. goeden iwer en naarstigheid, in den dienst der Maatschappij betoond, over zulks hebbenzyn E. bewogen nog voor twee jaaren aante houden,

A. 1626.

den, na 't eindigen van zyn laaſte verbonden tyd, a twee honderd gulden ter maand, wel verſtaande dat de vorige twee jaaren mede tot gelyke prys zullen gerekend werden. Gedaan in de Logie van Suratte, dezen eerſten April A. 1626.

H. VAN SPEULT.

Dit Ampt nam hy dus met zeer veel lof tot den 2 December A. 1628 waar, gaf het toen over aan de Heer Bevelhebber *Johan van Hazel*, en vertrok met de vloot, na dat hy daar 9 jaaren en 7 maanden Directeur geweest was, den 20 April 1629 na Batavia. Wy vertoonen dien grooten Man na 't leven onder No. Z: Z: 2.

Na zyn vertrek is met 'er tyd hier in Suratte een byzonder Beſtierder van den handel geſteld, en zyn de Hollanders daar zoo van deze, als van de volgende Mogols met zeer veel agting, en genegeheit behandeld.

De geval-
len van
NoerMa-
hal, Se-
lim's op-
perſte Ge-
malin.

Dog gelyk het oprigten van den handel der Nederlanders in Hindoeſtan onder de Regeering van *Selim* op 't voornemde jaar 1616 zeer opmerkelyk is, even zoo moeten wy ook iets van zyne opperſte Gemalin, de Keizerin, *Noer Mahal*, als een weergadelooze Vrouw van verſtand en ſchoonheit, twee gaven, zelden in een en de zelve perſoon vallende, zeggen, hoewel hare ſchoonheit zoo groot niet als haar vernuft was, gelyk wy uit haar beeltenis by de letter B kunnen zien, daar zy ons onder een heerlyke Tent in haar Waſch-huis, na zig gewaſſchen te hebben met verſcheide van 's Keizers by-
Wyven, en eenige Staat-Juffers, die haar dienen, en aan haar en andre een hertſterkende vogt aanbieden, voorkomt, met een bloem in de hand, op een goud lakens tapyt zittende, en tegen een heerlyk kuffen van Staat met goude boketten leunende. De wyze, op welke zy zyn Gemalin wierd, werd zeer verſcheidentlyk verhaald.

En ge-
flagt.

Daar zyn 'er, die meenen, dat zy geweest zy de Dogter van een Arabier; en weer anderen, dat haar Vader een Perſiaan was, die, door zyn verſtand en dapperheit by *Selim* bekend geworden, tot Overſte en zelf tot Chan, of Hertog gevorderd, dog eindelyk in een verraad tegen *Selims* leven, op aanrading van zyn oudſten Zoon *Chosroe*, ingewikkeld was, waar door hy, met al dien aanhang in de uiterſte ongenade geraakt zynde, zekerlyk, gelyk al de anderen, zyn leven verloren zou hebben, indien de Vorſt geen redenen voorgekomen waren, om hem alleen genade te gunnen. Daar zyn 'er die meenen, dat hy die door een groote geldgifte van den Vorſt gekoft, andere weer,

A. 1616.

dat hy die, na lange gevankenis, op een voetval van zyn Vrouw, en Dogter, verkregen zou hebben, vermits de Vorſt, op 't gezigt van de Dogter, haar zoo uitnemend ſchoon bevond, dat hy, op haar bede, aanſtonds 't leven aan haren Vader ſchonk, hem zyn misdaad vergaf, en haar tot zyn Opper-Keizerin verheef.

Andere meenen, dat zy van geen Perſiaanſch bloed, maar een Hindoeſtanſche Dogter, en Weduwe van een Perſiaanſch Edelman en Overſte; die van dezen Perſiaan ook een Dogter behouden had, geweest zy.

Andre willen dat zy nog getrouwd, en de Vrouw van een Overſten in Bengale was, *Sjiraf-Chan* genaamd, hoewel het waarſchynelykſte is, dat zy Weduwe geweest zy.

Haar naam was *Mermetsja*; maar hare trotsheit niet minder, dan hare gaven. Haar naam.
Zy ging zeer dikwils de oude Sulthane, *Selims* Moeder, bezoeken, en wierd daar allereerſt van den Vorſt gezien, maar met zoo veel vervoering van Geest, dat hy geen tyd kon laſten voorby ſlippen, om zich ten eerſten aan haar te verklaren, dat hy van voornemen was, haar in zyn Hharaam, of Vrouwen-Timmer, te nemen.

Hy verbeelde zich, haar daar mede groote gunſt te bewyzen, en zig zelve in zyne zoo ſchielyk opgekomen minnery geen mindere dienſt te zullen doen, en 't ſtuk nu al meeſter te zyn; dog het was zoo klaar by deze Hoogmoedige Vrouw niet. Zy gaf hem een deſtig, maar zeer fier, en hem geen zins voldoende antwoord. Zy zeide, dat zy de *Weduwe van een Man was, die, gelyk by edel lig huwe- van geboorte, en altyd dapper geweest was, lyk met den Kei- alzo ook nooit iet lafs noch onedels bedreven, zzer Selim, maar alom blyken van zyne dapperheit en edelmoedigheid, nagelaten, en haar altyd ingeboezemd had, dat zy van gelyken na zyn dood nooit iets doen wilde, waar mede zy of hem, of haar beider Dogter, ſchande of meer zou mogen aandoen.* Zy voegde daar by, dat zy hem dit niet alleen dier be-
loofd, maar dat zy geen Ziel had, om inand als byzit, al was 't ſchoon den grootſten Vorſt ter wereld, te dienen, en dat zy veel liever aanſtonds ſterven wilde, maar bebaagde het den Vorſt haar als zyn wettige Gemalin aan te nemen, dat zy hem dan blindeling geboorzamen zou.

Selim, die niet minder als zulk een trots antwoord verwacht had, ſtond daar over ten uiterſte verbaaſt, en wierd in zyn eerſte woede zoo vervoerd door gramſchap, en haaltigheid, dat het zeer weinig verſchilde, of hy zou haar als een gemeene danshoer, die men daar voor een geringe penning tot zyn wil heeft, aan een der grootſte uitvaagzels des Lands, by ider een

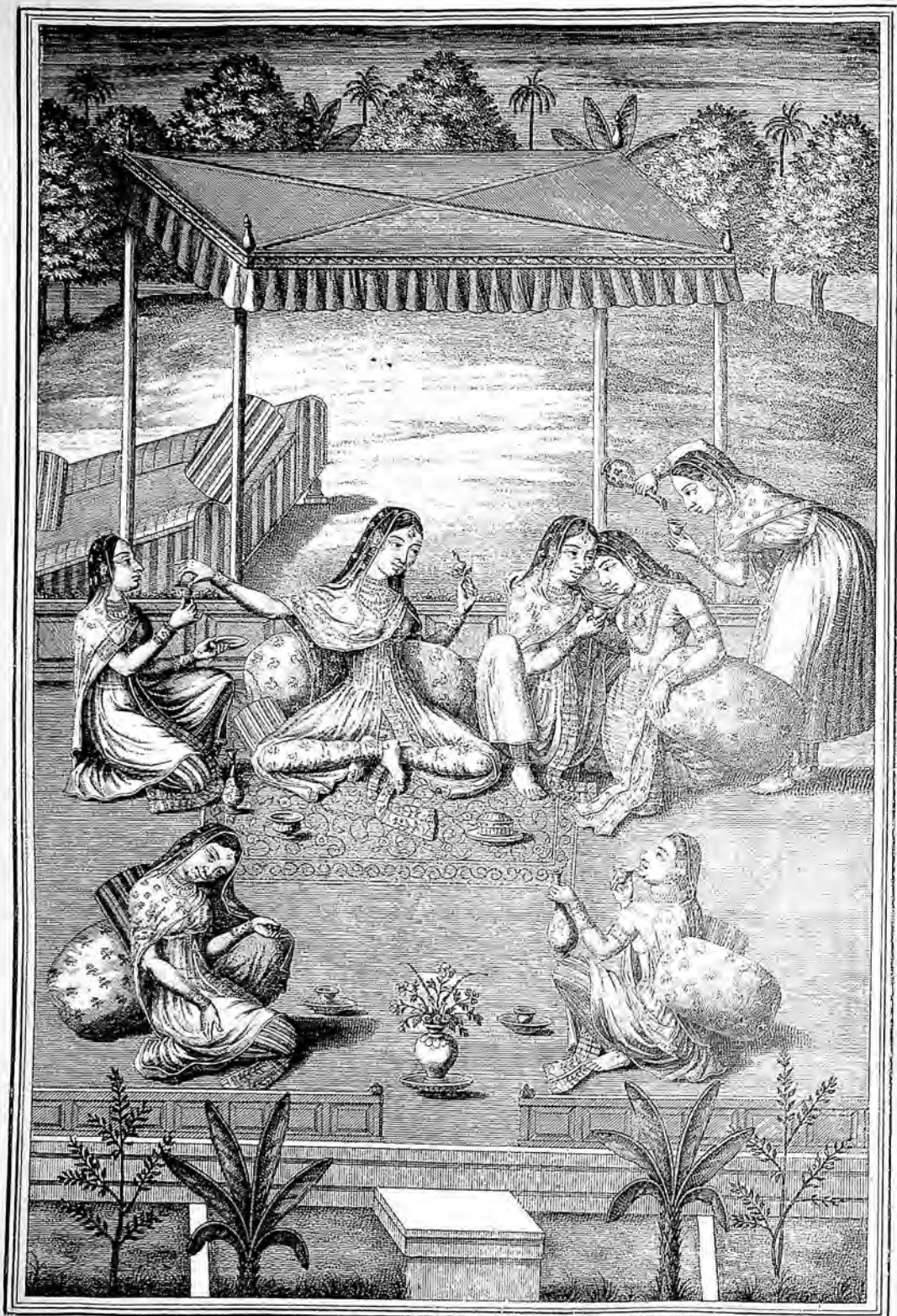
EEN JUR BETAALT

HET AL

PIETER van
 eerste Directeur
 Persiën en

den BROECKE
 van Suratte,
 Arabiën.

NOER MAHAL.

J. L. ... del. Sculp.

A. 1626. een veragt, en als aangefpogen, hebben overgegeven, om haar te onteeren.

Na dat hy egter een weinig bedwaard was, en haar zeggen wel overwogen had, werd hy op nieuw door haar edelmocdig, en pryzylyk antwoord, en haare nieuwe betooveringen, en schoonheit, zoodanig aangevogten, dat zyn toorn in een ware en bestendige liefde veranderde, 't geen zy door haar groote geeft, en geeftryken aard, zoo voorzigtig had weten te ontveinzen, en echter met zoo veel loosheit te behandelen, dat hy, na haar noch eenige malen gezien, maar niet weer gesproken te hebben, zig eindelyk, ziende hare standvastigheid, genoodzaakt vond, om haar als zyne eerste Keizerin wettig te trouwen, haar boven al zyn andre Vrouwen te verheffen, en haar by die verheffing den naam van *Noer Mahal*, dat is, *het licht des Vrouwen-Timmers*, te geven, gelyk zy in haar Zegel zedert ook wel een letterfrik voerde, die deze woorden van *Noer Dji-kaan Begum*, dat is, *'t licht van de Vorstin der wereld*, uitbragt.

Wat hier van waar, of onwaar zy, dit is zeker, dat zy door haare schoonheit, uitnemend verstand, vrolyken geeft, en voortreffelyke gbeerden, dien Vorst zoodanig ingenomen en betooverd heeft, dat zy alles by hem vermogt. Een bewys daar af was, dat zy in 't Hof alles deed, wat zy wilde, zoo in deze en gene Byzitten van den Vorst, die haar in de weg waren, of voordeelig uit te huwelyken, (waar mede zy haar waarlyk verpligte) en dus uit het Hof te zetten, als zelf ook door allerley veranderingen onder de grootste Hovelingen die niet na haar pypen danfen wilden, door 't gelukkig waarnemen van *Selim's* goedelumen, te maken, en 'er haar beste vrienden weer behendig in te dringen, zonder dat imand eenigzins rieken kon, waar hem dit van daan quam, te meer, dewyl zy alles door den Vorst zelf uitvoeren liet.

Vergeef-
sche aan-
leg tot
een hu-
welyk
tusſchen
Chosroe
en hare
Dogter.

Het is ook zeker, dat zy een Doch-
ter by haar vorigen Man had, alzo zy
zeer veel moeite aangewend heeft, om
den Prins *Chosroe*, terwyl hy, over zyne
wederſpannigheid tegen zynen Vader, ge-
vangen zat, door allerley behendige en
minnelyke aanbiedingen, zelf met ver-
zekering van zyn vryheit, te bewegen,
om deze Dochter te trouwen; maar die
Prins, zyn oog al lang te voren op de
Dochter van *Asaf-Chan*, Broeder van de-
ze Vorstin, hebbende laten vallen, was
door geen aanbiedingen daar toe te bren-
gen. Zy had, om hem door een an-
dere loopgrave in 't net te krygen, zon-
der dat *Selim* wift, waar toe het dienen
zou, by den Vorst bewerkt, dat aan
Mirzab Chosroe eindelyk zyn verzoek,

IV. DEEL.

van zyn Meestres by hem in de gevanke- A. 1626.
nis tot zyn gezelschap te mogen hebben,
toegeftaan wierd.

Zy was de eerste, die hem deze tyding
weten, en daar by voegen liet, dat hy
deze gunst aan niemand, dan haar, dank
te weten had.

Het geen noch verder gaat, zy had
ook deze Princes, eer zy na de gevan-
kenis by den Prins *Chosroe* ging, weten
te belezen, om hem aan te raden volko-
men aftand van zyn liefde tot haar te
doen, en de Dochter van de Keizerin te
nemen, om dus in vryheit te geraken.
Zy bad derhalven den Prins zeer ernstig,
van dit niet af te slaan, hem verzekren-
de, dat zy zich vergenoegd houden zou,
indien hy haar maar tot zyn byzit hield,
aangezien zy zich meer aan zyn vryheit,
dan aan haar leven, gelegen liet leggen.

Al welke behendigheden, en gepoly-
fte voorſlagen; op zyn gemoed niet an-
ders uitwerkten, dan dat hy het huwe-
lyk met *Noer Mahal's* Dochter affloeg,
en in zyne liefde tot deze Princes, Dog-
ter van *Asaf-Chan*, standvastig, ſchoon
gevangen moettende blyven, volhardde,
en eindelyk, na 't verkrygen van zyn vry-
heit, met haar trouwde; waar van hy
ook een Zoon, *Boelaki* genaamd, nage-
laten heeft.

De trotse Vorstin over de weigering
van den Prins zeer gebelgd, veranderde
haar eerste genegenheit in een doodelyken
haat, niet malatende alles tot zyn nadeel
by den Vorst uit werken, en hem zoo
verre te brengen, dat hy dezen Zoon de
oogen in de gevanckenis toenaajen liet,
een daad, waar op gemeenlyk blindheit
volgt, zoo men het wat vergroecien laat,
en het niet ras onttornd, daar 't anders
niet hinderd, zeer klaar in dezen Prins
Chosroe te zien, den welken het niets
gehinderd heeft, wanneer *Sjab Selim*,
door zyne smeekingen en de sterke voor-
bede van *Asaf-Chan*, en andren, vermoerd,
zyn oogen kort 'er aan weer openen, en
hem onder opzicht van eenige grooten in
vryheit stellen liet.

In dezen tusſchen-tyd wift *Noer Mahal*,
die ooit rusten kon om iet groots tot haar
genoegen te bedenken, nieuwe middelen
in 't werk te stellen, te meer, dewyl zy
geen kinderen by *Selim* kreeg, om door
de derde hand, eerst den Prins *Perwis*,
toen Onder-Koning, of Landvoogd van
Bengale, en op dien zelven tyd, of een
weinig 'er naden jongſten Prins *Sjabariar*
te doen ondertaſten, of zy geen genegen-
heit hadden, om met de Princes, haar
Dochter, te trouwen; doch *Perwis* floeg
dit vlak af; maar *Sjabariar* nam het aan,
niet zoo zeer uit liefde voor die Princes,
die niet veel bekoorlyks had, als uit
hope van door haar Moeder aan de Kroon

Het geen
oorzaak
is, dat zy
hem ver-
volgd.

Aanſlagen
tot een
ander hu-
welyk dat
haar Dog-
ter

A. 162.6.
Met Sja-
hariat ge-
luit.

te geraken, gelyk hy de zelve ook kort daar na quam te trouwen, en Noer Mahal ook niet nagelaten heeft, om alles in 't werk te stellen, 't geen hem in die hope versterken kon.

Dewyl ik noch bezig ben van die groothertige Vrouw te spreken, mocht ik ook niet nalaten dat geene te melden, 't geen haren naam onsterfelyk over den ganfchen aardbodem gemaakt heeft, waar van geen weerga, als voor een gedeelte in die berugte Vorstin van Assyrien, Semiramis, gevonden word, doch tot verderf van haren Gemaal Ninus aangelegt, daar dit van Noer Mahal niet anders bedagt is, dan om zoo wel haaren Gemaal, Sjab Selim, als haar zelve, by de nakomelingen, en voor al by de liehebbers der aloude penningen en munten, beroemd te maken, gelyk zy dat oogwit volkomen bereikt heeft.

Op zekeren dag, als de Vorst haar bezocht, en door de geduurige nieuwe blyken van haar grooten geest zig buitenspoorig vervrolykt bevonden had, was hy zoo byzonder over haare betoverende taal, en andere hoedanigheden, voldaan, dat hy haar verklaarde, dat 'er niets zoo groot, noch hem zoo aangenaam in zyn Ryk was, 't geen hy aan haar, zoo zy hem daar om verzogt, niet aanstonds geven zou.

Die looze, wetende, dat men noit beter tot zyn oogwit geraken kan, dan wanneer men veinst zich van zulken edelmoedigen aanbieding niet gretig te willen bedienen, gaf daar op dit zedig, en bekorend antwoord. *Zy wist, zeide zy, dat 'er geen Vorst in de wereld in de agting, die by voor haar had, by hem te vergelyken; maar zy wist ook, hoe weinig zy die liefde, die hy haar zoo standvastig bleef bewyzen, waardig, en hoe veel zy derhalven aan hem over zoo grooten genade verplicht was. Ook had zy reeds zoo veel prouwen en bewyzen van deze zyne uitnemende hoogagting voor haar van tyd tot tyd gezien, dat zy de vrymoedigheid, nog onbescheidenheit niet zou durven gebruiken, om zyn Majesteit iets meer, hoe gulberdig by haar dit ook aangeboden had, te durven verzoeken, schoon zy nog wel iets te verzoeken had, waar in niet anders dan de grootste roem en eer van hun beiden opgeslooten lag; maar zy bad zyn Majesteit zeer eerbiedig haar niet af te vergen, wat zy te verzoeken had, ten zy hy, haar eerst beloofde, dat by dit verzoek haar ook toestaan zou: want dat zy anders hem noit daar om zou aanspreken.*

Zy voegde hier by, *dat, zoo zy op zyn aanbieding zag, en te gelyk ook wilde, dat zy gelooven zou, dat by haar waarlyk zoo hoog agte, als by haar zoo meemigmaal, en nu wederom verzekerd had, by haar onmogelyk haar verzoek, 't mogt dan wezen,*

wat het wilde, met reden weigeren kon, A. 162.6. alzoo 'er niets dan eer, grootheid, en een heerlyke vereeuwiging van zynen en haaren naam, en niet het allerminste nadeel van hem, of het Ryk, by haar beoogd wierd.

Hy hoorde dit voorstel, en ingewikkeld verzoock, zoo ras niet, of hy wierd, zich by zyn woord wonderlyk geestig gevat voelende, eerst zeer ontfeld, en hoe zeer hy het zogt te ontveinzen, zy had het zoo wel gemerkt, dat zy, om haar bede noch te eer te verkrygen, betuigde, *hoe 't haar van herten leed was, een Vorst, aan welke zy alles verplicht was, eenige reden van het allerminste misnoegen gegeven, en zyne zoo menigvuldige woeladen zoo ondankbaar beantwoord te hebben, biddende, dat by haar deze onvoorzigtheid dog voor ditmaal vergeven, en noit vergen wilde, iets meer daar af te zeggen, aangezien haar niets in de wereld zoo aangenaam was, 't geen zy niet zeer geern aan de rust van zyn Majesteit opofferen wilde.*

Zy voegde by deze woorden, met een byzondere zedigheid, en een bekorende aangenaamheit, die ook eenige tranen verzelden, voortgebracht, alles, het geen zy door de tyd geleerd had het meeste op 't gemoed van dezen Vorst te vermogen, en bewerkte daar door, dat hy weer tot die bedaardheit van geest quam, waarin zy hem geerne hebben wilde, om met zoo veel meer zekerheit haar oogwit te bereiken.

Na dat hy dan wat hersteld was, bad hy haar op nieuw, hem dog te zeggen, wat zy te verzoeken had, en dat hy 't haar, zoo 't maar eenigermaten te doen was, toestaan zou. Zy, die geen bepaalde, maar volstrekte toezegging begaerde, zei daar op met zeer veel tederheit, *dat zy haar eens misgrepen had, dog dat zy zig wel wagten zou den Vorst andermaal te ontvullen, niet genegen, oit daar meer af te spreken, gelatende zich zedert wat aan de droefgeestige kant overgeslagen te zyn.*

Selim, die niet bedenken kon, wat zy te verzoeken had, en om wat reden zy dit voor hem zoo verborgen hield, en overwegende, dat zy gezegt had, niets te zullen verzoeken, dat tot nadeel van hem, of 't Ryk strekken kon, en waar by niet anders dan haar beider roem beoogd wierd, ging ettelyke dagen hier over als mymeren, te meer, dewyl hy de Vorstin zelf daar toe eerst aanleiding gegeven, en haar nu zoo tusschen beiden gelaten had, zonder haar af of aan te zeggen.

Hy zag haar ook in ettelyke dagen niet, ja mydde zelf haar te bezoeken, hoewel hy niet naliet heimelyk te vernemen, hoe zy zedert zyn laatste onderhoud zich al aangesteld had.

Hy hoorde, dat zy zeer droefgeestig

was

Haar
zeldzaam
verzoek
aan de
Vorst.

A. 1626. was, en, na de reden gevraagd zynde, geantwoord had, dat zy geloofde, dat zy niet lang leven, en dat haar dat niet zeer smerten zoude, indien zy zelf daar af geen oorzaak geworden was, door den overwinner van de wereld (waar mede zy Sjah Selim meende) bedroefd, en dus al de vrolykheit van haar eigen geest als uitgebluft en gesmoord te hebben.

Hy ging haar, vermits hy haar gezelschap reeds te lang gemist had, dan bezoeken, en vond haar nog in die zelve gedwonge droefheit. Hy zey, dat hy quam om haar te verbyden, en om al hare droefheit weg te nemen, en zeide, niet te kunnen leven, indien zy langer bedroefd was. Hy stond onbepaald haar verzoek toe, verzogt het zelve te mogen weten, en beloofde, dat hy, op zyn Keizerlyk woord, om geen reden aarfelen zou.

Zy zeide, dat, schoon zy verzekerd was, dat hy over 't geen hy haar toefond, en voor al, over 't geen zy verrigten zou, ten vollen zou vergenoegd wezen, zy egter, uit vrees dat 't verzoek zelf, om dat het wat duister was, en geen meer uitleg zou kunnen lyden, hem mogt doen aarzelen, niet meer daar af reppen, en liever van droefheit sterven, dan zyn Majesteit weer nieuwe redenen van ontsteltenis geven wilde.

Hy verzekerde haar op nieuw, dat hy, zig op haar deugd, en eigene bepaling, dat 'er niet, dan hun beider roem in beoogd wierd, verlatende, haar niet alleen bad, het te zeggen, maar zwoer haar ook met een Bismillah, dat is, in Gods naam, 't was dan, wat het was, dat hy haar haar verzoek aanslonds involgen zou.

Zy liet zich dan eindelyk, na veel andere beweegredenen, bewegen, en zey, dat zy niet anders verzogt, dan maar eenen dag oppermagtig te heerschen, en geboorzaamd te werden, by welke zaak, zy niet anders, als de roem van Sjah Selim, en een onsterfelyke naam voor haar, zoeken zou.

Stond Selim verzet over haar eerste voorstel, dit tweede was als een donderslag in zyn ooren, die hem een geruimen tyd deed bedwelmnd staan, het geen zy ten eersten merkende, ontloeg zy hem edelmoedig weer van alles, 't geen hy haar toegestaan had; maar hy zei, *o! neen, gy zult my door uwe grootmoedigheid niet doen aarzelen, ik heb u myn Keizerlyk woord gegeven, en zal, na dat gy den dag zelf bepaald zult hebben, de noodige ordre daar toe stellen, verlatende my verder op uwe onvergelijkyke deugd en eere, die ik weet, dat gy bemind.*

Hier op gaf hy dan last aan al zyn Vorsten, Stadhouders, Landvoogden, en Ryks-grooten, om deze Vorstin onbepaald in alles, wat zy op den dag, by haar reeds vastgesteld, gebieden zou, te behoorzamen.

De dag gekomen zynde, begaf hy zich, voor het aanbreken van dien, na een Landhuis, malende over 't gene zy verzogt, en hy zoo los toegestaan had.

Ondertusschen besteedde zy het aanbreken en het verdr van dien dag alleen, met aan al de Muntmeesters van 't Ryk, die zy in 't geheim al voorkennis van haaren aanleg gegeven, en door geschenken al voor lange op haar zyde had, vier en twintig stempels tot 't munten van twaalf goude, en twaalf zilvere penningen, ider met een byzonder hemelsteeken, af te zenden, en onder hen allen ruim twee millioenen gouds tot het stempelen van goude en zilvere penningen, of Dier-krings-ropyen, te verdeelen, waar van de goude ontrent veertien Ryksdaalders, en de zilvere ontrent een daalder bedroegen. Zy waren van groote als een Ropy, zekere gemeene Suratse munt, en vertonden op de eene zyde een der dierkrings-teekenen, aan de andre zyde in 't Perfaans de naam dezer Vorstin, en van haaren Gemaal, als ook dien der Stad, daar zy gemunt waren.

Zy had geen twee uren dien Throon als oppergebiederes bekleed, in volle heerlijkheit en glans, als een andere zon, met onweersaanbre stralen voor 't gezigt, omringd, of zy deed een groote menigte van deze goude, en zilvere dierkringspenningen, toen reeds al afgestempeld, onder 't volk te grabbel werpen, makende, dat de andere ook op dien dag afgemunt, en vervolgens door 't ganck Ryk verstrooid wierden, van waar zy na Europa, en andere wereldd-eelen, overgebracht zyn.

De dag met haar opperbewind ten einde gelooopen, en Selim weer in zyn Hof, en by zyne Sulthaane *Asjeki*, of geliefde Keizerin, gekeerd zynde, betuigde het groot genoeg, dat hy in hare volgeeftige verrigting en roemwaardig verzoek genomen, en zy bedankte hem voor de gunst, die hy haar zoo gulhertig toegestaan had; en wel met reden, aangezien het tegen de gronden van het Mohhammedaans Geloof, dat geen verbeelding van menschen, of dieren, ja van geen levend scepfel toelaat, aanliep; om dat Mohammed dat uitdrukkelijk verboden heeft. Waarom *Mirzab Choram*, of *Sjah Djibaan*, naderhand Keizer geworden, en wat iveriger, dan Selim, in zyn Godsdienst zynde, zoo veel, als hy van deze Zodiak-ropyen inzamelen kon, vergaderd heeft, aan al zyn onderdanen op zware straffen bevelende, die aan zyne ontfangers, mits vergoeding over te leveren, alzoohet een gruwel voor een Moslemin, of waren geloovigen, en opregten Mohhammedaan was, penningen onder zig te houden,

A. 1626. den, waar op zulke verbodene beeltenissen gestempeld waren. Een vond, waar door 'er zeer veel weer in zyn handen gekomen, gesmolten, of dus uit de wereld gemaakt, hoewel 'er nog vele in wezen gebleven, doch zeer zeldzaam en dierbaar geworden zyn, waar van ik al de goude en zilvere dier-krings-Ropyen tot Amsterdam, by den Heer *Jacob de Wilde*, A. 1705, in zyne weergadelooze munt-kasse van aloude Grieksche, Romeinsche en andere zeldzame penningen, (waar onder twee goude van de *Pifces* zyn) met veel verwondering gezien heb, om dat men de goude zeer zelden enkel, ik laat staan dan alle volkomen, en daarenboven zoo veel zilvere by den anderen noit ontmoet.

Ook hebbe ik A. 1720 nog zes zilvere, te weten, de *Ram*, de *Stier*, de *Leeuw*, de *Kreeft*, de *Tweelingen*, en de *Boogschutter*, en ook twaalf goude, by de Heer *Camper*, gewezen bedienaar des *Goddelyken Woords* op *Batavia*, nu tot *Leiden* wohnende, en Heer van *Ouwerkerk* aan den *Yssel*, gezien; maar buiten de zelve heb ik by een man 'er noit zoo veel by een gevonden; ja 't is iet ongemeens, 'er maar een van de zilvere by een liefhebber te zien.

A. 1718 den 10den *May* zag ik met veel genoegen ook twaalf goude *Zodiacs-Ropyen*, by den Hr. en Mr. *Johan van der Burg*, *Advocaat* in *s'Gravenhage*, by den welken ik toen ook op een goude penning van dezelfde grootte, de beeltenis van den vermaarden *Keizer*, *Eurangzeeb*, en op een diergelyken, het *Duifje* van *Mohammed*, zynen gewaanden *H. Geest*, of de *Geest Gods*, die hem, zoo hy voorgaf, alles inblies, verbeeld zag; dog deze twee laatste penningen quamen my zeer verdagt voor, alzoo de *Mooren* geen beelden op eenig geld oit slaan, en ze verfoejen.

Ik sprak op dien zelve tyd ook een Heer in *s'Gravenhage*, die my zeide, tot *Hamburg* diergelyke twaalf goude *Zodiacs-Ropyen* ten huize van de Heer *Otto Luce*, een vermaard *Koopman* aldaar, gezien te hebben.

A. 1719, in *December*, zeide my de Heer *Lamotius*, gewezen *Hoofd* op *Mauritius*, dat zyn *Oom*, de Heer *Dieriks*, gewezen *Directeur* in *Suratte*, ook twaalf goude *Zodiacs-Ropyen* hier by zyne te rugkomst bragt, die hy by hem zeide gezien te hebben.

Dit zyn byna de eenigste zilver en goude penningen dezer *Vorstin*, die mynes wetens in *Europa* bekend, hoewel 'er zeer waarschynelyk wel meer zullen zyn.

Dit dunkt ons genoegzaam, om aan ider een denkbeeld van den grooten geest, en 't roemzigtig hert van deze groot-

moedige en verstandige *Vorstin* te geven, A. 1626. gelyk zy door haar groot vernutt ook middel heeft weten te vinden, om dezen *Vorst*, tot zyn dood toe, zoodanig te behagen, dat zy hem zelf heeft weten over te halen, om *Mirzah Sjahavidar*, die aan haar *Dogter* getrouwd was, tot zyn opvolger te schikken, waartoe verscheidene zaken, en tusschen-vallen wonderlyk mede gewerkt hebben.

Wy hebben bevorens gezegt, dat *Mirzah Chosroe* weer in *vryheit*, maar egter zoodanig niet op zich zelve gesteld was, of *Selim* had altyd noch eenigen, die opzicht op zyn doen en laten namen, by hem gevoegd.

Ontrent A. 1620 zond hy zyn *derden Zoon*, den *Prins Choram*, als *Landvoogd*, of *onder-Koning*, na *Decan*, en wel in 't byzonder na dat deel, 't geen hy zelf voor zyn *Vader* gewonnen had.

Voor zyn vertrek verzogt hy aan zyn *Vader*, den *Prins Chosroe*, met zyn *Gemalin*, en *Zoontje*, na zyn *Landvoogdy* te mogen medenemen. Het eerste en tweede wierd hem, alzoo *Chosroe* 'er zelf ook om verzogt, in hope van daar in meerder *vryheit* te zuilen zyn, van *Selim* toegestaan, doch *Boelaki*, nu een *Prins* van 17 jaaren, wilde hy tot zyn vermaak by hem houden.

Hy vertrok dan met den *Prins*, en *De Princes*, onder belofte, van hem zeer Prins wel te zuilen handelen; gelyk hy twee Chosroe, jaaren aan den anderen deed, maar bevreest, dat niemand hem in 't verkrygen van de *Kroon* meer in de weg zyn zou, dan deze *Prins*, alzoo die de oudste, en van zyn *Vader* nu redelyk bemind was, en daar beneven ('t geen wel de voor-naamste reden was) smoorlyk op de *Princes Noer Begum*, (dat is, 't ligt der *Vorstinnen*,) zyn *Broeders Gemalin*, verliefd zynde, vond hy goed, om zich in beide deze verkeerde driften te voldoen, zyn *Broeder* den *Prins Chosroe* uit de wereld te helpen.

Hy dagt het eerst door vergif te doen, Door den maar als dit niet gelukken wilde, deed Prins Choram ver- hy den *Prins* door eenige *Slaven* op zekeren nacht, A. 1622, in *Brampoer*, na dappere tegenweer, met de pees van een boog verworpen, waar van de tyding den 29 April tot *Suratte* quam, zoo dat het maar weinig te voren geschied is.

Een smertelyk geval, 't geen nog in dat zelve jaar mer het verlies van *Candahar*, dat *Sjah Abaas*, *Koning* van *Perfien*, weg nam, verzwaaard wierd. Of *Djebaan Gier* belafte zynen *Landvoogd* het aan dien *Koning* over te geven, als hy 't niet langer zou konnen houden, om het dan noch als een *voldoening* van *Homajom's* oude belofte aan *Sjah Thomas* te doen doorgaan, of niet, is onzeker.

A. 1626. De Prins *Chosroe* liet een Zoon, *Boelaki* genaamd, na, die, alzooy hy van de Mogolders meer bemind wierd, dan *Sjab Djibaan* naderhand lief was, na den Koning van Persien vlugtte, en als hy van *Sjab Sefi* gevorderd wierd, hing hy hem in een korf op, en zei, dat hy in zyn Land niet was.

Zoo ras had *Selim* niet gehoord, dat *Chosroe* dood was, of hy ontfak geweldig tegen den Prins *Choram* in toorn, en ontbood hem ten Hove, om rekenfchap daar van aan hem te geven.

De Prins, wel verre van dit gebod op te volgen, nam ten eerste de Weduwe van zyn Broeder tot zyn Wyf, die hy mogelyk by haar Mans leven al tot

wederliefde bewogen, of altoos daar toe na zyn dood gebracht had, hoewel zy den toorn van *Selim* mede vreesde.

Daar op verzamelde *Choram* ook al zyn magt by een, dwingende zelfverfchide Landvoogden van nabuurige Landen, en ook die van Cambaja, het zwaard voor hem tegen zyn Vader op te vatten, en na Agra te trekken, welke Stad hy ten eerften innam, en tweemaal plunderde.

Dit gelukte hem eenigen tyd, maar A. 1624 kreeg hy voor *Hbamed-Abaad* deerlyk de nederlaag, zoo dat hy gedwongen was na de Landen van Golconda, daar te dier tyd *Sultbaan Abdullak Corfsjab* heerfchte, te vlugten.

SJAH SELIM. 16 Groote Mogol.

Die hem staat, en op de vlugt dryft. Deze Vorft haalde hem niet aan, ook verdreef hy hem niet uit zyne ftaaten; maar liet hem, uit ontzag voor den Prins, en voor zyn Vader, daar als by oogluiking blyven op een klein ftuk lands, zonder hem eenigzins te onderfteunen, willende eerst eens afzien, hoe de Vader dit opnemen zou.

Selim liet hem daar maar een korten tyd in ruft, quam hem, buiten des Princcen verwagting, dat zelve jaar vernestelen. Hy plunderde zynen fchat, verbrak

zyn gouden throon, en dreef 'er hem zoo ongemakkelyk van daan, dat hy zig ge-noodzaak vond na Mandoe, een zeer voordeelige vefting, op den top van een berg daar ontrent gelegen, te vlugten, daar hem *Selim* weder belegerde.

Terwyl dezen oorlog duurde, rufte *Noer Mahal* niet, om den Prins *Choram* by zyn Vader zwart, en den Prins *Sjabariar* by den zelve bemind, te maken, te meer, dewyl de Prins *Perwis* 't jaar te voren te Brampoer overleden; en dus 't

A. 1626. gefchil nu maar tuffchen haren Zoon, en den weertpanningen Choram, was; dog gelyk de Prins Choram ondertuffchen een zeer nauwe en geheime vriendschap met den vermogenden Vorft, *Afaf Chan*, zyn Vrouws Vader, en Broeder der Keizerin, had weten te maken, die 't bestier van 't leger in zyn hand had, kon al dit woelen van die verstandige Princes niet uitwerken, dat zy haar oogmerk hier in bereikte, wanneer *Sjab Selim*, gedurende dezen oorlog, in 't begin van December A. 1626, zoo als hy na Lahor ging, on- derweg kwam te sterfen, en niet A. 1627, gelyk zommige op zeer quade gronden stellen. Wy vertoonen zyne beeltenis onder No. 10.

Vergeefs woelen van Noer Mahal voor ha- ren Schoon- zoon, by Selim's dood A. 1626.

Eigentlyk zou het Ryk den jongen Prins *Boclaki*, Zoon van *Chosroc*, toegekomen hebben; dog *Afaf Chan*, meester van 't leger, en den Prins *Choram* 't meeste genegen zynde, wierd die Prins, hoe jong en teeder ook, onder een ander voorgeven zonder oir, gelyk zommige schryven, op den Throon gezeten te hebben, gedwongen na Perfen te vlugten, en hy verklaarde zich volkomen voor *Mirzab Choram*, om zyn Dogter ook eens Keizerin te zien, gelyk zyn zufter dus lang geweest was.

Nogtans wist hy tot voordeel van *Noer Mahal* by den nieuwen Vorft te bewerken, dat 'er een volkomene verzoening getroffen, en haar alles vergeven wierd, 't geen zy tegen hem by zyn Vader mogt gedaan hebben; zynde het eenige, 't geen hy tot haar ongenoegen dede, geweest, het inzamelen en versmelten der voornoemde Dierkrings-Ropyen, 't geen hy zeide geenzins uit wangunst van haaren roem, of uit eenige wrok tegen haar, maar alleen uit een heiligen iver voor zyn Godsdienst te doen, waar mede hy egter haar oogwit niet verideld, maar die penningen zeldzamer, haar waarde grooter dan te voren gemaakt, en die Vorstin dienft gedaan heeft.

De Prins Choram, of Sjab Djibaan XI. groote Mogol A. 1626.

Na dat Sulthaan *Choram* den 15 December 1626 als XI. groote Mogol, gekroond was, liet hy zich *Sjab Djibaan*, dat is, *Koning van de wereld*, noemen; hoewel hy by de krooning zelf noch een anderen naam, te weten, die van *Sjab Bedieh Mubhammed*, dat is, *de Vorft des Mubhammedaanschen Geloofs*, aangenaamen had; maar schoon hy zig zoo noemde uit zekere staatkunde, en zig van den iver voor zyn Godsdienst wonderlyk wist te bedienen, als het de inzichten van staat vereifchten, was hy egter waarlyk niet minder, alseen iverig Mubhammedaan, en 't is daarom ook, dat *Noer Mahal* nooit heeft willen gelooven, dat

hy hare vermaarde Dierkrings-Ropyen A. 1626. zoo zeer uit zugt voor 't Mubhammedaans geloove, als wel uit een verborgen haat tegen haar, opgezameld heeft, te meer, dewyl 'er verscheide voorvallen geweest zyn, waar in zyn iver voor 't Geloove vereifcht, en niet minder, als dat, in hem vernomen wierd. Hy was een vyand der Portugeezen, en, om harent wil, van de Christenen, om dat zy hem tegen zyn Vader niet hadden willen helpen.

Die beschreven werd.

Hy was een Vorft van een ryzige en zeer deftige gestalte, vry langer, dan de Mogolders in 't gemeen vallen. De opslag van zyn ooggen was zeer levendig, en volglans en Vorftelyk heerlykheit, in zoo verre, dat hem niemand kon aanzien, zonder met het uiterste ontzag aangedaan te werden. Hy had al de trekken en gebaarden van een ontzachlyk heerfcher in zyn gelaat. Hy was wat kloek en vry breed van aangezicht; maar 't mistond hem niet, schoon hy ook al wat geclagtiger van verwe was, dan anders de Mogolders doorgaans wel vallen.

Eer hy in zyn Vaders plaats volgde, had hy reeds vier Zoonen, en twee Dogters; en was, toen hy tot de kroon kwam, meer dan eenenveertig jaaren oud.

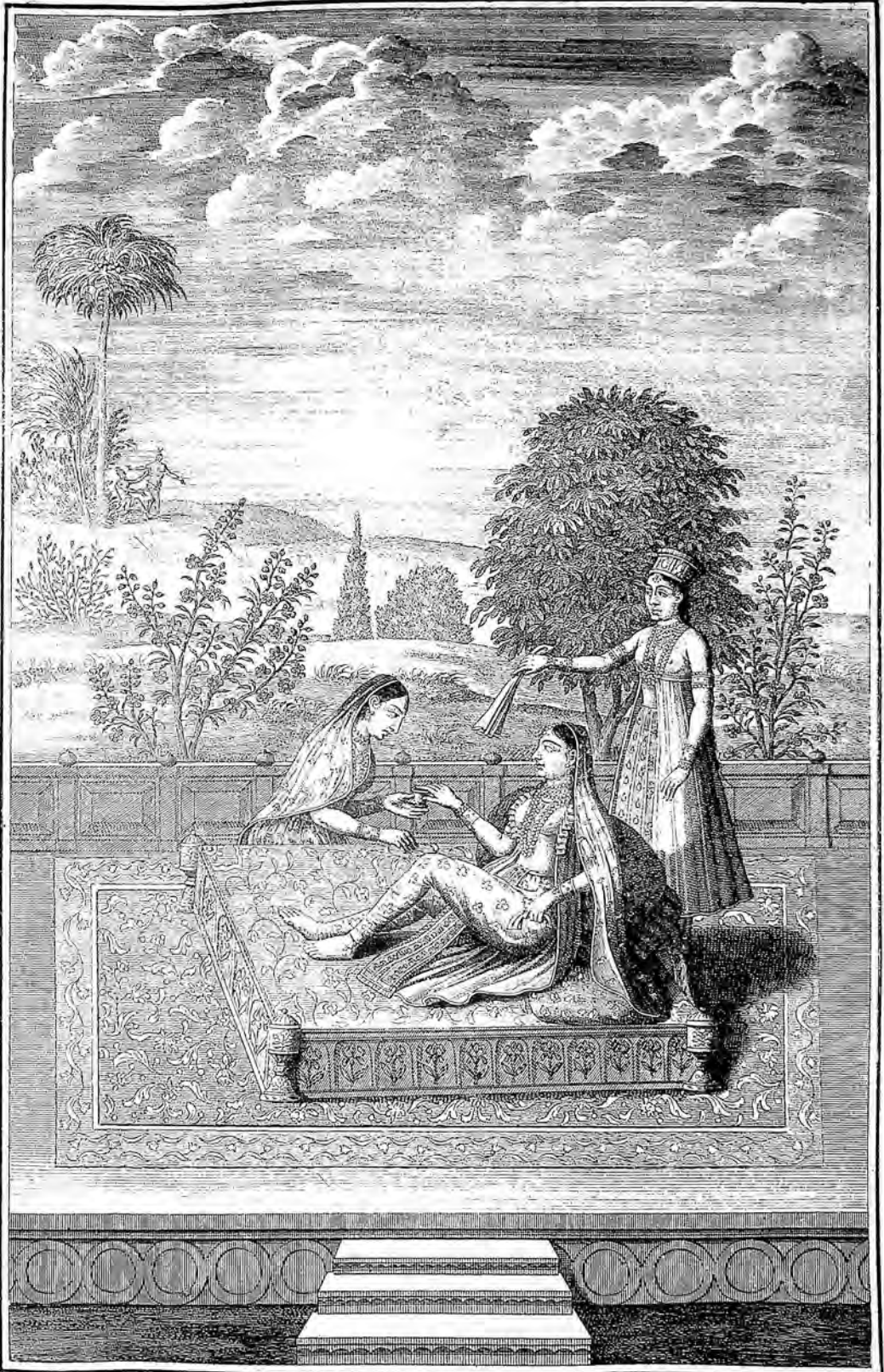
De oudste zynere Kinderen was *Dara*, zyne of *Dara Sjab*, maar eigentlyk *Dara Sje-Kindertou, koeh*, dat is, *de strydbare Darius*, genaamd. Deze liet ook twee Zoonen en eenige Dogters na, waar van de oudste de naam van *Soeliman Sje-koeh* voerde, die ook al Kinderen had. De naam des tweeden Zoons is, *Miraad ul Moloek*, dat is, *de spiegel der Koningen*, die een Zoon had, dien wy *Sepe Sje-koeh* genaamd vinden.

Zyn (te weten, *Dara's*) Dogter, *Noer ul Tadjoe*, dat is, *'t ligt des throons*, was een zeer schoone Princes, en die den grootsten Vorft ten gemaal verdiende, waarom ook *Eurangzeeb* veel mocite aangewend heeft, om ze ten gemalin voor zyn Zoon *Ekbar* te krygen.

De tweede Zoon van *Sjab Djibaan* was *Sulthaan Sujab*, of wel *Sjab Soufa*. Deze had twee Zoonen, en twee Dogters, te weten, *Sulthaan Banke*, en *Mirzab Bhadoer*, en de namen van zyn Dogters zyn my aldus opgegeven, *Hbamed Mahal*, en *Noer Begeem*.

De derde Zoon was *Eurangzeeb*, dat is, *het cieraad des Throons*.

De laatste, of vierde Zoon van *Sjab Djibaan*, was *Moraad ul Beg*, dat is, *de begeerte van den Vorft*, van zommigen zeer qualyk *Morâdbakbe*, en van anderen by verkorting *Morâdbek* genaamd. Deze liet geen kinderen na, (dat ik wete,) dan een Zoontje van 8 of 9 ja- ren.

TADJOE MAHAL. Gemalin van SJAHDJIHAAN.

A. 1626.

De Dogters van *Sjab Djihaan* zyn geweest, *Begoem Sabeb*, dat is, *meesteras der Princeffen*, een zeer schoone en verstandige Princes, en *Raukenava Begoom*, dat is, 't licht der Princeffen, die wel niet zeer fraai van wezen; maar van een groot vernuft, en zeer staatkundig was.

Ik heb deze Zoonen en Dogters, mitsgaders eenige Kindskinderen van *Sjab Djihaan*, wat breeder beschreven, om dat zy geduurig, in 't verhaal van de wonderlyke voorvallen van dezen Vorst met zyne Kinderen, en Kindskinderen, te pas komen, en byna ieder daar in hun byzondere rol zullen hebben.

Zyn Gemalin afgebeeld.

Zyn Gemalin, *Tadjoe Mahal*, dat is, *Kroone des Vrouwentimmers*, was zeer schoon en geestig, doch te gelyk ook een vyandin der Christenen, en een uitermaten jaloerse Vorstin, waar toe vele meenen, dat de Vorst haar in de later tyd, zoo door zyne verkeering met de vrouwen van *Djafar-Chan*, en *Caliel-Chan*, als door zyn al te gemeensamen ommeegang met zyn oudste Dogter, veel reden gegeven heeft. Wy beelden haar af by de letter P. in haar wasch-huis, terwyl haar een Staatjuffer wat olie in een kopje aanbied, en een andere van agteren waaid, vertoonende zeer aardig de dragt der arm-ringen, en een zeer fraai Hoofdcieraad der Oosterlingen. Ter eere van deze Vorstin heeft hy een Graf, zynde een agtste wonder des weerelds, laten bouwen.

Hy was zoo ras niet op den throon van *Sjab Selim* geslegen, of hy had een wonderlyk voorval in zyn bestier.

Een Leger van Amazonen onder Sjah Djehaans beftiet.

In de zelve maand, dat hy gekroond was, bragt men tyding aan zyn Hof, dat de Usbeckse Tartaren met een leger van twintig duizend Vrouwen te paard, (een soort van Amazonen) en dertig duizend Mannen, de Stad Cabul, by Candahar, stormenderhand ingenomen, daar groote wreedheit bedreven, die Stad geplundert, en veel man- en vrouw-volk in slaverny met zich gevoerd hadden.

Men voegde daar by, dat deze Vrouwen, die zoo vast als de mans, en schreiling te paard zaten, niet alleen wonderlyk op het schieten met den boog afge-regt, maar ook zoo handig in 't voeren van den zabel waren, dat men haar tot het doen van den eersten aanval gebruikt had. Ook waren zy zeer wreed van gezigt, hartvogtig in 't verdragen van de ongemakken des oorlogs, en hadden ideoer kost en voorraad voor vyftien a zestien dagen, zoo wel als de mans, agter op hare paarden.

Zyn nieuwe Hofstad Delli.

Deze Vorst is het, die in 't begin van zyn Regeering van de ruinen van oud stad Delli. Delli een heerlyke nieuwe Stad gebouwd, en die na zich zelyven *Djehaan Abaad*,

dat is, *Djehaan*, of *Sjab Djehaan's* Stad A. 1626. genoemd heeft, die hedensdaags best by de naam van Delli bekend is. Deze heeft hy wonderlyk verciert, en daar zedert meest zyn Hof gehouden.

Onder al de grote Mogols weet ik niet dat 'er oit een geweest is, die zulk een ^{Zyn magtig Hofhouding.} pragt in zyn Hof; als deze *Sjab Djihaan*, vertoond heeft. Men zag 'er niets, dan van goud en zilver. Zyn keuken, en stal, blonk van alles, wat kostelyk was. De gemeene vaten, en 't gereedschap, zoo van de tafel, als van de keuken, waren van massief goud, en veele met dierbare juweelen verciert. De tuigen der paarden blonken niet alleen van goud, 't geen men zelf ook tot de stiegbeugels gebruikte, maar men zag op de zelve noch een onbeschryfelyke glans van Diamanten, Elmarauden, Saffiren, Turkoizen, en veel andere kostelyke, en zeer groote gesteenten, behalven de dek-kleeden, die, styf van goud, noch met een onwaardeerlyke schat van juweelen; en uitnemende schoone peerlen, pronkten.

Even zoo waren zyne Olifanten van Staat met hare cierlyke zetels, en huisjens, mede van massief goud, en met Vorstelyke dek-kleeden, uitgedoft. Zyn palankyns en rosbaaren, zelf de draagstokken, zyn Veld-tenten en Ledekanten, bestonden uit enkel goud, behalven een onnoemelyke schat van juweelen, die daar aan besteed was. En schoon men hier of daar wel eenige stukken van zilver, en ook wel eenige toomen, en tuigen van Paarden daar mede verciert zag, wierd dat in zyn Hof als niet geagt, en alleen tot dienst van zeer geringe bedienden gehouden.

Ook was hy zelf zeer pragtig in zyn dragt. Ik heb hem afgebeeld gezien met een uitmuntende Rok van goud laken, overal met groote peerlen doorstikt, behalven dat hy eenige vry lange snoeren van de zelve om zyn hals had, diergelyke men zelden by een Vorst gezien heeft. Voor aan zyn tulbant blonk een diamant van een ongemeene groote, verbeeldende een doorgekloofd hoender-ey, die hem van *Emier Jemla* vereerd is; behalven dat hy rondom dit hoofdcierzel als eenen hemel vol sterren van mindere diamanten; doch van zeer groote waarde, had, zoo dat, volgens 't zeggen van den afteekenaar, 't byna onmogelyk was, lang daar op te staroogen. Zyn armbanden waren zoo vol van allerlei juweelen, dat men 'er geen oog op houden kon; maar boven op de zelve schitterden twee diamanten, en aan weerzyden der zelve twee groote robynen, en naaftaan die weer twee smaragden van een verbaazende grootte, zoo dat die juweelen, die

A. 1629. de Vorst toen aan had, op meer dan twintig millioenen gouds gefchat warden. Hy had een groote Papgeaai op zyn hand, diens keten, en juweelen ook van groote waarde waren, gelyk de koy, die 'er digt by stond, van Natief goud; en vol geiteentens bezet was. A. 1626.

S E S D E H O O F T S T U K .

Sjah Djihaa's imborst. *Het geval van zyn Gezant met den Koning van Persien, die hy daar over beoorlogd. Sjah Abaas dood A. 1629. Hy beoorlogd den Koning van Vizapoer. Zeldzaam geval van Mohammed Adil Sjah. Met zyn bestierder, Chavas-Chan. Die door 's Konings last gedood werd. Afbeelding der Koningsinne. Brief des Konings van Vizapoer aan haar Edelheden, en berigt aan haar Edelheden wegens Wingurla. Wanneer wy hier gekomen zyn, geschild tusschen ons en den Vorst van Vizapoer. Den Koopman Hoekgeest verwangen door van Tongerlo. Zyn gesprek over de kleine schenkagie. De Koopman Bacharach komt hier. Verschyning van Fatek-Chan voor den Vorst, en de geschenken over en weder. Moeyelykheden tusschen Bacharach en Fatek-Chan. Bacharach zoekt hier een steenen huis te bouwen. En zyn vorder onvoorzigtig bedryf. Zwaren eisch van den Fatek Chan. Van Twist, Paats, Blok, van Saanen, en Sterthemius, bevorens hier Gezanten, en Kooplieden. Verder berigt van Bacharachs gedrag, en 't verzoek van Chusna Sinai, en Narva Sinai aan haar Ed. Ed. Onze Logie op Wingurla afgebeeld. Prys van zuivere steenen. Van geslepen dito. Van eenige diamanten op Batavia gekogt, en van eenige andre waren. Verdere gevallen van Sjah Djihaa met de Koningen van Vizapoer tot A. 1656. Adil Sjah afgebeeld. Zyn verdre progressen tegen den Koning van Golconda. Zyn gevallen met zyn eigen Zoonen. Eurangzeeb in zyn aard afgebeeld. Begum Saheb, Sjah Djihaa's oudste Dogter, Raukenara Begum, zyn jongste Dogter, na 't leven verbeeld. Emier Jemla beschreven. Eerst Velabeer des Konings van Golconda. En naderhand van Sjah Djihaa. Opstand van Sjah Djihaa's Zoonen A. 1654. Afbeelding van den Prins Sjah Soufa. List, en veinzing van Eurangzeeb, zig voor Moraad Beg werkklarende, dien wy na 't leven afbeelden. Eurangzeeb verdere listigen handel met Emier Jemla, dien hy betreft. Sjah Djihaa dood Soliman Sjekoe tegen Sjah Soufa optrekken. Die hem op de vlugt dreef. Eurangzeeb, en Moraad Beg, slaan den Raja Jessumfingue op de vlugt. Die van de Koningin slegt ontfangen werd. Afbeelding van Rana Dewa. De Prins Dara Sjekoch, trekt op tegen Moraad Beg, en Eurangzeeb. Hy werd geslagen, dog van Sjah Djihaaan weer ondersteund. Eurangzeeb neemt Agra, en 't Kasteel in. En zynen Vader, Sjah Djihaa, nevens Begum Saheb, gevangen. Zyn gewinsden handel met Moraad Beg. Dien hy als een dronkaard gevangen nemen doet. Vervolgd Dara Sjekoch. En Sulthaan Soufa. Dog geraakt zelfs in groot gevaar. Hy overwint Sjah Soufa. Verkeerde tydingen van dezen sryd in Agra. Eurangzeeb's beloften aan den Nabab, Emir Sumela, wegens zyn groote dienften. Vlugt van Prins Mohammed na Sjah Soufa. Dien Eurangzeeb doet gevangen zetten. Slaat Dara Sjekoch op de vlugt. Uiterste elenden van dien Prins. Werd door een Berg-Koninkje scheidig verraden. Hoe hy van zyn Broeder ontfangen, en verder onthoofd werd. Zyn afbeelding, en die van zyn zoons zoon. Loon van den verrader, Raja Gionkan.*

Sjah Djihaa's imborst.

Sjah Djihaa was een zeer rechtvaardig Vorst, hield de wegen van roovers schoon, doende de Schouten, en Landvogden, al wat 'er gestolen was, vergoeden. Hy was ook een trots en moedig Vorst, die niet verdragen kon, dat men met hem, of zyn Gezanten, spottede, waar van hy bewys aan een van zyn Gezanten gaf, die hy aan Sjah Abas de groote, Koning van Persien, gezonden, en die daar groote smaad geleden had.

Hy voerde op zyn munt gemeenelyk deze woorden, *Djihaa Gier*, dat is, *overwinnaar van de Wereld*. Dit had Sjah

Abas nu en dan wel gezien; maar vraagde aan den Gezant, die Sjah Djihaa A. 1628 aan hem zond, hem een stuk gelds toonende, of dit Sjah Djihaa's munt was. (Bernier verhaald een diergelyk doch zeer onwaarschynelyk geval van Eurangzeeb en den Koning van Persien, Sjah Soliman.) De Gezant zei, ja; waar op Abas zei: *Wel is uw Koning dan ook meester van myn Ryk?* De Gezant zei: *dat zyn Vorst hem niet gezonden had, om dit te verantwoorden, en indien hy daar over iets te zeggen had, dat hy dat met zyn Vorst afhandelen kon.* Dit pryzelyk en voorzigtig antwoord mishaaide Sjah A-

Het geval van zyn Gezant met den Koning van Persien.

A. 1626. *bás* egter zoodanig, dat hy hem aanstonds zynen baard deed uitrukken, en de geschenken van *Sjab Djebaan* aan hem gezonden, opentlyk verbranden deed.

De Gezant hier over zeer misnoegd, wilde stil vertrekken; doch door den *Athemat Daulet*, of eersten Minister van Staat, minnelyk opgehouden, wierd hy wat beter gehandeld, en eindelyk met heerlyke geschenken weer na zynen Vorst gezonden; maar hy deed hem te gelyk den oorlog aanzeggen.

Sjab Djihaan hoorde zoo ras niet, hoe smadelyk zyn Gezant van *Sjab Abás* behandeld was, of hy dreef hem, om dat hy zulken smaad verdragen, en den Koning niet met gevaar van zyn leven onder de voet gestooten, en dus zyn eere opgehouden had, aanstonds in ballingschap, wilde hem noit meer zien, en liet de treffelyke Persiaansche paarden, die *Sjab Abás* hem gezonden had, alle de keel afsteken, de verdere geschenken verbranden, en *Sjab Abás* weten, dat hy even eens met hem handelen zou, als hy hem gevangen kreeg, 't geen juist zoo niet volgde. Zelf is hy vaneen stout Gezant van *Abaas*, dien hy by zyn intrede gevoclig dagt te hoonen, met de uiterste veragting en spotterny behandeld, keerende hem, als hy voor hem door een klein poortje verscheen, zyn hinderste toe, en hem zeer aardig uit zyn eigen reden voor een ezels, zot, en vuilen Sodomiet scheldende.

Sjah Abaas dood A. 1629.

In 't laatst van *Sjab Abás* leven deed hy *Candahar* belegeren, zond 'er zyn Zoon, *Eurangzeeb* na toe, en kreeg het in; maar aangezien die Vorst A. 1629 quam te sterven, en zyn Zoons *Zoons, Sjab Sefi*, zeer vriendelyk door een Gezant de vrede verzoeken liet, vertoonnende, dat hy zich de geschillen van zyn Grootvader niet wilde aantrekken, wierd de vrede gemaakt, en *Eurangzeeb* trok weer af. Doch A. 1650 in Febr., verloor hy *Candahar* weer aan de Persiaan. Hy zond 'er wel een Leger van 600000 Man na toe, doch diemoelten tot tweemaal toe met schande de vlugt nemen, en zyn derde toeleg wierd door den opstand zynen Zoonen belet.

Dat *Decan*, *Visapoer*, en *Golconda*, bevorens al schatting aan den Mogol betaalden, hebben wy gezien, maar hy heeft die Vorsten noch al verder gedrukt. Hy zond *Eurangzeeb* na de stad *Bider*, een van de beste vestingen des Konings van *Visapoer*, en nam hem die in korten tyd af. Daar na zond hy den *Nabab*, of *Nawaab*, zynen Veld-Heer, *Emier Jemla*, een Persiaan van geboorte, dog, wegens zyn dapperheit, de schrik van Indiën, na *Caliane*, om die sterke plaats mede in te nemen; doch die egter zoo ge-

IV. DEEL.

makkelyk niet weggezonden wierd, A. 1629. voor dat hy zyn Vrouw, Zoon, en verder Huisgezin, op 't ernstig aandringen van *Dara Sjekoeb*, aan 't Hof te pand liet.

De Koning van *Visapoer*, *Mohammed*, of, zoo andre hem noemen, *Ibrahim Adil Sjab*, of wel zynen bestierder, *Chavas-Chan*, zond hem, na een langen oorlog, in hope van hem te vermorwen een Gezant, en daar nevens een geschenk van eenige schoone Olifanten, waar van sommigen met zware goude, eenige met zilvere, en ook eenige met koperen ketenen vercierd waren. Hy voegde daar noch een groot getal keurlyke robynen, en andre gesteenten, by, doch dit alles heeft niet konnen beletten, dat hy een zeer groote schatting jaarlyks aan hem betalen, en op een veragte wyze A. 1620 voor een brief des grooten Mogols, hem maar door een slave gebracht, zeer nedrig driemaal sombaejen, en 't hoofd ter aarde buigen moest.

Hy beoorlogd den Koning van Vizia-poer.

Na de dood van *Ibrahim Adil Sjab*, die A. 1621 stierf, was 'er een jonge Prins van tien jaar, *Mohammed Adil Sjab* genaamd, nagebleven, diende stervende Koning den Hertog *Chavas Chan* zeer dier aanbeval. Hy nam dit aan, en bestierde het Ryk, in naam van den jongen Koning, tien jaaren zeer wel; maar, smaak in 't opperbewind gekregen hebbende, daar hy te voren maar een slaaf van des Konings oppersten Harplinger, of opziender der Speeltuigen, en naderhand opziender van 's Konings Wyven, dog door een misflag verstootten gewees, en eindelyk tot Hertog en Ryks-Bestierder opgeklimmen was, zocht hy den jongen Koning om 't leven te brengen.

De Koning kreeg tydig van dit zyn voornemen kennis, en verzogt aan zyn vertrouwdste vrienden, hem als hunnen Vorst, te verdedigen, en dezen geweldenaar, die zich zeer sterk maakte, tegen te gaan. Zy deden het met veel hertelykheit, en maakten dat hy, schoon by 't gemeen volk zeer bemind, eindelyk in de val raakte: want zy, met een Leger van 30000 Man voor *Visapoer* genaderd, en hy daar van berigt zynde, ging 's nagts zelf na 't Hof, om den Koning te vermoorden. Hy passeerde al de wagten zonder eenige tegenstand, klopte styf op de deur van 's Konings vertrek, dat hy buiten verwagting gesloten vond, en zei, dat hy 'er met brieven uit het Leger aan den Koning was, die teneersten moesten befeld werden; maar de Vorst zei, dat het nu geen tyd was om brieven te lezen, en dat hy tot den dag 'er mede wagten kon.

Zeldzaam geval van Mohammed Adil Sjab.

De Koning gat ten eersten kennis hier af aan zyn opperste Koningin, een Vrouw van veel verstand, die hem raad-

Met zyn bestierder, Chavas Chan.

G g de

A. 1629. de dezen Man, die zekerlyk een quaden aanslag tegen hem had, van kant te helpen, 't geen ook by hem vast gesteld wierd.

's Morgens gaf de Koning, eer hy op zyn Throon verscheen, kennis van dit zyn voornemen aan een van zyn Hovelingen, die dezen *Chavas Chan*, zoo als hy voor den Koning verscheen, en een brief, lezen zou, met zyn pook een wonde in de zyde toebreacht; maar de zelve zou hem weinig gehinderd hebben; zoo niet een ander toegeschoten was, om hem quantfuis uit medelyden te omhelzen, doch eigentlyk om 'er de dolk noch dieper in te drukken, waar door hy ter aarde nederfortte, terwyl de Koning, meenende dat hy al dood was, van zyn Throon na een ander vertrek vlood. Hy wierd weg gedragen, en van de zynen in handen van eenige wondhealers gesteld; maar door bestelling der Koningin, *Noer Djibaan*, die hoorde, dat hy noch leefde, op belofte van een groote belooning, door den oppervalkenier, *Chideram* in 't bywezen van zyn Broeder, een van zyn Zoonen, de Wondhealers, en eenige anderen, 't hoofd afgeslagen, terwyl hy bezig was aan hem te vragen, wie hem deze wond toegebracht had. Zynen getrouwe Slaaf, die zich voor hem dood vogt, en zynen vriend *Morari*, een groot krygs-oversten, die met eenige troepen noch vry wat spels maakte, kostte het, na korte gevankenis, mede het leven, na dat men hem eerst handen en voeten afgekapt, en de tong uitgesneden had. Wy beelden die Vorstin hier by de letter N onder een Vorstelyke tent, en in haar wasch-huis af, terwyl zy oopen heerlyk Alcatief en rust-bed leggende, zich van een Staatjuffer de voeten wroet en wryven, en door een andre achter zich lezen laat, om te eer in slaap te raken. Ondertusschen zyn andren van haar gezelschap bezig met uit een calfang te rooken; of wel om een kopje versterkende vogt van een Hof-dame, op een byzonder eerbiedige wyze aan te nemen.

Die door 's Konings last ge-dood werd.

Men zegt, dat tusschen den Koning, en *Chavas Chan* de eerste verweidering gekomen zy, om dat *Chavas Chan* met des Konings Moeder boeleerde.

Echter is het zeker, dat hy den Koning, en het Ryk, grooten dienst deed; want toen *Sjab Djibaan* dit Ryk, twee jaaren voor zyn dood (die ontrent A. 1632, a 1633 voorviel) met een Leger van 200000 Man te voet, en 80000 Man te paard, had komen beoorlogen, had hem *Chavas Chan* door zyn groot beleid alle voordeelen, 't zy in belegeringen, 't zy in verscheide veldslagen, altyd zeer voorzichtig afgesneden, en belet de sterke vesting, *Perinda*, daar hy

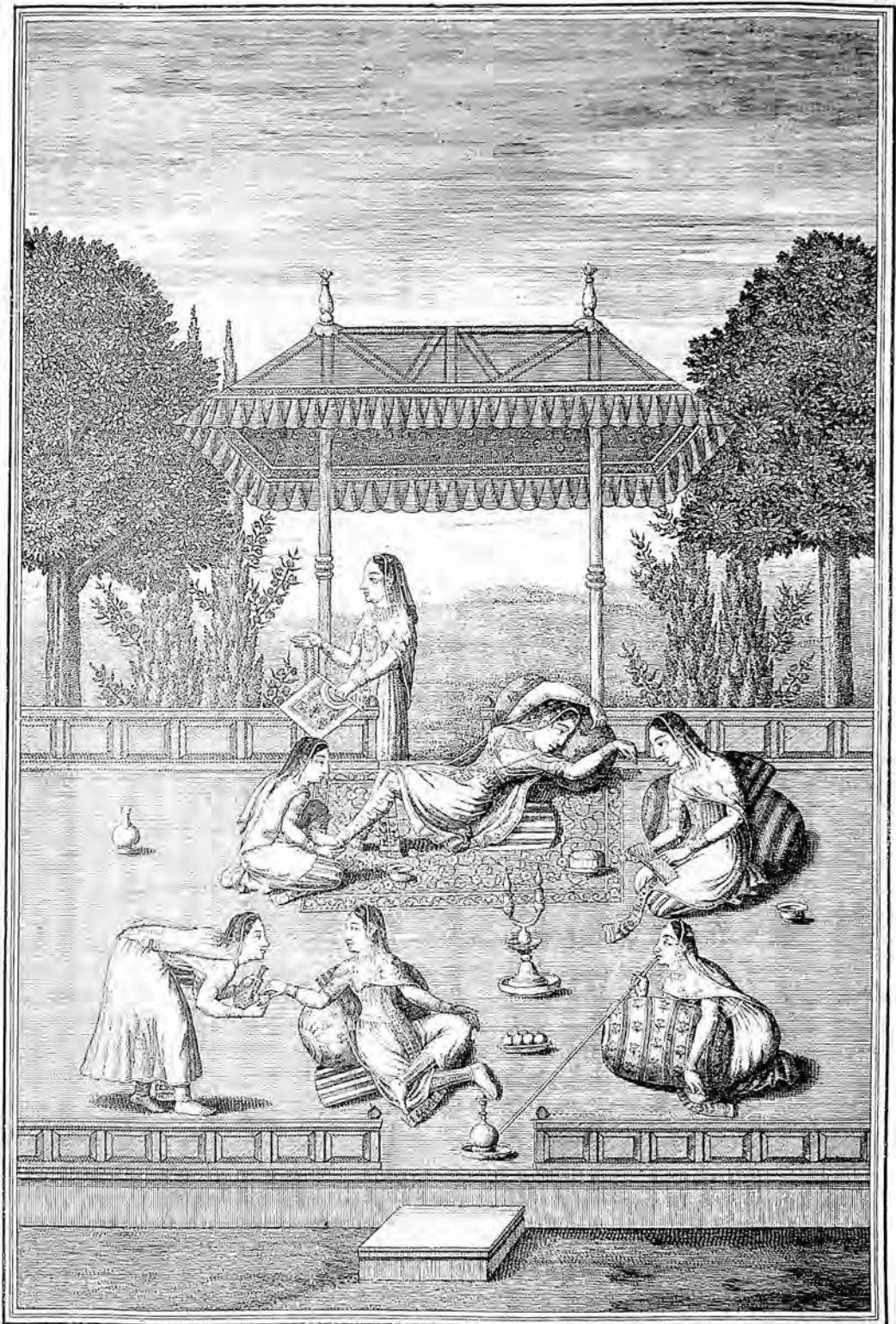
zeer lang voor lag, in zyn magt te krygen; behalven dat hy aan dezen Vorst ook de jaarlyksche schatting, die nu al tot vier honderd duizend Pagoden, of zelften tonnen gouds aangegroeid was, volstrektelyk weigerde.

Na de dood van *Chavas Chan* namen de zaken van het Ryk van *Vissapour* zulken keer, dat de jonge Koning wel zelf aan de Regering, maar ook, door heimelyk bestier van zyn eersten Dienaar van Staat, *Muftafa Chan*, Neve van een van *Sjab Djibaans* Vrouwen, die door toedoen van *Chavas Chan* wel een jaar gevangen gezeten had, maar nu weer hersteld, en daar over echter noch zeer misnoegd was, zoodanig onder de magt van den Mogol raakte, dat hy genoodzaakt wierd een veelswaarder schatting van drie duizendmaal duizend Pagoden, of honderd en twintig tonnen gouds jaarlyks, zedert A. 1635, te betalen, niettegenstaande hy toen geoordeeld wierd in staat te zyn van ruim 200000 Man te veld te kunnen brengen, en dat hy noch wel vier Millioenen Pagoden, of acht honderd tonnen gouds jaarlyks inkomen had.

A. 1640 lag hier eenen Koopman *Paats*, doch uit de instructie den 14 Augusti A. 1640 van haar Edelheden aan den Commandeur *Dominicus Bouwers* (die 't bevel toen over onze vloot voor Goa had) mede gegeven, blykt klaar dat hy de zaaken der E. Maatschappy niet al te wel waarnam, en dat hy zich door de Engelschen in 't opkopen der peper had laten verkloeken, en de loef affnyden, waar mede hy betoond had op zyn zaaken niet te passen, gelyk hy dat jaar daar ook zulke slegto Salpeter en andre goederen al te dier ingekogt had, weshalven haar Edelheden aan dezen Commandeur last gaven om hem van daar te lichten, en in zyn plaats den opper-Koopman *Klaas Korneliszoon Blok* te leggen.

Dit schynd my toen echter noch niet geschiet, en *Paats* daar noch tot A. 1641, en mogelyk noch langer, gebleven te zyn, gelyk ons uit een van deze twee volgende brieven des Konings van *Vissapour* aan den Heer Generaal *van Diemen* nader blyken zal.

Geraakt hoe langer hoe meer onder den Mogol, zedert A. 1635.

NOER DJIHAAN.
Koningin van Viziapoer.

J. Lammensveld sculp.

RANA DEWA. Dogter van RADJA RANA.

A. 1635.

Overzetting van een Brief des grootmachten Konings van Vifapour, aan den Heer Gouverneur Generaal Antonio van Diemen.

Brief des Konings van Vifapour aan den opper Landvoogd de Heer van Diemen. Deze Brief werd gefchreven aan den Hollandfchen Generaal, en den magtigen Krygsheer van de Zee, voor den welken een ieder bevreest is, gelyk een Kaaiman met regt van ieder een geveest werd. Ed: Heer Generaal, U Edelheid zal verftaan, dat twee metale ftukken met de by hebbende fchenkagie, die haar Edelheden aan my gezonden hebben, door den Koopman Pieter Paats wel hebbe ontfangen, en dat den zelven perfoonelyk voor my hebbe laten verfchynen, en wat myn Heer door zyn perfoon aan my heeft laten verzoeken, dat hebbe geeerne toegeftaan. Zoo groot als myn Land, Steden, en Dorpen zig uit ftrekken, zoo verre moogt gy zonder eenige mocite koopen, en verkoopen. En wat buiten dien tuffchen my, en de voorfz. perfoon befproken is, dat zal door zyn perfoon aan myn Heer wel te verftaan gegeven werden, en onze toegedane affectie, tuffchen ons zynde, zal niet verminderen, waar altyd, zoo ik hope, vermeerderen.

Onderftond

Zyn Majt. van Vifapour,

ADIL SJAH.

Vertaaling van een Brief door den zelve Vorft gefchreven.

Brief van de Koning van Vifapour, aan Paats en Andriefz.

De Groetenis aan den Hollandfchen Koopman, Pieter Paats, en den Wondheeler, Pieter Andriefz.

Geve de vrienden te kernen, dat ik fchryvens van den Landvoogd van Dabul ontfangen, en daar by verftaan hebbe, dat 12 Portugeefche Fregats in Dabul aangeland, die ook tegen een Hollands Schip slaags geweest zyn, en van meening waren, om dat te vermeerderen, of dat in den brand te fteeken, waar toe zy Catimarauwus gebruikt hadden, die met vuurwerken toegemaakt waren, en die zy na 't fchip hadden laten dryven.

De Landvoogd, die van de komft der Fregats verweetigd was, heeft het zelve aan den Kapitein van 't fchip te kennen gegeven, op dat zy, als de Portugeefen quamen, op haar boede mogten zyn; maar deze Kapitein de Novos in de wind flaande, heeft zyn volk niet aan boord gehouden.

De Fregats, onderwylen aankomende, hebben, gelyk voorzegt is, tegen 't Schip slaags geweest, zonder dat de gene, die aan

Land waren, aan boord konden komen, alzo 't zelve van de Fregats belet wierd, waar op dan Ul. volk, door 't lang ftaan magteloos werdende, en al 4 dooden bekomen hebbende, gedwongen zoude geweest zyn het aan de Portugeefen, die de overhand meer en meer over hen kregen, over te moeten geven.

De Landvoogd, hen in die nood ziende, heeft al het volk, dat hy by den andren krygen konde, by een geraapt, en is het facht te hulp gekomen, heeft de Portugeefen uit de Rivier geflagen; maar zelf daar door ook veel volk verloren, boewel by hier door egter Ul. Schip behouden heeft.

Dit heb ik UE. tot uwe gerustheit willen te kennen geven.

Onderftond

A. Hegirā.

Zyn Majt. van Vifapour,

A. C. 1641.
den 25 Juni.

ADIL SJAH.

Om nu noch netter kennis van de zaaken dezès Konings te bekomen, diend men eerst dit volgende bericht van de Inlandfche Koopheden Chriſna en Narva Sini A. 1653 aan haar Edelheden overgezonden eens na te zien, dat ons veel licht geven zal.

Bericht voor den Heer Gouverneur Generaal van Batavia, en de Heeren Raaden van India.

Berigt aan haar Edelheden wegens Wingurla.

Het is heden zeventien of agtien jaren geleden, dat hier de Gezant Johan van Twift en Pieter Paats, beide Factoors, en Kooplieden, die hier hun verblyf gehad hebben, gekomen zyn; gelyk ook mede Cornelis Blok, Cornelis van Zaanen, Pieter Sterthemius, ende Otto Hoekgeest, welke alle te zaamen in bunnen tyd ons, Narva Sinay, ende Crisna Sinay, beide Broeders, ende Kooplieden van Wingurla, zeer begunftigd hebben, ons op reekening der E. Maatschappy verſcheide Koopmanſchappen mededeelende, gelyk zy wederom van ons met alle beleeftheit ontfangen zyn: alzo wy Kooplieden zyn, op ons woord handelende, en onder de Mooren van groot crediet en geloove zynde.

Wanneer wy hier gekomen zyn.

Ondertuffchen in de tyd van den Koopman Otto Hoekgeest handelden hier ook de Inlandfche Chriſtenen, om 'er hun voordeel te zoeken, van welke den Tanadar ook tol eifchte; en alzo de zelve Chriſtenen een ſtuk houts van hem geftolen hadden, wilde zyn volk hen voor hem brengen; doch on-

Gefchil tuffchen ons en de Vorft van Vifapour.

A. 1653. willig zynde om met hen te gaan, hebben de Hollanders 't volk van den Tanadar aangegrepen, waar over tusschen hen en de Hollanders een gevegt ontstaan is, waar door eenige van den Tanadar's volk gequetst, en eenige Hollanders dood gebleven zyn.

De Koopman Hoekgeeft ver- vangen door van Tongro. Wanneer wy nu quamen om vrede tusschen hen te maken, heeft ons de Heer Fatek Chan (alzooy by Heer van deze Landen is) aangeschreven, dat wy de Hollanders, zoo veel als 't mogelijk was, tot vrede en eendracht zouden zien te bewegen; dat wy, na veel moeite eindelyk hebben te wege gebragt; waar op dan ook gevolgd is, dat de Koopman Hoekgeeft vertrokken, en in zyn plaats hier Landre Jan van Tongro gebleven, die zich strax na 't Hof van Vistapour begeven heeft, om den Fatek Chan te gaan bezoeken.

Zyn gesprek over de kleene sphenka-gie. Wy hebben hem ook vergezelschapt, gelyk ook mede Somagi Pandita Tanadar van Wingurla, met zyn Meesters verlof. Na dat wy nu den Fatek Chan bezogt hadden, heeft hy hem aangezeft, dat het toen meer als drie jaren geleden was, dat de Koning, zynen Heer, hem 't Land van Wingurla geschenken had, en nochtans hadden zy hem in den voorsz. tyd niet komen bezoeken, vragende verder, waarom hy hem nu een sphenkagie van zoo weinig waardy bragt, alzooy hy niet wist, wat hy daar af aan den Koning geven, en wat by voor zig zelven 'er af houden zoude.

Hier op gaf den voorsz. Landre Jan van Tongro tot antwoord, dat 'er van Batavia een schip met een Koopman stond te komen, en dat die Koopman zoo ras niet zou aangekomen wezen, of by zoude hem komen bezoeken.

De Koopman Bacharach komt hier. Daags 'er aan quam een Patanier van Wingurla met tyding, dat een Hollands schip A. 1652 met den Koopman Jacob Bacharach gelukkig hier aan gekomen was.

Kort daar aan heeft den Fatek Chan Landre Jan van Tongro by hem doen komen, en hem aangezeft, dat, zoo ras des Konings bezoeking zou gedaan wezen, by hem dan strax wegzenden zoude.

Verchyning van Fatek Chan voor de Vorst, en de geschenken over en weer. Daar op heeft Fatek Chan daags 'er aan 's Konings bezoek in 't werk gesteld, en ter zelve ure heeft een Gezant van den voorsz. Chan, Abdul Hhakima genaamd, een ring van Robyn, en 500 Pagooden aangebragt, en die in 't bywezen der Hollanders aan zyn Majt. aangeboden, waar over de Koning van Vistapour, zeer wel te vrede zynde, aan de Hollanders goede stukken van gelaboreerd Lywaad, en een Paard geschenken, en hen zoo weder weg gezonden heeft, hebbende van gelyken aan den Fatek Chan eenige gelaboreerde Lywaaden, een ring van Diamanten, en een Paard vereerd, die daar op toen ook met alle eere en achting vertrokken was, zonder dat hy weder op Wingurla quam.

Daar na verstaan hebbende, dat een Koopman van groote achting, Jacob Bacharach, aangekomen was, heeft by een Gezant aan hem gezonden, Jerangi genaamd, en een Moor van geboorte zynde, en met den zelve hem een goed Paard, een zeer kostelyk gelaboreerd slaaplaken, en een goed Cambolia toegezonden.

Hier over beboorde Jacob Bacharach te erkennen, dat den Fatek Chan hem by zyn aankomst eere aangedaan, en getoond heeft vriendschap met hem te willen houden, waar tegen by aan den zelve niets in vergelding weervom gezonden, en aan den voornoemden gezant noch gezegt heeft, dat den Fatek Chan hem geen recht gedaan had, en dat by hem daarom niets wilde zenden.

Daar op heeft Jerangi hem geantwoord, Moeijedat, als de Hollanders in de tegenwoordig-lykheden tusschen hen van den Fatek Chan quamen, by hen veel eere en agting bewezen, en ook de be-zoeking van den Koning voor hen te weege gebragt, en ook een ring van Robyn daar toe gegeven, en hem daar op verzogt heeft, dat by hem iets tot een gedachtenis wilde zenden, en hem geenzins ledig laten gaan, alzooy hem dat geenzins behagen zoude.

Dat mede aangaande den gewezen twiſt, daar voorgevallen zynde, zich na Wingurla begeven had, om daar na alles naauwkeurig onderzoek te doen, op dat, als by weder voor den Fatek Chan zou verschenen zyn, hy hem van alles net bericht gevonmogt, en dat by dan te weeg brengen zoude, dat hen goed recht zou werden gedaan.

Dat daar op zekeren Cassi Pandit hier gekomen zynde, Jacob Bacharach hem had bebooren te gaan, dat niet geschied is, maar heeft hem den voornoemden Landre Jan van Tongro toegezonden, waar over die Pandit zeer misnoegd geweest is.

Daar op was Jacob Bacharach 4 a 5 dagen 'er na hem komen bezoeken, toonende hem toen, na dat hy hem aan onze Logie gebragt had, een model van een steenen huis, dat hy (Bacharach) voornemens was eerstdaags te laten maken, schoon zulks tegen haren wille was, 't welk de voornoemde Cassi Pandit 'chriſtelyk aan zyn meester bekend gemaakt heeft, als mede hoe zynen eerſten gezant, Jerangi, en hy mede, door de Hollanders geboond was, weshalven hy noodig agiede, dat hen 't timmeren van 't steenen huis belet wierd, om daar door te weeg te brengen, dat zy onze sphenkagie mogten betaalen.

Daar door is 'er terſtond een verbod gekomen, waar door dat dan ook belet geworden is, gelyk wy daar op ook aan Jacob Bacharach gezegt hebben, dat by aan niemand bekend maken zou, dat hy genegen was zulken huis te timmeren, alzooy hy, na dat Cassi Pandit na Vistapour vertrokken zou wezen, dit huis dan zonder eenige verbin-dering zou konnen bouwen; dog by heeft geenzins

A 1635. zins na onzen goeden raad willen luiften, waar door de vyandschap tusschen Cassi Pandit en Bacharach hoe langer hoe meer aangegroeid is.

En zyn verder onvoor- zichtig bedryf.

Wij hebben Jacob Bacharach daar op verzogt, van dog maar sulte zyn, belovende, dat wy die zaak buiten schade van de E. Maatschappy zouden tragen ter neder te leggen; dog hy gaf ons tot antwoord, dat wy over die zaak niet te zeggen hadden, en dat hy Jacob Bacharach was, die wel regt op zyn eigen voeten kon gaan, waar op hy dan verder, buiten ons weten, 2 Hollanders, Hay Harderwyk, en Pieter van Sandvliet aanspoods na Visapour aan den Koning gezonden heeft, om over dezen Cassi Pandit te klagen, 't welk Cassi Pandit verstaan hebbende, heeft straks zyn volk over Ballagat gezonden, en de 2 Hollanders doen aanhouden; in 't land van Utur; dog onze vrienden, aldaar woonagtig, hebben haar begunstigd, en ook den voornoemden Pandit over hem doen aanspreken, waar op zy ook los gelaten zyn. Van daar zyn zy voorts na Visapour getrokken, alwaar gekomen zynde zy meer dan anderhalve maand buiten 't Portaal van de ordinaire vesting geplaatst zyn geworden.

Zwaren eisch van den Fatak Chan.

Den Fatak Chan, dit verstaan hebbende, heeft haar doen voor hem komen, en hen aangezegt, dat, zoo zy in zyn land hun verblyf wilden houden, zy hem een geschenk van 10000 pagoden zouden moeten geven, en dat zy, des ongenegen zynde, dan niet langer in zyne landen hadden te wonen, waar mede hy hen haar afscheid gaf.

In dezer woegen heeft Jacob Bacharach door zyn onverstand de cere en agting der E. Maatschappy hier doen vermindern, en haar de zelve gebeel doen verliezen, wetende zyn Mede-Raaden daar toe te bewegen om dit alles nevens hem te teekenen, zoo als 't hem maar belieft.

Van Twift, Paats, Blok, van Saanen, en Sterthenius bevorens hier Gezanten, en Kooplieden.

Voor dezen handelden de gemelde gezanten en Kooplieden Joan van Twift, Pieter Paats, den Resident Blok, Cornelis van Saanen, en Pieter Sterthemius, heel anders, levende met de Mooren in een vaste en prysfelyke vriendschap, waar door zy by de zelve zeer geagt en geëerd waren, dog deze heeft zig zeer bitter tegen de Mooren aangekant, zonder na onzen raad te hebben willen luiften, dat in zig zelven zeer qualyk, en ook tegen onze gewoonte, wesbalven hy ondienstig is, om hier te handelen.

Het welk wy verklaaren de waarheit te zyn, en ook klaar is blykende, want

Verder bericht van Bacharachs gedrag.

1. Zoo haast Jacob Bacharach hier maar gekomen was, heeft hy terstond na Goa beginnen te varen, en, van ons 2000 pagoden genomen hebbende, heeft hy gewerkte en ongewerkte diamanten aan boord gebracht; gelyk ook meer andre juwelen, doende alzoo groote onkosten ten laste van de E. Maatschappy.

Als hy nu op zyn vertrek na Goa stond, A. 1653. verzogt hy aan ons, dat wy hem een brief van aanbevoeling aan onze vrienden aldaar mede geven zouden, op dat hy aldaar van hen met eere en achting ontfangen mogt werden; 't welk ook alzoo geschied, en met onze brieven aan Raulu Sinay, Dessay van 't Land van Bicholin, afgegaan is, verzoekende zeer ernstig, dat hy hem, daar te lande komende, alle cere, met hem op zyn reize na Goa te vergezelschappen, bewyzen wilde, waar over wy aan hem zeer verplicht souden blyven.

Dit is door desen Dessay ook zoo, als 't by ons verzogt is, geschied, gelyk by hem, van Goa te rug komende, ook met zyn volk, en met allerlei speeltuigen te gemeet gegaan is, en den zelven, hem tot zynent gebracht hebbende, ook desig nu 's lands wyse onthaald, en tot buiten Bicholin (wanneer hy vertrok) uitgeleide gedaan heeft; maar Jacob Bacharach, nu t'huis gekomen zynde, gaf voor, dat de eere, hem door Raulu Sinay aangedaan, gansch ven omwarde was, en dat hy hem daarom mede zoo te rug gesonden heeft.

Daarenboven heeft hy hem nog met zyn volk 5 stukken goede syne Bethillis gesonden, met verzoek, dat wy die aan den Factoor van Wingurla wilden geven, gelyk wy ook gedaan hebben.

Doch hy heeft zich over dit geschenk ook misnoegd getoond, om dat hem dat door onse handen toegesonden werd, schryvende verder zeer schamper daar over aan ons, en ons verbiedende voortaan in zyn huis te komen, waar door hy hem en ons dan ook hier in niet dan schade heeft zoeken aan te doen, behalven dat wy ook wel 3 dagen aan een bellet geworden zyn, om in de Logie der E. Maatschappy te mogen komen.

Ten 2. Zoo heeft hy ook met een gewyden Priester van Goa, hier na toe gevlygt, over zeker gevegt van 's Priesters jongen met een Caffer van hem, die gewond werd, geschil gekregen, waar over hy den jongen deses Priesters dede vangen; dog deselve kort 'er aan ontvlygt zynde, zoo dede Bacharach den Priester gevangen nemen, en in de boeijen sluiten, en aldus 2 maanden lang in een elendige gevangenis bewaaren, sonder hem zelf op de voorbede van een Gezant, daar door reisende, en schoon onschuldig was, te willen los laten, tot dat den selven daar toe goede gelegenheit ziende, middel vond om stil te ontvluchten, waar over den Tanador van die plaats ten hoogst misnoegd geweest is, zeggende, dat de Hollanders in syne Landvoogdy geweld aan een man deden, die op sijn Land, en onder syne bescherming zyn toevlucht genomen had, en dat sulke bandelingen onverdragelyk waren.

Ten 3. Zoo dede Jacob Bacharach die gene, die van de Christensen of van de Slaven uit Goa gevlygt synde ('t zy wegens hun-

A. 1653. ne eigen schulden, of ook wel om dese of gene misbandelingen) zich herwaards begaven, voor hen brengen, hem sterk drygende en verwaard makende, met hen te verwyten, dat sy maar wogloopers waren, 't geen hy alleen dede, op dat sy genoodsaakt mogten werden, om zig te verkoopen, en zoo zy dat niet deden, zoo wilde hy hen met de boeijen aan de beenen weer na Goa zenden.

Dus dwong hy hen met geweld, dat zy zig voor 2 a 3 pagooden moesten laten koopen; dog zoo ras 'er maar schepen quamen, zoo wist hy die wel op een booge prys te houden, en ze dier te verkoopen.

Ten 4. Zoo nam Jacob Bacharach ook 't geld der E. Maatschappy, onder ons berustende; en kocht daar voor diamanten, gewerkte en ongewerkte juweelen, en verkocht die weer voor een booger prys aan de schepen, waar op by dan groote winsten dede, en zyn ander geld liet hy by ons niet geweld blyven tegen 2 ten honderd 's maands, en dus was hy gewoon ons, en de E. Maatschappy, te berooven.

Ten 5. Zoo heeft Jacob Bacharach alle middelen in 't werk gesteld, om onze personen en goederen in Surat, die wy met de schepen der E. Maatschappy overzonden, by den Heer Bestierder van den Handel der E. Maatschappy, als ook by andren aldaar installig, en ons zoo zwart, als 't mogelyk was, te maken.

Ten 6. Dat Jacob Bacharach den 26sten December A. 1652, ten tyde van die oneerigheid tusschen de Hollanders en den Tanadar van Wingurla, 's avonds ten 9 uren met eenige Soldaaten langs de markt, zonder dat wy 'er kennis af hadden, by ons is komen loopen, om met de zynen te raadplegen. Waar op den Tanadar, kennis hier af gekregen hebbende, aan Fatak Chan, zyn Meester, geschreven heeft, dat de Hollanders hunne Soldaaten vergaderden en by nacht ten huize van Narva Sinay, en Crisna Sinay quamen, en raadpleegden, om hem te dooden, hoewel hy door zyne voorzigtigheid hem dit belet bad.

Waar op Fatak Chan, zoo ras by dit maar vernomen bad, een brief aan den Advador en Dessay van Cudal geschreven, en aan hen beloft heeft, dat hy de Hollanders uit Wingurla verdryven, en de voornoemde Narva Sinay en Crisna Sinay geboeid na 't Hof op zenden zouden.

Dit wierd ons van ons volk in Visiapour hun verblyf bebbende, ten eersten gewaarschouwd, gelyk wy ook Jacob Bacharach dit zeiden, daar by voegende, dat, om dat hy na ons niet had willen hooren, by hier door ons en ook den Handel der E. Maatschappy bedorven bad. Hy, daar over moeijelyk geworden, sprak hier over eenige onbehoorlyke woorden tot ons, waar op wy aldus van hem gescheiden, en na ons huis gegaan zyn.

Daags 'er aan verstonen wy, hoe Jacob Bacharach ons in de boeijen wilde sluiten, als mede den Makelaar der E. Maatschappy, zonder dat wy een van alle eenige reden hier toe gegeven hadden, weschakelen wy, ons van beide de zyden zoo qualyk gehandeld ziende, onze huizen en goederen hebben moeten verlaten, om dus ons lyf en leven te behouden.

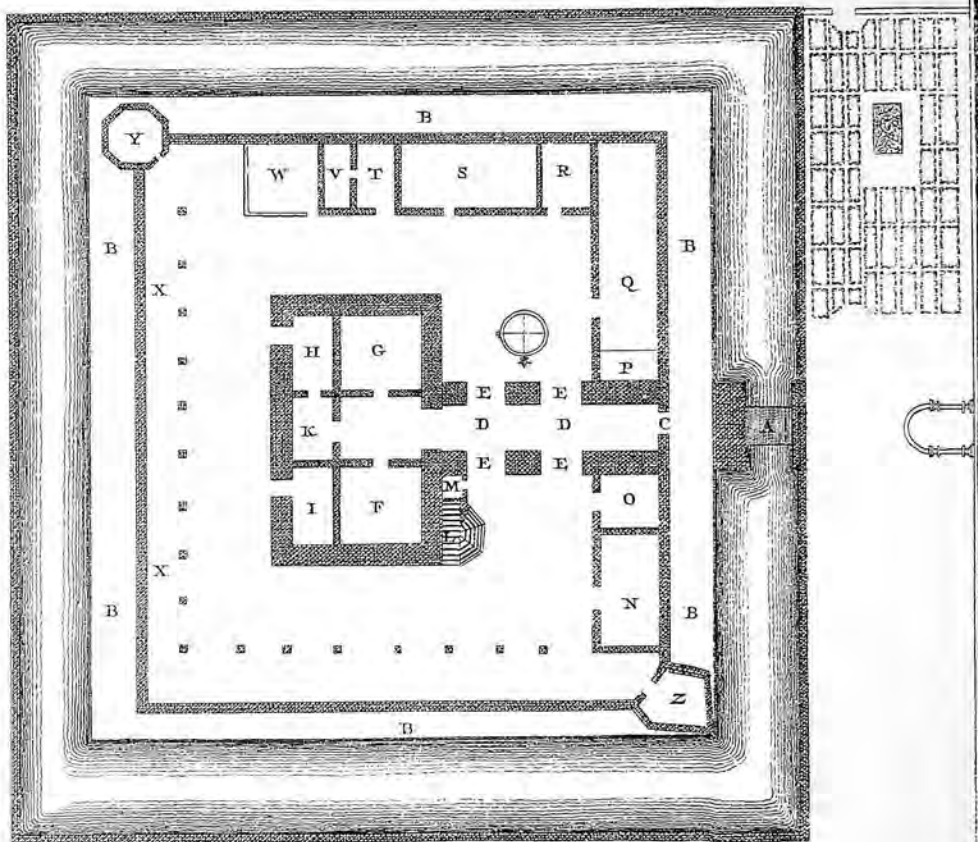
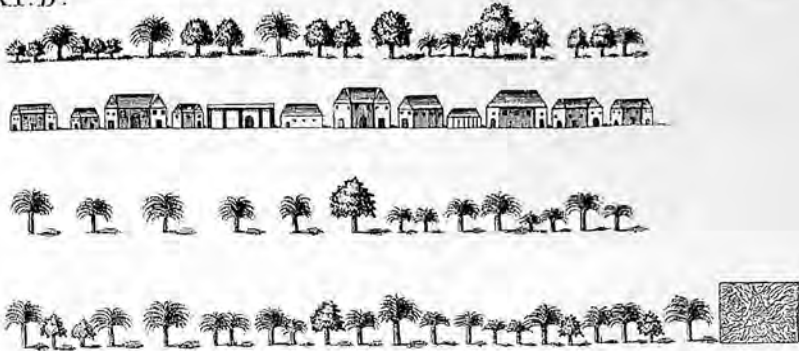
Hier op nu had hy behooren te vernemen, waar wy verwaaren waren, dat hy tot nu toe nog niet gedaan heeft; maar daarentegen heeft hy een brief aan Kern Parbu, Koopman van Raybaga, en onzen voornaamsten vyand, geschreven, en verzocht dat hy zig na Wingurla begeuen wilde, alzo hy genegen was Koophandel met hem te dryven, gelyk hy bevorens met ons gedaan had, en dat hy ook onze tenten, en de goederen, daar in zynde, te koop stellen zoude, makende aldus ons credit by andre Kooplieden in Raybaga zoo kleen, en onze naam zoo zwart, als 't hem mogelyk was, niettegenstaande wy de E. Maatschappy ontrent 18 jaaren getrouw gediend hebben.

Bevorens, eer de Hollanders op Wingurla quamen, zoo had een van ons zyn verblyf in Goa, om daar te handelen; dog de onder-Koning, verstaande dat wy met de Hollanders omgang hadden, heeft dit onderzocht, en gelast, dat men zulke, die op Wingurla met de Hollanders omgingen, straffen zou.

Hier over heeft den anderen Broeder van ons alles, wat hy in Goa had, of wel 10000 Xerafyns, verlaten, en zig van daar na Wingurla begeuen, na welken tyd wy tot nog toe met veel eere en credit wel en gemakke-lyk hier geleefd hebben, onzen handel onder de bescherming der E. Maatschappy dryvende, tot dat eindelyk deze Jacob Bacharach ons nu op de voorsz. wyze bedorven heeft; waar op wy den 26 Junij van Wingurla na Visiapour vertrokken zyn, om met den Nasaiaba te spreken.

Dit nu zoo voorgesteld hebbende, zoo verzoeken wy aan de Heer Gouverneur Generaal, en aan de Heeren Raaden van India, dat U Edelbeden deze vervalle Kooplieden, die de E. Maatschappy zoo veel jaaren wel en getrouw gediend hebben, weder gelieven te herstellen, vermits zy alleen om en door Jacob Bacharach zoo verre vervallen zyn. Ook verzoeken zy dat U Edelbeden een ander Koopman in zyn plaats gelieven te zenden, en daar benevens ook herwaards goede getrokke Koopmanschappen, te weten, ontrent 25000 pond nagelen, 10000 pond goede rompen, 15000 pond goede Nooten, 3000 pond Paellie, en 50000 pond koper af te vaardigen, het welk by aldien U Edelbeden gelieven te doen, zoo zullen wy weder kunnen hersteld werden, en onder de schaduw der E. Maatschappy, als bevorens, kunnen leven, genegen zynde op

En 't verzoek van Chrisna Sinay, en Narva Sinay, aan haar Edelbeden.

Schets van 's Rhylandse Noeden.

GROND TEEKENING VAN 'S COMP^s LOGIE OP WINGURLA
IN HET RYCK VAN VISIAPOUR MET DE OMME STAANDE HUYSEN.
PUNTEN EN GRAGT ETC.

- A. De Valbrug en Ingancq langs de West Zyde.
- B. De Barm tusfchen de Gragt ende Muur.
- C. De Poort van de Logie.
- D. Een doorgaande verweffsel boven 't Salat.
- E. Mer opene boogen of de Grond.
- F. 't Koper Pakhuys, boven 's opperhoefds woning.
- G. 't Maakelaars Pakhuys, boven

- de tweede Perfoons woning.
- H. Voor de derde Perfoon, boven de vierde fyn woning.
- I. Een wifchhuys, boven een Centoir.
- K. Een doorgancq oft ogen Goddong.
- L. De trap van 't geheele huys.
- M. Het Dispens.
- N. De Combuys.
- O. De Wax Camer of Kaarsmakery.
- P. De Wapen Camer.

- Q. De Nederlantfche Soldato wagh.
- R. De Constabels Kamer.
- S. 't Maakelaars Kamer.
- T. 't Meesters Kamer.
- V. De Assistenten Kamer.
- W. De Maakelaars Logie.
- X. Een opone Logie tot alder hande behoofden.
- Y. De Zuyt Oost Punt.
- Z. De Noort West Punt.

Deze Logie is een prachtig gebouw het schoonste dat in India te vinden is, heeft twee doorgaande verwefffels boven malcandora, is boven plat met een gemetselde Steens tralie welke Leuning vier voet hoog wyt, maakende int geheel van onder tot boven 36 Rhylandfche voeten.
J. van Braam et Geo. Linden Escul.
Cum Privil.

A. 1653. de zelve *trant*, als te voren, te weten, half met gereede penningen, die wy aansloofs by de waaren tellen zullen, te bandelen, en 't verdre in Peper, en Cardamom, te betaalen.

Aangaande nu 't gene wy nog aan de E. Maatschappy schuldig zyn, daar van zullen wy alle jaaren 2000 pagoaden af leggen, en dus in 3 jaaren alles konjen te boven komen, dog zoo U Edelbeden ons niet geliefden te vertrouwen, zoo zullen de voornoemde gaderen wel in de Logie van de E. Maatschappy mogen blyven, en zullen dar ieder reizze daar van 5000 pagoaden aan waardey, die met een betaalende, tot ons nemen, en dus het eene niet na ons nemen, voor dat het vorige zal af betaald zyn.

Wy zullen God bidden, dat by U Edelbeden staat, en bare regeering gelieven te zegenen, en als de nieuwe Factoor. herwaards komen zal, verwagten wy dat by door U Edelbeden van alles zal onderrigt zyn, op

dat wy alzooy door dit middel weder op Wingurila mogen komen, en hem verdere onder- rigting van zaaken geven.

Edele Heeren, God wil U Ed: leven, en gezondheid met voorspoed vermeerderen tot genoegen van U Edelbeden. Heden den laast- sten Maart A. 1653.

Onderstond,

CRISNA SINAY, en
NARVA SINAY.

Wy meenen dat het ook niet qualyk De Logie komen zal hier by de grondtekening van onze Logie op Wingurila, by No. XI. op Win- gurila af- gebeeld.

En vermits wy van 't Ryk van Vissapour spreken, konnen wy niet nalaten een bericht van de kours van eenige waaren daar vallende, hier by te voegen.

Cours van den prys der rouwe steenen, zoo als die gemeenelyk in Vissapour verkogt werden.

Prys van ruwe stee- nen.	Van 1 Im Mangeley.	Pagood: 7½
	Van 1½ Im Mangeley.	10
	Van 2 Mangeley, dito.	12
	Van 2 dito.	20
	Van ½ Mangeley.	4 a 5
	Van 4 Im Mangeley.	2½ a 3
	Van 10 a 12 im Mangeley.	1½ a 1½

Gesleepe steenen.

Van ge- slepen dito.	Van ½ Mangeley.	6 a 7½
	Van 1 Mangeley.	11½ a 12
	Van 1½ dito. 't Mangeley.	16
	Van 2 dito.	18 a 20
	Van 3 dito.	28 a 30
Van 4 dito.	40	

In Batavia de navolgende Diamanten opgekogt zedert den 12 December 1640 tot Ryksdaalders.

Van eenige Dia- manten op Batavia gekogt, en van eenige andre waaren.	120 ps. Diamanten, wegende 21½ Caraat.	150
	12 dito.	22
	151 ps. den 24 April 1641 ge- kocht, wegende	32½
	46 ps.	8½
	277 ps.	41
	69 ps.	20½
	2 ps.	9½
	23 ps.	15
	2 ps.	7½
	135 ps. Den 2 Mey gekogt, 45½	385
	142 ps.	25
	164 ps.	49½
	2 ps.	5
	57 ps.	15½
		1. ps.

A. 1653.	1 ps. wegende.	3	Caraat.	Ryksd.	90 A. 1653
	64 ps.	10	dito.		60
	13 ps. dito.	3½	dito.		22
	100 ps. dito.	7½	dito.		20
	61 ps.	14	dito.		142
	56 ps.	16	dito.		142
	51 ps.	7½	dito.		40
	100 ps. den 6 Mey.	34½	dito.		266
	19 ps.	4½	dito.		32
	7 ps.	½	dito.		3
	17 ps. Den roden dito.	19½	dito.		241
	103 ps.	25½	dito.		182
	61 ps.	16½	dito.		115
	81 ps.	13½	dito.		92
	32 ps.	7½	dito.		73
	50 ps.	10½	dito.		69
	41 ps.	39½	dito.		1595
	79 ps.	22½	dito.		300
	6 ps.	5	dito.		55
	123 ps. den 24 dito.	56½	dito.		510
	60 ps. den 25 dito.	18½	dito.		300
	18 ps. den 28 dito.	11	dito.		100
	1 ps. den 31 dito.	4	schaars		100
	47 ps.	21	dito.		205

Memorie van de ruwe Diamanten.

Van	}	12 Greyn.	}	van	100 tot 120 Ducaaten				
		10 Dito.			70 --- 80				
		8 Dito.			60 --- 70				
		6			} Dito.	45 --- 50			
		4				38 --- 40			
		3				28 --- 30			
		2				24 --- 26			
		Van			}	3 in 't Caraat.	}	van	23 ---
						4 in dito.			18
						5 dito.			16½
6 dito.	15								
6½ dito.	14½								
7 dito.	15								
8-10. dito.	14								
12, 14, 15 dito.	13								
16, 15 dito.	10								

Dit nu werd al te saamen van fyne en wel gefatzoeneerde steenen verstaen.

Mascas, of Malakse steenen, die qualyk gefchikt, en ongefatsoeneerd zyn.

Van	}	6	}	a	30
		5			32
		4			24
		2			18
		3			14
Van	}	4	}	a	13
		5			12
		6			11
		8			10
		12 tot 14			8

Van

A. 1653. Van de mindere gefatocnerde fteenen, die bruin, quaad, en daarom Rocha genaamd zyn, heeft men 'er.
 3 in 't Caraat a 10 Ducaaten 't Caraat.
 5 . . . . . a 8 dito. dito.
 5 tot 12 in 't C. a 5 dito. dito.
 Wit bort diamant (zynde vuile fteenen) a 3 Ducaaten 't Caraat.
 Zwart bort diamant a 2 Ducaaten 't Caraat.

In 't koopen der zelve moet men wel toezien na fteenen van blank water, niet met veel zanden of onzuiverheit van binnen bezet, en hoe die zanden leggen: want zoo die in 't midden zyn, in 't berd van eenige groote fteenen, komen die zeer fchadelyk, vermits zy dan dikwils van 9 maar 3 greinen blyven; en als men 't onzuivere daar al in blyven laat, kunnen zy niet anders, dan in 't zetten van baggen, karquanten, en diergelyke werken, te pas komen; en ftaan daar voor af, 't zy by vermindering van gewigt of by het behouden gebrek, van 80 Ducaaten 't Caraat a 45 Ducaaten 't Caraat.

Men moet daar ook op letten, dat een ducaat in 't ftuk van den Juweelhandel maar 2 gulden doet.

Voor al moet men op lyvige en dikagtige fteenen zien, alzo die tot velerley werken bequaam zyn, en byzonder tot ringen te pas komen; hoewel de dunne en platte, als zy zuiver zyn, ook wel in Juweelen van goud te pas gebracht werden.

Men moet ook wel toezien, dat onder een groote forteering Diamanten geen Saffieren gemengd, alzo zelf veel goede keuners van Juweelen daar mede bedrogen werden. Om dit nu te weten, moet men daar op letten, dat zy hard van grond zyn. Ook is de Saffier doorgaans platter en bleeker, en voor al ook flechter van fteen, dat men nader ontdekt, als men met een diamant op den diamant, waar aan men twyffeld, fnyd: want zoo 't een Saffier is, zullen 'er fchrappen in blyven ftaan, en zoo 't een diamant is, zullen zy tegen een maar flitfen, en geen fchade doen.

In Wingurla valt ook Salpeter, doch vry onzuiver; hoewel 'er ook wel zuivere is, nevens verfcheide andre waaren, in Perfien getrokken.

Van de Robynen.

Van de Robynen valt niet heel veel te fchryven, om dat zy maar in eene forteering beftaan; doch voor al moet men wel toezien, dat geen spinellen of granaaten voor Robynen gekogt werden.

De Robyn is een hardfte fteen naaft

den Diamant; om nu, als men twyffeld, A. 1653. zeker te gaan, moet men een Robyn nemen, en in den fteen, waar aan men twyffeld, maar fnydert, en zoo 't geen Robyn is, zal hy ook weeker, dan de zelve, zyn.

De voornaamfte deugd der Robyn beftaat daar in, dat hy recht purper, fchoon, bly, en gloeiend van verw is, en zonder kanten (die men veyr noemd) 'er in te zien fpeelen. Zy werden ook met het Caraat gewicht gewogen als zy groot zyn. Steenen van 3 Caraat zyn in Holland 36 a 38 Ducaaten waardig.

Steenen van 2 Caraat. 20 dito.
 Dito. van 6 Grein. 14 dito. } de fteen

Doch zy zyn tegenwoordig in Holland gansch niet getrokken, en zonder vafte prys.

Het kleen goed van 4, 6 a 8 in een Caraat, het ftuk gerekend tot 20 a 25 fchellingen, van 10, 12, en 15 in 't Caraat, het ftuk gerekend tot 5 a 10 fchellingen.

Van de Peerlen.

Deze komen weinig van daar, en zyn in Holland in zeer hooge achting, en byna buiten gifting.

De deugd der Peerlen beftaat voornamelyk in twee zaaken.

Voor eerst in hare rondheit, en ten anderen, in hare blankheit, en fchoonheit van water.

Men behoeft ontrent de zelve niet dan het gewigt te weten, en na 't gewicht en de fchoonheit volgen ook de pryzen.

- 1 Grein 't ftuk tot . . . 10 fchellingen.
- 1½ dito. 14
- 2 25
- 4 . . . . . 4 p. Vlaams.
- 6 . . . . . 8 dito.
- 8 . . . . . 15 dito.

En dit werd van fchoone en ronde Peerlen, en niet van Wraggen, of Iternetten verftaan.

De Lapis Bezoar.

Deze is of Ooriaal (dat is Ooftelyk) of Occidentaal, (Wefhelyk) doch de eerfte overtreft de laafte zeer verre, zy groeid in de maag van zeker dier. Hare voornaamfte deugd beftaat in haar fchoone kouleur, en in de zwaarte van 't gewicht. Hare rechte kouleur is de kafftanje verwe; doch die, welke als een Olyf van verw is, is de allerbefte, en werd in Holland by 't gewicht verkogt.

A. 1653.

Een Bezoar-steen van 2 oncen	a 80 gl: de oncc.
Een dito. . . . . 1½ dito.	a 70 dito. dito.
Een dito. . . . . 1 dito.	a 60 dito. dito.
Een dito. van 2 in 1 once	a 50 dito. dito.
Een dito. 4 a 6 in 1 dito.	a 40 dito. dito.
Een dito van 8 - 15 in 1 dito.	a 30 a 38 dito. dito.

A. 1653.

Ende noch kleener, of Fragmenten na evenmatigheit van dien.

Steenen van grooter gewicht, als de bovengemelde, zyn zorgelyk om ze inte kooplen, alzoo daar veel nagebootste onder loopen.

De rechte proeve op den Bezoar is, dat men een blad schoon papier neme, en daar op een stuk kryt wryve, en dat men de Bezoar daar dan op stryke, of toetse, even eens als men 't goud op een toets-steen toetst; hoe hy zyn verw dan ryklyker af geeft, hoe hy schooner is.

Van de Muscus.

Deze diend meest om iets te parfumeeren. Men oordeeld dit een geswel in zekere soort van Rheën te zyn; 't welk zy onder de oxfels krygen, en 't geen zy, na dat het ryp geworden is, in 't Bosch hier of daar tegen wryven, en 't welk dan door de hitte en zweeterigen aard dezer dieren, en door de kruiden, die zy dan tot Artseny gebruiken, zulken reuk en kracht ontfangt.

De rechte wetenschap en proeve op de Muskus bestaat daar in, van wel toe te zien, dat ze niet weer op nieuw opgesneden, en met zand, Bokken-bloed, of iet anders, vervalst zy.

Men zal diehalven met een punt van een mes het blaasken openen, en daar wat uit, en dat in de mond nemen, en proeven, of 'er zand, of bloed, of iet anders onder gemengd, en in te smaken of te vinden is. Daar na zal men dit op de hand stryken, en zien, of het een roffe geelachtige verwe van zich geeft, en zoo het dan op de hand sterker trekt, zoo laat het 2 a 3 uren op de hand blyven, en zoo het dan zyn reuk noch behoud, is zy goed en oprecht; doch al te drooge, is ook niet goed, gelyk al te natte noch erger is. Zy moet in loode doozen bewaard werden, alzoo zy anders bederft.

Hare prys is zeer veranderlyk, ende die kan niet vast bepaald werden, en 't veel of weinig overbrengen der zelve maakt daar ontrent een groote verandering. Als 'er niet zeer veel van overgebracht is, geld zy
Van . . . . . f 20 a 24 de oncc.
Doch in grooter quantiteit van . . . . . f 15 a 18 de oncc.
En noch grooter zynde f 10 a 12 de oncc.
En zy is tot Amsterd.
ook verkocht voor. f 8 a 10 de oncc.

Van de Amber de Grys.

Dit is de hoogste en beste parfume, die ook medicinaal is.

Men wil, dat zy 't zaad van de Walvisch zy, 't welk door 't manneken dus geschoten zynde, op de Zee blyft dryven, en door de hitte der zonne en de kracht van dit Zee-dier gematigd zynde, met 'er tyd zoo zyn kracht krygt, en aan de stranden opgeworpen werd. Daar is fwarte, en ook graauwe Amber; doch de eerste, die ook voor de slechtste gehouden werd, is van een geringe prys.

De graauwe Amber gelykt wel na de Veer-steen; doch hoe zy blanker hoe zy beter is. Zy valt zeer licht, vetachtig, en spongieus. De proeve hier op bestaat daar in, dat men een stukken in een roemer met wyn of water smyt, en zoo zy goed is, zal zy dryven, doch, valsch zynde, zinken.

De blanke Amber	
geld van	f 50 tot 51 de oncc.
Die wat graauwer	
is	f 36 tot 40 dito.
De zwarte Amber	
van	f 12 tot 15 dito.

De beste proeve hier op echter is, dat men een heete naald neemd, en daar in steekt, en zoo zich die dan vetagtig vertoond, en in 't steeken een lieflyke reuk van zich geeft, is zy oprecht.

Van de Rhinocers-Hoorn.

Deze werd geroemd een zeer goed tegen-gift te zyn, diens meeste achtung in zyne groote, gladheit, en zuiverheit bestaat. Van den zelve werden ook drinkvaten gemaakt, en in Holland tot een grooten prys verkogt.

De groote, somtyds 't	
stuk van	f 80 a 100
De Kleener.	f 50 a 60
De kopkens na haare	
grootte van	f 12 a 18

Doorgaans werd het Koninkryk van dezen Vorst Visiapoer, na des zelfs Hoofdstad (die by de Heer *Baldeus* afgebeeld werd, en wel 5 mylen groot is) doch het is eigentlyk Cunkan genaamd.

Al het land van Goa, daarzyn Hoofdstad maar 8 mylen aflegt, plagt hem toe

A. 1653. toe te komen, dat hem de Portugeezen af namen, en dat hy hen naderhand tot twee malen toe weer afgewonnen heeft.

Doch, naderhand beſpeurende, dat hy 't tegen hen niet uitharden zou, maakte hy vrede met hen, onder die voorwaarde, dat de Portugeezen de Stad Goa, en 't Eiland, benevens de Landen van Salfette, bezuiden de Stad, met hun 67 Dorpen, mitſgaders 't Land van Bardes nevens hare 12 Dorpen, en 't Land van Tiſvary met zyn 30 Dorpen, agter Goa gelegen, behouden zouden.

Dus hebben zich de Portugeezen in vorige tyden ontrent A. 1708 ook meeſter van Dabul, een Stad ontrent 10 mylen van Chaul (mede een Portugeeſche Stad op die kuſt) gelegen, gemaakt, en de zelve dezen Koning afgenomen, hoewel zy die naderhand weer verloren hebben.

In de later tyd is 't vermogen van den Koning van Viſiapoer wel weer wat opgeloken, wanneer de Hollanders A. 1653, en 1654, aldaar, eerſt den Koopman *Jacob Baſharach* (die 'er met moeite van daan raakte, en afgezet wierd) en naderhand den Koopman *Leenderd Janſz.*, A. 1655 in *Baſharachs* plaats hadden, wanneer ook die Vorſt aan den Opper-Landvoogd van Indiën, *Johan Maatzuiker*, een vloot van 25 ſchepen verzoegt, ten einde de Portugeezen, met welke hy oorlogde, geheel uit te roeijen, noemende zich in zyn Firmaan, of gunſt-brief, in 't jaar na Mohammed's vlugt 1064, den 2den der Maand Dſilcaida (dat is, den 13 September 1654) gegeven, den Opper-Koning der Hollanders in Indiën; maar dit alles vervloog in rook, alzoohy in December van dat zelve jaar noch vrede met de Portugeezen maakte.

Verdere gevallen van Sjah Djihaan met de Koningen van Viſiapoer tot A. 1656.

In 't jaar 1656 kreeg hy weer moeite met *Sjah Djihaan*, die hem een Leger onder *Eurangzeeb*, en *Emier Jemla*, op de grenzen toezond, om welken moeijelyken nabuur op de gemakkelykſte wyze te verdryven, hy den Prins een geſchenk van zeven honderd duizend Pagoden, of 28 tonnen gouds, deed; doch den 13 November des zelve jaars quam *Adil Sjah* te ſterven, latende 't Ryk aan een Prins, die hy als een Kind aangenomen had, die by zyn krooning *Ali Sjah* genaamd is.

Adil Sjah afgebeeld.

Dezen overleden Koning *Adil Sjah*, vertoonen wy hier na 't leven by de letters B. B. In later tyd tot A. 1663 zonden haar Edelheden de Heer *Petrus Andreas* hier als Gezant, nevens de Onder-Kooplieden, *Hajo Harderwyk*, en *Antoni Rutgers*, om de zaken weer in een goede plooi te brengen.

De voornaamſte Haven van Viſiapoer is Carwar; dog dit ſtaat nu onder *Seva*

Gi, met 't verdere Land, daaraan grenzende, tot Guzeratte toe. 't is een heuvelagtig ſtrand, en ook boſchagtig, hebbende eenige verſpreide eilandkens ontrent zig. Dit Carwar legt 15 mylen bezuiden Goa.

Onder het Ryk van Viſiapoer plagt ook een gedeelte van Decan te ſtaan, dat zig ten N. tot aan de Stad Jenneah, ten Z. tot Porto Novo, ten O. tot Golconda, en ten W. tot den Oceaan, en verder dan tot aan 't Ryk van den Samoryn op Malabar toe, uitſtrekte.

Verſcheide van die oppermagtige Decanſe Prinzen plagten onder den Koning van Viſiapoer, toen hy nog in zynen bloei was, te ſtaan, en dat voor al, om dat zy 't onder malkanderen, dat hen anders tegen dien Koning magtig genoeg zou gemaakt hebben, niet eens konden werden.

Hoe nu, en die van Decan, en ook de Koning van Viſiapoer, en die van Golconda, zoo al by trappen onder den grooten Mogol geraakt zyn, zien wy in 't leven van *Eurangzeeb* zeer klaar.

Buiten Carwar heeft men hier (buiten de Hoofd-ftad Viſiapoer) nog de groote Koopſteden, *Hubli*, *Rabag*, en *Huttrani*, als mede *Gullean* en *Burli*, *Rajapoer* (op 17 graden, 20 min. N: Bre:; eenige mylen benoorden Chaul) *Dabul*, en *Wingurla*, alwaar wy ons Comptoir hebben.

Men teld onder de Koningen van Viſiapoer (die gemeenelyk alle den titel van *Adil Sjah*, dat in 't Arabiſch den *Rechtvaardigen Koning* beteekend, gelyk de Egyptiſche dien van Pharao en Ptolomeus voerden) deze navolgende, voor zoo verre zy my bekend zyn:

Adil Chan, *Aſaf Chan*, *Biſa Ullah*, *Ibrahim Sultaan Mahmmud*, *Sultan Ullah*, *Sultaan Secoderi Gaveder*.

Dit Ryk plagt in zynen bloei wel 200000 Voetknegten, en wel 60000 Ruiters te velde te komen brengen; dog *Seva Gi* (ſchoon hy nog 2 Broeders onder dien Koning met een aanzienlyke magt waar over zy 't bevel voerden, te weten, *Sambo Gi*, en *Iko Gi*, *Raja's*, had) heeft hem een ſchoone groote veder aan de Zee-kuſt uit zynen ſtaart gehaald.

Den Koning van Golconda's macht, onder *Sultaan Mobbammed Abdullah* door *Selim* al vry geknakt, aangezien hy hem jaarlyks toen 400000 Pagoden betaalde, was nu onder *Sjah Djihaan's* regering al zoodanig afgenomen, dat noch het ſwaar inkomen van zyn Land, (te geen enkelyk van het zout jaarlyks 1800000 Pagoden bedroeg, bchalen de oncindige ſchat van Diamanten, uit zyn eigen Diamant-mynen verzameld) noch het groot getal van zyn ſterke veſtingen op

A. 1654. rotten gebouwd, eenigermaßen konden beletten, dat zyn navolger, *Sultbaan Abdullab Corbyjab*, aan dezen Mogolſchen Vorſt jaarlyks agtien honderd duizend Ryksdaalders, of vyfvenveertig Tonnen gouds betalen moeft.

Zyn ver-
dere vero-
veringen
tegen den
Koning
van Gol-
conda. Doch hoe voorſpoedig het *Sjab Dji-
baan* in 't drukken van deze Vorſten
ging, was hy echter niet vry van veel
doornen, die hem niet in de voet, maar
tot in het hert ſtaken, al het welke hem
zyn eigen Zoonen aandeden.

Zyn Gemalin, *Tadjoe Meballe*; of de
Kroon des Vrouwen-Timmers, genaamd,
was zulk een ongemeene ſchoone Vrouw,
dat hy in haar leven noit na een andre
omzag, en na haar dood ontroofte-
lyk was, gelyk hy haar ook een weergade-
loos prachtig Graf in Agra gebouwd heeft.

Zyne ge-
vallen met
zyn eigen
Zoonen. Na dat hy A. 1638 met zyn ganſch
Hof van Agra na Lahor vertrokken was,
om wat nader by Candahar, 't geen hy
belegeren wilde, te zyn, zond hy zyn
tweeden Zoon, (of *Sjab Soefa*) met een
Leger 'er na toe, om te zien, of hy 'er
Meeſter van zou kunnen werden; maar
vermits hy de zaken daar niet na zyn zin
behandelde, zond hy hem als Landvoogd
na Bengala, om hem wat verder van 't
Hof te verweideren, en hem wat meer
weerwerk en beſtier te geven. Even
zoo maakte hy *Eurangzeeb* Landvoogd
van Decan, *Moraad ul Beg* eerſt Hoofd
van Doltabat, en naderhand Landvoogd
van Suratte; maar den oudſten, *Dara
Sjekoeh*, of *Secoer*, by hem tot zyn
navolger geſchikt, en meeſt van hem ge-
liefd, en welken hy ook een throno be-
neden den zynen, als een Onder-Koning
van al zyne Ryken toefond, hield hy by
zich, hoewel hy ook Landvoogd van
Multan, en Cabul, was.

Men wil, dat de oudſte wel een ſchran-
der, heuſch, en zeer mildadig Prins was,
maar zeer bits tegen de grooten, vry
haaftig, en voor al zoo wys in zyn ei-
gen oogen, dat hy niemands raad, maar
alleen zyn eigen waanwys hoofd, zelf in
voorvallen van 't uiterſte gevaar, volgen
wilde, waar door hy veel vyanden maak-
te, en van zyn vrienden geen nut had,
om dat zy ſchrikten hem ergens voor te
waarſchouwen. Anders was hy niet on-
aangenaam in zyn ommegang, een zeer
groot beminnaar van geleerde lieden, die
hy altyd by zich had, en was zelf zoo
onverſchillende ontrent de zaken van
Godsdienſt, dat hy onder de Chriſtinen
zich als een Chriſten, onder de Heide-
nen als een Heiden, en onder de Mo-
hammedanen zig weer als een Mohham-
medaan, maar geenzins als een van de iver-
igſte, droeg, gelyk dat ook een van de
voorwendzels van *Eurangzeeb* naderhand,
toen hy hem 't hoofd deed afflaan, ge-

weeft is, dat hy het daarom gedaan had, A. 1654.
om dat hy een Kafir, dat is, een onge-
loovige, was. En veelen hebben hem
ook voor een ongodift gehouden, be-
dienende zich van alle Godsdienſten uit
inzichten van Staat.

Sjab Soufa, (meeſt *Sjab Soufa*
genaamd) die by na van den zelve
aard was, wiſt echter zyn zaken wat
geheimer te behandelen, en zyn aard
wat meer te bedekken. Hy was zeer
behendig, en te gelyk beleefd in al zyn
doen, groot van onderneming, en ſtand-
vaſtig, ook zeer mildadig in 't beloonen
der genen, die maar iets voor hem de-
den, waardoor hy ook grooten aanhang
kreeg, en de zaken geſwind uitvoerde.
Maar zyn uitſporige welluſten met aller-
lei Vrouwen, zyn ſterk drinken, en zyn
overgaan tot den Godsdienſt der Perſianen,
daar alle die van zyn ſtam Sunnis waren,
hebben hem veel nadeel gedaan.

Eurangzeeb had voor 't uiterlyke niets,
dat hem aangenaam kon maken. Hy was
zoo vernuftig niet als *Dara*, ja geleek
zelf dof van geeft, maar was het echter
ganſch niet. Hy veinſde zich zeer we-
nig met de zaken des Ryks te bemoei-
jen, ſchikkende zyn ganſche wyze van
leven na die van een Fakier, of Bedel-
Monnik, ja gaf zich vollagen daar voor
uit, ſchoon hy, die zeer loos, doortrap,
en uitnemend geheim in al zyn doen was,
en altyd op zyn luimen lag, niets min-
der in de zin had. Hy deed dit alleen,
om aan zyn Vader, en aan al zyn Broe-
ders een ſchyn te geven, dat hy niet na
de kroon dagt, en daar van af zag, en
dit deed hy, om daar door hun aller
gunſt te winnen, en hun aller vermoeden
te benemen, dat hy iets ondernam; daar
hy ondertuſſchen, hoe ſtil, en bezet met
de zaken van zyn Godsdienſt hy zich in
ſchyn hield, door mildadigheden, ter
rechter tyd en plaats beſteed, zeer veel
vrienden onder de hand maakte, die
hem van alles, 't geen 'er voorviel, net-
te kennis gaven, van al 't welke hem dan
de Princes, *Raukenara Begum*, die 't met
hem heimelyk hield, de nette proeve op
de ſom toezond, zoo dat 'er niets zoo
gering voorviel, 't geen hem door de
cene of de andre weg niet bekend ge-
maakt wierd.

Hoe groot nu al zyn veinfery voor zyn
andre Broeders was, en hoe zeer hy zyn
Vader door nedrigheit en gedienſtighe-
den wiſt te vleiſjen, had echter de
Prins, *Dara Sjekoeh*, voor geen van zyn
Broeders zoo veel vreeze, als voor dezen
veinſaard, en huicheljaar, in welk ge-
voelen hy door de oudſte Princes, zyn
Suſter, die 't volkomen met hem hield,
op goede gronden geſterkt wierd.

De jongſte van *Sjab Djiabaans* Zoonen,

A. 1654. *Moraad Baksje* genaamd, of anders wel beft met de naam van *Moraad Beg*, of van *Moraad-ul Beg* bekend, was de minfte van verftand, en wel 't meeft van allen tot allerlei vermaak van jagen, met den boog te fchieten, maar voor al tot het drinken (een gruwel by de Mohammedanen, en de oorzaak van zyn dood) overgegeven.

Hier door kon hy ook 't minfte niet ondernemen, 't geen zyn losse tong niet ten eerften op de eene of d'andre wyze uitbracht, waar door ook zyn mildadige imborft van geen nuttigheit ter wereld

voor hem geweest is; behalven dat hy al mede wat eigenzinnig, en door den drank te lichtgeloovig was, en zich zelden na vermaningen, of waarfchouwing van zyn goede vrienden, fchikte.

Begum Saheb, die om haare fchoonheit van haaren Vader zeer, ja te veel, bemind werd, had daar door een grondige kennis van den ganschen Staat des Ryks, van welke zy den Prins, *Dara Sjekoeb*, daarom te meer van tyd tot tyd kennis gaf, om dat hy beloofd had, zoo ras hy in zyn Vaders plaats volgde, haar tot zyn opperfte Keizerin te zullen trouwen.

A. 1654.

Begum Saheb, Sjah Dji-haan's oudfte Dogter.

ADIL SHAH KONING VAN VIZLAPOER.

Zy was niet alleen zeer fraai van wezen, en gefalte; maar ook van een groot vernuft, en van een verheven geeft; doch ook wat aan de lichte kant, en in hare minneryen al vry wat driftig, en onvoorzichtig, waar over haar Vader, die bericht kreeg, dat zy jong manvolk in haar vertrek komen liet, vry jaloers werd, gelyk hy op zekerer tyd haar mer een jongeling betraptte. Zy ftommelde hem wel weg in een groote wasch-balie; maar de oude, die 't zeer wel gezien, hoewel hy 't ook ontveinfte had, liet haar eenigen tyd in haar wezen, zonder iet daar af te reppen. Hy zei tegen

haar: dat zy hem niet wel, noch zoo fris als bevoorens, voorquam. Zy bevestigde dat, maar hy voegde daar by: dat zy zich te veel wiesch, en dat al dat baden haar veel quaad deed. (Hoevel *Bernier* meende, dat hy haar eenigzins bestrafte over dat zy haar niet genoeg wiesch) Zy kon echter uit dit gansch gefprek niet gewaar werden, dat het op 't leven van haren Minnaar gemunt was, of dat haar Vader iets van haren geheimen handel met hem wift.

Zy kreeg 'er egter kort daar aan meer kennis af, als haar lief was; want hy liet aanftonds onder de wasch-balie vuur ftoken,

A. 1654 ken, en die met dezen jongeling voor haar oogen verbranden, haalde haar toen wakker, wegens haar schendig bedryf, over. Even zoo heeft hy nog eens een Omrah, met welke zy popte, met een pinang vergeven; niettegentaande al het welke zy zich wel meer hier in te buiten gedaan heeft, 't geen zy, alzo zy zeer Ryk, en mild 'er by was, zeer ligt doen kon, om dat zy door geschenken ieder op haar hand had.

Raukenara Begum, zyn jongste Dogter.

Raukenara Begum was mede wel voor hare vermaken en minneryen, dog zy deed haar zaken wat geheimer, hoewel die al mede uitlekten. Zy was zeer vrolyk en minnelyk van aard, waar door zy rykelyk vervulde, 't geen aan haar uiterlyke schoonheit, en verstand, ontbrak, en geen minder aanbidders, dan de Princes haar Susters, kreeg.

Na't leven verbeeld.

Deze *Raukenara Begum* ziet men hier, zoo als zy in haar wafch-kleed is, verbeeld by de letters Y: Y: R:

Wy hebben te voren gezegt dat *Sjab Djibaan* eenen *Emier Jemla* (anders ook wel *Mirzab Moela*, en *Mier Sumela* genaamd) na *Kaliane*, een vesting des Konings van *Visapour*, zond, om die in te nemen; dog wy dienen ook met een woord te toonen, hoe hy aan deze Veld-Heer gekomen zy.

Dezen *Emier*, of *Mier Sumela*, was bevorens Veld-Heer van den Koning van *Golconda*, een groot Krygsman, en daarom van zyn Vorst zeer bemind. Hy had voor hem al de Landen van den Koning van *Carnatica*, die bevorens van *Sadram Patam*, tot *Animagon* regeerde, veroverd, en dezen Vorst A. 1648 uit zyn landen gejaagd, zoo dat hy nu van den *Nayk van Ikerá*, zig ontrent de *Mala-barsche* kust onthoudende, onderhouden werd, en zich daar armelyk behelpen moest. Zedert bestierde deze *Emier Jemla*, deze Landen; dog maakte zich by zynen Vorst zeer gehaat, door een al te gemeenzame ommeegang met de schoone *Sulthaane*, 's Konings Moeder, of, zoo andre willen, door nyd, en opzetteryen der *Hovelingen*, in zoo verre, dat de misnoegde Vorst, *Sulthaan Abdullab Cotbsjab*, voornam hem van kant te helpen. Hy toonde zyn onschuld, raakte weer vry, en in zyn vorig bestier, zich daar in zoo vast makende, dat hy niet veel meer voor zynen Koning vreesde. Hy ontbood hem, eenigen tyd 'er na wel ten *Hove*, maar hy verontschuldigde zich, van niet te kunnen komen, waar mede de Koning, in weerwil, genoeg nemen moest.

Ondertusschen, hoe veel smaak hy ook reeds in 't bestier dezer Landen had, en hoe ordentelyk hy aldaar regeerde, wil men dat hem onder de hand zeer gevaar-

lyke lagen gelegd wierden. Hy kreeg A. 1654 daar zeer tydig kennis af, en nam A. 1656 de vlugt, verzogt de bescherming van *Eurangzeeb*, aan welken hy niet alleen zyn beklag deed, hoe ondankbaar, en onrechtvaardig zyn Koning hem vooral zyne dienften handelde, maar bood hem ook aan 't Ryk, en den Koning, in handen te zullen leveren, byaldien hy hem in zyn vriendschapaannam, en met een Leger op de plaats, die hy hem stelde, komen wilde.

Eurangzeeb, die 16 dagreizen van daar, in *Decan*, ofte *Daulet Abaad*, de Hoofdstad, anders ook *Eurang Abaad* genaamd; lag, had dit zoo ras niet gehoord, of hy zei hem zyn vriendschap toe, quam in der haast ter gezetter plaatze (hoewel onder voorgeven, dat hy een Gezant des *Mogols* was) met een vliegend Leger, en was al meester van den Koning, die hem quam inhalen, zonder dat hy, of de Koning zelf, het nog wist; maar de Koning, door een van zyn Gelubden, of een van zyn Omrah's, gewaarschouwd, dat hy *Eurangzeeb's* gevangen was, zoo hy niet aansonds ontvlugte, sprong met 'er haast te paard, en was weg, eer *Eurangzeeb*, of *Mier Sumela*, 't wisten, rennende na *Golconda*, dat ontrent een myl van daar was.

Eurangzeeb ging 'er egter niet ledig van daan. Hy zond den Koning zyn Wyven (die volgens 's lands wyze als Heilig zyn) wel onaangeraakt weer toe; maar plunderde de Vorstelyke sterkte, en kreeg, na twee maanden belegs, ordre van zyn Vader, om met het Leger op te breken, aangezien 'er gebrek van noodige voorraad was. Hy deed dit, maar huwelykte zyn oudste Zoon, *Mobbammed*, dat is, de geprezene, alvorens aan 's Konings oudste Dogter, *Ullia Begum*, dat is, de verhevene Princes, met belofte van hem na zyn dood in 't Ryk als Koning te laten volgen, en dat hy haar nu 't Landschap *Rangire* mede ten huwelyk geven zou.

Ook dwong hy hem voortaan zyn zilver munt te veranderen, en op de eene zyde *Sjab Djibaan's* munt-merk te stem-pelen. Het moeizelykste egter van allen viel den Koning, dat *Eurangzeeb* bedongen had, dat hy *Emier Jemla* met zyn ganfch huisgezin, 't welk hy nog gevangen hield, nevens alle zyne goederen, troepen, en gescht, moest laten volgen, daar hy zig over den zelve anders zeer gevoelig dagt te wreeken. Naderhand kreeg de Koning van *Golconda* de *Carnatische* Landen weer onder zyn gebied.

Zedert dezen tyd leefden *Eurangzeeb*, Veld-Heer des Konings van *Golconda*, en *Emier Jemla*, voor zoo verre het uiterlyk scheen, als de grootste boezem-vrienden.

Mier Sumela, of anders Emier Jemla, beschreven.

Een Veld-Heer des Konings van *Golconda*.

A. 1654. vrienden, doende hem en zyn Vader groote dienften, gelyk hy ook niet lang daar na Bider, een der fterkfte plaatfen van Vifiapoer, innam.

Hy maakte zyn Hof wonderlyk by *Sjah Djibaan*, door 't fchenken van een grooten diamant, die toen in dat Ryk nog geen weerga had; en zettede, zeer verbitterd op den Koning van Golconda, dien ouden Vorft, en ook *Eurangzeeb*, fterk aan, om dien Koning volkomen onder zyn magt te brengen.

Sjah Djibaan vond het niet goed, maar belafte hem na Decan met een Leger te gaan, en daar na *Kaliane*, een fterkte van den Koning van Vifiapoer, te be-

legren.

Dara Sjekoeh, die voor *Eurangzeeb*, A. 1654. en nog meer voor zyne verbintenis met En nader- dezen *Emier*, anders gemeenelyk de *Nabab*, of *Nawaab*, genaamd, bekommerd hand van *Sjah Djibaan*. was, bragt hier tegen in, dat hy wel lyden mogt, dat de *Nabab* ging, dog dat de ftatkunde vercifchte, dat hy zyn Vrouwen, Zoon *Mobhammed*, *Emier Chan*, en verder huisgezin, daar aan 't Hof liet. *Emier Jemla* wilde op die voorwaarde niet gaan, en *Sjah Djibaan* had zeer groote moeite, om hem dit te doen overftappen, onder belofte, dat hy hem de zelve binnen korte tyd zou doen volgen.

RAUKENARA BEGOEM

Emier Jemla vertrok dan op die belofte; dog zag ook in het vervolg, dat 'er van die belofte niets quam, en dat men hem voor *Kaliane* maar betyen liet, zonder hem het noodige tot die verovering toe te zenden, om hem, dien men ten Hove vreesde, weer-werk te geven, en zyn verdere vereeniging met *Eurangzeeb* te ftremmen.

Zoo lang als *Sjah Djibaan* gezond was, hield hy, fteunende op zyn machtig leger, 't geen geduurig te veld was, al zyn Zoonen in toom, zonder dat iemand iets

tegen hem in 't werk ftellen dorft, maar zoo ras wierd hy niet ziek, of hem volgde de goddelyke wraak op de hielen, en hy wierd, onder verfcheide voorwendingen, van al zyn Zoonen te gelyk, ontrent vyf jaaren aan een, beoorlogd op een tyd, dat hy op zyn zaken, om zyn ziekte, geen ordre ftellen kon, waar mede zyn Ryk ook een einde nam, hoewel hy noch eenige jaaren daar na leefde.

Men zag dit klaar A. 1654, wanneer hem, van *Asmeer* komende, een fware ziekte overviel. De Zoonen, dit hoorende, en

Opftand van *Sjah Djibaan's* Zoonen ic. A. 1654.

A. 1654. ieder de Kroon voor zig zelve zoeken-
de, vergaderden niet alleen hunne
troepen, gelyk zy die, en ieder zyn aan-
hangers onder de Hovelingen, al lang
op hun hand hadden, maar quamen ook
openbaar met de zelve te veld, hoewel
ieder onder een byzonder voorwendzel.

Sjah Soufa afgebeeld. De eerste, die met zyn Leger te voor-
schyn quam, was Sulthaan *Soufa*,
of de tweede Zoon, voorgevende,
dat *Sjab Djibaan* al dood, *Dara*
Sjekoeh de kroon onwaardig, en hy
derhalven de naaste daar toe was. Wy

beelden dien Prins na het leven af by de A. 1654.
letter C.

Eurangzeeb hield zig in 't openbaar Lief, en
stiel, terwyl hy zig heimelyk by zyne
vrienden sterk en bemind maakte. <sup>veinzing
van Eu-
rangzeeb.</sup>

Hy ontbood *Moraad Beg*, zyn jongsten
Broeder, op zekere plaats stiel by zig, zei
tegen hem, dat hun Vader niet dood was,
maar van hun oudsten Broeder gevangen
gehouden wierd, en dat het om wraak
tot God riep, zulks te dulden; hoewel
hy geloofde, dat *Sjab Djibaan* niet lang
leven, en dit besterven zou.

N.° A.A.A. zie op Pag. 265.

N.° D.

THE SHAH DARA

MORAADE BEG OF MORAADE BEEG.
Vre de Soen van SHAH DJIBBAAN

Hy voegde hier by, dat *Dara Sjekoeh*
een Kafir, *Sjab Soufa* een Ketzer, of
van 't Periaansch Moorsch geloove, en
dierhalven, dat geen van beide waardig
zynde zoo groot Ryk te bestieren, nie-
mand dan hy (*Moraad Beg*) tot de kroon
gerechtigd was, aangezien hy die voor
zig zelve niet begeerde, en maar als een
Fakier, of Bedel-Munnik, zyn leven in
stielheit ten einde te brengen, dog, om
de gerechtigheit van zyn zaak, en voor
't welwezen van 't Ryk, al, 't geen hy
had, voor zyn Broeders recht opzetten
wilde, om hem tegen beide deze Broe-
ders de kroon te helpen winnen, en
zig dan geheel en al aan zyn Godsdienst
over te geven, en op de staat van zyn

ziel te denken, welk zeggen hy met
een geschenk van honderd duizend Ro-
pyen aan *Moraad Beg* verzegelde. Hier
mede wiegde hy hem, en vele van zyne
vrienden, voor een langen tyd in slaap,
terwyl *Sjab Soufa* de gordyn van dit too-
neel begon op te schuiven.

Eurangzeeb trok zyn Leger, onder de
naam dat het voor *Moraad Beg* was, by ^{Zig voor}
een, en gaf in 't eerst voor, dat zy na ^{Moraad}
Agra trekken wilden, om hunnen Va- ^{Beg ver-}
klarende. ^{klarende.}
der, die *Dara Sjekoeh* zoo schendig in
zyn ziekte gevangen hield, te verlossen,
een daad, die ieder ten hemel toe prees.
Dezen *Moraad ul Beg* beelden wy af by
de letter D.

Ondertusschen zond hy zynen oudsten
Zoon,

A. 1654. Zoon, Sulthaan Mohammed, zeer ftil na Kaliane, om den *Nabab, Emier Jemla*, te verzoeken dat beleg te verlaten, en met zyn troepen hem te komen verfterken, om zynen gevangen Vader uit handen van *Dara Sjekoeb*, dien ontaarden, te verlossen.

De *Nabab* gaf den jongen Prins tot antwoord, dat hy dit niet dorft beftaan, (hoewel zyn hart geheel en al voor *Eurangzeeb* was) om dat zyn Vrouw, en Kinderen, welke *Dara Sjekoeb* nog gevangen hield, dan aanftonds itonden gedood te werden, en dat hy hem dierhalven by zyn Vader tot een beter tyd voor als nog verontfchuldigen, maar ondertuffchen, zoo ras hy maar eenige hope tot vryheit voor zyn huisgezin zag, hem van zyn opregte genegenheit verzekeren wilde.

De jonge Prins, in die verontfchuldiging veel billykheit vindende, liet zig daar mede afzetten; maar *Eurangzeeb*, hier mede niet te vrede, zond 'er zyn tweeden Zoon, *Sulthaan Mazum*, na toe, die hem bewoog, om, na 't veroveren van Kaliane, hem met zyn magt te komen byspringen; waar over Sulthaan Mohammed den *Nabab* altyd met een dwars oog aangezien heeft, vermits hy op zyn verzoek niet afgekomen was.

Hy wierd van *Eurangzeeb* in 't eerft te *Doltabat* zeer minnelyk ontfangen, ja niet dan *Mier Baba*, en *Baba-Gi*, dat is, zyn Vader den Hertog, en Heer Vader, genaamd; maar het duurde niet lang, of hy floeg hem in 't midden van al deze vlejeryen op een tyd voor, of 't niet het zekerfte voor zyn ganfch huisgezin was (tegen 't welk *Dara Sjekoeb* anders fchrikkelyk woeden zou) dat hy zig van hem, als 't ware, gevangen nemen liet, om *Dara Sjekoeb* dus te blindhokken, en hem allen fchyn, van dat hy hem hielp, te benemen, ter tyd toe, dat hy, blyvende huine vriendfchap de zelve, met hun beider troepen *Dara Sjekoeb* overwonen, en zyn huisgezin uit zyn hand verlost zou hebben.

De looze *Nabab*, die wel zag, waar hy heen wilde, en die ook wel rieken kon, dat hy dog al gevangen was, zei, van twee quaden 't befte kiezende, dat hem dit zeer wel dagt uitgevonden; 't geen egter geenzins belerte, dat *Dara Sjekoeb*, die dit voor geen rein werk hield, razende en vloekende op den *Nabab*, dit op zyn ganfch huisgezin wreeken, zyn Zoon ombrengen, en zyn Vrouw en Dogters in 't openbaar op de Meydaan, of Bazar, van 't oolykfte uifchot wilde laten verkragten; maar *Sjab Djibaan* nog grooter gevaar hier in zien-
de, zette hem ter neder.

Ondertuffchen had *Moraad Beg* zig met

zynen aanhang niet alleen meester van de Provincie Guzeratte gemaakt, maar zakte met zyn Leger ook af, om met dat van *Eurangzeeb* te vereenigen.

'Ten Hoof maakte men egter de meefte toebereidzelen, om eerst *Sjab Soufa*, die met zyn Leger het naalte by was, tegen te gaan.

Daar waren 'er, die meenden, dat 't *Sjab Djibaan* beft zou geweest zyn, dat *Sjab Djibaan*, die nu aan de beter hand, en weder in staat was, zig maar in het Leger vertoonde, en dat *Sjab Soufa*, hem in 't leven geziende, het niet in zyn gedagten zou hebben durven nemen, om te naderen, of iet verder uit te voeren; en *Sjab Djibaan* zelf was daar toe ook wel genegen; maar *Dara Sjekoeb* rade dit zyn Vader volkomen af, en men vond eindelyk beft, *Soleiman Sjekoeb*, den oudften Zoon van Sulthaan *Dara Sjekoeb*, een Prins van vyfentwintig jaren, met een Leger tegen *Sjab Soufa* te zenden, hem den *Raja Jeffeingué*, een zeer voorzigtig Vorft, by te voegen, en hem te belaiten een veldflag, zoo lang als 't mogelyk was, te ontwyken.

Men nam dit aan, en hy trok hem tot by Halabas tegen; maar die jonge Prins quam zoo ras niet in zyn gezigt, of leverde hem, zonder na dien eens te luifteren, flag, en dreef hem op de vlugt.

Dit deed zig byzonder wel op; maar ondertuffchen naderde *Eurangzeeb* ook met zyn Broeder *Moraad Beg*, en hun vereenigd Leger, allenskens na Agra. Men zond hem voor eerst den *Raja Jeffeingué* met eenige troepen tegen; dog hy wierd in de vlugt geflagen, zoo dat hy zig genoodzaakt vond met zeer weinigen van de zynen, om zyn leven te bergen, na een van zyn veftingen, daar zyn Gemalin op was, fchandelyk te vlugten.

De Vorftin, na den aard der Inlanders, een zeer moedige Vrouw, en trots op haaren beroemden Vader, den *Radja Rana*, die haar altyd indrukszelen van dapperheit en edelmoedigheid gegeven had, kon den hoon, die haar Gemaal, haar en haar Geflagt, hier mede aandeed, niet ongewroken verzwelgen. Zy zag hem wel te poft komen aanvlugten, maar gebood aanftonds de poort van de vefting hem voor den neus te doen fluiten.

Hy gebood zyn volk de Poort, als hy 'er voorquam, te openen; dog kreeg tot antwoord, dat de Vorftin belait had, de Poort te fluiten, en die, tot nader laft, niet te openen, en dat, als men haar zeide, dat de Vorft zelf voor de Poort was, zy dat niet gelooven wilde, alzo haar Gemaal niet gewoon was te

A. 1654. vlugten, maar liever zou sterven als een schandelyken naam na te laten, en dat de Dogter van den grooten *Radja Rana* haar geflacht noit die schande aan doen wilde, om de Poort voor een verrader, en verlater van 't Leger van zyn Vorst, te openen.

Rana Dewa's afbeekding.

Deze moedige Vorstin, *Rana Dewa*, beelden wy by de letter M. hier na 't leven af, zoo als zy in 't midden van hare twee liefste vriendinnen, van welke haar de ene (alzo zy van 't wasschen quam) een kopje versterkende vogt aanbied, en de andre haar vriendelyk by den arm vat, op een Vorstelyk tapyt onder een zeer fraaije tent, met hare goude pinang-does en goud spuw-potje ontrent zich, en eenige vogt-potjes in 't verschiet ziet, terwyl een van hare Staatjuffers met een Paauwenstaart op haar schouder agter haar staat, om haar volgens de Oosterfche wyze, te verkoelen, en een andre bezigt is om oopen Hindoestanspeeltuig voor haar te speelen.

Naderhand wierd deze te veel opgiftende Vorstin door tusschenspraak van haar Moeder nedergezet, en bewogen haaren Gemaal deze lafhartigheit te vergeven, verziende hem van nieuwe troepen, onder belofte van het vorige te zullen verbeteren, waar op hy weer na het Leger van *Dara Sjekoeb* trok, die zig, tegen alle raad van zyn vrienden, en zelf ook van zyn Vader, vast klaar maakte om tegen *Eurangzeeb*, en *Moraad Beg*, te slaan.

Dara Sjekoeb, trekt op tegen Moraad Beg, en Eurangzeeb.

Hy trok dan tegen de uitdrukkelijke last van zyn Vader heen, die hem verbod, van oit weer onder zyn oogen te komen, indien hy de slag verloor; ja hy bood zich aan, om by *Eurangzeeb* zelf te gaan, en hem te toonen, dat hy al zoo weinig zyn Zoons gevangen (gelyk men voorgaf) als dood, was; maar alles mogt by den onverzettelijken, en waanwyzen, *Dara Sjekoeb* niet helpen, alzo hy meende, dat niets wel kon uitgevoerd werden, zoo 't uit zyn eigen brein niet voortgekomen, of door hem zelf niet verrigt was.

Hy werd gevangen.

Daar op begon men den slag by *Samongeer*, vyf mylen van *Agra*, zeer verwoed aan weerzyden, maar met zulken geluk voor *Dara Sjekoeb*, dat hy *Eurangzeeb* niet alleen in 't uiterste gevaar bracht van alles te verliezen; maar ook *Moraad Beg*, na dat hy door den *Raja*, *Ramsinghe Roetle*, gequett was, by na gevangen kreeg: want men was al bezig met de riemen van zyn Olifant, waar op hy met zyn Zoontje, van 7 a 8 jaren, zat, af te snyden, en 't was buiten alle tegenspraak met hem gedaan, en de zegen volkomen aan *Dara Sjekoeb's* zyde geweest, by aldien hy niet schelmagtig door *Kalil Ullab Chan*, (die zich

ook aan *Sjab Djihaan* over zyn Vrouw, die hy misbruikte, en waar over hy hem noch bespottte, wrecken wilde,) was verraden geworden, door hem te raden, dat hy, aangezien de overwinning volkomen aan zyn zyde was, dog maar van zynen Olifant afkomen, en dat hy nevens hem den vyand verder te paard vervolgen, en *Eurangzeeb*, nevens *Moraad Beg*, hem gevangen leveren zou.

Hy was zoo dwaas, dat hy dit geloofde, en van zyn moedigen Ceylonschen Olifant af quam, en dit was oorzaak, dat zyn volk, hem niet meer op zynen Olifant ziende, en meenende, dat hy al dood of gevangen was, met ganfche troepen na *Eurangzeeb* overliep.

Hy zag het wel, toen het te laat, en *Kalil Ullab Chan*, na welken hy zoeken deed, het al ontvlugt was; maar te gelyk vernam hy ook met de uiterste droefheit, dat hy de volle nederlaag, en *Eurangzeeb* een volkomen overwinning kreeg, te meer, alzo die schelm, *Kalil Ullab Chan*, met 30000 Mogolders, waar mede hy het goede werk in de linkervleugel maar aangezien had, ook aantonds *Eurangzeeb* toegevallen was.

Hy ontving dien verrader (hoewel hy hem in zyn hert verfoeide) zeer beleefd; maar wees hem na *Moraad Beg*, als Veld-Heer van 't Leger, niet willende verder, dan voor zyn Broeders goede raadsman, en geenzins voor een, die eenig deel in 't bestier had, aangezien zyn, om zyn rol volmaakt wel uit te speelen.

Dara Sjekoeb, zoo deerlyk geflagen, vlugtte na *Agra*, maar dort onder zyn Vaders oogen niet komen; hoewel die noch groot medelyden met zyn staat had, hoorende, hoe gelukkig hy in 't eerst gestreden, maar hoe schendig hy misleid, en verraden was; waarom hy hem ten eersten ook zoo veel onderstand deed, als hem mogelyk was, en hem twee Olifanten met goude ropyen beladen, toezond; maar zoo geheim niet, of *Eurangzeeb* quam 'er, door de *Princes Rakenara Begum*, agter.

Enige dagen na dit gevegt quam *Eurangzeeb* met zyn overwinnend Leger na *Agra*, zond zyn oudsten Zoon 'er met eenig volk in, deed de vesting, waar in de Vader was, opeiffchen, en kreeg die in zyn geweld, houdende *Sjab Djehaan*, die in 't eerst de sleutels niet geven wilde, en ondertusschen aan dezen *Sulthaan Mohammed* zeer groote aanbiedingen, en beloften deed, met zyn ganfch hofgezin zoo naauw bezet, dat hy eindelyk de sleutels aan hem, vermits hy nergens na luiteren wilde, overgaf, die hem, en *Begum Sabeb*, uit last van zyn Vader ten eersten deed opluften, en zeer naauw ge-

A. 1654. En Sjah
Djihaan,
nevens
Begum
Salieb,
gevangen.

vangen houden in een thuin, zeggende: *gaat daar in met uwe Vrouwen, en geef het Ryk aan uw Zoon over: want gy zyt te oud, om te regeren, en doed het Ryk maar schande aan.*

Dit was zeer smertelyk voor den ouden Vorst, maar daar by quam nog een zeer trotse brief van *Eurangzeeb*, waar in hy hem zeer bitter verweet, dat hy twee Olifanten met goude ropyen aan *Dara Sjekoeb*, die hem zoo lang gevangen gehouden had, gezonden, en tegen beide zyn Zoonen, die hun leven voor zyne vryheit zoo edelmoedig waagden, met de uiterste onredelykheit ondersteund had; maar dat hy nu wel zorg dragen zou, dat hy hem niet weer onderstand deed, dat egter zyn voornemen niet was, zyn Vader gevangen te houden, hoe ontwaard hy zig ook tegen zyne regt toegenege Kinderen gedragen had, maar alleen *Dara Sjekoeb* te betrugelen, en over zyn vuil bedryf, te straffen, endan zynen Vader weer in volle vryheit, met overgave van de sleutels dezer vesting, en in 't volle bestier des Ryks te herstellen. Deftige woorden; maar waar van hy 'er geen een dagt na te komen.

Ook erkende *Sjah Djihaan* Gods zichtbare hand hier in, ziende dat zynen Zoon hem nu even zoo handelde gelyk hy zyn Vader gedaan had.

Ondertusschen vervolgde *Eurangzeeb* met *Moraad Beg* den vlugtenden *Dara Sjekoeb*, hoewel het voor *Moraad Beg* vry beter geweest was, dat hy den raad van zyn vrienden gevolgd, en, zyn verblyf met eenige troepen te Delli of tot Agra houdende, *Eurangzeeb*, maar alleen met het vervolgen van den Prins *Dara* laten begaan had; want daar waren 'er, die zyn val uit *Eurangzeeb's* al te groote beleefdheden klaar voorzien konden, en voorspelden; onder welke *Sjah Abaas*, een zynner Gelubden, de voornameste was, maar hy ging, tegen al hun waarschuwing aan, egter met hem mede; zeggende, dat het onmogelyk was, dat een Man, geheel en al aan zyn Godsdiens overgegeven, en die hem zyn trouw zoo dier op den Coraan gezworen had, hem zoo trouwloos zou kunnen bedriegen.

Zyn geveinsde handel met Moraad Beg.

Op zekere dag nogtans, dat *Eurangzeeb* een maalyd aangeregt, en hem daar op verzocht had, zag hy, tot zyn droefheit, 'er bewyzen af, die den eersten grond tot zyn verderf gelegd hebben.

Hy wierd van verscheide van zyn trouwste vrienden gewaarschouwd, om dien dag 'er niet te gaan; maar hy was door zyn Broeder betooverd, verzoet op den drank, en niet gewoon zulke vermaaken uit te stellen. Hy quam 'er dan, en wierd van den doortrapten *Eurangzeeb*

zeer mincklyk ontfangen, die, na den cten al zyn zaken by zyn vrienden wel besteld hebbende, zich wat ter zyden begaf om *Moraad ul Beg* wat meer vryheit te geven, om met eenige oversten van 't Heir eens wakker van zyne keurlyke Sjjraafer wynten te drinken.

Hy dronk zich, volgens zyn gewoonte, ook zoo vol, dat hy op de grond in zyn vuiligheit lag te wentelen.

Eurangzeeb, die niet anders, als zulk een gelogenheit, gezogt, en last gelaten had, hem, wanneer *Moraad ul Beg* smoor dronken was, te waarschuwen, quam aanstonds binnen, sloeg een gat in de lugt, dat de Prins, zyn Broeder, daar zoo dronken tegen de grond lag; en belastte zyn Dienaars te vertrekken, om hem quansuis te laten rusten; maar 't was om hem voor eerst van zyn geweer te berooven.

Toen maakte *Eurangzeeb* hem zeer onzagt, stootende met den voet op zyn lyf, wakker, waar op *Moraad ul Beg*, al geuwend, de oogen opende, om te zien, wie hem dit deed, maar *Eurangzeeb* smauwde hem met een bisfe, en zeer ernstige tronie deze woorden toe:

Wat schande is dit voor een Mohamme- Dien hy als een dronkaard gevangen nemen doed.
daan, en Rechtgeloovige? wat past dit een Man, die 't wolk als Koning bestieren zal? wat zal men van u, en wat van my, die dit dulde, zeggen? dat men dien onwaardigen, op dat hy geen erger sporeloosheden begae, aanstonds handen en voeten binde, en hem uit mys gezicht brenge, ter tydt toe, dat hy zyn dronkenschap zal uitgeslapan hebben.

Fluks waren 'er al by de hand, die hem de boeijen om handen en voeten sloeten, 't welk van eenige van zyn volk vernomen zynde, wilden die dat komen beletten; dog een van *Eurangzeeb's* Oversten wist deze lieden neder te zetten, eerst met goede woorden, en daar na met zulke dreigementen, dat zy niet graden vonden eenige beweging meer te maken, zoo dat zy genoodzaakt waren te vertrekken, en den verderen uitslag af te wagten.

Dit gaf in 't Leger wel eenige opschudding; dog hy wist, door groote geschenken, en geen minder beloften, op al de Oversten des Legers, en voor al op *Sjah Hest-Chan*, zynen Oom, geslagen vyand van den Prins *Dara Sjekoeb*, zoo veel uit te werken, dat zy, wel ziende waar hy heen wilde, al zyn doen goedkeurden, hoewel hy 't in 't eerst den naam maar gaf, dat men *Moraad ul Beg*, om dat hy niet alleen dronken, maar ook zoo dol in zyn dronkenschap was, dat hy niemand, ja hem zelf niet ontzien had te schelden, en ider aan te randen, noodzakelyk had moeten vast-

A. 1654. sluiten, om ongemakken voor te komen.

Het aanbreeken van den volgenden dag gaf egter geen verandering in *Moraad ul Beg's* staat, maar wel in de herten der Oversten, die hy, door 't verhoogen van hunne soldyen, zoo vast op zyn zyde gekregen had, dat 'er van *Moraad ul Beg's* gevankenis niet meer gerept, nog om zyn vryheid gesproken wierd, alzoo hy tot dien einde niet in de boeijen gefloten was. Daar was een van zyne Dienaars, die wel groote beweging voor hem maakte, maar het kon niet helpen, aangezien hy geen onderstand van eenige lieden van vermogen had, waar door al zyn iver voor zynen Heer, dien hy genoeg gewaarichouwd had, van zelf verflaaude. Hy wierd nog op dezen zelven dag in een Embari (of Olifants-huisje der Vrouwen) na Delli gevoerd, en in de Vesting Silimgeer gezet.

Vervolg'd
Dara Sjekoch.
Eurangzeeb, nu alleen Opperbevelhebber van 't Leger, vervolgde *Dara Sjekoeb* met groote dagreizen, die eerst na Lahor, daarna na Multan, vlugtte, doch het daar niet lang houden kon; waar op hy na Tatabakar, een vesting midden in den Indus, wel versterkt, en daar een vertrouwd vriend als Bevelhebber gelaten te hebben, zig schielyk na Hamed Abad begaf, daar hy van den bestierder dier Stad, *Navaze Chan*, met welkers Dogter *Eurangzeeb* getrouwd was, zeer wel ontfangen, en zoodanig gehandeld wierd, dat *Dara Sjekoeb* zich volkomen op hem vertrouwde.

Eurangzeeb, die niet wift, waar hy zoo schielyk na toe gevloeden was, en nog minder dagt, hem daar te moeten zoeken, kreeg 'er egter ten eersten kennis af, met een naauwkeurig berigt van zynen staat, waar in hy in 't eerst best oordeelde hem te vervolgen, by welk geval hy byna een gevangen van *Jesseingue* wierd, dog dezen dans door een list en zyn minnelyke aanspraak ontfnap zynde, vond hy nu goed, hem enigen tyd daar te laten, aangezien *Sjab Soufa* met zyn Leger by Halabas al over den Ganges getrokken, en het raadzaamste was, hem eerst te sluiten, en uit het veld te slaan, om dan daar na *Dara Sjekoeb* weer op te zoeken.

Op dezen tyd liet hy ook den *Nabab* by zig komen, alzoo hy hem zyn Vrouwen en verder Huisgezin, weer toegezonden, en hy nu geen reden had, om hem langer gevangen te houden, behalven dat hy dien grooten krygsman nu met veel meer nuttigheit in zyn Leger, dan in de gevankenis te Doltabad, gebruiken kon.

En Sulthân Soufa.
Zy trokken dan beide na *Sjab Soufa*, maar vonden hem zoo vast begraven, dat zy 'er niet aan rieken dorsten. In

regendeel begon hy in zyn eigen Leger A. 1654. een groote verslagenheit te merken, en stond verbaait, als hy hoorde, dat *Raja Jesseingue*, dien hy voor een van zyn beste vrienden hield, afgevallen was, en zyn agterhoede geslagen, en zyn schatkist reeds aangedaan had; onder welk troebel water *Sjab Soufa*, die 'er kennis af had, aanstonds visschende, te rade geworden was, hem met al zyn magt aan te tasten, 't geen hem zoo wel gelukte, dat de Karnak van *Eurangzeeb's* Olifant met een pyl doodelyk getroffen, en hy genoodzaakt wierd dien zelf te menen.

Doch eer hy een ander in de plaats Dog raakt kreeg, raakte hy nog in grooter gevaar, zels in vermits zyn Olifant, hier af verschrikt, gevaar.

begon agter uit te deinzen, waarom *Eurangzeeb* zich al gefchikt had, om van den zelven uit zyn Huisjeat te komen, 't welk, zoo hy 't gedaan had, hem de neerlang zou hebben veroorzaakt, maar *Emier Jemla* toonde toen, dat hy een Held, en ook zyn vriend was, hem luid-keels toeroepende, dat hy het na Dekan wenden zou. Dit alles zou hem egter niet gered, en nog minder de overwinning, in handen gegeven hebben, by aldien *Sjab Soufa*, even als *Dara Sjekoeb*, door Hy overden verrader *Kalil Ullah Chan*, niet door wint Sjah eenen *Allah Verdi-Chan*, een van zyn Soufa-voornaamste Oversten, mede zeer schendig misleid was. Deze riep hem opentlyk 't Mobareck, of geluk met de overwinning, toe, biddende hem, om maar van zynen Olifant af te komen, en zig niet langer te wagen, alzoo hy nu reeds Koning van Indiën was. Hy, die zig aan zynen Broeder had behooren te spiegelen, was zoo onbedagt, dat hy af quam, waar door *Eurangzeeb*, die anders nog in 't uiterste gevaar was, aanstonds een groot getal van *Sjab Soufa's* Oversten met hun volk, meenende dat hy dood was, tot hem zag overkomen, met verzoek om in genade aangecomnen te werden.

Het verdre van *Sjab Soufa's* Leger nam herwaards en derwaards de vlugt, en wierd zoo deerlyk geslagen, dat het een groot geluk voor hem was, dat hy niet gevangen wierd.

In Agra nogtans wift men niet beter, Verkeer- of *Eurangzeeb*, en de *Nabab* ('t geen ook de tyding zeer waarschynelyk was) waren gevangen van gen, en de zege geheel en al aan *Sjab Soufa's* zyde, zoo dat *Sjab Heft-Chan*, *Eurangzeeb's* Stadvoogd te Agra, al gereed gestaan had, om, by vervolg van die tyding, zich te vergeven, om niet levend in 's vyands handen te vallen; maar zyn Wyven hadden 't hem nog belet, te meer, alzoo men *Raja Jesseingue* had zien komen vlugten na Agra, om verder na zyn Land te trekken, die, zoo

A. 1654. zoo hy in die eerste ontsteltenis gewild had, zeer ligt *Sjab Djibaans* vryheit zou hebben konnen bewerken, en *Agra* zelf innemen; maar al te wel wetende, hoe het in 't Leger gesteld was, en *Eurangzeeb's* uiterste woede over het trouwloos aantasten van zynen schat, daar hy een goede pluk uit gehaald had, vreezende, pakte hy zig ten eersten voort.

Eurangzeeb, nu zoo grooten bewys van de *Nabab's* trouw in zyn uitersten nood gezien, en een groot deel van deze overwinning hem dank te weten hebbende, beloofde hem, zoo ras hy meeter van alles, en den Oorlog ten einde was, dat hy hem *Mier ul Omrab*, dat is, eerste Dienaar van Staat, maken, hem de Landvoogdye van *Bengale*, en, na zyn dood, beide die ampten, ook aan zyn Zoon, *Emier Mobbammed Chan*, geven zoude, zynde de grootste cerampten, met welke hy zyn dienten beloonen kon. Ook voerde hy nadien tyd den titel van *Chan Channaan*, dat is, Hertog der Hertogen, gelyk hy zoo dikwils in de brieven der *E. Maatschappij* my voorgekomen is.

Daar op zond hy hem, in gezelschap van zyn eigen Zoon, *Sultbaan Mobbammed*, dien hy ook groote beloften deed, om *Sjab Soufa* te vervolgen; doch hield, om van hare trouw wat meer verzekerd te zyn, *Emier Soemla's* Zoon, en de *Prins Mobbammeds Gemalin*, tot zyn troost, en gezelschap (zoo hy het noemde) te *Agra* by zich.

De *Prins Sjab Soufa* vlugte zeer haastig na *Bengale*, maar vreezende door den *Nabab*, die hem op de hielen volgde, afgesneden te zullen werden, begaf hy zich na *Pattana*, en *Mongeer*, denkende dan hem genoeg te zullen ontwyken; maar hy hoorde, dat *Emier Jemla*, en de *Prins* hooger op met groote dagreizen, zelt door de Landen der *Berg-Koninkjens*, doorbraken, 't geen hem ten eersten besluiten deed, van al zyne sterkten in *Bengale* af te zien, en maar na *Ragamahal*, (anders ook *Ragimahol* genaamd) te vluchten. Hier door sneed hy den *Nabab* eenige dagreizen af, rakende ondertusschen wel eenigzins in staat om hem af te wachten, maar daar na liep hem alles tegen.

Hy hield het daar noch wel eenige dagen uit, maar was genoodzaakt op zekere nacht zeerschielyk, met verlaten van alles, de vlucht te nemen, en zou zekerlyk in des *Nabab's* handen gevallen zyn, zoo de duisternis, en een zware regen, hem niet behouden, en de *Nabab* niet ten deele belet, en ten deele bevreesd gemaakt hadden, om hem te vervolgen, wanneer die groote schat van *Geften*, en *Geld*, die hem nagezonden was, ook zekerlyk prys zou geweest

zyn; waar tegen hy nu door de zwaar gevallen regen zeker was, om dat die de wegen onbruikbaar gemaakt had.

Hier by quam nog, tot 's *Princen* geluk, dat *Sultbaan Mobbammed* alleen 't opperbevel over zyn Vaders Legers voerde, en niet alleen na des *Nabab's* goede raad niet luisterden, maar hem ook door opgeblazenheit zeer verachtelyk handelde, zich ook beroemende, dat *Eurangzeeb* niemand, dan hem, de kroon dank te weten had, al het welke tusschen die twee groote oneenigheid baarde, behalven dat de *Prins*, uit vreeze voor zyn Vader, die van alles net berigt kreeg, kort 'er aan de vlugt na *Sjab Soufa* nam. Hy werd daar uiterlyk wel ontfangen, en zwoer hem trouw; maar egter vond hy 'er dat vrouwen niet, nog wierd met zulken openhartigheid, als hy zich verbeeld had, behandeld, alzo die *Prins* hem maar op en neer gaan liet, zonder hem eenig bevel in zyn Leger te geven, voornamelyk, om dat hy liet voor een streek van *Eurangzeeb*, of van den *Nabab* hield, dat hy by hem overgekomen was, schoon hy zei, den toorn van zyn Vader te vreezen.

Hier over was de jonge *Prins* heimelyk misnoegd, nam zyn slag waar, om eenigen tyd daar na weer na den *Nabab* te vlugten, en hem dit voor een krygstreek op te geven, als had hy maar voor gehad, den vlugtenden *Prins* te verstrikken; maar dat hem dit ontschoten, die te veel op zyn hoede geweest, en hy daarom, zoo ras hy konde, te rug gekomen was. De *Nabab* veinsde dit alles te gelooven, ontfing hem zeer wel, gaf egter van alles kennis aan *Eurangzeeb*, die een zeer minnelyken Brief aan dezen Zoon schreef, hem zeer over deze krygsluit pree, en veinsde alles, 't geen hy voorgegeven had, te gelooven.

Hy ontbood hem kort daar op na 't Hof, om met hem over een nieuwe onderneming te spreken; maar zoo ras was hy niet op weg, of hy liet hem gevangen nemen, in een *Embary* opsluiten, en na *Gualeor* voeren, om daar (even als zyn Oom *Moraad Beg*, die 'er met zyn Zoontje al eenigen tyd gezeten had) de dwaasheden van zyn jeugd te overwegen.

Na dat nu *Eurangzeeb's* grootste vrees voor *Sjab Soufa* geweken, behalven dat *Emier Jemla* hem op de hakken, en gelast was, hem wel waar te nemen, begon hy zyn gedagten te laten gaan, om *Dara Sjekoeb* weer aan te tasten, die van *Hhamed Abâd na Asmere*, een Stad 7 a 8 dagreizen van *Agra* gelegen, getrokken was, alwaar *Eurangzeeb* tegen hem floeg, en hem ook aanifonds met de uiterste verwerring op de vlugt dreef. De

A. 1654. Prins, *Dara Sjekoeb*, ontquam het met ontrent 2000 Man. Maar de verslagenheit, die 'er was, om in 't heetste van de zomer door zoo zandige weegen, en in die onverdragelyke hitte, van Asmere na Hhamed Abad (daar hy na toe wilde) te geraken, is onuitdrukkelyk, alzoohy alles gebrek had, schrikkelyk van de struikroovende Boeren geplaagd wierd, en veel van zyn volk, welke zy dood sloegen, of die afdroepen, verloor.

Hy quam egter, na veel ongemak, en zelf na 't uiterste gebrek geleden te hebben, op eene dag-reize na by Hhamed Abad; maar vond de bakens daar geheel verzet.

Uiterste
clenden
van dien
Prins.

Navaze Chan, de vorige Stads-voogd, welchen hy mede genomen had, was in de slag omgekomen, en ondertusschen door bestel van *Eurangzeeb* daar een andere in zyn plaats gesteld, die hem belastte niet nader te komen, zoo hy zich niet ongelukkiger maken wilde.

Dit bevel, van een minder aan den Kroon-Prins gedaan, bragt hem, en voor al zyne Vrouwen (die op deze togt ongemeen groot gebrek, voor al van drank, geleden hadden) in een uitnemende verslagenheit, om dat zy wisten, hoe weinig zy in staat waren, om dien togt te hervatten. *Nood brak hier de wet*, en 't was ook geen tyd om lang te dralen. Men trok dan by nacht weer zoo goed, en zoo ras men kon, voort. Vele moesten, door mangel van trek-offen, daar blyven, en ieder die maar kon, zorgde voor zich zelve. Zelf des Prinzen Arts, de Heer *Bernier*, kon hem niet volgen; om dat hy verscheide Offen, die 'er by neervielen, verloren, geen middel ter wereld aan de hand had, om weer andre te krygen, en met eenen, die hy noch voor zyn koofts had, niet voort raken kon. Dus zag hy dan zyn Heer, die hy eenige dagen in 't grootste levensgevaar, van ieder oogenblik vermoord te werden, gezelschap gehouden had, met veel droefheit alleen vertrekken, alzoohy de Prins hem geen Offen, Paarden, of eenig ander Last-dier, bestellen kon.

Dara Sjekoeb trok dan met 4 a 500 Ruiters (zoo was zyn smalle troep al verminderd) van daar weer na Tatabakar, een vesting, die hy aan een van zyn beste vrienden toevertrouwd had.

Hy quam 'er met 2 Olifanten, met goude en zilvere Ropyen beladen, na zeer veel moeite, dag en nacht weer door die zandwoestynen van elendig stuwende wegen voort reizende, zonder eenig goed drinkwater 'er te vinden, waar door hy weer veel volk, en ook eenige van zyn Vrouwen, meest alle door onverdragelyken dorst, en ongezond water, verloor.

Toen hy nu door 't quaatste was, en A. 1654. Tatabakar dagt te naderen, hoorde hy, Werd dat het door een van *Eurangzeeb's* Oversten, *Mier Baba* genaamd, belegerd; maar dat de Slots-voogd voor al zyn, listige beloften doof; doch te gelyk ook, dat het hem zelf niet geraden was nader aan Tatabakar te komen, om doorden vyand niet overrompeld te werden. Hy zakte dan na een Berg-Koninkje af, maar vond dien, na een kort verblyf, mede omgezet. Dierhalven nam hy zyn toevlugt by zekeren Berg-Koning, welchen hy tweemaal zyn leven geborgen, wanneer *Sjab Djibaa* besloten had, hem voor den Olifant te werpen.

Hy meende, dat die Vorst om deze twee diensten noch denken, en hem zekerlyk als een vriend ontfangen, en de hand bieden zou.

Zyn voornaamste Gemalin, en ook zyn Neefje, of Zoons Zoontje, *Sepe Sjekoeb*, geen vertrouwen op dien Vorst hebbende, rieden hem dit af; maar hy, gewoon zyn hoofd te volgen, trok echter, tot zyn ongeluk, na hem toe. Hy was 'er zoo ras niet gekomen, of die roover, niet anders gewoon, dan te moeskoppen, overviel hem op zekeren morgen, beroofde zyne Vrouwen van veel Juweelen, opende de lasten der beladene Dieren, nam den Prins en zyn verder huisgezin gevangen, bond hem, met een beul 'er achter, op een Olifant, met last van de Prins op 't minste teeken, dat hy hem geven zou, of op de minste beweging, die hy maakte, 't hoofd af te slaan.

Dus voerde hy den zelve na Tatabakar, en leverde hem daar over, aan *Mier Baba*, *Eurangzeeb's* Veldoverste, die hem, met dien verrader 'er by, na Lahor, (daar zyn voornaamste Gemalin, niet dan elende voor haar en haar huis te gemoet ziende, zich zelve vergaf) en van daar na Delli zond.

Eurangzeeb, hoorende, dat men met den Prins de Stad naderde, wierd 'er be raadslaagd, of men hem eerst door de Stad, dan of men hem maar stil na Gualoor voeren zou; doch men vond best hem door de Stad te leiden, 't geen niet op een prachtige Ceylonen Olifant met vergulde harnassen, of geborduude heerlyke dekkleeden, maar op een zeer leelyk afgeleefd beest, met oude gefcheurde prullen gedekt, en van een slegte stoel zonder gehemelte voorzien, geschiede.

De Prins zelf had geen peerle-snoer, of andre princelyke sieraden, maar een grof wit kartoen kleedje aan, en een slegten Tulbant van 't zelve stof op 't hoofd, hoedanig ook zyn Zoons Zoon, *Sepe Sjekoeb*, die men mede in die zegenpraal om-

A. 1654. omleide, uitgedoft was, en naaf hem op dien Olifant, met *Bhadoer Cban* achter zich, om op hem te paffen, zat.

Of dit van *Eurangzeeb* voorzichtig gedaan was, heeft zyn bedenken. Het is zeker, dat het graauw, dat noch groote liefde voor *Sjab Djibaan* had, zeer misnoegd was, over dat hy dien ouden Vorst zoo gevangen hield. Daar by quam zyn schendige Handel met zyn Broeder, *Moraad Beg*, en zyn Zoon de jongen Prins, *Mohammed*, die beiden op *Gualeor* noch opgeslooten zaten, over welke bedryven zy hem van de uiterste wreetheit beschuldigden, en voor een dwingeland uitfcholden.

Hochy van zyn Broeder ontfangen, en onthoofd wierd.

Hier by quam nu deze handeling met den Prins, *Dara Sjekoeb*, en zynen Neef, *Sepe Sjekoeb*, die by 't gemeene volk, en zelf ook onder de grooten, hunne vrienden hadden. Altoos dit fchouwfpel wierd niet zonder groote beweging en tranen

van vele, aangezien, te meer, alzoo men A. 1654. den verrader, den Berg-Koning *Gionkan*, even als of die zyn dingen wonder wel gedaan had, noch openbaar te Paard nevens hem ryden liet, die ook van verscheide Fakiers, en andre Ceestelyken, voor een verrader uitgefcholden, en met steenen geworpen wierd.

Men bracht eindelyk den Prins in zyn eigen Hof, *Heider Abad* genaamd, ook overwoog men ondertuffchen, hoe men met deze twee Princen handelen zou, en 't slot was *Dara Sjekoeb*, alzoo hy een Kafir was, om te brengen, en de jonge Prins, *Sepe Sjekoeb*, ook na *Gualeor* te voeren, om daar den Koninklyken drank, anders *Post* genaamd, te drinken, die of van *Bangue*, dat is, *Hennip*, of van mankebollen of slaapbollen-zap, gemaakt werd, en waar van zy allenskens uitteeren, en een zagten dood sterven.

52. DARA SJEKOER

c.c. SEPE SJEKOER, loons loon van DARA SJEKOER

Het eerste liet hy uitvoeren door eenen Nazir, een Slave, wel eer door *Sjab Djibaan* groot gemaakt, maar door *Dara Sjekoeb* zeer qualyk gehandeld, die met drie a vier andren na de plaats van hun verblyf ging, om zyn moed hier aan te koelen, en wraak van zyn geleden hoon te nemen.

Als zy aanquamen, vonden zy deze twee Princen bezig, om hun eigen kost te kooken, uit vreeze van vergeven te werden; maar, dit onverwacht gezelschap ziende, lieten zy alles varen, om, was het mogelyk, hun leven te verdedigen. Terwyl nu eenigen op den jongen Prins

A. 1654. Prins nanvielen, taftten de twee andren *Dara Sjekoeb* aan, en wicpen hem ter aarde, terwyl de Nafir zyn slag waar nam, om hem in eene reis het hoofd af te kappen. Men bragt het zo bebloed in een schotel by *Eurangzeeb*, die 't met zyn neusdoek en wat water afwischte, om te zien, of hy 't ook was.

Hy erkende het voor het hoofd van *Dara Sjekoeb*, begon te weenen, en be-lafte, dien ongelukkigen in het graf van *Homajom*, 't geen in oud Delli is, te be-graven.

Wy vertoonen dezen ongelukkigen Prins hier na 't leven zeer fraai afgemaald, op Z. Z., en zyn Zoons Zoon *Sepe Sjekoeb* op C. C.

Zyne Dochter, een zeer fraaije Prin-ces, werd in het Vrouwen-Timmer, doch naderhand by *Begum Saheb*, en *Sjah Djibaan*, op hun ernstig verzoek, be-sfeld, en *Sepe Sjekoeb*, zyn Zoons Zoon,

bracht men na Gualcor.

De verrader *Gionkan* werd door *Eur-angzeeb* heerlyk beloond, en weer na zyn Land gezonden, doch eer hy daar quam, in een Bosch om hals gebracht, buiten twyffel door beffel van *Eurang-zeeb*, die, hoe aangenaam en dientlig hem dit verraad was, den verrader egter veröcide, en aan alle andre verraders leerde, hoedanig het einde der gene is, die hun handen aan Vorsten, of hunne bloedverwanten, durven slaan.

Godloos werd die dappre Slots-voogd van Tatabakar gehandeld: want nadat men hem, door een ware, of afgeperste last van *Dara Sjekoeb*, tot het overgeven van de Vesting gebracht had, hield men hem de toegelane voorwaarden niet, en hy werd door bestelling van den Stads-voogd, *Kalil Ullab Chan*, zoo als hy in de Stad Lahor quam, in stukken ge-kapt.

A. 1654. Looen van den ver-ader, Raja Gionkan.

S E V E N D E H O O F T S T U K .

Eurangzeeb tragt ook Meester van Solciman Sjekoch te werden. Dien hy mede ge-vangen zet. Lijst van Eurangzeeb, om Sultbaan Moraad Beg van kant te helpen. De Prins, Moraad Beg, werd ook onthalt. Eurangzeeb's geveinsde handel met zyn Va-der. Noer ul Tadjoe afgebeeld, benevens Begoem Saheb. Hy dryft Sjah Soufa uit Bengale na Arrakan. Gevallen van dezen Prins aldaar. Zyn aanslag, tegen des Konings leven, mislukt. Zyn vlugt na Pegu, en zyn dood. Zyn Gemalin, en Kinde-ren, gevangen. Haar deelyk einde. Hhamed Mahal, en Noer Begoem afgebeeld. Eurangzeeb met zyn Vader beureddigd. Dood van Sjah Djibaan A. 1665. Eurang-zeeb XIIIde groote Mogol al zederd A. 1657. Zyne verzoening met de Princes, Begum Saheb. Bewys van Eurangzeeb's regeering van A. 1657 uit een Firmaan, of Gunst-Brief aan den Nederlandschen Gezant, A. 1662. Eurangzeeb's verdre handel met den Nabab, Emier Jemla, die den Koning van Assam slaat. De Nabab in zyn wasch-buis verbeeld met zyn Vrouwen. Emier Jemla's dood. Zyn nagelaten schat. Eurang-zeeb krygt moeite met Seva Gi. A. 1663. Dien wy hier na 't leven verbeelden, en die in de Provintie van Guzeratte alom stroopie. Hy trekt met een grooten buit af. Eurangzeeb beloofd Seva Gi vergiffenis. En de derde plaats onder de Kyksvorsten. Het welk hy aan-neemd. Laat zich in een korf met vrugten uit de Gevankenis dragen. Vergeeffche lijst van Eurangzeeb om Seva Gi weer aan 't Hof te krygen. Verdere Gevallen met Seva Gi, en zyn Nazaaten. Eurangzeeb veroverd Arrakan. Miffleid de Nederlanders, en Portugeezen. En brengt den Koning van Golconda geheel onder zich, A. 1687. Als mede den Koning van Vistapoer. En het verdere Ryk van Decan, en de Landen van Carnatica. Oorsprong der Nederlandsche moeijelykheden met den grooten Mogol zedert A. 1700. Door 't nemen van een Surats schip, door een Engelschen Roover. En egter op de Nederlanders zeer onregrvaardig gezogt. Verband-schrift in Suratte onze bedienden afgedwongen. Die in hunne Logie bezet worden. Dog een Moors schip nemen, waar in de Aalmoesnier van Eurangzeeb was. Op wiens verzoek, de Hollanders in Suratte gelar-gerd wierden. En dit onbillyk contract weer kregen. A. 1705. De Heer Six 'er weer na toe, groote schade voor de Nederlandsche Maatschappy. De Heer Grootenhuis 'er A. 1706 na toe gezonden. Zedert hadden wy daar rust, en ontzag.

Eurang-zeeb tragt ook mee-ster van Soleiman Sjekoch te werden.

Tot dus verre was *Eurangzeeb* het stuk aan dezen kant nu ten naa-ften by Meester, vermits 'er nu niemand van *Dara Sjekochs* huis, die hem hinderen kon, over was, dan alleen de Prins, *Salciman Sjakoch*, die met zyn Wyven, en Kinderen tot noch toe zig by het Berg-Koninkje van

Srenaguer, na welken hy op den raad van eenigen zyner hoofden, die hem daarna nog zelf plunderden, en een Olifant met goude roppen ontnamen, onthouden had. Hy liet dezen Vorst wel van verre onderlasten, en groote beloften doen, om hem dien Prins in handen te leveren; maar hy, die een gruwel van verraad had,

A. 1654.

had, sloeg dit edelmoedigaf, stout zyn- de op zyn ongenaakbaar gebergte, daar hem *Eurangzeeb* wel voor een tyd bezoeken quam, maar de Radja bespottte hem, wel wetende, dat hy met schande zou moeten opbreken, gelyk ook kort daar na geschiede.

Evenwel, hoe afkeerig deze Vorst 'er in 't eerst was, om den Prins over te leveren, wist men eindelyk door 't voffe- vel hem egter te bewegen, om het te beloven; maar de Prins, onder de hand gewaarfchouwd zynde, vlugtte na 't ge- bergte, en 't Land van Tibet, daar hy onderweg gequetst, en door den Zoon van dezen *Radja Serenaguer* gevangen ge- nomen wierd, die hem na *Delli* voeren liet, daar hy voor eerst op de vesting, *Selimgier*, geplaatst wierd.

Naderhand liet *Eurangzeeb* hem voor zig komen, alwaar hy, niet zonder tranen van velen, aanschouwd wierd, voor- namelyk van de grootste vrouwen van *Eurangzeeb*, die over den staat van dezen jongeling zeer bewogen waren.

Eurangzeeb zelf was eenigermaten 'er over onthutst, of ten minsten hy veinsde het, vertroostende hem, dat hy goede moed zou hebben, en dat hy hem wel handelen zou; dog wat zyn Vader aan- ging, dien had hy doen sterven, om dat hy een *Cafir*, en ongeloofige, was.

Hier op deed de Prins de gewoone groet, of eerbied van Staat aan den Vorst, bestaande in 't driemaal buigen van zyn handen zeer diep na de aarde, en dan die weer boven 't hoofd verheffende tot drie- maal toe, en verzogt met een edele vry- postigheid, dat, zoo hy sterven moest, men hem dog de *Poest* (of de afgeschrapp- te heul, of maan-kops-bollen, s'nagts in 't water geweekt, en die allenskens de dood veroorzaakten) niet wilde te drinken geven, alzoohy liever aanstonds de dood ondergaan wilde.

Dien hy mede ge- vangen zet.

Dit wierd hem van *Eurangzeeb* toege- zegt, en hy, na 't nog eens *Salammen*, of bewyzen van Eerbied, en 't beant- woorden van eenige vragen over dietwee *Olifanten* met goude, en zilvere *Ropyen*, hem in het trekken na *Serenaguer* ontnomen, daags 'er aan al mede na *Gualcor* gevoerd.

Nu begon *Eurangzeeb* om *Moraad Beg* te denken, en na middelen om te zien, hoe hy, onder schyn van regt, hem ook uit de wereld zou kunnen helpen, aan- gezien de straf wegens zyn dronkenschap in 't oog van velen reeds al te zwaar was, om zoo lang op *Gualcor* gevangen te zit- ten, zoo dat 'er al waren die begonnen te spreken, van om zyn verlossing te verzoeken.

Hy, veel zwaarigheid hier in ziende, kreeg een gewenscht middel, om zig van

IV. DEEL.

hem te ontslaan, aan de hand: want eenige Kinderen van eenen *Seyed* (of *Nabloedverwand* van den *Propheet* *Mohhammed*) welkers Vader, te *Hhamed* *Abad* woonende, door bevel van *Moraad Beg*, zonder iets misdaan te hebben, gedood was, quamen, door *Eurangzeeb* hier toe eerst aangezet, openbaar voor 't gerigt over de onrechtvaardige dood van hun- nen Vader klagen, en regt eischen.

Hy deed de zelve verschynden voor zy- nen Throon, in een vergadering, daar *Eurang- zeeb*, om *Sulthaan* *Moraad Beg* van kant te helpen.

Daar op liet hy hen wat ter zyden gaan, sprak ondertusschen met deze en gene Grooten, en vraagde of zy kennis aan deze lieden, of aan hunnen Vader, en van het voorval, hadden. Zy, die me- de van hem daar toe opgemaakt waren, en wel zagen, hoe hy het geerne had, zeiden ja, dat hun Vader een vermaarde *Seyed*, en zeer godvrugtig geweest, maar op zekerem tyd, zonder nogtans iet misdaan te hebben, door last van den Landvoogd, die dezen ongelukkigen in zyn dronkenschap ontmoette, ter neder- gefabeld was.

En wie is, zei hy, dat drunke beest geweest? De Omrahs, uit eer- bied, zwegen wat stil. *Zegt my, zei hy, wie doch het recht in dit Ryk zoo heeft durven krenken, en noch dus lang, zonder gestraft te zyn, in 't leven gebleven is? zy dorsten*, zeiden zy, *zyn naam niet noemen, alzoohy vreesden den Vorst te vertoornen.* Hy liet dan de Kinderen van den *Seyed* weer voor hem roepen, en vraagde hen door wiens last hun Vader gedood was. Zy gaven tot antwoord, dat *Moraad Beg*, 's *Vorsten Broeder*, noch *Landvoogd* daar zynde, hem had doen nederfabelen in booge dronkenschap. Myn Broeder, een *Mosli- maan*, een geloovige, heeft zich die, *Landvoogd* zynde, zoo dronken gedron- ken, en zulken onrechtvaardigheid aan eenen *Seyed* gepleegd, wie zou dan van hem vry blyven, zoo hy *Koning* was. Wat oordeeld gy *Heeren* en *Omrahs*, zei hy, van zulk een bedryf, ik wil, en begeer, dat gy, zonder eenige vreeze voor my, of zonder eenig inzicht voor mynen Broeder te hebben, deze lieden recht doen, en dat gy

K k

ook

A 1654. ook ongeveest, en zoo, als gy het eens voor God, en onzen Propheet, diens bloedverwant het was, zult denken te verantwoorden, het recht handhaven zult, op dat dit onnoozel vergooten bloed van zulk een Godvruchtig Man, en dat in, en door dronkenschap, zoo zeer van Mobammed in den Coraan verboden, niet op onze, en onze Nazaten kome. Zy zeiden: dat zulk een bedryf, na de Mahammedaanse Wet, dubbeld de dood verdiende, en dat zy dierhalven 's Vorsten Broeder, vermits de Vorst wilde dat zy die lieden regt zonden doen, daar van niet konden bevryden.

De Prins Moraad Beg, werd onthalt.

Hy preees hun vonnis, hing'er zyn zegel aan, en zei tegen de klagers, dat, aangezien zy Seyeds Kinderen waren, men hen de noodige bevelen mede geven zou, en dat zy na Gualoor ten eersten gaan konden, om dit vonnis aan hem zelf uit te voeren, en hem 't hoofd af te slaan, gelyk zy ook deden.

Dus was nu Eurangzeeb zeer gemakkelyk van twee Broeders ontslagen, die hem de Kroon hadden kunnen betwiften, en voor al van Dara Sjekoeb, dien hy gezegt had maar wat te zullen temmen, of straffen, over zyn baldadigheid aan zyn Vader, in hem zoo lang gevangen te houden, bewezen, om daar na de poort van de vesting voor zyn Vader open te zetten, en hem dan de sleutelen van 't Ryk met het opperbefier ('t geen nu al tyd begon te werden) weer over te geven.

Eurangzeeb's geveinsde handel met zyn Vader.

Noerul Tadjoe, en Begum Sahab, afgebeeld.

Ondertusschen dagt hy nergens om; maar wel, om Sjah Djibaan nu en dan eens na zyn kostelyke juweelen te vragen, of om een huwelyk tusschen zyn Zoon Ekbar, en de Princes, Noer ul Tadjoe, gevange Dochter van Dara Sjekoeb, (die wy by de letter A. met hare armbanden boven en benedens elleboogs verbeelden) Dog nu onder bestier van Begum Sahab, (die wy by de letter B. op een rust-bed afbeelden) en haar Grootvader, Sjah Djibaan, zynde te maaken; dog de oude Vorst zei; dat, zoo hy bem weer om zyn juweelen aansprak, hy ze alle met een hamer vermorselen zou, hem wel bits verwytende, of 't niet genoeg was, dat hy bem zyn Ryk, en vryheit benomen had.

Wegens 't verzogt huwelyk wilde hy, nog Begum Sahab, niet hooren spreken, en de Princes zei, veel liever aansonds te willen sterven, als te trouwen met den Zoon, van die baren Vader gedood, en den zynen noch gevangen had, weshalven hy aan geen van beide die zaken voor een tyd tornde.

Hy dryft Sulthaan Soufa uit Bengale na Arrakan.

Hy liet nu maar alleen zyn gedagten gaan, om Sjah Soufa te dempen, en met al de zynen te verdolgen, om het welke te eer uit te voeren, hy het Leger des Nababs zoodanig versterken liet, dat de Prins het niet langer in Bengale konnende uithouden, (hoewel hy A. 1659 den 23 December, zoo ons uit een Brief van

haar Edelheden van den 27 Augusti, A. 1660 blykt, des Nababs Mofa Chans leger in de vlugt geflagen had) met al de zynen den 3 Juni A. 1660 met zyn Zoonen, en eenige aanzienelyke Mooren na den Koning van Arrakan, en na de Stad Dianga is komen vlugren, die aan zyn oudsten Zoon, Ben Sulthan, of Sulthaan Banke genaamd, beloofde, van hem en zyn Vaders huisgezin wel te zullen ontfangen, en hem, volgens zyn verzoek, van een schip op zyn tyd te verzien, om hem na Mocha, en zoo verder na Mekka te voeren.

Dus quam hy den 26 Augustus hier aan met zyn Gemalin, drie Zoonen, en beide zyn Dogters in een Galey van Dekka by dien Vorst, die hem in het eerste zeer minnelyk ontfing; en boven in de Stad in een bamboezen wooning huisvesten liet, zonder dat egter eenige vreemde volkeren by hem mogten komen. Ook hadden de Portugeezen, die Sjah Soufa uit Bengale na Dianga overbrachten, hem ontrent 23 tonnen gouds aan juweelen, goud, geld, enz. ontknepen. In December quamen noch 70 a 80 Mooren van zyn Broeders volk uit Bengale daar by hem, die onderweg met eenige Hollanders slaags geraakt zynde, zich dood gevogten, en ontrent 's Konings Paleis brand geflicht hadden.

Gevallen van dezen Prins, aldaar.

De Koning ondertusschen ziende, dat hy geen geschenken genoeg na zyn zin kreeg, en op den grooten schat, die de Prins by zich had, loerende, begon den zelve hoe langer hoe koelder te behandelen, en te klagen, dat hem de Prins niet quam bezoeken, 't geen wel waar, maar om goede redenen, en uit vrees van in 's Konings Paleis gevangen gehouden, en van dien schat dan te gemakkelyker ontzet, of aan den Nabab overgeleverd te werden, gelaten wiert, hoewel men voorgaf, dat de Prins ziekelyk was, en zich niet in staat bevond, om by den Koning te komen.

Hy verzogt wel zeer ernstig, wanneer het Moesson nu goed was, om een schip, 't geen hem na Mocha voeren zou, doch hy kon voor al zyn geld, 't geen hy overvloedig had, niet geholpen werden, vermits de Vorst het verboden had.

De jonge Prins, Sulthaan Banke, had ook vercheide aanzienelyke geschenken, zoo aan den Koning, als aan deze en groene grooten gedaan, doch het hielp niet, hoewel men zei, dat de Koning drie Zoonen van den Prins ieder een goudzonnefcherm vereerd, en hen veel cere bewezen had.

Eenige dagen daar na verzogt die Koning een van Sjah Soufa's Dochters ten huwelyk, 't geen men hem weigerde, en dat hem noch meer tegen

A. 1654. dezen Prins verbitterde. Den 22 Februari A. 1661 schreef onze Resident in Arrakan, de Heer Gerard Voorburg, aan haar Edelheden, dat de Arrakanders den 7den Februari het huis van den Prins rondom met Soldaaten bezet, en op 't gebergte gefchut gepland hadden, waar op die Prins noch dien zelve avond zyn huis liet in brand iteeken.

Dit dreef *Sjab Soufa*, die nu niet als blyken van 's Konings woede verwachtte, te eer aan, om met zyn drie Zoonen enige Mohammedanen, die zy op hun hand hadden, en een troep van anderen, samen 300 man sterk, op 's Konings Paleis aan te vallen, om hem uit de wereld te helpen; doch 't quam een dag te voren, en eer de zaak ryp was, uit, waar op hy met zyn Zoonen, Wyven, en verder gevolg na 't Ryk van Pegu vluchtte; zynde dien dans met zyn eenen Zoon ontfprongen, maar zyn oudste Zoon wierd ten eersten achterhaald, en men wil, dat ook eindelyk *Sjab Soufa* zelf in de vlugt, na een kloekmoedige tegenweer, door een steen aan zyn hoofd, zoo als hy met zyn Gemalin, en weinig andre Peguanen na de top van een berg week, gewond, en daar van gestorven zy, zonder dat men oit recht gehoord heeft, waar hy gebleven, hoewel het waarfchynelykste voorkomt, dat hy in 't Bosch door 't wild gedierte verscheurd, of door gebrek vergaan is. Hy had, toen hy zoo gewond wierd, dat hy ter aarde stortte, maar een gelubden en twee andere gemeene lieden by zich, die hem wel hielpen dat hy het ontquam; maar men heeft ook van de zelve geen nader bericht bekomen, waar hy, of zy, beland zyn.

Zyn vlugt na Pegu, en zyn dood.

Zyn Gemalin, en Kinderen gevangen.

Zyn Zoon, Sulthaan *Banke*, wierd mede, na dat hy zich als een Held geveerd had, door een steen-werp zoodanig gequetst, dat hy daar op, nevens de Prinsen en Princesfen zyn twee andere Broeders, *Ballandachter*, en *Saan Sultban* genaamd, en nevens zyne Zusters, en ook de Vorstin haar Moeder zelf, gevangen genomen wierd.

Zy wierden in het eerst zeer hard gehandeld, doch naderhand wat zagter, en na eenigen tyd nam de Koning *Sjab Soufa's* oudste Dochter, *Elhamed Mahal* genaamd, na haar eerst beslapen (en zoo men van de Kust en uit Arracan aan haar Edelheden A. 1662 schreef) bevrukt te hebben, tot zyn Gemalin. Waar by noch nader vriendschap door een huwelyk tusschen Sulthaan *Banke*, en 's Konings Moeder, gezogt wierd; maar dit laatste bleef agter door een nieuwen aanslag tegen des Konings leven van hen gesmeed, doch die men mede te vroeg be-

gon uit te voeren, waar op de Koning dit gansch huisgezin van *Sjab Soufa*, tot zyn eigen zwangere Vrouw toe, liet uitroccien. Sulthaan *Banke*, en zyne Broeders, belastte hy met hylen te onthalzen, en al de Vrouwen in een kamer by een op te sluiten, en van honger te laten sterven.

Haar deelyk einde.

Wy vertoonen beide die Princesfen hier ook na 't leven, *Elhamed Mahal* by Mahal, en de letter I, en *Noer Begeom* by de letter H. De eerste op zyn Perfaansch uit een goude Caljang (een bedryf zoo wel van de Vrouwen, als van de Mans in Indiën) rookende, terwyl de rook door die fles het water passeerd. Ook ziet men hier klaar, hoe de Hindoestansche Juffers, en alle andre Oostersche Vrouwen, haare armingen, beide aan de armen boven de ellebogen, en ook beneden dezelve aan de handen dragen, dat by ieder een juist niet aangemerkt word.

Elhamed Noer Begeom afgebeeld.

Dit was het beklagelyk einde van dien wakkeren Prins, *Sjab Soufa*, met zyn gansch huis, die mogelyk minder gevaar, en een beter onthaal by dien Vorst, gehad zou hebben, indien hy zoo grooten schat van geld en juweelen (waar op men loerde, en die 'er ook bleven) niet by zig gehad had: want de uittekenste juweelen wierden by zyn leven al, en noch meer na zyn dood, by de sraat, en aan de Nederlanders, in zulken groote meeningte, en voor zoo weinig geld, geveild, dat hen, om in 't kort Ryk te zyn, niet anders, dan geld, ontbrak. Ik heb verscheide van deze juweelen, zoo diamanten, als smaragden, by eenen *Gerard van Voorburg*, Opperhoofd der Nederlanders aldaar, (zoo meine) voor zeer weinig geld in gekogt, en naderhand in andere handen gemaakt, gezien, en lieden gesproken, die hem, en anderen, hadden hooren zeggen, dat zoo zy 't maar hadden konnen krygen; zy voor een geringe geld, in vergelyking van de waarde der gestcenten, een schat van daar zouden gebracht hebben.

Ook zei deze *Voorburg*, dat hy, hebbende hooren zeggen, dat men een diamant met geen hamer vermorsfelen kon, dit zelf aan verscheide van deze, voor een geringe prys ingekogte diamanten beproefd, en ondervonden had onwaarachtig te zyn.

Na dat nu *Eurangzeeb* volflagen meester van 't yeld gebleven was, en *Sjab Djibaa* nu zag, dat hy doch gevangen zou moeten blyven; is hy eindelyk met *Eurangzeeb*, die hem nu begon te vlejien, en zelf om vergiffenis van 't bedrevene te verzoeken, verzoend; vergaf hem alles, leefde vriendelyker en gemeenzamer met hem, en stond hem eindelyk toe, dat de voornoemde Princes, Dogter

Eurangzeeb met zyn Vader, bevredigt.

A. 1654. van *Dara Sjekoeb*, met zyn Zoon, *Ektar* troude.

Dood van
Sjah Djih-
aan A.
1665.

Dus stierf hy oud over de 81 jaaren, A. 1665 in de vesting van Agra, en wy vertoonen zyne beeltenis onder No. 11. Hy liet *Eurangzeeb* geruft bezitter van al dic Ryken, die hy, als de grootste vcinfaard

en wreedaard, verkregen had, zonder A. 1654. zich aan zyn ouden Vader, of 't leven van de Princen zyn drie Broeders, en de gevankenis van zoo veel van zyn naafte bloedverwanten, eenigzins gelegen te laten.

SJAH DJIHAAN IIe Grootte Mogol.

Deze Vorst, by welchen geen Koning van zyne eeuw in leeftyd, of zeldzame bedryven, te vergelyken is, had al zeer groote dingen gedaan, eer hy begon te regeeren.

Eurangzeeb,
XIIIde
grootte
Mogol,
zederd A.
1657 al.
Zyne ver-
zoening
met de
Princes,
Begoem
Sahab.

Hy was de zesendertigste van het aloude geslacht, doch de twaalfde van de grootte Mogols in rang, die van den grooten *Timoer Lenk*, of *Mier Timoer* (gemeenlyk *Tamerlaan* genaamd) afdaalden.

Zoo ras zyn Vader overleden was, wist de Princen, *Begum Sahab*, de huik nade wind hangende, middel te vinden, om zich by *Eurangzeeb*, als hy in de *Hhaaran*, of het Vrouwen-Timmer, quam, aangenaam te maken door een geschenk, zoo van haar eigen juweelen, als wel byzonder, van die van *Sjab Djihaan*, die zy

hem zelf in een groot goud bekken aanbod, zedert welchen tyd hy haar wel handelde, en in veel vriendschap met haar leefde.

Daar zyn 'er, die meenen, dat men zyn Regeering eerst na zyn Vaders dood beginnen moet, te weten van A. 1665; doch dat hy al veel eer, als Keizer van *Hindoestan*, geheercht heeft, ja dat men dit zyn bestier van A. 1657 af beginnen moet, is zeer klaar te zien uit de *Firmaan*, die hy aan de Heer, *Dirk van Adrichem*, bestierder der *Nederlandsche Oostindische Maatschappy* in *Suratte*, en *Gezant* der zelve aan dien Vorst, A. 1662 verleend heeft, zynde van dezen navolgenden inhoud.

NOER BEGUM.

HHAMED MAHAL.

A. 1662.

Translaat Koninklyk Mandat-
schrift, door de Hindoestanfche Ma-
jesteit, den magtigen Koning, *Sjah*
Eurangzeeb, alias, den Grooten
Mogol, in de Koninklyke Hoofd-
stad Dilly, dato den 29 October,
A. 1662 aan de Heer, *Dirk van*
Adrichem, Directeur in Suratte, en
Gezant van haar wel-Edelheden tot
Batavia aan zyn Majesteit, voor de
Negotie in Bengale, Orixá, en Pat-
tena, verleend, en den 16 Decem-
ber A. Eodem door de Heer Ex-
traordinaar Raad van India, en Di-
recteur in Bengale enz. *Mattheus*
van den Broeke, in de Stad Hoegly
wel ontfangen.

In den name des Almachtigen en Barm-
hertigen Gods.

Bewys
van Eu-
rangzeeb's
regering
van A.
1657. uit
een
Firmaan,
of gunst-
bref.

Koninklyk gebod door den onoverwinnely-
ken overal triumphanten Monarch, den Al-
lerdoorluchtigsten Koning, de Majesteit Eu-
rangzeeb, Stadhouder Gods, Bescherm-
des *Mohammedaanfchen* Geloofs, en om-
ringer der wereld.

Alle hooge Overheden, *Viceroy's*, alle
Regenten, *Vryheeren*, *Gouverneurs*, *Rent-*
meesters, *Bevelhebbers* der wegen en *Rie-*
vieren, ende alle *Landvoogden*, die jegen-
woordig in Regering zyn en namaals succe-
deeren zullen in de Ryken van *Bebaar*,
zynde *Pattena*, *Bengale* en *Orixá*, uit 's
Majesteits naam en gunst, die zullen verho-
pende blyven, werden verkondigd.

Aan de
Neder-
landfche
Gezant
A. 1662.

Dat in deze dagen voor onzes Majesteits
Allerheerlyksten Throon, die de volkeren in
rust overschaduw, onder andre grooten onzes
Hofs en *Vasallen*, is verschenen *Dirk van*
Adrichem, *Commissaris* en *Gezant* van den
Doorluchtigsten Heer *Generaal* der *Neder-*
landers, alwaar aan de voeten onzer Ma-
jesteit zyne nedrige supplicatie in dezer voe-
gen heeft gedaan, dat verhoopte en verzogt
ons Koninklyk gebod mogt werden gegeven,
op dat zy lieden ter *Rbeede* van *Hoegly*, *Pi-*
pely, en *Bellefoor*, met hare schepen arrive-
rende, zullen vermogen te ankeren, alwaar
zelfs willen, en hare aanbrengeende *Koop-*
manschappen, na dat door hen den vorigen
beslooten *Tol*, gelyk voor dezen zal wezen
betaald, door de Regeerders mogen werden
gelargeerd, om dezelve goederen na haren
wil te vervoeren, en aan die willen, te ver-
koopen, en weder van wie dat willen, al
wat begeren, inkoopden, en zoodanige *Ma-*
kelaars, als haar aanslaan zullen, in haren
handel gebruiken, en dat geen Regeerder al
het gene zy lieden van *Lywaat*, *Suiker*,
Salpeter, *Zyde*, *Wasch*, en andere waa-
ren, in de bovenstaande *Ryken* en diens on-
derhoorige *Landen* negotieren, en in de ge-
melde *Zeefteden* af brengen, 't zelfde zal

vermogen tegen te wezen, of te beletten, A. 1662.
noch in 't op-en af voeren, haver *Koopman-*
schappen de zelve omgeene oorzaken van *Tol*,
impost, of andre gerechtigheden, vermag
aan te slaan, of binderlyk te zyn, maar ter
contrarie in alles de goede en behulpzaame
hand te moeten bieden om ter behoorlyker tyd
hare aankomende schepen, met gerustheit en
vrede, weder te konnen verzenden, ook niet
te gedoogen, denoterende de Regeering, dat
iemand, wie hy zy, hare waartuigen zal
vermogen 't zynen dienste te gebruiken. En
eindelyk heeft de *Suppliant* verdoond, dat
deze *Inlandfche* *Kooplieden*, *vragt-en-werk-*
lieden, *arbeiders*, en alle andre, aan ten
schuldig blyvende, zeer weigerig en traag
zyn, om de zelve te voldoen.

Op deze supplicatie, en verzoeken dan
werd ons Koninklyk gebod uitgegeven, dat
tot allertyd, wanneer de *Nederlanders* hare
schepen in de bovengemelde *Zeefteden* doen
aanlanden, alwaar zelfs willen, zullen ver-
mogen te ankeren, en van de aanbrengeende
Koopmanschap den vorigen gefolden *Tol* be-
taald hebbende, zullen geen *Regenten* hen
vermogen te beletten, die te vervoeren, wer-
waards zelfs willen, en aldaar verkoopen
aan die gene die zy willen, en wederom van
de *Kooplieden*, van wien dat zy ook willen,
alles, wat willen, zullen inkoopden, en zoo-
danige *Makelaars*, als zelfs willen, ver-
kiezen, tot haren handel gebruiken, en zal
niemand, zonder hun volkomen consent, zich
met hunne negotie vermogen te bemoeijen, en
al 't gene van *Lywaat*, *Zuiker*, *Zyde*,
Wasch, *Salpeter*, en andre goederen in de
bovengeseide *Ryken*, en diens onderhoorige
plaatzen komen te negotieren, en in de ge-
melde *Bandels* te brengen, zal niemand ver-
mogen hen zulk te verhinderen, en in 't op-
en afvoeren van hunne *Koopmanschappen*,
om eenige *tol*, *impost*, of andre gepretendeer-
de gerechtigheden, en Koninklyke gestelde
schattingen, vermogen tegen te wezen; noch
aan te spreken, maar ter contrarie alle hulp
en vriendschap moeten betoonen, en een goede
en beufche handel en wandel met de zelve
onderhouden, opdat alzoo de *Nederlanders*
met rust en vrede hare schepen ter behoorly-
ker tyd zullen konnen verzenden, en daar
mede continueeren, ook zal niemand vermo-
gen hare waartuigen na zich te nemen, ofte
arresteeren, en denoterende de Regeering ook
zorge te dragen, en bevelen, dat geen *Koop-*
lieden, *vragt-en-werk-lieden*, *arbeiders*, en
alle andre, aan hen schuldig zynde, met de
betaling zullen tarderen, of daar toe onwil-
lig wezen, en uitsel nemen, maar de *Re-*
genten hen behulpig zyn, en bezorgen, dat
na alle recht en billykheit de schulden werden
voldaan en niet toelaten, dat iemand, wie
hy zy, de gemelde hunne schuldenaren hier
in zou willen voorstaan, of te beschermen.

Ten laatsten, heeft denoterende de *E. Heer*
van *Adrichem* ootmoedig verzogt, en ons

A. 1662. *aangediend, dat in de voor dezen verkregen Koninklyke Firmans zy geordonneerd, dat ten tyde der negotie, en vervoer der goederen, zy met hunne Koopmanschappen in des Majesteits Landen reizende, altyd vermogen op te leggen, en zoo veel dagelyks voort te reizen, als begeren, en dat alle de Regeerders, ieder in zyn gebied, hen niet vermogen in 't minsten tegen te wesen, of eenige binder aan te doen, en d'halven werd dit bevel door onse Majesteits gebod als voorhenen bevestigd.*

Dit alles werd dan een ieder wel ernstig gerecommandeerd, en dat jaarlyks geen nieuw of ander Koninklyk bevel zullen vermogen te vorderen.

In 't vyfde jaar onzer Monarchie, den 15den des maand's Robbiul Awal.

Was in 't Hoofd gezegeld met 's Ryks groot Zegel zynere Majesteit, (pag. 165 te zien) in welker omkringing in 't rond stonden de elf voorgaande groote Mogols, als

Mier Timoer (zynde de groote Tamerlaan) Miroen Sjah, Mirzah Seyed, Pier Mohammed, Aboesaid, Sjeich Omar, Sjah Baboer, Homajom, Ekbar, Djehaan Gier, Sjah Djihaan, en in het midden was in 't groot als de twaalfde gedrukt Eurangzeeb, Koning, onoverwinnelyk, omringer der wereld, Gods Stadhouder, en Beschermer des Mohammedaanschen Geloofs.

Op de achterzyde des Firmans was tot bevestiging des zelfs, volgens gebruik gezegeld, en geteekend, des Onder-Konings Zegel, zynde tegenwoordig de Zoon zynere Majesteit.

Mohammed Moazem, Zoon van den Stadhouder Gods, den Koning, en omringer der wereld.

Deze, met de Translaat-Copie gecollationeerd zynde, is accordeerende bevonden.

Hoegly, den 20 December, A. 1662.

Pieter Hofmeester.
Secretaris.

Volgens de Oostersche wyze verscheen deze Gezant niet zonder een heerlyk geschenk.

Het bestond in een groote party zeer fyn scharlaken, veel groote nieuwerwetsse Venetiaansche spiegels, een groot getal van Chineesche en Japanesche zeldzaamheden, onder welke een heerlyke Palankyn, en een Koninklyke Tadjoe ul Ravan, of Veld-Throon, uitstak.

A. 1662. Men hield hem, volgens gewoonte van dit Hof, 't geen 'er glorie in itself, de vreemde gezanten traag afscheid te geven, en die als hunne aanbidders aan te merken, vry langer op, dan hy zig verbeeld had, hoewel zoo lang niet, als de Gezanten van de Vorsten van Samarcand, en Balch, in 't Usbeck's Tartaryen.

Men bekleedde hem voor zyn vertrek met Koninklyke eeren-kleederen, en de Vorst gaf hem voor den algemeenen Landvoogd van Indiën, de Heer, *Johan Maatzuiker*, een diergelyk eeren-kleed, benevens een schoone pook met Edele gesteente bezet (hun gewoon sober geschenk) mede.

Zoo ras hy ze nu alle, diena de kroon staan konden, uit de wereld geholpen had, vraagde hem de vervolger van de Mōgolsche Chronyk, met wat voor kouluren hy hem, aangezien hy zyn Vader tot zyn dood toe gevangen gehouden, en al zyne Broeders aan hun einde geholpen had, afmaalen, en wat hy daar afte boek stellen zou. *Zet daar in, zei hy, dat ik daar toe om redenen van Staat en om de eere van mynen Godsdienst, gedwongen geweest ben te doen, alzo myn Vader oud en zwak was, en om dat myn Broeders, als vyanden van Mohammed, onzen Godsdienst, en Propheet, schande aandeden: want dat ik Keizer geworden ben, is niet myn, maar Gods werk, die de hoogmoedigen vernederd, en de nedrigen verhoogd, gelyk hy aan my, armen Fakier, getoond heeft.*

Men zegt ook, dat, als hy nu op den Throon van Hindoestan gestegen was, en na zyne gedachten zonder eenige sporing stond, als opvolger van zyn Vader, uitgeroepen te werden, het hoofd der Priesteren, die dit na gewoonte doen moest, zich daar openbaar tegen stelde, zeggende, dat God, de Propheet, de Wet der natuur en zyn gewisse, hem verbod, zulkeenen als Keizer uit te roepen, die zyn ouden Vader gevangen hield, en zyne Broeders vermoord had. Men liet dan hier over een vergadering van Mohammedaansche Godsgelcerden by een komen, die hy zoodanig wist te winnen, dat zy over deze grove misdryven den *Eurangzeeb* een fyn vernisje smeerden, en hem echter voor opvolger verklaarden.

Dit alles belettede niet, dat de Opperpriester dit weder weigerde, beroepende zich van dezen aardichen richter, tot Gods Richterstoel, waar mede hy niet anders dan dien tyd won, dat hy afgezet, een ander in zyn plaats gekoren, die door *Eurangzeeb* bevestigd, en hy door den zelve openlyk uitgeroepen, en als Keizer verklaard wierd.

Pas na zyne verheffing op den throon, kostte het de E. Maatschappy een geschenk van zestig duizend gulden.

A. 1662. Na dat hy nu ten vollen voor eenige mededingers na het Ryk zeker was, vond deze schrandre, geveinsde, en heerszugtige Prijs zich echter noch zeer bevreesd voor die hem de grootste diensten gedaan had, te weten, den *Nabab*.

Eurang-
zeeb's ver-
dre handel
met den
Nabab,
Emier
Jemla.

Hy kende den aard, en ook de groo-
te bequaamheden, van dezen wakkeren
krygsheld, die zeer staatzuchtig, Ryk,
van 't volk bemind, en zeer loos was,
ook wist hy, wat hy aan hem verdiend,
wat hy aan hem, na 't eindigen van den
Oorlog, beloofd, en wat hy dierhalven
van zulk een gevaarlyk man, indien hy
zyn vyand wierd, te wachten had, om
al het welke voor te komen, en ook zyn
diensten te beloonen, hy hem, ingevol-
ge van zyne beloften, *Mier ul Omrah*,
of eerste Dienaar van Staat maakte, gaf
hem, om hem niet te na by zich te heb-
ben, de Landvoogdy van Bengale, en
zynen Zoon *Emier Mobhammed Chan*,
maakte hy Overste van een groot gedeel-
te der Ruitery, en gaf hem een ampt'er
by, waar door hy noodzakelyk aan 't
Hof, en onder zyn oog, blyven moest,
om hen beiden, 't smeeden van aansla-
gen tegen hem af te snyden, en om ook
den Vader altyd hier door in toom te hou-
den.

Daar beneven kon zich *Emier Jemla*
over deze beftelling van den Vorst, hoe
veel reden hy anders hebben mogt, niet
misnoegd toonen, om dat hy aan hem,
en zyn Zoon, te gelyk de twee grootste
Ampten gaf, daar zy na staan konden.

Die den
Koning
van Affam
staat.

Om dien grooten, gevreesden vriend
echter weer wat nieuwe bezigheid te ge-
ven, sloeg hy hem voor, om den mach-
tigen Berg-Koning van Affam te beoor-
logen, een Prins, diens Ryk benoorden
Dekka, in Bengale, legt; en waar van
wy onder de stoffe van Bengale nader
spreken. Hy nam dit als een zaak van
zyn smaak aan, en ging dien Vorst, na
zeftig mylen Noord-Ooft opgetrokken
te zyn, eerst te Azo, een Vesting, die
onder Bengale behoorde, en hem ter
fluiks, geduurende deze Inlandsche oor-
logen, athandig gemaakt, beoorlogen.

Hy kreeg die sterkte, aangezien hy
een machtig Leger van wel 800000 man
by zich had, in minder als vyftien dagen
in, nam den Koning van Afo gevangen,
deed hem een yzeren beugel met twee sle-
pende bogten om den hals, roofde zyn
schatten uit zyne kelders, in 't gebergte
uitgehouden, en trok toen al voort na
Chamdara, zynde als den drempel, of de
Poort van 't Ryk van Affam.

Hy was op dezen Vorst zeer verbitterd,
om dat hy, hoorende dat de *Nabab* met
zulken macht aanquam, spotswyze ge-
zegt had, wat mag den *Nabab* overko-
men, dat hy in zyn oude dagen zyn slaaf

noch wilde komen zyn, aangezien hy A. 1663.
driemaal machtiger heiren, dan 't zyne,
uitgehongerd en verdreven had.

Een zuivere waarheit, alzoo eenige
jaren te voren een Leger van 20 maal
honderd duizend man met het uiterste
gevaar, van wegen de onwederstaanbre
stort-regens eenige maanden lang, had
moeten van daar wyken.

Dit zette den *Nabab* sterk aan, en hy
quam te Chamdara, na een landtogt van
28 dagen, trekkende al Noord op, le-
verde den Koning daar slag, en dreef hem
na Geragan, de Hoofdstad van zyn Ryk,
24 myl van Chamdara op de vlucht;
maar de *Nabab*, hem kort op de hielen
gevolgd zynde, dreef hem ook van daar,
en nam zoo wel die als de vorige Stad
in, plunderende die beide; alzoo 'er
grootte schatten in waren, en vooral ook
in de graven der groote Heeren.

Dit noodzaakten den Koning van Affam
om na 't Gebergte in 't Ryk van Lassa En zeer
te vluchten, daar hem de *Nabab* niet derd.
veel quaad doen kon, maar in een elen-
dige staat verviel, aangezien het regen-
sayloen begon, waar door alles drie
maanden lang onder water, en zyn Le-
ger in 't uiterste gebrek raakte, het geen
hy echter, met verlies van veel volk,
verduuren moest, zonder voorwaard of
achterwaard zich te kunnen bewegen.

Hy wist echter, alzoo die Koning mede
in groote angst was, van den zelve noch
te bedingen, dat die Vorst zyn halve
Ryk, zyn jongste Dochter, zeven jaer
oud, hem ten byzit, en daarenboven
hem noch veel schatten, Olifanten,
Vaartuigen, enz. aan hem gaf, daar hy,
indien hy maar wat meer moed gehad
hadde, des *Nababs* overgebleven volk
met steenen had kunnen dood-werpen.

Na 't eindigen van den regentyd droop
hy met hangende wiken weer na zyn
Land, van voornemen het aanstaande jaer
weer te komen; maar daar viel niet af,
alzo zyn volk sterk aan de loop raakte,
die hem op de te rug reizè, A. 1663;
mede uit de wereld sleepte, en *Eurang-
zeeb* van zynen gevaarlyken vriend,
verloste.

Hy was over des zelfs dood zeer vol-
daan, te meer; om dat hy 'er geen aan-
leiding toegegeven, en hy daar door nog-
tans veel rust te hopen had. Ten be-
wyze van zyn groote vreeze voor hem,
zeide hy tegen zyn Zoon *Mohammed*,
*Emier Chan: gy hebt eenen Vader verlor-
ren, en ik den grootsten en gevaarlyksten
vriend, dien ik heb.*

Wy vertoonen dezen Heer hier na 't
leven, zoo als hy zich, noch in de kracht
van zyn jaeren zynde, in zyn wasch-huis
met verscheidene van zyne Vrouwen
vermaakt, by de letters B. B. B. huis ver-
beeld met
zyn Vrouw.
Hy wen.

A. 1663.

Hy zit daar op een Sofa tegen een kuffen, en op zyn knien met de beenen achter uit leggende by zyn lieffte Wyf, die hy by de handen vat, terwyl een Hofdame van agter bezig is om haar hair te zuiveren. Zy is met geen andre cicraaden dan met inoeren van peerlen om den hals, en met arm-banden opgecield.

Terwyl hy deze Vrouw begluurd is een Slavin agter hem bezig om hem met een Paauwenftaart te waaijen en te verkoelen, en een andre, die agter haar ftaat, wyft met de vinger op de mond, zoo als die waafter na haar omziet, van te zwygen. Wat lager ziet men agter *Mier Jemla*, (of *Sumela*) verder beneden aan wederzyden eenige Vrouwen bezig om met fpecltuigen dien Prins en zyn beminde te vermaken. De naafte aan hem flaat de maat met de vingers op een trommel (zynde dit recht een trommelende maagd) en die agter haar zit klapt in haar handen, om de vallen van de maat noch klaarder aan te wyzen. Die beneden deze twee by dat theefstelletje zit, is bezig om op een byzonder Mogolfeh fpecltuig; zynde als een gitterre, te fpeelen, terwyl die twee regt tegen over haar aan de andre zyde bezig zyn, de eene met op een dwars-fluit te fpeelen, en de andre om een kopje Koffi of Kaweh (zoo zy 't noemen) te drinken. En die twee, die zig boven haar vertoonen, zyn mede met het een en 't ander doende, de agterfte een Slavin, en de andre mede een van zyn Wyven zynde. Men ziet daar ook de ftoffen met haare vogten en de verdre gereedfchappen, tot het wafchen verfcicht, behalven dat men hier in dit ver trek ook een fchets van hunne nette bouwkunde, en een zeer fraaije watertank met de End-vogels 'er in zwemmen de zeer luftig voor 't gezigt ziet, en in deze prent zelfs was alles in dit gebouw zeer fraai of met verguldfel, of met hemelsblauw opgecield, en zoo wonderlyk aankokkend en cierlyk gemaakt, dat men mylen verre gaan zou, alleen, om 't gezigt van dit verheven en prachtig gebouw, hoewel dezen Heer zelf het fraaifte van deze gansche prent, en een ongemeen fraai Mogolder is, in wiens wezen men veel deftigheit, en een groot verftand ziet doorfchitteren.

Gelyk hy nu *Eurangzeeb* meenigmaal had doen beven, alzoo was het de aangenaamfte tyding, die men hem brengen kon, dat hy dood was.

Hy bequam (volgens 't lot der Grootten in Indiën, die hun goederen aan den Vorft moeten laten, die 'er de Erfgenamen maar zoo veel af geeft, als hem goeddunkt) een onnoemelyke fchat aan Juweelen by des *Nababs* dood, behalven

Zyn nagelaren fchat.

dat men zeide, dat hy aan goude en zilver roppen, mitsgaders, aan ongemunt geld, zeven en negentig Millioenen, en vyfmaal honderd duizend Pagoden (a ieder pagode 6 gulden) of, in Hollandfche munt, drie honderd en negentig Millioenen naliet, waar af de zynen maar 20 a 30 tonnen gouds kregen; al het welke men wil, dat tuffchen A. 1662, en 1663 voorgevallen, en dat toen deze *Emier Jemla*, geftorven zy; hoewel anderen meenen, dat hy wel tot den jare 1666 leefde, en by zyn overlyden een Man van 85 a 86 jaaren was.

Niet lang na de gerufte bezitting van zyn throon liet hy zekere Ropia's munten, op welke hy zetten liet (gelyk wy onder de munten van Indiën aanhaalen) deze munt is door *Eurangzeeb*, innemer van de wereld geflagen in de wereld, die zoo rond als de volle maan is.

In 't jaar 1663 (of, zoo andre ftellen, A. 1661) kreeg *Eurangzeeb* moeite met een van zyn Hof-bedienden, *Seva Gi*, (Heer *Seva*) genaamd, een kleen man, (in zyn lands-taal een man al een Rot genaamd;) doch groot van daden. *Jemeah* was dezès *Seva Gi's* geboorteplaats, ende dit was van ouds hier de Setel der Koningen van Decan, onder welke zyn Vader *Zegelbewaarder* was; 't geen *Eurangzeeb* by de verovering van dit Koninkryk aan hem overgaf.

Eurangzeeb krygt moeite met *Seva Gi*. A. 1663.

Deze *Seva Gi*, de uitftekenfte ende machtigfte der Berg-Koninkjens, is afkomstig van een oude linie der *Raja's*, ende van de Stam de *Bonceloes*, een zeer Krygs-kundig en dapper geflacht. Zyn Grootvader is in groote achting onder *Nifam Sjah* geweest, welkers naam *Raja Vangoe Gi*, gelyk die van zyn Vader *Raja Sjah Gi* was, welke onder dien zelven Koning Opperbevelhebber van 't Leger geweest is.

Dat zy met hun drien Broederen geweest zyn, ende dat de 2 andre *Samba Gi*, ende *Ikoë Gi* genaamd waren, hebben wy onder de zaaken der Koningen van *Vifiapoer* al gezien.

By den val des Konings *Nifam Sjah*, begaven zig de Vader van *Seva Gi*, en zyn andre *Zoons* als loontrekkers onder den Koning van *Vifiapoer*, by den welken zy zeer groote bedieningen bekomen hadden; doch *Seva Gi* zogt altyd moeite weshalven de Koning van *Vifiapoer* hem met een Leger onder *Abdul Chan* aantafte, welken *Seva Gi* zeer lifftig bedroog, ende verraderlyk vermoorde, te gelyk de sterke Stad *Pangala* overwinnende. Dezen *Seva Gi's* Ampt bragt mede, dat hy met een zilveren ftok, als de Vorft uitging, voor uit moest ryden, om ruim baan te maken. Dog deze, in ongunft geraakt, en van den Vorft

Nabab, of Veld Heer van Eurangzeeb, Miersumela genaamd, die zig, na dat hy
liem gewasschen had, met syn Vrouwen en bywyven in syn Vrouwen Timmer vermaakt.

J. Schoneker 1774

A. 1663. Vorst verftooten zynde, begaf zich eerst tot 't berooven der lieden op de wegen; doch naderhand grooten aanhang van al't geboefte krygende, wierd hy zoo sterk en stout, dat hy tegen *Eurangzeeb* openbaar in 't veld quam, en hem hier en daar door zyn ftroooperien, veel afbreuk deed.

Dien wy hier na 't leven verbeelden. Wy vertoonen dien Heer by de letters A. A. A. na 't leven, met een goude Alegia bekleed, en met zoo een tulbant op 't hoofd.

In 't jaar 1664 quam hy in Januari eerst na de machtige Koopftad, *Hamed Abad*, met een vliegende leger van 10 a 12000 man, 't geen zulken ontfteltenis in *Suratte*, en voor al in 't hert van den blooden Landvoogd aldaar, gaf, dat hy, die gefeld was, om die gene, die daar handel dreven, te befchermen, de *Hollanders*, en *Engelfchen* in zyn groote verflagtheit om hulp verzoeken quam, die nochtans met hun zelven genoeg te doen hadden: want al hunne manfchap maar in 30 a 40 Mannen van ieder byzonder volk beftaande, kon dit niet veel helpen, waarom zy den 15den dito ieder noch 70 a 80 *Mooren* in dienft namen.

En die in de Provincie van Guzeratte ftroopte. Daags daar aan quam 'er tyding in *Suratte*, dat hy met zyn Heir by het *Dorp Utena*, pas anderhalf myl van de *Stad*, gekomen was, waar op de *Stadsvoogd* hem door een bedienden verzoeken liet, de *Stad* doch niet nader te komen, alzoo dit groote ontfteltenis geven, en den *Vorst*, die hem, zoo hy zeide, elders gezonden had, zeer mishagen zou, waar aan zig *Seva Gi* weinig gelegen liet, nemende dien bedienden, om zyn flag, in 't overvallen van die *Stad*, te beter waar te nemen, maar ftillekens gevangen, en met zich na die *Stad*. Het zelve overquam ook twee *Hollandfche* bedienden, om kundfchap uitgezonden, die, egter tegen den avond weer losgelaten, en zonder geweer by den hunnen gekomen zynde, vafst berigt braehten, dat het den roover *Seva Gi* met zyn leger was.

Tegen den middag zag men een verfaarlyk vuur in de *Stad* opvlammen, terwyl *Seva Gi's* volk allenskens ter *Stad* introk, en zich eerst in 't *Tol-huis* aan 't rooven begaf.

De bange *Stadsvoogd* was ten eerften met alle bedienden des *Mogols*, na de vefting gevlugt, met welke hy den roover noch lang had kunnen buiten houden, die, nu geen weerftand vindende, tot diep in de nagt niet deed, dan rooven, en branden; zich zelven ook verftoutende om tot onder de vefting te naderen. Het is waar, dat de *Stadsvoogd* den geheelen nacht fchoot, maar hy deed meer fchade in de *Stad*, dan aan den vyand.

Een jammerlyk gefchrey van *Vrouw IV. DEEL.*

wen, en *Kinderen* om 't verlies van hun *Mannen*, huizen en goederen, hoorde men de ganfche tyd door, te meer, dewyl niemand, door 't voortloopen van den brand, zich wift te keeren, om dat niemand die dorft lefchen, en fchoon 'er door 't ten einde loopen van den brand van zelf 's nagts wat rult fcheen te komen; zoo zag men den 17den dito die veel fterker, dan te voren, op nieuwe plaatzen ontfteken.

Seva Gi zond ook eenen *Nicolaas Kofbra*, een *Griek*, en *Koopman*, binnens *Suratte*, na de *Nederlandfche* en *Engelfche* *Opperhoofden*, met aankundiging, dat *Sjab Soufa*, zyn bondgenoot, en vriend, die by hem was, de *Stad Suratte* aan hem gefchonken, en dat hy daarom goedgevonden had, ons in der minne om een redelyke fomme gelds, om zyn heir te betalen, te doen aanspreken, of dat hy anders al, wat in de *Stad* was, aan zyn woede en 't vuur opofferen zou.

Schoon men zeer wel wift, dat dit voorgeven een leugen, en dat *Sjab Soufa* lang dood was, moeft men hem echter goede woorden geven, en hem afzetten, met te zeggen, dat *Kooplieden* geen geld by kas hielden, en hem dierhalven onmogelyk nu helpen konden.

Yffelyk was ondertuffchen het branden, blaaken, fchreeuwen, fchreijen, en jammeren der elendig verlatenen in de *Stad*, en hoe verfaarlyk reeds de brand was, ontzag zich *Seva Gi's* volk egter niet die noch hoe langs hoe meer door nieuwe brandftoffen te doen toenemen.

Al, wat noch fraai in *Suratte* geweest was, geraakte op dezen dag tot afche; en veel *Kooplieden* van aanzien verloren alles, 't geen de vyand noch niet had kunnen rooven, door dezen fchrikkelijke brand, 'er niet dan ter naauwernood hun leven af brengende. Twee a drie *Benjaanfche* *Kooplieden* lieten daar ettelijke millioenen by zitten, en de fchade in 't algemeen werd wel op dertig millioenen gefchat.

Den 18 Januari trok hy na de middag, zyn hart nu genoeg opgehaald hebende, met zyn volk weer na buiten met een onnoemelyken buit. Hy, en de zynen, namen alleen het dierbaarfte na zig; en deelden 't geringe, dat hem maar belemmeren kon, aan de armen uit, waar door velen hier meer kregen, als zy by die brand en plundering verloren hadden.

Hy had zich in 't eerst een half myl van de *Stad* gelegerd, en daar door fchyn gegeven, als of hy daar langer roefften wilde; doch hy was, wanneer men het minft 'er op dagt, ftil heen getrokken, vergenoegd dat hy *Eurangzeeb* zulk een

A. 1663. schoonen veder uit zyn staart getrokken had!

De Gezant van den Keizer der Abyfinen, *Chodja Moraad* genaamd, een Armenier, zig te Suratte tot nader last ophoudende, had 'er al de Keizerlyke geschenken, uit vreeze van zyn leven, of ten minsten zyn vryheit, te verliezen, by verloren, vermits *Seva Gi* hem die wel fors afgevorderd, of anders gedreigd had hem gevangen mede te nemen; al 't welke men op reekening van den bloeden en onbedreven Stadsvoogd stelde.

Eurangzeeb, die de handen met gewigtiger zaken noch vry vol had, endezzen roover, nu een Leger van 100000 Man by een hebbende, alzoo veel volk hem toeviel, niet met geweld zag te dempen, wierd te rade, hem vergiffenis van al het bedrevene op zyn Keizerlyk woord, en daarenboven de derde plaats onder de Vorsten des Ryks door een van zyn voornaamste Ryksgrooten te doen aanbieden, behalven dat hy zynen Zoon tot Oversten over tien duizend Ruiters verheffen zou.

Hy liet zig door al deze aanbiedingen bewegen om na 't Hof te komen; en trok met zyn Zoon, en eenig volk, na Delli, ging zelf met weinig bedienden ten Hoof; maar belastte zyn Zoon, met het heir buiten te blijven, en daar zyn nadre last af te wachten, of eerst te zien, hoe men met hem handelen zou.

Hy wierd daar zeer wel van de Grootten, en Omrah's, ontvangen, heerlyk onthaald, en in een Vorstelyk Paleis, tot zyne wooning zullende dienen, geleid; maar ziende, dat hem, by zyn verschyning voor *Eurangzeeb*, niet de beloofde derde, maar de vierde, plaats onder de Omrah's aangewezen wierd, speet hem dit der maten, dat hy den Vorst opentlyk verweet, of dit met zyn Vorstelyk woord, waar op hy staat gemaakt had, overeenkomende was. Hy zeide vlak uit in die plaats beneden een verrader niet te willen zitten, en wilde zoo heenen gaan, doch wierd door deze en gene grooten weerhouden, en met toezegging, dat dit wel volgen zou, gepaaid.

De reden, die hy had, om dien Omrah, die in de derde rang zat, een verrader te noemen, was, om dat *Eurangzeeb* dezen zelven tegen hem (*Seva Gi*) met een Leger voor eenige jaaren uitgezonden, en hy zich toen als een laste verrader van den Mogol, by een Brief aan *Seva Gi* geschreven, gedragen, en van hem verzogt had, dat aangezien zy Rasbuten, en geloofsgenoten, waren, zy doch malkanderen niet moeijen wilden, dat hy *Seva Gi* met rust laten zou, indien hy hem met vrede liet; al het

welke *Seva Gi* ook aangenomen had te doen.

Ja 't was zoo verre van daar geweest, dat hy *Seva Gi* zou aangetast hebben, gelyk de last van *Eurangzeeb* mede bragt, dat zy nu en dan wel als vrienden gesaf-treerd, en dan wel eens weder, als 't ware, wakker tegen een gestreden; maar het echter altyd zoo gelchikt hadden, dat 'er aan weerzyden byna geen volk gebleven, en niets uitgerigt was.

Dit zei *Seva Gi* hier opentlyk onder al de Omrah's, en om dezen lastertigen, en onwaardigen Omrah, die men boven hem plaatste, noch meer ten toon te stellen, gaf hy ook zyn verraderfche brieven aan *Eurangzeeb* over, vragende wederom met eenige verontwaardiging, of hy beneden zulk een verrader zitten moest, en of dat met zyn Keizerlyk woord overeen quam?

Eurangzeeb, niet gewoon zulke trotsse woorden van zyne Omrah's te hooren, en niet genegen dit van een afvalligen roover te verdragen, deed hem aanstonds in verzekering brengen, en, hoewel hy hem vier van zyn dienaars liet, echter zoodanig handelen, dat hy wel zag, dat hy een gevangen was.

Aanstonds gaf hy zyn Zoon hier kennis af, verzogt het noodige van hem, en belastte den zelven ten eersten van daar te vertrekken, en met zyn Leger aanstonds op te breken, alzoo hy wel middel vinden zou om te ontkomen.

Hy veinsde voor de grooten van 't Hof, die hem dagelyks quamen bezoeken, en die hy zeer vriendelyk onthaalde, als of hy niet eens gevoelde, dat hy in verzekering genomen was, maar zey in 't kort hope te hebben, van door hunne voorspraak weer in 's Vorsten gunst te zullen geraken, en de toegezegde plaats van eer te zullen bekomen.

Ondertusschen gingen zyne Dienaars dagelyks op de markt, om vruchten, enz. voor hem te koopen, die zy, volgens 's lands wyze, in groote lange korven met dekzels gewoon waren binnent te dragen, welke hy zomtyds met, zomtyds ook wel zonder dekzels, aan deze of gene Omrahs ten geschenk zond; die echter gemeenelyk van de wacht bezigtigd wierden.

Dit had nu al 2 of 3 Maanden geduurd, zoo dat die van de wacht, door den tyd dit gewoon geworden zynde, juist altyd dezelve, niet net bezigtigden; weshalven hy op zekeren dag, van welken hy zyn Zoon te voren kennis gegeven had, zyn tyd wel waarnemende, zich in zulk een korf uitdragen liet, na dat hy zich ettelyke dagen ziek gevoinst, en aan de koorts te bed gelegen had.

Eurangzeeb had, behalven de vier

A. 1663. Dienaars van *Seva Gi*, een Mohammedaan, dien hy veel vertrouwde, als 't ware tot gezelschap, doch eigentlyk tot mede opzichter by hem gesteld. Deze was hem 't meest in de weeg; maar gemerkt hebbende, dat hy zeer verzot op Amfioen, Banga- (of Hennip-) en wyndrinken was, had hy hem die dag van 't een en 't ander zoo wel verzien, dat hy hem niet alleen smoordronken gemaakt, maar ook, na hem in zyn gewaad gekleed te hebben, zoodanig in zyn bed lei, weshalven hy in de korf, zonder eenige de minste argwaan der wacht, die hem, zoo zy meende klaar te bed leggen, en drie Dienaars, hem wayende, by hem zag, uitgedragen wierd na een plaats, daar zyn Zoon hem, vyf Mylen van Delhi, met eenige duizend Mannen wagtte.

Doet zig in een korf met vrugten uit de gevankenis dragen.

Niet lang 'er na quam een Omrah met een Artz, om na hem te zien; maar men wenkte hen, dat hy sloop, weshalven zy weer henen gingen.

Zyn Dienaars, oordeelende, dat hy nu al ver genoeg voor uit, en dat het nu tyd was, om ook voor zich zelve te zorgen, alzo zy vryheit hadden om uit en in te gaan, kozen mede na malkanderen het hazen-pad, latende dezen dronken Mohammedaan alleen leggen in de kamer, die zy na zich toetrokken. Hy wierd eindelyk wakker, zag dat hy 't kleed van *Seva Gi* aan had, maar was verwonderd, dat hy te bed lag, en nog *Seva Gi*, noch iemand van zyne Dienaars, 'er ontrent zag.

Hy nam het voor korswyl op; doch als hy de wacht na *Seva Gi*, en zyn volk, vraagde, merkte hy te laat, dat hy weg, en, door hem dronken te maken, in vryheit geraakt was, weshalven hy meede daar niet lang bleef, aangezien dit zekerlyk zyn leven zou gekost hebben.

Men hoorde eindelyk, door wat poort hy na buiten gedragen, en hoe hy, daar eenige paarden voor hem gereed gevonden hebbende, ten eersten weg gereden, en nu onmogelyk te achterhalen was.

Eurangzeeb vernam ten laatsten ook, met verwondering, hoe listig hy het ontkomen was.

Hy zond hem wel eenige ligte troepen na, maar de vogel was het al ontvlogen, en door zyn Zoon zoodanig gedekt, dat *Eurangzeeb's* volk hem niet verder vervolgen durfde.

Men trok dan 't vossen-vel noch eens aan, en zocht hem met een zoet lyntje weer aan 't Hof te lokken, met verzekering, dat, zoo hy noch eenige dagen geduld gehad had, men hem, volgens beloften, de derde plaats onder de Omrah's zou gegeven hebben, vermits de ander Omrah tot Landvoogd elders verheven, en die plaats dus open was; dat hy dier-

Vergeefsche list van Eurangzeeb om *Seva Gi* weer aan 't Hof te krygen.

halven maar weerkomen, en die plaats nu bekleeden kon; maar de Vos was te oud, om zich ten tweedemaal te laten doeken; en hy zei, niet te konnen begrypen, hoe *Eurangzeeb* zoo dwaas was, van te gelooven, dat hy ten tweedemaal zich aan hem zou konnen gevangen geven. Dat hy van hem eens misleid, maar dat het hem geraden was, nu op middelen te denken, om deze trouwloosheit aan hem te wreken, waar toe hy hoopte wel haast gelegenheit te zullen vinden; gelyk hy hem kort 'er na Wingurla af nam, en uitnemend veel moeite noch veel jaaren daarna aandeed, zonder dat hy, hoe machtig ook, hem dat beletten kon. Groote zaken heeft deze *Seva Gi* naderhand A. 1676 te Gollconda, in Suratte, en elders, uitgevoerd, die wy, als hier niet dienende, voorbygaan. Hy stierf A. 1680 den 1 Juni, gevolgd zynde van zyn Zoon, *Sambae Gi*, die al zyn Vaders goede vrienden liet verbranden, om hem die by zyne begraaften tot zyn gezelschap te geven.

Zelf heeft deze Zoon van *Raja Seva Gi*, die zich ontrent Visapoer een magtig gebied verkregen, en zich in de daar ontrent grenzende landen van Choromandel zeer ontzachlyk gemaakt had, hem lang daar na noch tot A. 1689 toe, veel spel gemaakt, dat echter eens een einde nam: want hy kreeg hem gevangen in een veldslag, en men bracht hem, om 'er af ontslagen te zyn, om hals; maar zy hadden niet konnen beletten, dat zyn jongste Broeder, *Rani Raja* genaamd, het ontquam; zich zeiven als een Fakier verkleed, en in dat onberispelyk gewaad de Stad Gingi, of Tsjengier, die 15 Mylen van Poedeferi legt, gekregen hebbende, daar op een hoogen berg dagt zeker en ongenaakbaar te zyn. De Mogol belegerde hem daar egter A. 1690, en hield hy dit beleg twee jaaren aan een, zonder eenig voordeel uit, tot dat *Eurangzeeb's* Zoon, den Prins *Cambax*, hem in 't einde van A. 1692 zo verre tot het uiterste bracht, dat hy zich zou overgegeven hebben.

Verdere gevallen met *Seva Gi*, en zyn nazaten.

De al te groote drift nochtans van dezen Prins, met een zeer fors en onbillyken eisch vergezelschap, keerde dit blad geheel en al om.

Hy had deze lieden, Heidenen zynde, tot 't Mohammedaantsche geloof willen dwingen, en, of dit noch niet genoeg was, hen noch een zware schatting willen opleggen. Dit bracht hem, niet genegen een van beiden aan te nemen, tot een geheel ander besluit. Hy hervatte dan de moed, en bracht, tegen alle gedachten, het Leger van *Cambax* in veel grooter engte, als waar in zy tevoren geweest waren, zoo dat hy zelf in-

A. 1663. gefloten, de Stad ontzet, en hy A. 1693 in Februari gedwongen wierd tot een vry flegt verdrag te komen.

Bevorens hebben wy verhaald, hoe jammerlyk de Prins *Sjab Soufa*, met zyn ganfch huisgezin, in Arracan omgekomen, en hoe de Koning van dat Ryk de voorname oorzaak, hoewel om zeer gewichtige redenen, daar van geweest was.

Dit nam *Eurangzeeb* niet alleen zeer qualyk, maar gaf 'er dien Koning ook blyken af. Hy zond hem, niet lang na de dood van dit Princelyke Huisgezin, zynen Oom, den Veld-Heer, *Sjab Hest-Chan*, met een Leger, die, zeer wel wetende, hoe grooten dienst die Koning van eenige Portugeefche roofgaleijen, en de Portugeefche Overfien, in een van zyn Havens, *Xettigan* genaamd, genoot, vermits een Galey verfehiede fchepen van den Mogol aandoen dorft, by zyn komft in Bengale, allereerft zyn gedachten liet gaan, hoe hy mefter van de zelve werden, en zyn volk uit Bengale in Arrakan krygen zou. Te land dit laafte

Enrang-
zeeb vero-
verd Ar-
rakan.

te doen, had, om demenigvuldige Rievieren, en waterleidingen, groote zwa-
righeden. Te water had het mede zyn ge-
vaar in; maar dit dagt hem echter het
beste, indien hy een fchip twee of drie
van de Hollanders hier toe bekomen kon.
Hy verzogt 'er om, door een Gezant,
die hy na Batavia zond, met belofte, van
dit Ryk voor hem, en voor de Neder-
landfche Maatschappy te veroveren. Haar
Hoog Edelheden tot Batavia, die met
een ook op 't uitroeijen der Portugeefen
in Arrakan zagen, ftonden dit verzoek
toe, op die grond hem 2 fchepen zenden-
de, maar hy ondertuffchen met der Por-
tugeefen Overfien der Galeyen klaar
geraakt, die tot hem overquamen, zag
'er toen alleen kans toe, bedankte de
Maatschappy voor haare fchepen (om dat
Ryk niet met haar te deelen) nam met
hulp der Portugeefche Galeyen 't Eiland
Sundiva (hem door dien Koning afgeno-
men) en naderhand het ganfch Ryk van
Arrakan voor *Eurangzeeb* in, en liet deze
Portugeefen, die hy in Decca geplaatft,
en toen volkomen onder zyn geweld
had, leelyk zitten kyken, hen nog wel
fchamper, als zy van de groote beloften,
die hy hem gedaan had, fpraken, uit-
lacchende.

Miffide de
Nederlan-
ders en
Portugee-
zen.

En breng-
den Ko-
ning van
Golconda
geheel on-
der zich
A. 1687.

Onder de regeering van *Sjab Djihaan*
was de Koning van Golconda, Sulthaan
Abdullah Kotb-Sjab wel vry cynsbaarder
dan zyn voorzaat gemaakt; maar wan-
neer hy A. 1672 den 3 May, na in de
vyftig jaren regerens, te Golconda over-
leden was, ging het van eerften af aan
met zynen behuwdens Zoon, en opvol-
ger, Sulthaan *Aboe il Haffan Kotb-Sjab*,

A. 1663.
noch veel erger. Zyn Vader liet hem
wel een grooten fchat, niet alleen van
Juweelen, maar ook van geld na, die
men zegt, dat 19 Coeroer oude Pago-
den (a ieder Coeroer van tien lak, en ie-
der lak van honderd duizend Ropyen, en
ieder oude Pagoden a tien gulden) of
honderd en negentig Millioen gl.; be-
liep; maar wat heeit het hem geholpen,
aangezien *Eurangzeeb* hem, als hy aan
de kroon quam, ook 45 tonnen gouds,
maar naderhand nog cenmaal zoo veel,
als zyn Vader, dat is, negentig tonnen
gouds aan fchatting geven liet; behalven
andere onnoemelyke fommen in gefchen-
ken aan den Prins *Sjab Aalem*, om hem
te paaijen, vereerd.

Dus hield hy het twaalf jaaren aan een
nog al gaande, maar als hy, diemet zyn
Wyven zoo veel geld verfpilde, dat
Madoena en *Akkena*, die twee vermaarde
Broeders, de een, zyn eerfte bedienaar
van Staat, de ander, zyn Veld-Heer,
geen raad meer wiften, om de fchattin-
gen des Mogols, en verfehiede achter-
ftallen van dien, op te brengen, en nu
wederom geld van hem geefficht was,
en men dat gegeven had; zoo raakte
hy A. 1684 in de uiterfte verlegenheit,
om deze Mogolffche fchatting, die nu
door een Leger, dat na Golconda trok,
en 't geen *Sjab Aalem* voerde, geefficht
werd, te betalen.

Het ging dan, hoe het ging, daar
moeft geld zyn, wilde hy niet tot het
uiterfte gebracht werden. Hy zond dan
een Gezant aan *Eurangzeeb* met een dia-
mant, die by zyn eigen Juweliers, groffo
modo, en op zyn minfte geoordeeld
wierd twaalf honderd tonnen gouds waar-
dig te zyn.

Eurangzeeb fchreef hem, met het te
rug zenden van dien fteen, dat hy be-
vouden had, dat de fteen veel meer, dan
men hem die opgegeven had, waardig
was, en dat dierhalven zyn agterftallen
rykelyk daar by zouden voldaan zyn;
maar dat hy, om zyn Soldaten te beta-
len, geld van nooden had, en met die
fteen niet te regt komen kon.

Vermits nu *Eurangzeeb* evenwel zyne
gewilligkeit gezien had, van zelf meer
dan hy fchuldig was, in voorraad aan te
bieden, gebruikte hy wel de befcheiden-
heit, van nog een jaar of twee te wagten;
terwyl de Prins zyn zoon ondertuffchen
hem A. 1686 nog wel elf millioenen afper-
fte, maar als 'er nu A. 1687 nog geen geld
van 's Keizers fchatting quam, heeft
hy op den 8 October van dat jaar het Ka-
fteen (waar in hy onnoemelyke fchatten
vond,) en dus ook het ganfch Ryk van
dien Vorft, ingenomen, en hem zedert
als een veragte onderdaan, ja als een fla-
ve, die langs de grond na hem toe krui-
pen,

A. 1687. pen, stof eten, en dus om zyn leven bidden moest, gehandeld, niettegenstaande zyn oudste Zoon, zoo sommige willen, met des Konings Sulter, doch zoo andere zeggen, met 's Konings middelste Dochter, *Ullia Begum*, met een voornaame bruidschat, en een millioen inkomen jaarlyks, getrouwd was.

Als mede den Koning van Vissapoer. Ontrent dit zelve jaar bragt hy den laatsten Koning van Vissapoer, *Adil Sjab*, doch wat voor 't veroveren van Golconda, mede onder zyn magt, kreeg hem gevangen, en liet hem, schoon hy de Dogter van dien Vorst tot een van zyn wyven had, met vergif ombrengen, 't geen de Vorsten, en Grooten van dat Ryk nog zeer lang tegen hem heeft doen morren.

Het verdere van Decan, en Camatica. Hy nam ook, het geen 'er aan Decan nog ontbrak, en hier en daar weer afgevallen was, zonder slag of stoot in, en veroverde de afgevalle Landen van Carnatica, wel eer een zeer machtig Keizerryk in Narfinga, of op de Kuit.

Na dezen onthield deze schrandre Vorst, uit vreeze voor zyn Zoonen, zig altyd in zyne tent, en leger, te veld, zich zeer weinig met zyne Hoofdsteden, Delli, of Agra, bekreunende.

Oorspronk der Nederlandische moeijelykheden met den grooten Mogolzedert A. 1700. Eenige jaaren aan een heeft de E. Maatschappye der Nederlanders groote moeijelykheden met zynen Landvoogd tot Suratte gehad, in zoo verre, dat men noodzaak gewest is dat Comptour, na den overlast hen aldaar aangedaan, ettelijke jaaren aan den anderen op te breken.

De oorzaak hier af moeten wy wat verder ophalen, en de zaak zelf wat klaarder voorstellen.

De Mooren, of de Mohammedanen, van Suratte, en andere gewesten van Hindoestan, onder 't gebied van den Grooten Mogol, zyn gewoon jaarlyks eenige van hunne eigen schepen (die vry sterker dan de Nederlandische zyn, alzo zy die zoodanig in een ploegen, dat zy menigten van jaaren zonder pomp vaaren) van Suratte na 't Roodde Meir te zenden, het zy om een geschenck van den Grooten Mogol aan den Emier, of Sjerif van Mekkah, bewaarder van het graf van Mohammed, en dus na het graf van dien valschen Propheet, en wel ten dienste van 't zelve, ofte om eenige Hhadji's, dat is, Pelgrims ter bedevaard na gemelde graf te voeren. A. 1661 voerde zekere *Hubert Hugo* een Frans Fregat, voor *Monfr. Fouquet, l'Aigle Noir*, of de *zwarte Arend* genaamd, waar mede hy naderhand op 't Roodde Meir roofde, en in den ingang van 't zelve een schip nam, waar in de Moey van *Eurangzeb* was. Over dit geval maakte die Vorst ons nochtans, tot veler verwondering, geen

moete, schoon 't hoofd van dit schip een Hollander, doch in Fransche dienst, was. Maar omtrent het jaar 1700 gebeurde het, dat weer een van hunne schepen op dien togt door een Engelschen roover (zoo men meend) genomen, en daar door by de Mooren van Suratte een uitnemende groote schade geleden is, om welke weer te vinden de Landvoogd van die Stad, *Abdul Gafser*, alle de Europëers, daar toen hunne Logien hebbende, te weten, de Nederlanders, Engelschen, en Franschen, aangesproken heeft; voor al willende, dat de Engelschen, en wy, ieder de helft voldoen zouden.

Den Nederlanders deed hy daar over zeer groote moete, en een ongelyk zonder weergae, zonder de minste grond, aan.

Onder de Regeering van de Heer *Pieter Ketting*, die zedert A. 1696 tot A. 1699 in Suratte Directeur, of Bestierder van den Handel der Nederlandische Maatschappye, was, nam dit schendig werk zyn begin.

De Mooren dwongen dezen Heer, om tegen alle recht, en niettegenstaande alle zyne krachtige wederleggingen, een verdrag te teekenen, waar by zy hem, en onze Maatschappye, verbonden, vooreerst, een Acte te geven, waar by zy beloofden aan hen vierentwintighonderd duizend Ropyen, of ontrent zesendertig tonnen gouds (welke schade zy voorgaven by 't nemen van dat schip geleden te hebben) te zullen weergeven.

Het tweede lid van dit gedwongen accord behelste een belofte, om in het toekomende hunne schepen, na Mekka gaande, met twee a drie van hunne schepen derwaards, en weer te rug, te geleiden, waar voor zy van hunne zyde weder beloofden gelci-geld aan de Nederlandische Maatschappye te betalen; tot welke bevyding van hunne schepen en goederen zy ook de Engelschen, en Franschen, even sterk verbonden.

Voor zoo verre als ons betreft, ziet men hier een affchrift van 't geen zy de onzen toen aphersten, onder bedreiging van anders te moeten vertrekken.

Translaat van 't Verband-Schrift in Suratte, door dwang van de bedienden der E. Maatschappye vercleend.

Wy Commissaris en Raadslieden wegens de Hollandische Maatschappye in Suratte. Confesseren mits dezen, dat wy over lange jaaren van den grooten Mogol licentie, of verlos verzoegt, en gekreegen hebben, om in Suratte, en Hindoestan onze negotie te dryven, waarom wy bekennen, dat eenige Hoe-

A. 1700.

Door 't nemen van een Surats Schip

Van een Engelsche roover.

En op de Nederlanders onregvaardig gezegt.

A. 1700. *dedragers in de weg van de Arabische Kust schepen van de Suratse Kooplieden geweldelyk overvallen, diverse goederen daar uit geligt, ja zelfs eenige schepen, met lading en al, weg gesleept hebben, en waar uit in de Moorische Landen veel moeilijkykbeeden voortgekomen zyn; ten welken einde, tot weering van diergelyke quadaardigheden, een Hasbul Hhockom van zyn Majesteit op dezen Stedevoogd, Amaret Chan, is afgekomen, meldende, dat hy Stedevoogd van de Europiaanen in Suratse een geschrift moest nemen, waar by zy beloofden voor de schade ter Zee te zullen instaan, die in 't aanstaande door Hoeddragere zouden mogengepleegd werden, en dat zy de goederen, die geroofd zyn, benevens de roovers, moesten vangen, ende opbrengen; mitsgaders dat gemelde Europiaanen ook zouden moeten verantwoorden de schade, die 'er bevorens reeds geleden is, en dat zy, by weigering van dien, uit zyn Majesteits Landen moesten vertrekken, dierhalven presentereen wy dit geschrift, en beloven, ingevalle in 't aanstaande de schepen die van hier na, en weder van de Arabische Kust herwaards door eenige Hoeddragende roovers komen genomen te werden, ('t geen God verhoede) dat wy de gemelde roovers met het geroofde zullen vangen, opbrengen, en 't zelve presenteren aan de Ministers van Suratse, en zoo niet, zullen wy de geleden schade verantwoorden; doch voor ongelukken, die van God afbankelyk zyn, konnen wy ons geen borgen stellen, werdende dit Contract met onze vrye wille geaccepteerd, ende de geen, die na dezen als Hoofd van onze Compagnie zoude mogen komen, zal gebonden zyn het zelve mede na te komen, ende de ordre van den Koning te geoorzaamen.*

Suratse den 4den Februari A. 1699.

(Geteekend door)

Pr. Ketting, Marth. v. Hek, J. Di-
dati, Gt. Huichelenbos, Willem Six,
J. de Vet, Frs. Dubbels, en Jan Koops.

En in hare
Logie be-
zettec.

Dit verdrag quam den Heer Opper-
Landvoogd, en de Raaden van Neder-
lands India tot Batavia zeer onbillyk, en
onmakelyk, voor; doch zy stonden eg-
ter, om goede redenen, het tweede lid
van dit Accoord, te weten, het gelei-
den der Moorische schepen, toe, in ho-
pe, dat dit de gemoederen der Mooren
verzagten, en de gerezen verweidering
matigen, of wel geheel wegnemen mogt.

Dit geschiede dus twee, a drie jaaren
aan een, tot zoo grooten nadeel van de
Nederlandsche Maatschappy, dat zy daar
by drie of vier schepen, on eens twee
gelyk, verloren hebben.

Doch als nu de Mooren zagen, dat

'er geen betaling van de voornoemde A. 1703.
somma, by de Heer Ketting beloofd,
volgde, hebben zy dien Heer, en de ver-
dere bedienden der E. Maatschappy, in
de Nederlandsche Logie aldaar bezet ge-
houden, en hen alle bedenkelijkeatbreuk
gedaan. Na dat zy 't deel, 't geen zy
van de Engelschen eischten, met geweld
ook genomen hadden.

Als nu deze Heer A. 1699, den 16,
of 17den December, daar quam te ster-
ven, en door den Heer, *Henrik Swaar-
dekroon*, een zeer verstantig en gauw
Heer, vervangen wierd, heeft zyn Ed.
daar wel eenige jaaren aan een zeer goe-
den handel gedaan, maar wanneer men
daar na van onze zyde moeite deed, om
dit verdrag weer in handen te krygen,
ontzagen zich de Mooren niet, om de-
zen bescheiden en gematigden Heer al
mede bezet te houden, ter tyd toe, dat
zyn Ed: door den Heer *Pieter de Vos*, met
een vloot schepen ontzet, en A. 1703
daar vervangen is.

Men oordeelde dat deze vloot een schrik
onder de Mooren, en hen ook tot reden
brengen zou, gelyk dit, zoo lang zy 'er
was, ook daar op volgde; maar zoo ras
was de zelve niet vertrokken, of zy han-
delden dezen Heer, en de verdre bedien-
den, even als zyne voorzaaten, ettelij-
ke maanden aan den andren.

Dit begon de onzen te verdrieten, en
deed hen op middelen denken, om deze
geweldenaars, vermits alle zagte voor-
slagen dog niet hielpen, door geweld
eens tot reden te brengen.

Zy namen hun slag dan zeer gelukkig De onze
waar, en kregen in hun magt een Moorisch nemen
schip, 't geen van Mekka weer na Su- eenMoors
ratte keerde, en waar in een van hunne schip met
grootste Heiligen, *Noer el Hbae* genaamd, den Aal-
een Moorisch Priester, Gebedsdoender moez-
van *Eurangzeeb*, en dus een man, waar nier van
aan zig die Vorst zeer veel gelegen liet, Eurang-
zeeb.

onder meer anderen was.
Wel is waar, dat dit in 't eerst geen
verlichting ter wereld aan de bezetteden
gaf, te meer, alzoo ook deze Priester
zich in 't eerst al eenige tyd geliet, als
of hem deze gevankenis niet verveelde.

Doch als hy op zekerentyd op 't schip
van zyne gevankenis vry meer leven en
gewoel, dan na gewoonte zag, en de
reden aan de scheeps-Ovrheden vraagde,
gaven hem die tot antwoord, dat 't volk
zich klaar maakte, om tegen wyf *Fransche*
schepen, die men hen bericht had, dat op de
onze aanquamen, en reeds al na by waren,
te slaan.

Dit ontzette dezen man geweldig, en
deed hem aanstonds vragen: *of by in de*
Kajuit (daar hy zyn verblyf had ook ge-
waar voor zyn leven had? zy zeiden hem,
daar zoo wel, als boven op het dek, in ge-
vaar

A. 1703. *waar te zyn. Wel is 'er dan, vraagde hy weder, niet een andre plaats in 't schip, daar ik schoot-vry ben? zy zeiden, ja, en bragten hem toen beneden in een van de vuilste, stinkendste, en allerduisterste plaatzen van het schip.*

Op wiens verzoek de Hollanders in Suratte geargceerd wierden. Deze Pricster vond zig hier wel schoot-vry; maar ook de gemelde ongemakken zoo ondragelyk, dat hy zig geperft vond, om, aanden Moorfen Landvoogd van Suratte, en wel byzonder aan *Eurangzeeb* zelf, in de allerbeveeglykste termen over zynen ellendigen staat te schryven, en den Keizer om de liefde Mohhammeds te verzoeken, dat, indien hy eenige liefde voor hem, en noch genegenheit had van hem in 't leven te zien, hy dog, als 't enig middel om hem te redden, de Hollanders, in de Logie tot Suratte bezet, ontslaan, en hen ten spoedigste in vryheit stellen wilde, aangezien hy, om zich voor geen kanon-kogels bloot, en zyn leven in geen geduurig gevaar te stellen, in een gat zat, waar in hy wegens de grouwclyke stank, en andre ongemakken, wel haast een lyk en spot der ongelooovigen zyn zoude.

Deze zyne brieven, al eenige reizen vernieuwd, voor al, wanneer deze schepen ('t geen echter maar Nederlandsche waren, gelyk dit gansch werk en looze vond der Hollanders was) niet alleen begonnen in 't gezicht der vloot te komen; maar ook niet weinig op malkanderen (immers zoo het geelck, hoewel 't maar met los kruid was) te schieten, waren van zulk een gewenschte, en spoedige uitwerking, dat alle de Hollanders, met hunne goederen, in Suratte aanstonds ontslagen wierden; en men hen dat onbillyk verdrag weer in handen, en wegens het Hof ook ordre tot het opbreken van 't Comptoir gaf, waar op dan *Noer el Ehaac* ('t geen in het Arabisch, een licht van het Recht, beteekend) uit zyn duister gat weer in het licht, by de zynen in Suratte, en dus verder aan het Hof van *Eurangzeeb* wel haast weder quam; zedert altyd by onze Natie als een ligt, en zeer heilzaam middel, 't geen hare gerechtigheit, en regt spoedig opdagen deed, aangemerkt zynde; behalven dat de E. Compagnie, by het nemen van verscheide Moorsche schepen, ook hare schade wel weer ingehaald heeft.

A. 1705. De Heer Six 'er weer na toe. Na dat nu de Heer *de Vos* met de vloot A. 1705 uit Suratte, met opbrekking van ons Comptoir, over Coetsjen na Batavia, in 't begin des jaars vertrokken was, vonden de Heeren der Hooge Regering van India egter goed, om in dat zelve jaar den Heer Opper-Koopman en verkoren Directeur, *Willem Six*, met een geleide van zeven schepen, onder den

Commandeur, *Meynard de Boer*, weder na Suratte te zenden, om den handel, was het mogelyk, daar te hertstellen; doch de Mooren lieten hen niet toe, een voet aan land te zetten, en men wilt hen te zeggen, dat de Engelschen en Franschen in Suratte nog zoo naauw bezet waren, dat men hen niet toeliet ontrent eenige poorten der Stad te komen, of daar iets te verhandelen. En dus quamen de onze A. 1706 onverrigter zake weer op Batavia

Dit is een verhaal, 't geen ik hier zoo, als 't my van een der voornaamste Hoofden dezer Vloot in dat jaar opgegeven is, ter nederstelle.

Dit stilstaan van den handel in Suratte, bragt onze Maatschappy groot nadeel by, vermits zy hier door van alle Suratte waren voor Japan, en elders, als mede voor het Vaderland, ontzet wierd, 't geen dan ook weer den handel van Japanse waren daar tegen, en verder ook na 't Vaderland, fremde.

Het gaf ook belemmering in den handel, zoo in Bengale als op de Choramandelse Kust A. 1706. Immers daar kwamen in dat jaar, in de maand December, zeer weinig verzoeken van 't voorleden jaar, en verder 1500 ponden Salpeter, mitsgaders wat Ryft, en Tarw, uit Bengale, dog alles van zoo weinig belang, dat de onkosten en lasten wel twintig duizend gulden meer (zoo men my berigt heeft) als de waarde der gansche lading, beliepen, waar by in dat zelve jaar nog 't schorten van den handel, en 't opbreken van ons Comptoir in Siam, gekomen, hoewel dit alles van geen langen duur geweest is.

Egter zonden haar Hoog Edelheden, 't zy in dat zelve, of het volgende jaar, den Heer *Johan Grootenhuys*, gewezen Visitateur Generaal, als Directeur weer derwaards, met den taalkundigen Opper-Koopman, van *Breen*, welken Directeur 'er ook tot na de dood van *Eurangzeeb* is blyven leggen, zonder dat de onzen zedert ergens over gemoeid zyn. Immers daar zyn in 't leven van dezen Vorst geen zaken voorgevallen, die in opzicht van de Nederlandische Maatschappy verdienen aangeteekend te werden; maar zy is na die tyd veel beter, dan bevorens, gehandeld.

De Mooren, die wel opgeblazen van aard, maar by de minste tegenspoed zeer kleenbhartig, en neerflagtig van geest zyn, hadden uit dit kleen staaltje geleerd, dat de Hollanders, nazaaten der oude Katten, loos en dapper, en dierhalven geen katten, zonder handschoenen aan te taffen, waren.

Zy wilden derhalven deze Natie tot geen vyand hebben, behalven dat zy uit hunnen

Groote schade voor de Nederlandische Maatschappy.

De Heer Grootenhuys 'er A. 1700. na toe gezonden.

A. 1707.
Zedert
hadden
wy daar
ruft, en
ontzag.

hunnen handel ook zeer veel voordeel konden trekken, zoo voor den grooten Mogol, als voor des zelfs Ingezetenen, die daar zeer wel by voeren, 't zy door dien grooten invoer van zoo veele goederen; als 'er jaarlyks met zoo veel Schepen der E: Maatfchappy aanquamem; als, door 't groot getal van Suratsc waaren, als 'er jaarlyks van daar na Batavia gezonden, en verder door de ganfche weereld verhandeld wierden.

Ook begon de rol van *Eurangzeeb*, dien wonderlyken venfchaar, al na 't cinde te loopen, en, hoe onruftig hy ook in zich zelve altyd geweest was, de ruft hem nu veel beter, dan onruft, te gelyken.

Hy vond in zyn eigen Ryk vyanden genoeg, zonder dat hy nieuwe daar buiten behoefde te maken.

De gevolgen van zyn leven zullen ons

dit ten overvloede toonen; en te gelyk A. 1707. aanwyzyn, hoe dienftig het voor hem, en voor het Ryk was, op 't naderend einde van zyn leven, zich in geen buitenlandfche moejelykheden in te wikkelen; maar veel liever met alle de Europeifche Natien, en, vooral met de Hollanders, wier ontzaggelyke naam in 't Ooften hem bekend was, in ruft en vrede te leven, te meer, dewyl hem al ter ooren gekomen was, hoe den Oorlog op Java's Noord-Ooft-Kuft, tot handhaving van den nieuwen Socfochoenan, Poegar, ondernomen, zoo merkelyk tot hun voordeel, A. 1705, en 1706, uitgevallen was; waar door zy hem, indien hy maar de minfte onruft weer gezogt had, zeer ligt door de groote magt van hunne fchepen, en door nieuwe vonden, zouden hebben weten tot reden te brengen.

T W E E D E B O E K .

E E R S T E H O O F T S T U K .

Eurangzeeb's Zoonen. In 't byzonder befchreven. Zyn ziekte A. 1707. Opftand zynner Zoonen, hier uit gevolgd. Die hy door zyn wys beleid ftild. Zyn dood A. 1707. Zyn Testament. Vertaald in 't Nederduitfch. Aanmerkingen over 't zelve. Eeneenbeilzaame les hier uit van geen fchyn-beiligen te vertrouwen. Om dat zulke niet anders, dan 't wereldfche beoogen. Zeldzaame beweging in de lucht na Eurangzeeb's dood. Zyn veroveringen. Zyn leef tyd. Stryd van de Princen, Sjah Aalem, en Azem Tarra, om 't Ryk. Hun verfchillende aard, en handel. Gedrag van den Prins Cambax. De twee oudfte Princen. Slaan tot nadeel van Azem Tarra, die zich zelf dood. Hunne Legerfchikking. Lyft der Manfchap, die ieder Ryk opbrengen moet.

OM trent zyn dood zyn de berichten zeer verfcheiden, gelyk mede ontrent de verdeling van zyn Ryk, by zyn leven al onder zyne Zoonen gemaakt.

Eurangzeeb's
Zoonen.

Hy had 'er vyf. De oudfte, *Mobhammed* genaamd, anders ook wel *Moazem*, dat is, de *grootfte*, is lang voor hem overleden.

Zyn tweede Zoon, *Sjab Aalem Bbadur*, droeg, na des oudftens dood, ook dikwils den bynaam van *Moazem*, of ook wel van *Mobhammed Moazem Bbadur Sjab*.

Zyn Vader, *Eurangzeeb*, leefde na zyn zin veel te lang, waarom hy niet alleen zeer weinig agting voor hem, maar ook de stoutheid had, om verfcheide gevaarlyke aanflagen tegen zyn Kroon, en leven, te smeden; doch vermits die oude Vos alles tydig ontdekte, wierd hy gevat, en negen jaaren aan een gevangen gezet. Ook is hy het, die by *Bernier Sultbaan Mazum* (hy wil *Moazem* zeggen)

genaamd, door laft van *Eurangzeeb* tegen een Leeuw vogt, en, met veel gevaar 't leven 'er af bragt; doch dit viel voor kort na een ziekte, die *Eurangzeeb*, zoo als hy pas op den throon geftegen was, met een groote beroetheit in de tong, aantaste, by welk voorval hy fterk kuinte, om door gunft der Omrah's, Opperheer te werden, van al 't welke *Eurangzeeb*, na zyn herftelling, net be- rigt kreeg.

Na dit verloop van tyd weer in vryheit In 't by-
gefteld zynde, maakte hem zyn Vader zonder
Onder-Koning, of Landvoogd van Hin- befchre-
doeftan, of Cabul, alwaar hy zich tot ven.
zyn Vaders dood ftill hield.

Zyn derde Zoon was *Sulthan Ebnar*, welken hy by de Dogter van *Sjab Navazecan*, Landvoogd van *Hhamedabad*, en uit het geflagt der oude Koningen van *Machate*, gekregen, en voor welken hy dierhalven ook veel meer agting, dan voor zyne twee oudfte Zoonen, had, om dat deze maar uit de Dogters van *Radja*, of *Berg-Koninkjens*, gefproten waren.

Hy

A. 1707. Hy had hem daarom ook tot zynen opvolger in 't Ryk geschikt, maar deze Prins, die noch zeer jong was, en zich door zyn doffe geest niet zeer gaegt, en door te vroeg, en door verkeerde wegen na de kroon te staan, zich zeer gehaat maakte, zou zekerlyk mede het gevangen-huis ten deel gekregen hebben, indien hy niet tydig na Perſien gevlugt was, daar hy, na eenige jaren verblyf, overleden is.

Zyn vierde Zoon was *Azem Tarra*, by andre *Affam Dara*, genaamd, een zeer dapper, dog haastig en hoogmoedig Prins.

Deze, nevens zyn Broeder *Cambax*, de jongste der vyf, hielden zich, in het laatste van *Eurangzeeb's* leven, gemeenlyk by hem in Decan, niet verre van de Vesting *Hhamedagâr*.

Zyn grootste liefde droeg hy *Cambax* toe, waar van hy hem niet lang voor zyn dood dit bewys gaf, dat hy hem de ryken van *Visiapour*, *Golconda*, en *Carnatica*, in 't Zuiden gelegen, opdroeg.

Zyne ziekte A. 1707.

Eurangzeeb, die het nu al tot eenen ouderdom van ontrent honderd jaaren uitgehouden had, begon den 7 Februari A. 1707 (zoo uit zekerer brief van den 3den October des zelve jaars, uit *Suratte* geschreeven, blykt) ziek te werden, en dit zoo schielyk toe te nemen, dat men hem in 't geheel niet meer zag.

Dit gaf ten eersten vreemde gedachten, en ook beweging onder de Princen, en voor al onder die twee, die by hem gebleven waren, in zoo verre, dat *Azem Tarra*, en *Cambax* malkanderen openbaar aantasteden, 't geen ook 't leven aan eenigen van hunnen aanhang quam te kosten.

Opstand zynen Zoonen hieruit gevolgd.

De jaloerſe *Eurangzeeb*, die wel oud, en ziek, maar noch niet dood was, hoorde dit zoo haast niet, of hy stelde, volgens zyn oude gewoonte, hier in goede ordre, en gaf aan zynen *Emir el Omrah*, of eersten bedienaar van Staat, *Affed Chan*, last, om hen te bevredigen.

Ook gaf hy bevel aan den eersten, om zich na Decan te begeven, en aldaar *Eurangabad*, *Brampour*, en meer andre Landen, tot aan de Rievier *Narboda*, te gaan bestieren, en aan *Cambax* deed hy belasten, om na *Visiapour*, *Golconda*, en de Landen van *Carnatica* te ver trekken, en daar van 't bestier te gaan waarnemen.

Deze last wierd door *Affed Chan* zeer voorzichtig, en gelukkig uitgevoerd, in zoo verre, dat de Princen hun Vaders bevel spijtelyk opvolgden.

Die hy door zyn wys beleid stield.

Cambax vertrok schielyk, quam in de Stad *Visiapour*, nam het Kasteel in, verzamelde zyn volk, om verder alle de plaatzen des Ryks, of zyn Vader eens

schielyk stierf, in zyn geweld te krygen, waar in hem al de nabuuryge Vorsten, en zelf ook die van *Visiapour* (schoon noch zeer misnoegd over 't vergeven van hunnen laatste Koning door *Eurangzeeb's* bestel) de behulpzame hand boden.

In korten tyd had hy een Leger van dertig duizend man by een, deed groote beloften, en schreef zeer beleefde brieven aan veel Landvoogden; maar voor al aan *Daood Chan*, Landvoogd van *Carnatica*, dien hy, by aldien hy hem bleef aanhangen, goude bergen beloofde; doch die Landvoogd, overwegende, hoe onzeker het noch was, wie *Eurangzeeb's* navolger in 't Ryk zyn zou, en echter hem niet geerne ten vyand door een ontydige weigering willende maken, zond hem, ten teeken van genegenheit, vyf lek Ropyen, of een somma van ruim twee honderd en vyftig duizend Kroonen.

Den Prins *Azem Tarra*, die *Affed Chan* op zyn hand had, en daar door gedung bericht van zyn Vaders ziekte, en van zynen staat kreeg, trok, op zynen raad, zeer langzaam voort, om in tyd van nood by de hand te zyn.

Op den 4den dag na zyn vertrek ontbood hy hem te rug, aangezien *Eurangzeeb* zieltoogde, waar op ook die Vorst den 4den Maart A. 1707. 's namiddags zyn dood ten een uur, (zoo men wil) doch veel waarschynelyker Medio Februarii, ontrent honderd jaaren oud zynde, quam te sterven.

Pas voor zyn dood gaf hy aan zyn eersten Vizier noch bevel, om zyn schatkist te openen, en alle achterstallen aan zyn Krygsvolk te betalen.

Zyn voornaamste *Omrachs*, en Vorsten des Ryks rieden hem voor zyn overlyden wel, om *Sjab Aalem*, als de naaste 'er toe, tot zynen opvolger te verklaren; doch hy wilde niet; maar zeide, dat dit het werk Gods was, die de Ryken gaf aan dien hy wilde, en dat het genoeg was, dat hy hem Keiser van *Hindoestan* gemaakt had.

Eenige tyd voor zyn dood maakte hy een Testament, of uiterste wil, uit welke men vast zou moeten stellen, dat hy niet den 4den Maart 1707, maar den 19den Juni A. 1708, (gelyk sommige willen) gestorven zy. Doch de datum, gelyk uit *Sjab Aalems* Regeering blyken zal, is daar in niet wel opgesteld.

Zyn Testament.

Dit Testament, den 18den October 1707 gedagteekend, ('t geen 1706 zyn moet) en my door een vriend uit *Suratte* toegezonden, was in het *Perſiaansch* beschreven, met een *Engelsche* overzetting 'er by, van dezen wonderlyken inhoud, die wy, alzoo ieder een geen *Perſiaans*, of *Engels* verstaat, dus vertaald hier nevens voegen:

A. 1707.

Suratte 1707 den 18 October.

Dog ver-
taald in 't
Neder-
duitsch.

Copie van de laatste wil van *Miodien Mamud Eurangzeeb*, door hem gemaakt in het eenenvyftigste jaar van zyne Regeering, en in het jaar der Hedjira van Mohammed 1118, den 28sten van de maand Dzilcaida, 't welk overeenkomt met den 18 October 1707. de dag op welke hy stierf. (NB. hy is 9 maanden daarna, en aldus in Juni 1708 eerst overleden) en was van dezen inhoud:

Ik ben alleen in de wereld gekomen, en alleen ga ik daar weder uit. En wie van myn Zoons het geluk mogt hebben, om Koning te werden, dien verzoek ik, of wenschte, dat hy Cambax mag laten blyven in de vreedzaame possessie van Visjapoer, en Bisnagar, twee plaatsen, die ik al eenigen tyd geleeden overwonnen heb.

Myn Visier, Emir ul Omrah, (anders gezegd, Asfed Chan) is zulk een getrouw en oprecht Dienaar, dat 'er niemand kan gevonden werden, die tot deze plaats bequaamer is.

Alle die in myn dienst zyn, van wat qualiteit zy mogen wezen, het is myn wil, of wensche, dat zy blyven mogen onder Commando en obediëntie van Mamud Azem Sjah.

En die geen, die Koning mogt werden, dien verzoek ik, of wensche ik, dat alle die gene, die in myn dienst, of myne Stedebouwers geweest, of door my gebruikt zyn geworden, in hunnen dienst blyven, en niet verjaagd, of mishandeld mogen werden.

By myn leven verdeele ik myn Koninkryk, dat het beste is. Indien het nagevolgd werd, zoo zal 'er geen bloed vergoten, noch myne onderdanen gemolesteerd werden.

Daar zyn twee Koninkryken, en in ieder der zelve een throon, en tyd, voor de Koning, om gekroond te werden, (Ekbarabaad, en Sjah Djibaanabaad) en wie te vrede is met Ekbarabaad, die heeft voor zyn deel vier Provintien, te weten, Ekbarabaad, het oude Decan, Multan, en Guzeratte.

En wie te vrede is met Sjah Djibaanabaad, die zal voor zyne Ryken bezitten, te weten, Cabul, en al de overige Provintien.

Ik quam naakt in de wereld, en ik zal naakt daar weer uitgaan; om welke reden ik verzoeke, dat, als ik ten grave gebracht werde, het met geen pompe, of glorie geschiede, gelyk het wel ontrent Koningen gebruikelijk is; En ik verzoeke, dat Hhamedoddien Chan, myn getrouwe Dienaar, mag zien, dat myn lyk gebracht werde ter plaats van Sjah Saunoddien, om begraven te werden. Myn Tombe verzoek ik, dat klein mag zyn, als die van de Fakiers, of Bedelmonniken, en

ik verzoek, dat geen van myn Zoons zich met het maken van een Tombe voor my bemoeije.

Ik heb een Cassa onder my berustende van zeven en vyftig duisend drie honderd en twee en tagtig Ropyen (zynde zyn aparte beurs) het resterende van 't geld, waar van ik myn tafel, en kleeren, versorgd hebbe. En als ik ten grave gebracht sal werden, sullen verscheide Fakiers myn lyk begeleiden; die van myn eigen Cassa (of soorte) zyn. Daarom verzoek ik, dat van de bovengemelde penningen aan de selve duisend Ropyen mogen uitgedeeld werden.

Dit Testament behelft geen zaken van groot belang, en het schynd met den grooten geeft van dezen schrandren Vorst, en doorlepen Staatkundigen niet wel over een te komen; hoewel het zeer wel na den onnoozelen styl der Mohhammedanen gelykt.

Men ziet daar uit voornamentlyk de groote genegenheit, die hy, onder zyn Zoonen, den Prins Cambax, en, onder zyne ryks-Grooten, *Asfed Chan*, toege dragen, en hoe grooten achtung hy ook voor *Hhamedoddien Chan* gehad heeft, als den welken alleen hy de zorge voor zyn lichaam heeft willen aanbevelen.

Maar voor al ziet men daar uit ook, hoe hy, die als een Fakier, en onder een glimp van de grootste nedrigheit en devotie al zynen opgang gemaakt, en zig, tot nadeel van alle zyne Broeders, door een ongewoone staatkunde van de uiterste geveinstheit, op den alouden throon der Mogolische Keizers verheven had, ook het einde van deze zyne zeldzaame rol in de wereld als een Fakier heeft willen speelen; leerende met zyn voorbeeld, dat men op devote menschen onder de Mohhammedanen niet meer staat heeft te maken, dan wel op diergelyken soort onder alle andere Godsdienstigen; aangezien zulken al te grooten, en al te gemaakten heilgheit in veel nazaaten der oude Pharizeen veeltyds tot een geheel ander einde, dan het wel uiterlyk schein, en (volgens 't geen ons de ervarenheit noch dargelyks leerd) enkelyk tot het bejagen van eenig eigen interest, of alleen tot het bereiken van eenig werelds inzicht, is gericht geweest, na 't verkrygen van het welke ook gemeenlyk die schyn-iever voor de Godsdienst allenskens verkoeld, en eindelyk geheel verdwenen is; een klaar bewys, waar toe dit alles alleen ge diend had, te weten, om andre, die tot hun regt oogwit niet ten eersten doordringen konden, zoo jammerlyk te misleiden, als deze veinfaard, *Eurangzeeb*, al zyn Broeders, zyn ouden Vader, en al zyn Ryks-Grooten, gedaan heeft.

Men wil dat hy negen maanden, na 't

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707.

A. 1707. maken van dit Testament, of in de maand Zeldzame van Juni A. 1708, ('t geen niet wel zyn beweging kan) is overleden; maar dat 'er weinig oogenblikken voor zyn dood een zwaare storm opgekomen zy, die tot s'avonds ten zes uren duurde, en zoo sterk was, dat al de Leger-Tenten, de boomen uit de grond; ja verscheide Dorpen 't onderste boven geworpen, en ook veel beelten door het dik opgejaagd stof verftikt wierden.

Dit was het einde van dien grooten, voorzichtigten, en Staatkundigen Vorst, die in beleid, dapperheit, en behendige regeerkunde; gelyk ook in leef- en regeertyd, al zyne Voorvaderen merkelyk overtroffen, en het Ryk ook grootelyks uitgebreid; ja een luister, die 't noit te voren had, door 't veroveren van de machtige Koninkryken van Arracan, Vifia-

pour, en Golconda, mitsgaders het volflagen vermeerteren van de Landen van Decan, en Carnatica, bygezet heeft.

Een volle eeuw (iet zeldzaams voor een mensch, maar veel zeldzamer voor een Vorst, van zoo veelen belagd, en voor zyn eigen Kinderen niet zeker) heeft hy geleefd, en zich daar door een fchat van wysheit by zoo een lange ervaarenheit verzameld, om 't Ryk, zoo onrechtvaardig en listig verkregen, (waar na hy ook den grooten *Aalem Gier*, dat is, den overwinnaar van de wereld genaamd wierd) nochtans tegen al de aanslagen van zyn Zoonen, en meer andere, tot het einde van zyn leven toe onbeweeglyk te bestieren, en dus geruft in zyn graf te dalen. Wy vertoonen zyne beeltenis onder No. 12.

EURANGZEEB 12^e Groot Mogol.

Pas na zyn dood zettede *Azem Tarva* zich op den 5den Maart 1707 met waarneming van de nette fahat, of 't gelukkig uur, volgens de sterrekunde, op den troon in het Leger, waar in hem den *Emier Omrah*, en de voornaamste kryghoofden de hand boden.

Hy liet zich, met de naam van *Azem Sjah*, als Opperheerfcher uitroepen, gaf

zyn twee Zoonen nieuwe eernamen, liet nieuw geld munten, en (zoo men al mede voorgaf) het lyk van *Eurangzeeb*'s anderendaags in een Palankyn, onder 't geleide van 4000 paarden, na *Eurangabad* voeren, en in een prachtig graf, door den overleden (zoo men wil, hoewel dit met zyn Testament zeer ftryd) gemaakt, leggen.

A. 1707. *Zedert droeg zich Azem Tarra zeer trots tegen alle de Hoofden, Landvoogden, en andre Grooten, ofte Hertogen des Ryks, hoewel hy zich tegen Daed Chan, en andren, ook mildadig in 't verhoogen van hunne soldyden betoonde; maar Sjah Aalem in tegendeel maakte zig by ieder zeer bemind, bood zyn Broeder de vrede aan, met belofte, van hem alles te zullen laten, dat zyn Vader hem gegeven had.*

Als hy egter zag, dat dit niet helpen mogt, zette hy zich, ondersteund van de meeste Princen te Delli, op den throon, door zyn Grootvader, *Sjab Djibaau* gemaakt.

Sjab Aalem's oudste Zoon, de Prins *Mofoddien*, quam, van de meeste Radja's, Patans, en Berg-Koninkjens ondersteund, met een magtig Leger uit Bengale afzakken om zyn Vader, *Sjab Aalem*, te helpen, nam Agra in, en liet den Landvoogd van die hoofdstad ombrengen, om dat hy zyn Vaders brieven, die van 't Hof quamen, van tyd tot tyd opgehouden had.

Gedrag van den Prins Cambax.

De Prins *Cambax* had zich wel mede ten oorlog toegeruft; maar zoo ras hy een beleefden brief van *Sjab Aalem*, en daar by beloften bekomen had, van hem alles te zullen laten, dat hem zyn Vader gegeven had, hield hy zig stilen geruft, liet zich ook, op die verzekering, als Koning van *Visapour* kroonen, en zond zyn Zoon met 18000 Paarden, om van *Golcanda* bezit te nemen, 't geen hem de Landvoogd, *Rustan Deli Chan*, met vyfentwintig lek Ropyen van 's Lands inkomsten, overgaf.

De twee oudste Princen.

Ondertusschen trok *Sjab Aalem* met 12000 man te paard, en 17000 te voet op, van voorneemen om *Azem Tarra*, diens Leger zoo sterk niet was, zelf in persoon te gaan opzoeken; maar op de raad zynet vrienden, en voor al van de *Rasbutsche* Princen, bleef hy te *Agra*, om daar het noodige voor 't Leger te bezorgen, en voor zich zelven, daar hen 't meest aan gelegen lag, zeker te zyn.

Hy zond dan zyn twee oudste Zoonen tegen den Prins, *Azem Tarra*, die den 20sten Juni 1707 met hunne machtige Legers aan een raakten, dog zoo ongelukkig voor *Azem Tarra*, dat zyn ganich Leger, op 6000 man na, daar in de pan bleef, en hy zelf zou in 's vyands handen geraakt hebben, zoo hy zich, om die schande te ontgaan niet zelf met een ponjaard doorstoken had.

Slaan tot nadeel van Azem Tarra; die zich zelf dood.

Zyn meeste grooten, en ook zyn twee Zoonen lieten daar het leven, waar door dan *Sjab Aalem* volkomen meester van 't veld, en na den eenen, en den andren vermeerft te hebben, vreedzaam bezitter van de Kroon bleef.

Het schynd my recht van pas nu met een hier in te lassen zeker Persiaansch opstel, in 't Engelsch vertaald, en my mede door een vriend, die 't uit *Suratte* kreeg, behandigd, waar uit men zien kan, hoedanig de Legerfchikking van het Leger van den Prins *Sjab Aalem* geweest zy.

A. 1707. Hun Legerfchikking.

Het is my in 't Persiaansch, en Engelsch toegezonden, welkers vertaling in het Nederduits aldus is:

Een verhaal van de Armée Mohammed Moazem Bhadur Sjah (alias Sjah Aalem) den oudsten Zoon van den overleeden Eurangzeeb, bestaande in 170000 paarden, en 195000 voetknechten, staande onder zyn eigen betaling, waar onder niet gerekend verscheide Radja's, en hoe die hem met haar volk te hulp gekomen zyn, zoo als zy in bataille geformeerd geweest zyn tegen *Azzam* (of *Azem*) Sjah, de tweede Zoon, by *Akbarabaad*.

- No. 2. Twee duizend boogschutters, en twee duizend arbeidslieden of matroozen, om 't kanon te trekken. De quantiteit van het geschut werd hier niet gemeld.
- No. 3. In het front der Armee, *Mohammed Affoddien Sjah Zadeh*, de oudste Zoon van *Sjab Aalem*.
- No. 4. Vyf honderd stukken geschut op hare affuiten, met twee duizend man om die te bestieren.
- No. 5. *Isfander Chan*, hoofd der Artillerie (genaamd de Daroger van de *Topscanna*) toekomende *Sjab Aalem*, met twee honderd Kamellen, en ieder der zelve beladen met honderd Rachets, of vuurpylen (bons genaamd) met de lange bamboezen daar aan, en vyftien duizend voetknechten.
- No. 6. *Aali Morden Koekah* met duizend paarden, en twee duizend voetknechten.
- No. 7. *Mohammed Aali*, een groot Kapitein, met twee duizend paarden, en vyf duizend voetknechten, en *Aali Chan Brole* (een soort van een Aide du Camp) met vyf honderd paarden, mitgaders.
- No. 8. Twee duizend man te voet, genaamd, *Bircandes*, en twee duizend pioniers om de wegen te maken, Bieldaars genaamd.
- No. 9. *Rizza Coeli Chan* mede Daroger van de *Topscanna* met twee duizend paarden en drie duizend bulen (pataniers genaamd) en twee hon-

- A. 1707. honderd vyftig ftukken gefchut in hare affuiten.
- No. 10. *Hoeffein Aaji Chan Bbadur* met twee duizend paarden, en duizend voetknechten, en twee duizend man, om 't water voor de Armee te voeren (Soekky genaamd.)
- No. 11. *Mabrajab Jefferson* zyn Zoon, met twee Olifanten, en op ieder een ftuk gefchut, zeven duizend man te paard, en vyf duizend voetknechten, en *Mir Sjerfoddien Bbadur Sjab*, met duizend paarden, en twee duizend man te voet.
- No. 12. *Sjab Raza Ullah Bocary* met duizend paarden, en duizend man te voet.
- No. 13. *Seyed Afferod Chan* met twee duizend paarden, en duizend bondaars (dat zyn mannen, die de groote vuurpylen in brand fteken, welke Rachets van yzer, en van een groote kragt zyn, om zelf door een Olifant heen te vliegen.)
- No. 14. *Iffoef Zy* met vyf duizend paarden, en drie duizend drongers ('t geen Pataniſche Soldaten zyn.)
- No. 15. *Widjoddien Chan* met duizend paarden, en twee duizend voetknechten.
- No. 16. *Padsjab Zadeh Mir Voddien*, aan de linkerhand.
- No. 17. *Sjab Zadeh Mansfoddien Bbadur Sjab*.
- No. 18. *Aziesoddien Sjab Zadeh*, aan de regterhand.
- No. 19. Twee groote kanons met hare affuiten.
- No. 20. Vyf honderd Kameelen, met een klein kanon, ieder op haar rug.
- No. 21. Drie duizend voetknechten met musquetten, of wapenen om te vuuren. Een quantiteit kanon zonder kanoniers.
- No. 22. *Mahde Chan* met 1000 paarden, en 3000 voetknechten; daarenboven noch verſcheide andre met hare paarden (genaamd Zemmedars.)
- No. 23. *Bander Chan Kisge* met 1000 paarden.
- No. 24. *Caffum Chan Dirwaan* tot *Mirvoddien* met 2000 paarden, en 500 voetknechten.
- No. 25. *Lolbeck Jemmandar* (of een voor naam Kapitein) met 3000 paarden, en 2000 voetknechten, en *Chadja Enalula Chan* met 7000 paarden, en 10000 voetknechten.
- No. 26. *Ruſtam Allah Chan* een ander Daoger van *Topsconna* met 1000 paarden en 5000 voetknechten.
- No. 27. *Nuttulla Chan Bander Walamkier* met 10000 paarden.
- No. 28. Twee duizend kanons met hare affuiten.
- No. 29. *Chodja Mahbmud Dakwaay Sjab Zadeh* met 2000 paarden, en 5000 voetknechten, en 1000 andre Ruiters, genaamd Ruhelahs.
- No. 30. Vyf honderd Kameelen ieder met een kanon op haren rug, met de *Rajah*.
- No. 31. *Radjab Bobtok Harrab* met 7000 paarden, en 5000 voetknechten.
- No. 32. *Momien Chan* met 1000 paarden, en 50 Olifanten, ieder met een kanon op zyn rug.
- No. 33. *Dolat ul Sjab Zadeh*.
- No. 34. *Mofibafa-bek Chan* met 2000 paarden, en 8 Olifanten, ieder met een kanon op zyn rug; en *Darabek* met 1000 paarden.
- No. 35. *Rajah Monſung* met 7000 paarden, en 5000 voetknechten, met 2 Olifanten, ieder met een kanon.
- No. 36. *Mirzabek Daroger* van de *Topsconna*, behoorende tot *Sjab Zadeh* met 1000 paarden, en 10000 voetknechten.
- No. 37. *Jaansepar Chan* met 4000 paarden, en 5000 voetknechten.
- No. 38. *Sidi Salam Chan* met 1000 paarden.
- No. 39. *Chodja Hoffein* met 2000 paarden, enz. en *Makerom Chan* met 3000 paarden, en 2000 voetknechten.
- No. 40. *Mahbmud Awur* met 1000 paarden.
- No. 41. *Joefef Chan Oncolber Dioger* van de *Topsconna* met 1000 paarden met vuurwapenen, en 5000 voetknechten.
- No. 42. *Jufardek Chan* met 2000 paarden, en 3000 voetknechten.
- No. 43. *Mahbmud Chan Ceball*, met 1000 paarden, en *Mir Buddi*, voor naamſte van des Konings guardes (genaamd *Padsjab Sjake Daroger*) met 2000 paarden. *Koerom Alibek* met 1000 paarden.
- No. 44. *Feddahbek* met 1000 paarden, en 8000 voetknechten, en *Moguibek Cocaw* met 1000 paarden.
- No. 45. *Hbamed Ullah Chan* met 1000 paarden, en 1000 voetknechten.
- No. 46. *Sippidar Chan Bbadur* met 14000 paarden, en 5000 voetknechten, en 100 Kameelen, ieder met een kanon.
- No. 47. *Bbadur Ali Chan* met 9000 paarden.
- No. 48. *Abuel Coewi Chan* met 1000 paarden, en 2000 voetknechten.
- No. 49. *Padsjab Zadab Chodja* met een Tente hier neergeſlagen.
- No. 50. *Mirzab Bek Naziek Bbadur* met 2000 paarden.

- A. 1707. No. 51. De Rievier, genaamd Thimhil, doorwaadbaar op verſchelde plaatzen.
- No. 52. Quantiteit van Kanon, enz.
- No. 53. Een groote battery (genaamd Amur Sjah, met kanon.
- No. 54. Een dito.
- No. 55. Een dito.
- No. 56. Padsjab Zadab Aziez Ulcodder.
- No. 57. Sjah Zadab Mabbmud Neter.
- No. 58. Mabbmud Sipper Sjah Sadab.
- No. 59. Padsjab Zadab Mobbamed Ibrahim.
- No. 60. Een quantiteit van kanon, enz.
- No. 61. Mabbmud Jacoet Reek met 1000 paarden, en Boerdawar Chan met 1000 paarden, en 2000 voetknechten, met 200 Kameelen geladen met bomben, of rakets.
- No. 62. Mabbmud Sadok Chan, de voornaamſte der Boden, genaamd Adil Bulak Sjah, met 5500 paarden, en Mir Moraad Meli met 1000 paarden, en Iſſouf Chan met 3000 paarden.
- No. 63. Mir Sedredin met 1000 paarden, en 10000 voetknechten, en van Plientar Chan, behoorende tot Sjah Aalem, 2000 paarden met vuur-wapenen, en 2000 paarden zonder de zelve.
- No. 64. Mir Goelom Mabbmud met 500 paarden, en Aboebekir Giske met 1000 paarden.
- No. 65. Mirzab Bodan Chan met 1000 paarden.
- No. 66. Sjah Zadeb Mobbammed Raffoel Codder.
- No. 67. Mirzab Sjeich Ullah met 1000 paarden.
- No. 68. Groote kanons.
- No. 69. Mehbhar Chan, en Remech, de voornaamſte perſoon om op de Vrouwen van Sjah Aalem te paſſen, met 2000 paarden, en 5000 voetknechten.
- No. 70. Mobbammed Moazem Bhadur Sjab's (alias Sjah Aalem's) Tente, of Residentie-plaats, gedurende het gevegt.
- No. 71. Sjeich Abdul Latbiek met 500 paarden, en Dorrabek met 5000 paarden.
- No. 72. Sjah Mir, de perſoon, die altyd voor de Koning gaat (genaamd Jelloke Daroga) met 1000 paarden, en 10000 voetknechten.
- No. 73. Groote kanons.
- No. 74. Mirwati met 5000 paarden, en voetknechten, te zamen.
- No. 75. Asmoddien Sjah Zadeb.
- No. 76. Daoad Chan Cofen met 2000 paarden, en 3000 voetknechten.
- No. 77. Mir Afur met 500 paarden.
- No. 78. Illecatival met 1000 paarden, en

Momien Chan, Doctoor (of Hha- A. 1707. kien) met 5000 paarden.

- No. 79. Mir Zaad. . . . . met 500 paarden, en 5000 te voet.
- No. 80. Martzar Coelichan Diwaan, behoorende tot Sjah Zadeb, met 2000 paarden, en 5000 voetknechten.
- No. 81. Sjah Zadeb Heirvaan (genaamd Chan Soema) met 1000 paarden, en 3000 voetknechten, en Mir Moefa met 1000 paarden, en 2000 voetknechten.
- No. 82. Padsjab Zadeb Ke Diwaan (of Secs.) met 1000 paarden, en 2000 voetknechten.
- No. 83. Padsjab Zadeb Ke Conſoema (of Heraur) met 500 paarden, en 1000 voetknechten.
- No. 84. Moraad Chan met 2000 paarden.
- No. 85. Sultvan Aalem Padsjab Zadeb.
- No. 86. Ibrahim Huzzaki, met 5000 voetknechten.
- No. 87. Mehbemeter Chan Conſoema (of Huishouder) met 3000 paarden, en 5000 voetknechten.
- No. 88. Momien Chan Padsjab Zadeb Ke Diwaan (of Secs.) met 4000 paarden.
- No. 89. Muftar Chan Padsjab Zadeb Ke Diwaan (of Secs.) met 4000 voetknechten.

Al welke Troupen ik bevinde een getal van 195000 voetknechten, 170000 paarden, nevens 4414 opgebrachte, behalven een groot getal ongespecificeerde ſtukken geſchut, op haare affuiten, voorzien van 62 Olifanten, 1500 Kameelen, en 3000 Bullen, uit te maken, zoo dat zyn ganſch Leger uit 365000 gewapende mannen beſtaan heeft; waar uit dan de groote oorlogsmacht der Mogolſche Keizers ten naaften by af te nemen is.

Men moet zich over dit groot getal van zyn Voetvolk en Ruitery niet verwonderen: want zoo hy wil, kan hy een veel ontzaglyker Leger, dan dit, te velde brengen, gelyk uit deze Lyſt blykt, hoe veel ieder Koninkryk, ofte Landvoogdy opbrengen moet.

G R O O T E M O G O L S.

279

A. 1707.
Lyft der
manfchap,
die ieder
Ryk op-
brengen
moet.

Het Koninkryk	Mannen te voet.	Mannen te paard. A. 1707.
Delli.	200000	200000
Agra.	45000	45000
Lahor.	36000	36000
Asmeer.	18000	18000
Guzeratte.	30000	30000
Malva.	21000	21000
Pattana.	21000	21000
Multan.	18000	18000
Cabul.	180000	180000
Tatta.	12000	12000
Buckar.	12000	12000
Casjemire.	12000	12000
Decan.	24000	24000
Brampore.	18000	18000
Candisj.	12000	12000
Attoc.	15000	15000
Berar.	21000	21000
Bakoer.	12000	12000
Bando.	18000	18000
Bengale.	120000	120000
Sambel.	45000	45000
Vifiapoer.	20000	20000
Golconda.	60000	60000
Udeffa.	250000	250000
Kanduana.	250000	250000
Goer.	100000	100000
Kakares.	20000	20000
Narvar.	80000	80000
Siba.	70000	70000
Gualcor.	90000	90000
Jewal.	60000	60000
Nagralut.	30000	30000
Pitan.	20000	20000
Bangisj.	15000	15000
Jengapoer.	40000	40000
Jeffelmer.	30000	30000
Pengab.	15000	15000
	2040000	2040000

Al het welke, te famen opgetrokken zynde, twee Millioenen en veertig duizend Man Voetvolk, en ook zoo veel Ruitery, uitmaakt.

T W E E D E H O O F T S T U K.

Sjah Aalem Bhadur de XIIIde groote Mogol, na Tamerlaan A. 1707. die nader be-
fchreven werd. De befending van de Heer Bezuijen aan Sjah Aalem, als Gezant, A.
1710. Zyn dood. En Lykftatie. Het Gezantschap van de Heer Ketelaar aan Sjah
Aalem A. 1711. Zyn vertrek van Agra na Lahor. Atwaar hy zeer wel ontfangen
werd. Statelike intrde van de Heer Gezant na het Leger van Sjah Aalem. Welke door
's Keizers Gemalinnen befchouwd wierd. Hy krygt verſcheide berichten door beſtel van
Donna Juliana, Directrice van 't Gezantschap. Zy komt met eenige Hof-Dames de ge-
ſchenken zien. 's Keizers ſchenkagie werd overgeleverd. En door zyn Majesteit zelf be-
ſchouwd. De Gezant werd ter geboor geleid. Zyne verſchyning voor den Keizer. Hy
werd, nevens zyn Adjuntten, met eeren-kleederen beſchonken. Een Keizerlyk preſent van
ſpys aan den Gezant gezonden. Vertooning van de ſchenkagie-Olifanten, en Paarden,
voor den Keizer. Werd van den Keizer beſchonken met een pook. Een Europeiſche wa-
gen aan 's Keizers Gemalinnen geſchonken. Geſchenken voor de Princen. Donna Juliana
geeft zyn Ed. Raad daar ontrent. De Gezant bezoekt den Heer Cancelier. En beſchenkt
hem. Die den Gefant goeden moed geeft. En van zyn gunſt verzekerd. De Gezant werd
op nieuw met eeren-kleederen beſchonken van de Keizerin. Verſchynd weer voor de Throon
des Keizers, de welke verzoekt des Gezants Musicanten te booren. Die voor haar Ma-
jeſteiten

A. 1707. *jeſteiten ſpoelen. Die ook de instrumenten beſchouwen. De Keizer doet den Gezant eenige van zyn Luſthuizen zien. Beſchryving van twee fraaije Luſthuizen te Labor. De oudſte Prins, Moſoddien, verzoekt mede om de Muſicanten. Die ook naderhand de Exerctie der Militairen beſchouwd. De Gezant verſchynd weer voor den Keizer. Met het ſoefſaan van zyn eerſte verzoeken. Hinderpaalen, hier ontrent. Door 's Keizers dood den 28ſten Februari A. 1712. Waar af de Gezant berigt, en waarſchouwing van Donna Juliana bekomt. Hoe lang Sjah Aalem regeerde. 's Keizers zoonen. Het woe- len dezer Princen om de Kroon. De moeſte Princen, en Grooten, verklaaren zich voor den Prins Moſoddien. Onzekerheit van des Gezant's zaaken. Vorderingen van den Prins Moſoddien. Den Prins Djehaan Sjah ſlaat den Prins Mahhmud Azem, en dood hem.* A. 1707.

Sjah Aalem Bbadur de XIIIde grootte Mogol na Tamerlaan A. 1707.

IN Eurangzeeb's plaats volgde, als dertiende grootte Mogol, Sjah Aalem Bbadur, anders gemeenlyk Bbadur Sjah genaamd, en begon zyne regering den 20ſten Februari A. 1707.

Hy was toen al drie en zefstig jaaren oud. Van aard zeer zagzinnig, en een goedertieren Vorſt. In opzigt van zyn Godsdienſt was hy veel meer de uitlegging van Ali over den Coraan, dan die der drie andere Uitleggers, en opvolgers van Mohammed, toegedaan, en voor zoo verre een Sjais, daar anders de meeste Mogolders Sonni's, of van een ende zelve Godsdienſt met de Turken, zyn.

Die nader bechreven werd.

Hy was anders, hoe ſyn ook van Godsdienſt, een Prins, die zig zeer ſterk, voor al met allerley ſlag van Vrouwen, te buiten ging, en daar door ſlap in zyne regering, en zeer traag in 't uitvoeren van zaken, waarom 't voornaamſte beſtier in handen van den Prins, Mahhmud Azem, was; maar hy was een groot vriend, en begunſtiger van de Chriſtenen, hoewel dit wel meest aan de goede leiding van zekere Portugeeſche Juffrouw, van welke wy hier na noch ſpreken zullen, moet toegeſchreven werden.

Op deze wyze dan regeerde hy wel eenige jaaren geruſt; maar niet buiten zorg voor zyn eigen Kinderen; voor al van zyn tweeden Zoon, van den welchen hy het zelve vreesde, 't geen hy in vorige jaaren aan zyn Vader, Eurangzeeb, had zoeken te doen.

De bezending van de Heer Bezuijen aan Sjah Aalem A. 1710.

A. 1710 wierd, uit naam der Nederlandſche Maatſchappij, als Gezant aan dezen Sjah Aalem Bbadur de Heer Directeur in Surat, Cornelis Bezuijen (een Heer, die, door zyn buitengemeene kennis in de cyffer-kunde, het van de qualiteit van derden Stierman op een Schip der E. Maatſchappij, in korte jaren zoo verre gebracht had) vervanger van den Heer Grootenbuis, met veel ſtatie gezonden; dog deze Heer, wel vier of vyf maanden al gequynd hebbende, ſtierf den 18den October des zelve jaars, na dat bevorens tot uitvoerders van zyn laafte wil, die zyn Ed. in Augustus gemaakt had, de Heeren, Johan Joſua Ketelaar, Opper-Koopman, en tweede in dit Gezantſchap, Daniel Hur-

gronje, Opper-Koopman, en tweede dieer directie, mitsgaders den Independent Fiſcaal aldaar, Johan Deodati, benoemd, en ook den Heer Ketelaar als zynen vervanger zoo in de directie, als in dit Gezantſchap, met allen ernst aan de ganſchen raad aanbevolen had.

Men gaf volgens gewoonte by zulke voorvallen ten eerſten, uit naam der Nederlandſche Maatſchappij, kennis van zyn Ed. overlyden aan Mr. William Proby, Prefident, of Voorzitter der Engeliſche Natie tot Surat, en aan den Franſchen Directeur, Monſ. de Pilvoine, mitsgaders daags 'er aan, aan de Moorſche Regenten van die Stad, en de onderhoorige Opperhoofden der E. Maatſchappij tot Hhamedabaad, en Brotsja.

Men deed op ieder minuut een ſchoot van 's Compagnies ſmalſchepen aldaar, en den 20ſten October, des Maandags ontrent drie a vier uren, na de middag, wierd zyn Ed's. Lyk met deze navolgende ſtatie, onder 't geduurig ſchieten van de voornoemde ſchepen, ter aarde beſteld.

Zyn dood. En Lyk ſtatie.

Relaas van de laafte eerbewyzinge en ſtatie, met welke het Lyk van wylen den E. Agtb. Heer, Cornelis Bezuijen, Directeur, en oppergebieder wegens den Staat der vrye vereenigde Nederlandſche Geotrojeerde Ooſt-Indiſche Compagnie in Guzeratte, Hindoeſtan, en den aankleve van dien, mitsgaders gezant aan het Hof van den grooten Mogol, op dato dezès alhier (in Surat) met veel ſtatie ter aarde is beſteld.

- Ten 1. Ging een Olifant met een zwart dekkleed en 's Comps. Rouwſtaandard, door een Inlander gevoerd, waar op volgde,
2. De Subſtituit van den E. Independent Fiſcaal, Coenraad van Diepenbroek, in den rouw te paard, opvoerende tagtig Inlandſche Roerſchutters, die, na de Europeiſche wyze in reijen en gelederen gerangeerd, in een goede ordre marcheerden, en gevolgd wierden door

A. 1710.

3. Een Europeifch Pauker te paard, zynde de Pauken met zwart bekleed.
  4. Twee Trompetters, nevens den anderen te paard, in hunne Ambaffade-montceering, dog de trompetten met zwart overtrokken, en met zwarte banderollen behangen, blazende op een Sardyn.
  5. Een Inlander, leidende een rouwpaard.
  6. Een dito.
  7. Een Europeifche Stalmeefter, *Baltazar Luloffz.*, in de Ambaffade-montceering te paard.
  8. Sefstig Inlandfche Roer-fchutters, in reyen en geleddren marcherende.
  9. Een Tournooi-paard.
  10. Vier Standaarden, en een wimpel met zwarte fleepen overtrokken, gedragen door vyf Inlanders.
  11. Vlaggetjes met vuurpylen, gedragen door veertig Inlanders.
  12. De Vaandrig, en Opperhoofd der Militie, *Ernst Coenraad Nythart*, in de Ambaffade-montceering, en een uitgetoge degen te Paard opvoerende.
  13. Twaalf Granadiers in hare Ambaffade-montceering, marcheerden in zeer nette ordre, de Snaphanen onder de linker arm, en een Tamboer tuffchen in het eerste gelid, de trommel met rouw overtrokken, ftaande de doode-marfch, waar op volgde
  14. De Sergeant, *Ernst Otbo Belouw*, mede in de Ambaffade-montceering, dragende het rouw-vaandel met een fleepende punt, naar militaire costume.
  15. Twaalf Granadiers met een Tamboer, gelyk hier voren, alle met rouwbanden voorzien.
  16. Een Corporaal, die den trop floot.
  17. De Secretaris der Ambaffade, *Herman Bruinink*, op een rouwpaard, verbeeldende een Couragier, met den Regiment-ftaf in de hand.
  18. De fpooren, aan een zwarte ftok gedragen, door den Onder-Koopman, *Joan Coenraad Kok*.
  19. De handfchoenen, gedragen door den Soldy-Boekhouder *Pr. Laurens Pboonfen*.
  20. Een rouw-degen, met het geveft om hoog gedragen, door den Onder-Koopman, *Isaac Loos*.
  21. Een dito met de punt om hoog gedragen door den Affiftent, *Henrik Kalde*.
  22. Den Helm, op een zwart flu-
- weel kuffen gedragen, door den Affiftent, *Ernst Coenraad Graaf*.
23. Het groote wapen van zyn E. Agtb. Zalr., gedragen door den Dispenfier, *Joban Cloot*, achter welken volgden,
  24. Twee Sobdaars, of zilvere ftokdragers, op ieder voorzyde, den Lyk-wagen, twee Heddi's, of Koninklyke afgezondenen, om den Ambaffadeur ten Hove opwaards te geleiden.
  25. De Hof-meefter, *Joban Tobias Gunter*, te paard in den rouw voor het Lyk.
  26. Het Lyk van zyn Ed. Agtb., op een wagen getrokken door twee Offen, en op ieder zyde van de kift drie wapen-deelen, een dito voor, en een dito agter.
  27. Noch twee zilvere ftokdragers op ieder zyde van de wagen, en van agteren een.
  28. Vier flip-dragers in den rouw te voet, als de Opper-Chirurgyn, *Fraus de Preve*. Dito *Hermannus Eppendorp*. De Pakhuismeefter, *Isaac van Riebeck*. De eerste Klerk, *Henrik de Jong*.
  29. Twaalf dragers, in volle rouwkleederen, te weten, de Affiftent, *Pieter Maartenfz.* Dito. *Henrik Boberink*. Dito. *Joban Morelius*. Dito. *Johannes Voorftad*. Dito. *Jacob de Vries*. Dito. *Jacob Nagtglas*. Dito. *Abraham Age*. Dito. *Cornelis Cammers*. Dito. . . . *Ingeman*. Dito. *François Byjoww*. Dito. *Willem van Meekeren*. Dito. *Joban Groengraeft*.
  30. De Palankyn van zyn Ed. Agtb. L. M. in den rouw.
  31. De Lytkoets van zyn E. Agtb. L. M. waar in den Onder-Koopman, Sr. *Joban Haak* alleen zat, als zynde de naafte bloedverwant van den zelve; alles in den rouw.
  32. Een koets in den Rouw, waar in zaten, de Engelfche Heer Prefident, *William Proby*, en de E. Opper-Koopman, *Joban Jofua Ketelaar*.
  33. Een dito, waar in zig bevonden den Secunde der Franfche Compagnie, Monf. *Tifferan*, en de Secunde der Engelfchen, Mr. *Fraybem Bental*, mitfgaders de E. Opper-Koopman, en Hoofd-Administrateur dezer directie, *Daniel Hurgronje*.
  34. Een dito, waar in zaten, Monf. *Renard*, eertyds wegens de Fran-

A. 1710.

- sche Compagnie het bestier der zaken alhier by provisie, waargenomen hebbende, nevens den derden van de Engelschen, *Mr. Bernard W'bayt*, en den E. Independent Fiscaal, *Johan Diodati*.
35. Een dito met den Franschen Secretaris, *Monfr. Parthon*, en den Engelschen dito, *Mr. Thomas Visscher*, den Raad *Thomas Febos*, en den Koopman *Bernard*.
36. Een dito met drie Fransche Paters, benevens den Onder-Koopman, *Jean Ricotier*.
37. Een dito van de Engelschen, waar in zich bevonden de Engelsche en Fransche Cassiers, *Esfrouth*, en *Laccaterrie*, nevens den Onder-Koopman, *Frederik Dudde*.
38. Een Engelsche dito, waar in zaten, het Brotsja's Opperhoofd, *Dirk Huizingveld*, de Onder-Koopman, en Secretaris, *Pieter Appels*, nevens twee Fransche Officiers.
39. Een Fransche koets, waar in waren de Onder-Koopman en Cassier, *Otto Groot*, nevens den Assistent, *Simon Diodati*, en eenige andre vrienden.
40. Een Inlandsche vier-wielde dito, waar in eenige Armenische Kooplieden zaten.
41. Een koets, met noch eenige andre Armenische Kooplieden.
42. Een dito, met noch eenige andre dito. dito.
43. Een dito, met noch eenige andre dito; waar op volgden
44. Verscheide vrienden te paard, en eindelyk.
45. Een Olifant in den rouw, op welke zat het Hoofd der Carnaks, genaamd *Doos*, langs den geheelen weg onder de arme menschen pyzen (zeker soort van Perfiaansch koper geld, by na als koper duiten) uitstrooiende.

Het Lyk wierd, onder het schieten van drie chergies der Compagnies Militairen, gezet in het Graf van Wylen den Edelen Heer Commissaris Generaal, *Henrik Adriaan van Reede*, G. G.

De geheele Trein was zeer wel gereguleerd, en geschiedde alles van distantie tot distantie in zoo fraaijen ordre, dat alle de hier zynde Natien daar over verwonderd scheenen te zyn, strekkende zich de zelve van 's Compagnies Logie tot voor by de *Alfandigo*, in het passeeren zag men, dat zelf veelen onder de Heidenen dit droevig verlies deploreerden, en beweenden.

De afmarsch van gemelden Trein geschiedde in even de zelve ordre, dog al-

leen met dit verschil, dat de slip-dragers ^{A. 1711.} benevens de dragers van het Lyk van zyn Ed. Agtba. Zalk. te paard, zich achter den voorz. Trein begaven, en alzoo quamen te sluiten; waar op de vrienden, na gewoonte, in het Sterf-huis genoodigd, en aldaar eenigen tyd met stigtylike discourzen onderhouden wierden.

Schoon deze Heer nu overleden was, nam egter de Ambassade haren voortgang.

A. 1711 ging in plaats van de Heer *Het Ge-Bezuijen* als Gezant na dezen zelve zantfchap van de Vorst, *Sjah Aalam Bhadur*, de Heer *Johan Josua Ketelaar*, te dier tyd in dienst van de Heer *Ketelaar* aan dezer Maatschappij, Directeur van den Sjah Aa-handel in Suratte zynde, welke Ambassa-lem A. 1711. de wy by forme van een dag-register in al haare omstandigheden zullen beschryven.

Deze Heer reisde eerst anderhalve maand, of 150 mylen verre van Agra na de eertyds Keizerlyke Stad *Lahor*, daar de Vorst met zyn Leger lag, en quam daar den 10den December, tot op 6 cos, of drie mylen naby.

Hy vond deze vermaarde en aloude ^{Zyn ver-trek van Agra na Lahor.} Stad in de Provintie *Panschaap*, langs de breede, en visch-ryke *Rievier Rary*, die maar van kleene vaartuigen kan bevaren werden, gelegen, quam verder by een *Sarai Chan Channa*, alwaar hy zyn *Campement* formeeren dede.

In de voornagt wierd die Heer door een *Colyk*, alzoo 't zeer koud was, aange-tast.

Den 11den dito trok hy in dat *Loge-ment*, waar in nog eenig volk van den ^{Alwaas hy zeer wel ont-fangen werd.} Prins, *Mahmud Azem* was, en kreeg die Heer des namiddags veel *Vaderland-sche* fruitagien van peeren, appelen, granaten, enz., door bestel, en uit naam, van zekere Hof-Juffrouw, *Donna Juliana Dias Da Costa*, Gouvernante van 's Vorsten Vrouwen-huis, een Dame van groot vermogen by den grooten *Mogol*, en den *Hollanders* zeer genegen.

Zy zond hem ook eenige paarden, met belofte van 'er morgen meer tot zyne inhaling te zullen zenden.

Den 12den dito kreeg hy door een *Mancepdaar*, *Mahmud Tecky Chan* genaamd, uit 's Keizers naam berigt, dat hy daags 'er aan door een der voornaamste *Omrah's*, met pragt zou ingchaald werden, gelyk ook kort daar na die *Mancepdaar*, met den Keizerlyken *Lyf-Arts*, de Heer *Martyn*, by hem quam, met noch wel dertig *Christenen* van verscheide Natien, om hem te verwelkomen, en te vergezellen.

Den 13 dito quam by hem de *Omrah*, *Hattum Boek Chan*, om zyn Ed. met 500 ruiters, en zoo veel voetknegtten, na het Leger te leiden.

Hy

A. 1711. Hy had een Olifant van Staat, benevens vier groote, en veel kleine vaandels van witte en groene zyde, en vier standaarden van groene zyde, en met goud geborduurd, by zich; den welken de Heer Gezant tegen zond den Heer, *Rogier Beerenaard*, Koopman in dienst der E. Maatschappy, en den Onder-Koopman, *Dirk Huisinkveld*, nevens den Geheimschryver, *Herman Bruinink*, om hem te ontfangen, en by zich te brengen.

Deze Heer quam met zyn Credentialtaäl, en zeide van den Keizer gezonden te zyn, om hem in het Leger te brengen, waar op de Heer Gezant een zeer beleefd antwoord gaf, na het welke de Omrah voornd. afscheid nam, en na zyn rent, buiten de Sarai opgeslagen, vertrok.

In het Leger onthielden zich een Armenisch Bisfchop, en eenige Jefuiten, die den Heer Gezant mede quamen verwelkomen.

Den 14den dito ten negen uren nam de marfch, of intrede van den Heer Gezant na het Leger, in dezer voegen met veel flatie zyn aanvang.

Stateelyke intrede van de Heer Gezant na het Leger van Sjah Aalem.

1. Voor uit ging een Olifant van Staat met een groen lakens dek-kleed, welkers zoomen rondom met rood laken bezet waren, en waar opeen groen, en wit zyde vaandel, ter ftaathouding van den voornden, *Ammarau*, (of Omrah) gevoerd wierd.
2. Verdoonden zich veel kleine vaandelkens aan vuur-pylen van groene en witte zyde nevens de Pions, of het voctvolk van den *Ammarau*.
3. Zag men een groote fchenkagie-Olifant van de E. Maatschappy voor den Keizer, overdekt met een goud lakens kleed, waar op al de andre fchenkagie-ditoo's in een rei aan malkanderen volgden, overdekt met groene en roode lakense dek-kleeden, en op elk der zelve een Granadier, en achter de zelve de opziender der Olifanten te paard.
4. Volgden vier groote vaandels der E. Maatschappy, en veertig vuur-pylen ditoo's, en een ketel-trom-flager te paard daar achter.
5. Negen fchenkagie-paarden voor den Keizer, met hunne goude en zilvere tuigen, en dek-kleeden, waar na de Stalmeeftter en twee Tompetters te paard volgden.
6. Hier op volgde de vaandrig, *Ernst Godlieb Nythard*, te paard, die opvoerde
7. Ses Granadiers te paard, twee en twee nevens malkanderen rydende.
8. Daar na quam de Onder-Koopman,

en Guastoshouder, *Sr. Johan Haak*, A. 1711. nevens den Geheimschryver, *Herman Bruinink*, te paard.

9. De eerste gezworen Klerk van dit Gezandfchap, *Ernst Coenraad Graaf*, met den adfiftent *Henrik Kalden*, verfcheenen mede te paard.
10. Gelyk mede de Sergeant, *Ernst Ottho Beloww*, nevens den Onder-Chirurgyn, *Georg Hannibal Smit*.
11. Toen quamen 'er twee handpaarden van den Heer Gezant, nevens welke ter zyden vier zilvere Stokdragers van zyn Agub. te paard reden.
12. Daar na de Pions, en geweerdragers van zyn Ed.
13. Waar op de Heer Gezant zelf te voorfchyn quam, gedragen werdende in zyn Palankyn tuffchen den voornoemden *Ammarau*, en *Mancepdaar*, en des Keizers Lyf-Arts, den Heer *Martyn*, die mede in hare Palankyns zaten.
14. Achter zyn Edts. Palankyn waren vyf en twintig Ruiters, te Agra tot zyn dienst aangenomen, als mede ter rechter zyde de Chriftenen, die hem waren komen ontmoeten, en ter linkerhand de Ruiters des Keizers, en ook die van den voornoemden *Ammarau*.
15. Daar op volgde een handpaard van den Koopman, en eerften Adjunct, d'E. *Rogier Beerenaard*.
16. Als mede de Pions, en geweerdragers des zelfs.
17. En daar op zyn E. zelf in zyn Palankyn.
18. Toen zag men een handpaard van den Onder-Koopman en tweeden Adjunct, *Dirk Huisinkveld*.
19. Mitsgaders zyne Pions, en geweerdragers.
20. En daar op mede dien Adjunct zelf in zyn Palankyn.
21. Pas daar na volgde een Hollandfche kar met vier wielen, die uit Sumatte voor den Ed. Heer Gezant mede gevoerd was, waar in eenige Jefuiten, nevens den Armenifchen Bisfchop, zaten.
22. Deze wierd van een andere diergelyke dog Agrafe gevolgd, waar in de Opper Chirurgyn des Gezandfchaps. *H. Eppendorf*, met eenige Penniften, geplaatft was.
23. Daar op verdoonden zich vier Hindoestanfche karren met vier wielen, met roode en groene lakense dek-kleeden overdekt, waar in de verdre Penniften, en Krygsknechten, waren.
24. Vervolgens zag men toen den Commandeercenden Corporaal, *Arnold Willemsz. van Swoll*, te paard.

- A. 1711. 25. Als mede een bagacie-Kameel, en noch een andre, met twee groote pauken.
26. En eindelyk den opziender der Kameelen te paard, maar mede deze statie eindigde.

Welke door's Keizers Gemalinen beschouwd werd.

Na dat de Heer Gezant het Leger dus, op een kos, of half myl na, genaderd was, zag men op den weg, die dezen Trein passeerde, een kar met vier wielen, met een rood zyde net overdekt, in welke men verzekerde, dat de voornoemde Gouvernante van 's Keizers Mahal, of Vrouwen-Timmer, met de vier voornaamste Vrouwen van het Vrouwen-huis, waren, begeerig, om deze intrede der Hollanders te zien, en den Keizer berigt daar af te geven.

Kort daar na wierd de Heer Gezant weer op nieuw door onze drie wakiels, of zaak verzorgers, bezogt.

Zy voerden met zich een getanden Olifant, en daar op een huisje, waar in een der voornaamste dezer bedienden was.

Ook wierd op de zelve een vaandel van groene en witte zyde gevoerd; doch de andre twee wierden in hare Palankyns gedragen, en van veel Ruiters, en Voetknechten, verzeld.

Zoo ras zagen deze drie Heeren den Heer Gezant niet naderen, of zy begaven zich aansonds te voet na hem, verwelkomden zyn Ed: hoflyk, en boden hem een Neffer van diverse goude en zilvere Ropyen aan, op welke de Gezant zyn hand gelegd hebbende, schonk hy die aan hen weder, waar op zy zich in zoodanigen ordre, doch wat ter zyden onzen trein, voor uit begaven.

's Namiddags ten drie uren quam men by 's Keizers artillery, alwaar men de tenten des Gezantschaps ordentlyk opgeslagen vond, in welke de Heer Gezant van veel Hof-Grooten verwelkomt wierd.

Donna Juliana, aan welke de Keizer de zaken dezer Ambassade geheel en al opgedragen had, liet daar op ten eersten aan den Heer Gezant weten, dat zy het by zyn Majesteit zoo verre gebracht had, dat zyn Ed: met al de Europeanen ter gehoor komen kon, als zyn Ed: beliefdde, al was het morgen, en dat de Keizer aan de Ammarauwen, *Enayt Ullah Chan*, *Wefaret Chan*, en *Isalam Chan*, bevolen had, onze belangen te behertigen.

Ook had hy aan den Ammarau, *Hatumbeck Chan* belaft, den Heer Gezant, en zyn Adjuncten, of bygevoegden voor den Throon te geleiden, een beleeftheit, voor welke de Heer Gezant deze Dame bedankte, verzoekende alleen noch een korten tyd voor zich, om de geschenken, die 't gehoor zelf dienden voor te gaan, te ontpakken.

Den 16den dito liet deze Dame den Heer Gezant een beter Kampement aanbieden, 't geen zyn Ed: aannam, ter tyd toe zy hem twee tuinen, niet verre van daar gelegen en met hooge muuren omringd, bestelde, daar zyn Ed: van den flank der doode krenngen bevryd was.

Den 17den dito wierden de goederen derwaarts gezonden, en door den Heer Gezant, en zyne swite, even als by de intrede, gevolgd.

Vermits nu de schenkagien, voor den Keizer, en zyne vier Princen, geschikt, wat tyd met ontpakken weg namen, *Donna Juliana* den Heer Gezant weten, dat zy, en eenige Hof-Dames, genegen waren die te komen zien, en zyn Ed: dan ook te berigten, wat van de zelve den Keizer, en zyne Princen, best behagen zou.

Den 20sten dito quam zy met eenige Hof-Vrouwen, en wierd van den Heer Gezant, en zyn gevolg, in den thuin, alwaar zyn Ed: aan de eene zyde de Olifanten, en het kanon, en aan de andre zyde de schenkagie-paarden met haare kostelyke goude en zilvere tuigen, en verdre montuuren, gerangeerd had, zeer hoflyk en statieus ontfangen, en tot aan de tent van den E: *Beeregaard* (in wiens kamer in deze tent de goederen geplaatst waren) geleid, alwaar zy uit een overdekte kar, met welke zy, nevens dit Keizerlyk gezelschap, incognito gekomen, en die door de Kanaats haar voor 't oog van andere verborgen gehouden had, gestapt was.

Voor haare komst had zy aan den Heer Gezant een kostelyke Mesmanie met vyftig schotels eeten gezonden, en nagedane maaltyd hem met Abier, etter van roozen, en andre kostelyke reukwerken, als mede met betels met goud en zilver cierlyk omwonden, in 's Keizers naam, en door zyn ordre, doen regaleren.

Zy bleef den ganichen middag tot aan den avond toe by zyn Ed:, en verklaarde met haar gezelschap haare verwondering en byzonder genoegen over de zeldzaamheden, door haar beschouwd.

Den 21sten wierd aan den Heer Gezant op 's Keizers ordre een maffief goud tafeltje met delicate kost, zoo als her voor zyn Majesteit zelf toebereid was, gezonden, het welke rondom zeer aardig met schotelkens in gaatjes, daar toepassende, en van binnen met een groote kom voor pottagie, bezet was.

Dit waren uitnemende bewyzen van 's Keizers gunst tot den Heer Gezant, waar toe den *Emier ul Ammarau*, *Sulficaar-Chan*, en gemelde Dame, zeer veel contribueerden.

Dit gaf niet alleen groote hope tot een goed gevolg van onze zaken, maar zy

ver-

A. 1712. verzekerden ook den Heer Gezant daar ten vollen af, hem waarfchouwende, dat de eenige, die hem zouden trachten te hinderen, den tweede Prins, *Mahmud Azem*, en twee a drie Ammarauwen, vyanden der Chriftenen, waren; dog dat de eerstgemelde door wat geld wel zou ter neder te zetten zyn.

's Keizers fchenka- gie werd overgele- verd. Hier na zyn de ingepakte en in roode Bafta geembaleerde fchenkagien voor den Keizer onder opzicht van de Adfiftenen, *Johan Henrik Kalden*, en *Johan Coenraad Kok*, en van onze Heidenfche volmagten, na dat 'er een notitie af gemaakt was, den 26ften dito na 's Keizers tent gezonden, en aan den Ammerau, *Hattun Beek Chan*, tot 't ontfangen van dien door den Keizer aangefteld, overgeleverd, na welke overlevering deze Adfiftenen wilden wederkeeren, doch zy wierden verzogt dien nacht in 's Keizers tent te blyven, aangezien zyn Majesteit die gefchenken zelf van ftuk tot ftuk zien wilde, te meer, alzo niemand aldaar bequaam was om rechte aanwyzing van de zelve te doen.

En door zyn Majt. alle de zelve aan den Keizer, die ze van zelfbe- fchouwd. Zy bleven dierhalven, en vertoonden alle de zelve aan den Keizer, die ze van ftuk tot ftuk in zyn handen nam, en groot genoeg daer in toonde te hebben.

Ondertuffchen liet de Heer *Ifalam Chan* aan den Heer Gezant weten, dat 's Keizers begeerte was, dat hy morgen ter gehoor zou komen, 't geen echter, om 't flordig weer, by nader bekomen verloff, tot Sondags daar aan uitgefteeld wierd.

Den 3den Januari 1712 wierd hy ter audientie by mooi weder verzogt, waar op zyn Ed: zeide, dat hy na zyn tent gaan zou, om ten eerften te komen, en maar nader bericht te wachten, als den Keizer op zyn Throon zitten zou; waar op de Gezant met al zyn gevolg ten negen uren 's morgens in de bovengemelde ordre, uitgenomen, dat al de militairen te voet door hun hoofd, *Ernst Godlieb Nythart* opgevoerd wierden, zich op weg begeven heeft.

De Marfch-route was ruim een kos (of half myl) lang door 't Leger van den oudften Prins, *Mofodden*, enduurde nog wel twee koften eer wy aan de tent van 't Gezantschap quamen.

Dus trokken wy, door 't voornaamfte van 's Keizers Leger, zeer vermakelyk langs de Rievier Rary uitgetrekt leggende, al voort, en quamen 's middags by die tent, alwaar wy tot nader laft rusteden.

De Ge- zant werd ter ge- hoor ge- leid. Geduurende ons wagten aldaar wierd de Heer Gezant door voornoemde Dame met den ontbyt geregaleerd, de welke zich op de ruwhheit van 't weder zeer verontfchuldigde, en dat zy anders zyn Ed:

meer beleefdheden bewezen zou hebben, A. 1712. waar op zyn Ed: weer een zeer beleefd antwoord gaf.

Ontrent drie uren na de middag kreeg zyn Ed: kennis, dat het nu tyd was, om voor den Keizer te verfchynen, waar op zyn Ed: zich met alle de Europeanen, Penniltten, en Militairen, in de voornoemde ordre, en ftatic, derwaarts begaf.

Zoo als zyn Ed: voor de Canaats (of jaloezy-matten) van 's Keizers tent quam, bevond men, dat die rondom op een redelyke diftantie met een net van dikke touwen driemaal omfpannen was.

Voorde poort, of den ingang, moest men de piftoolen en alle ander geweer, afgeven; doch de Heer Gezant, en zyn gevolg, behielden hunne degens, en zyn Ed: benevens zyne Adjuncten, wierd toegestaan in hunne Palankyns, en de verdere om te paand tot digt voor de Canaats te komen, doch de Penniltten, en Soldaaten, moesten te voet volgen, aangezien daar geen karren voor by trekken mogten.

Aan den ingang der Canaats wierd de Gezant door den Divan van het hoofd der Keizerlyke Artillery, den Heer *Ifalam Chan*, ontfangen, en, vermits de Keizer noch niet buiten gekomen was, in de tent van zyn Heer zoo lang gebragt, om wat te rusten, die zyn Ed: ondertuffchen met verfcheide minnelyke discourzen, onder 't geluid van ettelijke ketel-trommen en fchalmeyen, het ordinaire teeken van 's Keizers verfchyning op den Throon, ophield.

Kort daar na kreeg zyn Ed: ook ty- Zyne verfchyning van dit verfchynen zyner Majesteit, waar op zyn Ed: zich met zyne Adjuncten weer in zyne en hare Palankyns begeven hebbende, tot aan de Kanaats toe naderde.

Deze bestonden uit oude tapyten, hadden drie poorten nevens den anderen, en besloegen wel eenen omtrek van een goede kos, of halve myl.

Binnen de zelve zag men een oude zeer groote tent van zyde, met goud en zilver doorwerkte tapyten, en achter de zelve des Keizers Throon.

Deze stond op een vierkant, van aarde ontrent vyf voeten hoog gemaakt, was met zeer cierlyke met goud-doorwerkte tapyten belegt, en had een hand breed daar af rondom een zilver hek.

Van den voorfchreven ingang, of wel van de middelste der drie poorten, was een rinket van roode zyde vlaggetjes tot aan de gemelde voor-tent, waar onder, zoo verre als die ftrekte, het afgefchoten was met houte tralien, en des zelfs binnen-grond met alcatieven, of tapyten belegt.

A. 1712. Binnen die drie poorten der Canaats werd de Gefant met zyn Adjuncten door den Introduceur, *Ammeraw Hattum Beek Chan*, ontfangen, en aan de Sjobdaars, of Wachters belast, al de Europeanen binnen te laten; alzoo dit zyn Majesteits uitdrukkelyk bevel was, zoo die Heer tegen zyn Ed. zeide.

Dit werd niet alleen sjipt nagekomen, maar die Heer nam den Heer Gezant ook by de hand, en leide zyn Ed., van zyn Adjuncten gevolgd, na de ordinaire plaats, daar men de Grooten, na 's lands wyze, aan den Keizer afside, en plaatste hem verder binnen het eerste houtte hek, dicht by het voornoemd zilverdito, aan de linkerhand van den Keizer, en zyn Throon; in den rang der Ammerawen, terwyl zyne Adjuncten eenige passen agterwaards gesteld wierden.

De verdr Europeanen leidden hun compliment voor zyn Majesteit wel mede af, doch moesten daar buiten blyven.

Zoo ras de Heer Gezant daar verscheenen was, presenteerde hy aanstonds de geprojecteerde Nesser van goude Ropyen, en daar nevens de goude bus, in welke de Brief van zyn Edelheit, den Heer Gouverneur Generaal van Nederlands Oost-Indiën, besloten was.

Zyn Edts. Adjuncten, of bygevoegden, boden ieder ook een Nesser van goude Ropyen aan, en de Heer Gezant reikte de zelve, op 't ontfangen teeken, aan den Oversten der Artillery, *Islam Chan*, die nevens al de Grooten rondom den Keizer op de voornoemde van aarde gemaakte hoogte stond, in eigen persoon over, maar die van de Adjuncten, of bygevoegden wierden door *Hattum Beek Chan* genomen, en van hem aan *Islam Chan* weer overgereikt.

Dezen Heer vertoonde die alle aan zyn Majesteit, en zy wierden ook na wensch ontfangen.

Hy werd nevens zyn Adjuncten, met eeren-kleederen beschoonen.

Kort daar na werd zyn Ed. met zyne Adjuncten, of bygevoegden, door *Hattum Beek Chan* van daar langs het zilver hek ter zyden, achter 's Keizers Throon, geleid, en aan hem een goud lakens eeren-kleed over zyn Europeanen habyt aangeetrokken, en het hoofdwinkel nevens de Patha om zyn Ed. hoed gewonden.

Zyn Edts. Adjuncten kregen ieder ook een zilver eeren-kleed, en verder regaal als den Heer Gezant, wierden toen langs het zilver hek weder ter plaats, daar zy haren groet afgelegd hadden, gebracht, alwaar zy den Keizer voor die ontfaenger, na 's lands wyze, met vier kornus, of grooten, bedanken moesten, en wierden toen weder met hun drieën voor 's Keizers Throon by 't zilver hek gebragt, alwaar maar pas gekomen zynde, rees de Keizer op en begaf zich na binnen,

verzeld zynde van zyn Zoonen, de Prin-
cen, *Djibaan Daar Sjah*, en *Djebaan Sjah*, die een weinig beneden zyn Majesteit, ter rechter, en linker zyde, gezeten hadden.

Hier op begaven zich al de Ammerawen, en ook de Gezant, na huis; maar door zulken gedrang van menschen, dat ieder een vreesde dood gedrongen te werden.

Buiten de Canaats gekomen zynde, begaf zich zyn Ed. met zyn Adjuncten weer in hunne Palankyns, vertrokken met hun gevolg in de zelve orde, als zy ten hove gekomen waren, en quamen s'avonds ten negen uren weer in den thuin.

De schenkagie-Olifanten, ofte Paarden, en had men, wegens te laat verleend gehoor, toen aan dien Vorst niet kunnen aanbieden, 't geen dan den 4den Januari geschiede.

Zy wierden toen, volgens 's Lands plechtelyke wyze, aan den Heer Gezant wederom gezonden, hoewel dit alleen diende, op dat dit aanzienlyk geschenk te beter van het volk zou gezien werden.

Op dien zelve middag zond de Kei-
zer door een Mancepdaar een volkomen-
maaltyd van delicate spys, op de Mogol-
sche wyze toebereid, in eengeemaljeerd
goud servies, en een half uur daar na
door een tweede Mancepdaar verscheidene
grote schotels met appelen, peeren,
granaten, oranjeappelen, enz., waar
voor de Heer Gezant drie Keizerlyke
salammen, of eerbewyzingen (even ge-
lyk in zulk een geval zelf de Keizerin-
nen, en Princen, doen moeten) moest
maken.

Na de maaltyd, door de Pennisten bes-
schouwd, wierden die brengers (volgens
's Lands wyze) met betels, roozenwa-
ter, en een redelyk geschenk van pen-
ningen, beschonken, welk laatste tot
behoudenis van 's Keizers gunst volstrekt
vereischt werd, alzoo hy 't anders zeer
qualyk nemen zou; ook is hy gewoon
wel uitdrukkelyk daar na te vragen, en
daar by ook af te meten, hoe veel, of
hoe weinig, maar zyn gift acht.

Daags daar na werd de Heer *Ketelaar*
gewaarfchouwd, dat de Keizer weer te
voorschyn komen zou, waar op zyn Ed.
met zyne Adjuncten, of bygevoegden,
en de negen Olifanten, en negen Paarden,
daar weder na toe ging, en die hem aan-
bood.

Hy nam de laatste aan; doch tot de
eerste was, om 't reeds vallen van den
avond, geen tyd.

Na dat zyn Ed. de groet afgelegd had,
werd hy van den Keizer met een Hin-
doestanfche Candjer, of pook, met fyne
steentjes bezet, beschonken, een gunst,
met een vol-pook.

A. 1712. volgens aller getuigen, die ongemeen was.

De Heer Gezant stak die, na de Moorische wyze, in zyn port d'epce, of dragband, en betuigde zyn dankbaarheid met drie Cormissen, dat is, *buigende zich driemaal, en t'elkens zeer diep met de rechterhand tot aan de grond, en in 't opreizen ieder reis die tegen 't hoofd slaande.*

Een Europeische wagen, aan 's Keizers Gemalinnen geschenken.

Den 6den Januari wierden de voorn. Olifanten aan zyn Majesteit gepresenteert, en met blyken van genoeg aangenomen, en aangezien des Keizers Gemalinnen zin gekregen hadden in den Europeischen wagen, van Surat medegebracht, liet zyn Majesteit den Gezant den 8den daar om verzoeken, waar op de Ossen'er voorgefpannen, en met haar verder toebehooren zyn Majesteit aangeboden wierden.

Geschenken voor de Princen.

Ondertusschen wierden ook de geschenken, voor de vier Keizerlyke Princen geschikt, verdeeld, om ook hen daar door tot het belang der E. Maatschappy over te halen.

Donna Juliana geeft zyn Ed. raad daar ontrent.

Donna Juliana quam toen den Heer Gezant ook bezoeken, die hy voor den tyd van een half uur zeer wel onthaalde.

Zy zag alles met veel genoeg, dog voegde 'er by, dat zyn Ed:, om 't gicrig humeur van den Prins, Mahhmud, 's Ryks Zegel-bewaarder te winnen, en onze zaken te spoediger voort te zetten, niet qualyk doen zou, met zyn hoogheit wat meer, dan zyn andre Broeders, toe te leggen, en dat zyn Ed: die geschenken dan maar ten eersten geliefde aan die Princen, (gelyk geschiede) te doen aanbieden.

De Princen, *Mahhmud Azem*, en *Refiel Sjah*, waren toen juist by den Keizer, en wierden dierhalven de geschenken voor eerst weder te rug gebracht; maar de goederen, aan de twee andre Princen gezonden, wierden met genegeheit aangenomen.

Den 11den dito zond hy die goederen weder aan haar hoogheden; dog zy namen daar maar eenige stukken af, en zonden de rest te rug, ten blyk van hare edelmoedigheid, en onder verzekering, van dat zy daarom de E. Maatschappy geen minder genegeheit, dan de Princen hunne Broeders, zouden toedragen.

Den 12den dito wierden aan *Soulsicaar Chan*, (Zoon van *Affed Chan*, bestierder van Delli, den goeden vriend der E. Maatschappy) een Heer van loffelyke hoedanigheden, en in rang de eerste Vorst na de Keizerlyke Princen, ook eenige geschenken gezonden, die zyn doorlugtigheit zeer minnelyk ontong.

Den 13den dito deed men 't zelve aan den vermogenden Ammarauw, en Provisionelen Ryks-Cancelier, *Enayt Ullab*

Chan, een groot gunsteling van den Prins, *Mahhmud Azem*; maar zyn Excellentie nam daar maar drie brillen af, en zond de rest, met betuiging van zyne vriendschap, weder te rug.

Den 18den dito ging de Heer Gezant den *Emir ul Ammarauw, Soulsicaar Chan*, begroeten, werd aanstonds na zyn komst by dien Vorst zyn zit-plaats gebragt, en zeer minnelyk ontfangen.

Na 't af leggen van de complimenten van begroeting, bood zyn Ed: dien Vorst een Nesser met goude Ropyen aan.

Zyn doorluchtigheit nam 'er maar een af, lag zyn hand op de rest, volgens een beleefde wyze van dat Land, en wilde die den Heer Gezant laten behouden; doch op nader aanhouden van zyn Ed., nam hy die eindelyk aan.

Hier op wierd hy van den Vorst tot zittingen, een weinig van hem af, genoodigd, en zyne Adjuncten, of bygevoegden, wat verder na beneden geplaatst zynde, zoo verzogt de Gezant, na eenige complimenten in de Hindoetansche taal, dat het zyn Doorluchtigheit gelieven mogt de E. Maatschappy (die de goedheden van zynen Vader, *Affed Chan*, oud Ryks-Cancelier noch zeer wel heugde) zoo in deze Hof-als alle andere verdere Sollicitation, te begunstigen, 't geen hy beloofde, en zeide aan 't goed gevolg van dien niet te twyffelen; doch maakte alleen over dit eene stuk zwarigheid, om buiten Surat een nieuwe Logie te bouwen; een zaak, waar van de Heer Gezant zyn doorluchtigheit toen wel gaarne de reden zou gegeven hebben, zoo niet gevreeft had tegen de gewoonten van dit Hof, daar men het eerste bezoek, en daar by voorvallende redenen; zoo kort, als het mogelyk is, maken moet, te zondigen; weshalven zyn Ed: genoodzaakt was dit tot een beter tyd uit te stellen.

De Vorst, die gaarne van de vriendschap, door zyn Vader aan de E. Maatschappy bewezen, hoorde spreken, vroegde, of de Gezant zynen Vader in Delli niet was gaan zien; waar op zyn Ed: zeide, dit wel gewenscht, dog wegens de Moorische wisten (wanneer de Mohhamedanen geen visten ontfangen) geen gelegenheit daar toe gehad te hebben.

Zyn Ed: verzogt ondertusschen ook 't voorschryvens van zyn Doorluchtigheit aan den bestierder van Surat, ten einde de verdere geschenken van Batavia gezonden, wel mogten afgevoerd werden.

Hy verzorgde dit voor den Gezant ten eersten, bekragtigde dat met zyn Zegel reikte zyn Ed: dat over, en zeide der, dat hy den Heer Gezant, en zyne Adjuncten, met een ceren-kleed begunstigen, doch dat zulks niet in 't open-

En van zyn gunst verzekert.

A. 1712 openbaar doen, maar hen dat zenden zou.

Hy zelf reikte ook aan de Heer *Ketelaar* een Indiaansch banket van Betel over, waar voor die Heer, en zyne Adjuncten, dien Vorst bedankten, en toen hun afscheid namen.

De Gezant, werd op nieuw met eeren-kleeden beschonken van de Keizerin.

Den 24sten Januari begaf zich die Heer, alzoo hy hoorde dat de Keizer daar na verlangde, wederom na het Hof, en wierd door *Hattum Beek Chan* in de Tent van *Heyaat Chan*, offerste gelubde der eerste Keizerin, en een Ammerau van vyf duizend Paarden, gebracht, en aldaar met een goud eeren-kleed, gelyk zyne Adjuncten, of bygevoegden, ieder met een zilver dito, uit naam der Keizerin, beschonken, en dat tot vergelding van den Europeischen wagen, over welken tusschen des Keizers Gemalinnen ook al eenige geschillen gerezen waren, dog zy was van den Keizer aan zyn liefste Gemalin vereerd, en dit die Vorstin zoo byzonder aangenaam, dat zy zich dagelyks met een groot vermaak daar in door hare gelubden, tusschen de Canaats in, voorttrekken liet, 't geen *Donna Juliana* den Heer Gezant al bekend gemaakt had.

Verfchynt weer voor den Throon des Keizers.

Van daar wierd zyn Ed.: met zyn Adjuncten, of bygevoegden, voor den Throon gebracht door *Hattum Beek Chan*, alwaar zyn Ed.: na de gewoone groet gedaan te hebben, in het byzonder van zyn Majt. wierd beschonken met een goude roos, met fyne steentjens bezet, en een quaestje van peerlen, diens krop mede van goud, en met fyne steentjens verciert, gelyk dit noch tot den candjer, of pook, die zyn Ed. onlangs ontfangen had, behoorende was; voor welke eer zyn Ed. weer drie salammen deed, en kreeg toen zyn afscheid.

Die verzoekt des Gezants Musicanten te hooren.

De Keizer had ook vernomen, dat de Heer Gezant onder zyn gevolg eenige liefhebbers van de Musiek had, waar op zyn Majesteit den 26sten dito door *Juffr. Juliana* den zelve verzoeken liet, om deze Musicanten de aanstaande nagt in 's Keizers Mahal eens te mogen hooren; waar op deze Dame ook een van haare zaak-verzorgers af zond, om de zelve daar te geleiden.

Hier op belafte zyn Ed.: dat zig derwaards vervoegen zouden de Assistenten, en eerste Klerk, *Johan Coenraad Kok*, *Cornelis Kammeri*, en *Adolf van Rensen*, enz., die tegen den avond vertrokken, en in de Tent van deze Dame quamen, staande ontrent een musquet-ichoot van 's Keizers Canaats, daar zy tot donker toe moesten blyven.

Zy wierden toen door een Mancepdaar afgehaald; en ieder van hen wierd voor den ingang der Canaats zyn naam afgevraagd, die opgeschreven, en toen een voor een binnen gelaten.

Men bragt hen door een grooten omweg van agteren aan de Rievier in het apartement van den Chanfamma, of den Dispensier der gemelde Mahal, een voor-naamen gelubden, die hen verzogt te zitten.

Zy vernamen een groot gedrang van Vrouwen, die nieuwsgierig waren om de Europeanen te zien, malkanderen de plaatzen met zulken drift betwiftende, dat zy de voorhangzels, die maar van fyn linnen waren, in stukken scheurden, om 'er te beter door te zien.

Zy deden ook door dezen gelubden hun verlangen, om eenige stukjens voor 's Keizers komst te mogen hooren, betuigen, waar op zy een kleen begin tot haar genoegen maakten.

Kort daar aan wierden zy door verscheide Canaats geleid, tot voor een apartement van rood scharlaken gemaakt, waar voor een fyne zik, of jalouzy-mat, hing, en daar de Keizer met zyn voor-naamste Vrouwen, benevens *Donna Juliana*, waren.

Die voor hare Majesteiten speelen.

De musicanten, hier af door die laatste Dame berigt, maakten voor hunne Majesteiten drie salammen, na des lands wyze, en begonnen toen hun accoord met een bas-viool, harp, en hautbois, en dat tot zulk een byzonder genoegen van haare Majesteiten, dat zy met hun musicq tot over de middernagt moesten aanhouden.

Donna Juliana quam hen ook van het byzonder genoegen van den Keizer, en de Keizerinnen, hier in verzekeren, en voegde daar by, dat *Niber Perwer*, de eerste der Keizerinnen, ten teeken van haar genoegen, hen een zeer genereus geschenk dede, waar op deze Dame hen recommandeerde drie salammen, gelyk geschiedde, te doen.

De Keizer ordonneerde ook, dat de naamen der speeltuigen hem zouden opgegeven, en zy stuk voor stuk voor de zik, of jalouzy-mat, gelegd worden, aangezien zyn Majesteit met zyn Gemalinnen buiten komen, en die bezien wilde, geduurende welk buiten komen van den Keizer zy hen recommandeerde een weinig van daar voor een korte tyd te gaan, gelyk zy, van eenige gelubden verzeld, deden.

Die ook de speeltuigen beschouwd.

Na dat de Keizer, en zyn gezelschap, de speel-tuigen gezien hadden, zoo wierden zy door last van *Donna Juliana* weder binnen geroepen, en hen wierd toegestaan, het verdere van de nagt in haare Tent door te brengen.

Ondertusschen vraagde de Keizer aan *Donna Juliana*, of de Gezant wel negen zou zyn den Keizerlyken lust-thuin, buiten de Stad Lahor gelegen, en Sala-mar genaamd, mitsgaders het Paleis Pa-rimahalyzien.

De Keizer doet den Gezant eenige van zyn Lust-huizen.

A. 1712. rimahal, in de Stad staande, te zien; zy zeide, dat, by aldien hem de Keizer die gunst beliefd te bewyzen, dit hen zeer aangenaam zyn zou; waar op zyn Majesteit aanstonds den gelubden, opziener der eerste plaats, en een Ammerauw van 3000 Ruiters, belastte, dat hy den Heer Gezant, met zyn gevolg daar komende, niet alleen alles aanwyzden, maar ook de fonteynen zou doen springen.

Van al dit voorgevallene gaf *Donna Juliana* den Gezant tydig kennis, die zig den 28sten Januari daar op met alle de zynen derwaards begaf, en aan de poort van dezen thuin door een gelubden zeer hoflyk ontfangen wierd, en verder volgens zyn Majesteits last gehandeld.

De plaats was zeer groot, met veelerley vruchtboomen bezet, de Allées waren tusschen zeer hooge cypres-boomen, en na de bouwkunde op zekere distantie, of afgelegenheit, zoodanig met prachtige Keizerlyke lusthuizen, ten getale van twee en dertig, verzien, dat het een aangenaam perspectief gaf, zynde dat noch zeer veel geholpen door verscheide konstige watervallen, die men langs de Allées door de gemelde lusthuizen kon zien springen; al welke werken dagelyks door honderd agt en twintig Thuiniers in staat gehouden wierden.

Beschryving van twee fraaije Lusthuizen te Lahor

Na dit gezigt wierd de Ambassadeur door den gelubden met een banket van fruiten beschonken, waar voor zyn Ed: (alzo dit 's Keizers last was) zyn front op zyn Moorsh na 's Keizers Tent wonden, en drie salammen maken moest.

De gelubde verzogt daar op zyn Ed: dat den Vaandrig, *Ernst Godlieb Nyhart* eens exerceren, en dat hy dit eens zien mogt. Het geschiedde, op zyn verzoek, en de Heer *Ketelaar* gebood ook drie chargien ten opzicht van zyn Keizerlyke Majesteit te doen, voor 't welke de gelubde zyn Ed: met veel verwondering bedankte.

Den 29sten dito zag zyn Ed: met de zynen ook het Paleis *Perimahal*, of anders het *Nimsen-Hof* genaamd.

Het lag in de Stad, en was een schoon werk, alwaar in een groote galdery het beeld van onzen Heiland, met de Engelen om zich, zeer konstig in albast uitgehouwen was.

De oudste Prins, Mofodien verzoekt

Zeer gevallen vond zyn Ed: hier den oudsten Prins, *Mofoddien*, of *Djebaan* *Daar Sjah*, vergezelschapt zynde van zyn voornaamste Vrouwen.

Gelyk zyn hoogheit een Prins van zeer veel goedheit, en in het byzonder van veel genegenheit voor de Christenen, was, alzo gaf hy den Heer Gezant daar ook veel blyken af.

Mede om zyn Musicanten.

Ook verzogt zyn hoogheit aan den Gezant, om de Musicanten, die den

26sten dito in 's Keizers Mahal gescield A. 1712. hadden, eens mede by zich te mogen hebben, 't geen zyn Ed: dien Prins na zyn te rug-reize beloofde, gelyk dit ook zoo geschiedde.

Zy wierden door een Heiden van aanzien na 't apartement van dien Prins gelyd, musiceerden aldaar een tyd lang voor zyn Hoogheit, en zyne Gemalin, en hadden het geluk, dat de Prins toen by hen quam zitten, hen wel drie uren aan een met veel genoegten hoorde, en hen toen met een tamelyk present vertrekken liet.

Eenige dagen daar na liet ook de derde Prins, *Resel Sjah* den Heer Gezant om zyne musicanten verzoeken, byden welken zy den ganfchen nacht speelden, en namen met een geifchenk toen hun afscheid.

De Prins *Mofoddien* was met het hooren dezer musicanten niet vergenoegd, Die ook naderhand de exercitie, of krygs-oeffening der Hollanders ook wel eens te zien, en verzogt dierhalven den 1sten Februari dit van den Heer Gezant voor de thuin van *Donna Juliana* te mogen bywoonen.

Zyn Hoogheit was daar met zyn Vrouwen al vroeg, en had al de wegen met zyn volk doen bezeten.

De Gezant had op dien tyd juist de koorts, doch zyn Ed: verzorgde egter, dat alles met een zeer goede ordre, ter presentie van beide zyne Adjuncten, geschiedde, en dat die Prins van de zelve, van al de Pennisten verzeld zynde, zeer plegtelyk begroet wierd.

De Vaandrig, *Nyhart*, vergaderde ondertusschen zyn Granadiers in hunne volle toerusting, en daar op verscheen de Prins met zyn gezelschap ten negen uren voordien thuin, gelyk mede de Adjuncten, of bygevoegden, de Onderkoopman *Haak*, de Secretaris *Bruinink*, de Oppermeester *Eppendorp*, en de verdere Europeanen, alwaar zy zoo lang vertoefden.

Na 't zien van deze exercitie saluerden de Heer *Bevenaard* en de tweede Adjunct, *Dirk Huisinkveld*, nevens de anderen, dezen Prins met drie Salammen.

Vermits nu de Heer Gezant wegens ziekte eenigen tyd niet ten Hove geweest, en den Keizer daar af door *Donna Juliana* kennis gegeven was, liet zyn Majesteit den 16den Februari A. 1712 door *Hattem Beek Chan* na zyne gezondheid vernemen, en hem ook van des Keizers gunst in opzicht van zyn zaken verzekeren, en hoop tot een spoedige expeditie geven.

De Heer *Ketelaar*, wat beter geworden zynde, begaf zich daar op den 21sten dito na 't Hof, verscheen voor den Keizer.

A. 1712. den throon, en bood door *Hattum Beek Chan* zyn Majesteit een Nesser met goude Ropyen aan, en een Persiaansch briefje, ten bericht, waarom zyn Ed: ten Hove niet verschenen was.

Hy ontving daar veel blyken van 's Keizers gunst, by 't vereeren van dit zyn geschenk, en vertrok daar op pas na zyn Majesteits vertreck.

Volgens het zeggen van alle de Hovelingen en Staatkundigen aan dat Hof, waren diergelyke gunstbewyzen noit aan eenig Gezant, hoe hoog en aanzienlyk ook, van eenig Mogolsch Keizer gegeven, weshalven zyne hoope was, dat hy zoo veel te gunstiger en te spoediger zou gexpedieerd; en hem gelegenheit gegeven werden, om dit ongezonnd climaat te eer te konnen ontwyken, en dus ten eersten weer na Suratte te keeren.

Den 27sten dito liet *Donna Juliana*, A. 1712. den Heer Gezant weten, dat de eerst Met het verzogte poincten voor de E: Maatschappij, na lange draaling van den Prins *Mahmud Azem*, eindelyk on- toestaan van zyne eerste ver- derteekend, en door zyn hoogheits Du- zoeken. wan, of tweeden, den Ammerau, *Wesaret Chan*, en de verdere Ammerau's verzegeld waren, en dat zyn Keizerlyke Majesteit de andere poincten ook toegestaan, en belast had die ten spoedigsten op het papier te brengen.

Dit was zoo een gunstig lustje, doch 't geen met der haalt weer verdween, aangezien noch op dien zelven dag van gelukwensching alles tegen den avond in rep en roeren was: want men zag een sterk gery van de troepen der vier Princen, en ieder van hen was bezig, om zyn Leger van den anderen af te zonderen, en zich de een dus tegen den anderen te versterken.

N.º E.

S J A H A A L E M .

S J A A L E M S V R O U N.º F.

Hinder- paalen, hier ontrent. De reden hier af was de zwakheit des Keizers, met een verkoudheit begonnen, en van een beroerte gevolgd, die hem voor zyn leven en opkomst vreezen, en dierhalven in tyds, byaldien hy quam te sterven, middelen dede in 't werk stellen, om zich van het Ryk te verzeke- ren.

Het vluchten dezer Legers, als mede Door 's Keizers mede belang in hebbende, was uittermaten groot, en de weg na Lahor met bagage alomme zoodanig bezet, dat zy niet te gebruiken, en, om 't sterk toenemen van dien, tegen den nacht niet te genaaken was.

Den

A. 1712. Den Vorft *Sjab Aalem*, den XIIlden in rang, vertoonen wy na 't leven by de letter E. in een heerlyk goud lakens opperkleed, en zyn eerste Gemalin, de Moeder van den volgenden Keizer, mede in een heerlyke goud-lakense lange kabaay met boketten bezaaid, by de letter F.

Den 28ten Februari 's middags quam de Keizer, *Sjab Aalem Bbadur* te sterfen, waar van de Heer Gezant door een vertrouwd vriend aan 't Hof in vertrouwen gewaarschouwd wierd, en men voegde daar by, dat zyn Majesteit zynen oudften Zoon, den Prins *Mofoddien*, of *Djebaan Daar Sjab*, aan de voornaamste Ammeraus ten vervanger, zeer dieraanbevolen, en hem als den bequaamsten daar toe verklaard had.

Donna Juliana liet dit zyn Ed: den 29sten dito met een briefje weten, en hem te gelyk waarschouwen, van doch wel op zyn hoede te wezen tegen 't plunderen; aangezien dit gemeenclyk, tot dat 'ereen nieuwe Keizer aangesteld was, plag te duuren.

Zyn Ed: liet daar op ten eersten de poorten van zynen thuin toemetzelen, en de goederen der E: Maatschappy daar brengen, ging door de poort van den naast gelegen tweeden thuin in en uit, en verzag zich van twee honderd Inlanders, om te beter in staat van tegenweer te zyn.

Sjab Aalem Bbadur overleed dus, na vyf jaaren, min acht dagen, geregoerd te hebben, op den 28ten Februari A. 1712. oud zynde agt en zestig jaaren, en vier maanden, aangezien hy A. 1653 in de Maand November geboren was.

Men zegt dat een van zyne Veld-Overften, die hy by een van zyn bywyven betrapte, *Jensjati Chan* genaamd, hem om hals bracht, en met een kris den buik oprypte, vaststellende dat hy anders zelfs ook een man des doods was; doch hy ontging die echter niet, alzoohy door twee lytswagten, die hem tot in 't Vrouwenhuis vervolgden, aanstonds in stukken gekapt wierd.

Sjab Aalem bleef, schoon zoo zwaar gewond zynde, ontrent noch drie dagen in 't leven; doch besterf het op den 3den dag.

Hy liet vier Princen na, te weten, *Mofoddien* (gemeenclyk gemakshalven genaamd *Mofoddien*) of ook wel *Djebaan Daar Sjab*, die toen vyftig jaar en acht maanden oud was, en al drie Zoonen had, van welke den oudften *Afoddien* genaamd, en reeds een Prins van dertig jaaren was, maar de twee andre Princen waren noch jong.

's Keizers tweede Zoon, of de naaste aan den Prins *Mofoddien*, was *Mabhmud Azem*, die anders ook wel *Azem Uffaan*

Bbadur genaamd wierd. Deze was zeven en veertig jaaren en vier maanden oud, en had ook drie Zoonen, van welke de oudste, *Mabhmud Cariem*, de tweede, *Faroch Sjeer*, en de derde, *Hamambax*, genaamd was, zynde de oudste toen een Prins van ontrent dertig, de volgende van vyf en twintig, en de jongste ongevaar agt jaaren oud.

De derde Zoon van *Sjab Aalem*, was *Refiel Sjab*. Deze was veertig jaaren, en drie maanden oud. Hy had twee Zoonen, van welke de een, thien, en de ander, zeven jaaren, oud was.

De laatste Zoon des Keizers was *Djebaan Sjab*, een Prins van zeven en dertig jaaren en zes maanden, en die nog twee heele jonge Zoontjes in 't leven had.

Ider van deze Princen zogt door sterken uitdeelen van geld de grooten, en 't volk, op zyn zyde te krygen; doch *Mabhmud Azem* overtrof hen allen in groote schatten, goude penningen, en macht van volk, niertegenstaande de *Emir ul Ammerau*, *Suifficaar Chan*, den oudsten Prins, *Mofoddien*, met negen lak goude Ropyen, en met al zyn juweelen, ondersteund had, een edelmocdig voorbeeld, 't geen meest al de andre grooten des Ryks, uit liefde tot dezen Prins, om zyn goed, en gemeenzaam humeur, volgden. Ook bragt deze Heer het by de andre Princen van den bloede zoo verre, dat *Refiel Sjab*, en *Djebaan Sjab*, zich mede voor hunnen oudsten Broeder, en tegen den Prins *Mabhmud Azem*, verklaarden, waar toe het ondragelyk, en hatelyk humeur van *Mabhmud Azem* zeer veel aanleiding gegeven had.

Om dezen band van vereeniging tusschen deze drie Princen te valter te leggen, was 'er onderling goed gevonden, dat de Prins *Refiel Sjab* oppermagtig Koning van Bengale, en *Djebaan Sjab* Souverain Vorst over de ryken van Choromandel, en Decan, zyn zou.

Het eerste, 't geen de Prins *Mofoddien* deed, was aan al de Soubas, en Landvoogden te schryven, dat zy wel zorg zouden hebben te dragen, dat *Farochsjeer* met zyn troepen niet uit Bengale trekken, noch zich tegen den wettig verklaarden opvolger des Ryks met zyn Vader, den Prins *Mabhmud Azem*'s beuden vereenigen mogt; die echter tegen alle deze zorge aan, door de te groote slapheit van den oudsten Prins, of des Keizers *Mofoddien*, zoo magtig wierd, dat die Oppervorst genoodzaakt wierd zyn Leger rondom met dubbele retrenchementen te verzien.

In dezen algemeenen opstand der Princen tegen malkanderen wierd om de zaaken der E: Maatschappy, en alzoook om den Heer Gezant, niet eens ge-

A. 1712.

Het woenen dezer Princen om de Kroon.

De meeste Princen en Grooten, verklaaren zich voor den Prins *Mofoddien*.

Onzekerheit van des Gezants zaken.

Dood den 28 Februari A. 1712.

Waar af de Gezant be-richt, en waarschouwing van Donna Juliana bekomt.

Hoe lang Sjab Aalem regeerde.

's Keizers Zoonen.

A. 1712.

dagt; behalven dat zyn Ed: ook niet buiten gevaar was.

Dus verliep 'er veel tyd te vergeefs, 't geen ook groote kosten voor de E: Maatfchappy, en dan noch niet de minste zekerheit ontrent haare zaaken gaf, schoon ook deze, als wel de gewenschte Prins zynde, al op den Throon bleef.

Of dit nu noch niet zwaarigheit genoeg voor den Heer *Ketelaar* was, zoo kwam 'er noch deze by, dat de oudste Prins op den 3den Maart met een Firmaan, of Bevel-fchrift, hem belaste zig zelve met alle de zynen by zyn hoogheit, tot zyne hulpe tegen zynen Broeder te voegen.

De Heer Gezant beraadslaagde zich hier over met zyne Adjuncten, en gaf in zeer beleefde termen hier op tot antwoord, dat dit, behalven dat hy ziek was, niet in zyn magt stond, en dat men hem daarom in dezen opzichte wilde verontschuldigen.

Zyn verzoek werd toegestaan, en zyn Ed: verder geraden, om zich dan in de Stad, die zich voor zyn hoogheit verklaard had, te begeven, aangezien de andre Princen hem anders daar toe ook verzoeken, en mogelyk 'er wel toe dwingen zouden, het welke de Heer Gezant met dankbaarheid nog dien zelve dag opvolgde, huurende drie Ketteraas, of Herbergen in de Stad, in welke hy zich voor af 's avonds met enige Europeanen begaf, en wierd daags daar aan van zyn ander volk, met de goederen gevolgd, om 't rooven, 't geen zeer sterk alomme toenam, te ontgaan.

Vorderingen van den Prins Mofoddien.

Ondertusschen dwong *Souilfcaar Chan Mabbmud Azem* door eene kleene beweging, posterende zich in vier byzondere verdeelingen, en door 't veroorzaken van groot gebrek van levensmiddelen in zyn Leger, zoodanig, dat de Legers daar door genoodzaakt wierden malkanderen te naderen, en uit twaalf honderd stukken gestadig op malkanderen kanonneerden.

Mofoddien verzekerd van de gunst van den Cafi, of geestlyken Rechter tot Lahor (een Heer van geen minder aanzien en bewind onder de Mohammedaan-

sche Geestelyken, als de Paus onder die van de Roomsche Kerk) en berigt zynde, dat de Zoon van den overleden Ryks-Cancelier, *Cbranchanaan*, en *Mobabeth Chan Bbadur Seffer Jeng*, heimelyk verstand met *Mabbmud Azem* gehouden hadden, vond geraden, den eersten te doen gevangen zetten, en zyne aanzienlyke goederen te confisqueren, terwyl de laatste zich na *Mabbmud Azem* begeven had.

Men vond daar een grooten schat van goud, zilver, en andere goederen, bestaande in zestig duizend goude Ropyen, twintig man ongemund goud, en ontrent zeventig man ongemunt zilver, en vier lak ropyen aan mans en vrouwenkleederen, al het welke by zyn Majesteit gebracht wierd.

Na dat men nu zes etmaal onophoudelyk op malkanderen gekanonneerd had, wierd *Mabbmud Azem*, door zyn jongsten Broeder, den Prins *Djebaan Sjah*, op den 17den Maart aangetaft, genoodzaakt een zeer twyffelagtig, en verchrikkelyk gevegt te wagen.

Hy naderde daar op *Djebaan Sjah* onder verscheide geveinsde teekenen van vriendschap, even eens, door 't slingeren van zyn neusdoek, zich gelatende, als of hy tot hem wilde overkomen; dog tafte hem met enige duizend Patanders (de beste Soldaten in deze Landen) zeer verwoed aan, dwong hem aanstonds te wyken, veroverde zyn kanon, en zou dien Prins volkomen geslagen hebben, indien het hem aan verscheide dingen niet ontbroken had.

Djebaan Sjah in korten tyd zich hersteld hebbende, tafte hem toen weder aan, en had het geluk van den Prins *Mabbmud Azem* te overwinnen, en hem, op zyn Olifant gezeeten eerst met een pyl in 't hoofd, en daar na met een musquetschoot in de borst, zoodanig te treffen, dat hy 'er af dood bleef.

Dit was oorzaak, dat ook de jongste Zoon van den overledenen, *Hamambax* genaamd, gevangen, en na 't Kafteel van Lahor gebracht wierd.

Waar de oudste, *Mabbmud Cariem*, beland was, vernam men niet.

De Prins *Djebaan Sjah*, slaat den Prince, *Mabbmud Azem*, en dood hem.

DERDE HOOFSTUK.

De Prins Mofoddien werd XIVde groote Mogol A. 1712. Onbillyken eisch van den Prins Djehaan Sjah. Die zig tegen den nieuwen Keizer aankant, en ook den Prins Refiel Sjah tot afval brengt. Sterkte van de Legers dezer Princen. Straf der Rebellen. Sulthaan Mahmud Cariem misbruikt 's Keizers genade. En werd onthalf. Zyn afbeelding. Afbeelding van des nieuwen Keizers gunstelingen. De Gezant gaat weer ter geboor. En werd begunstigd met eeren-kleederen. En zyn verzoeken toegestaan. Hy beschenkt den Keizer, met Nessers goude Ropyen. De Keizerin gaat voor by zyne verblyfsplaats. Werd van hem beschonken, en hy weer van haare Majesteit. Beschryving van

Donna

A. 1712. Donna Juliana Dias Da Costa. Haar inkomen. Haar aanzien by den Keizer, en Groo- A. 1712.
ten. Haar Titel. Haar ouderdom. Den Keizer nevens zyn Gemalin, door den Gezant, in 't woor bytrekken beschonken. De Keizer verzoekt de Musicanten weder. Beschryving van den beerlyken Troon te Delli. Eere den Gezant van den Keizer bewezen. Zeldzaam geval van een bloedverwant der Keizerin. En zyn straf, door voorbede der Keizerin gematigd. 's Keizers gunst door de Kinderen van Azem Tarra misbruikt. Moeijelykheden der onzen in Bengale. Bittere schimp van den Cancelier aan een van de vrienden der Keizerin. Herstelling van onze zaaken in Bengale. Een groot verraad tegen den Keizer ontdekt. Verlies der E. Maatschappy in Bengale. De Gezant verschynt weer ten hove, en werd met eeren-kleederen beschonken. Hy krygt hope tot zyn vertrek. 't Geen van tyd tot tyd uitgesteld werd. Geschenken door den Keizer aan den Heer Gouverneur Generaal, of Opper-Landvoogd van Riebeck. Als ook aan den Gezant, en zyn Adjuncten. Slingze trek aan de onzen gespeeld. Verzoek van den Gezant door de Keizer toegestaan. Keizerlyk geschenk aan den Heer Generaal van Riebeck. Des Gezants afscheidsgehoor, die weer beschonken werd. Neemd afscheid van de Keizerin, die hem beschenkt. En van Donna Juliana. Zyn vertrek. Directeurs der E. Maatschappy in Suratte, onder ieder Keizer. Farochsjeer, de XVde groote Mogol A. 1713. Raferdan Sjah, de XVI. groote Mogol. A. 1719. Reden van Farochsjeer's onordentelyk bestier. En zyn dood daar op gevolgd. De ouderdom van zynen opvolger. Nicosjeer, A. 1719. XVIIde groote Mogol. Hoedanig de Mogols, van Tamerlaan af, tot Farochsjeer toe, verbeeld werden. Geslagtbyst der zelven. Lyst der Directeurs van Suratte.

De Prins 37.
Mofoddien werd XIVde groote Mogol A. 1712.

Alles nu tot een gerufter staat, zoo 'tscheen, gebracht, en Mofoddien dus ook meester van zyns Broeders grooten schat geworden zynde, zoo wierd deze overwinnende Prins, in weerwil van zyn twee andere Broeders, die door deze en geene grooten tegen hem opgeruid, en tot 't vernietigen van hun accoord door jalouzy gebragt waren, A. 1712 de agt en dertigste Keizer van het aloud, en door gansch Indiën zoo beroemd, Mogolisch Ryk, of wel de veertiende Mogol, in de rechte linie van Tamerlaan, in rang.

Hoewel hy zich van zyne oppermagt had konnen bedienen tegen de Prinzen, zyne Broeders, dede hy dat niet, maar bewees zyne rechtvaardigheid ontrent hen, in opzicht van den grooten schat, die hy by den Prins Mahhmuds dood, veroverd had.

Hy wilde die ('t geen immers de uiterste billykheit was) in drie gelyke deelen verdeelen; maar de Prins *Djebaan Sjah* was zoo onbescheiden, dat hy de helft voor zich had durven vorderen, als mede de helft van de Juweelen, door hun Vader, *Sjah Alem Bbadur*, nagelaten, al 't welke hem niet volgende, scheidde deze opgeblazen Prins zich ten eersten van hem af.

Die zich tegen den nieuwen Keizer aankant.

Hy meende kort daar op *Souilfscaar Chan* ook door een trouw van vyf honderd man uit zyn Kampement te doen ligten; doch dit wierd ontdekt, en zyn volk door 't canon zoo loffelyk begroet, dat zy meest 't wederom komen verga- ten.

Tusschen den 25 en 26 Maart stak *Souilfscaar Chan* het kruid-magazyn van *Djebaan Sjah* in brand, 't geen dien Prins

zoo speet, dat hy zwoer, dit met den Sabel in de vuist te zullen wreken, en zich dus, of Keizer te zullen maken, of dood te zullen vegten.

Hy had wel moeds genoeg, maar groot gebrek van geld, de zenuwe des oorlogs, en 't eerste beweeg-rad der Soldaten, zoo dat hy genoodzaakt wierd zyn zilver servies tot betaling van hunne reeds vry hoog gelooopen achterstallen over te geven.

Daar op wierd aan des Keizerszyde de slagordre in vier divisien zoodanig verdeeld, dat de Prins, *Refiel Sjah* den vyand eerst aantast, 's Keizers oudste Zoon, Prins *Mofoddien*, hem ondersteunen, *Souilfscaar Chan* het derde deel aanvoeren, en de Ammerauw, *Kokelaas Chan*, den vierden aanval doen zoude.

Onder tusschen had den Prins, *Djibaan Sjah*, weer eenig kruid weten te krygen, zoo dat hy den 27sten Maart niet alleen weer sterk kanonneren liet, maar den 28sten dito ook een verwoeden aanval met zyn meeste magt op 's Keizers Leger, in meening van hem te overvalen, dede; doch hy wierd door een trouw van tien duizend mannen zoo wel ontfangen, dat hy aansfonds te rug gedreven, en gedwongen wierd de reeds verkregen posten weder te verlaten, en zig tot in zyn eigen werk te retireren.

Het kanonneren hield noch alaan, du- En den
rende van 's morgens vroeg tot op den Prins Re-
middag ten een uur, als wanneer de Le- fiesl Sjah
gers aan een raakten; maar geheel anders totaival
als men gegift had: want de Keizer brengt.
wierd van *Djebaan Sjah* van voren, en, tegen alle verwachting, van *Refiel Sjah* op een verraderlyke wyze van agteren, niet tegenstaande hy hem wel vyf en twintig lak ropyen, en meer andere din-

A. 1712. gen vereerd had, aangetast, en door zyn kanon, pylen, en musquetry, zoodanig benaauwd, dat hy veel gevaar zou geleden hebben, indien *Soulschaar Chan* door eenige duizenden van zyn beste ruiters dezen verraderlyken aanslag niet veydeld, en, by een kleenen ommarsch, *Djebaan Sjab* van achteren aangetast hebbende, al zyn magt daar door versmooid, hem in de vlucht geslagen, en met nog ontrent tagtig, die hy by hem had, zoo gelukkig omcingseld had, dat hy hem met verscheide kogel-en pylschooten op zynen Olifant dood schoot.

Refiel Sjab, zyn verrader-stuk vervolgende, ging 's avonds echter zyn gang met zeer sterk op 's Keizers Leger te kanonnen, die hem zeer wel den ganfschen nacht door beantwoorde.

Den 29sten dito begaf zich die Prins met al zyn magt 's morgens een uur voor Zons opgang in 't vlakke veld, met voornemen om den stryd te hervatten.

Hy was als woedend, en wierd door zyn wanhoop zoo verre vervoerd, dat hy, tegen den raad van al zyn vrienden, de kans noch eens waagde; dog zy mislukte hem deerlyk, alzoo hy, daar pas gekomen zynde, van een kanon-kogel zoodanig getroffen wierd, dat hy van zyn Olifant dood ter aarde neerstortte.

Zyn dood lichaam wierd aanstonds voor den Keizer gebracht, die dat eenige tyd zeer verachtelyk op de grond leggende liet, zeggende, dat een verrader niet beters verdiend had; doch liet zyn Majesteit het eindelyk by de lyken van de Prinsen *Mahmud Azem*, en *Djibaan Sjab* na Delli in 't Keizerlyk graf brengen.

Dus zag men in een maand tyds den Keizer gestorven, en vier Prinsen met een Leger van byna tweemaal honderd duizend man op de been, die drie slagen te veld tegen malkanderen waagden, dog de drie jongste lieten daar hun leven, en daar beneven het Ryk, aan den oudsten, wettigsten, en voor de Christenen allerbest gementioneerden Prins.

Des Keizers Leger bestond in twintig duizend Ruiters, en dertig duizend Voetknechten.

Dat van den Prins *Mahmud Azem* bestond uit dertig duizend Ruiters, en veertig duizend Voetknechten.

Het Leger van den Prins *Refiel Sjab* bestond in agt duizend Ruiters, en zoo veel Voetknechten; gelyk dat van den Prins *Djibaan Sjab* uit vyf en twintig duizend Ruiters, en dertig duizend Voetknechten.

Dus bestonden al deze Legers uit honderd een en negentig duizend Mannen;

A. 1712. doch hoe veel manschap ieder van de zynen verloren had; en is niet wel te zeggen.

Het eerste, 't geen door den Keizer *Mofoddien* gedaan wierd, was, dat hy het Recht, dat wegens de slappe Regeering des vorigen Keizers zeer vervallen was, herstelde.

Velen, die zich tegen den vorigen, en dezen Keizer aangekant hadden, wierden onthalt, andren gevangen, of van hunne ampten afgezet; als daar waren *Hamedoddien Chan Bhadur*, *Mahabet Chan*, *Bhadur Chan*, *Semaan Chan*, *Bhadur*, *Rhemet Jaar Chan*, *Oestemaan Chan*, *Rebiem Ullah Chan*, *Jemaal Ullah Chan*, *Fettehmaksfoed Chan*, *Jettebnesret Chan*, *Seif-Ullah Chan*, *Serafraan Chan Bhadur*, *Bbere Jaab Chan*, *Aka-Beek Chan*, *Ray-Kisserijng*, *Ray Bbegoi*, *Soer Chan*, *Atta-Ullah Chan*, *Ray Fetteh Sjend*, *Monober Chan*, *Afalet Chan*, *Nesaret Chan*, *Fakier Ullah Chan*, *Momien Chan*, *Achsem Chan*, *Seif Chan*, alle de welke nu noch by den Coetwaaal van Lahor in hechtenis, en welker goederen voor den Keizer geconfisqueerd zyn.

Lubfullah Chan was, na 't verceeren van dertig lak Ropyen, hersteld.

Jani Chan, *Afni Chan*, *Ray Bbelamel*, *Hbakiem ul Molk*, *Ray Rayaan*, waren wel ontslagen; maar ook van hunne Ampten afgezet, en van hunne goederen beroofd, alzoo die voor den Keizer aangeslagen waren.

Jefin Chan, *Mobesser Chan*, *Abdal Rabhman Chan*, en *Seer Afger Chan*, waren, ontrent hun perfoonen, en goederen, even eens gehandeld.

Rustumdil Chan, en *Mochelis Chan* hadden zich onder het gevegt verftout in het Mahal van den overleden Keizer te dringen, aldaar eenige Vrouwen geweld aan te doen, en de zelve, na die verkragting, noch van haare Juweelen te berooven.

Hier over wierden zy, drie dagen aan een, van ieder, die maar wilde, met schoenen (de hoogste schande daar te Lande) geslagen, daar na onthoofd, armen en beenen afgekapt, en hunne deelen aan boomen, ten spiegel van anderen opgehangen.

De vier noch in 't leven zynde Prinsen van *Refiel Sjab*, en *Djebaan Sjab*, schoon jong en onnoozel, wierden volgens de Mogolische wyze, op 's Keizers ordre, op het Kasteel van Lahor gevangen gezet.

Sulthan *Mahmud Cariem*, (ook wel *Sulthan Cariem Eddien* genaamd) oudste Zoon van den Prins *Mahmud Azem*, had zich wel eenige tyd in Lahor verborgen; dog gaf zich door een der Gelubden aan den Keizer aan, verzogt zyne genade, en

Sterkte van de Legers dezer Prinsen.

Sulthan Cariem misbruikt 's Keizers genade.

ver-

A. 1712. verkreeg die, hoewel maar voor een korten tyd: want hy wierd niet lang 'er na, zoo op de klagte van *Koeklaas Chan*, dien hy by zyn bezoek, schoon een groot gunsteling des Keizers, zeer vuil gelcholden had, als ook op meer andere blyken van zyn vuilen aard, onthalt. Wy vertoonen dien Prins na 't leven afgebeeld by de letters D. D.

En werd onthalt. Zyn afbeelding.

Den 1sten April ging de Heer Gezant by *Souifcaar Chan*, om hem over de zaaken der E. Maatichappy eens te sondeeren. Hy beloofde hem een goed gevolg, nam die zaak als eigen over, beoorde ten eersten hem een audientie by den Keizer te zullen bezorgen, had de cere, van uit zyne hand Betels te ontfangen, en nam toen zyn afscheid.

Den 2den dito begaf zyn Ed: zig met de zynen, om de sware huishuur te vermyden, weer na buiten na de thuin, daar hy te voren zyn verblyf had.

Een zeker Radja meende dien in te nemen; doch *Souifcaar* gaf den Gezant 'er kennis af, en deed het den anderen beletten.

Afbeelding van des nieuwen Keizers gunstelingen.

Veelen van zyn Majesteits vrienden wierden ook kort daar na zeer verhoogd; gelyk uit deze navolgende lyst der geadvanceerden door *Djebaan Daar Sjab* blykt.

Nifaam ul Mok Afsul Dawlet, anders *Afsed Chan* genaamd, was geworden Procureur Generaal, of algemeen verzorger der Pleit-zaaken, groot Zegelbewaarder des Ryks. Met een inkomen van twaalf duizend Manfel, (ieder duizend op zestien honderd en vyftig Ropyen gerekend) en twaalf duizend Ruiters, ter maand, tot 's Keizers last. Wy beelden dezen Heer af by de letter V.

Emier ul Ammerauw, Bhadur Nesret Jeng Sepeb Salaar Jaar Wofadaar, of *Souifcaar Chan*, Cancellier des Ryks, met tien duizend Manfel, en zoo veel Ruiters. Wy beelden dezen Heer af by de letter W.

Chan Djebaan, Bhadur Nesret Jeng Sepeb Serdaar Kokelaas, eerste Bakfi Generaal, of Monstherheer der Ruitery, Daroga of Opziender van 's Keizers slaven, had agt duizend paarden, en ook zoo veel Manfel. Dezen Heer werd afgebeeld by de letter R.

Chan Douraan Bhadur, tweede Bakfi Generaal, trok zes duizend Manfel, en had vyf duizend Ruiters. Dezen Heer beelden wy af by de letter S.

Morteza Chan Bhadur, derde dito Generaal, had vyf duizend Manfel, en vier duizend Ruiters. Dezen Heer beelden wy af by de letter T.

Chaje Hoffsain Chan, vierde Bakfi Generaal, trok vier duizend Manfel, en had drie duizend Ruiters. Dezen Heer beelden wy af by de letter V.

Souraat Chan Bhadur, Joob Channa-ka Daroga, of Overste der Artillery, had vier duizend Manfel, en drie duizend Ruiters. Dezen Heer beelden wy na 't leven af by de letter X.

Bberemend Chan, algemeen Eik-meefter der Paarden van 's Keizers Ruitery, en eerste Ceremonie-meefter, ofte Inleider van alle vreemde Gezanten, had van ieder mede zoo veel. Dezen Heer vertoonen wy in prent by de letter Y.

Saad Ullab Chan M'atekid, 's Keizers huisbezorger, had vyf duizend Manfel, en vier duizend Ruiters. Dezen Heer vertoonen wy by de letter Z.

Seffer Chan, Daroga Fiel Channa, of opziender Generaal der Olifanten, had vier duizend Manfel, en drie duizend Ruiters. Dezen Heer vertoonen wy by de letters A. A.

Hafret Kaelli Chan, Asptabelka Daroga, of eerste Stalmeefter der Paarden, had vier duizend Manfel, en drie duizend Ruiters.

Achlaas Chan, algemeen Request-meefter, of voordrager der Verzoek-schritten, enz., had drie duizend Manfel, en twee duizend Ruiters.

Ragie Sebbasjed Duivan, oft tweede van den Ryks-Cancellier, had Paarden, en Manfel, als boven.

Djebaandaar Koelli Chan, Daroga der eer-kleeden, had van beiden 't zelve.

Serbza Chan, algemeen Schour, trok dit mede.

Nobet Chan, Daroga der Keteltrommen had drie duizend Manfel, en twee duizend Ruiters.

Abdul Semede Chan, Sedder, of Senen-meefter Generaal, had het zelve.

Seriet Chan, Cazi Generaal, of Gelyke Richter, had al mede het zelve.

Hattum Beek Chan, Boekhouder van den Generaal Eik-meefter der Paarden van de Keizerlyke Ruitery, had vyf en twintig honderd Manfel, en vyftien honderd Ruiters.

Joban Whelo, Serdaar Frengiaan, of Kapitein der Europeanen in 's Keizers dienst, trok mede zoo veel Manfel, doch had maar vyf hondert Ruiters.

Molla Mobhammed Aali, Sercheyl van 's Keizers Moeder. Was de laatste der begunstigten, dien wy by de letters C. C. C. zeer fraai na 't leven verbeelden.

Den 7den April ging de Heer Gezant, *Ketelaar*, met zyne Adjuncten, ter gehoor, en wierd aansfonds in de Aadalet, of gehoor-tent der Ammerauwen gebracht, en in den rang der Grooten een hooger plaats, dan by den vorigen Keizer, aangewezen.

Zyn Ed: wenschte toen den Keizer veel geluk, en kreeg, door 's Keizers last, van des zelfs gelubden Betels, een cer,

De Gezant gaat weer ter gehoor.

A. 1712. eer, die ook zyn Adjuncten genoten.
 En werd Zyn Majesteit belaste ook, hen met
 begun- eeren-kleederen te dekken, en hen te be-
 ffigd. fchenken; doch de Commiffaris, of
 Gevolmagtigde der eeren-kleeden geen
 waardige voor den Gezant gerced heb-
 bende, maakte daar over, tot nader ge-
 legenheit, zyne verontfchuldiging, en
 daar op kreeg zyn Ed: een gunstig af-
 fcheid.

Met ee- Den 10den dito ging zyn Ed: met zyn
 ren-klee- Adjuncten, of bygevoegden, den Kei-
 deren. zer weer begroeten, en wierd van zyn
 Majesteit met een goude Cerpauw, of
 Eeren-kleed, gelyk zyn Adjuncten, of
 bygevoegden, met zilvere ditoos, ver-
 cerd.

Zyn Ed: liet ondertuffchen een gefchrift
 aan zyn Majesteit aanbieden, by 't welke
 hy verzogt, dat zyn Majesteit de zelve
 zaaken, by zyn Vader, den overleden
 Keizer, toegeftaan, geliefde te vergun-
 nen, 't geen gunstig aangenomen, en
 den Ryks-Cancelier aanbevolen is, om
 voor de beftelling van dien te zorgen.

En zyn verfoeken Zyn Ed: had ook laten klagen over de
 toege- afperffingen van geld, door den Souba
 ftaan. van Asmeer, *Soufirat Chan*, of wel zy-
 nen Veldheer, *Taberalli Chan*, van zyn
 Ed. op den weg na Agra gedaan, waar
 over hy van den Keizer van alle zyne
 waardigheden afgezet, en opontboden
 wierd, om zich wegens het niet gehoor-
 zamen van des overleden Keizers bevel
 te komen verantwoorden.

Hy be- Den 14den dito ging zyn Majesteit na
 fchenkt een Mesdjid, of Bid-plaats, voor by des
 den Kei- Gezants thuin gelegen, weshalven die
 zer, met Heer, met zyn Adjuncten, zyn Maje-
 Neffers steit in het te rug keeren waarnam, en
 Ropyen. en bood hem Neffers met goude Ropyen
 aan, 't geen de Keizer ziende, zoo zond
 hy hem *Hattum Beek Chan* te gemoet,
 om de zelve aan te nemen.

Ook hield hy, met zyn Keizerlyken
 draagfelc op zyde van den Gezant en zy-
 ne Adjuncten, gekomen zynde, na dat
 de gewoone plegtelykheden van begroet-
 ing van hem afgelegd waren, zoo lang
 ftit, tot dat de voornoemde Ammerau
 dit gefchenk aan den Keizer aangeno-
 men, en aan zyn Majesteit overhand-
 reikt had.

Souilfaaar Chan zou ondertuffchen de
 papieren, die wy van nooden hadden,
 verzorgen, op dat wy in 't kort mogten
 vertrekken, te meer, alzoo de Keizer
 ook wel haaft met zyn Leger na Agra
 ftond op te breeken, en om dat de onge-
 zonde lugt en 't quaad water de ziekte
 der Europeanen zeer deed toenemen.

De Kei- De eerste Keizerin, *Laal Coerwer*,
 rin. was ondertuffchen nieuwsgierig gewor-
 den, om de Hollanders weer te zien,
 weshalven de Keizer den 25ten April

voormiddags den Gezant waarschouwen
 A. 1712. liet, dat die Keiferin na de middag zyne
 verblyf-plaats voor by trekken, en dat
 zyn Majesteit geerne zien zou, dat zyn
 Ed: met al zyn Europeanen, zich in 't voor
 by gaan op defelve wyze aan haar Maje-
 steit vertoonde, en aanbod, gelyk hy aan hem
 gedaan had, 't geen de Gezant aan zyn
 Majesteit weten liet ftiptelyk te zullen
 nakomen.

Wanneer dan haar Majesteit 's namid-
 dags ten vier uren met een groot gevolg
 Trekt voor by
 onverwagt verffchen, verzelde zynde van
 zyne ver-
 Donna *Juliana*, en eenige der voornaam-
 blyfplaats. ste Hof-Dames, doch wat eer, dan de
 Heer *Ketelaar* ftaat gemaakt had, zoo
 had zy de beleefdheit van ter helft van den
 thuin ftit te houden, zoo lang, tot dat
 de Heer Gezant met al de zynen voor
 by haar Majesteit's koets getrokken wa-
 ren, en haar compliment behoorlyk af-
 gelegd hadden.

Hy, en zyne Adjuncten, boden de
 Keiferin ook Neffers van goude Ropyen
 Gefchen-
 ken over
 en weder
 aan, die zy genegentlyk aannam, en
 voegde daar by, dat zy hem en zyn Ad-
 juncten, Betels verforgen zou, waar op
 zy hen verlof gaf, om weer na huis te
 vertrekken.

Daags daar na zond zy hen ook Betels,
 waar voor zy haar Majesteit lieten be-
 danken.

Deze buitengemeene gunft hadden zy
 niemand dan *Donna Juliana* te danken,
 een Dame, welkers perfoon, om de
 dienften, die zy ons by verffcheide voor-
 vallen gedaan heeft, wel een byzondere
 befchryving verdiend.

Haar Vader, *Augustinbo Dias da Costa*
 genaamd, was een Koopman en Bor-
 ving van
 Donna
 Juliana
 Dias da
 Costa.
 ger van Coetsjien ten tyde, dat de Ne-
 derlanders deze Stad veroverden.

Hy was toen van daar na Goa, en zoo
 verder na Bengale vertrokken, alwaar
Donna Juliana geboren is.

Naderhand begaven hare Ouders zich
 na Agra, alwaar haar Vader als Mancep-
 daar, en Lyf-Arts by den Prins *Sjab Au-*
lem Bbadur aangenomen wierd; maar
 korten tyd voor dezès Princen gevanke-
 nis quam hy te Golconda te fterven, na
 welken tyd deze Dame als Gouvernante
 van 's Keizers Vrouwen-huis aangefield
 is.

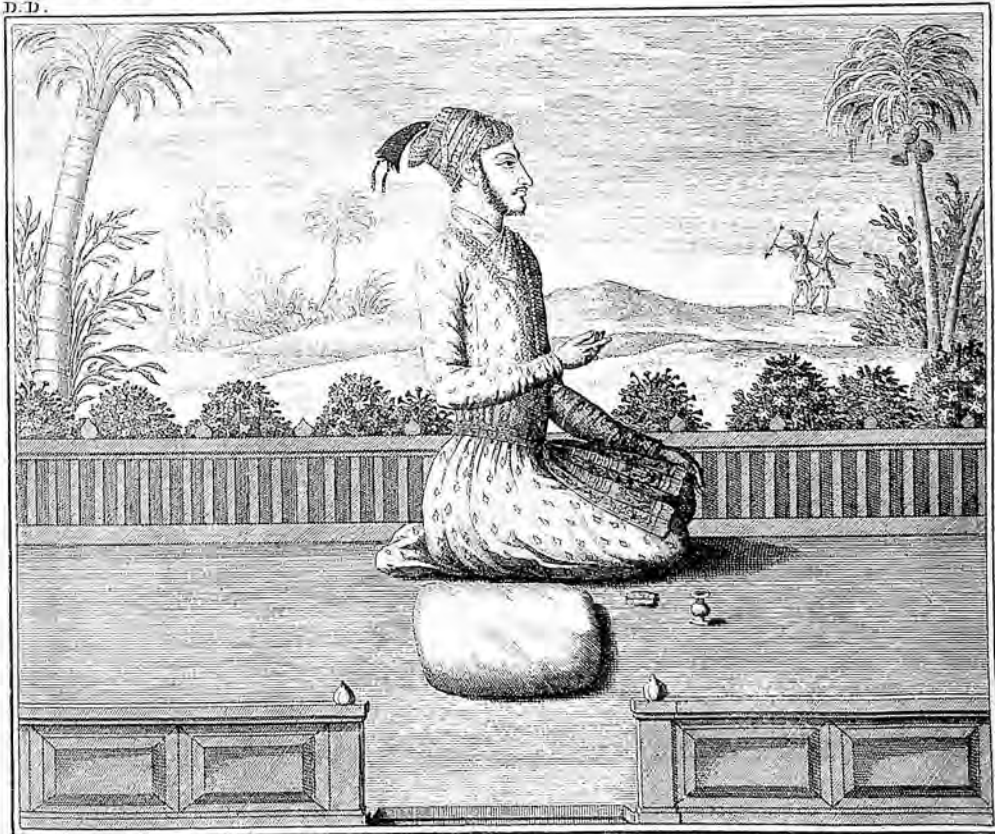
Haare waakzaamheit, en hulp, aan den
 voornoemden Prins, in die negen jaeren van
 zyne gevanckenis, betoond, bragt haar
 by den zelve, na zyne verloffing en vol-
 komene herftelling door laft van zyn Va-
 der, *Eurangzeeb*, in groot aanzien, ze-
 dert welken tyd zy Chanem, of Me-
 vrouw, met een maandelyk inko-
 men van vyf en twintig honderd Ropyen,
 genaamd, en van een groot getal dienars,
 en dienareffen, verzien wierd.

C.C.C.

MOLLA MOHAMMED ALI SERCHEIL VAN 'S KEISERS MOEDER.

D.D.

CARIEM EDDIEN 1st ZOON VAN MAHMHUD AZEM

Assedchan.

Q

Chan Djehuar.

R

CHAN DOURAAH BHADUR.

MORTESA CHAN BHADUR.

Chaje Hossien Chan.

v

Soulficaar Chan.

w

Langman sculp.

Souraat Chan Bhadur.

X

Bheromend Chan.

Y

Walter Fryman delin.

ZAAD ULLAH CHAN M'ATEKID.

SEFFER CHAN.

Wm. Brown & Co. Sculp.

A. 1712. Na dat nu die Prins op den Throon van zyn Vader gestegen was, wierd zy met een inkomen van vier duizend Mansfel, en met een staat, even als die van een egte Vrouw van een Ammerauw, begunstigd, en voerde dierhalven twee Olifanten, en roode Standaarden met witte kruiffen in het midden, in haren stoet, als zy uitging.

Zy was het hoofd van al de Christenen, die zy ook na eigen behagen aannam, of weder ontfloeg.

Haar aanzien by den Keizer, en Grooten. Zy was als het orakel van den Keizer, van de Princen, en van alle de Ammerauwen, en ieder een, zonder van iemand geschenken te nemen, behulpzaam, en dierhalven van allen zeer bemind. Ja men zegt, dat, als de Keizer, *Sjab Aalem Bhadur*, tegen zyn Broeder, den Prins *Azem Tarra*, floeg, en reeds al aan het vluchten was, zy alleen, by hem op zyn Olifant zittende, hem weder aangemoedigd heeft om stand te houden, en den vyand weder onder de oogen te zien, met die verzekering, dat zy, en al de Christenen, voor hem gebeden hadden, en dat hy dierhalven ook de overwinning hebben zou.

Haar Titcl. Dit nu juist ook zoo uitgevallen zynde, gaf de Keizer haar den naam van *Fiddewie Dnegoo Juliana*, dat is, na de zin dezer woorden, *de tot bidden opgeofferde Juliana*.

Zy heeft, buiten dezen, noch meer andre eer-naamen van dien Vorst ontfangen; doch in haar Persaansch Zegel voerde zy alleen dezen: *Fiddewie Bhadur Sjab Juliana, de aan Bhadur Sjab opgeofferde Juliana*.

Na de dood van desen Keizer wilde zy het Hof verlaten, en na Goa vertrekken; doch de nieuwe Keiser, *Mofoddien*, en de voornaamste Christenen aan dit Hof, bewogen haar noch wat in haar Ampt te continueren.

Zy was toen (te weten A. 1712) vyfen vyftig jaaren oud, en is in bestier en gezag aan dat Hof een andere Madame de Maintenon. Wy verbeelden haar onder F. F.

De Keizer. Den 26sten April ging de Keiser 's morgens met zyn voornaamste Gemalin, en *Donna Juliana*, op de Herte-jagt voor by het Logement van den Heer Gefant, en zyn Majesteit schoot zelf een Hert, waar over zyn Ed: met syn gevolg den Keiser, toen hy wederkeerde, begroette. Eerst deed hy dat aan de Keiserin, die met *Donna Juliana*, en cenige Hofdames voor uit quam, presenteerde haar Majesteit Neflers met goude Ropyen, doch zy had de goedheit van die den Gefant, en zyne Adjuncten, weer aan te bieden.

En zyn Gemalin, Een uur daar na deed hy dat ook aan den Keiser, die toen eerst quam. Hy

nam de Neflers aan, en wenkte hem met zyn hand (een byzondere gunst) om wat nader by hem te komen, en zond aanden Heer Gezant ook een herte-beest.

De Heer *Beerenaard* was nu al verscheidemaal by de Ryks-Kancelier, *Soufficaar Chan*, op zeer goede gronden, geweest, om te mogen weten, hoe het met de papieren der E: Maatschappy stond. Hy kreeg berigt hier op, dat zy klaar waren, en alles toegestaan was, dog dat alleen het teekenen der zelve daar nog ontbrak.

Den 10den Mey brak de Keizer met zyn Leger, en dierhalven de Heer Gezant mede op.

Den 27sten dito liet zyn Majesteit de Muficanten weder verzoeken, en de Keizerin, *Laal Koomwer* (nu ook *Intaas Nihal*, dat is, *cieraad van 't Vrouwen-Timmer*, genaamd) twee groote goude borden uit haar apartement met sierlyke tekenen van bloemen, roozen, enz., halen, en de zelve den Heer Gezant, en zyne Adjuncten, aanbieden, waar voor bedankt, en een redelyk geschenk gegeven wierd.

De Keizer trok met zyn Leger na de groote Stad, *Girint*, noch in deze maand van Mey, en den 20sten Juni na *Delli*, of *Djchaanabaad*, alwaar hy voornemens was zich den 10den Juli op zyn Throon te vertoonen.

Zyn Majesteit gaf den Ambassadeur, en zyne Adjuncten hier af by een Persaansch briefje van zyn eigen hand, den 9den dito geschreven, kennis, en zeide daar in, dat zy hem aldaar konden komen begroeten; dog hy, en zyne Adjuncten alleen, zouden met hunne Palankyns tot in het Kasteel mogen komen.

Hier op gingen zy met den eersten gezworen Klerk der Ambassade, *Ernst Coenraad Graaf*, den Assistent, *Cornelis Ingeman*, te paard, en met de Granadiers te voet, door den Sergeant, *Arnold Willemisz.* opgevoerd, 's morgens ten negen uren derwaard, en verscheenen voor den Keizer, die pas op den Throon gekomen was.

Na 't af leggen der gewoone groete, presenteerde de Heer Gezant, volgens 's Lands gewoonte, Neflers met goude Mooren, of Ropyen, die hy door den Ammerauw, *Flattum Beek Chan* aannemen liet, en daar op den Gezant met zyn gezelschap door een zilver hek tot digt voor den Throon leiden, daar den Ambassadeur op zyne orde plaats ter linkerhand, en zyne Adjuncten wat agterwaards daar af, en voor zyn verder gevolg noch wat verder van daar, hunne plaats aangewezen wierd, alwaar zy voor den Keizer drie Salammen, of eerbiedig-

A. 1712. ge groeteniffen op zyn Moorfeh, maakten, zoo als hy op dien onwaardeerlyken Throon zat, die waardig is wat nader befchreven te werden.

Sjab Djibaan, over-Grootvader van dezen Keizer, heeft diengemaakt, en in het Kasteel van Delli geplaatst; doch zelfs (zoo men wil) nooit bezeten; maar *Eurangzeb* beklom dien eerst op de dag van zyn krooning.

Befchry-
ving van
den heer-
lyken
Throon
te Delli. Hy is van massief goud, na de bouw-
kunde gewerkt, en heeft voor, als ook
agter, drie boogen, en op ieder zyde 'er
twee, als portalen, boven rond, met
een spits dak, dat mede van zuiver goud,
en op ieder hoek met een goude Paauw,
diens staart zeer heerlyk is uitgebreid,
en in zyn koulcuren al zeer wel
nagebootst, vercierd is, zoo dat aan
dezelve niet anders dan het leven ont-
breekt.

Tusschen deze Paauwen staat een goud
bloempotje met verscheide goude bloe-
men, tusschen welke in het midden een
groen blad is, gemaakt van een Smaragd,
zoo groot als een hoender ey.

Deze Throon is over al, en rondom,
met Diamanten, Smaragden, Robynen,
Turkoisen, en allerlei dierbare gesteent-
ten, alle van een buitengemeene grootte,
bezet.

Boven dit dakje is noch een breed ver-
hemelte van rood fluweel, zeer Ryk,
en konstig met kostelyke perlen ver-
cierd, 't geen op vier goude stangen rust,
die ontrent vier vadem hoog, en veer-
tien a zeffien duimen dik, en die al mede
met zeer kostelyke gesteenten bezet; en
heerlyk geëmailjeerd zyn.

Rondom den Throon, en ontrent drie
passen daar af, is een Massief goud hek,
met tralien, of zuiltjens, van een el hoog,
en, na giffing, twaalf duim dik, zynde
een zeer konstig stuk werks.

Na het passeeren van dit hek, klimt
men vier trappen op tot den Throon,
voor welken aan ieder hoek twee goude
Geridons staan. Deze bestaan uit vyf
bladen, of byzondere verhoogingen, die
piramides gewyze al kleiner en kleiner
toeliepen, en met verscheide soorten van
bloemen opgevuld waren.

Ontrent zes passen agter dezen Throon
zag men een goude Machine, wat klee-
ner dan de eerste, zynde als een tweede
Throon, en, op een gelyke afftand
wat verder na agteren, een derde zeer
prachtige plaats, diens grond van
fyn albast, maar van boven niet dan van
zuiver goud was.

Dit geleck niet qualyk na een Sacrifie
der Roomfeh Catholyken, en was van
voren met een zik, of jalouzy-mat, van
zeer fyn goud-draad behangen, achter
welke men eenige beweging van zekere

A. 1712. personagie gewaar wierd, die men ver-
zekerde de eerste Keizerin te zyn, die
van daar, aangezien de Throon op den
ingang van 't Kasteel net zyn uitzigt had,
alles zien kon.

Het vertrek, waar in deze Throon
ftond, was ook zeer prachtig. Het had
in zyn front de breedte van negen boo-
gen, of gewelfzels, van welke de mid-
delste op deze dus agtereenftaande Throo-
nen, als mede op den ingang van het
Kasteel, uitzigt hadde.

Boven aan deze Zaal zag men veel
goude kogels, ter dikte van een mans
hoofd, die aan goude ketenen hingen.

Deze Throon, een wonder der we-
reld, zoo in opzicht van zyn konst, als
in opzicht van zyne kostelykheit en groo-
te waarde, heeft negen karoers (doende
ieder honderd lak) negen lak (ieder hon-
derd duizend Ropyen, of honderd vyf-
tig duizend gulden) en negen duizend
negen honderd negen Ropyen (ieder een
daalder) en negen zefftiende deelen van
een Ropy gekost, een fomma, die, in
Hollands geld, honderd zes en dertig
Millioenen, drie Tonnen gouds, vier en
zestig duizend, agt honderd en vier en
zestig gulden, bedraagt.

Een weinig tyds na hun laatste groet, Eere den
liet de Keizer den Gezant en zyne Ad-
juncten met Betels beschenken, die van den
weer met drie Salammen beantwoord Keizer
wierden. bewezen.

Een half uur daar na schonk zyn Ma-
jesteit aan *Souilficaar Chan*, staande aan
zyn linker zyde, een kostelyke tour peer-
len, en rees toen van zynen Throon op;
waar na ook de Gezant vertrok.

Terwyl zyn Majesteit den 17den Julii Zeldzaam
1712 het feest van Bacchus met een zy-
ner Gemalinen vierde, was 'er door een bloed-
hem in zyn Vrouwen-Hof zekeren Am-
merauw, *Naamdar-Chan* genaamd, een zerin.

groot zanger, en een na bloedverwant
der eerste Keizerin, ontboden, dewelke
zich op die nagt zoo onbescheiden tegen
den Keizer (alzoohy zeer dronken was)
aanstelde, dat hy hem met de vuist, on-
der een hevige dispuut, op de borst stiet,
zyn houwer eichte, en zoo veel zotte
en baldadige figuren maakte, dat de
Keizer, zonder een voetval van die Kei-
zerin, hem zou hebben laten in stukken
kappen, te meer, aangezien hy, zonder
eenig pardon, doodschuldig is, die met
eenig bloot geweer voor zyn Majesteit
verschyren durft.

Het eenige, 't geen hem daar over ge-
fchiedde, was, dat hy van al zyn Ampten En zyn
berooft, zyn goederen geplunderd wien straf, door
den, en dat men hem tot een eeuwigde voorbede
der Kei-
zerin, ge-
gevankenis verwees. matigd.

Behalven dat *Laalkoomver*, eerste Kei-
zerin van zyn namaagfchap was, is het
ook

A. 1712. ook aanmerkenwaardig, dat zy van een danferes, door uitnemende liefde des Keizers, tot dezen staat van eere verheven, gelyk hy ook, een Ragiepoeti, of Heiden van geloof, dog naderhand Moorſch geworden, door de magt, die zyn Nigt zedert kreeg, van een ſlegt perſoon met de character van een Ammerauw vereerd was.

's Keizers gunſt door de Kinderen van Azem Tarra Den 18den dito ontfloeg de Keizer de Kinderen van den Prins *Azem Tarra*, en nam zyn Majesteit de Zoon van dezen Prins als zyn Kind, en de Keizerin die van Beerdaarbax als haren Zoon aan, aan de zelyc haare volkomen vryheit gevende, niet alleen om buiten banden, even als andere Grooten, te leven, maar ook om haare kuſſens, en ſoltenis, voor den Throon te ſpreiden.

Misbruikt. Men vond in dat van den oudſten Zoon van *Azem Tarra* een mes, en, na de reden van dien gevraagd zynde, gaf tot antwoord, dat het geen gewoonte was, dat Princen ongewapend gingen; waar op zy weer aanſtonds gevangen gezet wierden.

Den 19den dito kreeg de Prins *Affodien*, Zoon van den Keizer, commiſſie om negen Caroor Ropyen tot het formen van een groot Leger, 't geen tegen den Prins *Farochſjeer* in Bengale age- ren zou, te ligen.

Den 21ſten bezogt de Keizer den Procureur Generaal, of den algemeenen Pleit-verzorger des Ryks, en Onder-Koning der Landvoogdy van Guzeratte, die aan hem drie lak Ropyen ſchonk.

Moeijelykheden der onzen in Bengale. Den 22ſten dito hoorde de Gezant, dat het Opperhoofd van Pattena, de Koopman, *Jacob van Hoorn*, overleden was, en dat de Prins *Farochſjeer* alle zyne goederen, en ook die der E. Maatſchappyy, geconfiſqueerd had.

De Mooren alhier zyn gewoon op 't geluid, en de ſlag, van Tamboeryns, of zekere Inlandſche trommelkens, te zingen.

Nu was op den 25ſten dito een van des Keizerin's geringe vrienden tot Souba van Agra geadvanceerd, de welke, by *Souilſicaar Chan* gekomen zynde, deze ontmoeting van hem kreeg, dat hy, om drie honderd van deze Tamboeryns zeer verlegen zynde, die by niemant beter, nog eer, dan by hem, wiſt te bekomen, en daar toe zyn hulp verzogt.

Bittere ſchimp van den Cancellier aan een van de vrienden der Keizerin. De ander, die ſteek niet eens voelende, nam dit aan, en zou ze hem beſteld hebben, ten ware een van zync gelubden, die 't aanſtonds vattede, hem ge- waarſchouwd, en klaar getoond had, wat de Cancellier met deze ſchimpreden zeggen wilde.

De Souba, die van ſpyt hier over meende te berſten, gaf 'er den Keizer kennis

af, die *Souilſicaar* na de reden van dit zyn A. 1712. ſpotten vraagde. Hy gaf 'er tot antwoord op: dat, by aldien zyn Majesteit in dozen tyd *Sangers* tot *Souba's* verbeſſen wilde, dan alle zyne *Ammerauwen* wel *Sangers* mogten werden.

Den 28ſten Juli liet de Heer Gezant den Naib Souba of den nieuwen Onder-ſtedhouder van *Aſſed Chan*, den Ammerauw, *Sirbolini Chan*, door zync Adjuncten, wegens zyn Onder-Soubatſchap geluk wenſchen.

Den 1ſten Auguſti kregen wy bericht van het beter onthaal der onzen in Patte- na, dan pas na *van Hoorn's* dood, door een daad van reprefaille, welke de Heer Directeur in Bengale, *Antoni Huiſman*, op de invorderaars van den Prins *Farochſjeer* gepleegd had.

Den 3den Auguſti wierden in Agra door den Prins *Affodien* brieven onderſchept, uit welke bleek, dat de zeven hoofden der Roerſchutters van zyn Majesteits Artillery de zelve aan de hoofden der Infanteryy van den Prins *Farochſjeer* geſchreven, en daar in beloofd hadden met diverſe andere hoofden, en twintig duizend Man, tot hem over te komen. Deze wierden daar op aanſtonds gevat, en gevangen gezet, om de verdere roer- vinken, en de ganſchen aanhang van dit verraad, nader te ontdekken. Hy bevond zyn ganſch Leger daar aan ſchuldig, en dat om geen andre reden, dan om dat hy hen niet betaalde, met 't welke alleen deze ziekte te genezen was.

Den 6den dito liet de Gezant den voornoemden *Naib Souba*, op zyn vertrek na Guferatte ſtaande, geluk op zyn reize wenſchen, en hem Neſſers preſen- teeren, die aangenomen wierden.

Zyne Adjuncten verzogten zyne gunſt ontrent de zaaken der E. Maatſchappyy tot *Hhamedabaad*, 't geen hy hen toezeide, en noch nader, by 't geven van Betels, met veel nadruk verzekeerde.

Den 8ſten dito werd 'er achter het Kasteel ontrent de Rivier een Olifantengevegt aangeregt.

Den 9den dito vereerde zyn Majesteit aan *Azem Chan*, Gouverneur, of Souba, van Agra, Broeder van *Gokeltaas Chan*, op zyn aſſcheid een eeren-kleed, en een goud Draken-hoofd, in het Moors, *Mayhi Maratap* genaamd. Dit is een teeken van zeer groote gunſt, het geen ook onder de Ornamenten van Staat van dezen Ammarauw gedragen werd, en hem onder de rang der voornaamſten ſteld.

Den 10den dito kregen wy tyding, dat, na *van Hoorn's* dood, de *Farochſjeer* al de goederen had laten verzekeren, en in weerwil van onze bedienden daar een half lak Ropyen laten uithalen; be-

A. 1712. lovende die, als hy Keizer was, te zullen restitueren; doch deze schade wierd door de onzen op vyf lak geschat. Na dezen tyd gaf hy aan ons volk weder vryheit, om uit en in te gaan, en liet voor de logie maar vyf a ses spions, om hen te observeeren.

De Gezant ver- schynd weeten Hove, en werd met eeren- kleederen beschon- ken.

Den 11den dito wierd de Gezant met zyn Adjuncten ten Hove ontboden, om de eeren-kleeden van zyn Majesteit, wegens dat zy hem de eerste maal in dit Kasteel op den Throon gezien hadden, te ontfangen. Zy gingen 'er na toe, zaten eenigen tyd op een Alcatief, of Tapyt, als wanneer de Vorst op zyn marmeren Throon verscheen, daar zy hun groete voor deden.

Naderhand gingen zy op de ordinaire plaats zitten, en zagen toen verscheide verhevenen met eeren-kleeden beschenken.

Zyn Ed., en zyne Adjuncten, kregen toen ook de hunne, hy een goud, en zy zilvere ditoos, die hem wierden omgehangen, voor welke zy bedankten, waar op de Keizer vertrok, en kort 'er aan zy mede.

Hy krygt hopetor zyn ver- trek.

De Ambassadeur kreeg nu ook kennis, dat de papieren geteekend waren, en dat 'er nu haast hoope zou zyn, om te vertrekken. Hy verzogt dit zeer ernstig, en den 15den dito wierd hem dit nader toegezegd, het geen de Cancellier hem den 16den vry omstandiger, als een zaak by den Keizer al toegeftaan, verzekeren liet.

Den 17den wierden 'er uit de Mahal van den Prins *Affoddien* drie lak Ropyen, aan Juweelen, enz., gestolen. Hy eischte die weer van den Coutewaal der Stad *Agra*, die zeide als Coutewaal der Stad *Agra* voor die dieveryen, maar niet voor die van het Leger, in te staan, of responfabel te zyn.

Al, wat hy daar tegen zeide, en mogt niet helpen, en hy wierd ook eenigen tyd gevangen gezet.

Den 20sten dito quam men den Heer Gezant de Originale Firmaans toonen, uitgenomen die voor *Hamedabaad*, die ook haast zouden gecopieerd en verzegeld werden.

Sirbolint was als *Naiib Souba* van *Hamedabaad*, en in de plaats van *Gosphabul Hamed Chan*, Gouverneur van *Suratte*, den *Hamedabaad*len afgezetzten *Souba*, *Mahmud Beek Chan*, aangefteld.

't Geen van tyd tot tyd uitgesteld werd.

Men kreeg al weder groote beloften wegens het teekenen, en versgelen der overige papieren; doch 't waren al maar woorden, en hoe veel geschenken de onder-Minist'ers dagelyks van ons kregen, het was en bleef al uitstel op uitstel.

Vyf Firmaans waren echter in volle forme vervaardigd, welke zyn Ed. wel haast (zoo men ons nu vast toezeide) ontfangen zoude.

A. 1712.

Den 31sten Augusti had de Keizer bevolen voor den Heer Gouverneur *Abraham van Riebeck* te vervaardigen deze navolgende dingen.

Gefchen- ken door den Keizer gedaan.

Een Firmaan, of Brief van zyn Majesteit aan zyn Edelheid, die, gelyk ook alle de andre, in goude sakjes gebonden was.

Een Chendjer, een eeren-kleed, een stuk fluweel, een borststuk zynde, vyftig Thola's etter van roozen, het geen de Mogols alleen aan gekroonde hoofden zenden.

Aan den Heer, Gouverneur Generaal van Riebeck.

Voor den Heer Gezant had hy belast klaar te maken, een paard met een goudtuig, een Eeren-kleed, en een Chendjer, een Calgie, of pluim, met diamanten bezet.

Voor de Adjuncten was besteld, een kleed, en Chendjer voor ieder.

Als ook aan den Gezant, en zyn Adjuncten.

Noch wierden drie Eeren-kleeden voor onze gemagtigden geordonneerd, die den Gezant hen uit naam der E: Maatschappy vereerde.

Den 5den September had de Franfche Wondheeler, *Martin*, te voren in dienst van *Djebaan Sjah*, de onzen veel mocite by den overleden Keizer gebaard, waar uit wy door voorzichtigheit van den Adjuda der Hovelingen van *Donna Juliana* gered wierden. Zyn toeleg was, om de E: Maatschappy over 't huis, *Ettebaarchan*, weder eenen quaden trek te speelen; doch het quam tydig uit, en de voornoemde Dame, die zyne valsheit klaar aanwees, heeft hem dit belet, toonende dat wy valsch beschuldigd waren.

Slinkfctrek aan den onzen gespeeld.

Den 7den dito quam zyn Majesteit van een bedevaart van een graf, en den 8sten wierd een openbare beden-dag in de geheele Provincie aangesteld, om te bidden om regen. Zyn Majesteit ging daar in 's morgens heel vroeg al de gemeente voor, en tegen den middag viel 'er ook een mooie regen.

Den 11den dito zyn aan den Heer Gezant de voornoemde vyftig Thola's dubbele Eters van roozen (de Thola op vyfentwintig Ropyen getaxeed) in twee doozen, met 's Keizers zegel verzegeld, overgeleverd, met toezegging, van in 't kort te zullen vertrekken, en het verder te zullen erlangen.

Zyn Ed: liet aan den Keizer ook verzoeken restitutie van de aanzienelyke sommen gelds, door *Sjapour* hem afgekneveld, waar toe zyn Majesteit last gaf.

Verzoek van den Gezant door de Keizer toegeftaan.

Den 16den, en 17den dito vischte zyn Majesteit met het Hof in de *Rievier*, waar in visschen gevangen wierden, met Medalien van over de hondert jaren om den

A. 1712. den hals, die 'er door de vorige Konin-
gen ingezet waren, de welke, na 't le-
zen van het Persiaansch schrift, 'er weer
ingezet wierden.

Keizerlyk
present
aan den
Heer Ge-
neraal van
Riebeck. Den 19den wierd door de gevolmag-
tigden een borststuk van diamanten, en
andre fyne steentjes, in goud gezet, met
een goude keten daar aan, en een Chen-
djer, met goud en kleene robynen bezet,
door den Keizer aan zyn Edelheit, den
Heer Gouverneur Generaal, van *Riebeck*,
geschonken.

Den 21sten dito geraakte Monfr. *Martyn*,
de Wondheeler, in ongenade by den
Heer Cancelier, en zyne mancep, of
soldy, wierd op de helft verminderd.

De Heer Gezant kreeg heden tyding,
dat hy morgen by den Keizer zyn afscheid
krygen zou.

Des Ge-
zants af-
scheids-
gehoor,
die weer
beschon-
ken werd. Hy begaf zich dierhalven den 22sten
September, met zyne Adjuncten na het
Hof, zag ten eersten zyn Majesteit op
zynen Throon verschynen, groette hem
volgens 's Lands wyze, kreeg daar op, door
den Daroga, de eeren-kleeden voor zich
zelven, en voor zyne Adjuncten, die hen
even zoo, als te voren, omgehangen,
en over hunne andre kleederen heen ge-
trokken wierden; waar voor zy hem zeer
eerbiedig bedankten.

Ondertuffchen zag de Keizer de Oli-
fanten, en de Paarden, die, als hy zich
aan het volk vertoond, ordinair verschynen.

De Ambassadeur bleef toen alleen
staan, en zyn Adjuncten weeken, op
zynen last, wat agterwaards; en toen
wierd de toom van 't Paard, dat aan zyn
Ed: vereerd stond te werden, aan zyn
arm gebonden, terwyl hy 't einde in zyn
linker hand hield, voor welke gift hy
vier Salammen maakte, waar op zyn Ma-
jesteit vertrok.

Op dien zelven tyd gaf de Daroga
aan zyn Ed: en zyne Adjuncten, ook
de voornoemde Chendjers, waar voor zy
den Keizer weder bedankten.

Het Paard was redelyk van gestalte en
grootte, bont, of wit, en zwart van kou-
leur, en het wierd op twaalf honderd
Ryksdaalders van de Hovelingen geschat.

Ik heb dit Paard op Batavia op 't plein,
tuffchen het Kasteel, en de Stal, eenige
reizen zien omleiden; doch kon 'er
niet veel fraaijgheit aan zien, en ik heb
'er wel beter van honderd Ryksdaalders
zien bereiden.

Den 23sten dito namen wy afscheid van
den Heer Cancelier, *Souilficaar Chan*,
aan zyn doorluchtigheids huis; doch de
togt was te vergeefs, en het gelukte niet
voor den 25sten dito, op welken tyd zyn
Ed: en zyn Adjuncten, met eeren-klee-
deren omhangen wierden, een gunst, voor
welke zy vier Salammen maakten.

De Heer Gezant kreeg ook een Cal-
gie met fyne steentjes bezet, voor de
welke hy weder vier Salammen maakte,
bedankende zyn Doorluchtigheid verder
met een kleen Persiaansch schuiftje voor
alle bewezene gunsten.

De Ambassadeur betuigde hem dit ver-
der in de Hindoeftansche, en de Heer
Beorenaard in de Persiaansche taal, waar
op hy hen zyn verdere gunst beloofde,
en zy vertrokken.

Den 27sten kregen wy tyding, dat de
Souba, of Gouverneur van Dekka, *Chan
Djebaan Bbadur*, en de Duwan van Ra-
gimahol, Morfidkoelichan, in aan-
togt waren na Pattena, om met den Prins
Affoddiens Leger, tegen dat van den Prins
Farochsjeer, te conjungeren.

Den 28sten dito kregen wy ons af-
scheid by den ouden Nabab, *Affed Chan*,
die den Gezant en zyne Adjuncten ook
met eeren-kleederen beschonk.

Zy zagen hem zitten in een curieuse
draagzetel met goud beflagen, en van vier
Vrouwen in zyn Thuinken gedragen.
Hy zeide hen zyn gunst by alle voor-
vallen toe, waar op zy afscheid van hem
namen.

's Middags kreeg de Heer Gezant de
vier roozen, met perlen, en haare met
fyne steentjes bezettede knoppen, behoo-
rende tot de Chendjers, door zyn Maje-
steit aan den Heer Gouverneur Generaal,
Abraham van Riebeck, mitsgaders aan de
Heer Gezant, en zyne Adjuncten, ge-
schonken.

Den 29sten dito kreeg de Heer *Kete-
laar* een nieuwe Hasbul *Hbokkum*, of
Perwana tot restitutie van het huis,
Ettebaar Chan, in Suratte aan de E. Maat-
schappy op den nieuwen Gouverneur al-
daar, *Mahmud Beek Chan*.

Ook kreeg zyn Ed: nu de nieuwe Hha-
medabaadsche gezegeelde Firmaan in han-
den.

Den 1sten October ging hy, om af-
scheid van den Bakfi Generaal, *Chan
Djebaan Bbadur Gokeltaas Jefferjeng* te ne-
men; doch deed een vergeeffchen togt;
weshalven zyn Ed: 's middags weer
ontboden zynde, toezegging van zyn
gunst kreeg.

Men gaf hem, en zyne Adjuncten ook
ieder een eeren-kleed, waar op zy, na
bewezen dankbaarheid vertrokken.

Den 2den dito liet *Donna Juliana* zyn
Ed: weten, dat hy, en al de zynen bin-
nen weinig dagen de Keizerianen, vol-
gens haare last, in 't Kasteel zouden moe-
ten komen begroeten, om afscheid van
haare Majesteiten te nemen.

Den 3den dito nam zyn Ed: afscheid
van den Vorst *Saad Ullab Chan Matekid*,
Hofmeester, en Ontfanger Generaal
van 's Keizers Domeinen, en Generaal

A. 1712. der Artillery, *Rega Coeli Chan*, of *Soufiaat Chan*.

Den 5den dito ontving hy de tagtig eeren-kleeden voor den Heer Gouverneur Generaal, of Opper-Landvoogd van Nederlands Oost-Indiën.

Den 6den dito nam hy afscheid van den Divan des Cancelliers, den *Ragia Jebbafse Jent*, en toen van *Hattum Beek Chan*.

Den 7den dito ging de Heer Gezant, met alle zyne bedienden, na 't Kasteel, om van de Keizerin afscheid te nemen.

Neem af
afscheid
van de
Keizerin,
die hem
beschenkenk.

Hy kreeg een goud, en de Adjuncten ieder een zilver, en de verdre suite van zyn Ed: ieder een bodidaars, eeren-kleed, 't geen hen wierd omgelingen. Zy Salamlenden viermaal voor haar Majesteit, die voor een venster stond, en kregen toen hun afscheid.

En van
Donna
Juliana.

Den 9den dito namen zy afscheid by *Donna Juliana*, en vertrokken toen verder na Barapoelc.

Den 13den dito kregen zy de laatste papieren, waar voor zy den bringer met eeren-kleeden beschenkenk.

Zyn
vertrek.

Den 14den dito quamen zy, na een march van zeven kosfen (of halve mylen) in 't vlek, Feried Abaad.

Den 15den dito quamen zy 's namiddags te Palwel, een vlek, tien kosfen (of 5 mylen) van Feried Abaad.

Den 16den dito quamen zy, vier kosfen van Palwel, in 't Dorp, Bameniker, trokken toen een en een half kos verder door het Dorp, Mitrool, en twee kos van daar bereikten zy het Dorp, Katta Kera.

Zy passeerden toen 't groot Dorp, Banjari, zynde twaalf kos verder, en rustteden in een Sarai in Harel, daar veel roovers op de wegen waren, van waar zy den 17den dito vertrekkende, passeerden zy verscheide Dorpen, en quamen, na negen kos reizens, in de Sarai van het Dorp Tsjalla.

Den 18den dito passeerden zy, na een kos reizens, de Stad Matura, en, na nog dertien kos reizens, quamen zy in de Sarai Gofia Attebaar Chan, alwaar zy mede Roovers vonden.

Den 19den dito reisden zy over de Stad Orangabaad, of Roepneiger genaamd, en quamen ten een uur in een fraaije Sarai, Gougaat genaamd.

Den 20sten trokken zy in twee kos voor by het Dorp, Secondra, en verscheide Sarais, quamen by of ontrent Agra, *Huisingvelds Comptoir*; ontvingen de visiten van veel grooten der Stad van den zesden tot den agtsten van dien; en vervolgden dus verder deze hunne reize zoo tot hunne wederkomst aan het Hoofd-Comptoir in de Stad Suratte.

Dit alles is uit het dag-register der Ambassade in het Leger van den grooten Mogol, *Djebaan Daar Sjah*, of anders den Keizer *Mofoddien*, by de Stad Lahor, in de Provintie van Panschaab, op de hoogte van 35 graden Noorder breedte, den 20sten April 1712, getrokken, door *Ernst Coenraad Graaf*, eerste gezworen Klerk der Ambassade, en word als een verhaal, niet qualyk by deze beschryving der Mogols voegende, alhier voorgefeld.

Zedert het opregten van den handel der E. Maatschappy in het Ryk van den grooten Mogol heeft de zelve aldaar van tyd tot tyd vervolgens hunne Directeurs van den handel, en verdre bedienden, zoo in Suratte, daar onze Logie of Hoofd-plaats is, als in Hamedabaad, Biotsja, Brodera, en ook in de Hofstad Agra, gehad.

Wy hebben bevorens gezien, hoe die Directeurs handel onder *Sjah Selim*, A. 1616, eerst der E. Maatschappy gerigt, en hoe hy onder *Sjah Djebaan*, in Suratte, drie jaaren 'er gelegen hebbende, als Directeur A. 1629 door de Heer *Johan van Hazel* vervangen, die den 26 Juni A. 1630 in Holland voor haar Hoog Mogende verschenen is, en A. 1631, en 1632 weer als Directeur in Suratte onder *Sjah Djibaan*, in verscheide papieren, die geloof verdienen, voorkomt.

Hoe veel langer die Heer daar gelegen, en wie hy tot zynen vervanger gehad heeft, heb ik niet zeker konnen te weten komen; hoewel hy door de Heer *van der Graafschynd* vervangen, in wiens plaats de Heer *Barent Pieterszoon*, 'er A. 1635 gekomen is. Welke Heeren nu naderhand met deze Character daar gelegen hebben, kan men achter in de lyst zien.

Onder dezen zelve Keizer bevindt ik, dat na *Barent Pieterszoon*, de Heer *Paulus Krook*, van A. 1640 tot A. 1644 aldaar als Directeur, of bestierder van den handel gelegen heeft; en toen vervangen is door de Heer *Arent Barentszoon Muijken*, die dit Ampt van dien tyd af tot A. 1648 'er met veel lof bekleed heeft.

Hy wierd vervangen door den Opper-Koopman, *Johan van Teylingen*, die eenige jaaren aan een als President daar 't oppergezag had; na welken sommige meenen dat de Heer *Joan Cunaeus* in de jaaren van 1651 en 1652 zoude gevolgd zyn, dog alzoo die Heer toen na Perlien als Gezant ging, kon dat niet waar zyn, waarom wy hem ook in de lyst niet mede opbrengen.

De naaste hier aan, my bekend, was de Heer *Izaak Koedyk*, die hier A. 1657 en 1658 lag, en die A. 1658 door de Heer *Leonard Winninx* vervangen, en die dit tot A. 1662 gebleven is.

A. 1712. Onder *Eurangzeeb* (gelyk wy bevorens uit een Firmaan of gunst-brief, zagen) komt my als zyn vervanger A. 1662 de Heer *Dirk van Adrichem* als Gezant, en Directeur, voor, die 'er A. 1665 ook gestorven is.

In 't jaar 1667 komt my de Heer, *Andries Boogaart* voor, die 'er tot A. 1672 als Directeur lag.

Zyn vervanger was de Heer, *Willem Volger*, die 'er A. 1672 als Commissaris, en Directeur, quam, en daar tot A. 1676 lag.

Zyn Ed. vervanger was de Heer, *Sybrand Abbema*, Zoon van den Predikant, *Fredericus Abbema*, en Zwager van den Heer *Bogaart*, en van zyn Edelheit, den Heer Gouverneur Generaal, *Johan Maatzuiker*. Hy lag 'er tot A. 1679.

Hy wierd A. 1680 door de Heer *Jacob de Bucquoy* vervangen, by wiens tyd de Heer *Reinier Casembrood*, Commissaris of gevolmagtigde, zoo wel over Suratte, als over Persien, gemaakt was; die daar tot A. 1685 bleef; en my toefchynd door den Heer, *Gelmer Vosburg* (die 't van onder-Wondheeler zedert A. 1659 zoo verre, en nogal verder, bragt) gevolgd, en 1692 voor een tyd door de Heer, *Louis de Keizer*, vervangen te zyn; na den welken de Heeren, *Pieter van Haldingen*, en *Adriaan van Ommen*, die directie zamen, al mede by provisie waarnamen, aangezien die groote Commissaris Generaal, de Heer *Henrik Adriaan van Reede*, A. 1691 den 15den December, op 't Schip Dregterland, zoo als hy van Ceylon na Suratte gaan zou, stierf, en gebalfemd na Suratte overgevoerd zynde, dus daar begraven wierd.

Dog A. 1696 quam hier als Directeur, de Heer *Pieter Ketting*, gewezen Advocaat Fiscaal, die (gelyk wy bevorens aangehaald hebben) groote moeijelikheden met de Mooren kreeg. Hy stierf daar A. 1699, den 16 a 17den December, en heeft tot zyn opvolger den schranderen, en minzamen Heer, *Henrik Swaardekroon*, een Man van buitengemene hoedanigheden, gehad, dewelke A. 1703 door de Heer *Pieter de Vos* gevolgd is, die, wegens de aanhoudende moeijelikheden, A. 1705 met alle de bedienden van daar vertrok, en het Comptoir opbrak. Men zond 'er dat zelve jaar de Heer *Willem Six* wel weder; doch die quam A. 1706 onverrigter zaake t'huis.

A. 1706 zond de E. Maatschappy den Heer *Johan Grootenbuis* als Directeur weder derwaards, die van *Eurangzeeb* beter ontvangen, en, geduurende zyn leven, beter dan zyn predeceffeurs behandeld wierd, en, na des zelfs dood, onder *Sjab Aalem Bhadur* nog immers zoo wel.

Hy lag daar tot A. 1708, en is toen

vervangen door de Heer *Cornelis Bezuijen*, A. 1712. die A. 1710, den 18den October daar stierf, en toen als Gezant en Directeur, door den Heer *Johan Josua Keselaar*, onder den zelve Keizer nog vervangen is.

Hoc zyn Ed. van dien Vorst, en de volgenden Keizer, *Mofoddien*, gehandeld, en hoe gelukkig hy in het bekleeden van deze Ambassade geweest is, hebben wy bevorens gezien; pas na 't overlevren van het geschenk der E. Maatschappy door zyn Ed: ter waarde van dertien tonnen gouds (behalven de onkosten togt van den Heer Ambassadeur, die nog wel dertig duizend gulden; zoo men my berigt heeft, beliepen, daar zyn weder-geschenk van een diamant, door sommigen op agtien honderd, en door andere maar op duizend Ropyen geschat, mitsgaders van een paard met zyn goud tuig voor zyn Edelheit, en eenige andre kleinheden ten uiterste maar de waarde van vyf duizend vyf honderd Ryksdaalders konnende halen.) quam 'er een donkre wolk op: want A. 1713 wierd deze Keizer door *Farochsjeer*, die zynen halfzinneloozen Zoon in een Veldslag ontrent Bengale verslagen had, op een tyd dat hy des zelfs dood wreken quam, zeer ongelukkig na Delli op de vlugt gedreven, alwaar hy door den Vader van zyn Ryks-Kancelier verraden, eerst op 't Kasteel gevangen gezet, en kort 'er na onthalt wierd, waar na zyn hoofd in 't open veld op de snuit van een Olifant, gelyk dat van zyn Veldheer (die hy tegen zyn gegeven woord, zoo als hy in de vergaderzaal quam de kop liet in-, en daar na afslaan) ontrent de staart van zyn Olifant geplaatst wierd; voerende die beide hoofden verder in triumph om. Ook liet hy des onthoofden Veldheers Vrouw, verkeerdt met de staart in de hand op een Ezel zittende, door de Stad omvoeren.

Deze *Farochsjeer* was de Zoon van *Mahmud Azem*, die de tweede Zoon van *Sjab Aalem Bhadoer Sjab*, en aldus de Zoons Zoon van *Eurangzeeb* was.

Hy was met een zwaar Leger te Veld gekomen, om de dood van zyn Vader, die door *Mofoddien* verslagen was, te wreken.

Hier door is dat heerlyk geschenk der E. Maatschappy ('t geen ons anders by 't leven van den vorigen Keizer wel weder in gekomen zou hebben) nu ganfch te vergeefs, en by dezen nieuwen Keizer *Farochsjeer*, (zynde de vyftiende groote Mogol, na *Tamerlaan*, of anders in opzigt van de gene die voor *Tamerlaan* gingen, de agt en dertigste) niets ter wereld, dan door een nieuw en zwaar geschenk te doen geweest.

De beeltenissen dezer twee Keizers (die toen al grys scheenen te zyn) wierden,

Farochsjeer A. 1713 XVde Groote Mogol of 38ste.

A. 1713

ter groote van een schelling ontrent dezen zelyen tyd op Batavia gebragt.

De Heer *Ketelaar*, onze Directeur, gewezen Opper-Koopman, en Hoofd-Administrateur van den handel in Surat, bleef hier tot A. 1715, en is toen door de Heer *Daniel Hurgonje* gewoon Opper-Koopman en hoofd in Surat, die dit bleef tot A. 1719, en die toen door zyn tweeden, den Heer *Philip Zaal* vervangen, die A. 1722 buiten-gemeen Raad van Indiën hier (een zaak in veel jaaren niet voorgevallen) geworden, A. 1723 na 't Vaderland vertrokken, en door de Heer *Abraham Weyns* als Directeur afge-lost is.

Wat nu verder den Keizer *Mofaddien*, de XIVde groote Mogol, betreft, wy vertoonen hem mede by de letter O. na 't leven, zoo als hy in zyn Tent zit, en aan een van zyn Prinzen eenig bevel geeft.

Faroehsjeer, den XVde grooten Mogol vertoonen wy by de letters E.E. dog *Rasferdan Sjah*, de XVIde groote Mogol, vertoonen wy niet, alzoohy nog niet afgebeeld is.

Rasferdan Sjah A. 1719. de XVde groote Mogol, of de 39ste.

Het Ryk van dezen *Faroehsjeer*, een Vorst, geheel en al aan zyne wellusten overgegeven, die al zyn bloedvrienden, om zeker te heerschen, had laten ombrengen, en zig zeer weinig met de zaaken van het Ryk bemoeide, duurde niet lang, nam, na verloop van zes jaaren, A. 1719 in Juni op deze wyze, te gelyk met zyn leven, een zeer slegt einde, en hy werd door *Rasferdan Sjah*, Zoon van een Vorst uit Keizerlyke bloede, als XVIde groote Mogol, vervangen. Hy werd na zyne verheffing meest *Resoel Derjaat* genaamd.

Hy had een Rasbutse Princes, de Dogter van een der nabuurige Berg-Koninkskens, en by gevolg een Heidinne, tot zyne Keizerin, en Gemalinne, genomen.

Reden van Faroehsjeers onordentelyk beslicht.

Zyn Ammerauws, en eerste Vorsten des Ryks, zeer ieverig in 't Mohammedaans geloove, en dood vyanden van deze Heidenen, hadden dit al over lang met een wars oog aangezien, en zig ook eindelyk verftout, om dit dien Vorst zeer ernstig voor te houden, en hem te bidden, van hunnen Propheet Mohammed, en de waare geloovigen, dog deze onuitwischelyke schande, en smaad, niet aan te doen, maar de zelve haren Vader weder r'huis te zenden.

Het was zoo verre vandaar, dat hy na hen, of na dezen heilzamen raad, luisterten zou, dat hy in tegendeel hen bespottede, en by vervolg zyne liefde tot de zelve zoodanig toenam, dat hy geheel en al op haar verflingerd, de Rykszaaken of meest dryven, of wel, ('t geen

deze Vorsten nog meer tegen hem verbitterde) door deze Keizerin, en haaren Heidenfchen aanhang, bestieren liet.

Dit gaf ook voet tot zeer veel wanbedryven, en onordentlykheden, alomme in 't Ryk, en dezen Heidenfchen hoop ontzag zig zelf niet van die in Delli, in Lahor, en Agra, onder 's Keizers oog, zonder dat 'er de allerminste straf over geoeffend wierd, te bedryven.

Dit dede de Ammerauws vreezen, dat deze Vorstin, die nu den ganschen staat van dit magtig Ryk zoo onordentelyk bestierde, met 'er tyd den te veel op haar vernibbelden Vorst wel eens vollagen Heidenfch maken, en dus het ganfch Ryk, in opzigt van den Gods-dienst, 't onderfte boven werpen mogt; om 't welke spoedig voor te komen, zy een besluit namen, om hier in te voorzien, en veel liever hem van den Throon af te helpen, dan zelf, door 's Vorsten al te laffe toegevingen aan een dertele Heidin, te grond te gaan.

Zy draalden hier mede niet lang; maar vonden goed hem eerst de oogen te blinden, of die uit te branden, en hem daarna met vergif om hals te brengen; een werk, dat zy, zonder eenige daar op, 't zy in 't Hof, 't zy onder 't volk, gevolde opschudding, in de tyd van vyf uren uitgevoerd hadden.

Hier op was ten eersten een jong Prins, maar van twaalf jaaren, en een Zoon de voorgaande Linie van de Mogolische Opper-Vorsten, op den Throon gezet; 't geen al mede geen andre verandering, dan alleen het verjagen van desen ganfchen Heidenfche aanhang, veroorzaakt had, dat ook hoognoedig was, aangezien de zelve zig reeds te veel magt over de zaken des Ryks aangematigd, en die van den Mohammedaanschen Godsdienst alomme reeds ondermynd hadden, dewelke, zonder dit spoedig hulpmiddel, het uiterfte gevaar zou geleden hebben, daar nu alles onder dezen nieuwen Vorst weer zyne volkomene vastigheid, en zekerheit bekomen had.

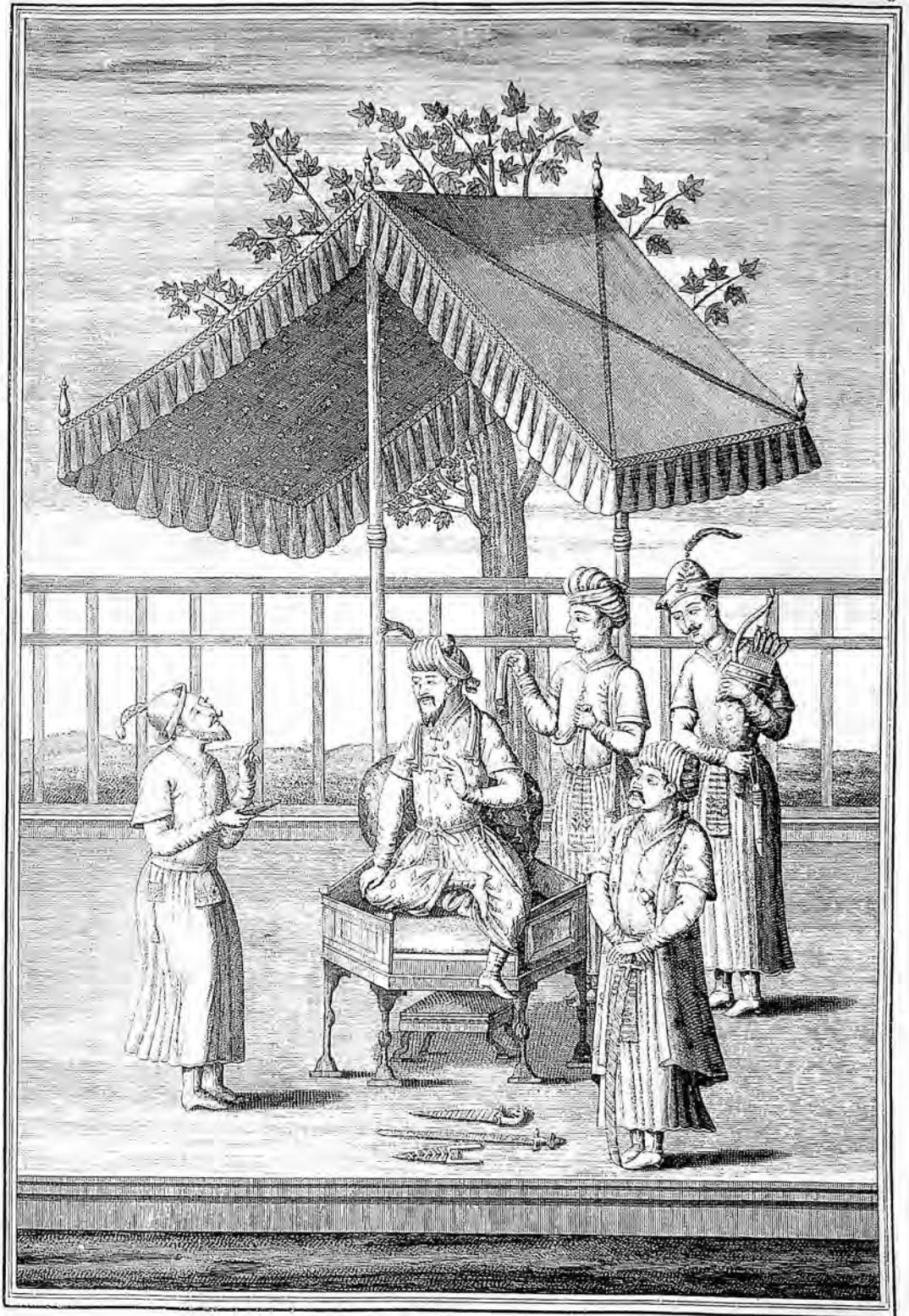
Men kreeg egter naderhand in Engeland, volgens schryvens van den 21 October 1719, uit Madras, op de kust van Choromandel, berigt, dat 'er nu twee waren, die na het Keizerryk stonden, en dat het, na alle waarfchynlykheit, zou verdeeld werden. Een tyding, die ook continuerde in Augustus 1720, met de Brieven van Malabar tot Lisbon pas bevoens gekomen, behelzende dat de geschillen tusschen deze twee Dingers, na dat magtig Keizerryk niet stonden op te houden, dan alleen met de verdeeling van het zelve tusschen hun beiden, of anders met de dood van een der zelve.

By nader tyding van Goa bleek, dat na

A. 1719.

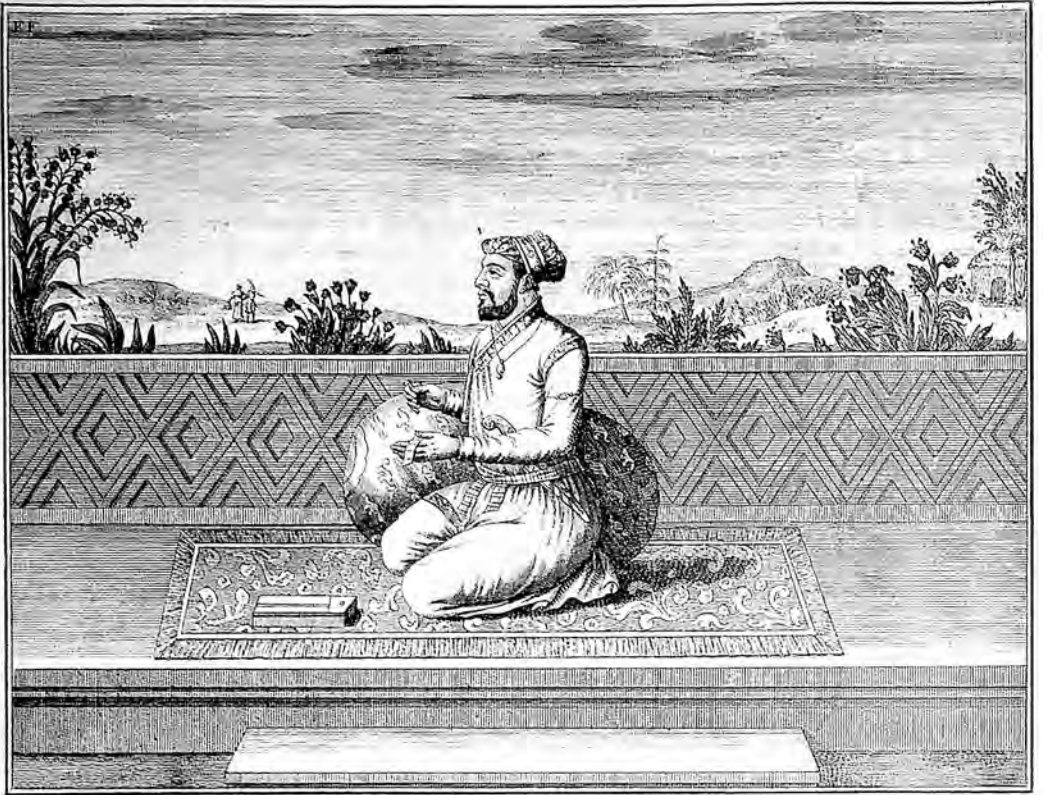
En zyn dood daa opgevolgd.

De ouderdom van zyn opvolger.

MOSODDIEN.

J. Linnéfeld sculp.

RAFIERDAN SJAH. 16de Groot Mogol.

FARUCHEER 15de Groot Mogol.

SJAH SOUSA tweede loon van SJAH DJIHAAN.

Donna Juliana.

A. 1719. Nicosjeer A. 1719 de XVIIde groote Mogol, of de 40ste. na *Rasferdan Sjah*, (die kort 'er na stierf) den Prins *Sajan Bhadur* als Keizer uitgeroepen, dog by die van *Agra* niet goedgekeurd, en dat daar op de Prins *Nikosjeer*, (anders ook wel *Sjah Djiabaan* de tweede genaamd) uit den bloede van den beroemden *Eurangzeeb*, als Opper-gebieder voorgesteld was, waar uit een Inlandsche Oorlog ontstaa, en waar op verscheide Veldslagen voorgevallen waren, al 't welke door bestel van den *Vizir, Abdul Chan*, en zyn Broeder, *Hassan Ali Chan*, en door hun groot vermogen zoo verre gebragt wierd, dat *Sajan Bhadur*, na 't kroonen van *Nikosjeer*, om 't leven gebragt, en de laatste aldus als zeventiende groote Mogol staande gebleven is. In wiens plaats nu, volgens de laatste tyding *Mamuth Sjah* regeerde als XVIIIde Mogol, of de 41ste in rang.

Hoedanig de Mogols van *Tamerlaan* af, tot *Faroehsjeer* toe, verbeeld werden.

Ik moet nog met een letter hier by voegen, dat ik alle deze groote Mogols, van *Mier Timoer* (of *Tamerlaan*) af tot *Faroehsjeer* toe, zeer net op zyn Hindoestansch, ieder op een byzonder groot half vel, 't geen hier en daar zeer fraai vervuld was, verbeeld, en op meer, dan eene wyze vertoond, by verscheidene liefhebbers gezien heb; dog meest alle met een dubbele kring boven hun hoofd, gelyk wy dezelve nu hier beschryven, om te toonen, dat wy niet die, maar de wyze, na welke wy dezelve hier voren hebben afgebeeld, na onze gedagten best keurden.

Mier Timoer, die een zeer deftig, en te gelyk ook een vriendelyk wezen had, zat op een groote steel, leunende agter tegen een kussen. Hy had een geruit kort boven-kleed aan, met een ster of een roos op de borst, een ronde muts met een lyft met bellen op zyn hoofd, en een korte spies in zyn linkerhand, was rond van aanzicht, zwart van oogen, dik van winkbrauw, en met een knevelbaard, gelykende daar een man van zeventig jaar te zyn.

Miroen Sjah, die mede zeer fraai, en aangenaam van wezen was, zat ook op een stoel, leunende ook tegen een kussen. Hy had een gestrepte tulband, of wel een *Distar* met veel vrouwen op 't hoofd, waar aan zig boven 'er uit als een geviamd of gedraaid rond knodsje vertoonde. Zyn regter been zag men van zynen stoel af hangen, dog het linker lag onder zyn lyf. Hy had een wit kleed aan met een lyft, waar op, of waar onder, zich door het bovenste veel bocquetten vertoonden. Hy scheen daar een man van veertig jaar te zyn.

Mirzah Seyed zag men staan, zeer heerlyk op zyn Hindoestans, in een kleed, dat enkel goud laken scheen, gekleed, en bezig zynde, om met zyn pylenboog

IV. DEEL.

na een vogel, die zig niet verre van daar vertoond, te schieten. Hy geleck daar zeer deftig van wezen, en een man van drie a vier en dertig jaaren te zyn. Op zyn hoofd had hy een heerlyken Tulband met een veder 'er agter af, en met een schoonen diamant 'er voor op. Om zyn hals had hy verscheide snoeren met groote peerlen, en verscheide heerlyke borst-ciraaden van diamanten.

Pier Mobbammed vertoonde zig op een Sofa (of lage voet-bank met heerlyke tapyten, en kussens van staar beleg) met de beenen onder 't lichaam, en was zeer deftig van wezen, en redelyk oud verbeeld, zoo dat hy my scheen al diep in de vyftig jaaren te konnen haalen. In zyn regterhand had hy een boge, en in de linker een pyl. Hy was in 't wit gekleed; had een snoer met peerlen om zyn hals, die tot op zyn borst af hing, dog zoodanig, dat zig op zyn borst, en als in 't midden van die ahangende peerlen, drie groote roozen van zeer kostelyke diamanten, de een boven de andere vertoonden. Hy had ook een Tulband met veel vrouwen, dog zonder veder, op 't hoofd.

Aboesaid zat op een Sofa met vier voeten, die men klaar zag, leunende met zyn rug tegen een kostelyk kussen vol ruiten, dog zoo, dat men, schoon hy op zyn Indiaansch zit, egter beide zyn voeten nog pas buiten zyn lichaam onder uit zien kan. Men ziet hem in een wit neteldoek kleed, met veel zwarte vlekken, by na als bocquetten, hier en daar 'er als opgezaaid, terwyl hy een pateroster, of een snoer, in zyn linkerhand, en iet anders, 't geen men niet wel zien kon, in zyn rechterhand houd. Hy heeft een muts, gelyk als met toorn-kanten van den ouden tyel, op, gelykende zeer wel een ouden Jood, die wat mager en kleen van wezen is. Van zyn hals hangt een keten met eenige kostelyke borst-juweelen.

Sjeich Omar zat op een stoel met zeven tralien aan wederzyden. Hy had een schoon kleed, met groote donkere bocquetten, aan, strekkende zyn linkerhand gefloten zynde uit, terwyl zyn rechter op de leuning van deze stoel rust. Ook had hy een ronden witten platten Tulband met een Reigers veder op zyn hoofd. Zyn kleed was een heerlyke opperrok met bocquetten bezaaid, en onder met een lyft, en boven zoo langs mede tot na beneden. Dog schynt boven een drie dubbele sabel om zyn hals te hebben. Hy geleck daar een man van zeven a agt en dertig jaar, en glad en fraai van wezen te zyn, en had muilen aan zyn voeten.

Sjab Baboer zag men op een Sofa. Men ziet alleen

A. 1719. alleen zyn handen, waar van de linker ergens op rust, terwyl hy een gest met de regter maakt. Zyn Tulband, die hy op 't hoofd heeft, is zeer klein. Hy ziet 'er zeer schrande, en bezet uit, gelykende wat mager, al wat over de vyftig, of ontrent zestig jaaren te bereiken, en eenigzins het wezen van een Persiaan te hebben. Om zyn hals heeft hy een keten met een juweel, even als *Aboesaid*; maar nog een snoer met peerlen 'er om, wat lager hangende.

Homajom zit ook op een Sofa, die vol ruiten, en met witte vlekken, en een bloem in 't midden der zelve, en met een witte roos aan wederzyden onderscheiden is. Zyn kleed is wit neteldoek, met zwarte bocquetten op een ander kostelyk stof, dat hy 'er onder, tot een broek, aan heeft. Om zyn hals had hy mede een groote snoer peerlen, met drie roozen midden in die ahangende snoer, even eens gelyk die van *Pier Mobammed* zig vertoonen. Hy gelykt daar een man van agt en dertig jaar te zyn. Vertoond zig met groote knevels, (gelyk ook de meeste, en voor al de twee vorige Mogols) en heeft een wezen daar, meer na dat van een jongen *Tsjinees*, dan wel na dat van een *Mogolder*, gelykende. In zyn linkerhand had hy een *Paternoster*, na welke hy eenigzins voor over bukte.

Sjab Ekbar. Staat recht over eind, gekleed zynde in 't wit neteldoek, en in zulken kleed met vrouwen, gelyk men meest een *Mogolder* verbeeld ziet. Om dit kleed heeft hy een gordel met schoone bocquetten aan des zelfs einden, die daar van ahangen. Om den hals heeft hy mede een groote snoer peerlen, in 't midden van welke een groot juweel, met twee groote peerlen 'er boven, een 'er onder, en een in 't midden van dit rond juweel, ahangt, is wit van baard, en knevels, die redelyk groot zyn, hoewel hy klein van baard is, daar zyn meeste voorzaaten redelyke groote baarden, op zyn Moorsch of Hindoostanssch, hebben. Op zyn rechterhand zat een *Valk*, daar hy na ziet. Op zyn hoofd had hy een schoone geborduurde, of goud lakense muts. Hy scheen zeer ernstig, rondagtig van wezen, en daar een man van veertig jaar te zyn. Hy had een neerhangende broek, die breedte regt nedergaande vlammen had, en, die tot aan zyn schoenen quam, aan.

Selim, of *Djebaan Gier*, staat in het zelve fatsoen, en gewaad, byna even eens als *Sjab Ekbar*, verciert met een diergelyke snoer peerlen op de borst, en van den hals ahangende, met even diergelyk een borst juweel, met een *Sjerp* om 't lyf, met een *Valk* op de regterhand, en zyn linkerhand tegen de snoer peerlen

aanhoudende. Op zyn hoofd had hy een platte muts met verscheide vrouwen, en hy gelykt daar een mager man van dertig jaaren te zyn.

Sjab Djibbaan staat regt over eind, en werd vertoond in een wit breed geplooid betilis kleed, met een broek van schoon goud lakens stof met bocquetten, die 'er doorschynd, en die tot aan zyn schoenen komt. Zyn hoofd is niet, gelyk dat der andre *Mogols*, in zoo een gemene dubbele kring, maar in een rond, uit enkele straalen, als van de zonne, bestaande. Met zyn linkerhand leund hy op een breed regt op voor hem staande zwaard in zyn geveest. Op zyn hoofd heeft hy een geborduurde muts met een schoone juweel voor 'er tegen, en met een vry breeder veder, dan een van zyn Voorzaaten, 'er agter afzwaaijende, aan welkers einde zig twee smalle quastjes (mogelyk wel eenige juweelen, dat men niet wel onderscheiden kon) vertoonen. Om 't lyf heeft hy ook een heerlyke gordel, met schoone bocquetten aan des zelfs einden, die voor hem, even als die der andre *Mogols*, nederhangen. Hy geleeleek daar een lang mager man van in de zestig jaaren te zyn; had breede zwarte knevels, en een groote Moorsche baard.

Eurangzeeb staat als een *Fakier*, in 't wit, afgebeeld; dog egter met 't zelve hals- en borst-cieraad, als zyn *Vader*. Hy heeft in zyn linkerhand een zwaard in de schede, welke als met witte en zwarte tralien tot beneden toe, zoo als zy regt over eind staat, verdeeld is. In zyn rechterhand houd hy een quast. Hy is daar vry groot van wezen verbeeld; dog wat effen, gelykende byna wel een oude *Jood*; heeft de gedaante van een man van vyftig jaaren; was wit, dog niet groot, van baard, en had een geborduurde muts op zyn hoofd.

Sjab Aalem staat in een fraai bethillis kleed, over een donkere broek met bocquetten 'er onder, die my toefcheen van een heerlyk goud, en gevland stof te zyn, en die hem tot aan zyn schoenen mede quam. Hy had mede een uittermaten kostelyke gordel om 't lyf, byna gelyk die van zyne Voorzaaten; dog met dit onderschyd, dat 'er ook twee andere einden agter op zyn rug, en buiten af zwierden. Hy had ook verscheide snoeren peerlen om den hals, met een kostelyk borst-juweel 'er aan, en een groote peer-peerl daar onder hangende. Zyn muts, die hy op 't hoofd had, was met groote peerlen in het kruis verciert, en had agter op een veder steeken, waar aan drie groote peerlen waren. Hy geleeleek een man van vyftig jaaren te zyn; en had een zwaard in de schede in zyn linkerhand.

A. 1719. *Mofoddien*, of *Djebaan Daar Sjab* staat afgebeeld in 't goud laken, waarop zich veel bocquetten vertoonen, hebbende een heerlyk gordel om 't lyf, over al 't welke hy een zeer dun velours, of neteldock kleed fchynd te hebben, alzoo zich dit alles vry donker vertoond. In zyn linkerhand heeft hy een zwaard in de schede, een dolk in de gordel, en twee snoeren peerlen om den hals, met een borst-juweel 'er midden in. Op zyn hoofd had hy een bruine muts, met een witte vlegt overdwers 'er over, en een veder 'er agter af. Hy staat zeer deftig en fier; is vry statig van wezen, en fchynd daar ontrent veertig jaar oud te zyn.

Farochsjeer staat ook regt over eind, is

gekleed in 't wit, met een houwer met een zeer groot geveft op zyn linker zyde, heeft mede een muts, met peerlen in het kruis, op zyn hoofd, veel snoeren der zelve om zyn hals, gelyk hy verder in zyn gewaad meest met *Mofoddien* over een komt. Dog heeft een veder, die een weinig anders van fatzoen is, op zyn muts. Zyn baard is zwart, en verder even eens als die van de *Kuft-Mooren*. Ook zag men een stuk van zyn gordel op zyn rug agter af zwieren. Hy fcheen een man van in de veertig jaaren te zyn.

Rafierdan Sjab, en *Nicosjeer* hebben wy nooit afgebeeld gezien, en dierhalven is 't ons onmogelyk de zelve te vertoonen, gelyk mede *Mamuth Sjab* niet.

G E S L A C H T - L Y S T

D E R

G R O O T E M O G O L S .

Geflacht-
Lyst der
grootc
Mogols.

	1	Mogol-Chan, en zyne Zoonen.	}	<i>Cara.</i> <i>Ari.</i> <i>Cur.</i> <i>Oets.</i>
	2	<i>Cara-Chan.</i>		
	3	<i>Oets.</i> Vader der Turken, uit zynen Zoon <i>Toerak.</i> Deze had 6 Zoonen, te weten, <i>Conu.</i> <i>Ay.</i> <i>Jeldoez.</i> <i>Tak.</i> <i>Tengis.</i> <i>Toerak.</i>		
	4	<i>Conu.</i>		
	5	<i>Ay.</i>		
	6	<i>Jeldoez</i> ; gevolgd door zyn Zoon.		
	7	<i>Mankeli.</i> Deze werd gevolgd door een, buiten zyn geslacht, genaamd		
	8	<i>Tangeri.</i>		
	9	<i>Jiel-Chan.</i> Onder den welken byna alle de Mogolders, na 1000 jaaren heerschens, door <i>Zenzi-Chan</i> , Koning der Tartaaren, uitgerocid wierden.		
Een nieuw Stamhuis der Salziur- ciden.	10	<i>Jeldoez-Chan.</i> Hersteller der Mogols, door zyn Zoons-Zoon, <i>Boekem Salzi</i> , Stichter van het nieuw Stamhuis der <i>Salziuciden</i> ; uit welk huis deze navolgende Vorsten gesproten zyn.		
	1	<i>Boesendjaar</i> de 1ste, derde Zoon van <i>Alan</i> ; Dogter van <i>Jeldoez-Chan</i> , anders <i>Boeskem Salzi</i> genaamd.		
	2	<i>Boekan-Chan.</i>		
	3	<i>Tomini-Chan.</i>		
	4	<i>Kaidoe-Chan.</i>		
	5	<i>Boesendjaar-Chan</i> , de IIde.		
	6	<i>Toenama-Chan.</i>		
	7	<i>Kiel-Chan.</i>		
	8	<i>Koebelai-Chan.</i>		
	9	<i>Pertaan-Bhadur</i> (dat de overwinnaar beteekend) die A. 970 uit Delli gejaagd wierd, zynde mede uit dit vermaard Huis.		
	10	<i>Pifonga Bhadur.</i> Welkers Zoon was		
	11	<i>Amoetan</i> , of <i>Temoezin</i> , anders <i>Tjingis-Chan</i> , die A. 1187 Koning der Mogolders wierd. Hy liet vier Zoonen na, <i>Tsjoetsji</i> , of <i>Jogi.</i> <i>Sjachatai.</i> <i>Hoktay.</i> <i>Toeli.</i>		
	12	<i>Hoktay</i> , A. 1228. Gevolgd van zyn Zoon.		
	13	<i>Gajung-Chan.</i> A. 1242. Gevolgd van zynen Neve, de Zoons Zoon van <i>Toeli.</i>		
	14	<i>Mango-Chan.</i> A. 1247, en regeerde tot A. 1260.		
	15	<i>Hoelako-Chan.</i> A. 1260. . . . tot A. 1266.		
	16	<i>Koblai-Chan.</i> A. 1266. . . . tot A. 1268. Gevolgd van zyn Zoon, of Neve,		
	17	<i>Timoer</i> de 1ste, of <i>Mier Timoer.</i> A. 1298. tot A. 1306. Gevolgd van zyn Zoon,		
	18	<i>Hasdoo-Chan.</i> A. 1306. . . . tot A. 1330. Gevolgd van zyn Broeder, of <i>Timoer's</i> 2de Zoon,		

- A. 1719. 19 *Merdoe-Cban.* A. 1330. . . . . tot A. 1354.
 Gevolgd van zyn Zoon,
 20 *Gazia-Cban.* A. 1354. . . . . tot A. 1360.
 Gevolgd van zyn Zoon,
 21 *Hoeloch-Cban.* A. 1360. . . . . tot A. 1363.
 Gevolgd van zyn Broeder,
 22 *Boesendjaar* de IIIde A. 1363. . . . . tot A. 1365.
 Gevolgd van zynen Neve,
 23 *Sojordjot Mesj Cban.* A. 1365. . . . . tot A. 1370.
 Gevolgd van *Boesendjaar's* Zoon,
 24 *Mier Timoer* de IIde, of *Timoer Lenk*, anders *Tamerlaan.* A. 1270. tot A. 1405.
 Hy liet vier Zoonen na,
Djibaan Gier.
Sjeich Hamar.
Miroen Sjab.
Mirzab Sjarok, of *Mirzab Seyed.*
- De Na- Vermits nu de Grootte Mogols weder een nieuw Stamhuis van *Timoer Lenk* be-
 zaaten ginnen, zoo zullen wy die, behalven die van 't Huis der *Salziuciden*, noch met een
 van Ti- byzonder getal aanwyzen.
 moer 25 2 *Miroen Sjab.* A. 1405. . . . . tot A. 1408.
 Lenk, of 26 3 *Mirzab Seyed.* A. 1408. . . . . tot A. 1447.
 Tamer- Deze was te gelyk Keizer van Tartaryen, en
 laan. 27 4 *Pier Mobbammed* A. 1447. . . . . tot A. 1452.
 Deze was de Zoon van *Djibaan Gier*, *Tamer-
 laan's* oudste Zoon, en hy volgde niet als
 Keizer van Tartaryen; maar alleen als groo-
 te Mogol. Hy wierd gevolgd van zyn
 Zoon,
 28 5 *Aboe il Said.* A. 1452. . . . . tot A. 1469.
 Gevolgd van zyn Zoon,
 29 6 *Sulthan Hhamed*, of *Sjeich Omar Sjab*, A. 1469. . . tot A. 1495.
 Gevolgd van zyn Zoon, of Neve,
 30 7 *Sjab Baboer.* A. 1495. . . . . tot A. 1532.
 Deze vestigde zynen Setel A. 1526 tot Delli,
 en liet 2 Zoonen na,
Mirzab Homajom, en
Mirzab Kamoran.
 31 8 *Homajom.* A. 1532. . . . . tot A. 1552.
 Gevolgd door zyn Zoon,
 32 9 *Ekbar.* A. 1552. . . . . tot A. 1605.
 Hy liet drie Zoonen na,
Sulthaan Selim.
Pebari, of *Moraad.*
Mirzab Danijaal.
 33 10 *Selim.* A. 1605. . . . . tot A. 1626.
 Hy liet vier Zoonen na,
Chosroe. [diens Zoon was *Boelaki.*]
Perwis.
Choram, na zyne verheffing *Sjab Djibaan* genaamd.
Sjabariaar.
 34 11 *Sjab Djibaan.* A. 1626. . . . . tot A. 1657.
 Deze liet vier Zoonen, en twee Dochters.
 a. *Dara Sjekoeb*, of *Dara Secoer*, welkers Zoonen waren
 n. *Soliman Sjekoeb*, diens Zoon was *Sepe Sjekoeb.*
 . *Miraad el Moloek.*
 1. *Noer el Tadjoe*, zyn Dochter.
 ß. *Sjab Soufa*, die na liet drie Zoonen, en twee Dogters.
 n. *Sulthaan Banke.* } Zyne Zoonen. of *Bon Sulthan.*
 3. *Mirzab Bbadoer.* } of *Ballandachter.*
 1. *Mirzab Saan*, of *Saan Sulthan.*
 7. *Hhamed Meballe.* } Zyne Dochters.
 n. *Noer Begoem.* }
 7. *Eurangzeeb.*
 8. *Moraad ul Beg*, of *Moraad Baksja.*

- A. 1719. . . . .
 e. *Begoem Sabeb.*
 f. *Rauchenara Begoem.* Zyne Dochters.
- 35 12 *Eurangzeeb.* A. 1657. . . . . tot A. 1707.
 Hy liet vyf Zoonen na,
 a. *Mohammed.*
 β. *Sjab Aalem*, van andre ook *Mazum*, of *Moazem* genaamd.
 γ. *Ekbar.*
 δ. *Azem Tarra.*
 e. *Cambax.*
- 36 13 *Sjab Aalem.* A. 1707. . . . . tot A. 1712.
 Hy liet vier Zoonen na,
 a. *Mofoddien*, of *Djibaan Daar Sjab*; die na liet drie Zoonen.
 1. *Affoddien.*
 2. . . . .
 3. . . . .
 β. *Mabbmud Azem*, die drie Zoonen naliet.
 1. *Mabbmud Cariem.*
 2. *Farochsjeer.*
 3. *Hamambax.*
 γ. *Refiel Sjab*, die twee Zoonen naliet.
 δ. *Djibaan Sjab*, die ook twee Zoonen naliet.
- 37 14 *Mofoddien.* A. 1712. . . . . tot A. 1713.
 38 15 *Farochsjeer.* A. 1713. . . . . tot A. 1719.
 39 16 *Raferdan Sjab*, of *Sjab Djibaan de Ilde.* A. 1719. tot A. 1719.
 40 17 *Nicosjeer*, of *Sjab Djibaan de Ilde.* A. 1719. . . . tot
 Deze regeerde nog A. 1721 volgens de laatste
 tyding uit Indiën.
- 41 18 *Mamutb Sjab* A. 1723.

A. 1719.

L Y S T

VAN DE HEEREN

DIRECTEURS OF BESTIERS

Der Nederlandſche Maatſchappij

I N

S U R A T T E.

	<i>Pieter van den Broek</i> van	A. 1620	tot A. 1629.
Lyft der Directeurs van Su- ratte.	<i>Johan van Hazel</i> , of <i>van Haſſelt</i> .	A. 1629	tot A. 1632.
	komt A. 1632 nog zoo voor.		
	<i>Pieter van der Graaf</i> .	. . . . . A. 1633	A. 1635.
	<i>Barent Pieterszoon</i> al voor.	A. 1635	tot A. 1640.
	<i>Paulus Krook</i>	A. 1640	tot A. 1643.
	<i>Cornelis Weyland</i>	A. 1643	tot A. 1644.
	<i>Arend Barendsz. Muykens</i>	A. 1644	tot A. 1648.
	<i>Johan van Teylingen</i>	A. 1648	tot A. 1651.
	<i>Willem Verſtegen</i>	A. 1651	tot A. 1652.
	<i>Henrik van Gent</i>	A. 1652	tot A. 1653.
	<i>Iſaak Koedyk</i>	A. 1657	tot A. 1658.
	<i>Leonard Winninx</i>	A. 1658	tot A. 1662.
	<i>Dirk van Adrichem</i> , al	A. 1662	tot A. 1665.
	<i>Andries Bogaard</i>	A. 1667	tot A. 1672.
	<i>Willem Volger</i>	A. 1672	tot A. 1676.
	<i>Sybrand Abbema</i>	A. 1676	tot A. 1679.
	<i>Jagues de Bucquoy</i>	A. 1679	tot A. 1685.
	<i>Gelmer Vosburg</i>	A. 1685	tot A. 1692.
	<i>Louis de Keizer</i>	A. 1692	tot A. 1692.
	<i>Pieter van Helsdingen</i> en	} A. 1692	tot A.
	<i>Adriaan van Ommen</i> .		
	<i>Pieter Ketting</i>	A. 1695	tot A. 1699.
	<i>Henrik Swaardekroon</i>	A. 1699	tot A. 1703.
	<i>Pieter de Vos</i>	A. 1703	tot A. 1705.
	<i>Willem Six</i>	A. 1705	tot A. 1705.
	<i>Johan Grootenbuis</i>	A. 1707	tot A. 1708.
	<i>Cornelis Bezuijen</i>	A. 1708	tot A. 1710.
	<i>Johan Joſua Ketelaar</i>	A. 1710	tot A. 1715.
	<i>Daniel Hurgonje</i>	A. 1715	tot A. 1719.
	<i>Pieter Zaal</i> , Extraord. Raad. van Indiën A. 1722 geworden.	A. 1719	tot A. 1723.
	<i>Abraham Weyns</i>	A. 1723	

En hier mede befluiten wy de Suratſe zaaken, om nu van onzen handel in Tſjina te ſpreken.

BESCHRYVINGE VAN DEN HANDEL, en VAART DER NEDERLANDERS OP T S J I N A.

DERDE BOEK, EERSTE HOOFDSTUK.

Beschryving van den Handel en Vaart der Nederlanders op Tsjina. Oogwit van den Schryver. Wat Europëer dit Land eerst bezogt. Ao. 1275. Komst der Portugeezen. Andrado hier Ao. 1517. Macao tweezins verbeeld, en beschreven. Deszelfs Kasteelen. En Bolwerken. Verscheide Kloosters en Kerken 'er in. Onde Regeering. D'eerste Stadsvoogd Mascarenhas Ao. 1607. werd niet wel behandeld van deze Stedelingen. Maakt zig meester van 't Kasteel St. Paulo. Grooten Handel dezer Stad op andere Landen. Hare groote Vaart op Batavia. Waar zich deze en geene Geestelyken, in Tsjina onthouden. En hun toelag daar. Vaart der Engellen, &c., op Tsjina. Als ook der Nederlanders Ao. 1603. En Ao. 1604. door Warwyk ondernemen. Die voor 't Eiland Pehoc ien anker komt. Het Schip de Sphæra Mundi moet onverrichter zake vertrekken. Specx Reize gaat mede niet voort. Matelief gaat Ao. 1607. na Tsjina. Ao. 1622. gaat Cornelis Reyerszoon na Macauw. Dog recht daar niet veel uit, alzo by ongeluk brand in eenige kruisvaten raakt. Waar door men die onderneming moest laten varen. De Heer P'Heremite 's roelag Ao. 1623. Gezanten van Hokkieuw Ao. 1624. op Batavia. De Bailluw Caan Ao. 1632. in Tsjina. Schedel Ao. 1653. na Canton gezonden. Die onverrichter zake mede scheid. De Heer Wagenaar Ao. 1654. derwaards al mede vrugtelos. Ao. 1655. de Goyer, en den Keizer als Gezanten na de Keizer van Tsjina. De Heer Landsman toen Hoofd van den Handel in Canton. Voornemen Ao. 1660. om Macauw te veroveren. De Tocht der Heeren Bort, van Campen, en Nobel Ao. 1662. derwaards met 12 Schepen. De Heer Bort Ao. 1663. wêr met 16 Schepen derwaards vertrokken. De Eilanden Aymuy en Quemuy, &c., veroverd. De Heer Nobel Ao. 1663. Hoofd van den Handel in Hokkieuw. De Vloot voor Tayouan Ao. 1664. Haar wedervaren aldaar. Den onzen werd toegestaan om de twee jaren daar te komen handelen.

1275.
Het oog-
merk van
den
Schry-
ver.

MEn moct zig niet verbeelden, dat wy voorgenomen hebben, dat uytnemend Groot Keyserryk van TSJINA te beschryven, want dat zou niet anders zyn, dan de werken van den Heer *Nieuwshof*, en anderen, die dat zeer net, en wel, gedaan hebben, onnut te maken, dat geenzins ons oogwit, gelyk het zelve niet anders is, dan maar alleen ordentelyk, en

vervolgens, te toonen, hoe, en wanneer, wy in TSJINA zyn komen handelen, alzo wy, van den handel onser Maatschappij op Indiën sprekende, onmogelyk voor by konnen gaan, om ook een woord van den Handel der zelve op dat magtig Land, dat wel zeer verre om de Noord ligt; dog egter al mede onder Indiën betrokken werd, hier te laten invloeyen.

1275.

1275. Ook zyn wy doorgaans niet gewoon eenige andere Landen, of Steden, dan die wy in Indiën door 't swaard veroverd, en waar van wy ons Meester gemaakt hebben, uytvoorig te beschryven.

Wy schryven geen China, of Sina (gelyk men bevorens wel deed) maar Tsjina, zoo, om dat de Tsjineesen, die hun Land best kennen, het zoo met de letter Tsj (die niet kan verdeeld werden, om dat het maar eene letter by de Maleyers, en ook by hen is) uyt spreken, en schryven. En die 't anders doed, toond, dat hy 't niet verstaat. Egter volgen wy, ten verzoek van anderen, en om de gemaklyker uitspraak, d'oude gewoonte van China elders.

Om nu een aanvang van dezen onzen toeleg te maken; moeten wy, om ons voorig bestek, zoo veel mogelyk is, te volgen, eerst eens navorischen, door wat voor Europeërs, voor onzen tyd, dit groot Land besogt is.

Wat Europeer dit Land eerst bezogt.

De eerste der zelve die ons voorkomt, is de vermaarde Reyfiger, *Marcus Paulus*, de Venetiaan, die hier Ao. 1275. quam, wanneer Tsjina onder den Tartar stond, wiens gebied zich toen zelf ook over de Eilanden van groot Java en Sumatra, uytstreckte; maar gelyk deze Venetiaan doorgaans kort en zeer duister in zyn verhaal is, alzoo geeft hy ons ook maar een matig en sober bericht van de zaken, die Tsjina (by hem doorgaans CATHAY genaamt) betreffen, behalven dat men, om met hem door dit Land te reizen, nog wel een Tolk of een soorte van vertaling, 'er by diend te hebben, om te weten, van wat Stad, of Plaats, hy spreekt. Altoos zoo men de hedendaagse beschryvers van Tsjina met de zyne vergelykt, zweemt de zyne daar geenzins na.

Komft der Portugeezen.

Lang na dien tyd zyn de Portugeezen ook hier gekomen.

Hier. Andrado hier Ao. 1517.

De eerste van deze Natie, die ik vind hier na toe getrokken te zyn, is *Ferdinando Petrejo Andrado* geweest, die, zoo *Oforius* in zyn thienste Bock aantekend, omtrent Ao. 1517. hier geweest is, en onverrichter zake daar van daan quam.

Macao verbeeld tweezins.

Dat zy 't hier by niet hebben laten steken, hebben ons de volgende tyden geleerd, waar in zy ons voorkomen, als hebbende zich ten deelen in de Tsjineesche Stad Macauw, of Macao, vast gemaakt. Wy beelden de zelve in 't verscheid No. 26. en op de platte grond No. 27. geheel anders, dan zy wel elders by anderen voorkomt, af.

Dit is een Stad, die op ruym 21 Graden Noorder breedte, op een der klei-

ne Eilanden tegen over of voor de Kust van Tsjina gelegen, en zoo na by de vaste wal is, dat men langs een smalle streck Lands daar gemaklyk, en zelf droogs voets op komen kan. Ook plagt 'er in oude tyden op dien smallen reep Lands, tuschen deze Stad, en de vaste Kust, een steene Muur met een groote Poort te zyn, door welke de Stad haren toevvoer van de vaste wal kreeg, en daar ook een Tol-huys was om alles, wat hier door ging, behoorlyk te doen vertollen. Een doorgang, die alleen aan de Tsjineesen, en geenzins aan enige Portugeezen, toegestaan wierd.

Deze Stad, die bevorens woest was, hebben de Tsjineesen aan de Portugeezen, (na dat zy zich bevorens zeer armelyk op 't Eiland Sansjan, 30 mylen van 't vaste Land, en 10 van Macauw gelegen, in hutten van stroo onthouden hadden) vergund te mogen bouwen, daar in te woonen, te handelen, en een bestier van hun volk op zich zelve te hebben; maar zy mogen haar met het eigentlyk bestier der Stad zelfs niet bemoeien, gelyk dat ook volslagen alleen de Mandaryns der Tsjineesen aangaat; ook moeten zy jaarlyks voor die vergunning 1000 Thayl aan den Keizer geven.

De Stad in zich zelve is redelyk groot, vol fraeye gebouwen, dog maar tamelyk wel in hare wallen en muuren, hoewel zy met verscheide Vestingen versterkt is.

Daar zyn 'er drie, dewelke als in een drie-hoek leggen, en zich boven op eenige heuvels vertoonen. De grootste en sterkste is die van St. Paulo, die in staat is, om een groot geweld te doen, alsof in dezelve omtrent de 40 stukken swaar Kanon leggen, dat meest ses en dertig en ook agt en veertig ponders zyn.

Deszelfs Kasteelen.

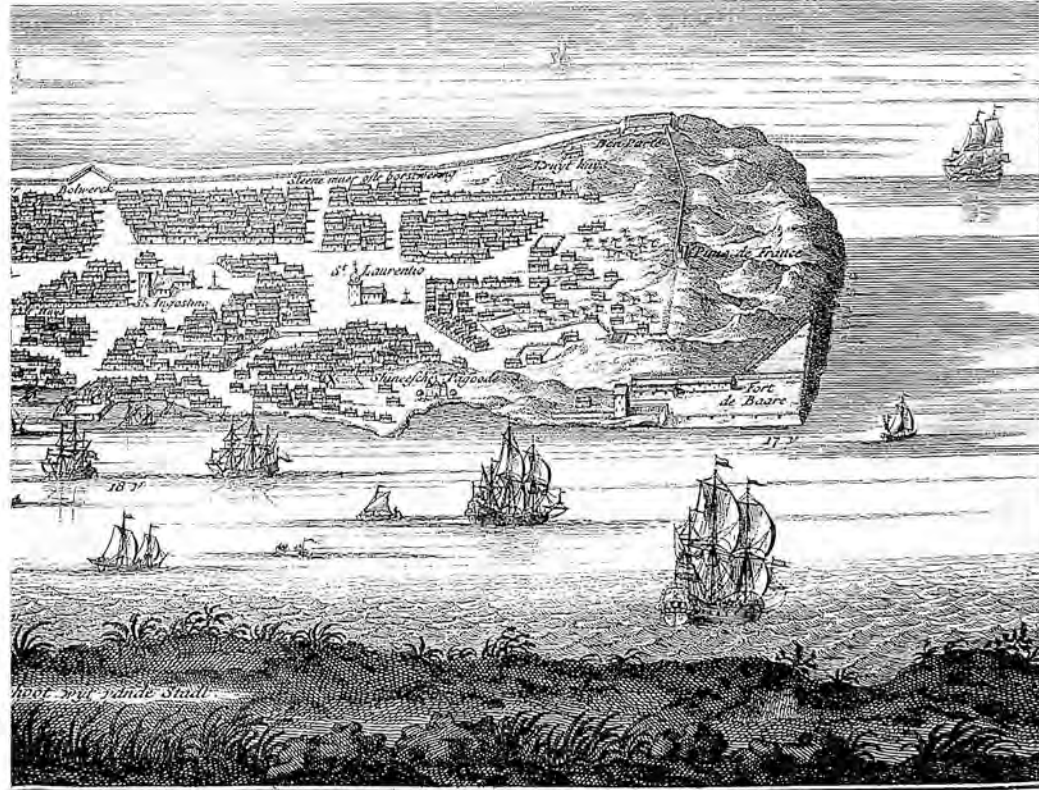
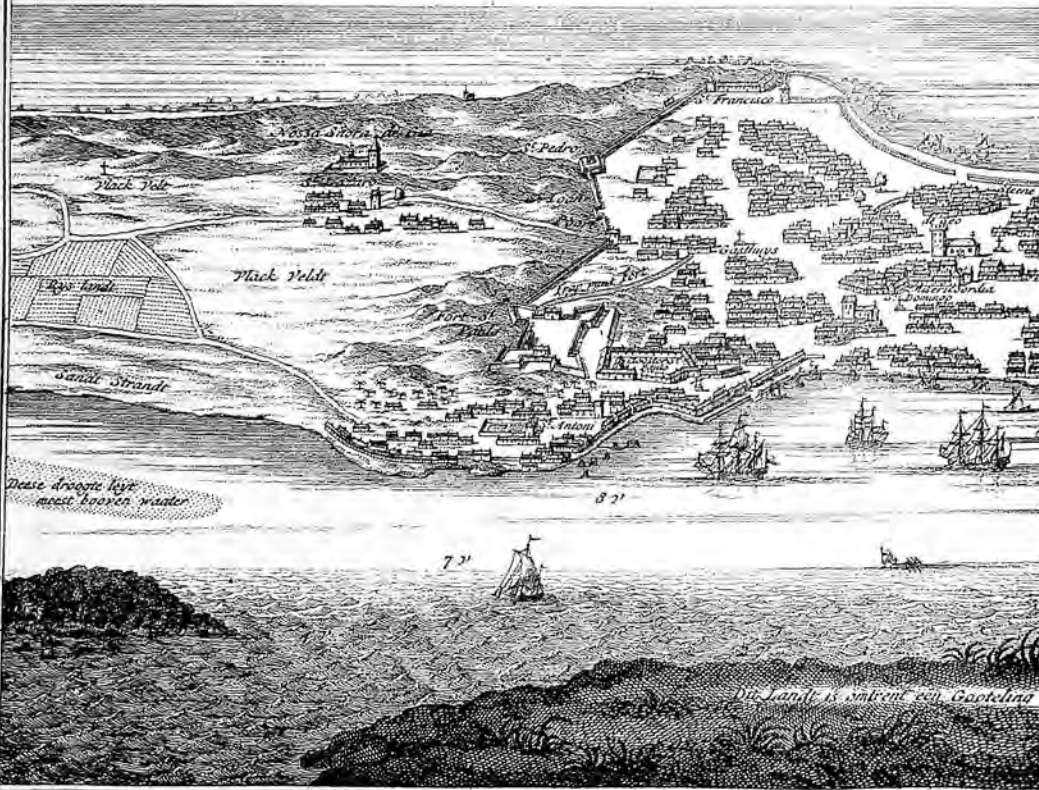
Het tweede Kasteel, mede op een hoogte gelegen, noemen zy Nostra Senhora de la Penna di Francia. Dit is niet heel groot, en maar van 8 a 10 stukken Geschut voorzien.

Het derde legt buyten de Stad op een hoogen berg, die over alle de andere heuvels henen ziet. Sy noemen dit Nostra Senhora di Guyl, en men heeft 'er al mede maar 5 a 6 stukken Geschut in; ook diend deze Vesting meest, om by 't kleppen van een kloek, die 'er in hangt, kennis aan de Stedelingen te geven, dat 'er eenige Schepen van de Noord, of Zuyd, aankomen; en van daar gezien werden.

De Stad heeft ook verscheide Bolwerken om laag, waar mede zy versterkt is, als die van St. Jago de la Barra, Nostra Senhora del Bon Patto, St. Francisco en St. Joan.

En Bolwerken.

DE STAD MACAO.

1517. Drie leggen 'er aan Zee, en een aan de Land-kant. Het eerste is zeer sterk en fraey, leggende ter plaatse, daar gemeenelyk de Schepen op de Rheede, en ten anker komen. Het is zoo ruym, en zoo vol hegte en nette gebouwen, dat men dit voor een kleyn Stedeken op zig zelve zou aanzien. Ook is het van een byzondere Reduyt op den berg voorzien, tot welke men by tyden van nood nog zyn uitwyk en toevlugt nemen kan. Deze Reduyt is redelyk wel van zwaar Geschut voorzien. zynde de meeste stukken vier en twintig ponders. Buyten dezelve is 'er nog een tweede Reduyt in dit Bolwerk, waar in men mede 5 a 6 stukken heeft, die in staat zyn om zamen te beletten, dat men niet, dan met groot gevaar, de Stad aan die kant genaken kan, om welke reden ook de Bevelhebber van dezelve gemeenelyk van den Koning zelfs aangefeld werd, zonder dat de andere Portugesche Overheden in de Stad zich hier mede mogen bemoeien.

Gelyk dit Bolwerk in 't Zuyderdeel der Stad legt, alzoo is dat van Nostra Senhora del Bon Patto in 't Zuydwesten gelegen. Men ziet daar 8 a 10 schoone stukken Geschut, ten deele Metaal, ten deele Yzer Canon. Het verdoond zig niet verre van de voet van den berg, la Penna di Francia genaamd.

Niet heel verre van daar was in oude tyden een Kruytmeulen; dog die is met 'er tyd weggeraakt, alzoo die daar te gevaarlyk was, voor al, zedert men daar schoone huysen gebouwt heeft, die een groot cieraad aan dat deel van de Stad toebrengen. Men heeft daar ook een halve maan, en een punt in 't midden der zelve, waar op men ook Geschut planten kan.

In het Bolwerk St. Francisco, dat vry grooter, dan het tweede, is, ziet men 15 a 16 stukken Geschut. Het steekt met een hoek in Zee uit.

Ao. 1632. wierd 'er aan de voet van dit Bolwerk een platte grond gemaakt, waar op een slang, of een stuk, dat 48 pond yzer schoot, geplaatst wierd, waar mede men zeer verre schieten kon, zoo dat de kogel wel tot aan 't Eilandje Kakan toedraagt. Hier van daan, of van dit Bolwerk, loopt de Stads muur landwaard in, terwyl de Stad daar aan de Zeekant eindigd.

Het vierde Bolwerk, St. Joan genaamt, verdoond zich landwaard in, niet verre van de Land poort, St. Lazaro genaamt, zynde maar van 3 a 4 stukken Geschut voorzien. De muur deszelfs kliint tegen den berg op, tot by het Kasteel St. Paulo, van waar zy weder tot aan 't Klooster der Jesuiten voortgaat,

IV. D E E L.

1517. daar zig weer veel schoone gebouwen, en wooningen, met zeer hegte en sterke muuren vertoonen.

Ook heeft men daar ontrent nog een grooten hoek lands, vol barre Rotzen, alwaar men al mede Geschut zou kunnen plaatzen; dog men oordeeld dit onnoodig, alzoo hier dog geen Schepen ontrent kunnen komen, doordien het 'er te droog en vol katsoppen is.

Van ouds was dit een zeer aanzienelyke Stad, waar in de Portugeezen grooten handel gedreven hebben, en nog dryven, zonder dat wy net bepalen kunnen den tyd, wanneer zy zich hier hebben nedergezet.

Sy hebben deze Stad, waar in men anders veel gebouwen op zyn Tsjineesch getimmerd heeft, met veel pragtige en trotze gebouwen verbeterd.

Men ziet 'er ook verscheide aanzienelyke Kloosters, als een van de Jesuiten, of Paulisten, een van de Predikheeren, een van de Dominicanen, een van de Augustynen, een van de Franciscanen, en een van de Bagynen van de Ordre van St. Clara, 't welk Ao. 1631. gesticht, en toen met enige Geestelyke Sufters, uit de Stad Manilha herwaarts gezonden, voorzien is, die van tyd tot tyd merkelyk vermeerderd zyn, zoo dat men 'er nu een vry groot getal van deze Bagynen heeft.

Men heeft hier ook verscheide schoone Kerken, onder welke de Dom-kerk, zeer heerlyk, en boven alle de andere, zoo in hare uitgestrektheid, als in haar groote pracht, merkelyk uitmunt. Daar is 'er ook een ter eere van St. Lorenzo, en een ter eere van St. Antonio, en buiten de Stad is nog een Kerk ter eere van St. Lazarus gebouwt, die Ao. 1633. zoo aanzienelyk was, dat men 'er toen al een Parochie-kerk af maken wilde, gelyk het ontrent zo jaren daar na 'er ook toe gekomen is, om dat de dienst en last der andere Parochien veel te zwaar wierd.

De Stad is van binnen ook met veele en groote straten, eenige die recht uit, en andere die 'er dwars door loopen, en met een ongemeen groot getal van nette huizen voorzien.

De Jesuit *le Comte*, en meer andere, schryven met veel veragting 'er af; dog men moet zich daar over niet verwonderen, om dat die van Macao niet veel voor de Jesuiten, dan veragting, overhadden, dat ook de reden geweest is, dat zy Ao. 1685. niet veel lust hadden, om uit Siam derwaarts te vertrekken, nemende daarom toen hunne reyze na Nimpo.

In oude tyden wierd zy, voor zoo verre dit deel der Portugeezen betreft, als een Gemeenebest bestierd; dog als

1607. naderhand ons volk haar quam bezoken, en zy door de Nederlanders beoorlogt wierden, vonden zy goet, om aan den Onder-Koning van Goa een Stads-voogt en 300 Soldaten, ten haren kosten te verzoeken, die hen toegezonden wierden. De Stadsvoogt, die zy ontrent Ao. 1607. kregen, was *Don Francisco Mascarenhas*, een wakker man, maar die echter met deze stedelingen van Macauw niet al te wel over weg kon.

De eerste Stadsvoogd Mascarenhas Ao. 1607

Na dat hy daar aangekomen was, plaastte zy hem niet, gelyk 't behoort, in de Hoofd-vesting, maar alleen in een gemeen huis; en zoo hy hen iet uit 's Konings naam gebood, lachten zy niet hem, en deden hunnen zin, dwingende hem niet alleen, om na 't Klooster der Augustynen te moeten vlugten; maar hem in 't zelve ook beleggende, en zich niet ontziende hem daar ook te beschieten, en 3 kogels van 't Kasteel van St. Paulo door deszelfs muren henen te jagen, die hy alle drie vergulden liet, en 'er een aan den Koning van Portugal, een aan den Onder-Koning van Goa zond, en een voor zig, ter gedagtenis van de baldadigheid dezer stedelingen, behield.

Werd niet wel behandeld van deze Stedelingen.

Wanneer hy nu zag, dat hy met dit volk met geweld niets uitrechten kon, veinste hy voor een tyd, tot dat hy gelegentheid wist te vinden. om eens de Paters Jesuïten in hun Klooster op den berg, en in de Vesting St. Paulo, met zoo veel beleid en overleg te bezoeken, dat hy, eer zy het eens ontdekten, al meester van die Vesting was. Zy verzogten hem, alzoo 't begon avond te werden, dat hy de godheid wilde hebben, van te vertrekken, op dat zy volgens hunne gewoonte de poort zouden kunnen sluyten. *Het zal myne Goede Vaders*, zeide hy met veel bedaardheid, *niet van nooden zyn, dat ik vertrek, of dat gy lieden de moeite neemt, om de poort te sluiten. Ik meene hier te blyven, en heb myn volk al belast, om de poort te sluiten, en zy wagen maar na u lieden, tot dat gy na buiten zult vertrokken zyn, ten ware gy lieden lust hebt, om myne gevangenen te blyven, alzoo deze Vesting in myn geweld is.* Hy had 'er, behalven 't kleen getal, dat hem gevolgd, en gewapend was, nu en dan ondertusschen een enkel man weten op te krygen, die hun tyd zoo wel hadden weten waar te nemen, dat zy zich zeer stil volslagen meester van de Vesting gemaakt hadden, zonder dat deze Geestelyken 'er nog iets af ontdekt hadden.

Maakt zich meester van 't Kasteel St. Paulo.

Zy stonden, wannecr zy hem dus hoorden spreken, zeer verzet, en oordeelden best maar ten eersten stil na be-

nedden te vertrekken, alzoo zy geen lust hadden, om daar gevangen te blyven. 1607.

Zy namen egter haren uittocht niet door de poort; want die was al gestloten; maar door een anderen weg, die hy nog dien zelven nacht dicht toefstopen liet, gelyk hy zich zedert volslagen meester van alle de andere Vestingen wist te maken, doende hen alle na zyn pypen danffen.

Van deze Stad is een groote Vaart na Mamilha, Japan, Batavia, Tonkin, Quinam, Cambodia, Siam, Choromandel, Malakka, en na meer andere Landen, handelende met witte ruwe Zyde, Zyde stoffen, Cattoene, Hennepe, en meer andere Lywaden. Ook vervoeren zy van daar veel Porceleynen, Thee, Vermilioen, Quikzilver, Speauter, Radix Tsjina, Rhabarbar, Mufcus, Aluyn, en meer andere waren, van welke wy hier na breder spreken.

Grooten Handel van deze Stad op andere Landen.

Hunne Jonken vertrokken in oude tyden van hier in July na Japan, en keerden van daar in November herwaards, zynde met zilver, lakwerken, en meer andere kostelyke waren, beladen. Zy plagten in Japan wel voor 60 a 70 tonnen gouds aan waren te verhandelen; dog naderhand zyn zy geheel en al uit Japan geboend, mogende op levensstraf 'er niet weer inkomen, om dat zy, onder voorwendzel van hunnen Godsdiensft aldaar te verbreyden, getragt hebben zich meesters van 't geheele Land te maken, dat hen (gelyk wy onder Japan breeder toonen) door de Japanders beleet is.

In den tegenwoordigen tyd, en zedert dat de Tsjincefen nagelaten hebben met hunne Jonken uit TSJINA na Batavia te komen (gelyk wy breeder onder de verhandeling die Batavia betreft, aangemerkt hebben) hebben zy zeer sterker van Macauw op Batavia beginnen te varen, en daar nu alles, 't geen bevorens de Tsjincefen bragten, aan te voeren; dan veel dierder, dan men die waren bevorens van de Tsjincefen plagt in te kooppen; maar alzoo de Keizer van TSJINA nu overleden, een ander in zyn plaats gekomen, en daar op Ao. 1723. we'er een nieuwe Vaart der Jonken op Batavia gevolgd is, zoo zal die Vaart der Portugeezen van Macauw op Batavia van zelf dood loopen.

Hare groote Vaart op Batavia.

Zy varen ook tweemaal 's jaars ter Jaarmarkt van Canton in TSJINA, als ook op de Rivier van Tsjintjeoc, en brengen allerley kostelyke waren van daar na Macauw, die zy dan met groote winsten vervoeren.

Gelyk nu Macao de eenige Stad in TSJINA is, daar zy zich hebben neder gezet, alzoo zyn zy daar tot nog toe ook blyven

1603. blyven zitten, 'zonder dat ik weet dat zy zich elders vast gemaakt hebben.

Waar zich deze en geene Geestelijken in TSJINA onthouden.

Het is waar, en uit de beschryvinge van TSJINA, die wy reeds hebben, bekend, dat aan het Hof van Peking verscheide Jesuiten al van ouds her in aanzien geweest zyn, onder welke die oude Keulenaar, Pater *Adam Schal*, *Mattheus Pricejus*, *Pantoya*, *Ferdinand Verbieft*, en meer andere zich byzonder in de gunst van de Tartarische Keizers hebben weten in te dringen; dog aangezien dat maar byzondere Paters, en wel byzonder Jesuiten, geweest zyn, die zich als liefhebbers van de Ster-, Meet- en Bouwkunde by die Vorsten hebben weten aangenaam te maken, voor al met dien toelag, om hunnen Godsdienst daar ook te verbreyden, zoo zullen wy ter plaatze daar wy van den Godsdienst handelen, gelegenheid hebben, om daar breder af te spreken; met een letter hier maar byvoegende, dat zy, door 't voortzetten van deze hunne kunsten zich, buiten Peking, ook in verscheide andere Steden van TSJINA, voor al zedert Ao. 1684 a 1685, hebben weten in te dringen, gelyk zy nog hier en daar in dit Land, dog niet om te handelen (alzo zy daar een geheel anderen toelag hebben) verspreyd zyn.

En hun toelag daar.

Vaart der Engelsen &c. op TSJINA.

Wat nu de Engelsen, Franken, en Oostendenaars betreft, die vry sterck op TSJINA varen; daar van hebben wy reeds in ons eerste deel zoo veel gesproken, dat het niet noodig is iets anders hier by te voegen.

Als ook de Nederlanders.

Gelyk de Nederlanders van den beginne van hunne komst in Indiën den Handel, en de Vaart, der Portugeezen op TSJINA voor een van de voornaamste gehouden hebben, alzo hebben zy al van die eerste tyden af hun werk ook gemaakt, om dit Land, en dien Handel, nader te ontdekken, om daar goederen, die in Japan getrokken waren, te krygen.

Ao. 1603

Ao. 1603. den 6 Juny vertrokken de Schepen de *Erasmus* en *Nassau*, uyt de Vloot van *Wybrand van Warwyk*, na TSJINA, daar zy op de Rheeve van Macauw een groot Gallioen, na Japan reisveerdig leggende, veroverden, waar uit zy de goederen geloft, en 't Gallioen verbrand hebben, waar mede zy by de Tsjineesen groote cere, en agting verkregen.

Ao. 1604. heeft die wakkere Nederlandse Zeevoogd, zelf mede dien togt ondernomen, en na veel aangewende moeite middel gezogt, om eenen Nederlander hier na toe te zenden.

En Ao. 1604. door War-

Na dat hy den 20 May van Djohor gezeild, en na Patani vertrokken was, daar hy den 30 dito ten anker quam, was dat wel voornamelyk geschied, om

te zien, of hy daar eenige Tsjineesen zou kunnen bekomen, die de onzen op een voorgenomen togt na TSJINA zouden kunnen behulpig zyn.

1604. wyk on- derno- men.

Hy vond goed eenen *Cornelis Specx* onder 't gevolg van een 'Siams Gezant in dat zelve jaar derwaarts te zenden, met eenige fraaye geschenken, om zich door de zelve eenigzins aangenaam te maken, alzo anders in die tyden den ingang in TSJINA voor alle vreemdelingen gesloten was, mogende niemand daar in komen, zoo dat iemand buiten 's Keizers verlof deed, die wierd genoodzaakt altyd daar in te blyven; maar de Koning van Siam zond jaarlyks derwaards een of meer Gezanten, welke gelegenheid de Heer *Warwyk*, als de bequaamste, waarnam, om eerst toegang in dit Land, en Handel daar, te krygen.

Hy schreef den 8 Juny met desen *Specx* een zeer beleefden brief aan den Koning van Siam, voegde daar by een fraey geschenk van 2 Metale Kamer-stukjens, yder 12 a 1300 pond zwaar, 3 en een half pond schietende, met verzoek, dat deze *Specx*, wanneer zyn Majesteits Gezant derwaards vertrok, mede onder zyn gevolg zou mogen reizen.

Daar beneven vertrok hy ook zelf, na dat hy eenige Tsjineesen in zynen dienst genomen had, den 27 dito van Patani na Canton, een vermaarde Stad in TSJINA, en quam den 25 July tusschen de Eilanden van Canton, een weinig beneden Macauw, waar langs hy een weg na die laatste Stad meynde te vinden, om zoo buiten om, en door den gemeenen weg der Portugeezen, daar na toe te komen, alwaar dezelve ook de stoutheid hadden, om een van onze Sloepen onverwagt met een van de 5 a 6 Jagten, waar mede zy voor den dag quamen, aan te tasten; dog zy wierden door de onzen zoo dapper wederstaan, dat zy best keurden, om hen te laten voortzeilen.

Den 28 dito beliep hem een zware storm, waar door hy genoodzaakt wierd het Land te verlaten, en in Zee te loopen, 't geen oorzaak was, dat hy zyne Sloepen, met een man, en twee Boots verloor, die den 2 Augustus eerst weder by hem quamen.

Vermits hy nu geen kans zag, om Macauw te kunnen bezeilen, liep hy om de Oost na 't Eiland Pehoe, 't geen onder de Landvoogdy van Tjintjeoe behoord, en dat op 23 en een halve graden, recht onder den Tropicus, of Zonnekeerkring, en ontrent 22 mylen beoofden het Eiland Lamou, of Lamao gelegen is.

Hy quam hier aan dit Eiland Pehoe den 7 Augusti aan de westzyde in een

Dievoor 't Eiland

1604. Pehoe ten anker komt.

Het Schip de Sphæra Mundi.

Moet onvertichter zaake; vertrekken.

Specx Reize gaat niet voort.

Baey ten anker, daar zy voor alle winden bevreid lagen. Hy maakte ondertusschen eenige brieven klaar, die hy met eenige Tsjineesen na het vaste Land den 9 dito aan den Mandaryn van die Landvoogdy zond, om vriendschap en Handel daar te verzoeken.

Terwyl hy nu antwoord op zyn schryvens wachtte, quam den 27 dito het Jacht de *Sphæra Mundi* op die zelve Rheede by hem ten anker, zynde mede, volgens hun bericht, door den voornoemde storm in groot gevaar geweest.

Den 20 October kreeg hy bescheid op zyne brieven; maar dat behelsde zeer onaangename tydingen, daar in bestaande, dat'er wel eenige lieden met den Gevolmagtigden, die de tyding bragt, by den Bestierder der Landvoogdy konden komen, om met den zelve over den Handel te spreken, maar dat zy dan een geschenk voor den zelve, en nog een ander voor den Onder-Koning, moesten brengen, 't geen niet minder dan 50000 Ryxdaalders bedragen moest, zonder eens te rekenen, wat zy nog aan veel anderen moesten geven. Ook wierd hy eindelyk door de komst van een Tsjinees Hoofd, den Toezy genaamt, die daar met 50 Jonken verschenen was, genootzaakt onvertichter zake, zonder dat zy aan Land komen konden, te vertrekken, weshalven hy besloot weer na Patani te loopen, onder belofte, dat de Tsjineesen hem ten eersten met 3 a 4 Jonken zouden volgen, waar ontrent de Toezy hem beloofd had behulpzaam te zyn.

Eindelyk ziende, dat'er niets op volgde, zyn zy den 15 December van Pehoe vertrokken, liepen na Poelo Combi, Poelo Cicir, en Poelo Condore, daar zy den 3 January Ao. 1605. ten anker quamen, nemende nog dien zelve avond afscheyd van de Boot *Sphæra Mundi* die na Patani vertrok, en welke de Tsjineesen, die *Waruyk* van daar medegenomen had, weder derwaards medenamen, alzo hy die reeds uit zynen dienst ontflagen had.

Ondertusschen kreeg de Heer Zeevoogd van *Waruyk* ook uit Siam een brief van *Cornelis Specx* van September 1604, verzockende wat meer voorraad tot zyne Tsjineese Reize, schoon hy, by zyn vertrek, al met een fraye Carga van koopmanschappen, en met eenig geld, te zamen 4000 gulden weerdig, voorzien was.

Hy verzogt dit te ernstiger, alzo anders zyn Reize na TSJINA geen voortgang hebben zou, weshalven hem nog 2600 Ryksdaalders van Patani toegezonden zyn; dog 't jaar daar aan kreeg

hy in January Ao. 1606. tyding uit Siam van den zelve *Specx*, dat zyne tocht na TSJINA geen voortgang genomen had, om dat de groote Jonk, waar mede de Siamse Gezant na TSJINA reizen zou, door den oorlog, die in Siam op handen was, niet had kunnen vertrekken. Ook quam de Koning in Siam toen te sterven, diens vervanger aan *Specx* zyn hulp wel beloofde, te meer, alzo'er nu by de verheffing van een nieuwen Koning zekerlyk een Gezant derwaards gaan moest; dog van *Waruyk*, allcen die kosten niet konnende dragen, was genoodzaakt *Specx* we'er by hem te ontbieden, alzo de Zeevoogd *Cornelis Sebastiaanszoon* dezen *Specx* met de zynen niet in dienst der groote Maatschappy had willen nemen, waar op dus *Specx* uit Siam we'er na Patani keerde, vervorderende zyne Reife met eenige Siamse Gezanten na Bantam, alwaar hy met het Schip Mauritius in December Ao. 1607. ten anker quam.

Ao. 1607. is de Heer *Cornelis Matelief*, die wakkere Zeevoogd, den 12 Juny uit de Moluccos met 4 Schepen van zyn Vloot, te weten, Orangie, Mauritius, Erasmus, en een Jacht, waar op 285 blanke koppen, 30 zwarte, en 25 Tsjineesen van een genomen Jonk waren, na TSJINA gezeld, van voornemen, om eerst na Macauw te loopen, om te zien, of hy daar handel zou kunnen krygen, en zoo zy hem dit niet toelaten wilde, had hy besloten alle de Tsjineesen, die hy maar bekomen kon, gevangen te nemen.

Hy liep door de straat van Tagima, den 1 July, en quam den 25 dito onder 't Eiland Lamao, ontrent een myl van de Kust van TSJINA ten anker, het welk hy bevond in 2 Eilanden verdeeld, en zeer gelegen te zyn. om na de Rivier van Tsjintsjeoe te loopen.

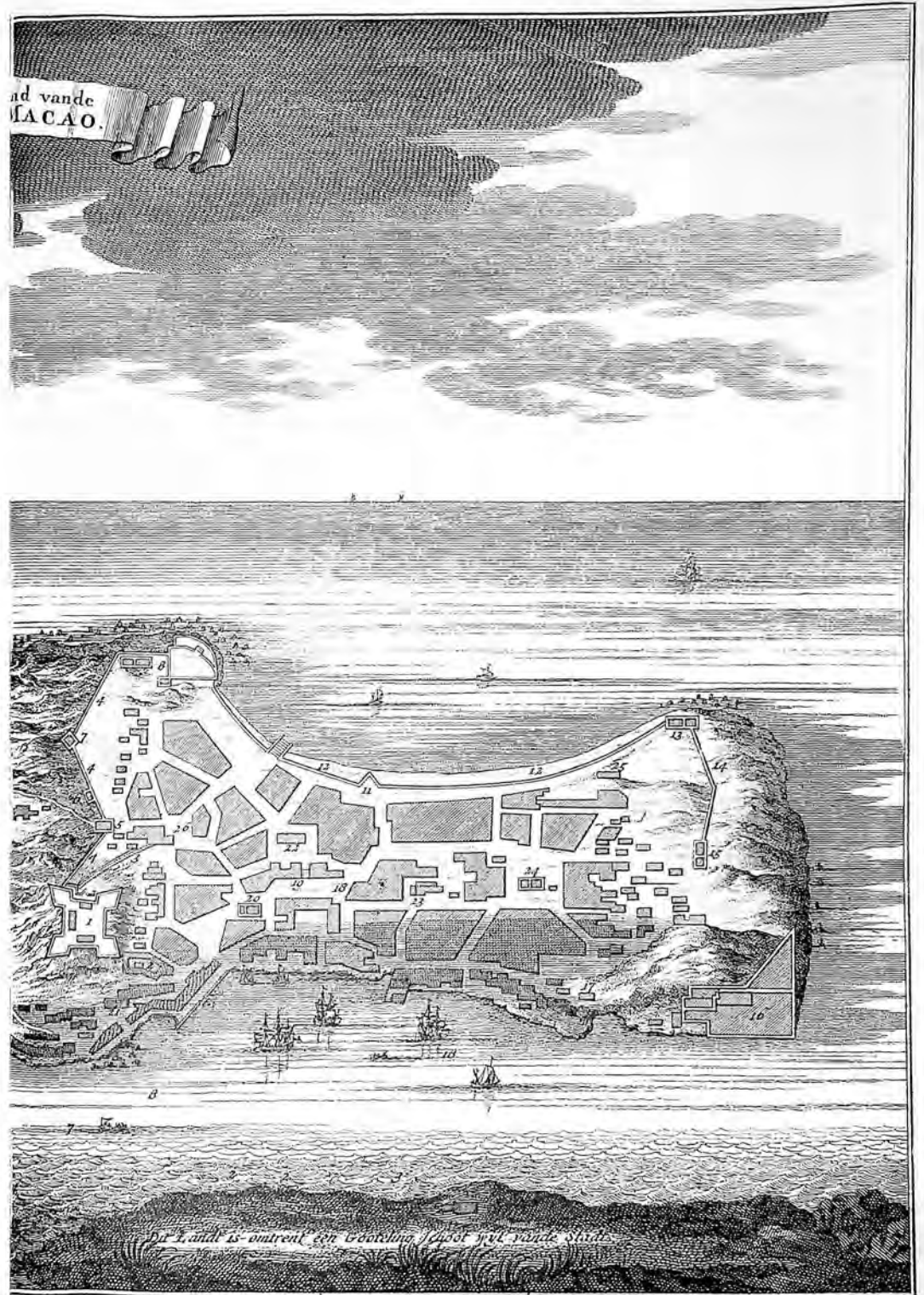
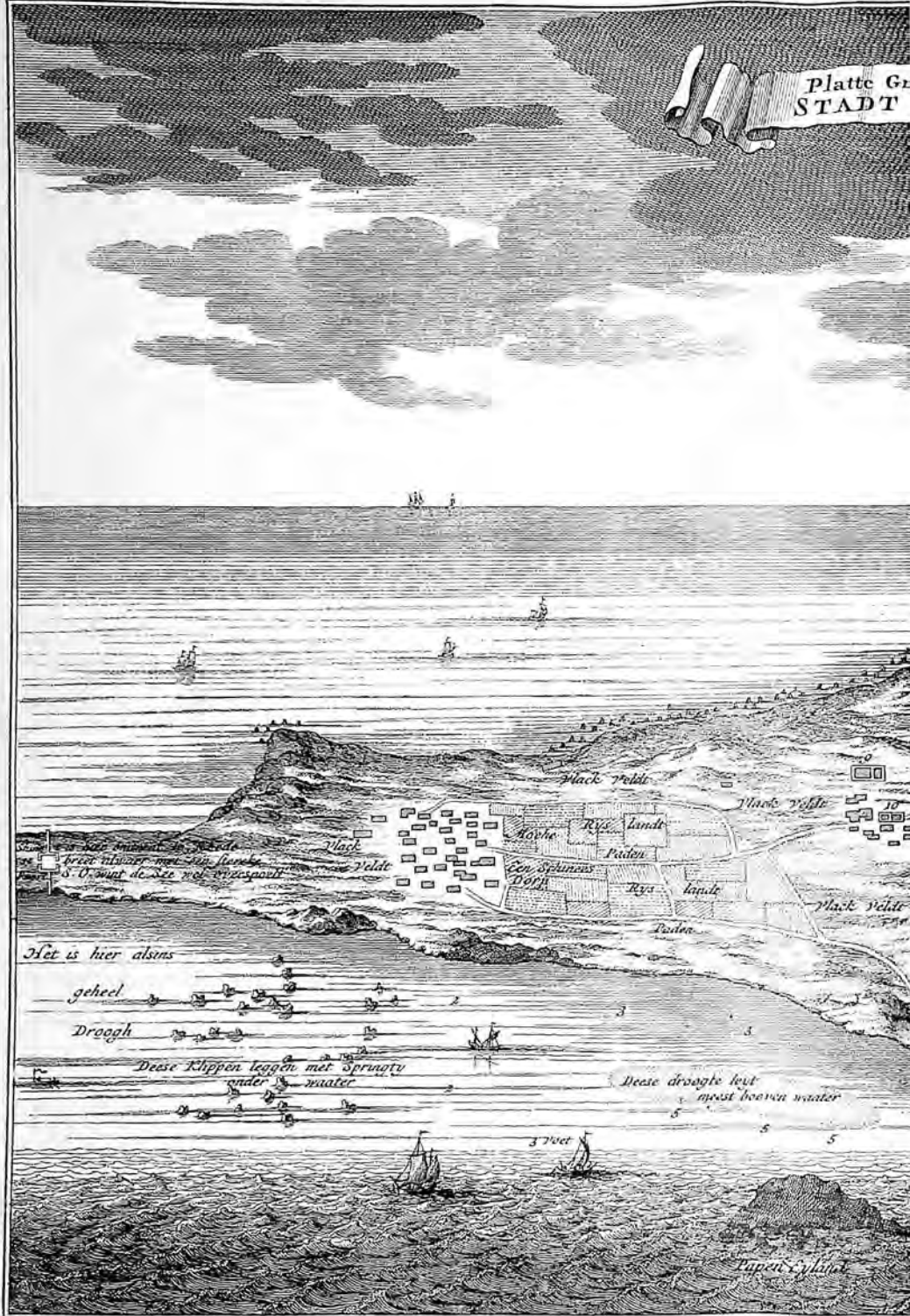
Hy zond ten eersten een Tsjinees na Land, om te vernemen, of hy daar handel zou kunnen krygen; dog merkte daar na, dat men geen vreemdelingen in of aan dit Land hebben wilde, gelyk hy ook zelf geen verlof kon krygen; om maar wat verversching te koopen, weshalven hy den 16 Augusti goed vond van daar in Zee en den 1 September na Canton te loopen; dog hy kon'er de Tsjineesen niet toe krygen, om hem zoo diep Landewaart in den weg te wyzen.

Hy kreeg ondertusschen berigt, dat'er te Macauw 6 Portugeesse Schepen, over 10 dagen pas van Malakka gekomen, op de Rheede lagen, van welke 2 Koopvaardy- en de andere 4 Oorlogschepen waren.

Hy schreef aan den Mandaryn van Canton, zeilende den 3 dito na Lamthau,

1607.

Matelief gaat Ao. 1607. na TSJINA.

- N° 1. Het Principaale fort St Paulo leyth hoogh 18½ Trappen met 18 stucken geschut.
 2. t Clooster St Paulo.
 3. Trap van t fort.
 4. de Muer der Stadt aende landt zyde is hoogh 26 en breedt 12 voeten.

5. de Poort der Stadt
 6. t Bolwerck St Ioua met 4 stucken.
 7. St Pedro met 2 stucken.
 8. St Francisca wner op 2ya 10 stucken
 9. Nossa Snera de G^o met 4 stucken
 10. St Iazaro leyth buyten de Stadt

11. Een S^t bolwerck op t strandt.
 12. Een S^t bolwerck langs strandt.
 13. Bon ^{de} met 7 stucken.
 14. Muer aende Stadt.
 15. De C^o velle P^oris de france.
 16. De B^ore heeft 15 stucken.

17. Chinesche Pagode
 18. Camand de Calade of t Stadthuys.
 19. De Misericordia
 20. St Domingo
 21. St Anthony
 22. De Seo

23. St Augustinho.
 24. St Laurento.
 25. t Kruyt huys.
 26. t Gasthuys.

1607. than, alwaar zyn Geheymfchryver, *Abraham van den Broek*, met nog een jongman, en met eenig geld aan de wal ging, om met den Mandaryn te fpreken; dog ondertuffchen belette men hen niet alleen de minfte ververfchinge of water te bekomen; maar zy zогren ook uitfel om Oorlogs-Jonken, en de Portugeeffe Schepen ondertuffchen klaar te maken, om ze dan aan te taften en te verdryven. Altoos den 9 dito zag hy 6 Portugeeffe Schepen op hem afkomen, weshalven de Heer *Matelief* den 10 dito beft keurde zyne Schepen, en alle zyne middelen hier aan niet te wagen, waar op hy dan den 13 dito van daar na 't Eyland *Sanchoam* liep, maar vernemende, dat hy 'er al voorby was, befloot hy den 15 dito de Kufft van TSJINA te verlaten, al mede onverrichter zaake van daar we'er na Patani, Djohor, en Bantam loopende, om nog dat zelve jaar na 't Vaderland te vertrekken.

Ao. 1622
gaat
Cornelis
Reyers-
zoon na
Macauw.

Lang na dien tyd ('t geen al vry wonderis) fchynt 'er by onse Natic om TSJINA niet meer gedacht te zyn, tot Ao. 1622.; wanneer de Opper-Landvoogd, de Heer *Koen*, goedvond den Bevelhebber *Cornelis Reyerszoon van Gonda* met een Vloot van 8 Schepen na TSJINA te zenden, met laft, om of Macauw te veroveren, of om anders na de *Pifcadores* (ook de Eylanden van *Pehoe* of *Tayouan* genoemd, en van welke wy hier na in 't byzonder fpreken) te gaan, ten eynde aldaar verder te zien, of 't niet mogelyk was, om in en op dat Land een vaften Handel, en Vaart te krygen.

Dog regt
daar niet
veel uit.

Om dese Vloot nog fterker te doen aangroeyen, was 'er door zyn Edelheid na veel andere plaatzen om meer Schepen gefchreven, en uitdrukkelyk beaft, dat zich dezelve by de Vloot van de Heer *Reyerszoon* zouden hebben te voegen.

Hy vertrok den 10 April van *Batavia* met de Schepen *Groningen*, de *Galias*, de *Engelfe Beer*, *Vlifingen*, de *St. Nicolaas* (die na *Manilha* liep, om na meer Schepen te zien) en meer andere, waar by daar na de *Hoop*, de *Bul*, de *St. Kruys*, 't *Jacht de Haan*, en meer andere bodems, die tot een getal van 15 Schepen allenskens aangroeyden, gekomen zyn.

Den 22 dito quam hy voor *Macauw* met deze Vloot, waar by zich ook twee *Engelfe* Schepen bevonden, ten anker.

Den 23 dito liepen 'er 3 Schepen, namenteyk de *Galias*, de *Engelfe Beer*, en *Groningen*, digt onder de Stad, zoo dat zy 'er zeer gemakkelyk in konden fchieten, waar van zy nog dien zelve avond de proef met 5 *Kanon-fchooten* namen. Dien zelve nacht noch liep *Groningen* en de *Galias* tot op een *Snaphaan-fchoot* onder

de Stad, alwaar zy op 3 vadem ten anker quamen.

Men had in 't eerst befloten, dat de Schipper van 't *Schip Groningen*, met zynen *Koopman Boffchaari van Delft*, onderfteund door eenig volk, ten eerften na Land zouden varen, om te zien, of zy de Stad niet zouden kunnen beftormen, maar men vond naderhand goed dit befluit te ftaken, en altoos den Schipper van dien bodem aan boord te laten, en dat in zyn plaats de Bevelhebber *Reyerszoon* zelf als Hoofd van deze onderneming aan de wal zou gaan.

's Morgens den 24 dito fchoot men met het aanbreken van den dag alles los, gevende hen de volle laag, waar door men het niet weinig in de Stad hoorde ringkinken.

Als dit maar pas gedaan was, ging de Heer *Reyerszoon* met 600 wakkere en uitgelezene Soldaten na Land, onderfteund door 2 *Jachten*, die zoo dicht by de wal liepen, als het mogelyk was, op dat de onzen in tyd van nood hun toevlugt tot dezelve zouden kunnen nemen, als mede om de *Schuyten* en *Boots* te dekken.

De *Portugeezen* ondertuffchen hadden zoo ras deze Vloot niet vernomen, of zy ftelden zich aanftonds ten vollen in pofftuur, om hen wel te ontfangen, alzo zy wel zien konden, dat daar zoo veel Schepen niet quamen, om vliegen te vangen, maar om hunne Stad, was het mogelyk, te veroveren.

Ten eynde zy zich dan wat beter tegen dezelve zouden kunnen verdedigen, hadden zy ter plaatze, daar de onze landen moeften, een hegte borft-weering met 'er haaft opgeworpen, om van daar de onzen wel waar te nemen; dog zoo ras zy dezelve zagen naderen, en met eenig geweld op hen aandringen, koozen zy 't *Hazenpad*, en namen na een *Kloofter*, op zekere hoogte gelegen, de vlugt. Ondertuffchen drongen de onzen hoe langer hoe meer op de *Portugeezen*, waar op zy eenige uytvallen deden; dog de Heer *Reyerszoon* dreef hen met een groote moedigheid we'er te rug; zoo dat hy op dezen voet zeer waarfchynelyk meester van deze Stad zou geworden zyn, indien hen kort daar na de luft daar toe door een zonderling ongeval, niet was benomen geweest.

Terwyl hy dus bezig was met den vyand afbreuk te doen, geraakte, by ongeluk, de brand in eenige kruyt-vaten, waar door de onzen in de uiterfte verlegenheid geraakten, alzo 'er geen middel was, om ten eerften ander kruyt in plaats te krygen. Ook kreeg de vyand terftond kennis hier van, dewyl 'er eenige bange *Japanfe Soldaten* tot hen overliepen.

Het beste, dat voor den Heer *Reyerszoon* hier op te doen viel, was, maar zonder

Alzo
by on-
geluk brand
in eenige
kruytva-
ten raak-
te.

1622. der uitsfel voorzigtig met zyn volk af te trekken, dat wel ten eersten geschiedde; maar de Portugeezen, dit mede wel vattgefeld hebbende, quamen'er aanstonds op in vallen, en sloegen velen van dezelve, die door gebrek van kruyt niet in staat waren, om zich te verdedigen, dood, terwyl de anderen met een groote verwarring de vlugt na de Boots, die aan strand lagen, namen, en zich met'er haast we'er na boord begaven,

Men bevond, na een goede monsterring, dat men 130. man verloren, en ontrent ook zoo veel gequetsten had.

Onder de laatste was de Heer *Reyerszoon* mede, die al in 't eerst, zoo als de onzen landen wilden, door zyn buyk geschoten werd, waar van hy echter naderhand genas.

Zooas het volk we'er aan boord gekomen was, vond men goed, om ontrent drie vierde myl van daar te zeylen, en eenig water op een Eiland bezuiden Macauw te halen

Waar door men die onderneming moeit laten waren.

Waar op toen, vermits men zonder kruyt niet vegten kan, behalven dat ook, zonder dat ik de reden bezeffe, demoed der onzen geheel ter nederlag, besloten werd van dezen toelg op Macauw voor deze reis af te zien.

Daar op vertrokken de 2 Engelfte Schepen, met 't Schip de Trouw, na Japan, en men gaf last, dat de Schepen de Beer en de St. Kruys na de Kust van TSJINA zouden loopen, om dat Land van na by te bezigtigen.

De andere Schepen liepen den 29 dito na de Piscadores, of de Vischers-Eilanden, alwaar zy den 10 July ten anker quamen, hebbende pas bevorens noch 't Schip de Beer van de Kust van TSJINA weer by zich gekregen.

Ik zal hier niet verder byvoegen, wat zy daar deden, alzo wy dit te berde brengen zullen, wanneer wy van de stoffe van Tajouan zullen handelen.

Ao. 1623. den 18 April vertrok de Heer *Jacob P'Heremite*, om Manilla in te nemen, en om zich meester van den Handel van TSJINA te maken.

De Heer l'Heremite's toelg Ao. 1623

Gezanten van Hokfieuw Ao. 1624 op Batavia.

De Bailiu Caan Ao. 1632 na TSJINA.

Ao. 1624 zyn'er uit de Stad Hokfieuw eenige Gezanten op Batavia gekomen, die wel groote hopeaan de onzen gaven, van den Handel op TSJINA eens vast te zullen maken; dog daar quam geen vervolg op.

Ao. 1632., den 23 en 24 July, vertrok de Heer Bailliu, *Antoni Caan*, met 6 Schepen van Batavia na deze Kust, en Ao. 1634. liep het Schip het Wapen van Delft den 12 November uit Japan derwaarts; dog alle deze tochten der onzen waren meest vrugteloos, en geen wonder, alzo her van ouds her een stale wet, en de vyfde Ser-Regel van Staat by de

Tsjineesen was, alle vreemdelingen uit hun Land te weeren.

Eenige jaren'er na werd hun Land door den Oost-Tarter van Niocche veroverd, en toen werd de Handel in Canton (dat Ao. 1650., den 24 November, ingenomen werd) voor de vreemde volken opengefeld, waar af haar Edelheden wat voor Ao. 1653. vast bericht door Pater *Martinus Martini* kregen, die 10 jaren in TSJINA geweest, en met een Portugeesch Jacht op Macaster gekomen was.

Hier op vonden haar Edelheden goed eerst den Koopman *Fredrik Schedel* den 20 January uit Tayouan met 't Jacht de Bruynvisch en een kostelyke lading (geelyk men by *Nieuwbhof* in 't eerste Gezantschap na TSJINA zien kan) na Canton te zenden, daar hy na 9 dagen wel aanquam; maar daar hem de Portugeezen van Macauw zoo swart, als 't mogelyk was, affchilderden, en hun best deden, om zyn ganfchen tocht te veydelen. Altoos zy wisten door een Gevolmachtigden, onlangs van 't Hof van Peking gekomen, by den Onder-Koning te bewerken, dat hy den 19 Maart van daar weder vertrekken moest.

Schedel Ao. 1653 na Canton gezonden.

Zy hadden hem brieven aan den Heer *Verburg*, Landvoogd in Tayouan, en aan zyn Edelheid op Batavia, den Heer *Maatsuyker*, medegegeven, en hem geraden, dat hy, om den vryen handel daar te bekomen, eerst zoude moeten bezorgen, dat'er een Gezant na 't Hof met een groot geschenk, om dien handel van den Keizer te verwerven, van Batavia gezonden werd.

Die onverrichte zaken mede fcheyd.

Zoo ras hy dit bericht op Batavia gebracht had, vonden haar Edelheden goed, om met allen ernst aan de Heeren zeventien verlot tot het zenden van een Gezant derwaarts te verzoeken.

Schoon hier mede eenigen tyd verliep, echter zaten haar Edelheden niet stil; maar hielden deze Vaart levendig, en zonden den Koopman *Zacharias Wagenaar* met de geladene Jachten de Schelvisch, en de Bruynvisch na deze kust, hebbende *Schedel* we'er by zich; maar de Portugeezen hadden onze Natie te Canton zoo swart, en zich zelven, door 't af betalen van hun achterstallen aan die Regeering, zoo aangenaam weten te maken, dat menaan *Wagenaar*, vermits hy geen brieven, nog geschenken aan den Keizer had, mede belastte onverrigter zake te vertrekken.

De Heer Wagenaar Ao. 1654, derwaarts al mede vrugteloos.

Ondertusschen quam'er last van de Heeren zeventien om Gezanten na TSJINA te schikken, waar toe de Koopliden *Pieter de Goyer*, en *Jacob de Keizer*, verkoren, en derwaards den 14 Juny 1655. met heerlyke geschenken aan dien Vorst door haar Edelheden afgezonden werden.

Ao. 1655 de Goyer en de Keizer als Gezanten na dezen Keizer van

Zy

1655. Zy vertrokken met de Jachten Kouwkerken, en Bloemendaal, hebbende een gevolg van 14 personen, onder welke de Onder-Koopheden *Leonard de Leonardis*, en *Henrik Baron*; welken laatsten vriend ik daarom aanhale, om dat men hem meest te danken heeft, 't geen men van TSJINA weet, alzoo hy de Opsteller van alles is, waar van zich anderen daar na bediend hebben, zoo my door een Heer, die 't zeer wel wist, gezegt is.

De Heer Landsman toen Hoofd van den Handel in Canton.

Terwyl nu deze Gezanten na 't Hof reisden, bleef *François Landsman*, Opper-Koopman, als Hoofd in Canton, om den Handel daar waar te nemen, hebbende daar *Henrik Gramsbergen* tot zyn noodhulp.

Wat nadeel de Jesuït, *Adam Schal*, een Keulenaar, en nog anderen, onze Gezanten aan 't Hof te dier tyd deden, vertoond de Heer *Nieuwhof* uitvoerig, als mededat pas om de 8 jaren eens door den Keizer aan de Hollanders vergund wierd tot Canton, of aan 't Hof, te verschynen.

De Gezanten zогten dien tyd wel verkort te krygen; dog daar was niet verder in te doen, zynde het voor hun gunst genoeg (zoo men zeide) dat zy jegenwoordig als vrienden erkend, en aangecomomen waren; dog als zy nu eens weêr quamen, dan twyfelden de Tsjineefche of Tartarise Grooten niet, of men zou hen den Handel ook wel toestaan.

Hoe onbeleefd zy verder van de Onder-Koningen, niet alleen in 't afvergen, maar zelf ook in 't afdwingen van eenige geschenken, daar de handel nog niet toegestaan was, en zelf met het inhouden van 1400. *Thayl*, en meer andere geweldenaaryn, gehandeld, en geplaatst wierden, kan men mede by *Nieuwhof* zien.

Allé deze onhebbelykheden waren oorzaak, dat zy, na zoo veel vergeefse onkosten, op zulke slegte hope van daar om de 8 jaar eens te mogen komen, maar hun best deden, om ten eersten, alzoo men hen en hun volk zeer veragtelijk begon te handelen, van daar te vertrekken, gelyk den 1 Maart Ao. 1657. geschiede.

Sy quamen den 31 dito op *Batavia*, en hadden, behalven 't verlies van een Geschenk van $f\ 55552-16-9$
Op de reizé nog vertoerd $f\ 43278-8-5$

Dat te zamen een schade

gaf van $f\ 98831-5-4$

Voornemen Ao. 1660. was 'er we'er een toelag op *Batavia*, om *Macauw* te veroveren; dog dit voornemen verdween ook in rook, alzoo 'er de *Portugeezen* ten eersten de snuf af in den neus krygen.

Ondertusschen verloren wy in 't begin van Ao. 1662. die schoone Landvoogdy *Tayouan*, of *Formosa*, die de Rover *Coxinja* den Heer *Frederik Coyett* dwong aan

IV. DEEL.

hem over te geven.

Om 't zelve te wreken, vonden haar Edelheden goed den Heer *Balibazar Bort*, als Zeevoogd, *Jan van Campen*, als Onder-Zeevoogd, en den Heer *Constantyn Nobel*, als Gezant, Ao. 1662. na TSJINA, met een brief van zyn Edelheid den Heer *Maafstuyker* aan den Fokjeusen Onder-Koning, *Singlamong*, in antwoord van den zynen onlangs aan den Landvoogd van *Tayouan*, en nog een anderen, aan den Velheer, *Taising Lipoui*, in welke hen zyn Edelheid te gelyk verzogt, om daar te mogen handelen, voegende daar ook een geichenk by, om te meer ingang by hen te krygen.

Zyn Vloot bestond in deze 12 Schepen, Naarden, Domburg, Overveen, Ankeveen, Terboede, Ziericzee, Hoogeland, Meliskerke, de Zeehond, de Vink, Loenen, en Breukelen. Met 12 Schepen.

Zoo als zy by de Eilanden van *Macauw* ten anker quamen, verstonen zy, dat *Coxinja* overleden was.

Zy wierden daar (gelyk men in de beschryving, daar van wereldkundig, zien kan) na dat de Heer *Bort* de Stad *Soria*, op de Rivier van *Hoksfieuw*, veroverd had, zeer wel ontfangen, en in de gemelde Stad wierd *van Campen* en *Nobel* van dien Onder-Koning, en dien Veld-Heer, zeer vriendelyk (zoo het ten minsten uiterlyk gelceek) bejegend. Men verzogt onze 39 gevangenen, nog onder *Coxinja's* volk op *Aymuy* en *Quemuy* zynde, wederom, daar tegen aanbiedende een grooten Mandaryn, en eenige andere Tsjineefen van *Batavia* medegebragt, waar toe zy wel beloofden hun best te zullen doen; maar verklaarden geen magt te hebben, om den handel aan de onzen toe te staan, alzoo dat een werk des Keizers was, waar over zy nader beloofden te schryven.

Ondertusschen vond de Heer *Bort* goed, met de Vloot om den Noord te lopen, en een Schip met *van Campen* en *Nobel* alleen op de Rivier van *Hoksfieuw* met de Geschenken te laten, om te zien, wat 'er van de beloften, hem door de Tsjineefen of Tartars gedaan, komen zoude; maar naderhand ziende, dat zy hem maar ophielden, en met woorden paciden, ontbood hy de Heeren *van Campen* en *Nobel* ook by zich, daar hy om de Noord voor *Tinghay* lag, die ook met het Schip *Domburg* by hem quamen, en, na eenige veroveringen aldaar gedaan te hebben, weêr zamen na *Batavia* vertrokken, daar hy den 28 Maart Ao. 1663. met zyne Vloot aanlandde, hebbende het Schip *Ankeveen* voor de *Guyll*, of de *Kreck* van *Hoksfieuw* verloren.

Hoe slegt ook deze togt uitgevallen was, lieten haar Edelheden het eger hier by geenzins beruften, maar befloten den

B

20

1663.

De Togt van de Heeren Bort, van Campen en Nobel Ao. 1662. waarts.

1663. 20 Juny des zelven jaars den Heer *Bort* met 16 Schepen we'er na TSSJINA te zenden, welke de Nooteboom, Tertholen, Vlaardingen, Mars, Naarden, Vlissingen, 't Wapen van Zeeland, de Kogge, de Zeehond, Ziericzee, Overveen, Jonker, Meliskerke, Buykfloot, Nieuwendam, en Vink genaamd, en met 1382 Bootsgezellen, 1234 Soldaten, en nog 47 onbefoldigden, alle wakker volk, bezet waren.

De Heer Bort Ao. 1663. we'er met 16 Schepen derwaards vertrokken.
De Heer *Bort* wierd door zyn Edelheid *Maatsuyker* eerst, en daar na door den Directeur Generaal, den Heer *Kavel Hart-sink* vergezelschap van de Heeren *Adriaan van der Meyden*, en *Jacob Hufstaart*, voorgefeld, zullende als zynen Onder-Zeevoogd den Heer *Huybert de Lareffe*, en als Schout-by-Nacht, en Opperhoofd van Japan, de Heer *Willelm Volgers*, benevens den Koopman *Ernst Hogenboek*, en de dappere Hophlieden, *Christiaan Poleman* (een Heer, die by na over al geweest is, daar wat te doen viel, en zig daar wonderlyk kloekmoedig gedragen heeft) en *Adriaan Schimmelpemning* mede derwaards voeren.

Men kreeg een nadere bevestiging van *Coxinja's* dood, en dat hy door zyn Zoon vervangen was.

Hy liep daar op in Augustus met 10 Schepen op de Rheeve van Hokfieuw, daar hy den 29 dito ten anker quam, zond de andere na Tinghay, en de Behouden Fortuyn; en men beloot met de Tarters, dat wy, en hun Veldheer, *Tongampek*, te zamen de *Coxinse* Rovers aantasten zouden.

Zy stonden ook toe, dat de Heer *Nobel* ondertusschen zig na Hokfieuw zou mogen begeven, om zyne medegebragte koopmanschappen daar te verkoopen.

Ondertusschen was de Hopman *Poleman* met eenig volk op 't Eiland *Quemuy* te Land getreden, en vervolgde den vyand niet alleen tot by de groote Stad van dien naam; maar bestormde dezelve ook, waar op de Soon van *Coxinja* aan de onzen weten liet, dat de Weduwe van den Landdroft *Jacob Valentyn*, en nog veel andere vrouwen, mannen, en kinderen der Hollanders, wel ontrent 100 perzoonen sterk, op *Sakam* waren, bood ons den Handel in *Tayouan* weder aan, en verblyf op *Tamsuy*, en *Kelang*, bevozens by ons bewoond, radende ons, dat wy ons dog geenzins op de Tarters vertrouwen zouden, en betuygende by den Hemel, Son, en Maan, dat hy de waarheid sprak.

De onzen, met hun zaaken voortgaande, verdreven den vyand van *Quemuy* en *Aymuy*, na *Goutfoc*, en namen ook deze Eilanden in, terwyl de Tarters daar op een schrikkelyke wyse alles in de pan hakten, willende ook die laatste Stad afbreken, en verbranden.

Na dat nu alles hier dus verre verwoest was, verzogten de Tarters, dat de onzen na *Soansjefoc* met hun Schepen wilden komen, om nader met den Onder-Koning, *Singlamong*, en den Veldheer, *Lipou*, te spreken, willende ook geerne hebben, dat de onzen na *Tangfoa* en *Larnoa* (alwaar *Coxinja's* Soon zich niet al het zyne, in 260 Jonken overgevoert, onthield) zouden gaan; dog zy sloegen dit belecfd af, alzoo hun last was, om na *Tayouan*, of *Formosa* te zeylen, en verzogten, dat de Heeren *Nobel* en *Pedel*, die eenigen tyd in Hokfieuw gelegen hadden, eens na *Batavia* mogten gaan, en door den Heer *Hogenboek* (die lang in Japan gelegen had) vervangen werden, 't geen hen door *Singlamong* toegestaan wierd; dog zy wilde niet toelaten, dat 'de onzen bezit van de veroverde Eylanden nemen zouden, hoewel hy ons eindelyk roestond, eenige bezetting in *Goutfoc* te leggen, dat de onzen afloegen, zeggende, dat zy voorgenomen hadden na *Tayouan* te gaan, en dat te bezetten, waar op de Onder-Koning tegen Kapiteyn *Poleman* zey, dat die van *Tayouan* reeds de *Vrede* verzogt, en beloofd hadden, hun hair te zullen korten.

Daar op verzeylde de Vloot den 1 January Ao. 1664. na *Pehoc*, of de *Vischfers-Eilanden*, en quam ontrent de *Zuyd-Ooft-Baey* van 't gemelde Eiland ten anker.

Zoo ras de Hopman *Poleman* daar aan de wal gekomen was, vond hy eenigen wederstand, kreeg een dooden, en 5 a 6 gequetsten, onder welke laatste ook de Hopman *de Binter* was; dog eindelyk quamen de Boeren van *Pehoc* zich zelve aan de onzen, mits belofte van goede behandeling, onderwerpen.

Na *Pehoc's* verovering liep de Vloot den 13 dito voor *Zelandia*, de Hoofdfesting van *Tayouan*, ten anker

Men deed den onzen aanbieden om de gevangene Hollanders en zelfs ook *Tayouan* (zoo ons zeker Veld-Heer, en eenige *Tsjincefen* beloofden) weder te zullen bestellen; dog men vorderde van ons voor af 5000 *Thayl* zilver, en daar na nog eens zoo veel. De onzen ciftchten eerst de gevangenen, waar toe zy niet wilden komen, en waar op dat gansch vat in duigen geraakte.

Ook boden zy *Kelang*, *Tamsuy*, *Pehoc*, of *Larnoa*, aan, belovende dit aan de onze te zullen inruimen; waar op men goetvond, hen eenige Gevolmagtigden, te weten, den Luitenant *Hendrik Noordden*, den Onder-Koopman *Joannes Renaldus*, en den Boekhouder *Joannes Melman*, (die voor 'Tolk dienen zou) toe te zenden, om met hen te handelen.

Deze deden uit onzen naam wel groot

1663.

De Heer Nobel Ao. 1663. Hoofd van den Handel in Hokfieuw.

De Vloot voor Tayouan Ao. 1664

Haar weder-varen aldaar.

1664. te eiffchen, niet alleen van Tayouan, en al het andere daar by ons verloren; maar ook om alle de onkosten van de Vlooten, daarom nu twee jaren aan een gezonden, en wel 60 tonnen gouds beloopende, weder te hebben; maar de Tsjineezzen lachten hier mede, en bleven by hun voorige aanbiedinge van de voornoemde Eilanden, die de onzen niet begeerden, alzooy zy die krygen konden, als zy die maar wilden hebben.

En dus liep deze ganfche handeling te niet, zonder dat de onzen daar iet verder konden uitwerken. Ook had *Renaldus* al eenige Gefchenken gedaan, om eenige van onze gevangenen los te krygen; dog men kon hen daar toe ook niet bewegen, waar op dan de Gyzelaars over en weder te rug gezonden wierden.

Aangezien dan voor de onzen niet meer te doen viel, dede de Heer *Poleman* onze troepen, die reeds gland waren, weêr na boord brengen, en de Heer *Bort* vertrok in February met 10 Schepen van daar na Batavia, daar hy den 20 dito aankam, zonder dat ik zien kan, dat hy veel van gewicht met deze Vloot uytgevoerd had, en 't was beter geweest, dat hy, gelyk de Tarters hem raadden, de Coxinders uit Tayouan geheel verdreven, en

hun medehulp (gelyk zy hem aanboden) 1664. daar toe gebruykt hadde.

De Schout-by-Nacht *Verwey* bleef met 4 Schepen tot den 3 Maart nog ontrent de kuff van Tsjina; maar vertrok toen mede na Batavia.

De Heer *Conftantyn Nobel* ondertuffchen tot den 1 Maart Ao. 1664. in Hokfieuw als Hoofd van den Handel gebleven, en door den Heer *Ernst Hoogenhoek* daar vervangen zynde, wierd den onzen nu door den Keizer *Conghi* of *Cambi* toegestaan, dat zy daar om de twee jaren eens zouden mogen komen handelen.

Den onzen werd toegestaan om de twee jaaren daar te komen handelen.

Ondertuffchen befpeurde de Heer *Hoogenhoek*, dat de Tartaren van een vaften Handel in hun Land, of van het wedergeven van Tayouan in 't geheel niet repten, hy fprak daar inader met den Onder-Koning over, die weêr, om een nieuwen Gezant aan den Keizer te zenden, aanhield, meinde, dat dan alles beter gaan zou, fttaande voor eerft aan ons toe, om alle twee jaren in Hokfieuw te moogen komen.

Het verdere tuffchen hem en den Onder-Koning voorgevallen, kan men omftandig, in 't geene daar over reeds in 't licht gegeven is, zien, waar na wy den befcheyden Lezer wyzen.

T W E E D E H O O F D S T U K .

DE Heer van Hoorn Ao. 1666. als Gezant aan den Keizer gezonden. *Het Eiland Kelang* Ao. 1668. verlaten. Tsjineefche Gezanten Ao. 1679. op Batavia. De Heer *Levifon* Ao. 1684. derwaards. Waren hier getrokken. En die hier vallen. De Heeren *Paats*, en de Keizer, als Gezanten Ao. 1685. derwaards Grootte Handel der Tsjineefche Jonken op Batavia, die Ao. 1717. de laaftemaal daar verfeheenen, om dat zy te ftreng door haar Edelheden gehandeld wierden. Vaart der Batavifche Vrylieden op die Kuff. Vaart der Portugeezen op Batavia na Ao. 1717. Bericht over verfeheide zoorten van Thee, nu bekend, en 't verdere daar toe behoovende. Waar zy al valt, en maar alleen groeit. Brief van den Heer *Baron* aan den Heer *Bufchhof* over Tsjina. Van hoe verre de Tsjineefche Schriften bericht geven. *Jao*, hun eerste Koning Ao. Mundi 800. *Cui-Piohan* bouwde de groote Muur 246. jaar voor Chriffti Geboorte. Die nader befchreven werd Onder wat Keizer de Heere *Jefus* is gebooren. Hun twee eerste Wetgevers. Het invoeren van een nieuwe Secte in Tsjina, Tonkin, Cambodia, en Siam, 16 jaar na Chrifftus Geboorte. Hunne zeldzame gedagten over de onfterflykheid der Ziel. Hun Geloove over de Opftandinge. Hunne gebeden en befweeringen ten befte der dooden. Zyn Pythagoriften. De verovering van Tsjina door de Tarters van *Nioeche*. *Marcus Paulus* de Venetiaan hier gekomen Ao. 1275. Bericht van waar Hy de namen *Cathay* en *Cambaloc* ontleend heeft. Sware koude hier op 30 graden Noorder breette. Reden van dien. *Peking*, by de Mooren en *Mogolders* *Cambaloc*. Betekenis van dien naam. 't Woord *Cathay*, van de Ooft-Tarters ontleend. Verdere gevallen der West-Tartaren hier onder de Regeering van *Hiu*. Droevig einde van den Keizer *Tyryn* ontrent Ao. 1280. *Xico* veroverd de Ryken van *Lauw*, *Siam*, *Cambodia*, *Tsjampa*, *Tonkin*, &c. *Humvu* verdryft de West-Tartaren Ao. 1568. De Tonkinders vallen van den Tsjineefchen Keizer nu af. Tonkin nader befchreven. Deffelfs naam by andere Volken. In hoe veel Landfchappen dit verdeeld werd. Slechte voortgang der *Jefuiten* hier. *Alexander* de *Rhodes* eerste Prediker hier, Ao. 1626. De *Jefuiten* Ao. 1663. gelafft nit Tonkin te verrekken.

1666.
De Heer
van
Hoorn
Ao. 1666
als Ge-
zant aan
den Kei-
zer ge-
zonden.

Ao. 1666. wierd de Heer *Pieter van Hoorn*, Buiten-Gemeen-Raad van Indiën, en Algemein Ontfanger, als Gezant, nevens den Heer *Nobel*, als eerste Raad des Gezantschaps, en een zeer statelyk gevolg, weder aan den Tartarischen Keizer afgevaardigt, met de Schepen *Vlaardingen*, *Alfen*, *Constance*, de vergulde *Tyger*, en *Bleyswyk*, zodanig, dat de *Kooplieden Nobel* en *Harthouwer* als Hoofden van den Handel alles in Hokfieuw zouden waar- waarnemen.

Hoe bits de Gezant van den Tsjinees- sen of Tartarischen Veldheer bejegend wierd, kan men omstandig in de beschryving van het derde Gezantschap aan dien Keizer zien.

Hy ging wel na boven, om aan dien Vorst den Handel jaarlyks op zyn Ryk te verzoeken; dog daar quam niet meer, dan bevorens, af; weshalven hy Ao. 1667. den 17 December weer na Batavia ver- trok, daar hy den 7 January A. 1668. met drie volladene Schepen we'er ter Rhee- de quam, met last, van den Keizer om de 8 jaar eens te mogen zien, en van om de 2 jaar eens, niet in Hokfieuw, maar in Canton, te mogen komen handelen.

En alzoo de Handel in Tsjina geen voortgang genomen had, had men ook goedgevonden, al onzen omslag van het Eiland *Quelang*, of *Kelang* te lichten, de sterkte daar te slechten, en 't Eiland in November Ao. 1668. te verlaten.

Het Eil-
land
Quelang
Ao. 1668
verlaten.

Tsjinee-
sche Ge-
zanten
Ao. 1679
op Bata-
via.

Ontrent dezen tyd, of Ao. 1668., had- den de Tartars ook Nederlandse Gezanten verzogt, maar wete niet, dat 'er toen der- waarts vertrokken; maar wel dat 'er Ao. 1676. na de dood des Keizers, en by op- treding van zyn Zoon, we'er vrye Han- del aan ons toegestaan, en daar op ook 1679. in December twee Tsjineesche Ge- zanten uit Hokfieuw op Batavia zyn ge- weest, zonder dat egter haar Edelheden met hen over het stuk van den Handel, om voor altyd jaar om jaar op hun Land te varen, 't eens geworden zyn.

De Heer
Levison
Ao. 1684
der-
waarts.

Ao. 1684. den 23 Juny zonden haar Edelheden den Heer *Levison*, als Opper- hoofd van den Handel, en als Hoofd over 4 Schepen, na Tsjina.

Hy had bevorens 4 jaren met de Tsjineezen omgegaan, en kende hunnen han- del, en ommeegang grondig; weshalven men een beter verwagting daar van had, dan van *Bernard Broeder*, die geen Han- del had kunnen bekomen.

Waren.
hier ge-
trokken.

De Waren, die hier getrokken wer- den, zyn deze:

Sandelhout, waar of 't Picol 13 a 14 Thayl kost.

Quikzilver, 't Picol op 110 Thayl.

Barn-steen.

Allerley Coraal, en voor al Bloed-Coraal.

Speceryen; waar van een Picol Nage- 1684.
len 83 Thayl koste.

Peper, waar van een Picol tusschen de
7 en 8 Thayl kost.

Schuyt-lood.

Borax.

Camfer.

Plat-lood, waar af 't Picol op 3 Thayl
6 a 7 Maas komt.

Snaphanen.

Pistolen.

Degens, en allerley zeldzaam Geweer.
Allerley gefnedene en gefchilderde Gla-
zen.

Spiegels.

Lakenen, van allerley soorten, waar
af 't roode drie, dog 't swarte, &c. twee
Thayl, 8 Maas gold.

Perpetuanen.

De Waren, die hier vallen, zyn de-
ze:

En die
hier val-
len.

Allerley ruwe Zyde, zoo eerste Cabes-
se, tegen 190 Thayl een Picol, als de
eerste en tweede Bariga 't Picol a 185 en
180 Thayl.

Deze Zyde komt uit Tsjina niet alleen;
maar ook uit Cambodia, Bengale, en
Persien; de laatste is de sterkste en de
dierste; dog de Tsjineesche de fynste, en
de Bengaalsche tusschen beyde; dog die
werd meest met de Tjineesche verwerkt.

Allerley Damastten.

Zyde Rollen.

Pelangs.

Pansjes, groote en kleene; de eerste
een Thayl 7 Maas 't stuk, en de kleene
een Thayl, 3 Maas, 5 Condryn.

Hokjens.

Gilams, a ieder een Thayl, 7 a 8
Maas.

Speauter, tegen 5 Thayl, 2 a 3 Maas
't Picol.

Aluyn.

Radix Tsjina.

Thee, van allerley soort.

Porcelyn.

Som, of Ginseng.

Galiga.

Yzere Pannen, om in te braden.

Sampsoe, of Tsjinees Bier.

Geconfyte Limocenen, en allerley ande-
re Confituuren.

Latsea of Tsjineesche Castanien.

Tjinees Papier.

Allerley Huisraad van zeker Metaal,
zynde 't naast aan 't zilver.

Sonnenschermen, groote en kleene.

Sandelhouthe Beeldjens.

Spek-steene ditoos, Bekers, &c. van
die Steen.

Tsjineesche Waeyers, groote en kleene.

Een Mineraal of Berg-stoffe, *Calin* ge-
naamt, die hier, en in Pegu mede, valt,
zynde een soort tusschen het Tin en Lood,
dog dat zoo heerlyk van glans is, dat men
het

1685. het voor zilver zou aanzien, gelyk het in prys ook ontrent maar een vierde verſchild; en hoe 't langer gebruikt, hoe 't ſchoonder en glanſiger werd, en meer na zilver gelykt.

De Heeren Paats en de Keizer als Gezanten Ao. 1685 derwaarts.

Men vond Ao. 1685. ook op Batavia goed, twee Gezanten derwaarts te zenden, alzo men verſtond, dat de Tsjineezen nu vryheid gegeven hadden aan Vreemdelingen, om derwaarts te zeilen, en hun Land te bezoeken, waar toe als de laafte, die ik wete, dat derwaarts gingen, de Heeren *Vincent Paats*, van Rotterdam, en *Dr. Louis de Keizer*, verkoren, gelyk die ook in dat zelve jaar met 't Schip Kroonenburg, en 't Huys te Merwe, met groote Gefchenken aan dien Keizer vertrokken zyn; dog haar Edelheden hebben ook toen het groot oogwit, van jaarlyks op die Kuſt te mogen handelen, niet konnen bereyken. Men heeft my bericht, dat 'er zedert nog een Scheepje, *Drakeſteyn* genaamt, geweest is; maar zonder dat 'er toen ook eenige verandering in dit ſtuk gevallen is.

Groote Handel der Tsjineeffe Jonken op Batavia.

Ondertuffchen zyn naderhand van jaar tot jaar zoo veele Tsjineeffe Jonken met allerley Waren op Batavia gekomen, dat men verder onnoodig achte den Handel op dat Land weder met zulke zwarte onkosten, zoo van Gefchenken, als van zulk een Gezantſchap, te verzoeken, alzo men door die Jonken van alles, wat men wenfchen kon, rykelyk voorzien werd, behalven dat ook deze Jonken, zeer veel Waren jaarlyks van Batavia na hun Land, en, voor al, zeer veel Peper derwaarts voerden, waar onder (gelyk men Ao. 1713. ontdekte) ook wel andere verbodene Speceryen gloopden, en waar over verſcheidene Tsjineezen openbare ſchandalen ondergaan en geleden hebben.

Die Ao. 1717. de laafte maal daar verſchenen.

Het ware voor Batavia te wenfchen geweest, dat men dit komen der Jonken uit TSJINA aangehouden had; dog wy hebben onder de ſtoffe van Batavia aangewezzen, hoe zy ten tyde van den Heer *Oper-Landvoogd van Swol* opgehouden hebben daar te komen, om dat haar Edelheden hen gedwongen hadden hunne Thee, veel beter koop, dan hen doenlyk was, en zelf tot hunne groote ſchade (zoo my bericht is) aan de E. Maatſchappy over te laten, of anders, zonder hun Lading te breken, te vertrekken.

Om dat zy te ſtreng gehandeld wierden.

De nood dwong hen van twee quaden het beſte te kiezen, en dus een Pico Thee voor die getelde prys, ſchoon 't haar zelfs veel meer koſte, aan de E. Maatſchappy over te laten; dog zy ſwoeren, dat zy noit weder zouden komen, behalven dat hen dit ook uitdrukkelyk door hunnen Keizer verboden werd, en na dien tyd zyn 'er ook geen Jonken weder verſchenen; dog na de dood van dien

Keizer zyn 'er Ao. 1723., op toelating van den nieuwen Keizer we 'er eenige Jonken op Batavia gekomen, dat zedert jaarlyks geſchied is. Buiten dat die Jonken nu bevorens op Batavia quamen, zyn 'er ook wel tochten door deze en geene Vrylieden van Batavia, te werten, door *Leenderd Veermans*, en meer anderen ondernomen, die allerley koſtelyke Tsjineeffe Waren op Batavia bragten, hoedanige ik gelove dat 'er nu nog wel geſchieden.

Vaart der Bataviſche Vrylyuden op die Kuſt.

Na dat nu de Tsjineeffe Jonken op Batavia niet meer quamen, en dus de geheele Tsjineeffe Handel als in de aſche lag, zyn 'er eenige Portugeeſſe Schepen van Macauw met allerley Tsjineeffe Waren op Batavia verſcheenen, gelyk dat tot nog toe zynen gang gaat; maar daar is een groot onderſcheid ontrent het inkoop van die Waren van hen, of ontrent den inkoop der zelve van de Tsjineezen, alzo die laafte dezelve veel beter koop overlieten.

Vaart der Portugeezen op Batavia na Ao. 1717

Echter leefde men in die hoope, dat de wakkere, zeer Beſcheiden, en verſtandige Heer *Swaardekroon* metter tyd nog wel gelegentheid maken, en uitvinden zou, om dien voordeeligen Handel als bevorens te herſtellen, gelyk dat ook Ao. 1723. gevolgd is.

Bericht over verſcheidene zoorten van Thee nu bekend, en 't verdere daar toe behorende.

Een van de beroemſte gewaſſchen van Tsjina is de Thee, diens heilzame drank in Europa nog niet lang is bekend geweest.

Daar men in de eerſte tyden, Ao. 1670. en 1680. maar van Boey Thee, en Groene Thee wiſt, zoo heeft men in die later tyden van verſcheidene andere zoorten beginnen te melden: want nu weet men te ſpreken van Thee Congo, zynde, zoo zommige zeggen, 't eerſte uitbotzel der takjens, en wel het duurzaamſte van alle Thee, komende van blad, en weerde, 't naaft aan de Thee Pegò, zoo men voorgeeft.

De Thee Pegò is, zoo men al mede voorgeeft, 't eerſt uitbottend blad (dat wat meer, dan 't eerſte uitbotzel is) hebbende witte punten; dog niet boven een jaar konnende duuren, en zy werd (zoo men al mede zegt) op Nieuwejaar gemeenlyk, en buiten dien nog op twee andere byzondere tyden in 't jaar, ieder 2 maanden na malkanderen, geplukt.

De Thee Tongge zou het derde a vierde blad zyn; dog ook geen jaar konnen duuren, waarom zy ook niet verre kan vervoerd werden.

By alle welke zoorten men de Roſmarin-Thee wel voegen mag, zynde zeldzaam, en zeer dier, alzo 'er voor een pond Ao. 1714. wel 50 gulden betaald is.

De Liefhebbers en rechte Kenſters van de Thee hebben ook hier te Lande (want in Indiën kennen de Tjineezen geen ande-

1685. re soorten, dan de Boey-Thee, Bing- (of Keizers-) Thee, de bloem of bloessem der Thee, en de Groene Thee, die zy ook wel de witte Thee noemen) nog verscheide andere soorten, wetende van een zeepe, een bloemetje, een boontje, een roosje, en wat dies meer is, te spreken.

Daar zyn ook enkele witte Thee-Boey bladen, Djentsifim genaamt. Men ziet ze zeer zelden op Batavia komen, en ieder Cati van dien werd Ao. 1712. (wanneer ik 'er die zag) 5 Ryxdaalders, betaalt, daar men anders voor de alderbeste maar een en een halve Ryxdaalder betaalde.

De witte of groene Thee geeft men voor, dat aan groote boomen valt; dog de Boey-Thee (zoo als de Tsjineezen die noemen) aan kleene boomkens, onze Arbrenyns niet ongelijk. Zy komt alleen in TSJINA (en daar wel best in Nanking) Japan, en Siam voort, zonder dat ik weet, dat zy elders groeit, maar wy zullen nu den Lezer een netter bericht van de Thee geven.

Over dit gewas hebben dezen en genen, maar juist niet zoo onderscheiden, als 't wel behoord, geschreven.

Om dit stuk zoo kort en klaar, als het mogelyk, is voor te stellen, moet men weten, dat 'er verscheide Hoofd-soorten van Thee zyn, die we'er elk hare minder soorten, daar onder behoorende, hebben.

De bladen der Thee (die, voor zoo verre de langwerpige aangaat, zeer veel na Wilge-bladen gelyken, hoewel de Thee-bladen zich breeder vertoonen) zyn langwerpig, en rondom aan de kanten eenigzins met tandekens bezet. Zommige soorten der zelve vallen smal, andere we'er wat breeder; dog zy zyn alle rond, of langwerpig.

Zommige van deze bladen zyn meer, andere weer minder verdroogende, t'zamen trekkende, en wat bitteragtig.

De Thee-boom zelfs is maar een heester, zoo ik die zelf gezien hebbe in den Thuy van zyn Edelheid *Camphuys*, L. M. daar zy ontrent als een Aalbesenboomken van groote was. Ook vallen zy in Tsjina doorgaans maar 4 a 5 voeten hoog.

Zy groeit overvloedig en tiert zeer wel in de koude Gewesten, zoo van Japan, als wel voornamelyk van Tsjina, en daar wel byzonderlyk in de Landvoogdy van Nanking, en, zoo men *Pater Martinus Martini* gelooven mag, nog wel best ontrent desselfs Hoofdstad Koetsjeoe, die op 30 graden Noorder breette legt, hoewel andere zeggen, dat de beste Thee ontrent meer andere Steden valt. In Japan heeft men de beste ontrent Miako.

Het is een vry teeder boomken, dat over al, en in allerley aarde niet groeyen wil: want zoo de grond, waar in men de zaadjens werpt, brak, of modderagtig, of wel al te zandig, en niet gematigd is, zal 'er niets van voortkomen. Ook moet men dezelve 's winters wel dekken, zoo men de hoopel mede niet verliezen wil; waar uit dan blykt, dat dit gewas een gematigde lucht en grond, en wel zulke aarde vereischt, die niet te warm, nog te koel, nog ook te scherp, te schraal, nog al te klevig is, alzo 'er dan niets van opkomen zoude: ook moet men dezelve voor te veel regen, en tegen te grooten koude en hitte, en ze ook tegen deze en geene vliegijens, en andere infecta, bewaren.

Men plant 'er gemeenlyk veel by een, om dat zy zoo best groeyen, en dan fynder van hout en teerder van blad werden. Ook willen de boomkens wel ieder alleen op heuvelkens 2 a 3 voet van een staan, dog de Japanders zetten 'er veel by een.

Na dat het zaad in de aarde geworpen is, heeft men op het derde jaar zulk een heester. De voortteeling van dien is nog geen eeuw by ons bekend geweest, alzo de Tsjineezen die met reden voor ons op Batavia verborgen hielden; te meer, alzo ik vast stelle, dat die heester in ons Land wel mede groeyen zou, als men ze onder de schaduw van boomen plantte; ook is de queking der Thee zelfs in Tsjina niet zeer oud, gelyk zy ook in hun oude Kruydboeken onbekend is.

Zommige oordelen, dat de eerste blaadjens de beste Thee geven; dog de ervarentheid leerd, dat, zoo de Japanders, als de Tsjineezen, de twee a drie eerste jaren daar mede wagen, en dan eerst van April tot Mey de bladen van de boomkens beginnen te plukken.

Na die eerste pluk schieten 'er we'er nieuwe bladekens uit, die van de Lentebladen zeer wel te onderscheiden, alzo de Herfst-bladen veel kleener, en geelagtig groen zyn, welke, wat kloek geworden zynde, zy alle uur van den dag, en voor al op 't heetste van den middag plukken, en dan of verder bereiden, of wel aan anderen verkopen.

Daar na werpen zy die bladen in een yzeren zeer zuiveren gladden en blinkenden Schotel, die zy in Tsjina daar toe gieten. Deze werd zeer heet over 't vuur gemaakt; dog wat schuyns gezet, om dat zy die bladen met de handen gedurig moeten wryven en met een byzondere hand-greep, daar toe vereischt, zoo lang roeren en wenden, tot dat zy slap werden; waar na zy die op zuivere matjens of iets anders leggen, daar zy die dan gedurig wacyen, om dezelve te verkoelen.

Koel zynde, werden zy van die matjens

Waar zy al valt, en maar alleen groeit.

1685.

1717. jens weer in korfjens geworpen, en daar in zoo lang gerold en gewreven, tot dat zy beginnen te krullen, dan werpen zy die weer in eene zuivere Schotel, die maar matig heet gemaakt werd, in welke zy die bladen weer, gelyk bevorens, met de handen roeren, zoo lang tot dat zy eenigzins hard beginnen te werden, waar na zy die weer op eenige matjens leggen, verkoelende die, gelyk bevorens, met een waeyer.

Na dat zy nu weer koud geworden zyn, werden die weer in een heet gemaakten Schotel geworpen, daar weer geroerd, daar na weer verkoeld, en dan al weer in een vierde Schotel, dog met dat onderscheid daar in geworpen, dat de derde en vierde by trappen minder heet, dan de eerste, gemaakt werden, al het welke met veel voorzigtigheid, opmerking, en met een byzondere behandeling daar toe vereyft, en een yder niet eigen, geschieden moet.

Dus nu bereid zynde, storten zy die in verglaasde potten, die zy dicht toefluiten, en dus 16 dagen laten staan, waar na zy die weer openen, leezen 'er dan de kleenfte, teederfte, en kragtigste Thee-bladen, die zy zeer wel kennen, uit, en werpen die dan in een vyfde Schotel als de voorige, na welke behandeling die Thee, dicht gefloten zynde, jaren lang duuren, en alomme verzonden kan werden.

Daar is een groot onderscheid tusschen de Thee-bladen, die de Boeren voor 't gemeen, of die de Hovelingen voor zich, plukken; want daar de eerste de bladen zonder onderscheid verzamelen, en die maar op de grond werpen om wind-droog te werden, zyn die gene, die de bladen voor de Hovelingen vergaderen, gewoon alleen de kragtigste, zuiverste, en volmaakste blaadjens, en van de fynste en teederste takjens de grootste volwassene en de frifste bladen af te plukken, en de zelve dan in de schaduwe wind-droog te laten werden, 't welk, om de kragt van dit kruid wel te bewaren, zeer veel van de eerste wyze van behandeling verschild.

Dit boomken nu heeft een witte bloesem, die eenigzins na den geelen trekt. Zy bloeyen in Augustus, waar op dan de zaadbollekens volgen, die zomtyds een, zomtyds meer zaden uitleveren. Men zaaid ze wel op akkers, en zelf ook wel tusschen andere veldvrugten in.

Zommige meinen, dat de deugd der Thee in de meerder of minder groothed der bladen bestaat, en dat verscheide soorten van Thee aan een en den zelve boom groeyen, dat de onderfte bladen de grootste en de grofste, dierhalven ook de minste in deugd en prys zyn; dat ook de bladen aan wat fynder hout daar aan vol-

gen, en dus ook van meer deugd en prys zyn; dog dat dan daar na nog al beter en weerdiger voortkomen, hoewel, na hun gedagten, aan de uyerste en fynste takjens de beste en dierste Thee groeyen zou; dog dit alles is volflagen mis, en die zoo vande Thee redenkavelen, zyn 't spoor byster; alzoo het onderscheid van de Hoofdsoorten der Thee (die men eerst kennen moet, zal men ook kennis van haar minder soorten, die al weer verschillen, krygen) daar niet in bestaat.

Voor af moet men dan weten, dat alle de Hoofdsoorten ook byzondere soorten van Thee-boomen zyn, die zeer gemakke-lyk van de andere zyn te onderscheiden; en gelyk deze boomen nu weer bladen, die zeer veel van den anderen verschillen, uitleveren, alzoo maken die ook de byzondere Onder-soorten van deze byzondere Hoofdsoort; dog die byzondere bladen maken geenzins, gelyk zommige qualyk meinen, 't onderscheid der Hoofdsoorten uit.

Dus werd de Bing-Thee (anders de Keizers-Thee genaamt) om 't onderscheid der bladen, in verscheide minder en beter soorten van Keizers-Thee onderscheiden; maar daar uit moet het verschil tusschen de Keizers, en tusschen de Groene Thee, niet afgeleid werden, om dat ieder soort van deze byzondere Hoofdsoort op zich zelve is, 't geen men daar aan lkaar zien kan, om dat ieder Hoofdsoort aan byzondere soorten van Thee-boomen (die hen ook als Hoofdsoorten onderscheiden) groeyt.

De Tsjincezen en Japanders zyn zeer naeuwkeurig, om de beste Thee-bladen uit een en dezelve Hoofdsoort uit te lezen, verdeelende van een en dezelve soort van boomkens, verscheide soorten van Thee, onder die zelve Hoofdsoort zoo verschillig behoorende, dat 't eene pond bladen, van dien boom geplukt, zoo veel als honderd ponden andere, van dien zelve boom verzamelt, waerd gefchat werd. Ook zyn zommige bladen aan dien zelve boom zoo grof en hard, dat zy zelf onbequaam zyn om van de Verwers, tot het bruin en swart maken van deze en geene dingen, gebruikt te werden.

Men moet ook niet zeggen, dat deze of gene soort van Thee langwerpige bladen en andere weer ronde, als of dit aan zoo een soort maar eigen was, heeft: want onder de witte Keizers-Thee heeft men Keizers-Thee met lange en ook weer Keizers-Thee met breede en geelagige bladen.

Onder de Songlo, of Groene Thee werd ook Thee met langwerpige, en Thee met ronde bladen gevonden, dog de drooge bladen van de Keizers-Thee zyn grooter als de drooge bladen van de
Groec

1717. Groene Thee met het lang blad, waar uit dan blykt, dat die gene buiten den haak oordelen, die meinen, dat de grootste bladen de slegtste Thee uitleveren. Ook zyn de bladen der Keizers-Thee niet alleen grooter, maar ook dikker als die der Groene Thee, hebbende ook een harder middelrib, en ook grover andere ribben, dan men in die der Groene Thee ontdekt.

Egter is'er ook wel uitnemende Keizers-Thee met kleine fyne bladerkens.

Dus zal iemand, die'er maar wel oplet, bevinden, dat de Thee-bladen van ieder Hoofdfoort in haar onderscheide gedaante te veel van den anderen verschillen, en te wezentlyk onderscheiden zyn, om aan een en den zelven boom (gelyk men tot nog toe geloofd heeft) te groeyen.

Gelyk zich nu dat onderscheid ontrent de Keizers-, en de Groene Thee zichtbaar opdoet, alzoo verneemt men het zelve ook even eens ontrent de bruyne Thee-boey, zynde de gemeene Thee-boey (by de Tsjincezen Thee-Boey genaamt) doorgaans de bruinste van blad, daar de Thee-boey Congo gemeenelyk lichter van blad is, en wat na den geelen trekt.

De Thee-boey Pekoe is grys van kouleur en heeft witte punten; maar de Thee-boey, die men de Rosmaryn-Thee noemt, is ach-graew van verwe, en by na zoo smal en lang van blad, als de Rosmaryn-bladen.

Waar uit dan klaar blykt,

1. Dat alle foorten van Thee niet aan een en den zelven boom groeyen.

2. Dat de Keizers-Thee (of Thee-Bing) en de Songlo (of de gemeene Groene) mitsgaders de Thee-boey drie verscheide Hoofdfoorten zyn, die ook ieder aan een byzonderen boom groeyen.

3. Dat de Thee-boey een gewasch byzonder is, dat geenzins van de Keizers-Thee, nog ook van de Groene, maar door konst zoo gemaakt werd.

4. Dat ieder van die Hoofdfoorten weer zyne byzondere mindere foorten heeft, die tot geen andere, dan deze, behooren, alzoo zy aan haar onderscheiden blad, en aan haaren boom, waaraan zy maar alleen groeyen, zeer wel van alle andere te onderscheiden zyn.

Dus heeft de Hoofdfoort der Keizers-Thee, eerst de eigentlyke Keizers-Thee met groote bladen, ten Hoofdfoort, die weer in verscheide toevallige Onderfoorten van Keizers-Thee met een groot getal gevonden werd. En zoo is ook de Keizers-Thee-Gaey (die platagtig en geelverwig van blad is) mede een Hoofdfoort van Keizers-Thee op zich zelve, onder dewelke verscheide foorten van Keizers-Thee-Gaey behooren; en meer Hoofd-

foorten zyn hier van niet bekend.

1717.

Dus is de Thee Songlo of de Groene Thee met een langwerpig blad mede een Hoofdfoort onder de Groene Thee, om dat'er van dezelve veel minder foorten gevonden werden. En 't zelve moet men ook van de Thee Songlo met een rond blad oordelen, gelyk het ook even zoo met de vier Hoofdfoorten van Thee-boey (Congo, Pekoe of Pegô, de Rosmaryn Thee, en de gemeene bruinste) gelegen is.

Dit nu zyn geen wezentlyke, maar enkel toevallige onderscheidene foorten, om dat het zeker is, dat van elke Hoofdfoort, 't zy Keizers, of Groene Thee, 't zy rond of lang van blad, 't zy elke Hoofdfoort van Thee-boey, weer verscheide foorten of verdeelingen van bladen konnen gemaakt werden, met verscheide foorten van de beste of slegtste bladen van een te scheiden, die dan juist geen Hoofdfoorten uitmaken.

De Songlo-Thee werd verdeeld in drie Hoofdfoorten of Byfmaken. 1. De Bloem-Thee. 2. De Zeep-Thee. 3. De Boon-Thee, welke laatste egter maar toevallig en geenzins de natuurlyke smaak dezer Thee is, alzoo Thee, die eerst bloemig van smaak is, daar na, als zy ouder werd, begint boonagtig te smaken, en dan zal 't trekfel ook rofser van kouleur, dan andere, werden.

De Thee-Songlo met 't langwerpig blad, versch en frisch zynde, zal meest altyd bloemig zyn, waarom zy ook doorgaans meer, dan de Thee-Songlo met het groen blad, geagt werd, om dat die laatste, schoon ook versch en frisch, meest altyd zeepig is, die doorgaans minder, dan de Bloem-Thee, geagt werd.

Dog alle de andere Byfmaken, die men nu en dan wel aan de Thee ontdekt, zyn in dezelve niet wezentlyk; dog maar toevallig, alzoo de Thee doorgaans de reuken van Fruyten, Roofen, &c. waar by zy maar legt, na zig trekt, en daar van daan alleen is 't, dat men Roofen-Thee, Citroen-Thee, &c. nu en dan heeft; waarom men voorzigtig moet zyn in 't plaatzen der zelve, vooral toeziende, dat men dezelve wel droog en na 't Noorden plaatst, alzoo zy ook alle vogt na zich trekt.

De Thee-boey, die bryun van verw is, heeft ook een geheel byzondere lucht op zich zelve, dan de Keizers- of de Groene Thee.

Zy is niet alleen anders van bladen, maar ook anders van verw en lucht, welk laatste'er door konst aangemaakt werd.

De Congo-Thee is wel de beste der 4 foorten; dog ook daar in is zoo een groot onderscheid by de Tsjincezen, dat zommige foorten twee derde dierder, dan de mindere foort van Congo-Thee, zyn.

Zy

1717. Sy werd door een zekere daar toe bereide Sauce, of verwfel, dat haar kragt bewaart, zoodanig door de Tsjincezen gemaakt, en zoo zy die Sauce'er niet toe gebruikten, om de Thee haar bruyne couleure te geven, zou 't ook niet nodig zyn om in de gryse Thee (anders Pegò genaamt) zoo veel steelen (die de onkundige voor witte punten der Thee aanzien) te werpen, dat zy maar doen, om de menschen te misleiden, alzoo die steelen dog aan de Thee niets geven.

De gedaante der bladen van de Thee-boey verschilt zeer veel van de gedaante der Groene Thee-bladen, en voor al, zoo men de Thee-boey Pegò en de Rosmaryn-Thee daar tegen ziet, en vergelykt. Behalven dat ook de Thee-boey-bladen veel dikker, als die van de Keizers, of van de Songlo-Thee, zyn.

De bladen der Thee-boey Pegò zyn niet donker bruyn, gelyk de gemeene Thee-boey, of gelyk die van de Congo-Thee, maar grys-geel, en vol witte steelkens. Ook zyn de blaadjens zeer langwerpig, fyn, en zoo dun, als of het stukjens grof garen waren; ook hebben zy geen overeenkomst met de bladen der gemeene Thee, of der Thee-Congo, dan dat onder de Pegò ook wel gevonden werden zommige blaadjens, die ook donker bruyn, dog egter zeer dun en fyn zyn, waar uit dan ook klaar blykt, dat de Pegò een byzondere Hoofdsoort op zich zelve is, gelyk de drie andere Hoofdsoorten mede zyn. Ook loopen de tandjens, die men aan de Pegò ziet, heel anders, dan aan de andere Thee, al mede een klaar bewys, dat zy aan een byzondere en onderscheiden Heester groeid. En van alle deze vier soorten van Thee-boey heeft de Rosmaryn-Thee het langwerpigste en smalste blad.

Groot onderscheid is 'er ontrent 't gebruik dezer Thee-bladen by de Japanders en Tsjincezen. De eerste maalen, dog de laatste trekken die in water uit.

Beide merken zy dit gewasch als een Geneesmiddel tegen allerley qualen en siekten aan. Altoos men weet daar van geen Graveel, Steen, Voet-euvel, Jicht, of wat dies meer is, alzoo de Thee, na hun voorgeven, alle verstoppingen opent. Dog of nu dit alleen van de Thee komt, en of ook de verscheide lugt-streek, daar of hier, niet een groote verandering ontrent de werking van de Thee geeft, laten wy aan de Natuur- en Geneeskundigen over. Altoos 't is zeker, dat onze vogten in de warme Landen uitdroogen, en dat wy derhalven herstelling van dien van nooden hebben, waar toe de Thee zeer goed is; maar de vrage is, of wy hier in deze koude Landen, daar onze vogten zoo niet uitdroogen, en daar men

IV. DEEL.

reets te veel water en vogten heeft, ook Thee, om vogten, die wy albereyts te veel hebben, nog te vermeederen, van nooden hebben.

Dus is het zeker, dat de Thee schadelijk is.

1. Voor alle drooge, dorre en magere lichamen, alzoo de Thee (en voor al de Songlo, of Groene Thee) nog meer opdroogt.

2. Zy belet de dagelykse ontlasting der Gal-deelen door de Pis, en beneemt ook de rechte couleure aan ons water, behalven dat zy ook eenigzins de levendigheid der Gal uitbluft, en verdooft, gelyk zy ook de levendigmakende warmte van ons bloed vermindert.

3. Zy is ook zeer schadelijk voor verouderde aamborstigen, die met hoest, dampen in de maag, winden, en scheurbuyk gequeld werden, en voor alle mild-zugtige of blaauwbleeke menschen.

4. Voor alle sinkingagtige, en koude lichamen.

5. Zy maakt hardlyvig, en bederft de koking der magen, en verzwakt de ingewanden; dog dit verneemt men in de een meer, als in de andere, hoewel zy voor alle zwakke magen zeer quaad is.

6. Ook zyn 'er, die meinen, dat zy aan de voortteeling schadelijk is, en 't zaad te veel opdroogt; hoewel ik 'er kenne, die zeer sterk Thee drinken, en zelf ook die, welke het sterkt opdroogd, en die meer kinderen, dan anderen, die geen Thee drinken, verwekken.

Om nu te weten, welke best gebruikt werd, zullen wy eerst alle de soorten opnoemen, en daar na aanwyzen welke de beste is. Men heeft dan

1. De witte Keizers- of Bing-Thee, zoo de Tsjincezen die noemen, die anders zoo wel deze als de Songlo-Thee, de witte en ook wel de Groene Thee noemen, en dat om die beide van de Boey-Thee te onderscheiden.

2. De geelagtige Keizers-Thee of Thee-Gacy.

3. De lichte Groene of Thee-Songlo met 't langwerpig blad.

4. De donker groene, of Thee-Songlo met 't klein blad.

5. De gemeene of donker bruyne Thee-boey,

6. De Thee-boey Congo, of de licht-bruyn-roode.

7. De Thee-boey-Pegò of de geelagtige.

8. De Rosmaryn Thee-boey, die ongetrokken grys van couleure en by na als dorre Rosmaryn is.

Van deze nu is de Keizers-Thee min schadelijk, dan de groene; dog de Thee-boey is nog wel de minst schadelijke, en onder die vier soorten de Congo-Thee de

C

ge-

1717' gezondste van alle, daar na de Pegò, hoewel die egter meer uitdroogd, dan de beste Congo-Thee, en schoon de oordeelen hier over verscheiden zyn.

Lieden, die sterk studeren, en hunne hersenen veel werk geven, moeten geen Thee altoos drinken, alzoo hunne krachten daar door reets genoeg uitgeput werden, zonder dat zy die door de Thee nog meer behoeven uit te putten of te doen uitwazemen, behalven dat zy ook hunne nagruft zeer beletten zal, daar nogtans menschen, die veel denken, dienen te rusten; maar zy is goed voor al te vette menschen, en die met een al te heete en geel gal, of met al te heete vogten gequeld, of ook wel te slaperig zyn.

Hoe men de Thee nu sterker drinkt (dat men in Holland nogtans doorgaans, en waar aan men, na 't bericht der Tsjineezen, zeer qualyk doet) hoe zy sterker uitdroogt, en schadelyker is; weshalven magere menschen (dien ze minst diend) ze zeer slap, gelyk de vette lieden vooral Songlo of Groene Thee met het klein of rond blad, alzoo die het sterkste uitdroogt, drinken moeten.

De Lieden, die de galagtigste lichamen bezitten, hebben doorgaans ook 't schranderste vernuft, ook zyn die gemeenlyk wat oplopende, vceltyds jichtig, gravel-, en steenagtig. Voor zulke is de Thee, slap gedronken zynde, goed. Hoewel ook dit nog maar matig geschieden moct, alzoo onze maagen geen overtollige vogten (die de koking der zelve bederven) maar alleen de noodige vereiffchen; even eens, gelyk 't lesfchen van den dorst noodig, maar, 't geen daar buiten gaat, schadelyk is.

Nu zou het nog wel noodig zyn met een letter uit de Beschryving van den Thee-bloessem aan te wyzen, tot wat voor een Classis der Plant-gewassen de Thee recht behoord; maar ik hebbe nog noit iemand ontmoet, die my 't recht bericht daar af heeft weten te geven; zoo dat hier toe schynt vereyft te werden, dat een goed Botanicus die zelf in Tsjina eens zag, en die dan na zyne bevinding beschreef, waar toe de Heer Willem ten Rhyne in Japan, en Doctor Louis de Keizer (toen hy met den Heer Paats als Gezant na Tsjina ging) de beste gelegenheid ter wereld hebben gehad, zoo zy daar van toen maar hun werk gemaakt hadden.

Hoe zeer dit drinken van Thee in ons Land in korte jaren doorgebroken is, weten die gene, die maar 50 a 60 jaren verre heugen: want het heugd my, dat men Ao. 1670. in Dordrecht van geen Thee in 't geheel nog wiste, en de Heeren van den Bronke, en D. de Leonardis, zyn de eersten geweest, die ze daar toen gebragt hebben. Toen wierd het met

1717. verfoeying van ons voor Hoy-water uitgekreten, en nu lusten het de allergeingste Lieden al, in zoo verre, dat het, nevens de Coffi of Cawch, een der voornaamste, en een Hoofd-Handel in ons Land geworden is, alzoo'er Ao. 1721. alleen een en veertigmaal honderd duizend ponden in Holland, Vrankryk, Engeland, of t'Oostende uit Indiën gebragt zyn.

Nu zouden wy wel veel andere zaken van Tsjina kunnen zeggen; maar aangezien ons oogwit alleen is, die dingen op te geven, die men of by andere in 't geheel niet, of niet in deze orde, vind, zoo wyzen wy den Lezer verder tot de Werken, die door Niembhof, en anderen reets in 't licht gegeven zyn, en die volslagen alles, dat ik of zy daar af kunnen zeggen, vervatten. Weshalven wy het hier by, in opzigt van 't wereldlyke, zullen laten, om nog iets van de zaken van den Godsdienst te zeggen; dog zullen 'er dezen Brief van den Heer Baron aan de Heer Buschhof wegens Tsjina byvoegen, alzoo die ons in verscheide zaken nog veel licht geven zal.

Eerwaardige Hoog-Geleerde en zeer Godvrugtige Heer, myn Heer Hermannus Buschhof, Bedienaar des H. Evangeliums der Gereformeerde Kerke ter Stede Batavia.

MYN HEER.

OP UE. ernstige recommendatie heb volgens pligt niet kunnen nalaten, al, 't geen by my mogt doenlyk zyn, na te sporen, daar van ik UE. enigzins hope contentement te zullen geven; egter vermits hier nog aan Dubitere, aangezien 't niet uit de affchriften van Pr. Martinus of Alexander de Rhodes, maar uit de waargtigte Tsjincefche Chronyken met groote moete gehaald, en my door verscheide van die Societeyt is toegekomen, zoo verzoek zeer gedienstig UE. my gelieve te excuseren, of in dezen eenigzins quam mis te tasten, te meer, dewyl wy hier na voornemens zyn UE. daar in vernoeging te geven, zonder te tragten eenige wyze Historyschryvers daar in te belopen, na de lesse van Plinarchus.

Deze hunne vermaarde affchriften schynen dan van 3763. jaren of in 't 189. jaar, na dat God de menschen kinderen met een generale Vloed quam te straffen, geheugenis te hebben. Buiten dit, zoo hebben zy nog zoo eenige fabulose en wydfbrekkende Historien van ontelbare Koningen, die in de eerste eeuw zouden geregeert hebben, makende mentie van eenen Ponckun, die zy niet kunnen berekenen, waar van daan gekomen is tot op

Brief van den Heer Baron aan den Heer Buschhof over Tsjina.

Van hoe verre de Tsjincefche Schriften bericht geven.

1717. "op den laatſten Koning.

"Zy ſchynen alles uit de natuur te be-
grypen, en de menſchen in vele wyze kon-
ſten te onderwyzen; dog waren meest
alle zeer godloos, en den Hemel niet
gehoorzaam, daarom de Tsjineezen hen
ook figuurlyker wyze by vreemde be-
ſten en ſerpenten afmalen. En voor-
waar, wanneer men deze hunne linie met
aandagt gaat beſpeculeren, zoo bevind
men klaarlyk veel overeenkomst, ſlaan-
de op het geen Mozes door Gods Geest
Gen. 4. geſchreven heeft, dat zoo dra 't eer-
ſte ſchepzel uit pure Duivelſche benyding
zyn Broeder Abel quam dood te ſlaan,
was vlugtende naar 't Ooſten, en God
ſprak: wie Cain dood, diens bloed zal
zevenvoudig gewroken werden.

"Want het ſcheen, dat de eeuwige raad
Gods hen ten verderve wilde uitſluiten,
en buiten zyn verbond vermenigvuldi-
gen laten; gelyk ook klaar te zien is,
dat, zoo dra Lamech, Cains Soon, tot
twee jaaren was gekomen, hy regelrege
tegen Gods Ordonnantie twee vrouwen
nam, en zyn nakomelingen Afgodery
pleegden, en na den vleſche leefden
Dent. 14. v. 1.

"Deze volkeren dan, voor den alge-
meinen Sundvloed, van Cain afkomstig,
ſchenen gedagtig te zyn ener groote Di-
luvie, waar mede de aarde, ja al de ber-
gen bedekt waren, en hoe klaar ook dit
waar is, zoo houden zy nogtans ſtaande
uit hunne Historien te bewyzen, dat 10000
menſchen op een zeer hooge en spitze
berg in de Provintie Penſi (mogelyk
Xenſi) hun leven zouden gefalveert heb-
ben: want konnen van hun eerſte Kon-
ning Yao, waar mede hun Chronyken
aanvang nemen, niet anders bereekenen,
als dat hy uit het maagſchap van den
laatſten Koning Chin geweest moet zyn.
Even dit zelve verhaald ons Joſephus de
Joodſche History-Schryver in zyn 1 Deel,
en 4 Cap. daar hy over de Sundvloed
handeld van eenen Damascenus, die in 't
96 Boek zynzer Geſchiedeniſſen daar van
aldus ſchryft: Daar legt in Armenia. by
der Minjaders Landſchap, een hooge
berg, Baris genaamt, op welken in de
Sundvloed velen gevloden, en in 't leven
gebleven zyn; dog dit alles is maar valſch,
dewyl wy ons gehegt moeten houden
aan de Chronyk-ſchriften, die getuige-
nis geven, dat al, wat enen adem des
Geestes en leven in zyn neusgaten had,
van alles dat op het droogte was, geſtor-
ven is Gen. 7: 22. Hierom mag men
hen wel voor de afkomelingen Cains
houden.

"Wy zeggen zulks van de Tsjineezen,
en niet van de Schythen, of Tartaren,
die van Japhet herkomstig, en uit Magog
geſproten zyn.

IV. DEEL.

"Zy beginnen dan hunne Historien met
den eerſten Koning Yao, die na de Schep-
ping der Wereld, 1800., of na de Sund-
vloed 180. jaaren, als een Vader over hen
quam te heerſchen, en geven getuigenis,
dat hy 9 jaaren toegebracht heeft, om de
aarde van de wateren te ſcheiden, waar
mede zy bedekt geweest was, en bevon-
den, na dat 't droog geworden was, ver-
ſcheide voetſtappen van beeſten, waar
mede de aarde weder van den Hemel ver-
vuld en gezegend was. Hy leerde de
menſchen boomen en alle kruiden plan-
ten, en gebood in zyn vier deelen des
Ryks Son en Maan waar te nemen; reg-
tende mede grooten vlyt aan tot eenige In-
ſtrumenten der Muſyk. Hy is de eerſte
Koning, die zynen Stoel velte in Xenſi,
onder den naam Tang.

"De Tsjineezen houden hem voor den
Heiligſten menſch, die ooit geleefd heeft,
waarom hy ook van hen nog in alle
Tempelen zeer vierig aanbeden werd;
voornamentlyk van den Akkerman. Syn
Regering heeft 100 jaar geduurd, en
quam op zyn 117. jaar te overlyden,
als wanneer een zyner naaſten, met na-
me Xun, ſuccederende in die plaats,
een andere familie onder de naam van
Yu fundeerde, die zig vlytig toonde om
den loop der hemeliſche ligten te onder-
zoeken, makende daar van ook een Glo-
be, gelyk hy ook de eerſte onder hen
was, die de Planeten obſerveerde en
uitgaſ, waarom hy ook by hunne Wis-
konſtenaars voor Heylig gehouden werd.
Hy regeerde 33 jaar, en wierd 110. jaar
ren oud.

"Van dezen af tot op den tweeden Kon-
ning uit het 6 Geflagt, der Tsjineeſche
familie Tſjin, genaamt Cui Pihooan, zyn in
1858. jaaren 81. Koningen ſuccelſſive ge-
weest, welkers namen wy hier om de
korthed niet zullen noemen.

"Deze Cui Pihooan dan maakte een be-
gin van Regering 246. jaaren voor de
kómſte Chriſti, zynde van natuure een
ſtout en dapper Oorlogs-man. Hy is
de Koning, die de wyd beroemde muur
van ſeparatie, tuſſchen Tſjina en Tartaryen,
bouwde, daar van huone Chronyken
aldus ſchryven. Onze Koning Cui Pi-
hooan, zynde wys en verſtandig, ja de
kloekmoedigſte in oorlog van al onze
ſtammen, vraagde in 't 6 jaar zynzer Re-
gering een Waarzegger, na dat hy by
na der Tartären Dwingland geworden
was, wie na hem zyn Ryk deſtrueren
zou, en wierd geantwoord Hye, 't
welk de Tartären zyn. Daarom heeft
hy in der yl van de Stad Kin, leggen-
de in de Provintie Exu, nog tot in de
grootte Zee van Leaotong blaſt, langs
zyn Grenſen heen, ieder in zyn Gewelt
een grootte muur van 28 cubiten hoog, dat

1717.
Jao haer
eerſte
Koning
A. M.
1800.

Cui Pi-
hooan
bouwde
de grootte
muur
246 jaar
voor
Chriſti
geboorte.

Die na-
der be-
ſchreven
werd.

1717.

57 houtvoeten is, aan den anderen ge-
hegt, op te bouwen, om zich alzoo
van die woefte volkeren te separeren;
maar gemerkt de Duivel een Vader der
leugenen is, en in 't gemein, zeer du-
bieus iets voorzegt; zoo begreep de Ko-
ning deze Prognosticatie niet: want zy
gaan voort, en getuigen, dat na ver-
loop van 31 jaren, wanneer hy 37 jaren
geregeerd had, en adlyvig wierd, zyn
Soon, *Huy* genaamt, om zyn dartel en
onbehoorlyk leven, van den Hertog
Tsjao-Cao wierd omgebracht, en de-
struerde doen, volgens de voorzegging,
het gansche Ryk.

Vele van onze Europeanen zullen ap-
parent het contrary schryven, alhoewel dit
volgens de tencur van hunne characters uit
hunne Chronyken overgezet is, waar aan
ik my derhalven vast houde.

Dus wierd het Tsjincefche Ryk als
dwalende van zynen Koning bevonden,
waar door dit 6 Geslagt, onder den naam
van *Sjin*, maar 4 successive Heerschers
gehad heeft, na welken tyd eene *Han-
ia-Oco*, zynde wel scherpzinnig van ver-
stand, dog gering van conditie, en een
Scheepsgezel geweest, door grooten aan-
hang zig als Koning verklaarde, en de
zevende familie, onder den Tytel van
Han, funderde, by welkers Succesfeu-
ren onder dat huis, by de Regering van
den 11. Koning *Nigayre* in zyn laat-
ste jaar, of in 't 42. van Augustus,
wanneer 't hier alomme in vrede was,
de God en Mensch *Jefus* van de maagt
Maria geboren is. Zy getuigen, dat
de Son, te dier tyd geeclipzeert, of
dat in *Aquarius* zig een Comeet ver-
toont heeft, 't welk die uitmuntende
Star, ja die treffelyke tong des Hemels,
als *Augustinus* zegt, geweest is, die
boven Bethlehem aan 't firmament des
Hemels de Geboorte-plaats van *Jefus*
verkondigde. Men zegt, dat deze plaats
Xenti genaamt is, en zig meest Oost
en West van een vertoonde, en dat
zy ongevvaar 4 uren, of 60 graden,
in den Meridiaan verschild; maar hier
werd tegen ingebragt, 't geen *Origenes*
schryft, dat d'Egyptische en Chaldéische
Starkundigen na 't Joodfche Land gereift
zyn, om die wonderbare Ster, by *Chry-
sostomus* voor een Engel des lichts ge-
houden, te aanschouwen. Derhalven
kan dezelve niet zeer boven den Hori-
zont hebben gestaan, of zoude anders
wel van de gebuuren hebben kunnen
waargenomen werden.

't Gene hier aan feild, zullen wy met
't lyden en sterven Christi, wanneer
de Son tegen den loop der Nature ver-
donkerde, klaar bewyzen, en toonen,
dat die volkeren van die waartekenen
niet onkundig gebleven zyn, waar van

1717.

hunne Chronyken onder den 14 Koning
Quam-un aldus schryven: In 't 7 jaar,
de 3 mane, en 15 dag van onzen rege-
renden Koning, wierd een groote en
noit meer betpeurde duifternis aan de
Son in den Stier gezien, in fomma onder
dezen Koning zyn Regering heeft Chri-
stus geleden, en is gestorven.

Tot hier toe onder den 15 Koning
Mijie hadden deze volken nog geen
andere Seete, of Wet gehad, die hen
tot de deugd aanzettede, als 't geen, al
ruim 300 jaaren geleden, hen onder den
13 Koning van 't 5 Geslagt *Tjin* door
twee valfche Leeraars geleerd was, zeg-
gende met name *Mette*, dat alle men-
schen onder malkanderen zich zouden
liefhebben, en veel liever sterven, als
der menschen, of malkanders vyand
zyn. Waar uit toen is voortgekomen
de vuile en grouwelyke Sodomitische
zonde: want de mannen hingen mal-
kanderen als kliften in flinkende wel-
lusten aan 't lyf. Zyn wederparty
Janchu leerde, dat de menschen maar
hen zelve zouden lieven, en geen
moete met anderen hebben; ja zoo hy
met een hair van 't hoofd alle menschen
kon verlossen, hy zoude het niet wil-
len doen; maar hier na, ik en weet niet
door wat geest der Prophetie, in de
borgerlyke Steden, en Vlekken, komen
deze gerugten tot dezen Koning, dat in
't Welten een groote Wet geleerd wierd,
die de menschen tot deugd en zaligheid
aandreef.

De Koning, hier toe genegen, heeft
een wys en verftandig mensch, met na-
me *Quay Nangan*, nevens nog 18 man-
nen, afgezonden, om deze Wet te gaan
athalen, op datze in Tsjina mogt wer-
den ingevoerd; dog dezen zyn na een
langduurige reize in 't Ryk *Tiencho* in
Indiën leggende, aangekomen, alwaar
zy zyn onlustig geworden, om verder
te reizen, en een zekere valfche Seete,
genaamt *Ree*, meinende, dat het de
regte en by hen gezogte was, aangeno-
men hebben. Nevens hen nu hebben
zy een Discipel van die andere, *Hamen*
genaamt, met 42 daar over gefchreven
leugentalige boeken, en een groot ge-
schildert beeld, na de gewoonte van hun-
ne Afgoden, geobtimeert, en zyn alzoo,
na 3 jaaren uitblyvens, weer by hunnen
Koning, en in hun Land, gekomen,
die terftond dit beeld aanbeden, en
belast heeft, deze Wet niet alleen door
gansch Tsjina, maar ook in Tonkin,
Cambodia, en Siam, gelyk zy daar van
aldaar nog 't schemerklygt hebben, te ver-
kondigen.

Dit is 16 jaaren na Christi geboorte
gefchied, en heeft van dien tyd af tot nu
toe die Afgodifche Seete zulken voort-

Hun
twee eer-
fte Wet-
gevers.

Onder
wat Kei-
zer Jefus
is gebo-
ren.

Het in-
voeren
van een
nieuwe
Seete in
Tsjina,
Tonkin,
Cambio-
dia, en
Siam, 16
jaar na
Christi
geboor-
te.

gang

1717. "gang gekregen, dat nu hier in de Provincie Maackin over de 1300 van hunne Tempelen, of Pagoden, geteld werden.

"Deze Wet is eerst na den naam van hare Patronesse genoemt; dog uit een oude Secte gesproken, met name *Tauzu*, welk woord zy in twee namen verdeelen. Eerstelyk betekent *Tau* eenige vuiligheid of verrotting der Papen. *Zu* daar mede drukken zy uit verscheide letteren van deze of gene geleerde mannen, die nacht en dag over deze boeken te beschryven zig roemelyk gedragen hebben. Deze hebben eerst vele visschen, en met namen den visch *Inkoan*, als Goden in 't water, aanbeden; dog by verder onderzoek verdeilden zy die wederom in de namen van *Nuytan*, en *Vaytan*, met het woord *Nuytan*, dat ook *Cin* genoemt werd, een vermenging van inwendige Geesten, dat de Ziel is, te kennen gevende.

Hun zeldzame gedachten over de onsterfelijkheid der Ziel

"Want zy gelooven, dat, zoo 's menschen Ziel hem met de dood is vergezelschappende, dat dan de Ziel by 't afwezen des lichaams onsterfelyk is, en daarom gebruiken zy ook deze tegenstellingen met de navolgende woorden, *Cin* het zaad, *Ki* den adem, *Xin* 't herte. En aangemerkt zy zeggen, dat het herte de wortel van den adem, en den adem de wortel van 't zaad is, zoo zal dat zaad weer tot den adem, en den adem tot 't hert der menschen zyn keer moeten nemen: want zy bevestigen het met het tweede woord *Vaytan*, of zeggen zulks dikwils met het woord *Lienfien*, waar mede zy 's menschen lichaam ontelbare toebehoorigheden ontrent de natuurlyke gedeelten komen toe te eigenen.

Hun Geloove over de Opstandinge.

"Van d'Opstandinge gelooven zy, dat na de scheiding der ziel van 't lichaam, zy in een plaats, *Tarfien* genaamt, verhuist, alwaar zy zoo lang blyft, tot dat zy weer in 't een of 't ander lichaam verhuizen zal.

Hun Gebeden en besweeringen ten besten der dooden.

"Hierombestroyen zy ook de dooden met Sout, geloovende, dat ze hier door geen verrotting onderworpen zyn. Zy bidden en roepen door supplicatien en offeranden ook voor de dooden en sielen, en besweeren de booze geesten door duivelsche Characters, die zy *Saxiu* noemen. Tweemaal daags doen zy met hunne onderhoorige Paapen in hunne Afgodische Tempelen om den Autaar een Choor-gezang, waar in de Prioer voortgaat, en eten ook niet, wat leven ontfangen heeft.

Zyn Pythagoristen.

"Tot dezen tyd toe bleef 't Tsjincefche Ryk nog in goede voorspoed, hoewel 't veel rooving onderworpen was tot den 13 Koning *Nikam*, uit het twintig-

ste Geslacht *Zun*, dat Ao. 1195. 'er is geweest, en werden by de linie der Koningen in hunne Chronyken, zedert den 15 Koning *Ninie*, daar wy hier voor by opgehouden hebben, nog 99 Koningen tot den 12 Koning van het 20 Geslacht gesteld, wier naam, en stamhuizen, wy hier voorby gaan, en overtreden tot der Tartaren Victorie die van Niuche, welke onder den naam *Kin*, het noordelyk deel des Tsjincefchen Ryks in possessie namen, hunnen stoel vestigden in de Provincie Honan, gouverneerden altoo, gedurende den oorlog tegen de Tsjincezen, die gesubjungeerde Provincie 30 jaren, wanneer de westelyke Tartaren, onder den naam *Juen*, uit de Monarchy *Hin*, die al 182 jaren gestaan had, en Ao. 1043, in Tartaryen was oppgereggt geweest, quamen, en dreven de Oost-Tartaren van *Kin* uit Honan, nemende hunnen Koning gevangen, en na gedood te zyn, zyn stoel in possessie.

De verovering van Tsjina door de Tartaren van Niuche.

"Dit is Ao. 1275. geschied, in welken tyd onder deze bende *Hopilie*, (wy noemenze dus, om dat hun Koning en Veldheer zoo genaamt wierd) een Venetiaan, *Marcus Pauluszen* genaamt, door het Zuidelyk deel der Provincie *Xenfi* met hen in Tsjina gekomen is, weshalven wy hier een weinig tot beter berigt aanroeren zullen, waar uit de misverftanden van 't gezogte *Cathay*, en *Cambalu*, ontstaan zyn.

Marcus Paulus de Venetiaan hier gekomen Ao. 1275

"Deze Pater Venetiaan is dan onge- twyfeld uit India hier in 't Zuidelykste deel *Xenfi*, dat qualyk de 30 graden Noorder breette beryken kan, aangekomen, om dat hy niet eens mentie van de groote muur maakt, die hy anders by contrarie, noodzakelyk moest gepasseert zyn, of gezien hebben, eger door de extreme koude, die hy aldaar ontmoettede, zoo heeft hy calculatie gemaakt ontrent den Noorder pool van 50 graden geweest te moeten zyn, 't geen ook niet vreemd is, te meer alzoo dit Tsjina's Climaat van 30 graden Noorder breette met onze Europifche Noorder Landen van 50 graden wel mag vergeleken werden. Ik heb zelfs in de Stad *Nanking*, leggende op 32 en een halve graad, den 24 November met Pater *Emanuel* de Koolen, en andere Kruiden, meer als drie voeten diep onder de sneeuw uit de aarde gehaald. De Binnewateren lagen toebevroozen, en de boomen in 't geheel van hare lommer beroofd. Op de 29 en 28 graden, ontrent de Hoofdstad van de Provincie *Kiansi*, was het in de maand Decem- ber, doen wy daar voor by reisden, vermits de harde wind, gemengd met hagel en sneeuw, zoo bitter koud, dat

Bericht van waar hy de naamen, *Cathay*, en *Cambaloe*, ontleend heeft.

Sware koude hier op 30 graden Noorder breette.

1717. „niet konden voortreizen, werwaarts dan
„wilden. In de Provincie Peking, on-
„trent op 37 graden, hebben wy ver-
„scheidemalen in de maand July, wan-
„neer 't onlydelyk heet was, bronnen
„gevonden, waar in het water 3 en 4 voe-
„ten beneden de aarde nog hart bevroren
„lag.

„Met deze, en nog meer diergelyke, on-
„dervindingen, knoope ik myn reden vast,
„dat deze *Paulus Venetus* misleyd is ge-
„worden, te meer dewyl, gelyk 't uiter-
„lyk schynd, hy den loop der Son niet
„waargenomen heeft; en zoo my imand
„na de reden van deze buitennatuurlyke
„koude vraagt; ik kan niet anders zeggen,
„dan 't gene al de hier verblyvende Euro-
„pianen daar af oordeelen, te weten, dat
„het van de Salpeteragtige aard of deelen
„komt, waar mede geheel Tsjina zeer be-
„swangerd gaat.

Reden
van dien.

Peking
by de
Mooren,
en Mo-
golders
Cambalo-
loc.

Beteeke-
nis van
die naam.

't Woord
Cathay,
van de
Oost-Tartaa-
ren ont-
leend.

„Hy nu hier in Xenfi aanlandende, diens
„westlyke deel meet van de Mooren, en
„westersche Tsjinezen bewoond wierd,
„en merkende den op- en afloop van de bo-
„ven Noordze Volkeren, zoo heeft hy,
„sonder eenige bedugting, na die Stad en
„Landstreek gezogt, en heeft van de Mo-
„golze kant berigt gekregen, van eene
„grootte Stad Cambaloc genaamt: want
„foo werd Peking by de Mooren tot he-
„den toe nog genoemd, gelyk ik zulks in
„Perfoon den taalman van de Mogeretsse
„Gezanten, by myn arrivement in Pe-
„king, afgevraagd heb, die my voorder
„berigte, dat 't woord Cambaloc een Stad
„van 't opperfte gebied, ja een Stad des
„Heeren uitdrukte.

„Het woord Cathay nu heeft hy zig van
„de Oost-Tartaaren, door de westlyken
„doen aldaar overheerscht, toegeëigend;
„'t geen ook geen Cathay maar Sjitay is,
„en voor een bastaard-Tsjineesch woord
„gehouden werd; hoewel de Oost-Tartaa-
„ren het nogtans gebruiken. Zy drukken
„'er dit mede uit: Chu of Sji beteekend
„West, en Tay 't Zuiden; dikwils ook wel
„een menschen-hand, land ter zyden van
„van de hand, na de discourzen vallen,
„daar dit woord Tay in te pas gebragt
„word; dog als deze twee woorden aan
„een geschakeld werden, zoo wil Sjitay te
„kennen geven een Land Zuidwest van
„onze hand gelegen, gelyk ook de Pro-
„vintie Peking in der daad Zuid-West-
„waard van 't Ryk Kin, of Oost-Tartaa-
„ryen legt gestrekt, en op dit fundament
„heeft die Venetiaan, 't Noordelykste deel
„van Asia meer als 15 graden te lang uit
„gestrekt, en daar 't Koninkryk Cathay
„van gemaakt, waar in de Stad van Cam-
„balu, zoo vermaard, zou gelegen zyn;
„en even al eens heeft hy 't woord Man-
„gus, daar mede hy het Tsjinesche Ryk
„noemd, van de Oostelyke Tartaaren ook

„doenmaals onttrokken, 't welk al mede
„niet regt is: want zy zeggen tegen de Tsj-
„nezen Manfo, of Barbaren. In somma,
„deze Provincie Peking word voor dat
„waaragtige Cathay, en des zelfs Hoofd-
„stad Xientien, dat gehoorzaamheid betee-
„kend, voor 't vermaard Cambalu gehou-
„den: want van deze Stad Noordwaard
„tot 50 graden en vind men niet anders,
„als oncultiveerde zandagtige woesty-
„nen, welkers oever aldaar langs de Noord-
„zee van de Inpitaat, om datze met Vif-
„schen-vellen bekleed zyn, werd bewoond,
„die nu onder deze kroon mede forteren,
„en in onze presentie voor den Throon la-
„gen, om eerbiedigheid te bewyzen, doen
„wy in Peking ter audientie wierden ge-
„bragt. Hoe Pater *Emanuel* dit van Ca-
„thay, en Cambaloe debatteerd, geliefd
„U E: by zynen nieuwen Atlas naakter te
„beoogen. Het is altyd zoo, dat het by alle
„Jesuiten, in Tsjina remorerende, voor waar
„gehouden werd.

„Wy keeren nu weer tot de Westlyke
„Tartaaren onder de Monarchie Hiu: want
„na dat zy de Oostelyke, onder den 12^{den}
„Tsjineschen Keyzer, uit de Provincie Ho-
„nan gedreven, en die zich onderworpen
„hadden, zoo bragten zy nog wel 55 ja-
„ren door, eer zy heel Tsjina conquesteer-
„den, vermits veel van die Oostelyke Vol-
„ken zich door de nederlaag met de Tsj-
„nezen conjungeerden, en de West-Tar-
„ters tegenstand boden.

„Daar door bevind men in hunne Chro-
„nyken, datze nog in den genoemden tyd
„zes succesfieve Koningen gehad hebben,
„waar van Tjzjn, den 18^{den} uit dat Huis,
„de laatste geweest zy: want zoo ras de
„Tartaaren in de Provincie Fokjen qua-
„men, ging deze jongeling, hebbende
„nog qualyk 2 jaren Koning geweest,
„uit de Stad Hokspouw 't tcheep, om de
„vlugt 't zeewaarts te nemen; dog vermits
„de wind groot, en 't water te hol was,
„zoo wierd hy met Schip met al omge-
„worpen, opoffrende alzoo, met zyn by-
„hebbend gefelschap, zyn leven aan de Zee,
„benevens zyn Scepter en Kroon, tot een
„besluyt van dit 20de gaffagt, dat 320 jaren
„over Tsjina geregeerd had. Nu nam dan
„eerst het 21de Geslagt, onder den naam Juen,
„van de Westlyke Tartaaren zyn intrede,
„zynde A^o 1280, waar van Xico de eerste
„was, die zyn stoel weer vestigde onder de
„Monarchie Hia, waar van een Sedes Belli
„(Stoel des Oorlogs) te Samarcand by den
„grooten Cham als doen gehouden wierd.
„In de Stad Peking latende zyn verdere
„bende, die in groote heirkrachten be-
„stond, vorder Zuidwaards af 't Konink-
„ryk Lauw, een gedeelte van Caramania,
„Siam, Cambodia, Tsjampa, Quinam,
„en eindelyk 't Ryk Tonkin, dat hem
„wel het naafte lag, door de wapenen sub-
„jeest

1622.

Verder
gevallen
der West-
Tartaar-
ren hier
onder de
Monar-
chie van
Hiu.

Droevig
einde
van den
Keyzer
Tjzjn,
ontrent
A^o. 1280.

Xico ver-
overd de
Ryken
van den
Lauw,
Siam,
Cambodia,
Tsjiam,
en Tor-
kin, &c.

1717. „jeft maken; funderende ook in dit Ryk
 „een aanzienlyke Stad en Fortrefle van
 „magt, en Oorlogs-gercefdchappen, om
 „met'er haaft die tegen de wederfpanni-
 „gen te kunnen gebruiken. In fomma,
 „dit was nu alles wel, hadden de Tartaa-
 „ren de Tsjincezen, die altyd in twift en
 „twecfpalt tegen hen ingenomen waren,
 „maar wat beter beteuzeld; dog dit nu
 „niet gefchiedende, zoo quam, na verloop
 „van 88 jaren, onder den 10^{den} Onder-
 „Koning *Xunxun*, een Man met name
 „*Humvu*, geboortig van Fumiam, in de
 „Provintie Kianfi, een Heyrleger by een
 „te roepen, nemende daar mede veel Ste-
 „den geweldelyk in, en onder anderen de
 „Hoofdstad Nanking, van waar zyn Sol-
 „daaten inder yl, om goeden buit te er-
 „langen, hen fogten na de Stad Peking
 „te fpoeden. De Tartaarifche Onder-
 „Koning, zoo haaft geen Volk by een
 „konnende krygen, wierd gedwongen met
 „Vrouw en Kinderen te vlugten na de Pro-
 „vintie Xantom, alwaar hy omgekomen
 „is, en alzo een einde van de zaake der
 „weftelyke Schyten gemaakt heeft.

Humvu
verdryft
de Weft-
Tartaa-
ren Ao
1568.

„Deze *Humvu*, die voor dezen een
 „valfche Afgodifche Paaps Knecht geweest
 „was, ziende, dat 't geluk hem diende,
 „verklaarde zig Ao 1568 voor Koning der
 „Tsjincezen, en funderde het 22de ge-
 „flagt, dat *Martinus Taminga* noemd, Hem
 „den naam van *Taico* den eerften toeëge-
 „nende, die ook alles, wat nog eenigzins na
 „Tartaryen fmaken mogt, uitroide.

DeTon-
kinders
vallen
van den
Tsjinee-
fchen
Keizer
nu af.

„Hy fonde mede herwaards een der On-
 „der-Koningen, *Lienthaney* genaamt, om
 „dit Ryk Tonkin in de plaats der vorige
 „Tartaaren te Gouverneren; maar gemerkt
 „deze Volkeren, hoewel verbafterde Tsji-
 „neezen, na zulke ordonnantien niet meer
 „wildten hooren, te meer zy by de Tar-
 „taarifche Regering zulk gefmaakt hadden,
 „zoo begonnen zy te rebelleren; fchud-
 „dende 't jok van hunne fchouderen, na-
 „men die Voogdy zelfs in poffeffie, en
 „verdeelden hun Volkeren in 't Weften
 „tegen de Ryken der Lauwen, en Bau-
 „wen, en andere op d'outerfte grenzen, van
 „den opgang tot in 't Noorden langs 't Ko-
 „ninkryk der Tsjincezen, om die Landen
 „als vry en erfelyk te blyven bezitten, ge-
 „lyk zy nu ook al in verfehiede Provin-
 „tien verdeeld zyn, welker fituatie wy
 „wat nader zullen ontleden.

Tonkin
nader
befchree-
ven.

„Dit Koninkryk Tonkin, dat ontrent
 „zoo groot als Portugal is, fchynd, vol-
 „gens de taal dezer Volkeren wel zyn ei-
 „gen naam te hebben; hoewel 't van ouds
 „by de uitlandige en aangrenzende Volken
 „andere namen gehad heeft. De Tartars
 „noemen dit Ryk Jannaru, om dat ver in 't
 „Zuyden de Pinang ceten, en de tan-
 „den verwen, dat met de Indianen gemeen-
 „fchap heeft.

„De Tsjincezen, en de Tartaa-ren Man-
 „fo genaamd, noemen dit Ryk Cauthin,
 „gelyk ook de Japanders, om dat hunne in-
 „geboornen bloots voets gaan, en hun
 „regter groote toon, dat wonderlyk is,
 „dwars ter fyden af staat; g. lyk hit nog
 „by eenige onverbafterde gezien kan wer-
 „den.

1717.
Des zelfs
Naam by
andere
Volken.

„Des zelfs limiten begrypen in zig 12 In hoe
 „Provintien, waar van de 7de, meeft ten veel
 „deele van 't Ooften, op 21 graden 6 mi- Land-
 „ten, tot in 't Zuyd-veften aan de Ric- fchappen
 „vier Poefit, tegens Quinam, de Afia- dit ver-
 „fche Zee bogts-wyze langs zynen oeuv- deeld
 „omarmd; en ftooten de vorige vyf Pro- werd.
 „vintien met hun bergen zoo in den onder-
 „gang tegens 't Koninkryk der Lauwen,
 „in 't Noordveften aan de Provintie In-
 „nam, en 't Koninkryk Cabang, darcen
 „afvallige van deze Kroon is, en eindelyk
 „komen te eindigen in den middernagt (of 't
 „Zuiden) als ontrent 't Noord-ooften, langs
 „de Provintie Quansi, wiens wegen al-
 „daar, om uit dit in 't Tsjineefche Ryk
 „te komen, zeer rysbaar zyn; wel verftaan-
 „de van de Zee-kant door de Provintie
 „Quinam de Tsjineefche Hoofdstad Sim-
 „migfoi, die ordinair in drie dagen gaans
 „verdeeld werd; maar ter contrary, zoo
 „een vrcemdeling genegen was van hier
 „door de Provintie Banuw in Innam, of
 „door Ay, en Lokjouw, in de Provintie
 „Quansi over te treden, en bevorens li-
 „centie daar toe van deze Kroon had, zoo
 „mocht hy wel verzekerd zyn, dat zou aan-
 „gerand werden, hoewel zulk veelyds
 „door de Jefuiten hier onderzocht, en fom-
 „wylen door hunne Tsjineefche Habiten,
 „daar mede omkleed waren, ook gelukt
 „is; dog wat hebben zy in 't kort hier te
 „weeg gebragt, of in 't aangroejen van 't Slegten
 „H. Euangelium gewonnen. Wel is waar, voort-
 „dat de roep daar af zeer groot by 't Paus- gang der
 „dom is, gemerkt hunne Leemars meeft Jefuiten
 „alle door de Tsjineefche, en ook deze Ton- hier.
 „kinfche Provintien zich verdeeld hebben,
 „te weten, by die gene, die arm, en nood-
 „drufftig zyn, gelyk wy eens een zekeren
 „Pater *Emanuel* tot Nanking vraagden, of
 „in de voortplanting, en oegft des H.
 „Euangeliums, al wat te accrefceren quam,
 „waar op hy antwoorde: ik heb 'er veel
 „gedoopt, dog vermits zy egter, op hunne
 „wyze, meinende hier door ryk te worden,
 „al even arm blyven, zoo vallen zy even
 „eens af, en plegen in hunne Tempels af-
 „goderyen. In fomma, men kan hier uit
 „genoeg bewyzen, datze dit meer doen
 „om den broode, als door ware aanprik-
 „keling, en liefde tot het geloove.

„Ten anderen, zoo deze Predikheeren
 „hun keer nemen tot de Grooten en Ry-
 „ke lieden, daar werden zy, wegens
 „hun wiskunde, voor wyze Liedten ge-
 „taxeerd, en verder gehouden voor ver-
 „kon-

1717. „kondigers van vreemde Goden, gelyk
 „Paulus by die van Athenen.
 „’t Is nu 37 jaren geleden (of A° 1626)
 „dat in dit Ryk door Pater *Alexander de*
 „*Rhodes* voor d’eerstemaal het Euangelium
 „voor deze Volkeren gepredikt wierd;
 „en nu komt de Duivel de Oppermagten
 „alhier door dreigementen van hooge wa-
 „tervloeden, quade gewassen, en groote
 „sterfte, plagen, en dat nog meer is, hen
 „wys maken, dat de Christen Soldaten
 „zoodanig niet wilden vegten, als die
 „voor hare Duivels-Tempelen geen cer-
 „bidigheid willen bewyzen.
 „Deze arme verblinde menschen zoekt
 „hy zoo te bewegen, om de Christenen
 „te doen vertrekken, en hen te verstoo-
 „ten, om het Euangelium niet meer hier
 „te prediken; gelyk nu den 25 Septem-
 „ber verleden hen van die Majesteit aan-
 „gezeft, en ons gelast is hen uit dit Ryk
 „te vervoeren; en dit is, myn Heer,
 „nog zeer genadig, in vergelyking van
 „by de Tsjinceezen, gehandeld, die op
 „eenen dag binnen de Stad Nanking Ao.
 „1616., door ordre van den Keizer *Van-*
 „*li*, over de etelyke duizenden gemaak-
 „te Christenen moesten ombrengen, om
 „datze in ’s Keizers oogten te groot in ge-
 „tal wierden. Wat zullen wy dan zeg-
 „gen? Kan ’t anders zyn, dat we de
 „jongste 1000 jaren niet en belevon, in
 „welke de Duivel voor een kleinen tyd
 „moet ontbonden worden om te vergade-
 „ren den *Gog* en *Magog* tot den kryg,
 „*Apoç. 20.* Waar mede &c.

Alexan-
 de Rho-
 des eerste
 Prediker
 hier Ao.
 1626.

De Jesui-
 ten Ao.
 1663 ge-
 last uit
 Tonkin
 te ver-
 trekken.

In ’t Comptoir Tonkin Ady ultimo 1717-
 October 1663.

Was geteckend,

Hendrick Baron.

Indien men aan ’t zeggen der Tsjinceezen
 geloof geven mogt, zoo zou hun Keizer-
 ryk al 40000 jaren gestaan hebben; maar
 dit is hoog opgeven zonder enig bewys.

Wat het voor een volk is, hebben wy
 elders al klaar genoeg getoond, hoewel
 wy hier met een letter wel konnen aan-
 roeren, dat het zeer schrandere, en noefte
 menschen zyn, die groote Koopmanfchap
 dryven, en die al het leven aan Batavia
 geven. Het zyn stoute en vernuftige
 Kooplieden, weergadelooze Landbouwers,
 en schrandere Ambagtslieden, die by na
 alles, wat men op Batavia van nooden
 heeft, maken, en die in hun eigen Land
 by na even eens leven, gelyk men ge-
 woon is in Holland, daar niet een hock-
 je Land onbebouwd blyft, en daar men
 niet als van Knechts en Meyden, dog geen-
 zins van Slaven, weet. Zy beminnen
 zeer de lange nagels en ydele lange baarden,
 en veranderen noit van Modens, hoewel
 zy al vry staticus en prachtig, voor al
 by openbare bezoeken, voor den dag
 komen.

’t Zyn groote Konstenaars in Vuurwer-
 ken; dog slegte Schilders; maar om al-
 les hen betreffende verder te weten, moet
 men de stoffe van Amboina en Batavia
 nazien.

D E R D E H O O F D S T U K .

Zaken van den Godsdienst. *Verscheide Godsdiensten in Tsjina. Van den Heiden-*
schen Godsdienst. Verscheide Seften onder hen, als die van Confutius. Van
Sjekia of Sjecawia, die Pythagoristen zyn. En van Lau-zu. Veel andere Seften, en
Gezindheden. Die groote Dag-verkiezers, en zeer bygeloovig zyn. Van den Gods-
dienst der Lamas, zynde de West-Tartaren. Van den Mohammedaanschen Godsdienst.
Welkers Belyders hier zeer weinig; dog al van ouds her bekend geweest zyn. De Room-
sche Godsdienst. De Apostel Thomas werd gezegt, dog niet bewezen, in dit Land
geweest te zyn. Xaverius komt hier Ao. 1550. En stierf ’er kort ’er aan. Rugieri
hier Ao. 1581. Riccius, &c. Ao. 1583. Adam Schaal Ao. 1631. hier. Die Ao.
1664. vervolgd werd. Ferdinand Verbiedt, Voorzitter der Wiskunde Ao. 1657. Die
de Jesuiten red. De zes Franche Wiskundige Jesuiten Ao. 1685. na Indiën’ gezon-
den. Hun aanzien in Tsjina door de Vrede tusschen den Keizer, en den Czaar Ao.
1689. door twee van hen bewerkt. Last des Keizers om den Christelyken Godsdienst
hier te mogen voortzetten. Hoe slegt dit werk der bekeering door de Jesuiten, en wat
daar van te wagten is. Het slegt oordeel der Sorbonne van hun gedaante. En slegte
gevolgen van dien. Die geen goeden uitslag konnen nemen. Nader aanmerking des Schry-
vers hier over. Grond van zyue gedagten, en aanrading, die met een wensch over hen
bestoten werd.

1663.
Zaaken
van den
Gods-
dienst.

ZAAKEN van den GODSDIENST
in TSJINA.

HOewel wy onder de stoffe van Amboina en Batavia al in verſcheide voorvallen van den Godsdienst der Tsjineezen, het een en het ander verhandeld, en 't wezentlyke van den zelve aangewezen hebben, konnen wy egter niet nalaten alhier, daar wy van den Handel op de Kuſt van TSJINA nu in 't byzonder geſproken hebben, 'er nog 't een en 't ander van hunnen Godsdienst, en van de andere, daar tot nu toe ſtand grypende, mede een woordje te ſpreken.

Ver-
ſcheide
Gods-
diensten
in TSJINA.

De Godsdienſten, in dit Land bekend, zyn of de Heidensche, of de Mohhamedaanſche of de Roomſch-Catholyke.

De HEIDENSCH E GODSDIENST.

Van den
Heiden-
ſchen
Gods-
dienst.

Waar in de rechte en Heidensche Godsdienst der Tsjineezen beſtaat, is zeer uitvoerig door den Jeſuït *Nicolaus Trigantius*, die 30 jaren dit Land doorkruift heeft, beſchreven.

Zy erkennen allen wel een Opperwezen, dat zy als den Schepper van Hemel en Aarde eeren; maar daar zyn 'er onder hen velen, die deze eere ook aan den Hemel en de Aarde zelf, of ook wel aan 't Heyr des Hemels, bewyzen.

Buiten dit Opperwezen zyn 'er verſcheiden andere mindere Goden, die zy dienen, die men veel eer, als de Helden der Oude Romeinen, of wel als door hen Vergoorden, zou mogen aanmerken, alzo dit niet dan zekere menſchen van een grooten naam geweest zyn, die by hen bekend ſtaan, of het een of 't ander groot ſtuk onder hen uitgevoerd, of wel de eene of de andere beroemde konſt, of een nuttige zaak voor 't gemeen, uitgevonden te hebben; alle dewelke zy, om deze uitvindingen, Goddelyke eere bewyzen.

Zoo hebben zy hunne Veld-Goden, hunne Land- en Zee-Goden in menigte, als hunne *Marzè* (een Zee-Godin) hunne *Quantè* (een Zee-God) en meer anderen, aan dewelke zy, als zy op een Tocht zullen gaan, of wel als zy van een behouden Reize komen, in 't gemeen het een en 't ander zullen opofferen, en dezelve, met het verbranden van manden vol verguld papier, en 't rooken van reukwerk (gelyk ik meenigmaal in hunnen Tempel buiten Batavia, en elders, gezien hebbe) veel eere aandoen, niet ontziede, zich voor dezelve ter aarde neder te werpen, en driemaal met hunne hoofden tegen de grond te ſlaan, waar by zy dezelve dan, of hunne gunſt verzoeken, of voor de genade, hen op de Rei-

IV. DEEL.

ze bewezen, eerbiedig danken, dat met veel zedigheid toegaat.

Als zy zich in nood op Zee bevinden, of een ſtorm zien aankomen, of ontrent plaatzen van gevaar zyn, zullen zy of dood ſtil zyn, en houtc of papiere Scheepkens ſtil over boord zetten, of met een haak of pols voor uit op de voorplecht ſtaan, en by wylen weer ſchreeuwen, of zy bezeten waren, om 't quaad weder, of de Duivels, die hen (zoo zy zich inbelden) hinderen, te verdryven. Hoedanige zottigheden zy menigvuldig bedryven.

Ontrent de gronden van hunnen Godsdienst zyn zy 't ook onder malkanderen niet eens, maar men vind (buiten een groote andere menigte van niinder verſchillende) drie Hoofd-Seften, of Gezindheden.

De eerste en voornaamſte is die van hunnen Hoofd-Wysgeer *Confutius*, by hen *Coem-Tſje* genaamt, een man, die ontrent 483 jaren voor Chriſtus geleefd heeft.

Wat zyne ſtellingen zyn, zal men my niet vergen in dit kleen beſtek voor te ſtellen, aangezien 'er van zyn Leere alleen een groot Foliant in 't licht, en by de Geleerden bekend is, tot welken wy den verſtandigen Lezer wyzen.

Gelyk hy een man van een voorbeeldelyke Godvugtigheid, en Zedigheid geweest is, alzo vervatte zyne Leere ook zeer heerlyke Zedenleſſen, en groote Serregels, die van geen Chriſten beter zouden konnen bedacht werden, willende, dat men eerst zyn eigen gebreken, en daar na ook die van zynen even-naaſten, zal trachten te verbeteren, om aldus zich zelve, en ook anderen, op 't rechte ſpoor van de deugd te leiden, 't geen ons tot het bezit, en genot van het hoogſte goed brengen kan.

Hy liet vier werken na, handelende, zoo van hunnen Godsdienst, en oorsprong der Goden, als mede van de Sterrekunde, Sangkunde, Meetkunde, Dichtkunde, en van zeer veel andere gewignige zaaken.

Zyne Leere dringt ongemeen ſterk op de eerbied, die men zyn Ouders, en alle Overheden, ſchuldig is, aan. Ook verwerpt hy allen dienſt der Beelden, niet willende, dat men eenige andere Goden, dan het Opperwezen, en den Schepper van het Gheel-al, van herten eeren zal, hoewel 'er zommigen van zyne Aanhangers zyn, die niet willen toektaan, dat de wereld geſchapen zy.

In alle Steden hebben zy Tempels en Beelden ter eere van hem opgeregt, hoewel dit geen van beyden voor het opperſte wezen geſchied.

Hy leeraard mede, dat de goeden en vroomen zekerlyk beloont, en dat de quaden van dat Opperwezen zullen geſtraft werden.

D

den,

Ver-
ſcheide
Seften
onder
hen.

Als, die
van Con-
turius.

1717. den, hoewel'er ook onder zyne aanhangers zyn, die wel toestaan, dat de boozen zullen gestraft, maar dat hun die straffe ook in dit leven nog toegebracht zal werden.

Van Sie-
kia of
Sjicaw:a. De tweede Secte is die van *Sjicawia*, (van anderen *Sjekin* genaamt) mede een groot Wysgeer, en de derde, die van den grooten *Lau zu* g.w. est.

Die Py-
thagori-
sten zyn. De tweede naam An Christi 60 a 70 haaren oorsprong uit Indiën, of uit het Land van den Grooten *Mogol*. Zy leeren zeer sterk de ontferfelykheid der Ziele, en de zekerheid, van dat het opperste Wezen hier na de vroomen eens beloonen, en de boozen straffen zal.

Dze Secte dnyft ook zeer sterk de Verhuizing der Zielen, door *Pythagoras* geleeraard, en ook na die vergelegene Landen overbragt, dat dan ook de grond by hen is, waarom zy (eenigzins Godsdienstig zynde) geen vleesch, nog iets dat leven ontfangen heeft, eten zullen. Nogtans maken veel en onder hen, die juist zoo naauw niet bezet zyn, geen zwarigheid, om vleesch te eten, wetende de Priesters hier of daar mede de handen te vullen, en te bewegen, om hen die zonde te doen vergeven geloovende, dat zy macht hebben om dit door hunne Gebeden uit te werken.

Zy hebben in hunne Tempelen een menigte van allerlei Beelden die zy als mindere Goden goren, en door welkers voorbade zy het Opperwezen tragten te bewegen huanc gebeden te verhooren.

En van
Lau zu. De derde Gezindheid *Lau zu* genaamt, heeft haaren oorsprong van een groot Wysgeer, die een tyd genoot van *Cocm-Tije* geweest is, en van welken zy veele bespottelyke verachtzelen verhalen, voorgevende, dat hy dien naam van *Lau zu* dat is, Ouden Wysgeer, droeg, om dat zyn Moeder 80 jaren van hem zou zwanger gegaan hebben, van hoedanige verachtzelen de Schriften der *Tsjineezen* vol zyn.

Dze heeft zelf zyn Leere niet in Geschrift nagelaten, maar zyne Aanhangers hebben'er een opstel af gemaakt, in verscheidene werken bestaande.

Hy erkend mede een Opperwezen; dog steld vast, dat het zelve lichamelijk is, op welken grond hy ook aan dat Opperwezen veel ongerymde dingen, die daar in onmogelyk vallen kunnen, toeschryft.

Ook stelde hy, buiten dit Opperwezen, nog drie mindere Goden, van alle dewelke wy zeer veel zouden kunnen zeggen, zoo dit *Trigantius* voor ons niet in 't breede gedaan, en in zyn werk uitvoerig van alles, 't geen tot hun gevoelen behoord, gesproken had, waar na toe wy den *Lezer* wyzen; zeer klaar toonende,

wat men van de gronden van hunnen 1717. Godsdienst, van hun Priesters, Offerhanden, &c., behoord te weten.

Men zegt ook, dat'er buiten deze drie Hoofdgezindheden nog wel 350 andere zyn, die schoon zy in 't w.z. n'ykste van den Godsdienst over-een-stemmen, nochtans in deze en gene gevoelens vry veel van malkanderen verschillen.

Veelen van heneeren niet alleen de Son, Maan, en Sterren; maar bidden ook openbaar den Duivel aan, vast stellende, dat God, die ten uitersten goed is, hen geen nadeel, dog dat de Duivel, die quadaardig en boos is, hen dit zekerlyk wel kan, en zal toebrengen, om 't welke te beletten zy vaststellen, dat men door offerhanden zyn gunst moet zoeken te winnen.

Dat zy groote Dagverkiezers zyn, en zoo wel hunne gelukkig: als ongelukkige dagen hebben, en niet alleen met een sterk geloof voor de *Tovarye* bezet, maar ook ten uitersten bygelovig zyn, is reeds genoeg gebleken uit het gene wy bevoeren al van dit volk, in 't beschryven van andere stoffen, gezegt hebben, behalven dat ook alle die genen, die over de *Tsjineezen*, en hunnen Godsdienst, maar eenigzins geschreven hebben, het wezentlykste, van 't gene wy hier ter nederstellen, zeer wydluflig bevestigen, waar na toe wy den *Lezer* wyzen. Ook zyn hunne Almanachen vol'er af, om uit de zelve de gelukkige en ongelukkige dagen aan te toonen, buiten welk zy ook niets zullen ondernemen.

Behalven dezen Heidenfchen Godsdienst der *Tsjineezen*, kend men hier nog een byzonderen Godsdienst der *West-Tartaaren*, die weer geheel en al op zich zelve is, gelyk zy ook hunne byzondere Priesters hebben, die zy *Lamas* noemen, om dat zy den Grooten *Lamas* als hun Hoofd, en by na als hun God eeren.

Dit volk legt wel 300 van onze mylen van de groote Muur, die *TSJINA* van hen afscheid.

Deze *Lamas* of Priesters, zyn in een byzondere hooge agting, zoo by 't gene volk, als by de *Hövelingen*. Men ziet ze by *Nieuwbof* in zyn Gezantschap aan den *Tartarischen Cham* Fol 172 na 't leven afgebeeld.

Het zyn mede zeer botte Afgodendienaars, en die ook den Duivel, zoo wel als de *Tsjineezen*, van welke zy dit mogelyk geleerd hebben, aanbadden; dog eger met zullen verlicht, dat de *Tsjineeze* Geestelyken, pas voor den inval der *Tartaren* in *TSJINA*, goedvonden hen alle te zamen uit het Ryk te verdryven, wanneer zy na *West-Tartaryen* meest gevlugt zyn; dog na dat nu de *Tartarische Keizer Samba* *TSJINA* veroverd had, hebben zy

Veel andere Secten of Gezindheden.

Die groote Dagverkiezers, en zeer bygelovig zyn.

De Godsdienst der *Lamas*, zyn de *West-Tartaaren*.

door

1550. door Gezanten aan dit Hof doen verzoeken, om weer hier te mogen komen.

De MOHAMMEDAANSCHÉ GODSDIENST.

Van de Mohammedaansche Godsdienst.

Dat de Mohammedaansche Godsdienst hier en daar in dit Land mede doorgedrongen is, kan die genen, die maar eenigzins kennis van dit Land hebben, niet onbekend zyn.

Zy hebben tot Hantsjeoc, de Hoofdstad der Landvoogdye van Tsjekiam, zelf een openbaren Tempel, waar in zy hunnen Godsdienst in alle vryheid plegen.

Ook is 't Wester-Deel der Landvoogdye Xenfi vol Mooren.

En het is zeker, dat de Veel-Wyvery, die men by de Mooren en by de Tsjinceezen even sterk vind, groote aanleiding hier toe heeft gegeven, behalven, dat ook de Tsjincefche Vrouwen doorgaans zeer genegen zyn, om de Hhakajats, en vertellingen, die de Moorfche Priesters, daar zy hunne vergaderingen hebben, voorlezen, te gaan hooren, daar toe geen tyd, en zelf de nachten niet, ontziende; waarom ook doorgaans eerst de Vrouwen door die Moorfche Priesters gewonnen werden, die naderhand ook hare Mans weten te overreedden.

Welke Belyders hier zeer weinig, dog van oudsher algeveest zyn.

Om nogtans over de uitbreiding der Mohammedaanen zeer veel te roemen, daar hebben de Priesters der Mooren, schoon zy'er hun best genoeg toe doen, geen reden toe. Men kan niet loochenen, dat zy'er zyn, maar men moet zeggen, dat hun getal, in vergelyking van anderen, zeer klein is, behalven dat zy'er ook maar by oogluiking geduld werden; zoo dat van dezelve niet veel te zeggen valt, dan dat zy'er egter wel 300 jaaren al bekend, en bestierders van de Wiskunde geweest zyn, gelyk zy dat tot de komst van *Adam Schaal* in gehouden hebben, aan den welken de Keizer van TSJINA dit overgaf.

De ROOMSCHE GODSDIENST.

De Roomsche Godsdienst.

Behalven de Heidensche, en Mohammedaansche, kend men hier ook, zedert eenige honderd jaaren, den Roomschen Godsdienst.

De Portugeezen, die zich al vroeg in Indiën vertoonden, hebben ook van eersten af aan hun best gedaan, om hunnen Godsdienst alomme, en dus voor al in TSJINA, voort te zetten.

De eerste Christen egter, diemen voorgeeft, dat in TSJINA geweest, en het Euangelium Christi daar verkondigd zou hebben, zou de Apostel *Thomas* geweest zyn; dog de bewyzen daar van verdienen

IV. DEEL.

by ons geen geloof.

Ik weet wel, dat die van de Roomfche Kerk voorgeven, dat'er op Malabar in een oud Chaldeeſch *Breviarium* gelezen werd, dat de Tsjinceezen en Æthiopiërs door den H. *Thomas* bekeerd zyn, en dat hy ook Indiën, TSJINA, Perſien, en meer Oofterſe Landen doorreisde zou hebben; maar wy kunnen aan dit zeggen, zonder eenig bewys, geen meer geloof, dan aan veel andere verdichtzelen van dien aard, waar van deze Kerke vol is, geven.

Wy ſtellen dan als den eerſten, die na TSJINA gezeild is, om de Heidenen te bekeeren, dien vermaarden Portugeeſchen Lccraar *Franciscus Xaverius*, gemeenlyk den Apostel van Indiën genaamt, die 'er Ao. 1550. uit Japan eerst aanquam.

Hy vertrok den 15 April Ao. 1552. met den Vader *Pereira* en 2 anderen, nog geen Priesters zynde, mitsgaders met een jongen Tsjincees van Goa, na Malakka, met voornemen, om nu die zoo lang gewenschte tocht na TSJINA, die hem door den vorigen Malakfchen Landvoogd, *Don Alvarez Ataido*, belet was, te hervatten.

Hy ondernam dit derhalven nu van Malakka, en quam allereerst op het Eiland Sansjan, onder de Landvoogdye van Canton, zynde dit in zich zelve een zeer woest Eiland in TSJINA, ontrent dertig mylen van de Stad Canton gelegen, daar hy bevorens by zyn komst uit Japan al aangeweest was.

Hy heeft wel getracht, om het werk der bekeering hier wakker voort te zetten; dog heeft niet lang daar na geleeft, alzoohy op dit zelve Eiland den 2 December des zelve jaars 1552. overleden is.

Men begroef hem in levende kalk, en hy was (zoo de Jezuït *Jarricus* zegt) eenige maanden daar na nog in zyn geheel in de aarde, en is zoo van daar eerst na Malakka, en verder na Goa vervoerd, alwaar die Heilig lang na zyn dood nog veel Paapfche wonderen gedaan heeft, die veel meer bespotting, dan geloove (zelf by de verftandigen onder hen) verdienen, en door hoedanige verdichte wonderdaden zy veel Heidenen aan de waarheid en zuiverheid van hunnen Godsdienst met veel reden doen twyffelen: want dat deze dorre doodsbeenderen de kracht zouden gehad hebben, om Ao. 1553. den 22 Maart een mensch tot Malakka van ſware pyn, of om die Stad van de Pest, te verlossen, is immers een zaak, die geen man van verftand zal, of kan gelooven.

Men ziet hier dan, dat *Xavier* eigentlyk maar voor, en niet in TSJINA geweest is.

Op deze gronden nu hebben hem anderen gevolgd, die naderhand ook in het Land doorgedrongen zyn.

D 2

De

1550.
De Apostel Thomas werd gezegt, in dit Land geweest te zyn.

Xaverius komt hier Ao. 1550.

En stierf 'er kort 'er aan.

1581.
Rugieri
hier Ao.
1581.

De eerste, die hem op 't spoor volgde, is *Michiel Rugieri*, mede een Jesuït, ge- weeft, die Ao. 1581. in dit Land quam, om Christus daar op de wyze der Rooms- gezinden te prediken; maar deze Vader is al mede kort daar aan hier overleden.

Riccius,
&c. Ao.
1583.

Hy wierd Ao. 1583. door den Jesuït *Mattheus Riccius* gevolgd, die eenen *Di- dacus Pamoya Roger*, en meer anderen tot zyn hulp by zich gehad, en 't middel ge- vonden heeft, om aller eerst tot in 't Hof van Peking (na dat hy zich lang in Nan- king onthouden had) door te dringen, en zich by den Keizer *Fanli*, Ao. 1600, en in de volgende jaaren, zeer bemind te maken; hebbende in de voorgaende jaaren nu al 4 Kerken in dit Ryk, te Macauw, te Canton, te Nanking, en te Nanchan, opge- richt gekregen.

De beginzelen, die op zyne Leere volg- den. waren vry gelukkig, maar zy duur- den niet lang, zoo 'er Ao. 1615. na de dood van *Riccius*, en met het ondergaan van de Regeering van dezen Vorst een sware vervolging opquam, door eenen *Tsjinkio*, een Nankings Mandaryn, on- dersteund door de Portugeezen van Ma- cauw (die de Jesuïten een doodelyken haat toedroegen) eerst wel zeer hevig on- dernomen, zoo men zich niet ontzag de- ze Vaders (waar onder *Martinez* mede was) alomme gevangen te nemen, te pla- gen, te slaan, te bannen, en hen alle smaadheden, ook zelfs met het omverre halen van Kerken, aan te doen; maar die egter mede van geen langen duur was, al- zoo men aan de ene zyde zyn bedrog, en aan de andere zyde de onschuld dezer Vaders, zonneklaar ontdekte, waar op zy ontsla- gen, en, gelyk bevooren, weer een lan- gen tyd zeer wel gehandeld wierden.

Adam
Schaal
Ao. 1631
hier.

Ondertusschen daagde *Adam Schaal*, een Keulenaar, hier op, die deze Kerk groo- ten dienst dede, en in groot aanzien aan het Hof Ao. 1631. was, breidende zyn Kerk wakker uit, terwyl hy Voorzitter der Wis- kunde onder *Tsjuntsji* of *Zuntè*, geworden was.

Die Ao.
1664
vervolgd
werd.

Dit duurde tot Ao. 1664., wanneer een groot *Tsjineesch* Vervolger, *Jankam-zien*, zich weer met veel drift tegen deze Paters aankantede, en die dezen Jesuït, *Adam Schaal*, met alle die van zyn Gezelschap (waar onder ook *Francois Faber*, een Franschman van geboorte,) ten uitersten vervolgde. Hy bewerkte met zynen aan- hang, dat hy in de ketenen geraakte, ja dat alle de Geestelyken, die men maar kry- gen kon, gevangen genomen, en dat al hunne Boeken, Paternosters, &c. ver- brand wierden.

Men wees hem eerst, om geworgd, daar na om in duizend stukken gehakt te werden; hoewel een tusschen beide voor- gevallen aardbeving aanleiding gaf, om

hem van zyne banden te ontslaan, en in 1657. zyne volle vryheid te herstellen, dog hy stierf niet lang na alle deze martelingen, te weten, den 15 Augusti Ao. 1665.

Wel is waar, dat deze *Jankam-zien* in *Adam Schaals* plaats Voorzitter der Wis- kundigen wierd; dog hy quam, vermits hem ook de zorg van den Almanach te maken opgelegd was, niet zeer veel cere daar by in te leggen, zoo de wakkere Jesuït, *Ferdinand Verbiest*, zich openbaar tegen hem aankantede, en in het bywezen van den Keizer zelf hem aanwees, dat zyne gronden niet goed waren, en dat hy dierhalven onweerdig was, die plaats te bekleeden, gelyk hy daar over ook ver- wezen wierd, niet alleen om zyn Ampt te verlaten, maar ook om zyn leven te ver- liezen, 't geen de Keizer om zyn hooge jaaren belettete, hoewel hy egter niet lang daar na door een ongemak, 't geen hem aantatte, quam te sterven.

Kort te voren, of Ao. 1657., quam *Ferdinand Verbiest* in zeer groot aanzien, en in veel agting by den Keizer *Cambi*, en nu nog meer, zoo die hem tot Hoofd der Wiskunde Ao. 1669. aantelde, en, op zyn voorbede, ook de gunst dede van de andere Zendingen weder toe te laten tot hunne oude Kerken, diezy reeds in dit Land hadden, weder te keeren, hoe- wel hen wel uitdrukkelek verboden wierd geen nieuwe aan te bouwen.

Ondertusschen kreeg *Prosper Intorcetta*, Overste der Jesuïten in Hamtsjeoe, de Hoofdstad van de Landvoogdye *Tsjekiam*, zoo wegens zich zelve, als naderhand ook wegens de Jesuïten, die Ao. 1685. in Indiën quamen, groote moeyelykheden met den Landvoogd van Hamtsjeoe, en met den Onder-Koning van *Tsjekiam*, die door hulp der *Tsjineesche* Geestelyken, en Bonzes, de Christenen 'er geheel en al zogten uit te dryven, tegen welker aanslagen zich de Jesuït *Verbiest*, door zyn groot vermogen by den Keizer (na dat *Intor- cetta* al in het uiterste gevaar geraakt was) zoo sterk aankantede, dat hy vollagen ein- delyk de overhand, en zoodanigen voor- schryvens kreeg; waar door niet alleen hy, maar ook alle de anderen, die met hem leden (onder welke *Alcala* mede was) gered, en verlost wierden; dog uitnemend veel verloren deze Zendingen aan dezen Heer, die Ao. 1688. quam te sterven. Met hoe grootc statie hy begraven wierd, ziet men by *Pere le Gobien*.

Hoe grooten voortgang nu deze zaaken der bekeering van deze Jesuïten tot nog toe gehad hadden, meind men egter, na dat die nog statker voortgang kregen, na dat Koning, *Lodewyk de XIV. zes* Wiskundi- gen Ao. 1685. na Indiën gezonden heeft.

Dit waren de Vaders, *Tschari*, *Fonta- nez*, *le Comte*, *Gerbillon*, *de Visdelou*, en

Bott-

Ferdi-
nand
Verbiest
Voorzit-
ter der
Wiskun-
de Ao.
1657.

Die de
Jesuïten
red.

Franche
Wiskun-
dige Je-
suïten
Ao. 1685
uitge-
zonden
na In-
diën.

1657. *Bowvet*, van welke zich zommigen byzonder in de Tsjineefche Taal oeffenden, en zich zoodanig in de gunft van den Keizer *Cambri* indrongen, dat zy zich metter tyd voor dien Vorft zeer noodzakelyk gemaakt hebben, om hem ook in verfehiede zaken van Staat, en zelf tot het fluiten van een Vrede-verbond met hunne Czaarte *Majestejten* van *Moscovien*, te gebruiken, gelyk ook door tuffchen-fpraak der Jefuiten *Thomas Pereyra*, en *François Gerbillon* den 3 September Ao. 1689: te Niptsjoe dezelve tuffchen den Keizer van TSJINA, en de beide Czaaren, getroffen is, waar toe de Jefuït, *Philippus Grimaldi*. (die in de plaats van *Ferdinand Verbieft* Voorzitter in 't Hof der Wiskunde wierd) mede zeer veel gedaan heeft. Een zaak, waar van wy in ons eerste Deel breder fpreeken.

Hun aanzien in TSJINA door de Vrede tuffchen den Keizer en de Czaars Ao. 1689 bewerkt.

Laft des Keizers om den Christen-Godsdiensf hier voort te mogen zetten.

Hoe flegt dit werk der bekeering

Hier door kregen de Jefuiten zulken aanzien aan het Hof alhier, dat ook daar door den 20 Maart Ao. 1692., en in de volgende tyd, een zeer goede grond tot voortgang van den Godsdiensf, en van 't werk, der bekeering gelegd wierd, alzoo de Keizer, op de voorfpraak van den Prins *Sofan*, of wel van zyn Oom, en Schoon-Vader (Voorftander dezer Zendingen), en voor al een Vriend van *Gerbillon*) hen nu volkomen vryheid gaf, om den Christelyken Godsdiensf in zyn ganfche Ryk voort te mogen zetten, en om alle Tsjineezen, en Tartaren, die daar toe maar genegen waren, te mogen onderwyzen, en doopen, waar op dan zeer veelen van deze Heidenen Ao. 1694, 1695. en vervolgens van tyd tot tyd, en zelf ook verfehiede Mandaryns (zoo men zegt) bekeerd zyn.

Dit nu is het groot opgeven van deze Jefuiten, en die van hun aanhang zelf, dat 'er in dit groot Land reeds duizenden, zoo groote als gemeene Liederen, door hen bekeerd en Christen gemaakt zyn; maar daar zyn 'er onder die van hun streng zelf, die loochenen, dat deze Tsjineezen en Tartaren op goede gronden gedoopt zyn, en die met ons wel hartelyk twyffelen, of hen wel oit de Leere der waarheid in hare rechte zuiverheid (ik fpreke nu nog maar van 't zuiver Roomsche Geloove, dat wy echter voor zeer onzuiver houden) voorgesteld is; ja daar zyn 'er, die zommigen van deze Zendingen openbaar als bedriegers befchuldigd, en hen te lafte gelegd hebben, dat die Tsjineezen en Tartaren door hen niet Christen gemaakt, maar dat zy zelfs, van Christen, Heidenfch geworden zyn, en dat zy zich, om die Heidenen te behagen, en maar hun eigen tydelyk voordeel te bejagen, niet gefchaamd hebben zich in alles na hunne Afgodifche en Bygeloovige dienften te fchikken, het welk, zoo dit waar, gelyk het

uit het bericht, in Augustus Ao. 1699. uit het voorfz. Ryk aan 't gemeen medegedeelt, uit dat van Augustus Ao. 1700, als mede wel zeer waarfchynelyk is, ons een zeer flegt denkbeeld van 't werk van hunne bekeering, behalven dat het ons ook zeer flegte gedagten voor 't gevolg van dien geeft; te meer, alzoo het zeker is, dat de Mandaryns, en Grooten, deze Jefuiten, en dit werk van de zoo genaamde of fchynbekeering, doodelyk haaten, en dit alles maar voor een tyd, om den Keizer te behagen, infchikken, terwyl zy, zoo ras deze Keizer eens zal overleden zyn, maar na dien tyd met hert en ziel verlangen, om zich dan eens ter degen aan alle die Paters te gelyk, die zy voor de grootfte bedriegers ter wereld (zoo men ons gezegt heeft) houden, op het fchrikkelykite te wreken, en dan eens klaps dat ganfch werk der bekeering op een jammerlyke en beklagens-waerdige wyze tot de grond toe zoo, gelyk in Japan gefchied is, uit te roeyen.

1700. door de Jefuiten, en wat daar van vorder te wagen is.

Wat groote berigten men Ao. 1695. den 21 September en den 12 November uit TSJINA, en uit Peking zelt, daar van opgegeven heeft, kan men mede uit de tydingen van daar van Ao. 1697. in de maand February omftandig nalezen, behalven dat ook de Jefuït *Bowvet*, die Ao. 1697. in de maand Maart weer in Vrankryk quam, en 't jaar daar aan weer na TSJINA vertrok, zeer breed daar van, en zelfs ook zeer hoog van de hoope tot 's Keizers bekeering, opgegeven heeft, daar egter tot nu toe (zynde wel 25 jaar daar na) nog niets op gevolgd is.

De geleerde wereld weet ook, wat vonnis 'er by die van de Sorbonne over deze bedryven der Jefuiten in TSJINA Ao. 1700. geveld is, en hoe eenige van deze Jefuiten in 't laatte van dit jaar wel daar tegen fterke beuigingen gedaan hebben; maar daar mede heeft de Vader *le Gobien*, nog de Jefuït *le Comte*, geenzins weggenomen de gedagten welke die van de Sorbonne, en ook alle andere Geleerden, daar over by zich reeds vaftefteld hadden.

Het flegt oordeel der Sorbonne van hun gedpente

Na dien tyd heeft men nog verfehiede van deze Zendingen na TSJINA afgevaardigd; dog de meeste tydingen, die men van daar bekomen heeft, zyn zeer flegt, waar van 't verjagen van den laatstgezonden Heer *Mezabarba* (die, zoo men den 2 Augustus Ao 1722. van Romen fchreef, van daar verdreven is) een zeer levendig bewys was, gelyk uit de later tydingen blykt, dat die Keyzer geen Jefuiten meer in zyn Ryk hebben wilde, alzoo zy oproer in zyn Land verwekten.

en flegte gevolgen van dien.

Zedert zyn vertrek uit Tsjina is die Keizer ziek geworden, en zyne ziekte in het begin van December Ao. 1722. zoodanig toegenomen, dat hy, *Camby* genaamt, (wel-

1722. (welken men in 't 2 Deel Fol. 78. van N. en O. Tartaaryen doorden Heer Borgencefter Nic. Wizen, en ook voor aan in het werk van den Jefuït *Louis le Comte* zeer net na 't leven afgebeeld ziet) den 22 dito daar aan, na dat hy 69 jaaren, 7 maanden, en 25 dagen oud geworden was, en 61 jaaren, 10 maanden, en 13 dagen geregeert had, overleden is.

Hy liet als Vader en Groot-vader 150 Zoonen, (kinderen, of kinds-kinderen) behalven de Dogters, na.

In zyn plaats nu is weder als Keizer van Tsjina en 't Noorder-Tartaryen zyn vierde Zoon, *Joen-Tjin*, een Vorst van 40 jaaren, gekooren.

Dat dit een groote verandering in alle de zaaken des Ryks, en ook ontrent die van 't voortzetten van den Godsdienst der Jefuïten in 't zelve zal konnen geven, is wel te denken; en wat hier nu verder van groeyen zal, moet ons de tyd leeren; dog ik vreeze, (op de flegte gerugten, van daar overgevlogen, nu nog meer, als te voeren) van hunnent wegen, dat de gevolgen voor hen allen, by de minste verandering der Regering, doodelyk, dat hun einde verschrikkelyk, en dat'er ook niet anders, dan een algemeene uitroeying, en bittere moord van allen, die dan de belydenis van dat fwak Christendom nog zullen willen staande houden, te wagen zal zyn, hoewel ik voor het naaft geloove, dat de meesten, zoo niet allen (alzooy dog geen goede gronden van hun geloof hebben) immers zoo licht weder zullen afvallen, als zy tot dat Naam-Christendom gemakelyk overgekomen zyn.

Diegeen goeden uitflag nemen konnen.

Nader aanmerking des Schryvers hier over.

Het zoude derhalven, myns oordeels, vry beter zyn, dat alle deze Jefuïten, om zoo veel duizenden van beklagenswaardige Tsjineezen, die daar mogelyk nog te vergeefs om lyden zullen, te behouden, of om hen ten minsten van de ongemakken, die hen daar over zullen konnen overkomen, te bevryden, eens besluit namen, om dit Ryk ten eersten te verlaten, ten einde aldus een zekere en sware dood, die zy hier maar te wagen hebben, en die hen dog geen vrugt ter wereld geven kan, te ontgaan.

Ik weet wel, dat zy, en veelen met hen, daar roem in stellen zullen, om zulken Martel-dood (zoo zy dat noemen) te lyden; maar hoe kan men dog dit zulken naam geven, daar zy in hun gemoed overtuigd, en door zoo veel andere van hun eigen Geloofs-genooten daar af beschuldigd, of ten minsten daar van zeer verdagt zyn, dat zy het Euangelium Christi noit zelfs zoodanig, als dit by hen hier te Lande, of in Europa beleden, en gepredikt werd, aan die Heidenen verkondigd hebben.

Is dat niet openbaar met God, en met

zyn eigen belydenis van zyn Geloof spotten, te zeggen, dat men als een bloedgetuige, en standvastig Belyder van zyn Geloove, sterft, terwyl men het zelve noit recht daar beleden, nog verkondigd heeft.

1722.

Zy zullen daar door niet de allerminste cere by de verstandige wereld, en zelf niet by de gemeene Belyders van hun Geloove, inleggen, en, zoo zy gelooven, dat 'er een God is, die hen rekenfchap van hungeloove, en belydenis, mitsgaders van zulk een bedriegelyke bediening van hun Ampt (zoo dat gene, dat van hen gezegt werd, waar is) afvorderen zal, zoo hebben zy op zulken valschelyk-ingebeelden Martel-dood niet anders dan het tydig en ceuwig rechtveerdig oordeel van een Richter, diens laft zy immers geenzins gevolgd hebben, te wagen.

Bchalven dat zy ook op zich laden, om te moeten verantwoorden voor zoo veel duizenden menschen, als zy door zulk een Dwaal-Leer, die zy wisten, dat hen onmogelyk behouden kon, op dezelve grond al mede misleid hebben.

Het ware te wenschen, dat zy zich aan zoo veel elendige zoogenaamde Japansche Christenen, en aan het afgryfselyk einde van hunne broederen aldaar, veel liever spiegelden, op dat zy mede niet hier, gelyk die zoo jammerlyk gemartelde Jefuïten in Japan, den grond mogten leggen, en den weg baanen, om na hun dood niet alleen die Naam-Christenen, die dan zich zelven zullen durven openbaaren, maar ook geheele Straaten, om zoo enen Naam-Christen, die niet de allerminste grond nog kennis van zyn voorgewend geloove heeft, op de wreedsfte wyze te zien aan hun einde brengen, en geheel uitroeyen.

Ik zegge dit met een ongeveinsde meining, om dat ik veel grond hebbe, van wel te mogen gelooven; dat het met dat werk van hunne bekcering niet minder, dan zoo breed, als zy daar van opgeven, staat, altoos zoo ik eenig geloove aan verscheide eerlyke Tsjineezen, welke ik over dit stuk gesproken heb, geven mag, want die hebben my eenparig verzekert, dat de Tsjineezen in hun Land, die de naam van bekeerden dragen, daarom geenzins nalaten aan hunne Afgoden, en aan den Duivel, even eens, gelyk toen zy nog Heidenen waren, te offeren, en dat zy even eens, als bevorens, hun goede en quade dagen verkiczende, voortgaan by hun oud bygeloof te leven, en alle hunne bedryven dagelyks daar na te richten.

Grond van zyne gedagten, en aanrading.

Waar uit ik dan immers met reden zeggen mag, dat dit geen ware Roomsche Bekeerden, maar alleen Naam-Christenen zyn, die dierhalven ook niet verdienen, dat men om dezelve zoo veel on-

noo.

1725.

noozel bloed storten zal, als daarom wel metter tyd vrugteloos zou kunnen vergoten werden.

Het bericht, dat ik met het Delfs Schip in de pas verledene maand November dezès jaars bekomen heb, behelst een tyding, waar by de Gordyne van dit Treurtoncel voor de Jesuiten, en hunne elendige Leerlingen, zoo al van verre begon geopend te werden.

De Keizer had zyn gansch Ryk door last gegeven, om in yder Stad, Vlek, en Dorp, 't getal de naamen niet alleen van alle de Jesuiten, maar ook van alle de zoo genaamde Christenen, op te nemen, zonder voor eerst nog aan iemand te laten blyken, met wat oogmerk hy dit alomte zoo geboden had.

En op dat zy dog niet denken mochten, dat dit ten quade geschiedde, had hy aan zyne groote Mandaryns doen belasten, dat zy hen zelfs beter en minneliker, dan bevorens, wilden handelen, om hen (zoo men zegt) dog allen in de val te krygen.

Ook had hy zommigen van hen, die al bevorens uit het Hof geboend waren, 'er zeer listig weer in gelokt, en zelfs eenigen schyn gegeven, als of hy zelf ook wel nader wegens hunnen Godsdienst onderricht, en op den rechten weg der zaligheid wilde gebragt werden, waar op deze Jesuiten vry verder, dan oit, uitgekomen waren, en zich zelve ook verftout hadden met de uiterste veragting van den Godsdienst der Tsjineezen, meer dan zy oit bevorens gedaan hadden, te spreken,

1725. het welk dezen Vorst eindelyk verveelende, vond hy goed dit alles zeer plotselyk af te snyden. en hen zeer fors te beveelen uit zyn gezicht, en Hof te gaan, zonder oit daar weder in te komen, alzoohy nu in den grond met eigen ooren gehoord had, waar in hunne leere bestond, en hoedanig soort van Leeraars zy waren.

Daar op begon het blaadje zeer schielik over al om te keeren, en de Keizer trok, by een streng Placcaat voor af den last in, door zyn overleden Vader gegeven, van hunnen Godsdienst en Leere alomte in 't Ryk te konnen voortzetten, op straffe des doods dit, zoo aan de Jesuiten, als mede het aannemen van die Leere aan alle zyne onderzaaten verbiedende.

Dit zyn de beginzelen en voorloopers van veel grooter rampen voor hen en voor veel elendige Christen-Tsjineezen, die ik middag-klaar voorzie, dog wensche, dat God dezelve genadelyk gelieve af te wenden, en het bloed van zoo veel schuldigen onder de Jesuiten, en van zoo veel beklagenswaardigen onder die blinde Christenen, tot een beter cinde gelieve te spaaren, en dat het God behage eens hen zelf, en ook zoo veel blinde en zoo diep in hunne Afgodery gedompelde Tsjineezen en Tartaaren door 't ware licht des Euan-geliums te bekeeren, en deze zoo elendig dwalende schapen tot de schaapskoye van dien grooten en oppersten Herder Jesus te brengen; waar mede wy ons bericht van Tsjina sluiten, om tot de zaaken van Formosa, of Tayouan, over te gaan.

Die met een wens besloten word.

BESCHRYVINGE V A N T A Y O U A N, O F F O R M O S A,

En onzen H A N D E L aldaar.

V I E R D E B O E K, E E R S T E H O O F D S T U K.

ONze Handel in Tayouan of Formosa. *Naam des Eilands. Kaart van Formosa. Gelegenheid, breedte, en grootte deszelfs; en beschryving van 't Eiland en van de Piscadores of Visschers-Eilanden. De Lugtstreek. Geen Steden, maar veel Dorpen hier. Gewasschen des Velds. Dieren. Bergwerken. Veele en zware Aardbevingen. Het is zeer Volk-ryk. En de Mans zyn grof van gestalte, en luy. Hoe de Vrouwen, en haar bedryf. Wat de Mans doen. Aard dezzer Volkeren. Hun oordeel en begrip. Hun spys en drank. Hunne Huizen, Huisraad en Klederen. Hunne Regering. Magt der Overheden. Agting voor Oude Lieden. Hunne Huwelyken. Bruydfchat. Hun zeldzame zamenwooning. En wanneer de Mans eerst by hunne Vrouwen mogen woonen. Hunne Echtscheiding. Leven by na zonder Wetten, of straffen. Hunne Oorlogen. Wapenen. Na den itryd regten zy een Feeft aan. Agting voor dappere Mannen.*

Onze Handel in Tayouan, of FORMOSA.

DAt 't Eiland Formosa, of Tayouan groote betrekking tot den Handel van Japan heeft, is ons reets klaar genoeg gebleken, om aan te wyzen de reden, die ons noodzaak om over deze Landvoogdy te spreken.

Om een nette Land-beschryving van dit Eiland, of wel van deze Eilanden te geven, is onze toeleg zoo zeer niet, als wel, om aan te wyzen, hoe wy daar onzen Handel gedreven, by wat gelegenheid wy dat begonnen, en tot wat tyd toe wy dat gedaan hebben.

Naam des Eilands.

Dit groot Eiland werd van de Ingezetenen zelf Pak-An, of Pak-Ande, van de Tsjineezen Ya-Likijeu (dat is, Groot-Likijeu, vermits 'er nog een klein Likijeu is) gelyk de Portugeezen, of Castiliaanen, dit om deszelfs schoon en verlustigend gezicht, en vermakelyke Velden, Ilha Formosa, en de Nederlanders 't Eiland Formosa noemen. Wy vertoonen van dit Eiland een redelyke nette Kaart, No. 33, gemerkt, waar uit ons blykt, dat het in de veertig mylen Noorden en Zuiden lang, en 14 of 15 mylen Oost en West breed is. Ook ziet men de Piscad-

Kaart van Formosa.

dores beweften 't zelve in deze Kaart leggen.

Het legt met zyn Zuider-hoek 40, en met zyn Noorder-hoek 17 Duytsche mylen van 't Landfchap Fokjen, waar onder het eigentlyk ook staat, of plagt te staan.

Het legt onder den Kreefts Zon-keer-kring, strekt zich van den twaalfden tot den vyf-en-twintigsten graad 20 minuten Noorder breedte (op welke laatste breedte de Noorder-hoek legt) en op de lengte van 142 graden, en 28 minuten, bestaande in zyne lengte in de veertig mylen aan de Oost-kant, in de vyftig aan de West-kant, heeft de breedte in 't Noorden van 8, en aan de Zuyd-hoek van pas 4 mylen, hoewel 't anders in 't midden, en doorgaans meest 18 a 19 mylen, en verder in omtrek tusschen de 130 en 140 mylen uitmaakt; dog andere stellen dit pas 3 graden lang te zyn, gelyk 't in deze Kaart zoodanig mede voorkomt.

Het is hier en daar zeer bergagtig; maar zoodanig niet, of daar zyn ook veele schoone Vlakens en groote Velden tusschen beyden, die men voornamelyk ontrent de

Gelegenheid.

Breedte, lengte, en grootte.

Zee-kant heeft, van waar het zich ongemeen fracy en vermaklyk voor het gezicht, gelyk het zich mede zoo byzonder gelegen voor den Handel van Tsjina ten Welken, van Japan ten Noorden, en van de Philippines ten Zuyden, opdoet, dat men geen gelegener Eiland daar toe zou kunnen vinden.

Doch om dit Eyland, zoo veel 't ons mogelyk is, te beschryven, zullen wy van den Zuid-Ooſt hoek, die wat meer als drie mylen breed is, beginnen. Van den zelven ſtrekt wel anderhalf myl na 't Zuiden een rif, dat in 't Noorden aan de wal vaſt, en daar ontrent een groote halve myl breed is, loopende, van 't midden af na 't Zuiden, aandcs zelfs Noordkant hoe langer hoe ſcherper uit.

Eerſt ontmoet men langs de Ooſtkant, Nood-Ooſt aan een myl van de Zuid-Ooſt hoek 't Eilandje klein Tabaco, een myl Noordelyker een Dorpje, Matafargenaamd, en nog een myl verder 't groot Eilandje Tabaco. Drie mylen al Noord-Ooſt op gaande (hoedanig de kufft daar ſtrekt) heeft men, ontrent vier mylen van de Wal, na 't Zuid-Ooſten, het klein Eilandje Moaritus in Zee leggen. Vyf myl Noord-Ooſtelyker legt 't Dorp Alangar, en twee myl verder Natſibay, en Laruhali. Ontrent acht mylen Noord-Ooſt aan legt een ſtompe hoek, die wel 3 en een halve myl na 't Ooſten uitſteekt, en ontrent een halve myl breed is. Een weinig van den zelven 't Zuidwaard leggen twee kleine Eilandkens Ooſt Zuid-Ooſt geſtrekt, en 't verſte 3 en een half myl van de Wal gelegen, en de Mecuwen Eilanden genaamd. Pas be-Zuiden dien hoek is een Rievier. Be-Noorden dezen hoek, den hoek van Penimbos genaamd, 6 mylen is een Baey, die Zuid en Noord wel een groote myl breed, en Ooſt en Weſt wel een myl diep is, zynde meeft Ooſt ten Noorden of Ooſt-Noord-Ooſt geſtrekt.

Van daar een half myl Noord-Ooſt aan heeft men 't klein Eilandje klein Doatri, even be-Noorden dien hoek dicht by de Wal, en 3 myl verder 't Eiland Sapiat, dat Zuid en Noorden wel 3 mylen lang, en pas een half myl breed is, en nog een weynig verder 't drickant Eilandje Denual, daar ook een Baey van dien zelven naam tuſſchen beiden de zelve is.

Een myl van den Noord hoek van Sapiat heeft men de Rievier en 't Dorp Doero, en een myl verder de Baey van St. Laurens, be-Ooſten de welke 7 a 8 mylen van de Wal Noord-Ooſt aan (ontrent een myl van een) 3 Eilanden, Dos Reys Magos genaamd, geſtrekt leggen, van welke het middelſte 't grootſte of wel 3 mylen lang, en een myl breed, en 't Noord Ooſtelykſte 't kleinſte is.

Een myl Noord-Ooſt van de fraaje Baay van St. Laurens heeft men den ſcherp uitſtekenden hoek, Caydan, een myl verder Noorden Tranquidan, en den dikken hoek St. Jacob een myl verder; daar na 't Eilandje Gaclay een myl buiten de Wal na 't Ooſten; waar na men drie mylen verder den Noord-Ooſt hoek heeft.

Soo als men dien Noord-Ooſt hoek, ontrent 2 mylen na den Noord-Weſt hoek, om is, ontmoet men zeer dicht by de Wal twee kleine Eilandkens dicht by een Zuid-Ooſt en Noord-Weſt van een geſtrekt, en een weinig verder op, na den Noord-Weſt hoek, heeft men 't Eilandje Kelang (ook wel Quelang genaamd) een myl van de Wal na 't Noord-Ooſten, en tuſſchen 't zelve en de Wal, nog een ander, dat wat grooter, wel een myl lang, en 7 en een half myl breed is, voor een groote Rievier leggen, by de welke men twee Dorpen zonder naam ziet.

Twee mylen verder vertoonen zich twee kleine hoeken, met een klein Baayken 'er tuſſchen beiden, en daar ontrent ook de klip Tellada, en nog 3 mylen ruim verder heeft men den Noord-Weſt hoek, die de hoek van Camatiaſo genaamd werd, en wel 1 en een half myl Ooſt en Weſt breed, Zuid en Noord wel 2 mylen lang, en van buiten vol katſoppen is, waar na men dien hoek na 't Weſten toe pas omgegaan zynde, 't Dorp Tamkay, en nog 2 andere, Medoldarea, en Sabragoga genaamd, en nog wat verder van daar dan de Baay van Caſidôr, met een zwaar Rif 'er in leggen heeft, in 't midden van welke ſich ook een klein rivierken opdoet.

Elf mylen na 't Zuid-Weſten toe heeft men een kleenen hoek, van waar een ſmal riſſe 6 mylen langs de Wal zig, met twee kleine Baajen ontrent in 't midden, anderhalf myl van een, verdoont met een ſmal rif, dat Zuid-Weſt aan een groote myl verre, en 1 achtſte myl breed, zeer ſcherp in Zee zich uitſtrekt. Het werd 't Viſſchers-rif genaamd, waar ontrent men aan de Wal ook veel zand-duinen heeft; en van dat Viſſchers-rif gaat dan 't ſmal rif langs de Wal nog 2 a 3 mylen voort, daar men by een breed rif komt; ook heeft men be-Zuiden de Baay van Caſidôr een dikken hoek, de groenen hoek genaamd, en 't Dorp Geruys 2 mylen verder leggen.

Wanneer wy nu 2 a 3 mylen Zuidelyker van 't Viſſchers-rif aangaan, ontmoet men een groot rif langs de Wal, dat op ſommige plaatzen een myl, en op ſommige wel ander half myl breed, en tot aan de groote Rievier van Tafarlan, wel 6 mylen langs de Wal lang is; alwaar men 4 a 5 mylen ten Zuid-Ooſten van 't Viſſers-rif eenige groote Boſſchen ziet.

Voor de Rivier van Tafarlan heeft men niet alleen een Dorp van dien naam, maar bezuiden dezelve ook 6 Eilandkens digt by een, met een rif'er om, en nog een zeer smal Eiland, dat zig als een lang krom sny-mes, wel twee mylen lang, Zuyden en Noorden gestrekt, vertoond.

De Rivier van Tafarlan schiet met 3 takken (waar van'er een uit het Zuyd-Oosten, een uit 't Oosten, en een uit het Noord-Oosten zynen oorspronk heeft, en welke zig ontrent 5 mylen van strand vereenigen) van boven af, en ontlast zig by die 6 Eilandkens in Zee; dog twee a 3 mylen die Rivier op heeft men, Oosten Noorden aan, een swaar bosch.

Van deze Rivier af Zuyden aan, heeft men langs de wal vervolgens tot aan de Rivier van Mattajar, een swaar Rif, dat by na vyf mylen lang, en ontrent de Rivier van Tafarlan maar een myl breed is; dog van daar verbreed het wel drie a vier mylen verre allenskens, en steekt met een dikken hoek na 't Westen, die wel een myl breed is, uit, verminderende na de wal toe dan weer allenskens, waar door zich die zand-hoek dan na de wal toe hoe langer, hoe breder, wel tot 2, 3, en 4 mylen verre, vertoond, terwyl die Rivier hier dan tusschen dit Rif, en tusschen de wal, die hier na 't Westen met een dikken hoek, de Vischers-hoek genaamt, een Guyl maakt, die zich wel 3 mylen West aan uitstrekt, en wel een myl na 't Noorden, pas beweften 't Vischers-Eiland, tot tegen de Vischers Plaat aanloopt.

Op dit groot Rif legt digt aan de wal, benoorden die Guyl, een klein Eilandken, 't Vischers-Eiland genaamt, en een a twee mylen Noordelyker nog 2 anderen.

Een myl beweften 't Vischers-Eiland heeft men'er nog zes dicht by een al mede benoorden die Guyl, en een achtste myl van de Zuydwal of de Vischers-hoek, en nog een weinig Westelyker, heeft men 't lang Vischers-Eiland, dat Zuyden en Noorden wel een myl lang, dog zeer smal is. Daar na, een myl Noord-westelyker, legt een dik Eilandje, Oost en West wel een myl lang, en wel drie in 't rond, zynde de Vischers-Plaat genaamt; en een weinig Westelyker is'er nog een zoo zonder naam, dat aan weer zyden scherp, dog wel 't scherpst na 't Westen uitloopt, en ontrent twee mylen in 't rond is.

Een halve myl ten Zuyd-westen van 't lang Vischers-Eiland legt nog een lang smal Eiland, Noord-Oost en Zuyd-West gestrekt, wel een myl lang, en 't Wankams-Eiland, gelyk ook die Guyl daar na de Wankams-Guyl of Canaal genaamt is, ten Noord-Westen van welk Wankams-Eiland zig vertoond nog een klein dito, gelyk'er ten Zuyden nog twee, Zuyden

en Noorden, digt by een, op een Rif leggende, hoedanige twee Eilanden zich digt aan de wal en tusschen dat Rif, yder mede op een Rifje leggende, en yder ontrent een of twee mylen in 't rond zynde, vertoonen.

Tusschen Vischers-hoek aan de vaste wal, schiet dezelve met vier gebroke hoeken na 't Zuyd-Westen, by welke derde hoek men wat Landwaard in het Dorp de Boeren-schuur, en een myl Zuydelyker de Moordenaars-Rivier heeft, benoorden dewelke een kleine Bay met een der twee voornoemde digt aan de wal leggende kleine Eilanden, gelyk het Zuydelyker Eiland een weinig verder, voor de Rivier van Hamba is, alwaar men ook een Dorp van dien zelve naam ziet, waar na zich een weinig Zuydelyker het Rivierken van Toahimpan vertoond, dat met een Guyl of Canaal tusschen 't Zuydelykst aan de wal leggend Eilandje, en tusschen een zeer lang en smal Eiland, dat wel een en een half myl Noord-Oost en Zuyd-West gestrekt legt, en zich nevens nog zoo een ander Eiland, dat zich als een Slang'er aan, wel twee mylen Zuyden en Noorden wat gebogen, en dus zich eerst met nog een klein Eilandje na het Zuyd-Oosten gestrekt, opdoed, alle daar leggende op een Rif, dat een halve myl van de wal begint, en van de Rivier Toahunpan Noord-Oost en Zuyd-West wel twee a drie mylen lang, en Oost en West wel een en een half myl breed is, gelyk dit in 't West-Zuyd-Westen buiten dat Eiland, dat zich als een Slang vertoond, met een scherpen hoek nog wel een myl verre na 't Zuyd-Westen uitloopt.

Op dit zelve Rif leggen nog drie Eilanden in 't Noorden (van welke 't middelste wel een myl Zuyden en Noorden gestrekt legt) zich zelve van 't Oosten na 't Westen ontrent een halve myl van een vertoonende, en nog drie kleine aan de Zuyd-Oost-kant van dit Rif Noord Oost en Zuyd-West gestrekt, digt by een, van welke het Zuyd-Westelykste 't Walvisch-been genaamt werd.

Terwyl zich nu deze buitenste Eilanden op dit Rif, leggende als in een half rond, ontrent twee a twee en een half myl van de wal af na 't Westen vertoonen, vervolgd deze kring na 't Zuyd-Oosten al verder, eerst met een klein Eilandken, dat op een Rifje legt, dat zich Oost ten Noorden en West ten Zuyden strekt, en daar na weer met zoo een lang smal Eilandje als 't derde en vierde der vorige Eilanden. Dit laatste is eerst na 't Zuyden en daar na wat na 't Zuyd-Oosten gebogen, en Zeeburg genaamt, en legt mede op een Rif, dat zich na 't Oosten toe wel een halve myl breed langs 't geheel Ei-

land, dog aan de West-kant maar van de Noord-West-hoek dezès Eilands tot ontrent ter helft toe vertoond, daar het met een smalle punt ontrent een vierde myl verre na 't Zuyd-Westen uitsteekt.

Dan ziet men nog diergelyken Eiland, Tayouan genaamt, 't geen zeer smal, een en een half myl lang en meest Zuyden en Noorden gestrekt is, leggen. Dit laatste komt hier by na tegen zekeren smallen hoek benoorden een versche Rivier, met een kleen Rif, dat 'er meest rondom loopt (uitgenomen in 't Noorden) te stuiten; en op het zelve legt het Vlek, en 't Fort Zeelandia.

Tusschen dit Eiland, en 't Eiland Zeeburg, is een opening, tusschen welke men in een zeer groote Baey loopt, die wel drie groote mylen na de Eilanden toe, of in 't Westen, wyd, en wel twee mylen Oost en West diep is.

Als wy nu van de Moordenaars-Rivier aan de vaste wal weder voort gaan, daar wy 't gelaten hebben, ontmoetten wy wat bezuyden het Zuydelykste Eilandeken, dat dicht aan de wal legt, of wat voorby 't Rivierken Toahinpan, een groote Guyl, die bezuiden dat Eilandje in Zee loopt, en dan langs dat breed Rif (waar op die zes Eilandekens, nevens 't Walvisch-been leggen 'er op, gelyk men 'er aan die kant noch twee kleene pas buiten dat Rif ziet) henen stroomt, zynde door 4 a 5 kleene Rivierkens, die daar aan de wal in Zee storten, gemaakt.

Van dit Zuydelykste Eilandje tot het Dorp en de Rivier van Soclang (benoorden welke een zwaar bosch legt) loopt de Kust wel twee mylen verre na 't Oosten als een halve maan ingebogen.

Bezuyden de Rivier van Soclang ziet men een scherpen hoek met een Rifje 'er langs, daar men die groote Baey, by na regt voor 't Eiland Zeeburg, en ten deele voor 't Eiland Tayouan heeft leggen, en in welkers midden zig nog 't kleen Rivierken Dorcalam (dat twee mylen Landwaard in uit een binnen-meirken komt, 't geen zig Zuyden en Noorden gestrekt heeft) vertoond, ontrent welk Meirken een kleen Dorp is.

Drie en een halve myl bezuyden de Zuyd-hoek der Rivier van Soclang heeft men een versche Rivier (anders de Rivier van Sekàm genaamt, na het Dorp van dezelfde naam, ontrent een myl benoorden dezelfde, nevens nog twee andere Dorpen, gelegen) die zich vry Noord-Oostelyker opdoet.

Even benoorden de Rivier van Sekàm legt nog een andere, de zoute Rivier genaamt. En van hier Landwaard in eenige mylen ziet men sware bosschen.

Van de Rivier van Sekàm, schiet de wal met een scherpe hoekje wat daar bin-

nen na 't Westen uit, bezuyden welk hoekje, meest Zuyd aan, 't Vischers-Eiland legt, zynde een myl lang, in 't Noorden een halve myl breed, en in 't Zuyden al scherper gestrekt, met nog 5 kleene Eilandekens in een groote Baey, die wel een myl diep, en Zuyden en Noorden wel twee mylen lang is, en met zyn Zuyd hoek na 't Noorden, gelyks het Vischers Eiland, ombuigt, en daar een Guyl maakt, gelyk de Noord-hoek zich pas achter dat Eiland vertoond.

Verder doet zich de Zuyd-hoek van die Baey by na als een driehoek op, makende bezuyden den zelve een kleen Baeyken, dat in den ingang deszelfs zeer nauw, achter in wat wyder, en aan de Noord kant met een Rifje langs de wal bezet is. Dit is een Rheede voor kleene Jonken.

Daar na schiet de wal met een breed hoekje wel een halve myl na 't Zuyd-Westen uit, welke de hoek van Tancoya, na 't Dorp van dien naam, genaamt werd, en dan heeft men pas bezuyden dien hoek, die een achtste myl breed is, weer een Baey van twee mylen in 't rond, met een breed Rif aan de Zuyd-kant, en 't Handelaars-Eiland dicht tegen de wal, met een zeer nauwen ingang, bezuyden den welken vlak voor de Zuyd-hoek dezer Baey (welke hoek na het Noord-Westen van verre zich al uitschiet) de Apenberg legt.

Hier van daan loopt de wal na 't Zuyd-Oosten wel drie mylen verre, in 't midden van welke strook Lands een myl van de wal 't Goude Leeuwen Eiland of anders 't Eiland Lamey legt, dat drie vierde myl, Noord-Oost en Zuyd-West gestrekt, en een halve myl schaars breed is, met het Eiland Golamto, en nog een onbekend.

Van den Apenberg ontrent 3 mylen Zuyd-Oost aan is weer een kleene nauwe Baey, die nauw van ingang, met een Rif aan weer zyden, en met een breder in 't midden deszelfs zich vertoonende, en met eenige kreeken na het Noord-Westen en Zuyd-Oosten verdeeld.

De Zuyd-Oost-hoek dezer Baey is zeer dik, en daar na heeft men de Rivier van Dolatok, na een Dorp van die naam, wat Zuyd-Oostelyker het Dorp Pangfoya, en de Rivier van die zelve naam, van waar de wal dan een langwerpige diepe bogt wel van 4 mylen na 't Zuyd-Oosten maakt, die zig tot aan de Zuyd-West-hoek van Formosa omarmt, pas buiten welke het Zuyder Eiland op de Zuyd-West kant van dit dik wat uitstekend hoekje, zich even buiten de wal vertoond.

Binnen in vertoond zich dit Eiland Formosa van de West-wal af, 10 mylen na binnen

binnen toe gerekent, meest vlak en effen; dog van daar na de Oost-kant doorgaans van 't Noorden tot 't Zuyden, en zoo doorgaans ook na 't Oosten toe vol zware Gebergten en vervaarlyke dikke Bofschagen, uitgenomen ontrent een myl van 't Oost-strand af, daar 't Land weer vlak is.

De Dorpen op dit Eiland hier en daar (buiten die wy reeds gemeld hebben) gelegen, zyn deze; Tavocam twee mylen beoosten Soelang, Favorlang een myl verder, Baklowang een myl bezuyden Sekam, Tevoorang een myl beoosten dit laatst gemelde, Matauw een myl ten Noorden van Soelang, Taffakan een myl beoosten Matauw, Smeerdorpen Pau, dicht by een, bezuyden Taffakan, Terenip beoosten Sekam twee mylen, Tisfacocfan een myl Noordelyker, Afoek 2 mylen bezuyden Terenip, Tornap een myl ten Noord-Oosten van Soelang, Mandau een myl Noordelyker, Tifoelokan nog wat Noord-Oostelyker, en Teopan 3 mylen bezuyden Sekam, buiten welke'er nog veel andere zyn, die wy niet kennen.

En van de Piscadores of Visschers-Eilanden.

Nu zullen wy, eer wy van dit Eiland verder spreken, nog ict met een woord van de Piscadores of Visschers-Eilanden (onze eerste Zetel, eer wy ons in Tayouan neerzetterden) aanroeren, aangezien wy hier na breder van dezelve handelen.

Zy leggen ontrent 7 mylen beweften 't Eiland Formosa, ontrent op 23 en een halve graad Noorder-breette.

Het grootste der zelve is 't Eiland Phekno genaamt, dat meest driehoekig is, vertoonende een hoek in 't Noord-Oosten, een in 't Zuydwesten (die nog met een smallen strook na 't Zuyd-Westen uitschiet) en een in 't Oosten, zynde wel 8 a 10 mylen in 't rond. In 't midden deszelfs ziet men een Vesting, en op den Oost hoek een Dorp met nog een Tsjineefche Vesting.

Ten Noorden van 't zelve heeft men 't Eiland Pehoe, Zuyd-Oost en Noord-West een myl verre gestrekt; dog zeer smal zynde, en digt aan den Noord-Oost-hoek van Phekno gelegen. Het legt tegen een breed Rif na de Zuyd-West-kant, en heeft in 't West-Noord-Westen, nog een klein Eilandje op dat zelve Rif, dat zich nog wel een myl na 't Noord-Westen uitstrekt, en nog 3 kleendere op 't einde van dit Rif leggen. Een menigte van andere Eilandkens zict men ten Noorden, ten Zuyden, ten Oosten, en ten Westen van die twee grootste Eilanden, Pehoe en Phekno, die men verder met hunne naamen in de Kaart uitgedrukt vind; maar het rechte Visschers-Eiland, waar na ook alle andere genaamt zyn, zict men een groote myl beweften 't Eiland Pehoe, het welk aan de

West-kant ook een frayce Baey, de Visschers-Baey genaamt, heeft.

Wat nu verder het Eiland Formosa betreft, het is van een byzondere gezonde en zeer gematigde lugt, en een Land, dat zeer water-ryk, en vol Rivieren is, zynde zeer vrugbaar in alles. Ontrent de Noorder-Stranden heeft men veel lage Landen.

Men heeft hier geen groote Steden, als wel op andere Eilanden, maar op het zelve zyn (gelyk wy reeds gezien hebben) zeer veel volk-ryke Dorpen, die onder de Formosaansche Heeren, geduurig met malkanderen oorloegende, verdeeld zyn, en die van tyd tot tyd al meer van malkanderen zoeken in te palmen.

Het Land brengt overvloed van allerley Boomen, Plant- en Aard-Gewasschen, in groote menigte voort. Zy planten mede veel eetbare Wortels, die hen voor brood verftrekken.

Men vind'er echter meest Indiaansche foorten. De Velden geven overvloed van Ryft, als mede Zuyker-ried, Gember, &c.

Hier is ook allerley wild Vee, als Elanden, Harten, wilde Verkens, Rheetjens, Steenbokjens, Haazen, Konynen, Dasfen, wilde Katten, Patryfen, Veldhoenders, Duyven, en wat dies meer is; dog groot of schadelyk Wild-gedierte heeft men'er in 't geheel niet, dan dat men nu en dan wel eens een Tyger gezien, en ook geschoten heeft.

De Elanden, en Harten zyn'er in zulke groote meenigte, dat men Scheeps-ladingen met Harte-vellen, en Elands-huyden, na Japan, en Picols met gedroogd vleesch, van daar plagt te voeren.

Men vind hier midden in 't Land ook Gebergten; waar in men Goud- en Silver-aderen, als mede Swavel, ontdekt heeft; maar de Inlander is te luy, en te bot, om daar mede om te gaan, of om in zulke Mynen te werken.

Het is de Aardbevingen zeer onderworpen, die hier zontyds eenige weken aan een konnen duuren, en'er al vry swaar vallen, zoo dat alles schud en beeft, wat'er in huis is. Ja daar zyn'er zoo fel en ongemeen swaar nu en dan geweest, dat de Dalen, Bergen, en Huizen, zich even eens, als een Schip op de golven, bewegen, zoo dat men niet anders menigmaal'er afgedagt heeft, dan dat het geheel Eiland wel eens wegzinken mogt.

Het Land is zeer volk-ryk, en vallen de Mans hier doorgaans vry lang van gestalte, en zeer sterk en grof van lyf en leden. Men heeft'er in Tevoorang of Tiverang (dat in 't Geberge agter de Stad, of Vesting, Zeelandia, legt) een soort van byzondere woefte en buiten-gemeene lange mannen, zynde meer als halve Reuzen,

De Mans
zyn grof
van ge-
falte, en
luy.

tuffchen 't bruin en 't geel van verw, en wel zoo veel na 't geel trekkende (gelyk de Formozaanen doorgaans vallen) in de zomer meest modernaaft loopende; dog de Vrouwen, die kort en dik zyn, kleeden zig gemeenlyk, hoewel dezelve ten tyde als zy zich gaan waffchen (dat tweemaal daags gefchied) zich mede maakt ontkleeden, en zich zoo zonder cenige fchaamte aan yder vertoonen

Hoe de
Vrou-
wen.

Deze meefte Formozaanfche Vrouwen vallen wel zoo blank, als de Mans; dog zyn kort, dik, vet, fterk, en arbeidzaam, gelyk zy ook wel 't meefte werk moeten doen, vermits de Mans, door de bank Jonkers, Lanterfantien, en vry luy zynde, het meeft op de Vrouwen laten aankomen, zelf ook om 't Land te bouwen, Ryft te planten, en die, als zy ryp is, te fnyden, en by een te vergaderen.

Zy zyn niet gewoan al haar Land te beplanten, of te bezacyen, maar yder beplant een Veld, zoo groot en zoo verre, als hy oordeeld voor haar huisgezin genoeg te zyn, en als zy hare rype Ryft ingefameld hebben, zoo zyn zy niet gewoan die te gelyk of in 't geheel te dorfchen; maar zy bewaren die in hare huizen, waar van zy dan 's avonds bevorens, twee a drie boffchen met Ayren over het vyer droogen, die zy dan daags'er aan, 's morgens een a twee uren voor den dag ftampen, nemende niet meer, als zy dien dag van nooden hebben. Als zy nog tyd over, en geen werk hebben, weten zy zeer wel vifch te vangen, daar zy met Vaartuigen op uit gaan.

Wat de
Mans
doen.

De Mans daar en tegen oeffenen zich met jagen, en oorlogen.

Om 't wild te vangen, maken zy ftrikken of springen, van Rotang, en Bamboefen, of anders fchieten zy dezelve met hunne pylen en boogen, of vellen dezelve ter neder met hunne werfpielften, die van Bamboefen gemaakt zyn, en een fteel van 5 a 6 voeten hebben, waar aan een yzer met twee a drie weerbaken, en aan welkers einde een fchelleken is, 't geen, wanneer 't beeft gewond is, aan een touw achter nafleeft, waar op zy 't wild ook vervolgen.

Zelfs rechten zy wel zulke Jachten met twee a drie Dorpen gelyk aan, zynde zommige van hen zoo snel, dat zy een Hart in zyn volle ren weten in te lopen, by de hoorens te vatten, en het zoo te gelyk te keelen.

Zy gebruiken 't vleefch der gevangene Dieren minft voor zich zelve; maar droogen 't in de Zon, en verkoopen her aan de Tsjineezen, of andere Volkeren, die hen voorkomen.

Zy oeffenen zich verder fterk in 't oorlogen tegen malkanderen, dit is wel het

meefte dat zy doen.

Wat den aard van dit volk betreft, die is geenzins, als wel die van de meefte Indiaanen, te weten, trouwloos, felhmagrig, of verraderfch; in tegendeel zyn zy zeer vriendelyk, gefpraakzaam, zeer goddaardig, en genegen om iemand, met alles, wat zy hebben, te onthalen; en zoo men met hen eens vriendfchap gemaakt heeft, zullen zy die zonder reden niet breken, en ook niet heel licht, als zy dit maar eenzins myden konnen, daar toe komen. Zelfs kan men tot hui lof zeggen, dat zy iemand, dien zy meenen, tot der dood toe zullen getrouw zyn.

Zy zyn ook in ftaat, om redelyk wel, over allerley zaaken, te oordelen, en genegen, om 't gene zy nog niet verftaan, of nadoen konnen, te leeren; behalven dat zy de zaaken, die zy eens gehoord, gezien, of geleerd hebben, ook zeer wel weten te onthouden.

Hun befte fpyze beftaat in allerley vifch; dog voor al in Krabben, Oeffters, en Garneelen, waar by zy maar wat Savor of groente nemen, om een fmakelyke maalyd te doen, en dit ftellen zy verre boven het befte wildbraad, dat men hen zou konnen voorzetten. Hun brood, is, of gekookte Ryft, of wel eenige gekookte wortels, van welke zy'er 3 a 4 foorten hebben, die zeer fmakelyk zyn, en die zy, by gebrek van Ryft, wel allcen nu en dan, zonder eenige andere fpyz, gebruiken, alzo zy zeer voedzaam en aangenaam zyn.

Hun drank is water, maar zy hebben buiten dien nog een foorte van fterken drank, die by na als een foorte van Bier of Mom is, alzo zy die van Ryft maken, die zy wat opkoken, dan in een Ryft-blok ftampen, laten daar na eenig meel van Ryft door oude Vrouwen, die 't niet meer na de gewoonlyke wyze gaat, kacuwen, ter tyd toc, dat zy een a twee ponden van dit kacuwel hebben, dat zy in een Pot uitspuwen, en dan met dat deeg mengen en doorkneeden, alzo dit kacuwel dan als tot gift diend, om het zelve te doen zieden. Daar na doen zy dien gekneeden deeg in een Pot, die zy met water vullen, dicht toetoppen, en dan zoo twee maanden laten werken, waar af dan een drank voortkomt, zoo fchoon en lieflyk, als Méc, of Spaanfche Wyn, en zoo fterk, dat men'er wel ter degen dronken af werden kan; dog zy is vry wat koppig, en 't hoofd kan'er wel een dag of twee van zeer doen, als men'er een roes van gedronken heeft.

Zoodanig is het bovenfte, dat zich zoo klaar als kryftal vertoond; doch onder is het een foort van drab, en bry, die zy voor zeer goede fpyze opeeten. Ook kan deze drank wel 20 a 30 jaaren bewaar-

Aard
dezer
Volke-
ren.

Hun
oordeel
en be-
grip.

Spyz
drank.

worden en duuren.

Huizen,
en Huis-
raad.

De Huizen, die zy in hunne Dorpen hebben, zyn redelyk groot, werden gemaakt of van hout (dat de grootste en geen andere doen) of wel meest van Bamboesen, met kley en kalk bestreken. Zy houden veel van deuren, om aan alle kanten uit hunne huizen na buiten te kunnen gaan; ja zullen aan een zyde wel 2 a 3 deuren maken.

Doorgaans staan hunne huizen in 't kruys tegen over malkanderen, en gemeenlyk 3 a 4 voeten van de grond verheven, en om de aardbeving, die men hier zeer onderhevig is, doorgaans maar van eene verdieping.

Zy behangen die van binnen met eenige gefchilderde Tsjitzen, of Kattoene Kleeden, en vercierden dezelve van buiten en van binnen met de kop en hoornen der Herten, of met Verkens-koppen. Verder weten zy van geen anderen huisraad, dan van hun gereedschap om 't Land te bouwen (zynde eenige schoffelen, houweelen, houw-messen, bylen, &c.) als mede van hun Geweer (zynde pylen, boogen, schilden, swaarden, lange en korte spieffen, &c.) 't welk zy ordentelyk aan de wand ophangen; en die daar 't best onder hen van voorzien is, werd voor een Ridder, en groot Edelman geacht.

Zy eeten uit uitgeholde houten blokken, en hebben ook steene potten en pannen. Hunne drink-bekers zyn leden van Bamboesen. En dit is al de opschik van hun huis.

Klederen

In 't gemeen hebben zy, of wel geen klederen, geheel naakt lopende, en die al een kleedje aan 't lyf hebben, gebruiken een grove Tsjits, of eenig ander grof Kattoen; maar die zich zeer kostelyk onder hen willen opschikken, kleden zich met een zyde kleed, of met een kleed van Honden-hair, dat zy zeer net weten te spinnen, en te weven.

Regeering.

Wat de Regeering van dit Land aangaat, zy weten van geen Koning, of *Orang Kaja's* (gelyk andere Indiaanen) maar gelyk 't geheel Land in Dorpen, zommige groot, andere weer klein, verdeeld is, alzoo staat yder Dorp op zig zelve, zonder dat het met een ander te doen heeft.

In zulk een Dorp is een zekere Raad van twaalf der voornaamste mannen, alle ontrent 40 jaaren oud, die om de twee jaaren gekoren, en zoo 'telkens vervangen werden.

Die dit Ampt, by hen *Quaty* genaamt, eens bediend hebben, laten zich al 't hair van hun voorhoofd, en van de slapen des Hoofds, uitplukken.

Magt der
Over-
heden.

Hunne magt strekt zich geenzins over 't volk uit; maar zy nemen onder zich,

na een ernstig beraad over de zaak, die'er voorgevallen is, of te doen staat, een besluit, vergaderen daar na al 't volk van het Dorp, en stellen hen de zaak, en hun gevoelen'er over, voor, en doen hun best, om het volk zoo verre te brengen, dat zy hun besluit volgen, 't gene zy doen, zoo het hen wel gevalt, en zoo zy 't god oordeelen, en anders nemen zy een ander besluit.

Ook moeten deze *Quaty's* alles, dat tot den Godsdienst behoort, verzorgen, en mogen de overtreders van hunne Wetten in dit stuk straffen; dog geenzins met de dood, boeyen, banden, of met eenige gevangenis, maar alleen met een kleene boete van een Kleedje, of van een Harten-vel, Ryft, een Potdrank, of iet diergelyks; dog gelyk de Wetten van hun Land, inzonderheid ontrent den Godsdienst, zeer vreemd zyn, alzoo zyn ook de straffen daar zeer veel na gericht: want, by voorbeeld, daar is een tyd van drie maanden lang, dat zy moeten naakt gaan, zoo nu een *Quaty* hen in dien tyd met een kleedje aan 't lyf ontmoet, is dat verbeurd, en dan moeten zy'er nog een boete opleggen, dat deze *Quaty's* wonder wel weten waar te nemen, als zy staat maken, dat 't volk uit 't Veld, en na 't Dorp komen zal.

Zoo zyn'er ook tyden, op welke zy wel andere, maar geen Zyde Klederen aan mogen hebben, en zoo zy dan daar op betrapt werden, verbeuren zy zulk een kleed, en een boete boven dien.

Ook mogen de Vrouwen niet al te hoovaardig zyn, en te veel fraeye Kleedjens aanhebben, of een *Quaty* heeft de magt, om zulk eene openbaar te bestraffen, en haar dat overtollige af te nemen, ja om het voor hunne oogen in flarden te scheuren, om haar te leeren zediger gekleed te gaan.

Dit is de eenige Overheid, die zy erkennen, en verder staan zy in geen ding onder iemand, wetende verder geen onderscheid ter wereld tusschen een Knecht, of Heer. Egter eeren zy byzonder veel alle Lieden, die van hoogen ouderdom, of ouder, dan zy, zyn, zonder dat zy eenigzins daar na zullen zien, of zy ryker, en magtiger van middelen, zyn. Om deze reden zal de jonger altyd voor zyn ouder ter zyden uit, en van de weg wat afwyken, en hem, uit eerbied (al spreekt hy zelfs met hem) zoo lang de rug toekeren (als niet weerdig zynde, om hem aan te zien, of zich dit niet durvende aanmatigen) tot dat de oudte voorby gegaan is.

Agting
voor ou-
de Lie-
den.

En indien een oud aan een jonger man iets belaft, zal hy, al was 't dat hy eenige uren verre gaan moest, dit niet durven wygeren. Ook zullen de Jongelingen

gen

gen noit in 't bywezen der oude Liedespreken (dat wel een deftige gewoonte is) maar alleen neerftig toelufferen, en op alles groote opmerking nemen.

Zoo zy te zamen op eenig Gafst-maal zyn, werd het beste altyd den oudften van jaaren eerst aangeboden.

Hunne
Huwe-
lyken.

Zy laten hunne Jongelingen niet voor 20, 21 a 22 jaaren; dog de Dogters, zoo ras zy Vryfters geworden zyn, trouwen, zonder zich eenigzins aan jaaren te binden.

Geen Jongeling mag voor zyn 17 jaaren lang haar dragen, zynde het zelve tot dien tyd toe kort by de ooren afgefnden; dog na dien tyd laten zy dat zeer lang walfchen.

Het beftel des Huwelyks hangt hier meest van de Bruydfchat af. De Jongman doed zyn Vryfter door zyn Moeder, Moey, Sufter, of eenige van zyn naafte Bloedverwanten verzoeken, die daar op dan de medegebrachte Bruydfchat aan des Dochters Ouders en Vrienden vertoonen. Indien hen die behaagd, behouden zy die, en van dien tyd af is 't Huwelyk klaar.

Bruydf-
chat.

Hy neemt daar op zyn Bruyd als zyn Vrouw na zich, zonder wegens zyn Huwelyk verder eenige onkosten, 't zy van een Bruyloft, of iet diergelyks, te maken.

Deze Bruydfchat beftaat, of in 8 a 10 Rokjens, en zoo veel Kleedjens, en in 300 a 400 Arm-ringen van Bamboefen, en 10 a 12 Metale of andere Vinger-ringen van witte Harts-hoorn gemaakt. Deze Ringen zyn wel zoo groot als een Ey in 't rond, en wel een lid van een vinger breed. Zy voegen hier nog 4 a 5 Gordels, 10 a 12 Kleedjens van Hondshair, 30 a 40 Tsjineefche Kleedjens, een grooten bos Hondshair, een Muts van Stroo en Hondshair gevlogten, 4 a 5 paar Kouf-fen van Harte-vellen, of iet diergelyks, by, al het welke, te zamen opgerekent, ontrent de weerde van honderd gulden uitmaakt. Dit is de Bruydfchat der Rykften; dog de mindere konnen met de helfte, of met de waarde van 8 a 10, en zelf van 2 a 3 Ryxdaalders, volftaan.

Zeldza-
me Za-
menwo-
ning.

Schoon zy nu getrouwde Liedes zyn, woonen zy geenzins by malkanderen; maar ieder woont in zyn eigen huis, als te voren; en als hy by zyn Vrouw komen wil, komt hy als een Hoender-dief heimelyk in huis fluipten, gaande maar ftill te bed leggen, zonder tegen iemand te fpreken.

Zoo hy iet begeerd te hebben, hoeft hy maar eens, waar op zyn Vrouw, daar op afgerecht, by hem komt, en hem geeft, dat hy van nooden heeft, gaande weer van hem af by 't volk van den huize, tot dat het flapens tyd werd, wanneer zy by hem te bed komt; dog zy moed maken, dat hy voor den dag ftill uitfluipt, en weer

weg is, mogende op dien dag niet weer by haar komen.

By dag komen zy zelden by een, ten zy zy malkanderen, op eenige heimelyke plaats, befcheiden hebben, of ten zy de Man zeker weet, dat zy alleen 'thuis is. Hy verzoekt dit eerst. Staat haar zulks aan, zoo haald zy hem in; dog zoo niet, zoo moet hy wederom keeren.

Zy eet en drinkt by haare Ouders, en hy by de zyne, zonder dat hy eenige laft van 't Huwelyk heeft. Yder heeft zyn eigen Landeryen, en inkomen, en yder van hen leeft dus ook van 't zyne.

Krygt zy nu eenige kinderen, die blyven by haar; dog men moed voor af weten, dat de Vrouwen hier, voor haar 36 a 37 jaaren, geen kinderen baaren, vermits zy al hare vrugten, waar van zy onder-tuffchen fwanger werden, door hare Priesteressen op een godlooze wyze laten dood duwen, en afdryven, uit een verkeerd bygelooove, om dat zy vast ftellen, dat het een groote zonde zyn zou, hare kinderen, in die tuffchen-jaaren, in 't leven te laten; maar alle, die zy na de 37 jaaren krygen, houd de moeder.

Na dat nu de Mans 50 jaaren geworden zyn, dan is 't hen geoorloft by hunne Vrouwen te woonen, by welke zy zich dan in 't Veld meest houden, en zyn dan in die jaaren wel gewoon haar hier en daar in te helpen; dog in de jonge jaaren doen zy dat noit.

Wan-
neer de
Mans by
hunne
Vrou-
wen mo-
gen
woonen.

Zy nemen noit meer als eene Vrouw; dog hoereeren fterk, fchoon getroude zynde.

Als zy genegen zyn van malkanderen te fcheiden, gefchied dat niet om deze of geene wettige reden, 't zy van ontrouw, overfpel, of iet anders, maar zy zyn gewoon malkander, enkel op beyder goedvinden, te verlaten, gaande maar van malkanderen; dog zoo de Man fcheiden wil, en geen wettige reden 'er toe heeft, verliest hy de Bruydfchat; maar by wettige redenen, als van overfpel, of fwaar huis-krakeel, moed zy alles hem weder geven.

Wil de Vrouw nu, en zonder reden, van hem fcheiden, zoo moed zy ook de Bruydfchat weer-geven; dog heeft hy zich ergens in te buiten gegaan, en haar reden 'er toe gegeven, dan is hy zyn Bruydfchat quyt en zy fcheiden volkomen van een, zonder dat zy verder eenige betrekking tot malkanderen hebben, konnende aantonds weer een ander trouwen; dog zullen zich noit met iemand, die hen in den vierden graad beftaat, verbinden.

Echt-
van hem
fcheiden,
zoo moed
zy ook de
Bruydfchat
weer-geven.
gen.

Zy leven (buiten 't geene wy bevorens van de Magt der Quaty's aangehaald hebben) by na zonder Wetten, of ftraffen.

Leven
by na
zonder
Wetten,
en ftraf-
fen.

Dieven vind men onder hen niet; maar de Mans zyn groote Hoereerders en Overfpeelders, doende dit wel zoo bedekt voor hunne Vrouwen, en voor andere Mans,

als

1711. als 't mogelijk is; dog als het uitkomt, wreekt zich ieder aan zynen belediger na zyn eigen goeddunken, vergaderende (zoo zyn tegenpartyder zich door geen reden wil laten overtuigen), alle zyne Vrienden by een, om hem zyn goede zaak te helpen uitvoeren; dat egter veel verwarringen en moeyelykheden veroorzaken moet.

Ook doen zy wel zaaken by inschikking, met zoo of zoo veel, volgens het gewysde van de tusschen-gaande Vrienden aan weerzyden, als goede mannen, af.

Zoo een Doodslager 't niet onvlugt, is hy een man des doods.

Een Dief moet het gestolene, of de waarde van dien rykelyk, wedergeven, of werd'er anders door geweld toe gedwongen.

Iemand, op Overspel, en by een anders Vrouw, betrapt zynde, mag de beledigde man daar voor 2 a 3 Verkens uit des beledigers kot halen, en daar mede is alles verveend, zonder dat hy hem daar over eenigen haat mag toedragen.

Hunne oorlogen.

Den meesten tyd oorlogen deze en gene Dorpen tegen een, vallende nu en dan, dog niet zonder eerst te waartchouwen, maar in mallanders huis, daar zy alles, dat zy in 't leven vinden, doodslaan, nemende gemeenlyk de koppen, of indien hen die te veel beswaren zouden in het vlugten, maar wat hair; dog zoo zy niet belimmerd zyn, nemen zy wel heele lichamen van hunne vyanden mede, daar zy yder een deel uitsnyden, om daar op te kunnen roemen.

Zulke togten ondernemen zy egter niet voor de vuist, of zullen niet by lichten

1717. dag op zulken Dorp aanvallen; maar gemeenlyk doen zy dit heimelyk still, en by nacht, staande de menschen in hunnen slaap of dood, of hen de armen en beenen afkappende.

Zy weten ook van geen Leger-hoofden of Hoofd-lieden; dog die zig in andere gevallen het dapperste gedragen, en de meeste koppen gekregen heeft, die werd, als hy iets ondernemen wil, gemeenlyk van de anderen gevolgd.

Hunne wapenen zyn pyl en boog, lange breede schilden, swaarden, die kort, en breed zyn, of lange en korte spicsten; dog zonder weerhaaken, of zonder schelleken, gelyk zy op de Jacht gebruiken.

Wapenen.

Na hun te rug-keering van een togt is 'er gemeenlyk een Feest, zingende eenige dankliederen, ter eere van hunne Goden over den zegen, aan hen verleend, en helder op trommelende en juichende over de overwinning, die zy behaald hebben.

Na den stryd rechten zy een Feest aan.

Die een kop verkregen heeft op wat wyze het ook zy, is in groote eere by hen, en een yder zal hem zeer goerne van zynen besten wyn schenken; zy brengen dien kop in een van hunne Kerken, daar zy 't vleesch 'crakfoken, en 't zelve droogen laten, met hun wyn begieten, en boven alle hunne schatten achten, en bewaren, gelyk zy over 't verkrygen daar van ter eere van hunne Goden ertelyke Verkens slachten, en met alle hunne Vrienden veel dagen aan een gasterceren zullen.

Agting voor dappere mannen.

En dit is wel het voornaamste, dat men van Formosa, en hare Ingezetenen kan zeggen, dewyl 't nog ten grooten deele voor ons onbekend gebleven is.

T W E E D E H O O F D S T U K .

VAn de Zaaken van Formosa. Wanneer de Portugeezen 'er quamen, is onbekend. Engeltchen. Van de komst der Nederlanders hier. Warwyk komt Ao. 1604. voor 't Eiland Pehoc. Het eerste geval van Reyerszoon en van Melderd hier. Reyerszoons Tocht Ao. 1622. na Macauw, mistukt. Waar op hy na de Piscadores, en eindelijk na Tayouan liep. Eenige Schepen liepen na de wal van Tsjina. Der zelve komst voor 't Eiland Lanquyn. Een Velting op Pehoc gebouwd. De onzen trachten de Tsjineezen tot den Handel te dwingen. Zeldzaam geval van eenig Volk van ons, dat Schip-bruuk leed, en aan de wal van Tsjina dreef. Verdere gevallen der onzen met de Tsjineezen Ao. 1623. Hun vreeze voor de Hollanders, om een oude voorzegging. De Heer van Melderd na Aymuy gezonden. Keert vrugtelos weder. Tocht van de Heer Reyerszoon na Hokfieuw. Den Handel door de Tsjineezen geheel verworpen. Hun besluit, om een Schip, en 2 Jonken, na Batavia te zenden. De Heer Franszoon na de Rivier van Tsjintsjeoe gezonden. Krygt hope tot den Handel. Spreekt met zekeren Tsjineefchen Profect. Krygt antwoord van den Totok. Die verzoekt hem iemand te zenden, om nader te handelen. De Heer Franszoon derwaards gezonden; dog schendig door de Tsjineezen bedrogen. Die ons een van de Schepen, voor Aymuy gekomen, doen verliezen. Besluit, om in Tayouan te handelen, aan de onzen toegefaan; dog alleen in schyn. Onze Gevolmachtigden gevangen gehouden, en de Jachten door Branders aangetaaf. Besluit, om Pehoc te verlaten, en na Tayouan te verhuizen.

1604.

ZAAKEN van FORMOSA.

Zaaken
an For-
mofa.Wan-
neerde
Portu-
geezen
er qua-
men, is
onbe-
kend.
Engel-
fchen.

WAt nu de zaaken, in 't Eiland Formofa voorgevallen, belangt, het is zeker, dat de Portugeezen of Spanjaarden hier lang voor ons geweest, en het ook dezen naam gegeven hebben; maar wanneer zy zich hier eerst na toe begaven, of wat zy hier verricht hebben, weten wy niet.

Daar zyn 'er, die willen, dat hier voor ons Engelfchen zouden geweest, en dat ook die op 't groot Eiland een Burgt gehad hebben, die zonder eenigen den minften grond voorgeven, dat wy hen hier quadaardig zouden hebben uitgedreven, zonder 't jaar, of den tyd, op welke dit gefchied zy, 'er by te voegen, en daarom houden wy dit voor een grol van den nydigen *Tavernier*, die 'er meer zulke heeft.

Wat der Nederlanderen komft alhier betreft, daar van konnen wy netter, en met meer zekerheid fpreken.

Wanneer zy eerst na Tsjina begonnen te varen, hebben wy bevorens gezien, dat hun eigentlyken toelag alleen was, om Handel op Tsjina, en daar door goederen, die in Japan getrokken waren, te krygen, om 'er de Portugeezen zoo uit te boenen; dog gelyk de Tsjineezen, volgens hunne Grondwetten, geen Vreemdelingen in hun Land toelaten, en zy dierhalven zeer veel talmeryen, en moeyelykheden, met hen hadden, alzo zyten deele daarom, ten deele by andere toevallen, eerst voor 't Eiland Pehoe, een van de Vifchers-Eilanden, op 23 en een halve graad Noorder breedte, recht onder de Kreefts Zonnekeer-kring, 22 mylen ten Oosten van 't Eiland Lamo, en 12 mylen van Formofa gelegen, ten anker gekomen.

Warwyk
Ao. 1604
voor 't
Eiland
Pehoe.

De eerste die (myns wetens) hier quam, was de Zeevoogd *Wybrand van Warwyk*, die, Ao. 1604. van Patani na Tsjina de Stevens den 27 Juny gewend hebbende, en door storm zich belet vindende, om Macauw (of Macao) te konnen bezeilen, den 7 Augustus voor 't Eiland Pehoe in een zeer goede Baey aan de West-zyde ten anker gekomen is, alwaar den 29 dito 't Jacht de Sphæra Mundi, na groot gevaar door dien zelve storm uitgestaan te hebben, by hem gekomen is.

Hy lag daar eenigen tyd, om befcheid van de Tsjineezen te wagten, die hem niet wilden toefaan, op 't vaste Land te komen, waar na zy, ten deelen op 't sterk aandringen van den Touzy (een Tsjinees Overfte, die daar met 50 Jonken verscheen, om hen 't landen te beletten) ten deelen, om dat zy, volgens hunne beloften, geen befcheid kregen, den 15 December van Pehoe vertrokken, zonder te dier tyd ee-

nigen Handel te konnen bekomen.

1607.

Hoe naderhand de Zeevoogd *Cornelis Matelief*, weer na Tsjina Ao. 1607. vertrokken, by 't Eiland Lamo ten anker gekomen is, en wat hy daar verricht heeft, hebben wy onder de Stoffe van Tsjina gezien.

Na dien tyd hebben de onzen wel getracht dien Handel te krygen, dog zy konden de Tsjineezen nergens toe bewegen, dan dat zy eerst na Pehoe moesten vertrekken, en dat men dan daar Jonken zoude zenden, om met hen te handelen.

Groote beloften, die op niet uitquamen.

De Nederlanders, die wel zagen, wat de Tsjineezen zогten, en niet gewoon waren zig door iemand om den Thuin te laten lyden, namen besluit van nog eens eenige van hunne Dienaaren derwaards te zenden.

De Bevelhebber, *Cornelis Reyerszoon*, werd 'er na toe gezonden, en liep weer op Pehoe aan, om te zien, of hy van daar met de Tsjineezen zou konnen te recht raken; dog de Ingezetenen alhier, maar Vifchers, en bang voor de onzen zynde, namen de vlugt, zonder dat zy hen in 't eerst konden itand doen houden, dat eindelyk evenwel gelukte, wanneer men den Opper-Koopman, *Johan van Melderd*, met een Jacht, en met een witte Vrede-vlag achter afwaeyende, na hen toezond, waar door hy 'er eenigen tot stand, en tot spraak kreeg.

Geval
van
Reyers-
zoon, en
van
Melderd
alhier.

Na dat zy nu zagen, dat wy niet dan Vrede zогten, verzogten zy den Heer *van Melderd*, om in de Baey te komen, om met hun Hoofd te fpreken, gelyk geschiede.

Men maakte daar op 3 Jachten gereed, waar mede de Heer *van Melderd* na de Rivier van Tsjintsjeoc liep.

De Inlanders alhier begaven zich in 't eerst mede op de vlugt; dog eindelyk quam hy met een Mandaryn te fpreken, dien hy voorstelde, dat hy daar maar alleen quam, om Handel te dryven, en om hen te verzoeken, van dog niet met de Spanjaards in Manilha te handelen, op al het welke deze Mandaryn hem beloofde befcheid te zullen brengen, na dat hy met zyne Overheden daar over nader, en zy weer met hunnen Vorft, gefproken zouden hebben; maar hy bad hem, dat hy voor eerst dog wat van de Rivier vertrekken wilde, om alle ongemakken voor te komen, met toezegging, dat hy ten eerften na Hoksfiuw, een Stad, 70 mylen van Aymuy gelegen, trekken zoude.

Na dat deze Mandaryn weder gekomen was, verkreeg hy, dat 'er 4 Jonken met eenige Gezanten na Pehoe gezonden wierden, waar onder een zeer fraey en welfprekend Heer, *Ong Soffi* genaamd,

aan

1622. aan den Raad der onzen bekend maakte, dat de Handel hen niet ontzegt; maar toegestaan werd; dog onder deze voorwaarde, dat de onze alvorens uit het Eiland Pehoe vertrekken zouden, alzoo dit 's Keizers eigen Land, en hy niet geneegen was met ons te handelen, voor en al eer wy zyn Land verlaten hadden, niet konnende goedvinden zich ten Handel met zulke Lieden in te laten, die tegen zyn wil en dank in zyn Land quamen, daar Vestingen bouwden, en zich buiten eenig verlot, daar maar vast maakten; dog zoo zy vertrekken, en zich op het Eiland Formosa sterk maken wilden (dat ik egter niet begrypen kan, alzoo dit den Keizer mede toequam) zou hy hun verzoek toestaan. Waar toe de onzen om hun nauwen last, die zy van Batavia hadden (van deze post niet te verlaten) niet konden verstaan.

Reyerszoons Tocht Ao. 1622. na Macauw mislukt. Na dat zy dan aldus eenige jaaren tusfchen beiden op Tsjina verscheide vergeefze togten gedaan hadden, vonden haar Edelheden Ao. 1622. goed, den Bevelhebber *Reyerszoons* met een fraeye Vloot weder na Tsjina te zenden, om, of Macauw te veroveren, of anders na de Pifcadores, of de Visschers-Eilanden, te gaan, om te zien, of men van daar den Handel op Tsjina zou kunnen krygen.

Hy ondernam het eerste, dat (gelyk wy onder de stoffe van Tsjina getoond hebben) mislukte, en zeer slecht, door 't springen van eenige kruyt-vaten, uitviel, en daar op trokken de twee Engelsche Schepen met het Schip de Trouw (waar op de Heer *Jaques le Febre* was) den 27 Juny na Japan, en na dat de Schepen de Beer en St. Kruys na Lamoa geloopen waren, om daar wat nader by de Tsjineefche Kust te zyn, en een wakend oog'er op te houden, vertrokken de verdere Schepen (uitgenomen dat de Hope, de St. Nicolaas, en Palikatte tot 't einde van Augustus hier blyven moesten, om op de Malakfe Schepen, die na Macauw quamen, te passen) den 29 dito na Pehoe, alwaar zy den 10 Julius agter een van de hoogste Eilanden, dat zich als een tafel opdede, ten anker quamen, daar zy tusfchen de Eilanden door eenige Visschers, en 20 gewapende Jonken, zagen, tot dekking dezer Visschers, die voor hen de vlugt namen, daar gezonden.

Waar op na de Pifcadores. Zy lichtten hun anker, en liepen in een schoone Baey op 8 a 9 vadem stek-grond ten anker.

Het Land hier is vlak, en fteenagtig, zonder boomen, en niet anders, dan wat lang gras, hebbende Ook vind men daar geen versch water, dan hier en daar wat in kleene Putten, dat in het droog Moesson wat brakagtig is. Alle verdere verfersching moe'ter van de vaste wal ge-

IV. DEEL.

bragt werden.

Vermits nu egter de onzen stipt belaft was hier, of welergens hier ontrent, post te vatten, deden zy een Haven aan, ontrent het einde van Formosa, op het Eilandje Tayouan, gelegen, alwaar zy Handels-halven reeds eenige Tsjineezen vonden, van waar zy naderhand, alzoo het maar 12 a 13 mylen van de Pifcadores legt, met de Jachten verfersching haalden, hoewel niet zonder veel ongenak, alzoo 'er in 't gat maar 11 voet water, en 't zelve zeer krom was, waar door 'er geen groote Schepen konden inkomen.

Dit Tayouan is in zich zelven maar een klein Eilandje, of een kleene dorre Zandplaat, die pas een myl groot, van het groot Eiland Formosa door de Zee afgescheiden, en ontrent 2 Kanonfchooten, of een halve myl, 'er af gelegen is.

Den 19 gingen de Schepen Groeningen, en de Beer, onder zeyl, om na de Kust van Tsjina te loopen, zagen 't vaste Land den 21 dito, en quamen voor de Rivier van Tsjintsjoc, die aan 2 heuvels, op de Noord-Oost-zyde, zeer kenbaar is, waar van de eene zich als een Pilaar vertoon, daar 't Land aan de andere zyde der Rivier zeer laag, en vol Duynen, behalven dat 'er een weinig binnen de Zuyd-West-hoek een Toorn, of iet diergelyks, te zien is.

Den 25 July zagen zy zeer hakkelig Land op de hoogte van 27 graden en 9 minuten, en hielden dit voor 't Eiland Lanquyn, daar zy op 15 vadem waters ten anker quamen.

Den 9 Augustus liepen deze Schepen by de Eilanden van Tsjina, die veel in getal zyn, op 15 vadem weer ten anker, stevenden den 11 dito weer na Lanquyn, dat zy bevonden op 28 en een halve graad Noorder breedte te leggen, en van een goede Haven aan de Noord-kant, redelyk goed water, dog van weinig verfersching voorzien te zyn.

Zy kregen, terwyl zy daar lagen, een Tsjampan, of een Inlands Vaartuig, met eenige Tsjineezcn aan boord, die aan yder Schip 5 korven met witte zuyker vereerden, hoewel zy hen toefcheenen Rovers te zyn.

Den 18 dito quamen zy aan de Westkant dezes Eilands in een beter Baey, daar zy voor alle winden beschut lagen, ten anker, alwaar zich deze Zee-Rovers mede onthielden, die hen wel eenige verfersching toebagten; dog, behalven dat dit voor al 't Scheeps-volk weinig helpen mogt, vond men ook goed hen verder van de hand te wyzen, alzoo men merkte, dat zy zогten, onder de vlag van ons volk buiten gevaar op hun eigen Natic te rooven, gelyk zy, Princen-Vlaggetjers opzettende, reeds deden.

F 2

Der-

1622. En cin-delyk na Tayouan liep.

Enige Schepen; na de wal van Tsjina.

Deszelfs komt voor't Eiland Lanquyn.

1622.
Een Vef-
ting op
Pehoe
gebouwd

Dierhalven wierd'er befloten van daar weer na Pehoe, of de Pifcadores, t'zeyl te gaan, daar zy den 22 dito weer by hunne makkers ten anker quamen, alwaar zy ons volk bezig vonden, om een fterkte op te werpen, die vier punten had, en waar op zy twintig flukken Gefchut plaatften.

Zy vonden hier ook 3 Schepen meer, als zy'er gelaten hadden, te weten, de Goude Leeuw, de Samfon, en 't Jacht Singapoera.

De plaats, daar men hier ontrent deze Vefting invoer, was de Zee punt genaamt, op welke zy voornemens waren 6 a 7 flukken te leggen. Deze fterkte lag 18 mylen van Maciuw, en was zeer dienftig om den Handel tuffchen den Tsjineezen en de Spanjaarden af te fnyden.

Daags na de komft dezer Schepen, of den 23 dito, quamen hier nog 2 Jagten van de Kuft van Tsjina, dog die hadden een Schip, dat op die kuft gebleven was, achtergelaten, waar van 't Volk, en Gefchut, geborgen was, waar in hen de Tsjineezen veel hulp bewezen hadden.

Deze Jagten, eigentlyk uitgezonden, om te zien, of men in Tsjina Handel krygen kon, wierden door de Tsjineezen eerst lang (volgens hunne gewoonte) ogehouden, en eindelyk met belofte weggezonden, dat de Tsjineezen (gelyk zy bevorens meermaalen toegezegd hadden) een Gezant, om nader over deze zaak te fpreken, na de Pifcadores zouden afzenden, gelyk zy eindelyk deden, maar daar wierd wegens den Handel niets ter wereld befloten; zoo dat de onzen wel merkten, dat zy hen daar niet begeerden te hebben, en dat zy ons door liffige redenen maar zогten te bewegen, om ook deze plaats te verlaten, dat de onzen niet konden goedvinden.

De onze
tragten
de Tsji-
neezen
te dwin-
gen.

Men beflot dan den 18 Oftober met acht Zeylen na de Kuft van Tsjina te loopen, om te zien, of wy hen door geweld, en uit vreeze, tot den Handel niet zouden konnen dwingen, dog zy quamen, na de Rivier van Tsjintsjeoc loopende, drie mylen te laag, en terwyl drie van hunne makkers van haar afwaalden, zetteden de 5 andere het in een Baey, daar zy wel 60 a 70 Jonken verbrandden; dog terwyl ons volk bezig was met 2 genomen Jonken aan boord te brengen, wierden zy door de harde wind niet alleen genoodzaakt het Voor-anker te moeten zetten, maar hadden ook het ongeluk om 's nagts van hunne ankers te fpillen, hebbende de Schuyt en Boot by zich.

Deze dreven, met 23 Hollanders, en 2 Tsjineezen, weg, zonder dat die van het Jagt Victoria, dat by hen lag, hen helpen konden.

Terwyl nu de eene Jonk wegdreef, be-

gaven die uit de andere Jonk, die met hun zeffen waren, zig in de Boot, ftaken de Jonk in brand, en wierpen, alzooy met de Boot qualyk zeyl konden voeren, en op een Lager-wal waren, hare Dreg uit; dog 2 uren daar na brak hun Dregen-Touw, en daar op dreven zy met levens-gevaar aan de wal, alzooy in 't ftranden hunne Lonten uitgeraakt waren, buiten dat zy, maar 4 man en 2 jongens fterk, te weinig volks waren, om zoo grooten meenigte, als zy daar te verwagten hadden, tegen te ftaan.

1622.
Volk van
ons, dat
Schip-
breuk
leed, en
aan de
wal van
Tsjina
dreef.

Zy dan hier niet anders, dan een jammerlyk einde, voor oogen ziende, baden God om een genadige uitkomst, bleven met grooten angst den morgen, in de Boot zitten verwagten, wanneer zy, nog voor den dag eenige Tsjineezen na de Boot hooerende komen, de Zabel in de vuift grepen, en met hun fchreeuwen en tieren dezelvc, die wegens de duifternis niet zien konden, hoc veel zy in 't getal waren, weder te rug dreven, dat zy voor een goed voortteeken opnamen.

Met het aankomen van den dag verlieten zy de Boot, alzooy die te verre op 't Land vervallen, en 't hen onmogelyk was, die in Zee te brengen.

Dus gingen zy met 't Musket op den hals en met de Zabel op de zyde, te Land, en trokken zoo na de Rivier van Samitjoe, daar onze twee Jachten voor lagen.

De 23 man, met de andere Jonk weggedreven, wierden van de Tsjineezen gevangen genomen, van dewelke ettelyke jaaren daar na maar een man te recht gekomen is; dog de onzen konden nog Jonk, nog taal, nog eenig teeken van hun ftranden zien, weshalven zy maar voorttrokken.

Eenige Tsjineezen, hen ziende, quamen op hen aan, en zonden twee mannen voor uit, om met hen te fpreken; dog de onzen, hen niet vertrouwende, leidden hunne Musketten op hen aan, weshalven zy hen geruft lieten voorby gaan.

Onder weeg vonden zy een huisje met een Man en Vrouw 'er in, in 't welke zy hunne Lonten weer aantaken, hun Geweer, door natheid in 't ftranden onklaar gemaakt, herftelden, en van de Man wat Ryft te eten kregen, waar na zy hem bedankten, voorttrokken, en op de weg hier en daar wel 6 a 7 Tsjineezen op ftrand, ten proy der honden en vogelen, dood zagen leggen, die de onzen, na allen fchyn, doodgeflagen, en waar door zy geen hulp ter wereld, maar wel een bedroefl einde, uit wraak over hunne makkers, van de Tsjineezen te wagten hadden.

Zy zagen daar na een troep wel van 200 Tsjineezen, die alle de vlugt voor hen namen.

1622. 's Namiddags quamen zy by onze Jachten, schooten eenige malen, om van hen gchoord, en afgehaald te werden, dog in plaats dat ons Volk hen zou komen helpen, of af halen, quamen'er, op dat schieten, 7 a 800 Tsjineezen op de been, en begaven zich uit een naby gelegen Dorp na hen toe, van dewelke de onzen, hen met Mesfen en Picken gewapend ziende,

niet dan de dood, te gemoed zagen, om 't welk, na hun uiterste vermogen, te beletten, zy eenige reizen'er op inschieten, en dezelve, ziende, dat de onze befloten hadden hun huid wel dier te verkoopen, te rug drevven, dogzoodanig, dat egter eenigen van verre bleven staan, en hen met stenen wierpen.

Dit volk scheen niet veel schieten ge-

M. Balen dala

W. F. Dinmuer fecit 1720

hoord te hebben, alzoo zy daar over zeer ontfeld, en'er zeer bevreesd voor waren, weshalven zy de onzen de Vrede, en alle vriendschap aanboden, en hen in hun Dorp verzogten te komen.

Zy traden daar in, en vonden'er wel 2000 Tsjineezen staan, die hen met groote verwondering aanzagen, en geen Nederlanders meer schenen gezien te hebben. Zy bragten hen in een Tempel, alwaar zy hen eten, drinken, en Tabak, gaven; dog zoo, dat de onzen, geduurig op hun hode zynde, zich wel dicht by een, en hun Geweer altyd klaar hielden, om niet overvallen te werden.

Terwyl zy daar zaten, raakte hun Lont al brandende ten einde, weshalven zy stukken van hunne Hemden scheurden, en daar af nieuwe Lont draeyden.

Dus trokken zy weer met dankzegging uit dit Dorp, gelukkig zynde, dat niemand hen vervolgde, alzoo zy geen vier schooten kruyd meer hadden, en raakten

eindelyk des-morgens met twee Vlotjens aan hunne Jachten.

Ondertusschen hadden de Tsjineezen de Boot van alles beroofd, die wy den 2 November door 't Jacht de St. Nicolaas, ten dien einde, daar zy lag, gezeild, weder kregen, waar op de onzen den 4 dito verscheide Jonken verbrandden.

Den 9 dito verloren daar de onzen de Boot van 't Schip de Beer, waar in de Schipper, Jan Janszoon, met nog 17 mannen, was.

Den 29 dito schermutsferden de onzen nog eens met de Tsjineezen, en verloren den Wondheeler van 't voornoemde Schip, zonder te weten, of hy gevangen, dan of hy dood was; staken twee Jonken, en een Dorp in brand, en quamen met veel kleene Verkens, Bokken, en Hoenderen, aan boord.

Den 2 December plunderden zy nog een Dorp, en verbrandden dat; waar op de Tsjineezen ons 2 brandende Jonken

1623. ken aan boord zonden, door welke zy ons in groot gevaar bragten, dog wy verlooren 'er maar een Tsjampian by.

Den 13 en 14 dito quam 't Schip Haarlem uit Japan ontrent de Kust van Tsjina by de onzen, genegen zynde, om mede na de Piscadores te loopen, welk Schip den 4 January 1623, met 84 Tsjineezen, door de onzen van tyd tot tyd gevangen genomen, na Batavia trok.

Met de Tsjineezen Ao. 1623.

Ondertusschen deden de onzen in die zelve maand verscheide Jonken te vergeefs aantasten, namen den 28 dito een kleen Jonkje met eenige gedroogde en zoute visch, en 8 Tsjineezen 'er in.

Den 28 February deden de onzen weer een Land-tocht met 50 gewapende mannen, liepen twee Dorpen af, quamen, na eenige zakken met Look en Ajuyn veroverd te hebben, en weltweemylen Landwaard in geweest is, weer aan boord.

Den 20 dito namen zy een Jonk met 14 Tsjineezen, die ons zieden, dat zy uit de Rivier van Tsjintsjeoe quamen, en dat de Bevelhebber *Reyerszoon* met die van Tsjintsjeoe verdragen en over een gekomen was, 't geen egter niet belette, dat de onzen hen mede namen.

Den 30 Maart kregen zy weder twee Jonken met een Vischer, en 27 man, en in de maand Mey namen zy een kostelyk gelade Jonk, die na Manilha wilde, en wel 250 Zielen in had, die wy meest overnamen, en by ettelijke honderd Tsjineezen, bevoorens reeds van ons gevangen genomen, voegden; onder welke 'er zomigen zulken lang hair hadden, dat het hen, als zy over eind stonden, tot beneden aan de voeten hing, 't geen zy met een draey, en een pen 'er door, om 't hoofd wonden.

Hun vreeze voor de Nederlanders.

Zy hadden zeer groote vreeze en ontzag voor de onzen, moglyk om die oude voorzeggung, onder hen bekend, van dat hun Land door mannen met roode baarden en rood hair (waar door zy lieden, die blond van hair zyn, verstaan) zou ingenomen werden, en alzoo Schipper *Bonickoe*, die een roode baard had, hier mede by was, scheenen zy daar voor immers zoo veel, dan voor de anderen, te vreezen, alzoo zy hunne voorzeggung hier na de klare letter vervuld, en een man met een rooden baard zagen.

Alle deze Tsjineezen nu bragten zy na de Piscadores, daar zy met nog andere van hunne Landsgenoten, twee aan twee gesloten, en van de onzen gebruikt wierden, om mandekens met aarde voor de nieuwe Sterkte aan te dragen, en na dat dezelve voltooid was, zyn 'er wel 14 a 1500 Tsjineezen na Bantam vervoerd, en aldaar verkogt, zonder dat de Tsjineezen een van de onzen tegen dezelve wilden lofsen.

Men vond dierhalven goed, om den 1623. Opper-Koopman, *Johan van Meldert*, als Gezant na Aymuy te zenden, voor den welken een brief op een langwerpig bord vol Tsjineesche letters, behelzende de reden van zyn komst, gedragen, en waar op verder, volgens last van den Totok goed gevonden wierd, om 2 Jonken na Batavia klaar te maken, buiten 't welke zy ook beloofden, dat 'er dit jaar geen Jonken na Manilha zouden gezonden werden.

Van Meldert tot Aymuy gekomen zynde, wierd in een Opper-Pleyn, rondom met Boomen bezet, gebragt, alwaar hy een huis met een afdak vond, onder 't welk 7 tafelen stonden, yder met een kleed ter aarde toe behangen, aan yder van welke een Raadsheer zat, die van hem afsichten, dat hy, alvorens te spreken, hen de gewoone eerbied des Lands bewyzen, dat is, dat hy voor hen ter aarde nedervallen, en de grond met zyn hoofd zoo sterck kloppen zoude, dat het de omstanders hooren konden; dog hy, dit oordeelende tegen de agtbaarheid en cere der Christenen te zyn, weigerde dit; maar wilde hen gaarne volgens de gewoonte van zyn Land groeten, gelyk hy ook dede, en hen verder daar op met ongedekten hoofde aansprak, hen 't zelve, als bevoorens reeds geschied was, voorstellende; dog hy was al weder, schoon hy met veel cere te rug gezonden wierd genoodzaakt onverrichter zake te scheiden.

Na dat hy dan aan den Bevelhebber *Reyerszoon*, die toen als Hoofd in de Piscadores lag, verslag van zyn Reize na, en verrichting tot Aymuy gedaan had, vond de Heer *Reyerszoon* goed, zelf een Land-Tocht te doen, om nader kennis van zaken uit eigen gezicht te krygen.

Daar op vertrok hy met den Heer *van Meldert* van de Piscadores na Aymuy, en zoo verder na Hokfiuw, de Hoofdstad van de Landvoogdy van Tsjintsjeoe, zynde een Reize van 12 a 14 dagen, van Aymuy de Rivier op te gaan.

Zy wierden alle 6 mylen in een Gebouw des Keizers, of des Onder-Konings, geleid, en destig onthaald; ontmoeteden veel Dorpen, die nauwylys een Gotling-schoot van een lagen, en van dewelke geen voet Lands ledig was. Ook bevonden zy daar den toelooop der menschen zoo sterck, dat zy daar door belet wierden voort te konnen ryzen.

Te Hokfiuw gekomen, wierden zy in een Koninklyk Paleys gebragt, zynde een Speelhuys van een Tsjinees, die 16 Vrouwen, en voor yder zulk een Speelhuys gebouwd had.

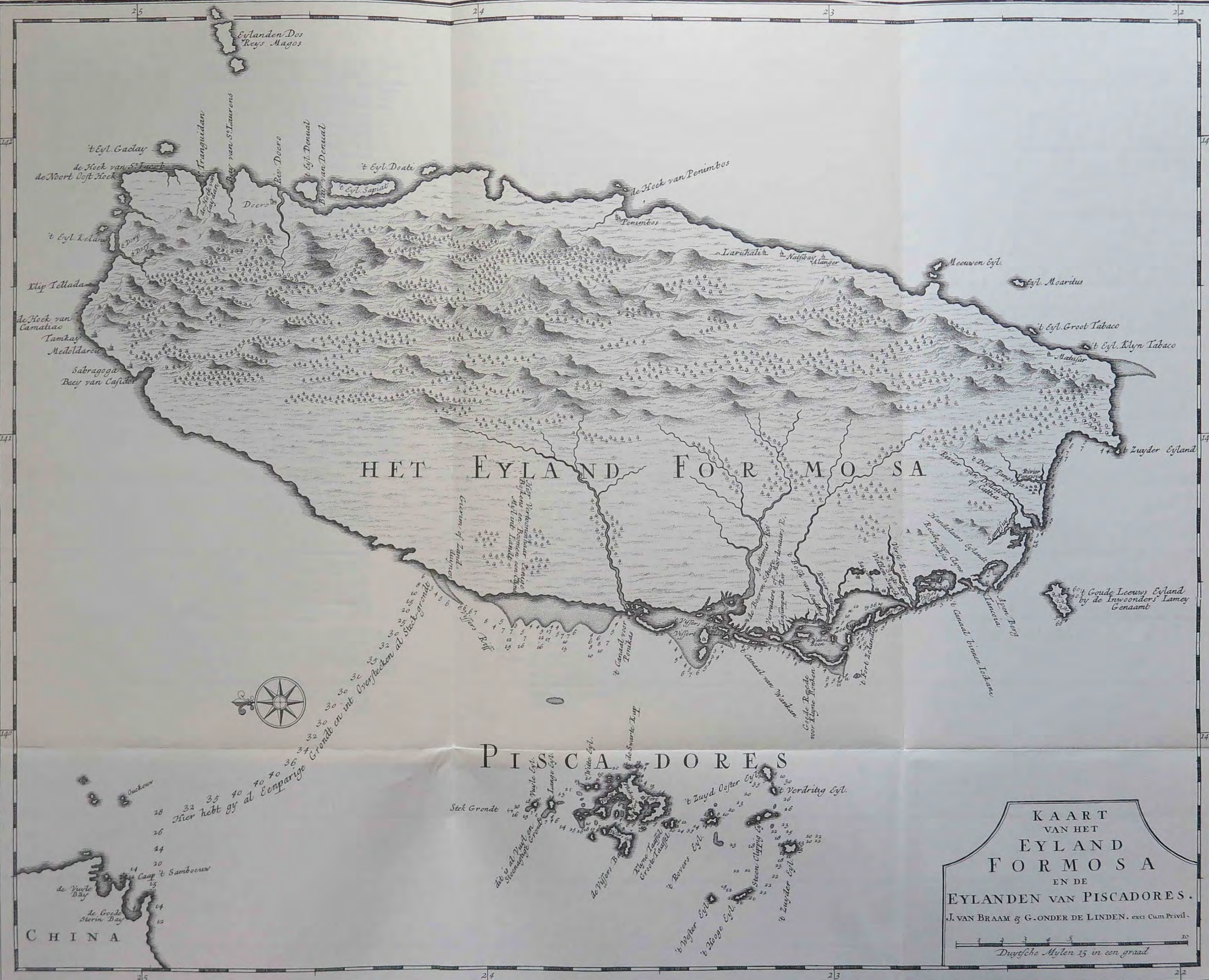
Het lag in de Voorstad, een en een half myl van 't Raadhuis, alwaar zy, voor den Raad van zeven verschynde, al wecr

De Heer van Meldert na Aymuy.

Keerd vrugteloos.

Tocht van de Heer Reyerszoon na Hokfiuw.

De Handel door de Tsjineezen verwerpen.

KAART
VAN HET
EYLAND
FORMOSA
 EN DE
EYLANDEN VAN PISCADORES.
J. VAN BRAAM & G. ONDER DE LINDEN, exc. Cum Privilegio.
 Duytsche Mylen 15 in een graad

1623. weer het zelve, als te vooren, hoorden, te weten, dat'er in eeuwigheid voor hen geen Handel te hopen was, voor en al eer zy de Pifcadores, of Pehoe, verlieten, en na Formosa trokken.

Hun befluit om te Batavia via daar overte handelen.

Den Bevelhebber *Reyerszoon* zeide, dat dit in zyn macht niet stond, voor en al eer hy andere last van Batavia kreeg. Zy beloofden dierhalven malkanderen, dat wy een Schip, en zy 2 Jonken, om nader met haar Edelheden daar over te spreken, na Batavia zouden zenden.

Hier op zyn zy in vriendschap gefcheiden, en hebben bezorgd, dat 't Schip, en die 2 Jonken, ten eerften na Batavia gezonden wierden; dog alzoo dezelve, door tegenwinden, dit jaar niet op Batavia quamen, en dit langer, dan men gedacht had, aanliep, begonden de Tsjineezen niet alleen quaad vermoeden te krygen, maar zonden ook weer eenige Jonken na Manilha, waar van de onzen'er 4 kregen, 't geen weer voet tot een nieuwen oorlog gaf.

De Heer Franszoon na de Rivier van Tsjintsjeoe.

Om nogtans weer aanleiding tot een goed verstand, en tot hervatting van de voorige afspraak, te geven, wierd den 25 October 1623 by den Heer *Reyerszoon* en zyne Raaden goed gevonden, dat de Schepen Groningen, Samfon, Muyden, en Erasmus onder den Bevelhebber *Franszoon* na de Rivier van Tsjintsjeoe zouden vertrekken, om die bezet te houden, en om te beletten, dat'er geen meer Jonken na Manilha, of na eenige andere vyandlyke Bacyen, mogten gaan; maar voor al ook, om den vryen Handel op Tayouan te verzoeken, met aanbieding van alle vriendschap, zoo zy ons dit wilden toestaan; dog te gelyk met last, om zoo zy ons dit weigerden, hen te Water en te Land den oorlog te verklaren, volgens den verderen inhoud van de schriftelyke Instructie, die zy medekregen.

Zy gingen nog dien zelve dag t'zeyl, quamen den 28 dito voor de Rivier van Tsjintsjeoe, en zetteden het voor 't Pagoden-Eiland, daar 't alles afgevlugt was, behalven een oud man.

Zy lieten, volgens hun last, een witte Vlag wacyen, op hoope, dat'er wel iemand van Aymuy by hen zou komen; dog alzoo dit niet geschiedde, schreven zy den 30 dito een brief aan den Totok van Aymuy, en lieten die door den Tsjinees, die zy op 't Eiland vonden, aan hem bestellen.

Krygd hoope tot den Handel.

Deze behelsde niet anders, dan om hem te verwittigen, dat wy daar alleen gekomen waren, om met hen in Vrede Handel te dryven, en om dit van hen te verzoeken, gelyk al meenigmaal gefchied was, eindigende verder met alle minnelyke uitdrukkingen, en met aanbieding van onze vriendschap.

Den eersten November quam zeker 1623. Tsjinees, *Cipzuangenaamt*, met een Tsjampaan aan boord, en zeide, dat, zoo zy maar quamen, om in Vrede den Handel te verzoeken, het aan hunne zyde wel gran zou, alzoo wel 300 Tsjineesche Kooplieden, besloten hadden, een Verzoekschrift aan den Combou van Hokfieuw aan te bieden, en den Handel met de onzen te verzoeken, te meer, dewyl zy door den oorlog reeds veel van hunne goederen verloren hadden, en, by aanhouding van dien, stonden bedorven te werden.

Hy zeide ook; dat ter plaatze, daar hy woonde, zig een Kluyzenaar in 't Gebergte onthield, een man van groote afkomst, en van geen minder rykdom, die, zedert 't overlyden van zyn Vrouw, die hy zeer lief had, zich hier altyd in eenzaamheid onthouden, en alleen bemoeid had, om de zaaken van arme en onvermogende Lieden by de Grooten voort te zetten, dewelke alzoo hy by grooten en kleenen in aanzien was, en in 't gemeen voor een Profect, of Voorzegger, gehouden wierd, hen reeds, na voorstelling van ons verzoek aan hem, voorzegt had, dat, zoo zy ons beoorloogden, zy hunnen ganschen Staat in gevaar zouden stellen.

Hier op verzogt de Heer *Christiaan Franszoon* aan dezen *Cipzuang*, om met dezen Kluyzenaar, zoo 't mogelyk was, zelf eens te spreken, 't geen hy beloofde te zullen bestellen, gelyk hy ook met hem (onder voorgeven, dat dit alles steeds-gewyze geschiede) en nog een Tsjinees, den 3 November aan boord quam.

Men stelde ten eersten aan dezen Man de ware reden van onze komst, en onze oprechte meining, voor, en daar op zeide hy ons toe zyn best te zullen doen, om deze zaak by den Totok tot een goed einde te brengen, waar toe hy ook een brief van de onzen van den zelve inhoud, als de voorige, aan den Totok mede nam.

Twec a drie dagen daar na quam *Cipzuang* met een brief van den Totok, ten antwoord van den onzen weder, die zeide uit hunnen brief verstaan te hebben, dat zy onder 't Pagoden-Eiland lagen, en niet anders dan in Vrede den Handel verzoegen; dat, zoo wy dit van herten meinden, en hier geen bedrog onder schulde (gelyk wel bevoorens, zoo hy ons nagaf) dit hem zeer aangenaam, en dat'er dan ook een goed verstand tusschen ons en hen te hoopen was, en dat hy in de voorige byeenkomst daar toe al een twec bequame wegen aangewezen had, namelyk, om de gevangene Tsjineezen in vryheid te stellen, en Pehoe (anders de Pifcadores by de onzen genaamt) te verlaten, van welke beide voorflagen wy geen hadden willen aannemen.

Wy zeiden, dat onze meining goed en oprecht,

Die verzoekt iemand te zenden om te handelen.

1623. oprecht, en altyd zoo geweest was, en dat, schoon hy ſchreef verſtaan te hebben, dat wy gekomen waren, om de Tsjineezen te berooven, en geen geld, of koopmanſchappen medebragten, dit berigt zeer valſch, en onze zuivere mening nu, gelyk te voeren, was, aldaar niet anders dan een vreedzame Handel, volgens een verzoek, by de onzen zoo al voor 23 jaaren gedaan, hen voorſtellen.

Daar op nu verzogt hy ons, om hem een Kapiteyn, die over alles verder met volkomene magt handelen kon, toe te zenden.

De Heer Franszoon derwaards gezonden.

Wy verzogten met een Jacht voor Aymuy te mogen komen, om zoo wat nader by de hand te zyn, kregen verlof, om dit met twee Schepen te mogen doen, en vonden den 13 November goed, dat de Bevelhebber *Franszoon* met de Jachten Muyden, en Erasmus, derwaards zeylen zou, gelyk daags'er aan geſchiede, terwyl wy met 2 Schepen onder het Eiland bleven leggen.

Door de Tsjineezen bezogten.

Den 17 en 18 voeren eenigen van ons volk met de Boot na de Jachten, om te vernemen, waar het by toequam, dat men geen einde van de zaak kreeg; maar doe ontdekten men hunne valſchheid middagklaar, alzo zy, dicht by de Jachten komende, 't ene Jacht reeds in den brand, en 't andere van drie Branders bezet vonden, waar van de onzen ſchoon'er naderhand wel 50 Branders na 't Jacht Erasmus quamen, zich zeer kloekmoedig reddeden; dog zy hadden het ongeluk, dat Muyden, het geen niet te helpen was, met man en meys in de lucht ſprong.

De onzen van de 3 Schepen voor Aymuy doen verliezen.

Naderhand hoorden de onzen van die van 't Jacht Erasmus, hoe, zoo ras zy voor Aymuy gekomen waren, de Totok verzogt had, dat eenigen van de Hoofden dog aan Land wilden komen, om met hem over alles te ſpreken, 't geen by de Heer *Franszoon*, onder voorgeven van geen bequame Tolken te hebben beleefd afgellaſſen, en waar op in tegendeel van hem verzogt wierd, dat hy eenigen der zynen met volle magt, om met ons te handelen, aan boord zenden wilde.

Zy zonden daar op eenige Gevolmagtigden, die, met de onzen in geſprek getreden zynde, beſloten, dat zy met de onzen op Tayouan handelen, en daar zoo veel Zyde brengen zouden, als wy met onze medegebragte hoofd-zomme zouden kunnen betalen.

Dat zy ook op Manilha, Cambodia, Siam, Patani, Djambi, Andragiri, of op eenige andere plaatzen, niet, dan met een Pas-cedel van ons, varen, en dat zy ook 4 a 6 Jonken na Batavia zenden zouden, om met zyn Edelheid over de Piſcadores, daar zy ons gaarne van daan hadden, nader te ſpreken.

In Ta-

Dit verdrag nu zoo gemaakt zynde,

voeren zy weder na Land, en quamen 1623. weder aan boord, om te verzoeken, dat dog eenige Hoofden by den Totok beſielden te komen, alzo 't verdrag in 't Tsjineſch op de eene, en in 't Duytſch ſtaan. op de andere zyde geſchreven, en be-zworen zoude werden, op dat de Totok den Combou van Hokſieuw kennis geven mocht, hoe dit alles in zyn bywezen beſloten was, waar op zy ook 3 Mandaryns als Gyzelaars, en 3 pylen ten teeken van alle veiligheid, volgens hunne gewoonte, medebrachten.

Men vond daar op goed, den Heer *Franszoon*, nevens *Doede Floriszoon Kraag*, Schipper op 't Jacht Muyden, en *Willem van Houdaan*, Opper-Koopman op 't Jacht Erasmus, na Land te zenden, om dit te verrichten, al 't welke met ontrent dertig mannen, en met *Jan Pieterzoon Reus*, Schipper van 't Jacht Erasmus, geſchiedde, welke, aan Land gekomen zynde, zeer wel, zoo het ſcheen, ontfangen wierden, ſtellende Tafels op 't ſtrand voor 't Bootsvolk, en wakker voor hen opdifſchende; waar ontrent egter de Heer Bevelhebber *Franszoon* door Schipper *Reus* de noodige ordre ſtelde, en laſt gaf van wel op te paſſen, dat het volk zich niet mogt te buiten gaan, om hen ten eerſten weer na boord te kunnen zenden.

Wel is waar, dat die Schipper, merkende, dat het geen rechtſchape werk was, met het volk weer aan boord geraakte; dog de Schuyt van 't Jacht Muiyden 's avonds, volgens beſprek, weer na Land varende, om de drie Raaden, door de onzen aan Land gezonden, af te halen, wierden zy alle vaſt gehouden, zonder dat de onzen in de Jachten de reden daar af bedenken konden, ter tyd toe, dat de bommel met hunne Branders uitbrak, en hun geheel ſchelmſtuk aan den dag quam; behalven dat de Tsjineezen aan de Jachten ook eenig Tsjineſ Bier, met vergif gemengt, gezonden hadden, 't geen de onze egter zonder eenige ſchade'er door te lyden, ontdekten.

De Heer Bevelhebber dan met zyne Mede-Gevolmagtigden en 't verdere volk, dus gevangen gehouden zynde, beſloot men egter de Rivier van Tsjintsjeoc met 3 Schepen te blyven bezet houden, en, die van genoegzame ververſching voorzien hebbende, Schipper *Bontekge* voor eerſt als Hoofd over dezelve aan te ſtellen, ter tyd toe, dat hy van daar in February Ao. 1624. na de Piſcadores, en verder na Batavia vertrok, na dat de Bevelhebber, de Heer *Reyerzoon*, met de meeste Schepen bevorens na Tayouan al vertrokken was.

De reden hier af was, om dat den 12 Mey de Hoofdman der Tsjineezen op Tayouan met een brief van de Grooten

aan

1624. aan hen afgezonden was, met verzoek, dat zy dog malkanderen wilden verstaan, 't geen ook door dien Hoofdman zoo verre gebragt wierd.

Besluit om Pehoe te verlaten en na Tayouan te verhuizen.

Hier op quam den eersten Augustus 1624. het Schip *Zeelandia* in de *Piscadores*, waar op de *Oppeer-Koopman*, *Pieter Myfert*, met den *Geneesheer*, *Marten Sonk*, was, ten einde hy (te weten *Sonk*) den *Bevelhebber Reyerszoon* verlossen, en het *Oppeer* bestier over onzen omslag hier overnemen zoude.

Ondertusschen verstond men malkanderen, dat de onzen *Pehoe* verlaten, zich in *Tayouan* nederzetten, en dat de *Mandaryns* bezorgen zouden, dat hun volk met de onzen aldaar zouden komen handelen.

En men haalde de onzen nog te eer hier toe over, alzoo men zeide, dat de

Tsjineezen voorhadden met 15000 *Branders*, *Oorlogs-Jonken*, of *Steen-Jonken* het gat van *Pehoe* te komen opstoppen, 't welk de onzen niet geraden vindende af te wagen, zyn zy met alles na *Tayouan* vertrokken, alwaar dan ook plaats tot het bergen der koopmanschappen gemaakt wierd, ten einde den *Handel* aldaar te beginnen. Daar op wierd de sterkte op *Pehoe* (waar in ons de *Tsjineezen* zelf hielpen) ook geslegt.

Na dat nu de onzen zich hier op deze dorre *Zandplaat* van *Tayouan* vast gemaakt hadden, bevonden zy in der tyd, dat den *Handel* der *Tsjineezen*, zoo als die van hen wel beloofd, en van de onzen gewagt was, in 't eerst niet quam te volgen; hoewel het naderhand een anderen keer nam.

1624

DERDE HOOFDSTUK.

DE *Zaaken van Tayouan*. *De Heer Sonk* Ao. 1624. *Eerste Landvoogd van Tayouan*. *Brief des Totoks*. *De Vesting Zeelandia door de Heer Sonk gebouwd*. *En nader beschreven*. *Getal der Tsjineezen op Tayouan en Formosa*. *Waar mede zich die erneerden*. *Zware Tollen en andere Gerechtigheden der onzen hier*. *Die de Japanders ongegrond weigeren te betalen*. *Waar op de Heer Sonk gelast werd te staan*. *Hy koopt voor de E. Maatschappy eenig Land op Formosa*. *Maakt een Reduyt*. *En stierf* Ao. 1626. *De Heer de With tweede Oppeer-Bestierder van Tayouan* Ao. 1626.

De Heer Sonk Ao. 1624. Eerste Landvoogd van Tayouan.

NA dat nu eger alles dus verre hier in ordre gebragt, en de *Heer Reyerszoon* Ao. 1624. door den *Heer Maarten Sonk*, als eersten *Oppeer-Gebieder* en *Bevelhebber* van *Tayouan*, (hoewel hy naderhand *Landvoogd* wierd) vervangen was, vertrok hy met 6000 ponden ruwe *Zyde*, en een kas met stoffen na *Batavia*, na welkers vertrek de *Hoofdman* der *Tsjineezen*, waar na men al lang gewagt, en die langen tyd *Landwaard* in by den *Totok*, en *Combon*, om met hen, en andere *Grooten*, over de *Nederlandse* zaak te spreken, geweest had, eindelyk met eenige ruwe *Zyde*, en een brief van den *Totok* van *Aymuy* aan de *Heer Sonk*, te voorschyn quam, die van dezen inhoud was:

Brief des Totoks.

Deze zal dienen tot antwoord van 't gene U Edele op ons verzoekt. *De Capitein Tsjina heeft ons verscheidemalen verhoord, dat het Fort in Pehoe was verlaten, en de Plaats na behooren gerestituueerd, waar uit wy bemerken, dat U Edele in waarheid handeld; derhalven wy ons van uwe vriendschap verzekerd houden*. *De Koning heeft verstaan, dat de Hollandsche Naise, van verre-gelegene Landen komende, op ons den Handel van Koopmanschap verzoekt, aan de Zuyd-zyde van de Linie, in Calappa, en aan deze zyde, op Ilba Formosa, zoo hebben*

IV. DEEL.

ben wy voorgenomen op te trekken na Hokseuw, om met den Combon, en met den Raad aldaar te spreken, en ons met U. in vriendschap te stellen.

De Heer Commandeur mag vryelyk na Calappa zeilen, om den Heer Generaal alles te veruittigen, alzoo U. den Handel genoeg verzekerd is.

Gefchreven in 't vierde jaar, en deagste maand van des *Konings* *Regeering*, den 20 dag der maand.

Was onderteekend,

TOTOK FOA.

Daar op heeft de *Heer Sonk*, met goedvinden van den *Raad* deze plaats, daar zy anderzins voor alle geweld bloot lagen, beginnen sterk, en hier een *Vesting* te maken, die zy bewesten de *Rivier* van *Tayouan* aangelegt, rondom met planken omheind, gelyk zy de punt ook zoo lang met zand gevuld hebben, tot dat zy uit *Tsjina* een genoegzame menigte van steen bezamen, om die rondom te konnen bemetzelen, en 'er dus een steene *Vesting* van te maken.

De Vesting Zeelandia hier gebouwd.

Zy begrepen dezelve op een hooge *Zand-Duyn*, en noemden die, na dat ze voltooid was, *Zeelandia*, waarschynelyk

G na

1624. na 't Schip, waar mede de Heer Bevelhebber *Sonk* daar gekomen was.

Het was een vierhoek, die van gelakken steen net opgemeteld, en van muuren voorzien was, die ten uitersten 6, gelyk de gordynen 4 voeten dik waren, behalven dat het nog met een dun Borstweering van 3 voeten hoog, en een een halve steen dik, versterkt was; hoewel alle deszelfs Punten hol, en maar met zand opgevuld waren.

Indien men deze Sterkte te recht inziat, zoo kon daar mede in een tyd van nood zeer weinig tegenweer gedaan werden, alzoo 't Geschut deszelfs zoo hoog lag, dat het, maar een weinig gedompt zynde, by na Lyn-recht in de aarde schoot, en geen vyand raken kon.

De slegte gelegenheid en aanleg van deze Vesting was ook oorzaak, dat 'er geen Grachten ter wereld rondom, gelyk 'er ook geen Storm-palen, Pallissaden, en geen andere Buyten-werken tot verdere versterking (gelyk wel behoorde) gemaakt, of daar aangehegt waren, waar door men 'er met kouffen en schoenen zoo maar (gelyk men zegt) inloopen kon.

En nader beschreven.

Men heeft 'er naderhand nog een zekere plaats, die maar met een enkele muur omringd wierd, aangevoegd, en die weer met een gekroond Hoorn-werk versterkt (zoo het den naam had) maar 't zelve in der daad wel merkelyk daar door verzwakt, alzoo dit door 't Geschut der Vesting niet eens bestreken, zoo dat het afgevoeden kon werden, waar uit dan voor de E. Maatschappy weer grooter en in zich zelve onnutte lasten sproten, dewyl dit werk door meer manschap moest bezet werden.

Men maakte ook binnen in deze Vesting een a twee Punten, dog het drinkwater was brak, en ongezond, zoo dat zy hun drinkwater van 't vaste Land moesten haalen.

Men moet egter 'er by zeggen, dat dit niet zoo zeer schynd aangelegt te zyn, om zich tegen ontzachelijke vyanden, als wel maar tegen Inlanders, en tegen eenige Tsjineesche Boeren, te verdedigen, daar het ook sterk genoeg voor was, behalven dat 'er meer schynd gelet te wezen, om deze Vesting daar te leggen, daar men gemakelyk land, en de Waaren uit de Schepen best lossen en laden kon: want anderzins viel 'er nog zeer veel op het qualityk plaatsen van deze Sterkte te zeggen, gelyk men breder in 't eerste Deel van het verwaarloost Formosa zien kan.

Ondertusschen waren 'er van tyd tot tyd al een goed getal Jonken aangekomen, die zy eenige Lyvaden voor hunnen arbeid vereerden, levende met die van Tsjina in volle vrede, waar uit men met reden hopen schiepte, dat het met den Handel mede

zeer wel gaan zou.

Op dit Tayouan nu, als mede op Formosa, hadden van tyd tot tyd zoo veel Tsjineezen, die door den oorlog Tsjina verlaten, en zich herwaards begeven hadden, ter nedergezet, dat zy hier een volkplanting wel van 25000 weerbare mannen, behalven vrouwen en kinderen, hadden opgerecht, dewelke zich meest met den Handel en Land-bouw geneerden, by welk laatste middel van beitaan hier zeer veel Ryft en Zuyker geteeld wierd, zoo dat men jaarlyks geheele Scheepsloadingen 'er af na andere Gewesten vervoerde, waar van de E. Maatschappy, by 't genieten der Tollen, groote voordeelen trok.

Over 't betalen dezer Tollen, en van andere Gerechtigheden, kreeg men niet lang daar na een groot geschil met de Japanders, die 'er geweldig tegen stonden, om dit aan de E. Maatschappy te betalen, aangezien zy zeiden, wel 6 jaaren eer, dan de Dienaren der E. Maatschappy, hier geweest, en dus ouder bezitters, dan zy, van dit Land te zyn.

Dit is een waarheid, die de Heer Opper-Landvoogd *Koen*, in een Instructie, aan de Heer *Reyerszoon* Ao. 1622. medegegeven, zelf wel bekend, gelyk hen de vryen Handel op dit Eiland ook door de Heer *Reyerszoon* toegestaan is; maar die egter deze Japanders geen meer recht, dan aan alle de andere ingezetenen van Formosa, gaf, om van 't betalen der algemeene Lasten, Tollen, en Gerechtigheden vry te zyn, aangezien dit Land geenzins hen, maar den Keizer van Tsjina, toequam, die dat naderhand aan onze Maatschappy in de plaats van Pchoe, dat zy op die voorwaarde verlieten, geschonken, en hen daar by 't recht gegeven heeft, om, als Heer van dat Land, de Gerechtigheden, haar deugdelijk toekomende van alle de Ingezetenen, en nog meer van de Japanders, die daar vreemdelingen waren, te ciffchen: want schoon zy daar nog zoo lang van te vooren gehandelt hadden, bevrydde hen dit geenzins van de Lasten en Gerechtigheden aan den Land-Heer te betalen, en zoo 'er iemand recht had, om daar op te staan, hadden immers de Tsjineezen, welker eigen Land dit geweest was, veel meer recht daar toe, als de Japanders, hoewel die ooit daar van gerept hebben.

Egter hadden zy de stoutheid, dat zy den Heer Landvoogd niet als Hoofd van dit Land wilden erkennen, zeggende, dat zy geenzins onder hem stonden, en met hem niet te doen hadden; dog na dat de Heer *Sonk* kennis hier af na Batavia gegeven had, wierd hem van haar Edelheden wel uitdrukkelyk belast, dat hy de Oppermagt in Tayouan uit den naam van Haar Hoog Mogende in allen deelen zou hebben

1624.

Getal der Tsjineezen op Formosa, en Tayouan.

Waar mede zich die erneerden.

Zware Tollen der onze hier.

Die de Japanders weigeren te betalen.

Waar op de Heer *Sonk* gelast werd te staan.

1625. ben te handhaven, zonder iemand daar in te vreezen, of te verschoonen, en met last in opzicht der Japanders, dat zy, genegen zynde daar te handelen, alle lasten en regten nevens anderen zouden moeten betalen. Wat moeyelykheden zy naderhand nog verder hier over de onzen hebben zoeken aan te doen, zullen wy op zyn plaats in 't vervolg aanhalen.

Hy
koopt
voor de
Maat-
schappy
eenig
Land op
Formo-
la.

Ao. 1625. den 20 January kocht de Heer *Sonk*, nu Landvoogd gemaakt zynde, van de Formozanen, op het vaste Land, in der minne, en om egter deugdelyk recht daar toe, en voet op Formosa zelfs te hebben, in Sakam voor 15 Cangans, of *Viquamas* (een soort van Kleden) zoo veel Land, als hy oordeelde voor de E. Maatschappy van noden te hebben, een koop, die my klaar blykt, uit een nader besluit, over deze zaak den 19 February daar aan, genomen, en door deze Leden van den Raad, *Marten Sonk*, *Gerard Frederikszoon de With*, *Adriaan Verbee*, *Gysbert van Zuylen*, en *Gerard Hendrikzoon*, geteekend.

Dit is een geheel ander verhaal van Formosa, dan ons *Tavernier*, in zyn 2 Deel Fol. 186. en elders, doet, daar hy steld, dat wy de Engelschen (die 't eerst van de Spanjaarden wonnen) dronken gemaakt, hen daar op overvallen, en hen alleu dood geslagen hebben, een leugen, die geen grond ter wereld heeft; hoedanige men 'er wel meer by hem ontmoet.

Maakt
een Re-
duyt.

In de tyd van dezen Heer Landvoogd is 'er ontrent het Gat een halve Kartouwschoot van de Sterkte gelegen, ter plaatze daar de Schepen inkomen, op de kant een Reduyt, of een kleine Vesting, gelegd, die wel 16 voeten hoog met steen opgegehaald, met 7 Flankeringen, 12 stukken Geschut, en met 28 man voorzien was,

waar door het inkomen in dit Gat zeer 1625. gemakkelyk kan belet werden.

Deze Heer *Sonk*, die met den Heer *Jacob Dedel* Ao. 1619. uit, en 1620. (gelyk op zekere steen, nu nog aan de Kaap der Goede Hoop, waar op het uitgehouwen staat, te zien is) aan de Kaap quam, heeft hier niet veel meer uitge-recht, nog gelegenheid daar toe gehad, alzoohy Ao. 1626. in December hier overleden is.

En sterft
hier Ao.
1626.

Hy wierd door zyn Tweeden Perzoon, de Heer *Gerard Frederikszoon de With*, met den eernaam, eerst van Bevelhebber, zynde de tweede Opper-Gebieder hier, in dit zelve jaar vervangen, en hy is in de volgende tyd ook Landvoogd geweest.

De Heer
de With
tweede
Opper-
Bestier-
der van
Tayouan
Ao. 1626

Hy moet het hier niet te wel aangesteld hebben, alzoohy 'er niet lang gelegen, en, na het gelykt, niet al te wel met eenige Japanders hier gchandeld, hoewel my toefchynd, dat hy maar zyn last gevolgd heeft, alzoohaar Edelheden aan zyn Voorzaat al belast hadden, dat zy het de Japanders behendig daar zoo moede, en zoo tegen maken wilden (zonder hen egter openbare redenen van misnoegen te geven) dat zy den Handel mogten van zelfs laten varen, te weten, als de Japanders onwillig waren, de Gerechtigheden en Lasten te betalen.

Altoos de Heer *Pieter Janszoon Muisert*, die Ao. 1626. als Opper-Koopman en Gezant laatst te Jedo aan 't Hof van Japan geweest was, had groot misnoegen onder de Japanfche Grooten bespeurd, wegens 't on-gelyk, 't geene men de Japanders in Tayouan aangedaan had.

Hy bleef hier niet langer, als tot Ao. 1627., en moest toen alles aan zynen vervanger, die ons in 't volgende Hoofdstuk voorkomt, overgeven.

VIERDE HOOFDSTUK.

DE Heer *Nuyts* Ao. 1627. derde Opper-Gebieder hier. *Werd tegen zyn zin nog daaren-boven Gezant na Japan gemaakt. Zyn brief aan de Heer Nyenrode. De Heer Nuyts vertrekt als Gezant na Japan, daar hy geen gehoor by den Keizer kreeg. Hy werd van de Japanders in zyn huis gevangen genomen, en dier geloft. Dag-verhaal wegens de stoute onderneming van eenige Japanders hier tegen den Heer Nuyts. De Koopman Hooman gequeest. Gevaar van den Heer Opper-Koopman van der Hagen. Hoe dit verder afliep. Besluit van den Raad tot lossing van den Heer Landvoogd. 't Accoord tusschen dien gevangen Heer, en de Japanders. 't Welk de Raad, na veel redenen over en weder, mede toestemde. Nader eisch dezer Japanders. Verdere besluiten van den Raad over dit sammelen. Nieuw-ontworpen eisch der Japanders. Door den Raad toegestaan. Den 4 July 1628., het Accoord eerst recht gesloten. Brief van den Heer Landvoogd Nuyts aan zynen Raad. Kloekmoedige aanbieding des Landvoogds aan den Raad. Brief van de Heer Nuyts aan 't Japans Opperhoofd, de Heer Nyenrode.*

1627.
De Heer
Nuyts
Ao. 1627
derde
Opper-
Gebieder
hier.

DE Heer *de Wub* wierd in 't jaar 1627. door den Heer *Pieter Nuyts*, Buiten-gemeen Raad van Indiën, die hier als derde Landvoogd quam, vervangen.

Deze Heer was Ao. 1627. per 't Gulde Zeepaard maar pas uitgekomen, den 10 April op Batavia aangeland, maar 16 dagen 'er itil geweest, en daar op aanstonds door den Heer Opper-Landvoogd de *Carpentier* niet alleen Landvoogd van Tayouan gemaakt; maar daar-en-boven gelast, om als Gezant, nevens den voornoemden Heer *Muyfert*, na Japan te gaan, alzo de zaaken aan dat Hof wegens de mishandeling van eenige Japanders, in Tayouan voorgevallen, zeer verward stonden, en wel een wakker Heer vereischten, om dezelve spoedig te herstellen.

Gezant
na Ja-
pan ge-
maakt.

Hy had by zyn Edelheid wel sterk, en voor al om dat nog jong, en in de zaaken van Indiën onbedreven was, verzogt, daar van verschoond te mogen zyn; dog dit alles had niet mogen helpen, en 't was hem als opgedrongen.

Na dat hy dan den 4 Mey vertrokken, en den 28 Juny in Tayouan gekomen was, en den ganschen omflag der E. Maatschappij van den Heer *de Wub* overgenomen had, maakte hy alles vaardig, om als Gezant na Japan te gaan. Voor af schreef hy ook dezen Brief aan den Heer *Nyenrode*.

Sr. NYENRODE.

Brief van
den Heer
Land-
voogd
Nuyts,
in Ta-
youan,
aan den
Heer
Nyen-
rode.

UE. Missiven, per Heusden en Tsjintsjeoe toegezonden, zyn ons op behooryken tyd geworden, en volgt daar op kortelyk, na dat 't Schip de Vrede alhier ter Rheece was gekomen, is 't zelve met zyne volle last met den Commandeur *de Wub*, nevens de Jachten *Erasmus*, den *Haan*, *Slooten*, klein *Heusden*, als ook 't kloekste volk na die Kust van Tsjina medegenomen, en vervoert, deze plaats met 320 Jongens (na zyn rekening) bezet latende. Tot op heden is van alle die macht hier niets weder verschenen, als alleenlyk een kleine Jonk, daar de Hollanders nog uit gevlugt zyn, met advyzen, dat zyn E. uit de Rivier Tsjintsjeoe na een plaatze, *Tamsoia* genaamt, ontrent *Lamoa* gelegen, op 't verzoek van den *Combon*, *Totok*, *Hayto*, en andere Grooten in Tsjina, om den *Rover Yquan* te devalliseeren, zoude verzeilen, waar voor den gemelden *Combon* schriftelyke belofte hadde gedaan, dat den liberen Handel voor de Nederlanders by den Koning zoude absolutelyk bekomen, en verwerpen.

Gemelte Commandeur, daar gekomen zynde, is van den *Rover* zoo wel met *Branders* onthlaalt, dat met de Vrede, en

Erasmus na Java de vlugt, zonder eenen schoot op hem te loffen, heeft moeten nemen, de resterende Jachten en Jonken gelastende weder hierwaards te komen; waar af, als gezegt, geene is wedergekeerd.

't Jacht *Ouwerkerk* met Sr. *Nicolaas Ketting* is in een Rivier verbrand, en 't volk in *Macao* gevangen, zulks dat als wy met *Woerden* op den 20 dag na het vertrek van *Costi* hier quamen te arriveeren, een zeer desolaten stand en plaatze zonder eenige Navale macht vonden: God zy lof, dat die vyand te dier tyd niet te voorschyn is gekomen, zoude voorwaar zonder weerftoot deze plaats geoccupeert hebben.

De *Rover* is hier over zoo verhit geworden (hebbende over de 1000 Jonken by hem) dat allen afbreuk ons heeft aangedaan, die hem mogelyk is geweest, een groote Jonk met 25 Duytichen genomen, daar na nog eene met twee ankens en touwen, den Commandeur van hier na gezonden. Item onze Jonk *Sinkan*, daar over de 18000 Realen, diverse Kooplieden aangaande, in waren, die haar na Tsjina in verzekertheid meenden te brengen. Item twee Jonken met den perzoon van Sr. *Joannes van der Hagen*, na Tsjintsjeoe gezonden, om onze Zyde uit *Simfous* handen te gaan lichten. Item *Simfou* zelf gevangen, gedood, alle zyn goed, 't Land van *Aymoy* ingenomen, den *Totok* verjaagt, en die gansche Zee-kust onder zyn geweld gebragt. Eindelyk ook ons Jacht *West-Kappel*, met alles, dat 'er ingeladen was.

Dit is nu de vrugt van zulken onvoorzigtig Attentaat. Wy hebben tot dagelykfe Gastos van huishouding, zedert dat hier gekomen zyn, meer geld uitgegeven, als tot d'inleg van een *Car-gazoen*. Daar mag zich geen Vaartuyg op die Kust van Tsjina verpeppen, of hy heeft het in zyn geweld. Wy zitten zonder eenige macht, hebben hier ontrent 350 koppen, zelfs, zoo niet tydelyk gecundeert werde, in twyffel ben, of U.E. van dit jaar van hier ook iets te verwagten zult hebben, ten ware een Schip, om te vertimmeren.

Hier op is gevolgt de aankomst der Japansche Jonken, die hier gebragt hebben 470 koppen, welkers Kapiteyn *Jafstoye* nog buiten op de Rheece zynde, zoodanige Propoosten van groote vermetenheid niet alleenlyk; maar van zeer quade consequentie en agterdenken, heeft met vollen monde (jegens Schipper *Heyn*, die hem tot een Lootsman hadden toegezonden, en *Frans Kanoh*) uitgeroepen, en hem stoutelyk vermeten, dat daar door genoodzaakt zyn geworden (boven

die

1627. „die secrete advertentie van UE. als die
 „van de Heer *van Firando* om onzen
 „stand volkomelyk alhier te verzekeren,
 „op onze hoede neerstelyk wel zynde, en
 „op alles met dubbele voorzigtigheid te
 „waken, en daarom zoo die Jonken bin-
 „nen Gaats, en buiten perykel waren,
 „hebben haar by onze Schepen doen zet-
 „ten, behoorlyk laten visiteren, en al
 „haar Geweer afnemen, zoo om de voor-
 „schreve vermetelyke gehoudene Propoo-
 „sten, als om die extraordinaire verchy-
 „ninge der zelve: want vonden die
 „zelf buiten gewoonte gemand, gearri-
 „veert, en geëquipeert, (de eene, nament-
 „lyk de grootte, hoevel van elkanderen
 „niet veel en verscheelen, met 6 Gotelin-
 „gen boven gemonteert, en nog 9 bene-
 „den op de ballast) als om de zekere
 „waarschouwing, die uit zommige Tsjin-
 „neezen, die met haar als Passagiers over-
 „quamen, bekomen, die dadelyk haar
 „deden aan Land zetten, en ons verze-
 „kerden, dat zy iets quaads in den zin
 „hadden.

„De Kapiteyn dede my veel verzoek-
 „ken op het stuk der lossing, of visitatie
 „der Jonken, daar op altyd die boodschap-
 „pen afvloeg, antwoordende, zoo iets te
 „verzoeken had, dat hy aan Land, na
 „ouder gewoonte, zou mogen komen per-
 „zoonelyk dat vertoonen. Hy, lont riek-
 „kende, wilde daar qualyk toe verstaan,
 „tot dat hy zag de zaake anders niet kon
 „gefordert werden. Hem in huis heb-
 „bende, liet hem by my komen, en na
 „aangehoorde Harangue op 't stuk der vi-
 „sitatie gaf voor antwoord, dat, alhoew-
 „wel 't zelve voor dato niet gepleegd, nog
 „by den Commandeur *de Wub* geobser-
 „veert was, zoo was zyns E. tyd nu
 „geëindigt, die geregeerd hadde na zyn
 „goeddenken. Nu ik hier was, moest
 „hem onderwerpen myne ordie. Men
 „moest zyne Jonken visiteren in forma,
 „als onze Schepen in Japan, zoo in 't in-
 „komen, als uitgaan geschiedde, en hoef-
 „de hem zoo zeer daar over niet te ver-
 „wonderen, gemerkt zyne ongebondene
 „Propoosten zelf daar dubbel subject toe
 „gegeven hadden. Ziende, dat in geenen
 „deele daar toe wilde verstaan, liet hem in
 „die Kamer apart, en vertrok met Sr.
 „*Muyfert*, onzen Luytenant, en eenige
 „Krygs Officieren geaccompagneert, al-
 „waar 5 a 6 dagen neffens eenige zynere
 „Kooplieden, die hem gezelschap hielden,
 „wel getraecteert werd, tot dat de lossing,
 „en behoorlyke visitatie der Jonken ge-
 „consenteert, en geëindigt was, uit wel-
 „ke wy die 15 stukskens Geschut, quan-
 „titeit van Zabels, Roers, Picken Zeep-
 „messen, Pylen, Boogen, &c. gelicht
 „en die op zyn vertrek wederom in inte-
 „grum geresitueert hebben, zoo goed als

1627. „die ten tyde der lossing geweest zyn:
 „want zyn door zyn volk die schoon te
 „laten maken, zoo dikmaal als 't haargeliefd heeft, hem toegelaten geworden.

„Ik zeide hem, dat hy by zyne Vrun-
 „den niet en behoefde met zoo veel Sol-
 „daten en Ammunitie van Oorlog te ver-
 „schynen. Wy hadden hier ons Volk,
 „Forten Schepen, om allen en een ieder
 „voor vyanden te bevynden. Hy, zien-
 „de, dat zyn dessein, door d'ontblooting
 „ziner wapenen, gebroken was, wist niet,
 „in wat gat te loopen, en waar op hy al-
 „les leggen zou; want voor dien slag was
 „hy niet verdacht. Eindelyk repliceerde,
 „dat hy die ten principalen medegebragt
 „had, om zyne defensie jegens vyanden,
 „by den weg hem ontmoetende. Ant-
 „woordde, dat perykel was nu uitgestaan,
 „en wanneer vertrok, zoo hem alles we-
 „der geintegreert werden; gelyk als is
 „geschied. Hier over heeft hy vuur en
 „vlam gespogen, en anders geen uitkomst
 „ziende, heeft hem op een dreigen en groo-
 „te klagten in Japan over de Hollanders
 „te doen, zeer gevanteert. Derst opent-
 „lyk in myne presentie zeggen, dat hy
 „en *Phosodome*, zyn Meester, oorzaak zyn
 „van onze Non-Audientie boven, en daar-
 „en-boven beroemen, dat die in *Phos-*
 „*dome's* gratie staan, ook de gratie van
 „den Keizer hebben.

„Voorwaar vele andere lasterlyke en
 „incompatible Propoosten, dat zoo UE.
 „myne ordre in 't zenden van een Schry-
 „ver haddet believen na te komen, UE. zul-
 „ke Papieren en Attestation zouden kon-
 „nen toegezonden werden, dat men hem
 „voor den Duivel daar mede gejaagt zou
 „hebben. En is dit jaar die Compagnie
 „het verlies van 10000 Thaylen zoo groot
 „niet, als het onbeeren van eenen goeden
 „Schryver, door UL. agter gehouden.
 „Patientia. Na dat hy hem in zyn Lo-
 „gys eenigen tyd heeft onthouden gehad,
 „heeft hy niet nagelaten (want der
 „ongeduuriger en godloozeren Geest heeft
 „noit ruste) te practizeeren bedriegelyke
 „middelen, en ommewegen, om zyn wa-
 „penen ontydelyk uit myne handen te
 „bekomen; maar te vergeefs. Ook ziende
 „hoe namentlyk, hier niet een stuiver te
 „verhandelen valt, heeft begeerd, dat ik
 „hem zou toestaan, dat hy uit Tsjina zy-
 „ne overjarige restanten zoude mogen
 „gaan halen, en daar toe wilde toelaten,
 „dat hy 7 a 8 Jonken hier mogt huuren,
 „kopen, met zyn volk mannen, en ar-
 „meeren, en zoo voortzenden, dat hem
 „(als op andere jaaren is geschied) afvloeg.
 „Dog aangezien dat hy daar over zou
 „(gelyk wel vermetelyk hem vanteerd)
 „in Japan veel waters vuil maken, met
 „valsche klagten, op dat gy niet zoudet
 „onzent halven hebben te verantwoor-
 „den,

1627. „den. Eindelyk door zyn hard aanhou-
 „den, en dreygementen, dat hy restitu-
 „tie daar over zou pretenderen, en tot
 „bekomens toe aanhouden, hebben hem
 „(hoewel buiten den teneur van zynepas
 „is) toegestaan, als blykt by een origi-
 „neel schrift, by hem en zyne princi-
 „paalste Kooplieden onderteekent, dat per
 „deze Jonk niet vertrouwd werd gezon-
 „den te werden. 't Zelve geconsenteert
 „zynde, is 't gebeurd, dat 'er eenige Jon-
 „ken in haren dienst 't zelve hebben der-
 „ven, nog willen aangaan; rond uit ver-
 „klarende, dat zulks tegens hunne Wet-
 „ten was, en veel liever hier by my wil-
 „den gedood werden, als dog Vader,
 „Moeder, Sufter, Broeder, Vrouwen,
 „Kinderen, en 't ganfch geflagt ter dood
 „te brengen; 't welk voorzeker zou vol-
 „gen, wanneer zy Japanders, die u't haar
 „Land gebannen waren, boven 't ver-
 „bod inbragten, zulks dat dat daar by
 „ook was blyven steken.

„Daar na hebben my doen aanzeggen,
 „zy wilden na Pehoe met hunne Jonken
 „gaan, en van daar 't voorlz. concept
 „voltrekken. Nu verftaan weder van Re-
 „folutie veranderd zyn, en recht na Ja-
 „pan zullen keeren. Dit is, 't geeneten
 „principaalste tuffchen hen en ons al-
 „hier is wedervaren. Wy hadden voor
 „hun lieder aankomft een Placaat geëma-
 „neert, dat niemand eenige Harte-vellen
 „zoude voortaan meer mogen uitvoeren.
 „'t Zelve hebben 'ook begerd by die Ja-
 „panders zoude geobferveert werden; dog
 „hebben voor dit jaar daar zoo nacuw
 „niet op willen zien, zulks dat daar ee-
 „nige partye Vellen in hunne Jonken zyn
 „gevonden; dog van weinig importantie,
 „en daarom ook door de vingeren gezien,
 „en hen niets afgenomen.

„Hadde UE. ons den meer gedagten
 „Schryver gezonden (dat UE. de Heer
 „van Firando zelfs met een Hollands Schip
 „niet zou geweigerd hebben, want my
 „zulks in Jedo toegestaan heeft) wy zou-
 „den u alles zeer klaar en levendig voor
 „oogen gefeld hebben; maar moeten nu
 „verzuimen, 't geene dat, door gebrek
 „deszelfs, niet konnen te weeg brengen.

„Yquan is met den Koning en Com-
 „bon veraccordeert; zoekt ook onze vriend-
 „fchap, ten teeken zelfs, heeft op enen
 „blooten en fimpelen brief, aan hem ge-
 „zonden, 't Jacht West-Kappel met het
 „contant, dempto 1182 en een achtste
 „Reaal, ofte 863 Taylen, dat door onze
 „Matroozen en Tsjincezen in 't inne-
 „men is geplunderd, een party Arak, en
 „alles, dat UE. voor onze Tafel van Dja-
 „va gezonden had, gereftitueert.

„Door gebrek van macht zitten genoeg-
 „zaam niet gebondene handen. Binnen

„4 a 5 dagen hopen ontzet en ordre te

„bekomen. Zullen als dan (God te voor- 1627.
 „ren) den Handel haaft openen. Zoo 't
 „zelve tydelyk komt, zal UE. nog een
 „Schip met Cargazozen apparentelyk van
 „hier bekomen. Voor als nog is 'er geen
 „apparentie iets van merite voor die Com-
 „pagnie in Tsjincefche Waren besteed te
 „konnen werden.

„De Fluyt Edam is hier niet gepaf-
 „seerd, zulks dat door het missen zynes,
 „en des Vredes, om Hout-werken vry ver-
 „legen vallen.

„UE. hebt ons gezegt per die Japansche
 „Jonk gefchreven te hebben. Hier ko-
 „mende, loochenen die brieven, en per
 „West-Kappel is niet een brief te recht
 „gekomen; dat onze fufpicie ook heeft
 „doen vermeerderen, en alzoo veroor-
 „zaakt, dat in dezen niet larger en ben,
 „nog de penne tot zulks, als wel geern
 „wilde, vertrouwen derve.

„Tot hier toe gefchreven zynde, heb-
 „ben die Vrienden eens by den anderen
 „geroepen, om haar advys over 't subyt
 „vertrekken der Japanscher Jonken te hoo-
 „ren, by de welke is goedgevonden,
 „vreczende, dat deze onze brieven UE.
 „niet zullen behandigd werden, en zoo
 „veel vroeger overkomende, en het gan-
 „fche Land en Hof met calumnien, en quade
 „roepen, mogten vervullen, en UE. ter
 „antwoord niets zoude weten by te bren-
 „gen, dat men gemelte Jonk ter komft der
 „Scheper van Java (dat ik hope geen 6
 „dagen zal aanloopen) zal ophouden, om,
 „zoo per avonture een Schip van daar na
 „Costi gedefineert, deze plaats quam aan
 „te doen, UE. onze brieven per 't zelve
 „t'uwer defenie te mogen zenden, en
 „daar-en-boven, aangezien dat *Jaffioen* ge-
 „oordeeld werd een man, die tegen onzen
 „Staat crimen lesæ Majestatis (in 't uit-
 „voeren der Sincanders, dat hy alles met
 „zeer groote valfchheid heeft angelegt)
 „begaan heeft, als mede een Perturbateur
 „van de gemeene rust. uittermaten in al-
 „len declen de Compagnie vyand- en hin-
 „derlyk, zoo alhier als in Japan, uit zon-
 „derlinge gratie, en politycque confide-
 „ratic, 't leven gefchonken zynde, voor
 „eeuwig op pene van den hals, uit
 „dit Land gebannen zal werden; dat wy
 „op heden voorgenomen hebben hem aan
 „te zeggen, en alle Kooplieden te ver-
 „wittigen, daar by vogende, dat, zoo
 „zy lieden op een ander jaar (wanneer de
 „Handel geopend zal zyn) gelieven met
 „eenen redelyken en geenen factieufen Ka-
 „piteyn weder te keeren, haar alle eere en
 „bchulp (meer als oit te voeren) zal
 „worden betoond tot UE. gouverno.

„Onder die contanten, per Woerden
 „gezonden, zyn 100 Taylen te kort be-
 „vonden, als ook aan die 1000 Baalen
 „Ryft, per Heufden, 10 Cati per Baal.

Aftum

1627. Actum in de Stad Zeelandia den 16 Juny A. 1628.

zyn Ed. gevangenis door den Raad aldaar opgesteld, zien. 1628.

UE. gcaffectioneerde

Pieter Nuyts.

Ondertuffchen hadden eenige Japanders (waarschynelyk op 't aanraden der Portugeezen) 16 Formozaanen van Sakam, in dit zelve jaar, in der stilte na Japan vervoerd, en onder zich zelve als een Gezantschap aan den Keizer van Japan (immers zoo zommige, hoewel valschelyk, voorgeven, gelyk hier na blyken zal) uitgemaakt, welke Sakammers Tayouan aan dien Vorst gingen opdragen; dog zy wierden, tegen alle hunne gedagten aan, door den Keizer afgewezen, konden geen gehoor krygen, en wierden belast weer te vertrekken, met verbod van oit geen Formozaanen weer daar te brengen, en met last van de daar gebragte weer mede te nemen.

De Heer Nuyts vertrekt als Gezant na Japan.

Na dat nu de Heer Nuyts alles, tot zyn Gezantschap vereischt, klaar gekregen had, nam hy de Reis na Japan den 24 Julius des zelve jaars aan, nemende den Heer *Muyfert*, als zyn tweede van het Gezantschap, mede, te meer, alzoo die Heer daar laatst zoo geweest was.

Daar hy geen gehoor by den Keizer kreeg

Dat de Japanders onverzettelyke koppen hebben, zag men hier aan: want schoon zy hun hoofd leelyk by den Keizer, met hun aanbieden van de Oppermacht over Tayouan, gestooten hadden, konden zy nog niet rusten, of den hoon, hen door de onzen hier aangedaan, verzetten, zy moesten, zoo lang, als zy konden, tot nadeel der onzen woelen, en hen zoo veel afbreuk doen, als hen mogelyk was, om 't welk te verrichten zy heimelyk, 4 dagen daar na, mede na Japan gingen, met voornemen, om, waar het mogelyk, dit Gezantschap van den Heer Nuyts te verdedelen, en zyn gansche Reize vrugteloos te maken.

Hy had 'er ook te laat de bevinding, en de smerte af, alzoo zy voor zyn komst 'er de kruyken al zoo beschikt, en de Bakens zoodanig verzet hadden, dat hy 'er geen gehoor kreeg.

Hy stelde echter, zoo veel zyn vermoegen toeliet, alle nodige ordres op de zaaken der E. Maatschappij in Japan, en vertrok toen van daar weder na Tayouan.

Vande Japanders in zyn huis gevangen genomen.

Hoe zyn Ed. naderhand, in zyne Landvoogdy wedergekomen, met de Japanders, die met de Sakammers (of Sinkanders) weer uit Japan op Tayouan quamen, gehandeld heeft, hoe zy zyn Ed. in zyn huis gevangen namen, en hy naderhand ook door ons volk van hen voor een groote zomme gelds geloft is, zullen wy hier vervolgens uit dit Journaal over

Journaal, of Dag-Verhaal van 't voorgevallene tusschen den E. Heer Landvoogd Nuyts, en eenige Japanders, benevens een bericht van hun verraderschen aanslag in Tayouan, zedert den 29 Juny Ao. 1628. tot den 5 July daar aanvolgende; door een Liefhebber opgeteekend.

Den 29 dito gebeurde een zeldzaam en stout stuk. De Japanders quamen (zoo zy zeyden) hun afscheid nemen om te vertrekken, waar toe zy verlos quamen verzoeken, 't welk hen door den Heer Landvoogd op een vriendelyke wyze afgeslagen wierd, waar mede zy zich betoonden geenzins te vrede te zyn, gelyk zy ook met zeer stoute woorden vlak uit zeyden, te willen vertrekken. De Heer Landvoogd zey hier tegen, dat zy niet vertrekken zouden, alzoo de Raad daar een ander besluit over genomen had.

Dag-verhaal wogensde stoute onderneeming van eenige Japanders tegen de Heer Landvoogd Nuyts.

Hier op vloegen zy den Heer Landvoogd gelykelyk als brieschende Lecuwen aan, vatteden hem by de kop, bonden hem handen en voeten met een Sluyjer om den hals vast, en dreigden hem, zoo hy riep, aanstonds den kop af te zullen houwen.

De-Koopman, *Jacob Hooman*, die even voor 't aangaan van dit bedryf uit de Kamer gegaan was, en die wederom quam, om den Heer Landvoogd nog iets te vragen, hoorde dit gerucht, keerde aanstonds te rug, en riep 't volk in de wapenen, zeggende, dat men den Landvoogd vermoorde. Dit gaf dan ten eersten een grooten opstand, en eenige Japanders, buiten de Zaal zynde, en mede van de loos wetende, trokken aanstonds van Leer, vielen, te gelyk op onze Soldaten, de Wacht in of ontrent de Zaal hebbende, aan, die, hier op niet verdacht zynde, en op hun Geweer niet passende, ten eersten op de vlugt gedreven werden, zoo dat zy de gansche baan hier eindelyk zoo schoon maakten, dat 'er geen een meer was, die hen tegen stond.

Aan wederzyden waren 'er eenige dood gebleven, en anderen gequeeft, onder welke laatsten ook den Koopman *Hooman*, die deerlyk gewond was.

De Koopman Hooman gequeeft.

In 't begin van dezen alarm was ik met den Koopman *Hartman* in de Kamer van *Hooman*, en hoorde 't gerucht aldaar; weshalven wy met de Degen in de vuist voor den dag sprongen; dog vonden, buiten komende, zulken wederstand, dat Sr. *Hartman* genoodzaakt was uit *Hoomans* Kamer-venster, en ik de Gang-deur uit te springen, om ons leven dus te behouden.

De Opper-Koopman, *Johannes van der Hagen*, Gevz.

W. Baer delin.

W. Elzevir, Sumner fecit.

van den
Opper-
Koop-
man
van der
Hagen.

Hagen, niet wel te pas zynde, lag naakt in zyn hemd op de Kist, en raakte op een wonderbaarlyke wyze langs een gespouwen lat ter Venster uit, want anders (zoo wy naderhand van *Jaffroye* verstaan hebben) was hem de dood gezworen, het welk ook ten deele daar uit gebleken is, dat zy, zyn Kamer opgelopen, en hem niet gevonden hebbende, den Jongen van den Heer Landvoogd, en zyn Cousyn, die zy daar vonden, jammerlyk vermoord, en heimelyk (op dat het niet uitkomen mogt) begraven hebben, ten uitersten naderhand zelf (zoo zy bekend hebben) hier over beschaamd zynde.

Buiten komende, deden wy terstond de Soldaten in de wapenen komen, en de Vesting wel bezetten. Ondertusschen wierden'er 2 a 3 schooten na de Japanders gedaan, die ook schade deden. Ik klom op de Galdery, en geraakte voor des Landvoogds Vensters, daar ik zyn E. zoo jammerlyk gebonden zitten zag, zoo dat my, ten deele uit weemoedigheid, ten deele van spyt, de tranen uit de oogen quamen.

Zyn E. bad ons, dat wy dog 't schieten zouden doen ophouden, dewyl hy anders zekerlyk om hals was.

De Japanders, die my gaarne ook in de Kamer gehad hadden, deden my mede zeggen, dat, zoo ik 't schieten niet en

dede ophouden, zy zoo aanstonds 't hoofd van den Landvoogd uit de Venster voor myn voeten werpen zouden, waar op ik terstond van de Galdery sprong, en het schieten op verbeurte van den hals, dede ophouden.

Terstond daar na wierd ons aangediend, dat men in accoord stond, en dat alles eerlang wel een goede uitkomst hebben zou; weshalven de Heer Landvoogd ons belafte, dat wy ons stil houden, en niets ondernemen zouden, 't welk wy, zo veel doenlyk was, tragtten na te komen; dog alzoo wy ondertusschen vernamen, dat'er een menigte Japanders overquamen, zoo dat zy, eer 't middag was, wel 150 koppen sterk waren, begonnen wy op tegenweer een besluit te nemen, te meer, alzoo zy lieten verluiden, dat zy, met hulp der Inwoonders, en der Tsjinceezen, aanstaande nacht de Vesting wilden aantasten; weshalven ik na de Vesting vertrok, den Raad vergaderde, en na 't voordragen van alle zwaarigheden, met den Raad besloot, dat men de Japanders door Gecommitteerden zou doen aanzeggen, dat zy, eer 't nog avond was, den Heer Landvoogd aan ons zouden hebben over te leveren, of dat wy hem, by weigering van dien, zouden zien te becomen, en zoo zy de stoutheid hadden, om by wegen van vyandschap zyn leven, of

Hoe dit
verder
afspie.

1628.
Besluit
van den
Raad,
tot ver-
lossing
van den
Heer
Land-
voogd.

of dat wy hem, by weigering van dien, zouden zien te bekomen, en zoo zy de stoutheid hadden, om by wegen van vyandschap zyn leven, of dat van zyn Soontje (dat by hem in de Kamer was) aan te tasten, dat zy dan wel vast mogten stellen, dat'er geen een Japander levendig afkomen zoude; dog men besloot ook vooraf aan den Landvoogd kennis van dit besluit te geven, om zyn advys en gevoelen hier over te hooren.

Daar op wierd *Simon van Remortre*, benevens den Geheymfchryver van den Landvoogd, na den zelve afgezonden, die kort daar aan ten antwoord wederom bragten, dat de Landvoogd verzogt, dat zy voor als nog geen vyandschap zouden betoonen, en de zaaken tot morgen vroeg inzien, alzoohy niet twyffelde, of zy zouden wel haast tot een goed accoord en verdrag komen; dog men kon egter 's anderendaags wel mer een party Soldaten voor 't huis komen, om hem op te eischen. Ook zou hy zien, of hy, uit een Venster springende, het zou kunnen ont-
komen.

De Raad, dit antwoord bekomen hebbende, besloot na lange redenen over en weder, zyn E. verzoek toe te staan, en alle vyandlykheden tot op morgen uit te stellen, doende ondertusschen de Wachten op alle Punten, en ook de Ronden, met last van wel op hun Wacht te passen, verdubbelen.

Den 30 dito 's morgens vroeg nam de Raad het verschynen met Soldaten voor 't huis, om den Heer Landvoogd op te eischen, of te verlossen, wederom in bedenken, en 't wierd om verscheide redenen by hen niet goedgevonden; dog zy zonden andermaal eenige Gecommitteerden na 't huis, aan de Japanders, door welke wy weder in der minne en vriendschap verzogten, dat zy den Heer Landvoogd gelykden op vrye voeten te stellen, en dat zy dat binnen twee uren wilden doen, of dat wy, by weigering, zyn E. met geweld, 't zy levendig, 't zy dood, uit hunne handen zouden zien te bekomen.

De Japanders, en de Heer Landvoogd, deden den Raad weder aanzeggen, dat zy in accoord stonden, en dat het zelve eerlang zou getroffen zyn; weshalven zy gelykelyk verzogten, dat wy dog niets vyandlyks beginnen zouden, en maar tot na den middag wagten, wanneer zy hoopten, dat alles zou afgedaan zyn, welk verzoek by den Raad weder ingeschikt, en toegestaan wierd.

't Ac-
coord ge-
troffen.

's Namiddags schreef zyn E. aan den Raad, dat het accoord van zyne verlossing, en 't vry vertrek der Japanders tusschen hen besloten was, indien de Raad, dat mede wilde toestaan. Dat ook zyn E. vyf perzoonen, te weten, zyn Soontje, *Lan-*

rens Nuyts, de Kooplieden *Pieter Maysert*, van der *Hagen*, *Mourcourt*, en *Jan Hartman*, in der Japanderen handen zoude leveren, om dezelve tot hunne verzekering, mede na Japan te nemen; waar tegen de Japanders weer aan zyn E., tot zyne verzekering, vyf van hunne vornaamsten, als Gyzelaars, zouden overgeven, die mede met een van onze Jachten na Japan gevoerd en, alwaar dezelve weer tegen malkanderen verwisseld, en in vryheid gesteld zouden werden. Na 't overleveren van welke Gyzelaars aan malkander, zou de E. Heer Landvoogd in vryheid gesteld werden, en daar op 't vertrek der Japanders binnen 4 dagen voortgaan.

1628.

Op dezen voorslag vielen in den Raad vele redenen voor en tegen, te meer, alzoohy niet zien kon, hoe de Japanders, in hun eigen Land gekomen zynde, zouden kunnen gedwongen werden, om onze Gyzelaars over te geven.

Men zond dit alles aan den Heer Landvoogd schriftelyk, met verzoek van dat spoedig hier op antwoorden wilde.

Zyn E. gaf daar op ten eersten dit antwoord, dat alles zeker en vast gaan, en dat zy maar nergens voor vreezen zouden, alzoohy de Japanders voor zich zelve maar deze verzekering van wegen hun feyt, tegen zyn E. begaan, vorderden; waar op dan ook eindelyk alles by den Raad toegestaan, en mede zoo besloten, terwyl'er op alles aan weerzyden goede Wacht gehouden wierd, alzoohy malkanderen niet vertrouwden.

't Welke
de
Raad
mede
toestem-
de.

Den zelve avond regende het nog, tot veel verwoondering, schoon het zeer heet weer was.

Den eersten July 's morgens regende het hard op den dag, zoo als de tyd, om de Gyzelaars over te geven, aanquam, waar op men vraagde, of zulks nu geschieden zou, dan of zy (Japanders) nog iets voor te stellen hadden. Zy zeiden, ja, en dat zy, voor eerst, 200 Pikol Zyde wederom eischten, die zy zeiden in voorige jaaren aan de Tsjineefche Kooplieden ten achteren gebleven, en nu door 't ongeluk van Simlou, en de Rovey van Yquan, door ons belet te zyn, die te kunnen gyan halen, waar door zy daar van beroofd waren gebleven.

Nader
eischen
dezer Ja-
panders.

Ten anderen, eischten zy ontslag van de Sinkamfche gevangenen.

Ten derden vorderden zy weder-gave van alle de goederen, en geschenken, die de gemelde Inwoonders alhier afgenomen waren.

Hier over wierd lang tusschen den Heer Landvoogd en de Japanders binnens huis, en zonder mede-kennisse van den Raad, gehandeld.

Tot het eerste wilde de Landvoogd geen-

1627. gezins verstaan.

Ontrent de twee andere zaaken schein hy niet veel zwaarigheid te maken; dog ondertusschen was de Raad, in de Vesting by een vergaderd, in groot bedenken, waarom zy geen antwoord op hunne vrage, wegens de Gyzelaars kregen; weshalven zy begonnen te twyffelen of hier niet wel wederom eenige schelmery onder schulde, om maar tyd te winnen, en daar op wierd ook besloten, met geweld'er op in te branden.

Zy besloten dan, dat, zoo zy voor den middag geen antwoord'er op kregen, zy dan alles onder de voet zouden schieten, en hun best doen, om den Landvoogd zoo met geweld te verlossen.

Dit wierd zyn E. wederom door zynen Geheymfchryver aangediend, met verzoek, dat zy daar kort antwoord op mogten bekomen.

Verdere
besluiten
van den
Raad.

Zyn E. liet daar op den Raad met veel beweging (gelyk wel te denken is) aanzeggen, en verzoeken, dat zy nog wat geduld wilden nemen alzoohy hoope had, dat alles een goede uitkomst hebben zoude; ook zou hy den Raad na de middag zyne uiterste meening schriftelyk laten weten, om zich daar na te richten, en om dan verder na hun welgevallen hier mede voort te varen.

Zy stonden dit verzoek van zyn E. weder toe, wagtende tot dat zy des namiddags het schriftelyk antwoord van zyn E. bequamen, waar over zich weer nader beraden hebbende vonden zy tot behoudenis van des E. Heers Landvoogds leven, en ten dienst van de E. Maatschappij, goed, het nog 2 a 3 dagen in te zien, zonder eenige vyandlykheden te ondernemen, in hoope, dat zich alles in die tyd ten besten schikken zoude; van welk besluit zy zyn E., die 't ook zeer wel aanstond, kennisse gaven.

Den 2 dito Zondag 's morgens liet de Heer Landvoogd weten, of wy nog alle vyandschap, volgens ons besluit van gisteren, staakten en, zoo ja, (gelyk zy zyn E. antwoordden) dat hy nu een goede uitkomst van alles hoopte, alzoode Japanders nu hunnen eisch opmaakten, die hy, opgemaakt zynde, zonder dat zy'er dan iets meer (gelyk onder eede beloofde) byvoegen zouden, hen dan ten eersten zou laten toekomen, om daar over zoodanigen besluit, als zy raadzaamst oordeelen zouden, te nemen.

Tegen den avond zond zyn E. hen ook dien eisch, bestaande (volgens 't geen de Heer *François Caron* uit het Japans vermeld heeft) in deze navolgende stukken: Zy eischten dan

Voor eerst, des Heeren Landvoogds Soontjen, den Bevelhebber, *Pieter Muffert*, de *Srs. van der Hagen*, *Hartman*, en

Mourcourt, om dezelve tot hunne verzekering met hunne Jonken na Japan te brengen, en boden daar en tegen aan, *Sibuita Faisfemedro*, Neve van *Phesdro*, *Sayngo Soyemondomo*, Kapiteyn der Soldaten, *Jammaocka*, *Sinsymondeyno*, Banjoos of Opziender, *Famada Sinsodeyro*, Soon van *Jassiojadro*, Kapiteyn, en *Onnamits Croymondeyro*, Opperste van de Kooplieden, over te leveren, om met een Hollands Jacht, dat met hen te zamen na Japan vertrekken zou, tot verzekering van zyn E., en den Raad, overgebragt te werden.

Ten tweeden, de 11 Inwoonders van Sinkam (van welk'er vier weggeloopten) zou men 'hunnen huize zoeken, als mede de twee Tsjineefche Tolken, en die aan hen over-, of aan dezelve hun volkomene vryheid geven.

Ten derden, ook de Schenkagie, door die Lieden van de hooge Overheid ontfangen.

Ten vierden, dat de Roers van onze Schepen, voor hun vertrek, uit de Haken geligt, en aan Land gebragt zouden werden.

Ten vyfden, eischten zy 200 Pikol Zyde, waar van het geld voor dezen na Tsjina gezonden, en waarschynelyk door den Rover *Tquan* genomen is; als mede de 15 Pikol in beslag genome Zyde, die door den Heer Landvoogd *Senk* verbeurd verklaard waren.

Alle het welke zy, onder eede (en wel met hunnen hoogsten eed, by *Simon*) verklaarden, hunnen vollagen eisch te behelzen, zonder dat zy daar iets meer zouden byvoegen. Waar op zy dit ook ordentelyk den 2 July 1628. in de Stad Zeelandia ondertekend hebben.

Dezen eisch nu wierd den 3 dito den Raad voorgedragen, en na overweging van alles, dat tot deze stoffe enige betrekking kon hebben, besloten zy eenparig, dat men hen alles, op goedkeuring van den Heer Landvoogd, zou toestaan, onder die mits (gelyk zy ook beloofden) van hier na weer met geen nieuwe eischen voor den dag te komen.

Hun besluit, op Maandag den 3 July Ao. 1628. hier over genomen, was van dezen inhoud.

Alzoode den Raad van den E. Heer Landvoogd *Pieter Nuyts*, Raad van Indiën, &c. Landvoogd alhier, tegenwoordig in de Vesting vergaderd zynde, van zyn E. gisteren zeker geschrift, door de Japanders ondertekend, en hunnen bovengemelden eisch vervattende, toegezonden is, heeft de zelve Raad, alles wel overwogen hebbende, cenparig dit navolgende hier op besloten, te weten:

Het eerste, wegens de Gyzelaars toe te staan, als mede het tweede en het derde.

Over

Nieuw-
ontwor-
pen eisch
der Ja-
panders.

Door
den Raad
hentoe-
gestaan.

1628.

1628. Over het vierde zou men zien, hen van zin te doen veranderen; dog zoo zy daar op bleven staan, zou men hen dat al mede inwilligen.

Wat nu 't vyfde lid wegens de 200 Pikol Zyde belangd, die zy voorgeven, door ons toedoen hen afhandig gemaakt te zyn, of ten minsten, dat wy hen belet hebben, die te kunnen gaan halen, schoon dit vragen van hen zeer slegt en ongegrond is, heeft men, uit inzicht, dat dit Comptoir in Japan, zoo de Tsjineefche Handel gelukt, een van de beste, die de E. Maatschappy bezitten zal, staat te werden, goedgevonden, om ook dezen hunden, schoon ongegronden, eisch al mede daarom toe te staan, om dat wy, vyandlyk hen aantastende, dan zeer waarfchynelyk den Japanschen Handel (die ons veel meer waardig is) en ook de Logie alhier (die zekerlyk zeer veel lyden zou) als mede den E. Heer Landvoogd daar by verliezen zouden, al 't welke, vry zwaarder by ons, dan de 200 Pikols Zyde wegende, wy daar door, met hen deze Zyde toe te staan, zeker behouden kunnen; om nu niet eens van 't groot gevaar en verlies te spreken, 't geen de onzen hier by in Firando aan de Logie, Goederen, en Dicnarren der E. Maatschappy, en aan de Schepen, nu reets na Japan onderweeg zynde, lyden zouden.

Ook stond deze Zyde aan de Japanders maar, als by een zoorte van overgave, ter tyd toe, de Richter dit in Japan beflist zou hebben, overhandigd te werden.

Om al welke redenen, zeer zwaar by ons overwegende, wy ondergeschreven goed en best gekeurt hebben ook dezen post over te stappn, en hen die Zyde of in Geld, Assignatien, of wel in Zyde zelf, te voldoen, onder die mits, dat daar over in Japan door den Richter nader geoordeeld zal werden, of hun eisch in dezen ook wel-gegrond is

Wat nu de 15 Pikol Zyde, door den Heer *Sonk* in beslag genomen, aangaat, deze besloot men hier mede te laten volgen, alzoo de Gouverneur Generaal, of Opper-Landvoogd van Indiën, de Heer *Carpentier*, bevorens al laft, om die te ontfiaan, en ze in Japan te voldoen, gegeven had, behalven dat men die betaling hier ook veel voordeeliger voor de E. Maatschappy, dan wel in Japan, doen kan. En was dit besluit door deze navolgende Leden van den Raad ondertekend.

Pieter Mufsert, Johannes van der Hagen, Jan Hartman, Jacob Hooman, Abraham de Mourcourt, Jacob Heyn, Matthys Balen, Lambert Jeronimus, Teenvis Willemsen, Jan Henrikfen Spiering, Andries Thierry, Michiel Snel, Simon van Remortre, Abraham le Poivre, Paulus Traudenius,

IV. DEEL.

Antoni Michielszoon, Dirk Janffen, Ge- 1628.
heymfchryver.

't Geene nu de Japanders gisteren geëischt hadden, beloofden zy ook eerlyk, en getrouw, volgens dien gedanen voorflag na te komen, en zoo de voorfz. zaaken morgen middag, of voor Zoons ondergang, afgedaan wierden, beloofden zy, van morgen af, nog 3 dagen daar na te zullen vertrekken, zonder hier een Japander te laten; het welke de Japanders op den 3 July 1628. weder, gelyk bevorens, ondertekend hebben.

Den 4 dito was 't moy en lieflyk weder, en op heden is 't voornoemde Het accoord heeft recht ge- sloten. accoord in allen deele zoodanig, als reets bevorens gezegt is, aan wederzyden besloten, en daar beneven goedgevonden, dat men hen al de Zyde, die in 't Pakhuis was, geven, 't verdere in geld, ieder Pikol tegen 141 Thayl, betalen, en hen daar en boven nog de Bodemery tegen 20 ten honderd van gemelde 200 Pikol voldoen zoude; en die 15 Pikol, die men hen in Japan tegen 295 Thayl zou moeten betalen, zou men hen hier tegen 141 Thayl, waar mede dan de Bodemery zoo goed als weer uitgewonnen wierd, goed doen.

Dit alles volbragt zynde, zouden de Gyzelaars aan wederzyden overgaan, en daar op dan de Heer Landvoogd, en de Japanders volkomen vry gesteld werden.

Den 5 dito 's morgens begon men, volgens 't verdrag de Zyde te leveren, bevonden, dat'er 120 Pikol, en 53 Cati waren, en voor de verdere ontbrekende 79 Pikol, en 47 Cati, wierden hen toegewogen 11184 Thayl, 7 Maas, en 4 Condryn, mitsgaders 256 Thayl, 6 Condryn, of in 't geheel 13540 Thayl, 8 Maas; behalven de 15 Pikol, die byzonder zouden wedergegeven werden, waar mede dan alles beflist, en vereffend zynde, begonnen de Japanders toebereidzelen te maken, om tegens morgen te vertrekken.

Ondertusschen schreef de Heer Landvoogd dezen navolgenden brief aan zynen Raad.

Aan den Eerbaren Raad, Present in 't Fort Zeelandia.

DE Infolentien, gisteren door de Japanders gepleegd, hebben hun oorsprong uit hunne gehoudene Voyagie genomen, die, ziende, dat door vriendelyke verzoeken voor dezen, en des aangaande niemälen gedaan, niet vorderden, een quaad middel, en extremitäten by der hand genomen hebben.

„Geloofd zy God, die ons merkelyke voorzichtigheid gegeven en belet heeft,

H 2

„dat

„dat zy hun quaad voornemen niet hebben uitgevoerd, alzoo zy besloten hadden my de reit te geven, en hen zelven den buik te snyden.

„Zy hebben geen andere, dan de bovengemelde reden te berde gebragt; dog zeiden te gelooven, dat wy besloten hadden, hen (uit wederwraak over de by hen uitgevoerde Sinkanders, en om dat wy by den Keizer door hun toedoen geen gehoor hadden konnen bekomen) hier te houden, en hen zoo allengskens te doen vergaan.

„De zaaken zyn nu gemoderceert, en wil hopen, dat hier door alle verdere onheilen hier, en in Japan, zullen weggenomen zyn.

„Had men myn advys gevolgd, en hen in vrede laten vertrekken, zoo had men alle deze moeyelykheden voorgekomen; hoevel hier by niemand en beschuldige, vermits ik weet, dat UE. toeleg goed was.

„Deze Liederen hebben een onverzettelyke impressie, dat men hen noit zal laten vertrekken, en dat men hen van honger en kommer hier zal laten vergaan.

„Eindelyk eger ben met hen verdragen, dat hun vertrek onder beoorlyke Ostagers, aan wederzyden te geven, en 5 Leden van UE. lichaam, gelyk ook uit 5 der voornaamste van hen bestaande, geschieden zal.

„De eerste en principaalste (daar 't lang aan gehangen heeft) is myn eigen vleesch en bloed, myn Zoon *Lawrens*, Sr. *Muyfert*, van der *Hagen Mourcourt*, en *Hartman*. Dezelve zullen in hunne Jonken moeten gaan, en daar en tegen de Kapiteyn der Soldaten van hunne zyde, zyn eigen Zoon, de Couzyn van *Phedro*, de *Gockonn*, of *Eanyoos*, en ten laatsten *Croyemon*, de eerste en principaalste Koopman, zullen in onze Schepen verdeeld werden, ter tyd toe zy vertrekken, en dan zouden de hunnen met een Jacht van ons mede gaan. Van dit stuk zyn zy door geen redenen af te brengen, vrezende, dat wy ons anders op Zee nog aan hen wreken zouden.

„En schoon myn Zoon en Gy-lieden met hen al vertrekt, zyn zy nog al niet buiten bekommering, waarom zy in alles volkomene zekerheid begeeren, wetende, wat anders op zulken stouten daad, als zy ondernomen hebben, zou konnen volgen, vrezende anders door ons buiten Gaats nog vervolgd te zullen werden; waarom zy ook my zelf, daar benevens Schipper *Hejn*, en den Luytenant, tot hunner meerdere verzekering, geëischt hebben.

„Na lange redenen over en weder,

„hebben wy het op de 5 voorlz perzoonen aan wederzyden gebragt; hoewel hope, dat dit getal, na dat zy wat meer bedaard zullen zyn, nog voor hun vertrek verminderd zal konnen werden.

„De Kapiteyn heeft my betuigd, dat deze beweging geen andere oorzaak heeft, en gezworen, dat hy my wegens Japan wonderlyke dingen openbaren zal, en dat, zoo wy zynen Raad volgen, onze Schenkagie dan wel aanvaard, en beaangenaamd zal werden.

„Wy geven dit te meer geloof, om dat zyne Koopliden 't bevestigen, dat onze staat ten Hove geen last lyd.

„UE. heeft niet te gloffieren op de 5, die wy genomen, en waarom wy niet liever *Kiiffemondeyro* en anderen gekoren hebben: want dit is met opzet gelaten, om hem tot het verminderen van onze Gyzelaars te gebruiken, en om, zoo 't mogelyk is, myn Zoontjen, en Sr. *Muyfert*, ontflagen hier af te krygen.

„Het is ons vry gesteld, te nemen die wy willen. Dunkt de Raad goed, die te veranderen daar over zal geen verschil zyn, uitgenomen de twee Kapiteynen, die uit hunne Jonken niet konnen, of mogen genomen worden.

„Wy estimeeren dit accoord (zoo wanneer ons hier en in Japan in geen vorder gevaar willen stellen, en zoo UE. ook met de werken getuigen, 't geen met den mond gezegt is, ernst te wezen) genoegzaam buiten replyc en reproche, en daarom verwagten wy ook een goed, en oprecht, dog geen minder redelyk antwoord.

„UE. mogen zich volkomelyk op dit ons schrift vertrouwen, dat namentlyk alle deze zwaarigheid uit de bovengemelde reden allen ontstaan is, en excuseert de quade Hand, die van de gisterdaagse banden niet weinig ontfeld is, nu zynde buiten Vinculis. In haafte; God de Heere met zynen Geest wone UE. by, op dat in 't zelve Schip met my mogt treden, namentlyk, in de rechte matigheid, en redelykheid. Vale.

UE geaffectioneerde

PIETER NUYTS.

By een naderen Brief aan den Raad (die wy voorby gaan) bood de Heer Landvoogd, alzoo de Raad veel zwarigheden over de gekorene Gyzelaars van onzen kant maakte, zich zelven (zoo zy 't noodig oordeelden) tot Gyzelaar, en om zoo mede na Japan te gaan; dog hy zeide ook, dat hy geen vreeze had, dat het daar toe komen zou, hen allen hier ontrent maar radende voorzigtig, wyfelyk, en loffelyk alles, wat daar toe verëucht wierd, te over-

Kloekmoedige aanbieding des Landvoogds aan den Raad.

1628. overwegen, en 't dan ook zoo uit te voeren, verzekerde hen, dat alles zich zeer wel redden zou.

Na dat nu de Heer *Nuyts* op vrye voeten geraakt was, vond hy goed den 7 dito by deze navolgende brief aan den Heer *Nyenrode*, Opperhoofd in Japan, kennis van al dit voorgvallene te geven, en zyn nader oordeel daar over te verzoeken.

Sr. NYENRODE.

Brief van den Heer *Nuyts* aan 't Japans Opperhoofd den Heer *Nyenrode*.

„BY neffens gaande Copyen, als originele Missiven, des Ed. Heers Gouverneurs Generaal *Koen* zal UE. kunnen zien, wat ons in 't byzonder, en UE. aldaar geordineert, en gerecommandeert werd, om des tyds korthed en repetitie te schouwen, gedragen ons tot dezelve.

„Aan *Quissemondone* hebben op den 16 passato een Missive geleverd, hier neffens in Copey gaande. Wat zedert om der Japanders zaak toegedragen is, zal UE. uit deze ingeleide Papieren en Resolutien kunnen verstaan, en 't geene verder tot perfecter kennis zoude mogen dienen, uit Sr. *Muyfert*, *Jo. van der Hagen*, *Mourcourt*, *Hartman*, na de lengte vernemen, hoe namelyk *Jassioye*, en eenige geconjurerden, op den 29 Juny by ons zyn gekomen, meenende hun afscheid te nemen, om te vertrekken (daar by den Raad goedgevonden was, men haar zou ophouden, en trainceren, tot wy van de Kust van *Tsjina* waren gekeert, om, zoo quantiteiten Zyde hadden kunnen bekomen, hen eenige over te laten) dog om redenen van klagten te eviteeren, zal alleen zeggen, dat na lange discoursen in myn kamer, daar niemand in was, als myn Zoontjen, en *Frans de Tolk*, nevens gemelten *Jassioye*, dat hy, en 12 a 14 Kooplieden, ons te willen vermoorden ontfaan hebben. Sr. *Hoo-man*, dien wy over 't lossen van de Jachten, die van Java gekomen waren, en op de Rhee de lagen, iets gelast hadden, buiten gegaan zynde, ook nergens af wetende, werd van de Japanders, die 't huis voren al in hadden, zoo gehakt, dat in groot perykel van zyn leven hangt. In 't beginzel is vry groote alteratie hier uit ontfaan, en alles confuselyk loopende, op geen verraad vermoedende, zyn eenige Japanders, en twee Duytschen, in de kaars gevlogen.

„Wy hebben een hak in den arm, en een na 't hoofd ontweken, werdende gebonden, en met koorden, na Japanscher wyze, gekneveld. Verscheide Japanders waren ontrent ons huis versteken, die alle gelyk, wanneer vernamen 't feyt aanging, met hun Geweer voor den dag van alle hoeken quamen springen.

„Ik, ontsteld zynde. (als denken kond) 1628. vraagde den Kapiteyn, wat in den zin had, en waarom zulk een leelyk stuk by der hand nam, wel wetende, dat wy zoo veel magts hier hadden, dat zy alle zouden omgebracht werden. Hy antwoorde, aangezien wy hem niet wilden laten vertrekken, en daar uit besloot, dat wy moesten voorgenomen hebben, hen lieden te doen sterven, zoo was in de voorbaat, en had besloten eerst my 't leven te benemen, en daar na met zyne Kooplieden zoo lang te vechten, tot dat zy dood, en waar toe zy volkomen gerefolveert waren.

„Sr. *Muyfert*, en andere Vrienden, die nu en dan voor 't huis verscheenen, bevonden wy nog niet vermoord waren; maar by 't leven behouden, vonden god des anderendaags ons weder te sichten, 't zy levendig, of dood, of by weigering, dat daar zouden genoodzaakt zyn op in te branden, dat daarom ten overvloede, hen geinsinueert wierd; waar op antwoorden, dat zy niet in den zin hadden ons, nog de Logie te cederen, voor dat waren gecontenteert, en hen toegelaten vry te mogen vertrekken, 't geen zy geaffveert en verzekert hebben, al zoude het ook den laatsten Japander ontgelden. Waar over deze zaak, zoo eenige dagen hangende, en by den Raad over en weder gebefoingneert zynde, eindelyk is verdragen, als uit neffens gaande Papieren kond afmeten. Hier uit zal UE. kunnen zien, wat smaad, schande, en schade, de Vrienden, over de Natie en Compagnie, heeft oirbaarlyk gedacht, om den stand van Japan, en UE. aller leven, te laten over zich gaan. Nu de zake alzoo is, oordeelen goed te wesen, dat UE. op den ontfang van deze 't Kantoir, dat is, de Logie, Pakhuizen aldaar, na *Nangasacki* transferere, om dat de Vrienden aldaar niet confuslyk staan, en met elkanderen de bequaamste middelen tot den minsten interest voor de Compagnie beraamt, dat ons dunkt op navolgende wyze zal kunnen geschieden.

„Op 't arriveeren der Jonken, te arresteeren onder *Cauwayssonne* de 120 Pikol 53 Cati Zyde, die de Japanders hier door geweld den Raad afgedrongen hebben, mitsgaders alzulken *Thayl* 13540, 8 Maas, als tot supplement der geëischte 200 Pikol manqueerden, die in constant hen a 141 *Thayl* 't Pikol, en 20 per cento voor interest, of *Bodemery*, goed gedaan, en hen betaald zyn, om daar over by gemelte *Cauwayssonne* (zoo 't daar geschieden kan) of de Raden bepleyt, en geconsulereert te werden, zoo 't noodig is (gelyk ik vastelyk meene, dat zal) dat 'er boven gecommiteert werde, zal UE. zich niet te zoeken maken, maar

„neffens Sr. *Muyfert*, en al zulke meer,
 „als de Raad goed zal vinden, en daar de
 „beste raad en dienst af te trekken is, ge-
 „zamentlyk na boven gaan, en overge-
 „melt delict zoo dolereen, en klagen, dat
 „de Compagnie buiten schade (zoo't mo-
 „gelyk is) en by behoudenis des stands
 „en Commercie van Japan blyve; maar
 „zoo geen gehoor konden bekomen, nog
 „restitutie van dezen afgedrongen eifch,
 „geven den Raad in ernstlyk bedenken,
 „of het niet geraadzaam zy met des Com-
 „pagnies ommeslag, en alle hare effecten,
 „Japan te verlaten, en ons van daar te di-
 „verteeren. In welken gevalle zult ge-
 „lieven alles op 't naeuwite te innen, en
 „per den eersten herwaards te vervoegen.
 „En kan niet als goed wezen, dat
 „UE. met ernst laten verluiden, dat gy
 „uit Japan met alle den ommeslag wild
 „vertrekken: want, om de waarheid te
 „zeggen, de zaak is nu ten dienste van de
 „Compagnie alzoo afgedaan; maar dier-
 „gelyke insolentien wete niet, of de Ed.
 „Heer Gouverneur Generaal verstaan zal,
 „dat men altyd ongeftraft zal laten pal-
 „seeren; ja duchte, dat deze nog al repro-
 „che zal subjeet zyn; hoewel alles by
 „den Raad, en ons wel naeuw, en exact
 „is geperpendeert.
 „Wy referereen ons volkomen tot by-
 „gevoegde Papieren. 't Is wel oog-
 „schynelyk, dat, zoo UE. gezamentlyk
 „aldaar goedvind, deze zoo Pikol Zyde,
 „in deze forma te laten slippen, geen
 „klagte meer tegens onze Natic zal in te
 „brengen zyn, daarom delibereerd voor-
 „zigtelyk met elkander in 't stuk van het
 „lichten des Kantoor: want 't is te goe-
 „de Melk-koeye voor de Compagnie. De
 „Assignatien, die de Japanders ons in
 „contra overgeleverd hebben, zyn het
 „meerendeel over schulden, by hen over
 „3, 4 en 5 jaaren gemaakt. Daar is'er
 „niet een van Simfou onder, en genomen
 „schoon ja, is'er weinig, ja niets af te
 „bekomen. Eenige Obligatien zyn vali-
 „de, en zouden kunnen geinnet werden,
 „hoewel weinig. Hebben daar Copyen
 „uitgetrokken, en zenden de origineele by
 „dezen, op dat die voor de Raadsheren
 „mogen overgelevert werden, en men
 „daar uit daar doe blyken, dat hunne
 „klagten frivool zyn. Zy sustineerden, dat
 „door ons toedoen over 't jaar hunne Ca-
 „pitalen niet hebben kunnen bekomen;
 „maar dit al 4 a 5 jaaren te buiten ge-
 „staan hebben. Hoe wy verders met de
 „Japanders in den dagelyken omgang ge-
 „converseert hebben, gaan hier van ver-

„scheide geschriften, by hen ondertee-
 „kend. Wy recommandeeren UE. vly-
 „tig, en over 't allerhoogste te letten,
 „dat de Compagnie mag van schade be-
 „hoed. en, is 't eenigzins mogelyk, van
 „die Handel-plaats verzeckert zyn, en bly-
 „ven. Daarom expendeert met malkan-
 „deren voorzigtelyk. Om de korthed des
 „tyds kunnen UE. alles zoo ampel niet
 „doen zien, als wel wenschten.

„Per Erasmus gaat voor Cargazoen, als
 „by Facture en Cognoscement blykt, dat
 „alles wel accorderende vinden zult, en 't
 „Comtoir Generaal daar voor crediteeren.

„De Partyc. a beloopn netto, zoo in
 „Erasmus, als in de Japansche Jonken
 „f 11948 gulden, 12 stuyvers.

„t Geene wy dit Zayzoen eifchen, is
 „als volgd:

240 Swalpen, dik twee duym }
 styf } Eiken.
 30 Dubbelde dito eens zoo dik. }
 80 Greyne Swalpen, dik twee en een
 half en 3 duym.

2000 Baalen Ryft.

„En voorts zoo veel Miacose en Sun-
 „ghy Planken, als de Jachten, of Sche-
 „pen bequamelyk kunnen voeren. De
 „Sunghy-Planken moeten enkel wezen.

150 Balen Traan.

50 Balen Harpuys.

50 Pl. Hennip.

300 Japansche Rokken.

300 Paar Koufien.

300 Paar Schoenen, dog beter, als de
 voorgaande.

2 Daatsjes.

1 Thayl-gewicht, daar het hoogste
 Gewicht in een masse 50 Thayl is.

„Wy missen verscheide kleenigheden,
 „die in de Garboulie, door 'de Japanders
 „gestolen zyn uit myn Kantoir, dat open
 „stond. Een Goude Keting, de Compa-
 „gnie toekomende, een zilvere Oly-kan-
 „neken, een Zoutvat, 3 Teljoren, twee
 „Vorken, Messen, en andere kleenig-
 „heden. UE. kond'er een post af for-
 „meeren. In haast God gegroet, en be-
 „voln.

„De groote Jonk, aan de Japanders ge-
 „leent, geliefte voor de Compagnie te
 „verkoopn.

Actum in de Stad Zeelandia, den 7 Ju-
 ly 1628.

UE. geaffectioneerde

PIETER NUYTS.

V Y F D E H O O F D S T U K .

Bericht van de Heer Nuyts wegens den Tayouanschen Handel, &c. Naam des Eilands, en deszelfs gelegenheid. De Stad Zeelandia. Hoe de Tsjineefche Handel hier gedreven werd. Hoe die in Manilha gefchied. En in Macao. Twee groote zwaarigheden in Zeelandia, zedert wy ons hier neerfloegen, gerezen. Eerfte zwaarigheid. Der Castiliaanen eenigfte steunzel is de Tsjineefche Handel nog. Zy slaan zich Ao. 1626. op Kelang neder. Wy moeten veel zaaken door gebrek van Geld, en Volk, hier nalaten. Wat Zeelandia jaarlyks uitleveren mag. Wat hier nu verder te betragten staat. Over Kelang, en over de Castiliaanen. Tweede zwaarigheid. Of de Handel hier, dan wel op andere plaatzen vorderlyker voor ons is. De Baaten en Winsten, hier voorgefeld. De Maandgelden, en verdere Lasten. Waar toe zich de Heer Nuyts verbind.

WY kunnen ook niet nalaten den Lezer de korte en nette aanmerkingen by de Heer Nuyts over de zaaken van Tayouan, en dezen ganfchen Handel, gemaakt, en aan haar Edelheden overgezonden, hier nevens mede te deelen, alzoo ons die in 't kort een zeer net denkbeeld van alles, 't geen daar toe behoort, zullen kunnen geven.

Bericht van den Heer Nuyts wegens den Tayouanschen Handel, &c.

Kort Verhaal, in 't welke voor oogen gefield en nagespeurd werd, of de onkoffen, die de E. Maatschappy tot vervolg van den Tsjineefchen en Japanschen Handel te hyden heeft, ook zoodanige winsten kunnen opbrengen, dat de lasten daar nu niet alleen goed gemaakt, maar dat ook daar-en-boven een goede fomma jaarlyks kan overgelegd, dan of wel de Contanten, daar toe noodig, met meer winst op andere plaatzen zouden kunnen befeeld, en aangelegt werden; ten einde dit aan de Heeren Bewindhebber der Vereenigde Oost-Indische Maatschappy, mitsgaders aan den Gouverneur Generaal, en de Ed. Raaden van Indien, mogt werden vertoond.

Alzooy, Ed. genereuse Heeren, bemerkten, dat by veel treffelyke Perzoonen, zoo hier in India, als in 't Patria, van den Tsjineefchen Handel, des zelfs gevolg, en der plaatze, tot dezelve bevestigt, verscheidentlyk, niet na de waardigheid en grootheid van dien gesproken werd, en dewyl ook (voor zoo verre wy weten) noit grondige en naakte opening van dien, zoo als 't behoorde, door iemand van onze Voorzaaten gedaan is, vinden wy ons ten dienst der algemeene Maatschappy, en ten voordeel van UE. Hoofd-zommen, verplicht (altoos voor zoo verre wy by eigen ervarenheid, in de korte tyd, die hier 't bestier gehad, en in Tsjina gezworven, alles waargenomen, en ondervonden hebben) om daar van een zoo beknopte en klare opening, als ons zal mogelyk wezen, aan UE. mits

dezen te geven.

Het Eiland Formosa, daar UE. Sedem, of Vefting, hebben, werd van de Tsjineezen Poekan genaamt.

Naam des Eilands, en deszelfs gelegenheid.

De Plaats, voor dezen Tayouan, dog nu Zeelandia, genaamt, begint en legt op 21 graden benoorden den Evenaar, en 't Eiland zelf strekt in de lengte meest Zuyden ten Westen, en Noorden ten Oosten tot op 25 en een halve graad telegen, van de Rivier Tsjintsjoe of Aymuy Noord-West en Zuyd-Oost ontrent 32 mylen.

Men kan geen bequamer plaats tot den Tsjineefchen Handel hebben, alzoo die by alle tyden van 't jaar kan bezogt, en uit die Rivier bevaaren werden.

De Stad Zeelandia.

Hier nu hebben UE. Edelheden een klein Fort, op een hoogen Duyn-berg, zynde een Zand-plaat van nature, en een halve myl van 't Eiland Formosa afgelegen, welk Fort op dit Eilandje een goed deel in steen hebben gelegd, en eer twee jaaren verlopen zullen zyn, hope te voltrekken; dog alzooy de grond maar zand is, is de barm in 't Regen-Moesson het inkalven geweldig onderworpen, waar door dit jaarlyks veel aan verbetering en onderhoud kosten moet.

Het inkomen van het Canal is nauw, en heeft, by 't hoogste water, meer als 14 voeten water op den Dorpel, en anders wel 5 vadem, ook leggen de Schepen en Vaartuygen, binnen Gaats zynde, tegen alle winden beschut en verzeekert.

Het Land heeft buiten-gemeene hooge schoone Bergen. D'Inwoonders zyn goed-aardig; dog zeer luy en bedelagtig; hoewel met weinig te vergenoegen. Het werd by yder Huisgezin bezaaid, en dat niet meer, dan zy oordeelen voor een jaar van nooden te hebben.

Daar valt wat Zuyker-Riet, en men heeft 'er weinig Aardvrugten, ook weinig Geboomte, en, die men 'er nog ontmoet, zyn wild; hoewel 't anders, bebouwd zynde, vrugbaar en goed wezen zoude.

Wy zullen elders hier af breder spreeken, en ook dan iets van hunne Zeden aanhalen; dog nu tot andere zaaken overgaan.

Van

1628.
Hoe de
Tsjinee-
fche
Handel
hier ge-
dreven
werd.

Van deze plaats werden UE. Hoofdzommen met Tsjineefche Jonken na Tsjintsjeoe, of Aymuy, aan den Koopman of Factoor der E. Maatfchappy verzonden, of ook wel aan andere byzondere Kooplieden, diemen cenigzins vertrouwen mag, medegegeven, om zoodanige Goederen, en Waaren, als Japan, Indiën, en 't Vaderland eifcht, daar voor in te koopn, dat aldus van den Combon, of den Overfte van die Landvoogdy van Hocho, by oogluiking toegelaten werd.

Ook komen zommige byzondere Kooplieden uit Tsjina met hunne Vaartuygen hier, om hunne Waaren te koop te veilen; hoewel dit weinig zooden aan den Dyk brengt, en daarom, wanneer de tyd genaakt, dat men de Schepen na Japan en Batavia jaarlyks diend af te vaardigen, en wanneer dan de Tsjineefche Goederen weinig aftrek herwaards uit Tsjina hebben, is men genoodzaakt met 2 a 3 Jachten na Tsjina of Aymuy zelfs te gaan, daar dan de Waaren (dog al mede maar by oogluiking) in overvloed aan boord gebragt, gewogen, en ontfangen werden, en dan verfchild de inkoop aldaar 8 a 10 en meer Thaylen op een Pikol Zyde, welke Goederen dan van daar ten eerften verzonden, en herwaards gebragt werden.

Hoe de
Handel
in Ma-
nilha ge-
fchied.

In Manilha werden alle Tsjineefche Waaren openbaar met Tsjineefche Jonken uit Tsjina gebragt, waar over aan den Keizer van Tsjina Tol betaald werd; om nu de Tsjineefche Kooplieden aan te lokken, en van verfcheide Goederen door hen geriefd te werden, geven de Castiliaanen aan de Kooplieden groote zommen van te voeren op den Handel, waar door zy dikwils vergeten weer te keeren, dat nu al zoo cenige jaaren aan den anderen geduurd heeft, tot dat door ons vertoeven alhier, en door 't grasseren der Rovers, het Tsjineefch Vaartuyg ingehouden, en van daar herwaards meeft aangezakt, waar door aldaar in 4 jaaren zeer weinig Handel gevallen is.

En in
Macao.

Die van Macao hebben nu ontrent 113 jaaren met de Tsjineezen gehandeld, en door buiten-gemeene onkosten, gefchenken, bezendingen, &c. van den Keizer van Tsjina verlof, om in Macao hun verblyf te houden, verkregen, als mede om van daar jaarlyks tweemaal na Canton, of Quinam (daar twee groote Jaarmarkten zyn) te mogen trekken, en hunne Hoofdzommen daar aan te leggen, die waarfchynelyk meer voordeelen, als die van Manilha, of als wy alhier, kunnen doen, te meer, alzooy zy door hun langduurig verblyf aldaar hier in kennis gekomen zyn, waar door zy meer fraeye Waaren, en verfcheidener zoorten, dan wel andere Liedn, hebben weten te bekomen, om

dat zy ook zeer goede gelegenheid hebben, om de Stoffen, die zy begeeren, na hun zin aan te befteden, en daar benevens dan ook de lengte, breedte, de bloemen 'er in gewerkt, mitsgaders het net gewigt der Zyde, zoodanig te bepalen, als zy oordeelen, dat die beft zullen getrokken, en zoo in Japan, en Indiën, als ook in Portugal, 't voordeeligft zullen kunnen vertierd werden.

Vermits zy zich nu hier met Vestingen en Forten hebben beginnen vast te maken, zyn zy by de Tsjineezen in een quaad vermoeden geraakt, vreezende, dat zy in Tsjina, gelyk zy in Malakka gedaan hebben, zouden willen indringen, waar op hen dan verder door de Tsjineefche Mandaryns en Landvoogden aldaar zeer veel mishandelingen, kosten en veele ongemakken op die Jaarmarkten aangedaan, zoo dat zy metter tyd genoodzaakt geworden zyn, hen volflagen van dezelve te onthouden, en daar op niet meer zelf te komen; maar alle hunne Waaren door byzondere Liedn aldaar te doen brengen, om die zoo dan te verkooopen, waar door hunne voordeelen (gelyk mede door verfcheide ongelukken ter Zee) zeer verminderd zyn, zoo dat, indien men hen de Vaart op Japan onttrekken kon, hunnen Handel op Tsjina van zelfs vervallen, en men haar in zulken engte brengen zou, van zelf ook Macao te moeten verlaten, alzooy zy dan 'er geen grond nog inkomsten, om 't'er lang gaande te houden, vinden zouden.

Zedert de E. Maatfchappy zich hier in Twee Zeelandia nederfloeg, zyn 'er twee zwaargroote righeden, van een groot gevolg en ongemak voor ons, ontftaan, wegens een Vesting van onzen algemeenen Vyand op 't Noordelykste van des Eilands einde, en daar beneven der Japanders zig aangemaatigde en ftout van ons gevorderde Handel alhier, welke beyde door tegengestelde middelen, te weten, die van den vyand by openbaar geweld, en die van de Japanders door een vriendelyk beleyd (hoewel niet zonder 't Vofien-vel) by tyds dienen voorkomen te werden, op dat door langer uitftel deze dreigende zwarigheden in geen onherftelbare ongemakken komen te veranderen.

Zeker, ja meer dan zeker, is 't, dat de Tsjineefche Handel der Castiliaanen en Portugeezen eenigfte ftunzel in geheel Indiën is, alzooy door UE. zware oorlogen en 't goed beleyd uwer Dienaars alomme tegen hen, mitsgaders door hunne ongenade in Japan, by na alle hunne zenuwen op alle plaatzen zoodanig afgefneeden zyn, dat zy by na geen voordeelen ergens meer weten te maken, waar door zy ook gedrongen zyn veel plaatzen te verlaten, behalven dat het ook in Macao, Manilha,

op

Twee
grote
zwaar-
heden in
Zeelan-
't dia.

Eerste
zwarig-
heid.
Der Ca-
stiliaanen
eenigste
ftunzel.

1628.
Zy laan
zich Ao.
1626. op
Kelang
neder.

op Timor, en in de Moluccos niet dan hun verderf (gelyk die van Luconia dat zeer wel zien konnen) gedreigd wierd, om 't welke, zoo veel hen mogelyk was, te voorkomen, hebben zy vooraf noodig geoordeeld dit Eiland in te nemen, en wel voor eerst, om daar een voet op te krygen, gelyk zy daar op dan ook Ao. 1626. zich op 't Noordelykste deel dezès Eilands, en op een plaats, Kelang genaamt, ter neder gelligen; daar metter haast een Vesting gebouwd, en 't jaar'er aan een groote Vloot toegeerust hebben, om, waar 't mogelyk, ons hier van daan te dryven; dog de Stormen en Onweders hebben dezen hunnen toeg tot nog toe (gelyk wy van tyd tot tyd laan haar Edelheden op Batavia bekend gemaakt hebben) belet.

De Portugeezen, zeer wel ziende, dat zy overal, uitgenomen ontrent Goa, zeer zwak begonnen te werden, en dat zy hunne Hulp-troepen van zeer verre moesten bekomen, hebben ook niet nagelaten hunnen Koning van tyd tot tyd daar van in 't brede by hunne Geschriften, ten dien einde opgesteld, kennisse te geven. Men zegt ook, dat zy zich op Poelo Timon willen versterken; dog daar is nog niets van belang op gevolgd.

Om nu by deze gelegenheid onzen vyand geheel te verderven, en hem niet alleen den Handel op de Zuyd-Zee, Nova-Spanjen, &c., maar ook die van Malakka, en van daar op Goa afte snyden, en ook daar door den Handel op Tsjina voor ons alleen te bekomen, daar toe zou men wel middelen konnen aanwyzen, zoo UE. gelegenheid en jegenwoordige staat dit maar lyden kon; en al kon men dit uitvoeren en te weeg brengen, kan UE. Hoofd-zomme alhier niet het zesde deel van 't geene tot den Tsjineefchen Handel wel vereischt werd, opbrengen, of uitmaken. En schoon nu al andere middelen hier toe wist uit te vinden, zou men voor eerst alle die Waaren niet konnen vertieren, nog verswelgen.

Wy hebben hier noit geen gebrek aan Koopmanschappen; maar veel eer aan geld gehad, waar door wy dan ook onmogelyk zouden konnen opgeven, wat Hoofd-zomme jaarlyks hier kan vertierd werden.

Dit egter houden wy zeker, dat het verdrag of contract, met die van Japan aangegaan, jaarlyks f 748000 beloopende, niet alleen aan Koopmanschappen voldaan werd, maar dat het zelve daar en-boven door byzondere Kooplieden zal vergroot en vermeerderd werden.

Wat
Zeelan-
dia jaar-
lyks uit-
leveren
mag.

Wat hier
verder
te betrag-
ten staat.

Wy oordeelen, om nu ter zaake eerst regt te komen, vooraf dan noodig, dat de voornaamste plaats der vyanden, of Kelang, met een aanzienelyke macht be-

1628.
hoord aangetaft, en veroverd te werden, om voor de zwarigheden, ontrent Schepen, in de Rivier van Tsjintsjoeo komende, niet bloot te staan, die de E. Maatschappij veel meer schade, dan 't uitzetten van een Vloot voor 6 maanden, zullen konnen toebrengen.

Indien de Castiliaanen hier ook blyven, zullen zy ons altyd met hun groote Hoofd-zomme zeer in de weg, en altyd in staat zyn, om de Goederen en Kooplieden na hunne plaats te doen zakken, en ons die te onttrekken.

Over
Kelang,
en over
de Casti-
liaanen.

Ten derden, zoo zy zich daar eerst vast maken, is het te duchten, dat zy de Inwoonders en Tsjineezen, hier in 't Land woonende, tegen ons zullen ophitzen, dat ons veel nadeel doen zal, alzoo wy, zonder der zelve vriendschap, het hier niet wel zouden konnen houden, zonder onze bezetting en Scheeps-magt alhier merkelyk te moeten vermeerderen, dat by gevolg veel zwaarder lasten, en minder winsten, geven zal.

Ten vierden, zoo ras Kelang zal ingenomen zyn, zullen wy ook vermogens wezen, om met sterker Hoofd-zomme te konnen handelen, dat dan ook de prys der goederen merkelyk zal doen daalen, waar door wy de Waaren voordeeli-ger, dan anders, zullen konnen inkoo- pen, aangezien Tsjina een Land van zoo grooten overvloed is, dat men het oordeeld in staat te zyn, om de ganfche We- relid van zeer veel Waaren overvloedig te konnen verzorgen, en daarom verzwakken de Goederen na de Zeehavenen, daar men merkt, dat de meeste Hoofd-zommen, en gereede Penningen, zyn.

Want, by voorbeeld, de Castiliaanen zyn bevorens niet in Tsjina, nog de Tsjineezen in Manilha (als nu maar eenige jaaren herwaards) geweest; maar plagten hunne Goederen in Sanfoan, en daar na in Lampatsjao (daar de Portugeezen over 80 jaaren al gezeten hebben) en ten laastten in Macao, of Canton, te laten opkoo- pen; dog alzoo de Goederen in zulken over- vloed na de Jaarmarkten afquam, dat 't Capitaal of de Hoofd-zomme, door de Portugeezen medegebragt, tot het opkoo- pen van alles niet toereiken kon, zoo zyn de Kooplieden, die van de Noord, en te Landewaard plagten te komen, genoodzaakt geworden hunne Goederen met hunne eigen Vaartuygen, na andere plaatzen, als Japan, Manilha, Siam, Macassar, &c., te brengen, tot dat zy, na veel schade, en ongelukken ter Zee, en voor al door 't ongemak, hen van de Rovers aangedaan, nu wat te rug hier in gehouden, en belet zyn, om dat verder te konnen doen; dog zoo ras zy weder gewaar werden, waar dat groote Hoofd-zommen maar konnen duuren, of besteed werden, zullen zy

1628. zich met een kleene winst laten vergenoegen, de lange Voyages (waar toe hunne Vaartuygen ook niet bequaam zyn) afnyden, en de verkooping der Waaren voor hunne deuren zeer verre boven die in verafgelegene plaatzen stellen. Waar uit wy dan dit facit opmaken, dat, hoe de Hoofd-zom grooter, hoe de inkoop, buiten alle twiſt, voordeliger is.

Ten laaften, dóg voornamelyk, moet men zyn beſt doen, om die van Manilha zelf van den Tsjineefchen Handel geheel te doen verſteeken zyn: want zoo ras zy den zelve zullen quyt zyn, zoo vertrouwen wy vaſt, dat U Edelheden metter tyd gewaar zullen werden, dat de Caſtiliaanen ook de Molukkos en zelfs geheel Manilha uit eigen beweging, en tot UE. groot genoege, zullen verlaten, te meer, dewyl zy nu uit Japan gebannen, en door ons van den Tsjineefchen Handel verſteeken zynde, niet in ſtaat zullen wezen, om de zware onkoſten en laſten, die zy dragen moeten, langer te kunnen torſchen, zonder daar onder te gelyk te bezwyken.

Daar zyn 'er, die UE. daar toe tragten te brengen, om deze plaats te verlaten, maar deze zaake, zoo als wy die voorſtellen, tot een gelukkig einde ſgebracht zynde, zoo blyft 'er immers geen reden over, die de Portugeezen raden kan, 't hier langer te houden, en dan zal alles immers aanſonds een beter loop nemen; maar dan moet ook de bezetting in die ſtaat geſteld werden, dat men die plaats zoo behouden, en geen gevaar lyden kan, van die, by deze of geene ongelukkige voorvallen, zelfs te kunnen verliezen; gelyk ik dit alles reeds zoo aan zyn Edelheid, en de Heeren Raaden van India, al voorgesteld heb.

Tweede
zwang-
heid.

De Japanders hebben van deze plaats op Tsjina eenige jaaren voor onze komſt den Handel met de Tsjineezen ſteels-gewyze gedreven, en altyd zoo veel Waaren bekomen, als hunne Hoofd-zommen konden bereiken; dog na dat UE. zich hier nedergeſlagen, en 'er een Veſting gebouwd hebben, hebben onze Voorzaaten 't gros van dien Handel zoeken aan de E. Maatſchappy te trekken, op dat de vrugten van 't Contract met de Grooten van Tsjina aangegaan (namentlyk, om Pehoc te verlaten, en ons herwaards te beſteven) by ons ook zouden genoten kunnen werden.

Hier over dan zyn hen eenige hinderpaalen aangedaan, en hen eenige Tollen afgeeiſcht, dat in Japan zulken quaden wedermaak gegeven heeft, dat eenige Kooplieden daar over aan de Ryks-Raaden geklaagd hebben.

De Heer Opper-Landvoogd *Carpentier*, wel voorziende, wat ſchade ons dit in Japan zou kunnen doen, heeft dit door een

buiten-gemeen Gezantschap, en door Geſchenken, zoeken voor te komen, en my daar op Ao. 1627. derwaards als Gezant gezonden; dog alzo die klagten ten Hove al aangenomen, en de Raadsheeren reeds met een vooroordeel tegen ons bezet waren, behalven dat door die Japanders ook eenige Inwoonders van dit Eiland mede na Japan gevoerd waren, met een toelag om den Keizer de Oppermagt over Formoſa aan te bieden, alleen om ons 'er uit te bonzen, zoo hebben zy hier door dan ons geheel Gezantschap, zonder gehoor te kunnen krygen, weten te verdedelen.

Wel is waar, dat het zeer goed wezen zou, zoo men de Japanders bewegen of hen dwingen ſkon, hunne Capitaalen en Hoofd-zommen niet hier, maar elders, te beſteeden, als wanneer wy al mede alle die winſten, die zy nu in Japan van dezen Handel trekken, ons eigen maken zouden; maar al hielden zy op hier te handelen, zoo en zouden UE. niet gelds genoeg by Caſſa hebben, om alles hier in te koopen.

Ook ware het te wenſchen, dat de Engeliſchen nu en dan van hunne zware Hoofd-zommen hier mede zoo veel nevens ons beſteeden konden, dat wy (gelyk reeds al geſchied is) door gebrek van geld by de Tsjineezen in geen veragting mogten geraken.

Ten anderen, hoe zal men hen den vryen Handel van hier op hun eigen Land kunnen weigeren, zonder daar door in de ongenade des Keizers van Japan, en dus dan met hen aldaar ook over hoop te raken, aan welk voordelig en byzonder geldryk Land ons ten uiterſten gelegen is. Dus zou het dan voor eerſt beſt zyn, hen voor een gedeelte mede een aandeel in dezen Handel te geven, en hen 't zelve volkomen vry te vergunnen, alzo zy van geen laſten te dragen willen hooren.

Derhalven moet men beſluit nemen, van, of dit te doen, of alle de profyten van Japan (die zeer verre by ons behooren over te wegen) te derven.

Zou 't nu ook niet zeer onredelyk zyn, dat wy Tollen van zulke Liedden zouden willen vorderen, in welker Land wy (alleen de Schenkagie aan den Keizer, en Grooten buiten geſteld zynde) vry en vrank, zonder eenige Tollen te betalen, handelen. Behalven dat zy ook, zoo die regel, *qui prior est tempore, prior est jure*, doorgaat, veel eer, dan wy, hier al in Handel met het volk dezès Lands geweest, waar door zy dan ook ſchynen veel eer geregtigt te zyn, om Tol van ons, dan wy van hen, te kunnen en te mogen eifiſchen, dat zy egter noit gedaan, nog voorgesteld hebben.

En by aldien wy nu al volgens UE. ordres

1624. ordres eens moesten befluiten, Japan liever te verlaten, dan de Japanders den Handel hier toe te staan, wie zal ons verzekeren, dat wy dan, met hen in oorlog geraakt zynde, wel in staat zullen zyn, om Tayouan en Kelang (als wy 't al veroverd hadden) tegen hen te kunnen behouden, behalven dat wy 't, zoo wy 't dan nog al behielden, het dan ook zekerlyk wel zoo dier zouden hebben, dat wy daar by niet veel zouden opsteeken.

Zoo dat het beste, 't zekerste, en 't redelykft van allen, my dit toefchynd, dat wy, om met hen in vriendschap te blyven, aan hen den Handel hier voor een zeker aandeel vry toestaan, aangezien het met Japan een geheel ander aanzien, dan met andere Landen of Koningryken van Indiën, heeft, vermits die laatste, of uit vreeze van schade, of op hope van winst, ons daar laten handelen, beyde welke zaken in Japan geen plaats hebben, alzoo zy zich in 't geheel niet ter wereld aan ons gelegen laten, en alzoo weinig na de scha-

de, die wy hen zouden kunnen aandoen, 1628. als na de voordeelen, die zy van onszouden kunnen of mogen trekken, viagen zouden.

Nu gaan wy, hier van wat aftappen- de, tot een andere zaak over, om eens te overwegen, of de Tsjinefche en Japanfche Handel niet alleen jaarlyks de lasten en kosten, die men daar over dragen moet, maar of zy daar-en-boven dan nog ook zoo veel kunnen opbrengen, dat zy voor zoo verre tot een voornamte zuyl van onzen staat zou kunnen dienen, en ons veel magtiger, dan wy bevorens oit geweest zyn, kunnen maken, door onze Hoofd-zommen hier met meer voordeel, dan wel elders gefchieden kan, aan te leggen.

Om dit werk nu eenige nadere kragt, en UE. hier af een klaar gezicht te geven, zoo zullen wy hier eenige bewyzen af aan de hand geven.

Ao. 1627. zyn van hier na Japan aan Zyde, &c., gezonden:

Pr. de Vrede een Cargazoen van	f	228214	-	17	-	6
Woerden.	f	225757	-	19	-	0
Heulden.	f	92587	-	11	-	0
Edam.	f	60000	-	0	-	0
Wett-Kappel.	f	15294	-	17	-	4
	f	621855	-	4	-	10

Na Batavia voor 't Vaderland.

Pr. de Vrede.	f	337932	-	19	-	07
Erafmus.	f	221561	-	0	-	2
						559493 - 19 - 2
Dus beloopt 't Cargazoen dit jaar	f	1181349	-	3	-	12

Welke Cargazoenen en Koopmanschap- pen op de eene en de andere plaats niet minder, als een cent, of honderd ten hon- derd, winst gegeven hebben.

Ao, 1628. zyn na Japan, nog na Java, zoo sterke Cargazoenen, zoo door de groo-

te beroerte in Tsjina, als door gebrek van geld, dan wel op andere tyden, verzonden.

Nogtans heeft 't verzondene na Japan nog dit uitgemaakt.

Pr. 't Jacht Erafmus.	f	111953	-	14	-	8
Woerden (dat na ordinair employ wel 8000 Ryxdaalders meer beloopten zou)	f	107398	-	17	-	0
Heulden.	f	191511	-	4	-	0
	f	410863	-	15	-	8

Na Batavia voor 't Vaderland.

Pr. 't Jacht Batavia een Cargazoen van	f	277572	-	15	-	12
Dus 't Cargazoen dezès jaars	f	688436	-	11	-	4

Van welke Cargazoenen men, met Gods hulpe, geen minder, dan de voorige win- sten, te wagten heeft.

Daar beneven, zoo eifcht Sr. Nyenrode, Opper-Koopman in Japan, boven de Tsji-

neefche Cargazoenen, jaarlyks nog dit na- volgende:

150 Halve stukken Laken, behoorlyk geforteert.
60 Karfaeyen.

Of de Handel hier vor- derlyker voor ons is.

De Baa- ten en Winften, voorge- field.

1628.

- 300 Stuks Turksche Grof-Greynen.
- 100 Leydsche ditoos.
- 60 Stuks Bouratten.
- 80 Perpetuaanen.
- 100 Heeren-Saeyen.
- 60 Engelsche Perpetuaanen.
- 100 Stuks Pletfen.
- 50 Dito Stammetten.

Van Siam.

- 2000 Pikol Sappan- of Rood-hout
- - - Roche- } Vellen, zoo veel be-
- - - Sant Thom- } komlyk zyu.
- - - Steek- }
- 600 Pikol Cambodische Nootjens.
- 600 Boffen Rotang.
- - - Soo veel Aluyn, als tot 5 a 6 Maas kan opgekogt werden,

Van Batavia.

- 200 Pikol Priamanfche Peper.
- 40 Dito Giroffel-Nagelen.
- 25 Dito Sandel-hout.
- 500 Stuks gebleekt Guineefch Lywaad.
- 100 Dito Salpicados.
- 400 Dito Tafatsjelas di Golconda.
- 200 Dito Tsjelas.
- 200 Dito di Narfapour.
- 200 Dito fyn Makafonis.
- 400 Dito Salampoeris.

De Maand-gelden, en verde-re lasten.

Onkosten, voor den omflag te Land in Zeelandia

Ao. 1628.		f	67186	=	4	-	1
De Mondkosten	f	15348	-	0	-	12	
Onkosten van 't zelve.	f	4392	-	11	-	1	
Mondkosten van de Tafel	f	1758	-	11	-	14	
Huis-Onkosten.	f	537	-	17	-	5	
De Guafos van 't Sickenhuys	f	1465	-	8	-	7	
Schenkagien.	f	12462	-	6	-	2	
Extraordinaire Onkosten.	f	1187	-	13	-	7	
Fortificatien.	f	18074	-	16	-	11	
				f	55227	-	5 - 11

Onkosten te water tot waarneming van den Handel, 't verzenden van Cargazoenen voor 3 Jachten, als Woerden, Heufden, Erasmus, of diergelyke, voor 40 koppen, a yder f 15, komt voor 12 maanden.

Mond-kosten van dezelve, 't vertimmeren, en d'onkosten der Jonken dit jaar

Het flyten van gemelde Schepen konnende 8 jaar varen, en kostende in koop, zonder 't Gefchut, te zamen f 60000, komt jaarlyks

	f	21600	-	0	-	0	
	f	27595	-	15	-	2	
	f	7500	-	0	-	0	
	f	56695	-	15	-	2	
	f	179109	-	4	-	14	
Interest van f 700000. en de onkosten, daar mede de E. Maatschappy jaarlyks hier diend te negotieeren, a 5 per cento, voor 12 maanden, komt	f	35000	-	0	-	0	
	f	214109	-	4	-	14	Hier

1628.

300 Dito Moeris.

200 Dito Parcallen.

500 Dito Rochevellen.

Dit alles, en ook de Retouren, bestaande in Koper, Kamfer, en noodige Levensmiddelen, geven hare behoorlyke winsten. Genomen nu, dat de Handel zich niet verder uitbreidde (daar nogtans Sr. Cornelis van Nyemode onder aan zynen eisch van Tsjineefche Waaren aldus zet: zoo wy den Tsjineefchen Handel wat vryer hadden, gelyk ze de Portugeezen hebben, ik zou een veel grooteren eisch konnen opstellen; dog moeten roeyen met de rimen, die men heeft, na 't Capitaal; en blyven derhalven op de presente voet) zoo zouden dit egter groote winsten zyn.

Nu zullen wy hier tegen eens na gaan zien, wat onkosten UE. dit jaar daar tegen (dat, tot ons leedwezen, 't grootste en 't hoogste van alle loopende is, doordien onze voorzaat meer als 10000 Guldens verschonken heeft, die op onze Boeken moeten gebragt werden, wetende, dat hy zoude werden verloft; behalven dat hy ook alles heeft laten vervallen, zonder de noodige verbeteringen op zyn tyd te doen &c.) zullen hebben te dragen, om aldus de lasten en winsten tegen een te wegen, en om 'er te gezonder af te konnen oordcelen.

1628. Transport

f 214109 - 4 - 14 1628.

Hier tegen moet 'er afgaan.

Winst voor dit jaar op dit Comptoir . . . f 14554 - 10 - 13

Aan schenkagie ten Hoven omtrent dit jaar

f 10000, als ook zoo veel aan fortificatien,
te besnoeyen . . . f 20000 - 0 - 0Op de Goederen, die ons van Batavia ge-
zonden werden, werd een merkelyke som-
me gewonnen, die op de generale boeken
werd gebragt, als by voorbeeld: ons is
toegezonden 300 Picol Peper tot 11 Rea-
len en kostt maar 5, dus hier op gewonnen f 4500 - 0 - 0

f 39054 - 10 - 13

f 175054 - 14 - 1

Dus van gelyken op andere levensmiddelen,
Wyn, &c. daar niets voor stel.

Indiervoegen dat UE. jaarlyks op dit Comptoir aan Mond- en onkosten wat meer of min, als 175000 guld. te dragen, en daar tegen weer op Japan, met een Cargafoen van f 700000, en uit dat retour verder een Cargafoen van f 400000 voor 't Vaderland, mitsgaders voorts van hier op Batavia f 100000, een Cargafoen, voor Indiën elk niet minder als een cent bedragende, aan overwinsten hebben.

Wat is dit nu ten opzicht van de ontlasting, die UE. in de Molukkes eurlang te verwagten hebben, en 't geen, by een

volkomen handel op Tsjina, met 'er tyd nog meer zal kunnen gewonnen, en hier by gevoegd werden, wanneer UE. Staat eens zal kunnen lyden, om 't vaarwater van Makao op Japan te beletten, en daar door de Portugeezen geheel niet alleen uit Japan, maar ook uit Tsjina zullen moeten blyven, waar door dan de ganfche handel van zelfs in UE. handen vallen, en by zoodanigen geval, volgens opgave van Sr. *Leonard Camps*, dit volgende Cargafoen in Japan jaarlyks zal kunnen vertierd werden.

Inkoop en zending van Goederen.

3000 Picol fyne witte Zyde, Rauw a Realen 180 't Picol verkogt a 400 Realen . . .	f 540000
500 dito Rauwe Pool Zyde a Realen 180, ongetaand in korte strengen . . .	f 90000
100 dito witte afgezedene a Realen 220, verkogt Realen 412 en een half . . .	f 22000
100 dito witte getwernde Zyde a Realen 220 't Picol	f 22000
100 dito flos Zyde gecnige gebogareerde a Realen 190 't Picol . . .	f 19000
15000 ps. swarte enkele chawwels a 2 en een half Reaal ider	f 37500
20000 ps. gecouleurde Armozyne a 1 en een half Reaal ider	f 30000
2000 ps. sware schoone effen swarte Sattynen, a 8 Realen	f 16000
5000 ps. swarte Damasten a 6 Realen . . .	f 30000
8000 ps. ordinaire Sattynen a 6 Realen . . .	f 30000
2000 ps. schoone swarte effen Fluweelen a 8 Realen	f 16000
2000 ps. schoone swarte grof Greynen camelots wyze gewaterd . . .	f 16000
5000 ps. witte Sattynen plat gevouwen, a 4 Realen	f 20000
2000 ps. dito Damasten, a 3 en een halve Reaal	f 7000
3000 ps. Carmozyn roode ditos, of ferncis, a 5 Realen ider . . .	f 15000
5000 ps. Carmozyn roode Lamfers, 4 Realen ider . . .	f 20000
3000 ps. dito gebeelde Saayen, a 4 en een halve Reaal ider	f 13500
3000 ps. witte Lamfers, a 3 Realen ider . . .	f 9000
2000 ps. dito gebeelde Saayen, a 3 en een halve Reaal ider	f 7000
5000 ps. schoone sware stoffen van allerhande kouleuren met goud en zilver gewrogt, a 10 Realen	f 50000

Bedraagd de inkoop, en de zending

Realen f 1008000

Verkoop ende Ontfang.

3000 ps. fyne witte raauwe Zyde a 360 Realen 't Picol verkogt, a 400	f 1080000
500 ps. raauwe poil Zyde a Realen 360, verkogt a Realen 400	f 180000
100 ps. witte afgezoden dito, a Realen 400, verkogt a Realen 412 en een half	f 40000
100 ps. dito getwernde Zyde, a Realen 300, verkogt a Realen 318 en 3 vierde	f 30000
100 ps. flos Zyde, a Realen 300 verkogt, a Realen 311 en 3 vierde	f 30000
15000 ps. fwarte enkelde Chauwels, a 4 en een halve Reaal verkogt a 5 en 1 achtste Reaal	f 67500
20000 ps. gekouleurde Armozynen a 2 en een halve Reaal verkogt 2 en 3 vierde Reaal	f 50000
2000 ps. fwarte effen zware Sattynen a 12 Realen	f 24000
5000 ps. ordinaire goede ditos a 9 en een halve Reaal	f 47500
5000 ps. goede fwarte Damasten a 9 en een halve Reaal	f 47500
2000 ps. schoone fwarte effen fluweelen, a 13 Realen	f 26000
2000 ps. schoone fwarte Grof greynen, a 12 Realen	f 24000
5000 ps. witte effen Sattynen plat gevouwen, a 6 en een vierde Reaal	f 31250
2200 ps. dito Damasten, a 6 Realen	f 12000
3000 ps. Carmozyn roode ditos, a Realen 7 en een half	f 22500
5000 ps. dito - - dito Lamfers, a 6 Realen	f 30000
3000 ps. dito gebeelde Saayen, a 7 Realen	f 21000
3000 ps. witte Lamfers, a 3 en 3 vierde Reaal	f 13125
2000 ps. gebeelde Saeyen, a 5 en een halve Reaal	f 11000
5000 ps. schoone fwarte stoffen van allerhande kouleuren met gout en zilver doorwrocht, a 15 Reaalen	f 75000
Den uitkoop met de winst 'er op	Reaalen f 1862375
De inkoop alleen	Reaalen f 1008000
De winst	Reaalen f 854375
Somma Sommarum Reaalen	f 1862375.

Waar toe zich de Heer Nuyts verbind.

Dit voorz. Cargaoen alleen jaarlyx na Japan gezonden werdende, zoo verbinde ik my aan de Heeren en Meesters, zoo lang my God het leven geeft in Indiën, om niet te dienen, zoo ik haar Ed. in den tyd van 4 a 5 maanden 't zelve Cargaoen niet beneficere, ende in goed fyn zilver met de winst van 850000 Reaalen van agten, welke ik genoegzaam en voldoende houde, om haar ED. jaarlyks van alzulke Tsjineefche waaren te voorzien, als zy zouden

mogen eysschen. *Nunc audi, vide, lege, relege, & tandem, quod iustum est, iudica.*

Actum in de Stad Zeelandia, Adii 10. Februari Ao. 1629.

was geteekent,

PIETER NUYTS.

S E S D E H O O F D S T U K.

DE Heer Nuyts Ao. 1629. vervangen door den Heer Putmans, als vierde Opper-Gebieder van Tayouan. Verdere zaaken den Heer Nuyts betreffende. Verdigt Verhaal der Franfchen hier over. De Heer Putmans verrok Ao. 1636. van hier na 't Vaderland als Hoofd der Vloot.

1628.

ANno 1627. schreef de Heer *Nuyts* ook een brief aan zyn Edelheyd, de Heer *Pieter de Carpentier*, dewelke, alzoo dien Heer de 10 November des zelvén jaars na 't Vaderland vertrokken, en den 30 September door den Heer *Jan Pieterszoon Koen* al vervangen was, in handen van dien laatste Heer verviel, dewelke, alzoo 'erzaaken in stonden; die hare betrekking tot zyn E. hadden, en al wat scherp waren, by zyn E. zoo cuvel werd opgenomen, dat hy goedvond den Heer *Nuyts* uit Tayouan al vry wat smadig en veragtelijk op te ontbieden, hem door de Heer *Hans Putmans* als Landvoogd te doen vervangen, en hem, niet als of hy een Buiten-gemeen Raad, en Landvoogd, maar als of hy maar een gering man was, te behandelen.

De Heer
Nuyts
Ao. 1629
vervan-
gen door
de Heer
Putmans.

Zyn E. bleef hier tot de maand Juny Ao. 1629, en is toen de Heer *Putmans* als vierde Opper-Gebieder van Tayouan in zyn plaats gekomen.

De hoon en smaad, door de Heer *Koen* dezen Heer *Nuyts* aangedaan, stak hem zoodanig op de krop, dat hy, voor zyn vertrek uit Tayouan, goedvond 'er een scherpen brief aan de Heeren Zeventien over te schryven.

Hy heeft naderhand nog veele moeyelikheden in Japan gehad, gelyk hy ook Ao. 1632. den 20 July na Japan vertrokken is, daar hy door 's Keizers last tot den 5 Julius Ao. 1636. gevangen gehouden werd, op welken dag men eerst de blyde tyding kreeg, dat de Keizer hem ontslagen, en op vrye voeten gesteld had, weshalven hy van voornemen was, en van den Heer *Caron*, die zyn ontslag bewerkt had, den 8 dito verlof verzogt, om na Jedo te reizen, den zelvén voor zyne bewezene Genade te danken, en een Geschenck daar by te voegen; dog dit is zyn Ed van de Opper-Hoofden afgeslagen, zoo, om dat de Japanische Grooten, en Ryks-Raaden zulks niet gedogen zouden, als om meer andere redenen, en schoon hem toen ook afgeraden werd aan den Heer van *Firando*, en zyne Raaden, Geschencken uit naam der E. Maatschappy te doen, vond men naderhand goed (op de last der Banjoozen, dat 'er een Hollander en een Tolk na boven dienden gezonden te werden, om uit naam der E. Maatschappy, zoo over het ontslag van de Heer *Nuyts*, als ook over 's Keizers Geschenck van de 200 Schuyten Zilver, 2500 Gulden weerdig, dankzegging te doen) den Assistent, *Daniel Reynderszoon*, te zenden, om den Keizer uit naam der E. Maatschappy voor 't een en 't ander te danken.

Verdicht
verhaal
der Fran-
schen.

De Franschen (die in hunne verhalen over Indiën, en over zaaken, daar voorgevallen, zeer gebrekkelyk zyn, en grove mislagen begaan) verhalen in zekere

Verzameling, *Recueil de Voyages au Nord* 1628. genaamd, dit geval van de Heer *Nuyts* zyn Gezantschap na Japan, en van dit gevangen nemen van zyn E. in zyn huis mede op hunne manier; dog in veele opzigten geenzins zoo, als de zaaken voorgevallen zyn, gelyk men zeer klaar, als men hun berigt, met dit ons schryven maar eens vergelykt, ten eersten zien kan.

Want

1. Dat die Heer in Japan geen gehoor kreeg, quam niet door zyne onkunde in de Japanische zaaken, of door zyne hoofdigheid (gelyk zy voorgeven) maar werd door het quadaardig vooraf-beschik van eenige Japanders ten Hove (gelyk wy toonen) daar toe al voor zyn aankomst aldaar gebragt.

2. Hy werd niet (gelyk zy zeer ongegrond zeggen) na zyn komst uit Japan eerst, maar zoo als hy pas op Batavia uit 't Vaderland gekomen was, te gelyk Gezant na Japan, en Landvoogd van Tayouan gemaakt.

3. Hy vertrok naderhand, niet Ao. 1634. (gelyk zy zeggen) maar Ao. 1632, den 20 July, na Japan, daar hy tot den 5 July Ao. 1636. (en niet tot Ao. 1635. gelyk zy zeggen) gevangen gehouden, en op de Voorpraak van de Heer *Caron* verloft, welke Heer ook het Geschenck van die fraeye Kerk-kroon niet 's jaars na de verlossing (gelyk zy zeggen) maar een a twee maanden voor de verlossing van de Heer *Nuyts*, gedaan heeft, waar by dan ook al die schoone fraanje en verdigtzelen, dat die tot de Uytvaart van 's Keizers Vader (zoo een Ryks-Raad, der Hollanders vriend, uit zich zelvén gezegt, en waar mede hy den Keizer zoo zeer, dat het de verlossing van de Heer *Nuyts* veroorzaakte, behaagd zou hebben) gezonden was, van zelvén vervallen.

4. Ook is het een volllage onwaarheid, dat die Heer de Japanders, die hem gevangen namen, zoo lang in Tayouan opgehouden heeft; dog dit is (gelyk wy klaar toonen) door den Raad tegen zyn goedvinden, en stem, daar wel uitdrukkelyk tegen gegeven, geschied.

5. Wat nu zyne komst in Japan betreft, hy is 'er niet zoo, als men hier ongegrond en maar los weg ter neder steld, door haar Edelheden, als een offer van Staat na toe gezonden, gelyk ook alle die vragen uit naam van den Keyzer, hoe en tot wat einde hy daar quam, geenzins gedaan zyn (van al het welke geen letter in de Papieren der E. Maatschappy, die alleen geloof verdienen, voorkomt, en derhalven van de Franschen verdicht is) maar my is in tengerdeel zeer klaar uit Papieren der E. Maatschappy gebleken, dat hy, Ao. 1631. berigt gekregen hebbende, dat hem in Japan aan 't Keizerlyk Hof

een-

1628. eenige zaaken, waar ontrent hy onschuldig was, te last gelegd zynde, hy befloten heeft, ten einde hy in staat zyn mogt om zich zelven daar over voor den Keizer te verantwoorden, om de Japanfche taal (gelyk hy ook gedaan heeft) te leeren; waar op hy Ao. 1632., ontrent het midden des jaars, na Japan, ont zich van die blame te zuiveren, vertrokken is; dog, zoo ras hy daar aangekomen was, 5 jaaren tot Firando (zonder in Jedo te komen, en zonder oit de reden daar van te weten) gevangen gehouden, en eindelyk zoo, als wy gezegt hebben, verloft, en ten eersten (zonder daar nog eenigen tyd met een Lyfwacht by zich gebleven te zyn, gelyk men al mede tegen de waarheid voorgeeft) met onze Schepen, na 't

afslaan van zyn verzoek, om den Keizer te gaan bedanken, na Batavia gekeert is.

Daar op vertrok de Heer *Nuyts* Ao. 1637 a 1638. na 't Vaderland, zonder dat verder iets van zyn zaak vernomen hebbe.

Hoedanige zaaken hier in Tayouan onder de Regeering van de Heer *Putmans* voorgevallen zyn, is my onbekend, alzoo ik daar van geen eene letter aangeteekend vind, maar wel, dat hy hier Landvoogd van Ao. 1629. tot Ao. 1636. den 15 November geweest, en doc met 't Jacht *Bredam*, en de *Fluyt Warmond* volladen van hier na Batavia, en in dit zelve jaar nog als Bevelhebber der Vloot na 't Vaderland gezeld is.

De Heer *Putmans* vertrok Ao. 1636

Z E V E N D E H O O F D S T U K .

DE Heer van der Burg verving den Heer *Putmans* Ao. 1636. als vyfde Landvoogd. Ao. 1641. de Heer *Traudenius* zesde Landvoogd hier. Brief van den Heer *Traudenius* aan den Spaanschen Gouverneur op 't Eiland *Kelang*. En 't Antwoord'er op. De Heer le Maire Ao. 1643. zevende Landvoogd. De Heer *Caron* Ao. 1644. agtste Landvoogd. De Heer *Over-Water* Ao. 1646. negende Landvoogd. De Heer *Verburgh* Ao. 1650. thiende Landvoogd. Snoode toelag der *Tsjineezen* hier Ao. 1652. om hem, &c., om hals te brengen, 't geen tydig ontdekt werd. De Heer *Cæzar* Ao. 1659. elfde Landvoogd. Gerugten dat *Coxinja* 't oog op *Formosa* geworpen had. De Heer *Coyett* Ao. 1656. twaalfde Landvoogd. *Coxinja's* toelag. Dat men jaaren te vooren op *Batavia*, en in 't *Vaderland* kende. De Heer *Coyett*, en des Raads, schryven niet geloofd. Den Heer van der *Laan* na *Tayouan* Ao. 1660. gezonden. Die hier niet dede, dan *dwaarsdryven*, en zeer *mishoegd* na *Batavia* keerde. *Coxinja* tast *Formosa* Ao. 1661. aan. Brief van de Heer *Maatzuyker* aan *Coxinja*. 't Verder hier voorgevallene. De ware redenen van *Formosa's* verlies. Hoe men met den Heer *Coyett* gehandeld heeft. Die eindelyk van zyn *Bannissement* ontslagen werd. Hoe lang *Formosa* by ons bezeten is. Hoe 't verder met ons en met *Coxinja* afstiep. Grootte aangelegenheid van *Formosa*. Waaren, hier vallende, en hier getrokken. Lyft der Landvoogden van *Tayouan*.

De Heer van der Burg verving den Heer *Putmans* Ao. 1636 als vyfde Landvoogd.

Ao. 1641 de Heer *Traudenius* zesde Landvoogd hier.

DE Heer *Putmans* wierd Ao. 1636 in November door de Heer *Johan van der Burg* Buiten-gemeen Raad van *Indiën*, als vyfde Landvoogd, vervangen.

Wat deze Heer alhier verricht heeft, is my mede onbekend, gelyk ook de rechte tyd, wanneer, of waar, zyn Ed. overleden is, hoewel het my toefchynd, dat zyn Ed. Ao. 1640. gestorven is.

Hy wierd Ao. 1641 door de Heer *Paulus Traudenius* als zesde Landvoogd, vervangen, die 'er met den Sergeant *Majoor*, de Heer *Joannes Lamotius*, toen met negen schepen na toeging.

Hoe lang 'er deze Heer gelegen, of wat hy hier verricht heeft, blykt nergens, dan alleen dat hy Ao. 1641. dezen Brief aan den Spaanschen Gouverneur op *Kelang* schreef, die wy met zyn Antwoord hier volgen laten.

Aan *Gonsalo Portilio*, Gouverneur van de Spaansche Fortresse op 't Eiland *Kelang*, in *Tayouan*.

ALzoo wy een bestante Krygsmagt, zoo *te Water*, als *te Land*, uitgezet hebben, om *VE. Residentie-plaats Lasantijsimo*, gelegen op 't Eiland *Kelang*, 't zy by *accoord*, of *hostile Proceduuren*, te *intercipieren*, en *meester* van 't zelve te werden, zoo hebbe *VE.*, na 't gebruik van de *christelyken aard*, by *dezen willen* waarschouwen, en *instrueren*, dat, *ingevalle VE.* met de *zynen*, onder *zoodanige Capitulatie*, als *voorstellen* en met de *onze accordeeren* moogt, *begeerd* *uwe fortificatie Lasantijsimo, Trinidad*, en *verdre sterkten* op *Kelang*, te *verlaten*, *wy aan onze kant* met *VE.* en de *zynen*, na 't gebruik des *oorlogs*, in *alle redelykheid* genegen *blyven te handelen*; *anderzins* zullen *genoodzaakt* *wezen* met *VE.*, en de *zynen*, na *usantie*, *wanneer men diergelyke actien stormenderhand volbrengen moet*, te *handelen*. *Wild dan, E. Heer*, op *VE. gelegenheid* *letten*, om *bloedstorting* te *vermyden*,

Brief van den Heer *Traudenius* aan den Spaanschen Gouverneur op 't Eiland *Kelang*.

1636. den, en ons hier op uwe meining in 't korte, om geen veragtering in tyd te hebben, laten weten, en weest God bevolen.

In 't Fort Zeelandia, den 26 Augusti Ao. 1641.

(Onder stond)

UE. Vriend,

(En was geteckend)

Paulus Traudenius.

Het antwoord hier op was dit navolgende.

Aan den Gouverneur in Tayouan.

En het antwoord hier op.

UE. Brief van den 26. Augusti van dit jaar hebbe wel ontfangen, en den inhoud gelezen, en antwoorde na de Wet van goede Christenen, en op myn eed, die ik aan den Koning gedaan hebbe, en mag, nog begeere ik niet te leveren, 't geen UE. eischt, te weten, dit Kasteel, alzoo ik, en myne Soldaaten, geresolveerd zyn ons te defendeeren: want ik gewoon ben Legers te zien van groote magt, en hebbe met diergelyke diverse reizen gevogten in Vlaanderen, als ook op andere plaatsen. Alzoo vermoed u niet my brieven te schryven in zulken begeeren, en ieder een zie hem te weeren. Wy zyn Christen-Spanjaarden, en God is onsen beschermers, daar aan gelooven wy. God beware u. Uit ons principaal Kasteel Salvador den 6 September 1641.

En was onderteekend,

Gonsalo Portilio.

Dat wy hier egter naderhand ineenster van geworden zyn, blykt hier na, alzoo *D. Masius*, nevens anderen, maar pas van te vooren, eer *Caxinja* Formosa innam, van daar na Japan, en behouden op Batavia geraakt is. Ook heeft de Heer *Bort* het zelve daar na, of Ao. 1665. wel weder ingenomen en 200 man onder Kapiteyn *de Bitter* hier in bezetting gelaten; dog voor 200 verre den Handel aanging, hebben wy daar niets, dan last, aan gehad, weshalven ook al onzen omslag van daar Ao. 1668. geligt, en na Batavia gevoerd, en onze Vesting daar geslegr is, te meer, dewyl onze Handel op *Tsjina* niet opnam.

Vorder schynd hy my tot hier Ao. 1643. gelegen, en toen den Heer *Maximiliaan le Maire* tot zynen vervanger gekregen te hebben, die, als zevende Landvoogd hier gekomen zynde, tot Ao. 1644. gebleven is.

Hy wierd toen vervangen door den Heer *François Caron*, Gemeen-Raad van Indiën, die hier als agtste Landvoogd verscheen.

Ik zie, dat zyn Ed. den 25 October Ao. 1646. met de Fluyt *Overfchie* een zomme van f 12910-12-4

Aan *Hennepe Lywaaden*, buiten welke
IV. DE EL.

zyn Ed. nog aan *Gilams*, *Quinamse Zyde*, *Rhinocer-Hoorns*, *Poeder-Zuyker*, *Radix Tsjina*, *Galiga*, *Sappan-Hout*, *Buffels-Hoorns*, *Tayouanische Harte-velen*, *Elands- en Koeyen-Huyden*, een zomme van f 27836-15-1

Na Japan zond.

Hy bleef hier tot in November Ao. 1646, en is toen vervangen door 't Japans Opperhoofd, de Heer *Pieter Antoniszoon Over 't Water*, die hier als negende Landvoogd verscheen.

Wat zaaken door dezen Heer hier vericht zyn, blykt my niet, dan dat ik zie, dat hy Ao. 1647. den 28 September met 't Schip *Hillegaartsberg* een zomme van f 17800-14-8

Aan verscheide Waaren.

En den 14 October daar aan met 't Schip de *Jonker* f 214808-15-8

En met 't witte Paard f 215254-16-0

Na Japan overzond.

En dat hy den 31 October dezes zelve jaars met *Hillegaartsberg* van daar weder een zomme van f 125868-6-11

Ontfing.

Hy bleef hier tot Ao. 1650, en is toen vervangen door de Heer *Nicolaas Verburg*, die hier als thiende Landvoogd verscheen.

Ik zie, dat de *Tsjineezen* van *Formosa* den 7 September Ao. 1652. een groote maalyd aangerecht, en waar op zy voorgenomen hadden, om alle de voornaamste *Hollanders* te noodigen, met toeleg, om hen na de maalyd t'huis, of na de *Vesting Zeelandia*, te geleiden, en hen dan alle niet alleen den hals te breken; maar met eenen ook in de *Vesting* met geweld in te dringen, en zich dus meester van alles te maken.

De uitvoerder van dit gruwel-stuk zou zeker *Tsjineesch Hoofd*, *Fayet* genaamd, en *Overfte* van *Smeer-dorp*, twee mylen van *Sakam* geweest zyn; dog *Pauw*, ook een *Tsjineesch Overfte* in de *Stad*, by de *Vesting Zeelandia* alhier, en *Broeder* van den voornoemden *Fayet*, zag hier veel zwarigheid in, raadde dit zynen *Broeder* sterk af, en gaf 'er (alzoo dezelve na hem niet luisteren, en hier mede door wilde) nog tydig kennis af

Hy had, eer hy binnen komen kon, zeer veel *Isorling* met den *Sergeant* van de *Wacht*, die hem niet toelaten wilde, om, volgens zyn verzoek, by den Heer Landvoogd *Verburg* te gaan, tot dat hy, zeggende, dat 'er het leven en welvaren niet alleen van dien Heer, maar ook van alle de *Hollanders*, van af hing, cindelyk nog maar pas tyds genoeg den ganschen aanslag aan zyn Ed. ontdekte.

De Heer *Verburg* dit, met de uiterste verbaaftheid, van *Pauw* verstaan hebbende, zette hem voor eerst in hegtenis, en ondertusschen een *Geweldige* met 8 man

K

na

1636.

De Heer Over 't Water Ao 1646 negende Landvoogd.

De Heer Verburg Ao. 1650 thiende Landvoogd. Snoode toeleg der Tsjineezen hier Ao. 1652.

Die tydig ontdekt wierd.

1652. na Smeer-dorp, daar hy de Tsjincezen al aan 't bewegen, alles in roeren, en veel gevlugten vond, blyde zynde, dat hy maar gelegenheid had, om met zyn bloot lyf weer te komen.

Fayet, ondertuffchen de snuf in de neus gekregen hebbende, dat zyn toeleg ontdekt was, trok aanstonds met 16000 man na Sakàm, waar ontrent hy zich nederfloeg, bedierf, en floeg alles dood, dat hy bekomen kon; dog hy had niet konnen beletten, dat zeker Stalmeeſter, *N. Marinus*, met drie Stalknegts, te Paard regt door Sakàm met een zwaard in de vuyst, den 8 dito in Tayouan aan de Vefing quam, daar hy aan den Heer *Verburg* kennis gaf van alles, dat hy zelf gezien had.

Eenen *N. Danker*, Hoofd van 120 Nederlanders, en door 2000 Chriſten Formofanen onderſteund, dreef den vyand ten eerſten op de vlugt, by welke ſchermtuzeling ook deze *Fayet*, met 1800 der zynen, dood bleef, behalven dat zy veel Vrouwen en Kinderen, benevens de Tweede van 's Vyands Leger, *Lonequa* genaamt, gevangen kregen.

Deze laafte wierd levendig op Tayouan voor een vuur gebraden, agter een Paard door de Stad gelleept, en zyn Hoofd op een ſtaak gezet. Twee andere Hoplieden van hen, die een ſwangere Swartin opgefneeden, en 't Kind uit haar lichaam geſcheurd hadden, wierden gerabraakt en gevierendeelt.

Deze beroerte duurde 15 dagen, waar in 4000 Mannen, 5000 Vrouwen, en eenige Kinderen, 't leven lieten, of gevangen genomen wierden; dog de onzen hadden van 't Krygs-volk geen een man verloren, dan alleen, dat deze en geene, ten platte Lande woonende, gedood waren.

Indien dit door dezen *Panuv* niet uitgebragt was, zoude het 'er den 8 dito zeer ſlegt met alle de onzen uit gezien, en de Nederlandſche Staat aldaar een droevig einde gekregen hebben, 't geen den Heere niet behaagd heeft, toen toe te laten. De Landvoogd vereerde hier over aan ieder Formofaan (die ons getrouwelyk geholpen hadden) een Niquanias.

Dat hier op Tayouan zeer veel Tsjincezen waren, is daar by klaar af te nemen, alzoo haar Edelheden den 10 Mey Ao. 1651. beſloten hadden 't Hoofdgeld der Tsjincezen, alhier jaarlyks wel 200000 gulden beloopende, te doen verpagten.

De Heer
Cæſar
Ao. 1653
elfde
Land-
voogd.

Verder weet ik niet, dat 'er iets aanmerkens-waardig gedurende de Heer *Verburg's* Regeering voorgevallen is, waar op hy dan Ao. 1653. door den Heer *Cornelis Cæſar* vervangen wierd, die hier in 't laafte zes jaars alselfde Landvoogd aanquam.

De Heer *Verburg*, ondertuffchen op Batavia verſcheenen, gaf den 10 Maart Ao.

1654. een breed bericht aan haar Edelheden van Formoſa's ſtaat in die tyd, aanwyzende, dat 'er veel meer verſtand en zorg vereiſcht werd, om een Land te beſticren, dan wel om 't zelve te veroveren. Hy voegde hier by, dat wy dat Eiland met veel zichtbare gevaren bezaten, 't zy wegens den woeften Inlander aldaar, die hy wel op ruim 100000 zielen begrootte, 't zy wegens de Tsjincezen, zoo binnen 's Lands (waar af hy Ao. 1652. zulken klaar bewys met het uiterſte gevaar van onzen ganſchen Staat aldaar gehad had) als van die ons van buiten overvallen konden, radende haar Edelheden op haar hooſde te zyn, alzoo 'er gerugten liepen, dat de Tsjineefche Mandaryn *Coxinja*, wel eer Kleermaker van den Heer Landvoogd *Putmans*, en Zoon van den Rover *Iquan*, wel eer Tolk by den Landvoogd den Heer *de With* geweest zynde) en welke *Coxinja* nog tegen den Tartar oorloogde) van meening was Formoſa, als hy 't in Tsjina niet langer houden kon, aan te doen, en zich op 't zelve vaſt te maken.

Gerug-
ten van
Coxinja.

Hy bouwde daar op ook aan de kant van Tayouan, digſt by Sakàm gelegen, een Vefing, Provintia genaamt, die wel voor een ſchielyken oproer goed, maar niet in ſtaat was, om een Leger te wederſtaan.

Naderhand vlogen 'er, gedurende de Regeering van den Heer *Cæſar*, en voor al Ao. 1655, nog veel andere gerugten, als of de voornemde Mandaryn by dit zelve voornemen bleef, om met zynen ganſchen omſlag na Tayouan te komen; weshalven de Heer *Cæſar* goedvond den Equipagie-meeſter, of Werf-baas, *Anke Pieterszoon*, nevens den Sergeant *Pieter Janszoon*, zeer erwaren in de Tsjineefche taal, met een Jonkjen na Pehoe te zenden, om aldaar by de Tsjincezen zelf, die hy daar vinden mogt, behendig te vernemen, wat 'er van alle deze gerugten waar, ofte niet waar, en wat ſtaat 'er op te maken was, om daar na dan zyne Maat-regels te ſchikken.

Dit dede hy te meer, alzoo 'er nu geen Tsjineefche Jonken uit Tsjina in langen tyd alhier (gelyk wel bevorens) aangeland waren, waar uit hy, en de Tsjincezen, hier woonende, gifſing maakten, of *Coxinja* niet wel een toeleg mogt hebben, om herwaards aan te zakken, en hen met de ſlag te waarſchouwen, houdende ondertuffchen alle Vaartuygen by zich, op dat 'er niet het minſte van zyn voornemen mogt komen uit te lekken.

Ook ſtelde zich de Heer *Cæſar* ondertuffchen behoorlyk in poſtuur, om hem mannelyk af te wagten, en om zig (zoo het zoo uitvallen mogt) zoo dapper, als 't mogelyk was, tegen hem te verdedigen, latende ook genoeg voornad van Brandhout voor 8 a 10 maanden in de Vefing

ſting

1656. fting Zeelandia brengen; dog de meeste zwaarigheid, die deze Heer had, was, dat hy geen kans zag, om *Coxinja* (van welken men hoorde, dat hy veel Storm-Ladders had doen maken) het landen te beletten, dat hy waarfchynlyk zou trachten op verſcheide plaatzen te doen, by hoedanig een voorval hy zeide veel meer volks, als hier nu in bezetting lag, van nooden te hebben, waar voor hy den 14 November Ao. 1655. verzogt, dat haar Edelheden geliefden te zorgen, hen be- rigtende, hoe 't ook hoog-noodig was, aan Tankoja een vaſtigheid te leggen.

De Heer Coyett Ao. 1656 is twaalfde Landvoogd.

Hy bleef hier verder tot Ao. 1656, en is toen door den Heer *Frederik Coyett*, als twaalfde Landvoogd van Tayouan, ver- vangen.

Hy was hier thien jaaren, tweede Per- zoon, en Opper-Koopman, geweest, waar uit men met reden vaſtſtellen moet, dat deze Heer grondige kennis van de za- ken van Tayouan gehad heeft.

De voorige gerugten van *Coxinja* na- men niet af, maar merkelyk toe; de zoo genaamde Stad, aan 't einde van 't Pleyn der Veſting gelegen, en al mede Zeelan- dia genaamt, was maar een open Vlek, daar yder, als 't hem maar belieſde, aan- komen kon, en de Veſting in zich zelve (gelyk uit ons voorig bericht dien aan- gaande reets genoeg blykt) zoo ſlegt, dat geen braaf en dapper Landvoogd in ſtaat was, om dezelve tegen een magtig Heyr lang te konnen verdedigen.

Coxin- ja's toe- leg op Batavia en in 't Vader- land bekend.

Ook is het zeker, dat niet alleen haar Edelheden op Batavia (zoo uit hun ſchry- ven Ao. 1657. al blykt) maar ook de Heeren Bewindhebbers in het Vader- land, al lang van te voren kennis van de- ze ſlegte geſteltenis van Tayouan gehad, en dat de Heeren Zeventien en al Ao. 1650. goedgevonden hadden, zelf in tyden van Vrede de bezetting van Formoſa ten min- ſten tot een getal van 1200 mannen te vermeerderen.

Men wierd van den toezeg van *Coxinja*, by den minſten quaden uitſlag van zyn za- ken in Tsjina, niet alleen door verſcheide wegen en door boden, voor al Ao. 1659, toen hy van de Tartaren geſlagen wierd, van alle kant verzekerd, maar men had ook zeer veel redenen, om vaſt te ſtellen, dat die aanſlag der Tsjineezen, op den 8 September Ao. 1652. tegen onzen Staat aldaar vaſtgeſteld, niet buiten medeweten van *Coxinja* ondernomen was.

Het is wel zeker, dat de Heer *Coyett*, by 't aanwakkeren van alle deze gerugten van tyd tot tyd de noodige berigten daar af aan haar Edelheden gegeven heeft, maar dat men alle zyne klagten, door de verkeerde uitleggingen, die 'er de Heer *Nicolaas Ver- burg*, in de Vergadering harer Edelheden op Batavia over maakte, maar voor enkele

laf hertigheid en ongegronde vreeze hielt.

De Heer *Verburg* was wegens zeker ge- val een dood vyand van den Heer *Coyett* geworden; en ſchoon hy in zyn hert wel wilt, dat deze Heer niet dan zuivere waarheden, van 't geene *Coxinja* tegen Ta- youan voorhad, ſchreef (behalven dat haar Edelheden zich ook daar af uit het bericht van den Heer *Verburg* zelf, op den 10 Maart Ao. 1654. aan haar gedaan, ten vollen behoorden overtuigd gehouden, en zich zoo veel aan 't zeggen van dezen Heer alleen niet gelegen gelaten, en door haar eigen oogten wat beter hier na gezien te hebben) ging zyn wraak-zugt tegen hem zoo verre, dat hy haar Edelheden, tegen zyn beter weten, in dit ſtuk open- baar misleide, geheel Formoſa aan zyne wraak en bitterheid tegen den Heer *Coyett*, zonder eenigzins zyn cere en eed, voor de zaak van zyn Heeren en Meesters te be- tragten (zoo men toen openbaar zeide) als opofferde, en niet anders voorhad, als om dien wakkere, en onſchuldigen Heer, of daar elendig te doen omkomen, of, zoo hy 'er 't leven nog afbragt, met al zyn vermogen tot Batavia dan te bewerken, dat Hy verder aan een ſchandelyk einde geraken mogt. Immers dus was den roep aldaar.

Ao. 1660. quam 'er nog ſterker tyding van *Coxinja's* aanſtaande zekere overkomiſt op Formoſa, gelyk ook veel Tsjineezen daar quamen vlugten.

Na dat nu die wakkere man alle mid- delen, om deze donkere wolk te doen overdryven, in 't werk geſteld, en haar Edelheden alle mogelyke kennis by alle gelegentheden van de zekere aanſtaande komiſt van den Mandaryn *Coxinja* den 10 Maart Ao. 1660. gegeven had, liet hy on- dertuſſchen niet na alles, 't geen tot een dappere en kloekmoedige verdediging noodig was, te doen verveerdigen (waar over hy nog wakker beſchrobd wierd) 't welk van *Coxinja* vernomen zynde, hem zyn voornemen om tegen de maand Maart daar te verſchynen, nog wat dede uitſtel- len, waar door wel alles voor een tyd hier weer in ruſt geraakte, dog de vreeze der onzen niet geheel weggenomen wierd.

Ondertuſſchen hoopte de Heer *Coyett*, dat haar Edelheden hem, volgens zyn verzoek in Maart gedaan, zeer ſpoedig een klok ontzet van volk zouden toezenden, terwyl men zich aldaar op de verkeerde berichten van dezen en geenen nog al vleide, dat het maar looze gerugten wa- ren, dat het maar bangheid van den Land- voogd was, en dat het nog zulken nood niet had.

Hoe groote zwaarigheid men nu Ao. 1660. maakte, om eenig ontzet na For- moſa te zenden, (alzoo men geduurig nog al hoopte, dat dit onweder overdryven zou,

1660.

De Heer Coyett en des Raads ſchryven niet ge- loofd.

1660. schoon men vaste berigten dien aangaande uit Siam, en Japan kreeg) besloot men egter, pryzende *Coyetts* voorzorge by hun schryvens van den 22 April 1660, ten laatsten hier toe, dat zoo de gerugten van Formosa al niet waar bevonden mogten werden, dan de Vloot en 't Volk, derwaards gezonden, tot het veroveren van Macauw buiten eenige schade der E. Maatschappij gebruik kon werden.

De Heer van der Laan na Tayouan

Men zond dan den Heer *Jan van der Laan* den 16 July met 600 Soldaten, en 12 Schepen, en met last, om Formosa te ontzetten, zoo dat van nooden was, of om anderzins Macauw aan te tasten.

Die hier niet dede dan dwars-dryven.

Deze man, een brusk mensch, en in zaaken van Politie zeer onervaren, quam, na eerst de vyanden op Macauw wakker gemaakt te hebben (dat buiten zyn last was) in September op Tayouan, daar hy wel veel menschen hoorde zeggen, dat *Coxinja* vast besloten had, Formosa aan te tasten (behalven dat 'er zelf uit Japan, Siam, en van andere plaatzen, zekere berigten dien aangaande inquamen) maar deze man wilde niets van alle die klare waarheden gelooven, en dreef onverschuldig, tegen 't oordeel van den ganschen Raad in Tayouan, daar op zeer sterk aan, dat hy, nog zyn volk, hier niet noodig, en dat het dierhalven best voor hem was, om, volgens den last van haar Edelheden Macauw te gaan veroveren, maar wanneer hy nu zag, dat hy zyn oogwit in dezen niet bereiken kon, schold hy den Landvoogd, en den Raad van Tayouan niet weinig, en bedreigde zich aan alle die geenen, die hem dwars-boomden (schoon hy zelf *Jan dwars in de Weg* daar genaamt werd) wel te zullen wreken, makende den Landvoogd en den Raad al te zamen voor bloode Poltronnen uit.

Wat reden hy nu had, om den Macauw-schen Tocht zoo sterk te dryven, kan men Fol. 42. in 't verwaarloof Formosa zien, daar klaar uit gezegt werd, dat het niet dan zyn groote geldzucht was.

Hy, zyn moed aan hen nog niet te wel gekoeld hebbende, besloot met eenige van zynen aanhang een Geschrift op te stellen, waar by zy alle verklaarden, dat 'er niet de minste reden van vrees was; maar dat de Landvoogd, en zyne Raden alle te zamen lafhertige, ten uiterste bange lieden waren, en schandelyke bloodaards, eer het 'er nog eens op aan quam.

En zeer misnoegd na Batavia keerde.

Dit Geschrift by allen met een dronken hoofd opgesteld, wilde niemand van hen daags 'er aan tekenen; maar wanneer hy in February Ao 1661. met de Schepen de *Dolfyn* en *Tergoes* zeer misnoegd met zync Krygshoofden (alzo die hier niet blyven mogten) weder na Batavia vertrok, nam hy verscheide Brieven van deze en

geene van diergelyken inhoud aan hunne 1661. Vrienden mede.

Men hield egter 't volk, tegen zyn oordeel en goetvinden, hier, hoewel de Vloot (behalven de *Hector*, 's *Gravezande*, en de *Vink*, welke hier bleven) na andere Gewesten van Indiën verdeeld wierd.

Zelfs zagt men den Heer *Coyett* nog wel, 't niet veroveren van Macauw op van der *Laans* schendig bericht van Formosa's Staat, al mede op zyn rekening te zetten, zonder tot zyn lof eens aan te merken, dat hy den Handel en Vaart op Tjina, door *Coxinja* gesloten, door den *Tolk Pingu*, aan *Coxinja* gezonden, weer goepend had, hoewel hem dat al mede als een misdaad toegerekend wierd, gelyk dat in den eisch des Fiscaals van Art. 11. tot Art. 26. blykt.

Ondertusschen nam *Coxinja*, pas na van der *Laans* vertrek, en na 't verzenden van de meeste Schepen, den 10 April 1661. zyn slag waar, en verscheen met het aanbreken van den dag met eenige honderd Oorlogs-Vaartuigen den 31 April voor Formosa, daar hy, zonder dat men hem dat (door gebrek van Volk en Schepen, hebbende daar niet anders dan den *Hector*, 's *Gravezande*, en een *Jacht* en een *Fluytje*) beletten kon, met 25000 zeer wel goeffende *Tsjineezen* op *Sakam* en *Baxemboj* quam te landen.

Coxinja tast Formosa Ao. 1661. aan.

Ontrent dezen tyd schreven haar Edelheden dezen brief aan *Coxinja*.

Copie van een Brief van den Heer Joan Maatzuyker aan den Mandaryn Coxinja.

„ **D** En Brief, die U Hoogheid aan ons heeft geschreven door den *Nachoda Baugua*, hebben wy ontfangen, en den inhoud begrepen; maar dezelve is zoo vriendelyk niet geweest, als wy van u hadden verwacht, om dat U Hoogheid daar in weder verscheide groote pretensien op ons is makende, in dewelke wy niet konnen bevinden gehouden te zyn. Voor dezen heeft U Hoogheid al eenige maalen diergelyke, hoewel mindere eischen op ons gedaan, in dewelke wy hem te gemoet zyn gekomen, niet zoo zeer, om dat verstaan hebben daar in schuldige te wezen, als wel om over zaaken van geen geheel groote importantie met U Hoogheid in geen On-min of verwydering te geraken, van herten genegen zynde met alle Landen en Ryken goede vrede en vriendschap te houden, zoo lang het eenigzins kan geschieden; maar nu vermerk, dat U Hoogheid onze genegenheid tot Vrede zou voornemen te misbruiken, en ons steeds weder nieuwe zwarigheden te vergen, werden wy genoodzaakt rond uit te verklaren, dat wy de-
„ zelve

1661. „zelve niet genegen zyn meer in te willigen, om U Hoogheid geen oorzaak te geven, ons het volgende jaar nog zwaarder onredelykheid te laft te leggen, maar zullen nu, in plaats van dien, U Hoogheid betoonen, dat wy geenzins in dezelve pretensien gehouden zyn; met hope, dat U Hoogheid de reden plaats geven, en zich daar mede voldaan houden zal.

„Eerstelyk steld U Hoogheid, dat een zyncr Jonken, van Djohor na Tsjina keerende, ontrent Pahang van een onzer Schepen aangetaft, en na Tayouan gebragt zy, alwaar dezelve door quaad weer is komen te stranden, pretenderende daar over betaling van honderd duyzend Thayl.

„Ten tweeden, dat een andere Jonk, van Patani komende, ontrent Canton door zeker Hollandsch Schip zou gejaagd zyn, waar door dezelve naderhand tegen het Land is geraakt, en gebleven; welke schade U Hoogheid op 80000 Thayl begroot, behalven nog twee andere Jonken, voor dezen door onze Schepen genomen, op welke punten wy U Hoogheid in antwoord dienen.

„Eerstelyk, aangaande de twee Jonken, voor dezen door onze Schepen genomen, voor dezelve hebben wy U Hoogheid vry meer betaald, als wy zyn schuldig geweest, gelyk boven gezegt is, en gelyk U Hoogheid doenmaals hem deswege ook heeft voldaan gehouden; en wat de Jonk belangt, die U Hoogheid zeggt, dat, van Patani komende, door onze Schepen gejaagd zy, en daar door verongelukt, van dezelve verklaren wy niet de allerminste kennis te hebben, niet jegenstaande wat scherp onderzoek daar over hebben gedaan, zoo dat het zelve wel licht door 't volk, daar op varende, zal verdicht wezen, om niet aangesproken te werden, over dat hunne Jonk door onvoorzigtigheid, of botheid, verzeild hebben; en wy nemen, dat het al waarachtig mogt zyn, dat onze Schepen dezelve Jonk nagezeild hadden, wat zoude daar by misdaan zyn geweest. Onze Schepen hebben een generale laft, alle andere Schepen, Jonken, en Vaartuygen, die haar in Zee ontmoeten, zoo 't Vrienden zyn, alle hulpe en assistentie te bewyzen; maar de Vyanden aan te grypen, te verderven, of op te brengen, zoo 't in haar vermogen is. Om welke laft (die in billykheid en reden bestaat) uit te voeren en te agtervolgen, zy noodwendig de Schepen, Jonken, of Vaartuygen, die zy bejegenen, moeten trachten te verspreken, en te bezigtigen, zoo 't geschieden kan, om te onderkennen, of het Vrienden, of Vyanden zyn. Ingevalle nu van U Hoogheids voorz.

1661. „Jonk een Hollandsch Schip, dat haar het allerminste leed niet heeft willen doen; maar in plaats van dien alle hulp en vriendschap, zoo 't van nooden mogt zyn geweest, ontmoet zyn, en de vlucht voor het zelve genomen hebben, waar door ze tot een ongeluk gekomen zyn, wien moet daar van de schuld geimputeert werden, dan hen zelfs, die zonder oorzaak hunne beste Vrienden voor Vyanden hebben aangezien. Behalven dien, zoo deed U Hoogheid over dezelve Jonk een eisch, die alle reden te buiten gaat. Waar is oit gehoord, dat een Jonk, van Patani komende, en dienvolgens geladen met Rotang, Peper, en andere grove Waaren, 80000 Thayl zou weerdig wezen? Wat nu betreft die van Djohor, die U Hoogheid op honderd duyzend dito heeft geëstmeert, al zoo waartchynelyk als de andere van 80000 Thayl, wegens dezelve verstaan wy mede in U Hoogheid het allerminste niet gehouden te zyn, maar de redenen, daar toe dienende, moeten wat hooger afgehaald en bewezen werden.

„U Hoogheid late opstaan, en nazien de oude Geschriften der Geschiednisse van 't Land Tsjina aan de Zeekant, en zal in dezelve bevinden, dat wy al ontrent zelftig jaaren verleden het Land van Tsjina in alle minne en beleefdheid aangezocht hebben, om een vrye Negocie in, en uit het zelve, gelyk ons de ganfche wereld door van alle Volken en Natien vergund werd, en gelyk Tsjina aan verscheide andere Volkeren, en Natien toestaat, welk verzoek in alle reden en billykheid bestaat, en na het recht, by alle civile Volkeren in gebruik, ons zonder de grootste injurie en schande niet geweigerd kan werden, eerlyke vrome Kooplieden zynde, die, gelyk wy niemand ongelyk begeeren te doen, ook zoo van niemand willen verongelykt, of gezmaad werden. Waarom wy ook, als vermerkt hebben, dat de minnelijke aanspraken tot verscheide maalen gedaan, ontrent de Overheid in Tsjina niet mogen gelden, ons niet ontzien en hebben de wapenen daarom aan te trekken, om dezelve door dat middel tot beter verstand te brengen, gelyk na eenige, zoo goede, als quade successen, geschied, en te weeg gebragt zynde, 'er eindelyk met de Regenten van dien tyd overeengekomen en verdragen is, dat wy van Hoofstiteit af laten zouden, mits genietende een vrye onbekommerde Negocie uit alle le Havens van Tsjina op Tayouan, en Batavia, van welke overeenkomst, verscheide maalen na den anderen vernieuwd, wy onder onze Geschriften zeer klare en onwedersprekelyke bescheiden zyn hebende, en waarom wy ons laten voor-

1661.

„staan, dat U Hoogheid alzoo wel is ge-
„houden, dan of ze by hem zelve ware
„gemaakt.

„Als nu U Hoogheid (wy en weten
„niet om wat reden of oorzaak) zoo lan-
„gen tyd agter den anderen zyne Zee-ha-
„vens gefloten heeft gehouden, en zyne
„onderdanen verboden, op Tayouan te
„handelen, behalven verſcheide andere in-
„jurieuſe Aften, tegen onzen Staat ge-
„pleegd, hebben wy groote redenen
„gehad, om aan U Hoogheids goede mei-
„ning te twyffelen, en dienvolgens aan
„onze Schepen, derwaards uitvaarende,
„laſt te geven, de Jonken, en Schepen
„van U Hoogheids Gebied, die ze in Zee
„zouden ontmoeten, aan te znoeren, en
„onbeſchadigd na Tayouan, of Batavia,
„op te brengen, tot dat nader zouden
„vermerken, hoedanig U Hoogheid ont-
„rent ons gezind zou zyn, het zy de
„voorſz. overeenkomst te agtervolgen,
„dan tot nieuwe verwydering te komen,
„uit welke laſt de onzen de voorſz. Jonk,
„van Djohor komende, medegenomen
„hebben, en waar aan wy oordeelen
„ganſch niet misdaan te hebben, alhoe-
„wel nu wel wenſchen, dat niet en ware
„geſchied, om dat U Hoogheid onder-
„tuſſchen zyne Havens weder geopend
„had; maar daar hadden wy doen ter tyd
„geen kennis van. Is nu dezelve Jonk
„voor Tayouan komen te ſtranden, dat is
„een ongeluk van de Zee, en niet ons;
„maar eer U Hoogheid zelfs te imputeer-
„ren, die met het ſluiten zynere Havens
„oorzaak gegeven heeft; waarom zy na
„Tayouan vervoerd is, en 't geene daar
„van geborgen is, dat is de eigenaars ge-
„reſtitueert. Invoegen, dat wy van we-
„gen alle de bovenstaande groote preten-
„ſien niet kunnen verſtaan, een Conde-
„ryn ſchuldig te wezen aan U Hoog-
„heid.

„Wil nu U Hoogheid zyne ſuſtenue
„vaſt houden, en ons door zyne brieven
„in alle Landen en Plaatzten voor quade
„menſchen verdacht maken, om ons daar
„door te ontzetten de frequentatie der zel-
„ver, gelyk U Hoogheid in zyne brieven
„aan *Bingam* en *Siqua* gedreigd heeft, wy
„zullen het moeten aanzien; maar U
„Hoogheid geliefd ook te weten, dat ons
„als dan ook geen middelen en zullen ont-
„breken, om U Hoogheid weder ſchade
„en nadeel te doen in zyne Commercie,
„daar hy zegt, dat hem zyne inkomſten
„uit moeten volgen, om zyn Krygsvolk
„te betalen; maar wy meenen, dat het,
„zoo voor U Hoogheid, als voor ons,
„veel beter wezen zal, dat wy malkan-
„deren verſtaan, en alle oorzaken van ver-
„wydering, zoo veel geſchieden kan, uit
„de weg leggen; tot welken einde en om
„met U Hoogheid eens een vaſt en bon-

1661.

„dig Contract te maken, waar na wy ons
„wederzyds mogten reguleeren; tot voor-
„deel, zoo van U Hoogheid, als ons, wy
„wel genegen waren een Gezant aan U
„Hoogheid te ſchikken; maar wy en we-
„ten niet, of dezelve aan U Hoogheid
„aangenaam zou zyn, zoo U Hoogheid
„daar toe mede genegen is, geliefd het
„ons in antwoord deztes te laten we-
„ten, als wanneer wy het zelve aanſtaan-
„de Moefſion zullen laten geſchieden, met
„hope, dat wy U Hoogheid in alles goed
„contentement zullen doen.

In 't Kasteel Batavia op 't Eiland Groot
Java, den 8 Juny 1658.

Onderſtond, de Gouverneur Generaal
van India. Getekent,

JOAN MAATZUYKER.

Na Collatie d'ackoord bevonden den
27 Mey 1661.

Pr. Marville.
Secretaris.

Wat tegen-weer de wakkere en on-
vreesde Heer *Coyett* gedaan heeft om de-
zen magtigen vyand te wederſtaan, werd
zeer omſtandig in het tweede Deel van 't
verwaarloofd Formoſa getoond; dog alles
liep hem by na tegen, want ſchoon de
Hector te water de Tſjineezen dapper aan-
taſtte, men zag hem kort 'er na door zyn
eigen kruyt in de lugt vliegen. Die van
's Gravezande weerden zig wel zeer moe-
dig; dog den aanſlag van Kapiteyn *Pedel*
op Baxemboy viel zeer ſlecht uit, en hy
zelf liet met 118 man daar 't leven. Ook
liep de Tocht van Kapiteyn *Auldorp* op
Sakam hem tegen.

Wat grooten voortgang *Coxinja* in kor-
ten tyd (dat wel te gelooven is by zoo
zoberen ontzet, en by zoo ſlegte Veſting,
die men van Batavia niet behoorlyk had
doen verſterken) gedaan, en hoe hy, na
alles ten platten Lande van Formoſa, en
op Tayouan zelf onder zyn geweld ge-
bragt te hebben, hen tot het uiterſte ge-
perit heeft, kan men daar al mede zien.

Ondertuſſchen dede de Heer *Jan van
der Laan* op Batavia, uit enkele bitterheid
tegen dezen Heer Landvoogd, en zynen
Raad, een openbaar valſch bericht, waar
op haar Edelheden, zonder aan 't ſchryven
van den Landvoogd of den Raad, cenig
geloof te geven, beſloten dien Heer, zyn
tweeden en derden Perzoon (dat is, den Op-
per Koopman, en Fiſcaal) als bloodaards
van hunne Ampten af te zetten, hen al-
len op de ſchandelykſte wyze na Batavia
op te ontbieden, en den Heer *Herman
Clenk van Odeſſe* den 21 Juny A^o. 1661.

als

1661. als Landvoogd van Tayouan in zyn plaats met een zeer scherpen brief (die men in dat werk al mede ziet) derwaarts te zenden; hoewel zy twee dagen daar na wel valt bericht van *Coxinja's* Landing op Formosa, en te laat een al te klaar gezicht van de valsche berichten van de Heeren *Verburg*, en den lossen *van der Laan*, kregen.

† Kasteel
opge-
sticht.

Ondertusschen liet *Coxinja* het Kasteel opeischen, 't geen de Landvoogd en Raad besloten had tot den laastten druppel bloeds te verdedigen.

Den 2 Mey quam 'er een boode van *Coxinja* met vrygeley voor onze Gecommitteerden, die men aan hem zenden zou, om met hem te handelen. Ook liet de Landdrost door de Assistenten *Jan van Valkensteyn* en *Adriaan Piek* weten, dat hy water gebrek had, alzoo de Put in 't Fort gestopt was, behalven dat zy uit 't Quartier Provintia, op 's Vyands aankomst, nog meer Vluchtelingen van Mannen, Vrouwen, Kinderen, en Slaven, by zig gekregen hadden.

Men vond dan goed, om, alzoo dit Fortje Provintia zoo goed als verlooren was, dit volk nog te dekken, en 't Kasteel Zeelandia, door een accoord hier over met den vyand, daar mede te versterken; weshalven men den Koopman *Thomas van Iperen*, en den Fiscaal, *Mr. Leonardus*, twee Leden uit den Raad met mondelinge last aan *Coxinja*, om over alles met hem zelf nader te spreken, en te hooren, om wat redenen hy dus overgekomen, en wat zyn eisch was, al 't welke hen belast was met veel kloekmoedigheid, en zonder cenige blyken van kleemoedigheid, hem voor te stellen.

Zy, den 3 May by hem op Sakam, aan de overzyde, gekomen zynde, zagen dat hy met zyn Leger rondom 't Fortje Provintia in 't open Veld, onbegraven, en zonder Batteryen lag, schoon hy daar anders van schoon zwaar Metaal Geschut en Kruyt zeer wel voorzien was. Zyn volk bestond ten deele uit Boogschutters, ten deele uit cenigen met Schilden en Zabels gewapend, en ook cenigen met groote Slag-zwaarden of Zeep-messen aan stokken, van een half mans hoogte gebonden, voorzien; dog alle dezelve waren over 't gantsch lichaam met Schelp-rokken van yzere Schelpen over een, gewapend, uitgenomen dat zy d'armen en beenen vry hadden; zynde de Boogschutters zyn beste volk, de Zeep-messen als by ons de Piekniers, tegen alle inbreuk, en de Schildvoeders in de plaats van Ruytery.

De Gecommitteerden wierden by hun komst door een Oversten in een groote Tent gebracht, daar zy moesten blyven, tot het *Coxinja* gelegen quam hen gehoor te geven.

Ondertusschen trokken verscheide wel gewapende Regimenten braaf volk, voor by die Tent; en de Overste, die by hen was, zeide, dat zy, zoo ras *Coxinja's* hair gekemt was, gehoor zouden krygen, en dat hy hen ondertusschen na zyn Tent, daar nog wat van daan gelegen, gelieden zou, daar dan al mede veel gewapende voor by trokken; dog zy hadden bevorens al verscheide van deze Liederen voor de andere Tent gezien, waar uit zy bespeurden, dat de toeleg maar was, om hen hier door wegens 't groot getal van zyn volk te misleiden.

Eindelyk bragt men hen voor *Coxinja*, die onder een blauwe opene Tent, aan een klein vierkant Tafeltje, in een Armstoel, met alle zyne Grooten in lange rokken, als Paapen gekleed, by zich, zat, zonder dat zy eenig Geweer by zich hadden. Zy gingen midden door zyne Lyfwachten henen, tot dicht by dit Tafeltje, en spraken hem uit naam van den Landvoogd en Raad, na gedane groetenis, zoodanig, als men Fol. 12. van 't tweede Deel ziet, aan.

Hy, zonder veel werk van hunne Ge-loof-brieven te maken, zeide, dat de vriendschap der E. Maatschappy ontrent hem even zoo, als ontrent alle Indische Vorsten, dat is, zoo lang van duur was, als 't met haar belang over een quam, en ook langer niet, en dat zy daar na, als zy maar konden, hen 't net over 't hoofd haalden. Dat hy van zyn doen ongehouden was reden te geven; dog dat hy, om met den Tartar te oorlogen, geraden gevonden had, om Formosa in bezit te nemen, dat voor dezen altyd onder Tsjina behoord had, en daar hen de Tsjineezen, zoo lang zy 't zelf niet van nooden hadden, maar de wooning hadden toegestaan; dog dat vreemden nu voor hem, als de eigene Ingezetenen van dien, moesten wyken; dog dat hy geen voornemen had, om tegen de E. Maatschappye te oorlogen, of zich met hare goederen te verryken; maar dat hy alleen 't bezit dezer plaats zocht, willende hen geerne met alle hunne goederen van daar met zyne Jonken na Batavia brengen, mits dat zy dit aanstonds deden, en dan zouden zy vrienden blyven, schoon zy hem, met zyne Jonken aan te tasten, al zeer beledigd, en zig zeer hoogmoedig, met zyn groote magt, daar zoo weinig volk in hun Kasteel was, tegen te staan, betoond, en reeds veel blyken van zyn vermogen over hen gezien hadden.

Zy betoonden daar op, dat dit Eiland niet den Tsjineezen, maar de E. Maatschappye deugdelyk, volgens een ordentelyk accoord, met de Tsjineezen by 't verlaten der Piscadores gemaakt, toequam, en dat hy derhalven daar niets op

1661. te eischen had, waar op zy zeer hard aandrongen, en zeiden verder, dat, zoo hy eenige andere eischen te doen had, hy die hen kon bekend maken; dog hy zeide eindelyk, dat hy dit Eiland wilde hebben, en 'er geen verder onderhandeling over zou gedoogen, en dat, zoo men dit doen wilde, een Prince, zoo niet, de Bloedvlag kon laten waeyen.

Zy protesteerden zeer hier tegen, en vertrokken daar op, met verlof om in 't Fortje Provincia eens aan te gaan, 't welk zy in een zeer slegten staat bevonden, alzo zy voor geen agt dagen water, en alles gebrek hadden. Weshalven zy den Drost toefonden zyn verdrag met den vyand te mogen maken, voor al de behoudenis van de bezetting voor Tayouan, of Zeelandia, bezorgende.

Zy gaven, na hun te rug-komst, van alles berigt aan den Landvoogd en Raad, welke hun besluit, om 't Kasteel te verdedigen, daar op vernieuwden, al hunne macht by een rukten, en den 4 de Bloedvlag van 't Kasteel lieten waeyen.

Daar op gaf zich 't Fort Provincia over, zonder dat de Drost zich, of zyn volk uit de handen der Tsjineezen, die hen gevangen hielden, redden kon, en al 't volk uit de Stad Zeelandia trok in 't Kasteel van den zelve naam, waar op de vyand de Stad ten eersten innam, dat Kapiteyn *Aaldorp* met zyn volk wel zpgt te stuiten; dog moest eindelyk voor de menigte wyken.

Ook bestormde *Coxinja* den 25 May uit de Stad het Kasteel met zyn Kanon, dat hy daar geplant had, dog de Landvoogd en de belegerden beantwoordden dit kloekmoedig, bedekkende het overal met veel duizend dooden van den vyand; ook deden de Belegerden eenen uitval, vernagelden 's vyands Kanon, dat hy zeer verwerd verlaten had; en men wilde daar na op Batavia, tegen alle reden aan, dat zy alle eenen algemeenen uitval moesten gedaan, en dat zy dan den vyand geheel zouden verslagen hebben, dat al mede tot last van den Landvoogd, nevens veel andere ydele zaaken ingebracht is, waar ontrent de ondankbare en door den Heer *Coyett* tot Koopman gevorderde *Paulus de Vick* niet weinig het zyne gedaan heeft, waar op hy ook Boekhouder-Generaal gemaakt wierd.

Ondertusschen had de Landvoogd hier geen andere Krygs-hoofden, dan Kapiteyn *Aaldorp*, een Bakkers-knecht van zyn Ambacht, en een zwak Luytenant, zynde de anderen door *van der Laan* mede na Batavia gesleept.

De Belegerden deden daar na nog twee uitvallen, en toen liet de vyand 't stormen verder voor eerst varen; denkende hen door een blokkade wel tot redden te zullen brengen.

1661. Daar op nu de ware staat van Tayouan haar Edelheden omstandig bericht zynde, stond men toen niet weinig met deze zaak verlegen, ziende, dat men schendig, en in allen deelen misleid, hoewel men wys genoeg was (gelyk dat dan gemenclyk gaat) van halfterrig zyn misflag nog niet te willen bekennen, best oordeelende, al de schuld maar op *Coyetts* lafherzigheid te leggen.

Om dit nogtrans zoo veel mogelyk was een andere vrw te geven, oordeelde men best een Jacht af te veerdigen, om den Heer *Clenk* weer na Batavia te ontbeiden, alzo hy maar twee dagen vertrokken was, en dat deden haar Edelheden wel voornamelyk, om dezen brief in te trekken, en, was 't mogelyk, te verduistren, het geen God niet behaagde toe te laten, alzo dit Jacht den Heer *Clenk* niet had kunnen inhaalen.

Men vond ondertusschen op Batavia goed, een Vloot van 10 Schepen met een klokke ontzet (immers zoo veel men by een schrapen kon) ten spoedigsten derwaards te zenden; dog men vond groote zwaarigheid, om een bequaam Krygs-Hoofd hier over te stellen, daar men eindelyk Mr. *Jacob Caenw* toe verkoor, die den 5 July met een zeer slecht schryvens van haar Edelheden (waar in zy hunnen groven misflag niet duister bekennen, den Heer *Clenk* weer 't huis roepen, en dezen Landvoogd *Coyett*, en zynen Raad, niet weinig rechtveerdigen) na Formosa vertrokken is.

Ondertusschen was de Heer *Clenk* den 30 July op de Rheece van Tayouan aangeland; dog vond het daar zoo slegt, en zoo vol vyandyke Vaartuygen op de Noorder Rheece (behalven dat hy de onzen van de Vcfting Zeelandia de Bloedvlag opheischen zag, zoo als hy 'er quam) dat hy ten uitersten daar over verlegen stond, alzo hy Landvoogd over een Land, dat hem, als in volkomen rust, beschreven, en geenzins over een Land, in oorlog zynde, gemaakt was.

Hy gaf dan aan Land kennis van zyn komst, en hoedanig hy daar gezonden wierd; dog zeide, dat, om gewichtige redenen, nog niet genegen was aan Land te komen, zedende te gelyk dien sehonnen medegebrachten brief van den 21 Juny 1661. door haar Edelheden aan den Heer *Coyett*, en den Raad geschreven, aan Land.

Hier op verzogt de Heer *Coyett*, dat de Heer *Clenk*, als zyn Vervanger dog geliefde aan Land te komen, dat hy al ettelijke maalen hervatte, maar de Heer *Clenk* sloeg dit 'telkens af, en nam by 't opkomen van een storm, na weinig dagen leggens, het waar, om eerst van de Rheece in Zee, en daar na, by 't aanhouden van dien storm, onder voorgeven van ge-

1661. gebrek aan Ryst en water, na Japan te loopen. Dit was een zeer trouwlooze daad, die in zich zelven alzoo onverantwoordelyk was, als een ander niet min schendig bedryf, door hem aan eenige onnozelen, en van een ordentelyke Pascedel van haar Edelheden voorziene Tsjincezen (gelyk men in 't tweede Deel van 't verwaarloost Formosa Fol. 35. omstandig aangetekend vind) zeer onrechtveerdig uitgevoerd.

Hy wierd over beyde deze zaaken, na dat hy weer op Batavia gekomen was, wel voor den Raad des Gerichts aangesproken; dog 't Pleydoy bleef streken, en men zond hem, wel verre van hem, gelyk hy verdiend had, daar over te straffen, nog als Hoofd der Vloot na 't Vaderland, waarfehynlyk op dat hy daar over niet verder zou aangesproken werden; en hoewel hy naderhand nog eens in Indiën geweest, en als Vryman op Batavia gekomen is, heeft men hem over die misdaad niet weer aangeklaagt, maar hem in tegendeel zedert Advocaat Fiscaal van Indiën gemaakt, gelyk wy hem onder de stoffe van Batavia, en onder de Bedienaars van dit Ampt, dus vertoonen.

Na dat nu de Heer *Klenk* maar pas uit Tayouan geraakt was, verscheen de Heer *Caenw* hier den 12 Augusti op de Rhee-de, waar door de ganck ter nedergeslagen hope, door 't schendig vertrek van de Heer *Klenk*, weder eenigzins opgebeurd wierd; maar al deze hope verdween weder zeer droevig, wanneer men ook dezen Heer, die door de holschietende Zee zyn volk, gelyk zyn voornemen was, niet lossen, nog doen landen kon, weder Zee kiezen, en, na 28 dagen wagtens, niet wederkeeren zag; dat egter, tegen alle gedagten, nog op den 8, 9, en 10 September geschiedde. Hoewel de vyand ondertusschen, door 't stranden van het Schip *Urk*, van 't ontzet een net bericht gekregen had.

Men besloot daar op wel, om den vyand te Water, en te Land aan te tasten; dog by na alles mislukte; of had geen voortgang, 't zy de aanflag op Bokkenourg, 't zy die op Baxembouy.

Ondertusschen boden de Tartaren ook hunne hulp aan, om gezamenderhand *Coxinja's* allen afbreuk te doen; een slijkering, die hen wel weer wat moet gaf, maar daar ook al niet veel op volgde.

Men vond ondertusschen goed, de Vrouwen, Kinderen, en alle onnutte mouten, na Batavia te zenden, om het zoo veel honger te kunnen harden, en zoo veel verder met den voorraad te strekken; dog zeer schandelyk, en lasthertig quam het den Heer *Coyett*, en den Raad voor, dat de Heer *Caenw* mede met de Vrouwen verzogt na Batavia te zeilen,

IV. DEEL.

dat hem wel uitdrukkelyk afgeslagen wierd' 1661.

Hy bragt daar tegen in, dat hy onder den Formosaanschen Raad niet stond, en dat hy derhalven, volgens zynen geheymen last, in weerwil van hen allen, weer na Batavia wilde, en zou vertrekken.

Hy zag egter daar na wel, dat dit zonder toestemming van den Raad niet gaan zou; weshalven hy zich geliet daar niet meer op te denken.

Op dien zelven tyd nu besloten zynde, om de aanbieding der Tartaren aan te nemen, vond men ook goed eenige der beste Schepen met genocgzzaam volk na Tsjina te zenden, om, nevens de Tartaren *Coxinja's* magt, die hy daar nog had, aan te tasten, en hem daar door van Tayouan af te trekken.

Tot deze onderneming bood de Heer *Caenw* zyn dienst (zoo het uiterlyk geleck) met veel kloekhertigheid aan, het welk, alzoo men van hem niet de minste quade gedagten had, ook aangenomen wierd; dog, in Zee gekomen zynde, nam hy zeer trouwloos, buiten eenigen drukenden nood, met twee der beste Schepen, de vlugt eerst na Siam, (daar hy zeer zotte grillen met zyn schieten aanrechte, dat beter in Tayouan zou gekomen hebben) en daarna na Batavia nam, waar over hy naderhand vry flacuwaldaar met een geringe geld-boete, en met een schorzing in zyn dienst voor 6 maanden, gestraft is.

Hoe merkelyk deze trouwlooze daad die van Tayouan verzwaakt, en hoe de vyand, na een menigte van andere onglukkige voorvallen, en door de berichten van verscheide Overloopers, en voor al door *Hans Jurgen Radis van Stokkaart*, Sergeant in onzen dienst, welke den 16 December tot hem overliep, hen eindelyk tot het uitersten gebragt, en den 25 January 1662. de Reduyt Utrecht veroverd heeft, kan men in het voornoemde werk mede wydloopig zien; gelyk hy nu 't Kasteel met zyne werken hoe langer hoe nader quam.

De Heer *Coyett* had besloten, om den laatsten storm van *Coxinja's* af te wachten; dog dit by den Raad eenparig om veele redenen tegengesproken zynde, is de Vesting den 1 February Ao. 1662., op zekere voorwaarden, daar al mede te zien, door den Heer *Coyett*, en den Raad, aan hem overgegeven, waar by de E. Maatschappy niet meer als f 471500 (de Ryksdaalder nog tegen 60 Stuyvers gerekend zynde) verloren, en waar van men egter in Holland, en op Batavia zoodanig geschreeuwd heeft, als of wy 'er millioenen by hadden laten zitten.

En om den Lezer dit te klaarder te toonen, voegen wy een net uittreksel, zoo als 't daar opgebragt werd, en waar aan dit al gerekend is, by.

L

Uit

1662. Aan Goud, omtrent	600	1663.
- - Kleene verouderde Bloed-Koraalen inkoops, gekoſt hebbende 300		
Ryxdaalders a 60 ſtuivers.	900	
Eenige Kaſten en Vaatjens Barnſteen, weerd	50000	
Contanten, 40000 Ryxdaalders a 60 ſtuivers.	120000	
Aan andere grove Waaren, en Koopmanſchappen, in de Pakhuizen, omtrent drie Tonnen Gouds.	300000	

471500

De ware redenen van Formoſa's verlieſ.

Uit welke beſchryving men dan klaar ziet, dat Formoſa allereerſt door den bitteren haat van den Heer *Verburg* tegen den Heer *Coyett*, door zyn en *van der Laans* valſche en al te licht by haar Edelheden voor waarachtig aangenomene berichten, en door de dubbele trouwlooze verlating van de Heeren *Klenk*, en *Caenw*, ſchandelyk verwaarlooft, en ook daar door wel voornamelyk verloren is: want hadden die twee laaſte daer gebleven, en hun pligt betragt, het zou nog zoo licht niet overgegaan hebben.

Hoe men met den Heer *Coyett* gehandeld heeft.

Wat ſchandelyk Pleydoy men naderhand dezen dapperen Heer, en cenige Leden van zynen Raad, daar over aangedaan, wat voor een wonderlyken, eiſch de Advocaat *Fiſcaal Philibert Vernatti* daar over opgeſteld, en wat ſchande men hem verder daar over doen lyden heeft, ziet men aldaar mede wydloopig nederſteld.

Hy wierd niet alleen, zoo ras hy op Batavia quam, gevangen gezet, maar, na 't aandoen van veel andere ſmaadheden, volgens de overgekome berigten, op 't Schavot gebragt, 't Zwaard hem door den Scherprechter over 't Hoofd geſlagen, en hy na Roſingeyn in Banda voor zyn leven den 11 Juny Ao. 1665, na een gevanckenis van 3 jaaren, gebannen; dog alwaar hy op Poclo Ay gewoont heeft, daar ik het huisje, waar in zich die wakkere man tot Ao. 1674. onthield, gezien heb, hoewel hy toen, op de bede van zyn kinderen en vrienden by den Heere Prince van Orangie, en op zyn Hoogheids voorſpraak by de Heeren Bewindhebber en op zekere voorwaarden, daar al mede te zien, uit zyne gevanckenis ontlagen, en na het Vaderland vertrokken is.

Die Ao. 1674. van zyn banniſſement ontlagen wierd.

En aldus is de E. Maatſchappy die ſchoone Landvoogdy zoo ſchandelyk, zoo ſchendig, en trouwloos, na dat zy die 37 jaaren bezeten had, quyt geraakt.

Hoe 't verder met Coxinja afleijp.

Hoe wy naderhand, by twee Tochten van den Heer *Bort* Ao. 1662. en Ao. 1663. getragt hebben Formoſa weder te krygen, en den Tartar te bewegen, om *Coxinja* met onze hulp daar weer uit te jagen; en hoe men ons maar om den Thuyn leidde, en de Tartar daar na met de zynen verdragen is, hebben wy onder de ſtoffe van Tsjina ten deele vertoond.

Coxinja heeft ook, zoo men wil, niet langer, dan een groot jaar, daar na geleefd. Men wil, dat de Tartars hem ge-

vangen kregen, en dat hy, vrezende, dat zy hem dingen, die hy niet geern wilde, zouden hebben doen bekennen, eerſt zyn tong, en, op dat zy hem niet zouden dwingen te ſchryven, daar na ook zyne voorite vingeren afgebeten, en kort'er aan een clendig einde gehad heeft.

Zyn Zoon, *Kimpſia*, of *Sepaan*, verzogt daar na de Tartars om Vrede, dog wierd afgeſlagen, alzooy hy in Tayouan, mitſgaders in Aymuy, en Quemuy, een Regeering op zich zelve verzogt te behouden, mits ſchatting aan hen betalende, en hun hair aſſnydende, dat hem egter van de Tartars geweytydert, gelyk hy door hen ook eenigen tyd daar na vervolgd, maar eindelyk nog met hen verdragen is.

Van wat aangelegenheid deze aanzienlyke Landvoogdy voor de E. Maatſchappy, en hoe groot by gevolg hare ſchade geweest is, zou men eenigzins kunnen giften, als men maar eens mogt naſpeuren met hoe zware Hoofdſommen 'er van daar op Japan, en van Japan op Tayouan gehandelt is; behalven dat het wonderlyk wel gelegen was, om den Handel der Spaanſchen, en Portugeezen op Japan en Tsjina te bederven, en uit te roeyen.

Om nu hier te gelyk eenige opening van de Waaren, die hier vielen, of ook wel getrokken waren, te geven, zullen wy daar af zeggen, 't geen ons bekend is.

De Waaren, hier vallende, zyn deze.

Hennepe Lywaden.

Ruwe Zyde.

Geconſyfte Gember.

Witte Gilams.

Roode dito.

Witte Zuyker.

Bruyne dito.

Ryft.

Harte-vellen.

Elands-huyden.

Koeyen dito.

Buffels dito.

Steen-Bokken-vellen.

Waaren, hier getrokken.

Barnſteen.

Peper.

Koraal.

Ryxdaalders van Achten.

Veelerley Kleeden in ſoorten, &c.

Vermits wy nu overal een Lyſt der Landvoogden bygevoegd hebben, kunnen wy niet nalaten zulks hier ook te doen.

Groote aangelegenheid van Formoſa.

Waaren, hier vallende.

En hier getrokken.

L Y S T

D E R

LANDVOOGDEN van TAYOUAN.

Lyfder Land- voogden van Ta- youan.	Dr. M Aarten Sonk, Bevelhebber en Landvoogd van Ao. 1624 tot Ao. 1625.	
	Gerard Fredrikszoon de Wiib, dito dito.	1625 1626.
	Pieter Nuyts, Buyten-Gemeen Raad van Indiën, en Landvoogd.	1627 1629.
	Hans Putmans, Landvoogd.	1629 1636.
	Johan van der Burg, Buyten-Gemeen Raad van Indiën, en Landvoogd.	1636 1640.
	Paulus Traudenius, Landvoogd.	1641 1643.
	Maximiliaan le Maire, dito.	1643 1644.
	François Caron, Gemeen Raad van Indiën, en Landvoogd.	1644 1646.
	Pieter Antoniszoon Over 't Water, Landvoogd.	1646 1650.
	Nicolaas Verburg, dito.	1650 1653.
	Cornelis Casar, dito.	1653 1656.
	Frederik Coyett, dito.	1656 1662.

Enige verdere Bedienden, in 't laatst hier mede geweest, ziet men ook in het verwaarlooft Formosa, en in deze en geene stukken, achter 't zelve volgende, uitgedrukt.

A G T S T E H O O F D S T U K.

VAn den Godsdienst der Formozaanen. *Hun gevoelen over God, over de Scheping, en over 't einde der Wereld. Over de Staat der Zielen na dit leven. Was zy voor zonden, en voor geen zonden, rekenen. Hun slecht denkbeeld van God. Naamen van hunne Goden. Tempels. Priestereffen. En hunne Dienst. Die zeer bespottelyk, en onbeschaamd is. Hoe zy met hunne sieken en dooden leven. Van den hervormden Godsdienst. Zorge van onze Natie hier voor den zelve zedert Ao. 1624. D. Candidius Ao. 1627., eerste Predikant hier. D. Junius Ao. 1631. hier. De Proponent D. Bonnus. D. Candidius hier weer Ao. 1633. Zeven honderd Formozaanen gedoopt. Verdere Predikanten op Formosa. Ao. 1641. hier nog geen Kerkenraad. Naamen der verdere Predikanten hier. Last gegeven tot een Kerk-ordre op te stellen. Als ook om 't Sakams Dictionarium te maken. Staat dezer Kerk Ao. 1646. Vervolg der Kerkelyke zaaken op Tayouan. D. Hambroek werd van Coxinja met de zynen gevangen. Zyn weergadelooze standvastigheid. Zyn onbevreest Antwoord aan Coxinja, die daar op al de Mans doed vermoorden. D. Hambroek, nevens verscheide van zyn Amptgenoten onthalf. D. de Leonardis, de Landdrost Valentyn, en eenige anderen, begunadigd. Hoe 't met de Vrouwen dezer Mannen ging. Een goede aanbieding van Coxinja's Zoon, door de onzen verworpen. Eenige dezer gevangenen Ao. 1684. in vryheid geraakt. Hoe 't verder met den Godsdienst op Formosa gegaan is. Lyft der Predikanten van Tayouan.*

V A N D E N

GODSDIENST der FORMOZAANEN, of wel der Volkeren op FORMOSA, en TAYOUAN.

Vanden
Gods-
dienst
der For-
mozaan-
nen.

WAt den Godsdienst, op het Eiland Formosa, of Tayouan, belangt, men kend daar geen andere, dan de Heydensche, en de Christelyke Hervormde.

De Heydensche kan men tweezins, of als die der Tsjincezen (die zich daar ont-

houden, en van welke reeds onder de stoffe van Tsjina genoeg gesproken is) of als die der Formozaanen, die, (gelyk wy zien zullen) veel daar van verschild, aanmerken.

1663. Van den GODSDIENST der
FORMOZAANEN.

Schoon men by die van 't Eiland Formosa noit eenige Schriften, of Bocken, gevonden heeft, die ons of de zaaken, in hun Eiland van tyd tot tyd voorgevallen, of ook wel het wezentlyke van hunnen Godsdienst, bekend maken, is 't echter, zeker, dat zy een Godsdienst hebben, dien men niet anders dan de Heydensche noemen kan, alzoo hy in veelen deele met die der meeste Heydenen over-ten-komt, die hen van Ouders tot Ouders overgeleverd, en tot nog toe by hen bekend is.

Hun gevoelens over God.

Zy geloven wel, dat 'er verscheide Goden zyn, die yder hun byzonder werk en hunne byzondere verblyf-plaats hebben; maar van een Opperwezen, dat alles geschapen zou hebben, weten zy niet, en stellen vast, dat alles van eeuwigheid zoo geweeft is, en ook zoo in eeuwigheid blyven zal.

Des niet te min gelooven zy, dat de zielen onsterfelyk, en dat 'er voor de vroomen zekere belooningen, en voor de quaden zware straffen bereid zyn; vast stellende, dat de eersten na hun dood over een zeer moeyelyke gracht komen, en dan deelgenooten van een groote vreugde en van allerley wellusten werden zullen, in welke stelling nogtans die van een Opperwezen, en een Opperbestierder van 't Geheel-al ingesloten legt, vermits 'er een uitdeeler, en gever van dat hoogste goed, zullen zy dat genieten, wezen moet.

Over den Staat der Zielen na dit Leven.

De godloozen daar-ten-gegen kunnen noit over deze vuile gracht komen, en wentelen daar in der eeuwigheid in, tot straffe van hunne zonden, welke benaming van straffen dan al mede zulk een Opperwezen voorondersteld.

Wat zy voor zonden, en voor geen zonden reekenen.

Het belachelykste in hunnen Godsdienst nu is, dat zy zonden stellen in zaaken, die waarlyk geen zonden en geheel onverschillig zyn, als by voorbeeld, zoo iemand op zulken of zulken verboden dag een huis gebouwd, hout gehaald, spyze verzameld heeft, zonder behoorlyke acht op 't geschrey der Vogelen, of op hunne droomen (daar zy sterk aan glooven, en byzonder vast aangehegt zyn) gessagen te hebben, of wel (dat immers grouwelyk en strafbaar in zich zelven is) zoo een zwangere Vrouw eenige van hare kinderen voor haar 37. jaar in 't leven behouden, en niet afgezet heeft; en in tegendeel stellen zy geen zonden in zulke zaaken, die de zwaarste zonden zyn, als by voorbeeld, Overspel, Hoerery (die 'er sterk in zwang gaat, en voor geen zonde, als men het maar in 't heimelyk doet, gehouden werd) Doodslag, Dronkenschap, Dievery, en wat dies meer is, waar over zy geen bekommring ter we-

reld hebben; maar roemen in tegendeel daar op, zeggende, dat zelf hunne Goden daar vermaak in scheppen, waar uit men dan ook oordeelen kan, hoe slegten denkbeeld, en bevatting, zy van God hebben.

1663. Hun slecht denkbeeld van God.

Zy hebben echter verscheide Goden, die zy dienen en eeren, aan welke zy ook in tyden van nood offerhanden doen.

De Namen van hunne Goden.

Zy stellen 'er twee, die in magt en vermogen boven de anderen uitsteeken.

De een (die een manis, en in 't Zuyden woond) werd *Tamagifangak* genaamt, en die maakt, na hunne gedagten, den mensch ook schoon.

De andere (die een Vrouw, of Godin is, en in het Oosten woond) is *Tekarpara* genaamt, van welke zy oordeelen, dat zy, als het donderd, haren man beklyft, om dat hy geen behoorlyken regen op der aarde geeft, die hy echter, zoo ras hy hare stemme hoord, volgen laat.

Deze beyde werden 't yerigst, en wel 't meest van de Vrouwen der Formozaanen, gediend.

Daar is nog een God, die in 't Noorden woond, dien zy voor een zeer quaden houden, en *Sarifano* noemen. Dezen roepen zy aan, op dat hy hen geen quaad doen zou, aangezien hy de macht heeft, om hen leelyk te maken, om hen de kinder-pokken, en andere quaaen, toe te zenden, waar voor zy geweldig bang zyn, en die zy met al hun vermogen zoeken af te weeren, vast stellende, dat zy, wanneer zy hem dienen, daar voor niet te vreezen hebben.

Buiten deze zyn 'er nog twee Goden des Oorlogs, *Tapatiap*, en *Taksjutta* genaamt, die voor al van de mans, wanneer zy ten stryde en tegen hunne vyanden optrekken zullen, aangebeden werden, zig niet ontziende hen op de straat 't een en 't ander op te offeren.

Zy hebben ook hunne Tempels; en zelf alle 16 huizen onder hen een byzonderen Tempel voor zich; en daar alle andere volkeren meest Pricsters hebben, om den Godsdienst waar te nemen, laten zy dit door zekere Pricsteressen, *Inis* genaamt, verrichten.

Hunne Tempels, en Pricsteressen.

Deze offeren Verkens-koppen en de Hoofden der Harten, die zy gewoon zyn eerst wat op te koken, en hunne Goden dan met wat Ryst, sterken Drank, of Brom, en Pinang voor te zetten, 't welk verricht hebbende, ryzen 'er 2 Pricsteressen op, en roepen hare Goden met een afgryfselyk gebalk en getier zoo verwoed aan, dat haar de oogen uit het hoofd puilen, 't schuim uit den mond loopt, en zy als dol en bezeten schynen, waar op dan, na haar zeggén, ook hare Goden aan haar verschynen, die door hunne ontzachlyke gestalte haar geweldig doen zidderen en beven.

En dienst

H. Baiten deus

H. F. Diemer, fecit 1728.

beven, gelyk men haar ook waartyk, na dat zy weer wat tot zich zelve gekomen zyn, ziet doen.

Terwyl zy nu dus wel een groot uur ter aarde nedergeftrekt en als verlagen leggen, is al het volk uitnemend bedroefd, doende niet anders, dan huilen, en janken.

Na dat nu deze twee Priefteressen weer volkomen tot zich zelve gekomen zyn, klimmen zy op 't dak van hare Kerk, ftaan ieder aan een hock der zelve, roepen daar hare Goden al weer met een yfelyk gebaar aan, daar na maken zy haar Kleedjens los, en gaan moeder-naakt voor hare Afgoden ftaan, om dezelve, als 't ware, door 't vertoonen van hare vrouwelykheid, en door 't gedurig kloppen op dezelve, te eer te bewegen, van haar te verhooren.

Daar na waffchen zy haar lichaam met fchoon water, blyvende zoo al bloot voor 't volk (dat wel meest Vrouwen zyn, al zoo de Mans niet zeer godsdienstig vallen) ftaan, dat ondertuffchen bezig is met zich wakker vol te drinken.

Deze *Inibs* nu bemoeien zich ook met Duyveln te bezweeren, en te verjagen, met alle onheilen af te weeren, konnende goed en quaad weder niet alleen voorzeggen, maar, door de lucht met een bloote Zabel te klieven, en door veel grillen

voor 't oog der botte gemeente aan te rechten, den Duyvel, die 't quaadweer veroorzaakt, uitdryven, zoo dat hy, het daar niet langer, door alle de hakken, die hy ontfangt, konnende harden, zich in 't water begeven moet, daar hy dan komt te verdrinken. Hoedanige honderden van grollen zy 't gemeene volk, die veel van haar afhangen, en zich wonderlyk aan haar vergaapen, voor zuivere waarheden met een effen tronie weten te vertellen.

Behalven deze dienften, die deze Priefteressen gewoon zyn waar te nemen, heeft yder Formozaan nog een zoort van eigen Godsdienst in zyn huis, daar ieder zyne Goden zoodanig eerd, als hy het goedvind.

Zy onderhouden en vieren ook cerige Feesten, op welke zy hunne Goden, yder in zyn Kerk, op een plegtelyke wyze met een Gafmaal, danfen, fingen, &c. eeren.

Werd'er iemand by hen ziek, zoo doen zy hem, om zyn finerten kort te maken, een frop om den hals, halen hem op met een Wip, en laten hem zoo van boven neer vallen, dat hy hals en been breekt. Zoo ras nu iemand dood is, maken zy dit alom door zekeren tromflag bekend, daar dan de Vrouwen met een Pot van haven Brom, of Wyn, na toe trekken.

Mer de Lyken leven zy mede wonderlyk,

Die zeer bespottelyk, en onbeschaamd is.

Hoe zy met hun zieken en dooden leven.

1624. lyk, zy droogen die by een groot vuur, waar by zy dan een groot Gaft- of Lyk-maal hebben, en zich niet weinig, op 't geluid van een Trommel, moede dantien, werdende geduuring, 9 dagen lang, verpooft, terwyl het Lyk hoe langer hoe droooger voor 't vuur, en groofter werd, 't geen een grouwelyke ftank van zich geeft.

Daar na wafchen zy het negen-maal, winden 't in een matjen, of iets anders, zetten 't op een hooge ftellagie, en behangen het rondom met allerley Kleedjens, zoo dat het zich als in een Ledekant, of in een Veld-Tent, vertoond, alwaar het 3 jaaren aan een zoo blyft leggen, ter tyd toe dat het been droog is, waar na zy het in hunne huizen begraven, gevende aan de Vrienden weer een deftig dood-maal, na dat dit icders vermogen toelaat.

Uit alle deze dingen nu ziet men, dat dit wel in zich zelve zeer botte, blinde en beklagens-waerdige Heydenen zyn; maar egter heeft het God behaagd nog veelen der zelve tot kenniffc der waarheid (gelyk wy in het vervolg zien zullen) te brengen.

Van den HERVORMDEN GODSDIENST.

Van den hervormden Godsdienst. Na dat de Nederlandfche Maatfchappy zich op 't Eiland Tayouan Ao. 1624. nedergezet, en daar een begin van haren Handel met de Tsjineezen, en van hare volk-planting, gemaakt had, heeft zy ook niet zeer lang daar na, na dat zy meer en meer kennis met die woefte Lan:laard, en met deze zoo blinde Formozaanen begon te maken, ook zorg beginnen te dragen, om herwaards Bedicnaars des Goddelyken Woorts te zenden, zoo, om haar eigen Natie de behoorlyke gelegenheid tot het waarnemen van den Godsdienst, en tot het vermeederen van kennis in de gronden van dien te geven, als voor al, om het Koninkryke Gods ook onder deze Heydenen, door de verkondiging van 't Euangelium der Genade Gods, zoo verre het hen mogelyk was, uit te breiden.

Zorge van onze Natie voor den zelve zederd Ao. 1624.

Dit deden zy aan de eene kant, om aan de meeften te toonen, hoe grooten yver zy voor de zaake Gods hadden, en aan de andere kant, om, door 't voortzetten van den hervormden waren Godsdienst, onder deze blinde Formozaanen een goeden grond te leggen, waar op zy hunne hope van den Zegen des Heeren over hunnen Handel alhier eenigzins zouden kunnen grondvesten, verzekerd zynde, dat de Heere die geenens niet verlaat, en zulken zegend, die zynen H Naam vreezen, en die ook anderen, welke nog verre van hem afdwalen, tot kennis der waarheid en uit de duiffternis tot het licht tragten over te

brengen.

In de eerste tyden zyn herwaards maar eenige Krank-bezoekers gezonden, en *Michiel Theodori* fchynst de eerste gewoest, en met den Heer *Reyerszoon*, of den Heer *Sonk* Ao. 1624. hier gekomen te zyn; dog alzoohy 't wat bont aanfelde, is *Dirk Lauwrenszoen* in zyn plaats gesteld, en hy door beyde deze Heeren buiten dienst (zoo als den 10 January Ao. 1625. bleek) na Batavia gezonden; dog die hier in zyn plaats quam, is alhier van Ao. 1625. den 17 July tot Mey Ao. 1627. gebleven.

Ook heeft 'er Ao. 1625. nog zekere *Cornelis Jacobszoon de Jong* gewoest, die den 4 December van hier op Batavia verfeheen.

Ao. 1626 quam den 3 December *Herman Bruyning* mede van hier als Krank-bezoeker op Batavia, die met de Heer *de With* daar gekomen was.

De eerste Predikant, die den 4 May 1627. hier beroepen is, is die vroomde *D. Georgius Candidius* gewoest.

D. Candidius Ao. 1627 hier eerste Predikant.

Hy nam met zich den Krank-bezoeker *Jan Janszoon van Tekkeren*; en heeft onder dit ruw, woest, en blind volk de eerste gronden tot het oprichten van een Kerk gelegd, die hier naderhand zoo wonderlyk (zoo men van daar, en van Batavia na 't Vaderland fchreef) gebleeid heeft.

Hy heeft hier als een wakker en neerftig man zyn uiterfte beft gedaan, om eerst den Godsdienst van dit blind volk, na dat hy zich in hunne taal na zyn vermogen goeoffend hadde, te doorgronden, en daar na, om hen op den rechten weg der zaligheid, als een getrouw Yveraar, gelyk hy zich over al, daar hy gewoest is, getoond heeft, te leiden, waar door hy ook allengskens veel vrugt onder hen gedaan, en verfeheiden der zelve, niet zonder veel moeite, uit de macht der duiffternis getrokken, tot het Koninkryk van den Zoon der Liefde Gods over gebragt heeft.

Zyn Eerw., hier nu ontrent twee jaaren geftaan hebbende, fchreef Ao. 1629. zeer ernftig om zyne verlossing, waar op men den 31 Maart goetvond *D. Robbertus Junius* herwaards te beroepen, die ook dit jaar hier gekomen, hoewel *D. Candidius* nog tot Ao. 1631 gebleven is, alzoohy zyne tegenwoordigheid hier nog zeer noodig was.

D. Junius Ao. 1631 hier.

Ao. 1631. verfeheen den 3 April de Krank-bezoeker, *Jan de Lange*, ook van hier op Batavia, en den 3 July daar na besloot men, dat ook de Proponent, *Petrus Bonnus*, herwaards vertrekken zou.

De Proponent Bonnus.

Ondertuffchen beyverde zich de wakkerre Heer *Junius* niet weinig, om de Formozaanfche taal niet alleen aan te leeren; maar om ook kleene en groote Vraagboekskens in dezelve, tot ondergritting van den Formozaan, op te stellen; zelfs zyn 'er, die

1636. die zeggen, dat hy eenige deelen van Gods Woord in die taal overgezet heeft.

D. Candidius hier weer Ao. 1633

Ondertuffchen was D. *Candidius* op Batavia wel beroepen; maar zyn hert was aan die noodlydende Kerk van Formosa daar een Predikant, hoe wakker een man de Heer *Junius* ook was, het noodige alomme onmogelyk verrigten kon, nog zoo vast, dat hy zich den 5 Mey Ao. 1633 ten tweedemaal derwaards, en na Sakam, beroepen liet, en dit beroep op zekere voorwaarden aannam, verzoekende:

1. Een Steenen Huis.
2. Dat, by zynete rugge-komst, weder Predikant op Batavia zou zyn.
3. Dat hy altyd zyne Maand-gelden zou mogen ontfangen, als hy wilde.

Alle welke verzoeken hem den 12 dito toegestaan zyn.

Hy vertrok dan weer herwaards, en nam by zyn komst alhier zyn verblyf in 't Dorp Sakam, daar ook zyn Medebroeder, D. *Junius*, zig onthield.

Ao. 1634. den 15 Juny besloot de Kerken-Raad van Batavia, dat de Krank-bezoeker *Cornelis Carre* herwaards vertrekken zou, om *Andries Dirkszoon* te verryangen.

Ao. 1635. den 22 Maart quam *Pieter Douweszoon* van hier op Batavia, na dat hier eenigen tyd gewest was.

700 Formozaanen gedoopt.

Dit jaar was het, door den yver van D. *Candidius* en *Junius*, zoo verre gebragt, dat 'er nu al 700 Formozaanen door hen gedoopt waren. Maar veel heugelyker tyding kreeg men den 24 April op Batavia, by een Brief van D. D. *Candidius* en *Junius* van den 11 Maart 1636, waar by bleek, dat 'er, by zekeren Land-Tocht door den Heer Landvoogd *Puimans* gedaan, zulk een groote Deure tot uitbreiding van het Euangelium onder de Formozaanen geopend was, dat 'er, na hunne gedagten, wel 10 a 20 Predikanten (zoo zy te bekomen waren) zouden van nooden zyn; dog verzogten voor eerst zeer ernstig om een Predikant, en die geenen, die nu herwaards gezonden wierden, dienden ook, na hun oordeel, onder een langer verband, dan wel in 't gemeen, aangenomen te werden; waar op dan den 28 April D. *Affuerus Hoogesteyn* eenparig beroepen, dat ook den eersten Mey by haar Edelheden goedgekeurd is.

D. Hoogesteyn en D. Lindeborn Ao. 1636

Den 26 July vond men in Kerken-Rade van Batavia ook goed, om D. *Joannes Lindeborn*, wel eer Predikant tot Erkelens, maar door den Oorlog verdreven, en met de Fluyt Oost-Kappel den 11 dito als Krank-bezoeker uitgekomen, volkomen in zyn Ampt te herstellen, en na Tayouan te zenden.

Zy vertrokken ieder opeen byzonderen Bodem herwaards; dog D. *Lindeborn* ge-

raakte met zyn Vrouw (de eerste Predikants of Hollandfche Vrouw, die de Japanders zagen) in October in Japan, daar zy met een gebroken been op Decima quam, en met veel verwondering van de Japanders aanschouwd wierd.

1637.

Hy quam den 10 November in Tayouan aan Land; dog my blykt nergens, hoe lang hy daar geweest is.

Ondertuffchen had D. *Candidius* om zyne verlossing verzogt, aan welken zyn Edelheid, den Heer van *Diemen*, belaste te schryven, dat hy, volgens zyn verzoek, overkomen kon, om te trouwen; dog zoo hy quam, om op Batavia te blyven, dat dan Staat moest maken, om, of na 't Vaderland, of weer na Sakam te vertrekken, zich in 't minste niet bekreunende aan 't geene zyn Eerw. by zyn vertrek, en volgens voorbeding, door zynen Voorzaat wel uitdrukkellyk beloofd was. Een zeer slecht loon voor zulk een getrouwen dienst, die hy, als de eerste Ysbreker, en Grondvester van deze Kerk, daar met zoo veel hartelykheid bewezen had.

D. Candidius opkomt toegestaan.

By een Brief van D. D. *Junius* en *Hoogesteyn* zag men den 15 December dezes jaars ook, dat zyn Eerw. daar behouden aangekomen was.

D. Hoogesteyns komst hier.

Den 30 April Ao. 1637. verscheen D. *Candidius* uit Tayouan op Batavia, en wierd wel van de Broeders ontfangen.

D. Candidius op Batavia weer.

Men had een Brief van D. *Junius* gelezen, waar uit bleek, dat D. *Lindeborn* zich zelve zoo slecht gedragen had, dat men hem voor een tyd van zyn dienst had moeten afzetten, al 't welke D. *Candidius* bevestigde: waar door D. *Junius* nu alleen in Sakam (of Sinkam) bleef, alzo D. *Hoogesteyn*, Predikant in Sakam, reeds overleden was, weshalven zyn Eerw., die nu om de maand pas maar eens aan 't Kasteel Zeelandia kon komen prediken, zeer ernstig om een a twee Predikanten, en om eenige Proponenten en Krank-bezoekers voor Tayouan verzogt, alzo de oegst en aanwasch hier zeer groot, en maar een Arbeyder onder zulken groote schaarre veel te weinig was. Na dezen tyd leeze niets meer van D. *Lindeborn*, weshalven geloove, dat hy dit jaar buiten dienst overleden is.

D. Lindeborns dienst-schorsing.

D. Hoogesteyns dood.

Men verzogt en bad D. *Candidius* den 13 Julius zeer ernstig, dat hy dog, om zyne groote kennis van de Sakamsche taal, zich wilde laten bewegen van weder derwaards te keeren; maar die goede Heer, ziende, hoe onbillyk men met hem, ten loon van alle zyne diensten, handelde, sloeg dit zeer zedig af, en verklaarde genegen te zyn, om na 't Vaderland te gaan, gelyk hy vervolgens dede, waar op men dan op dezen zelve dag D. *Gerardus Leeuwius* verkoos, om na Tayouan te trek-

D. Leeuwius Ao. 1637.

ken,

1637. ken, en daar voor eerst aan de Hoofd-vefing Zeelandia te leggen.

D. Schotanus var. Ao. 1638 tot Ao. 1639. *Ao. 1638. den 12 Julius wierd D. Joannes Schotanus als Predikant van Sakâm be-roepen Hy ging hier na toe met de Krank-bezoeker Balbiana; dog bleef'er niet lang, alzooy hy 1639. den 11 December op Batavia zonder behoortlyke Kerkelyke getuigenis verscheen, zynde in September al door den Heer Landvoogd van der Burg, in 't bywezen van D. D. Junius en Leeuwius, van zyn dienst gefchorft, en voor een tyd afgezet.*

D. Leeuwius Ao. 1639 overleden. D. Schotanus opgezonden. *Ao. 1640. den 2 January wierd een Brief van D. Junius van hier gelezen, uit welke bleek, dat D. Leeuwius in 't laaft van Ao. 1639. overleden was; ook bleek, dat D. Schotanus het hoc langer hoe erger hier maakte, zoo dat men hem noch al gefchorft liet blyven, gelyk hy dit jaar ook zoo op Batavia verscheen.*

D. Bavius Ao. 1640. *In 't jaar 1640., wierd den 17 Julius D. Joannes Bavius herwaards beoepen al-zoo D. Junius ernstig om zyne verlofing gefchreven, en die ook bekomen, vermits nu 10 jaaren gediend had.*

Den 4 Juny had de Krank-bezoeker Vuerius ook verzogt na Tayouan te gaan, om door de Broederen van Batavia aan die van Formosa gunftig aanbevolen te werden.

D. Junius Ao. 1641. op Batavia. *Ao. 1641. den 9 Mey verscheen de wakkere D. Junius op Batavia, aan wien gevraagd wierd, of zyn Eerw. genegen was weer na Tayouan, of wel anders na 't Vaderland te gaan? Hy zeide, dat tot het eerste wel genegen was, zoo de Vergadering dat noodig oordeelde; en zoo zy voor hem by haar Edelheden om eenige verbetering van zyne Soldy geliefden te verzoeken, en dat zich dan geerne verbinden zou, om van October af nog twee jaaren daar te willen blyven, mits dat dan aan den Landvoogd, de Heer Traudenius, over hem nader gefchreven mocht werden, alzooy hy met den zelven eenige moeite gehad had.*

Men verzekerde zyn Eerw., dat hem geen moeite ter wereld zou aangedaan werden, en dat alles zoo blyven zou, gelyk het ten tyde van den Heer Landvoogd van der Burg hier geweest was.

Hy verzogt toen ook, dat aan D. N. Mirkinus (die ondertuffchen na Tayouan gezonden was) Predikants Soldy, na dat hy zich zelven in staat zou gesteld hebben om te prediken, door den Heer Landvoogd toegelegd, en dat D. Agricola tot Proponent mogt gevorderd werden.

Ao. 1641. hier nog geen Kerken-raad. *Tot dezen tyd toe was hier nog geen Kerken-Raad opgericht, het zy dat'er stoffe hier toe gebrek, of wel dat'er eenige andere reden toe was.*

Men vragde dierhalven aan D. Junius, of hy noodig oordeelde, dat'er een dien-

de te zyn? Hy zeide ja; en verzogt, dat zyn Edelheid dit maar aan den Heer Landvoogd Traudenius geliefde bekend te maken.

Den 13 Mey bleek nader, dat D. Junius zig weer van den eerften October af voor drie jaaren verbonden had, om na Tayouan te gaan, mits dat hy alle maand 140 gulden aan Soldy, boven de 10 Ryxdaalders, trekken zou.

Zyn Edelheid beloofde zyn Eerw. ook zeer nadrukkelek, aan den Heer Landvoogd over hem te zullen schryven, en stond ook toe, dat D. Mirkinus tot Predikant en D. Agricola tot Proponent hier zou gevorderd werden, 't welk daar op zekerlyk gefchied is; dog leeze van hen niets meer, dan alleen dat D. Agricola daar na weer op Batavia voorkomt.

Zy waren beide in de Formozaansche taal zeer ervaren, waarom zy ook wel meest ten eerften gevorderd wierden.

Ao. 1643. vertrok D. Simon van Breen (den 8 Juny uit zyn naam, alzooy zickelyk was, afscheid van de Vergadering door D. Rogerius doende nemen) van Batavia als beoepen Predikant herwaards, met welken de Krank-bezoeker Gillis Joosten verzogt mede te gaan.

Den 14 December dezes jaars verscheen D. Junius van hier weer op Batavia, hebbende D. D. Bavius, en van Breen, benevens den Proponent, D. Hans Olef, hier gelaten.

Men verzogt hem zeer ernstig tot langer verblyf, en voor al om weer na Formosa te gaan; dog hy zeide, dat het zelve hem zeer ernstig, zoo door D. Bavius, als door die van 't Dorp Soelang, verzogt was, dog dat hy dit had afgeflag, alzooy hy genegen was, om na 't Vaderland te gaan, om welke reden hy 't verzoek dezer Vergadering nu weer op een zedige wyze af-sloeg; ook getuigde zyn Eerw., dat het Christendom alhier nu zeer loffelyk stond.

Deze Heer schynd my derhalven nog dit jaar na 't Vaderland vertrokken, en daar overleden te zyn, hoedanig zyn Eerw. Ao. 1656. voorkomt.

Voor zyn vertrek had zyn Eerw. eenige zaaken ten dienft van de Kerk van Tayouan verzogt, waar ontrent reeds de noodige zorg by de Heer Caron, die als Landvoogd herwaards Ao. 1644. vertrekken zou, gedragen, gelyk dit jaar ook D. Joannes Happartius herwaards vertrokken is.

In dit zelve jaar verscheen den eerften Augustus D. Agricola op Batavia, zynde met moeite opgekomen.

Den 7 November wierd van Batavia eerst gelast, om hier een Kerken-ordre op te stellen, op zulken wyze, als zy hier best zouden oordeelen.

Ook wierd'er nu last gegeven, om een

Sa-

D. Junius weder na Tayouan Ao. 1641.

D. Mirkinus Ao. 1641. En D. Agricola Proponent.

D. van Breen Ao. 1643.

D. Junius Ao. 1643. Den Proponent D. Olef.

D. Junius na 't Vaderland.

D. Happartius Ao. 1644.

D. Agricola Ao. 1644.

Last tot een Kerken-ordre op te stellen. Entot

1641.
een Sa-
kams
Diction-
arium.

Sakams Dictionarium, of Woorden-boek, te maken, om naderhand dan een algemeen Maleys, Portugees, Sakams en Duyts Woorden-boek daar af op te stellen.

Staat de-
zer Ker-
ke Ao.
1646.

Ao. 1646. bleek, dat D. *Bavins* in het Dorp van Soelang nog lag, en buiten dien ook 't opzicht over de Dorpen Mat-tauw, Dorco, Tinocen, en Tevorang had, dat D. *van Breen* in Favorlang, en de omliggende Dorpen, en dat D. *Happartius* (van welken na dit jaar niet meer leeze) aan de Vcting lag, alwaar zyn Eerw. den Nederduytschen dienst waarnam, terwyl hy te gelyk het opzigt over de Dorpen Sakam, Tavocan, en Baklowang had.

De Proponent *Olef* bleef nog in de Zuydelijke Dorpen; dog dit lichaam van Pangsona af tot Favorlang toe, dat om de Zuyd legt, veel te groot voor hem zynde, verzogt men dierhalven om nog een Predikant, en klaagde zeer sterk over de traagheid der Leermeesters hier.

D. Ba-
vius Ao.
1647. o-
verleden.
D. van
Breen, en
D. Gra-
vius.

Ao. 1647. den eersten April bleek, dat D. *Bavins* hier overleden, en D. *van Breen* genegen was, om na 't Vaderland te gaan, die daar op ook verloft is.

D. *Daniel Gravins*, schoon vast Predikant op Batavia, een man van groote gaven, en, zoo by de Regeering, als by de Gemeente aldaar, zeer bemind, betuigde zeer groote genegenheid te hebben, om de Kerke Christi onder de Nieuw-bekeerden en onder de Heydenen van Formosa dienst, te doen, en bood zig met een grooten yver, tot de uiterste verwondering van allen, daar toeaan. Men zogt zyn Eerw. door alle beweegredenen, zoo uit naam van de Regeering, als van den Kerkenraad, van dit voornemen af te brengen; dog hy bleef onverzettelyk hier by, dat hy, zoo men hem van zyn dienst op Batavia, ontslaan wilde, na Tayouan gaan zou. Na dat hy dan meenigmaal tot blyven verzogt, en van dezen yver, om na Formosa te gaan, niet af te brengen was, is zyn Eerw. ontslagen, en zyn Edelheid belafte, dat men zyn Eerw. (hoe geerne hy hem ook daar houden wilde) dan niet langer wederstreven, en hem in dit zyn godvruchtig voornemen niet stuiten, maar zynen loffelyken yver opvolgen en in alks helpen wilde, wat hy zou oordeelen verder noodig te hebben.

Zyn Eerw. nam daar op den 6 Mey van de Kerken-Raad op Batavia afscheid, en vertrok met veel beweging en traanen van deze zyne Gemeente herwaards.

D. Ver-
trecht
Ao 1647.

Den 11 Julius dezès jaars is goed gevonden, D. *Jacobus Vertrecht* mede herwaards te zenden.

D. Ham-
broek
Ao. 1648.
D. D.

Ao. 1648. den 20 April wierd D. *Antonius Hambroek* ook herwaards beroepen. Ao. 1649. den 22 Maart wierd D. *Gil-*
IV. DEEL.

bertus Happartius, en den 26 April D. *Joannes Cruyf*, en Ao. 1651. den 17 April D. *Ruiger Tefschemaker* hier beroepen.

In dezen tyd klaagden de Broeders zeer sterk over den Heer Landvoogd *Verburg*, waar na de Heer *Verslegén* nader vernemen zoude.

In dit zelve jaar vertrok D. *Gravins* van hier na Batavia, na dat zyn Eerw. hier 4 jaaren geweeft, zig byzonder in de Formozaansche taal gcoeffend, en ongemeen veel dienst aan deze Kerk gedaan had.

Men hield zyn Eerw., na een ernstig verzoek, nog twee jaar als Predikant op Batavia, die den 5 February Ao. 1654. zyn afscheid van die Kerken-Raad na 't Vaderland genomen, en Ao. 1662. den 2 January nog preuven van zyn Taalkunde, en van zyn zucht voor Formosa, gegeven heeft, wanneer zyn Eerw. tot Camp-Vere het Formulier des Christendoms in 't Formozaans en in het Nederduyts drukken liet.

D. *Joannes Ludgens* wierd den 26 Julius 1651. herwaards beroepen, en D. *Guilielmus Brakel* den 15 April 1652., gelyk ook D. *Guilielmus Pantherus* den 3 Juny daar aan; dog die weigerde herwaards te gaan.

1649.
Happartius, en
Cruyf
Ao. 1649.
D. Tel-
schemaker Ao.
1651.
Klagten
over de
Heer
Land-
voogd
Ver-
burg.
D. Gra-
vius
geeft een
werk in
't For-
mozaans
uit.

In 't laatste van dit jaar, of den 26 December 1652., verscheen D. *Guilielmus Happartius* op Batavia; dog zyn Eerw. wierd den 7 Maart 1653. weer herwaards beroepen, en men oordeelde, dat in deze byzondere bloeyende Kerk nu ten minsten 6 Predikanten van nooden waren, waar van by den Eerw. Kerken-Raad van Batavia zeer gewigtige redenen aan haar Edelheden gegeven, die by dezelve ook aangenomen, en waren reeds bevelen aan den nieuwen Landvoogd, de Heer *Cesar*, die derwaards vertrekken zou, gegeven om alles, daar toe noodig, nader hier te onderzoeken.

Den 30 Juny dezès jaars beriep men ook herwaards D. *Joannes Bakker*, en den 20 April 1654. D. *Abrahamus Dapper*, mitsgaders D. *Robbertus Sassenius* den 27 dito daar aan.

Ao. 1655. den 21 Juny beriep men ook D. *Marcus Mafius*, den 31 Juny D. *Petrus Mus*, en D. *Joannes Campius*, den 14 July D. *Hermannus Buschhof*, en den 21 dito D. *Arnoldus a Winssem* (die in Sakam geplaatst wierd) herwaards.

Ao. 1656. bleek ook, dat 'er al verscheide der voorige Predikanten overleden waren, zonder dat men hun namen, of de nette tyd, uitgedrukt vind; dog stelde egter vast, dat zy alle, die in de Lyft hier agter ontrent die tyd zamen aangehaald staan, toen al overleden waren.

Den 9 Juny 1656. zyn D. D. *Joannes de Leonardis* (Broeder van D. *Abrahamus de Leonardis*, wel eer Predikant tot Batavia, en daar na te Dordrecht) en *Jaco-*

D. Lud-
gens Ao.
1651.
D. Bra-
kel Ao.
1652.

D. Hap-
partius
Ao. 1653.

D. Bak-
ker Ao.
1653.
D. D.
Dapper,
en Sasse-
nius Ao.
1654.
Ao. 1655.
D. D.
Mafius,
Mus,
Campius,
Busch-
hof, en
a Win-
sem.

Ao. 1656.
D. D.,
de Leo-
nardis, en
Amp-
zingius.

1657. *bus Ampzingius* beroepen.

Die eerste Heer is by den inval van *Coxinja* in Formosa met zyn Vrouw mede gevangen genomen, en was Ao. 1663, nog by de Coxinsche Tsjineezen.

D. Vin-
derus
Ao. 1657.
D. Busch-
hof.

Ao. 1657. den 21 Mey wierd D. *Guilielmus Vinderus* herwaards gezonden; dog in dit zelve jaar aan D. *Buschhof* zyne verlossing toegestaan. De eerste Heer bleef hier niet lang, en komt den 11 Julius als overleden voor.

D. Ma-
zius Ao.
1661.

D. *Mazius* had men op Kelang, een Eiland onder Tayouan behoorende, (om de Noord van Formosa nevens Tamsuy, waar op wy eenige sterkten hadden) geplaatst, van waar zyn Eerw. Ao. 1661. met de Fluyt 's Graveland, na dat hy in Japan eerst aangegierd had, na Batavia vervoerd is, om niet in handen van *Coxinja* te vallen.

D. Ham-
broek
Ao. 1661.
weert
hier.

Dog wat D. *Hambroek* betreft, deze quam den 25 April 1661. op Batavia, wegens groote smaadheden, zyn Eerw. alhier door eenige Ledèn der Regeering aangedaan; dog hy is zekerlyk kort daar aan weder herwaards vertrokken, aangezien zyn Eerw. nog in dat zelve jaar met zyn Vrouw, een Zoon en een Dogter, met wel 5 a 6 van zyne Amptgenooten, door *Coxinja* gevangen genomen, en van den zelve na de Vesting Zeelandia afgezonden is, om den Heer Landvoogd, en den Raad, tot de overgave, zoo zy hem niet tot de uiterste woede tegen de gevangene Nederlanders aanzetten wilden, te bewegen; maar 't was zoo verre van daar, dat die edelmoedige en standvastige man hen tot de overgave zoude aanraden, dat hy alle bedenkelijke bewegredenen gebruikte, om hen tot standvastigheid aan te maanen, schoon hy vaststelde, dat die raad doodelyk voor hem, zyn Vrouw, Kinderen, en voor de verdere gevangenen, wezen zoude.

Werd
van Co-
xinja ge-
vangen
geno-
men.

Zyn
weerga-
looze
stand-
vastig-
heid.

De Heer *Coyett* stelde het in zyn keur, om in de Vesting by hen te blyven, of weder na 't Leger van *Coxinja* te gaan; maar 't was wel verre van daar van zyn verblyf in de Vesting eens in overweging te nemen, alzooy hy vaststelde, dat *Coxinja's* woede dan aanstonds tegen alle de gevangenen, en voor al tegen zyn Vrouw en Kinderen, uitgebersten, en dat hy alle die menschen door zulk een trouwlooze daad, niemand minder dan een Predikant voegende, aan de gruwelykste wreedheden, die men bedenken kon, zou overgegeven, en behalven een eeuwige schande voor zich, en zyne ordre, ook den grond van geduurige knaging in zyn gemoed, over 't ongelyk, aan zoo dierbare panden en zoo veel lieve Vrienden gedaan, gelegd zou hebben; weshalven zyn Eerw., om zich uit alle die zwaarigheden edelmoedig te red- den, het allerbest keurde als een eerlyk

man zyn woord te houden, en wat hem ook overkomen mogt, (alzooy hy dat altyd by zich zelve, voor de wereld, en by God, verantwoord kon) na zyn weerde Vrouw, zyne lieve Kinderen, en zoo veel getrouwe Boezem-vrienden, weder te keeren, om met een onverzettelike standvastigheid Gods verder besluit over hem, en de zynen, af te wagten.

Met wat een Ziel-roerende beweging beide zyne Dochters, die zyn Eerw. in de Vesting had, hem van dit voornemen zogten af te brengen, en hoe zy hem met traanen in de oogen, en met alle bedenkelijke smeekingen zogten over te halen, om by haar te blyven, en hoe, als dit alles niet helpen mogt, hy haar met zyn kloekmoedig en edelmoedig antwoord zoodanig de mond sloot, dat zy, van droefheid geen geluid meer kennende geven, de eene van zich zelve tegen de grond viel, en de andere, als zy niet meer antwoorden kon, en hy daar op henen gaan wilde, hem al jammerende om den hals vloog, en gansch doodelyk bestorven, en beklemd zynde, daar aan hangen bleef, en hoe hy grootmoedig, om door alle deze tedere en al te Ziel-roerende voorvallen en voorwerpen niet meenigmaal tot een wankeling, die hem altyd daar na berouwd zou hebben, gebragt te werden, zyn tyd waar nam, om zich uit hare armen te redden; dit alles zeg ik, bequaam om een hert van steen en metaal te bewegen, konnen wy vry breeder in het byvoegzel van 't verwaarloost Formosa lezen, gelyk wy daar ook verder konnen zien, hoe die onbewegelyke en standvastige man, als een Rots tegen 't klotzen der schuimende baaren poel staande, met de uiterste kloekmoedigheid de Vesting uit weer na den vyand, en ook te gelyk na zyn zekere dood, stapte, na dat hy in het uitgaan de Soldaten, die hem niet zonder traanen konden aanhooren, met een weergadelooze hartvogtigheid tot hun plichten, en tot de uiterste standvastigheid aangemaand, en hen verzekerd had, zich zelve gewillig voor hen, en voor de welstand van de zynen, te willen opofferen, als hy hen daar door maar eenigen dienst konde doen; waar op zy hem alle met de uiterste ontroering hunne trouw en standvastigheid tot 'er dood toezeiden, biddende, dat God hem, en hen bewaren, en alle te zamen een genadige uitkomst geven wilde.

Dus scheurde deze grootmoedige Ziel zich uit het midden van zoo veel waarde panden, om met veel grooter Heldenmoed als de onvergelykelyke Roomsche Borgemeester, *Atilius Regulus*, wann'er hy door de Carthagenieners gevangen was, door 't afraden van de overgave (die dog daar na 'er op volgde) zich zelve aan de

dood

1661. dood veel liever over te geven, dan een lafhertigheid te begaan, die een eeuwige fchande op hem, op zyn Ordre, en op zyn ganfche Natie, kon gelegd hebben: want fchoon men bekennen moet, dat *Regulus* geen voorbeeld van zulk een daad onder de zynen had, en dat hy, fchoon 't in zyn hand hebbende, om zyn leven te konnen behouden, zoo hy maar 't verzogte by die van Carthago den Romcyenen had willen aanraden, de edelmoedigheid had van de Romeynen het zelve, tot behoudenis, eere, en luifter van zyn Vaderland, af te raden, waar by hy dan niet anders dan zyn zekere dood (die'er ook elendig opvolgde) vaststellen konde, zoo valt hier voor eerst nog zeer aan te twyffelen (gelyk veele doen) of dit geval wel waar, en zoo 't al waar is, heeft die man zulke zielroerende voorwerpen niet gehad, die hem het allerminste konden doen wankelen, daar 't geval van dezen Heer *Hambroek* onbetwiftelyk waar, en zyne Eerw. voor alles, ja voor het tederfte, dat iemand tot afval bewegen kon, bloot gefield geweest, en egter zoo ganfch onverzittelyk, en ftandvatig in zyn voorgenomen besluit gebleven is, dat alle, die dit gehoord hebben, en hooren zullen, daar over ten uiterften nog moeten verbaaft ftaan.

Zyn onbevreesd antwoord aan Coxinja.

Zyn Eerw., dan weer by *Coxinja* gekomen zynde, zeide met veel deftigheid en vrymoedigheid, dat de Landvoogd en zynen Raad beflouten hadden de Vefting, alzooy daar toe nog zeer wel in Staat waren, tot den laaftten druppel bloeds te verdedigen, en van geen accoord, of overgave der zelve wilden hooren fpreken; hocwel zy anders geern al, wat in hun vermogen was, en behoudens hunne eere gefchieden kon, ten gevalle van zyne Hoogheid wilde doen.

Door dit antwoord wierd *Coxinja* tegen onze Natie in 't gemein, en in 't byzonder tegen alle de gevangene Nederlanders, zoodanig verbitterd, dat hy, ziende, dat hem veel zaaken tegen liepen, en merkelyk buiten zyne gifting gingen, behalven dat ook de Formozaanen tegen hem begonnen op te ftaan, maar een fchyn-reden zocht, om ze alle den hals te doen breeken.

Die al de Mans doet vermoorden.

Hy kreeg'er ten eerften een gewenfchte gelegenheid toe, alzooy de Formozaanen een groote troep van zyn volk aangetaft, en alles in de Pan gehakt hadden.

Hier van gaf hy de Nederlanders alleen de fchuld, voorwendende (hocwel onwaar) dat zy de Formozaanen daar toe opgehitft, en aangezet hadden.

Daar op gaf hy aanftonds laft, om al, wat mannyklyk onder de Hollanders was, neder te zabelen, en zonder eenige genade alle deze weerloozen te vermoorden;

IV. DEEL.

gelyk ook ten eerften zeer licht, alzooy zy hier en daar in troepen verdeeld waren, gefchiede, en waar onder ook veel Vrouwen en Kinderen in de eerfte woede haar einde vonden.

De meefte van hen wierden onthoofd, hoedanigen dood ook de edelmoedige Heer *Hambroek*, benevens *D. Petrus Mus*, Predikant in Favorlang, *Arnoldus a Winsem*, Predikant in Sakam, *Jacobus Ampzingius*, en *Joannes Campius*, zyne weerde en getrouwe Amptgenoten (volgens de waarfchynlykfte berigten) wel juist niet, gelyk zommige Vitters al fcherzende voorgaven, voor het geloove (alzooy *Coxinja* zich zeer weinig daar mede bemocide) geleden hebben, maar uit enkele wraak van dien Barbaar, zoo tegen deze onnoozelen, als wel meeft tegen de onwilligen, om de Vefting op zynen eifch aan hem over te geven, zonder dat zy verdiend hebben, na hun dood, zoo bitter, quadaardig en leugenachtig nog befchimpd te werden, als de Schryver van 't verwaarlooft Formofa Fol. 63. doet; alzooy die vellen, na Japan met Scheepsladingen vervoerd, niet voor de Predikanten, maar voor de Hoofden der Regeering aldaar waren, de proef hier op zynde, dat zy doorgaans, en de Predikanten zeer zelden, ryk t'huis komen.

D. Hambroek, nevens verscheidene van zyne Amptgenoten, onthalt.

Dat *D. de Leonardis* en zyn Vrouw mede onder deze gevangene waren, hebben wy bevorens al gezegt; maar deze Heer met zyn Vrouw, fchynd by de troep, waar onder de Heer *Jacobus Valentyn*, Landdroft van Formofa, en ontrent nog 20 anderen waren, geraakt, en aldus nevens hem mede begenadigd te zyn, gelyk hy ook Ao. 1663. en 1664., wanneer de Heer *Bort* de tweedemaal met een Vloot na Tsjina ging, nog leefde, alzooy de Onder-Koopman, *Joannes Renaldus*, toen zeer veel moeite aangewend heeft, om, door 't geven van deze en geene Gefchenken aan eenige voorname Coxinders, de Weduwe van den Landdroft *Valentyn*, en den Eerw. *D. de Leonardis* met zyn Vrouw te verbidden, en los te krygen; dog alle zyne moeite was te vergeefs, en men moest met overgave van de Gyzelaars wederzyds onverrichter zaake, 't geen voor die gevangenen bedroefd was, fcheyden.

D. de Leonardis, de Landdroft *Valentyn*, en andere begenadigd.

Na dat nu de Mans zoo moorddadig omgebragt waren, wierden de Hollandfche Vrouwen onder de Tsjineezen verdeeld, van welke die geen den wel 't best gehad hebben, die aan onghuwde ten deel vielen; maar die dez en geen gehuwde Overften na zich namen, konden wegens hunne jaloeerfe en bittere Wyven haar leed niet overzien, gelyk ook veele van haar als de veragteykfte Slavinnen tot de flafachtigfte dienften gebruikt wierden, en eindelyk onder dien laft gefmoord, en, na

Hoe 't met de Vrouwen ging.

1661. onuitdrukkelyke spyt, hoon, smaadheden, en onlydelyke pyn uitgestaan te hebben, aan een droevig einde geraakt zyn.

Goede aanbieding van Coxinja's Zoon verwoopen.

Wanneer de Heer *Bort* ten tweedemaal na Tsjina met een Vloot Ao. 1663. vertrokken, en den Hopman *Christiaan Poleman* met eenig volk op *Quemuy* pas te Land getreden, en nu bezig was, om den vyand niet alleen te vervolgen, maar ook de groote Stad te bestormen, liet *Coxinja's* Zoon aan de onzen weten, dat op Sakam de Weduwe van *Jacobus Valentyn*, en den Leeraar, *D. de Leonardis*, en dat 'er verder te zamen aan Mannen, Vrouwen en Kinderen by de honderd Perzoonen waren.

Deze bood hy ons, gelyk mede den Handel op Tayouan, en een Verblyfplaats op Tamsui (in 't Noorden van Formosa by Kelang gelogen, of wel op Kelang zelf) aan, hen afradende den Tartar te gelooven, alzoo die hen bedriegen zoude, en zweerende by den Hemel, Zon, en Maan, dat hy de waarheid zeide, en niet loog.

Had men hem toen geloof gegeven, zoo had men ten minsten de vryheid van alle deze menschen bezorgd, en zich niet bloot gesteld, om (gelyk naderhand bleek) door den Tartar met schoone woorden gepaaid te werden, zonder of Tayouan wederom (gelyk men zich daar mede gevleyd had) of behoorlyken Handel in Tsjina, en ook de gevangenen los te krygen, daar al deze zaaken immers naderhand ons zoo elendig ontfchoten, en in rook verdweenen.

Egter heeft die Heer naderhand Ao. 1684. den 2 September nog aan eenige van deze elendige gevangenen, te weten, aan *Alexander Schravenbroek* met zyn Vrouw, en 2 Kinderen, aan de Weduwe van *Hendrik Verbieft* met 2 Kinderen

(zynde hy zelf, en zyn Moeder voor hun vertrek uit Tsjina overleden) aan *Salomo Valentyn*, met zyn Vrouw, en 3 Kinderen, Juffr. *Susanna van Berchem*, met haar Dogter, en Juffr. *Geertruy Focanus*, met hare 2 Zoonen (welke twee Weduwen met hare Kinderen, Sakamsche Inboorlingen, in Tsjina bleven) de genade gedaan, om hen (gelyk ik 'er eenige zelf af gezien heb) uyt hare gevangenis te ontslaan; van dewelke *Alexander van Schravenbroek*, na een 22 jaartige gevangenis zeer Taalkundig geworden zynde, van onze Gezanten, de Heeren *Paas* en de *Keyzer*, als Tolk nog gebruikt is.

Wy hebben dit, schoon eenigzins een andere stoffe zynde, egter hier by een willen voegen, om dat het alles betrekking tot malkanderen had, en by een behoort.

Nadat nu dat schoone Formosa door *Coxinja* dus ingenomen was, is alles, wat men in 37 jaaren met zoo veel moeite onder den Formozaan bewerkt en gewonnen had, in rook en damp verdweenen, en 't is daar alles weer, of tot het voorig Heydendom, of tot dat van de Tsjineesche Afgodery, dewyl die hen nu onder hun geweld hadden, vervallen, zynde het te beklagen, dat dit schoon Formosa zoo veel swoegen, arbeyd, zugten, goed, en bloed van zoo veel wakkere en yverige Leeraars te vergeefs gekoft heeft.

Nu zouden wy hier geheel en al af kunnen scheiden; maar om, zoo veel als 't mogelyk is, een gelykheid in ons werk te houden, moeten wy hier nog een Lyft van de Predikanten, even gelyk in 't beschryven van andere Landvoogdyen, met een nette aanwyzing van de tyd, wannecr zy hier gekomen, en hoe lang zy hier gebleven zyn, byvoegen.

1661. Eenige der gevangenen Ao. 1684. in vryheid geraakt.

Hoe 't verder met den Godsdienst op Formosa gegaan is.

L Y S T

D E R

PREDIKANTEN van TAYOUAN.

Lyft der Predikanten van Tayouan.

G <i>Eorgius Candidius.</i>	van Ao. 1627.	tot Ao. 1631.
<i>Robertus Junius.</i>	1629.	1641.
<i>Georgius Candidius.</i>	1633.	1637.
<i>Affuerus Hoogesteyn.</i>	1636.	1637. overleden.
<i>Joannes Lindeborn.</i>	1637.	1639.
<i>Gerardus Leeuwius.</i>	1637.	1639. dito.
<i>Joannes Schotanus.</i>	1638.	1639.
<i>Joannes Bavius.</i>	1640.	1647. dito.
<i>Robertus Junius.</i>	1641.	1643.
<i>N. Mirkinius.</i>	1641.	
<i>Simon van Breen.</i>	1643.	1647.
<i>Joannes Happartius.</i>	1644.	1646.
<i>Daniel Gravins.</i>	1647.	1651.

1661. <i>Jacobus Vertrecht.</i>	.	.	.	1647.	1651.	1661.
<i>Antonius Hambroek.</i>	.	.	.	1648.	1661.	onthoofd.
<i>Gilbertus Happartius.</i>	.	.	.	1649.	1652.	
<i>Joannes Cruyf.</i>	.	.	.	1649.	1662.	
<i>Rutger Tefschemaker.</i>	.	.	.	1651.)	} alle overle-	
<i>Joannes Ludgens.</i>	.	.	.	1651.)		den voor
<i>Gulielmus Brakel.</i>	.	.	.	1652.)		Ac. 1656.
<i>Gilbertus Happartius.</i>	.	.	.	1653.)		of daar on-
<i>Joannes Bakker.</i>	.	.	.	1654.)		trent.
<i>Abrahamus Dapper.</i>	.	.	.	1654.)		
<i>Robbertus Sassenius.</i>	.	.	.	1655.	1661.	
<i>Marcus Masius.</i>	.	.	.	1655.	1662.	dito.
<i>Petrus Mus.</i>	.	.	.	1655.	1662.	dito.
<i>Joannes Campius.</i>	.	.	.	1655.	1657.	
<i>Hermannus Buschhof.</i>	.	.	.	1655.	1662.	dito.
<i>Arnoldus a Winsem.</i>	.	.	.	1655.	1662.	dito.
<i>Joannes de Leonardis.</i>	.	.	.	1656.	1662.	dito.
<i>Jacobus Ampzingius.</i>	.	.	.	1656.	1659.	overleden.
<i>Gulielmus Vinderus.</i>	.	.	.	1657.		

Hier mede meinen wy alles 'gezezt te hebben, 't geen tot de stoffe van Tayouan (voor zoo verre ons bekend is) behoord, | waar mede we dan van dezelve zullen afstappen, om tot des Schryvers Uyt- en t' Huys-Reyze over te gaan.

D E S
S C H R Y V E R S
E E R S T E
U Y T- en T' H U Y S- R E Y Z E
N A
O O S T- I N D I E N,

A°. 1685. en vervolgens gedaan.

V Y F D E B O E K,
E E R S T E H O O F D S T U K.

Uyt- en t' Huys-Reyze des Schryvers en vervolgens. Hoofden van 't Schip. Opdaging van 't Schip de Burgt van Leyden. Zyn bevinding in de Spaanſche Zee, en Zee-ſickte. Ziet de Piek van Teneriffe. Krygt de Paſſaat-wind. Komt op 't Eiland St. Jago. Wat hem daar te Porto de Praya, en in de Stad St. Jago, ontmoet is. Zeldzaam voor de wind vaaren van twee Vaartuygen, die tegen malkanderen aankomen. Wat hy hier voor ververſching vond. De groote Maſt, &c. raakt door een Travaat over boord. Verdere ongemakken hier door geleden. Zeldzame ſlaap des Schryvers. Werden van de Makkers, die hen helpen konden, verlaten. Komt aan de Kaap der Goede Hope. Wat de Schryver daar al zeldzaams ontmoette. De Kinderen van den ouden Heer van der Stel. Van dewelke een Zoon met de Heer Koepet vergaat. Slingelands Tocht na den Tafel-berg. Een Moeder van 12 jaaren hier. Zeldzaam ſchielyk Huwlyk. Vertrek des Schryvers van de Kaap. Verliezen door zwaar ſlingeren, by St. Paul en Amſterdam, onze Martavaan. De Schryver doopt de drie eerſte maalen zyns levens in drie byzondere deelen der Aarde. Zyn komſt op Batavia. Bezoekt zyn Edelheyd den Heer Kamphuys. En werd van veelerley Heeren minnelyk ontfangen. Vreemde Maaltyd, en nog vreemder Kok by zyn Edelheyd. Dier Viſch-eeten op Noordwyk. De Tsjineezen, en hunne Gefchenken aan de Grooten. De Schryver leerd Pinang eeten, en werd als Lid in Vergadering ontfangen. Kreeg een groot ongemak aan zyn Gehoor. Heertyk optrekken der Bataviſche Borgery. Der Tsjineezen Nieuw-jaar. De Heer Taks dood. Fraey Muzyc van den Schryver bygewoond. Zyn vertrek van Batavia na Japara. Gevaarlyke uitſpanning. Des Schryvers Huysveſting. Verdere zaaken op Japara voorgevallen. De Schryver gaat op een ander Schip over na Amboina. Wat 'er op die Reyze voorviel. Zyn komſt in Amboina. De Heer Padbrugge beſchreven. Waar zich de Schryver hier ter nederzette. Werken van den Heer Padbrugge. Des Schryvers yver in 't leeren der Maleyſche Taal. Komſt van den Heer Lobs hier. Des Schryvers verbetering van Befolding. Staart-ſter gezien. Droevig Afſcheids-maal. Kapiteyn de Moor verloſt. Leppers Maaltyd en koddige Dronk. Des Schryvers Tocht na Hila. Zyvaare brand aan 't Kaſteel, en des Schryvers gevaar. Schade by dezen en engeenen geleden. Zeldzame ontmoetingen des Schryvers by een Tocht na Ceram. Daar hy in Levens-gevaar raakt. En veel ongemak lyd. Zwaare Aardbeving. Hartvorige voorzigtigheid van de Heer Padbrugge. Komſt van de Heer de Haas hier. Onbillyke verzending des Schryvers na Banda. Zaaken, op dien Tocht voorgevallen. Mr. Jozefs aardige vond, om zyn geſtole Nagelen weer te krygen. Wit water. Des Schryvers komſt

1685. *komt in Banda, en zyn Huysvesting by den Landvoogd. Nader beschryving van dezen Heer. Zyn gebreken, en deugden. Zedig gebruik des Schryvers van des Heer Landvoogds gunst. En zyn goede raad aan dien Heer. Komst van de Heer Leydekker in Banda. Vermaak, hem en de zyne aangedaan. Opregte arme Vrouw. Vertrek des Schryvers na Amboina. En hoe hy verder van de Heer van Zyll behandeld wierd. Zyn Komst en Huyshouding in Amboina. De Heer de Haas werd Commiffaris. Dood van zyn Gemalin. Dood van des Schryvers Broeder. Mildadigheid van de Heer de Haas by zyn Vrouws dood. Zyn deugden. Zonderlinge dienst my door zyn Ed. gedaan. Zyn gebreken. En verdere zaaken, zyn Ed. rakende. Reden, waarom zyn Ed. met zyne minderen in Rust en Vrede leefde. Zyne grootte onkosten hier, en zyn edelmoedig leven. Reden van zyne vjandschap met D. van Brusiel. Zyne zonderlinge agting voor den Schryver. Een beuys'er van. Zeldzaam geval des Schryvers met zyn Ed. over zyn Kerkelyke getuigenis. Zyn Eds. vertrek van hier. Vertrek des Schryvers uit Amboina. Dezelfs doodelyk gevaar van Schipbreuk by 't St. Mattheus-Eiland. Verrichting des Schryvers in dezen nood. Die wonderbaarlyk van God uit dit gevaar gered werd. Zyn komst op Batavia. Hoe hy 't nu daar bevond. Voor al in opzicht der Amok-speclers. Ontmoet de Broeder des Konings van Bantam. Geval des Schryvers met een Pol van een ziner Meyden. Zyn vertrek van Batavia. Beziet Bantam, het geen hy zeer slecht bevind. Sylvius reukelooze daad oorzaak van zyn dood. De Schryver ziet 'er niets van opmerking. Zyn komst aan 't Princen-Eiland. Gewaakt in volle Zee. En werd van Schipper van Willigen onthaald. Die met zynen Seur grootte moeite krygt. Waar by de Schryver veel overlast leed. De Schryver doet hem, hy zyn komst aan de Kaap, op een ander Schip plaatzen. Verdere gevallen van dezen Seur. Zyn wonderlyke verloving aan de Kaap. Zyn Gevegt met Koenders. Des Schryvers bevinding hier aan de Kaap. Fraeye Bybel van den ouden Heer van der Stel. Des Schryvers vertrek van de Kaap. Na-Schepen. En zyn komst voor Noorwegen. Daar by en de Onder-Koopman in de nacht rachtwe gerookte Salm aten. Zyn komst voor Texel, dog moest weder in Zee. Zeldzaam geval van eenen Faro. Ontmoeting van 2 Engelsche Schepen, die ons veel hulp beuysen. Moeite met den voornemden Seur voorgevallen. Waar in de oudste Engelschen Kapiteyn zig inwikkeld. Die hem narocid, en twee mannen van onze Schuyt dood schiet. Vreesse des Schryvers voor een oloop van ons Volk. In wat gevaar wy om den Heer Clement raakten. En hoe de Schryver bewerkt, dat alle ongemak voorgekomen word. Des Schryvers komst voor Hellevoetsluys. En tot Dordrecht.*

Uyt-en
t' Huys-
Reyze
des
Schry-
vers Ao.
1685. en
vervol-
gens.

DEn 13 May Ao. 1685. op een Sondag 's morgens ben ik met het Schip de Moer-Kappel, van de Kamer Rotterdam, als Predikant na Oost-Indiën vertrokken, en des avonds ontrent 9 uren uit Goeree in Zee geloopt. Ik was met myn zeventiende jaar Proponent, en ontrent een maand voor myn vertrek pas negentien jaar oud geworden; dog was zoo bedagd van wezen, dat een der Heeren Deputat, by myn Examen tegenwoordig, my voor een Borst van 27 a 28 jaaren aanzag.

Hoofden
van 't
Schip.

De Schipper was genaamt, *Jan van Velsen*, een wakker Zeeman, de Opper-Stierman, *Gillis Brouwer*, een Pilot, voor zyn dienst uitnemend bequaam, by uittek onder de Zee-varenden zedig van gedrag, en nugteren, en dien ik, myns wetens, noit heb hooren vloeken, maar alle zyne bevelen zeer ordentelyk geven, en die ook slijpt gehoorzaamen zag; behalven, dat hy, naderhand Schipper geworden zynde, ook heerlyke blyken van zyne dapperheid gegeven heeft, wanneer hy, twee drie jaaren 'er na met 't Schip Goudesteyn uitge-loopen, en van eenige Turksche Roovers aangedaan zynde, na zig deftig verweerd te hebben, het leven 'erby in schoot, gelyk ook die daad door de Heeren Bewindhebbe-

ren (zoo gehoord heb) in 't byzonder aan de zynen beloofd is; te meer, alzo hy door zyne manmoedigheid den grond voor zynen Opper-Stierman *Loopik* gelegd had, om na zyn dood 't zwaard op te vatten, en de Turken verder geheel af te slaan, waar op hy ook Schipper wierd.

In tegendcel was de Onder-Stierman, *Laurens*, .., genaamt, een man, die eenige jaaren te Tripoli in een elendige ge-vankenis (zoo hy zeide) geweest was, zoo los in 't vloeken en schelden, dat hy by na niets zeide, of daar moest een vloek by wezen, hoewel 't volk niet vierdepart zoo veel agting voor zyne bevelen, als voor die van Stierman *Brouwer*, had; mogelyk, om dat hy wat te veel dronk; nogtans protesteerde hy, als ik hem over dit vloeken vermaande, dat zy hem anders niet gehoorzaamen zouden; dat zy egter niet deden.

De Assistent, een Borst ontrent van myn jaaren, was *Lodruyk Wjs* genaamt, van een zeer fatzoenlyke Familie in 's Gravenhage, alwaar ook zyne Sufter aan de Heer *Spronsen*, toen Agent van haar Hoog Mogende, getrouwd was, gelyk ook zyn Ed. hem uitgeley deë, en dien ik in 't Jacht by de Heer Bewindhebber *Konwenhoven*, daar wy 's avonds voor ons

1685. vertrek te zamen op een glas wyn by ver-
zigt waren, ook sprak; by welk geval
die Bewindhebber toen juist ook tyding
van 't behouden ten anker komen van 't
vermist Oostindisch Schip, de Burgt van
Leyden, kreeg, waar mede verscheide
mannen, zoo zyn E.J. zeide, 't huis stonden
te komen, welker Vrouwen onlangs her-
trouwd waren, om dat men, op de gege-
vene nood-teekens in Zee door dit Schip
ontrent de Kaap, cenparig 't sinken des-
zelfs in volle Zee vastgesteld had; een
zaak, zeide die Heer, die moete met die
Mans geven zal; hoewel zy, die de oud-
ste brieven hebben, de voorrang zullen
behouden.

Opda-
ging van
het Schip
de Burgt
van Ley-
den.

Hoewel ik een apart Kamertje boven
in de Hut had, sliep ik nogtans, gelyk
ook de Schipper (alzoo zyn Kamer voor
drie Vrouwen geschikt was) in de Ka-
juyt, en had aan hem, en dezen Borst, die
zeer schikkelijk van gedrag was, zeer goed
gezelschap.

Tot Commandeur der Soldaten hadden
wy eenen *Johan Erskine*, die zeer bequaam
voor zyn dienst was.

Wy liepen dus met een schoone Ooste-
lyke wind het Canaal in, zagen Dover,
en Calis, zeer klaar, verlustigende ons
geziget met het wit Gebergte van Engeland,
niet zonder reden van ouds Albion
genaamt.

Zyn Zee-
ziekte.

Wy quamen met zeer handzaam weder
in de Spaansche Zee, en dat op een tyd,
dat ik nu al meinde van geen Zee-ziekte
meer te zullen weten; maar ik vernam,
dat ik my daar in misgiste, en heb in 't
vervolg van tyd, zoo lang ik gevaaren
heb, vernomen, dat ik, zoo meenigmaal
het op nieuw begon te waeyen, weer op
nieuw Zee-ziek was; 't geen dan gemeen-
lyk drie a vier dagen duurde, zonder
dat ik veel eten kon, en dan wierd ik het
allengskens gewoon, ter tyd toe, dat het
na een stilte weder begon te waeyen. Een
ziekte, die my wel wat ongemakkelyk
viel; maar die egter tot myne gezondheid
strekke, gelyk ik op Zee ook meest zeer
gezond van herte was, en noit van *Scor-
butum*, waterzucht, of andere ziekten, die
men op de groote Zee wel krygt, eenig-
zins geweten heb.

Ik vond in deze Zee zeer groot onder-
scheid tuschen de Baaren hier, en in de
Noord-zee, en ik regtveerdigde den Dich-
ter *Ovidius*, als ik aan dit zyn zeggen,
(hoewel in een andere betrekking) in zyn
Treur-gedichten in 't eerste Boek en 't
tweede Klaag-dicht gedagr:

*Me Miserum, quanti Montes voluntur
aquarum!*

Jam jam tacituros sidera summa putes.

Quante diducto subsidunt aqnore valles!

Jam jam tacituros Tartara nigra putes.

IV. DEEL.

Quocunque aspicio nihil est nisi Pontus & ether: 1685.

*Fluctibus hic immidus, nubibus ille mi-
nax.*

Dat is: Na onze Vertaalinge.

Helaas! wat rolden daar verheve Water-
bergen,

Die schenen d'Hemel en de Sterren zelfte
tergen.

Wat zag ik in de Zee Valeyen yflyk
diep.

't Scheen of de nare Hel ons raakte, en
tot zich riep.

Waar heen ik zie, 't is al maar lucht, en
hooge baaren

Zeer opgezwollen, d'wyl de wolken my
vervaaren.

Zonder iets by de waarheid toe te doen,
moet ik zeggen, dat wy meenigmaal een
Schip, geen Kanon-schoot voor uit zyn-
de, wegens het ryzen en dalen van ons
Schip, niet zien, ja niets daar af in 't oog
krygen konden; 't geen my in het eerst
wel wat ontzette, en, by 't dalen van
't Schip, 't hert als mede in den afgrond
verzinken dede; dog, ziende, dat wy een
schoonen wind, zeer goed weer, en
daar door een gewenschten voortgang had-
den, begon die bekommering allengs-
kens over te gaan, en ik dit op- en neer-
gaan van 't Schip zoo gewoon te werden,
dat ik het dikwils niet eens meer voelde,
voor al, als wy een bakstage, dat is, half
wind hadden, by welken al de Zeilen
droegen, en wy zeer veel mylen in een-
maal afleiden.

Wy passeerden in 't laaste van May de
Canarische Eilanden, welke Beschryving
wy nu voor by gaan, om dat wy voor-
nemens zyn, die, en de verdere Eilanden,
onder weeg ons ontmoetende, by onzen
tweeden Tocht omstandig te beschryven.

Wy zagen zeer klaar de Piek, of dien
beroemden hoogen Berg van Teneriff, of dien
schoon wy daar nog wel ruim 30 mylen
af waren, met zyn Top boven uit de
wolken steken, en onze Stierlieden getuig-
den, dat hy, by klaar weder (alzoo hy
nu geheel betrokken was) wel 60 mylen
in Zee gezien kon werden.

Ziet de
Piek van
Tene-
riff.

Hier kregen wy de Passaat-wind (zoo
de Zee-lieden die noemen) dat is, een va-
sten wind, die ons zeer voorspoedig, en
zonder eenige verandering tot aan de Zou-
te Eilanden, en in 't byzonder voor het
Eiland St. Jago, den 13 Juny, net na een
maand zeilens, en ook op een Sondag,
bragt, alwaar wy in een Baey, twee my-
len van de Stad St. Jago gelegen, en Por-
to de Praya, of de Zand-haven, genaamt,
ten anker quamen.

Krygt de
Passaat-
wind.

Wy kregen hier verscheide andere Sche-
N
pen

1685. pen by ons. Ontrent acht dagen van te vooren was ik met de Schipper en Seur (dit is de naam, die men aan den Scheeps-Assistent onderweeg, en in Oost-Indiën, door de bank aan dien Scheeps-Schryver geeft) na 't Amsterdams Schip de Waalstroom op een Sondag 's morgens vroeg geweest, na van hen gesjouwd (dat is, door 't laten waeyen van zekere witte Wimpel) verzogt te zyn, om, volgens afspraak van daags te vooren, dan daar eens te komen prediken.

Komt op
't Eiland
St. Jago.

Ik vond daar op als Schipper eenen Sarammer, *Jacob Pieterßen Kool* genaamt, een zeer beleeft, bescheiden, opmerkend, en gulhertig onthaldend man. Als Onder-Koopman op 't zelve (alzo 't een Schip van 145 voet was) vond ik eenen Amsterdammer, *N. Verryn*, een hups Man, die een soete Vrouw, en een Zoontje van negen a thien jaaren, by zich, en daar nevens eene Juffr. *Trip*, een Weduwe, met hare Dochter, Juffr. *Aletta de Blok* genaamt, (die naderhand met den Heer *van Naarsen* op Batavia troude) als Passagiers mede overgaande, en aan dezelve in de Kajuit zeer goed gezelschap had.

Voor deze Vrienden, en de verderen op dien Bodem, dan 's morgens gepredikt hebbende, wierden wy van dezelve zeer wel onthaald, en het schein wel een maaltijd, niet op Zee, maar in Holland, te zyn, niet alleen in opzigt van de Voor-Tafel, maar ook van de Na-Tafel, al 't welke met een fraey Muzyc-stuk op de Viool di Gamba (waar op de Heer *Verryn* zeer fraey speelde) besloten wierd, dat my, een groot Liefhebber der Muzyc, wonder wel beviel.

Wat
hem daar
te Porto
di Praya.

Dus wel onthaald, en by zeer fraey stil weder van den anderen gescheiden zynde, bespraken wy te zamen op St. Jago aan te loopen, en malkanderen weer daar te zien.

Behalven de Waalstroom, quamen daar ook enige andere Schepen, namentlyk, de Helder, (waar op Schipper *N. Krayesteyn* 't bevel voerde) *Westerwyk* (waar op eenen Schipper de *Vries*, en eenen Sr. *Langele* Assistent, was) het Scheepje *Boswyk* (waar op *Jeroen Rykwaard* Schipper, en *N. de Held* Assistent, was) ten anker.

Wy, gelyk ook de Vrienden van de Waalstroom, en van de andere Schepen, voeren na Land, van onzen Schipper gewaarschouwd zynde, wel op onze Hoeden en verder goed, te passen, aangezien daar niet dan Banditen, en geborene Gacuw-dieven, woonden, die, behalven dat zy zomtyds vry stout, en zeer behendig stalen, ook door hunne buiten gemeene radheid den buyt zeer snel wisten te ontvoeren, en zig aanstonds in 't bosch hier of daar zoodanig te verbergen, dat 'er geen middel was om 't gestolene weder te krygen.

1685. Wy zagen een van deze Fidalgos (ik meide van deze geborene Gacuw-dieven) zoo als ik, wegens de zware aanbranding aldaar, door twee Matroozen op hunne schouders aan Land gedragen wierd, zyn proef aan Monfr *Langele* doen: want zoo als zyn Matroozen hem wilden nederzetten, quam 'er van agteren een Portugees, die met een volle greep zyn fraeyen Hoed zeer handig boven by den bol, en, ook zyn fraeye blonde Paruyk, zeer proper van zyn hoofd nam, en daar mede zeer gezwind langs strand een wed-loop met een van onze Matroozen, die hem kort met een bloote Zabel op de hielenvolgende, regt toe regt aan na 't Klappus- (of Kokos-) Bosch aanging.

Onderweeg ontviel hem de Paruyk, die de Matroos oprapte; waar door de ander zoo veel tyd won, dat hy hem in 't Bosch uit zyn gezigt verloor, en zonder Hoed weer by den bedrukten Seur quam, die zig egter over 't wederzien van zyn schoone Paruyk noch eenigzins verblydde; en nu, zoo lang hy aan Land was, voor 't nemen van zyn Hoed, gelyk als wy, niet behoefde bekommerd te zyn, waar mede wy hem vertroostten. Het mistond hem eenigzins, dat hy, waar wy gingen, alleen ongedekt was, en de zware hitte, die wy daar gevoelden, belette ons hem hier in na te volgen.

Wy vernamen dit best, by 't opklimmen van een zwaren Heuvel, die ons, zonder enig zweet-middel ingenomen te hebben, zoo veel zweet uideef, dat wy niet wisten, waar te blyven.

Wy passeerden eenige oude vervallene Huyskens ter linker hand, voor welke eenige Portugeezen met hunne Swartinnen stonden, onder welke laatste ik 'er verscheide zeer fraey van tronick besneden vond, en die nog veel te goed voor zulke Gacuw-dieven waren, indien zy anders zoo fraey van imborst als van wezen bevonden wierden.

Dus al voortstappende, geraakten wy eindelyk in gezelschap van Schipper *Kool*, benevens de Vrienden van zynen Bodem, aan het Al-oud en door-en doorlychtig Slot van den Landvoogd over deze Baey, of Bahia (zoo de Portugeezen zeggen) 't geen wy bevonden in eene Kamer, zeer verheven, alomme schoon van uitzicht over de nabuurige Heuvelen, en de Zee, maar tegen de gemeene gewoonte, ook van beneden, door den ouderdom der dun gesletene Planken, zoo gevaarlyk-doorlychtig was, dat, wilden wy 'er niet door henen vallen, gelyk wy 'er zeer gemakke-lyk tot in een diep dal door henen konden zien, wy wel moesten letten, waar wy onze voeten nederzetteden: want 't gebeente zou daar nacuwlyks af te recht gekomen hebben.

Wy

1685.

Wy werden daar zeer hoflyk ontfangen van myn Heer den Land-voogd, een man, van een fracye fcheutige gefalte, vry wat geel en zaluw van wezen, vol pokputten, na myn gifling, omtrent zes en dertig jaaren oud, en my eer een Mixtics, als een Portugees, gelykende. Hy was flegt van gewaad, en voor al van een flegten Hoed en Paruyk voorzien, zoo dat hy de Paruyk van Sr. *Langele* wel by den Hoed mogt gehad hebben: zooek wy vast ftelden, dat de Hoed voor hem gefloten was, of dat hy tenminften wel wift, hoe hy met de mindere Dieven in dit ftuk ftond.

Hy had een grooten Paap, met een langen zwarten en vry ouden Rok aan, en met een zeer breedgeranden Hoed op zyn kaal hoofd (eten heerlyk zonn-fchern, als hy na buiten gaan wilde) by zich, en verzogt ons zeer beleefd, om dog op eenige oude flegte loffe banken, zonder kuffens, ons gemak wat te nemen, 't geen wy, om de eerwerdigheid der Banken, en den ouderdom der Planken, waar op wy ftonden, met veel voorzichtigheid deden, zonder dat wy, die dit vertrek nu eens met bedaardheid rond keeken, daar eenigen anderen Huysraad in zagen, dan een Bouteille met roode Madérafche Wyn, en eenige Kelkjes, die waarfchynelyk daar van een andere plaats zullen gebragt zyn, om'er ons mede te onthalen, gelyk hy dat ook zeer edelmoedig dêe, ons ieder een Glaasje van deze barre bleekroode Wyn, die ons daar egter by onze vermocying, en in de zware hitte, nog al vry wel quam, zeer gulhertig fchenken-de; hoewel de Juffers, en ik, veel liever een kopje goede Thee gedronken zouden hebben; maar behalven dat zyn water nog niet kookte, en zyn Thee met de naafte Vloot eerst voorby ftond gevoerd te werden, was het niet raadzaam eenig vuur in dit prachtig, en van ouderdom beendroog, vertrek te brengen, indien wy geen gevaar loopten wilden, van by 't fpringen van de minfte vonk, in volle vlam te geraken, daar zommigen al voor vreesden, fchoon'er geen ander vuur, dan dat van de Zon, op werkte, alzo de Klappus-bladen, met welke dit Vorftelyk Zomer-vertrek vry ydel en doorluchtig gedekt was, met al de verdere deelen van dien, om den oudften Adel hatdnekkig ftreden.

Dit was ook al een van de redenen, om dat wy niet geerne langer de Zon door het Dak, en de Daalen door de Solder heen met zoo veel gevaar van ons leven zagen, dat wy, na verlof tot het haalen van water van zyn Agtbaarheid verzogt te hebben, te eer van den zelve affcheid namen, en hem ook daar mede van een groot vrees, van hem wegens zynen drank in

IV. DEEL.

verdere verlegenheid te brengen (hoewel wy'er niet fterk in beeten) verlofteden.

Wy bedankten hem wel zeer voor zyn deftig onthaal, en den Pater, die wy niet zeer veel hadden hooren fpreken, voor zyn aangenaam gezelfchap, en moeften betuigen daar twee egte Leerlingen van *Pythagoras* gevonden te hebben; alzo zy den meeften tyd van ons verblyf daar zich zeer ftijl hielden, vernemende allenlyk maar zoo nu en dan, by een afgebroken tuffchen-vraag, of wy geen Kaas, dan eens, of wy geen Boter, dan weer eens, of wy geen Weftphaalfche Hammen, Franfche Wyn, en wat dies meer is, hadden, al te zamen vragen, die onze Schippers met een grooten ophof, om maar water, en andere nooddruffigheden, daar vallende, voor hun geld (expres daar toe, ten bedrage van honderd Ryxdaalders, of daar omtrent, medegegeven) te konnen bekomen, beantwoordden.

Wy gingen van daar te zamen het Klappus-Bolch in wandelen, 't geen wy zeer aangenaam, wegens zyn fracyen lommer, vonden, behalven dat wy daar ook allererst die vrugt, die ik zeer laf-zoet vond, eens proefde; dog de meeften, en voor al die bevoorens meer in Indiën geweeft waren, prezen die zeer, om dat deszelfs vogt zeer koel, en, na hunne gedagten, zeer aangenaam was; maar voor my, ik heb het'er toen niet, en ook noit daar na, in konnen vinden; het voldeed my niet meer, als eens zekerer Baar (of Nieuweling, voor de eerftemaal na Ooft-Indiën gevaren) de Pifang-vgugt, die hem daar te eeten gegeven wierd: want zy hadden hem wys gemaakt, dat hy 't buitenfte, of de fchil, die zeer geel zag, maar alleen, dog, wilde hy geen levers-gevaar loopten, niet het minfte van 't binnenfte, alzo dat zeer vergiftig was, etten moeft, en hy getuigde, dat hy daar in niet aangenaams vinden kon, 't geen voor een kender van die vrugt, zonder eenige fterker verzekering, te gelooven was, alzo men 't binnenfte, en noit het buitenfte, gewoon is te eeten

Na het doen van onze wandeling, voornamelyk, om na eenig Rivier-water te zoeken, gericht, en 't eeten van eenige Pifang-vgugten, begaven wy ons, zonder 't zelve echter gevonden te hebben, tegen het ondergaan van de Zon weer na boord, alwaar zich die dag vorder niets opmerkens-waerdig opdeed.

Daags daar na begaf ik my met de Boot, in gezelfchap van onzen Derdewaak, *Damaas Willemsz. Spieringman*, en den Commandeur, nevens eenen *van Dalen*, een Adelborft, die bevoorens in Brazil geweeft was, en daar de Portugeefche Taal zeer wel geleerd had, na de Stad St. Ja-

1685.

En in de Stad ontmoet is.

N 2

go,

1685. go, om daar cenig water, en andere be-
hoeften, te gaan halen.

Zeld-
zaam
voor de
wind
vaaren
van twee
Vaartui-
gen.

Ik zag daar iets, 't geen ik in Indiën wel
meer, maar voor dien tyd noit, gezien heb,
te weten, dat wy vlak voor de wind
langs de wal, en dat een Vaartuyg, een
Kanon-schoot twee a drie van ons af in
Zee zynde, en van de Stad af ons te ge-
moed komende, mede vlak voor de wind
zeilde: want wy bedienden ons, met het
vallen van den avond van boord gezeld
zynde, van een zagten Land-wind, en,
daar 't ander Vaartuyg zeilde, stak de
Zee-wind nog al vry sterk door. Dit had
ik in myn Land noit gezien, daar men
ook van zulke Land-winden niet weet.

Wy quamen, na gissing, ten acht uren
's avonds voor de Stad, na ter rechter-hand
een Kasteel, dat boven op een Berg, of hoo-
gen Heuvel lag, gepasseerd te hebben, von-
den daar een Engelsch Schip met Ezels
(hoewel niet met alle, alzo wy 'er nog
rykelyk met twee beenen aan Land von-
den) geladen; dog wy mogten dien avond,
aangezien de Wacht daar al opgezet, en
de Opper-Landvoogd van al de Zoute
Eilanden, die daar zyn verblyf houd,
niet voor in den morgen-stond te spreken
was, om geen reden ter wereld aan Land
komen; zoo dat wy dien droevigen don-
keren nagt daar in die Boot ('t geen niet
zeer vermakelyk, en vry koud was) zoo
goed, als wy konden, moesten zien door
te brengen, het moeyelykft wel zynde,
dat wy, uit vreeze door deze dieven, ook
niet dorften slapen.

Met het aanbreken van den dag nader-
den wy, op bekomen verlof, de plaats,
daar de Wacht der Haven zich bevond,
wat nader, vonden daar voor aan een ou-
de dwars-muur, onder welke de Rivier
door een groot rond gat in Zee liep, waar
onder men de water-vaten maar te leggen
had.

Dit was zeer schoon water, dat door de
Stad liep; dog daar ook alles vuils in ge-
worpen wierd, waarom men zich 's mor-
gens 'er van drinkwater voorzien moest,
dewyl men het dan, en anders den gansche
dag niet, zuiver bekomen kon.

Ook zagen wy daar uit de Corps du
Guarde den Hoofdman, of den Officier
van de Morgen-wacht, te voorschyn kom-
men, en in een wonderlyk postuur zich
aan ons vertoon, alzo hy over een
zwart Kattoene Hemd, ter eere van ons,
een vry geel Hemd pas te vooren eerst
aangetrokken had, en nu, zoo als hy ons
verwellekomen zou, nog bezig was, zeer
openhertig (dat is, met de bloote borst)
met zyn Cinque Palma op zyde ons ont-
moetende, daar over weer een zeer oude
roode Rok, waar in hy den eenen arm
vry qualyk krygen kon, aan te trekken,
zoo dat zy voor hem niet schein gemaakt,

1685. of door hem in langen tyd niet gebruikt te
zyn, en schoon hy 'er al vry wat mager
uitzag, had hy egter veel werk, om 'er zig
als in te ichroeven.

Wy gingen, alzo het nog wat vroeg
was, om den Landvoogd te spreken, de
Stad eens doorwandelen, terwyl de Stier-
man zyn vaten, daar hy, lag met het wa-
ter van die Rivier, die midden door de Stad
met een fraye breede straal loopt, vulde.

In 't bezigtigen van de Stad, die kleen,
en morfijg was, vonden wy niet als eni-
ge slegte kleene huisjens, waar in eenige
Vrouwen Zyde, en Kattoen, zommige
weefden, zommige breidden, gaande alle
in Pano en Badjos, zynde lange benden-
kleeden, en boven halve hemdekens.

Ook zagen wy van verre een Kerkje,
in 't welk eenige kaarsien brandden, en
uit welke eenige Priefsters, die daar sche-
nen dienst gedaan te hebben, quamen.

Ik sprak hen in het Latyn aan; maar
zy antwoordden my in zulk een uitgezagt
Munniken-Latyn, dat ik werk had, om
hen te verstaan, hoewel zy anders vrien-
delyk waren, en zeiden ons te willen kom-
men bezoeken.

Terwyl wy in de Stad hier en daar na
stonden te kyken, wierd door een gaeu-
wen Portugees een roode Ooft-Indische
Zak-Neusdoek uit de Tas van onzen Be-
velhebber der Soldaten, die naast my stond,
zoo listig langs zyn borst na boven toe
gelicht, en na dezen Portugees zyn Neus
zoo behendig gebragt, dat die Borst, in-
dien het geen onderfcheide, en zeer ken-
nelyke Neusdoek geweest was, die eg-
ter, zoo hy ze niet vaardig gevat had,
zou quyt geweest zyn, waar op de an-
der, door 't groot gedrang der men-
schen, aanstonds, zonder zich over zyn
verlies te beklagen, voort was.

Dit dèc ons vertrekken, om met onzen
Tolk, van Dalen, den Berg op na den
Landvoogd te gaan, welken opgang wy
al vry hoog, en die Vesting ook redelyk
wel van Geschut voorzien vonden. Wy
traden, boven gekomen zynde, in de woo-
ning van dien Heer, vonden die uitne-
mend slegt, de Kamers wel groot, en met
goede Planke vloeren, maar zonder eni-
ge de allerminste Huysraad, uitgenomen,
dat wy door een vertrek passeerden, waar
in eenige Koyen met Fayfanten stonden;
die evenwel daar niet heel zeer voegden.
Wy quamen eindelyk in een vertrek, daar
wy myn Heer den Landvoogd, een Heer
van een korte gedronge gestalte, en van
ontrent de vyftig jaaren, met zyn Zoon,
een Borst van 21 a 22 jaaren, en onlangs
daar uit Engeland gekomen, vonden, die
ons beiden zeer vriendelyk verwellekom-
den. Zy waren beide redelyk wel ge-
kleed, en de oude Heer, die 't woord
voerde, was zeer beleefd. Hy verwon-
der-

1685.

derde zich over het eierlyk Portugees, dat onze Tolk sprak, stond ons toe, water te mogen halen, en verzogt alleen, dat wy hem met wat Hollandische Kaas, en Botter, gedenken zouden; 't geen hem wel beloofd; maar van de Schippers niet nagekomen wierd, 't geen egter, voor die naderhand van de onzen daar komen zouden, ganfch niet wel was.

Ik, op de Reyze van myn zwarten Dienaar (een Slave, van den Heer Opper-Landvoogd, *Cornelis Speelman*, aan zyn Zoon te Rotterdam gezonden, en nu te rug gaande) ook wat Portugees geleerd hebbende, sprak over eenige zaaken; die ik beft uitdrukken kon, mede nu en dan met zyn Ed., in dit kort gehoor.

Wy vertrokken dan, zonder eenig ander onthaal, dan van eenige verpligtende woorden, zoo ras wy maar konden, weder na de Boot, en zeilden, na ons van water, en andere behoeften, verzorgd te hebben, van daar, hoewel niet, zonder by 't Wachthuys met de Soldaten nog mocite gekregen te hebben, die ons Touw zогten in te palmen, en ons wakker met fteenen wicpen. Wy quamen eindelyk weer aan ons Schip, en vonden goed, na dat vier magere Koebeeftjens (van welke wy 'er nog een tot in de Straat Sunda in 't leven hielden) eenige ftronken, waar op Koolen geftaan hadden, en eenige Hoenderen, aan boord gekregen hadden, op Donderdag met een fchoone wind, die wy waarnemen moesten, te zamen van daar t'zeil te gaan; dog op de middag wierd het dood ftil, en terwyl wy over Tafel nog zaten en aten, fcheen het wat te willen regenen, waarom ik aan myn Dienaar, *Antony*, laft gaf, om myn Schryftuig, dat boven op de Tafel van het Halfdeik lag, te bergen. Ondertuffchen ftonden wy ook van de Tafel op, en gereed om na boven te gaan, in welken korten ruffchen-tyd 'er zeer fchielyk, terwyl al onze Zeylen, en zelf ook de Bram-zeylen, nog byftonden, een zwaar Travaat, of fchielyk uitberftende Vlaag, of Stormwind, zich zoo fel verhieft, dat wy, eer wy nog boven waren, werk hadden om 'er te komen, en om, daar zynde, malkandren te konnen verftaan, zoo zwaar en donderend was de wind in 't Want, en in de Zeylen gellagen, in zoo verre, dat, wat ook de Schipper, en de Stierlieden, die zich wakker van hun pligt queten, fchreuwden, om de Bram- en andere Zeylen ten eerften te ftryken, en hoe gezwind de Matroozen na boven peurden, om alles daar te redder, dit egter niet belletten kon, dat wy door 't geweld van den wind in de Bram- en Mars-zeylen, die men, door 't zwaar klemmen van de ftropen tegen de Stengen aan, niet om laag krygen kon, vervaarlyk op een zyde ge-

Wat wy hier voor ververfching vonden.

1685. raakten, zoo dat niet alleen 't Hoenderkot, Tafels, &c. gaande raakten, maar ook het Schip fcheen 't onderfte boven te zullen keeren, gelyk ook zeer waarfchynelyk 'er op zou gevolgd hebben, indien onze groote Maft (een groot geluk voor ons) gelyks het Dek niet afgebroken, en over boord gevallen was.

Wy verlooren by dit ongeval, behalven die Maft, ook al onze Stengen, en zagen, dat onze Fokke-maft ook op twee plaatzen geknakt, en niet in ftaat was, om 'er zeyl aan te voeren, ten zy hy gewangd (dat is, aan weerzyden verdubbeld) wierd.

Toen de Maft viel, kreeg de Schipper en de Opper-Stierman een groot deel van 't Want op hun lyf, 't geen ik, onder de Tent fttaande, met zonder groote fchrik, hoewel ik niets daar by leed, aanzag; wel bly zynde, dat de Maft maar over boord lag, vermits ik de Schipper 't volk boven had hooren toeroepen, fnyd de ftropen maar los, of wy zullen 't onderfte boven keeren; van welke twoc quaden dit laafte (hoewel 't ons ook zeer qualyk quam) buiten alle tegenpraak het befte was.

De flag, die de brekende, en over boord vallende, Maft met het volk, dat 'er nog op, en in de Mars was, gaf, was afgryzelyk; en 't befte, dat 'er op volgde, was, dat het niet lang daar na ftil wierd, waar door wy wel te eer in Staat makten, om van de tegen het Schip aan bonzende Maft, door 't afkappen van die Vleet, ontflagen te raken, maar aan de andere zyde, was die fchielyke ftilte weer zeer quaad voor 't vervaarlyk flingeren van ons masteloos Schip, alzo de Trompen van 't Gefchut ieder Reys in Zee flingerden.

Ook was die holle Zee nu zeer quaad voor ons volk, om vyf man, die met de vallende Maft om laag gekomen, of over boord geraakt waren, en zeer ver in Zee dreven, ten eerften weder te krygen; alzo wy nu geen Takels, om de Schuyt over te hyffen, en in Zee te brengen, gebruiken konden.

Verdere ongemakken.

De eerste van 't over boord geflagen volk, dien ik weer in 't Schip zeer moedig opklauteren zag, was de Bottelier, *Sebaftiaan Schepers* genaamt, een Hoorns-man, een fluks en wakker Kaarel, die, 't gevaar ziende, mede gezwind na boven geklauterd, en, buiten gedagten, zoo fchielyk met zyn neus in 't ruime zop geraakt was, een duykel gedaan hebbende, die niet veel zyns gelyk had, hoewel hy 'er, zonder eenigzins gequetit te zyn, afquam. Hy kroop onder 't zeyl, waar in hy verward was, uit, en langs de groote Maft, die nog ten deele op 't Schip lag, weer gezwind na boven, en was binnen boord, eer het iemand wift.

Ons volk, woedende, dat het zyn Makkers, zonder hope van hulp, zoo zy zelf

1685. geen wonderen deden, daar heen dryven zag, zetteden (tot myn uiterfte verbaaftheid) de Schuyt, die zy anders met de Takels al vry moeyelyk in Zee kregen, met hunne handen in korten tyd over boord, vielen 'er gezwind in, en quamen maar net van pas om dezelve te helpen. Twee kregen zy 'er ten eerften, dederde, alzoo die aan zyn een oog veel geleden had, quam met meer moeite in de Schuyt; maar, by de vierde gekomen zynde, wilde die (ô groote getrouwheid, zelf by zyn uiterfte gevaar!) niet overkomen, voor en al cer men zyn Makker, *Bliek* genaamt, die zekerlyk anders weg was, eerst geholpen had; maar, zy hem eerst binnen boord willende hebben, zoo liet hy zig ten eerften, 't geen ook best was, gezeggen, aangezien zy, na hem overgezet te hebben, hoe sterk zy ook aanroedden, by gemelden *Bliek* quamen, juist zoo als hy begon te zinken. Zy bragten dit volk ten eersten, niet zonder groot gevaar, wegens de nog zeer hol schietende Zee, weeraan boord, alwaar ik dezen *Bliek* (de eenigste op 't Schip, die my zeer ernstig aanbevolen was, en wiens Ouders tot Batavia Liederen van fatsoenen waren, tot welke hy overvoer) zoo veel als 't my mogelyk was, (gelyk men in 't gemein ook de andere deê) zoodanig verquikte, dat zy alle in 't korte weder bequamen.

Na dat dit weder wat bedaard was, zagen wy hier en daar wel eenige Makkers zeer verre van ons verspreid; dog wiften niet, wie van hen dit onweer ook mogt getroffen hebben. Wy schooten derhalven in 't midden van de nacht vier stukken op 't half Dek af, om hen by ons te lokken, van al 't welk ik, die door zware vermoeidheid, van my op dit verschrikelyk slingerend Schip eteryke uren aan een vast te houden, tusschen de Tafel en een van de Banken als vast gezord leggende, in slaap geraakt was, niets ter wereld gehoord had; en ook niets zou getweten hebben, indien ik, van zelfs wakker geworden zynde, den Konftapel met de Lont-stok niet had zien voorby gaan, en daar op gevraagd had, of hy schieten wilde? 't geen hy zeide nu al viermaal zoo even gedaan te hebben, en zeer verwonderd te zyn, dat ik daar af, alzoo alles rondom my op het half Dek gedreund had, niet ontwaakt was. Die ons van hen best helpen kon, te weten, *Kool*, liep, om niet genoodzaakt te zyn van zich zelf, met ons te helpen, te ontblooten, van ons by nacht af, en de anderen, die by ons quamen, hadden, hoewel zy ons al 't hunne aanboden, niets, daar mede zy ons helpen konden, om dat al hunne Stengen voor ons Schip, zynde van 139 voeten, te kleen waren.

Zeldzame slaap des Schryvers.

Werden van de Makkers verlaten.

Wy bedankten hen dan, lieten hen mede heen zeilen, dog geraakten door de wakkerheid van onzen Schipper, en Opper-Stierman, die hier groote proeven van hunne bequaamheid gaven, binnen acht dagen weer volkomen in Staat en Zeylree; alleen dit ons maar ontbrekende, dat wy aan onze groote Steng, die nu voor groote Mast speelde, niet Zeyls genoeg voeren konden, 't geen oorzaak was, dat wy in drie weken geen eene myl vorderden, waarom het zus of zoo stond, of wy zouden weder na 't Vaderland gekeerd hebben; dog een hapje, 't geen wy eindelyk nog by geluk, en net op zyn tyd kregen, was oorzaak, dat wy zedert de Reize zoo voorspoedig voortzetteden, dat wy, schoon Schipper *Kool* aan anderen al verzekerd had, dat wy, of door de Franschen, indien wy aan Cabo de Lopes Gonfalves mogten aangelooopen zyn, zekerlyk genomen, of anders, door gebrek, in Zee buiten tegenspraak in 't korte vergaan zouden zyn, nog pas voor hem, den 24 September aan de Kaap der Goede Hope, diens Tafelberg zich eerst als een klein wolkje opdede, op de Rhede ten anker liepen, hebbende 't geluk gehad van op deze Reize zoo veel Dorades (een uitnemende visch) *Albucores*, *Bonitos*, en *Corct* gevangen te hebben, dat wy wel drie maanden lang, alle daag drierley geregten van de eerste visch op Tafel hadden, waar in ons andere Schepen der Vloot nog overtroffen.

Wy vonden hier het Schip 't Land Schouwen, (waar op de Heer *Thomas Slicher*, Extraordinaar Raad van Indiën, en gewezen Schepen van Amsterdam (zoo meene) met zyn Vrouw, en een zware Familie, was) en 't Schip de Prins Willem, reeds ten anker leggen, gelyk ook al onze andere Makkers, uitgenomen de Waalfroom, die kort daar na daar mede ten anker quam, knypende by de wind, gelyk wy ook deden, met alles, wat goed doen kon, op. Dog hy was 'er maar pas, of de nieuwe Fiscaal haalde Schipper *Kool*, over 't verklikken van een Matroos, aan, 't geen men zeide, dat hem en een voornaam Heer wel 1000. Gulden koste. Een fraey ontbytje voor die Fiscaal, die 'er pas gekomen was.

De Schipper van 't Land Schouwen, *Cornelis de Sonster*, een losse ziel, ontving ons wel; dog voor al ook de Heer *Slicher*, verwelkomde ons met zeer veel blydschap; van dewelke wy, na eenige verversching, afscheid namen, en na Land gingen, daar wy van de Heer *Andries de Man*, Koopman, Tweede, en nu ook Gezaghebber (alzo de Heer Commandeur *Simon van der Stiel*, volgens last van den Heer Commissaris van Rhede, die in Augustus van daar vertrok, op een Landtocht was) zeer vriendelyk in 't Oude Huys

1685.

Komen aan de Kaap der Goede Hope.

1685. van den Heer *van der Stel*, daar ook de Heer *Slicher* zich onthield, ontfangen, en op 't Avondmaal gehouden wierden; het geen ik wel bekennen wilde, dat my zoo wel smaakte, en zoo wonderlyk beviel, dat ik niet besluiten kon met myn Schipper in de laten nacht wecr na boord te gaan, maar beter keurde, met Schipper *Kool* ten Huuze van een Kaaps Borger, *Guilliam Heems*, die'er over vyf jaaren met zyn Vrouw, zonder iets te hebben, gekomen, en nu een wel gesteld man was, myn nacht-rufft te gaan nemen, daar ik het zoo wel, en vermakelyk vond, (zoo wegens 't gezang der Kaapfche Canary-Vogels, en 't kirren der Tortel-duyven, als wegens het minnelyk onthaal van Monfr. *Heems*, op zyn Buiten-plaats, de Boscheuvel genaamt, daar ik schoone Orange- of Limoen-boomen zag) dat ik nog den dag daar aan by dezen Vriend, en zyn Vrouw, beide zeer hupf en vriendelyke Lieden, op aanbeveling van Schipper *Kool*, die 's morgens wecr na zyn boord ging, bleef; maar als ik vernam, dat die Lieden (daar ook een Zeeuw, Monfr. *N. Biermans*, Onder-Koopman op 't Schip de Prins Willem, vond) zoo beleefd waren, dat zy van my, of hem, geen geld begeerden, kon ik ook niet goetvinden, langer daar te blyven; maar ging by den Predikant, *D. Joannes Overney*, een Vries van geboorte, vernemen, waar zyn Eerw., die daar best bekend was, my raden zou te gaan huysvesten, alzoo men hier anders zeer licht in een Hoerhuys geraken kan.

Het had zyn Eerw. plicht wel geweest, my, die de eenigste Predikant in de Vloot was, en die naderhand dit, met dikwils voor hem te prediken, wel dubbeld aan hem verdiende, zyn Huys aan te bieden, behalven dat ik dat onder my niet zou gelaten hebben; maar, in de plaats van dat, schoon hy in de helft van een groot schoon Huys woonde, 't geen de Licutenant, *Jan Baptista Dubertino*, voor zich van Compagnies Bouw-stoffen, daar hy als Fabryk 't opfigt bevoers over had, gebouwd had, bewoonde, welk Huys de Heer *van Rhede* tot een woning, ten deele van den Predikant, en ten deele van de Geheym-Schryver *Kemels* met zyn Vrouw, geschikt had; rade *D. Overney* my om in den Olifant, by eene Juffr. *Mostaart*, naderhand met Monfr. *Holfsmit* getrouwd, myn verblyf te gaan nemen, gelyk ik voor eenigen tyd dèc; tot dat ik gelegenheid kreeg, om by eenen *Jan de Beer*, bevoers een Meulenaar, dog toen Borger-Raad, of Borgermeester aldaar, beter huysvesting na myn zin te vinden; hoewel ik het daar al mede zoo niet had, als ik wel wenschte, om dat hy nu en dan wel eens wat meer dronk, dan hem diende.

Op onze Reyze van St. Jago had ik,

met de uiterste smaak van de wereld, stonken van Kool leeren eten, die in myn Ouders Huys noit de schoonste Kool had willen aanzien; dog hier aan de Kaap volcerde ik dit, alzoo ik de Kool hier vry wat beter, als die stonken, uitnemend groot, en ook zeer goed van smaak, behalven een overvloed van alleley goede Moeskruiden, en andere Vruchten, vond.

Ik zag met groot vermaak daar de Compagnies Thuyne, die zeer net lag, en de schoonste Plantagie toen was, die ik voor of na oit zag, en die ik nu niet zal beschryven, alzoo dat onder de stoffe der Kaap gedaan heb; maar by myn Tweede Tocht vond ik die zeer veranderd, alzoo 't Speelhuysje aan 't einde van dezelve door de Heer *van Rhede* gemaakt, of op zyn last daar opgericht, onder anderen by myn wederkceering al verwoest en weg was; van waarmen een uitnemend schoon gezigt op de Reede had.

Ook zag ik by myn aanwezen aldaar op zekeren dag, zynde in 't Fort op de Kat met de Heeren *Slicher*, *de Man*, en alle de voornamen Lieden, zoo van de Kaap, als van de Vloot, een aardig Spiegel-Gevegt van de Hottentots tegen malkanderen met afgesnedene Wyngaard-takjes, waar mede zy malkanderen op een haar wiffen te treffen, werpde in 't gemeen, zoo als zy op de eene voet stonden en draiden, om de takjes, door hunne partyen geworpen, te gezwinder te kunnen ontwyken. Over de stank, en morzigheid van dit volk, met hunne lage Hutjes ontrent het Fort woonende, en die rauwe darmen maar utwringen, en op de kolen wat leggen zag, kon my niet genoeg verwonderen.

Ik vond hier by myn komst als Bedienden der E. Maatichappy ook *Hieronymus Cruse*, of *Croese*, als Kapiteyn, *N. van Keulen*, die'er nu pas als Fiscaal met zyn Vrouw, en haar Sufter, (die kort'er aan met een ryken Boer trouwde) gekomen was, den Onder-Koopman, *N. van Breugel*, (met wiens Weduwe naderhand de Heer *de Man* trouwde) den Cassier, *N. van der Stel*, den Dispenzier, *Blesius*, den Guarнизoon Boekhouder, *Bloem*, *Kemels*, Geheym-Schryver, eenen *N. de Goyer*, mede tot de Secretary behoorende, den Krank-bezoeker, *Koopman*, die sterk koopmanschape, en naderhand uit nedrigheid een Rok met Goude Knoopen droeg.

Ik zag daar nog eenige ruinen van het Oude Fort, wel eer door de Heer *Johan van Riebeeck* aan Strand, daar nu Compagnies Magazyn van Touwerk, &c. is, en nader aan 't Vlek, dan nu, gebouwd, waar van ik de aarde nu en dan zag weg kruyen.

Ik genoot ook veel playzier door Jonker *Adriaan van der Stel*, tweede Soon van de

En wat hy daar alzelvzaam ontmoetede.

1685.

1685. den Heer Commandeur *Simon van der Stel*, die my op 't ronde Boschje bragt, en, behalven een net tractement, ook veel vermaak op dit Landhuys der E. Maatschappij, en deszelfs Plantagie aandée.

Behalven dat hy my ook van verscheidene aangename Vruchten (en voor al van een soort van zeer lekkere Limoenen, van gedaante by na als Citroenen, en die men uit de hand at) rykelyk verzag, waar tegen ik zyn E. weer een Geschenk van twee fraeye Hoeden dede.

Kinderen van den ouden Heer van der Stel.

De oude Heer, *Simon van der Stel*, had vyf Zoonen. De oudste, *Willem Adriaan* genaamt, was, toen niet lang geleden of Ao. 1684. met Juffr. *Maria de Haze*, Dogter van de Heer *de Haze*, geweest Directeur in Bengale, getrouwd, en met haar nevens haar Mama, Weduwe van den Heer *Verburg*, ook geweest Directeur in Bengale, na Holland vertrokken, alwaar zich zyn Ed. tot Amsterdam zedert nedergezet, en daar hy tot Ao 1699 (wanneer hy zynen Heer Vader als Landvoogd aan de Kaap vervangen ging) het Ampt van Schepen dier aanzienelyke Stad bediend heeft.

Na zyn Ed. volgde Jonker *Adriaan*, dan Jonker *François*, dan Jonker *Henrik*, die, met een Deen na Holland vertrokken zynde, met een Poolfche Juffer trouwde, dog die naderhand weer in Indiën quam, en eerst als Cassier en Winkelier op Macassar zich onthield; dog eindelyk als Landdrost op Batavia gestorven is.

Van welke er een met de Heer Kooper vergaat.

Behalven deze Zoonen had de oude Heer *van der Stel* nog een Zoon, diens naam my onbekend, maar die op een onbekende wyze aan zyn einde geraakt is. Hy vertrok, onder 't Opper-Gezag van de Heer *Kooper*, met het Schip, de Ridderfchap van Holland, van de Kaap na Batavia, dog die Bodem is waarschynelykft in volle Zee met man en muys gebleven, hoewel men naderhand nog eenige losse en ongegronde gerugten hoorde, als of deze Zoon van den Heer *van der Stel* op 't Eiland Madagafcar aangeland zou zyn. Indien de al te hoofdighe Heer *Kooper* den raad van zynen Schipper gevolgd, en, voor een al te oude, een nieuwe groote Mast aan de Kaap ingezet had, dit ongeluk zou hem waarschynelyk niet overkomen hebben.

Buiten die vyf Zoonen had de Heer *Simon van der Stel* nog een Dogter, die in Holland aan eenen Heer *van Ryn* getrouwd was.

Slingelands Tocht na de Tafelberg.

Onder de Onder-Kooplieden, toen met de Vloot daar aan de Kaap leggende, was eenen Sr. *van Slingeland*, van Maastricht, die met eenige andere Liefhebbers den Tafelberg beklom, en my daags 'er aan zede, dat hy 'er niets, dan eenige Putten en Kuilen, met stillstaande regen-water vervuld, gevonden, gelyk ik reeds ook al

1685. van andere gehoord had. Zy hadden veel moeite, en vyf uren aan een werk gehad, om 'er op te komen; doch het afkomen was hen nog veel moeyclyker gevallen.

Voor myn vertrek viel 'er een zeer wonderlyk Huwelyk van een Onder-Koopman, die hier woonde, voor. Vrydag 's namiddags ontrent 5 uren quam 'er een Barinnetje (of nieuwlings daar met de Vloot aangekomen Juffer) by hem, nevens ander Gezelschap, daar ik mede by was, in Huys, welke Juffer hy, die redelyk wel van de Kaapsche vocht bestoven was, een Neusdoek toewierp, die zy tot daags 'er aan hield; wanneer zy, met eenige Juffers weer by hem komende, hem wysmaakte, en zeer sterk optreed, dat hy haar dien Neusdoek op trouw in haar aller bywezen (schoon 'er niets aan was) gegeven had, en die hem op zyn woord perltten, om die Juffer, die wel een goed man van nooden, alzooy 't niet breed had, te eren, en ten eersten, alzooy haar Schip op 't vertrek stond, te trouwen.

Hy zeide van al deze zaaken niets te weten, dog was egter gereed, dewyl zy zeiden, dit alle gezien te hebben, om die Juffer te trouwen. Daar op ging die zelve Zaterdag avond in 't Avond-Gebed het eerste, Zondag 's morgens het tweede, en na de Predikatie het derde gebod, waar op dit Paar 's namiddags trouwde, en het Schip van deze Juffer vertrok 's Maandags, zoo dat het al vry krap met haar omquam, en zy 't niet veel later had mogen begripen.

Diergelyk schielyk Huwelyk heb ik nog eens op Batavia van eenen *Bayle* gezien, maar moet bekennen, dat het Liefde-vuur daar wonderlyk schielyk by deze Gelieven moet vonk gevat hebben, alzooy 'er mede maar een dag tusschen beiden was. Egter zyn dit beide zeer goede Huwelyken geweest, schoon daar geen ryd was, om malkanders aard of gedrag te leeren kennen.

Na dat wy hier een maand aan de Kaap uitgeruft, en een nieuwe groote Mast ingezet hadden, vertrokken wy den 24 October; dog hadden hier nog een Onder-Koopman, *Jacob Marmer* genaamt, met zyn zwangere Vrouw (die nog een twee maanden te gaan had) aan boord gekregen, die by ons mede in de Kajuyt geplaatst wierd, aangezien 'er boven in de Schippers-Kamer nog drie Vrouwen waren, die na hunne mannen in Indiën vertrokken. De eene was een Wondhealers Vrouw, welkers man op Baticalo, de tweede een Schoolmeesters Vrouw, diens man op Batavia lag, en de derde een Assistentens Vrouw, die wel de zedigste van de drie, en Juffr. *van Maten* genaamt was. Men zou deze Juffr. *Marmer* wel geerne by

Zeldzaam en schielyk Huwelyk.

Vertrek des Schryvers van de Kaap.

1685. by die andere Vrouwen geplaatt hebben ; dog dat Logement was voor die drie reets al te kleen.

Dus zeilden wy dan weer, vry voor-
spoediger, dan na de Kaap, van daar na
Batavia ; dog hadden door zwaar, hoewel
anders voorloepdig, weder ontrent St. Paul,
en Amsterdam, daar men in 't gemeen
zware Winden, holle Zcén, en, om de
styre Koelte van agteren, een geweldig
slingeren van het Schip, heeft, het onge-
luk, dat onze Martavaan, of een groote
verglaaftde Water-pot (waar in ons drink-
water was) by nacht losraakte, en in
stukken brak, welkers scherpen met al het
water zich zoodanig over de gansche Ka-
juyt verspreidden, dat zy de Slaap-plaats of 't
Ledekantje van den Onder-Koopman,
regt tegen over die Pot geplaatst, sche-
nen te zullen verbryzelen, hoewel zy met
ieder Zee maar tot halver weg quamen, en
dan weder te rug geflagen wierden, zon-
der dat, die gansche nacht door, iemand
van de Kajuyts Jongens, om 't wat op
te reddén, 'er ontrent komen kon, alzoo
het Dek door 't water zeer glad was ; en
toen 'er eindelyk een der zelve zich aan
waagde, raakte hy niet alleen onder de
voet, maar ook in groot gevaar van door
deze scherpen gequetst te werden, behal-
ven dat hy ook in lange tyd niet weer op
zyn voeten, of zoo verrekomen kon, om
zich maar hier of daar aan vast te hou-
den ; al 't welke ons by dit ongemeen
groot verlies nog een kort vermaak, en
hertelyk gelach gaf.

Anders ging alles zeer voorloepdig,
zoo met ons allen, als met die zwangere
Vrouw, die, schoon zy geen hulp van
een dezer Vrouwen bequam (onder wel-
ke de eene nog voor Minne gediend had)
door behulp van den Opper-Meester, een
zeer bequaam en hups man, zeer gelukkig
acht dagen, eer wy op Batavia quamen,
verloftic.

De
Schryver
doopte
in drie
byzon-
dere
Deelen
der Aar-
de.

Ik doopte het Kind Zondags te voeren,
zoo als wy Zondags daar aan op Batavia qua-
men, 't geen ik daarom aanhale, om dat
ik den Doop in dat zelve jaar eerst aan een
Kind in Europa, te Nieuwkerk, by Gou-
da, wanneer ik daar voor D. *Hellenius*
predikte, en voor de tweedemaal aan een
Kind op de Kaap, en dus in Africa, en
voor de dertemaal hier op Zee, of in A-
fia, en den zelve dus, in een en 't zelve
jaar, in drie Deelen van de Wereld be-
diend hebbe, dat al zelden voorvalt.

Na dat wy 10 weken gezeilt en, nu al
90 mylen, na de giffing van Schipper,
en Stierlieden, over Land gezeild had-
den, hadden wy om de Zuyd, eenige da-
gen te voeren, eer wy op Batavia qua-
men, nog zulken scherpe koude, dat ik,
en meer anderen, 'er Winterhielen van had-
den, die ik niet lang, voor dat ik op Ba-

IV. DEEL.

1685. tavia quam, door de schielyk weer toene-
mende hitte eerst quyt raakte. Een zaak,
die by na ongelooflyk schynd, en egter vol-
flagen waar is.

Aldus quamen wy zonder eenige verde-
re ramp, ook zonder eenen dooden, of ee-
nig gefchil met iemand gehad te hebben,
na een zeer vermakelyke Reyze, op Zon-
dag den 30 December 1685., 's morgens
onder den Kerk-tyd op Batavia's Rhede
ten anker, alwaar ik my eerst na 't Huys
van den Eerw. D. *Theodorus Zas*, Neder-
duyts Predikant, begaf, een Heer, die
my in zyn ganschen omtrek vry wonder-
lyk, en zeer ouderwets voorquam, alzoo
hy een kort Wambais met schootjens, na
den ouden tyd, en een wyde opene Broek
droeg, en met een paar ongemeene groo-
te gryze Knevels zich voor ons vertoon-
de

Zyn
Komst
op Bata-
via.

Ik bleef dien middag by zyn Eerw. ce-
ten, en wierd van zyn Eerw. verzogt myn
Logement by hem te nemen, dat my des
namiddags ook de Heer *Dionys Kelk*, mits-
gaders D. *Iaac Hellenius*, Maleyts Predi-
kant, en meer anderen, met veel gene-
genheid aanboden ; dog alzoo ik van alle
deze Heeren 'er maar een verkiezen kon,
die my best geleck, quam my, in opzicht
van onze jaaren, de Heer *Hellenius* beft
voor, daar ik, toen by myn aanwezen
op Batavia, tot den 7 Maart 1686. zeer
vriendelyk onthaald, en byzonder wel na
myn zin geweest ben.

Ik was 'er (zoo 't de naam had) wel
voor niet ; dog 't kostte my aan Gefchen-
ken veel meer, als ik by een ander zou
verteerd hebben, behalven dat de Juffer
van den Huyze my een Klavecimbaal,
die my zeer veel van 't fraey schilderen
aan boord gekost had, tegen myn wil en
dank, voor niet van 't hard bond, zonder
dat ik naderhand gelegenheid had, om een
andere te bekomen.

's Agtermiddags na den Kerk-tyd ging
de Heer *Zas* met my na zyn Edelheid,
den Heer Gouverneur Generaal *Camphuys*,
die my zeer vriendelyk verwelkomde, en
op dien zelve tyd ook aanzede, dat haer
Edelheden al voor myn komst besloten
hadden, den eerst aanlandende Predikant,
na Amboina te zenden, en dat ik dierhal-
ven geordonneerd was, om na die Land-
voogdy te gaan, dat ik met veel respect
aannam, waar op zyn Edelheid zeide, dat
hy myne volveerdigheid in her aannemen
van die post prees, en wel gewenscht had,
dat D. *Dathenus*, die dit geweserd, en
zich daar door in veel moeyelykheden in-
gewikkeld had, dit mede zoo gewillig
mocht hebben aangenomen. Ook verze-
kerde zyn Edelheid my, om deze myne
gewilligheid, in 't toekomende van zyn
gunst, belovende my ten goede te zullen
gedenken, waar op wy, na nog een kort

Bezoekt
zyn E-
delheid
de Heer
Camp-
huys.

O

ver-

1685. verblyf, van zyn Edelheid affcheid namen.

Ik vond Batavia uitnemend vermakenlyk, de manier van leven daar geheel en al hoflyk, pragtig, vriendelyk, de menschen zeer gezellig, en voor al zeer onthelende, waar door ik gelegenheid vond, om by veele der aanzienlyksten aldaar al dikwils zeer deffig onthaald te werden.

Werd van teerley Heeren minnelijk ontfangen.

Myn eerste bekenden, die ik hier kreeg, waren de Heeren Duytsche Predikanten *Lindius, Zas, Clavius, Wydens, Heynen*, en de *Voogd*, mitsgaders die van de Maleytsche Gemeente, *D. D. Hellenius*, en *Vosmaer*, gelyk ook die van de Portugeesche Gemeente, de Heeren *Thornton* en *Ferreira*, benevens *D. Carpius*, die de Rheede waarnam.

Buiten dezen wierd ik zeer minnelijk nu en dan verzogt ten Huyze van de Heeren *de Bonlan* (voor een Indisch Kind, een ongemeen bequaam Heer) *Cornelis van Outhoorn, Quevellerius, Kelk, de Haas*, gelyk mede by de Japanfche Opper-Hoofden, de Heeren *Ransf*, en *van Buytenhem*, myne zeer byzondere Vrienden, die my zeer veel beleefdheid, en dat al vry dikwils, bewezen.

Ik genoot ook zeer dikwils de Tafel van zyn Edelheid, mitsgaders van den Heer Directeur Generaal *Hurt*, die my, de eerstemaal in 't Fort predikende, aan zyn Tafel noodigde, en toen myn eerste Leermeester in de Maleytsche Taal wierd, daar zyn Ed. sterk op gezet was.

Geen minder eer en vriendfchap bewezen my ook de Heeren Raaden van Indiën, *Maarten Pit, Ryklof van Goens*, de jonge (die kort 'er navan hier na 't Vaderland oontboden vertrok, een Koek, zyn Ed. door den Heer *van Rheede* gebakken, gelyk hy toen ook op Zee quam te sterven) mitsgaders de Heeren *Willem van Outhoorn* (myn Patroon, zoo lang ik in Indiën geweest ben) *Johan van Hoorn, van Quaalberg, Slicher, St. Maruin*, en meer andere, die my zeer dikwils aan hunne Huyzen en Tafels noodigden; dog geen vreemder onthaal quam my hier voor, dan de Japanfche Maaltyd by zyn Edelheid, die hy Donderdags hield, daar in 't eerst niet dan een Bort met wat drooge Ryft, en eenige Potjens met zeer fcherpe spyzen, die my ganfch niet bevielen, op Tafel quamen, behalven dat ik my ook met de twee ronde lange stokjens, waar mede de Japanders en Tsjinezen deze spyzen gewoon zyn te eten, ganfch niet wift te behelpen; dog naderhand quam 'er gebrad en ander Vaderlands eten, daar ik beter mede te recht maakte, een zaak, waar van elders breder spreke.

Vreemde Maaltyd.

En vreemde Kok.

Zeer wonderlyk quam 't my hier ook te vooren, dat de Kok, die de spys by zyn Edelheid op Tafel ordonneerde,

1685. niet alleen in 't zwart fluweel gekleed was, maar, zoo ik daar na zag, ook Koets en Paarden, en een pragtige ftaat hield, hoewel ik 'er naderhand fprak, die hem ettelijke jaaren te vooren met Taartjens (die een Slaaf droeg) langs Straat hadden zien loopen. Waar uit dan bleek, dat hy liet uit de grond opgehaald, en zig in dit zyn Ampt zeer wel beneerftigd had.

By de Krygshoofden hier vond ik 'er ook verfehiden, die my veel beleefdheden bewezen, te weten, de Heeren Capiteyns *Thileman Ewyk* aan de Rotterdamsche, *Herman Egbertzoon* aan de Utrechtsche Poort, den Heer *Sloot* aan 't Vierkant, den Luytenant *Berg* aan de Nieuw-poort, en meer anderen, die my zeer aanhaalden om de Vaderlandze Nouvelles te vernemen, en om te hooren, hoe hunne goede Vrienden daar al voeren.

Wy namen zoo nu en dan met een Koets een Uytspanning na buiten, en reden na Noordwyk, een klein uurtje buiten de Nieuw-poort, om een Vifchje, daar ieder Heer voor eene maaltyd (hebbende de magt om een Juffer met zich te brengen) een Goude Koffang of 24 Gulden Hollands geld, verteerd; dog 't fpeet my op zekeren tyd, dat ik dit geld, zonder van de Vifch geproefd, of die eens gezien te hebben, betalen moest, alzoo ik door agter uit te ryden, om dat aan myn Juffer niet te vergen, zoo ziek geworden was, dat ik my niet in ftaat vond, om aan Tafel te komen.

Dier Vifch-eeten op Noordwyk.

Geen menschen hier quamen my vreemder voor, als de Tsjinezen, van welke de Mans my, om hun koddig hulzel, alle Vrouwlicden geleken.

Hoe groote Schenkagien deze menschen, niet zonder groote en wel gegronde inzichten aan alle de Grooten van Batavia, en voor al aan den Directeur Generaal doen, heb ik op zekeren morgen eens ten Huyze van dien Heer gezien, daar 't rondom in de Galdery zoo vol van alles kostelyks ftond, dat men zich nauwlyks wift te draeyen, en de Heer Directeurs Gemalinne verklaarde, dat zy niet wift, waar al dit goed te plaatzen, alzoo al hare Solders, met diergelyk goed, reeds opgepropt waren.

De Tsjinezen, en hunne Gefchenken aan de Grooten.

Zeer vreemd quam my in 't eerst ten Huyze van den Ed. Heer *van Outhoorn* 't eten van Pinang voor, en ik dacht niet anders, of ik zag den Heer *Clavius*, die met my daar gegaan was, om dien Heer geluk in 't Nieuw-jaar te wenschen, zeer fterk bloeyen, waar over ik my verwonderd toonde; dog hy hielp my wel haaft uit den droom, en leerde my dit Indifch aangenaaam tydverdryf onderweeg zoo wel, dat ik zyn Eerw. namaals nog meenigmaal 'er voor bedankt heb.

De Schryver leerd Pinang-eeten.

Kort na myn komft, of den 31 Decem-ber

1685. ber 1685., verscheen ik met myne Ge-
loofs-brieven in den Kerken-raad alhier,
en wierd als een extraordinair Lid (om
als een Buyten-Predikant over de alge-
meene zaaken van Indiën met een conclu-
derende of besluitende; dog over die van
de Stad Batavia alleen met een adviserende
of raadgevende stem te oordeelen) door
den Voorzitter, den Heer *Heynen*, ver-
welkomt, en myn plaats my aangewezen.

Nier lang daar na predikte ik (volgens
gewoonte van alle eerst hier aankomende
Predikanten) eerst in de Kasteels-Kerk
voor den Heer Generaal en Raaden van Ne-
derlands Indië, en den Sondag daar aan
voor de Gemeente van Batavia in de Stads-
Kerk.

Een week twee a drie na myn aankomst
kreeg ik een groot ongemak aan beide myne
ooren, door een onvoorzigtig wasschen
van myn hoofd aan boord met Tamarin-
de, zonder myn ooren te stoppen, ver-
oorzaakt, waar door ik by na als doof
wierd, behalven dat ik, 's nagts voorna-
mentlyk, van pyn meinde dol te werden.
Ik had hier tegen te vergeefs al 2 maen-
den lang ettelijke Wondhealers gebruikt;
dog raakte hier gelukkig in 4 a 5 dagen
af door een raad, die my de Heer *Cornelis
van Outhoorn*, myn Buurman toen, gaf.
Zy bestond in driemaal daags versche Klap-
pus-olie (waar in een bolleken Look ge-
fnerkt was) zoo heet, als ik het verdra-
gen kon, met een veerken in 't oor te
brengen, waar door ik 'er in dien korten
tyd van geneezen raakte.

Zeer pragtig was by de intrede van 't
Nieuwe-jaar het optrekken der Batavische
Borgerij, dat toen nog stand greep; dog
naderhand allengskens afging.

De gemeene Soldaten te Voeten te Paart
verschenen daar zeer pragtig, met fluwe-
le Rokken met massive Goude Knoopen,
en verder zeer dechtig van alles uitgedoft,
en de Kapiteynen zag men met Goude
Ringkragen, dat heerlyk schitterde, pron-
ken. Ik zag in de volgende tyden maar
alleen, dat eene divisie, of een Sergeant
met 10 a 12 man, aan de Heeren van rang
hunne Huyzen rond ging, daar hy en zyn
volk met een glas wyn beschonken wierden.

Geen minder zwier en vreugd gaf in 't
begin van February het Tsjineesch Nieu-
we-jaar, dat van hen, en voor al van de
Kinderen 's avonds met duizenden van al-
lerley lichten van honderderley aardige fat-
zoenen, zeer statig en pragtig gevierd werd.

In 't midden dezer maand Ao. 1686.
kreeg men hier van Java 's Noord-Oost
Kust ook 't berigt van de droevige moord
van den Heer *Gezant*, *François Tak*, en van
zyn Tweeden in die Ambassade aan den
Keyzer van Java, den Heer *Jeremias van
Vliet*, en van veel anderen, den 8 Februa-
ry op Carta Soera de Ningrad voorgeval-

IV. DEEL.

len, en door den Balier *Soerapatti* tot aller
verbasing uitgevoerd, een geval waar van
wy onder de zaaken van Java breder spre-
ken.

Ik woonde op Batavia een zeer fraey
Muzycq by, alwaar de Heer *Abraham van
Riebeeck*, Gheym-Schryver harer Edelhe-
den, de Baslo continuo speelde, ik den Fe-
nor zong, den Notaris *Bolsvaart* op de
Flute douce, en de Vendmeester *Taal-
man*, nevens anderen op de Hand-viool
speelden; dog een volmaakt Muzycq dede
my de Heer *Kleyer*, Japans Opperhoofd,
in zyn Huys, enkel van zyne Slaven, die
Meesterlyk op alle Instrumenten speelden,
hooren, gelyk ik dat naderhand ook by de
Heer *Ryklof Pit* even eens gezien heb.

De Heer *Cornelis van Outhoorn* had ook
een heerlyk Harpslager, en zyn Heer Bro-
der had in zyn Huys een zeer fraeyen
Orgel, waar op ik menigmaal gespeeld,
en in 't gezelschap van zyn Ed. enige
Dogter, die zeer fraey daar op speelde,
veel vermaak genoten heb.

Om 't voornoemd ongeval van den Heer
Tak wierden 'er ten eersten Schepen na Ja-
para gezonden, om de Vrouwen der Euro-
peërs van Java af te halen, by welke
gelegenheid men ook de Schepen na de
Oost ten eersten afzond, hoewel ik ver-
lof kreeg, om tot den 7 Maart nog te
blyven, wanneer ik met het Schip Ma-
cassar, waar op Schipper *Knoel* Hoofd was,
en waar mede ook *Juffr. Joanna Padbrug-
ge*, Weduwe van den Heer *van Vliet*, en
Andries Olofzen Lofzang, overvoer, na
Japara stevende, daar wy na 4 a 5 dagen
ter Rheede quamen, en de Schepen Voor-
schoten, de Moer-Kappel, Boswyk, en
meer andere Bodems, leggen vonden

Op 't laatste was de Heer *Johan Henrik
Thins*, wel eer Bevelhebber van 't Kasteel
Weysselmunde, onder den Koning van
Polen, naderhand Schipper, en Kaartma-
ker in dienst der E. Maatschappy; en van
dit laatste Ampt den 19 February tot
Landvoogd van Ternate gevorderd. Hy
had een Dogter van 18 a 19 jaeren by zich,
een verstandige, zedige, en een van de
zoetste Juffers, die ik ooit in Indiën ontmoet
heb, en die naderhand met de Heer van
Dishoek, Directeur in Bengale, getrouwd
is.

Deze Heer wierd voor af na Japara
gezonden, om ordre op alle de zaaken te
stellen.

Voor myn vertrek van Batavia had my
de Ed. Heer *Hurd* in veel gevallen, en
ook zyne Gemalinne, een zeer brave en
gulhertige Dame, zeer grootte diensten ge-
daan.

Ook had ik myne Vaderlandsche brie-
ven al mede, eer wy van Batavia 't zeyl
gingen, om zeer goede redenen met den
Malakschen Fiscaal, den Heer *Pieter van*

1685.
Werd
als Lid in
Verga-
dering
ontfan-
gen.

Krygt
een on-
gemak
aan zyn
gehoor.

Heerlyk
oprek-
ken der
Batavi-
sche Bor-
gerij.

Der Tsj-
neezen
Nieuwe-
jaar.

De Heer
Taks
dood.

1686.

Fraey
Muzycq
byge-
woond.

Zyn ver-
trek na
Japara.

1686. *Helsdingen*, medegegeven.

Op den Tocht na Japara, ontmoetede ik twee Vaandrigs, *Michiel Ram*, en *N. Lamsveerde*, die by den Keyzer van Candi kort te vooren geweest, en tot verwondering van allen, 'er behouden (tegen zyn voorige gewoonte, alzoo hy alle Gezanten daar gevangen hield) te rug gekomen, en daar op van Sergeanten tot Vaandrigs gevorderd waren.

Gedurende ons aanweezen tot Japara dèc 't Opper-Hoofd, de Heer *Joannes de*

Hertog, Opper-Koopman in dienst der E. Maatschappy, ons veel vriendschap, zoo aan zyn Tafel, als met ons op zekeren dag in 's Compagnies Thuyne, een myl of twee van de Logie gelegen, te onthalen.

Wy reden 's avonds al vry laat met eenige Flambeauwen weer van daar; dog de *Juffrs. van Vliet*, en *Thim*, waren 's nachts, uit vreeze voor ongemak, 't geen haar op de weg ontmoeten mogt, daar in dic Thuyne in een Planken Huys, vry verheven op Palen staande, blyven slapen; maar

1686.

Gevaarlyke
Uitspanning.

hadden zich daar, ichoon 'er ontrent dit Huys een Wacht van Hollanders lag, niet al te zeker bevonden, alzoo 'er des nachts een vrezelyke Tyger, dien zy, om zyn tintelende oogen, zeer klaar door eenige reeten, en gaten, gezien hadden, rondom dit Huys had komen waaren, en brullen, 'tgeen haar, hoewel zy ter plaatze daar zy zich onthielden, geen nood ter wereld hadden, egter zeer ontzet had. De Wacht had 'er vercheide malen wel opgeschoten, dog den zelve of niet, of altoos zoo veel niet getroffen, dat men eenig bloed 'er af vernomen had. Dit was oorzaak, dat die *Juffrs* ten eersten weer na de Logie quam, niet langer in zulken gevaarlyke plaats hebbende durven blyven.

Ik vond hier ook den Zoon van *Juffr. van Quaalberg* (zegge *Juffr.*) want men wist toen nog van geen eene *Mevrouw* in Indiën, en

de *Vrouw* van de Heer *Hurdt*, de eerste in Rang, wierd maar *Juffrouw* toen genaamt. Deze Borst, *Daniel Schenkenberg* genaamt, was my van zyn Mama zeer ernstig aanbevolen, met verzoek van zyn spoedige overkomst na Batavia (gelyk dede) by 't Opperhoofd te verzoeken. Ik zag by dezelve twee spierwitte *Suri-Katjes* of *Ink-Horentjes*, die hem door de Keyzer van Djava verceerd waren.

Terwyl ik hier was, moest ik, alzoo de Heer *de Hertog* my wegens 't groot gezelschap van de Heer *Thim*, en zyne Familie, mitsgaders dat van *Juffr.*, de *Weduwe van Vliet*, onmogelyk logeren kon, na een goed henen komen, wilde ik aan Land blyven, onzien.

Ik gcrakte den eersten nacht by een *Des Lieutenant*, daar 't *Logys* vry slegt was; maar quam naderhand ten Huysze van den

Des
Schryvers
huis-
vesting.
Twec-

1686. Tweeden Perzoon, den Heer *Jan Steen*, op een en dezelve Kamer, daar de Heer Kapiteyn, *Maurits van Happel*, ook zyn verblyf had, en genoot van dezen braven Heer *Steen* zeer veel beleefdheid, die my zoo veel te beter, om 't gezelschap van de Heer *van Happel*, beviel, alzoo die Heer zeer groote kennis van de Maleytsche Taal had, en dezelve ook in haare Letter, te weten, de Arabische, zeer wel wist te schryven. Hy verhaalde my ook zeer omstandig, hoe deze kennis van die Taal en Letter, hem gelegenheid gegeven had, om, terwyl hy nog minder Officier, onder den Heer Kapiteyn *Ruys*, was, den vermaarden *Sjeich Fozef*, die zoo grooten aanhang op Java, Macassar, en elders had, en van al de Mohammedanen, daar, en elders, als een Heylig geëerd wierd, zeer listig, zich zelve voor een Mohammedaan uitgevende, en mes veel Lof van de Hollanders sprekende, en hem goed onthaal, en zekerheid voor zyn leven belovende, gevangen te krygen, die naderhand na de Kaap gezonden, en daar op zeker stuk Lands gestorven is, alwaar men zyn Graf nog zien kan.

By myn tweede Tocht na Indiën heb dit zyn Graf niet verre van een Hoeve van D. Kalden aldaar, Zandvlact genaamt, gezien, en verstaan, dat korten tyd te voren allen, die van zyn gevolg daar by hem aan de Kaap geweest zyn, permissie bekomen hadden, om ieder weer na hun Land te keeren, 't geen zy ook alle aannamen, uitgenomen een Macassar'se Dogter, *Sotuela* genaamt, die doe met den aldaar gebannen Koning van Tambora getrouwd, en daar by haren man gebleven was, gelyk ik hen op de Woning van den Heer Gouverneur *Willem Adriaan van der Stel*, *Vergelegen*, beide toen ook gesproken heb.

Den 22 Maart vertrok de Heer *Thim* met zyne Familie van daar per Boswyk na Ternate. Zoo als hy vertrok, waeyde hem, alzoo'er een schoone koelte was, de Hoed van 't hoofd af, en hoewel ons die Heer wel en ordentelyk meinde te groeten, was het egter zoo niet gemeind, dat de wind deze groete voor hem zoo ontydig, en zoo diep doen zou, dat'er geen hope, van zyn Hoed weer te krygen, overbleef.

Nevens hem vertrok ook 't Schip Rotterdam, en 't Fluytje 't Woudtje.

Voor zyn Ed. vertrek predikte ik op Japara ook eens, en doopte by die occasie 't Kind van den Bandaschen Fiscaal, *Gysbert van Rykel*, die nevens den Winkelier, *Tobias Laps*, eenigen tyd daar na ook per de Moer-Kapel na Banda, gelyk de Krankbezoeker *Hoogeboom*, en zyn Vrouw, na Ternate, eenige dagen voor ons vertrok.

Korten tyd bevorens was een Schild-

wagt op den Berg van Japara 's nachts door een Tyger van zyn post gehaald, die met hem door een schietgat van boven den Berg na beneden (een verwaarlyke hoogte) gesprongen was; weshalven de Javanische Landvoogd ettelyke duizenden Javanen met Picken voor den dag dèc komen, om den Berg, en dien Tyger, door allengskens malkanderen met de Picken, digt by een om hoog gehouden zynde, te naderen, te bezetten, gelyk zy hem eindelyk, niet zonder eerst nog eenige Javanen te verliezen, en na ettelyke vrezelyke brullingen en sprongen in de lucht, op hunne Picken vingen. Men vond het lyk beneden, dog hoofdeloos, en wat verder 't hoofd, geheel uitgezogen, leggen. Hoedanige gevallen men hier wel meer heeft.

Terwyl wy hier nog lagen, vloeg de Schuyt van het Schip de Graaf, zoo als de Schipper met de Brieven na Landquam, 'tonderste boven, waar door Hy niet alleen tegen de klippen geslagen, en gequctt, maar nevens verscheide anderen in groot gevaar gebragt wierd; gelyk dit nog twee a drie mannen 't leven kostte.

Ik meine, dat zekere Monsfr. *Abraham Holscher* daar toen mede by geweest is, en dat hy 't zelve gevaar toen met hem gelopen heeft.

Ook zag ik daar tusschen de drie Eilanden in, voor Japara leggende, de Fluyt Oost-Blokker op zekeren middag, door een lek, zinken. Aan zulke Schepen vertrouwd men zoo veel zielen en goederen.

Ik had hier grooten toegang by een Vryman, *Prasser* genaamt, die daar een schoonen Zaagmolen opgerigt had, en die ook een Zoontje 't Tsjines liet leeren schryven, dat hy al fracydèe. De Fiscaal *Reyer* woonde by hem toen ook.

Wy gingen, voor ons vertrek van daar, De eerst op de Fluyt Voorfchoten, volgens Schryver ordre van haar Hoog-Edelheden, zoo als gaat op een ander Schip over na Amboi-na. wy op 't Schip Macassar geweest waren, te weten, Juffr. *van Vliet*, ik, en *Lofzang*, gezamentlyk over. Zy had haar verblyf alleen in de Kajuyt, en de Schipper, aan welken ik een zeer ernstigen Brief van den Heer Directeur Generaal *Antoni Hurdt*, met last van my wel te handelen, hadde, plaatste my (hoe brusck anderzins deze Noorman was) met een buitgemeene Noordsche hoflykheid, in zyn Kamer.

Wy vertrokken den 31 Maart Ao. 1686. van Japara, liepen (alzoo 't Sayzoen der winden verlopen was) langs de Kust van Ende, Timor (dat wy veel langer, dan 't in de Kaart legt, bevonden) en meer andere Eilanden, zukkelden wel 10 a 12 dagen van stitèe ontrent 't Eiland Ombo, kregen een dooden, zynde een Slaaf van den Fiscaal *Lofzang*, die eenige dagen by ons Schip dreef, niet (gelyk *Pigafet* el-

1686.

Wat 'et op de Reyze voorviel.

Verdere zaaken op Japara voor gevallen.

1686. ders verdigt van de Swarten) met den rug om hoog, maar met het hoofd na boven, apparent, om dat al de zwaarte van 't yzer gewigt by zyn lyk gevoegd, na de voeten gezakt, of wel, om dat'er niet genoeg gewigt, om hem te doen zinken, by gedaan was.

Wy staken by Ternita over, en quamen eindelyk den 31 April in de Bacy, en den eersten Mey 's morgens in Amboina voor 't Kasteel Victoria ten anker, alwaar ik van den Heer Landvoogd, *Robbert Padbrugge*, vriendelyk verwelkomt, en zeer minnelyk ontfangen wierd. Zyn Ed. Dochter, de Weduwe van de Heer *van Vliet*, was 's avonds te vooren al afgchaald, en aan Land gebragt.

's Nachts te vooren waren wy aan boord door den Koopman *Prooff*, en den Werf-Baas *Verburg* (dat niet qualyk quam) bezogt, die ons omtrent het inkomen in dezen Inham nog al cenig noodig berigt gaf, alzo men hier al vry dicht ('t geen ystelyk staat) langs de klippen heen loopt, hoewel de neer'er ons weder afzette.

Zyn
Komft
in Am-
boina.

De Heer
Padbrug-
ge be-
schreven.

De voornoemde Heer *Padbrugge*, een Artz van zyne Studie, was een behuwde Zoon van den bekenden Heer *Peyrerius*, Schryver van het Boekje over de Præadamiten, aan wiens gevaarlyke gevoelens zyn Ed. mede vast was, waar over zyn Ed., en de oude Heer *Rumphius* die dit Traactaat van *Peyrerius* had, kort voor myn komst, op 't Gebergte van Soya een hevige geschil hadden; gelyk die eerste Heer niet lang'er na, door 't vallen van een zeer kouden slagregen, die hy niet ontwyken kon, lam wierd, hoedanig zyn Ed. ook in Holland gekomen is.

Na dit geschil was'er tusfchen deze twee Heeren noit de rechte vriendschap geweest. Ook was die Heer Landvoogd in 't algernein, 't zy by de Amboineezen, 't zy by de Borgers, niet zeer bemind, zoo, om dat hy wat wonderlyk en eigenzinnig van aard, als om dat hy wat te arbeidzaam na hun zin, was.

Ik heb zyn Ed. dus menigmaal op de weg na den Olifant in dcheete zon, zonder Zonnefcherm of Lyfwacht by zich, alleen ontmoet, bezig zynde, om 't een of 't ander na te meten, en dien weg na de Rivier uit te roeyen.

Echter was die Heer in zich zelven door en door een eerlyk man, die onbesproken en deugdelyk leefde, zyn Ampt zeer neerflig en oprecht bediende, en niet minder dan inhalende of baatzugtig, waar van zyn Ed. veel doorlaande preuven in myn tyd gegeven heeft, zoo in het Gerichte, als by andere voorvallen, waar van hy zeer stil veel geld trekken kon; dog 't geen zyn Ed. zeer edelmoedig weigerde.

Den eersten dag of twee na myn komst

bleef ik by myn eenigen te dier tyd hier 1686. gevonden Amptgenoot, *D. Cornelius van der Sluys*, een vroom man; dog van zeer weinig studie en gaven; die hier van Krank-bezoeker tot Predikant, om zyne Maleytsche Taal-kunde, gevorderd was.

Ik bleef by zyn Eerw. tot dat ik gelegenheid kreeg, om my met myne goederen in een ledig Huys van den Ouderling, den Heer *Jan de Ruyster*, te begeven, waar in een jaar en drie maanden tot myn groot genoegen was, bevindende Amboina vry beter, dan men het my op Batavia afgemaald had.

Waar
zich de
Schryver
hier ter
neder
zette.

Het Regen-Moeflon begon op den zelden dag, als ik aan Land stapte, en hoewel de Heer *Padbrugge* hier goede en vry breede straten gemaakt had, moest men in dezen Regen-tyd nog al meenigmaal tot over de enklaeuwen door de slyk treden, waar tegen niet beter, dan een goede overdekte Draagstoel, is.

Behalven de straten, eerst nieuw door den Heer *Padbrugge* aangelegt, had zyn Ed. pas te vooren begonnen de Stad met ronde Wallen aan de Land-kant te omringen, en aan de Zee-kant met Bamboezen-Bobbers, of Fuyken, met Key-steenen gevuld, te bezetten, welk laatste niet alleen voor onnoodig, maar, by tyden van oorlog, ook voor zeer nadeelig gehouden wierd, behalven dat dit het Strant geheel ontcierde, en al het fraey gezicht van de Zee ons aldaar benam.

Om 't graven van die Wallen, en voor al om 't graven van die Vaart by de Pas Baguala, vervloekten de Amboineezen zyn Ed. wel duizendmaal, hoewel die Werken, indien zy maar wel onderhouden hadden geworden, in zich zelven zeer pnyzelyk, en van veel nuttigheid waren, gelyk zy daar na zelf, voor al omtrent het laatste werk, bekennen moesten.

Werken
van de
Heer
Padbrug-
ge.

Ik zette my ten eersten met veel lust en yver aan 't leeren der Maleytsche taal, nemende ondertusfchen Sondag 's morgens den Duytschen, en de Heer *van der Sluys* 's namiddags den Maleytschen dienst, ieder in zyne Kerke, waar.

Myne Leermeesters in deze taal waren de Heeren *Rumphius* en de *Ruyster*, behalven dat zeker Boek, my door den Heer *Hurdts* vereerd, my hier omtrent veel dienst dede, door welke behulpmiddelen ik daar in zoo verre toenam, dat ik den 3 Augustus, by de komst van den Heer *Lobs*, die uit Ternate, over Amboina na Batavia vertrok, en nu eenige weken hier bleef, openbaar voor zyn Ed. den Heer *Padbrugge*, en de gansche Gemeente hier, in 't laag Maleyts predikte.

Des
Schry-
vers yver
in 't lee-
ren der
Maleyts-
che taal.

De Heer *Padbrugge* had den Heer *Basting* en my pas bevorens afgezonden, om zyn Ed. van boord af te halen, en na dien tyd gelegenheid gegeven, om alle de verma-
ken,

1686.
Komt
van de
Heer
Lobs
hier.

ken, die zyn Ed. dien Heer by zyn ver-
blyf hier aandede, mede by te woonen,
dat my in 't leeren van deze taal nog zeer
veel belette, en eger was ik in dezelve in
die weinige voornoemde maanden voor
zyn komst zoo verre geraakt, dat ik in de
maand Augustus zoo aan 't Kasteel, als
buiten op eenige Dorpen, daar wy te Paard
na toegingen, verscheide reizen den dienst
in de Maleysche taal waarnam. En de
tegenwoordigheid van de Heer *Lobs*, die
my ettelyke reizen met veel genoegten
hoorde prediken, is oorzaak geweest, on-
dersteund zynde door de gunstige mede-
getuigenis, en 't voorschryven van den
Landvoogd *Padbrugge*, en den Raad van
Amboina, dat haar Hoog-Edelheden my
op myn verzoek, daar ik anders maar 80
Gulden ter maand woen, nu, om deze my-
nen yver, en zoo spoedig bekomen be-
quaamheid in die taal, 100 Gulden ter
maand toeleiden, om daar voor myn loop-
pend verband van vyf jaaren uit te die-
nen.

Verbete-
ring van
des
Schry-
vers be-
zolding.

Staart-
sterge-
zien.

By 't aanwezen van den Heer *Lobs*
in Amboina wierd'er een Ster met een
bleeke staart den 15 Augusti in de mor-
gen-stond, wat ten Zuyden van de Gordel
van den grooten Reus, zoodanig door my,
en anderen, gezien, dat de staart zich na
't Westen draaide; dog zy vertoonde zich
maar weinige dagen.

Droevig
Af-
scheids-
maal.

Op den 3 September wierd door den
Heer *Padbrugge* een Afcheids-maal, we-
gens 't vertrek van den Heer *Lobs*, gege-
ven, en zoo als de gezondheid van Haar
Hoog Mog. gedronken wierd, en de eer-
ste schoot met een Prince-Stukje gedaan
zou werden, sprong 't zelve (schoon twee
a drie uren bevorens nog beproefd, en
wel bevonden,) in eenige stukken, van
welke'er een viel op 't Hollands Kerk-
hof, en een in 't Zieken-huys, te diertyd
nog zynde daar nu 't Stadhuys is, mid-
den tusschen de Zieken in, zonder daar
nogtans eenige schade te doen; maar door
de Broek van 't Stukje was de Konftapels-
Maat, en nog een, dood geslagen, en een
van de Boffchieters zwaar gequetst, 't geen
de vreugde in een neerslagtigheid veran-
derende, gelyk 'er ook niet meer gescho-
ten wierd.

Veel van de vermogenste Compagnies
Dienaaren, en Vryborgers, vooral de Hee-
ren *Basting*, van *Schure*, de Borger-Ka-
piteynen, de Heeren *Henrik Leydekker*, en
Joachim Engel, mitsgaders de Borger-Lie-
utenants, *Henrik Lepper*, *Hans Groo*, *Erard*
Maartenszen, en meer andere, hadden dien
Heer ook deftig onthaald, zommigen in
hunne Huyzen, anderen op hun Land.

Kapiteyn
de Moor
verloft.

By gelegenheid van dat wy by den
Heer *Basting* waren, rezen'er al eenige
woorden tusschen den Heer *Padbrugge*, en
Kapiteyn *de Moor*, en by 't r'huys bren-

gen van dien Heer quamen die zoo hoog,
dat die Kapiteyn om zyn verlossing ver-
zoegt, en die ook kreeg; hoewel ik geloo-
ve, dat hy naderhand berouw had, en zyn
Vrouw nog meer.

Leppers
Maalyd,
en kod-
dige
Dronk.

Wanneer de knoddige *Lepper* zyn Ed.,
nevns alle de voornaamste Liedren, op
zyn Land aan de overzyde zeer deftig ont-
haalde, en men nu al veel gezondheden
gedronken, en wakker daar op gefchoten
had, zeide de Heer *Lobs* tegen hem:
Wel Vader *Lepper*, gy hebt ons nu zoo
deftig onthaald, en daar zyn reeds zoo
veel gezondheden gedronken, en daar en
is op u, onzen noblen Traktant, nog niet
eens gedagt, waar op *Lepper*, juist toen een
Glas met Wijn in zyne hand hebbende,
zonder zich lang te bedenken, tegen zyn
Ed. zeide, Avous myn Heer *Lobbes* (niet
Lobs) dat zal myn gezondheid zyn; en
schreeuwde, zoo als hy drinken zou, te-
gen zyn volk, die op 't Gefchut pafsen,
Jongens, geef vuur.

De Heer *Lobs*, en ik, die'er by stond,
konden ons, om 's mans openhertige een-
voudigheid, niet bedwingen van hier over
eens hertelyk te lacchen, en wy lieten hem
in zynen eenvoudigen yver voortgaan, in
de drift, die hy betoonde om te zorgen,
dat yder dit Glas dog uitdronk.

De Heer *Lobs* quam ook my in 't by-
zonder bezoeken; dog 't was hem, zyn-
de een Heer, die in alles, dat hem niets
kostte, zin had, om myn fraeye Hand-
viool, en Vaderlandse Snaren, die hy wist,
dat ik redelyk veel, en goed, had, alleen
te doen, gelyk hy my die ook zoo vrien-
delyk en vrymoedig verzogt, dat ik hem
die, schoon met veel ongenuegte, daar hy
zeer gemakkelyk over henen stapte, over-
geven moest, alleen 't vermaak nog van
een Muzycqje aan de Heer *Padbrugge*'s
Huys'er mede genoten, en duizend be-
loften, daar niets op volgde, bekomen
hebbende.

Den 4 September geleidde de Heer Land-
voogd *Padbrugge* dezen Heer na boord,
verzeld van de aanzienlykste dezer Pro-
vintie, van waar wy, na zyn Ed. een
voorspoedige Reyze gewenscht te hebben,
ten eersten weer na Land vertrokken, zien-
de zyn Ed. met zynen Bodem, in gezels-
chap van 't Scheepje *Nederhorst*, na Ba-
tavia 't Gat van Ambon uirloopen; dog
af en aan 't zelve nam hy, al voorby zei-
lende, nog 100 Sokkels Foely uit twee
Chaloeppen, binnen 24 mylen uit Banda
gekomen, zeer spoedig over, en vervor-
derde toen verder zyne Reyze na Batavia,
daar hy den 19 dito ten anker quam; en
van waar zyn Ed., na zyn komst van de
West-kust, in hope van Landvoogd van
Amboina te zullen werden ('t geen hem
mislukte) in 't brede aan my schreef, hoe
men hem misleid had.

1686.
Des
Schry-
vers
Tocht
na Hila.

In de maand October vertrok ik te Paard, in gezelschap van de Gemalin des Heeren Landvoogds, Vader *Lepper*, en *Klein-tje*, na Hila, om daar myn eerste Kerkeleyke visite te doen, gelyk ook geschiede. Wy verlooren meest alle onze Staart-riemen op 't Speldewerks-kusslen, een klip-pige hoogte, by Hitoe lama, met veel ge-vaar des levens.

Het Opperhoofd, Monfr. *Prooft* (want de Heer *Padbrugge* wilde dien naam van Heer aan niemand, dan aan zich zelfs, en de Heeren Predikanten, en zelf aan den Tweeden niet, geven; een quale bevatting) onthaalde ons byzonder wel; maar buiten 't werk van myn dienst behagde my niets zoo zeer, als dat *Hassan Soleyman*, doe een der voornaamste Moorische Priesters op de Kust van Hitoe, my gelegenheid gaf, om nevens Juffr. *Padbrugge* hun ganschen dienst te zien, en by te woonen; gelyk elders breder verhaale.

Van daar vertrokken wy te water met Orembajen na Larike, daar 't Opperhoofd *Izaak de Visscher* ons ook veel vermaak aan dede.

Zwaare
brand
aan 't
Kasteel,
en des
Schry-
vers ge-
vaar.

Ao. 1687. ontstond 'er op Zaterdag den 19 February ten twee uren na de middag een zware brand, die aan de Ingezeten een groote schade toebragt. Ik heb daar by wel niets verlooren; maar ben egter toen in zulken gevaar wegens 't afbranden van al de Huizen rondom het myne geweest, dat ik genoodzaakt was al myn goederen te verlaten, en tot een Discipel, die my toen diende, en die ik 'er by liet, te zeggen: *Livinus*, blyft by myn goed, zoo lang gy het buiten grooter gevaar doen kond; dog zoo de vlam (die al over ons huis heen vloeg) nader komt, verlaat maar alles, en behoud u zelve.

En waarlyk, ik diende niet langer wagte te hebben, om dit gevaar te ontkomen: want alles rondom in een onuitdrukkelyke gloed, en de vlam Hemelhoog gestegen ziende, wist ik niet, werwaards ik my keeren zou.

Eindelyk moest ik door een eng Straatje, in 't welk de Koning van Kilang gewoond had (want zyn huis al tot afch verbrand was) zien te ontvlugten, daar ik mogelyk myn cinde zou gevonden hebben, zoo 't huis van een Koperflager, dat op den hock van 't zelve, en van de Tsjineefche Straat stond, zoo wel na binnen, in dit Straatje, als na de andere zyde, juist zoo als ik uit het zelve in de Tsjineefche Straat, ten deele door de vlam nog, overstapte, ter neder geploft had, 't geen ik nu, door Gods goedheid, nog gelukkig ontquam.

Ik was egter, door 't pakken van myne goederen, zoo als ik dien brand vernam, en door 't verslepen van myne Ki-

sten met die goederen door hulp van myn Discipel (alzo ik toen niemand anders by myn had) na buiten (vermits die naderhand geen vier a vyf mannen vertillen konden) zoo vermoed, en door de apprehensie van daar eerst al myne goederen (die ik al doorgeschreven had) en daar na ook by na myn leven te verliezen, zoo ontsteld, dat ik daags daar aan (de eenigste reiz, dat ik oit myn beurt in 't prediken verzuimd hebbe) niet in staat was, om te kunnen prediken, en my genoodzaakt vond, 't waarnemen van myn beurt myn Mede-Amptgenoot, den Heer *van der Sluys*, op te dragen.

Het schielyk voortloopen van dien brand werd door 't dekken der huizen te dier tyd nog met Atap ('t geen om de gedurige Aardbevingen geschiede, alzo men een Pannendak voor te zwaar hield) veroorzaakt; maar zonder in 't toekomende aan de Aardbevingen zich te krunen; heeft men zedert de huizen vry beter, en schooner, dan te vooren, herbouwd, en dezelve van zulke Daken, die zeer wel de Pannen konden dragen, voorzien. By deze brand is wel honderd duizend Ryxdaalders verlooren, waar in de Heer *Leydekker* wel 16000 a 18000, en den Kapiteyn der Tsjineezen, *Que Senko*, wel 12000 a 14000 Ryxdaalders gedragen hebben.

Schade
by deze
en geene
geiden.

Ik had eenigen tyd bevoorens ook met een Inlands Ouderling de Uliassets en de Kust van Ceram bezogt, daar ik op Elipapoeteh de menschchen hoofden aan 't Raandhuys ophangen, gelyk ik op den avond van myn komst daar ook eenige eerst afgekapt vyandlyke hoofden door die Inlanders aanbrengeu zag, dat my ganfch geen fraey voorwerp gaf, en zeer afschrikte om hier lang te blyven, voor al toen my zeker Meester 't geval van D. *Montanus* met *Radya Saboelau*, waar van wy elders breder spreken, verhaalde.

Zeldzame
ont-
moetin-
gen des
Schry-
vers by
een Togt
na Ce-
ram.

Op Porto kreeg ik een groote Kaymanskop, in welkers romp die Inlanders een kort te vooren verslonden kind gevonden hadden; dog de Heer *Padbrugge* deed my naderhand present van een levende Kayman op den eersten dag van 't Nieuwe-jaar; maar kon hem niet lang houden, wegens 't gevaar, dat de kleene kinderen op ons erf in de Pagger daar van stonden te lyden.

Op Hoorn at ik by den Sergeant van een jong wild Osje, en moet bekennen, noit lekkerder of schoonder vleesch gegeten te hebben.

Van Caibobo na de Overwal van Hitoe willende overstleken, ging het ons zoo zeer niet na wensch, alzo wy zeer schielyk de wind en stroom tegen, en daar op etelyke zware golven in ons Vaartuyg kregen, waar door al onze Biscuyt en ver-

1687. verdere spys van 't Zeeewater bedorven wierd.

Daarhy in levensgevaar raakt.

Den Inlander, die by de minste tegenwind zeer verlegen is, stond gereed, om, volgens gewoonte in zulk een voorval, over boord te springen, en na Land te swimmen, om my met het Vaartuyg op Godes genade te laten dryven.

Orangkaja Ema, myn Ouderling, anders een wakker man, was als de dood besturven, waarschouwende my van dit hun voornemen, waar op ik een Houwer uittrok (alzoobloote woorden hier geen klein hadden) en den eersten die over boord sprong, drcigde in stukken te kappen, radende hen ondertuffchen niet wederom te keeren, of 't Vaartuyg te wenden, alzoowymet eene Dwars-zee zouden weg geweest zyn, maar alleen om te zitten, en na 't naaste Eyland (zynde Poelo Kassa of 't Duyven-Eyland) te scheppen, dat zy deden; dog de hitte, die ik op dit Eyland (alzooby alle ongeluk ook myn Sonnescherm in twee stukken, gelyks de stok, afbrak) gelyk ook den honger, die ik dien dag daar geleden heb, zal ik nooit vergeten; waar by nog een derde ongeluk quam, dat men ons Vaartuyg, tegen myn last aan, dien nacht op de klippen droog vervallen liet; maar om my hier weder uit te redden, alzoowyan anders hier nog langer zonder spys zouden hebben moeten blyven, dede ik hen 't zelve op hunne schouwers ten deelen na Zee toe dragen, en ten deelen slee- pen.

De Inlander, en myn twee Holland- sche Oppassers, my tegen de Alfocreezen medegegeven, hadden de kost nog al vry wel aan jonge Duyven, die zy daar met meenigte vonden, en op de koolen maar zoo wat braadden; dog ik kon my met die soort van spys gansch niet behelpen, zoo dat ik tot 's anderendaags 's middags hong- er moest lyden, hebbende nog eengroote fles Bier by my gehad, dat my in die groote hitte, alzoow'er maar kleene Boom- kens op dit Eylandje waren, zeer ver- quikte.

Wy vertrokken met de lichte Maan van dit Eyland, daar ik, om spoedig over te komen, zelfs het volk aanpressen moest, en quamen 's morgens ten 7 uuren (na 9 uuren sterk scheppens) op Hitoelama aan, 't welk, zoo ik het weder op mynen goeden *Orangkaja Ema* had laten staan, wy zoo spoedig niet zouden afgelegd hebben.

Ik verrok toen na Hila, verrichtede dien dag de zaken van myn dienst aldaar, en ging 's avonds ten 5 uuren te Paard van Hitoelama alleen door 't eenzaam en donker Bosch, vermits het ten 7 uuren daar in al duister was, ontmoetende naderhand ter rechter tyd een Moor, die my by een hoogte, daar ik aftrad, een groo-

ten dienst dede met myn Paard af te lei- den, dat anders een Stal-meeſter, my na- gezonden, behoorde gedaan te hebben.

Ik wierd wel van een grooten Troep volks, dat met myn goderen, en met den Ouderling achter aan quam, gevolgd; dog had hen niet willen inwagren, alzoow'k verlangde, om dien avond of nacht nog t'huis te zyn.

Den 19 February had ik de cere, om van de Gemalin van den Heer Landvoogd *Padbrugge*, Vrouwe *Catharina van Hoo- geveen*, een zeer deugdelyke, zedige en godvruchtige Dame, nevens hare Doch- ter, *Juffr. Johanna Padbrugge*, Weduwe van de Heer *van Vliet*, op een namiddag bezogt te werden, om myn Cabinet met Horenkens, en andere Zee-gewasschen, waar van haar Ed., en ik zeer groote Liefhebbers waren, te zien.

Zware Aardbe- ving.

Tegen zes uuren quam de Heer Land- voogd, om haar Edelheden af te halen, dog zat nog zoo lang, tot dat de Kapi- teyn om 't Woord quam, zoo dat zyn Ed., benevens zyn Gemalin, en Dochter, die hen kort'er na met den Heer *van Slyss* volgden, ontrent half zeven na huis ging, op welken tyd ik, den Fiscaal *van Schuur- ren* nog by my hebbende gehouden, en hy buiten, en ik in de Stoep staande, de eer- stemaal van myn leven een vreeszelyke Aardbeving, en die zoo zwaar voelde, dat ik naeulyks op myn beenen kon blyven staan, en indien de Heer *van Schuur- ren* niet geroepen had: *Myn God, is dat een Aardbeving! myn Heer Valentyn*, ziet de Takken der Boomen eens over en weder slaan, ik zou, door onsteltenis'er niet eens opgelet hebben, dat de Takken der Boomen als schenen tegen de grond aan te zullen slaan, 't geen licht te denken is, vermits 't aardryk, als de baren eener Zee, op en neder ging.

De Heer Landvoogd was pas t'huis gekomen; dog hy begaf zich alleen, la- tende zyn Gemalin, en Familie, buiten de Vesting blyven, ten eersten na 't Ka- steel, en bleef daar in, hoe grooten ge- vaar'er ook in stak, en hoe meenigmaal men hem dit ontraadde, slapen.

Hart- vogtige voorzig- tigheid van den Heer Pad- brugge.

Ik had bevorens wel eenige kleene wie- gingen, maar nooit een regte, en veel min zulk een vreeszelyke, Aardbeving gevoeld. Zy duurde dien avond tot ontrent half thien toe, verscheide malen zich als met zwaarder stooten hervattende, en na dien tyd duurde zy tot den 4 April toe zooda- nig, dat men'er alle dag eenige, hoewel veel lichter, vermaningen af had; 't geen oorzaak was, dat wy in eenige maanden in een opgeslagen Tent onder den blooten Hemel, of onder een Zeyl, om zeker te- gen alle gevaar te zyn, onze Nacht-rust namen.

Met de komst van den Heer de *Haas*, Komst die

En veel onge- maklyd.

1687.
van den
Heer de
Haas
hier.

die den Heer *Paabrugge*, als Landvoogd, hier quam vervangen, en een swerm van jonge Gunstelingen medebragt, hield dezelfde volkomen op. Ook kreeg ik, by de komst, des zelfs myn Acte van 100 Gulden ter maand.

Deze Heer stelde'er zyn glorie en roem in, van alle de werken van de Heer *Paabrugge* al willens te laten vervallen, en was daar-en-boven nog oorzaak, dat op Batavia eenig geld van zyn Ed. eenigen tyd, om de Amboineezen'er af te betalen, beslaagen, dog 't geen naderhand egter weer ontflagen wierd.

Kort na de komst van dezen Heer, die *D. Cornelius van Brussel*, van Krank-bezocker op Batavia tot Predikant gevorderd, medebragt, en den zelve zeer genegen was, verzogten die van Banda, om een Predikant van hier, aangezien *D. Brakel* aldaar, en *D. du Bois* kort te vooren, by my agt dagen huisvestende, in myn huis aan een ziekte, die hy op een Tocht na Aroc van 't ongezonder water gekregen had, overleden, en *D. Manteau*, wegens gedane weigering van na Amboina op een Spring-tocht te gaan, door haar Edelheden opontboden was, om na 't Vaderland te vertrekken.

Na korte Besoignes hier over in Politycquen Rade, had men goedgevonden, my daar na toe te ordonneren, alzoo *D. van der Sluys* wat oud, en *D. van Brussel* by den Heer *de Haas* (den welken de Heer *Paabrugge* uit andere inzigten, hoe-wel 't zyn Ed. daar na weinig hielp, niet tegenspreken wilde) te zeer bemind was.

Ik had hier niet veel zin in, en behalven dat men my groot ongelijk, en direct tegen de Ordres der Hooge Regeering aan, dit dede, by welke den laatst-aangekomen Predikant gelast wierd na buiten, daar het dan viel, te moeten gaan, zoo deed men my te meer ongemak, alzoo ik 14 dagen na de komst van den Heer *de Haas* een Suster op 't Schip, dat den dooden Heer *Fuys*, Koopman in dienst der E. Maatschappy, en zyn Weduwe in Amboina bragt, hier gekregen had, en daar door met deze verzending nog meer belemmerd was.

Maar men deed de Kerk van Amboina nog veel grooter ongelijk; want in Banda kon een Predikant, die niet als Nederduyts verstond, al de Kerken, om dat zy alle daar zoo wel Duyts, als Maleyts, verstonden, waarnemen, maar in Amboina was'er ook zelf, schoon ik'er al gebleven had, nog groot gebrek van Taalkundige Predikanten, alzoo daar in de vyftig Buiten-kerken zyn, die niet als de Maleytsche Taal verstaan konnen.

Hier uit ontstond by myn vertrek dan dit ongeval, dat als nu de Heer *van der Sluys* al op de visite van zoo veel Buiten-

kerken tweemaal 's jaars, ten deele verre over Zee, ten deele op 't Hemel-hoog Gebergte gelegen, al gaan kon ('t geen egerer geen een, en veel min zoo een oud man, te vergen was) dan de Maleytsche dienst aan 't Kasteel zoo lang moest open blyven staan, zonder dat de Sacramenten daar in al dien tyd konden bediend werden; daar, indien ik in Amboina gebleven was, ik beide, den Nederduytschen en Maleytschen dienst, had konnen waarnemen, en men dus my niet meer, dan maar groot gelyk, de Kerk aldaar grooten dienst gedaan, dien ouden man verpoozing (alzo ik hem in de visiten vervangen, en den Heer *van Brussel* dit niet doen kon) gegeven, en ook te gelyk de Ordres van haar Edelheden op Batavia (die men nu zoo schendig tot groot nadeel der Kerke met voeten trad) gehoorzaamd zou hebben; maar wat helpen dog al deze Ordres, als de Landvoogden het anders verstaan, en als die in hun kraam niet dienen; het ontbreekt hen noit aan voorwendingen, om dezelve, als zy maar willen, een anderen draey, tot hun oogwit dienende, te geven, te meer, dewyl de Raads-Perzoonen, hen bygezet om die Ordres te helpen handhaven, tegen een Landvoogd niet durven klikken, ten ware dan dat zy door den Opper-Koopman, en Kapiteyn (die gemeenlyk, indien zy wys zyn, dog eene lyn met den Landvoogd trekken) ondersteund wierden, en als zy zoo dwaas zyn, van hem dan, zoo sterk zynde, nog al te durven tegenspreken, dan heb ik altyd nog gezien, dat het voor de minderen, om dat zy van den Landvoogd volslagen afhingen, doodelyk, en voor die twee groote stylen zeer schadelijk, geweest is; waarom 't dan de mindere noit te raden is, zich, om zulk een geringe zaak (ik spreke hier uit de mond van veel Politycquen) als de Godsdienst by veelen in Indiën is, aan te kanten, maar veel liever hem, al zou die ook nog zoo veel lyden, en al liep dit nog zoo zeer tegen de Ordres van Batavia aan, maar op te volgen, vermits haar Edelheden verre van de hand zyn, en zy buiten dien ook een Landvoogd gemeenlyk zullen handhaven, daar de Landvoogd daar in loco by hen is, en gelegenheid heeft, om hendiit honderdmaal betaald te zetten, eer zy by haar Edelheden eens gehoord zouden werden; om welke reden men die Leden zoo grooten ongelijk niet geven kan.

Het verdroot my heel zeer, dat ik egter, wat vertoog ik ook, zoo wegens 't ongelijk, my direct tegen de Ordre harer Edelheden, als byzonder wegens den ondiens de Kerk, by myn vertrek, aangedaan, dede, genoodzaakt wierd te moeten besluiten, 't zy om na 't Vaderland met afgeschreven Gagie te gaan, waar mede

Onbillyke verzending des Schryvers na Banda.

1687. men my zoo onregtveerdig dreigde, en 't geen myn zaaken nog niet en leedden, behalven dat ik maar even te vooren daar ook een Sufter uit 't Vaderland by my gekregen had, of anders maar stil na Banda te vertrekken, welk laafte ik dan in wecrwil aannemen moest, en zag naderhand by de uitkomst, dat ik zeer voorzigtig gedaan had, alzoo men dit, by 't schryvens uit Amboina na Batavia, nog zulken glimp had weten te geven, dat zelf ook haar Edelheden dit myn gewillig vertrek na Banda, hoewel zoo zeer met haar eigen goede Ordres, en nog meer met den dienst van de Kerk in Amboina, srydende (daar men zig niet eens, en zelf tot Batavia, niet aan kreunde) nog wel zeer prezen, zoo dat ik my tot in myn Ziel bedroefde, dat men zich zoo weinig aan die bedroefde Kerk van Amboina, die immers myn dienst veel noodiger, dan die van den Heer *van Brussel*, had, gelegen liet leggen.

Eer ik vertrok, zag ik op zekeren morgen een Slaaf van *Sr. de Ruyter*, door een Ican Bibi, of een Opblaas-visch, doodlyk gestoken, voor dood t'huis brengen, welken Slaaf *Sr. de Ruyter* in een quartier uurs door een Slange-steen, die hy my vereerde, van de dood redde. Hy ley die op de steek van den Slave, die 'er vast aankleefde, tot dat hy ze, op dat ze niet bersten zou, oordeelde, dat ze 'er lang genoeg (te weten een half quartier) op gelegen had, 'er af nam, en in wat zoete melk ley, daar men 't blacuw vergift zag uitbobbelen; naderhand ley hy 'er die nog eens zoo lang op, en toen bequam de Slaaf aantonds.

Ik ging dan voor zes maanden (zoo men my beloofde, dog zonder dit al mede na te komen, of my, volgens toezegging door een ander te vervangen) henen, en vertrok (na myn Sufter op Harocko by mynen vriend, de Heer *Veekens*, en zyn Vrouw, besteld te hebben) met de Fluyt Naardermeer, waar op Schipper *Pieter van Dordrecht* 't bevel voerde, in gezelschap van de Heer *Willem Basting*, die als Tweede Perzoon, met zyn Huysvrouw, *Juffr. Johanna de Hoed*, en hare Kinderen, na Banda ging, den 15 July Ao. 1687. uit Amboina benoorden. Ceram om, dog waren drie weken en een halve, of 26 dagen, onderweeg, zoo dat wy, of in de wind zeylden, dat het sta zeide, of van stilte drevén, of zomtyds eens wakker slingerden, en ook wel eens vast raakten. Ook ging ik hier en daar eens aan Land, om Horentjes te zoeken, die ik weinig vond; dog zag veel Hutjens van Papaische Rovers.

Dit voorig slingerén doet my te binnen komen zeker geval van een Chirurgyn, *Mr. Jozeph* . . . . . genaamt, die mede na Banda overging, en die eenige flessen met geconfyte Nagelen aan een Quartiermee-

ster te bewaren gegeven had, welke, zoo de Quartiermeeſter zeide, zoodanig door 't slingerén, en stampen, van 't Schip in stukken geslagen waren, dat men 'er geen Nagelen af opzamelen, of weer vinden kon. Wat ook de Meeſter hier tegen zeide, de Quartiermeeſter hield stout en styf staande, dat het zoo was, en wilde hy 't niet gelooven (gelyk hy hem dat vlak uit zeide) hy kon 't zelf gaan zien, daar hy wel de stukken van de flessen, maar geen Nagelen vinden zou. Dit laatste kon de Chirurgyn wel gelooven, maar hy geloofde nog veel meer, als hy hem zeide, te weten, dat de Quartiermeeſter wel wist, dat die Nagelen daar niet te vinden waren, om dat hy die elders al te wel bewaard, en geborgen had; om op welke zomme een proeve, die goed was, te maken, ging hy op zekeren dag by de Boot op den overloop van 't Schip staan, ecende uit zyn ene hand enige Boontjes, die zeer wel na Purgeer-nootjes gelcken, welke met zeker vliesje, dat 'er aan is, gegeten zynde, sterk deden purgeren; dog geenzins, als men 'er dat af deed, hinderen.

Niet lang daar na quam de Quartiermeeſter by hem staan praten, die, ziende hem deze Boontjes (dog zonder dit vliesje) eeten, hem 'er eenige verzogt; waar op hy hem van die Purgeer-Boontjes met 't vliesje, uit een andere Tas, zoo veel gaf, als hy oordeelde genoeg te zyn, om hem wel te doen opbigten. Hy zag hem dezelfde met veel vermaak eeten, verzekerd zynde, dat hem die zyn flessen met Nagelen wel haast zouden wederom leveren.

Eenigen tyd daar na liet de Quartiermeeſter den Chirurgyn roepen, die, wel wetende wat hem scheelde, den grootſten haast niet maakte. Hy zond bode op bode, en liet hem zeggen, dat hy van Buikpyn meinde te sterven, verzoekende, dat hy dog ten eerſten wilde by hem komen. Hy quam dan, en de Quartiermeeſter klaagde hem bitter, dat hy dit van 't eeten dezer Boontjes gekregen had. En ik geloove, zeide de Meeſter, dat gy die pyn hebt van al myne geconfyte Nagelen, die gy gegeten hebt: want my te willen wys maken, dat die door 't stampen van 't Schip weggeraakt zyn, dat zult gy, nog niemand, my doen gelooven; en hebt gy die, gelyk gy zegt, niet opgegeten, dan moeten zy nog in wezen zyn, en, zoo gy my die weer ter hand weet te stellen, zal ik u niet alleen ten eerſten weten te zeggen, waar uit uwe buykpyen ontſtaat; maar ik zal 'er u ook aantonds athelpen, daar ik u anders zonder eenige Hulpmid-delen zal laten leggen.

De Quartiermeeſter, die 't niet langer harden kon van pyn, behalven dat hy wel haast voor een droovig cinde, wegens zyn

Aardige vond om geitole Nagelen weer te krygen.

Zaaken op dien Tocht voorgevallen.

1687. geduurigen afgang, vreesde, quam tot bekenenis, wees den Meester zyn flessen met Nagelen aan, en wierd daar op van den zelve in korten tyd ook herfteld; dog zwoer na dezen noit meer van die Boontjes te zullen eten; waar op de Chirurgyn zeide: en ik hoop, dat het Schip noit zoo wonderdadig meer stampen mag, al wist ik schoon, dat ik met die Boontjes gebroke flessen weer heel maken, en myne door storm weggestampte geconfyte Nagelen tegen alle gedagten weer bekomen kon.

Wit-wa-
ter.

Wy quamen eindelyk, na dat wy verscheide nachten de Zee zoo wit, als Kaarnemelk, wegens 't Wit-water, zich in die maand voornamelyk vertoonende, gezien hadden, den 10 Augustus in Banda, met gevaar van nog een Mars-zeyl te verliezen, op de Rhee, die zich byzonder vermakelyk om de steene huizen der Perkeniers, aan de eene, en der Ingezetenen van Neira, en de Kastelen, aan de andere zyde, opdée.

Wy wierden daar zeer beleefd van den Heer Landvoogd, *Willem van Zyl*, ontfangen.

Des
Schry-
vers
komst in
Banda,
en zyn
huisve-
sling by
den
Land-
voogd.

De Predikant, *D. Carolus Manteau*, die door haar Edelheden, wegens zekere weigering, van na Amboina te gaan, op ontboden was om na 't Vaderland te vertrekken, bood my zyn huis aan; maar vermits de Heer *van Zyll* my 't zyne mede aangeboden had, nam ik dit aan van den Heer Landvoogd, die niet in, maar tegen over het Kasteel by de Vischmarkt woonde, en die, uit vreeze voor Aardbeving, in een Planken-huisje buiten op de plaats, sliep.

De Heer *Manteau* vertrok met het laatste Schip in September na Batavia, na welken tyd ik den dienst daar alleen, zoo aan de Hoofd-plaats op Neira, in 't Duytsch en Maleysch, als ook op Lonthoir, en Poelo Ay, om de drie weken op een van deze Eilanden, waarnam.

In 't Huis van de Heer Landvoogd *van Zyll*, diemy zeer beminde, genoot ik veel gunst, en beleefdheden, niet willende, dat ik in zyn Huys iets van myne Emolumenten, of ook iets anders, dan alles van 't zyne, gebruiken zoude, bezorgende, dat ik voor dit alles geld kreeg, en dat dezelve voor my door den Dispensier verkogt wierden. Behalven deze groote goedheid, had ik by na om den anderen dag 't vermaak van met zyn Ed. te Paard uit ryden te gaan, en veel andere plaizieren te genieten, die my ook zoo omzichtig, hoe jong ik ook was, ontrent hem leven deden, dat ik de gunst van zyn Ed. zoodanig behield, dat ik van hem krygen kon, wat ik begeerde; hoewel hy anders by de Ingezetenen van Banda den naam had, van een zeer wonderlyk man te zyn, daar

Nader
beschry-
ving van
dezen
Heer.

by na niemand mede kon omgaan. Daar 1687. was wel iets aan, dog 't was zoo quaad niet, als men dat wel opgaf: want wat die fles met die zilvere sechroef aanging, daar hy dezen engeenen wel eens uitdrinken liet, en daar veel en bang voor waren (te weten, zyn zware Rotting met een grootte zilvere knop, waar op hy, wegens ouderdom voor over bukkende, steunde, en die hy zommigen wel eens onder de neus stiet, of op de lendenen ley) daar uitproefden geen anderen, dan Dronkaarts, en Luyaarts, onder 't gemeen volk, die het verdienden, en die hy doodelyк hatede. Daar hy in tegendeel neerftige en nuytere Liederen beminde, en by gelegenheid ook vorderde.

Het is waar, dat hy nu en dan wel zyn buyen had, die men diende waar te nemen; maar wat mensch leefd 'er, zonder fouten of gebreken? Hy had daar tegen weer verscheide deugden, die hem by my, en alle anderen, die hem kenden, veel agting weerdig maakten.

Zyne
gebre-
ken, en
deugden.

Hy had in twintig jaaren van zyne Soldye, die jaarlyks 2400 Gulden beliep, geen Stuyver genoten, maar die (waar vind men nu zulke Oomen meer) aan zyn Sufters Soon en Dochter, schoon de eerste in Zeeland een Predikant, *N. Roodenburg* genaamt, was, zuiver laten trekken.

Hy had uitnemende goede Slaven, meest Baliërs, dog ook Zuyd-Oosterlingen, die zeer goed waren.

Hy was zeer neerftig, en yverig, in den dienst van de Compagnie, en in zyn handelingen tegen een yglyk zeer opregt; zich noit van eenige slingze streken bedienen.

Ook wilde hy geerne na den goeden raad van een ander leven; waar van ik op zekeren dag een preuve zag; gelyk men onder de stoffe van Banda zien kan, daar van eenen *Halleman* en *Eding* gesproken werd.

Zedert dit geval nam de genegenheid van dien Heer tot my nog veel meer toe, en die andere Vriend heeft my ook by alle gelegenheden veel blyken van zyne dankbaarheid voor deze dienst, die ik aan hem, en alle eerlyke Liederen, verpligt was, gegeven, en veel meer, dan ik genegen was aan te nemen, daar over aangeboden, het my genoeg zynde, een eerlyk man dienst gedaen, en zyn goeden naam dus gered te hebben.

Meenigmaal heeft de Heer *van Zyll* my ook aangeboden, dat ik hem dog om alles, waar mede hy my dienst doen kon, aanspreken, en dat hy my met genegenheid dat bestellen zou; maar ik wees dit altyd zeer zedig van de hand, zeggende, zeer verlegen te zyn over zoo veel gunst, als ik reeds van zyn Ed. genoot, en dat ik noit zoo ondankbaar, nog zoo onvoorzigtig, wesen zou, om zyn Ed. iets voor myn zelve,

ge-

1687. gelyk ik ook noit gedaan heb, te verzoeken; maar dat by gelegenheid zeer geerne zyn gunst voor Liedden, die ik zag, dat door hunne dienften die verdienden, verzoeken wilde, in die hope, dat hem dit niet onuagenaam zyn zoude. Dat mag ik, zeide zyn Ed., zeer wel lyden, maar gy zult my dienst doen, als gy my gelegenheid geven zult, om ook u met het ene, of 't andere, te mogen helpen.

Dit heeft op zommige tyden zoo verre gegaan, dat zyn Ed. alleen, om dat ik hem noit ergens om verzoeken dorst, wel zeer moeyelyk op my geweest is, gelyk ik noit met zyn Ed. eenig geschil, dan alleen, daar over, had, hoewel ik tot myn vertrek toe daar by volhard heb.

En zyn goeden Raad aan dien Heer.

Hy steldemy op zekeren tyd voor, dat Pay Cornelis, een Swart en vry gegeven Slaaf, die nevens zyn Vrouw daar in Huys woonde, als Hofmeester ageerde, en alles, wat de Huysbouding aanging, bezorgde, hem verzogt had, dat, als zyn Ed. eens moegt komen te sterven, hy van zyne tydelyke Goederen zyn Dochterken ('t geen toen als de Vader, zoo zwart, als een Nikker, was) wilde Erfgenaam maken, alzo hy dog geen Kinderen en groote liefde voor het zelve had, 't geen ook waar was.

Deze stouteneisich van dien forzen Traiter, maakte zyn Ed. my op zekeren tyd ook bekend, my vragende, wat my daar af dagt?

Ik zeide rond uit, dat ik die zeer stom, onbeleefd, en ondankbaar, vond, niet alleen, om dat dit zyn Dochterken na zyn Staat reers rykelyk genoeg door zyn Ed. met een somme van 7000 Ryxdaalders, die op de Wees-kamer stonden, bezorgd was, maar om dat by wel weet, dat 't Ed., schoon geen Kinderen hebbende, egter zulke Na-bloedverwanten, te weten, den Predikant Roodenburg, en zyn Susster, die Om tegen 't Ed. moeten zeggen, en buiten dezelve nog verscheide Neven van Zyll, in 't Vaderland heeft, die dit beter, dan hy, of zyn Dochterken, van nooden, en ook meer recht daar toe hebben, behalven dat 't Ed. my meenigmaal gezegt heeft, dat een dixer Neven 't Ed. zelf wel zoo vriendelyk by zyn schrijven verzogt heeft, van hem maar met het een of 't ander, het geen 't Ed. hem gelieven zou te zenden, dog te willen bedenken; en dat ik derhalven met veel grond, en hope, dat zyn Ed. dit niet qualyk nemen wilde, voor deze zyne Bloed-vrienden sprak, en ook verzogt, dat hy hen, by zyne testamentaire Dispositie, liever dan dezen Slaaf of zyn Dochtertjen, die hem immers niets ter wereld bestonden, bedenken wilde, en dat die hem dit altyd zonden dank weten.

Gy hebt gelyk, zeide zyn Ed.; Pay Cornelis is zeer ondankbaar, en daar beneven ook zeer assurant, dat hy my dit zoo voorstellen durft; maar ik zal myn goed aan myne Bloed-vrienden maken, die 'er de naaste toe zyn, en zyn Dochter Antje heeft ge-

noeg, en meer, dan zy van nooden heeft.

Ik had, by myn vertrek na Banda, myn Sufter, gelyk bevorens aanhaalde, zoo lang ten Huysze van mynen byzonderen Vriend, den Heer Abraham Veecken, Hoofd van 't Eiland Oma, gelaten, en ondertuschen daar nog eenen Broeder 'uit 't Vaderland gekregen.

En aangezien de Borger-Kapiteyn, en Raad van Justitie, de Heer Henrik Leydekker, een oud en innerlyk Vriend van den Heer van Zyll, na lange beloften op zyn Ed. meeningvuldige verzoeken, beloofd had, met zyn eigen Vaartuig, of Chaloepp, in de maand April des jaars 1688., zyn Ed. met zyn gansche Familie te zullen komen bezoeken, zoo verzogt ik aan den Heer Gouverneur de Haas, dat hy my toestaan wilde, dat myn Sufter voor een Springtochtje, dog myn Broeder, om in Banda te blyven, met de Chaloepp van den Heer Leydekker mede overkomen mogten, 't geen my van dien Heer, en ook van den Heer Leydekker, en zyn Beminde, met veel genegenheid aanstonds toegestaan wierd.

Zy quamen daar ook in 't begin van April, wierden met verscheide Salvos ontfangen, en bleven 'er tusschen de vyf azes weken, om 'er zich te vermaken.

Hy bood zyn Huys den Heer Leydekker aan; maar deze sloeg dit, om te meer vryheid te hebben, beleefdelyk, dog zoo af, dat hy in een Huys van Caspar Thomassen, Borger-Raad aldaar, aan Strant staande, huisvestten, en aan 't Huys van zyn Ed. dagelyks zou komen eeten, 't geen zyn Ed. zeer wel beviel.

Myn Sufter bleef by Juffr. Leydekker haar verblyf nemen; maar myn Broeder wierd van den Heer Landvoogd mede in Huys genomen, waar in hy ook na myn vertrek, tot dien Heer zyn dood toe, die 'er wat te kort op volgde, gebleven, gelyk hy in dien korten tyd ook door hem tot Overdrager van 't Soldy-Comtoir gevorderd, en zoo diep in zyn gunst verder geraakt is, dat zyn Ed. in October Ao. 1689. bedlegerig, en al vry zwak zynde, van besluit geworden was; om zyn Testament te veranderen, en my, nevens myn Broeder, daar in rykelyk te bedenken, indien zyn schielyke dood op den 20 October dit niet afgesneden had.

Gedurende dit verblyf van den Heer Leydekker, gaf zyn Ed. my een zeer brede last, om deze zyne oude en zeer geliefde Vrienden dog dagelyks zoo veel vermaak, als my maar mogelyk was, aan te doen, 't geen ik ook, na myn vermogen, zoo veel myne bezigheden toelieten, aannam, en deed, vermits zyn Ed. een man van hooge jaaren was, en zyne bezigheden had.

Ik was hier in Banda in verre na zoo

1687. Komst van den Heer Leydekker in Banda.

Vermaak hem en de zyne aangedaan.

1687. gezond niet, als in Amboina, en zeer dik-
wels met een quade keel gequeld.

Wy hadden echter in dien tyd veel play-
zier, zoo door ons zelven, als door 't ge-
ne ons by veel Ingezetenen van Banda,
op Neira, en Lonthoir, uit achting, zoo
voor den Heer Landvoogd, als voor den
Heer *Leydekker* zelf, aangedaan wierd;
maar wanneer in May den Oosten wind
begon door te waeyen, vertrokken de-
ze Vrienden met myn Sufter weer na
Amboina, daar zy, na een etmaal, weer
ten anker quamen, even gelyk zy 't uit
Amboina na Banda ook in dien korten
tyd, by 't eindigen van 't Wester-Moes-
son, overgezet hadden.

Oprech-
te arme
Vrouw.

By myn aanwzzen hier quam my als
iet zeldzaams voor, dat zekere Vrouw,
wegens ziekte van den armen levende met
drie Kinderen, (hoewel zy anders neer-
stig genoeg, en in staat was, om haar
kost te winnen) nu beter geworden zyn-
de, voor zich zelven verzogt geen meer
geld van den armen te trekken, alzoo zy
in staat was, om nu haar kost voor zich
zelven; dog niet wel voor hare Kinderen,
te kunnen verzorgen, voor welke zy der-
halven nu maar geld alleen verzogt te trek-
ken. Dit was een ware arme, die ondersteu-
ning verdiende, weshalven wy 't haar ook
nog eenige maanden, om hare eerlykheid,
trekken lieten.

Niet lang daar na, op den 17 May,
volgde ik hen, na dat ik daar nu thien
maanden geweest, en door *D. Fredericus
Gobius* vervangen was. Ik quam ook in
een etmaal, of daar ontrent, met het
Scheepje het Duyfje in Amboina over, liet
myn Broeder daar, en beval hem in de
gunst van zyn Ed., die my niet alleen
beloofde met hem als met zyn Soon te
zullen handelen, maar die hem ook, uit
genegenheid voor my, zeer veel bewyzen
daar af gegeven heeft.

Vertrek
des
Schry-
vers na
Amboi-
na.

Het eenigste, dat zyn Ed., als hy my
uitgeley dede, my met veel tederheid zei-
de, was dit, dat ik door myn gedrag aldaar
zyn gunst wel verdiend, maar hem nog nooit
gelegenheid gegeven had, om my die ergens in
te kunnen bewyzen, en dat hem dat zeer
dede; dog dat hy dit hoopie aan myn Broe-
der te zullen toonen, en dat hy my egter
nog, eer ik vertrok, eenige dingen, schoon
ik hem voor my nog niets had willen verzoeken,
toezenden zou, waar by ik zyne gene-
genheid bespeuren, en aan zyn Ed. altyd
nog gedenken zoude, gelyk zyn Ed. ook
metter daad dede, met my verscheide
fraeye goederen van waarde toe te zen-
den, behalven dat zyn Ed. my ook zeer
rykelyk van alles, dat ik op de Reize, niet
voor eenen dag, maar voor eenige maan-
den kon van nooden hebben, verzag;
maar ik was zoo Zee-ziek, dat ik op die
Reize geen eten, of drank, geproefd,

Hoe hy
verder
van de
Heer van
Zyl be-
handeld
wierd.

1687. maar alles, bly zynde, dat ik maar over
was, aan boord voor de Scheeps-vrienden
gelaten hebbe; alleen maar een Pot met
zeer lekker gezouten Hertenvleesch, het
geen uitnemend doorregen was, mede na
Land nemende, hoedanige'er nog ver-
scheide, behalven ettelijke Schapen, Gan-
sen, Endvogels, Hoenderen, en eenige
Potten met ingelegde Visch, overble-
ven, die de Overheden van dit Scheepje
zeer wel te stude quamen.

Zedert myne te Rugges-komst in Am-
boina ging ik, alzoo ik nu myn Sufter
tot Huyshoudster had, op myn zelven
woonen, 't geen echter niet lang duurde,
alzoo die met den Vaandrig *Paulus de
Brievingis* kort'er aan quam te trouwen.

Zyn
komst,
en huis-
houding
in Am-
boina.

Ondertusschen hadden haar Hoog Edel-
heden op Batavia goedgevonden, den Heer
de Haas tot Commissaris, of Opper-Gevol-
machtigden der drie Oosterfche Land-
voogdyen, Amboina, Banda, en Ternate,
aan te stellen, na welke laatste Landvoog-
dye die Heer in de maand May 1689.
vertrok, en in 't laatst van die maand aan
quam.

De Heer
de Haas
werd
Com-
missaris.

By zyn vertrek liet hy zyn Huysvrouw,
Juffr. *Aletia Zegermans*, een zeer deugd-
lyke Matrone, al vry ziek, dewelke hy
derhalven aan de zorge van den Heer Ge-
zaghebber in der tyd alhier, de Heer *Hen-
rik Crudop*, Tweede van Amboina, mits-
gaders aan de Heeren Predikanten *van der
Sluys*, *van Brussel*, en my, gelyk ook
aan alle de fatsoenelykste Hollandfche Juf-
frouwen, zeer ernstig aanbeval.

Het verdere ontrent haar Ed. dood,
&c. voorgevallen, melden wy elders.

Dood
van zyn
Gema-
lin.

Aangezien nu de Heer *van Zyl*, Land-
voogd van Banda, den 20 October over-
leden, en my ondertusschen niet lang voor
deszelfs dood door myn Broeder, *Joannes
Valentyn*, geschreven was, dat hy in die
zelve maand aan een droevigen hoest en
uitteerende ziekte, geraakt was, zoo ver-
zogt ik by een briefje aan den Heer Com-
missaris *de Haas*, dat zyn Ed., by zyn
komst in Banda, mynen Broeder die gunst
bewyzen wilde, van den zelven, om zyne
gevaarlyke ziekte, zoo 't mogelyk was,
mede na Amboina te brengen; dog die
Heer vond hem by zyn komst zoo slegt,
dat hy niet wel te vervooen, en van oor-
deel was, dat hy (waarschynelyk van iem-
and in des Landvoogds huis, en, zoo
zommigen niet ongegrond oordeelden, van
een Perzoon, die ik al te vooren daar voor
verdagt gehouden had,) vergeven was.

Na de dood van den Heer Landvoogd
ging hy uit het Sterfhuys over na 't huis
van den Heer *Cornelis Suij*, Opperhoofd tot
Lonthoir, myn byzondere Vriend, die
hem zyn huis zeer vriendelyk aanbod, al-
waar hy ook in 't laatst van Ao. 1689.
overleden is.

Dood
van des
Schry-
vers
Broeder.

1687. In dit zelve jaar quam de Heer Predikant van der Vorm, Justit. Westerbaan, Nonje van der Scholm, enz. met Bromstece uit Ternate hier.

Mild-
oigheid
van de
Heer de
Haas.
By de te rugge-komst van den Heer de Haas uit Ternate, en Banda, in Amboina, gaf zyn Ed. considerable blyken van zyne edelmoedigheid, en mildadigheid, zoo ontrent zyn Vrouwen Voor-kinderen, als ontrent alle die Heeren, en Juffrouwen, die met zoo veel genegenheid en zorge ('t geen hem al te vooren berigt was) op zyne overlede Gemalinne gepast hadden. Een zake, waar van wy elders mede breder spreken.

Zyn
deugden.
Zyn Ed was een eerlyke, edelmoedig, zeer ryk, en ook een zeer mildadig man, daar beneven ook een zeer verstandig, en neerftig Dienaar van de Compagnie; een man, die zyn vrienden beminde, en na vermogen hielp; die ook veel agting voor een braaf Predikant had, en aan de zulke by gelegenheden zeer geerne dienste dèe, gelyk ik daar van verscheide preuven, en voornamclyk eene gehad hebbe, dat zyn Ed. op myn verzoek, zekeren Landsman van my, die, door zyne nalatigheid, en 't verwaarloozen van zyn post, een schandelyke dood verdiend, en zyn Vonnis van geschavotteert te zullen werden, (zonder dat ik dat eens wist, alzoo in eenige dagen niet had kunnen uitgaan) reeds ontfangen had, als Commissaris, ('t geen hy doen konde) zeer gunstig, uit agting van zyne vrienden, die ik hem beschreef, zyn misdaad geliefde quyt te schelden, hem en de zynen dus voor schandte te bewaren, en naderhand, op een nieuw verzoek van my, weer in dienst te nemen; een te grooter gunst, vermits dit quyt-schelden ook oorzaak was, dat al zyne medeschuldigen nevens hem vry gesteld wierden; en hoewel ik van die Borst daar weinig dank voor gehad heb, is my echter, ten opzicht van zyne Vrienden, altyd zeer aangenaam geweest, dat ik gelegenheden gehad heb van hen door dezen Heer dezen dienste te doen, zonder welke hy anders een leelyke vlek aan zyne Familie toegebracht zou hebben.

Dienst
my door
zyn Ed.
gedaan.

Zyne
gebre-
ken.

Het grootste, dat my in dezen Heer tegenstond, was, dat hy ('t geen in voorige tyden zyne vordering lang gedwarsboomd had) wat te Vrouw-ziek was, waar af nog twee onegte getuigen in wezen, en die wel hier in Amboina met hun gewaanden Vader, een groot Hoorn-beest, toen op Malakka woonende, geweest waren, voor welken onbeschaamden zyn Ed. echter zoo veel agting niet had, als wel voor de medegebragte Kinderen, die hy fraeye geschenken in der stilte geven liet, gelyk hy hem ook ten eersten weer afscheept.

Hy was ook al vry wat wanwys, en met grooter gedagten van zyne kennis, als'er wel waarlyk by hem te vinden was,

1687. bezet; wilde ook, wanneer hy iemand wel dèe, 't zelve wel weten, en men kon merken, dat hy daar eenigzins moedig op was, 't geen in een man van dat verstand niet behoorde te vallen; behalven dat het grootste, in een edelmoedigen en weldadigen te roemen, is, dat zyn bedryf zedig en stil zy, latende 't roemen van hem aan anderen, die daar deel aan hadden, of dit hoorden, over.

Het was ook een groote faut, dat hy door een van zyn Slaven, op welken hy een groot vertrouwen had, zeer heymelyk vernemen liet, wat'er in een ieders huis omging, 't geen hy dan, op 't berigt van dien Slaaf, ook voor waar aannam, zoo dat het doen van veel eerlyke Liederen, ja zelf van zyn eigen deugdelyke Gemalin (die daar aan vertrouwde Vrienden wel over geklaagt heeft) van de goede of quade tong van dezen Slaaf afhing; een bedryf, voor 't welke zich geen eerlyk man, nogte deugdelyke vrouw (alzo de Slaven met Slaven dagelyks omgaan) wagten kon, en 't geen dien Heer veel in de agting, die anders zeer veel voor hem hadden, benadeeld heeft.

Hy had eenige jaaren (zoo hy my zelf En ver-
wel gezegt heeft) in Tonquin by eenen dere za-
Heer Baron, toen Opperhoofd daar, als ken, zyn
Tweede gelegen, in welk Ryk hy ook Ed. ra-
zyn meeste geld, dat hy bezat, gewonnen kende.
heeft. Of hy daar Opperhoofd geweest zy, weet ik niet; maar wel, dat hy Ao. 1675. en 1676., en Ao. 1678. en 1679. Opperhoofd in Japan geweest, en eenigen tyd daar na by haar Edelheden gekoren is, om als Commissaris na Macassar, daar te dier tyd de Heer Jacob Kops, zyn ouden Baas, en Weldoender, als Voorzitter lag, te gaan; dog deze Commissie sloeg hy zeer edelmoedig af, om dat hy die niet wel zou hebben kunnen waarnemen, zonder zyn ouden Meeester te bederven, 't geen hy niet genegen was te doen, maar daar over veel eer bereid zelf te lyden, gelyk daar op ook volgde, dat zyne Soldye afgeschreven, en hy buiten dienste gesteld wierd.

Na dien tyd wierd zyn Ed. in verscheide burgerlyke bedieningen gebruikt, en was te dier tyd, toen de Heer Padbrugge om zyne verlossing schreef, Onder-Voorzitter van Schepenen.

Hy gaf voor, dat hem de Landvoogdy van Amboina door haar Edelheden buiten enig verzoek opgedragen, of opgedrongen, was, hoewel ik van zommigen, die dit zeer wel meinden te weten, verstaan heb, dat hy in der stilte door zyne Gemalin, en anderen, zeer veel mocite'er om gedaan, en dat hy daar toe zelf ook zulke kragtige middelen en beweegredenen gebruikt heeft, die schoon niet by allen, egter by veel en geen weerstand ter wereld,

1687. en gemeinelyk een gewenschten doorgang vinden.

Hy leefde anders, gedurende zyn verblyf alhier, in een gewenschte vrede, en eendragt, zoo met zyn Tweeden, en den Kapiteyn, als met de verdere Raads-Perzoonen, mitsgaders met de Heeren Predikanten; daar de Heer *Padbrugge* met den Opper-Koopman *Bassing*, Kapiteyn *de Moor*, en anderen in grooten tweedragt geleefd had, 't geen ook oorzaak was, dat de eerste na Banda verplaatst, en de ander, op zeker onvoorzichtig gedaan verzoek, na Batavia verzonden wierd.

De ware reden van deze eendragt tuschen den Heer *de Haas*, en zyne Mededienenden, was niet anders, dan een zekere edelmoochdige daad, waar by zyn Ed., overvloedig gelds genoeg in de wereld hebbende, van alle de voordeelen, die een Landvoogd door een getal van 60 Slaven by de Compagnie (zommige tegen drie, andere tegen zes Ryksdaalders) te laten werken, genieten kon, afzag, en die ten deelen aan den Opper-Koopman, ten deelen aan den Kapiteyn, Predikanten, en andere Bedienenden, gelyk ook ten deelen aan eenige Weduwen, ieder *pro rato* zyne tax gevende, liet; ja 't was zoo verre van daar, dat zyn Ed. eenigzins inhalende zou zyn ('t geen anders de grootste faut van veel Landvoogden, of Opperhoofden, en de grond van veel geschillen, is) dat hy jaarlyks niet alleen al zyn Soldyc, en Kostgeld, bedragelyks maandelyks ruim drie honderd gulden aan geld, behalven zyne Emolumenten, die al vry groot waren, door zyne zeer kostelyke open Tafel, die hy hield, verteerde, maar nog eenige duizend gulden, ieder jaar van zyn verblyf alhier, van zyne Gemachtigden heeft moeten ontbieden, 't geen ik zeer wel gelooven wil, alzooy hy pragtig en statieus in zyne huishouding was, en alles (zonder eenige de minste geschenken van iemand, hoe gering ook, oit te hebben willen aannemen) met zyn geld betalende; daar ik zeer wel weet, dat andere Landvoogden zoo veel geschenken van den armen Inlander, en van de Tsjineezen, aangeneem hebben, dat zy daar van alleen groote overwinften jaarlyks hebben gehad.

In 't begin van zyn komst was hy een groot vriend van den Heer Predikant *van Brussel* geweest; maar zedert die Heer (dien hy zeer groote voordeelen toevoegd had, met hem zes van de beste Slaven by de Compagnie in de Kruytmolen toe te staan) niet had kunnen goedvinden zynen raad, in 't niet ten Huwelyk geven van zyne Dochter aan den *Cassier 't Hoofd*, te volgen, zoo is zyne genegenheid in haat veranderd, en 't heeft na dien tyd dezen Heer niet zeer wel gegaan.

In den tyd van zyn bestier had hy my, alzooy nog ongehuwd was, verfscheide malen zyn Tafel, inzonderheid na myne te rugge-komst uit Banda, zeer gulhertig aangeboden, 't geen ik daarom alleen afgeslagen had, om niet genoodzaakt te zyn, van dikwils tegen myn gemoed, in deze of geene voorvallende zaken, die hy wel zomtyds wat schynheilig behandelde, en waar in ik hem niet ontzag, te veel van hem te moeten athenagen, (een zaak, die zyn Gemalin byzonder bolde) en ook, om den haat van veelen, die, zelfs buiten myn schuld, daar uit voortkomen kon, te myden, en ik heb ook gemerkt, dat ik, met zyn Ed. niet al te veel te bezoeken, best myne agting by zyn Ed. gehouden, waar van ik by zyn Ed. vertrek een zonderling bewys boven myne Amptgenoten genoten heb; niet tegenstaande zyn hert op dien tyd niet regt voor my schynd geweest te zyn. Ik zal daar van hier niet verder spreken, alzooy ik dat elders breder gedaan heb.

Hy quam by my alleen van al de Predikanten, tot myne groote verwondering, alzooy hy noit iemand particulier bezoeken ging, in May 1691. afscheid nemen, zonder my by 't zelve ergens over in 't byzonder, 't geen na mitnoegen geleek, aan te spreken; ja, hy betuigde my in tegendeel, met zeer veel erkentenis, dat altyd, en wegens myne neerftigheid, goede Zeden, en wegens myne opregte behandeling ontrent zyn Ed., een byzondere agting voor my gehad had, en altyd behouden zou, gelyk hy my daar voor nu in 't byzonder bedanken, en in alle voorvallen my zyn dienst tot Batavia aanbieden quam.

Ik vond dit zeldzaam in een Heer van dien rang, die, nu tot Ordinair Raad van India verheven, en dus na Batavia vertrekende, daar geenzins toe verplicht, en daar ik veel eer, door veel beleefdheden aan zyn Ed. verbonden, en ook van voornemen was, myn afscheid dien dag, zoo hy my 's morgens niet voorkomen had, by zyn Ed. te gaan nemen.

Maar wanneer de Heer Landvoogd *Schaghen* met den ganfchen Raad, benevens de Heeren Predikanten, en alle andere Lieden van enig aanzien, dien Heer daags daar aan na boord geleidden, geraakte ik juist met zyn Ed. in de Kajuit, in 't bywezen van myne Mededienenden, in een byzonder gesprek over die zaak, waar van elders breder spreke.

Hy was een man, die veel werk van goede Krygslieden, en goede Vestingwerken, maakte.

Hy vertrok met een algemeen genoegen der Ingezetenen, en met veel agting in 't midden van May 1691, en was naderhand een Voorstander van alle Bedienenden in Amboi-

1687.

Waarom zyn Ed. met zyne mindere in rust leefde.

Zyne groote onkosten en edelmoochdige leven.

Zyn vyandschap met D. van Brussel.

Zyn zonderlinge agting voor den Schryver.

En bewys'er van.

Zeldzaam geval des Schryvers met zyn Ed.

1694. na, die zich yne gunst waardig maakten. Met hem vertrok ook Justit. *Kruydog* met haar twee Zoonen, den Fiscaal *Wakens* met zyn Vrouw, en twee Dochters, ook D. *van der Sluys*

Onder 't bestier van den Heer *Schaghen*, die den 8 Maart 1691. hier quam, was 'er veel meer vreugde in Amboina, hoewel 't geval van een onrustig man hem, en ook die van den Kerken-raad aldaar, zeer veel moeyelykheden gegeven heeft. Deze Heer had zeer goed verstand (zoo men wil) van de Rechten; dog zekere zaak, schoon hy in de grond der zelve gelyk had, en 't recht volkomen voor hem was, gaf zyn Ed. veel verdriet.

Onder zyn bestier quam hier de Heer *Schenkenberg* als Tweede.

Deze Heer had een Slavin, die door een val in Bengale stom geworden zynde, egter zeer wel hooren kon. Deze stomheid behield zy zeven jaaren; dog by haar komt in Amboina wierd zy zeer ziek, en leerde doe allengskens weer spreken. Een geval, diergelyke ik noit voor, of na, gehoord heb.

Vertrek
de 5
Schry-
vers uit
Amboi-
na.

Ontrent anderhalf jaar daar na, den 12. October 1692., met myn Huysvrouwe getrouwd, en van besluit geworden zynde, om, vermits myn verbonden tyd uit was, na 't Vaderland te keeren, was ik egter genoodzaakt tot May 1694. te wagen, wanneer ik, door den Heer *Christiaan Frederik Nucella* vervangen zynde, met het Scheepje *Andromeda*, waar op de oude en afgeleefde Schipper, *Gerard Koster*, een vroom Enkhuyzer, het bevel voerde, en *Bartholomeus Koemans* (Soon van Schipper *Koemans*, alias de *Gryze* genaamt, om dat hy grys was, en dit, 18 jaaren oud zynde, door schrik wierd) onze Boekhouder was. Nog in die zelve maand vertrok ik met 5 Kinderen, waar onder 4 Voor-Kinderen, en een van 4 maanden (dat alieen 't myne was) na *Batavia*, nadat ons zeer veelen van de aanzienlykste allier tot op 't Hoofd, en ook velen tot binnens boords, uitgeley gedaan hadden.

De Reys begon zeer wel, zagen by *Boero's* avonds verscheide zware Hoozen, maar door stille dreven wy op zekere nacht, by de ligte Maan, ontrent half twaalf by *St. Mattheus-Eiland*, agter de *Toecan-Bessi's* gelegen, zoo ongevoelig tegen de verborgene klippen aan, dat wy 'er tegen lagen, eer wy het wisten.

De derde-waak, een Enkhuyzer, en een zeer nugtere Borst, had de Wacht, en ik, op 't half dek in slaap geraakt zynde, wierd met enige ontsfeltenis, door 't schreeuwen van ons volk voor op de Bak, wakker, alzo die met verbaasheid riepen, dat zy voor uit klippen zagen.

Ik, dit niet wel verstaan hebbende,

IV. DEEL.

1694. vraagde hem, wat dit schreeuwen beduide; hy zeide, dat zy riepen, dat 'er eenige branding van klippen voor uit was; 't geer ik niet zoo ras hoorde, of ik sprong na buiten, en zag, met veel ontsfeltenis, die klippen voor uit, en ter zyden, zeer klaar leggen; waar op ook de Schipper, de Opper-Stierman, en Boekhouder, aantsonds voor den dag quamen.

Ik zag, dat ieder van hen even verlegen, en dat 'er niemand was, die raad wist, om ons uit dit zichtbaar gevaar te redden.

Men zette ten eersten de Schuyt uit, want een Boot hadden wy niet; dog die kon aan de eene zyde qualyk vloten, zoodanig, dat wy met de Stierboords-zyde van ons Schip tegen de klippen aan lagen, daar wy aan de andere zyde wel 25 vadem diepte water hadden.

En des-
zels ge-
vaar van
Schip-
breuk.

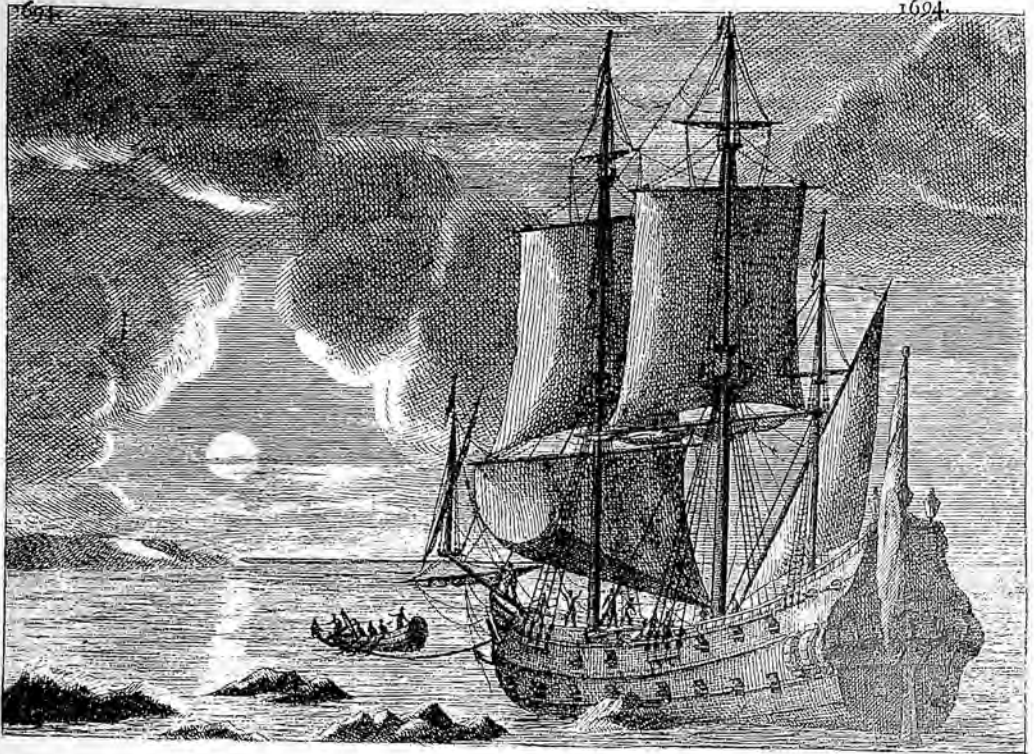
Men bragt eenige Werp-ankers, dog dezelve zoo ongelukkig uit, dat zy, wanneer wy 'er ons door onze Spil zогten af te winden, agter de klippen bleven leggen, vermits wy de Touwen ieder reys in stukken wonden. Nu hadden wy nog maar twee Werp-ankers in voorraad, die het niet geraden was voor eerst weer uit te brengen, om dat 't water nog eenigen tyd vallen, en 't nog wel 3 a 4 uren lyden moest, eer wy, op zyn best genomen, met hooger water hier af zouden hebben konnen geraken.

Ik, die met 't minste windje hier een droevig einde voor my, myn Vrouw, en Kinderen voor ooggen, en, schoon wy een Schuyt hadden, geen uitkomst ter wereld zag, zoo, om dat 't naaste Land wel drie mylen van ons af was, als, om dat ik 't Jan-hagel reets klaar had hooren zeggen (hoewel ik dat egter al by my zelve voor vast gesteld had) dat zy de Schuyt, die ook zeer lek was, voor zich nemen, en 'er mede na 't naaste Land varen wilden, bad God, myn eenigste toevlugt in dit gevaar, zeer ernstig, dat Hy dog voor ons alle zorgen, en dit myn gebed dog in zyn gunste aanhooren wilde, indien het tot verheerlyking van zyn grooten Naam strekken; dog zoo dit niet wezen kon, en wy daar sterven moesten, dat hy ons dog die tyd van leven nog geven wilde, die wy van nooden hadden, om ons gezamentlyk tot een Christelyke en zalige dood te bereiden.

Hier op ten vollen geruust zynde, ging ik stil nabeneden, om myn Huysvrouwe, die geruust sliep, en die ik, om dat zy een zuygend kind van vier maanden had, niet noodeloos, zoo lang 't nog stil was, ontsstellen wilde, in rust te laten; en ik pakte ten eersten al myne Papieren van belang met zulk een bedaartheit by een, dat ik, schoon vaststellende, dat ik al de goederen, die ik daar by my had, alzo goed als quyt was, daar zeer weinig wezen af

Q

had,

had, ja die al afschreef by my zelve, oordeelende zeer gelukkig te zullen zyn, zoo ik 'er maar het leven met de mynen afbrengen kon, daar egter weinig hope toe was, hoewel ik altyd gezien, en toen ook gevoeld heb, dat de Heere de zynen wonderbaarlyk uit hunne noodden, ja zelf tegen alle menschelyke hope, niet alleen weet te redden, maar hen ook een onbegrypelyke moed en standvastigheid in het midden van 't gevaar komt in te boezemen; waar van ik in opzicht van myzelven zeggen kan, dat ik, schoon de dood daar als voor myn ooggen ziende, zoo 't maar wat had beginnen te wacyen, egter geen schrik of vreeze in my gevoelde, ja ter contrarie door den ernst van myn vertrouwen op God niet gelooven, nog ook voelen kon, dat ik, of de mynen, daar zoo sterven, of Schipbreuk lyden zouden.

Na 't bezorgen van myn Papieren, ging ik weer stil na boven, en bevond, dat, terwyl ik beneden een uurtje bezig geweest was, de voornoemde klippen aan Stierboord nu wel een groot stuk uit het water boven gekomen waren, 't geen afgryzelyk stond, en waarlyk bequaam was, om een kloekhertig man het hert te doen ontzinken, hoewel ik my, door een zonderlinge genade Gods daar toen ook nog vry af voelde.

Niet lang daar na zond de Schipper den

Kajuyts-jongen na beneden, met last, om stillekens een zwaarder Lood uit de Kajuyt te halen, 't geen hy zoo onvoorzigtig dèe, dat myn Huysvrouw, eenig gerrammel in de Kajuyt hoorende, vraagde, wie daar was, en wat hy quam doen? Hy zeide, dat hy daar om een Diep-lood, om de grond te peylen, quam. Grond, zeide myn Huysvrouw, zyn wy dan, zeide zy, na by Land? Wy zitten vast, Juffrouw, zeide hy, en zitten al tegen de klippen aan, die boven uit het water steken.

Dit was oorzaak, dat myn Huysvrouw met veel verbaastheid na boven quam, en my met veel verwondering vraagde, waarom ik haar niet wakker gemaakt had? Ik zeide, om dat ik u niet ontstellen wilde, zoo lang de nood van de minste wind my daar toe niet dwong, dat ik best gekeurd had, om, zoo lang 't stil was, haar te laten rusten, en in die hope ondertusschen geleeft had, dat wy het 'er, of wel afwinden, of wel met een gunstige wind 'er afzcylen mogten, en dat ik haar, als 't 'er op aan gekomen had, tyds genoeg zou ge waarfchouwd hebben.

Ik moet bekennen, dat ik haar rustiger en kloekmoediger, dan ik wel gedagt had, bevond, en dat ik haar met veel geduld, en standvastigheid, dien tyd van ontrent half vier in de morgenstond afgagten zag,

als

1694. als wanneer 't nu tyd begon te werden, om de twee laatste Werp-ankertjes, onze eenigste hope, na den mensche gesproken, uit te werpen.

Verrich-
ting des
Schry-
vers in
dezen
nood.

Ik deed eerst een ernstig Gebed tot God, dat Hy ons voornemen, en onzen arbeid in dezen, dog genadelyk zegenen, en ons, niet tegenstaande onze menigvuldige zonden, en overtredingen, nog ditmaal behoeden, en te regt brengen wilde, alzoo onze oogen alleen op Hem zagen, en wy onze verlossing alleen van Hem afwagteden.

Daar na deed ik een deftige aanspraak tot al ons volk, vertoonende 't groot gevaar, waar voor wy allen even bloot stonden; maar dat God, op wien alleen wy hier nu zien moesten, magtig was, om ons te kunnen redden, dat ik hen verzogt, en bad, dog als wakkere mannen ieder hun best te doen, aangezien het op een oogenblik nu aanquam, en 'er nu hope was, om 'er af te raken, daar het anders met ons allen met der haast zouden kunnen gedaan zyn.

Dat ik aan den Zegen des Heeren ontrent hunnen arbeid niet twyfelde, en dat ik hen beloofde, niet alleen nevens hen, als de minste, mede om 't Spil te zullen loopen, om hen alle mogelyke verlichting toe te brengen, en te meer aan te moedigen; maar dat ik hen allen ook, indien zy het 'er af wonden, en wy buiten gevaar raakten, den dag daar aan eens deftig rond zetten, en zoo veel te eeten en te drinken geven zou van 't beste, dat ik aan boord had, dat zy my allen daar voor zouden bedanken.

Die laatste woorden klemden by dit happig volk zoo zeer, dat zy aantonds als Leeuwen aan 't Spil vielen, in welken arbeid ik hen, terwyl myn Huysvrouw boven, dan na die klippen, en dan na de Sterren, kyken bleef, zoo trouw, als het my mogelyk was, niet alleen met myn handen, maar voor al ook met innerlyke zugten en gebeden tot God, hielp; het geen van zulken gewenschten uitflag was, dat myn Huysvrouw, ziende eenige Sterren tegen onze groote Mast verwisselen, met een uitnemende blydschap ons beneden toeriep: *Adaman, houd aan, het gaat, het gaat, ik zie de groote Mast tegen de Sterren verwisselen*; waar op wy, onze kragten verdubbende, het 'er niet alleen vlak afwonden; maar veel grooter genade was het, die ons God bewees, dat Hy ons, zoo als wy 'er nu af waren, de schoonste wind van agteren gaf, die wy wenschen konden, waar voor ik Hem ook, als den eenigen uitwerker van dit heil, met zeer veel beweging, en niet zonder tranen van blydschap, dankte.

Die wonder-
Wy passeerden eenigen tyd daar na des namiddags ten vyf uren met een Mars-
IV. DEEL.

zeys-koelte de Leers, een gevaarlyke droogte, niet zeer verre van Macasser, dog nader by 't Eiland Salinas, dat 'er ontrent twee en een halve a drie mylen af legt, en wy hadden 't geluk, van 'er in een half uur, ter plaatze, daar zy op zyn nacufte is, over te raken. Een teken, dat wy de regte Guyl, daar wy die snyden moesten, gevonden hadden; 't geen noit missen zal, als men die, na giffing drie mylen waters van het Eiland Salinas, of de Hen met de Kieken genaamt, passeerd.

1694.
lyk van
God
gered
werd.

Wy gingen ontrent dertien voet diep, en ik meine, dat wy drie vadem diepte schaars geworpen hebben, zoo dat wy maar weinig voeten van den grond, ik laat staan van de groote Kats-koppen, en zeer groote klippen, die wy op 't witte zand zeer klaar leggen zagen, af waren; ja wy schenen, door de sterke beweging, en dinging van ons Schip, nu en dan als tegen en op de klippen te bersten te zullen stoten; maar 't duurde niet lang, hoewel het yffelyk stond, die klippen zoo klaar te zien leggen; 't geen voor of na, noit zoo klaar, als toen, gezien heb.

Verder viel 'er niet aanmerkens-waerdig op de Reyze voor; en wy quamen gezond, en behouden, in 't begin van Juny op de Rhee de van Batavia.

Ik was eenige dagen gelogeed ten Huize van den Heer *Nicolaas du Gondis a Bois*, Borger-Kapiteyn, alwaar ik zeer minnelyk van de Heeren *Bakker*, *Leydekker*, *Hilarius*, en meer anderen, verwelkomt wierd; dog geraakte ten eersten met het huuren van een goed huis, over de Tygers-gracht, naast den Advocaat-Fiscaal, *Klenk van Odeffe*, slaags.

Zyne
Komft
op Ba-
tavia.

Ik vond by myn komft mynen Patroon, den Heer *Willem van Outhoorn*, dien ik als Ordinaris Raad daar gelaten had, nu tot Opper-Landvoogd van Indiën gevorderd, die my ook by myn aanwezen in verscheide zaken veel dienst gedaan heeft.

Ik genoot by veele Heeren, zoo van de Hooge Regeering; als anderen veel beleefdheden, voor al by den Ed. Heer en Mevrouw *Barneze*, en *Heynsius*, by de Heeren *Havifink*, *Boudaan*, *Dane*, *Pit*, *D. D. Bakker*, van *Wynngaarden*, de Heeren *Cornelis van Outhoorn*, van *Buytenhem*, *Quevellerius*, en ontelbare andere goede Vrienden, van welke de Heer van *Outhoorn*, en anderen, ter eeren van ons, een schoon afscheids-maal gaven, en vond, ontrent het verbeteren der Huizen en Thuynen buiten, een groote verandering.

Hoe hy
't aldaar
bevond.

Het Amok-speelen vernam men nu zoo veel niet meer, als wel, toen ik eerst op Batavia gekomen was: want in dien tyd viel dit zeer dikwils voor, gelyk 'er ook verscheiden toen of om hals, of in handen van 't Gerecht, raakten.

In opzigt
der
Amok-
speelers.

Dit volk, dat zich aan Amphioen, of
Q 2 Opium,

1694. Opium, met Tabak gemengd, niet alleen dronken, maar dol drinkt, is gewoon dolzinnig op alles, wat hem ontmoet, met een bloote Kris, of Pook, in de vuist, aan te vallen, en dezelve, al was 't maar een Kind, in die dolle drift, onder het roepen van *Amok*, dat is, *sla dood*, of *zal op hem aan*, maar in 't lyf te stooten, 't geen oorzaak is, dat ieder, uit vrees voor zulk een, ten eersten zyn deuren vast toefluit, en, die hem tegen komen, zullen hem, ten ware zy zeer wel gewapend zyn, gemeenelyk al mede ontwyken, en dus heeft hy eenigen vryen tyd, om in zyne dolzinnigheid op alles los te gaan; maar zoo ras die tyding egter wat by dappere mannen doorbreekt, zullen 'er eenigen met Snaphanen op uitkomen, en hem metter haast uit de wereld helpen.

Daar zyn voorbeelden, dat zulke Booswigten dolzinnig op een gevelde Piek ingeloopt zyn, en, eer zy hun einde daar aan vonden, ook den Houder van die Piek met hun Kris nog onder de voet gestooten hebben, zoo dat zy beiden dood ter neder vielen. Men ziet 'er in Taverniers Werken een verbeelding van.

Dit woeden vond ik nu, 't zy uit schrik voor verscheide zware vonnissen over zulke, die men nog levendig bekomen had, 't zy wegens andere redenen, zoodanig gesteld, dat men 'er niets meer af vernam.

Ontmoet den Broeder des Konings van Bantam.

Ik zag ook ontrent dezen tyd hier den Broeder van den Koning van Bantam, een Heer van ontrent 40 jaaren, met 2 Oppassers, even eens als de Raaden van India, dog om een andere reden van Staat, agter hem gaan, alzoo deze eigentlyk dienden, om op al zyn doen en laten te passen; daar zy by de Raaden ten teeken van eere, en tot hunnen dienst, alom met hen gaan, dog geenzins om hun doen of laten te bespieden, of om daar af rekenschap aan den Opper-Landvoogd te geven.

Het was een Heer van een matige gestalte, vaal en droefgeestig van couleur, waar toe hy veel reden, hoewel hy anderszins veel verstand had, gelyk my in zyn gezelschap Ao. 1712. zynde, gebleken is, waar van elders spreke.

In dezen tyd hoorde men ook zeer veel van dieveryen van Tsjineezen, die zeer stil, en listig in de Huyzen wisten te breken.

Op zekeren nagt, zoo als wy ons goed, dat wy na 't Vaderland meinden mede te nemen, gepakt, en in 't Voor-zalet geplaatst hadden, hoorde ik ontrent ten 12 uren eenig geluid als van een Mans-Item. Ik meinde my zoo ter rust begeven te hebben, op een Boven-Voorkamer, die boven dit Zalet quam; maar, dit hoorende, en my verbeeldende, dat het wel een van deze Tsjineefche dieven zyn konde, zeide

ik tegen myn Huysvrouw, die hier over eenigzins ontfeld was, ik hoor een Mans-Item, en dit zullen apparent dieven zyn, die om ons goed in de Voor-zaal komen, en die ons, terwyl wy hier gerust neerleiden, stil van de huys ligten, en met den Aap door gaan zonden, dat hen egter zoo gemakkelyk niet gelukken zal. Wat wild gy, zeide myn Huysvrouw, dan doen? Wel, na beneden gaan, zeide ik, en hen dit (houdende in de eene hand een Kandelaar met een brandende Kaars, en in de andere een bloote Kris, of een gevlamde Pook) zoo onzagt, dat hen heengenzal, beletten.

Op dit zeggen wierd myn Vrouw, die my noit voor zoo kloekhertig gehouden had, vry banger, my biddende, dat ik dog maar by haar blijven, en door een Venster om hulp roepen zou. Ik zeide, dat zy voor my niet moest bekommerd zyn, en dat zy, om voor zich zelven niet bevreest te zyn, haar Kamer-deur maar, zoo ras als ik roepen, en de dieven gewaar zou geworden zyn, toefluiten, en dat zy dan geen zwaarigheid hebben zou.

Dus stapte ik na de Deur, en Trap, toe, van welke ik een Mans-perzoon klaar hoorde na beneden loopen, 't geen ik myn Vrouw toeriep, die daar op, tot nader laft, hare Deur sloot.

Geval des Schryvers met een Pol van een zynere Meyden.

Ik, die niet anders dagt, dan hier een, of meer, van de Tsjineefche dieven te vinden, ging voorzigtig den Trap af tot beneden toe, dog zag daar geen Mans-perzoon; maar wel, een van myne Meyden, of Slavinnen, die op een Matje lag en sliep, of ten minsten zich zoo hield.

Ik keerde dan eenige treden te rug, stapte zeer voorzigtig in een Zy-kamer-tje, half wegen dien Trap, daar myne Kinderen met verscheide Slavinnen, die daar oppasten, sliepen, keek rondom, en vernam eindelyk aan myn regterhand een Swart, die in een groote Toctombo, of Doos, zeer proper, gelyk een Slang, als opgeschoten, en 'er zoo net ingeschroefd was, dat ik my over zyne gezwindheid, om daar zoo in te komen, ten hoogsten verwonderde.

Ik hield my, of ik hem niet zag, tot dat ik hem zeker begaan kon, dracyde toen eensklaps op myn regterhiel zoo schielik om, dat ik myn Pook, als hy 'er mint om dagt, al op zyn Borst had, en zeide tot hem: *Schelm, wat doet gy hier in myn Huys?* Hy viel aanstonds zeer ootmoedig op zyn plat, en zeide, daar niet om myn goederen, maar alleen om myn Meyd, die daar beneden lag en sliep, een oude Vryfter van hem, en die hem ook binnen gelaten had, gekomen te zyn, my biddende, dat ik hem deze zyne stoutheid voor deze reys wilde vergeven.

Ik zeide, dat ik hem helpen, hem met-

1694. ter haast van die ziekte, zoo wel als die Meyd, genezen, en maken zou, dat hy ooit weer in myn Huys zou denken te komen. Ik riep myn Huysvrouw toe, dat ik den Dief al had, dat zy maar beneden komen zou, om volk van ons op te roepen, alzoo al myne Mans Slaven agter in 't Huys sliepen,

Zy quam ten eersten, riep cenig volk, aan welken ik hem zoo lang in handen gaf, tot dat de Ratelwacht hem overnam, en na 't Stadhuys voerde, alwaar hem daags daar aan de vliegen zoodanig van 't lyf gejaagd wierden, dat ik hem zedert ooit meer vernomen heb; en myn Meyd, oorzaak van deze onrust in myn Huys, kreeg toen, 't geen anders buiten onze gewoonte, maar nu zeer noodig was, mede zoo veel, dat wy zedert ook niet buitenforigs meer aan haar vernomen hebben.

Een Swart, die zeide, dat deze Borst zyn aangenomen Zoon was, quam my daags daar aan voor hem spreken, en bidden, dat ik over hem dog niet verder klagen wilde, en dat hy zorg dragen zou, dat zulks ooit meer zou voorvallen. Ik zeide, dat het wel was, maar dat hy dit ook wel bezorgen wilde, alzoo hy 'er zoo goed koop niet afkomen zou, indien ik hem zoo ontydig weer in myn Huys vond; maar dat het hem ten minsten armen of beenen zou kunnen kosten, zoo myne Slaven 'er hem weer vinden mogten.

Ondertusschen naderde de tyd van het aanleggen der Retour-vloot, en ik kreeg, op myn verzoek, 't Rotterdams Schip, Waddinxveen, tot mynen Bodem, waar mede ik vertrekken zou; namaffcheit van alle myne goede Vrienden, en vertrok onder de Vlag van den Heer *Reynier de Vos*, Opper-Koopman en gewezen Deslave van Mature op Ceylon, dog laatst Schepen tot Batavia, in 't begin van December.

Men mogt niet meer goederen, als de werde van drie maanden Gagie, mede nemen, 't geen van de Puy des Opper-Landvoogds ten overstaan van de Heeren Raden, *Kops* en *Bornezee*, afgelezen, en waar by gevoegd wierd, dat men verder voor ieder pond Thee bruto een Ryxdaalder, en voor Porceleyn, en Lakwerk, een halve Ryxdaalder aan Tol zou moeten betalen; dog geloove niet, dat zy hunne vingers daar blauw aan telden, alzoo niemand daar lust toe had.

Zyn vertrek van Batavia. Wy vertrokken den 3 dito met onzen Bodem, waar op *Elbert Franszen*, een Bremier, Schipper, *Pieter Onwerkerk*, Onder-Koopman, *Dirk Onderberg*, Opper-Stierman, *N. Jongereus*, Onder-Stierman, en *Jacob Bogaart*, Derdewaak was. Nevens ons vertrokken ook deze zeven Schepen, te weten, de Koning William, de drie Kroonen, 's Lands Welvaren, Vos-

1694. maar, 't Huys ter Loo, de Krab, en Meresteyn, van de Rhede van Batavia.

Op 't eerste was de Admiraal, of den Commandeur dezer Vloot, met zyn Vrouw; op het tweede was de Koopman *N. Ring*, gewezen Hoofd van Tsjerbon, en op 's Lands Welvaren (dat in de Straat by de groote Kombuys, voor een korten tyd vast raakte) was de Onder-Koopman, de Heer *Pieter Paenw*, met zyn Huysvrouw, en verdere Familie. Op Vosmaar, by Schipper *Landsheer*, en *Ruys*, Onder-Koopman, waren geplaatst twee Weduwen, de eene, van den Heer Kapiteyn *Pad*, de andere, van den Boomwachter *Brouwer*, van welke een schoone Kist met Sattynen, of Pelangs, aangehaald wierd. Op 't Huys ter Loo was Schipper *van Wiligen*, een deugdelyk, goed, en eerlyk man; die tot zyn Boekhouder dien wonderlyken, hoewel door ganfch Indiën, en ook in Holland, niet dan al te wel bekenden Seur *N.N.* had; behalven dat *D. Kraeyvanger* met zyn Vrouw hier mede op waren geplaatst.

Dit waren wel de voornaamste Lieden, die met deze Vloot vertrokken, gelyk ook de Heer *Koferus* en zyn Vrouw, die ik meine, dat op de drie Kroonen waren.

Wy zalkten dus tot voor Bantam af, daar wy een groot etmaal bleven leggen, uitgeley gedaan zynde door de Heeren *Nieuwstad*, Water-Fiscaal, *Doctoor ten Rhyne*, en anderen, in welken tyd ik met onzen Schipper, *Elbert Franszen*, een wakker Zeeman, dog anders al wat aan de dolle kant, en met onzen Onder-Koopman, *Pieter Onwerkerk*, en den Batavischen Bottelier, *Jacob Timmers*, met de Schuyt na Bantam voer, benieuwt zynde, om die vermaarde Stad, daar ik zoo veel van gelezen had, eens van binnen te beïchouwen.

Wy quamen, na ontrent drie uren roeyens, in de Rivier, daar wy ten vier uren des namiddags aan Land stapten.

Bezieat Bantam.

Wy vonden, zoo als wy in de Vesting Speelwyk quamen, onderweeg op de Trap den Heer *Theodorus Zas*, Raad van Justitie, en den Heer *Abraham Quevellerius*, Secretaris van den Raad van Justitie tot Batavia, die genegen waren weder derwaards te keeren.

Boven gekomen zynde, wierd ik vriendelyk van 't Opperhoofd, den Heer *Wanderpoel*, een oud man, in de Fortres Speelwyk ontfangen, die my verzogt, zoo lang ik daar bleef, by hem te willen blyven huisvesten, gelyk ik ook dèe, te meer, alzoo ik den Predikant *Koferus* daar mede gehuisvest vond, en onze Schuyt buiten myn weten weer na boord vertrokken was. Deze Heer had een Zoon, en een Dochter, by zich.

Ik vond de Vesting fraey van gelegenheid, en uitzigt, en, behalven de Wooning

1694. ning van 't Opperhoofd, die eenige Trappen hoog lag, dezelve beneden ook verzien van verſcheide andere Wooningen, op een rey ſtaande, waar in te dier tyd de Tweede Perzoon, *Joannes Roman*, den Fiſcaal *Guiljam Wys*, (by welkers Vrouw ik Juffr. *Kofterus* vond) en meer andere Bedienden, woonden, zynde verder tot Pakhuizen voor 's Compagnies godderen geſchikt.

't Geen hy zeer ſlegt bevind. Daags daar aan gingen wy de Stad bezien; dog vond die vry ſlegt, en verzien van elendige Huyzen, meest van Bamboezen, met Kalk geplaiſterd, en met Atap gedekt.

Wy zagen eenige ſteene Wooningen, eene ter linkerhand, met een zware Voormuur, eenen Pangerang, zoo men my zeide, toekomende, en nog eene ter rechterhand, 't geen men de Engeliſche Logie noemde, en die my zeer duyſter toelcheen.

Sylvius reuke-looze daad. Dus, al regt toe regt aan voortgaande, paſſerden wy eenige Moorſche Graven, op een van welke men my zeide, dat zeker dertel man, *N. Sylvius* genaamt, tegen alle waarſchouwingen aan, zyn water gemaakt hebbende, niet lang daar na bevond daar door een quaal gekregen te hebben, van welke hy zeer ſterk bloed waterde, en kort daar aan quam te ſterven, zeer klare kenteekenen, van vergeven te zyn, nalatende.

Dit alles was hem wel duidelyk voorſpeld, dog hy ſpote daar mede, lachte met alle de bezweeringen, en voorgegeven vergiften van de Moorſche Graven; maar hy ondervond te laat, dat in, of op die Graven, eenig vergif moet geweest zyn, 't geen door zyn wateren aan het werken, en opſlygen, geraakt zynde, zyn dood heeft konnen uitwerken.

Dit was de reden, dat ik hier ontrent wat voorzigtig leefde, van oordeel zynde, dat men niemand, hoe blind hy ook zy, in zynen Godsdienst beſpotten, of daar in eenigen hoon aandoen moet, alzoo dit de middelen niet zyn, om hem te verbeteren, maar wel om hem nog meer te verbitteren.

Wy quamen eindelyk aan 's Konings Veſting, waar in hy een nieuwe Wooning al zedert eenige jaaren gebouwd had, die nog onvoltooid was.

Wy gingen by den Heer *Kuffelaar*, te dier tyd daar als Kapiteyn leggende, aan, voornamelyk in die hope, dat ik gelegenheid door hem bekomen mogt, van den Koning te zien, en te ſpreken; dog die Heer zeide, dat daar toe dien dag geen kans, maar wel daags daar aan, of Vrydags, wanneer hy gewoon was uit te gaan, zyn zoude, dat hy anders weinige te genaken, en dus voor my, die ten uiterſten tot Donderdag 'er bleef, niets te hopen was.

Dit Kasteel des Konings, zynde 't oud 1694. Engeliſch Fort, en zich van verre vry wel opdoende, was niet groot, en vierkant in zyn begrip, hebbende vier Punten, die redelyk wel van Geſchut voorzien waren.

Aan deze Veſting wierd 's Konings nieuw Hof toen getimmerd; dog wy konden dit, wegens een hooge muur niet zien.

De Wooning des Kapiteyns was vry De klein, en ſlegt, en zyn verblyf aldaar, Schryver ziet 'er niets van opmerking. nevens een zeker getal Hollandſche Krygsknegten, diende, zoo men zeide, tot een Wacht van den Koning, 't geen ik aanſtonds, in dien zin, geloofde, die my het waarſchynelykſte voorquam, dat is, dat hy egter buiten gevaar zou zyn, al miſte hy dezelve, aangezien het nu Vrede in zyne Landen was; behalven dat die Wacht ook wel meest daar geſteld zou kunnen zyn, om al het doen en laten van dien Koning in 't oog te houden, en daar af aan den Heer Generaal en Raden tydig kennis te geven; 't geen dan dezen Vorſt, na 't oordeel van zommigen, tot een gevangen van Staat in zyn eigen Palys maakt; en den zelve ook in al zyn doen en laten met de grootſte omzigtigheid ter wereld moet doen handelen, om geen redenen van misnoegen aan die geenen te geven, die hem deze Wacht, waarſchynelyk meer tot hunne, dan tot zyne, zekerheid, bygezet hebben.

De Heer *Kofterus* had de Bezaar, die hy zeide zeer groot te zyn, gezien; dog myn tyd en liet het my niet toe.

Ik vond in deze beroemde Stad niets, 't geen myne opmerking weerdig was; zoo dat wy te rug keerden, zonder te konnen zeggen, dat wy daar iets van belang gezien hadden; dan een redelyke goede ſteene Brug, die na Strand toeliep, alwaar onze Boot, met welke ik dacht te vertrekken, wegzeilen zag. Onderweg ſprak ik met eenige Javanen Malecys over een groote Zark, die daar zag, en die waarſchynelyk oorzaak tot de dood van den voornoemden Heer *Sylvius* gegeven had.

Ik meinde dierhalven weer na boord te gaan, dog bevond, dat onze Schipper, en de verdere Vrienden, al daags te vooren met de Schuyt vertrokken waren.

Dus was ik genoodzaakt daar 's middags nog te ecten, alwaar de ſpyze zeer goed, dog 't water, waar mede ik my wiefch, zeer ſtinkend, vond; naan na de maalyd met dankzegging van den Heer *Wanderpoel* aſſcheid, en vertrok in gezelſchap van den Heer *Kofterus*, en zyne Beminde, nevens zekeren dollen Seur, die zig vry onbeſchoft met vloeken, en wacy op Duyvel te roepen, (ſchoon het al te veel onderweg waeyde) aanſtelde, met een Tinggang, die wy afhuurden, 's avonds ten vyf uuren, na boord.

De

1694. De wind was vry sterk; dog ons niet te gunstig, en wy vreesden, dat wy de Schepen, die zig al zeylveerdig maakten, dien nacht niet gekregen, en dat wy daags 'er aan veel moeite gehad zouden hebben, om die in te halen; dog, na veel moeite, quamen wy 's nagts tusschen thien en elf uren, pas eer zy verzeylden, nog tyd'ig aan boord, 't geen myne bekommerde Huysvrouw zeer geruff stelde, die niet had konnen begrypen, waarom ik daar aan Land gebleven, en met de Schuyt niet mede gekomen was; dog als ik haar de reden zeide, zoo bleek haar, dat die buiten myn weten te rug gekeert, en dat het my onmogelyk geweest was, eer te konnen komen.

Zy meinden wonderen van my, wegens dat beroemd Bantam, te hooren, dog stond verbaast, als ik haar zeide, dat het my speet, dat ik eenige moeite, om 't zelve te zien, gedaan, en dat ik 'er niets ter wereld gevonden had, 't geen weerdig was gezien te werden; behalven dat 'er ook niet de minste gelegenheid, om den Koning te zien, voorgekomen was, ten waar ik tot daags 'er aan (dat niet te wagen was) daar had konnen blyven.

Dus zelde de Vloot dan, al zachtjens voortschokkende, met de Landwind langs Java 's frische Kust tot ontrent het Princcen-Eiland voort, na 't welke wy, in gezelschap van Schipper Landsheer, met onze Schuyt om een playfirtje roeiden, om dit Eiland van na by eens te bezien; dog vonden het Strand vol biezen, geen drink-water daar op, en 'er niets van belang, dat eenige opmerking, of aantekening, verdiende, alzoó zich daar niet dan Struellen, die ons den weg te moeylyk maakten, om verder door te gaan, opdeden; weshalven wy ten eersten weer na boord keerden, gelyk wy ook kort daar aan met een schoone wind de Straat Sunda verlatende, in volle Zee liepen.

De Reys ging tot ontrent een week a twee, eer wy aan de Kaap quamen, zeer voorspoedig, en deze en geene tusschen beiden voorgekomene siltens en kalnten hadden ons gelegenheid gegeven, dan eens, om deze en geene Vrienden aan ons boord te noodigen, en dan, om eens van dezelve weer verzogt te werden, om zamen vrolyk te zyn.

Op zekeren dag wierden wy op 't Huys ter Loo van Schipper *van Willigen*, en zynen Seur, verzogt, en zeer deftig onthaald; maar als 't nu vyf uren aan de Zon was, verzogt ik den Schipper (die nog wat blyven wilde met onzen Onder-Koopman, om dat zyn Seur hen niet wilde laten gaan) met de Schuyt te mogen vertrekken, nam myn afscheid van de Vrienden, en quam zeer gemakkelyk aan ons boord.

Tegen negen uren wilden onzen 1694. Schipper, en Onder-Koopman, ook vertrekken, oordeelende het nu voor hen ook tyd te zyn. De gulhertige Schipper *van Willigen*, ziende, dat het hen ernst was, en dat zyne instantien geen ingang meer vonden, liet eindelyk af, en liet hen gaan; dog zoo ras waren zy niet weg, of de Seur, wat in de hul hebbende, begon niet weinig op zynen Schipper, om dat hy hen zoo vroeg had laten gaan, te wrokken, en hem eindelyk, zoo brutaal voor al wat leelyk was, en voor een maekten hond, die niets tot dit tractement gegeven, maar alles van 't zyne daar toe gebruikt had, uit te schelden, daar by voegende, dat hy een Schurk, een Schoft, en een Vent was, diens Vaar en Moer hy had zien geesfelen; al 't welke zoo grof ging, dat de lydzaam Schipper, dit niet langer konnende verdragen, en voor erger vrezende, zich genoodzaak vond, vermits hy nergens na luiteren wilde, den Provoost te doen roepen, en den zelve te belasten hem in de Boeyen te sluiten, en hem zoo achter op de Campanje te zetten.

Na dat de Provoost, een man met eenen arm, nu op het half Dek gekomen was, sprak de Seur (of Boekhouder) hem dus aan: *Keerel, gy die van God geteckend, en nu eenen arm gyt zyt, draag zorg, dat gy my, nu Opperhoofd, op de ordre van dezen dronken Schurk (ziende daar mede op zyn Schipper) niet aanraakt, zoo gy niet wild, dat ik u anderen arm ook in stukken sla*; waar door deze man zeer bang gemaakt zynde, en hem, hoe meenigmaal de Schipper hem dit gebood, niet durvende aanraken, zoo zeide eindelyk de Schipper, vermits hy al voortging hem onverdragelyk hard, en vuil, uit te schelden; *Mannen, is daar dan niet een braaf stout Keerel, die dezen Boorwicht in de Boeyen sluiten kan?* Op welke woorden de Konstapel, een zeer fors Keerel, boven komende, tot den Schipper zeide, *Schipper, ik ben bereid uwe Ordre uit te voeren*; waar op hy den Boekhouder, hoe stout hy te vooren scheen, zeer ruw aangreep, hem tegen het Dek ter neder wierp, en hem als een Lam in de Boeyen floot, zonder dat hy zyn handen, of mond, meer roerde, alzoó deze Konstapel hem vry fors, als hy eenige beweging scheen te willen maken, zeide: *Vent leg stil, en houd den bek, of ik zal u doen stil leggen, en doen zuigen*; 't geen hy ook aanstonds gehoorzaamde, alzoó hy bespeurde, dat deze man hem meester was, en hem niet verschoond zou hebben.

Hy bragt hem dan aldus in de Boeyen achter op de Campanje, daar hy de gansche nacht vry frisjes zat; maar zyn booze

Die met zynen Seur moeite krygt.

Zyn Komft aan het Princcen-Eiland.

Geraakt in volle Zee.

Werd van Schipper van Willigen onthaald.

1694. geboeide handen, zoo veel hem nog mogelyk was, tot nadeel van zyn Schipper willende gebruiken, had hy al de verw, die daar bereid stond, om het Schip, en eenige nieuwe riemen voor de Schuyt, wat net op te schilderen, en om zoo wat fraey opgedaan aan de Kaap te verschynen, over boord geworpen, en ook al die riemen den zelve weg uitgezonden; 't geen den Schipper daar na zeer gefpeten, en ook verlegen gemaakt heeft, dewyl hy ten eersten geen andere verw, of riemen krygen konde.

's Morgens, na dat hy wat uitgewaakt (want daar viel geen slapen van) en zyn booze moed nu eenigzins aan die verw, en riemen, gekoeld had, bood hem de Schipper, tegen verdere moeite ziende, de Vrede aan, vraagde hem, wat hy nu wilde, of 't hem beter behaagde, dat hy een Sjouw waeyen liet, om aan den Admiraal over hem te gaan klagen, dan of hy 't wilde afdrinken.

Klagen, zeide hy; waar op de Schipper, ziende dat hy nergens na luisteren wilde, een Sjouw waeyen liet, en naden Admiraal voer, om daar (gelyk ook geschiede) in de by een geroepen Vloots-Raad over hem te klagen, en te verzoeken, dat hy verplaatst mogt werden.

De Admiraal, en zyn Raad, vonden den Seur volkomen schuldig, en 't besluit was wel, dat hy zou en moest verplaatst werden; maar niemand wilde hem hebben, tot dat eindelyk de Admiraal, of wel eerst onze Schipper, uit vreesz voor hem, zoo hy hem ook weigerde, zelf om hem verzogt, en den zelve ('t geen tegen alle reden was) in myn Logement in de Kajuyt, my, en myne Familie, nevens den Onder-Koopman, van den Heer Directeur verleend, plaatste, waar tegen ik, dezen Seur niet dan te wel kennende, protesteerde, zeggende, dat, had hy om hem verzogt, dit tot myne lasten niet wesen moeft, maar dat hy hem dan in zyn Kamer veel gevoegelyker plaatzen kon, aangezien ik vreesde, dat hy, die een groote Hoerenbrok was, my moeite ontrent een Meyd, die ik, om op myn Kind, maar thien maanden oud, te passen, medegenomen had, baren, en dat ik my dan genoodzaakt vinden zou, aan den Admiraal daar over te klagen.

De Schipper, met den welken ik anders in vriendschap was, en verder zogt te blyven, bad my, dit voor weinige dagen, alzo wy haast aan de Kaap zyn zouden, in te schikken, en dat hy dan bezorgen zou, dat hy op een ander Schip quam. Ik nam dit wel aan; maar daags daar aan hadden wy 't leven al gaande, vermits hy myn Meyd, terwyl wy boven waren, eerst met goede woorden, daar na met aanbieding van een zak geld, en ein-

1694. delyk, als zy dit afloeg, met geweld, getragt had tot zyn vuylen wil te krygen, 't geen hem egter zeer qualyk becomen was, vermits hy, gelyk hy daar aan toonde, van haar al vry vinnig in zynen arm gebeten was.

De Meyd, hem dus ontworfeld zynde, quam boven aan ons klagen, en kort daar aan quam hy mede, scheldende haar wakker, klagende, dat zy hem zoo gebeten had, en my verzoekende, dat ik haar daar over wilde straffen.

Ik zeide, dat hy zich die beten niet alleen op den hals gehaald, maar dat de Meyd ons ook berigt had, waarom zy hem zoo gebeten had; dat het zoo verre van daar was, dat ik haar daar over straffen zou; dat ik ter contrarie haar voorstaan, en wel ernstig by den Admiraal over zyn geweld, en godloozen aanslag, quetzende de vryheid van myn verblyf, klagen zou; gelyk ik ook aanstonds aan den Schipper verzogt, dat ik met de Schuyt na den Admiraal varen mogt, om te verzoeken, dat hy op een ander Schip mogt geplaatst werden.

Dog hoe zeer ik dit verzogt, ik zag wel, dat hy den Schipper onder zyn ontzag zoo verre had, dat die, in plaats van zyn vertrek te bevorderen, door zeer vriedelyk bede maar tragte my zoo lang te verbidden, tot wy aan de Kaap mogten gekomen zyn, gelyk ik ook dit zoo lang inschikken moest, bezorgende, dat hy geen gelegenheid meer had, om die Meyd, hoe zeer hy dit zogt, weer te kunnen moeyen.

Op zekerentyd met onzen Schipper, den Onder-Koopman, *Onwerkerk*, en den Wondheeler, na 't Schip, waar op de Heer *Kasterus*, en Schipper *Vlaming*, de Oude was, op een Gaffery gegaan zynde, verzogt ik, onweer te gemoed ziende, ontrent vier uren te mogen vertrekken, gelyk geschiedde. Ondertusschen begon het zoo te waeyen, dat de anderen 'er niet alleen dien avond, maar nog wel agt dagen blyven moesten, en toen zy nog waagden om met de Schuyt na ons Schip, dat kort agter 't andere was, tegen 't vallen van den avond te komen, zoo was het met het uiterste gevaar, alzo wy, om de holle Zee, de Schuyt meenigmaal niet zien konden, en zouden ook eindelyk nog 't Schip niet gekregen, en zekerlyk alle verdrongen, of ons misgelopen hebben, indien wy 't flikkeren van 't licht in een Lantaarn, die zy by zich hadden, niet waren gewaar geworden, en daar op (dat maar eens zagen) na hen toe gehouden hadden.

Voor onze komst aan de Kaap riep hy eens in 't midden van de nagt zeer verbaast den Onder-Koopman *Onwerkerk*, die hy wel wist zeer bang voor spook te zyn, niet

Waar by den Schryver veel overlast leed.

1695. met het maken van een grooten alarm, wakker , die, verbaast uit zyn slaap geschoten zynde, hem vraagde, wat hy begeerde? Ik zie daar, zeide hy, aan uw voeten-einde een naakt Vrouw-mensch met lang hangend hair, doodelyk bestorven zitten, en heb my verplicht geagru te waarfchouwen. *Ouwerkerk*, schoon reeds de friste niet, sprong vliegende uit zyn bed, vragende doe waar zy was, hy zeide, aan uw voeten-einde, dog niemand, dan hy, zag ze; en ik hield het voor een van zyn oude grillen, om *Ouwerkerk* maar bang te maken.

Wy quamen dan eindelyk den 26 February 1695. aan de Kaap; dog ik zag wel, dat de Schipper dit werk, zonder iets van zyn verplaatzing te reppen, uit dezelve voorige reden sleuren liet; weshalven ik aan den Heer Landvoogd *van der Stel*, en onzen Admiraal, over hem klaagde, en verzogt, dat hy op een ander Schip mogt geplaatst werden.

De Admiraal, die hier al kennis af had, bevestigde niet alleen myn zeggen, maar zeide tegen den Heer *van der Stel*, dat hy vreesde, dat hy hem nog geboeid in het Vaderland zou moeten brengen; en, na een kort gesprek hier over, werd my van haar Ed. Ed. toegezegd, dat hy (daar nu, by de komst op den 12 Maart van het Schip de Berkel van Batavia, en ook die der vier Ceylonfche Schepen, Yffelmonde, Meydregt, de Moer-Kappel, en de Maas, die ons 14 dagen langer, als gedagt hadden, deden blyven, vry beter gelegenheid toe was) op een ander Schip ten eersten zou gezet werden, gelyk ook niet op een, maar op verscheide Schepen by zyn aanwezen aan de Kaap, geschiedde.

Hy was zoo ras niet verplaatst, of hy quam aan boord by myn Vrouw, vraagde na my, dog myn Vrouw zeide, dat ik wat rustte.

Hy zeide, dat hy my anders quam bedanken voor den dienst, dien ik hem gedaan had, met zyne verplaatzing zoo wel te bezorgen, dat hy hier geen gelegenheid had, maar die in 't Vaderland hoopte te krygen, om my dit te vergelden.

Myn Vrouw, die dit vergelden wel verftond, zeide, dat zy zich daar zeer weinig aan kreunde, en dat ik daar immers zoo wel raad met hem weten zou, als hier, bly zynde, dat wy van hem ontflagen waren.

Geduurende zyn verblyf op onzen Bodem, hadden wy hem nu en dan verscheide gevallen van zyn los leven hooren verhalen. Onder andere zeide hy, dat hy, nog in 't Vaderland, en door zyn Vader tot Delft in een Beterhuys gezet zynde, nevens nog een ander Perzoon, daar met hem zittende, befloten had den Baas, als hy op zekeren dag hen zou ko-

men opfluiten, den hals te breken; dog dat, door de schieplykheid van dien anderen ontdekt zynde, hy naderhand gelegenheid kreeg, om in zyn Onderkleederen boven door het Dak uit dit Beterhuys te breken, en zig door het naaft daar aan gelegen Dak, zynde dat van een Engels Predikant, op deszelfs Zolder ontrent middernacht zoo onzagt neer te laten, dat de Predikant, op zyn Kamer nog zittende, en dit hoorende, na buiten schoot, en, den Trap willende opklimmen, en onderweeg hem by de lurven krygende, met hem in 't worstelen van dien Boven-trap na beneden, en nog een van zyn Zoonen, die den Vader helpen quam, onder de voet rolde, waar by voor hem (Boekhouder) nog dit geluk quam, dat, iemand der Huysgenoten de Voor-deur open gelaten hebbende, om de Buuren op te roepen, hy dus gelegenheid kreeg, om met der haaft buiten de deur, en de Stad, te geraken, wel vaststellende, dat hy haaft van de Dienaars van den Schout zou gevolgd, en opgezogt werden.

Om daar voor zeker te zyn, verborg hy zich op 't Veld agter eenige Takkebofchen, en zag die Jantjes wel haaft voorby marcheeren; weshalven hy wagte, tot dat hy 'er geen gevaar meer in zag; liep toen 't Veld over, quam in zyn Geboorte-plaats, schelde aan zyn Vaders Huys aan, en vraagde aan de Meyd, of hy 'thuys was; dog hoorende, dat hy van Huys was, stapte hy zeer vrymoedig in, zeide tegen de Meyd, dat hy de Zoon van 't Huys, en wel die geene was, die te Delft in 't Beterhuys gezet was; maar dat zy zyn Vader, als hy 'thuys quam, zeggen kon, wat zy gezien had, en hoe hy geberterd was. Hier op nam hy al het Tin, en wat hem maar voor de hand quam, en wierp het in de Gracht, of 't water agter dit Huys, en ging dus weer heen. Daar op wist hy, volgens zyn zeggen, ook een middel te bekomen, om by zeker Koopman te Leyden, op zyn Vaders naam, elf a twaalf honderd Gulden te ontvangn, en begaf zich toen twee jaeren in eens vreemden Vorsten dienst, na welke hy zich genoodzaakt vond na Indiën te varen; alwaar hy noit langer dan zes weken open een Schip, of anders ook verscheide maalen aan Land, over zyn dertelheden, in 't gat, en in handen van den Fiscaal geraakt was.

Dus had hy op zekeren tyd, voor Colombo op de Rheede leggende, de stoutheid om zynen Schipper, *N. Klaarbout*, een zeer fors man, om dat hy hem ergens over bestraft had, goeds moeds een suffiet te geven, dat hy tegen het Dek aan tuimelde, niet afgwagende, dat de Schipper opstond, om zich te wreken; die wel over hem by den Landvoogd klagen ging; maar niet anders verwerven kon, dan dat

R men

De Schryver deed hem op een ander Schip plaatzen.

Verdere gevallen van dezen Seur.

1695. men hem aan Land eenigen tyd, tot dat deze Schipper weg was, gevangen hield.

Hy maakte het verder zoo bont, dat men goed vond, hem na Batavia te zenden, alwaar, volgens zyn zeggen, hem, toen maar slegt Soldaat zynde, niemand had konnen dwingen, dan de Majoor *Winkler*, die hem, als hy van Batavia na Tangerang, of verder, te Paard reed, te Voet met zyn Musqueton op Schouder volgen dèc, waar over hy hem wel duizendmaal vervloekt had, zonder dat hy egter oit iets tegen hem had durven beginnen, alzoo hy hem zeer vreesde.

In dit voornoemde jaar 1694. wierd hy van zyn Vrienden na Huys ontboden, om van den Boedel van zynen overleden Vader zyne portie te konnen aanvaarden, en met de verdere Erfgenamen die goederen te deelen; waar op hy als Soldaat aan de Pen, maar 10 Gulden per maand winnende, op een der Retour-Schepen als provisioneel Assistent (fatsoens-halven, en om niet als slegt Soldaat thuis te komen) gesteld wierd; maar aangezien een Exter zyn hippelen niet wel laten kan, alzoo kon hy zich ook niet lang in dat fatsoen houden, zonder zich weer hier of daar door bekend te maken: want op dien zelve middag, dat hy, en zyn Schipper, by den Heer Opper-Landvoogd van Indiën op 't Schey-maal genoodigd waren, verscheen alleen de Schipper, *Willige Zander* in de wandeling genaamt, een zeer fors en lyvig man, die, zyn snorren, en schelden, niet wel konnende verdragen, hem zoodanig gehavend had, dat hy daar niet verschynen kon; hoewel hy'er mede nog zeer leelyk in 't aangezigt geteekend uitzag, alzoo dit gevegt maar 's nachts te vooren voorgevallen, gelyk dit ook de oorzaak was, dat hy by een van de hupsten van de Vloot, in hope, dat het daar beter gaan zou, geplaatst wierd.

Zyn wonderlyke verlovingsaan de Kaap.

Zoo ras hy maar aan de Kaap gekomen was, ging hy zich op zyn wyze aan zeker jong Meysje, op hope van zyn groot goed, dat hy nu erven ging, door haare Vrienden te eer toegestaan, verloven, en zou 'er (gelyk hy'er al by sloop, zoo hy zeide) ook wel haast mede getrouwd hebben, indien de Heer Landvoogd, aan hem, en aan de Vrienden van 't Meysje, niet vertoond had, dat hy dat, zoo om de Ordes van Batavia, als om die, welke hy uit 't Vaderland bekomen had, niet doen kon; maar daar wierd schriftelyk een voorwaarde gemaakt, waar by hy beloofde, na verrigting van zyne zaken in 't Vaderland, dezelve, die al vry zwart was, te zullen komen trouwen, en zoo hy dat niet nam, zou zy uit zyne goederen 3000 Gulden genieten, waar op ik niet geloofde, dat oit een Penning gevolgd is.

Niet lang na onze komst aan de Kaap

had hy onzen Derdewaak, wegens zekere bejegening aan ons boord, waar in hy dien Borst, *Jacob Boogaard* genaamt, reets gevoelig genoeg verongelykt had, eens wakker afgeroef, alzoo die tegen hem niet opgewassen was; maar hy wierd eenigen tyd daar na door zekeren doilen Sergeant, *Koenders*, daar hy in zekere Herberg mede in hooge woorden geraakt was, en dien hy uitgedaagd had, deftig betaald. Zy gingen ('t geen hy zoo niet gewagt had, om dat die Borst vry tengender als hy was) agter den Tafelberg, alwaar *Koenders* zyn roode Rok, en zyn verdere Klederen, die hem in 't veyten bezwaren konden, op een hoopje by een gelegd hebbende, zyn Degen trok, en, na een kort gevegt, hem zoo fraeyen steek in den arm toebragt, dat hy 't op een lopen, regtdraads na 't Kasteel toe, zette.

Koenders, zonder op zyn Klederen te denken, zette hem wel na; maar, eindelijk te rug gekeerd zynde, bevond, dat de Hottentots, die dit Spel eenigen tyd aanzagen, met zyn Klederen 't Hazepad op waren.

Ik was op dien namiddag, toen dit voorviel, juist by den Heer Landvoogd *van der Stel*, die dit geval aan den Heer Admiraal, en my, als ic nicuws verhaalde, 'er byvoegende, dat hy blyde was, dat egter iemand dezen Mocitemaker had konnen temmen, gelyk hy ook naderhand noit, daar *Koenders* quam, verschynen dorst.

Aangezien nogtans ieder Schipper bang was, om met hem in Zee te gaan, zeide eindelijk *Tsbrand Hoogzaat*, Schipper op de Maas, op zekeren dag tegen de Heer Landvoogd. Myn Heer, ik heb al twee van die dollen Gasten, en Mocitemakers (ziende daar mede op den voornoemden *Koenders*, en eenen *Ghadborn*) op myn Schip, en die zyn by my, als Lammere; geeft my dezen Seur N. ook maar, en hy zal by my (want 't was een wrecker van een Man) geen mocite maken.

Dit voorstel veend de Landvoogd zoo regt ter snede, alzoo hy met hem verlegen was, dat hy hem op de Maas (zynde dit zyn derde Schip al aan de Kaap) met veel genoeggen plaatste; daar hy zich; uit vreesze voor *Koenders*, en ook voor Schipper *Zs* (zoo men hem noemde) en zyn vreeszelyke blikken, zoo stil op de gansche Reys gedragen heeft, dat'er niet het minste op te zeggen, dan alleen, dat'er op ons Schip voor Holland, en in de Noordzee, nog iets voorviel, 't geen wy hier na op zyn plaats zullen verhalen.

Ik vond, by onze komst aan de Kaap, den Heer Landvoogd niet in 't Kasteel; maar hoorde; dat hy aan 't ronde Boschje (een Plantagie, en Playfyer-Huys van de Compagnie, ontrent een myl van de Kaap

1695. Gevegt met Koenders.

Des Schryvers bevinding hier aan de Kaap. gc-

1695. gelegen) zich toen onthield. De Schipper, en ik, reden derhalven, nevens verscheide anderen, te Paard daar na toe, alwaar ik zyn Ed. zeer welvarende vond.

Hy hield ons dien middag daar ten ceten, en onthaalde ons zeer deftig met Kaaps wild, en schoone Fruyten.

Ik vond de Kaap in Gebouwen vry verbeterd, de Compagnies Thuyt aan 't Kasteel zeer net, en zoo fraey, als ik oit een Thuyt gezien heb.

Ik zag hier by een Batavischen Kok, *Held* genaamt, ook een *Orang Hoetan*, of Boschmensch, die regt over einde ging als een mensch, en in gebeden, aangezicht, hoofd-hair, en meer andere dingen, veel overeen-komst met een mensch had. Hy was wat traag van gang, vermits hy ziek was, en quam ook daar te sterven. Ik heb'er nog een zoo Ao. 1712. by den Heer Predikant *Camper*, (nu Heer van Ouwerkerk aan den Yssel) in zyn Thuyt op Batavia gezien; die toen ook ziek was.

De Predikant *Overney*, dien ik 'er Ao. 1685. gelaten had, was ondertusschen overleden, zyn Vrouw hertrouwd, en haar tweede man, een Boer, door een Tyger verscheurd. Na D. *Overney* waren hem verscheide Predikanten gevolgd, van welke de Heer *Hercules van Loon* 'er nu nog was, een zeer hups Heer, die my in de tyd van myn verblyf veel vermaak aandé.

De Twede Perzoon, de Heer *Andries de Man*, zedert myne Indische Reyze, aan de Weduwe van *Breugel* getrouwd, quam by ons aanwezen aldaar te overlyden. Onze Onder-Koopman, *Ouwerkerk*, wierd door ziekte genoodzaakt aan de Kaap, tot de komst der Na-Schepen, over te blijven, weshalven wy den Ceylonfchen Onder-Koopman, *Bessels*, in zyn plaats, aan boord kregen.

De Zoute Rivier, digt by 't Fort, schynd niet diep te zyn; maar ik heb by myn eerste komst 'er by na myn leven en een Paard, en de Heer Landvoogd *W. A. van der Stel* Ao. 1705. 'er by na eens vier Paarden verloren.

Hier plagten veel Leeuwen en Tygers zich te onthouden, zoo my *Jan Stevensz. Botma* eens zeide.

Voor ons vertrek gaf de Heer Landvoogd een deftig Afscheids-maal, waar by een zeer fraey Muzycq van Stemmen, en Instrumenten, gevoegd wierd, by 't welke eenen *Blankenburg* zeer fraey zong. Ter gelegenheid van die Maaltyd verhaalde de Heer Landvoogd my, en de Heer *Costerus*, dat zyn Ed. bezig was, om ieder Hoofdstuk in den Bybel in zyne couleuren in Prenten te brengen, een stuk werks, dat zyn Ed. ons toonde, dat ook al vry verre gevorderd, en weerdig was, om van Liefhebbers gezien te werden.

Ik predikte (alzooy ik de eenigste Predikant in de Vloot was, die in dienst der

E. Compagnie na 't Vaderland wederkerde) nu en dan eens aan de Kaap op de groote Zaal in 't Fort, tot ontlasting van den Heer *van Loon*; maar bevond, dat het prediken in het Kasteel op de Voor-zaal, of de Kat (zoo zy 't noemden) vry wat ongemakkeliker, dan wel 't prediken in de daar na gebouwde Kerk, was.

Ik kreeg toen ook kennis aan de Heer *Henning Huyzing*, te dier tyd al een van de voornaamste Kaapsche Borgers, en die daar mede, niet verre van Kapiteyn *Berg's* Wooning, een schoon Huys, onlangs getimmerd, gelyk eenen *Cornelis Botma* een zeer schoone Plaats, naast het ronde Bosje toen had, hoewel *Huyzing* 'er wel een stuk of twee, die immers zoo goed, en fraey waren, bezat.

Ik was van voornemen, om op zekeren dag, gelyk ik ook werkstellig maakte, na den Leeuwen-berg te klimmen; dog moest, ter helft toe gekomen zynde, wederkeeren, alzoo 't my te steyl was, en myn hoofd al zeer sterk begon te duizelen, zoo dat ik op handen en voeten agter over leunende, my allengskens weer af moest laten zakken.

Myn Kinderen quamen 'er op, en vonden 'er een Graf-naald of Obeliscus, door den Heer *van der Stel* ter eere van Mevrouw *van Goens*, Gemalin van den Heer *Ryklof van Goens*, wanner hy als Opper-Landvoogd van Indiën Ao. 1681. na het Vaderland keerde, en zy met eerstgemelden Heer mede boven op dien Berg geklommen was, daar opgerigt.

Ik stond, by myn aanwezen alhier, ten Doop over een Kind van den Onder-Koopman de Heer *Pieter Paenw*, in de plaats van zyn Vader, den Heer *Gerard Paenw*, Advocaat, en Administrateur der Weeskamer, tot Dordregt, en was zyn Vrouw kort voor onze komst aan de Kaap, schoon by een kleene Storm, zeer gemakkelyk befallen. By deze gelegenheid kreeg ik aan *Monfr. Oldenland*, een zeer net Botanicus, van welke elders breder spreke, kennis.

Na dat wy van 't laatste van February tot den 18 April ons hier ververfcht, en ons van genoegzame Voormad voorzien, hadden, namen wy de Reyze weder aan, en zeylden van daar met 13 Schepen, niet langer na de Na-Schepen, die 4 dagen na ons vertrek 'er quamen, durvende wagtten.

Wy hadden een gelukkige en voorespoedige Reyze tot aan de Straat van Gibraltar toe, wanner ons 's namiddags ten vyf uren de twee Na-Schepen de Spiegel, en 't Huys te Duyne, zoo verre, als wy die beoogen konden, voorby liepen, gelyk zy ook veel eer, dan wy, in 't Vaderland quamen.

Wy quamen eindelyk voor de wal van Noorwegen, en net op den dag, by onze Schipper gegift, op 62 graden, daar wy

1695.

Des Schryvers vertrek van de Kaap.

Na-Schepen, en zyne komst

Fraey Bybel van de oude Heer van der Stel.

1695.
voor
Noor-
wegen.

eenigen tyd na de Kruysfiers wagteden; dog vernamen niet anders dan een Buys met Noordfche gerookte Salm, en Stokvifch, welkers lading door den Admiraal, en Vloots-Raad, voor de Vloot ingekogt, en over dezelve verdeeld wierd.

Wanneer onze Schipper, en Onder-Koopman *Bessels*, op zekeren dag om ons toeglegt gedeelte van de Salm en Stokvifch uitgevaren, en 's nachts ten twee uuren weder aan boord gekomen waren, riep de Onder-Koopman *Bessels*, stillikens in de Kajuyt komende, my toe: *Myn Heer Valentyn, zyt gy nog wakker?* Ik antwoorde, *ja myn Heer, wat is 'er van uw dienst?* Zoud gy, zeide hy, *wel Salm lusten?* Hoe laat is 't, vragde ik? *twee uren in de nacht*, zeide hy. *Wel hoe zou dat dan toegaan*, vragde ik? *Ik zal*, zeide hy, *de Kok zien op te roepen*. Ik stond ondertuffchen op, zag de Salm op een bord gefneden leggen, en water-tandde (in lang niets diergelyks gezien hebbende) daar zoo af, dat wy te zamen, alzo de Kok niet te vinden was, die rauwe Salm met zulken fmaak aten, dat ik niet wete, die oit daar na gebraden met meerder fmaak gegeten te hebben.

Daarhy
rauwe
gerookte
Salm, at.

Wy hadden veel deeg op onze vordere Reys van deze Vifch, en ook van de Stokvifch, en hadden het geluk, dat de wind, die, zoo deze Buysman zeide, elf dagen lang hem tegen gewaid had, nu juist, zoo als wy hem van nooden hadden, vlak van agteren begon te waeyen; waar op wy onze Reys, vermits 'er, volgens berigt van dien Buysman, geen Kapers in Zee waren, nog niets te vrezen viel, zoo voorpoedig voortzetten, dat wy den 22 Augustus voor de Hollandfche wal, en vlak voor Texel quamen, zoo dat wy voor de wind 't Gat in zouden geloopen hebben, zoo 'er maar Lootzen op uitgekomen waren; maar geen der zelve, alzo het fterk waeyde, ziende komen, moesten wy ontrent vyf uuren na de middag weer in Zee loopen, en met een felle tegenwind hardeballen, die ons een zeer onrustige nacht door 't zwaar stampen, en flingeren van het Schip, veroorzaakte, en nog een veel ongemaklyker voor onzen Onder-Koopman, die door een zware flinger met zyn Matras, en verder Bedde-goed, zuiver 'onderste boven geworpen wierd, zoo dat hy op zyn Buik lag, en zyn Matras boven op hem; 't geen hem, en ons, hoe grooten ongemak wy toen ook leedden, wel hertelyk lacchen dē.

Zyn
Komft
voor
Texel,
dog
moest
weer in
Zee.

Dit klugtig geval brengt my een ander, niet min belacchelyk, niet lang te vooren gebeurd, te binnen.

Onze Schipper, gezien hebbende, dat de Hollandfche Boter, door de Compagnie voor 't gemeen medegegeven, fterk begon te minderen, had aan den Hofmeester,

Faro, een gewezen Jood, dog nu een vry flegg Christen, belaft eenige Verkens-reuzel te fmelten, om die, des noods, in de plaats van Boter (hoevel wy die voor ons in 't byzonder nog overvloedig genoeg hadden) te konnen gebruiken.

Deze laft had *Faro* juist op een dag, dat het fterk waeyde, en dat 't Schip door de gunftige wind, zeer fterk flingerde, opgevolgt, en quam met die gefmoltene Reuzel in een groote Pot al zagens de Kajuyt intreden, om die te bergen; maar zoo als hy 'er pas in was, quam 'er een verbaafde flinger, die *Faro* met deze Pot met Reuzel niet alleen 't onderfte boven floeg, maar ook oorzaak was, dat hy ten deele wegens de gladheid van het Dek door de geforte Reuzel, ten deele door 't vervaarlyk lacchen van den Onder-Koopman, en anderen, die dit aanzagen, in geen kleen half uur op zyn voeten geraken, of over eind blyven ftaan kon, vermits hy, door ieder nieuwe flinger weer gaande rakende, dangins, dan herwaards, flingerde, zonder dat hy iet vatten, of zich ergens aan vast houden kon.

Zeld-
zaam ge-
val van
enen
Faro.

Daar waren 'er, die zich verwonderden, hoe dat een Jood, die anders zulken afkeer van 't Verkens-vleefch, en al wat maar verkenagtig is, had, zoo ongelukkig was, van zoo in een Zee van Verkens-reuzel als te baden, zonder die, wat weer hy ook aanwendde, te konnen ontworftelen; dog andere zeiden, dat hy wel zeer gelukkig met zyn neus in 't Vet gevallen was; over al het welke hy alleen, die dit met knerzende tanden aanhoorde, zoo misnogd was, dat hy daar over aan den Schipper klagen ging, die van de wederomfuit ook zeer moeyelyk wierd, niet om den Hoon, die *Faro*, maar om de fchade, die hy wegens zyn Reuzel geleden had.

Terwyl wy nu zoo voor 't Land dreven, quamen ons twee Engelsche Konings Schepen, op een van welke Kapiteyn *Pryge*, Commandeur, of Bevelhebber, der Noord-zee, een man van 60 jaren, gelyk op 't ander Kapiteyn *Clement*, een man van 30 jaaren, was, ons zeer vriendelyk verwelkomen, niet alleen veel Spys en Drank van hunne Bodems tot onze verquikking, maar ook al hunne Speelieden tot onze vervrolyking, medegebragt hebbende.

Ont-
moeting
van twee
Engel-
fche
Schepen.

Dit waren waarlyk zeer hupze en beleefde Heeren, die ons zeer veel stof van dankbaarheid gaven, gelyk wy ook voornemens waren deze hunne beleefdheden weder ordentelyk te beantwoorden; dog dit volgend geval, en de daar op gevolgde ontfteltenis in ons Schip, heeft dit, tot ons leedwezen, belet.

Terwyl deze medegebragte Speel-lieden dezer Engelsche Kapiteyns 's namiddags na den eten wat voor ons op 't half Dek

speel-

1695. speelden, quam zeer onverwagt de voornoemde Seur van 't Schip de Maas met zyn Schuyt aan ons boord, en voegde zich boven by ons, om dit speelen dezer Engelschen mede aan te hooren, nevens deze Engelsche Kapiteyns, en ook digt by eenen Monfr. *du Val*, een Frans Kapiteyn, die als een Krygsgevangen van Poedecheri na Vrankryk mede overging, nevens 10 a 12 Fransche Soldaten, gelyk'er op de andere Schepen meer diergelyke verdeeld waren.

Moeite met de voornoemde Seur.

De Seur, niet konnende rusten, zonder iet quaads aan te rechten, vraagde aan deze Engelschen, of zy de onthoofding van Koning *Carol* de Eerste niet speelen konden, wel wetende, dat hy de Engelschen nergens dolder mede maken kon.

Daar mede nog niet te vrede, zeide hy tegen Monfr. *du Val*, die een stukje van onze Confituuren, die wy by de Thee gezet hadden, nam, en te gelyk *con Licenza*, dat is, met verlof, zeide: *Wel onbeleeft den Beer*, gy zegt, *con Licenza*, en gy neemt het met eenen zoo maar na u, een vuil zeggen van hem, tegen een Krygsgevangen, die nu niet spreken dorst; maar hem anders voeten zou gemaakt hebben, en een te onbeleeftder zeggen, daar 't ons eigen Confyt was, en wy het voor een iegelyk der Vrienden, toen daar tegenwoordig, daar neergezet hadden.

Ja hy was zoo onbeschoft, dat hy deze man, die hem een zeer bescheiden antwoord gaf, by een lok van zyn gryshair vattede, en hem zoo hertelyk met het hoofd na beneden, en met zyn mond tegen de Broek van een stuk Geschut, aan rukte, dat'er twee tanden voor uit zyn mond vielen.

Een daad, waar over die man, was hy op vrye voeten geweest, hem zou van een gescheurd hebben; dog hy moest nu zwygen, en afwagten wat de Schipper, die de ganfche Reyze over zeer nugteren geweest, dog nu wegens het traeteren der Engelschen zeer beschonken, en aan 't slapen geraakt was, en wat den Onder-Koopman, die'er by zat, en dit aanzag, goedvinden zouden, totzyne verdediging hier over te doen; maar, gelyk zy beiden zeer bang voor dien Seur waren, alzo dorst hy hem geen een quaad woord hier over toespreeken; 'daar ondertusfchen dezen deugdzaam Kapiteyn, een man van in de vyftig jaaren, het bloed, al stamp voetende van toorn, ten monde uitliep.

Ik zag dit mede, en sprak'er dezen Seur zeer ernstig, en den Onder-Koopman, over aan, hen toonende 't groot ongelyk, dat men zoo een gevangen en onnoozel man daar by aangedaan had, en dat, zoo hy zich niet wegpakte, en zoo de Onder-Koopman, diens post het nu was, alzo ik geen Commando had, daar geen zorge voor droeg, ik vreesde, dat dit van

een zeer quaad gevolg zyn zoude.

De Heer *Pryze*, die wel zag, hoe het hier toeging, en dat niemand van de Scheeps-Hoofden voor dezen gehoonden Man sprak, of dien Seur eens qualyk'er over bejegende, nam de party volflagen voor den Franschen Kapiteyn op.

1695. Waarde de oudste Engelsche Kapiteyn zich inwikkelde.

Hy kon niet dan Engelsch, wat Fransch, en ook wat Italiaensch, door welke twee laatste Talen wy te zamen eenigen tyd in vriendelykheid gesproken hadden.

Als hy nu myne genegenheid voor dien man wel bespeurd, maar te gelyk ook vernomen, en begrepen had, dat ik niet bevoegd was, om iets ten beste van dezen man, of tot madeel van den anderen, dan met woorden (dat reets geschied was) te kunnen doen, zoo wierd hy als woedende, om zich aan dien Seur voor dezen man te wreken.

Hy sprong, hoe oud hy ook was, met eene zet van het half Dek agter op de Campanje; belast aan zyn Schuyts-volk, dat zy vliegend na boord roeyen, ettelijke geladene Pistolen, en Geweer, halen, en dat zy aanstonds weer hier aan boord zouden komen, welke gegevene last door onze Onder-Koopman, die wat Engelsch verstond, aan ons, en den Seur voor al, vertolkt, en 't nakend gevaar door hem te laat begrepen zynde, zoo zocht hy zich wel van boord te begeven, dog zyn Schuyt was'er niet; weshalven hy verzogt onze Schuyt, die met vier man'er in gereed lag, maar te mogen gebruiken, 't geen de Onder-Koopman hem toefond.

Ondertusfchen schreeuwde Kapiteyn *Pryze* van de Campanje tegen zyn volk, dat zy sterk aanroeyen zouden, alzo zyn Schip niet zeer verre van het onze lag, 't geen de Seur nog meer haaften dde, om maar langs de Wegeringen in de Rust te raken, en zoo in de Schuyt te springen; 't welk Kapiteyn *Pryze* ziende, sprong hy in eene sprong van de Campanje op de Tent, en ging als een briefschende Leeuw na de Wegeringen, waar langs hy zich afliet, en wierp, voor eerst zich niet anders konnende wreken, zyn Pyp na des Seurs kop, met veel bittere vloeken op hem, in stukken.

De Seur repte zich wel, zoo veel als hy kon, dog *Pryze's* volk, zich mede lustig gehaast hebbende, was in zeer korten tyd weder aan boord, zoo dat hy na een quartiertje roeyens by hem ('t geen wy klaar zien konden) quam.

Dog zoo als de Vaartuigen aan een quamen, zagen, en hoorden wy een schoot doen, 't geen ons een quaad voorteenen was.

Niet lang daar na quam Kapiteyn *Pryze* met de Seur, die als de dood bestorven was, weer aan ons boord, niet anders begerende, dan dat de Seur, die van alte-

Die hem na roeid, en twee mannen

1695-
van onze
Schuyt
dood-
schiet.

ratie, alzoo 't ondertuffchen donker begon te werden, niet beter wist, of hy was in de Heer Pryze's Schip, dezen gehoonden Kapiteyn ('t geen egter niet geschiede) om vergiffenis verzoeken zoude.

Hy dan merkende, dat dit niet geschiede, en dat nog de Schipper, die ondertuffchen ontwaakt, en nog half beschonken was, nog den Onder-Koopman, hier icts ontrent deden, ging zeer moeyelyk van boord, meinende, dat zyn Makker, de Heer Kapiteyn *Clement* al na zyn boord was, gelyk wy mede meinden.

Dog als wy ondertuffchen van de Seur verstaan hadden, dat Kapiteyn *Pryze* met een Pistool-schoot een Matroos, die de Schuyten, zoo als hy stond, met een Riem van een wilde houden, en juist Kapiteyn *Pryze* daar mede raakte, door den buyk, en nog een ander Matroos, die zat, door 't hoofd, en die beiden dood geschoten had, en dat die twee andere Matroozen met onze Schuyt in onmagt drevon, zoo begon 'er in ons Schip onder de Matroozen als een oproer te komen, dat zy dreigden die Engelsche Kapiteyns te verscheuren.

Vreeze
des
Schry-
vers
voor een
oploop.

Ik hoorde ondertuffchen, dat Kapiteyn *Clement* nog in de Stiermans-Hut was, ging by hem, verhaalde het ongeval, en verzogt, dat hy nog wat binnen blyven wilde, om in geen ongemak door 't onbezonnen Jan Hagel te geraken, belovende, dat ik wel bezorgen zou, dat hy wel en behouden aan zyn boord komen zou, zoo ras de eerste furie wat gestild, en onze Schuyt maar weer aan boord zou zyn.

In wat
gevaar
wy om
de Heer
Clement
raakten.

Kapiteyn *Pryze*, ondertuffchen verstaan hebbende, dat wy Kapiteyn *Clement* nog by ons aan boord hadden, en meinende, dat wy hem uit wederwrake gevangen hielden, quam ons met zyn Schip van in de vyftig stukken, daar wy 'er maar in de dertig hadden, en 'er pas de helft van roeren konden, zoo na op de zyde schieten, dat onze Schipper met zyn nog al te zeer bezettete herten (daar hy anders een wakker en redelyk Zeeman was, die zich zeer wel door de reden leiden liet) wat ook de Stierman, en Onder-Koopman 'er tegen zeiden, aan den Konstapel last gaf, om vuur op hem te geven.

Ik hoorde dit zoo ras niet, of ik bad de Schipper, dog voorzigtig te zyn, en zeide tegen den Konstapel, dat hy zien moest, hoe de Schipper beschonken was, en niet wist, wat hy zeide, en dat hy zich dierhalven wel wagten moest, al zeide hy dat over dit geval nog zoo dikwils, hem te gehoorzamen, dat hy na den Onder-Koopman, en den Onder-Stierman, die rugteren waren, hooren moest, en dat ik hem altyd in dit stuk ten getuige strekken zou.

En hoe

Hy beloofde my dan geen vuur te zul-

len geven, en daar op dee ik den Stierman, en den Onder-Koopman, begrypen, dat 't beste middel, om verder onheil voor te komen, dit alleen was, om Kapiteyn *Clement* ten eersten na zyn boord te helpen, en hem te verzoeken, Kapiteyn *Pryze* te raden, om wat van ons af te houden, 't geen die Heer ook mede toestemde, wel haast te zullen geschieden, zoo ras Kapiteyn *Pryze* maar werten zou, dat hy behouden aan boord gekomen was.

Wy verzorgden dit dan ten eersten, alzoo de Schuyt ondertuffchen, na lang zulkelen, aan boord gekomen was, en bevonden ook aanstonds, dat Kapiteyn *Pryze* hoe langs hoe meer afhield, zonder dat wy een dezer Kapiteyns, of hunne Schepen, meer vernamen.

De doodgeschoten Perzoonen, daar de Seur oorzaak van was, waren wakkere Keerels, en een der zelve een zeer rugteren en braaf jong-getrouwd man, daar ik te meer zugt voor had, om dat hy menigmaal myn Dogterken, nu ontrent negentien maanden oud, gedragen, met haar gespeeld, en weinig dagen te vooren haar een paar Schoentjes (de eerste die zy droeg) gemaakt had.

De Seur raakte al vry laat in den nacht, en zoo stil als een lam van schrik, mede na zyn boord, en daags daar na, zynde den 24 Augustus, quamcn wy voor Helvoetfluys ten anker, en gaven deze dooden aan den Heer Bewindhebber *Hoogendorp* over (die met de Broeder, en Sulter, van zyn Gemalinne de Heer, en Juffr. *Roosmale*, en de Heer *van der Leli*, by ons aan boord quam) verhalende, hoe deze Liederen zeer ongelukkig aan hun cinde gekomen waren.

Naderhand verstonden wy, dat Kapiteyn *Pryze* over dit doodschieten dezer Perzoonen door den Koning gepardonneerd is; 't geen wy hem te meer gunden, om dat die Heer, en zyn Medemakker, ons zeer grooten dienst, met ieder Schip van de Vloot, zoo veel volk, als 't mogelyk was, by te zetten, gedaan, en ons met hun volk in staat gebragt hadden, om onze Havenen te bereiken, die wy anders, van wegen de meenigte der waterzugtigen en zieken, van welke 'er nog verlicheide voor 't Land, en zoo als wy bezig waren het anker in de grond te werpen, stierven, zekerlyk niet zouden hebben konnen bereiken, alzoo 'er geen volks genoeg was, om de Zeylen te schaveelen.

Wy kregen ten eersten een Jacht, het 't geen wy gehuurd hadden, gingen, na behoorlyk affcheid van den Heer Bewindhebber, en zyn Ed. *Gezelschap* genomen te hebben, met den Onder-Koopman 'er in, sliepen dien nacht in het Dorp *Middelharnas*,

1695-
de
Schry-
ver be-
werkt,
dat alle
verder
ongemak
voorge-
komen
werd.

Des
Schry-
vers
komst
voor
Helvoet-
fluys.

1697.
En 11.
Dor-
dregt.

harnas, en quamen daags'er aan voor Dor-
dregt, 't geen ik in thien jaaren, drie maan-
den, en elf dagen, niet gezien had, dan-
kende God voor zyne groote genade over
my en alle de mynen, mitsgaders myne
verdere Reys-gezellen.

1695.

T W E E D E H O O F D S T U K .

Uyt- en 'tHuys-Reyze des Schryvers Ao. 1705, en vervolgens. Gezelschap op zyn Schip. Gevallen voor de Wal. 't Verlies van verscheide Ankers met veel gevaar. Passeeren de Hoofden. En geraken in de Spaansche Zee. Daar zy van 's Lands Schepen afscheid nemen. Zien Madera, en Porto Santo. Beschryving der Canarische Eilanden. Krygen de Passaat-wind. 't Getal onzer Schepen. Beschryving der Zoute Eilanden. Al onze Makkers verlaten ons. Krygen midden in Zee een levende Sprinkhaan in 't Schip. Ontdekken een Schip dicht by ons. Dat ons gemakkelijk had konnen nemen. Dog dat ons verliet. Wisten onder de Linie weinig van Htte. Ontdekten een groot Lek in de Boeg. Passeeren 't Eiland Ascension. Zien hier de eerste Kaapfche bonte Duyfkens. En daar na een Schip. Maken ons klaar om te staan, dog 't was een van onze Makkers. Zien Trombas, of Trompetten dryven. De Schryver ziet allereerst 't Land van de Kaap. Lyd groote koude hier. En is oorzaak, dat men de Kaap niet voorby zeilde. Komen aan de Kaap der Goede Hope. Wat Schepen en Vrienden wy daar vonden. Stand van de Kaap, by den Schryver toen bevonden. Die van den ouden Heer van der Stel destig onthaald, en van den Heer Landvoogd van der Stel na zyn Plaats, Vergelegen, gebragt werd. Zyn verder onthaal, en andere voorvallen hier. Fraey Present, den Schryvers nagezonden, by zyn vertrek van de Kaap. Verschil der Nieuwe Maan hier en in Amboina. Kaapfche Duyfkens en andere Vogels. Hagel en Sneeuw hier. Zware Wind van agteren, waar door de Spiegel van 't Schip tweemaal inslaat. In wat gevaar wy hier door raakten. Verzoek des Schryvers, om hier over gehoord te werden, die een middel voorsteld, waar door wy gered wierden. Groote koude ontrent St. Paul, en Amsterdam. Zien hier de laatste Kaapfche Duyfkens, en wat later 't Eiland Engano. Loopen de Straat Sunda in. Komen met groot gevaar by 't Eiland Dwars in de weg ten anker. Geraken eindelyk op de Rheed van Batavia. 't Lek nu recht ontdekt. Aardbeving hier gevoeld. De Schryver werd op een Leger-Tocht gezonden. Hy bevind Batavia veel beter dan bevoens. Zyn vertrek Ao. 1707. met 't Schip Slooten na Amboina. Zien Tagal, Tsjeribon, Luboc, of Lomboc, en Solombo. Vernemen het Eiland Rotterdam, en de Hen met de Kiekens. En geraken in gevaar by den Brill. Passeeren de Boegeroens. 't Eiland Cambayna, Boeton. Het Schip 't Kasteel Batavia brengt ons in groot gevaar. Passeeren de Toekang Besi's Eilanden. Zien 't Eiland Boero en Amboina. En komen eindelyk voor 't Kasteel Victoria ten anker. De Schryver met de zynen minnelyk verwelkomt. Vind groote verandering van huizen en huud zyn tweede behuude Dogter wel uit. Als ook zyne twee behuude Zoonen. Des Schryvers gezondheid, en reden van zyn vertrek van hier. Zyne droetgeestigheid wegens moeyelikheden op Batavia. Deszelfs vertrek na 't Vaderland Ao. 1713. Uiggelei van zyne goede Vrienden. 't Getal der Schepen. Opperhoofden. Het Princken-Eiland. Geraken buiten de Straat. Zien de Kokos-Eilanden 't allen geluk by dag. Missen Abbekerk. Zien een Schip, dat na Batavia zeilde. Kompassen op 10 graden verlegt. Komen ontrent St. Paul en Amsterdam. Ao. 1714. verleggen de Kompassen weer. N. Westering miswyzing by St. Paul. Komen ontrent Mauritius hoogte. Abbekerk en de Mostel gemist. De Kompassen weer verlegt. Toen weer verlegt op 25 graden. Groote koude op 32 graden. Kompassen van 25 op 20 graden verlegt. Den 19 en 21. January. Kregen N. W. miswyzing van 20 graden 16 minuten. Zien Mallegaazen. En verleggen de Kompassen op 15 graden. Een Avond-peiling van 15 graden, 5 minuten, en een Morgenpeiling van 14 graden en 37 minuten. Zien het Land van de Kaap. Een Avondpeiling van 12 graden en 44 minuten. Verleggen de Kompassen op 10 graden N. Westering. Groot gevaar op de Lecuwen-staart. Komen in de Tafel-bacy ten anker. De Heer Helot Gezaghebber hier. Onze Schipper overleden. Wat Schepen wy op de Rheed vonden. Krygen een anderen Schipper. Kosten van verteering, hier voor den Schryver gevallen. De Schryver en andere Scheeps-Vrienden heerlyk door den Heer Helot, en Juffr. van der Stel, op Constantia onthaald. Het verdere daar voorgevallen. Onderworw van de Heer Munniks. Komst der Ceylonsche en andere Schepen. Verschyning van den nieuwen Landvoogd, den Heer de Chavonn s. Die heerlyk ingebaald, en voorgesteld werd. Verscheide Boots geraken door de N. W. wind in spaanderen. Des Schryvers vertrek van de Kaap met een holle Zee, waar door hy Zee-ziek wierd. Hoe sterk de Vloot toen was. N. W. miswyzing hier nu op 10 graden bevonden. De Kompassen van 10 op 5 graden N. Westering verlegt. Zien Fr. nische Schepen. Zien een Zee-Monster. De Schryver krygt door een wind zware Schouder-pyn. Hoe lang onze Groente nog
duur-

1705. *aanurde. Zien weer Franſche Schepen. Eeten onze laaſte Water-Meloen. Paſſeeren Palmas en d'Agricolas, twee droogten. Kroos geviſcht. Avond-peiling van 17 graden 37 graden N. Weſtering. Abbekerk doet Nooſſchooten. Schipper de Marre overleden. Zien Hitland en Fayerhil. Krygen de Kruyſſers by ons. En eenige ververſching. De Amſterdamſche en Noord-Hollandiſche Schepen ſcheiden van ons af. Des Schryvers Schip raakt in gevaar van 't onderſte boven te keeren. Dezelfs' komſt voor de Maas. Afſcheid der Zeeuwiſche Schepen. Groot gevaar van 't Schip des Schryvers door 't breken van de Kolder-ſtok. Komt voor Helvoetfluys ten anker, en daags 'er aan tot Dordregt.*

Uyt-en t'Huys-Reyze van D. FRANÇOIS VALENTYN, Ao. 1705. als Predikant na Ooſt-Indiën met het Schip 't Hof van Ulpendam van de Kamer Amſterdam gedaan.

Uyt-en t'Huys-Reyze des Schryvers Ao. 1705. en ver-voigens.

DEN 10 Mey Ao. 1705. des morgens zyn wy met het Schip het Hof van Ulpendam (een Schip van 145 voeten, voorzien van 36 Stukken, 8 Baſſen, en 220 koppen, waar onder 88 Soldaten) van de Kamer Amſterdam uit Texel gezeild.

Ik voer op dien Bodem als Predikant, by my hebbende myn Huysvrouw, *Cornelia Snaats*, 5 kinderen, een Neefje (wiens koſt-geld ik heb moeten betalen, ſchoon hy tot myn Huysgezin behoorde) en Juffr. *Aletta Bek* (die ik bezorgd had, dat voor niet overging, alzoo daar toe tyd had, om het in de Vergadering der Heeren Zeventien ten verzoeken, 't geen voor myn Neefje, *Simon de Brievinge*, een Kapiteyns Soon, wegens zyn te laat aanlanden hier uit Indiën niet had kunnen geſchieden) nevens een Dienſtmaagd. De voornoemde Juffr. ging onder myne beſcherming na haren Broeder, Predikant op Stellenboſch, over.

De Schipper, die op dezen Bodem het Gezag voerde, was *David Codde*, een man, vry koddig van leven, een goed Zeeman, als hy nugteren was, en door en door goed, dog ik wenschte wat meer ernſt, en ordentykheid in den zelve gezien te hebben, alzoo hy al vry wat tot den drank genegen was, 't geen my dikwils voor ons heeft bekommerd gemaakt, alzoo 'er op hem zeer weinig ſtaat te maken was, gelyk ik in eenige voorvallen gezien heb.

Gezelſchap op zyn Schip.

De Opper-Stierman was *Joost Vendevoegel*, een wakker Zeeman, dog die niet, dan nog een Jongen zynde, in Ooſt-Indiën geweest, maar anders een zeer neerſtig en onvermoed man was; dog onze Onder-Stierman, *Jan Struys*, was, ſchoon meermalen in Indiën geweest, een zeer ſlecht Stierman, die ons op zekeren nagt, zoo ik den Opper-Stierman niet tydig gewaarſchouwd had, in groot gevaar gebragt zou hebben, om in de Vlaamiſche Banken, zoo die Opper-Stierman 't niet belet had, te vervallen.

Onze Derde-waak, *Ulrich* . . . . . ge-

naamt, was een hups Borſt; dog zeer jong, en vry onbevaren, behalven dat hy noit in Indiën geweest was; verwonderd geweest zynde, dat men zulk een ſchoonen Bodem met zoo veel Zielen en Goederen aan zoo weinig bequame Perzoonen zoo los vertrouwd, en over Zee zend: want zoo de Opper-Stierman ons ontvallen was, zouden wy aan de drie andere Hoofden der Zeylagie niet veel gehad hebben.

De Onder-Koopman, die als Seur of Boekhouder van ons Schip medevoer, was *Jacobus Valintyn*, Zoon van dien *Valentyn*, die by 't innemen van Tayouan door *Coxinja* mede na Tsjina gevoerd, en daar veele jaaren gevangen gebleven, gelyk zyn Groot-Vader in Tayouan ook Landdroſt geweest was.

De Commandeur der Soldaten was *Paulus Donker*, van Gouda, en de Opper-Wondheeler, *Barend Warning*.

Wy zeilden uit met een Vloot van 9 Ooſt-Indiſche, en 15 Oorlogs-Schepen van 't Land, waar over de Zeevoogd van *Almonde* 't bevel had, en die ons tot de Straat van Gibraltar geleiden zoude, en onze Zeevoogd was de Heer *Samuel Timmerman*, die op 't Schip Vryburg, waar op *Dirlof Croes* Schipper was, als Raad van Juſtitie, uitvoer. Ook was 'er een fraey getal Curafflau- en Guinea's-vaarders, die met ons zeilden.

Den ganſchen Zondag nagt, en den 11, drevén wy, drie mylen van de wal, langs dezelve, en den 12 dito waren wy ten 10 uuren 3 mylen van 's Gravezandé, wiens Tooren wy Zuyd-Weſt ten Zuyden peilden, na dat wy 's avonds te vooren Schevelingen gepaſſeerd waren.

Gevallen voor de wal.

Wy telden toen 81 Schepen in 't Vaarwater, en zagen dicht by ons twee Schepen, die Engeliſche Vlaggen toonden; dog die wy voor Franſchen hielden; 't een van 18, en 't ander van 24 Stukken; van dewelke 'er ons 's nagts een vlak voor den boeg quam, in welken nacht wy een anker tuſſchen twaalf en een uur verloorren.

Den 13 dito 's morgens, het tweede Glas in de Honde-wage waren wy in de uiterſte verlegenheid door een alarm over een Schip, dat vlak tegen onzen Boeg aan ſcheen te zullen dryven, alzoo wy meinden, dat hy van zyn anker, en gaande gemaakt

1705. raakt was; en dewyl wy zagen, dat hy nog al op ons aanhield, en na ons schreeuwen, *houd af, houd af*, niet luisterde, zoo gaven wy met scherp vonk op hem, waar op hy aanstonds, nevens zyn Makker, die agter hem was, van ons afhield.

Wy wilden ons anker in 't eerste kappen; maar behielden het nog, dog vernamen daar na, dat het by de stok afgebroken, en dat dierhalven niet dat voorige, maar ons Schip buiten ons wetend driftig, en van zyn anker geraakt was.

Wy gingen toen egter met groot gevaar van ons zelve, en ook van alle de andere Schepen, t'zeil, alzo wy 'er veel met Lantaarns door de Vloot zagen zwierven, een teken, dat zy door 't zwaar weder, dat wy gekregen hadden, mede driftig geraakt waren.

Den 16 dito maakte 't Fluytje de Lepelaar gaande, en quam ons vlak voor den boeg; waar op wy in 't zevende glas van de eerste Wacht met een zware Zuyd-Westen wind gaande raakten, dicht by de Lepelaar quamen, en zeer groot gevaar leedden van tegen malkanderen in spaanderen te stooten, alzo de Zee zeer hol ging. Men wierp het Tuy-anker ten eersten uit; dog moesten, om de Lepelaar niet te raken, dit zeer kort houden, waar door ons Schip, alzo 'er vervaarlyke deyningen gingen, afgryzelyk stampte.

Den 17 dito in 't zevende glas van de Dag-wacht brak het Tuy-anker by beide de armen, en twee voeten van de stok 'er by, af.

Dus gingen wy weder door, deden een schoot, en raakten 't allen geluk, door bot te vieren, voor ons Dagelyks-anker weer op een beter plaats, en wat verder van de Lepelaar, vast.

Op dien dag en nagt raakten zeer veel Schepen gaande, alzo het zeer sterk waeyde, hoewel het anders schoon weder was.

Ontrent de middag schokte een van de Oorlogs-Schepen na ons toe, dog raakte tegen den avond, by 't stillen van de wind, weer van ons af.

Daags 'er aan, wanneer 't stiller wierd, verzogten wy Schipper *Croes* om een ander anker; dog hy weigerde ons dit, 't geen wy, na een Pitsjaring, den 20 dito 's namiddags van *Nicolaas Schaft*, Schipper op 't Schip *Brandenburg*, kregen.

Wy zagen ook verscheide Schepen van Helvoetfluyts na ons toe komen, waar onder het *Rotterdams Oost-Indisch Schip Ysselmonde*, waar op *N. Overraad* Schipper, gelyk Wastenaar, een nieuw Schip van de Kamer Delft, mede daar onder was.

Den 21 dito raakten wy, door onvoorzigtigheid van den Onder-Stierman, in 't midden van de nagt by na van de Sche-

pen af, en op 28 en 30 vadem water. Ook was hy wel een uur (door 't geven van quade Ordres aan 't volk) bezig met het Schip maar te wenden; dat egter niet gelukken wilde, of, zoo den Opper-Stierman daar na zeide, onmogelyk zoo gelukken kon, ja 't was duizend tegen een, dat wy geen veel grooter onheil op de Vlaamsche Banken leden, alzo wy 'er digt by waren geweest.

Den 23 dito 's morgens in 't tweede glas van de Dag-wacht zagen wy Englands Voor-Noordland, passeerden de Hoofden in 't begin van de Voormiddag-wacht, zagen *Dover* zeer klaar, alzo wy maar eene kleene myl van de wal waren, en liepen met moy weder het Canaal met een Noord-Oostelyke, en Oostelyke wind, in.

Den 24 dito raakten wy boven *Bevezier*, zagen tegen de middag 't Eiland *Wigt*, dat wy allengskens ophiepen; dog na de middag schraalde de wind.

Den 25 dito geraakten wy voor den Hoek van *Portland*; dog kregen 's avonds stilte, blixem, donder, en een zware lucht, dat op regen uitliep.

Den 26 dito quamen wy voor den Hoek van *Goudstaart*, en op de middag ontrent de *Haven van Pleymouth*.

Den 27 dito raakten wy boven de *Sorlings*, en quamen 's namiddags op 49 graden, 36 minuten.

Den 28 dito namen drie onzer Oorlogs-Schepen 4 *Franche Scheepjens*, en brachten die in de Vloot.

Den 29 dito hadden wy den ganschen nagt en dag een halve storm, en zware deyningen, en geraakten 's nagts met een Oost-Noord-Oosten wind van 's Lands Schepen af, die wy daags 'er aan weder zagen, en van dewelke wy 's namiddags ten drie uren, na giffing op 43 graden, afscheid namen, zeilende nu in de plaats van Zuyden, met een Zuyd-Westen Cours, en met een Oost-Noord-Oosten wind.

Den eersten Juny hadden wy de wind zeer scherp, en daar by dyzig en travadig weer dien ganschen dag, ziende ook drie *Malchiten* (zekere kleene *Ongeluks-Vogeltjes*) en dien zelve dag raakte een man over boord, die, na veel mocite, nog wedergekregen wierd.

Den 9 dito waren ontrent de *Barlinges*, kregen de wind Zuyd-West en Noorden, met een Zuyden Cours.

Den 13 dito dede *Wessel Arendsz*, een *Curagosvaarder*, 3 schooten op 34 graden, 17 minuten, Noorder breedte; dog konden niet bedenken, waarom hy dit dede.

Den 16 dito zagen wy even na de middag, 8 mylen van ons het Eiland *Madera*, en *Porto Santo*, twee der Vlaamsche Eilanden, hoewel by zommige onder de Ca-

Passeer-
jen de
Hoof-
den.

En gera-
ken in de
Spaan-
sche Zee.

Daar wy
van 's
Lands
Schepen
afscheid
nemen.

Zien Ma-
dera en
Porto
Santo.

En ver-
lies van
ankers
met veel
gevaar.

1705. nariſche gerekend.

Wy veranderden hier onzen Zuyder-Cours by een Noorden ten Ooften wind in die van Zuyden ten Weſten, verleiden de Kompaſſen, en bevonden, dat Madera op 32 en een halve graad lag.

Dit Madera wierd Ao. 1419. door *Gonzalvo Zazzo*, en Porto Santo in dat zelve jaar door *Penestrellus* ontdekt, en hem dit ook, mits hy 't bevolken zou, geſchonken.

Vermits wy by onze voorige Indiſche Tocht beloofd hadden, *deze*, en ook de Zoute Eilanden, in *deze* onze laaſte Tocht na Indiën te zullen beſchryven, alzooy tot *deze* Beſchryving eenigzins behooren, zullen wy met die der Canariſche, alzooy wy nu na by *deze* zyn, voor af een aanvang maken.

Beſchryving der Canariſche Eilanden.

Zy waren by de ouden met verſcheide andere naamen, voor al met die der gelukkige Eilanden, bekend. Zy zyn zeven in getal, te weten, Palma, Ferro of Hierro, Gomera, Teneriffa, Groot-Canariën, Forte Ventura, en Lancerote; welke twee laaſte het naaſte aan Kaap de Non, en Kaap de Bojador, leggen.

Zy vertoonen zich dus van de 26 tot de 28 graad Noorder breedte, en tuſſchen den 1 en 6 graad in lengte. Zominge ſtrekken *deze* Eilanden wel tot den 29 en 30 graad uit, en als men dat tot den 32 graad en wat verder trekt, dan zal men 'er op die wyze Madera en Porto Santo al mede onder konnen betrekken; dog de beſte Land beſchryvers ſtrekken die Eilanden niet verder, dan tot den 28 graad uit.

Men geeft voor, dat *deze* Eilanden ontrent A. C. 1300, en Ao. 1400. door een Edelman uit Picardyen, *Bethancourt* genaamt, ontdekt zyn, welke laaſte zich daar ook met enig volk neergezet heeft.

Naderhand zyn die Eilanden onder de Kroon van Spanjen of Kaſtilien gebleven.

Palma.

Palma, in 't Noord-Weſten op 28 graden, 52 minuten Noorder breedte, ontrent 12 mylen van Gomera gelegen, is meeft rond, een hoog, en boom-ryk Eiland, hebbende zeer veel Weylanden, en ſchoon zuivel, en beſlaat in zynen omtrek ontrent 25 mylen. Het is zeer vrugtbaar, gevende zeer veel ſchoone Granen, dog weinig Koorn; maar heerlyke Malvazeyen andere Wyn, zeer goede Zuyker, en veelerley voortreffelyke vrugten. Dit, en Ferro, zyn de twee Weſtelykſte der Canariſche Eilanden.

Gomera.

Gomera dat tuſſchen Hierro of Ilha di Ferro, ten Ooften van 't zelve, en tuſſchen Teneriffa, en ontrent 8 mylen van 't laaſte legt, is ontrent thien a twaalf mylen lang.

Hare Hoofdstad voerd *deze* naam van 't Eiland, en men heeft hier al mede over-

vloed van Vrugten, en Wyn, als mede eenig Koorn, en Zuyker. Het is ten deele hoog, en ten deele vlak Land; dog men heeft geen reden, ſchoon men al dat voorige hier waarlyk heeft, om dit Eiland vrugtbaar te noemen. Het beſte dat men 'er vind, is *deze* zelfs zeer goede Haven, waar voor alle de andere hier moſten wyken.

Het Eiland Ferro of Hierro (zoo de Spanjaards zeggen) by ons 't Yzer-Eiland genaamt, en een der Weſtelykſte zynde, is niet boven 6 a 7 mylen in 't rond. Men heeft hier een Hoofdstad, en ook andere kleine Stedekens; dog groot gebrek van water; maar dit gebrek werd, tot verbazing van alle, door een wolk, die 't meefte van den dag (uitgenomen in de zwaarſte hitte *deze* zelfs) boven zekeren boom, daar by den Inlander Goroe genaamt, ſtaan blyft, uitnemend vergoed, alzooy van den dauw, daar af op de bladeren vallende, een zeer helder water afdrupt, 't geen door ſteene bakken, daar onder gezet, gevangen werd. Een wonder in de nature, waar van niemand weet reden te geven, en 't geen allereerſt aan de Spanjaards door een vuile Snol ontdekt wierd.

Naaſt aan 't Eiland Gomera legt 't Eiland Teneriffa op 28 graden, 40 minuten, zynde van 't Eiland Groot-Canariën en beweffen 't zelve 15 a 16 mylen, maar van Gomera pas 6 a 7 mylen. Het is wel 25 mylen lang, en op zyn breedſte ontrent 10 a 12 mylen breed, loopende in 't Noorden ſcherp toe. In 't midden *deze* zelfs heeft men die vermaarde Piek van Canariën die voor een der hoogſte Bergen van den Aardbodem gehouden werd, en men by klaar weder 60 mylen in Zee zien kan, en die ik, by myn eerſte Tocht met dyzig weder, 30 mylen verre boven de wolken met zyn Top heb zyn uitſteken. Die luſt heeft meer van de zelve te weten, kan hier over 't werk van *Dapper* nalezzen.

Men heeft op dit Eiland verſcheide Steden, als Ortone, St. Chriſtoffel, Lagoena, Garrika, en Santa Croce, welk laaſte een zeer goede Haven is, en aan de Zuyd-Ooſt-zyde *deze* zelfs legt.

Men heeft hier beneden aan de voet des voornoemden Bergs verſcheide ſchoone Heuvelen, overvloedig met Koorn, en veelerley andere Granen, bedekt; ook geeft het Eiland ſchoone Canary- en andere Wyn, Honing, Zuiker, Waſch, Vlaſch, Zyde, en veel ſchoone Vruchten, gelyk ook veel Draken-boomen.

De Stadhouder onthoudt zig gemeenlyk in de Stad Lagoena of Layoema, buiten welke men hier nog Rialcio, Vitava, en meer andere Stedekens heeft. Hier valt ook zeer veel Zwavel, waar door men hier

1705. hier nu en dan al in groot gevaar geraakt is van in de lucht te vliegen of door het wouden der onderaardsche mynen te verbranden, wanneer dit geheel Eiland door zware Aardbevingen geslucht werd, gelyk men dat op 't einde van Ao. 1704. algryzelyk, meer dan drie honderd maal zedert den 24 December, gezien heeft.

Groot-Canariën.

Groot-Canariën, naast aan Teneriffa en beoosten 't zelve in de 20 mylen gelegen, legt op 28 graden, 15 minuten van den Eycnaar. Het is ongemeen vrugbaar, en vol menschen. Ook zit hier de Grooten Raad van de zeven Eilanden, als ook de Bischop, die hier zyn Zetel en groote Inkomsten heeft; dog de Opper-Landvoogd der Canarische Eilanden onthoud zig op Teneriffa. Men heeft hier schoon Koorn, treffelyk en zeer wit brood, ongemeene goede Weyt, en, al regend het nog zoo sterk, aanstonds weder drooge wegen. Men heeft hier de Steden Canaria, Tedle, Guja, Galder, en meer andere. In Tedle valt schoone Wyn. Ook heeft men op dit ganseh Eiland overvloed van allerley schoone Vruchten, als daar zyn Granaaten, Citroenen, Orangje-Appelen, Vygen, Olyven, heerlyke Melocnen, veel Batatas, en zelf eenige Perfiken.

Forte Ventura.

Ontrent zoo verre beoosten Groot-Canariën, als Teneriffa, bevesten 't zelve legt, heeft men, ontrent ook zoo verre, of 16 a 18 mylen van Kaap de Non, en Kaap de Bojador, het Eyland Forte Ventura.

Lancarote.

Dit Eiland is wel 25 mylen lang, en op zyn breedste ontrent half zoo breed; dog in 't midden vry smaller, alwaar 't twee aaneengehegte Eilanden schynen te zyn. Pozzo Negro, Tarafalo, Baltarhay, Chabras, Ricqueroque, en Lanagla zyn de voornaamste Steden daar van. Het Eiland is zeer vrugbaar in verscheide Granen, en vooral in Garst. Hier valt een schoone Gom-boom, waar van men wit Zout maakt. Ook zyn hier veel Olyf-Dadel- Palm- en Matix-boomen. En verder heeft men hier ook overvloed van allerley Vruchten.

Het Noordelykste van deze Eilanden is Lancarote, dat van den West-hoek van Forte Ventura ontrent 16 mylen op 28 graden, 35 minuten Noorder breedte legt, pas beoosten welken hoek nog een kleen Eilandje, Ilha dos Lobos genaamt, als tusshen beiden deze Eilanden legt.

Dit Lancarote is ontrent 18 mylen lang, zynde langwerpig vierkant, en ontrent 10 a 12 mylen breed. Aan de Noord- en Westkant is 'er niet wel aan te komen; maar aan de Oost- en Zuyd kant heeft men verscheide Steden, als Cayas, of Lancarote, Celotte, Porto de Naos, of Porto de Cavallos. Alles, 't geen men van Forte Ventura gezegt heeft, kan men van dit Eiland mede zeggen. Benoorden dit Lan-

1705. cerote eenige mylen, ziet men by na op eenen streck Oost en West de Eilandkens Clara, Gratiofa, en Rocco (dat 't Oostelykste is) en benoorden dezelve eenige mylen Alegria leggen.

Het verdere dat 'er van deze Eilanden te zeggen valt, kan men by anderen, die uitvoerig daar over schryven, nazien.

Weshalven wy met Madera, daar wy 't laatst lieten, onze Reyze weder vervolgen.

Wy hadden hier een schoone wind, en heerlyke voortgang, zeilende in 't etmaal 30 a 36 mylen.

Krygen de Passaat-wind.

Den 17 geraakten wy op 28 graden en 14 minuten Krygen hier de Passaat-wind, en bespeurden, dat wy by dag hier schoon weder, dog tegen den avond een lugt vol wolken hadden. Ook nam heden weer een Curaçao's-vaarder afscheid van ons.

Den 18 dito zeilden wy 40 mylen in 't etmaal; dog konden geen Hoogte krygen, om dat wy de Zon te na waren.

De Zee was hier hol, en vol zware deyningen. Ook nam heden *Wessel Arendszen* mede afscheid van ons, en toen waren wy nog met ons 9 Oost-Indisch-vaarders, en 2 Schepen, die na Guinea wilden, by een, welke 2 laatste Bodems ons daags 'er aan op 26 graden mede verlieten; 't geen de Rotterdammer en Delvenaar ontrent de middag ook deden, latende hunne Vlaggen, onder 't doen van eenige afscheidschhooten, wacyen.

't Getal onzer Schepen.

Den 21 dito passeerden wy den Tropicus Cancri, en ook de Zon, op 22 graden zynde, en besloten tot de Zoute Eilanden toe by de vier Fluysten te blyven, zynde toen met onze zeven Schepen nog by een.

Den 22 dito veranderden wy, op het Zeyn des Admirals, onzen Cours van Zuyden ten Westen in die van Zuyden, en hadden dagelyks Travaden, en zwaar weder, gerakende den 24 dito op 16 graden, 58 minuten, en zagen hier een Bezaantje, zynde een Appel-bloesem Zee-qual, tegen de wind op dryven.

Ook hadden wy hier, alzooy 't schielyk stil wierd, een holle deyning der Zee, en zware hitte eenige dagen aan een.

Vermits wy hier by de Zoute of Cabo Verdische Eilanden zyn, van welke wy bevrens mede gezegt hadden in 't byzonder te zullen spreken, zal het nu de regte tyd en plaats zyn, om dat te doen.

Beschryving der Zoute Eilanden.

Bewesten zekeren bekenden Hoek van Africa, Cabo Verde, of 't Groen Hoofd genaamt, en ontrent de 15 a 16 graden Noorder breedte gelegen, heeft men, ontrent 150 mylen 'er af, zeer veel Eilanden, die zich van den 13 en een halve graad tot den 19 graad Noorder breedte, en van den 153 en een halve tot de 157 graad der lengte uitstrekken, welke de Cabo

1705. Verdifche of de Zoute Eilanden genaamt werden. Dit Cabo Verde, by de Ouden Arminarium genaamt, is Ao 1445. ten koften van *Alfonzus de V.*, Koning van Portugaal, ontdekt. Dit was 't Land, daar, na 't zeggen der Dichters de Hesperifche Hoven, en die Goude Appelen waren, behalven dat zy ook wegens 't Paleys van *Anibens*, welke door *Hercules* overwonnen is, zeer wel zyn bekend geweest.

Zy werden gemeenlyk geteld thien, hoewel by anderen meer, in getal te zyn, en vertoonen, zoo als zy zich van het Noorden na het Zuyden uitftrekken, by na als een halve Maans-rond. Men noemd dezelve (zoo als zy vervolgens leggen) *Ilha de St. Antonio*, *St. Vincent*, *Sta. Lucia*, *St. Nicolao*, *Ilha do Sal*, *Boa Vista*, *Ilha del Mayo*, *St. Jago*, *Ilha del Fuogo*, *Ilha Brava*.

Ilha de St. Antonio.

Ilha de St. Antonio, het Noordelykste der zelve legt op 19 graden, en 't heeft twee zware en hooge Bergen, welker Toppen men zelden ziet, alzo die meest met wolken bedekt zyn. Men heeft hier fchoone Orangie- Limoen-Citroen- Dadel- Granaat- en Kokos-boomen, welke voor het Zeevolk, daar, of in d'andere Eilanden, aangierende, een groote ververfching geven. Men onthoud zich daar meest aan den Noord-Weften en Noorden kant van het Eiland, daar een zeer goede Haven, en nog eenige ververfching te krygen is.

St. Vincent.

Het Eiland *St. Vincent* legt mede op die broedte of een halve graad Zuydelyker, tuffchen *St. Antonio*, en tuffchen *Sta. Lucia*, zynde pas 5 a 6 mylen lang, en 't heeft een zeer veilige Haven aan de Noord-West zyde, alwaar nog een klein Eilandje is. Het is een zeer Bar-Schor-Boom- en Heestet-loos Eiland, dan dat'er eenige Coloquinten zyn, ook is'er geen water op, dan zoo men'er Putten graaft, daar in men wel water, maar geen ander, dan brak, krygt. Hier op zyn veel Bokken, die de menfchen, daar meest ten fpyze verftrekken, en die de Swarten hier geestig met handen weten te vangen.

Sta. Lucia.

Sta. Lucia legt wat Zuydelyker, en op 18 graden. Het is 8 a 10 mylen lang, en ontrent 2 mylen breed, zynde meest hoog Land, en vol digte Boffchen. Beoosten dezelfs West-hoek ziet men twee kleine Eilandekens; dog de regte Haven heeft men na de kant van *St. Vincent*, daar zich nog eenige Eilandekens vertoonen. Het legt meest Noord-Ooft en Zuyd-West geftrekt, en is, nevens *St. Jago*, en *St. Nicolao*, een van de drie grootfte, en volkrykste.

St. Nicolao.

Wat Zuyd-Ooftelyker tuffchen den 18 en 17 graad heeft men *St. Nicolao* tuffchen *Sta. Lucia* en *Ilha do Sal* leggen. Het legt geftrekt meest Noord-West en Zuyd-Ooft, zynde 7 mylen lang, en op zyn

breedfte 3 mylen breed, en aan dezelfs 1705. Zuyd-Ooft-hoek ziet men twee Eilandekens leggen, alwaar dit Eiland zeer smal uitloopt. Men heeft hier by na geen Geboomte; maar veel Bokken en wilde Katten; ook is'er overvloed van Steen braeffem daar te krygen. Men heeft hier een Baeytje aan de Zuyd-Ooft kant, en nog een andere, daar veel en goed water valt. In 't midden dezès Eilands is een zeer hooge Berg, hoewel 't aan de Noord-kant mede al zeer heuvelachtig is.

Daar na heeft men *Ilha do Sal*, dat op de 17 graden, meest Zuyden en Noorden geftrekt legt.

Het vertoond zich in 't Noorden als een Berg, en loopt na de Zuyd-kant allengskens af. Men heeft'er een goede Rhede wat bezuyden de West-hoek, daar ook goed water valt. Het is een zeer dor, woest en mager Eiland, daar by na niets valt, dan Bokken, Vifch, en Schildpadden; ook zyn'er aan den Zuyd-Ooft-hoek veel Zoutpannen, waar na dat 't Zout-Eiland genaamt werd.

Boa Vista ('t geen het fraey Gezicht *Boa* beteekent) legt twee a drie mylen bezuyden het zelve op 16 graden, en is meest rond in zynen omtrek, en zeer hoog vermakelyk Land, dat zich van buiten uit Zee zeer fraey opdoet, waar na 't ook zoo genaamt is. Aan de Zeekant ziet men veel Zand-duynen; dog Landwaard in heeft men Gebergten en eenige Boffchen. In 't Zuyd-Weften is een goede Haven en zeer goede Anker-grond. Het heeft een Rijte aan de Noord-kant, waar op het Schip Naarden gebleven is; en dit Rif strekt zich wel een myl Ooft en dan Noord-Ooft aan, behalven 't welke'er nog een zoo aan de Zuyd-kant is, dat wel een myl Ooft ten Noorden in Zee loopt. Het is weinig bewoond, om dat'er zeer weinig water, dat goed is, valt, en hoe fraey 't zich ook van buiten opdoet, heeft het nergens over te roemen; zoo dat ik niemand raden zou daar, dan by hooge nood, aan te gieren. Het legt tuffchen *Ilha do Sal* en *Ilha de Majo*, dog wel zoo Noorde-lyk.

Ilha de Majo volgd'er naaft aan, en legt'er 7 of 8 mylen bezuyden op 15 graden, en zeer dicht by den Zuyd-Ooft-hoek van 't Eiland *St. Jago*, niet verre van *Porto du Praya*. Dit is het kleinste der Zoute Eilanden, is rond in zynen omtrek, en na giffing 6 a 7 mylen groot.

Het heeft Landwaard in eenige Bergen, in 't Noorden een zeer effene Landftreek, dogaan den Noord-Ooft-kant een zeer gevaarlyk Rif. Als men'er aangaan wil, zoo moct men de Baey in 't Zuyd-Weften zoeken, daar men een flegte Dorp vind, daar niet veel te halen, en niet dan elende te zien is. Men heeft'er nu en dan

1705. eenige Vifch, en ook verfch water; dog ook anders niet.

St. Jago. St. Jago legt naaft 'er aan, op de 15 en 16 graden, dat zich meeft Noord-Weft en Zuyd-Ooft uitftrekt, zynde het grootfte van alle de Zoute Eilanden, dat ook 't gezag over alle de andere voerd, vermits de Landvoogd en Bifchop in de Hoofdstad van den zelve naam (alwaar den eerften bezogt heb, dat elders nader aanhale) zich onthouden. Het is wel een derde langer, dan Sta. Lucia of St. Nicolao, en 't vertoond zich alomme zeer bergachtig. Men heeft 'er verfehede Havens of Baeyen, daar men leggen kan, en wy hebben aan Porto du Praya wat beweften den Zuyd-Ooft-hoek ten anker gelegen, daar een kleen Dorpje met zeer naakte Portugeezen op een Heuvel, maar een fchoon Calappus-bofch, was. Ook kan men voor de Stad St. Jago zelf ten anker komen, die twee mylen Weftelyker, gelyk Ribera Grandi, en St. Domingo meer na 't Noord-Weften leggen. Ook heeft men 'er Porto de Kaniſos, en in 't Noord-Ooften die van Sta. Maria, maar Porto du Praya is de beſte; dog water moet men aan de Stad St. Jago halen; hoewel men zegt, dat daar ook twee Rivieren zyn; dog wy hebben 'er die niet gevonden.

Op dit Eiland heeft men Oſſen en Koeyen, die wy 'er ook van daan gevoerd hebben; ook vallen 'er Paarden, Ezels, Bokken, Hoenderen, en veelerley ſchoone Vruchten van Orangie- Limoen- Picſſang- Calappus-Ceder- en meer andere boomen; ook is 'er overvloed van Viſch, Ryft, en Milie; maar hoe elendig het hier by de Gouverneurs van Porto du Praya, en van St. Jago zelfs, gefteld was, halen wy elders aan.

Ilha del Fuogo.

Ilha del Fuogo (of 't vuur of brandend Eiland) legt etelyke mylen ten Zuyd-Weften van 't zelve naaft hier aan, op 14 graden, dragende dezen naam na een zwaren Vuur-berg, die ontrent midden in 't zelve legt, en welkers vlammen men al verre in Zee, voor al 's nachts, ontdekt. Men heeft 'er Anker-grond aan de Weftzyde; dog alzoo 'er niets valt, zoo komt 'er ook niemand.

Ilha Brava.

Het is van groote als Ilha do Sal, heeft 5 a 6 mylen in zyn omtrek, en aan de Zuyd-Weftzyde een kleen Eilandje.

Ilha Brava, een weing Zuyd-Weftelyker, tuſſchen de 13 en 14 graden gelegen, is na zyn naam, zeer woest, en pas 4 a 5 mylen in zynen omtrek. 't Heeft een Haven aan de Weftzyde, dog de beſte in 't Zuyd-Ooften, daar men een Doip van eenige Hutten heeft. Hier vallen Moerbezen, Vygen, Milie, Water-Meloenen, veel Bokken, en overvloedig water.

Dit zyn de Eilanden, by de ouden de Gorgades, en ook wel de Heſperides ge-

naamt, en daar men zeide, dat Goude Appelen vielen; hoewel 'er gefchil tuſſchen de Gelcerden is, of men dit laarſte niet op de Canariſche Eilanden moet toepaſſen; dog 't kan op beide gefchieden, alzoo die Appelen op beide deze Eilanden vallen.

Na deze buitenſprong over de Zoute Eilanden, vervolgen wy onze voorige ſtoffe daar wy 't gelaten hebben.

Den 27 dito ſtelden wy den Cours Zuyden ten Ooften, zynde de wind Noorden ten Weſten, dog den 29 dito kregen wy de wind Ooft, en ſtelden toen den Cours Zuyd Zuyd-Weft, zynde vry ſchraal.

Den 30 dito miſten wy de Schepen Belvliet en Rynenburg, op 11 graden zynde.

Den eerſten July veranderden, wy op 't Zeyn des Admirala onzen Cours in Zuyd-Ooft ten Ooften, hebbende een Weſten wind, die na den Zuyd-Weſten liep met verſehede Travaden. Hier raakte weer een man over boord, die nog behouden wierd. Ook vernamen wy verre voor uit blixem en donder; dog leden 'er niets by.

Den 2 dito raakte onze Admiral van ons af.

Den 3 dito was de Cours Zuyd-Ooft, Zuyd-Ooft ten Zuyden, en Ooft-Zuyd-Ooft met en Zuyden en Zuyden ten Weſten wind, hadden een holle Zee, en waren, na giſſing, op 7 en een halve graad Noorder breedte.

Den 4 dito kregen wy een zeer zwaren regen, diergelyke wy nog niet gehad hadden. Ook ſtond de Zee zeer hol, en vernamen eenig weerlicht, waar op ook zwaarder weer en holler Zee volgde, waar door wy geweldig begonnen te ſtampen. 's morgens zagen wy Brandenburg, Abbekerk, en Driebergen nog, maar 's namiddags geen eenen meer van onze Makkers, en nu en dan kregen wy hier zware Travaden met een Zuyd-Ooft ten Ooften en Ooft Zuyd-Ooften Cours, en met een Zuyden wind, die vry ſchraal was, en al vry ſterk doorkoelde, 't geen de hitte hier zeer matigde.

Den 7 dito zagen wy veel Haeyen, Dorados, en meer andere Viſſchen.

Den 8 dito kregen wy zwaren regen met een Travaad uit den Noorden, hebbende onzen Cours Zuyden gefteld; dog hadden kort 'er aan een Zuyden wind.

In dit zelve Travaad quam een Gragroene Sprinkhaan, wel 40 a 50 mylen van de wal, op de Bak vallen, zynde met die Regen-buy waarſchynelyk van de wal gevoerd.

Wy hadden hier veel Travaden en zeer holle Zeen; egter vingen wy nu en dan eens een vliegende Viſch, dan eens Corret, of Zee-katten, op de Hoogte van 6

1705.

Al onze Makkers verlaten ons.

Krygen in Zee een levende Sprinkhaan in 't Schip.

1705. graden, 34 minuten; ook zagen wy nu en dan hier Schaarvogels en Dorados, van welke laatste wy 'er 13 en eenige Corcten vingen, hebbende hier by na geen hitte; dog kregen zwaren regen, en verscheide harde Travaden met een Zuyden, Zuyden ten Westen en Zuyd-Zuyd-Westen wind, en Zuyd-Oosten Cours, ook wierpen wy hier den 12 dito grond.

Ontdekken een Schip.

Den 16 dito wierden wy een Schip van verre gewaar, waar op een zware regen volgde; na 't opklaren van welke 't Schip dicht by ons was, en toonde een Engelsche Vlag; waar op alles in ons Schip in roeren raakte, alzoo men niet minder als klaar was, om hier een vyand aan te doen, en de wanordre was by al ons volk zoo groot, dat ons dit Schip, zoo 't ons maar stout aangetaft had, ten eersten zou veroverd hebben, schoon het veel kleiner, dan 't onze was: want geen een Soldaat had een Patroon in zyn Tafel, gelyk die alle naderhand ledig bevonden wierden, al het welke door de zorgeloosheid der Scheeps-Overheden toequam, die te meer daar voor behoorden gezorgd te hebben, vermits de Heeren Bewindhebbers hen, eer wy vertrokken, wel ernstig aanbevolen hadden daaracht op te geven, op dat hen niet het zelve, als 't Schip Berkenrode (dat op 45 graden 't jaar te vooren genomen was) overkomen mogt.

Dat ons gemakelyk had kon nemen.

Ondertusschen bekeek ons deze gaft niet weinig, zellende hoe langs hoe meer na ons toe, die hem door het niet toonen van onze Vlag in groote onzekerheid lieten. Egter begon men by ons zoo wat klaarheid van 't een en 't ander te maken, en alle de Juffers wierden beneden na de Konstapels Kamer, of nog lager gezonden; dog ik bleef boven by de Schipper, oordeelende daar met het aanoemigen van 't volk den meesten dienst te zullen doen.

Dog dat ons verliet.

De wind wierd eindelyk goed, en na dat dit Schip ons voor en agter wel gezien had, liep het voor de wind van ons af, en toen toonde onze Schipper onder een schoot zyn Vlag eerst; dog de ander vlagde niet weer.

Wisten onder de Linie weinig van hitte.

Dagelyks hadden wy hier op 3 en 4 graden veel Travaden en holle Zéen met een Zuyd-Oosten wind, en Zuyd-Zuyd-Westen Cours, waar op ook de Zuyd-Oosten Passaat zich begon te zetten; dog dit ging meest by de wind, alleen nu tot onze troost nu en dan eenige Albicores, of een vliegende Visch of Coret vangende, zonder dat wy hier op de 3 graden by na eenige hitte wisten.

Den 25 dito geraakten wy bezuyden den Evenaar, alwaar zware deyningen uit den Zuyden, een schoonen voortgang en fraeye koelte, met een Zuyd-Zuyd-Oosten en Zuyden ten Oosten Cours, en een Oost-

Zuyd-Oosten wind hadden, vangende da-1705. gelyks veel van de gemelde Visch, dat een groote ververfching voor ons was.

Wy ontdekten op de Reyze meer en meer, dat wy een groot lek voor in den Boeg hadden, dat op Zee niet te verhelpen, en 't geen oorzaak was, dat ons volk in een glas, by handzaam weder, drie honderd, en, by onweder, wel 500 a 600 steeken pompen moest, alzoo men 't water hoorde inloopen, door een gat, daar men (zoo daar na bleek) wel een arm in steeken kon. en 't geen onvoorzigtig by 't vernieuwen van de Onder-huyd open-gelaten was.

Ontdekten een lek in de Boeg.

Den 31 dito zagen wy by een holle Zee een Weers-hoofd, en een witte Vogel, ook verleyden wy, nu op 6 graden en 5 minuten zynde, de Kompassen hier op 5 graden Noordwestering.

Den 3 Augustus vernamen wy eenige Schaarvogels, en nu en dan ook eenige Malesten.

Den 7 dito zagen voor de middag een Schip in 't Zuyden tegen ons aanleggen; dog 't was 's avonds al weg.

Den 9 dito stierf *Abraham Veldhoen*, de eerste doode op onze Reyze.

Den 10 dito was de Cours dan eens Oost, dan weer eens Zuyden ten Westen met een Oost en Zuyd-Oosten wind; en hadden nu en dan holle Zéen.

By de Morgen- en Avond-peilingen, hier waargenomen, ontdekten wy, dat wy veel Oostelyker, dan wy gisten, en ontrent 45 mylen boven de Abrolhos waren. Ook hadden heden den tweeden dooden, *Abbo de Vries* genaamd.

Wy zagen hier nu en dan eens een witte, dan weer eens een anderen vreemden, en ook wel eenige bonte Vogels.

Den 15 dito passerden wy 't Eiland Ascension 's nachts ontrent 8 mylen Oostelyk van ons. By 't zelve zyn 4 Klippen, als Suykerbrooden, wel 3 a 4 mylen 'er affeggende.

Passeren het Eiland Ascension.

Wy bevonden daar na te zyn op de Zuyder breedte van 20 graden en 37 minuten, alwaar wy veel Noordkapers, witte en andere Vogels, en Albicores zagen, van welke laatste wy 'er een vingen, die 33 duim dik, en ontrent 5 voeten lang was. Ook volgden ons die Vogels nog eenige dagen.

Wy hadden den wind hier Oost en Oost ten Noorden met een Zuyd-Zuyd-Oosten en Zuyden ten Oosten Cours; vernemende dagelyks by na geen hitte; dog hadden nu en dan een holle Zee, en vernamen hier 's nagts sterken dauw.

Den 23 dito hadden weer een dooden, zynde de derde, op 26 graden en 24 minuten.

Den 25 dito vernamen wy witte en bonte Vogelijens; dog het waren nog de Kaap-

sche

1705. fche bonte Duytjens niet; ook was 't hier eenigzins koud.

Wy kregen hier ook een Noorden wind, en felden de Cours Zuyd-Ooft ten Ooften, hadden een fterken voortgang, dog een zeer ongemakkeliken nacht.

Zien de eerste Kaapfche Duyfjens.

Den 26 dito zagen en vingen wy de eerste Kaapfche bonte Duytjens, zynde Meeuwijens, die wit en bruyn geteekend zyn. Wy zeilden met de Mars-zeyls in top heden 56 mylen, en in lengte drie en een halve graad (aieder 13 mylen) af, zoo dat alles aan 't Schip lilde en beefde, waar door wy, hoe fchoon ook de voortgang was, een zeer elendigen nacht hadden, 't geen in 't vervolg al meermaalen gebeurde, alzoo de wind, hoe goed voor ons, al te fterk was, waar by wy daar na zwaren regen kregen, dat de wind wat ftillen, dog de Zee kort'er na fchielyk zich verheffen dede, waar door ons Schip verwaarlyk begon dan eens te stampen, en dan eens te flingeren; zoo dat wy om 't zwaar weer, en op 't zien van twee Weers-hoofden, genoodzaakt waren het Roer vast te binden, en het zoo eenigen tyd te laten dryven; dog in 't vierde Glas der eerste Wacht nam 't weder af, en wy hadden bevonden op 31 graden en 56 minuten Zuyder breedte te zyn, alwaar zich nu ook groote Vogels met leververwige Vederen, en Mallemokken, begonnen te ver-
toonen.

Den eerften September kregen wy een flegten Bylegger, en hadden hier op 34 graden en 24 minuten afgryzelyke holle Zeen, zagen ook veel Malefiten, Voorboden van een zwaren Storm, die'er op volgde.

Den 3 dito zagen wy 't eerst in 4 dagen de Son, zeilden met een Westen wind Ooft aan, en vernamen hier honderden van grauwe kleene Meeuwijens, die veel kleener dan de Kaapfche Duyfjens (die zich als een Duyve vertoonen) waren.

Wy hadden 't hier zomtyds zoo koud, dat het ons verveelde, zynde, na giffing, nog 250 mylen van de Kaap der Goede Hope. Heden hadden wy onzen vierden dooden, zynde een Matroos, en wy giften op zyde der Eilanden te zyn.

En daar na een Schip.

Den 6 dito zagen wy een Schip aan ley Noord-Ooft ten Ooften van ons, en zagen het den ganfchen achtermiddag, en nog eenige dagen'er na. Ook vernamen wy hier eenige dagen aan een veel Steen-kroos, waarfchynelyk van de Eilanden, dryven, en ook groote Vogels, als Ganzen, wit van lyf en zwart van groote vlekken, en met geele bekken rondom ons Schip vliegen.

Den 7 dito ftierf de vyfde, zynde N. Schaap, en de eerste Soldaat, die wy op de Reyze verlooren.

Maakte

Ondertuffchen begon ons volk dagelyks

te verzwakken, en veele door dat onop-
houdelyk pompen met de Neus in de koy te ftorten.

1705. ons klaar omte slaan.

Den 8 en 10 dito zagen wy 't Schip weder, en maakten ons klaar om'er mede te slaan, zynde toen zeer wel in ftaat om hem af te wagten; dog, zoo als het voor ons overliep, zagen wy, dat het onze Makker Rynenburg was.

Dit viel wonder wel uit: want fchoon wy nu wel in ftaat waren, om hem, zoo verre het klaar maken betrof, af te wagten, zou 't egter met ons, daar onder weinig fris volk was, zeer flegte, zoo 't maar wat geduurd had, uitgekomen hebben; dog wy hoopten (eer wy te degen verkend waren) dat het by onze party al mede zoo ftaan zoude. Heden zagen wy ook, het eerst in 14 dagen, de Son helder.

Wy hoorden den 11 dito van hen, dat zy 3 dooden, en 16 zieken hadden, en dat ook de Schipper zwak, en Sr. de Graaf zeer fterk aan 't Scheurbuyk was, zoo dat alle zyne Tandten los ftonden. Wy ftelden vast, dat dit ook 't zelve Schip was, 't geen wy onder den Evenaar gezien hadden.

Hunne Courfen, en aanmerkingen waren meest dezelve met de onze, en wy verfhilden geen 20 minuten in lengte.

Den 12 dito zagen wy een zeer vreemden grooten Vogel, met een Staart als een Arend, leververwig van Vederen, en ook veel Kaapfche Duyfjens ontrent ons Schip hier en daar vliegen, en dan eens in Zee dryven. Ook deden zich hier 2 Noord-Kapers op; en den 13 dito verlooren wy weer een Matroos, zynde de zesde doode; hebbende de wind Noorden en Noorden ten Westen, en de Cours Ooft-Noord-Ooft en Ooft ten Noorden, ook Ooft.

Den 14 dito geraakten wy op de breedte van 35 graden en 50 minuten, kregen meer warmte, hadden de lengte van 20 graden, zynde toen nog wel 250 mylen (by gevolg te vooren zeer misgiff) van de Kaap.

Wy kregen heden ook een Morgen-Peiling Noord-Ooftering, en ftaken toen een Touw in 't Anker; ziende hier veel Vin-viffchen, en Noord-Kapers, en zwarte Vogels, en meer andere.

Den 15 dito kregen wy weder een Morgen-Peiling en de eerste Noord-Weftering. Dus verre hadden wy met Rynenburg te zamen gezeild; dog lieten hem, aizoo ons dat veel hinderde, den 16 dito varen. Ook verlooren wy ondertuffchen nog een man, die geflorven was.

Den 17 dito 's nagts kregen wy zwaren Blixem, Hagel, en een zwaar Travaad, dat met regen eindigde.

Dus zeilden wy nog eenige dagen tot den 23 dito, wanneer men Land van Steng

1705. Steng boven riep; dog 't waren wolken, die verdreven.

Zien Trombas of Trompetten. Dat het egter niet onmogelyk was Land te zien, bleek ons daags'er aan, wanneer wy veel Trombas of Trompetten, en ruygte van de wal zagen dryven.

Hier zagen wy Vogels van allerley veywen, en kregen ook door een vervaarlyken Noord-Oosten wind hier zware deyningen en sterke regen-vlagen, ziende dagelyks nog al onze Medgezellen, de Kaapische bonte Duyfkens, die wel 300 mylen beweften de Kaap zich al opdoen, en die ons wel 6 a 700 mylen beoofsten dezelve nog volgden.

Den 25 dito zagen wy een Zehond of Robbe, ook kregen wy een Morgen-peiling ten ruygen van 10 graden en 52 minuten.

Op dien zelven dag verloren wy twee Matroozen, en onzen Timmerman, *Pieter Michielszen*, die onzen 10de doode, op 34 graden was.

De Schryver ziet allereerst het Land van de Kaap. Den 26 dito zag ik in 't zevende Glas, terwyl ik geschooren wierd allereerst Land; 't geen meer andere, een half uur daar na bevestigden.

Den 27 dito kregen een schoone Morgen-peiling van 8 graden en 49 minuten Noord-westering, hadden grauwere Zee, en schoonen voortgang, ziende hier veel Tonynen.

Den 28 dito was 't bestek van de Schipper uit, zynde 50 a 60 mylen meer, als dat der Stierlieden; kregen na de middag roezemoedig weder, weshalven wy, nu als over Land zeilende, het 's nagts moeften laten dryven.

Den 29 dito riep onze derde Meester 's morgens Land, 't geen, na hem, veelen zagen, die boven na Steng liepen. Ook zagen wy, gelyk al een a twee dagen te vooren, veel Mallagaazen, Vogels, die zich dicht by Land houden.

Lyd groote koude hier. Onze Bootsman overleed, toen wy nog een en een halve myl van den Lceuwenberg waren. Dezen dag was het 's morgens ten 6 uren om de Zuyd zoo koud, zoo als wy na 't Land van de Kaap, omtrent nog 16 mylen'er af zynde, zeilden, dat my de vingers, als in de Winter in Holland, tintelden; dog dit hield op, toen wy omtrent een myl van de wal waren.

Veelen by ons hadden nu 't Land wel gezien; dog geen van allen wist recht te zeggen, wat voor Land het was.

Eindelyk was de Opper-Stierman van oordeel, dat wy 't Land van de Saldanha bay zagen, en zoo wy daar op zoo al Oost aan voortgezeild hadden, zouden wy zekerlyk de Kaap voorby gezeild, dat een elendige Reyze voor ons met ziek volk, en met een a twee Leggers water, die wy nog hadden, gegeven zou hebben.

Is oorzaak, dat had, zeide ik dat het de Tafel-berg, de

Lecuwen-kop en de Wind-berg was, en dat ik die alle zeer klaar in hare strekking leggen zag, waar tegen de Opper-Stierman zeer driftig aandruyfsde; dog om hier niet lang te talmen (alzo 'er ons heel welvaren aanhing) ging ik by den Schipper, die in zyn Hut styf aan 't Scheurbuyk lag, en bad hem dog alle zyne kragten in te spannen, om eens op 't half Verdeck te komen, en ons in een zaak van zoo veel belang voor allen, en voor al voor hem ook, te scheiden.

Hy quam'er op handen en voeten (alzo hy niet gaankon) kruipen, bezag het Land, en stemde aanstonds myn zeggen toe, zeggende, dat zoo wy zoo voortgezeild hadden, wy de Kaap voorby gelooopen zouden hebben.

Daar op wierd aanstonds vlak na de wal gezeild, hoewel wy de wind toen vryichterper hadden, en wy hadden zeer veel moeite, eer wy 's avonds ten half 8 uren, nog op dien zelven dag, hebbende 14 dooden gehad, met 60 zieken, op de Rheede quamen.

Den 30 dito quam Ryneburg onder 't Robben-Eiland ten anker.

Wy verstonden hier, dat Schipper *de Vos*, nevens den Assistent 's *Gravezande* met zyn Schip *Wassenaar* den 11 dito, *Schaft* met Brandenburg den 12 dito, *Cornelis Overraad* met *Yslemonde* (waar op *van der Graaf*, van Dordrecht, Onder-Koopman was) den 28, en *Frans van Sonsbeck* met *Abbekerk* den 29 mede hier op de Rheede gekomen waren.

Op dien laatsten Bodem was een Sr. *Verbrugge*, en de Vaandrig *N. Marssys*.

Den eersten October ging de Assistent van *Abbekerk*, *N. van der Burg* op Brandenburg, en de Onder-Koopman, *N. van den Berg* van Brandenburg met zyn Vrouw en Kinderen weder op *Abbekerk* na Batavia over; en daar op quam Ryneburg den 2 dito op de Rheede, op welken dag *Wassenaar* en *Vryburg* na Batavia vertrokken, van welken laatsten Bodem wy verstonden, dat de Schipper, de Heer *Timmerman*, en de Onder-Koopman, *Emond Buyk*, nog zeer wel voeren.

Vermits onze Schipper niet in staat was, om aan Land te gaan, ging ik met den Opper-Stierman, en met den *Seur*, aan Land; alwaar ons de Heer *Willem Adriaan van der Stel*, Landvoogd alhier, zeer minnelyk verwelkomde.

Ondertusschen was het Schip *Belvliet* van *Enkhuyzen* (waar op *Antoni Chef* Schipper, en waar op de *Vryman*, *N. van Koulster* was) nog niet; dog *Driebergen* (waar op *N. Palesteyn* Schipper, en *Alexander Henrik Scholten* Assistent was) mede hier aangeland, gelyk Brandenburg den 9 dito van hier na Ceylon vertrok.

Ik bevond de Kaap, zedert myn laatste

1705. men de Kaap niet voorby zeilde.

Komen aan de Kaap der Goede Hope.

Wat Schepen en Vrieten den wy daar vonden.

Jegen. aan-

1705.
woord-
geftand
van de
Kaap.

aanwzcn Ao. 1695., wonderlyk in Huyzen en Gebouwen veranderd, alzoó de Fifcaal Independent, de Heer *Blezius*, hier een, en de Heer *Huzing* hier twee schoone Huyzen, geheel op zyn Amsterdams, met royale Onder-wooningen, gebouwd hadden, waar by de voonge Huyzen van *Koopman*, en anderen, nu maar gemeene Gebouwen waren.

Ook bevond ik de Compagnies Thuyt zeer fraey, waar in ik nu en dan myn vermaak ging nemen.

Ik zag hier de plaats, die de Heer *Bek* bevorens gehad, en nu aan Kapiteyn van der *Lid* overgelaten en verkogt had. Zy was *Koelenhof* genaamt; en wy wierden daar door den Heer en Juffr. van der *Lid* zeer ordentelyk onthaald; dog in de Plaats zelf had ik geen welgevallen.

Wy bleven eenige dagen op Stellenbosch, daar ik Juffr. *Bek* aan haren Heer Broeder, Predikant alhier, overgaf; dog kon wel zien, dat haar alles hier nu, alzoó haar Broeder stond te trouwen met de Dochter van de Heer *Elzevier*, Opper-Koopman en Tweede, geheel en al tegenstond, en hoewel ik haar myn Huys en verder aanbod met my mede na Batavia te nemen, sloeg zy dit zeer edelmoe-dig af, in hope, dat de zaken zich beter, dan zy dacht, schikken mogten.

Ook onthaalde my de Heer *Kalden* 8 dagen op zyn Buyten-plaats, Sandvliet genaamt, waar van elders breder spreekte. Ik predikte voor zyn Eerw. eenige maalen hier.

Het weerlicht hier wel; maar blixemt, of dondert 'er zelden, en als de Hottentots dit laatste hooren, dan zeggen zy, dat de groote Kapiteyn Moeske of quaad is.

Die van den ouden Heer van der Stel onthaald.

Den 14 October onthaalde ons de oude Heer van der *Stel* op Constantia, alzoó zyn Ed. toen 61 jaaren oud geworden was, zeer heerlyk, alwaar een Gezelschap van wel 40 a 50 menschen was.

Den 25 dito daagde Belyliet met 72 zieken en 25 dooden op, en quam nog dien zelven dag op de Rhee-de, gelyk mede 2 Engelsche Schepen, de *Marne*, waar op *Samuel Goedman* Kapiteyn was, en de *Holland*, uit *Suratte*, hier ten anker quamen.

Den 31 dito vertrokken *Yffelmonde* en *Abbekerck* na *Batavia*, en den ersten November ging ik met den Ed. Heer Landvoogd van der *Stel* 's avonds ten 6 uren met een Koets met zes Paarden (waar van elders breder sprekte) na zyne Wooning in *Hottentots-Holland*, en quamen 'er, na nog eens van Paarden verwisfeld, en onderweeg wat gegeten te hebben, 's mags ten 12 uren.

En van den Heer Landvoogd na Vergelengen gebragt werd.

Ik zag dit schoon *Vergelegen* met veel verwondering, alzoó het in allen deelen zeer fraey aangelegt was, bleef 'er de ganschen maandag, en wy vertrokken dien zelven

IV. DEEL.

avond weer van daar na 't *Kasteel*, zonder iet quaads te ontmoeten; dog had wel gewenscht, dat ik 't Land onderweeg by dag eens mogt gezien hebben, dat nu niet wezen kon, alzoó ons vertrek o aanstaande was, dat wy eerst dachten daags 'er aan te zullen volgen; dog het leed nog tot den 7 dito, eer wy van hier met een styven Zuyd-Oostenwind de *Baey* uitzielden; ook was hier den 3 dito nog een Engels Schepje op de Rhee-de gekomen.

1705.

Zeer minnelyk was ik ook door den Heer *Elzevier*, en meer andere Vrienden (die my en myn beminde alle beleefdheid en vriendschap bewezen) onthaald.

Zyn verder onthaal, en andere voorvalten hier.

Het getal der dooden, eer wy van hier vertrokken, was van 18 man, en wy verzeilden van hier met 197 zielen, achterlatende onzen Opper-Wondheeler, *Warning*, vermits hy, zoo als hy na boord gaan, en in een Schuyt stappen wilde, zynen arm brak.

Terwyl wy in de *Tafelbaey* nog zeilden, zond de Heer Landvoogd van der *Stel* my nog een schoone *Venezoen* van een jongen *Eland* in een vaste korst, die wy nog zeer lang daar na goed hielden, en daar wy veel deeg van hadden. Ook had zyn Ed. 'er nog een schoone mande met *Artisjokken* bygevoegd.

Fraey present den Schryver nagezonden.

Ik was in de drie a vier eerste dagen van onze *Reyze* weer heel *Zee-ziek*, te meer, alzoó wy nu en dan al een sterke *Travaad* 'er by kregen.

Wy hadden eenigen tyd *Rynenburg* tot onzen *Makker*, en een *Troep* van *Mallegaazen*, en voor al van *Kaapfche* bonte *Duytkens*, dede ons al vry verre uitgeley, gelyk wy in 't vervolg aanhalen, zellende met een *Oosten* wind, en *Oost-Noord-Ooster* en *Zuyder*, en *Zuyd-Ooster* *Cours* van hier.

Kaapfche Duytkens, en andere Vogels.

Tot den 17 dito hadden wy gestadig een sterken wind, en zeer holle *Zeen* tot den 22 dito, waar door wy niet deden, dan sterk stampen, en verwaarlyk slingeren; ook zagen wy den 19 dito 2 zware en zeer lange *Visschen*, als *Walvisschen*, dicht by ons *Schip*.

Het licht der nieuwe *Maan* bevond ik hier nog aldus ☉ te zyn, zynde 't licht ter linker hand, en van daar na de rechter hand allengskens aangroeyende; dog in *Amboina* verdoond zich de *Nieuwe Maan*

Vershil der nieuwe Maan hier en in Amboina.

aldus ☉. ☉, ten naaften by van onderen, en als wat schuins leggende, of na de linker hand met de ene *Hoorn* wat ryzende, 't geen ik niet wete, dat by iemand der *Schryvers* nog opgemerkt, en daar ook zekerlyk een reden van is, die ik de *Sterkundigen* afhaspelen laat.

Wy hadden op den 19 dito onze *Kompassen* op 20 graden *Noord-westering* verlegt, wanneer wy op 38 graden en 2 mi-

T

nuten,

1705. minuten waren; en op den 26, hebben wy die op de lengte van 65 graden, weder verlegt, zullende zulks tuschen dit en Batavia (zoo men zeide) nog viermaal geschieden.

Hagel en Sneeuw. Wy kregen dezen nacht een ongemeenen sterken wind, en zulke zware Zëen, dat wy met de Fok en een Marszejl lensen moesten. Wy vernamen ook Hagel, Sneeuw, en kregen naderhand Regen.

Zware wind van agteren. Ik weet niet, dat wy oit op de ganse Reyzc diergelyken wind als heden gehad hebben, alzoo de Baaren zich Hemelhoog by uitspek verheften, en met zulken geweld tegen de Spiegel van 't Schip aanbosten (alzoo wy voor de wind, en wel 60 mylen in een etmaal, zeilden) dat de Kajuyts-glazen tot tweemaal toe in flarden geslagen wierden, en alles in de Kajuyt driftig raakte.

Dit wierd door de handigheid der Timmerlieden wei haast geholpen; dog aangezien wy met dien zelve zwaren Noord-Westen wind nog wel 14 dagen zeilden, zoo zouden wy dit onmogelyk hebben kunnen goed maken, zoo dat hier noodzakelyk andere maat-Regels moesten genomen werden.

De Opper-Stierman oordeelde, dat wy 't veel eer op den wind gesmakt, en bygelegd moesten hebben, dat de Schipper toestemde, vragende met een waarom men dit niet op zyn tyd gedaan had.

Hier was nu goede raad dier. De Schipper zeide, dat wy gelukkig zouden zyn, zoo wy konden byleggen; de Opper-Stierman zeide vlak uit, dat wy dit moesten zien te doen, het koste wat het wilde, alzoo ons de zware Zëen van agteren anders evenwel zoodanig zouden overweldigden, dat wy in korten tyd zekerlyk met zulken sterken voor de wind in de grond zouden zeilen.

In wat gevaar wy hier doorgeraakten. Dit laatste stemde de Schipper wel toe; dog zeide met een, zoo wy in 't wenden om by te leggen maar een van deze afgryzelyke Zëen inkrygen, zoo zyn wy vast weg. Dit stemde de Opper-Stierman mede toe; dog zeide, dat men moest hopen, dat men 'er zou doorduykelen, zonder zoo een Zee in te krygen, en dat dit te wagen van twee quaden nog 't beste was.

Zoo leefd, en speeld men op Zee met het leven van zoo veel zielen, als of dat niets was: want in dit gevaar waren wy immers door enkele slosheid van den Schipper en Opper-Stierman geraakt; die alles op twee onkundige Onder-Stierlieden hadden laten staan, zonder zich ergens aan te krenzen, en toen zy te lang gewagt hadden, en niet, dan met het uiterste gevaar, wonden konden, toen wilde men met een los hoofd zoo maar alles aan een ongelukkige Golf, die wy in zoo zware Zëen onmogelyk zouden hebben kon-

nen ontgaan, wagen.

Alle die zieltreffende redenen zst ik zoo eenigen tyd mede aan te hooren; dog meinde eindelyk, dat (schoon ik my met 't bestier van 't Schip niet bemoeven mogt) men het niet qualyk zou konnen nenen, dat ik, die met alle de mynen in 't zelve gevaar was, een woord tot onzer aller behoudenis sprak.

Ik verzogt vanden Schipper en van den Stierman daar toe verlof, en of zy zoo goed wilden zyn van my hier over te hooren. Zy stonden my dit toe, en daar op zeide ik voor af, dat ik meinde, dat het onverantwoordelyk voor God en voor de menschen was, van zoo veel zielen, en zoo schoonen Bodem met zyne dierbare Lading, maar aan een ongelukkige Golf te wagen, te meer, alzoo 't onmogelyk was, die, by zulken holle Zee, te konnen ontgaan; weshalven ik van oordeel was, dat men eerst alle andere min gevaarlyke middelen behoorde in 't werk te stellen, eer men tot zulken uiterste quam. Zy zeiden daar op wy weten geen andere middelen, en vragden my, of ik eenig goed middel wist. Ik zeide, dat ik nog een Tocht na Indiën gedaan, en by die gelegenheid (schoon toen in dit groot gevaar niet geweest zynde) met veel opmerking op 't verhaal van onzen Schipper, Jan van Velzen, gelet, en van hem gehoord had, dat hy, in diergelyken gevaar goedgevonden had een dubbele blinde, of twee zulke Zeylen, agter voor de Kajuyt, van boven van de Compagne af tot beneden aan de Konstapelskamer te spannen, en dat by daar door volkomen gered was.

Ik ben wel geen Zeeman, zeide ik, en het is ulieder werk te weten, of men door dit middel mede zou konnen geholpen werden; maar men zou dit, zoo my dunkt, na een ernstig Gebed tot God, wel eens konnen in 't werk stellen, en zoo dit tegen myne hope niet wilde gelukken, dan is 't altyd nog tyds genoeg, om tot het ander gevaarlyker middel te komen.

De Opper-Stierman lachte daar om, meinende, dat dit ons niets helpen zoude; maar de Schipper stemde dit, als een goed middel, toe, en was, met my, van oordeel, dat men dit licht beproeven konde.

Na een ernstige Bede tot God wierd dit in 't werk gesteld, en van zoo goeden uitwerking bevonden, dat wy nog veel zwaarder, dan de voorige Zëen, verduurden, en wy zeilden, zonder verder eenige schade door 't inslaan van agteren te lyden, dus nog wel 14 dagen met die zelve slyve koelte, leggende dagelyks 50 a 60 mylen af; dog wenschten noit zoo weder te varen, alzoo alles, wat aan 't Schip was, lilde en leefde.

Het eenig ongemak, dat wy van die 2 Zeylen agter voor de Kajuyts-glazen hadden, was, dat wy zoo wel des middags als

1705.

Verzoek des Schryvers om gehoord te werden.

Die een middel voorsfeld, waar door wy gered wierden.

1705. als 's avonds met ontfoken Kaarsen moesten eten, alzo de Kajuyt door dezelve zoodanig verdonkerd was, dat men 'er nauwlyks zien kon.

De Schipper en Stierman bedankten my daar na voor myn goeden raad, en zeiden openhertig, dat ik, naast God, het Schip en alle de zielen van een zeer groot gevaar verlost had, en de Stierman betuygde, hoe bevaren hy ook was, verblyd te zyn dit middel by dit geval van my geleerd te hebben.

Ik bevond hier ook, dat alle Zuydenwinden koud, en de Noordelyke warmer waren, 't geen in Holland geheel anders is.

Groote koudc.

Den 3 December was het vervaarlyk koud, zoo dat my drie paar Koufien niet veel hielpen, waar op wy den 4 een zwaren Storm uit den Noord-Westen in de Voor-nacht kregen, zoo dat wy genoodzaakt waren by te leggen.

Den 5 leesten wy voor de Fok, en zagen hier 3 vreemde Vogels, grooter als Oyevaarders, de eene wit van lyf met zwarte en geele vleugelen, en de andere geel van lyf en wit en zwart, by na als de Malle-gaazen, aan de einden der vleugelen; dog de derde was grauw van lyf, en ook tweeverwig van vleugelen, welke konleuren niet wel onderscheiden kon. Ook zagen wy heden de Kaapsche bonte Duyfjens, onze zootrouwe Medtegezellen, voor het laatste, zoo wy meinden, alzo wy ze daar na al weder zagen.

Wy hadden 't hier op 37 graden, en 16 minuten, nog zeer koud met een Zuyd-Oosten wind en Noord-Ooster Cours, en wisten niet, waar wy ons wegens 't slingeren en stampen van 't Schip, zouden bergeen.

Ontrent St. Paul en Amsterd.

Den 7 dito zeylden wy van St. Paul Amsterdam weder af, daar wy daags te vooren ontrent quamen; en verleyden hier onze Kompassen, gelyk ook bevoorens, op 20 graden Noord-Westering; waar op wy ten eersten zagter weer kregen. Heden zagen wy nog Kaapsche Duyfkens, maar den 8 dito 'er geene meer; maar wel andere groote Vogels, wit van lyf en bruyn van vlerken, mitsgaders eenige Strand-Meeuwkens, en op den 9 dito ook een Zeehord.

Zien hier de laatste Kaapsche Duyfkens.

Den 13 dito verleyden onze Kompassen op 15 graden Noord-Westering, zynde op de Zuyder breedte van 32 graden en 9 minuten, hadden de wind, dan eens Zuyd-Oost, dan weder eens Oost ten Noorden, en een Zuyd-Ooster Cours.

Den 18 dito verleyden wy de Kompassen op 10 graden Noord-Westering, en den 21 hadden wy Morgen- en Avondpeiling van 8 graden en 22 minuten Noord-Westering, krygende nu en dan al fraeye hitte, zoo dat wy de Pík hier en daar uit

IV. DEEL.

het Want zagen druipen.

1706.

Wy zagen nu en dan een Vogel, waer onder een kleene grauw boven, en wit van buyk; en, by 't passieren van den Tropicus Capricorni den 23 dito, zagen wy veel vliegende Visch, zeer holle Zeen, en menigerley Vogels, waar onder witte Peylstaarten, welkers Staart ruym een voet lang was.

Wy hadden hier ook met een Zuyd-Oosten en Oost ten Zuyden wind, en Ooster Cours veel Travaden, holle Zeen, en doordringende koelte; waar op den 30 dito zulke koude volgde, dat ik mynen Japanfchen Rok, dien ik al lang verlaten had, weder aan moest doen.

Den eersten January 1706. veranderden wy onzen Cours Noord-Noord-Oost met een Zuyd-Oosten wind; en verleyden nu de laatste reyse onze Kompassen op 5 graden Noord-Westering.

Den 13 dito 's morgens met den dag zagen wy 't Eiland Engano, zynde hoog Land, als dat van Goudstaart in Engeland, meest egaal, en wy waren ontrent 4 mylen 'er af, giffende dit Eiland 5 mylen lang te zyn. Aan deszelfs Oost-einde zyn nog 2 kleene Eilandekens regt buiten de wal, na Sumatra, en hier en daar Voerland, en als Eilandjens voor het Land, dog de Hoek na die Eilandekens loopt vlak af.

Zien het Eiland Engano.

Den 14 dito zagen wy 't Eiland Sumatra zeer klaar leggen, en niet lang'er na ontdekten wy ook 't Princen-Eiland, en Keyzers-Eiland, na dat wy eerst den vlakken Hoek, en het Eiland de kleene Fortuyn gezien hadden, ontrent twee mylen van ons in zyne Boornkens leggen.

Ook liepen wy 's middags ten 2 uuren de Straat Sunda, waar na wy zoo lang verlangd hadden, met een sterke stoker en zwaar weder in.

Loopen de Straat Sunda in.

Den 15 dito quamen wy 's morgens ten half vier op 25 vadem steek-grond voor den derden Hoek, een en een half myl van de wal ten anker. Ten half acht verzeilden wy van daar, dog quamen 's avonds weer op dezelve plaats ten anker met weerlicht; en kregen in de Hondewacht zwaren regen, blixem, en donder.

Den 16 dito Saturdags verzeilden wy van daar; dog quamen daar na weer ettelijke malen voor de Perper-baey, en tusschen den 3 en 4 Hoek, en 's avonds ten 5 uuren met een zeer zware Travaad tusschen 't Eiland Dwars in de weg, en de vaste wal, in dien Tregter, en zonder daar recht verkend te zyn, weer ten anker. daar ons Touw veel te lyden had, alzo wy 'er op een gevaarlyke Kraal-grond, en in 't sterkste van den Stroom, lagen, en zoo ons Touw het niet gehouden had, waren wy zekerlyk verlooren geweest.

Gevaar by 't Eiland Dwars in de weg.

Den 17 dito lichtten wy ons anker,

T 2

pat-

1706. passeerden 't Brabands Hoedjen (dat schuins tegen over Dwars in de weg legt) en het Toppers-Hoedje, zynde drie vierde myl verder de Straat in, mitsgaders Geertruyd's Eiland, dat nog een halve myl verder tegen 't Eiland Java aan legt, loopende zoo al langs de groene wal.

Daar na liepen wy voor by een klein Eiland, recht voor den Hoek van Bantam, en een en een halve myl verder dan Geertruyd's Eiland, geraakten verder voorby den Hoek van Bantam, en voor-by Poelo Pandjang, komende in het derde Glas der eerste Wacht by groot Poelo Madi ten anker.

Maandag den 18 January verzeilden wy met het tweede Glas in de Dagwacht van daar, passeerden Poelo Babi, en 't Menschen-eeters-Eiland ter rechter, en 't Wapen van Hoon's Eilanden, en 3 andere zonder naam, ter linker-hand; liepen toen langs de groote en kleene Kombuys, die wy ter linker-hand lieten leggen, en nog meer van de linker-hand, ontrent tegen over malkanderen, Bronkhorsten-, en dan wat verder, op dat zelve Rif, Agnieten-Eiland, waar ontrent wy ruym ten elf uren quaamen.

En gera- ken cin- delyk voor Ba- tavia.

't Lek nu recht ontdekt.

Daar na lieten wy Middelburg en Amsterdam ter rechter-, en Duyfkens-Eiland wat verder ter linker-hand leggen, en quaamen weinig tyds'er na 's namiddags op de Rheeve van Batavia ten anker, hoorende naderhand, toen ons Schip op 't Eiland Onrust wegens zyn Lek gezien, en schoon gemaakt wierd, in hoe grooten gevaar van te vergaan wy hier door geweest waren, alzo men onvoorzigtig, daar het gansch Onder-Schip van een nieuwe Huyd voorzien was, vergeten had alleen deze plaats met werk te vullen, en die met een loode of koperen plaat te dekken.

Zoo als men de Straat Sunda inloopt, ziet men ook de Eilanden Cracatao en Slebezee.

Ik ging voor de twee a drie eerste dagen by myn oude Vriendinne, Juffr. *Lucretia Ens*, Weduwe van den Heer *François van Schuure* (wel eer Koopman en Hoofd tot Honimoa in Amboina) woonende in de Zand-Zee, met myne Familie in, die ons met veel liefde ontving, entot onze verquikking, ons eenige dagen op de plaats van haar Broeder, de Heer *Baillu Ens*, Tandjong Prioc genaamt, ongemeen vermakelyk aan Zee gelegen, een zeer lustige en aangename uytspanning gaf, maar den derden dag na onze aankomst voelden wy hier een zware Aardbeving, en zagen, na de Stoeploopende, de Gevel van het Huys tegen over 't hare wel een voet aan wederzyden over hellen, 't geen ons allen zidderen dede, alzo dit hooge steene Gebouwen zyn; dog het duurde niet lang, en 't bleef daar by, dat een groot

Aarbe- ving hier gevoeld.

1706. geluk, en een byzondere genade van God over ons was, alzo wy anders in een oogenblik alle hadden kunnen verpletterd werden.

Hoe veel dooden wy tusschen de Kaap en Batavia hadden; is my onbekend; dog dit wete ik, dat wy alle door deze zware Reyze zoodanig afgemat waren, dat wy ons niet in staat bevonden, om van 't een Schip in 't andere (alzo de Bodem na Amboina binnen twee a drie dagen vertrekken moest) te kunnen overgaan, waarom ook Haar Edelheden de goedheid hadden my te vergunnen, om een jaar op Batavia over te blyven; dog hoe zy weinig maanden daar na goedvonden my als Predikant na 't Leger op Java's Noord-Oost-kust te zenden, en wat ik daar by voor elende en schade tegen alle recht en reden geleden heb, is van my elders aangehaald.

De Schryver werd op een Le- getocht gezon- den.

Ik bevond Batavia zeer ten voordeele, in treffelyke Gebouwen, veranderd, en de meeste Huyzen nieuw uit de grond op, en wel 3 a 4 voeten hooger, dan bevo-rens, zeer cicryk en lustig getimmerd; behalven dat'er buiten de Stad ook veel schoone wegen, en zeer heerlyke Thuy- nen, of Hofsteden met voortreffelyke Huyzen, in een zeer groote meenigte buiten alle de Poorten der Stad, dog voor al buiten de Nieuw-poort, en op de weg van Jakatra, gemaakt waren, behalven dat ook 't getal der Koertzen, om derwaarts te ryden, merkelyk toegenomen was.

Hy be- vind Ba- tavia veel beter dan bevo-rens.

Na dat ik nu dien droevigen Tocht op Java ten einde gebragt had, en weder op Batavia gekomen was, verzogt ik al tydig, om met den eersten Bodem, die na de Oost vertrok, na Amboina, myn beschei- den plaats, te gaan, dat my van Haar Edelheden toegestaan wierd, gelyk ik ook in 't begin van 't jaar 1707. den 19 Fe-bruary met het Schip Sloten (waar op Schipper *Kouert Gerritsz. Hoofd*, en *A. Surendonk* Opper-Stierman, welke twee gansch niet wel accordeerden, en *N. Nieuwenhoven*, Scur was) derwaarts vertrok.

Zyn ver- trek Ao. 1707. na Amboi- na.

De Schipper, een zeer koppige Noor- man, was hier gansch niet, dog den Opper-Stierman zeer wel bevaren, en had van alles zeer nette aantekeningen ge- houden; dog de Schipper (gelyk wy elders breeder zeggen) volgde zyn kop, en (zoo hy zeide) het Journaal, dat hem iemand medegeven had, willende nergens in na dezen Stierman luisteren.

In wat een doodelyk gevaar wy door deze zyne koppigheid, wanneer wy ontrent Tanakeke, of by de droogte den Brill, ontrent het Eiland Celebes, qua- men, geraakten, hebben wy al mede el- ders breeder aangehaald; dog om met een netter ordre van deze Reyze te spreken, zullen wy dit kort Dag-registerje volgen.

Dag-

1707.

Dag-registertje van onze Reyze van Batavia na Amboina Ao. 1707. met Sloten gedaan.

Uitgeley
aan den
Schuyver
gegaan.

Donderdag den 17 February 1707. ging ik met myn Familie na boord, waar na toe met zes Koetzen door Mevrouw Schagen, en Hare Ed Dochter, Juffr. Koldedeborn en haar Man, Juffr. Hinloopen, Juffr. van Outhoorn, en haar Dochter en Nigtje Costerus, Juffr. van Naarssen, met haar Man, Juffr. Klunk, Juffr. van Schuur en haar Dochters, benevens Juffr. Westerman en haar twee Dochters, tot aan de twee Schuyten, die aan 't Plankier van de Werf lagen, uitgeley gedaan wierd.

Den 18 dito 's morgens vroeg viel niets voor, als dat de Heer Mol, van der Rad, en Appels my bezogten.

Den 19 dito quam de Commandeur, en, een weinig daar na, de Heer Fiscaal, Beveendrecht, de Heer Leendersz, Schipper van Oosten, en ook de Heer Pierzon aan boord, namen beleefd hun afscheid, en vertrokken de laatste ontrent negen, dog de Commandeur ten acht uren. Ten 4 uren 's avonds gingen wy (door een Tandong Poero met goed, die nog manquerende, opgehouden) t'zeil; lieten d'Eilanden Vader Smits, Leyden, Alkmaar, en Enkhuyfen, aan de rechter-hand leggen, en liepen tusschen 't laatste en Edam, dicht aan Edam, met moy weder en wind, door.

Den 20 dito 's Sondags hadden regen en wind tot 9 a 10 uren liepen ontrent 10 uren den schadelyken Hoek voorby, zagen de wal klaar; hoewel al vry om de Noord-West gevoerd waren. Vernamen ten half elf van verre een Eiland, leggende aan deze zyde Pamenoekan, of eigentlyk aan deze zyde Candan Awer (tegen over of beweften 't welke een zeer gevaarlyke Klip, rondom 14 a 15 vadem water hebbende) legr. Ten een uur passeerden met een moye Bramzeyls-koelte de West-hoek van Pamenoekan, ten 6 uren Indermajoe's Oost-hoek met een moye styve koelte. 's Nachts hadden styve wind en regen.

Zien Tagal, Tsjeribon.

Den 21 dito, maandag ten 6 uren, waren af en aan den Berg van Tagal, zagen die van Tsjeribon beweften 6 a 7 mylen achter ons; hadden zeer moy weer, en 's avonds ten vyf uren zagen Kiriman Java 4 a mylen van ons ten Noord-Noord-Oosten. 't Verdere van den nagt hadden schoonen voortgang, en waren den 22 dito dingsdag ten vier uren 's morgens af en aan Poelo Mandalique; zagen in 't Zuyd-Oosten den Berg van Lallém, en waren ten half zes nog 15 mylen van Poelo Lubok, of Lumbok. Ten 9 en 10 uren kregen groote stilte, zoo dat men 's avonds den Berg van

Lallém nog peylden; dog in 't zesde Glas van de eerste Wacht kregen wy regen, blixem en donder tegen den avond, en daar na een stokert Travaats-gewys, die ons een mooy einde heen voerde; dog 't duurde niet lang.

1707.

Den 23 dito woensdag in de Dagwacht was 't maar een iheuwe koelte zagen met het derde Glas Poelo Lubok in 't Noorden ten Oolten van ons. Het is redelyk lang, ontrent 3 myl, en moy hoog; heeft hoog Voor- en nog hooger Achter-land, en een Eilandje om de West. Wy hadden redelyke voortgang, hoewel het stil was; zagen 's avonds Lubok nog; dog in 't vyfde Glas van de Hondewacht kregen wy een sterke Travaad uit den Zuyd-Oosten met regen, blixem en donder, en in de wind; dog 't duurde niet lang.

Den 24 dito donderdag 's morgens hadden mooy weer, en goede dog slappe wind, zagen Lubok ten 11 uren ontrent 10 a 11 mylen van ons, hadden stilte, en avanceerden nog 7 a 8 myl.

Den 25 dito vrydag regen en stilte, zagen 's morgens ontrent 10 uren 't Eiland Solombo, dat wy hier onder No. 23 P. vertoonen; dog kregen weer stilte, waren 's avonds 'er ontrent twee en een halve myl af; dog 't was dood stil. Zagen ook 't Schip Molenwerf.

En Solombo.

Saturday den 26 dito 's morgens hadden stilte, dreven door de reeve al om de Zuyd, zagen weder Molenwerf, en een Sloep. Waren 's morgens ten 7 uren wel 2 uren verre van Solombo, en 't was dood stil; dog zagen de Chaloepp nog, kregen 's avonds een koelte, en passeerden Solombo, latende dat ontrent 6 mylen van ons ten Noorden. Zien de Chaloepp nog. Kregen een Visje, een Springer, en 't Lood ging ook alle half uur.

Sondag den 27 dito kregen 's morgens onder de Predikatie een goede wind en matige koelte, zoo dat de Chaloepp, die dicht by ons was, 's avonds verre achter uit geraakte. Zagen zeer veel Sperma Ceti 6 uren aan een dryven, en hadden moy weer.

Maandag den 28 dito 's morgens was 't een weinig stiller, hoewel nog al avanceerden, kregen een Travaadje, waar door wat op zyde lagen; dog 't duurde pas een uur of anderhalf, vernamen ook nog zeer veel Sperma Ceti; zien de Chaloepp ontrent nog een uur van ons. Hadden moy weer, en ten half zes 's avonds zagen met een moye Bramzeyls-koelte de Eilanden Miza Zira, vyf lage Eilandjes. Hadden 's nachts frayen voortgang, en verloorde de Chaloepp 's avonds uit het Gezig.

Dingsdag den eersten Maart zagen 's morgens in de Dagwacht 't Eiland Rotterdam, zynde groot, dog laag, ontrent 4 en een halve myl van ons, passeeren dat ten 11 uren

Verne-
men het
Eiland
Rotter-
dam, en

'T EYLAND CAMBAYNA even voorby de BOEGERONES.

Het EYLAND SOLOMBO ontrent uuren 's morgens met een brave kouw, hadden een weinig regen, en nu en dan een Travaadje. Ontrent 's middags zagen wy de Hen met de Kiekens, die 's avonds passeerden; dog dorsten 't niet doorzetten, lieten 't daarom dryven de eerste Wacht om de Zuyd-Ooft, en de tweede Wacht om de Noord-Ooft.

's Woensdags den 2 dito met den dag maakten zeyl, zagen ten 7 uuren 't Eiland 't Zuydelykste Salinas, dat op de Laars (een bekende droogte) legt, quamen ten acht uuren op de Laars met 15 vadem alereerst, toen 14, 13, tot 10 toe, kregen toen weer 13, 12, 13, 11. dog niet minder, en ook niet meer, als 14. Zagen veel Katskoppen, kregen eindelyk weer 13, toen 18 en toen geen grond, waren na gifting 3 of 3 en een halve myl van het Eiland Salinas, en waren van de Laars na 2 en een half Glas zeylens, zynde die gepasseerd, als wy 't Eiland Ooft-Noord-Ooft, en een half Noorden, van ons hadden. 't Is een laag Eiland. Met het vierde Glas in de Voormiddag-wacht zagen 't Tonyns-Eiland aan Bak-boord voor uit, kregen tegen den avond en de ganfche nacht stilte; stevenden Ooft op (dog moesten Noord-Ooft gestevend hebben) vermits, zoo de Stierman niet Noordelyker gestevend had, wy op den Brill vervallen zouden hebben, alzoo wel 4 mylen 't Zee

JAVA op de Reyfse na MACASSER. van 't Tonyns-Eiland waren, van waar maar giften 2 en een halve a 3 myl te zyn.

Donderdag den 3 dito nieuwe Maan, 's morgens met 't vyfde Glas in den Dagwacht zagen, dat maar een myl van de droogte, den Brill (die vlak zagen) waren, en wel vyf mylen 't Zee van Tanakeke, 't geen wy vlak, als ook 't Land van Celebes, voor ons in 't Noord-Oosten zagen. Dies lieten de Schuyt uytzetten om te boegfseeren, en waren in groote vrees en gevaar, meest voor den Brill, en ook om na de Zuyd-Ooft door den Stroom te verdryven, zagen de Chaloepp weerin 't Noord-Westen, die wel was; dog door Gods genade kregen met het 4 en een half Glas in de Voormiddag-wacht een moye koelte van achteren, of van Bakboord in, die al meer en meer toenam, en ons met 't vyfde Glas in de Achtermiddag-wacht op 20 vadem water, tot de 13 dito, een myl van het Land van Celebes, en zoo al verder langs dat Land voerde tot in 't 4 a 5 Glas in de eerste Wacht 's avonds, als wanneer 't weer stil wierd; 's nachts voerde ons de Stroom alleen met dood-stilte in 2 Wachten negen mylen verre.

Zagen Vrydag den 4 dito 's morgens 't Land of 't Eiland, voor dat van Saleyer leggende, ook was de Chaloepp ontrent een myl waters van ons, en 't Bergje van Kalekonka even zoo verre voor uit. Wat benoorden Kalekon-

Engeraken in gevaar by den Brill.

1707. Ickonka legt een Rijfe ontrent een myl van de wal; dog verdreven op 36 vadern water. Tegen de middag kregen een moye koelte, waren toen ontrent nog 9 a 10 mylen van de Boegeroenes, passerende die met een schoone koelte, en zeer harden Stroom om de Oost, ten zes uren 's avonds, tuschen het Zuydelykste en Noordelykste vlak midden door, zynde ontrent een myl van een gelegen. Men steekt van den laatste grond van de zyde van Celebes gemeenlyk na Saleyer (?t geen nu onder de Compagnie hoort, en waar voor de Koning van Ternate eenige inkomsten boven zyn 6000 Rs 's jaarlyks trekt) over; dog dat deden wy al, toen wy 't Berge van Kalekonka Noorden van ons hadden. Zagen digt by de Boegeroenes geheele scholen met vliegende Visc'h; ook waren 'er Vinvisschen. Ten half zeven werd het stiller; dog ten 9 uren 's avonds kregen weer een koelte.

Passeeren de Boegeroenes.

Zaterdag den 5. dito, was de Sloep geweldig gezakt, zoo verre men zien kon, en zagen in de morgenstond over 't Land van Celebes twee zeer hooge Bergen by een, hooger dan wy nog gezien hadden, en aan de zyde van Saleyer dat Land veel hooger, grooter, en langer, als 't ons daags te vooren voorquam; waren 'er met 't 5. glas in de dag-wagt wel 9. a 10 mylen van.

's Avonds zagen, zeer verre voor uit 't Land van Cambayna, zeer hoog, en met een Piek of spitzen Berg, te zien onder No. 23. O. dreven 's nagts van stilte, toen avancerden door den stroom wel 8 a 9 mylen om de Oost, dog by Cambayna trok ons de stroom om de Noord.

Van de Boegeroenes tot Cambayna is 22 myl, en van de Boegeroenes tot Amboina 118 myl, of daar ontrent.

Zondag den 6. dito, 's morgens waren by Cambayna, passeerden dat dien dag met een redelyke koelte, en quamen tegen den avond ontrent het Zuydelykst Eyland, dat voor Pangefane, of eigentlyk voor de Straat van Boeton, legt; dreven 's nagts van groote stilte; dog wierden toen, niet regensstaande ons roeyen, om de Zuyd-Oost, wegens de uitwatering van de Straat van Boeton, getrokken.

't Eyland Cambayna.

Maandag den 7. dito, met 't zevende glas in de hondewagt, kregen wy een zwaar travaat, 't geen wel 2 a 3 uren duurde, bevonden om de Zuid-Oost vervallen te zyn, konden geen Land zien, hielden daarom Noord-Oost aan, en met het 4. a 5. glas in die zelve wagt sagen 't Land van Boeton eerst duister door de zware regen travaden heen, daar na zeer klaar, 't geen hoog land was. Liepen al langs 't zelve, en quamen dien avond zoo verre, dat wy den Oost-hoek meinden te bereiken; dog bevonden door een zeer zwa-

Boeton.

ren-stroom, die ons den ganschen nagt, hoewel 'er een moy koeltje was, belette die te passeren.

1707.

Dingsdags den 8 dito, 's morgens vroeg, zagen een Chaloepe voor tuit, die na Ambon ging, als ook 't Schip 't Casteel Batavia, gaande na Banda, en nog drie Chaloepen achter uit. Wy zeilen die ganschen morgen nog; maar zagen dat wy achter uit dreven. Het Casteel Batavia quam dwars seheeps van den hoek al achteruit dryven door den zwaaren stroom en rafeling, en geraakte in een maling, die hem neerzette digt by een rifse, even beneden den Oost-hoek leggende, en zoo een schuit hem met dezyne 'er niet afgehoegzeerd had (al-zoo hy maar een schips lengte 'er af lag) hy was weg geweeft; en had ook zyn Anker al van de boeg gezet. Even gered zynde quam hy na ons toe dryven met zoo veel gevaar voor ons, dat wy niet anders meinden, of wy zouden hem voor den boeg geraakt hebben, dog door wakkerheid van onze Officieren, die hem ook roeriepen, dat hy zou bysteken, draaide het effen mis; dog dit quam alleen by, om dat zyn Schip niet na het roer lusterde. Op den middag quam 'er een brave koelte, die ons alleen door die verschrikkelyke maalfstroom en rafeling, voorby den Oost-hoek, zeer gewenscht hielp, dog 't Casteel Batavia bleef nog, zoo lang wy zien konden, in die maling, als ook de gemelde Chaloepe, van welken die Ambonsche mede by na op dat rif, dog eindelyk 'er weer af raakte. Ouderfuffchen liepen wy moy Noord Noord-Oost aan met een flap koeltje, zeilende de Toekang-Besi's moy door, van dewelke 'er van bakboord 2 groote, en eenige klene lagen. Wy kregen tegen den avond een fraaje koelte; dog hadden eenen sterken stroom tegen; want konden niet voorby de Noordenste Toekang Besi, die ons tot het laatste glas van de eerste wagt al op zyde bleef, en maar anderhalf myl van ons was, komen; vreesden zeer 'er voor, alzo 'er met de stierboords zyde na toe dreven; dog in de dagwagt, hoewel 't toen nog klaar in zyn geheel zagen.

Groot Gevaar.

Passeeren de Toekang Besi Eylanden.

's Woensdags den 9. dito, kreegen een schoonen stooker uit den Noodwesten, die 'er ons verre van af voerde, zoo dat in 't eerste glas van de voornoemde dagwagt 'er 8. uren af, en toen van Boero nog 25 mylen, en van Ambon nog 53 a 54 myl waren. Boero legt 12 myl van den hoek van Alang. In 't 5. glas van de eerste nagtwagt kregen wy een horribel travaat van zwaren regen en wind. De wind duurde zoo styf drie glazen, maar de regen langer. Het was, of 't Schip omslaan wilde, zoo lag het aan met zyne stierboords zyde, een groot geluk voor ons, dat de wind van agteren en Noord-

West

1707. West was. Men kon de zeylen niet in krygen; hielden niets by, als alleen de mars-zeylen op den rand, dog dit weer zette ons wakker voort. Een diergelyken Noord Noord-Oosten en West Noord-Westen wind kregen wy

Donderdag 's den 10. dito 's morgens; dog die quam in verre na zoo styf niet aan, ook met wat regen. Op den dag hadden meest schoone koelte, travaden, swaare regen, meinden Boero te zien, dog 't verdreef; hadden swaare dyning uit den Noorden. Tegen den avond kregen moye koelte, en zelf alle de travaden en winden quamen goed, en waren die winden meest West Zuid-West, en de kours Oost Zuid-Oost, en zeylden van dien middag tot

Vrydags den 11. dito 's morgens in de dagwagt 11. mylen; kregen met die wagt een schoon travaad enkel uit wind van agteren bestaande; zagen nu vast 't Land van Boero met 't vyfde glas in de dagwagt in 't Noord-Oost ten Oosten, en bevonden dat het was de Westhoek, een ronde hooge en als byna afgezaagde Berg; wy zeylden tot den avond na de wal toe; dog liepen met de eerste wagt langs 't Land, 't geen overal zeer hoog en bergagtig is. Kregen in de honde- en dag-wagt weer een sterke travaad en zeer sware regen, en moesten het van de wal afzetten; dog het duurde niet lang; en zagen

Zaterdag den 12. dito 's morgens in 't vierde glas der dagwagt Amblauw 6 a 7 mylen van ons; hadden dyzig en regenagtig weder. Waren door sware dyningen uit den Zuyden hier na aan de wal, pas anderhalf of 2 mylen 'er afgezet, zagen Ambon, Manipa, Kelang, en kregen 's nagts ten een uur, na Maans ondergang, een travaad.

Zondag den 13. dito kregen, na door, de stilte wat na Kelang en Manipa gefchokt te zyn, een mooje koelte, die ons tegen den avond voor Larike (daar aan de Boschfchictcr vyf brieven, twee voor 't Opperhoofd d'Hr. *Tuyffel*, en drie voor Juffr. *Rumphius*, gelyk hy ons weer eenige Salade, Pinang, Calappus, en Pieterzeli overleeverde) en kort 'er na in 't gat van Ambon bragt, dog toen verliet ons de wind; kregen wel eenige vaartuygen, maar die deden ons meer schade als voordeel. Ondertusfchen quamen Monfr. *de Rue Secretaris*, en Monfr. *de Bruynne*, Secretaris van den Raad van Justitie, en Monfr. *Michault* aan boord, om brieven, zoo particulieren, als wel byzonder voor den Ed: Heer Landvoogd. Wy leden groot perykel van weder uit het gat te raken, door dien de wind vlak tegen kregen; dog

's Maandags den 14. dito quamen 's morgensten 6 uuren voor 't Casteel Victoria ten anker, gingen ten 6 a half 7 na Land; hoorende, dat het daags te voren daar

1707. zulk een swaar weder van Donder, Blixem, en byzondere duyfternis 'er by, geweest was, dat zy niet alleen al vroeg licht hadden moeten ontfteken; maar dat de grootte fteng van 't Scheepje de *Harderin*, daar tegen het Hoofd leggende, door den Donder van boven neder geflagen, en van boven tot beneden (door een Donderfteen waarfchynelyk) doorboord en uitgehold was. Wy dankten God voor deze onze behoude tocht, en waren verblyd, dat wy nu, en niet daags te voren, hier aangeland waren.

Wy vonden 'er ook Schipper *Willem Mina* met 't Schip *Jerufalem* leggen.

Na dat ik nu met myn ganfch huisgezin te Land getreden was, wierden wy daar van den Heer Landvoogd, *Adriaan van der Stel*, en de verdere Leden van den Politycquen Raad, benevens myne medebroederen, de Heeren *Maartens*, *Poleman*, *Parent*, *Jacobus van der Vorm*, en *Spandau*, met veel genegenheid ontfangen.

Wat ik in 't Kerkelyke daar by myn De Schryver aanwezcn verricht heb, hebbe ik, onder met de zyne de zaaken van den Godsdienst in Amboina, aangehaald.

Ik vond by myn komst hier verscheyde schoone Huyzen, door Kapitein *Engel* na myn vertrek gebouwd, in een van welke ik den meesten tyd van myn verblyf alhier gewoond heb.

Na dat ik een Jaar ruim hier geweest was, quam myn tweede behuwde Doch- ter, *Peironella Leydekker*, met de Hr. *Balthasar de Bruynne*, Onder-koopman, en Geheimfchryver alhier, den 8. July te trouwen, een huwelyk, dat in allen deelen zeer wel slaagde, alzoohy kort daar na Opperhoofd van Haroeko, Ao. 1710 Fiskaal, Ao. 1712 Opperhoofd op de Kuff van Hitoe, en eindelyk Ao. 1719 Opperkoopman en tweede in Banda wierd, daar zy den 21. Augustus Ao. 1720 aan een droevige waterflugt, door een sware schrik ontstaan, zonder Kinderen overleden is. Hymoeft tegen den Hr. Generaal *van Swol* Oom zeggen, alzoohy zyne Gemalinne zyn Moeders Sufter, behalven dat zyn Edelheid ook zyn Neve was.

Myn oudste behuwde Zoon, *Gerard Leydekker* trouwde den 2. Maart 1710 met Juffr. *Anna Wolkmán*, Weduwe van den Hr. *Paulus Augustus Rumphius*, in zyn leven Koopman, en Hoofd tot Larike, Zoon van dien vermaarden blinden Hr. *Georgius Everhardus Rumphius*, die de Ambonfche Rariteit-kamer beschreven heeft; uit welk huwelyk die Weduwe ook een Zoon en twee Dochters had, en met welke myn Zoon zedert als Vry-koopman hier leefde.

Ao. 1711 den 19 July, trouwde myn jongste behuwde Zoon *Bartholomeus Leydekker*, Boekhouder in dienst der E. Maatschappy, met de oudste Dochter van zyn Als ook zyn twee behuwde Soonen Broc-

Ziet 't Eyland Boero, en Amboina.

1707. Broeders Huisvrouw, *Adriana Augustina Rumphius*; dog hy is den 16. Maart 1716 tot Batavia overleden.

Gedurende myn aanwezen alhier ben ik altyd zeer fris en gefond met alle myne Huisgenoten geweest, en hebbe hier zeer veel genoegen gevonden, alzoo met alle, weing voorvallen uitgefonderd, in zeer veel eenigheid en liefde geleefd heb, en had wel gewenscht langer hier te blijven; dog hoe ik Ao. 1712 in Mey na Batavia ben vertrokken, en wat moeite my zyn Edelheid, de Heer Generaal van *Riebeck*, daar door een brief heeft zoeken te maken, hebben wy onder de Kerk-zaaken van Amboina en Batavia reeds aangehaald.

Zyn droefgeestigheid wegens moeijeligheden op Batavia.

Hoewel ik nu te dier tyd op Batavia niet veel vermaak vond, alzoo ik door de moeijeligheden met zyn Edelheid, en 't Proccs, dat zyn Edelheid (en door zyn aandryven) ook haar Edelheden my aandeden, eerst zeer droefgeestig, en daar na zeer ziek wierd, ziende hoe zyn Edelheid, zonder dat ik hem eenige reden daar toe gegeven had, enkelyk om myn overzetting des Bybels in de lage Maleytsche Taal. zich aan my zoo bitter, als vervolgens bleek, heeft zoeken te wreken; zoo had ik daar echter veel goede Vrienden, die myn onschuld wel bekend was; dog die my weinig in zoo een netelige zaak helpen konden; maar die echter al het hunne tot myn verquikking deden, en dit myn hertzeer, door my nu en dan in hunne Thuynen en fraeye Buyten-plaatzen te verzoeken, met al hun vermogen zогten te verzetten, gelyk my de volgende tyd geleerd heeft, hoewel ik daar zedert zeer weinig vermaak gehad, en myn meesten tyd met neerftig studeeren, en eenige fraeye Werken in 't Latyn, en Maleyts te schryven, doorgebracht heb, waar in ik my, den meesten tyd ziekeleyk geweest zynde, nog het beste verlustigde.

Deszelfs vertrek na het Vaderland Ao. 1713.

Na dat ik nu eindelyk, met veel moeite, gelyk wy elders vertoonen, verlof van haar Edelheden bekomen had, om na 't Vaderland te vertrekken, schikte ik alle myne zaaken daar na, en vertrok Ao. 1713. op de volgende wyze van Batavia.

Uitgeley van zyne goede Vrienden. Opperhoofden der Vloot.

Saturdag den 25 November gingen wy, uitgeley gedaan zynde door de Heeren *Poleman*, en *Abeleven* de jonge, en door de Heeren *Storm*, de *Dekker*, en *van Hamme*, nevens hunne Vrouwen, en de jonge *Juffits van Hamme*, mitsgaders *Juffr. van Schuurze*, en hare Dochters, met twee Koetzten tot aan de Werf in een Schuyt, en zoo verder na boord, of na 't Schip de Engewormer, waar op ik bescheiden was.

Sondag den 26 dito dreven wy, sterk 11 't Huysvaarders, van de Rheeде af, welkers namen waren:

De *Samzon*, Admiraal, en daar op den eersten Opper-Koopman van 't Kasteel,

IV. DEEL.

de Heer *Antoni Valkenier*, Schipper *Koster* voor Amsterdam, den Onder-Koopman en Secretaris der Vloot, *Dirk Plempfontyn*.

1713.

Hoedekenskerk, Vice-Admiraal, Schipper *Arie Turfkloot*, en eerst *Jan Louis Munniks*, dog na hem quam . . . *Schul*, Bockhouder, 'er aan de Kaap op; dog eerst voor Zeeland, de Procureur *Richard Munniks* Grootmoeder, Vrouw, en Kind.

Gamron, Schipper *Jacob Regenboog*, de Hr. *Klaas van Noord*, Opper-Koopman, Schout-by-Nacht, en gewezen Baas op Onrust, den Onder-Koopman, *Justus Ryklof Kosterus*, Fiscaal der Vloot, (dog *Regenboog* verwisselde, en quam 'er aan *Cabo Wessel Hoogeweert* op) voor Delft.

Ryffel voor Zeeland, Schipper *Fredrik van Eyk*, de Heer *Jacob Helmolt*, benevens zyn Broeder . . . *Helmolt*, Bockhouder, en de jonge *Juffr. Elizabeth Schagen*.

Ouwerkerk voor Amsterdam, Schipper *Pieter de Bruyn*, Sr. *N. Hartman*, Bockhouder, een Horologiemaker met Vrouw en Kinderen.

De Amazone voor dito, Schipper *Pieter Prop*, Sr. *Jacob Engelgraaf*, Bockhouder.

't Noorder-quartier voor dito, Schipper *Bondewyn Overmeer*, Sr. . . . *Meentzen*, zyn Vader de Heer *Adolf Meentzen*, en Vrouw.

De Engewormer, Schipper *Tamme Nannings*, Sr. *Willem de Vlugt*, van Cabo Schipper *Regenboog*, den Predikant *Francois Valentyn*, met zyn Vrouw en twee Dochters, voor Rotterdam.

Abbekerk voor Hoorn, Schipper *Jacob Hoek*, Sr. *Jan van Emmerik*, Bockhouder.

De Mossel voor Enkhuyzen, Schipper *Jan Wynantszen*, de Bockhouder *N. . . Haak*.

De Brug, Schipper *Swaan*, voor Enkhuyzen, Bockhouder *Pieter Karelzen*.

Maandag den 27 dito liep den Admiraal buiten de Commandeurs Mantel, pas buiten de Rheeде.

Dingsdag den 28 dito zeilden wy tot Onrust toe ter linkerhand, hebbende 't Eiland Hoorn een half uur voor uit, en wierden aldaar nog bezogt door de Heeren *Storm*, *van Hamme*, en Schipper *Jan de Hey*.

Woensdag den 29 dito passeerden ter linkerhand Onrust, en Engels Onrust, de *Kuyper*, *Purmerent*, *Schiedam*, en een half uur verder, Rotterdam, 't geen zeer klein is, Amsterdam en Middelburg; ter rechterhand Hoorn, een klein Eilandje, en waar op Entjens waren, Haarlem, nog kleender, zeilden langs de kleene en groote Kombuys, passeerden ter linkerhand de *Menschen-eeter*, een Eiland van die naam, toen wat verre ter rechter het *Agneten* en 't *Wapen van Hoorns-Eilanden*,

V

1713. den, zynde 7 a 8 in 't getal, en de Menschen eeter ter linker. Daar na zagen wat verre voor uit het hooge Land van Bantam.

Tamme Nanning van der Meer, was onze Schipper, de Opper-Stierman van ons Schip was genaemt *Barent van der Sprong*, de Onder-Stierman *Mattheus Grafweg*, de Derdewaak *Pieter van Pavia*, den Opper-Chirurgyn *Pieter Everaarts*, en *Willem de Vlugt* was onze Scur.

's Woensdags 's avonds den 29 November quamen wy voor 't Hooge Land van Bantam ten anker, en wierden gemonstert door de Heeren Raaden van Justitie, Mr. *Diderik Durve*, en Mr. *Izaak Massies*, by zich hebbende den Water-Fiscaal, de Heer en Mr. *Cornelis Beerendregt*, den Koopman en Secretaris der Justitie, Mr. *Gualter Schuite*, den Koopman en Cassier der Soldyden, de Heer *Abeleven*, de Bode van den Raad van Justitie, *N Sonderberg*, en *Bernardus Coopagroen*, Clercq ter Secretary van Justitie.

Donderdag den 30 dito hadden zwaare regen, dreven zoo wat, hebbende Poelo Babi ter rechterhand, zynde na gisting een a twee mylen lang.

's Middags quam de Vloot voor de Bogt van Bantam ten anker, vlak voor 't groot Eiland Madi, leggende een halve myl ruym van ons ter linkerhand, en Bantam ontrent 2 en een halve myl, 't geen wy vlak zagen, zynde de Bogt vry groot, in welke legt Poelo Madi Besar, of 't groot Eiland Madi, en dan het kleene Eiland Madi ontrent in 't midden der Bogt, gelyk ook de Logie, die wat meer na Batavia, of de Peperberg, toe legt, en is aan weerzyden der Bogt zeer hoog Land.

Poelo Pandjang, of 't Lange Eiland, legt na 't Zee-gebergte, of ontrent dat hoog Land, dat na 't Princen-Eiland legt.

Heden Pitsjaarden de Scheeps-of Vloots-Raads-Perzoonen.

Zag de Peperberg klaar leggen, zynde van gedaante en hoogte als de Berg van Ternate.

Poelo Madi Kitfgil lag ontrent een en een halve myl van de Logie, en het naaste 'er aan.

Nog zag digt aan de wal, tusschen Poelo Madi en Poelo Pandjang, eenige kleene Eilandjens. Gis dat Poelo Pandjang een myl lang is, en 't legt dwars van de Noord-zyde der Baey na Zee toe.

Vrydag den eersten December gingen weer 't zeyl, passeerden 't Land van Bantam, hadden ten 4 uren ter regterhand 't Toppers-hoedje, dog zagen na die zelve zyde 't Land van Lampon zeer verre en hoog, en ter regter ook Slebezee pas daar voor uit na Zee toe.

Ter linkerhand aan Bantams zyde passeerden wy het Pisang-Eiland, hebbende

in 't midden boven op een zwaaren boom. 1713. en daar na zagen en passeerden wy een kleen Eiland, 't Geertruy's Eiland genaemt.

's Avonds ten 5 uren passeerden wy ter linkerhand, ontrent styf drie quartier uurs aan deze zyde van 't Brabants-hoedje, het Brouwers zand, een droogte, en lieten *Dwars in de weg* ter rechterhand leggen; strekkende een half myl na de kust van Lampon, en 't geen een groot half uur lengte, en in 't midden na Batavia 's kant een hoogte heeft.

Brabants-hoedje is een zeer kleen Eilandje, by na als Poelo Mandalique by Japara.

Zaterdag den 2 December zeilden wy ter rechterhand voorby Slebezee en Cracatao, zynde een myl van een gelegen, en ter linkerhand passeerden wy de derde en tweede hoek van Java.

's Morgens ten 10 uren zagen wy het Princen-Eiland. Avanceerden tegen den avond tot ontrent 't zelve, alwaar de Kykuyt van ons affcheide, hebbende gedagt van daar nog een letterken aan al de Vrienden, die my uitgeley gedaen hadden, af te vaardigen, gelyk die ook klaar had, dog onze Schipper zeide, dat hy de Schuyt'er niet om kon uitzetten, en dat het te veel verletten zou; dog had het voor hem geweest, dat had geen verhandeling ter wereld bygebragt, schoon nog zoo schadelijk voor de Compagnie. Dierhalven wierp ik myn Brieven in Zee, moeyelyk zynde, dat ik zoo veel moeite te vergeefs gedaen had.

Schoteroog was met de Gecommitteerden, gelyk ook 't Scheepje Pieter en Paulus, al voor Bantam van ons gefcheiden.

Donderdag den 30 November 's nagts kregen wy de stroom sterk tegen; waar door wy op Zondag den 3 December nog al af en aan 't Princen-Eiland waren, hebbende dat ontrent 3 mylen ter linkerhand van ons, en Cracatao ter regter; dog wat dieper de Straat in, zoo ontrent 4 myl.

Het Princen-Eiland gis 3 mylen lang te zyn, heeft na de Javaansche wal toe een spitzen Heuvel als de Goenong Api, en dan een continuerend hoog en allengskens na Zee toe al verlagend en dan weer ryzend Gebergte, 't geen dan allengskens in Zee daald; dog legt die Goenong Api wat agter dat ander Gebergte na Java 's wal toe. En agter die Goenong Api legt nog een hooger Gebergte, 't geen na Java toe allengskens in Zee loopt.

Buiten de Straat Sunda geraakten wy in de eerste wacht, en 's maensdags den 4 dito kregen wy een zwaar Travaad ten 8 uren, en ten 11 uren d'ê Abbekerik 4 schooten; waar na de Admiraal Zeynd'ê om te Pitsjaeren, hadden ook zware donder en blixem by dat Travaad. In de

Het Princen-Eiland.

Geraken buiten de Straat.

Hon-

1713. Hondewacht vernamen mede zware regen, donder, en blixem, en dreven door stilte malkanderen geduurig op het lyf Men vond een lek in Abbekerk, 't geen ten eersten geflopt wierd.

Dingsdag den 5 December kregen wy een schoonen Zuyd-Ooften wind, leyden Zuyd-West ten Westen aan, dog de wind hield maar tot den middag aan, en toen wierd het stil, hadden 's nagts regen en Travaden.

Woensdag den 6 December 1713. continueerde de regen met travadig weder, kregen in de wind en stilte, met buyen den ganschen nacht over; en alzoo de regenbuyen met vlaag op vlaag continueerden, zoo maakte een Schip van de Vloot af.

Donderdag den 7 dito was het stil, en in de wind, tot vrijdag toe, zagen het Schip weder.

Vrydag den 8 dito waren wy op 7 graden Zuyder breedte, en ontrent 35 mylen buiten de wal, kregen wel drooger weder, maar liepen al by de wind heen met flappe koelte, waar op 's nagts zware stilte volgde.

Zaterdag den 9 dito was 't nog al stil, en was de bevonden breedte 7 graden en 35 minuten.

Zondag den 10 dito bevonden wy te zyn op 8 graden en 10 minuten, alwaar de Zuyd-Ooften wind, dog flap aan, begon; loopende al weder na 't Westen, waar op de gansche nacht stilte volgde.

Maandag den 11 dito bevonden wy ons op 8 graden en 20 minuten, en de wind weer Zuyd-Ooft, dog flap; hoewel regen den avond wat sterker; dog moesten toen 't Schip Ryffel invagten.

Dingsdag den 12 dito waeyde de wind Zuyd-Ooft schoon door, en waren op 8 graden en 45 minuten.

Woensdag den 13 dito hadden een schoonen Zuyd-Ooften wind, en waren op 9 graden en 49 minuten.

Donderdag den 14 dito, de wind Zuyd-Ooft, waren op de breedte van 10 graden en 28 minuten, zynde op de lengte van 120 graden en 28 minuten, en zeylden met de Cours van Zuyd-West ten Zuyden.

Vrydag den 15 dito de Cours Zuyd-West, de breedte van 10 graden en 53 minuten.

Zaterdag den 16 dito waren op 11 graden en 56 minuten, bevonden dat het Zuydelykste Kokos-Eiland op 12 graden en 20 minuten lag, en het Noordelykste op 11 graden en 18 minuten, zoo dat wy 's avonds ontrent 5 uren met zeer dyzig weder by na alle (gelyk nader zien zullen) passeerden, meinende, dat wy 'er wel 50 mylen voorby waren, dog waren zeer vergift, ja 't was een geluk, dat het

nog ligt was: want had het wat later of duyfter gewceft, de gansche Vloot zou 'er zich op verzeild, en veel Schepen gevaar geloopt hebben van 'er op te blyven. Wy waren 'er (gelyk den 17 zien zullen) ontrent twee mylen af, zagen ze klaar leggen, zoo dat wy, die te vooren de wind schoon hadden, nu al vry wat afhouden moesten. De wind was nog Zuyd-Ooft, en de Cours Zuyd-West ten Zuyden, kregen hier wat ruwer weer, het geen 's nagts in een halven storm uit den Zuyd-Ooften veranderde; waar door ik twee dagen hier heel Zeeziek was.

Zondags den 17 December continueerde die storm nog al, zoo dat wy met de Marszeylen op de rand zeylden. Hadden zeer holle Zeen, waar door een zware spat waters op 't half Dek overkregen. Op de middag veranderden wy, op het Zeyn van den Admiraal met een Zeeuwfche Vlag, de Cours van Zuyd-West ten Zuyden tot West-Zuyd-West, en bevonden, dat wy waren op 12 graden en 40 minuten Zuyder breedte; en op de lengte van 117 graden en 22 minuten; zagen veel Zee-Meeuwen, die bont, groot van lichaam, en zwart van vlerken waren, ook vernamen 'er eenige, die spier-wit, als mede een groote schoone, en eenige kleene zwarte Vogels, 't geen al een twee dagen geduurd had, en in 't gemeen een teeken is, dat men zich niet verre van Land bevind. Ontrent vyf uren 's avonds zagen wy, tot ons groot geluk, nu eerst (bevorens vergift zynde door de contrarie stroom in Zee) drie van de Kokos-Eilanden zeer klaar twee mylen van ons afleggen, zouden 'er alle vlak op geloopt hebben, zoo 't donker gewceft was; dog de Amazone dee een schoot, en daar op zagen wy ze, bevindende, dat het laag Land was. Wy hadden dezen nacht hard weder; 't geen Maandag den 18 dito tot 's avonds ten zes uren aanhield; hadden een schoone voortgang, de wind Zuyd-Ooft, en de Cours West-Zuyd-West, en zagen nog bonte Vogels van de Kokos-Eilanden. Miften zedert gisteren een Schip (te weten Abbekerk) zoo naderhand bleek.

Dingsdag den 19 dito zagen wy de Zon weer, liepen met een moye Zuyd Ooster koelte West-Zuyd-West aan, dog kregen kort 'er aan weer Storm-buyen den ganschen dag door met veel regen, vernamen nog al Vogels, en waren op de Zuyder breedte van 13 graden en 5 minuten, lengte van 115 graden en 2 minuten. Het stormend weder hield met zware regen nog al aan tot Woensdag den 20 dito 's morgens, wanneer het opklaarde, en liepen wy in dit etmaal met een Zuyd-Ooften wind en West-Zuyd-Westen Cours, 36 mylen, bevindende ons op de breedte van 14 graden,

Zien de Kokos-Eilanden t'allen geluk by dag.

Miften zedert gisteren een Schip (te weten Abbekerk).

1713. den , en op de lengte van 114 graden. Hadden de gansche nacht al buyen , en zagen 's morgens een bruynen Vogel.

Donderdag den 21 dito bedaarde 't weder wat , dog misten dat Schip nog al , zagen weer eenen Vogel , hadden 33 mylen gezeild , en bevonden ons te zyn op de breedte van 15 graden en 20 minuten , en op de lengte van 110 graden en 40 minuten , hebbende nu van de Kokos-Eilanden 125 mylen gezeild.

Het weder was nu zeer matig ; en de wind en Cours gelyk bevoers.

Vrydag den 22 dito hadden wy moy weder , den wind Oost-Noord-Oost , dezelve Cours , en de gegifte breedte van 16 graden en 7 minuten ; dog de bevonden van 16 graden en 22 minuten , en de lengte van 108 graden en 31 minuten , en hadden 31 mylen gezeild ; slingerden zwaar , om dat wy vlak voor de wind hadden , waar door een Pot met geconfyte Gember , en een dito met dito Nooten , braken

Zien een Schip , dat na Batavia zeilde.

Zaterdag den 23 dito zagen wy een Schip , dat na Batavia zeilde , in de Voormiddag-wacht ; blyvende de wind nog al Oost en Oost-Noord-Oost , by moy weder ; bevonden te zyn op de breedte van 17 graden en 6 minuten , en de lengte van 106 graden ; hadden gezeild 28 mylen ; vernamen eenen bruynen Vogel meteen wit onderlyf. Alhier passeerde de Zon den Tropicus Capricorni , en kregen geen hoogte.

Zondag den 24 dito zagen veel bruyne kleine Vogels , en veel vliegende en andere visch , hadden den wind Zuyd-Oost , de Cours West-Zuyd-West , zeer moy weder , en waren op 18 graden en 3 minuten , op de lengte van 104 graden en 29 minuten , gezeild hebbende 33 mylen.

Maandag den 25 dito de Vertrek-dag der Ceylonsche Schepen na de Kaap toe , hadden wy de wind en Cours als vooren , zeilden 31 en een halve myl , zagen dezelve Vogels , met een Zuyd-Oosten wind , en dezelve Cours. Onze breedte was 18 graden en 53 minuten , de lengte van 102 graden. Vingen Coret-visch.

Dingsdag den 26 dito was de wind en Cours dezelve , de breedte van 20 graden en een minut , de lengte 100 graden en 21 minuten , en de gezeilde mylen waren 32 ; zagen dezelve Vogels , en hadden 's nachts de wind wat schraalder.

Kompaffen op 10 graden verlegt.

Woensdag den 27 dito wierden de Kompaffen verlegt van 5 op 10 graden ; zagen de voorige Vogels op de lengte van 98 graden , en de breedte van 20 graden en 51 minuten , gezeild hebbende 28 mylen ; hadden weer driemaal visch.

Donderdag den 28 dito waren wy op de breedte van 21 , de lengte van 96 graden , gezeild hebbende 30 mylen , zagen

dezelve Vogels , en kregen wat regen.

Vrydag den 29 dito zeilden wy 29 myl , quamen op de breedte van 22 gegift , en de lengte van 94 graden en 31 minuten. Dezen dag quam myn zieke Dochter *Maria* boven ; zagen dezelve Vogels ; hadden wat regen ; waren niet verre van St. Paul en Amsterdam ; de wind Zuyd-Oost ; liep in de eerste wacht schraal , en Zuyd-West.

Zaterdag den 30 dito was de wind nog al schraal , en vry sterk , travadig , de Cours West-Zuyd-West , de wind Zuyden , de breedte 22 , de lengte 92 graden , 't gezeilde 25 mylen , zagen veel van de voorige Vogels , kregen 's nachts zwaar weder en weerligt , en de wind liep eerst West , daar na Noord-Oost , raakten van zeven Schepen af , ziende nog al dito Vogels.

Zondag den 31 dito was de Cours West-Zuyd-West , de wind Noord-Oost , de breedte van 22 graden en 31 minuten , de lengte van 92 graden en 51 minuten , en 't gezeilde om de West 12 mylen ; zagen 's namiddags weer 8 Schepen , nu 9 sterk zynde ; zien weer Vogels , en vingen visch.

Maandag den eersten January 1714. de wind Noord Oost , de Cours West-Zuyd-West zynde , en moy weder , zetteden heden een Matroos over boord , verleiden de Kompaffen van 10 op 15 graden , Noord-Westerling miswyzing , zien dito Vogels , op de breedte van 23 graden en 21 minuten , en de lengte van 89 graden en 51 minuten , na dat 32 mylen gezeild hadden.

Ao. 1614. verleggen de Kompaffen weer.

Dingsdag den 2 dito konden wy wegens Zons nabyheid geen hoogte krygen , zagen Vogels , hadden de wind schraal , Noord-West en Noord-West ten Westen , de Cours West-Zuyd-West , op de lengte van 87 graden en 33 minuten , de breedte van 24 graden en 9 minuten gegift , zynde 't weder zeer travadig dien dagen den ganschen nacht ; zagen Vogels , en de Zon quartier voor 7 uren hier onder gaan.

Woensdag den 3 dito nog al travadig weder , passeerden gisteren den Tropicus , die op 23 graden en 32 minuten legt , passeerden ook de Zon , hadden koude regenvlagen en Travaden tot nademiddag , kregen contrarie wind , te weten , Zuyd-West , hadden de Cours slegt , op de breedte van 24 graden en 41 minuten , zien dezelve Vogels op de lengte van 86 graden en 40 minuten , gezeild hebbende 13 en een halve myl , kregen de wind Zuyden , en koud weder.

Hoorde hier , dat Mauritius 180 mylen van Madagafcar , en dat Madagafcar van Cabo 360 mylen legt.

Donderdag den 4 dito hadden moy weder , de wind Zuyden ten Oosten , de lengte

1713. Komen ontrent St. Paul en Amsterdam.

1713. lengte van 85 graden en 32 minuten, gezeild hebbende 17 mylen; men heeft de Noor-Ooftering miswyzing aan de Westzyde van Cabo, en de Noord-Westering miswyzing beoosten de Kaap na de zyde van Batavia, die by St. Paul en Amsterdā 25 graden, en in de Bahā van de Kaap 10 graden Noord-Westering is.

N. We-
ftering
miswy-
zing by
St. Paul.

Komen
omrent
Mauritius
hoogte.

Vrydag den 5 dito de wind Oost-Zuyd-Oost zynde, waren de gezeilde mylen 24; 't weder moy; zagen dezelve Vogels, en waren nu van Mauritius nog 60 mylen, bevonden ons op de breedte van 26 graden en 17 minuten, en op de lengte van 83 graden en 54 minuten.

Abbe-
kerk en
de Mof-
felge-
mūt.

Heden waren ook de Schepen zoo na by den anderen, dat wy klaar konden zien, dat Abbekerk en de Mofsel absent waren, en hadden de wind Zuyd-Oost.

Zaturdag den 6 dito was de wind nog schoon Zuyd-Oost, Pitsjaarden, zagen Zuyd-Oost van ons een Schip, en bevonden, dat het de Mofsel was, die weer in de Vloot quam. De lengte was van 81 graden en 51 minuten, de breedte van 27 graden en 11 minuten, de gezeilde mylen waren 26.

De gemiddelde lengte van de Vloots-Raad wierd gesteld op 86 graden en 10 minuten voor den dag van gisteren, en verschilden de minsten en de meesten 9 a 10 graden.

Zondag den 7 dito zeilden wy 28 mylen, hadden de lengte van 80 graden en 5 minuten, de breedte van 28 graden en 9 minuten; hadden de wind Zuyd-Oost, de Cours West-Zuyd-West, en zagen nog dezelve Vogels. Verleiden hier de Kompaspen op 20 graden Noord-Westering miswyzing. Heden quam Schipper *Swaan* by ons met *Pieter Cavelfe.*, zyn Boekhouder, en zynen Chirurgy, *Simon Flaming.*

De Kom-
passen
weer
verlegt.

Maandag den 8 dito hadden wy schoon weder, twee a drie dagen aan een, de wind heden Zuyd-Oost, de Cours West-Zuyd-West, de breedte van 29 graden en 3 minuten, en de lengte van 77 graden en 57 minuten.

Van deze middag passeerden wy Mauritius, na onze vervolgte lengte, en waren Madagascars breedte ook al gepasseerd, zagen dito Vogels nog al, dog ten hoogsten maar drie a vier.

Dingsdag den 9 dito de wind Oost, schoon weder, op de lengte van 75 graden en 57 minuten, en de breedte van 30 graden en 4 minuten, na 33 mylen gezeild te hebben; waar op wy onze Cours veranderden in West ten Zuyden, ziende nog al dezelve Vogels.

Woensdag den 10 dito de wind Oost ten Noorden zynde, hadden gezeild 35 mylen, op de lengte van 73 graden en 17 minuten, en de gegifte breedte van 30 graden en 31 minuten, met moy weder, hou-

dende dezelve Vogels nog al by ons, en 't wierd daar na wat dyzig. 1714.

Donderdag den 11 dito de wind Oost-Noord-Oost, de Cours West ten Zuyden, de lengte van 70 graden en 20 minuten, en hadden 33 mylen gezeild, zagen zeer veel Vogels, met redelyk helder weder. Verleiden de Kompaspen op 25 graden, zien andere groote en zwarte Vogels, die meer klapwiekten, dan de andere, en een wit lyf hadden.

Toen
weer
verlegt
op 25
graden.

Vrydag den 12 dito de wind Oost-Noord-Oost op de lengte van 67 graden en 34 minuten, de breedte van 32 gegifte graden, gezeild hebbende 37 mylen, zien dezelve Vogels beide, hadden redelyk weder, dog ik was nog al Zee-ziek, kregen met 't Spring wat Regen-buyn, en des nagts niet alleen weerligt; maar ook in de wind, of dien West, zagen nog de ordinaire zwarte Vogels.

Zaturdag den 13 dito hadden wy de wind Zuyden, en de Cours West ten Zuyden scherp, de lengte van 65 graden en 5 minuten, de breedte van 32 graden en 6 minuten, en waren 'er 22 mylen gezeild, zien nog de kleene zwarte, en enen vreemden grooten Vogel, zynde *Levercouleur* en wit van vlerken, en apparent wel van Madagascar, welkers Rif wy heden gepasseert zyn, met moy weder, hoewel nu en dan een buytje, met een Zuyden ten Oosten wind hadden. Ik was Zee-ziek en zeer koud, hadden de ganfche nacht flappe koelte Oost ten Zuyden, zien de oude kleene Vogels, en kregen Avond-peiling.

Zondag den 14 dito flappe koelte, en hadden een slegte Zee, op de lengte van 64 graden en 10 minuten, de breedte van 32 graden en 8 minuten, gezeild hebbende 22 mylen, zagen 's avonds eenen anderen grooten Landvogel, hebbende geen wit hoofd, maar een gecouleurd, als ook eenen anderen grooten roffen met een wit hoofd; kregen itilte, en 's nagts in de wind, te weten, dien Zuyd-West ten Zuyden, lagen Noord-Noord-Oost aan, met een slegte Zee.

Maandag den 15 dito hadden in de wind, en flappe koelte, zeilden 10 mylen, hadden de lengte van 63 graden en 20 minuten, en de breedte van 32 graden, met een slegte Zee, moy en slegt weder, kregen goede Morgen-peiling.

's Namiddags was de wind beter, en hoe langer hoe ruymmer, zagen 's avonds weer eenen grooten Landvogel, en ook de andere kleene ditoos, zynde *Pek-zwart*.

Dingsdag den 16 dito in de morgenstond hadden wy Nieuwe Maan, de wind Zuyd-Oost, schoon weder, stille Zee, en de lengte van 61 graden en 30 minuten, de breedte van 32 graden, gezeild hebbende 25 en een halve myl, bevonden 't koud, en het bier killend als Ys, zag eenen

Groote
koude
op 32
graden.

1714. grooten Landvogel, wit van lyf, en ook de voorige kleene zwarte; de Cours was (om dat wat laag waren) weer West-Zuyd-West, en voor de wind Oost-Zuyd-Oost.

Kom-
passen
van 25
op 20
graden
verlegt.

Woensdag den 17 dito zagen de Pekzwarte Vogels nog, en ook de oude kleene, my toelchynende Vogels te zyn, die in Zee altyd zich onthouden, hadden moy weder, moesten zeyl minderen; om den Admiraal niet voorby te zeilen, alzo daer een boete van 20 Ryxdaalders op stond, hadden de lengte van 59, de breette van 32 graden en 27 minuten, en gezeild 30 mylen, begonnen Loodlynen en Touwen klaar te maken, 't was nog koud, en 't Bier kil-koud als Ys hier. Verleiden de Kompassen van 25 op 20 graden Noord-westering, zien eenen grooten Vogel, wit van lyf en zwart van vlerken, hadden een styven Zuyd-Oosten wind, en vernamen veel Tonynen.

Donderdag den 18 dito moy en gematigt weder, de wind Oost en Oost ten Noorden, dog wat slap, de Cours West-Zuyd-West en West ten Zuyden, hadden gezeild 29 mylen, waren op de breette van 33 graden en 15 minuten, en op de lengte van 57 graden en 2 minuten, vernemende nog al d'ordinaire Vogels, als mede eenen grooten Levergrauwe Vogel van couleur, hebbende een wit hoofd; hadden slegt water. Myn Dochter (te weten de oudste en zieke) kreeg dezen avond een zwaar overval, zoo dat haar meende te verliezen. Vernamen den eersten dauw deze nacht, en die al vry sterk. De wind liep Oost ten Noorden; dog

Den 19
en 21 Ja-
nuary.

Vrydag's den 19 dito was het stil. Men stak de Touwen in de Anker-stokken, gisten op 33 graden en 38 minuten, en bevonden op 33 graden en 42 minuten Zuyder breette te zyn, en de lengte van 55 graden en 26 minuten, mitsgaders 21 mylen gezeild te hebben. Kregen tegen de middag moye koelte en lief weder, en was de laatste Peiling 's morgens op 23 graden en 11 minuten, en 's avonds 'er aan op 22 graden, en nam af, 't geen een goed teeken was. De Cours was West ten Zuyden, zagen op de middag eenen grooten Landvogel, wit van lyf, en aan 't einde der vleugels meest zwart, en wat ros na 't lyf toe. Kregen 's avonds zeer goede Peiling van 20 graden en 16 minuten Noord-westering miswyzing. Heden was het warmer, dan gisteren, en zeer gematigt weder.

Zaterdag den 20 dito was onze Cours West ten Zuyden en West, hadden 29 mylen gezeild, op de breette van 34 graden en 12 minuten, en de lengte van 53 graden en 10 minuten, met eenen schoonen wind Oost ten Noorden.

Hier stelden wy de Cours West aan,

zagen heden geen Vogels; maar hadden 1714. zware mist in 't Westen voor uit, en de wind Oost-Noord-Oost.

Zondag den 21 dito de Cours West, met een Oost-Noord-Oosten wind, mistig en dyzig weder voor uit, zien twee groote Vogels, kregen stilte, slingeren zeer op de breette van 34 graden en 17 minuten, de lengte van 51 graden en 38 minuten, en gezeild hebbende 19 mylen. Kregen Avond-peiling van 20 graden en 16 minuten, zien eenen kleenen zwarten Vogel, slingeren de gansche nacht zwaar, terwyl myn Dochter Maria dood krank, de Schipper met de andere Officiere voor haar bed verzogt, en ik bezig was om een Gebed voor haar te doen.

Maandag den 22 dito zagen veel dito zwarte Vogels, slingerden nog al, kregen troubel water op de breette van 34 graden en 11 minuten, de lengte van 50 graden en 19 minuten, hadden moy weder, met een Westen Cours, de wind Oost-Noord-Oost, meest van achteren, zagen eenen zwarten grooten Vogel, en eenen witten grooten Vogel met zwarte vlerken. Wierpen 't Lood, dog geen grond.

Dingsdag den 23 dito slingerden niet meer, hadden eenen schoonen Oost-Noord-Oosten wind, zagen verscheide zwarte kleene Vogels, vry meer, als te vooren, met een Westen Cours, en ook West ten Noorden, op de breette van 34 graden en 11 minuten, en de lengte van 48 graden en 14 minuten, en hadden gezeild 26 mylen; by een dyzige lugt, kregen regen, zagen wel 100 kleene zwarte Vogels, en diverse andere, ook eenen grooten grauwen met heel zwarte vlerken. Het weder was schoon, en helder op de middag, by een fraeye handzame koelte, die ons voor de wind dèe zeilen.

Myne Dochter Maria was dezen ganschen dag doodelyk zwak, hebbende het geluk van nog een slegte Zee te hebben.

's Middags waren al de Vogels weg, apparent na Land toe. Kregen van de nacht een zwaren Noord-Oosten wind; drevnen met de Marszeylen op de rand West ten Zuyden langs de wal heen.

Woensdag den 24 dito hadden nog al zwaren wind in 't derde Glas van de Dagwacht, zagen een Bastard-Mallegaas, wit van lyf en heel zwart van vlerken, kregen holle Zee, zagen veel ordinaire Vogels, boven zwart en onder wit. Hadden roezemoezig en dyzig weer voor uit, stelden de Cours West ten Noorden in de wal, of vlak 'er op aan, hadden de breette van 34, de lengte van 45 graden en 35 minuten, hadden 33 mylen gezeild, zagen geen andere Schepen, dan alleen Ryffel, de Mossel, en 't Noorder-quartier, hadden een styve Noord-Oosten wind, die 's middags bedaarde, ook vervlakte de Zee 't eenemaal

1714. nemaal. Kregen nademiddag weder roezemoczig weder, en eenen schralen Zuyd-West ten Zuyden wind; zagen veel zwarte klapwiekende Meeuwen op 't water dryven; kregen regen, en stilte; zien weder twee Schepen in 't West-Zuyd-Westen; hadden de wind byna van voren, of Noord-West ten Westen; zien twee kleene Schaarvogeltjes; kregen moy helder weder, en vingten een Vogeltje.

Donderdag den 25 dito waren wy met ons driën nog maar by een, dog 't Noorder-quartier niet; hadden nog al in de wind, die Zuyd West ten Zuyden, gelyk de Cours West ten Noorden was; 't weder was redelyk; zagen het Noorder-quartier weder, en van Steng ook de andere zes van Ley op de lengte van 44 graden en 50 minuten; gezeild hebbende 9 mylen met leelyk travadig weder, met veel koude en regen; ten zeven uren hebben wy 't na Zee toe gewend, by de wind Zuyd-West ten Zuyden, en zagen veel zwarte Meeuwen op 't water dryven.

Vrydag den 26 dito wendden wy met dezelve wind ten vier uren na de wal toe, hadden een redelyke Morgen-peiling van 16 graden en 30 minuten, zien twee Basterd-, dog, zoo Stierman *Matheus* zegt, regte Mallegaazen, met holle Zee, hoewel 't anders goed weder was; zagen ook veel zwarte dito Meeuwen, en ook eenige andere; als mede eenige groote vissen. grooter dan Tonynen, digt by 't Schip.

Zien Mallegaazen.

Zagen nu diverse regte Mallegaazen zeer digt by 't Schip, grooter als al de andere Vogels, wit van lyf en kop, dan ros van vlerken half en half, en na 't einde der vlerken zwart.

Vernamen ook alleen het Noorder-quartier, kregen nu Zeën en Dyningen als Bergen, zeilden maar 3 mylen, en waren nu op de breedte van 35 graden, en de lengte als vooren. Verleiden de Kompasfen op 15 graden; slingerden en stampten schrikkellyk met een Zee die stond en kookte door den stroom, daar 't anders stil en schoon weder was. Nademiddag liep de wind Oost-Noord-Oost, schoon doorwaeyende; zoo dat wy den ganschen nacht na de wal toeliepen, hebbende 't Noorder-quartier voor uit. Kregen een Avond-peiling van 15 graden en 5 minuten.

En verleggen de Kompasfen op 15 graden.

Een Avond-peiling van 15 graden, 5 minuten, en een Morgen-peiling van 14 graden en 37 minuten. Zien het Land

Zaterdag den 27 dito kregen wy de wind nog ruymmer, 't weder zeer schoon, deffigen voortgang hebbende; waar op 's morgens ten 6 uren eenige Mallegaazen zagen, kregen ook een Morgen-peiling van 14 graden en 37 minuten, en vernamen, dat het Zee-water veel groener was als ordinair. In het derde Glas van de Voormiddag-wacht zagen wy het Land klaar in het Noorden ten Oosten, zich met verscheide blaauwe Bergen vertoonen-

de, waren in de wal geloopen, Noord-West ten Westen, hadden de lengte van 43 graden en 45 minuten, de breedte van 34 graden en 45 minuten, en gezeild hebbende 24 mylen; wierpen ook grond 80 vadem, daar na 70 dito diep, waren nog wel 12 mylen van de wal af, zagen wel zware Bergen van een gelyke hoogte aan een geschakeld, en voor al voor uit zeven of acht zware dito, en vier der zelve even als een Dood-kist, zeilden eerst na de wal toe, en dan 'er langs, dog liepen den ganschen nacht met een schrale wind, wierpen weer grond op 80, 50, 45 vadem, met moy weder.

1714. van de Kaap.

Zondag den 28 dito hielden nog al 't zelve finay weder, wierpen 40 vadem witte zandgrond, ook van schelpen, en blaauw zand. Hadden de wind Zuyd-Zuyd-West op de wal, dog wat slappe koelte; bevonden dat in dezen tyd de stroom vry wat sterker na de Kaap toeliep. Zagen de Mallegaazen met troppen by een op 't water dobberen en dan weer heen en weder vliegen. Onze Cours was West ten Noorden, en wy passeerden een lange wal van gelyk-hooge Bergen, waar na wy vlak voor een Baey quamen, voor welke een Eilandje van zand lag, passeerden toen een hoek, en pas voor by dien als een Kasteel van klippen, en aan weerzydende Baey tegen de wal als noch meer zand-platen. Wy hadden 16 mylen gezeild, en waren op de lengte van 41 graden en 25 minuten, en de breedte van 34 graden en 32 minuten, met moy weder. Nademiddag hadden wy moyen voortgang, en zeilden ontrent 5 mylen van de wal, die zich met hoog eenpang Voorland vertoonde. Vernamen 's nachts blixem en weerlicht. Kregen een Avond-peiling van 12 graden en 44 minuten, zeilende met een Zuyd-Oosten wind, de Cours West-Zuyd-West. Hadden den ganschen dag en nacht schoon liefelyk weder, by heerlyke Manenschynt, wierpen op 55 vadem grond.

Een Avond-peiling van 12 graden en 44 minuten.

Maandag den 29 dito wierpen wy dezelve grond, zes mylen van de wal, hadden de breedte van 35 graden en 4 minuten, lengte 39 graden, 56 minuten, waren na gissing voor de Struys-baey; hadden de Vleesch baey dezen verleden nacht al gepasseerd. De Struys-baey is 9 mylen diep; vernamen hier veel Mallegaazen, en ook Bastards ditoos, verleyden hier de Kompasfen op 10 graden Noord-westering, wierpen geen grond meer, hadden de wind Oost en Oost ten Noorden, met lief weder, en stilte tot 't einde der Honde-wacht.

Verleggen de Kompasfen op 10 graden Noord-westering.

Dingsdag den 30 dito kregen wy 's morgens vroeg een schrale Zuyd-Westen wind, zagen een Schip digt onder de wal, en het Noorder-quartier volgde 'er voor. Het was zeer moy weder, zagen met 't Morgen-

1714. gen-Gebed Cabo das Aguilhas, een steyle hooge hoek, 6 mylen aan Ley van ons, klaar in 't Noord-Noord-Oosten, en ook klaar Kaap Falso zich met een steyle en alleen voor uit in Zee leggenden hoek vertoonen, even als een leggende Leeuw; hadden 12 mylen gezeild, en waren op de breedte van 34 graden en 53 minuten, en de lengte van 38 graden en 55 minuten, met een labber koele; die byzonder toenam; dog liepen tot 's morgens met kleen zeyl, raakten daar door zeer ver buiten de wal, na giffing wel 16 mylen ver de Bergen van de Kaap, en voor al de Tafelberg, van ons af ziende, waren des morgens ten 8 uren 4 a 5 mylen van den Leeuwen-kop noch af, en was 't op deze plaats hoe verder buiten de wal hoe kouder, al vry scherp, zagen vier mylen van de wal een Rob of Zehond met zyn Rug-vin boven. 's Namiddags ten 3 uren waaren wy, doordien wy een myl van de wal af stilte kregen, in groot gevaar van op de droogte van de Leeuwenstaart te vervallen; dog raakten 'er weder af, doordien wy de Schuyt noch tydig uit, en 't Schip zoo om kregen, en 'er af boegferden.

Groot gevaar op de Leeuwenstaart.

Komen in de Tafelbaey ten anker.

De Heer Helot Gezaghebber hier.

Onze Schipper overleden.

Wat Schepen wy op de Rheedevonden.

Ten half vier quam het Noorder-quartier, en ten 4 uren quamen wy in de Tafelbaey ten anker, en ontrent 5 uren, met hol water, alzo de Zuyd-Oost begon door te wacyen, aan Land, ziende ondertuffchen een Engelsman langs de over wal met dien wind de Baey uitzeilen.

Een weinig na ons quam de Mossel aan 't einde der Baey ten anker, vry verre van de Rheedevonden, vonden aan Land de Heer *Willem Helot* als Gezaghebber, een oud bekend Vriend, die my, den Opper-Stierman (alzo de Schipper zeer ziek was) en Sr. *de Vlugt*, beleeft ontving. Spraken ook den Fiscaal Independent, den Heer *Cornelis van Beaumont*, en namen weder ons verblyf ten Huyze van den Burger-Raad, *Hendrik Donker*; maar waren, aan Land gekomen zynde, dood zwak van vermooidheid, voelende nu eerst regt, hoe zwak ik op myn gestel was.

Den 31 dito 's avonds ten 6 uren stierf onze Schipper.

Den eersten February quam myn Vrouw met de Kinderen, en Juffr. *van der Laan*, aan Land, en wierd myn Dochter *Maria* in een Stoel gedragen.

Den 5 dito quamen op de Rheedevonden de Brug, Hoedekenskerke, en Gamron, en den 6 dito Ryffel, Abbekerk, en Ouwerkerk.

Wy vonden op de Rheedevonden een Zeeuwfch Scheepje, 't geen met de Secrete Commissie gekomen was, ook het Schip *Middelwout*, mede van Zeeland, gecommandeerd door Schipper *Akkerman*, en 't Schip *Rozenburg*, 't Kaaps Rys-

Schip, waar op Schipper *Krul* Hoofd was. Ook lag 'er een Americaans Engelfch Rovertje.

Ik zikkelde met myn zieke Dochter, die my op Batavia met te vergeefs medicineeren zeer veel geld gekost had, hier niet minder, geen anderen staat makende, of zou haar daar mede, gelyk de Schipper *Tamme Nannings*, begraven hebben, hoewel 't God behaagde haar nog zoo ziel in 't Vaderland te doen komen, om daar, na nog een half jaar vergeefs gemedicineert te hebben, door 't hulpmiddel van een Boer van Saandyk, zynde een Staal-middel, tegen alle verwagting aan, geneezen te werden.

Wy kregen ondertuffchen aan de Kaap *Jacob Regenboog*, Schipper op de Gamron, tot onzen Schipper, daar wy een hups man aan hadden.

Ik liet aan de Kaap, daar wy van den 31 January tot den 11 April bleven, 327 Ryxdaalders, en 28 Stuyvers aan verteerde kosten alleen aan Sr. *Henrik Donker*, by den welken ik logeerde, betaald, zonder veel andere onkosten, die men hier niet ontgaan kan, alzo het niet te vergeefs de Kaap hiet, en die mede al vry veel beliepen, daar eens by te rekenen; en ik geloove, dat my dit verblyf hier, zoo by myn komst uit Holland, als nu weder, ieder Reyze, meer dan 1200 gulden gekost heeft, en dat de verdere onkosten tot zoo een Vaderlandse Reyze my op niet minder dan 2000 gulden hebben komen te staan; dat veel schynd; dog echter zoo is.

Den 10 Maart reed ik met de Heeren *Helot*, *Valkenier*, en Juffr. *van der Stel*, Huysvrouw van de Heer *François van der Stel*, met een Koets met zes Paarden na Constantia, daar wy dien dag zeer heerlyk van de Heer *Helot*, en Juffr. *van der Stel*, nevens verscheide andere van de voornaamste Vrienden van de Retour-vloot, ontvaard werden met alles, dat men heerlyk van uitgelezen spyze en vruchten noemen kon.

Behalven de gemelde Heeren waren 'er ook de Heer *Vicc-Admiraal Turfkloot*, de Schout-by-Nacht *van Noord*, Schipper *Koster*, de Heer *Helmolt*, de Schippers *Wynantszen*, *Prop*, *Overmeer*, en de Vloots-Geheym-Schryver Sr. *Plempfonteyn*, benevens *Bafenburg*, en *Levir*.

Wy bleven die nacht daar slapen, en 's avonds zong Juffr. *van der Stel* in een der drie Galeryen een zeer fraeye Air, waar op de Heer *Helmolt* in een andere Galery mede met een fraeye (zonder van malkanderen te weten) antwoorde, en zoo ras had ik dit niet gehoord, of ik voegde my in den donker in een andere Galery, en liet de Vrienden hooren, wat ik daar van in myn jeugd geleerd, en dat ik het in myn ouder jaaren noch niet vergeten had.

Wy

Krygen een anderen Schipper-Kosten van verteerde, hier voor den Schryver geval-len.

De Schryver en andere Scheeps-vrienden heerlyk door den Heer Heloten Juffr. van der Stel op Constantia ontvaard.

Het verdere daar voorgevallen.

1714. Wy quamen daar op met ons driën te zamen, en betuygden ons onderling genocgen, en onze verwondering over die gevallen zang, die nogtans veel van het Gezelschap, en zelfs eenige die met het Verkeerbord speelden, derwaarts gelokt had, niet wetende waar die fraeye zang van daan quam, alzoo het by den avond zeer helder doorklonk, dewyl 'er een fraeye wedergalm was.

Den 15 dito quam *Wessel Hogerwerf* met *Arentsduyn* van *Ceylon* op de *Rheede*.

Ondertrouw van de Heer Munniks. Komst der Ceylonische en andere Schepen.

Den 16 dito ondertrouwde de Heer *Johan Louis Munniks* met *Juffr. Lydia van Balen*, Wed. van *Capiteyn A. van der Laan*.

Op dien zelve dag quamen 'er behalven een Engelsman nog zes Schepen van *Ceylon*, te weten, *Dionys van Vlieden* met 't *Huys ter Boede*, wiens *Seur* eenen *Gruttens* was.

Herman de Marre met den *Berg*, waar op *Joannes Schryver* Boekhouder was.

Tobias Uylenburg met *Meynden*, waar op *Jan Verlet* *Seur* was; dog deze quamen eerst den 4 April op de *Rheede*; gelyk ook den *Berg* den 20 dezter maand *Maart*.

Michiel Landsheer met d'*Ellemeet*, waar op den *Boekhouder Adriaan Ploos van Amstel* was.

Jan Pieterszen Sluys met *Duyvenvoorden*, wiens *Boekhouder N. van Pleure* was.

Pieter Rus met *Beverweert*, wiens *Boekhouder N. Renard* was.

Den 20 dito besloot men *Schipper Hoogerwerf* op *Gamron*, *Regenboog* op de *Engwormer*, *Arie Somer* op *Arentsduyn*, als *Schippers*, en de *Boekhouders N. Schul* op *Ryffel*, en *Johan Louis Munniks* op *Arentsduyn* te zetten.

Den 23 dito quam *Schipper Jacob Stokwisch* met *Nederhoven*, waar op *Willem Marcus* *Seur* was, voor *Delft*, hier op de *Rheede*.

En den 29 dito verscheen *Schipper Cornelis de Geus* met 't *Schip Vryburg*, waar op *N. Fanier* *Seur* was, hier mede ten anker; waar mede ook als *Passagier*, *Schipper Eredoer Hofman* overquam.

Verfchyning van den nieuwen Landvoogd, den Heer de Chavonnes.

Ook quam op dezen zelve dag met de *Kockenge* (waar op *Wouter Reynierszen* *Schipper*, en *Victor Victorszen* *Seur* of *Onder-Koopman* was) de *Ed. Heer Maurits Pajnes de Chavonnes*, *Extraordinaris Raad van Indiën*, als *Landvoogd van Kaap der Goede Hoop*, met *Mevrouwe*, zyn *Gemalinne*, en *Huysgezin*, dat al vry zwaar was, hier aan te landen, bestaande, zoo *meine*, in drie *Dochters* en twee *Zoonen*, en twee *Meyden*; waar beneven zyn *Ed. Broeders Zoon* als *Kapiteyn* hier leggen quam, brengende zyn *Vrouw*, en hare *Suster* mede.

Dit ganfch *Gezelschap* had in die eene

Kajuyt gelogeert, en (zoo my de *Schipper* zeide) had alles nog al vry wel op de *Reyze* gegaan; maar toen zy in de *Spaanfche Zee* een *storm* van 23 etmaal kregen, die onbefchryfelyk was, wift men niet waar met al die *menfchen* in zulken *bekrompen plaats* te blyven.

1714.

Zyn *Ed.* wierd met een *grootte Stoet* van *Heeren* en *Kaapfche Juffers*, *Vrouwen* van de *Raads-perzoonen*, en van veel andere zeer *statelyk* van *Boord* gehaald, en aan *Land* gebragt zynde, onder 't *balderen* van 't *Gefchut* van alle *verwelkomt*. Het *Fort* dede 21, den *Admiraal* 19, den *Vice-Admiraal* 17, den *Schout-by-Nacht* 15, en al de andere *Schepen* deden (wanneer zyn *Ed.* van *Boord* ging) 13 *fchooten*, na dat 'er eerst van zyn *Ed.* *boord* gefchoten was. En in 't *Fort* zynde, wierden 'er drie *Charges* van de *Borger-Infantry* en *Cavallery*, en tusfchen ieder *Charge* een *Kanonfchoot* van 't *Fort* gedaan, en toen zoo verder voort *gefchooten*, om zyn *Ed.* te *verwelkomen*.

De Heer de Chavonnes hier ingehaald, en voorgesteld.

Den 26 dito verscheen hier ook 't *Schip Wynendaal* met *Schipper Jan Baey*.

Den 28 dito wierd de *Heer de Chavonnes* hier als *Landvoogd*, dog zonder dat de *Borgery* in de *wapenen* quam, met 34 *fchooten* van 't *Fort* *voorgefteld*, en daar op een *pragtig Welkomft-maal* ter eere van zyn *Ed.* gegeven. Ook wierd 'er toen van alle de *Schepen* *gefchooten*.

Den 3 April wierd hier ons *Affcheids-maal* gegeven.

Den 4 dito quam hier *Janzenhoef* met *Schipper Herman Tenben*, en *St. Jacob Zuyleu* uit het *Vaderland*, en namen wy over al ons *affcheid*; maar den 5 dito waeyde de *Noord-Westen* wind (die al van den 29 *Maart* af tot nu toe *gewaeyd* had) zoo *sterk* door, dat wy niet *vertrekken*, ja onmogelyk aan *boord* konden komen, door welke *aanhoudende* wind wy daags 'er aan in een *groot half uur* 11 *Boots*, die aan 't *Hoofd* lagen, in *spaanfchen* *geflogen*, en *verscheide* *Schepen* van hunne *ankers* *gefpoeld* zagen, gelyk ook het *Noorder-quartier* twee *Nood-fchooten* dede, en vyf *maalen* tegen de *Bank*, daar het tegen lag, *ftiet*. Ook verloor *Meynden* twee *ankers*, draeyende als een *Tol* rond, en het *Huys ter Boede* raakte een *anker* *quyt*.

Verfcheide Boots in spaanfchers ge-raakt.

Den 7 dito *ftilde* 't weder wat, en toen raakten wy zeer *gelukkig* aan *boord*.

Den 8 dito ging een *Engelsman* 't *zeyl*, die 13 *fchooten* dede, met 9 *beantwoord*, gelyk van hem weder met drie *fchooten* *bedankt* wierd.

Den 10 dito gingen wy ten *zeven uren* 's *morgens* van de *Kaap der Goede Hope* onder *zeyl* met een *ftyve* *Zuyd-Oosten* wind, en vonden de *Zee* buiten zeer *hol* *ftaan*, zoo dat ik niet *weinig* *Zee-*

Des Schryvers vertrekken Zee-ziekte.

1714. Zee-ziek (na ouder gewoonté) was, en had het vry koud.

By ons vertrek had de Admiraal der Retour-vloot met 15 schooten gegroet, en 't Fort antwoorde hem met 12, waar op hy weer met 5 schooten bedankte.

Stekke
der
Vloot.

N.W.
miswy-
zing hier.

Wy liepen met ons 19 Schepen tusschen het Robben-Eiland en de Noorder wal door, en Meynden bleef alleen leggen.

Wy bevonden de miswyzing van het Kompas hier ontrent de Kaap nu 10 graden Noord-westering, hoewel die (zoo Schipper *Regenboog* my zeide) 30 a 40 jaaren geleden, plagt Noord-Ooftering te zyn, zonder dat iemand reden daar van weet te geven.

Den 11 dito hadden wy zagter en warmer weder, en zagen veel Mallegaazen en andere witte kleene Vogels, als ook graeuwe en zwarte ditoos.

Den 16 dito kregen wy zeer gematigd weder, en zeilden met een Zuyd Oosten wind en Noord-Westen Cours een moy rek af.

DeCom-
passen
van 10
op 5 gra-
den N.
weste-
ring ver-
legt.

Den 18 dito wierden de Kompassen van 10 graden Noord-westering miswyzing op 5 graden verlegt, wanner wy op 25 graden en 25 minuten Zuyder breedte waren, daar wy 2 groote Noord-kapers zagen.

Den 21 dito op 23 graden en 7 minu-ten zagen wy nog Trompetten dryven.

Den 23 dito hadden de wind wat schraalder, zynde de Cours dezelve, en wierd ik ziek door 't huiverig weder. Heden hadden wy op de breedte van 21 graden de stroom sterk tegen.

Den 24 dito, en eenige volgende dagen, vingen wy Coret, en vliegende Visch, zagen ook veel Potskoppen, en een groote Schaarvogel op 18 graden.

Den 27 dito waren wy op 16 graden en 44 minuten; dog zagen St. Heleen niet, alzooy wy wel 60 mylen Oostelyker 'er af waren, hoewel men het anders gemakkelyk 8 a 9 mylen verre zien kan. Den Admiraal dede *Zeyn*, dat hy 2 Schepen zag; gelyk daags'er aan 't Huys ter Boede van 3 Schepen dede; dog wy zagen die Schepen niet voor daags'er aan, wanner wy klaar bespeurden, dat het Franschen waren.

Zien
Fransche
Schepen.

Den 28 dito wierd ik door 't eeten van den Ajuyn, die maar lag by de Stok-viich (alzooy geen visch ter wereld verdragen kon) zeer ziek. Ook stierf heden een van ons Scheepsvolk.

Den 29 dito zagen veel vliegende visch; en hadden daags'er aan, op 13 graden en 30 minuten Zuyder breedte, eenige dagen den stroom om de Zuyd sterk tegen gehad.

Den eersten May zagen wy, by stil schoon weder met het derde Glas in de Voormiddag wacht, of ontrent half thien,

digte by ons Schip, ontrent 3 Scheeps lengten voor uit, een Zee-monster met het hoofd al vry verre boven water, en dat draeyende; ook scheen het een gryze Pool-sche Muts op te hebben, en wy meenden in 't eerst, dat het een mensch was, wshalven wy'er na toe hielden; dog toen dook het onder. Ik schryve'er hier niet breder over, om dat ik'er elders meer van zegge, waar aan my gedrage, alleen met een woord zeggende, dat wy dit alle voor een Meerman, of Meerminne hielden, alzooy 't'er wonder wel na geleek.

Wy zagen hier op elf graden en thien en minder graden veel Schaarvogels, en vliegende, ook andere visch, vingen eenige Albucores, en waren den 4 met verre van Ascension, gelyk'er ook verscheide Schepen op uitgezonden wierden door den Admiraal, om dat op te loopen.

Den 5 ditoliep de wind Oost ten Zuyden, en hadden de Cours West voor die korten tyd, en anders doorgaans Noord-West, zynde op de Zuyder breedte van 8 graden en 22 minuten.

Den 6 dito kreeg ik door een wind, die uit de Bezaan op myn ontbloote Schouder viel, zoo als ik op 't half Dek onder de Tent lag, een zware Schouder-pyn, die my groot ongemak op de Reyze gegeven heeft, alzooy ik driemaal daags moest gesmeerd werden, zonder dat dit alles iets hielp, behoudende dit met zeer groote pyn tot Holland toe, daar ik in 4 dagen door 't zelve met wat Lavendel water te bestryken, 'er zeer gemakkelyk afraakte.

De
Schryver
krygt
zware
Schou-
der-pyn.

Na dezen dag hadden wy dagelyks eenige tyd aan een vry zware hitte, dog weer en wind als bevorens. Wy bevonden onze Appelen en andere mede genomene Fruyten, en eenige groente tot den Evenaar toe redelyk goed, en hadden den 13 dito nog 8 gave Quee-Peeren, en nog 30 Koolen, dog dezelve waren zeer verdroogd, zoo als wy den 14 dito 's middags den Evenaar passeerden.

Hoe lang
onze
groente
duurde.

Den 15 dito op 49 minuten Noorder breedte begon men aan ons Randzoen te geven, en hadden den Zuyd-Oosten wind tot hier toe het laatste, alzooy toen veel Wyffel-winden en Travaaden, als ook meer hitte kregen; ook vingen wy hier een groote Haey, en bevonden, dat ons de Stroom verder om de Noord, dan wy giften, gezet had; even gelyk ons dezelve bezuyden de Linie altyd dus ook meer om de Zuyd, dan wy giften, gedreven had. Tegen den avond ruimde de wind, en de Cours was nog Noord-West.

Den 21 dito aten wy onze laatste versche Kool, en hier veranderden wy onze Cours van Noord West in Noord-West

1714- ten Westen op 4 graden en 47 minuten Noorder breette.

Zien weer Franfche Schepen. Den 22 dito zagen drie Franfche Schepen, die van ons afliepen. Wy kregen hier op 5 graden groote flite, zoo dat wy mocite hadden, om de Schepen, die geduurig na malkanderen fchokten, van een te houden, zoo dat wy de Schuyten moefften uitzetten, en 'er af bogfeeren.

Den 25 dito nog al zeer ftil, en byzonder warm, kregen toen nu en dan een harden regen van 3 a 4 uren.

Den 27 dito op de Noorder breette van 6 graden en 15 minuten, kregen wy de regten Noord-Ooft Paffaat-wind, zynde onze Cours al Noord-Weft, welke wind dagelyks fterker begon door te koelen, en fchoon 't nu wat koelder, dan bevo-rens was, zoo had men egter nu en dan nog al redelyke hitte.

Gelyk nu die wind ons hier ongemeen wel diende, alzoo diend dezelve te gelyk ook de Bhaaren, of na Indiën gaande Schepen, als zy op deze breette komen.

Den eerften Junius, wind en Cours dezelve zynde, waren wy op 8 graden en 28 minuten, alwaar wy de eerftemaal de Noord-fter drie vierde [myl] hoog ontdekten, en hadden hier zware rafeling van froom, dan eens om de Noord, dan weer om de Zuyd, en bevonden het 's morgens en 's avonds vry koelder.

Hier zagen wy Bonitos, vliegende en meer andere vifch, ook nu en dan een klapwickende Vogel op 9 graden en 13 minuten Noorder breette, en hadden hier vry holler Zee.

Ik hoorde hier, dat, wanneer wy op 13 graden zouden zyn, wy de Cours van Noord-Weft ten Westen in Noord-Noord-Weft tot de 28 graden toe, en die dan weer in die van Noorden tot de 40 graden toe, en dan in Noord-Noord-Ooft zouden veranderen.

Den 3 dito wierd ik heel ziek, door de holle Zee, en ftyste Noord-Oofte koel-te, die men hier had, zynde onze Cours Noord-Weft.

Eten on-zelhaalte Water-Meloen. Den 4 dito aten wy onze laafte Water-Meloen, en bevonden, die nog zeer goed te zyn, zynde dit de laafte raeuwe vrugt die wy hadden.

Paffee-ren Palmas, en d'Agar-cas. Den 5 dito paffeerden wy eenige droog-tens Palmas, en d'Agarcas, om welke te myden wy deze nagt een Bylegger had-den. Zy leggen op 12 en 13 graden Noorder breette; dog wel zoo na aan de Zoute Eilanden, dan zy in de Kaart ftaan.

Wy bevonden de Noord-Oofte Paf-faat-wind door de bank vry fchraal, dog ftyf door koelende, en daar door veeltyds holle Zeen.

Den 6 dito veranderden wy op 13 gra-den en 16 minuten de Cours in Noord-

1714- Noord-Weft, dog moefften met een fchra-le Noord-Ooften wind meeft by de wind zeilen.

Den 8 dito hadden wy nog 7 Schapen, van welke 'er een wierp, en paffeerden toen St. Jago, en den 9 dito 't laafte der Zoute Eilanden. Wy hadden 't hier moy koel, de Zee gematigd, de wind Noord-Ooft, en de Cours Noord-Noord-Weft, hoewel wy meeft Noorden ten Westen ftevend. Zagen veel Vogels, vliegende Vifch, twee witte Pylftaarten, en Kroos, dat eenige dagen aanhield van de 19 gra-den en 20 minuten af, en dat tot de 38 graden Noorder breette duurde.

Den 10 dito hadden wy een Morgen-peiling en daar by Noord-weftering 25 minuten; ook wacyde heden de Rängeer-vlag.

Den 13 dito waren wy vlak onder de Zon, en wy paffeerden den 14 dito den Tropicus.

Den 17 dito op 28 graden en 7 minu-ten veranderden wy onzen Cours van Noord-Noord-Weft in vlak Noorden, houdende dezelve Zuyd-Ooften wind zeer fchoon. Wy vingten heden een vliegende vifch met 4 vleugels, die zeer net opgezet wierd.

Den 18 dito op 30 graden en 4 minu-ten Noorder breette kreeg myn zieke Dochter een zwaar toeval, zoo dat haar dien nacht dacht te zullen verliezen; dat de Heere echter verhoed heeft.

Den 19 dito vifchten eenig Kroos op 31 Kroos graden en 5 minuten, en dit was byna 't gevifcht laafte, dat wy zagen, hoewel 't zich op 38 graden nog eenigzins vertoonde. Zagen hier een Dorado, en kregen een goede Avond-peiling van 17 graden en 33 mi-nuten Noord-weftering.

Den 23 dito was onze Cours nog Noord- Avond-peiling West en Noorden ten Westen, dog had- van 17 graden den een Noord-Weftten wind, die ons vlak tegen was; dog hy draeyde daags 'er aan na 't Ooften, dat 'er beter na geleek, en hy wierd den 26 dito nog beter, te weten, Zuyden, en was toen de Cours Noorden, en wierd toen by de Vloots-Raad beflo- ten, om, alzoo ons water zeer minderde, aan ieder man maar 8 Mutsjens water te geven.

Den 28 dito was de Cours Noord-Weft en de wind Noord-Ooft, zeilende by de wind, met een holle Zee; dog na de mid-dag kregen wy een Zuyd-Ooften wind. Ook zagen wy heden op 38 graden en 34 minuten nog zeer klaar een Takje Steen-kroos dryven. Men befloot nu ook de Cours Noorden te ftellen tot de 40 gra-den toe.

Den 29 dito zagen op 41 graden Wier van de Eilanden, met een holle Zee en fchoone voortgang. Ook wierd de Cours 's middags om reden in Noord-Noord-

1714. Ooft veranderd, en de Kompassen van 5 op 10 graden Noord-westering verlegt. Hier zagen wy ook een groote Schild pad swimmen, en eenen kleenen witten Vogel vliegen. Wy bevonden de Zee ook dargelyk hier groener, en de lucht koeler.

Den 30 dito hadden wy 't zeer stil, waar door wy al eenige tyd zeer sterk flingerden, en wy stonden dezen avond, nu op 42 graden en 46 minuten Noorder breette zynde, de vlakke Klip (een Eilandje wat voorby Cuervo en Flores) te passeeren, en kregen dezen nacht zoo sterken voortgang, dat wy hier, de eerste maal zedert wy van de Kaap der Goede Hope vertrokken, genoodzaakt waren onze Marszeilen te reven.

Den eersten July had myn Dochter weder een zwaar overval, zoo dat zy zeer lang buiten haar zelven lag.

Den 2 dito zagen op 46 graden en 50 minuten een Schip, dat ons invagte, en een Spanjaard was; houdende nog al onze Noord-Noord-Oosten en Noord-Oosten Noorden Cours; dog stampten en flingerden den 3 dito zeer.

Op 49 graden en 35 minuten veranderden wy van de Noord-Noord-Oosten Cours, en stelden die Noord-Oost met moy weder, en een Bakstage wind, het geen wy anders gezeld of half wind noemen. Wy zagen hier zeer veel Meeuwen met liefelyk weder op Zee dryven. Wy kregen hier een Zuyd-Westen wind, en hadden 't op den dag vry koud gehad; dog tegen den avond minderde dit zeer.

Op 50 graden en 37 minuten verlooren wy *Jacob Croonenburg*, een Soldaat, die ons voor Brood-bakker dus verre gediend had, waar aan wy veel misten; waar door ik my, alzoog geen visch verdragen kon, en de Provisie allengskens minderde, nu met Biscuyt behelpen moest.

Den 6 dito zagen wy op 53 graden Noorder breette weer een Schip; dog kregen hier een zware Schotische mist; zoo dat wy geen Scheeps lengte voor uit konden zien, waarom wy geduurig Kanonschooten deden, om malkanderen niet op 't lyf te loopcn.

Myne Schouder-pyn nam hier door de koude ook toe, en myn Huysvrouw wierd hier mede al zeer ziek; dog het duurde niet lang.

Den 8 dito helderde de lugt weer op, zoo dat wy alle de Schepen weder zagen; dog wy slingerden geweldig, alzoog het schielyk stil wierd, zynde de wind en Cours dezelve.

Den 11 dito, op 59 graden zynde, veranderden wy onzen Cours in Oost, zynde de wind Oost-Zuyd-Oost en zeer schraal, waar door wy afgryfselyk stampten, en slingerden, te meer, alzoog dit weder in een halve storm veranderde; dog kregen

den 12 dito de wind zeer schoon van achteren, en ook Bakstaag, bevindende een heele graad verder, dan wy giften, om de Noord vervallen te zyn.

Abbekerk dede hier vyf a zes Noodschooten, en pompte sterk; ook schoot den Berg tegen den avond, en wy giften, dat Schipper *de Marre* den 14 dito overleden was, die den 15 dito wierd overboord gezet. De Zon scheen hier tot 9 uuren klaar, en 't was de gansche nacht al vry licht.

Den 15 dito hadden wy weder een zware mist, zoo dat wy den ganschen nacht maar dreven, en die mist duurde tot den 17 dito, wanneer wy twee Scheepjens (die wy voor Kruyfers hielden) 's morgens in de Honde-wacht zagen, waar op den Admiraal 'er na toe hield, te meer, alzoog wy de Zuyd-hoek van Hitland zagen, dat zich den 18 dito nader ontdekte, gelyk wy toen ook 9 vadem grond wierpen.

Den 19 dito zagen Fayerhil, aan Bakboord, en aan Stierboord klaar de Schotische wal leggen, al 't welke zich 's namiddags twee mylen van ons betcr opdede, daar zich Fayerhil met een blaauwe Berg, en als een visch in Zee leggende, vertoonde.

Wy vingcn hier een kleene Kabbeljaeuw, of een Gulleken, die ik, uit groote lust 'er toe, mede at, dog was 'er zeer ziek van, alzoog geen Visch ter wereld (dat van een ziekte op Batavia overgehouden hebbe) verdragen kon.

Wy zagen Hitland eerst regt daar na, dat veel vlakker, dog echter aan de Noordzyde wat heuvelagtig was, loopende anders zeer lang en laag af.

Den 20 dito ten 9 uuren zeynde *Nederhoven* wegens drie Schepen voor uit, die wy voor de Kruyfers hielden, dog zy waren het niet, en die Schepen verdwenen.

Wy geraakten eindelijk zoo na aan Fayerhil, dat wy 'er maar een halve myl af waren; 's nagts ten half twaalf kregen wy drie Oorlog-Schepen by ons, welker Commandeur *van Hoorn* was, en hier quam by ons een Kruid-lezer aan boord van de Heeren Bewindhebberen van Rotterdam gezonden, om op alles een wakend oog te houden, ten einde 'er geen goederen van boord mogten gaan.

By deze Schepen, die wy ontrent Hitland vonden, waren vyf Galjoets, en om de Noord van Hitland was nog een Schip en Galjoot voor Zeeland uit kruyfsen.

Wy leiden hier eenigen tyd by, en kregen toen verscheide Hitlandsche Schuytjens met Melk, Boter, Visch, en Hoenderen aan boord.

Den 21 dito kregen wy van de Kruyfers

1714.

Abbekerk doet Noodschooten.

Zien Hitland en Fayerhil.

Krygen de Kruyfers by ons.

En eers

1714.
nijn
verver-
fching.

fers over twee vaten Bier, twee dito met Brood, een vaatje witte Biscuyt, een vat Gort voor 't Volk, een vaatje van twintig pond met Delfsche Boter, een halve Stolkfche, en heele Komynie Kaas, en 30 kan Wyn, al 't welke voor zoo veel grage en uitgehongerde magen vry wat sober was, en zeilden tegen den avond weder met een Noorden wind en Zuyd-Zuyd-Oosten Cours voort; ziende den Admiraal der Oorlog Schepen, 't HuysteNek, nevens de Oranje Galej, en Vredenhof, (alzo Edam nog afweezig bleef) voor uit zeylen, dat zoo al eenige tyd aan een duurde, zonder dat 'er veel van belang voorviel, dan dat onze Snyder, den Corporaal *Dirk Brand*, den 28 dito stierf, hebbende den wind dan eens mede, dan eens tegen, waar mede wy zoo voor Texel geraakten, daar de Amsterdamfche en Noord-Hollandfche Schepen hun afscheid van ons namen. Dog den 29 dito veranderde de wind, die schielyk tusschen 't zevende en achtste Glas na de middag zeer schraal wierd, waar op wy een zwaar Traavaad kregen, en eenige tyd aan een, immers wel een quartier uur lang zoodanig op een oor lagen, dat wy vreesden 'sonderfste boven te zullen keren, terwyl wy de Schevelingsfche en Katwykfche Toorens kort daar aan begonnen te zien, dog moesten hier van de wal wenden, waar door wy tegen een zeer holle Zee moesten hardbollen, verliezende den 30 dito eenen *Abraham de Weer*, die dezen nacht stierf.

De Am-
sterdam-
fche en
Noord-
Holland-
fche
Schepen
fcheidten
van ons
af.
Des
Schry-
vers
Schip in
gevaar.

Deszelfs
komit
voor de
Maas
Afscheid
der
Zeeuw-
fel e
Schepen.

Groot
gevaar
van het
Schip des
Schry-
vers.

Den 31 dito kregen wy van 't Zeeuwfch Galjoot weer eenig ontzet van Provifie, te weten, 2 vaten slecht Bier, een half Aam Franfche Wyn, een vaatje Biscuyt, twee Hammen, en een Tong; en zouden meer gekregen hebben, zoo de Schuyt meer had konnen laden, alzoo het sterk begon te waeyen. Ook geraakten wy heden voor de Maas, daar de Zeeuwfche Schepen hun afscheid met eenige fehooten van ons namen, en Nederhoven bedankte 'er voor; waar op wy 't heten dryven en om Lootzen met een schoot Sjouwden, die wy ten 7 uren aan boord kregen, en quamcn met een zware Noord-Oosten wind voor Helvoet buiten ten anker, 't geen weer lichteden; dog kort daar na brak onze Kolder-ftok, zoo dat onze Roerpen eenige zware flagen aan wederzyden tegen 't boord gaf, vreezende, dat wy hier zoo na by de Haven nog een groot ongemak zouden krygen; dog de Schipper, een wakker man, sprong ten eerften zelf, met het uiterfte gevaar van een slag van de Roer-pen te krygen, toe, en vatede dezelve zeer gelukkig en stoutmoedig aan, waar op wy aanftonds gered wierden. Het Schip stampte door de holle Zee, en sterke wind, afgryzelyk, zoo

dat ik die gansche nagt niet flapen kon. 1714.

Ondertusschen was ik zooverheugd van my door Gods zonderlinge genade over ons, zoo na by de Hollandze wal, en by onze Haven te zien, dat ik van blydschap al myn Kaapsche schoone Constantia Wyn (hoewel maar weinig zynde) en een half Aam ingezoute schoone Kool, nevens een half Aam heerlyke Kaapsche ingcleide Quee-Peeren aan de Lootzen overgaf, hoewel my 't een en 't ander naderhand wel gerouwd heeft. Ook gaven wy hen, eer zy vertrokken, nog al eenige vereeringen en zoetigheden voor hunne Vrouwen, en eenige ponden Thee mede ten geschenk.

Den eerften Augustus liepen wy ten 4 uren 's morgens na binnen, en quamcn voor Helvoet binnen 's avonds ten 8 uren (Gode zy lof voor deze zyne genade) ten anker, wierden kort 'er aan door Nederhoven gevolgd, en vonden Gamron daar al leggen, ziende dat 't Jacht van de Heer Bewindhebber *Beyer* van Rotterdam ons eens rond voer, en toen ontrent een Musquet-schoot van ons ten anker ging leggen.

Komt
voor
Helvoet-
fluysten
anker.

Voor 't binnen Lootzen van zoo een Schip, gaande 17 Amsterdamze voeten diep, kregen deze Lootzen voor Zomerloon, op een Brietje, door den Schipper en Seur geteckend, 84 gulden, 't geen zy al zeer ras, en gemakkelyk, verdicnd hadden.

Den 2 dito quam de Heer Bewindhebber *Beyer*, en den Boekhouder *Mulder*, ontrent 8 uren 's morgens aan boord, dankte het Volk, na hen van den Eed ontlagen te hebben, af, en verzogt my met myn Huysvrouw 's middags in zyn Jacht ten eeten; dog ik bedankte zyn Ed, zoo om myn ongemak aan myn Schouder, als voor al ook om myn zicke elendige Dochter, voor welke ik verlangde maar eenig behulpmiddel zoo spoedig, als het mogelyk was, te mogen vinden, weshalven my ten eerften van een Jacht voorzag, en met myn goedje ten eerften na Dordrecht voer, daar ik zeer voorspoedig nog dien avond tydig door Gods genade aanquam, dankende hem van herten, dat hy my, en alle de mynen hier zoo gelukkig hadde doen aanlanden, en uit zoo menigvuldige doods gevaren gered.

En daags
eraan
tot Dor-
drecht.

Daar ziet gy, Lezer, zoo kort, als ons doenlyk was 't voornaemste, 't geen my op myne twee Uyt- en 't Huys-Reyzen ontmoet is, waar in men al verscheyde gevallen, die men in geen andere Reyzen bespeurd, ontwaaren, en wel veel redenen vinden zal om zich te verwonderen, hoe ik, door Gods genade, veel gevaren te water en te land, zoo gelukkig ontworfeld ben; maar men zal, na een naukeurige opmerking van alles moeten be-
ken-

1714. kennen, dat wy (weinig gevallen uitgezonderd, en die nog meest de onvoorzigtigheid der Stierlieden te wyten waren) in de openbare Zee (voor welkers Hemelhooge golven nogtans de meeste menschen zoo schrikken als zy aan een Tocht na Indiën denken) niet het hondertste deel van dat gevaar geleden hebben, dan 't geen ons zoo nu en dan, als wy by na in behoude Haven dagten te zyn, ontmoet is.

Noodige
aanmer-
king. Het was derhalven wel zeer te wenschen, vermits de meeste ongevallen, die ons in zulke voorvallen ontmoeten, doorgaans, of door onvoorzigtigheid der Stierlieden, of ('t geen nog erger is) door onkunde der zelve veroorzaakt werden, dat 'er wat naukeuriger op de bequaamheid der zelve gelet, en dat 'er geen Stierlieden aangesteld wierden, dan die eenige reizen in Indiën geweest, en daar al, of op de reizen, preuen van hunc bequaamheid gegeven hadden, alzo 'er anders aan een ongelukkige wagt van zulk een onbedreven Stierman zoo veel zielen, en zoo een kostelyke bodem, gewaagd werden, daer men anders, wanner men een goed Schip, een wakker Schipper, en goede Stierlieden heeft, voor zeer weinig gevaaren, voor al wanner men in 't ruyme zop is, behoefte te vreezen.

Waar ondertusschen dit ongemak van daan komt, dat 'er veeltyds zoo onbedreven Onder-Stierlieden en Derde-waken aangenomen, en daar door veel Schepen, tot zoo groote schade der E. Maatschappy schandig verzeyld zyn, zou men des noods wel kunnen raden, behalven dat ik dit door zulke onvoorzigtige losbollen, wel

met een yzing door myne leden, dat men 1714. aan zulke onbevarene Liederen zoo een schoon Schip en zoo veel Zielen vertrouwd, hebbe hooren zeggen, hoe gemakkelyk zy, schoon geheel onbequaam, eger aangenomen waren, maar zal t onderzoek van dien liever aan die geene, die daar toe gesteld zyn, laten; hoewel ik het hoognoodig geacht heb, om dit stuk, waar aan de Heeren Bewindhebbers zoo veel gelegen legt, wat uitvoeriger, dan bevoorans geschied is, en hier op 't laatst, op dat dit hen dog in geheugen blyven mogt, te verhandelen, biddende God, dat hy Haar Ed. Ed. heilzame voornemens, tot voortzetting van hunnen lofflyken en weergadelloozen Handel, en hunne verdere ontdekkingen en dappere overwinningen in 't Oosten, waar by die der Ouden (gelyk wy zoo uytvoerig dit geheel werk door betoonen) niets halen kunnen, tot eere van zynen H. Naam, uitbreiding van Christus Koninkryk onder de blinde Heydenen en Mohammedaanen, en tot ondersteuning van ons kleen, dog als uit de modder tot zoo hoogen top van eere en vermogen gerezen Nederland, nog lange gelieve te zegenen, en Haar Ed. Ed. voor zulke ongevallen, van zoo ongelukkig hunne dierbare Schepen, als nu enige jaaren aan den anderen geschied is, te verliezen, genadig te bewaren; besluitende onze laatste 't Huys-Reyze met deze aanmerking, die van de uiterste noodzakelykheid en nuttigheid in het toekomende zal kunnen zyn, zoo 'er maar na behooren op gelcet en voor gezorgd werd.

Om
voor-
taan zoo
veel
Schepen
niet te
verlie-
zen.

BLADWYSER

Van Groot JAVA's Eerste Deel, gemerkt met de Letter a. En van Java's Tweede Deel, of over deszelfs Godsdienst, benevens Suratte, en 't leven der Groote Mogols, gemerkt met de Letter b. Mitsgaders Tsjina, Formosa, en des Schryvers Uyt-en t Huys-Reyzen, gemerkt met de Letter c.

A.

A *Ardbeving* op Batavia, a 231
Aalem Sjah Aalem stryd om 't Ryk. b 274 Zyn aard. Hy slaat *Azem Tarra*. Lyft van zyn Le-gersfchikking. 276 Werd XIII. Mogol. 280. De Heer *Bezuyen*, Gezant aan dien Vorst, dog stierf, en de Heer *Ketelaar* in zyn plaats. 282. 283. Overgave der Geschenken. 285. Zyn Ma-jesteits Zoonen. 286, 287, 291. Hoord des Heer Gezants Muzikanten, beziet de Speeltuigen, en staat den Gezant toe eenige van zyne Lust-huizen te zien. 288. Zyn dood en Zoonen. 291
D. *Aartszoon*, b 9, 12. Na Suratte als Proponent. 12, 13, 16. Werd Predikant, en gaat na Ternate. 16. Komt op Batavia, en gaat na 't Vaderland. 20
Sjab Abaas, Koning van Perfiën, en zyn dood. b 232, 233
 De Heer *Abbema*, Directeur in Suratte. b 303
D. *Abbema*, en zyne Dochters. a 302
Abbekerk in nood. c 163
D. *Ab English* na Amboina. b 67
Abdul Arif, b 80, 83. *Abdul Aziez*. b 80
Abdullah. b 181
Abou Il Falaal Mobhammed Fachia, Koning van Bantam, en Bantams zaaken. a 227
Aboufaid, en zyn leven. b 178. Is wreed en on-dankbaar. 180, 181. Zyn dood, en Zoonen. 184
Abyssinsche Keyzers brief aan den Heer *Maatzuyker*. a 305 Aan den Heer *Campbuis*. 321. Bericht des Gezants van dat Land. 324
Adil Sjah's Brieven. b 235. Zyne Afbeelding. 243
Administrateurs der Medicinale Winkel op Batavia. a 381
 De Heer *Adrichem*, Directeur in Suratte. b 303. Gezant aan den Grooten Mogol. 261, 265
Advocaten Fiscaals. a 378
Afschudery. b 137 en Chinesesche Dienst.
Afschrijven, Kerkelyke, afgegeven aan deze en gene a 40, 41, 42, 48, 57, 72, 78, 83, 84, 85. dog geweigerd aan eenigen. 75, 88
Aqaaten. b 152
D. *Agareat*. c 163
Sultan Agong, Koning van Bantam. a 220, 317
Agra. b 144, 204
Agricola, Proponent in Tayouan, b 20. Komt op Batavia. 35
Aymuy veroverd. c 10
D. *Akendam* in Amboina. b 57
Alang, een hoek. a 29, 38
D. *Alberts* na Ternate. b 111
Alians. a 34
Alkmaar. a 7
Altmeyer (Capiteyn) dood. a 120
Aliban Chan. b 162
Amadabat. S. *Hamedabad*.
Amazoonen Leger. b 231
Amang Koerat de I. Keyzer van Java, en zyn leven a 110, 111, 112. De Heer *Hurde* Veldheer onder hem, daar na de Heeren *Poleman*, *Kooper* enz. Cadiri veroverd, ook Crain Gliffon geslagen, Kakapper gewonnen. 113, 114, 115. *Cadjoran*

door *Sloot* geslagen, en zyn Vesting veroverd. 114, 116. *Kooper* slaat *Taroena Djaja*, die zich overgeeft aan Kapiteyn *Jonker*, dog van den Keyzer gekrist werd. 117, 118. Madura weer aan den Keyzer, die zich aan den Paoombahan van Giri wreekt. 118, 120. *Kooper* dwingt Poegar zich over te geven, Nimrod overwonnen. 120. Wat Landen nu onder dezen Keyzer staan. 121. Haat der Princen van Tsjeribon tegen dezen Vorst, en 's Keyzers slegt gedrag in zyn jeugd. 122, 123. Oorsprong van Soerapati's gevallen. 123--125. *Sjeich Joesef* geslagen, geeft zich over, *Soerapati*'s wraak aan *Kaffeler*. 125. *Soerapati* door den Keyzer beguustigd, de Heer *Tak* als Gezant gezonden, om hem van den Keyzer te eischen, de Heer *Taks* dood. 126. *Soerapati*'s verdere bedryven, alle dezen Keyzer geweten. 128-145. Brief harer Edelheden aan de Heer *Thim*. 141. 's Keyzers Brief en ook die van Ranga Caloema aan den Keyzer van Maning Kabo. 143, 144. Wat haar Edelheden daar op deden, en 's Keyzers verdere Handel tot zyn dood. 302
Amang Koerat de II. zyn Leven, werd Keyzer 1719. a 209. Nieuwe Oorlogs-bewegingen onder hem van eenige wedertpanningen. 209. *Pieter Erberveld*'s toelag om Batavia af te loopen, en zyn straf. 210, 211
Amba, Rivier. a 26. Een Gehucht. 32
Ambalega. a 46
Amber de Gris-Prys. b 242
Ambok. a 43
Amboloe. a 37
Amoelan. b 162
Amonje. a 47
Ampel. a 48, 157, 158
D. *Ampzingius*, na Tayouan. b 53
Amsterdam, een Eiland in de Straat Sunda. a 6
Anwikjab, Koning van Delli. b 189
Anjoe. a 141
D. *Andre*, b 84, 85. Op Onrust. 87, 92, 93, 94
Petr. Andreas, Gezant na Vizapoer. b 243
Andrado in Tsjina. c 2
Angadjaja. a 157
Angkee, een Post. a 11. Deszelfs Rivier. c 11
Angko. a 153
Anjar, een Dorp, en Rivier. a 42
Anir, by Bantam. a 4. By Rembang. 37
Annak. a 47
Antang, een Berg, en Dorp. a 50
Antroe. a 41
D. *Appeldoorn*. b. 48. Na Amboina 41. Maakt moeite over de wyze van beroepen. 41. Afgezet. 43--45. Verzoend. 46--48. Weer afgezet, en zoo na 't Vaderland. 49
Armoë. a 37
Armond. b 56
D. *Arkel* aan de Kaap de Goede Hope. b 59
Arosbaja. a 44
Arracan, Handel dezès Konings met *Sjab Sonfa*, en de zynen. b. 258--259. Dit Ryk veroverd door *Eurangzeeb*. 268. 's Konings Huwelyk met *Hamed Mabul*. 259
Asafchan. b 230
Ajakal.

B L A D W Y S E R.

<i>Afakal.</i>	a 23
<i>Ascension.</i>	c 142
<i>Assam's</i> Koning geflagen.	b 263
<i>Affed Ghan</i> afgebeeld.	b 295
<i>Affin.</i>	a 41, 44
<i>Affodien.</i>	b 293
<i>Afsjang.</i>	a 23
<i>Avondmaal</i> , welke'er op Batavia afgehouden. b 14.	
17. Bediend met water in de plaats van Wyn.	38
— te voegen by den Doop der Bejaarden, dog niet der Heydenen. Art. 50. Fol. 28. maar met uitzondering. 43. Beide de Sacramenten ook ontrent Heydenen by een te voegen. 60. Of men dit met Ryft-brood bedienen mag.	86
<i>Awer Awer.</i>	a 37
<i>Azam Tarra</i> ftryd om 't Ryk. b 274. Zyn aard. 276. Werd geflagen, en dood zich. Zyn Zoonen. 276, 291. Zynr Kinderen misflag.	299

B.

Baanjoe Biroe , een Berg.	a 30
<i>Baanjoe Maas</i> . a 30. <i>Baanjoe Poeteb.</i>	34
<i>Baanjoe Brevoe.</i>	a 34
<i>Baay van Dirk de Vries.</i>	a 12
<i>Babacoan.</i>	a 11
<i>Babad.</i>	a 35
<i>Babadang.</i>	a 26
<i>Babakan.</i>	a 18, 19
<i>Babaw.</i>	a 45
<i>Babawang.</i>	a 4
<i>Sjab Baboer.</i>	187, 193, 194
<i>Baboeran.</i>	a 26
<i>Bacharacb.</i>	b 236
<i>D. Bakker</i> , na Ceylon, b 74. Op Batavia beroepen. 76, 77. Een andere <i>D. Bakker</i> . b 39, 40, 43, 44, 45	
<i>Bacassie</i> , een Poft. a 79. Deszelfs Rivier.	7, 10
<i>Badala.</i>	a 22
<i>Badamma.</i>	a 23
<i>Baddiengien.</i>	a 45
<i>Badiri.</i>	a 36
<i>Bogaleen.</i>	a 30
<i>Bagoefan.</i>	a 34, 42
<i>Bailla's.</i>	a 379
<i>Bajawak.</i>	a 19
<i>Bajafet de I.</i>	b 170--172
<i>Boyle.</i>	c 104
<i>D. Bakus</i> na Ternate, b 20. Na Amboina. 21, 22. Op Batavia, en na 't Vaderland.	35, 36
<i>Balamboang</i> , een Stad, Rivier, en Prinsdom. a 48, 51, 52, 77, 78	
<i>D. Baldeus.</i>	b 52, 53, 59
<i>Baleba.</i>	a 51
<i>Balega</i> , een Landfchap, en Rivier.	a 45
<i>D. Balk.</i>	b 81, 82, 84
<i>Bali</i> , Eyland, en Straat. a 52. <i>Baliers</i> genegen tot het Chriftendom.	b 50
<i>Baliton.</i>	a 37
<i>Ballon.</i>	a 42
<i>Baloewe's</i> Hoek.	a 37
<i>Bambana.</i>	a 34
<i>Ban</i> of atweering van 't Avontmaal openbaar op Bacavia.	b 13
<i>Bandalagan.</i>	a 38
<i>Bandong</i> , een Landfchap, en Dorp.	a 8, 9
<i>Bandonpar.</i>	a 22
<i>Bangel</i> , door ons veroverd.	a 42, 49, 185, 186
<i>Bangkas.</i>	a 10
<i>Banjok.</i>	a 20
<i>Sultban Banke.</i>	b 230
<i>Bangko.</i>	a 14
<i>Banir.</i>	a 37
<i>Banot</i> . a 39. <i>Banot Valora.</i>	39

<i>Bantam</i> . a 6, 9, 11. <i>Bantam Girang</i> onder <i>Sjeich Ibn Moelana.</i>	69
— Beschreven. b 213, 214, 215. Zaaken en Kouingen. Landen hier onder. 216. Komft der Hollanders hier, en zoo vervolgens. 217—219. Onze Kooplieden hier. 219, 220. <i>Sultban Agong</i> , Koning, loopt ons Comptoir op Andragiri af 1679. Geeft zyn Ryk aan zyn Zoon over. Heeft berouw 'er af, en taft hem aan. 221, 222. Onze bemiddeling aangeboden, en laft om den jongen Koning te helpen. 223. Tange-rang door ons veroverd, de Vyand verjaagd, en des jongen Konings bedryf ontrent ons, en andere Europëers. 224. <i>Tak</i> veroverd Tirtajaffa met gevaar. Anir veroverd, en <i>Sultban Agong</i> geeft zich aan ons over. 225. Voorrechten ons gegeven. Dood des ouden Konings. 226 Dood des jongen Konings, vervangen door <i>Aboe Il Falaal Mohammed Fachia</i> Ao. 1687. Zyne veroveringen op Borneo. Zyn zorg om zyn tweede Zoon te doen kroonen by zyn leven. 227. Een Chriften-vrouw hem overgegeven, 228. Verdere zaken met dezen Koning by Batavia's Grondvesting voorgevallen. 441—491. Door de Heer <i>Koenig</i> gedwongen onze gevangenen los te laten. 486. Oorlog met Bantam 10 ja-ren lang.	488
<i>Belleway.</i>	a 23
<i>Bengaalfche</i> zaken.	b 299
<i>Bantarago.</i>	a 19
<i>Bantarijati.</i>	a 19
<i>Barbaboe.</i>	a 30, 32
De Heer <i>Baron's</i> Brief over Tsjina.	c 18
<i>Barongkira.</i>	a 18
<i>D. Bartoe</i> . b 87, Na Malakka. 88. Weer op Batavia. 94. Treyn-Predikant op Java, en daar na in de Portugeefche Kerk. 99. En toen in de Duytsche Gemeente.	107
<i>Basting</i> . a 119. Zyn Weduwe.	b 140
<i>D. Bastiaanszoon.</i>	b 10--17
<i>Batavia</i> belegerd. a 82--94. <i>Erbervelds</i> toelag'er op. 210. Beschreven. 229--243, 365, 366	
— Inkomen, en Levenswyze.	a 355, 363
— Aardbeving, waar door de Rivier is bedorven 231. Huyzen. 234. Afbeelding. 233. Stadhuys. 234, 235. Kerken. 235, 236, 240. Her Kasteel. 237--239. Stal. Dieren. 237. Des Generaals Paleys. 240--242. Buyten-sterkten. 243. Inwoonders. Dienaars der E. Maatschappij. 244, 245. Hun inkomen. 246, 247, 248. Vrylieden. 248. Tsjineezen enz. 249--254. Vifch, Vogels, Dieren, enz. 255, 256. Verscheide Vergaderingen. Die van haar Edelheden, en hun werk. 256--261. De Heer Generaal beschreven. 261--264. Posten van Befchryving harer Edelheden. 264. Levens der Heeren Gouverneurs Generaal 264. Grondvesting van Batavia. 419. D'oude Bataviërs herleven in Oost-Indiën. 420. Handel der Jonken hier. c. 13. Optrek hier. 107. De Heer <i>Koenig</i> misnoegen over 't noemen van ons Kasteel Batavia. 488--491. Wanneer die naam eerst openbaar gebruikte.	489
<i>Begoem Sahab.</i>	b 231, 245, 250, 258
<i>Beerenaard</i> (Rogier)	b 283, 289
<i>Batengenton.</i>	a 10
<i>Batengombang.</i>	a 9, 10
<i>Batoer Waggi.</i>	a 22
<i>Battedammer.</i>	a 23
<i>D. Bawis</i> , Krank-bezoeker, werd Predikant, b 20. na Tayouan. Zyn dood.	37
<i>Been Israël</i> . S. <i>Sjeich Ibn Molana.</i>	
<i>Belirang.</i>	a 32
<i>D. Bergbuyzen.</i>	b 61
<i>Bezendingen</i> der Schepen na de Comtoiren.	a 257

B L A D W Y Z E R.

De Bevere, Brigadier. a 162. Werd door *Soerapati* op de vlugt gedreven. 178. Daar na vrygeproken. 185, 200. Zyn dappere daad. 186. Des Schryvers geprek met zyn Edelheid de Heer van Hoorn hier over. 192. De Heer Knol's vergeefsze mocite om Attestation tegen hem te ligten. 197
Bezoars prys. b 241
 De Heer *Bezuyen*, Gezant aan den Mogol, dog stierf. Zyn Lykstatie. b 280. Is geweest Directeur in Suratte. 303
Bibliotheek's Opzicnder. b 22
D. Bierman, na Amboina. b 81. Verloft. 91. Gaat na 't Vaderland. 91, 93
Bybel door den Schryver in 't laag Maleyts overgezet, en bewegingen daar tegen. b 84. Waar over zich de Synodus van Noord Holland verklaarde. 85, 87. Aanmerking over *D. Leydeker*, *D. van der Vorm*, en over zyn Bybel. 89. 90
Bilang. a 14
Bilibon. a 41
Bintang (Capiteyn en Brigadier) a 30. Zyn eerste Tocht na Java. 148. Zyn tweede Tocht. 162
Badjang. a 20
Blok. b 235
Blaroc. a 37
Blitar. a 50. *Bloetjong*. a 24
Boedelmeesters. a 407
Baedeungali. a 11
Boejim Grompan. a 11
Boekolo. a 12
D. Boekenberg. b 111
Boekhouders Generaal. a 377
Boeker. a 48
Boekita. a 19
Boelaka. a 12
Boelaki. b 230
Boeni Cassi. a 5
Boeni Goeli. a 6
Boerakfa belegerd Batavia, a 82. Zyn dood. a 85
Boetsjang. a 21
Boetsjang. a 10
Bolakan. a 18
De Bolla's geval onder de Heer *Campbuys*. a 317
D. Bongaard. b 38, 42
Bongor. a 33
Bongrawang. a 19
Bongko. a 26
D. Bonnius. b 51. Na Malakka. 53, 55, 56
D. Bonnus, Proponent, op Batavia, b 9, 10. Na Ternate, dog weer op Batavia, en na Tayouan. 12
Bontius (Doctor) a 289
Bontor. a 21. *Bontor Jamboe*. 21
 De Heer *Boogaard*, Gezant na Djambi. b 65. Directeur in Suratte. 303
D. Boogaard. b 56
Boomkens Eiland. a 14
Boota Poeteh. a 158
D. Bootsman, b 19. Op Batavia geplaatst. 21. Vertrok na 't Vaderland. 22
Borneo, Bantammers veroveringen hier op. a 168, 227
 De Heer *Bort* na Tsjina. c 9, 10
D. Bosch na Malakka. b 66. Gaat na 't Vaderland. 71
D. Boterkooper. b 87. Na Banda. 88. Na Ternate, en zyn dood. 108, 110
 De Heer *Boib's* Leven. a 264
 De Marschal *de Boucicant*. b 171
Bourgeois. b 16
De Bouweren. b 54
Brabands Hoedje. a 4

D. Brakel, b 42. Na Tayouan. 43
D. Brakel. Na Banda. b 71, 74
Brama. Een Aigod. b 1
Brame. a 50
Bramines Leven door *Rogierius*. b 22
D. Brands na Ternate. b 88. Op Batavia, en daar beroepen. 112
Brasat. a 12
Brebes. a 13, 25
Breembang. a 41
Brendon. a 37, 38. *Brenni*. a 26
D. Brelius. b 60, 61. Dood. 69
D. a Breyt na Ceylon. b 35. Dog bleef op de kust. 35. Komt op Batavia, 40, 51. Na Malakka. 52. Na Ceylon, 56. Werd verloft. 59. Gaat na 't Vaderland. 60
Brigandsyn. a 34
Brindjak. a 41, 42
Bringing. a 29
Brodera. b 152
Jan van den Broek. b 8
Bronkhorst Eiland. a 6
D. Bronzbron na Amboina. b 55. Opgezonden. 56. Na Banda. 57. Weer opgezonden. 58
Brotsja. b 151
 De Heer Generaal *Bronwers* Leven. a 292
Brouwer, Krankbezoeker. b 9, 10
D. Brouwerius op Batavia. b 21, 36, 39, 40, 42, 51. Na Banda. Predikte op Batavia Maleyts. Met veel vrugt. 61, 62. Na Ternate. 63, 64. Zyn dood. 65
D. Brund. b 18, 20, 21, 36, 39, 40
Bruynink. b 289
Bruydschaat. c 40
D. Bucherus. b 12
Buffels Rivier. a 44
D. de Busch in Amboina. b 58, 61. Dood. 62
Buyten Predikanten. Hun zitting geordonneerd. b 14, 17, 19, 51, 61, 62. Aan *D. Brouwerius* en andere toegetaan. 62, 64. *Dix*, 73. Hun stem in Vergadering; 83. Hun verzending. 12—16. Werden beclast mede Voorzitter en Schryver te zyn der Vergadering. 19. Een raadplegende stem hen maar toegetaan, en zitting. 39. Ook een besluitende stem omtrent de zaken der Buitenkerken. 50
Bulleboe. a 177
D. Bureux na Ceylon, b 60. Komt op Batavia, en gaat na Ternate. 68
D. Burum. b 53. Na Amboina. 54, 55. Opgezonden, en weer na Amboina. 56

C.

DE Heer *Caan* na Tsjina. c 8
D. Caano vlugt trouwloos uit Tayouan: c 80
Caoloetan. a 37
Cacapper veroverd. a 37
Cadiri. a 114
Cadjorang. a 114, 116
 De Heer *Casar* Landvoogd van Tayouan. c 74
Cadjang. a 22
D. Cabeing. b 64, 66
Caladier. a 33
D. Caletus. b 57
Caliaga. a 17
Calianjer. a 188. Deszels Schans. 195
Cambaloe, waarom zoo genaamd. c 21
Camboodia onder den Tartar. c 21
Cambax. b 267, 276
D. Cammiga. b 76. Na Ternate. 77. Op Batavia, en na Banda. 108
Cambaja. b 153
Cambay. c 29
D. Camper, b 91. Op Batavia geplaatst. 92. Na 't

B L A D W Y Z E R.

- Vaderland vertrokken. 109
 De Heer *Camphuis* leven, a 316. regeerd alleen. 317
- D. *Campius* na Tayouan. b 52. Dood. 55
Canzius. 58
Canarise Eilanden. c. 138, 139
- D. *Candidius* na Ternate, dog weer op Batavia. b 8. Ontschuldig bevonden, en na Tayouan. 9.
 Komt op Batavia. 15. Werd 'er beroepen. 16.
 Gaat weer na Tayouan. 17. Weer op Batavia, en na 't Vaderland. 19. Komt weeruit, en werd Bibliothecarius op Batavia en Predikant. 35. Zyn dood. 37
- D. *Capelle*, b 112
Capiteyns in dienst der E. Maatschappy. a 413
 — Luytenants in dienst — a 415
Caras. a 171
- Carawang*. a 7, 8, 9. Een Tak der Rivier, Tsjoe genaamt. 10
Henrik Cardeel, of Pangerang Wiragoena. b 78
Careong. a 12
- De Heer *Caron* Landvoogd van Tayouan. c 73
 D. *Caron* na Amboina. b 57. Op Batavia. 65. Zyn Maleys geprezen. 66, 67. *Daniel Caron*, Proponent. b 40
Carnatica. b 269
- D. *Carpinus*. b 64, 69. Nade Kaap, en komt weer. 70, 74, 76
- De Heer *Carpentier's* Leven. a 275. Zyn komit. De Heer *Souri* van Amboina voor Jakarta. 478
- D. *Carreller* op Batavia Predikant. b 17, 19, 21
Cartanagara. a 26, 30
Cartanga. a 18
Carta Soera de Ningrat veroverd door de Heer de *Wilde*. a 150
Carwar. b 243
- Casfar's* Koning, en zyn stoute daad. b 175-193
 D. *Casparius* op Coetsjen. b 66, 67, 68
 D. Heer *Casembrood* Commissaris. b 303
Cassiers. a 412
- Casteleyn*. b 112. en zyn dood.
 D. *Car's* Schriften. b. 83, 92
Catapaje. a 37
Cashay, waarom zoo genaamt. c 21
- Catechizatie* op Batavia ingesteld, b 8. In het Duytsch 22, 43. Maandags. 45, 62
- Catechismus* in 't Maleys van *Dankaarts*. 60. Herdrukt. 70, 73. Van *Roman*. 48
- Cateogan*. a 173
Catun (Tekine) Tametlaan's Moeder. b 60
 D. *Cavelirius*. b 9
Cawasseert. a 222
Certeck. a 10
- Ceylon*. Maatzuyker hier. S. Zyn leven. a 7
Chamara. b 107
 De Heer *Chasteleyn* Commissaris Politycq. b 233
Craanfchan. c. 161
 De Heer de *Chavonnes*, Landvoogd aan de Kaap. a 31
- Chianti*. b 206
Chitor, deszelfs Koningin. b 206
Christen Vrouw, *Helena van Bantam*, door dien Koning over haar Geloof vervolgd. b 94. En door ons niet na behooren geholpen, en dit vergeleken met de zaak van *Cardeel*, toen hy Moorich wierd. 78
- Choram* (een Prins) of Sjah Djihaan. b 219, 230-260
Chosroe. b 219
Cidajoe. a 38
Ciepetang. a 29
Cipette. a 21, 22
 D. *Clarenbeek* na Banda. b 9. Dood. 17
Claarbout's aardige streek. a 364. b. 77
Claaszoon (Jacob) na Borneo. a 227
- 't *Clappus*-Eiland. a 3, 36
 D. *Clavius* na Ceylon. b 60. Op Batavia. 69. Dood. 80
 D. *Clement* na de Kust. b 78
 D. *Cloppenburg* op Ceylon dood. b 68
 De Heer *Coens* leven. a 271, 277. Krygt last om na een vaste Verblyfsplaats voor ons om te zien. 421. Zyn komit uit Amboina voor Jakarta. Zyne verovering van Japara en Jakarta. 481, 482, 483
Coenroer. a 23
- Coeper*, Veldheer op Java, en zyne verrigtingen. Slaat *Crain Gliffon*. Veroverd Cakapper. a 114. Dwingt de Macassaaren daar, en *Crain Gliffon's* dood. 115. Trekt op tegen Taroenia Djaja, veroverd eenige Paggers, dryt hem op de vlugt; dog hy geeft zig over aan Kapiteyn *Fonker*. 116. Waar over *Coeper* den Keyzer toelaat dien Prins te kuffen, dat *Fonker* en *Coeper* groot geschild over kregen. 118. *Coeper* dwingt Poegar zich over te geven. 120. Zaaken van *Serapati* en *Kuffeler* en *Pangerang Poerabaja*, toen voorgevallen. *Coeper* vervolgd *Serapati* te vergeefs. 125. En 't verdere ziet in *Amancoerat* de Eerste's Leven.
- D. *Coldeborn* na de Westkust. b 80. Na Amboina. 81, 82. Verloft. 91. Komt op Batavia. Bezoekt Bantam 92. Beroepen tot Tweede Maleysche Presikent. 94. Gaat na Bantam tweemaal. 99. Zyn dood. 112
- Combyr* (de groote, en kleene) a 6
Comedin. a 34
Commissarissen van kleene en Huwelyks zaken. a 355, 404. Hunne Voorzitters. 403
Commissarissen Politycq ingevoerd. b 8, 10, 35. De eerste op Batavia en elders 13, 14, 18, 19, 21, 22, 41, 42, 48, 49, 58, 69. Last aan den Voorzitter des Kerkenraads, om zyn Ed. kennis te geven van de zaken, die te verhandelen zyn. 70. Namen van verscheide dezer Heeren, als de Heeren van Hoorn. 79. De Haas. 80. Zommige geen Lidmaat 83. Van Dam. 89. Douglar. 99. De Vor. 107. *Chasteleyn*. 107. Aller Naamen by een Lyft. 127
- Confutius*. c 25
 De Heer *Constant*. a 295
Constapels Majoor. a 381
 D. *Coollis* dood. b 57
 D. *Coopagroen* na Malakka. b 68. Weer op Batavia. 76. En hier geplaatst. 77. Dog lang aan 't Podagra. 77-83. Werd van zyn dienst, behoudens Soldye, ontslagen. 95. Zyn dood. 97
- D. *Corf*, na Ceylon. b 69. Dood. 63
Corneliszoon (Hieronymus) b 10
 Mr. *Cornelis*. a 11
Correckot. a 6, 11
Cortenhoef, en zyn Oom's Brief. a 289
 De Heer *Cor* zyn Weduwe hertrouwd. a 302
 D. *Costerus* overleden. b. 38
 D. *Petr: Costerus*. b 79, 80, 81. Na Ternate. 80. Werd opgezonden. 82. Dog hersteld. Geordonneerd na Banda, dog vertrok na 't Vaderland. 83
P. Couplet. b 71
 D. *Contier* na Bantam. b 82
Coxinja's toelag op Tayouan. c 74, 75. Taft het aan. 76. Eischt het Kastel op. 79. Overgave van alles. 80, 82-92
- D. *Coysters* na Ceylon. b 71, 75. Vertrok na het Vaderland. 76. Is weer op Ceylon. 88
 De Heer *Coyett's* Landvoogd van Tayouan. c. 75. Geelt 't over aan *Coxinja*. 81. Zyn straf'er over. 82
 D. *Cramer*, na Timor, en toen na Banda. b 112
Crank-bezoeker van Bewinchebberan aangenomen. c 11

B L A D W Y Z E R.

en van de Heer *Caron*. b. 9, 38. Van de Heer *Seroyen* aangenomen. 39. Laft wat zyn Edelheycs Crank-bezoeker na 't Gebed nog zal zeggen in plaats van den Zegen. Ook belaft om zich aan de gedrukte Formulieren te houden, zoo als die zyn. 41

Crisna Sinay. b 235

D. *Regnerus Croonenburg* na Ceylon. b 80, 81. Geschillen met zyn Eerw. 88

D. *Petrus Croonenburg*. b 111. Op Batavia geplaatst. 112

(*Zara*) *Croezen*. b 65. Wed. *Brouwerius*.

D. *Cruyf*. b 37. Geplaatst op Batavia. 38. Na Tayouan. 39. Weer op Batavia, en'er geplaatst. 57

D. *Cruel*. S. *Kruel*.

Cundalaffi. a 20

De Heer *Cuneus*, Commissaris Politycq. b 41. Gezant na Persien. 302

Czaar's Vrede met den Keyzer van Tsjina. c. 29.

D.

D. *Da Fensca*. b 112

Dagang. a 19

Daja. a 49

Dailonr. a 22

Dainu. a 12

Damak, een Ryk, Stad, en Rivier. a 27, 28, 31, 33, 34. *Sultban Damak*. 69, 72

Damalang. a 40

Damajong. a 23

Daniels (*Josias*) b 7

Danjong. a 22

Danoë Paja (*Pangerang*) a 105, 106

D. *Dankaarts*, beroepen op Batavia. b. 8. Gaat ter leen na Amboina. 12. Verzocht zyn verlofsing. 13, 15. Zyn dood. 17

Danfferessen. a 153, 154

D. *Dapperus*. b 48. Na Tayouan. 50

Dara Sjekueb. b. 230. Zyne gevallen. S. 't Leven van *Sjah Djibaan*. Trekt op tegen *Moraad Beg*. 250— Werd gellagen, verraden, gevangen en onthoofd. 252, 253. Afgebeeld. 256

D. *Dathennis* weigerd na Amboina te gaan. b 74. Beschuldigd als onregtzinnig. Gaet na 't Vaderland, algezet zynde. 75

D. *De Bitter* na Banda. b 59

D. *De Bois*, na Sumatra. b 70. En gaat na Banda.

Decan onder den Mogol geraakt zedert *Ekbar*. b 214, 215, 219, 233, 269

D. *De Cluyzenaar*, na Ternate. b. 111

De Heer *Dedel* na Goa. a 7

De Goyer Gezant na Tsjina. c 8

De Heer *de Haar* Revisor der Maleytische Catechismus. b 73. Commissaris Politycq op Batavia. 80. Werd Ambons Landvoogd. c 113. Een groot vyand van de Heer *Padbrugge*. 114. Werd Commissaris. 118. Zyn Gemalin's dood. 18, 19 20

D. *De Jager*. b 61

D. *De Jong* na Ceylon. b 111

De Heer *de Keyzer* (*Louis*) provifioneel Directeur in Suratte. b 303. Gezant na Tsjina. c. 13

— (*Jacob*) Gezant na Tsjina. c 8

De Lave. b 62, 65. Werd Proponent, en gaat na Ternate. 67

D. *De Leeuw* na Amboina. b 68. Weer op Batavia, en na Ternate. 70. Zyn Sangirees Vraagboekje. Dog verworpen. 72. Komt op Batavia. 77

Delli. b 190, 193, 199, 200. Was de Hoffstad tot 1566. 204. Nieuw Delli. 231

— Een Ryk. b 163, 183. Door *Sjah Baboer*

veroverd 190. En door *Ekbar*. 213

D. *De Meter*. b 37. Na Malakka. 38. Komt op Batavia om na 't Vaderland te gaan. 53. Komt weer uit, en vertrok na Ceylon. 58. Zyn dood. 59

De Heer *Demmer* Commissaris Politycq. b. 42. vertrok na 't Vaderland. 44

D. *De Mey*. b 73, 83, 84. Na Amboina. 85

D. *De Mour* na Banda. b 57. Dood. 58

D. *D'oude*. b 87

Depack. a 11

D. *De Pape* op de Vloot na Tsjina. b 58. Vorderd zeer in 't Portugeesch, gaat na de Kust. 59. Komt weer op Batavia. 70. Maakt een Boekje. 71. Gaat na de Westkust. 72. Keerd weder, Dog werd beschuldigd. 73, 74

D. *De Praat* na Amboina. b 8, 12

Derbon. a 237

De Rhodes in Tonkin. c. 24

Derma. a 17, 21

Despina. b 172

D. *Adriaan de Voogd*. b 65

D. *Joannes de Voogd* na Ceylon. b 59. Op Batavia geplaatst. 71, 72. Na 't Vaderland. 76

De Heer *de Vos*, Directeur in Suratte. b 303. Politycq Commissaris. b 107

D. *de Vos* na Amboina. b 71

D. *de Vries* na Amboina. b 42

D. *de Vriest* na Ceylon. b 80. Zyne geschillen, dog geregtveerdigd, en verzoend zynde, gaat na Jaffanapatnam. 83

De Heer *de Wilde*, Commissaris Politycq. b 94

De Heer *de Wit*, Landvoogd in Tayouan. c. 51

D. *de Witte* na Banda. b 78. Komt op Batavia, en gaat na Macassar. 82

Diakenen op zich zelf. b 38, 55, 56, 63, 71, 128

Diamanten-prys. b 239, 240

Diarape. a 36

Djaja de Ningrat komt tot ons over. a 149. Zyne Danfferessen. 154. Hy werd gevorderd. 200

Djapaw, een Landfchap, en een Berg; a 42, 50

Djati-Berg. a 69

Dictionaria te maken voorgesteld. b 35, 67

Diefstals-proeven. a 365

Dienaars der E Maatschappij op Batavia. b 140. Hunne kost-gelden. 142

Djibaan Sjah's woelen. b 293

Djibaan Sjah. b 291. Overwint zyne tegenpartijders. 292. Zyn dood, en kinderen. 294

Djibaan (*Sjah Djibaan*) zyn Leven. b 230. Zyn nieuw Hof te Delli. 231. Gevallen in zyn Leven. 232. Drukt *Decan*, *Vizispoer*, en *Golconda*. 233—244. Gevallen met zyn Zoonen en hun opftand. 247. Werd gevangen getuomen door *Euzangzeeb*. 251. Zyn dood. 260

Djibaan Gier. S. *Selim*.

Diemen. De Heer *van Diemen's Leven*. a 293

Dindangajar. a 23

Diodati. b 280

Djabor's oorlog met Java. a 104

Djoegi. b 133

D. *Dionysius*, in 't Latynsche School. b 64. Na Timor, en Ternate. 64, 65

De Heer *Dirckzeur* Generaal's Ampr. a 352. Lyft der zelve Heeren. 368

D. *Dirikzoon* na Banda. b 8

Dirkzoon (*Pieter*) b 9. *Jan Dirkzoon*. 9

— (*David*) a 467

Dispensiers. a 412

Disfontyn's geval onder de Heer *Campbuis*. a 317

D. *Dix*. b 73

Doctoren. a 413

Doeko. a 8, 10, 19

Doerian Siriboba. a 11

Dok. a 21

Doko. a 49

B L A D W Y Z E R.

Dolon. a 38
Domau. a 12
Domon of *Damong*, een Gebergte, en een Rivier. a 40, 43, 45
D. Donker na *Coylon*. b. 57. Afgezet. 58
Dondoc. a 57
Doopmagt aan Krank-Bezoekers gegeven, en aan zommige beler. b 7, 16, 18, 19, 20, 35, 46.
 — Bepaald voor een ryd. b 8. En de perzoonen. 43. Aan een Proponent gegeven. 18
Doop van een Kind in huys. b. 45. Door een Onder-Koopman op een Schip bediend. 88. Doop der Perlicen of Gauwren. 160. Aan Javaanen. S. Javaanen. Aan Tsjincezen. S. Tsjincezen.
Doopvaders, aan wie die toegestaan zyn. b 38, 39, 46, 63, 72. Aan Lutheranen dit toegestaan op Batavia. 80. En ook aan alle andere, uitgenomen aan Papisten. 108. Besluit van andere Kerken 'er over. 108, 109
Doop van Heydensche kinderen. b. (S. Kerken-ordre Art. 28.) 69
Dorrawati. a 23
Dorreding. a 20
De Heer Douglas, Commissaris Politycq. b 99
Dramjor. a 19
Drawolang. a 22
Drien Gieri. a 51
Drukkers. a 413
D. Dubbeldryk. b. 6. Werd, Predikant zynde zeer taalkundig. 6, 7. Begon de Maleytische dienst waar te nemen op Batavia, en werd als Predikant daar geplaatst. 7. Gaat na Amboina; dog werd wegens slegt gedrag afgezet, en belloten hem na 't Vaderland zoo te zenden. 8
D. Durant na Amboina. b. 64, 65

E:

E Dam, een Eiland. a 7
Eernamen der Javaansche Grooten. a 55
Eerste Klerken van haar Edelheden Secretary. a a 374
Eggiglang. a 41
Sjab Ekbar, negende Mogol, en zyn leven. b 203
 Grootte overwinningen. 204. Verplaatst zyn Hof van Delli na Agra, 204, 216. Zyn liefde tot Padmana, en listten om haar en Chitor te bekomen, met de verdere gevolgen. 206---212. Wint Chitor, Guzeratte, Ook Bengale. 213. En andere Ryken. 214. Kreeg moeite met *Melik Ambar*. 215. Ryken by hem nagelaten. 216. *Selims* opstand tegen hem. *ibid.* Zyn dood 217. Hof-onkosten. *ibid.* Zyn Schar. *ibid.*
D. Eldercampius op Batavia, b 65. Na Amboina. 66
Emier Djemla of *Samela*. b 233, 246. *Eurangzeeb's* gevangen. 245. Belofte hem door *Eurangzeeb* gedaan. 253. Hoe die verder met hem handeld. 267. Hy laat *Affam*'s Koning. En zyn dood. *ibid.* Zyne afbeelding met zyne Vrouwen. *ibid.* Zyn nagelaten Schar. 260
Endaja. a 41
D. ah English. b 67
D'Engelschen nemen 't Schip den Swarten Leeuw. a 25. En verklaren zig openbaar Vyand. 426. Hun Vaart op Tsjina. c 5
Engereng. a 8
D. Ens op Batavia. b 111. Na Banda. *ibid.*
Entregeri. a 34
Equipapiermeesters. a 378
P. Erbervelds toelag om Batavia af te loopen, en zyn straf. b 210, 211
Esjwara, een der Heydensche Goden op Java. b 1
Eurangzeeb b 230 beschreven. 244. *Mohammed* zyn

Zoon. 246. Zyn veynsery. 248. *Mazam* zyn tweede Zoon. 249. Lift ontrent *Emier Samela*. 246—249. Staat *Raja Jessomjeingue*. 249. Staat *Dara*, neemt Agra in: 250. Neemt *Sjab Djehaan* en *Begoem Sabe* gevangen. 251. Zyn geveinsde handel met *Moraad-beg*. 251. Die hy gevangen zet. *ibid.* Vervolgd *Dara*. 252. En *Sjab Soufa*. Raakt zelf in gevaar. Overwint *Sjab Soufa*. *ibid.* Zyn belofte aan *Emier Samela*. 253. Zyns Zoons *Mohammed's* vlugt na *Sjab Soufa*. *ibid.* Welken *Eurangzeeb* daar na gevangen zet. *ibid.* Staat *Dara* weer op de vlugt. *ibid.* *Dara*'s uiterste elenden; werd verraden door *Gionkan*, gevangen 252. En gedood. 253—256. Traght *Soliman Sjekoeh* te vermeerderen. 256. Neemt hem gevangen. 257. En ook *Moraad Beg* *ibid.* Onthalt hem. Zyn geveinsde handel met zyn Vader. Dryft *Sjab Soufa* uit Bengale na Annacan. 258. 259. *Eurangzeeb* bevredigd met zyn Vader. 259. Dood des laatsten. 260. Werd XII. Grootte Mogol 1657. 260. En bewys'er van uit een Gunstbrief Ao. 1662. aan de Heer van *Adrichem* verleend. 261. Zyne moeyelykheden met de Geestelyken over zyne verheffing tot de Kroon. 262. Zyne verdere handel met *Emier Jemla*. Die den Koning van Afam slaat. 262. Zyne bydschap over *Mier Samela*'s dood. Krygt moeite met *Sevu Gi*. 264—267. Veroverd Annacan. 268. Als ook *Golconda*. *ibid.* En *Vizjapoer*. 269. *Decan*, en *Carnatica*. *ibid.* Krygt moeyelykheden met ons in Suratte, dwingt d'onzet tot een slegt Verbandschrift. *ibid.* Belet hen in hunne Logie. 270. Dog zy reddden zich 'er uit. 271. Zyne Zoonen. 272. Zyne ziekte. Opstand zyner Zoonen. En zyne dood. Testament. 273, 274. Zeldzame Lugsbeweging na zyne dood. 274. Zyn veroveringen. 275. Stryd der Princen *Sjab Aalem* en *Azer Tarra* om 't Ryk. *ibid.* Zyn leeftyd. *ibid.*

F.

Faber (Johan) op Java. a 156
Fabryken. a 382
Factor, Koning van Tsjina. b 164
Faroch Sjeer. b. 291. Zyn handel tegen ons in Bengale. 299. Werd vyttiende grootte Mogol. 303. Zyn leven en dood. 304
Le Febre, by 't Beleg van Batavia, Hoofd en Veldheer.
 — Zend *D Candidius* uit Ternate op, dog is zelf zeer vuil. b 9
Feridoen, Koning van Persien. b 162
D. Ferny op Batavia. b 65. Na Ceylon. 66
Fereyrra (Joan) Krankbezoeker. b 41. Vertaald de vier Euangelisten en de Handelingen der Apostelen. 43. Verzoekt Proponent te worden. 45. Zyn verzoek om geëxamineert te worden. 47. N. T. door hem vertaald. 49, 54. Werd met moeite Proponent gemaakt, zonder Gecommitteerden. 49. Vervorpen by haar Edelheden. 49, 50. Moet zyn Predikation den Praetres laten zien. 52. Verzoegt Predikant te worden. 53. En bood aan Fransch te preliken, toegestaan. *ibid.* Werd Predikant, en na Ceylon gezonden. *ibid.* Op Batavia geplaatst in 't Portugeesch. 57. En zonder dimissie. 58. Zyn Psalmen. *ibid.* Zet een zeer stigtelyk Spaansch Boekje over. 59. Zyn verzoek om Inlandsche Ouderlingen en Diakenen afgeslagen. *ibid.* Als ook zyn verzoek om in 't Ziekenhuys Duytsch te preliken. *ibid.* 't Vader ons en d'Artikelen des Geloofs by zyn Boekje gevoegd. 60. On zyn zwakheid zou men om nog een Portugeesch Predikant verzoeken. 62. Zyn beurd door *Thornton* vervuid. 65. Hy

B L A D W Y Z E R.

Hy zou de korte Vragen in 't Portugeelch overzetten. 66. Zou de oude Portugeelche Plalmen verbeteren, <i>ibid.</i> . N. T. nu eerst recht door hem overgezet. 67. Dog haar Edelheden willen 'er zich niet mede moeyen. 67. Zyn Afschrift des N. T. na 't Vaderland gezonden, door den Kerkenraad verworpen. 69. Verdere zaken daar over. 70— Mislagen door hem aangewezen in 't Exemplaar van <i>Heynen</i> en <i>Clavius</i> . 72. Had de vyf Boeken Mozes overgezet, en besloten 't O. T. op Batavia te drukken. 72. By haar Edelheden afgewezen, die 't na 't Vaderland wel willen zenden. <i>ibid.</i> . Moeyelykheden met hem. 73. 't N. T. van <i>Heynen</i> en <i>Clavius</i> , op zyne klagen aan de Zeventien, afgekeurd, en 1600 Exemplaren vernietigd, en belaft 't weer door hem en anderen te laten overzien. 73. 't Revideren belaft aan den Kerkenraad, die 'er zeer tegen is, en eerst die fouten weten wil. 74. <i>Lindius</i> en <i>Thornton</i> Revisores en <i>Clavius</i> , <i>ibid.</i> — De Zeventien prezen zynen yver, zynde nu tot het tweede Boek Samuels gekomen. 76. Ontlagen. 78. Verscheide besluiten &c. vernietigd. 79. Nazien van 't N. T. ten einde, dog zou 't drukken nog wagten. 80. Dood. 80. Men zou een preuve nemen van den druk van 't N. T. en goed zynde, dat dan hier drukken. 80. Dat ook toegestaan is. 80. En Revisores <i>Zas</i> en op den <i>Akker</i> , <i>ibid.</i> . Titelblad van 't N. T. 76, 82. Hoe verre hy met zyn Overzetting des O. T. gekomen was 84. En van <i>Ezech.</i> 48. vers 21. Zou 't op den <i>Akker</i> vervolgen.	
D. <i>Feylingius</i> tot Leger-Predikant na Java gekoren. a 151. Op Batavia. b 80. En na Amboina, <i>ibid.</i> . Na Banda. 83. Weigerd 't Avondmaal met Ryft-brood te bedienen, dat de Batavische Kerkenraad zeer laakte. 86. Komt op Batavia. 86. Quaa-jaardig in Banda behandeld. 87. Na <i>Perate</i> , 87. Zyn geschillen met <i>Nood</i> en <i>Brants</i> . 93. Op Batavia. 94. Treyns-Prediker, dogge exculeerd. 97. Na de West kufft 1708. 106. Na Bantam en West-kufft. 107. In de Duytsche Kerk beroepen 110. Repatrieerd. 111. Komt weer uit, dog op de Reize overleden. 112	
D. <i>Fierens</i> komt op Batavia. b 20. Scholarch. 21. Bibliothecaris. 22. Na Goa. 35. Komt weer op Batavia. 36. Gelasterd in 't Vaderland. 36. Op Batavia geplaatft. 38. Na 't Vaderland. 40, 41	
<i>Fiscaals</i> Geval met een Schoonmaker. a 363	
<i>Fiscaals</i> (Advocaten) a 378	
— (te Water) a 380	
— Independent. a 382	
<i>Floris</i> (<i>Tryntje</i>) geëxcommuniceert. b 13	
D. <i>Fullinus</i> op de Kufft. b 9	
<i>Foorol</i> . a 23	
<i>Formofa</i> . S. Tayouan. c 33	
<i>Formulieren</i> in 't Maleytsch van <i>Roman</i> vertaald. b 48	
Fransche Vuichtelingen aan de Kaap ondersteund. b 78	
Fransche Wiskundigen in Tsjina. c. 28	
De Heer <i>Franszoon</i> na Tsjina. c 47, 48	
<i>Frederiks</i> (<i>Martyn</i>) Proponent. b 42	
D. <i>Frontenius</i> op Batavia. b 46. Na de Kufft. 50. Dood. 63	
G.	
<i>Gabang</i> . a 38	
<i>Gabbang</i> , een Landtreck. a 15, 22	
<i>Gadanpelan</i> . a 41	
<i>Gadel</i> . a 19	
<i>Gadja</i> , een Berg. a 25, 26, 30	
<i>Gading</i> . a 25, 30, 34, 35, 40	
<i>Galub</i> , een Ryk. a 68, 69	
— door <i>Sjeich Ibn Moelana</i> veroverd. 60	
<i>Gambong Sibas</i> . a 11	
<i>Gajung-Chun</i> . b 164	
<i>Gandamanik</i> . a 23	
<i>Garveda</i> , Dorp en Rivier. a 50	
De Heer <i>Gardeny's</i> , een van de Eerste Kerkelyke Commissarissen op Batavia. b 13	
<i>Gauwren</i> . S. <i>Perfeen</i> .	
<i>Geap</i> . a 21	
<i>Geboek</i> . a 34	
<i>Dion. Geens</i> . b 64	
D. <i>Geesdorp</i> op Batavia. b 40	
<i>Geertruyds</i> -Eiland, twee Eilanden van dien naam. a 4	
D. <i>Geldesma</i> op Batavia. b 110. Na Java's Oostkufft, <i>ibid.</i> . Na Ceylon, <i>ibid.</i> . Dood. 111	
<i>Gelok</i> . a 18	
De Heer <i>Generaal</i> van Oostindiën in alles beschreven. a 261—264. Zyn Vrouw, enz. <i>ibid.</i>	
Der Heeren <i>Generaals</i> Levens. a 264	
— Lyft. a 267	
<i>Genting</i> . a 19	
D. <i>Gerardi</i> op Batavia, b 64. na Amboina. a 10	
<i>Gezanten</i> van <i>Hokficuw</i> op Batavia. c 8. De <i>Gouy</i> en de <i>Keyzer</i> na Tsjina <i>Gezanten</i> . 8. Van <i>Hoorn</i> <i>Gezant</i> . Tsjineefche op Batavia. c. 12. <i>Paats</i> en <i>Lonis</i> de <i>Keyzer</i> <i>Gezanten</i> na Tsjina. 13	
<i>Gentong</i> . a 10	
<i>Gewichten</i> van Indiën. a 360	
D. <i>Genyner</i> op Batavia b 60. Werd Proponent. 61, 62. Zou Maleytsch catechizeeren, en preken. 62. Klagen over nalatigheid in 't Maleytsch catechizeeren. 62. Verbeterd in <i>Soldy</i> . 63. Verzogt Predikant te werden. 63. Toegestaan. <i>ibid.</i> . Mocite tuffchen hem en <i>Brouwerius</i> . 64. Werd Predikant, <i>ibid.</i> . Zet het kort bericht des <i>Geloofs</i> in 't Maleytsch over &c. 64. Maleytsch Predikant. 64. Klaagt over 't verval des Maleytschen Dienfts. 64. Klaagt over de Meesters. 65. Verbeterd in <i>Emolumenten</i> . 65. Zet de korte Vragen over. 66. Klagen over zyn zware dienst van tweemaal preken. 68. Klaagt over zyn zwakheden, en onverruogen om alleen die dienst waar te nemen, en verzogt te repatrieeren. 69. Weigerd voor een <i>Mohammedaan</i> te worden, waar over is gefchorft. 71. Repatrieerd buiten dienst. 72	
<i>Giending</i> , een Berg, en Dorp. a 50, 51	
<i>Giger Kalongit</i> . a 9	
<i>Giljoen</i> , een Eiland. a 46	
<i>Gioukan</i> Verraad <i>Dara Sjekoeb</i> . b. 254. Die daar na gedood werd. 256	
<i>Giri</i> , een Stad. a 47, 68	
— Panambahan of Soefoehoenan. a 68	
— 's <i>Keyzers</i> wrake aan hem. 118	
— 's <i>Tempel</i> , en H. Graf. a 48, 118	
<i>Gliffon</i> (<i>Cran</i>) vervangt zyn Vader. a 106—107. 112, 113, 114, 115. Zyn dood. 115	
<i>Gnaja</i> . a 25	
<i>Gnock</i> . a 27	
<i>Goa</i> (op Malabar) herwaarts gezonden met de Vloot D. <i>Schotanus</i> . b 19. Van <i>Houten</i> . 20. <i>Sonneveld</i> . 21. <i>Fierens</i> . 35. <i>Kesselerus</i> . 52. <i>Zas</i> . 53, 55	
<i>Goa</i> (op Macassar) 's Koning op Java, en Batavia. a 107	
D. <i>Gobins</i> op Batavia. b 76. Na Banda. 77. Op Batavia. 78. Quom uit Banda op Batavia. b 82. Geregtveerdigd door den Kerkenraad, en overleden. <i>ibid.</i>	
<i>Goddon</i> . a 37	
<i>Godok</i> . a 10	
<i>Godsdienften</i> op Java. b 1	
— der <i>Mohammedaanen</i> . b 23	
— der	

B L A D W Y Z E R.

— der Tsjineezen. a 4
 — der Christenen, en welke op Batavia ge- b 5
 duld. c 25
 — in Tsjina. c 83
 — in Tonkin. S. Tonkin, der Formozanen. a 8
Goede.
Goelo Gadja. a 9, 20
Goeloe wan. a 26
Goemoelak. a 27
Goemora. a 9
Goemorta. a 9
Goemong Djati. S. Djatiberg.
 — *ikan.* a 52
Goyer (de) Gezant na Tsjina. c 8
Goens gaat na Borneo. a 227
Gokeltaas Cban. b 299
Golconda van Ekbar cynsbaar gemaakt. b 213, 219,
 233. Onder *Selim.* 243. Onder *Sjab Djibaan.*
 244. *Emier Sumela.* a 246
Goloen, een Landstreek. a 23
Golor, een Berg. a 42
Gombong. a 50, 51
Gonda. a 21
D. Gordon op Batavia en na Amboina. b 79. Gaat
 na Banda, en verder na Batavia. 82. En na het
 Vaderland. 85
D. Gorizsoon. b 9, 10
Goising, Krank-bezoeker. b 72. Predikant. 77. Gaat
 na Malakka. 78. Na Ceylon en Coetsjen. 88.
 Weid verloft en stierf op de Reyze. 111
Gouverneurs Generaals Lyft. a 367
De Graaf na Goa. b 7, 59. *Jan de Graaf* Propo-
 nent. b 71, 78, 79
Graf van Homajom. a 202, 203. Van *Tadjoe Me-*
balle 205. Der Persteën. b 157
D. Gravins. b 36, 37, 42, 48
Gressic. a 33, 45, 47
 — Een Comtoir hier opgericht. a 80
 — Opperhoofden. a 81
 — *Poefpa Nagara* hier Inlands-hoofd. a 156
Greving (Kapiteyn-Luytenant) gedood door *Soe-*
rapati. a 27. Mishandeld door de Heer *van Vliet.*
 129
D. Groenewout, Leger Predikant op Java. a 151.
 b 95. Komt op Batavia. 94. Gaat na de Kust.
 97. Komt weer op Batavia, en gaat weer na
 de Kust. 106. Komt weer op Batavia. 107.
 Gaat na Amboina. 108. En na 't Vaderland.
 111
Grogol. a 10
Grogon. a 50
Grogong. a 10
Grombang. a 42
 De Heer *Grootenbuys*, Directeur in Suratte. b 271,
 303
 a 18
Groodak.
Grompol. a 34, 39
D. Grouwels. b 71. Op Malakka. 71, 72
Guzeratte veroverd door Ekbar. b 212, 213
 De Heer *Gyzels* Politycq Commissaris. b 18

H.

Zyn Edeheid de Heer *Mattheus de Haan* be-
 schreven. a 351
De Haan (Rutgert) b 56
D. Haccoma op Batavia, na Japara, en na het Va-
 derland. b 87
Hadomorang. a 22
Hajom Majom. b 151
Hambambax. b 291
Hambach, Meeftcr in 't Latynsche School, atge-
 zet. b 40, 43
D. Hambroek. b 37. Na Tayouan. 38. Op Bata-

via. 57. Zyn wonderlyke standvastigheid, en
 dood. c 90, 91
Hampak. a 34
Hams (Jannetje) S. Reynenburg. b 16
D. Joannes Happartius, na Tayouan. b 22, 34
D. Gisbertus Happartius. b 38. Na Tayouan. 39.
 Komt op Batavia. 44. Gaat weer na Tayouan.
 45
Hargadawa. a 23
Harten Eiland. a 52
D. Hartholt. b 113
Harthouwer in Tsjina. c 12
D. Hartong. b 39. Na Amboina. 40. Op Bata-
 via weer. 47. Met Proccs, en zyn Soldye afge-
 schreven. 49
 De Heer *Hartfink* Commissaris Politycq. b 44
Hassan Aali. a 184
Hattumbeek Cban. b 289, 295
Heeren Heemraden. a 354, 355, 403
 — — — — — Voorzitters. a 402
D. Heemstede, na Amboina. b 13, 14, 15. Verloft.
 17. Na Banda. 18. Weer op Batavia. 19
D. Hek, op Batavia, en na Amboina. b 71. Komt
 opgezonden op Batavia. 77. Verzogt herstelling.
 78
Helena van Bantam, van den Koning vervolgd,
 schoon Christen. b 94
D. Hellenius na Amboina. b 70. Komt op Bata-
 via en gaat na de West-kust. 71. Werd Predi-
 kant op Batavia. 72. Zyn dood. 76
D. Helmichii na Amboina. b 12. Zyn dood. 18
D. Hemling op Batavia. b 66
Hen met de Kiekens, een Eiland. a 43
Henrikszoon (Rogier) Proponent. b 9
Hirang. a 8
Herat. b 182
 De Heer *Herbertszoon.* b 21
D. Hermann na Ceylon. b 112
Wolfert Hermanszoon. a 219
D. Heurnius op Batavia beroepen. b 8. Zyn def-
 tige voorpraak van *D. Bastiaanszoon* tegen den
 Heer General *Speex.* 10, 11. Zyne moeite hier
 over. 11, 12. Valt gezet, en weer ontslagen. 14,
 15. Na de Kust gezonden. b 15. Weer op Bata-
 via. 16. Gaat na Amboina, en komt weer op
 Batavia, en vertrekt na 't Vaderland. 16, 19
D. Heussenius. b 56. Op Batavia geplaatst. En
 zyn dood. 56, 62
D. Hey op Batavia. b 84. Na Amboina, dat ver-
 anderd in na Macassar. 85. Komt op Batavia,
 en daar geplaatst. 85, 93, 94
Heydensche Godsdienst op Java. b 1. Scholen 65.
 In Tsjina. c 25
D. Heynen, Krank-bezoeker, verzoekt na 't Va-
 derland te gaan. b 56. Komt als Predikant weer
 uit, en gaat na Ceylon. 59. Geplaatst, na dat
 weer uitgekomen was, op Batavia. 68, 69, 73. Zyn
 dood. 75
Hhadji Mondee. b 215, 216
Hhamed Abad, b 150. Ons Comptoir hier. 151
Hhamed Mahal. b 240, 259
Hhanza Pansoeri. a 66
Handel der Jonken op Batavia. c 13
D. Hilarius, na Malakka, b 21. Komt op Bata-
 via. 35. Onregt beschuldigd. 35, 36. Gaat na
 Gale. 36. Siegt gedrag. 39. Quam op Batavia,
 en vertrok na 't Vaderland met de Afschriften zy-
 ner zaaken. 39, 40
D. Hilarius. b 80, 82. Na Japara. 84. Dood. 85.
Hiland en Fayerhil gezien. c 164
D. Hudenpyl, Krank-bezoeker, b 76, 77. Verzogt
 Predikant te werden. Predikt Hooy Maleytich,
 dog onverftaanbaar voor de Gemeente, en werd
 Predikant 'er op, en gaat na Amboina. 78. En
 verder na Ternate, van waar opgezonden werd.
 82.

B L A D W Y Z E R.

82. Dog, hersteld zynde, gaat weder na Amboina. 83. Komt op Batavia. 86. En weer in Amboina. 87
Hoelaku Ckau. b 164
 D. 't *Iloen Hoogendorp* na Ternate. b 110—112
Iuitia a 20
Hoktay-Chan. b 103
 D. *Holkenberg*, b 56. Na Ceylon.
 Hollanders komt op Java. a 75
Hofleyn (Jan Franszoon) na Java. a 106
 D. *Holtbennus.* b 9, 10
Holtbessius. b 50, 51
 De Heer *Holtz (Jan Theodoor)* gaat na Java, 152, 154
Homajon, agtste Mogol b 194, 195, 199. Zyn dood en Graf. 202, 203
 D. *Hoogerwaard* op Batavia, en aldaar beroepen. b 112
Hoogerlinden (Kapiteyn) na Java. a 149. Zyn dood. 150
Hoogenbock in Tsjina. c 11
 De Heer *Pieter van Hoorn* Commissaris Politycq. b 58
 D. *Hoogland* op Macassar. b 93
Hoogefleyn, Krank-bezoeker. b 17. Werd Predikant, en gaat na Tayouan. 18
 De Heer *Johan van Hoorn's* Huwelyk met de Heer *van Outhoorns* Dochter. a 333. Zyn Leven. 335
Hoorn, een Eiland. a 7
Hooygring. a 21
 D. *Hornbovius*, na Ceylon. b 21
Hoffia, Koning in 't Usbecks Tartaryen. b 168
Van den Houten, Krank-bezoeker. b 10, 17. Gaat als Predikant na Amboina. 18. Gaat na 't Vaderland. 19. Komt weer uit. 20. Draagt zich sleg, en werd'er over gestraft; dog hersteld. 110. Zyne te Rug-Reyzo van Goa. 21. Gaat na Banda. 21, 37
Cornelis Houtman. a 217, 218
 D. *Hoyer*, na Banda. 91. Komt op Batavia, gaat na Java's Oost kust, en sifers op Batavia. 111
 D. *Haysman* na Amboina. b 61, 62
 De Heer *Hulst*, Gedicht op zyn vertrek. a 299. Op zyn afbeelding. 300. In aardige trek, hem door de Heer *Maatzuyker* gespeeld. 301
 D. *Hulsehor*, eerste Predikant op Batavia. b 6. Gaat na Amboina. 7. Verhoort in 't Gat van Amboina. 8
Hunza verdryft de Wesser Tartaryen. c 23
 D. *Hupperts* op Batavia b 87. Gaat na Coetsjen, dog komt weer op Batavia. 87, 95. En toen na Ternate. 107
 De Heer *Hurdz*, Veldheer op Java a 111. Veroverd Cadiri, en vertrok toen na Batavia, laten de 't Gezant aan de Heer *Poleman.* 113
 De Heer *Hurgronje*, Directeur in Suratte. b 304

I.

I *Azaraga*, een Landschap, en Stad. a 39, 40
Jagers-Eiland. a 6
Tajubang. a 20
Jakarta beschreven in 't byzonder, en in opzigt van Batavia's Grondvesting a 419. En daar op ons Contract met dien Koning. 421. Deszels voornemen, om de onze hier uit te roeyen. 424. Ontschuldigd zich. 423. Onze slegte toestand hier. 427. Ons besluit om de werken der Engelschen en Javaanen te beletten. 428. Overweging of men 't Kasteel houden, of verlaten zal. 429. Op 't zien der Engelschen begeeft de Heer *Coen* zich 't scheep. 427. Wie toen in 't Kasteel bleef. *Coen* gaat d'Engelschen te gemoet. 429, 430. Die hem opsciffen; dog zyn antwoord.

De Berger-hoort in onze Vloot gekomen. En de Engelschen met nog drie Schepen versterkt. 430. De Heer *Coen's* vertrek na Amboina, waar van hy die van 't Kasteel kennis geeft. 431. De zwarte Leeuw verbrand. De onze ter Zee en te Land in 't Kasteel belegerd. Oitagiens met die van Jakarta, om te accorderen. 432. Eysch des Konings van Jakarta, van 8000 gulden; dog 't accord getroffen op 6000 gulden. 433. Accord met de Heer *Bobb* gemaakt, en met 't *Heremite.* 435. Ook met de Heer *Reynst.* In accord der onzen in 't Kasteel met hem. 436. De Heer *van den Broek*, en eenige andere, schelmachtig van dezen Koning gevangen genomen, en gedwongen om de onzen in 't Kasteel d'overgave aan te raden; dog doet het tegendeel. Verkeerde voorwaarden door de Engelschen aangeboden. Met dewelke zy in eenige onderhandeling treden. 440. Accord van de overgave van 't Fort Jakarta met dien Koning en de Engelschen. 441, 442. Dog verhinderd. 442. De Koning van Jakarta door de Bantammers afgezet en gebannen. 443. *Van den Broek* en de zynen na Bantam gevoerd. Welke *Pangerang* hem zyn vriendschap toezegt. Aanbieding van der Engelschen vriendschap tegen de Javaanen. 444. Neerlanderstoen op Bantam. Door den Koning gedrongen aan d'onze in 't Fort te schryven, en hun antwoord. 445, 446. De onze begeven zich onder de bescherming der Bantammers. 447, 448. Handeling der Bantammers over 't Fort en ons volk. 450. De Jachten Delft, en de Tyger op Jakarta gekomen, en na Amboina met bericht aan de Heer *Coen* gezonden. 451. 's Konings moeyelykheid tegen d'onze, en zyne dreygementen. 451. Brief des *Sjabbandaars.* 452, 454. D'onze in 't Fort geport om zich te verweeren. 't Jacht Delft in brand gestoken. 453. Tyding van *le Febre.* 't Jacht Ceylon ontsnapt d'Engelschen, en loopt na Amboina. 455. *Le Febre* uit de Straat Sunda te rug ontboden. 456. Contract tusschen den Koning van Bantam en d'onzen in 't Fort. 457. Dat voortaan BATAVIA genaamd werd. 457. En de Naamen der Punten nu gegeven; stilstand aan wederzyden, zonder accord. Berichten over des *Soesoebonan's* hulpe aan ons. 458. De Koning met het accoord niet te vreden; en de zyne willen 't Fort aantasten. 459, 460. *Le Febre's* en der Engelschen ontmoeting; dog hy loopt na Amboina. 461, 462. Bantamsche Gezant, en schryven der onzen met hem aan de Bantamsche Vrunden. 462. Die van 't Kasteel genegen mer den *Soesoebonan* in verbond te treden. Nieuwe Overheden van Bantam op Jakarta gesteld, die van 't Fort schryven aan de onzen tot Bantam. 463. 's Konings voornemen om Jakarta te versterken, en een Fort tegen over 't onze te maken. 464. De onze in 't Kasteel Batavia bekend gemaakt 't misnoegen over ons wantrouwen, gesprek tusschen *Kiay Lacmoy* en *David Dirkszoon.* 364. D'aanslag der Javaanen op 't Fort neemt geen voortgang. En werd aan de onzen tot Bantam bekend gemaakt. Wantrouwen van den *Pangerang Temangong.* 't Voornemen in 't Kasteel ten aanzien van den *Soesoebonan.* 466. Brieje van *David Dirkszoon* in 't Fort ontfangen. Bericht wegens de opbouw van 't nieuw lavaanf Fort. Aanmerkingen der onzen hier ontrent. 467. Die besluiten 's Vyands werken te verwoesten. 468. Dat goeden voortgang nam. Schade aan wederzyden. Verhooning daar over met een Brief aan den *Pangerang Temangong.* 469. Gesprek tusschen den zelvden en onzen Brieddrager. Bericht dat de lavaanfche Grooten hier over ver-

B L A D W Y Z E R.

baaft ſcheenen; die ontrent den Koning deze zaak zouden tragten te verſchoonen. Bericht daar van aan de Bantamſche Vrienden. Bedryf der Javaanen daar op. en 't gedrag van den *Pangerang*, en van *Kisy Larmoy*. Diens raad agtervolgd werd. 470. Der Bantamſche vrienden ongenoegen en wanhoop. Hun brief aan die van 't Kasteel Batavia. 471, 472. Misnoegen over de hatelike ſpreekwyzen daar in vervat. D. *Hulſebos* brief aan de Bantamſche vrienden over hun jongſte ſchryven. 473. Kapiteyn van *Gorcom* toond de noodzakelykheid van den gedanen uitval aan den Heer *Pieter van den Brock*. Nader briefje van Bantam over hunnen verbeterden toestand. 474, 475. Blydſchap der Kasteels-vrienden hier over. Der Javaanen nieuwe Battery op Jakarta. 475. Briefje des Bantamſchen *Sjabbandaars*. 476. D'inhoud van 't ſchryven der Bantamſche vrienden. 477. De Heeren *Carpentier* en *Souri* uit Amboina op Jakarta verſcheenen. En tyding door hen van den Heer *Coen* gebragt. En verhaal van 't bejegen- de op hunne Keyze. 't *Fregat* Ceylon na Java's Ooſt-kuit gezonden. 478. En alles aan de Bantamſche vrienden bekend gemaakt. Die op deze tyding nauwer bewaard wierden. Onze Brieven door den Koning onderſcheept. Der Bantammers ongeruſtheid hier over. De Koning van Bantam door d'Engelſchen miſleid. Welke zig tot de vlugt bereiden. 479. Brief aan de Bantamſche vrienden. Bericht van de komſt der Vloot onder den Heer *Coen*. Zyn Ed. belaft den Koning van Bantam te ſchryven, dat hy zig on- zydig houde. 480. Bericht van 't voorgevallene uit de gemelde Vloot. Japara ten tweedemaal afgelooopen. Die van 't Kasteel Batavia doen den Koning van Bantam aanzeggen, zich onzydig te houden. Een briefje van den Heer *Souri* aan de Bantamſche vrienden. 481. Komſt van den Heer *Coen* met 18 Schepen voor Jakarta, en zyne verſchyning in 't Kasteel Batavia. De Stad en 't Koninkryk Jakarta door zyn Ed. veroverd. 482, 483. Byzonderheden van dien: 483. Gedicht 'er op gemaakt. De Stad door d'onzen in ſtaat van verdediging gebragt. De Heer *Coen* belaft de Bantamſche Vrienden zyn komſt aan den Koning te verwittigen, als ook van 't ver- branden van Japara, en van 't veroveren van Jakarta hem kennis te geven, en dat hy met de Vloot voor Bantam komen zou, om onze ge- vangenen te verzoeken. 484. De Vyanden uit twee Paggers verjaagd. Tyding van Bantam we- gen onze gevangenen daar. De Koning, over Jakarta's verlies zeer ontfeld, doet Bantam ver- ſterken. De Heer *Coen*'s vertrek derwaarts met de Vloot. 485. Werd door den Koning ontrent 't loffen der gevangenen miſleid. Werd gelast die binnen 24 uren los te laten, dat hy dede. Fabeltje door hem op den Commandeur *van den Brock* gepaſt. De Koning verklaard met de E. Maatſchappij in Vrede te willen leven. Vertrek der Engelſchen van Bantam. 486. En uit de Straat Sunda. Zeven van hunne Schepen door d'onze veroverd. De Heer *Coen* na Jakarta. 's Konings bedriegelyk voornemen ontrent ons op Jakarta. Ongemak'er door geleden. Waar on- trent zich de Koning onkundig houd. 487. Wiens Rheede daar op bezet, gelyk ook hem den oor- log verklaard, en de Stad beſchoten wierd. Vaar- tuggen, door *van den Broek* veroverd. Die ver- vangen wierd, en daar over misnoegd ſcheen. Brief van den Heer *Coen* daar over aan hem. 488. Hoe lang die Bantamſche oorlog duurde. De Heer *Coen*'s misnoegen over 't noemen van ons Kasteel Batavia. Hoewel de order der Heeren Zeventien dit medebracht. Echter is die naam

in geen openbare ſchriften gevonden tot Ao. 1621. toc. 489. En tot nader ordre der Heeren. 490, 491

Jakarta's Beſchryving in 't breede volgens 't by- zonder beſtek van dit Koninkryk. a 1, 3, 5, 7. Deszelfs Grenspaal 6, 8, 9. Deszelfs groote Rivier, uit den Berg Pangerango voortkomende. 6, 11. Dit Koningryk van binnen. 7—10. En hoe lang deze naam aan de Stad, en 't Ka- ſteel van ons gegeven is. 7

Jallon. a 42

Jampang. a 11

Jangkolan. a 3

Janpolan. a 45

Janſoezi. a 34

D. *Janſunius* op Batavia, en na Amboina. b 56

Japalan. a 38

Japara. a 28. Deszelfs Opperhoofden. 29, 155. Ver- overd door *Blok*, en den Heer *Coen* 81, 425. Door den Schryver bezigtigd. c 107

Japoere. a 17, 21

Jaronggang. a 9

Jatamagara. a 8

Jati. a 18, 19

Jatiborang. a 19

Jatſawi. a 19

Jatitoeſijoe. a 19

Jatintackan. a 35

Java beſchreven. a 2, 66—67. Kaart in 't algem- een. 2. Verdeeld in zeven beſtekkken. En het eerſte beſtek, gaande over 't Ryk van Bantam. 2. De Weſt-hoek en deszelfs Zee-kant beſchreven. De tweede hoek. 3. Derde hoek. 4

— Tweede beſtek, over Jakarta. 5, 6, 7— 11

— Derde beſtek, over Tſjeribon. a 11— 24

— Vierde beſtek, over Mataram. a 24— 36

— Vyfde beſtek, over Panaraga, Cadiri, enz. a 36—43

— Zesde beſtek, over Madura, Soerabaja, Paſſaroeawan, enz. a 43—51

— Zevende beſtek, over Balamboang. a 51—52

Java's Dieren, Vogels, Waaren. a 53. Land- voogdyen van ouds. 56, 57. En nu. 121. Deszelfs Keyzer. 55—58. Zaaken. 64. Stond wel eer onder Tſjan. 67. Beſchreven door *Marcus Pa- rui Venetus*, enz. 68

Javaanen. Hun wezen. a 53. Dragt, wapenen, enz. 54, 55. Hun grootte Heeren. en Trappen van eere. 55—57. Taal. 63. Letters, Vader ops. a 62—64. b 7. Hun tydrekening en be- rigt van lava, en van deszelfs Koningen. 65, 68. Hun Vaart op Madagaſcar, enz. 65, 66. Verbod aan hen gedaan om in 't Kasteel te komen 94. Zy veroveren Sumatra. 67. Sulthans der zelve. 48, 69. Hun aard. 61. Staatvoering der Groo- ten. 61. Twee der zelve gedoopt. b 65, 73

Jawana. a 29, 34

Sjeich Ibn Moelana. a 48, 68, 69

Ibn Arabſjah. b 166

Ibn Il Awis. b 169, 170, 184

Iorabim Mirzab. b 182

Idjoe. a 12

Jealogi. a 49

Jeldoezchan. b 162

Jelokboelo. a 24

Jemoe. a 37

Jeffomſeinge, een Raja. geſlagen, en van zyn Vrouw veragtelyk gehandeld, over zyn vlug- ten. b 249

Jefuſieten in Tonkin. c 23, 24. In Tſjina. 29, 30

Jewol. a 39

In.

B L A D W Y Z E R.

Impanagara. a 22, 23
inbreuk door den Heer *Speex* op de Kerkelyke rechten. Antwoord der Predikanten van Batavia'er op. b 10, 11, 13, 14. Kerk-tucht gestremd. 13. Ook 't bevestigen der Predikanten daar. 22. Krank-bezoekers buiten kennis van den Kerkenraad gezonden. 36, 38, 53. Predikanten daar berispt over 't niet wel bewaren der Kerk-rechten door die van 't Vaderland. Weshalven zy weer verzoeken hier bevestigd te werden. 37. Krank-bezoeker gemaakt door den Heer *Seroyen*. 39. Eisch van den Heer *Reynierszoon* om 't Kerkeleyk oordeel der Buiten Predikanten over *Pantberus*, en antwoord 'er op. 44. Nieuwe inbreuk over 't lezen der brieven. 44, 45. 't Beroepen der Predikanten aan de Regeering gesteld. 46, 48. Doch aan de Predikanten weer gelaten. Nieuwe moeite over D. *Ferreira* tot Proponent te maken. 49. Over 't verzenden der Predikanten, dat haar Edelheden weer aan zich trekken, en hun antwoord 'er op. Waar by het de Kerkenraad weer overhaald. 50. *Lindius* gedwongen, onbereid zynde, te preeken. En weer nieuwe moeite over alles. 51. Zenden tegen haar Ed. beloften D. *Kesselerus* na Goa, en *Wissfemius* na Tayouan. 52. En trekken dit recht weer na zich. 56, 63, 72, 83, 88. Verzenden de Taalkundigen zeer verkeerd. 85, 91, 102, 107. Dwingen de Portugeesche Predikanten Duytsch te preeken. 94. Verzenden den Schryver, tegen d'ordre der Heeren Zeventien; na Java 's Oost kust als Leger Predikant. 97. En dwingen hem ook om na Ternate te gaan. 109
Indramaja. b 14, 19, 22
Indulam. a 39
Ingoewan. a 29
Inroreetta in Tsjina. c 28
Intanawat. a 41
Inting. a 23
Joardan. a 48
Joeli. a 34
Sjeich Jacobs geslagen op Java, geeft zich over. a 123. Gezonden na Kaap der Goede Hope, en zyn dood daar. 123. Als ook zyn Graf. c 109
Jandjang Jawat. a 19
Jonker (Kapiteyn) op Java gekomen. a 113. Zyne dapperheid. 114. Neemt *Taroena Djaja* gevangen. 116, 117. Geschenck van hem ontvangen. 117, 118. Reden van St. *Martins* haat ophem. 223, 230
Junti. a 14
Jood gedoopt b 67. Nog twee geleerd om over te komen. 67, 69. Een Rabbi werd op Batavia Krank-bezoeker. 79
Juil. a 22
Juffers belast hunne Psalmboeken zelf in de Kerk te brengen. b 67
Donna Juliana. b 282. Bestierster van de Heer *Ketelaars* Gezantschap in Suratte aan *Sjab Aalem*. 284. Raad zyn Ed. in 't geven der Geschenken. 287, 288. Hare beschryving. 296, 297
D. Junius na Tayouan. b 9, 16. Wint 140 gulden 's maands. 20. Komt op Batavia. 22. Gaat weer na Tayouan, en zyn dood. 53
Justitie-Präsidenten. a 384. De Leden van Justitie. a 352, 353, 384

K.

K *Kaap* der Goede Hope. c 144, 145
Kaart van Java. a 2
Kaart van de Rivier van Suratte. b 144
Kabbeljaenus droogte. a 45
Kaboenteng. a 18

IV. DEEL.

Kadamonk. a 110
Kadavoir. a 20
Kadawang. a 21
Kadong Bolador. a 11
Kadong Waronge. a 11
Kadjoerang. a 34
Kadjanar 's leven. 72—75
Kadiri, veroverd. a 41, 42, 48
Kadjang. a 41
Kadoewang. a 25, 35, 40
Kadoewringing. a 20
Kadondan. a 44
Kadoppoggar. a 21
Kaja Kati. a 20
Kajang Madang. a 11
Kukapper. a 42, 49, 50
Kalageer Madion. a 41
Kalang. a 34
Kalangieen. a 39
Kalejer. a 38
Kali-Amat. a 28
— Amatis. a 21
— Anjar. a 42, 49, 188
— Balampang. a 12
— Bonto. a 18, 22
— Dapat. a 34
— Doerian. a 18
— Gaude. a 8
— Gansa. a 25
— Karos. a 12
— Kuyyn. a 39
— Mering. a 44
— Pagat. a 39
— Tanjang. a 20
— Wola. a 8
— Wongo. a 26
Sulthan Kaliel. b 183
Kalimon, tweederley. a 20
Kalipo. a 26
Kalira. a 19
Kalirang. a 29
Kalligawe. a 30
Kalomprit. a 12
Kalowee. a 34
Kamal. a 45, 47
Kamalo. a 18
Kambangan. a 13
Kamenattan. a 41
Kamogattan. a 41
Kameri. a 11
Kamiri. a 12
Kamkap. a 45
Kampang Boera. a 11
Kampang Bali. a 11
Kampang Maleyo. a 11
Kandaal. a 26
Kandang Along. a 11
Kandang Awer. a 14, 19
Kandang Bessi. a 5
Kandang. a 30, 37
Kandang Westi. a 6, 9
Kandawong. a 7
Kandofoli. a 8
Kangafyn. a 38
Kango. a 21
Kankatar. a 19
Kanontjang. a 22
Kantajaba. a 18
Kappipalia. a 23
Kara. a 42, 48
Karadoea. a 12
Karakaban. a 25
Karanganije. a 26
Karang Bessi. a 37
Karang Lejer. a 45
K4-

B L A D W Y Z E R.

<i>Karang Oukal.</i>	a 37	Cancelier gehoord. 297, 299. De Gezant weer ten Hove. Met Eeren-kleederen beschonken.
<i>Karang Goffa.</i>	a 37	's Keyzers geschenken aan den Heer Generaal van Riebeeck. Als mede van den Gezant, en de zyne. 300. Afscheids-gehoor. 301. Afscheid, en Verreck. 302. Was Directeur in Suratte. 303
<i>Karang Kalijerok.</i>	a 26	De Heer <i>Keising</i> Directeur in Suratte. b 58—61
<i>Karang Samba.</i>	a 19	D. <i>Keyzerskind.</i> b 58—61
<i>Karang Sambang.</i>	a 20, 21	<i>Keyzer</i> van Java, en zyne verrichtingen van Gerichts- en andere zaaken. a 55, 57, 58. Zyne Krygs- magt. 57. Ydele roem op hun Kroon, en Af- komst. 70. Hunne Naamen. 71. Levens. 72. Binnen-wacht van Vrouwen. 59. Zyn macht over de Javaanen, Zyne verw van staat is geel. Zyne Dochters hebben geen Recht tot de Kroon. Zyn inkomsten. 60
<i>Karang Sondalang Tijillamaja.</i>	a 13	<i>Kidoelang.</i> a 12, 23
<i>Karappika, Zoon van Kadjanar.</i>	a 75	<i>Kiekens-Baey.</i> a 43
<i>Karajika, Zoon van Mobbammed, derde Keyzer van Java.</i>	a 75	<i>Kimanti.</i> a 37
<i>Karawang. S. Carawang.</i>		<i>Kinting.</i> a 26
<i>Karon.</i>	a 11	<i>Kirna's Hoek.</i> a 51
<i>Karren Tengab Tengab.</i>	a 18	D. <i>Kizenga</i> , op Batavia beroepen. b 85. Krygt moe met den Kerkenraad. 87. Zyn dood. 112
<i>Karta Abaive.</i>	a 23	<i>Klapanoggo.</i> a 10
<i>Karta Jassa.</i>	a 8	<i>Klaaszoon (Jacob)</i> Tweede na Borneo. 227
<i>Kartanagara.</i>	a 30	De Heer <i>Knol.</i> a 27. Zyn Eerste Tocht als Kapi- tcyen na Java 1704. 148; 149. Tweede Tocht als Commandeur. 151. Hoe zich Ao. 1707. droeg. 196, 197. Zyn Derde Tocht 1708. na 't Gebergte van Malang. 198. Kreeg <i>Pangerang Depatti Anom</i> gevangen. 199. Gaat na Borneo. 227
<i>Kartasana.</i>	a 42	De Heer <i>Klenk</i> , Landvoogd van Tayouan, vlugt trouwloos. c 80
<i>Kartasfera di Ningrat.</i>	a 32, 35	<i>Koblay Chan</i> overwint Java. a 67, b 162, 164.
<i>Katawangan.</i>	a 42	<i>Koebon Dalam.</i> a 32
<i>Kateegan.</i>	a 42	<i>Koedatam.</i> a 22
<i>Katta, en Kumtan.</i>	a 23, 51	De Heer <i>Koedyk</i> Directeur in Suratte. b 302
<i>Kartong's Hoek.</i>	a 45, 48	<i>Koeningan.</i> a 21
<i>Kassing.</i>	a 41	<i>Koewong.</i> a 50
<i>Kawala van Damak.</i>	a 27	<i>Koekanje.</i> a 18
<i>Kawongon.</i>	a 23	<i>Koetzen</i> op Batavia. a 355
<i>Keddoe.</i>	a 23	<i>Koetta.</i> a 23
<i>Keyzer in China. (De Keyzer) Gezant.</i>	c 8	<i>Koewassing.</i> a 23
<i>Kelang. S. Quelang.</i>		<i>Koibrangboeni.</i> a 10
<i>Keerdeke.</i>	b 44	<i>Kokhtaas Chan</i> , afgebeeld. b 295, 299
<i>Kerk. Besluit om 'er een te bouwen. a 14, 41, 63, 64. Maleysche. 68. Opstaan in dezelve voor zyn Edelheyd.</i>	b 45	<i>Koloor.</i> a 14
<i>Kerk-ordre van Batavia. a 22. En voorstel om een algemeene te maken.</i>	35	<i>Koluwing.</i> a 39
<i>Kerk-Boek</i> geschonken, en 't verdere daar over. a 21		<i>Konsafoeli.</i> a 8
<i>Kerkenraad</i> op Batavia begonnen. b 6. Op wat dag gehouden. 7, 8		<i>Konterbanjang.</i> a 22
<i>Kerkelyke</i> Brieven belast aan den Generaal over te geven. b 8, 14. S. Inbreuk van de Heer <i>Specx.</i>		<i>Kopapondang.</i> a 21
<i>Kerkelyke</i> getuigenis van den Heer <i>van der Lyn</i> , en zyn Gemalin. b 41. Van de Heer <i>Verstegen.</i> 44. De Heer <i>Verburg</i> zonder dezelve verschee- nen. 49. Die van den Directeur <i>Verburg</i> 66. Van de Heer <i>van Uccelen.</i> 93		<i>Kopeng.</i> a 30
<i>Kervel. S. Van Kervel.</i>		<i>Koranglawir.</i> a 18
D. <i>Kesselerus.</i> b 51. Na Tayouan. 52. Overle- den. 54		<i>Korangi.</i>
De Heer <i>Keselaar</i> onze Gezant aan 't Hof van <i>Sjab Aalem.</i> b 282 Zyn Intrede. 283. Door 's Keyzers Gemalinnen beschouwd. 284. <i>Donna Juliana</i> , Befster van 't Gezantschap, beziet met eenige Hof- Dames de Geschenken, die overgeleverd werden by verschyning van zyn Ed. en zyne bygevoeg- den voor den Keyzer. 285. 286. Vertooning van Olifanten en Paarden voor den Keyzer. Zyn Ed. werd beschonken met een Pook. En doet een Geschenk van een Europische Wagen aan 's Key- zers Gemalinnen. Geschenken aan de Princen. Zyn Ed. bezoekt den Heer Cancellier, beschenkt den zelve, en werd verzekerd van zyne gunst. 287. Zyn Ed. beschonken met Eeren-kleede- ren van de Keyzerin, Verschynd weer voor 's Keyzers Throon. Die zyn Ed. Muzikanten verzoekt te hooren, welke voor hare Majestey- ten speelen. Welke ook hunne Speeltuygen be- zien. Zyn Ed. beziet eenige Luft-huyzen des Keyzers. 288. Verschynd weer voor den Key- zer; dog vrugteloos, alzoo hy stierf. 289, 290. Woelen der Princen om de Kroon. Onzeker- heid onzer zaaken. Zyn Ed. Gehoor by den nieu- wen Keyzer. 291, 295. Word beschonken met Eeren-kleederen. Beschenkt den Keyzer en de Keyzerin. 296, 297. De Keyzer verzoekt onze Muzikanten te hooren. Eere den Gezant be- wezen. Keyzerins Neef gestraft, en zy door den		<i>Koreas</i> droogte. a 26, 45
		<i>Koret.</i> a 18
		<i>Korongon.</i> a 18
		<i>Koffor.</i> a 41
		<i>Kowaling.</i> a 24
		<i>Krakatao.</i> a 4
		<i>Kressuk.</i> a 21
		D. <i>Kreyvanger</i> na Makassar. b 79, 81. Op Batavia. 82
		De Heer <i>Krook</i> , Directeur in Suratte. b 302
		<i>Kroos.</i> c 163
		D. <i>Krul.</i> b 85. Beroepen op Batavia. 86, 87. Zeer zwak. 112
		L.
		L. <i>Aam Coom Wer</i> , Keyzerin. b 296—299
		<i>Labilolang.</i> a 23
		<i>Lubidjoc.</i> a 20
		<i>Labijang.</i> a 23
		<i>Labokto.</i> a 21
		<i>La-</i>

B L A D W Y Z E R.

<i>Laboanw.</i>	a 45	ding om Maleytsch te preeken. 85. Wat Revi-
<i>Lacmana.</i>	a 465	fores hy voorsloeg. 86. By haar Edelheden cok
<i>Ladja's Hoek:</i>	a 47	goeügekeurd; dog <i>Mutter</i> vertrok na 't Vader-
<i>D. Ladoffa</i> na de Kust. b 21. Geschorst. 35. Na	Na	land. 87. Zyn Eerw. dood. 88. En zyn werk
Goa.	36	door <i>D. van der Vorm</i> vervolgd. Laft ontrent
<i>Lagocra.</i>	a 22	zyn Eerw. Schriften. 89. Des Kerkenraads lof
<i>Labor</i> , door <i>Homajom</i> gewonnen. b 199. Maakt	Maakt	aan zyn Eerw. zonder grond gegeven. Aanmer-
het tot een Stad. 202. Lufthuyzen.	289	king des Schryvers over <i>D. D. Leydekker</i> , van
— Een Ryk, veroverd door <i>Selim</i> .	b 219	<i>der Vorm</i> , en zyn eigen Werk. 89, 90. <i>D. Ley-</i>
<i>Layatong.</i>	a 23	<i>dekkers</i> beurt vyf jaaren door <i>D. Poleman</i> waarge-
<i>Lumas</i> Godsdienst.	c 26	nomen. 91. Verzoek, om zyn Bybel na te zien,
<i>Lamalang's Hoek.</i>	a 29	gedaan. 93. Zyn werk van de Zeventienenge-
<i>Lampon</i> , veroverd door <i>Sjeich Ibn Moelana.</i> a 6.	a 6.	prezen, en beloofd te drukken 94. <i>D. van der</i>
	70	<i>Vorm's</i> voorstel om toegang tot dit werk te ver-
<i>Landa</i> , onder <i>Soerabaja.</i>	a 80	zoeken, 98, 99. Haar Edelheden begeeren te
<i>Landabran.</i>	a 14	weten, wat'er tot dit werk vereischt wierd, om
<i>Land</i> Drogen.	a 380	het te drukken. Preuve der Letters, hier zyn-
<i>Landsman</i> in 't Sjina.	c 9	de, te neemen. 99
<i>Lung.</i>	a 45	<i>Leyden</i> , een Eiland. a 7
<i>Langaban.</i>	a 50	<i>Librae.</i> a 39
<i>Langapan.</i>	a 20	<i>D. Lichtersoord</i> dood. b 112
<i>Lantjanc.</i>	a 6	<i>Liebekarang.</i> a 11
<i>Lanwangre.</i>	a 41	<i>Lier Baja.</i> a 51
<i>Larifen.</i>	a 26	<i>D. Lindius.</i> b 40. Bleet voor eerst hier. 41. Werd
<i>Lassarang.</i>	a 14	vyfde Predikant op Batavia. 42. Werd gedwon-
<i>Lassari.</i>	a 17, 18, 21	gen door den Heer <i>Maaszuyker</i> , schoon onbe-
<i>Lassem.</i>	a 37	reid zynde, te prediken. 51. Werd opontboden
't Land der Lauwen, ofte <i>Laos</i> , onder den Tar-		dog bygelegd. 54. Ontlast van zyn dienst. 73.
tar.	c 22	Zyn dood. 75
<i>Lanfu.</i>	c 26	<i>D. Lindevorn.</i> b 18, 19
<i>Last</i> der Heeren Zeventien in opzicht des Schry-		<i>Lingfia.</i> a 8
vers verworpen, en niets by haar Edelheden		<i>Linkon.</i> a 11
geagt, en hier over by de Heeren Zeventien		<i>Linkonbasan.</i> a 23
ook niets gedaan. b 97, 109		<i>Lipatti.</i> a 34
<i>Latynsche</i> School op Batavia, b 21, 37, 39, 42, 54,		<i>D. Lippius</i> , b 38. Na Banda. 39
56, 60, 66		<i>Lyf</i> der goederen, uit Indiën mede te nemen, a 341
<i>D. Laurman</i> op Batavia beroepen. b 76. Zyn dood.		<i>Litongmon.</i> a 23
	77	<i>Loa.</i> a 24
<i>Lawi Passang.</i>	a 23	<i>Lobina</i> , en <i>Lobinar.</i> a 19
<i>Lawietolok.</i>	a 18, 20	<i>Lockawali.</i> a 26
<i>Lawek.</i>	a 366	<i>D. Loderus</i> na Amboina. b. 78. Bediend het A-
<i>Lazery.</i>		vondmaal op Purmerent. 79. Zyne moeitc. 80.
<i>D. Le Boucq.</i> b 94—99, 106, 107, 109, 111, 112		Na Banda. 82. Werd opgezonden. 84. Dog
De Heer <i>Le Maire</i> Landvoogd in Tayouan. a 9. c		herfteld om na Banda weer te gaan. 85. Zyn
	73	verzoek omtrent den Bybel en Psalmen afge-
<i>Ledematen</i> van Batavia. a 8, 16		slagen. 94
De Heer <i>Brouwer</i> geen Lidmaat. 17		<i>Loedaja:</i> a 43
<i>Leemna</i> (Kapiteyn) a 131—141		<i>Loekadjeng.</i> } a 51
<i>Leermcesters.</i> b 96		<i>Loerentierga.</i> } a 221
<i>D. Lecuwius.</i> b 119. Na Amboina. 119. Na Ta-		<i>Loeroe.</i> a 37
youan, en zyn dood. 20		<i>Loetoe.</i> a 39, 40, 41
<i>Lelin.</i> a 19		<i>Logie</i> in Suratte van ons, en der Engelschen. b
<i>D. Lenzius</i> na Ceylon. b 38, 42		145
<i>D. Abrab de Leonardis</i> op Batavia beroepen, b 50.		<i>Logie Kaffer.</i> a 19
Opontboden, dog bygelegd. Blyft langer dan		<i>Loggan's</i> Hoek. a 37
verpigt was 58. Na 't Vaderland. 60		<i>Lomhang.</i> a 41
<i>D. Johannes de Leonardis</i> na Tayouan. b 53		<i>Lomeri.</i> a 23
<i>Levens</i> wyze op Batavia. a 363		<i>Lomilalik.</i> a 22
<i>Levison</i> in 't Sjina. c 12		<i>Lombong.</i> a 12
<i>D. Hubertus Leydekker</i> na Malakka, b 64. Op Ba-		<i>Longmalana.</i> a 10
tavia. 72. Na Bantam, en gaat na 't Vaderland.		<i>Loor</i> (<i>Ingabey</i>) a 176. Zyn dood. 196
De Heer <i>Henrik Leydekker</i> in Banda. c 117		<i>D. Loorveld</i> , na Malakka. b 20. Komt op Bata-
<i>D. Melchior Leydekker</i> op Batavia geplaatst. b 66.		via. 37. Zyn dood. 39
Na Amboina beropen, dog gaat niet 67, 69.		<i>Lopet.</i> a 34
Tot den Maleytschen dienst geschikt, en predikt		<i>Loffarang.</i> a 19
al lezende. 69, 71. Zyne Maleytsche Carechif-		<i>Loweling.</i> a 21
mus. 74. Zet den Bybel in 't Hoog Maleytsch		<i>Lowiddo.</i> a 19
over. Welke de Heeren Zeventien beloven		De Heer <i>Lucaszon</i> na Suratte, en zeer geprezen.
voort te zullen zetten. 75. Arabische Letters		b. 13, 15, 17. Werd Directeur Generaal. 20
verzogt. 76. Zyn Bybel overzetting ondernom-		<i>D. Ludgens</i> na Tayouan. b 41.
men op zekere voorwaarden. 81. Werd ont-		<i>Luytenants</i> in dienst. a 416
last van zyn dienst in de week en voor de		<i>Lutberaanen.</i> b 51
middag des Zondags. 82, 83. Zyne beweging		De Heer <i>van der Lyn</i> Commissaris Polityc. b 14.
tegen <i>Valentyns</i> overzetting. 84, 87. Aanbic-		Zyn Leven als Gouverneur Generaal. a 256

B L A D W Y Z E R.

M.

- D. M**artens na Amboina. b 88. Na t' Vaderland. 107
Maaten en Gewichten op Batavia. a 360
De Heer Maatznyker Penfionaris. b. 21. Zyn leven. a 297. Brief aan *Coxinja*. c 76
Macao. Verbeeld, en befchreven. c. 2—4, 42. *Ryerson* herwaards. 7. Voornemen om dit te veroveren. 9
Macaffaren op Java maken veel moeite. a 106, 107. S. *Montemorano*, en *Crain Gliffon*. Geven zich over aan ons. 115
Mackan. a 26
Mackan Magon. a 37
Macquelin (Jacobus) a 111
Madang Tanjong. a 23
Madat. a 8
Madjaja. a 48
Madialang. a 26, 30
Madjapabit. a 42, 50, 67, 68. Deszelfs Kroon. 111
Madion, een Stad, en Prinsdom. a 41
Madura, een Dorp. a 22, 24. En Eiland, 44. Komt weer aan den Keyzer. 118. Die Prins komt op Soerabaja. 158, 161, 162, 167, 168. Zyn dood. 197
Maduretna. a 45, 46
Magara. a 24
Mabbum Azem. b 290—292
Mabbum Cariem. b 294, 295
Makabongkok. a 9
Makaffam. a 45
Malakka's Historie. a 67
Malang. a 50
Maleyſche Schriften van *van Bouweren*. b 54. *Spiljarus*. 56. *Dankaarts* Catechiſmus. 60, 61. *Brouwerius* N. T. 61, 62. Deze Gemeente nam zeer toe op Batavia. 62. *Gueynier* preekt Hoog Maleyſch, en men zou om een Maleyſche Kerk verzoeken. 62. *Van Beek* bequaam in die Taal. 63. Kort begrip overgezet, en 37 Vragen. Voortaan in de Portugeſche Kerk te preeken. En *Gueynier* Predikant in die Taal gemaakt. 64. Verval van dien dienſt onder hem. 65. *Carons* Maleyſch geprezen. Die Kerk beſloten te bouwen. 68. Korte Vragen over te zetten door D. *Gueynier*. Maleyſche Diſtionarium uit Holland hier. 66, 67. Maleyſche Boeken herdrukt. Trage Gemeente. Donderdagſche Maleyſche beurt afgeſchaft. 67. In die Kerk gepreekt. D. *Leydekker* tot dien dienſt geſchikt. 69. 't Kort begrip van D. *Leydekker* overzien door den Heer *de Haas* en D. *Hellenius*. 73, 74. Heeren *Zeventien* ſchryven over 't Maleyſch 75. Zyn voor 't Hooge, en voor D. *Leydekkers* werk. 76. Maleyſche Catechiſmus met Arabiſche Letters verzogt te drukken. 76. 't Hooge is onverſtaanbaar, en dit bewezen. 65, 89, 90, 99. En over *Hodenpyl*. 78. *Mutter* voorgesteld als Reviſor van D. *Leydekkers* Bybel. 86, 87. en *Maarten Hodenpyl*. 93
Maleyſche Dienſt op Batavia, wanneer begonnen. b 6, 7, 8, 16, 17, 19, 21, 40. Eerſt gelezen 7, 19
Maleyſch Collegie op te regten te Leyden by die van *Walcheren* voorgesteld, b 7. Verdere Boeken overgezet. 9, 16, 36, 37, 38. Geneſis 38, 39, 45, 48, 51.
Mabela. a 23
Mallawas. a 37
Mameroe. a 50
Mamuth Sjab. b 305
Manal. a 20
Mango Chan. b 164
Mandang. a 11
Mandoera Radja (Kijay Depati) a 86, 87
Manganti. a 18
Manis. a 20
Manoor. a 19
Mantas. a 42
D. Mantean's Buyt op Java. a 112. Op Batavia, en na Banda. b 60. Op Batavia weer. 68. Na Ternate geordonneerd, dat weigerd, geſchorſt. 68. Herſteld. En na Java. Preekt op de Rheeде. Na Banda. 70. Na 't Vaderland. 76. c 116
Marapi. a 30
Marcus Paulus Venetus in Tsjina. c 21
Manteffer. a 39
Maria. b 172
D. Marinus. b 112
Marmer. c 104
Maroetſa. a 34
Maronde. a 7
Marrilon. a 34
Marrotoca. a 26
De Heer St. Martin's geval met Kapiteyn *Jonker*. a 318
Martin, een Wondheeler. b 300
Mafarenbas te Macao. c 4
D. Mafius. b 51. Na Tayouan. 52. Op Batavia en na Banda 57. Opgezonden. 59. En na Ceylon. Daar geſchorſt. 59, 66. Na Ceylon weer. 67
Mafuyke. a 51
Matanipo. a 41
Masaram, een Stad. a 30, 33. Een Landſchap. 31
Matelief in Tsjina. c 6
Mauritius, onze eerſte Sterkte van Batavia's Kaſteel. a 427
Mauritius-Baey. a 12, 13, 24. b 44
Mawila. a 39
D. Maxwell. b 58. Na Ceylon. 59. Op Batavia. 63. Na Malakka. 61, 63. Opgezonden van de Kuſt. 68. Weigerd na Banda te gaan. Hem verboden te preeken. 68. Na de Welt-kuſt, en herſteld weder hier. Zyn dood. 69
D. Meerland na Coetsjien. b 57, 68
Meyering. b 87
Mekgang. a 20
Melchiorſzoon. b 8, 12
Melik Ambar, en zyn Dochter. b 215
Mengarec. a 45, 47
't Menſchen-Eeters-Eiland. a 6
Mering. a 39, 41, 46
— Kali Mering. a 44
D. Merlinus. b 34. Na de Kuſt, en zyn dood. 35
Mets, een Joods Rabbyn, werd Krank-bezoeker. Gaat na Coetsjien om de Joden te bekeeren. b 79
Mezzabarba in Tsjina. c 29
Middelburg. a 6
D. Middelbovius. b 13, 14
Milierre. b 172
Mindi. a 19
Minjangſang. a 22
Miraad Ul Moeloek. b 230
D. Mirkinus na Tayouan. b 20
Miroen Sjab. b 170, 173. Tweede Mogol, en zyn leven. 174. Werd gevangen. Zyn dood. 174—176
Mirzab Bhaeder. b 230. **Mirzab Sjarok**. 176
Grooten Mogols oorfpronk. b 162. Door *Zenſichan* byna vernield. Dog herſteld door *Jeldoczchan*, en *Tſingſichan*. 162. *Mier Timoer* de Tweede hun Siamhouder. Der zelve Zegel 165. De Mogolſche Chronyk. 166. De verdere Mogolſche vervolgers. *Sjab Baboer* de na lere Grondveſter der zelve. 187. Wetgever der Mogols. 190. Mogolſche naam wanneer eerſt aangenomen. 191.
 De

B L A D W Y Z E R.

De Mogols oudankbaar. 181, 192, 200. S verder hunc Levens vervolgens. Hun Throon. 298. Hun Leger-ordening, en *Sjab Aalem's* Leger. 276—279. *Mofoddien's* Leger. 293. Zyne Gunstelingen afgebeeld. 295. Afbeelding der Mogols. 305. Hun Gellags-Lyft. 308. Tamerlaans Nazaaten. 309
Mogol'sche Prinzen afgebeeld. b 295
 — Dorpen. b 302
Mohammed Ali (Een *Molla*) b 295
Mohammed, Derde Keyzer van Java. a 75, 87. Synce moeyelykheden met *Temangong Wiragoena*; des Ouden Keyzers handeling hier ontrent, en zyn dood. 94, 95. Verdere zaaken van dien Prins daar na met *Wiragoena*. 96, 97. Zyne veroveringen, zyn eigen naam, en optreding. Maakt Vrede met ons. 98. Eerste verbond met hem. Zyn ontugtig leven. 99. Zyns Moeders wyze daad. 102, 103. Ons nieuw geschil met hem Ao. 1656. en van *Zyll* Gezant aan hem. 103. Oorlogt met ons. Ao. 1660. en met *Djohor*, en Vrede daar op. *Verspreekt* aan hem gezonden, zegt ons Cynsbaar aan hem te inaken, en zyn dood. 104
Mohammed, *Eurangzeeb's* Zoon. b 246
Mohammed, beschreven. b 2
Mohammed Cariem onthalt. b 294, 295
Mohammedaansche Godsdiest door wie eerst ingevoerd op Java. a 68, 69. b. 1, 2. Leerstukken. 3. Hoofd Secten. 3. Scholen. 65, 69, 70
 — In Tsjina. c 27
De Moker Vaart a 11
D. Molanus na Banda. b 52. Dood. 58
Molie. a 29
D. Molinaeus. b 8. Na de Kust. 9. Op Batavia. 16. Bied aan Portugeesch te preeken. 17. Werd Predikant op Batavia, en preekt Portugeesch. 17. En Maleytisch. 19
D. Job. Molinaeus dood. b 80
Mondel. a 17
Monkang. a 39
Monrang. a 39
D. Montanus. b 60. Na Amboina. 61. Bezoekt Ternate. 67
Montjak. a 26
Montemaranos (*Crain*) a 106
Montpang. a 11
Moordenaars Rivier, en Hoek. a 7
Moorsme. a 22
Mora. a 23
Moraad Ul Beg. b 230. S. 't Leven van *Sjab Djibaau*. a 14
Morod. a 14
Mofuddiens verzoek om onze Muzikanten. b 289, 297. Werd Mogols Keyzer. 293. Zyn Leger en Strat van enige wederspannigen. 294
 De Heer *Muykens*. b 151. Directeur in Surat. 302
 De Heer *Munniks* ondertrouw. c 161
Munten van Batavia en Indiën. a 356
D. Mus na Tayouan. b 52
Muscus Prys. b 242
Mustafa. b 171
Muster, als Revifor voorgesteld. b 86
D. Mylens na Malakka. b 112

N.

't *Nachtgaals* Eiland by Madura. a 45
Nacke. b 70
Nalla. a 11
Namango. a 11
Nambo. a 21
Nanari. a 22
Nangor. a 23

Nangra. a 10
Narva Sinay. b 235
Nederlandsche Maatschappys moeyelykheden met den Mogol b 269. Welke haar dwingt tot een zeer quaad verband-schrift *ibid*. Werden in hunne Logie bezet. 270. Dog werden hier van gered. 270, 271, 272. Hun Vaart op Tsjina. c 5
 Grave van *Newers*. b 161
St. Nicolaas Baey. a 52
D. Nicolai op Batavia. b 111. Na Banda. 112
Nicozjeer zeventhiende Groot Mogol. b 305
Niereboelak's zeldzaam geval met zyn Zoon, en hun dood. a 150
Nimrod overwonnen. a 120
D. Ninaber op Batavia, en na Amboina. a. b 111. *ibid*.
Noer Ul Tadjoe. b 230. Afgebeeld. 258
Noer Begeem. b 230. Afgebeeld. 259
Noer Meballe's gevallen met *Selim*. b 224. Tragt haar Dochter aan *Croftoe* en *Pebwis* uit te huwelyken. 225. Dat met *Sjabariaar* gelukt. 225, 226. Verzoekt eenen dag te regeeren. 226. Dat *Selim* haar toeltaat, en laat toen zilvere en goudde Zodiacs Ropyen munten. 227. Vergeeft woelen voor haar Schoonzoon. 230. Verzoend met Prins *Choram* of *Sjab Djibaau*. 230
 De Heer *Nobel* na Tsjina. c 9. Hoofd in Houtfieuw. 10, 11
Noessa Baron. a 43
Noessa Gedee. a 13
Noessa Sompoe. a 36
D. Nood op Batavia, en na Ternate. b 88. Na Banda. 93. Zyn geschillen met *D. Brants*. 93
Noordwyk, een Poit. a 11
Norokto. a 8
Notariffen. a 388
D. Nucella op Batavia. b 82. Van Bantam weerom. 82. Na Amboina. 83
 De Heer *Nuyts* Landvoogd van Tayouan. c 52. Gezant na Japan. 52, 55. Door de Japanders in Tayouan, in 't Kasteel, gevangen genomen. 55. Ontslagen. 56—62. Zyn bericht over Tayouans Handel. 63—70. Der Franfchen verdicht verhaal van hem. 71. Zyn vertrek na 't Vaderland. 72

O.

Oedjong Awer Awer. a 37
Oedjong Blinding. a 29
Oedjong Brong. a 29
Oedjong Gat. a 28
Oedjong Glap. a 14
Oedjong Klang. a 12
Oedjong Lajang. a 25
Oedjong Lamalang. a 29
Oedjong Samat. a 28
Oedjong Tanah. a 14
Oedjong Toeba. a 14
Oeloeboewang, een Rivier. a 51
Oeloebontoe. a 12
Oendackan. a 34
Oepak. a 33
Oeffom Cassan. b 184. En zyn daaden. *ibid*.
Oetjong. a 19, 23
Oets, een Vorst des Mogols. b 161
Og, Tamerlaans Vader. b 166
Omar Aadil Chan. b 145
Sjeich Omar zesde Mogol, en leven. a 186
Ongaran. Dorp, en Gebergte. a 30, 31, 32
D. Ongena op Batavia, en na Amboina. b 52
Onrust (Engelisch) a 7
Onrust. a 7, 366
 — Baazen. a 382
 — Krank-bezoeker. b 36
 — Pri-

B L A D W Y Z E R.

— Predikant hier noodig. b 62. *Tbornton* als Propont hier. 63. *Tolnerus* hier. 65. Na zyn vertrek. 70. Een Krankbezoeker hier. 71. *D. Andre* hier. 85. Ontlagen hier van. 93. *Van der Sluys* hier. 95. Dog verschoond van Onrust. 106. *Feylingius* hier. *ibid.* In geen 3 jaar bediend 111. *Le Boucq.* 112. Naamen der Picdikanten 127
Onse Vader in 't Javaansch. a 63
 — Atgekeurd als een Nagebed alleen. 73
Ontfangers Generaal. a 374
Ontong Java. a 6, 11
D. Ooms van Wyngaarden op Batavia. b 82. En presentert Portugeelch te preeken. *ibid.* Doet 'er eenige maalen. *ibid.* Men zegt hem hier in de Portugeelche Kerk in te dringen. 83. Dood. 84
Oela. a 22
D. Oorfsbot op Batavia. b 60
Oofdyk, een Krankbezoeker, door Bewindhebberen aangenomen. b 9
D. Op den Akker, na Ceylon. b 70. In de Portugeelche Kerk op Batavia beroepen. 76, 77. Ser 't O. T. over van Ezech. 48: 21., 84. En de Psalmen. *ibid.* En alle. 85. Die overzien werden. 86. Wel bevonden, en zouden voorgedragen werden. *ibid.* Zouden op Batavia gedrukt werden. 87. Swarigheden hier ontrent door haar Edelheden geopperd, dog dan is de overzetting des Portugeelchen Bybels ook vrugteloo, 200 de Gemeente niet leezen kan. 88. Antwoord des Kerkenraads. 89. Reviforts der Psalmen. 92
Opper-Kooplieden van 't Kasteel. a 375. Eerfte en Tweede.
Orankin. a 14
D'Ornay (Antonio) op Solor. b 10
Ouderlingen ingesteld. b 6. Vermeerderd. 61. Hunne verkiezing trok de jonge *van Goens* aan zich. 68. Hunne Naamen. 128
De Heer van Outhoorns Leven. a 324
 — Commissaris Politycq. b 69
Oud Testament in 't Portugeelch bekomen op Batavia van de Kust. b. 81. Overgezet door *D. Ferreira* tot Ezech. 48: 21. En verder door *D. op den Akker.* 84. Over de Rivifte deszels gesproken. 84. Dog 't bleef onoverzien leggen. 94
De Heer Overtwater, Landvoogd in Tayouan. c 73. Eenige overgezette Boeken in 't Cingaleesch, Malabaarisch, &c. b 92
Outobrl. 171

P.

P*aartang.* a 19
Paatr. b 235. Gezant. c 13
Pabeau. a 42
Paboenan. a 38
Paboeranam. a 26
Padadat. a 20
De Heer Padbrugge, en zyn werken. c 110. Zyn hartvogtigheid. 113
Padjadjaran, een Ryk. a 68. Veroverd door *Sjeich Ibn Moelana.* 69. Gedenksteen. 70
Padjalang. a 17
Padjang. a 68, 69
Padipara. a 11
Padmana, Koningin van Chitor. b 206
Padoedang. a 8
Padoerang. a 37
Padok. a 14, 26
Padoro. a 22
Padsjetams-baey. a 36
Paenw. b 8

Pagadang. a 19
Pagalangan. a 17
De Pagar, goed begin. a 27, 28
Pagger, een Landstreek. a 23
Paggat. a 33, 38
Pagoden. a 37
Pagoenan. a 11
Pagoesan. a 41
Pajatim. a 34, 35, 40
Panjaroeewessi. a 22
Pakaling. a 19
Pakalongan. a 26, 30
Pakaran. a 29
Pakis. a 7
Pakisingan. a 26
Pakolaceng. a 11
Palakka's Koning. a 107, 113 114
Paliang. a 23
Palokifi. a 41
Palombang. a 19
Palombo. a 37
Pamading. a 37
Pamakassam. a 44, 46
Pamalang. a 26
Pamanuekan. a 13 18
Pamansjetang. a 14
Pamaroesang. a 9, 20
Pamger. a 10
Pamokpak. a 21
Pamotang. a 24
Panaruekan. }
Pan Bayman. } { a 51
Pananggungan. } a 174
Panaraga. a 40, 43
Panawanga. a 34
Panckolling. a 22
Pandajapan. a 23
Pandang. a 41
Pandawang. a 19
Pandjarakan. a 51
Pandoks Hoek. a 37
Panganjong. a 19
Pangerang Depati Anom Keyzer verklaard. a 146.
 Verworpen van haar Edelheden. 147. Zyn aard.
 Raakt met ons in oorlog. 148. Waar op vyf Veldtogten volgen.
 De eerste onder de Heeren *Cnol* en *Bintang.* 148.
 De tweede onder de Heeren *Ram*, en de *Wilde.* 149. *Djaja de Ningerat* overgekomen tot ons.
 Kaart van dien Tocht. 149. De Heer *de Wilde* slaat hem en veroverd alles. 150. Hy vlugt na *Soerapati.* Ons besluit om hem te vervolgen. 151
 De derde onder den Heer *Cnol* als Commandeur en Veldheer, en den Heer *van Berge.* Des Schryvers verzending op die Tocht. 151—156. De verdere zaaken by die Togt voorgevallen. 156—190
 De vierde onder den Heer *de Wilde*, en de zaaken toen voorgevallen. 193—197
 De vyfde onder den Heer *Cnol*, die den *Pangerang* gevangen bekomt, en Pardon beloofst buiten kennis van den Raad, en hem na Batavia zend. 199. Ontdekkende ondertuffchen in het Gebergte van Malang verscheide onbekende Bofschchen. Kosten dezee oorlogs. 200. Des *Pangerangs* komst op Batavia, en hoe hy daar is gehandeld. 201, 202. Zyne verzending na Ceylon, als een gevangen van Staat, en hoe hy zich daar uit heeft zoeken te redden. 203. Hoe de Heeren Zeventienien dit werk hebben opgenomen, en haar Ed. Ed. regtveerdiging in dezen. 204
Pangerang Poegar door haar Edelheden Keyzer ver-

B L A D W Y Z E R.

verklaard, a 148. Nader beschreven met zyn Zoonen. 149. Werd door den Heer de Wilde als Keyzer voorgesteld. En een nieuw verbond met hem gemaakt. Quytſchelding van een groote ſchuld. Liet zyn overgekomen Zoon worgen. 150. Soerapati doodgeſchoten. 187, 192. Overgave van Pangerang Depati Anom aan den Heer Chol, op zyne belofte van dat haar Edelheden hem een Pardon-briet, en een Prinsdom zouden geven; dat haar Edelheden loochtenen, hem weigeren, en hoe zy verder met hem handelen. 203. Na 't kriſſen van den Prins van Soerabaja doen zich nieuwe Oorlogsvonken op. Zyne Gezanten aan haar Edelheden. 205. Moeyclykheden ontrent Paſſaroewan, en nieuwe Oorlog op Java met die van Soerabaja. Optand der Madureezen. Kapiteyn Chavannes dood. Verdere gevolgen van dezen oorlog tot Ao. 1718. en 's Keyzers dood. 206—209	<i>Patekoy.</i> <i>Patoman.</i> <i>Patii.</i> <i>Pattimig.</i> <i>Pattirang.</i> <i>De Heer Paviljoen.</i> <i>Pawelang.</i> <i>Pawidion.</i> <i>D. Pays</i> , na Amboina. b 60. Komt op Batavia, daar beroepen is. 62. Dood. <i>Pedel</i> in Tsjina. <i>Peerlen Prys.</i> <i>Peboe.</i> c 6, 10, 37, 42. Vefſing. 44. Verlaten. 49 <i>Pekings</i> naam. <i>D. Pelius</i> dood. <i>D. Peregrinus</i> , na Amboina. <i>D. Perſant.</i> b 21, 22. Zyn dood. <i>Perſeen</i> , of Gauwren, en hun Godsdienſt b 153. Prieſters. H. Vyer. 155, 158. Begravenis. Wetgever. Wetboek. 158. Offerhanden. Doop. <i>Peelt.</i> <i>Pertban Bhadoer</i> uit Delli gejaagd. <i>Piekerman.</i> <i>Pier Mohammeds</i> Leven. <i>Perwis.</i> <i>'s Pieſſang</i> Eiland. <i>D. Philp Pieterſſoon.</i> <i>Jochem Pieterſſoon.</i> <i>Barent Pieterſſoon</i> , Directeur in Suratte. <i>Pilwane.</i> <i>Pinang.</i> <i>Pinkol.</i> <i>Pifcadores.</i> <i>Pifonga Bhaduer.</i> <i>Piton.</i> <i>Pittavin.</i> <i>Poegar</i> , een Landſchap. <i>Poegar</i> , de Keyzer. S. <i>Pangerang Pegar.</i> <i>Poelo Batak.</i> <i>Poelo Befar.</i> <i>Poelo Dowa.</i> <i>Poelo Katapang.</i> <i>Poelo Keloor.</i> <i>Poelo Mengaree.</i> <i>Poelo Pandjang.</i> <i>Poelo Panjamoean.</i> <i>Poelo Pifang.</i> <i>Poelo Pondi.</i> <i>Poelo Raebid.</i> <i>Poelo Siwalon.</i> <i>Paeren.</i> <i>Poeſpa Nagara.</i> <i>Poewon.</i> <i>De Heer Poleman</i> , Majoor, op Java in <i>Holleijns</i> plaats gezonden tegen <i>Crain Montemarano</i> . dog qualyk gehandeld. a 106. Zyn Tweede Tocht na Java, en cere, hem aangedaan. 112. Zyn dood. 113. Zyn daden in Tsjina. c 10 <i>D. Poleman.</i> a 85. Leerd Portugeeſch. 86, 88. Na Amboina. 91. Op Batavia. <i>Vrouw Levina Poletb.</i> <i>Pondajang.</i> <i>Pondoaſina.</i> <i>Pondolam.</i> <i>Pongadan.</i> <i>Ponkapoa.</i> <i>Ponte.</i> <i>D. Pontanus.</i> b 36. Na 't Vaderland. <i>Pontang.</i> <i>D. Pontcaſen.</i> <i>Poropon.</i> <i>D. Porſelius.</i> b 39. Zyn dood. <i>Portugeezen</i> komt op Java. 73. In Tsjina. c 2. In Tayouan. <i>Portugeeſch</i> preken. Aangeboden door <i>D. Molimans</i>
<i>Pangerang Poerabaja</i> , Prins van Bantam. a 70 Een ander Prins. a 102 <i>Pangerango</i> , de blauwe Berg. a 5, 9, 10. <i>Panjagara.</i> a 9, 20 <i>Panjang.</i> a 41 <i>Pangkolang.</i> a 20, 23 <i>Panka 's Hock.</i> a 38, 39, 44 <i>Pankala 's Hock.</i> a 37 <i>Pannibing.</i> a 20 <i>Panodor.</i> a 19 <i>Panongan</i> } <i>Panonyanan.</i> } a 23 <i>Panongang.</i> } a 20 <i>Panombaban</i> van Madura. a 44, 45, 48 <i>D. Pantherus.</i> b 36, 38, 39, 43—49 <i>Pantboer.</i> a 66 <i>Panombaban Giri.</i> a 55, 68, 118. Zyne magt. 119 <i>Panombaban Ratoe</i> van Tsjeribon, a 97, 98. Landen hem geſchonken. 98 <i>Panombaban Ampil.</i> a 48 <i>Panoraroepan.</i> a 18 <i>Papanler.</i> a 42 <i>Papanuſer.</i> a 42 <i>Paperſang.</i> a 19 <i>Papper.</i> a 42 <i>Papotel.</i> a 41 <i>Parrebek.</i> a 10 <i>Paraban.</i> 1a 9, 37 <i>Parackan Limot.</i> a 22 <i>Paradema.</i> a 37 <i>Parang.</i> a 8, 10 <i>Pare.</i> S. <i>Poelo Pare.</i> <i>D. Parent.</i> b 89. Na Amboina. 91, 111. Zyn dood. 112 <i>Parocka Muetjang.</i> a 19, 20 <i>Paroerans</i> Hock. a 12, 13 <i>D. Pars</i> , na Banda. 111. Op Batavia beroepen. 112 <i>Parwati Sari.</i> a 30, 193 <i>Paseripan.</i> a 23 <i>Pasi.</i> a 67 <i>Paſſanggarang.</i> a 11 <i>Paſſaroewan</i> , a 48, 50, 145. Afgebeeld. 196 <i>Paſſeker.</i> a 19 <i>Paſſer.</i> a 45 <i>Paſſer Magara.</i> a 9, 20 <i>Paſſerabaug.</i> a 8 <i>Paſſeratang.</i> a 21 <i>Paſſewaban.</i> a 18 <i>Paſſinagara.</i> a 19 <i>Paſſoerang.</i> a 4 <i>Paſſongon.</i> a 12 <i>D. Paſtorius</i> na Banda. b 112 <i>Pati Pondang.</i> a 74 <i>Patjoe.</i> a 41 <i>Patjoengan.</i> a 43	a 23 a 41 a 34 a 10 a 38 b 63 a 21 a 19 b 60. 69 c 10 b 241 49 c 21, 22 b 57 b 64 35 b 153. Wet- Doop. 160 b 162 a 37 b 177 b 219 a 4 b 5 b 41, 42 b 203 b 280 a 12, 23 a 34 c 37 b 162 a 51 a 144 a 50 a 13 a 28 a 51 a 28 a 45 a 5 a 44 a 4 a 5 a 14 a 28, 46 a 19 a 156 a 26 c 10 a 107 b 41 a 22 a 11 a 38 a 18 a 19 a 48 41 a 5, 6 b 18, 21, 36, 37 a 21 41 c 2. 42 Moli-

B L A D W Y Z E R.

nans, maar verworpen door den Kerkenraad. Dog predikt hier daar na b 17. Ook D. *Rogierius*. 21. Die de Psalmen vertaald. 22. Wierd eerst voorgelezen. D. *Seenen* vervuld *Rogierius* dienst na zyn vertrek. 37. Een Kerk te bouwen goedgevonden. 41, 63, 64. 't N. T. overgezet door D. *Brouwerius*. 42, 51. De vier Evangelien en de Handelingen der Apostelen overgezet door D. *Ferreira*. 43. Verzoek gedaan tot 't drukken van de Portugeesche Catechismus en de Formulieren. 45. 't N. T. door D. *Ferreira* vertaald. 49, 54. Men zou het N. T. van *Rogierius* van de Heeren Zeventien verzoeken. 51. Portugeesche Morgen-beurt nog in 't Stadhuis. 61. D. *Thornton* in 't Portugeesch gebruikt. 63, 64. Deze dienst, na 't voltoeyen der nieuwe Portugeesche Kerk, verdeeld, en nog een Predikant verzogt. 64, 65. Korte Vragen over te zetten door D. *Ferreira* 66. D. *Heynen* als de derde Portugeesche Predikant voorgedragen. 69. Boekje door D. de *Pape* gemaakt. 71. D. *Op den Akker* van Ceylon hier beroepen. En de Woensdag-avond-beurt eenige tyd by zwakheid van D. *Ferreira* en de *Voogd* nagelaten. 76. D. *Laurman* hier beroepen. 77. D. D. *Hilarius* en *Ooms van Wyn-gaarden* bieden aan Portugeesch te prediken, dog de eerste zou 't lezen. 102. D. van *Wyn-gaarden* afgezet, die al mede dit predikte. 85. D. *Poleman* leerde dit. D. *Hey* derde Portugeesche Predikant 94. Deze Predikanten. werd belast nevens 't Portugeesch ook in 't Duytsch te prediken. 95. En 'er toe gedwongen tegen alle betuigingen. D. *Le Boucq* in staat om dit te preken. 96. D. *Bartou* hier geplaatst. 99. D. van der *Sluys* mede. 106. D. *Poleman* hier uit Amboina beroepen. 112

Portugeesch O. T. door D. *Ferreira* overgezet. S. D. *Ferreira*. b 84. Dat D. *Op sen Akker* vervolgens zou, daar 't D. *Ferreira* by zyn dood liet. 84. 't O. T. van de Kust bekomen. 81. D. *Op sen Akker* zet de Psalmen over. 84, 85

Porus, Indiaans Koning, en zyn Nazaaten. b 206

Prajang. a 11

Prakannapat. a 21

Prakansigi. a 48

Prakntras. a 10

Predikanten Naamen zedert 1620. b 5. Hun verzending aan de Kerkenraad maar in schyn toegestaan. 53, 51—54. De Predikanten verzogten hun Recht weer; dog te vergeets. 70. Hun getal voor Indiën bepaald. 38

— Beroep aan de Regeering gesteld. b 46, 48, 50, 51. Weer aan de Predikanten gelaten. 48, 49. Zeiden dit hun regt niet te kunnen overgeven. 10, 11, 14—16, 21

— van Batavia door de Heer Generaal gedwongen hunne Kerkelyke brieven aan haar Edelheid over te geven. b 8. Hen verboden in 't byzonder met haar Edelheden te spreken. 21. Werden door die van Walcheren verzogt, om de Taalen van Indiën te leeren. 22. Hunne bevestiging door haar Edelheden geweygerd 40, 51. Werden belast van alles voortaan schriftelyk aan de Regeering kennis te geven. 35. Hun vast verblyf op Batavia hen geweigerd. 37. Hun besluitende stem, getal hier, en hun Huyshuurgeld bepaald 38, 50. Zyn geen Dienaars der E. Maatschappij. 45. Buiten-Predikanten zitting in Kerkenraede door D. *Zas* verzogt, dog afgelagen. 56. Werden belast alle Taalen te leeren. 80, 95, 96. Eenige der zelve verzonden na Surat. 16. Na Goa, S. Goa. Na Tsjina. 58. Hen door de Synodus van Noord Holland toe gestaan Proponenten te maken. 66. Zonmige

die de Buiten posten op Java, enz., waarnamen. *Vosmaer*. S. *Vosmaer*. D. *Andre*. 85. Nu en dan gepredikt in 't Ziekenhuys. 53, 62. De Maleytische Predikanten verzogten hun beurt ook in de Portugeesche Kerk te hebben. 99. Tragende van die twee Kerken, om hun slegte Gemeente, 'er maar eene te maken 99, 101. En hun verzoek toegestaan. Predikation in 't Maleytisch eerst voorgelezen. S. Maleytisch. Prekende Schipper. 49

— In Indiën en op Batavia eerst aangekomen. b 115

— Op Batavia beroepen in 't Neerduytsch. b 125

— In 't Portugeesch. b 126. En als derde in die Kerk om Duytsch te preken. 126

— In de Maleytische Kerk. b 126

— Op Onrust. b 127

— Buyten vast beroep op Batavia. b 127

Predik-beurten verdeeld. b 64, 67. Donderdagse Maleytische beurt afgeschikt. 67. Portugeesche Vrydag-avond beurt ingesteld 68. Portugeesche Morgen-beurt des Woensdags verzogt te veranderen in een Avond-beurt. 69. De Vroeg-preek in een Dingsdag Avond preek veranderd. 70. Zondag ten half negen in de plaats van ten negen uren verzet. 70 De Beurten weer verdeeld. 73. Belast in de Portugeesche Buyten-Kerk Zondags eens te preken. 94

Presidenten van Justitie. a 384

— Schepenen. a 390

— Weesmeesteren. a 398

— Heemraaden. a 402

— Kleene en Huwelykse zaaken. a 403

— Boedelmeesters. a 407

Priangse Landen. a 9, 22, 68

Prigaat. a 39, 44

Princen-Eyland. a 3

Prinin. a 41

Piprin. a 39

D. Priferius. b 17, 18, 20, 21

De Heer Proby. a 280

Prockan Koiki. a 23

Prockansapi. a 10

Purmerent. a 27

De Heer Putmans Landvoogd van Tayouan. c. 71

Q.

Qual van Damak. a 27

Qualang. a 21

Qualisapoe, een Landstreek. a 14, 15, 19

Quanjer, een Landfchap. a 45

Queekschool te Leyden opgericht. b 8

— In 't Maleytisch te Leyden op te richten, voorgelagen door die van Walcheren. b 8

Quelang verlaten. c. 12. Wanneer wy hier quamen. 65

Quemny veroverd. c 10

R.

Raadn van India 's Ampt: a 352. Lyst der Ordinaris, en der Extraordinaris Raaden. 370

Raadn van Justitie. a 352, 353. Byzondere Leden der zelve. 284. Voorzitters der zelve. 384

Vers op hen. 353

De Heer Raamburg. b 11

Radin Ajoe. a 46

— **Parwata Sari**. a 30

Radja Kalelitang. a 14

Radjapola. } a 21

Radjardesar. } a 21

Radjassa. a 51

Radjoena. a 50, 173

Ra-

B L A D W Y Z E R.

Raferdan Sjah. b 304
Rajajang. a 19
Rajoa. a 6
De Heer Ram. a 149
Rampatjang. a 19
Rana. b 169, 229
Rana Dewa's Afbeelding. b 250
Randegara. a 20
Rangga Cafaema. a 129—131, 144
Rangwildaar. b 188
Rantija. a 21, 24
Ranwe-Gading. a 25
Ratoe Brawa. a 106
D. Ravefley's dood. b 63
Rankenara Bevoem. b 231, 244. Afgebeeld. a 266
De Heer Reaals Leven. a 266
Rheede Dienft op Batavia waargenomen. b 18, 44, 61, 63, 65, 68—72, 94, 98, 107, 111
Refiel Sjah. b. 291, 293. Dood, en kinderen. a 94
Regermetsjang. a 22
Reynenburg (Jannetje) b 13, 16
De Heer Reynierszoon Leven. a 297
Reyerszoon voor Macao. c 7, 43, 46
D. Reynolds. b 60. Na Banda. 61, 65. Na Timor. a 266
De Heer Reynst Leven. a 266
Rembang. a 37
Revelse (Daniel) Kapiteyn. a 114
D. Renet. b 111. Na Amboina. i 12
D. Revenge. b 83, 84
Reul. b 12
Rhinoceros-Plys. b 241
Riccius. c 28
De Heer van Riebeeks Leven. a 339. Dood. 344
     Geschenk des Mogols aan zyn Ed. b 300, 301
D. Ringius. b 40. Beschuldigd. a 44
Ritoefaja. a 11
D. Ritzius na Banda. b 36, 37. Zyn dood. c 38
D. Rochefort. b 112
Roepea. b 213
D. Abrah. Rogerius. b 12. Na Suratte. 13. Op Batavia. 15. Na de Kust. 16. Op Batavia weer, en preekt Portugeesch. 21. Zet het N. T. en de Psalmen over in die Taal. En zyn Leven der Bramines. 22. Zyns vertaald. 36. Werd Rector der Latynsche School. 54. Zet *Aldegonde's* Bockje ook over. Gaat na 't Vaderland. 37
D. Jacobus Rogerius, na Amboina, b 46. Zyn dood. a 52
Roma. a 47
D. Roman. b 37. Zou Maleysch leeren, en op Batavia beroepen. 38. Predikt in die Hooge Taal 40. En werd tot dien dienst geschikt. 42. Vertaald de Catechismus en Formulieren. 48. Zyn dood. a 56
D. Roman (een ander) na Ceylon, en opgezonden om geschillen. b 88. Verzoend met *D. de Vriest*. Werd hersteld. Na Bantam. Gaat na 't Vaderland. 88
Rombalullang. a 20
Ronte Gonting. a 37
* Rood Eyland. a 5
De Rode (Kapiteyn) veroverd Cadiri. a 182, 190. Komt op Batavia. 193
Roomsche Godsdienst in China. c 27
De Heer Roexelaar's komst op Samarang. a 153
Roraktok. a 10
D. Roewernus. b 61. Na Amboina. 62
D. De Roy, Predikant op Batavia, b 9. Ontflagen. 17
D. Ruel op Ceylon. b 88
Rugieri. c 28
Rutean, Proponent met magt om te doopen. Na Banda. Komt weer op Batavia. b 18
D. Ruyterus na de Kust. b 72. Opgezonden, en

buiten dienst na 't Vaderland. 77
S.

Sagaramis. a 36
Saboelaa. b 16
Sajogali. } a 11
Salabantar. }
Salac berg. } a 5
Salatiga. } a 11
Salciuciden Stamhuys. b 162
Salcla. a 11
Salombo. a 21
Samaragi. a 37, 39
Samarang. a 26. Opperhoofden deszelfs. 27. Op- togt van daar na 't Hof, 30
Samarcant veroverd. 164, 168, 182
Sambong. a 20
Sammadang. a 10, 19, 20
Sammanap. a 44—46
Samondang. a 22
Samor. a 21
Sampan. a 44—46
Sampang Tanjang. a 21
Sampoera. } a 11
Sandali. }
Sandapoera. a 38
Sangan. a 11
Sanyoor. a 10
Sankoelang. a 40
Sapandjang. a 42, 49, 171
Sapi (de Straat) a 52
Sapoearoe. a 11
Sultban Sapob. a 106
Sappi. a 23
D. Saffenius, na Tayouan. b 50
Sawallan. a 45
D. Scipio na Banda. b 36
Schadelyke Hock. a 12
Schaal in Tsjina: c 28
D. Schee na Ceylon. b 60
Schepenen op Batavia. a 354, 391. Prefidenten. 390
D. Scevola na Ceylon. b 112
D. Seberius na Ceylon. b 63
Schedel in Tsjina. c 8
Schey-Rivier van Tsipparaga. a 12, 13
Schiedams Eyland. a 7
Schipper, die op de Reyze preekte. b 49
Schoenmakers geval met den Fiscaal. a 363
School op Batavia. b 7
     der Mooren en Heydenen. b 65
D. Schoonebeek na Amboina. b 72, 73
D. Schotanus na Goa. b 19. Na Tayouan, opgezonden, buiten dienst, hersteld; dog weer buiten dienst gezet. 20
D. Schotte. b 16, 17
De Heer Schouten Commissaris Politycq. b 21, 22. Gestraft als een Sodomiet. 298
D. Schrevelius na Coetsjien, en zyn dood. b 111
Des Schryvers Eerste Uyt-Reyze na Oost-Indien. Zyn komst op Batavia. b 105. Zyn vertrek na Amboina, komst te Japara, en het voorgeval- lene aldaar. 107—109. En verder op de Rey- ze tot in Amboina. 109. En zyn komst daar. Voeld een zware Aardbeving. 112. Werd re- gen alle recht door de Heeren *de Haas*, en *Padbrugge* na Banda gezonden. 114. Zaaken op deze Bandasche Tocht hem ontmoet. Zyn komst in Banda. En Huysvesting by den Heer Land- voogd *van Zyll*. 116. Voorvallen by zyn aan- wezen daar. 117. Zyn vertrek weer na Amboi- na. 118. Afgang van de Heer *de Haas* voor den zelfen. En zeldzaam bewys'er van. 120. Des Schryvers vertrek uit Amboina. Zyn komst op Batavia, en bevinding. 123. Ziet den Koning van

B L A D W Y Z E R.

Bantams Broeder. Des Schryvers geval met een Pol van zyne Slavin. 124. Zyn vertrek van Batavia. Bezieet Bantam. 125. En zyn bevinding. *Sylvius* Joffe daad. 126. Des Schryvers komst aan 't Princen-Eyland, geraakt in Zee, werd onthaald van Schipper van *Willigen*, die met zynen Seur moete kreeg. 127. Waar by den Schryver veel overlaft leed. 128. Verdere moeyelykheden des Schryvers, en van anderen, met dezen Seur. 129—130. Zyne bevinding der Kaap nu. 130. Des Schryvers vertrek van de Kaap. 131. Komst voor Noorwegen. Verdere voorvallen met *Faro*, eenige Engelschen, en met dien voorgien Seur weer. 132, 133, 134. Zyn komst te Helvoetfluyts, enz. 135. Zyn Tweede Uyt-Reyze Ao. 1705. met wat Gezelschap. Gevallen voor de wal. 136. Geraken in de Spaansche Zee, en nemen afscheid van 's Lands-Schepen. 137. Canarische Eylanden beschreven. 138—139. En der Zoute Eylanden. 139, 140. Een lek in den Boeg ontdekt. Passceeren Ascension. 142. Kaapische Duytkens gezien; ook 't Schip *Rynenburg*. Waar mede dagten te moeten slaan. 143. Zien Trompetten dryven. Land eerst door den Schryver gezien. Lyd groote koude dicht by de Kaap der Goede Hope. Is oorzaak dat wy de Kaap niet voorby zeylden. Zyn komst aan de Kaap der Goede Hope. 144. Tegenwoordige stant der Kaap. Werd van den ouden Heer van der Stel onthaald. En van den Heer Landvoogd van der Stel na Vergelegen gebracht. Zyn verder onthaal, en andere voorvallen hier. Verschil der Nieuwe Maan hier en in Amboina. 145. Hagel en Sneeuw. Sware wind van agteren. In wat gevaar hier door geraakten. Verzoek des Schryvers om gehoord te werden. Die een middel voorsteld, waar door wy gered wierden. 146. Groote koude ontrent St. Paul en Amsterdam. Kaapische Duytkens hier laatst gezien. Zien Engano, Loopen de Straat Sunda in. Gevaar by 't Eyland *Dwars* in den weg. 147. Komst tot Batavia. 't Lek nu recht ontdekt. Aardbeving gevoeld. De Schryver op een Leger-tocht gezonden. Bevind Batavia beter dan bevorens. Zyn vertrek na Amboina 1707. 148. Dag register dezer Reyze. Uitgeley hem gedaan. Zien *Tagal*, 't *Sjeribon*, *Lubok*, en *Solombo*. Vernemen 't Eyland *Rotterdam*. 149. En de Hen met *Kickens*. Geraken in gevaar by den *Bril*. 150. Passceeren de *Boegeroenes*. *Cambayna*. *Boeton*. Groot gevaar hier. Passceeren ook de *Toekang Bets*. 151. Ziet *Bocro*. En *Amboina*. Werd minnelyk daar ontfangen, Vind groote verandering. Zyn vertrek na 't Vaderland Ao. 1713. Uitgeley van zyne Vrienden. Opperhoofden der Vloot. De Eylanden in de Straat Sunda gepasseerd. 153, 154. 't Princen-Eyland. Geraaken in 'volle Zee. 154. Gevaar van op de *Kokos-Eilanden* te blyven. *Abbekerk* hier gemist. 155. *Kompaffen* verlegt. Komst by St. Paul en Amsterdam. *Kompaffen* verlegt. 156. N. Westering miswyzing by St. Paul. Komst omtrent *Mauritius* hoogte. *Abbekerk* en de *Moffel* gemist. *Kompaffen* verlegt tweemaal. Groote koude op 32 graaden. 157. *Kompaffen* verlegt. 158. Zien *Mallegaafen*. Verleggen de *Kompaffen*. Kregen een Avond- en Morgen-peiling. Zien 't Land van de Kaap. Kregen weer een Avond-peiling. Verleggen de *Kompaffen* weder. 159. Groot gevaar geleden op de *Leeuwenfaart*. Komen in de *Tafelbaey* ten anker. De Heer *Helot* daar *Gezaghebber*. Kregen een anderen Schipper. Des Schryvers verterde kosten hier. Werd, nevens andere Vrienden, heerlyk op *Constantia* onthaald. 't Verdere

daar voorgevallen. 160. De Heer *Munniks* ondertrou aan de Kaap. Komst van de Heer Landvoogd de *Chavonnes* hier. Zyne voorstelling. *Schade* door den N. W. wind veroorzaakt. Des Schryvers vertrek, en Zee-ziekte. 161. 't Sterkte der Vloot. N. W. miswyzing. Zien een *Meir-Man* of *Meir-min*. 162, 163. *Passceeren Palmas* en d' *Angoecas*. *Kroos*. Avond-peiling en 17 graaden, 33. min. N. Westering. 163. *Abbekerk* in nood. Zien *Hiland*, *Fayerhil*, en de *Kruyffers*. 164. *Krygen* ververfching. *Scheyden* van de andere Schepen. Des Schryvers Schip tweemaal in 't uiterste gevaar. Zyn komst voor *Helvoetfluyts* enz. 165. *Noodige* aanmerkingen om voortaan zoo veel Schepen niet te verliezen. 166

Seboeti. 221
Secretarissen harer *Edelheden*. 373
 — van *Justitie*, en *Schepenen*. 2409
 — der *Weeskamer*, en der *Heemraden*. 2410
 — van *kleene* *Huwelyks*-zaaken, en van *Boedelmeesters*. 2411

Sedari. 27
Sedecari. 242, 49
Sederma. 297
Sedjana Poera, a 28, 155. Zyn dood. 2197
Seduwerek. 221
D. Secven. b 36—38, 40, 43, 50, 55, 57
Segara Noekan. 212
Seljadong. 223
Selipon. 20
Selim, thiende *Mogol*. Zyn *Leven*, *Oorlogen* met die van *Viziapoor*, *Gulconda*, en *Decan*. b 218.
 Zyn *Soonen*. *Veroverd* het *Ryk* van *Lahor*, en andere *Landen*. 219. Zyn *gedrag* in *zaaken* van zyn *Godsdienst*. De Heer van den *Broeke* 's *Handel* in *Suratte* onder dien *Vorst* begonnen. 220. Zyn *geval* met zyn *Gemalin* *Noer Mehalle*. 229. Zyn dood. 230
D. Sem na *Malakka*. b 60—62
Seminarium op te *regten*, voorgesteld. b 16, 19
Sendana. 237
Sentong. 211
Serange. 218, 20
 De Heer *Sergeant* op *Soerabaja* *Hooft*. a 160, 162
Sergeanten *Majoor*s. a 376
Serindo. 28
D. Serruus na *Banda*. b 108
Sewa Gi. b 264—267
Pati Seylale op *Java*, a 111. Zyn dood. 112
Sjab Aulem Bhadur, derthiende *Mogol*, a *beschreven*. b 280. *Ons* *Gezantschap* aan dien *Vorst*. *S. Bezuyen*, en *Ketelaar*. Zyn dood. *Soonen*. En zyne *Atbeelding*. 291
Sjabbandaars. 231
Sjab Souja. b 230. *S. Sjab Djibaan* 's *Leven*. Zyn *Atbeelding*. 248. Zyn *verdere* *gevallen*, en van de *zynen*. 249—258, 259
Sjab Djibaan 's *Leven*, anders *Sjab Choram*. b 230—260
Siam onder den *Tartar*. c 22
Sjange. a 22
Sjabariaar. b 219, 225, 226
Sjaring. c 20
D. Sibelius na *Banda*. b 57—59
D. Siberius. 77, 78, 79
Siberong. 211
Sihusung. 223
Sida Kadjanars *Leven*. 272—77
Sida Karappika, of *Mohammed* 's *Leven*, *Keyzer* van *Java*. *S. Mohammed*. a 75—104
Sidamner. a 5, 9
Sidapakja. a 51
Sidaparna. 248, 51
Sjeich Omar. *S. Omar*.
Sjeich Ibn Mowlana 's *komst* op *Java*. a 48, b 2.
 Werd

B L A D W Y Z E R.

<p>Werd <i>Soefoeboenan Goenong Djati</i>. Zyn Huwe- lyk. En veroveringen. 69, 70. Zyn Graf. 15, 70. b2. Zyn Soonen. a 70. Zyn Bantamsche Na- zaaten. 216</p> <p><i>Sjerch Joefef. S. Joefef.</i> b 166</p> <p><i>Sjerief Eddien Aali.</i> b 62</p> <p><i>Siekenbuys</i>, daar gepredikt. a 47</p> <p><i>Sieker Nioeja.</i> c 26</p> <p><i>Sekia.</i> a 366</p> <p><i>Siekten.</i> 256</p> <p><i>Sepesjekueb</i> b 230, 253. Afgebeeld. b 230, 249, 256</p> <p><i>Soliman Sjekueb.</i> a 21</p> <p><i>Siepsifoe.</i> b 196</p> <p><i>Sjirab</i> of <i>Sjirfab.</i> a 23</p> <p><i>Sibopora.</i> a 19</p> <p><i>Sikado.</i> a 21</p> <p><i>Sikap.</i> a 18</p> <p><i>Sikoepan.</i> a 19</p> <p><i>Sikolo.</i> a 9</p> <p><i>Silajoe.</i> a 11</p> <p><i>Silarang.</i> a 70</p> <p><i>Sillebar</i> veroverd. a 29</p> <p><i>Silleringaa.</i> a 11</p> <p><i>Silok.</i> a 48</p> <p><i>Silooms.</i> b 88</p> <p>D. <i>Simey</i>, op Batavia. b 77. Na Banda. 78. Op Batavia. 80. Na Ceylon. 80, 82. Na Amboina. b 88</p> <p>D. <i>Simon</i>, aan de Kaap de Goede Hope. b 78</p> <p><i>Sindoe Radja.</i> a 55, 131—140</p> <p><i>Singapoera.</i> a 67</p> <p><i>Singaradja.</i> a 14, 10</p> <p><i>Singafari.</i> a 59</p> <p><i>Sinkel.</i> a 42</p> <p>D. <i>Sinjen</i>'s werk met eenige Studenten op Ceylon. b 95</p> <p><i>Sinjok.</i> a 10</p> <p><i>Siombela.</i> a 37</p> <p><i>Sipadawa.</i> a 8</p> <p><i>Sipanpumlang.</i> a 39</p> <p><i>Sipanabi.</i> a 23</p> <p><i>Sipoets.</i> a 21</p> <p><i>Sivmada.</i> a 19</p> <p><i>Sirmey</i>, een Berg. a 20</p> <p><i>Siroeboed</i>'s Leven. a 72</p> <p><i>Sivondo</i> } a 23</p> <p><i>Sijfulul</i> } }</p> <p>De Heer <i>Six</i>, Directeur in Surat. b 271, 303</p> <p><i>Slauet</i>, die quaad zyn, ongemakkelyk. a 365</p> <p><i>Slingelands Tocht</i> na den Tatielberg. c 104</p> <p>D. <i>Slangenburg</i> na de Kust. b 107. Komt weer op Batavia. 109. Gaat na 't Vaderland. 110</p> <p>D. <i>Slipperius</i> na Ceylon. b 57</p> <p><i>Slout</i> (Kapiteyn) op Java, vervolgd <i>Cadjorang</i>. b 114</p> <p><i>Snaeuws-Eyland.</i> a 52</p> <p><i>Suebang.</i> a 21, 22</p> <p><i>Suedara Soedara</i>, een Berg. a 35, 40</p> <p><i>Sueduware.</i> a 8</p> <p><i>Soekndayoe.</i> a 19</p> <p><i>Soekakadjang.</i> a 21</p> <p><i>Soekabela.</i> a 45</p> <p><i>Soekalnikabanz.</i> a 20</p> <p><i>Soekapoera.</i> a 6, 9, 12, 22</p> <p><i>Soembang.</i> a 36</p> <p><i>Soemar.</i> a 26</p> <p><i>Soera di Menzala.</i> a 26, 152—154</p> <p><i>Soerabaja.</i> a 44, 47, 48, 74, 80, 119</p> <p><i>Soerabaja</i>'s Prins. a 17, 6—209</p> <p><i>Soerabang.</i> a 22</p> <p><i>Soera Wirama.</i> a 38</p> <p><i>Soeralubang.</i> a 10</p> <p><i>Soeraqati.</i> a 20. Zyne gevallen. 123—127, 145, 151. Drypt <i>de Bevere</i> op de vlugt. 178—182. Werd gequeert voor <i>Ringel</i>. 186. Zyn dood.</p>	<p>192. Zyn gebente begraven. 196. Zyn Soon- nen. 192, 196</p> <p><i>Soeroek Gagon.</i> a 18</p> <p><i>Soeroepan.</i> a 10, 24</p> <p><i>Soefoeboenan</i>, of Keyzer van Java. a 55, 57. De Grenspaal zynr Landen. 8</p> <p><i>Soefoeboenan Goenong Djati.</i> a 69</p> <p>— <i>Tagalwangi</i>, en zyn Leven. a 33, 105</p> <p>— <i>Giri.</i> a 55, 68</p> <p><i>Soerak Dindin.</i> a 10</p> <p><i>Soefoeri.</i> a 34</p> <p><i>Soefoeroe.</i> a 42</p> <p><i>Sobokan.</i> a 22</p> <p><i>Sojoros.</i> b 165</p> <p><i>Soka.</i> a 171</p> <p><i>Soland Bianadana.</i> a 21</p> <p><i>Soldy-Opperhooften.</i> a 380</p> <p><i>Solo.</i> a 49</p> <p><i>Sombor.</i> a 26</p> <p><i>Sondanani.</i> c 38</p> <p><i>Songi</i> (Eyland) a 14</p> <p>De Heer <i>Sonk</i> in Tayouan. c. 49. Landvoogd. 49. Dood. 51</p> <p>D. <i>Sonneveld.</i> b 18, 21, 22</p> <p><i>De Sontar</i> (Rivier) a 6, 10, 11</p> <p><i>Sorpa.</i> a 11</p> <p><i>Sorfitoe.</i> a 20</p> <p><i>Sofakarti.</i> a 23</p> <p><i>Sotia.</i> a 44, 46. c 9</p> <p><i>Sourfificaar Chan</i> afgebeeld. b 295</p> <p>D. <i>Spandau</i> na Amboina. b 94</p> <p><i>Spex.</i> <i>Sphara Alundi</i> in Tsjina. c 6</p> <p>De Heer <i>Specx</i> Commissaris Politycq op Batavia. b 8, 10. Zyn Dochters zaak. a 289. b 10. Was de Kerkelyken zeer tegen, en bars. 10—13 Zyn Leven. a 287</p> <p>De Heer <i>Speelman</i> op Java, red den Keyzer, en zyne bedryven daar. a 108—110. Zyn vertrek na Batavia. Inhaal met 's Keyzers Gezanten, en dit werk door de Heer <i>Hurdts</i> vervolgd. 111. Zyn Leven. 310. Dood en Lykstatie. 311. Gou- de Penning. 315</p> <p>D. <i>Spiljardus</i> in Banda. b 53. Zyne overgezette Schriften, alzoo zeer Taalkundig was. 56, 57. Komt op Batavia. Werd afgezet. 50. Gaat na 't Vaderland, vanzyn Vrouw gezet. 59</p> <p><i>Springer</i>, (een Schipper) zyn zeldzaam geval mee de Heer <i>Maatzuyker.</i> a 300</p> <p><i>Stadhuys</i>; ook als een Maleysche Kerk gebruikt. Dog wierd te kleen. b 68. En ook als d'eerste Kerk der Duytlichen. 10, 13, 61, 62. Beschreven, en afgebeeld. a 234, 235</p> <p>D. <i>Stamperius</i> na Ceylon. b 39</p> <p>D. <i>Stampioen</i> na Amboina, en Ternate. b 80. Na Banda, en van daar na Batavia 93. Na Timor, en andere plaatsen. 94. Na Malakka. Van waar opkomt, en gaat na 't Vaderland. 107</p> <p><i>Stangenam.</i> a 8</p> <p>D. <i>Stevenszoon</i> (<i>Wiltens</i>) na Banda. b 8</p> <p>D. <i>Stevenszoon</i>, Proponent na Banda. b 68</p> <p>De Heer <i>Steur</i>, Politycq Commissaris. b 48</p> <p>D. <i>Stuylingius</i>, dood. b 20</p> <p>D. <i>Stertbemius.</i> b 21, 22</p> <p>De Heer <i>Stertbemius</i>, Hoofd in Viziapoer. b 235</p> <p>D. <i>Struys</i> in Ternate, en op Batavia. Ging na Amboina. b 63. Komt op Batavia. Werd afge- zet. 67. En als Krank-bezoeker weer aangeno- men, dog weer afgezet. 68</p> <p>D. <i>Stumpius</i> na Ceylon. b 69, 70</p> <p><i>Sultbans</i> op Java. a 48. 69, 72</p> <p><i>Sultban Ampil</i>'s Graf. a 48, 158</p> <p><i>Sultban Sapob.</i> a 106</p> <p><i>Sunda.</i> Een Ryk en Straat. a 73, 74</p> <p><i>Sunda Kalappa.</i> a 73</p> <p><i>Sundawani.</i> a 9, 10</p>
---	--

B L A D W Y Z E R.

Saratte, en ons Comptoir daar. b 143. Verdere Comptoiren 'er onder. 144. Logie der onze en der Engelschen. 145. Groote Tank daar. En groote Boom. Ingezetenen, Tollen, Handel. Waaren. Munten, Gewigten, Masten, Winsten. 146. Sayzoenen, Dieren, gebruyk van Ofsen. Bedienden van 't Hooft-Comtoir, en hun inkomen. Zyn sfipt aan d'ordres gebonden. 147. Statie des Directeurs. 148. Tweede Perzoo's Naamen, Commissarissen hier. 149. Kosten gevallen in eenige jaaren. 152, 153. Moeyelykbeden der onzen met den Mogol. 269—271. Onze Directeurs hier. 302—304. Lyft der zelve. 311
 De Heer *Swaardekroon*'s geval in opzigt der stipre ordres. 147. Directeur in *Suratte*. 303. Zyn Leven. a 349
Swaadi. a 26
Swaantjens droogte. a 45
 D. *Sweerdus* na *Amboina*. b 57
 D. *Suwm*. b 89
 De Heer *Sweris* Extraordinaris Raad: a 295
Syken. a 39
 De Heer *Sylvius* Hoofd van *Hhamedabad*. b 151

T.

Talen op *Batavia* gebruikelijk. a 366. Wat Taalen in *Indiën* te leeren. S. Predikanten. b 22
Tadie. a 32
Tadjoe Mahal. b 205, 231, 244
Tagal, een Stad, en Rivier. a 25. Berg. 30
Tagalwang. a 20
Tagalwangi a 33. *Soefoeboenan Tagalwangi*'s Leven. 33, 105. Van *Taroena Djaja* vervolgd, dog gered door de Heer *Speelman*. Zyn giften aan ons gedaan. En wat *Taroena Djaja* nog in had. 109. 's Keyzers dood, en kinderen. 109
Taico. c 23
Tayonan verloren. c 9. Onze Vloot hier voor, en Pehoc veroverd door de Heer *Poleman*. Aanbiedingen der *Tsjineezen* toen aan ons. *Valenzyn* Landdrost. c 10. 't Eyland *Quelang* verlaten. 12. Onze Handel hier. Naam des Eylands. Kaart 'er van. Een breede Beschryving deszelfs. 33, 34—36. Saaken van *Formosa* of *Tayouan*. Pehoc verlaten, en *Tayouan* in bezit genomen. De Heer *Sonk* Landvoogd hier, en zyn verrichting. *Zeelandia*'s Velling gebouwd. 49, 50. *Sonk*'s koop van Land hier. Reduyt gemaakt. Zyn dood. De Heer *de Wit* zyn Vervanger. 51. De Heer *Nuyts* Landvoogd. Gezant na *Japan*. 52, 55. De Heer *Nuyts* door de *Japanners* in 't Kasteel hier gevangen genomen. 55. En 't verder gevolg van dien, en zyn ontflag op zeker voorwaarden 56—61. Zyn Brief aan de Heer *Nyenrode*. 60, 62. Zyn bericht over *Tayouans* Handel. 63—70. Werd opontboden, en vervangen door de Heer *Putmans*. Verdigt verhaal der Franschen van de Heer *Nuyts*. 71. En zyn vertrek na 't Vaderland 72. De Heer *van der Burg* Landvoogd. 72. De Heer *Traudenius* Vervanger van de Heer *van der Burg*. 72. De Heer *le Maire* Landvoogd. De Heer *Carow* Landvoogd. De Heer *Overtwater* Landvoogd. De Heer *Verburg* Landvoogd. Der *Tsjineezen* toeleg om alles te vermoorden, en ons Eyland te veroveren. 73. De Heer *Casir* Landvoogd. 74. Gerugten van *Coxinja*. 74. De Heer *Coyett* Landvoogd hier. *Coxinja*'s toeleg op *Tayouan*; dog de Heer *Coyett*'s Ichryven by haar Edelheden niet geloofd. 75. *Van der Laan* hier, en zyne verrichting. *Coxinja* taft *Tayouan* aan. De Heer *Maatzuykers* brief aan hem. 76, 77. 't

Kasteel opgeëischt. *Kienk* Landvoogd hier. *Caewu* hier gezonden tot ontzet 80. Dog vlugten beyden trouwloos weg 81. Waar na de Heer *Coyett* *Tayouan* aan *Coxinja* moest overgeven. 81. Wat men dien Heer daar over heet gedaan. *Formosa* hoe lang by ons bezeten. *Coxinja*'s verder wedervaren. *Formosa*'s groote aangelegenheid. Waaren hier vallende, en getrokken. Landvoogden van *Tayouan*. Goudsdiest der *Formosaanen*. 83, 84—86. Hervormden Goudsdiest hier. 86. En de Predikanten hier gebruikt. 86—93. D *Hambroeks* voorbeeldelyke standvastigheid, 90. Zyn wreede dood. Onthalf van *Coxinja* nevens vertcheide andere Predikanten, en tenige Liederen egter van hem benadigd. 91. Siegten Handel van *Coxinja* met veel Vrouwen. 91, 92. Goede aanbieding van zyn Soon aan ons. Lyft der Predikanten hier. 92, 93
Tajouw. a 29
 De Heer *Tak*, Kapiteyn, in quaad vermoeden by de *Javaanen* over een Diamant uit de Kroon gemist. a 112. Gaat na *Bantam*, om den jongen Koning te verlossen. 223. Gaat als Commissaris na den Keyzer van *Java*, om *Sueraputi* te eiffchen, en zyn dood. 125, 126
Takam. a 22
Tambicbaja. a 40
Tamblangloggen. a 48
Tambekogor. a 49
Tambeko. a 47
Tampiera. a 37
Tampoera. a 37, 51
Tampomus. a 19, 20
Tanabang of *Tanab Abang*. a 10
Tanare. a 6, 38
De groote Tandjong. a 11
Tandjong Karring. a 22
Tandjong Piring. a 44
Tandoenang. a 28, 34
Tandoerans Pagar verwoest. a 193
Tangala's Hoek, en *Bacy*. a 36
Tangalawie. a 21
Tangelungus. a 6
Tangerang, Dorp, Post, en Rivier. a 8—11. Zynde *Bantams* Grenspaal. 6, 7, 11
De groote Tanjong. a 11
Tankaronjer. a 34
Tapitai. a 19
Tarma. a 37
Taroena Djaja. a 33, 106, 107, 108. Op de vlugt gedreven. Dryft den Keyzer uit *Mataham*. 109. Door *Speelman* gestuit. 110, 116
Tarta Nagara. a 8, 10
Tartarische Keyzers. b 162—164. Dieven *Niuche* veroveren *Tsjina*, c 21, 22. Verdreven. 23
Tatjoepintoe. a 34
Tegal. a 21
Teggaklappa. a 20
Van Tekkeren. b 9
Tellebo. a 49
Tello. a 21
Telokbarang. a 26
Temanggong Boeraksa. a 85
 ————— *Djavana*. a 86
Temoezin. a 162
Tempels op *Java*, vermaard. a 48
 D. *Terwolf*. b 82
 D. *Tesschemaker*. b 38. Dood. 55
 D. *Rutger Tesschemaker*. b 40. Na *Tayouan*. 41
Teteri. a 45
Thafmas, Koning van *Persien*. b 195—200
Thee, en bericht 'er over in 't breede. c 13—18
 De Heer *Thim*, en haar Ed. Ed. Brief. a 141
Tboli, na *Ceylon*. b 60
Tba.

B L A D W Y Z E R.

St. <i>Thomas</i> in China.	c 27	<i>Tjampa</i> onder den Tartar.	c 22
D. <i>Thornston</i> , Rector der Latynsche School.	b 60	<i>Tsiandoir</i> .	a 10
Predikt Portu geefsch. 64. Ontlagen van Onrust en verbeterd. 65. Zyn dood.	78	<i>Tsiani</i> .	a 21
D. <i>Thornston</i> de jonge. b 79. Op Batavia Predikant. 80. Werd ziek. 81, 82. Na Timor gezonden. 83. Werd lam. 111. Van zyn dinct ontlagen. Zyn dood.	112	<i>Tsianqua</i> .	a 20
<i>Tbroon</i> des Grooten Mogols.	b 298	<i>Tsiape</i> .	a 21
<i>Tiberus</i> .	a 17, 21, 22	<i>Tsiappan</i> .	a 22
<i>Tidong</i> (Poela)	a 6	<i>Tsiapper</i> .	a 22
<i>Ferijan</i> .	a 40	<i>Tsiarap</i> , of <i>Bacassie's</i> Rivier.	a 10
<i>Tigo</i> .	a 10	<i>Tsiaralan</i> .	a 23
<i>Tikundang</i> .	a 10	<i>Tsiassam</i> .	a 10, 13
<i>Timuer</i> de Eerste.	b 164	<i>Tsiau w.</i>	a 23
<i>Timuer Lenk's</i> Nazaaten. b 309. Zyn Leven. 165, 168, 173, 174		<i>Tsibada</i> .	a 9
<i>Timor's</i> Christenen. b 65. D. <i>Rbynendyk</i> herwaards, en de Koning gedoopt. 66, 70. D. <i>André</i> herwaards.	92	<i>Tsibadu</i> .	a 21
<i>Tongker</i> .	a 34	<i>Tsibaliger</i> .	a 21
<i>Tinbon</i> .	a 23	<i>Tsibar</i> .	a 22
<i>Terang Balepandjang</i> .	a 12	<i>Tsibeajong</i> .	a 10
<i>Tertajalla</i> a 6. Door <i>Sulshan Agong</i> gebouwd. Door <i>Tak</i> veroverd.	221, 224	<i>Tsibebber</i> .	a 8
<i>Tistanagara</i> .	a 38	<i>Tsibelang</i> .	a 20
<i>Toekels</i> Hoek.	a 37	<i>Tsiberi</i> .	a 21
<i>Toekoa</i> .	a 42	<i>Tsibet</i> .	a 10
<i>Toeban</i> . a 37, 38, 78. <i>Pati Toeban</i> .	47	<i>Tsibir</i> .	a 21
<i>Toerajang</i> .	a 33	<i>Tsiblagan</i> .	a 10, 21
<i>Toenroenfi</i> .	a 26	<i>Tsiblek</i> .	a 9
<i>Tolobagon</i> .	a 19	<i>Tsiboas</i> , of <i>Tsioe</i> , een Spruyt van Carawan's Rivier.	a 13
<i>Tondjong</i> .	a 45	<i>Tsibobong</i> .	a 24
<i>Tongon</i> .	a 34	<i>Tsibodas</i> .	a 20, 21, 24
<i>Tongzo</i> .	b 236	<i>Tsiboedat</i> .	a 19
<i>Tonkin</i> onder den Tartar. c 22. Hun afval, en beschryving.	23	<i>Tsibacquami</i> .	a 22
<i>Tontan</i> .	a 31	<i>Tsibueliger</i> .	a 21
<i>Topper</i> , Hoedje.	a 4, 12	<i>Tsiboetsjong Tsifferoo</i> .	a 20
<i>Torrabaja</i> .	a 27	— <i>Tsijeroo</i> .	a 9
<i>Torreboa</i> .	a 49	<i>Tsibonger</i> .	a 21
<i>Tuska</i> .	a 19	<i>Tsibori</i> .	a 20
<i>Tracjoe</i> .	a 23	<i>Tsibororan</i> .	a 22
<i>Emier Tragay</i> .	b 166	<i>Tsidadan</i> .	a 10
<i>Tranjata</i> .	a 34	<i>Tsidadao</i> .	a 20
<i>Trassun</i> .	a 37	<i>Tsidakere</i> .	a 21
De Heer <i>Trandenius</i> , Landvoogd in Tayouan, enz.	c 72	<i>Tsidammer</i> .	a 5
<i>Tripamueti</i> .	a 29	<i>Tsidang</i> .	a 5
<i>Tritropoe</i> .	a 39	<i>Tsidangha</i> .	a 24
<i>Troepen</i> .	a 37	<i>Tsidansana</i> .	a 22
<i>Troesun</i> .	a 41, 42, 49, 50	<i>Tsidaraja</i> .	a 22
<i>Trojang</i> .	a 19	<i>Tsidodas</i> .	a 21
<i>Trouwbreckster</i> .	b 50	<i>Tsigandon</i> .	a 22
<i>Trouw</i> -Tyd bepaald.	b 8	<i>Tsigapit</i> .	a 21
<i>Trafoca</i> .	a 8	<i>Tsigatwe</i> .	a 23
<i>Tsalock Eutor</i> .	a 10	<i>Tsigentel</i> .	a 13
<i>Tjankolon</i> .	a 34	<i>Tsigentus</i> .	a 10
<i>Tijeer Chans</i> veroveringen.	b 195	<i>Tsigoezer</i> .	a 23
<i>Tjjeribon</i> .	a 8, 9, 12, 15, 69, 98	<i>Tsigunter</i> .	a 20
— 's Princen.	a 17, 70, 106, 122	<i>Tsibok</i> .	a 10
— 's Opperhoofden.	a 17	<i>Tsijera</i> .	a 10
— 's Tempel.	a 48	<i>Tsijonfi</i> .	a 23
— 's Graf.	a 15, 70	<i>Tsikaalor</i> .	a 21
— staat niet onder den <i>Soefochoenan</i> .	a 70	<i>Tsikabong</i> .	a 8
— Een klip.	a 6	<i>Tsikabeloelang</i> .	a 20
<i>Tsjerini</i> .	a 4	<i>Tsikalintoe</i> .	a 8
<i>Tsjescera</i> .	a 10	<i>Tsikalong</i> .	a 23
<i>Tjeveli</i> .	c 9	<i>Tsikallong</i> .	a 10
<i>Tsiabilaar</i> .	a 10	<i>Tsikambo</i> .	a 23
<i>Tsiacke</i> .	a 9	<i>Tsikandany</i> .	a 10
<i>Tsiajera</i> .	a 10	<i>Tsikanjong</i> .	a 23
<i>Tsiakan</i> .	a 6, 10	<i>Tsikankok</i> .	a 6
<i>Tsiamare</i> .	a 14, 19	<i>Tsikankoesje</i> .	a 24
<i>Tsiamat</i> .	a 20	<i>Tsikampi</i> .	a 8
<i>Tsjalave</i> .	a 24	<i>Tsikassa</i> .	a 24
<i>Tsiamhoe</i> .	a 13, 18, 20	<i>Tsikasso</i> .	a 20
		<i>Tsikassoe</i> .	a 21
		<i>Tsikaste</i> .	a 20
		<i>Tsikata Bajang</i> .	a 20
		<i>Tsikawawi</i> .	a 23
		<i>Tsikelling</i> .	a 9
		<i>Tsikerang</i> .	a 8
		<i>Tsikeri</i> .	a 8
		<i>Tsikerloedok</i> .	a 9
		<i>Tsikias</i> .	a 10
			<i>Tsi-</i>

B L A D W Y Z E R.

Tsiklapo.	a 18, 19	Tsirangan.	a 9
Tsiklappan.	a 21	Tsiransi.	a 23
Tsikockan.	a 10	Tsirbova.	a 20
Tsikoejadi.	a 9	Tsiroeje.	a 10
Tsjkokoe.	a 11	Tsiromolan.	a 23
Tsikon.	a 10	Tsifadoa.	a 5
Tsikonandang.	a 22	Tsifappuer.	a 9
Tsikonodon.	a 10	Tsifarita.	a 18
Trilaboe.	a 20	Tsifensi.	a 23
Trilakan.	a 10	Tsifiri.	a 10
Trilaksi.	a 5	Tsifoeka.	a 21
Trilali.	a 21	Tsifalek.	a 23
Trilawie.	a 18, 19	Tsitalinka.	a 6
Trilameling.	a 40, 42	Tsitangkolan.	a 8
Trilamla.	a 8	Tsitango.	a 13
Trilamoes.	a 23	Tsitapin.	a 22
Trillamaja.	a 13	Tsitappan.	a 22
Trilandok.	a 8	Tsiterrri.	a 13, 15
Trilangsan.	a 14	Tsitoeli.	a 23
Trilowa.	a 9	Tsitondong.	a 24
Trilawe.	a 24	Tsitorap.	a 10
Trilawoe.	a 20, 21	Tsitta.	a 37
Trilening.	a 19	Tsoporang.	a 22
Trilewang.	a 8, 18	Tsivassak.	a 21
Trilggi.	a 23	Tsivalang.	a 10
Trilimikon.	a 22	Tsivassoen.	a 9, 20
Trilinding.	a 19, 20	Tsiwi.	a 22
Triloewang.	a 23	Tsiwitali.	a 21
Tsilfidaur.	a 12, 24	Tsiwoeni.	a 8, 13
Tsimagados.	a 24	Tsjina.	Veroverd door verschelde. b 163, 164.
Tsimajai.	a 22	Door wat Europèer eerst bezogt. c. 2. Komt	
Tsimamara.	a 21	der Portugeezen. Verblyf der Jesuiten hier. Ma-	
Trimange.	a 22	cao. 2. Vaart der Engelschen, en Nederlanders	
Tsimanggal.	a 8	hier. 5, 6. Warwyk, en de Sphera Mundi hier.	
Tsimangus.	a 20	5, 6. Matelief. 6. Reyerszoon na Macao te ver-	
Tsimateri.	a 22	geefs. 7. P'Heremite herwaarts. Gezanten van	
Tsimawara.	a 23	Hoksfieuw op Batavia. Gezanten herwaarts. 8.	
Tsjimera.	a 21	9. Bort weer herwaarts. Aymuy en Quemuy	
Tsimeri.	a 9	veroverd. 10. Om de twee jaren eens aan ons	
Tsimijak.	a 22	toegestaan hier te komen. 11. De Heer van	
Tsimonggang.	a 9	Huorn Gezant aan den Keyzer. Quelang ver-	
Tsimotjang.	a 18	laten. Levifon herwaarts. Waren hier getrok-	
Trindai.	a 18	ken, en hier vallende. 12. Paats en Louis de	
Tsingelkol.	163, 168	Keyzer Gezanten herwaarts. Groote Handel der	
Tsingis-Cban. b 162. Zyne dood.	a 41	Jonken op Batavia, en Vaart der Batavische Vry-	
Tsiolan.	a 10	lieden herwaarts. Bericht over den Thee. 13—	
Tsiokan.	a 20	18. De Heer Baron's Brief aan den Heer Busch-	
Tsioejang.	a 22	hof over Tsjina. 18. 't Bouwen der groote Muur.	
Tsioelac.	a 21	18, 19. De twee Eerste Tsjineefche Wergevers.	
Tsioeti.	a 10	Nieuwe Secte hier. 20. Zyn Pythagoritien. Tsjina	
Tsioetsjang.	a 21	na door de Tartaren van Niuche veroverd. M.	
Tsiomas.	a 21	Paulus Venetus hier. Bericht over Cathayen Cam-	
Tsiondang.	a 21	baloe. Zwarte koude hier. 21. Pekings naam. Ver-	
Tsiondjong.	a 21	dere gevallen der Westertartaren. 22. Der Je-	
Tsiop.	a 21	suiten slegte staat in Tonkin. 23, 24. Lacken van	
Tsipadong.	a 23	den Godsdiens hier. 25. Thomas d'Apofteel in	
Tsipako.	a 21	Tsjina. Xaverius hier overleden. Fransche Wis-	
Tsipalmabat.	a 9	kundige Jesuiten hier. En hun groote opgang. 10.	
Tsipandak.	a 5	Die metter tyd afnam. Slegt oordeel der Sorbon-	
Tsipangel.	a 22	ne daar van. 29, 30. Schipbreuk der onzen voor	
Tsipappan.	a 19	de wal hier. 44, 45. Reyerszoon voor Hoksfieuw.	
Tsiparak.	a 20	Zy verwerpen onzen Handel. 46. De Heer	
Tsiparang.	a 19	Franzoon herwaarts. 47. en verdere zaken hier	
Tsipparoga.	a 7, 8, 19	voorgevallen. 48, 49	
Tsiparays.	a 23	Tsjineefche Taal voorgesteld, om 'er in te re-	
Tsiparora.	a 20	diken op Batavia. b 7. Tsjineefche Dochter ge-	
Tsipela.	a 21	dooft. 63. Een Vrouw. 64, 69, 77. Nog een Man	
Tsipelas.	a 21	en Vrouw (christen geworden. 87. De Tsjineefche	
Tsipelo.	a 14, 20, 22	Gefchenken op Batavia aan de Grooten. c 106	
Tsipende.	a 7	Tsjineefche Dienit, en Afgodery. b 37. Men beloofd	
Tsipetok.	a 21	dit uit te roejen. 38, 41, 42, 65. De Predikanten	
Tsipockan.	a 24	aangemaand om hen te bekeeren. 42. Middelen	
Tsipoeit.	a 8	'er toe in 't werk gesteld. 43, 63—65. Hun nicu-	
Tsipoetat.	a 11	we Tempel ontdekt. 69. Kistgen 'er over. 70.	
Tsipoetsjak.	a 21	Nieuwe Tempel. 76. Plegen onder onzen dienst	
Tsipocas.	a 21	hunne Afgodery. 94, 96.	
Tsipolus.	a 22	Tyzyn's draevig einde. c 22	

B L A D W Y Z E R.

- V.
- V** *Aandrigs* in dienst der E. Compagnie. a 417
Vader Smits Eiland. a 7
Valentyn komt in Indiën Ao. 1686. b 75. Gaat Na Amboina. Komt weer op Batavia. 83. Gaat na 't Vaderland. 84. Zet den Bybel over in 't Laag Maleytisch, en geeft 'er kennis af, dog werd op Batavia afgewezen door den Kerkenraad. 84, 85. S. Bybel. Werd Leger-Predikant na Java by zyn tweede komst in Indiën tegen alle recht en reden gemaakt. 97, 151, 152. *Zyne Reyze* na Samarang, Japara, Soerabaja en Gressic. 153—156. Voorvallen daar. 156—191. Predikt en doopt eenige kinderen op Soerabaja. 162, 170, 176. *Zyne ziekte*. 98, 172. Verdere gevallen daer. 172—190. *Zyn vertrek* na Batavia. 191. *Zyn tweede komst* Ao. 1709. op Batavia uit Holland. Ziet *D. van der Vorms Psalmen* na. 96. Geeft zyn Bybel of eenige deelen 'er at aan den Kerkenraad. D. *D. van der Vorm*, en *Coldeborns* Extracten 'er uit genomen. 98. Kreeg zyn Bybel weder, en wat men hem antwoorde, en vertrok toen na Amboina. 99. *Quam weer* op Batavia, 108. Werd na Ternate geordonneerd. Dat weygerd. 109. *Zyne moeite*, en zegenpraling voor de Raad van Justitie. 109, 110
Valida. a 20
 Naamen, met *Van* beginnende.
Meyrouw van Anst a 295. Haar Geschenk. b 36
D. Van Aken, leerd Maleytisch. b 78. Werd Proponent, en Predikant. 80. Zit beneden de Ouderlingen. En gaat na Ternate. 81
D. Van Aken aan de Kaap der Goede Hope. b 111
D. Heer van Alfen. a 295. b 21. Commissaris Politycq. 35. Vertrok. 36
D. Van Arkel na Ceylon. b 37
D. Van Beck, Proponent. b 63. Werd Predikant, en gaat na Makassar. 64. *Zyn Dood*. 80
Van Bekom. b 70
D. Van Belle na Amboina. b 67
Van Bergen, Brigadier na Java. a 151. *Zyn ziekte*. 171, 173. *Zyn dood*. 175
D. Van Brakel na Banda. b 71
D. Van Breen, Scholarch op Batavia. b 21. Na Tayouan. 22
De Heer van den Broek 's zaken, in Bantam gevangen. a 444—491
D. Van Brummen, na Amboina, dog weer op Batavia b 110. Na Ceylon. 112
D. van Brussel, Krankbezoeker, werd Predikant, b 70—76. Gaat na Amboina. 79, 80
De Heer van der Burg, Landvoogd in Tayouan. c 72
Van Campen na China. c 9
De Heer van Dam door den Heer *Maatznyker* misleid, en zyn Bruid ontvryd. a 302
De Heer van van Dam, Commissaris Politycq. b 89. *Zyn dood*. 94
De Heer van Gent, Directeur in Suratte. b 303
De Heer van Goens Leven. a 307
De Heer van Hazel, Overzetter der 150 Psalmen in 't Hoog Maleytisch. b 15. Vertaalde ook Genesis. 38. Was Directeur in Suratte. 224
De Heeren van Helsinghen en *van Ommen*, Provisioneele Directeurs van Suratte. b 303
D. Van Helsinghen, sturf op Batavia. b 108
D. Van Holten, b 89. Op Batavia geplaatst. 92. *Zyn dood*, 111. Geschenk van de Heer *van Hoorn* aan zyn Eerw. a 337
De Heer van Hoorn in Bengale overleden. b 299
 — Gezant in Tsjina. c 12
De Ed. Heer van Hoorn, Commissaris Politycq. b 79
D. Van Jever. b 111. Na Ceylon. 112
Van Keruel, Tweede op Soerabaja. a 156
D. Van Kriempfen, overleden in de Straat Sunda. b 108
D. Van Laar. b 73
D. Van Loon, op Batavia, gaat na 't Vaderland. b 85
Van Nek 's komst op Java. a 78
De Heer van Rhede, Commissaris Generaal over Bengale, Suratte, Ceylon, en Choromandel. b 303
De Heer van Riebeck 's scherpe taal. b 97
D. Van Sassen b 49. Na Tayouan 50
D. Van Sebie na Banda. b 109. Komt op Batavia, en stierf daar. 111
De Heer van Speult. b 223, 224
D. Van Spyk na Malakka. b 108
Van Tongro in Vizapoer. b 235
De Heer van Twist in Vizapoer. b 235
De Heer van Teylingen, Hoofd in Fhamedabad. b 151, Directeur in Suratte. 302
De Heer van Velsen geval. b 148
D. Van Welj. b 93. Na Ternate. 94
D. Van Wyngaarden. b 79. Op Batavia gelegd. 80. Predikt eenige reyzen Portugeesch. 81, 82, 83, 84. Na Amboina geordonneerd. Dat weygerd, waar over is afgezet, en zyn verder ongeval daar opgevolgd. 85
De Heer van Wyngaarden, Hoofd op Japara. a 155
De Heer van Zaenen in Vizapoer. b 235
De Heer van Zyll, Gezant na den Keyzer van Java. a 103
 — Landvoogd in Banda. c. 116—117, 118
 Naamen, beginnende met *Van der*, of *Van de*.
D. Van den Andel. b 77. Na Bantam, en na Ternate. 78
D. Van den Berg na de West kuff. b 75, 79, 80
D. Van den Bofch. b 108. Na Macassar, en toen weer op Batavia. 112
De Heer van den Brouke (Pieter) Grondvestter van den Handel in Suratte. b 144. Van Arabien. 220, 221. En Perfiën. 222. Verbeterd in Soldye. 224
De Heer van der Graaf, Directeur in Suratte. b 302
De Heer van der Horst, Brigadier op Java. a 162. Onthaald ons, 169. *Zyn dappere daad* voor Bangal. 187. *Pangerang Depati Anom* 's toorn tegen hem. 201. *Zyn verdere bedryven*, en slegte belooning. 203
D. Van der Linden na Banda. b 68
D. Van de Sande, b 88. Na Bantam en Japara. 89. Na Ceylon. 92
D. Van der Sluys op Batavia geplaatst. b 78, 79, 85, 95, 106
De Heer van der Stel 's kinderen. c 104
D. Petrus van der Vorm, na Amboina, b 77. Op Batavia beroepen. 85, 86. Zet de Psalmen over in 't Hoog Maleytisch. 86, 94. Vervolgd *D. Leydekkers* werk. 89. Is iwak. 112
D. Jacobus van der Vorm, b 91. Na Amboina. 93. Komt weer op Batavia, en na Malakka. 106. Werd vervangen, en komt op Batavia. 108, 109. Na de Kuff gezonden. 109. *Zyn dood*. 110
D. van Voffele. b 13, 15
Van der Wee, Krank-bezoeker. b 49
D. Van der Win, na Amboina. b 111
De Heer Verburg, Landvoogd in Tayouan. c 73. Opstand in zyn tyd. 73
D. Varik. b 65. Na Malakka. 66. Werd verloft. 68
Veermans in Tsjina. c 13
D. Veldbusius, b 36. Na Banda. 37
Vendumeesters op Batavia a 413
Marcus Paulus Venetus in Tsjica, c 31
D. Verbis. b 111. Op Batavia beroepen, 112
Verbieft in Tsjina. c 28
D. Verbagen na Banda. b 18
Verbel 's dood. a 76
De Heer Versteegen, Directeur in Suratte. b 302
D. Vertrechs, na Suratte. b 15, 16. Gaat na Amboina. D d 2

B L A D W Y Z E R.

boina. 17. Komt gefchorft in dienst op Batavia; dog werd hersteld. 19. Wat Taalkundig. Gaat na Banda, en werd verloft. Gaat na Tayouan. 37. Komt weer op Batavia. 42
 D. *Vanderus*. b 54. Na Tayouan. 55. Dood. 56
 D. *Vinman* op Batavia als Krank-bezoeker. b 13
 Vistateurs Generaal. a 377
 D. *Visscher* na Coetsjien. b 114
 D. *Vitriarius* na Amboina. b 14
Viziapoer onder den Mogol *Selim*. b 219. Beoorlogt door *Sjab Djibaan*. 233. Afbeelding der Koningin. 234. Onze Kooplieden hier. 234. 235. Brieven van dien Vorst aan den Heer van *Diemen*, en *Paats*. 235. Nog twaarder gedrukt door *Sjab Djibaan*. De verdere Koningen. 243. Veroverd door *Eurangzeb*. 269
 De Heer *Vlak*. a 289. b 10, 11, 13
 De Heer de *Vlaming*. b 22
Vleermuyfen Eyland. a 43
Ullia Begoem. b 246
Vogel Struys droogte. a 6
 D. *Voltelen* dood. b 87
 D. *Vonk* na Amboina. b 70
 D. *Vos* na Amboina. b 71
 De Heer *Vosburg*, Directeur in Surat. b 303
 D. *Vosmaar*. b 67. Na Amboina. e 8. Op Batavia. Na Bantam. 73. Werd Visitator der Bayten-Comptoirten. 74. Predikant op Batavia. 76. Dood. 78
Un Chau. b 262
 't *Vyer* der Gauren, Heylig, en van andere. b 155

W.

W *Aaren* van Surat. b 146
 ——— In Tsjina. c 12
Wadoeri. a 26
Wadon. a 41
Wagenaar in Tsjina. c 8
Waliger. a 24
 D. *Wallius* op Batavia. b 57. Predikant gemaakt. 58. Na Malabar. *ibid*. Overleden. 59
Wallig. a 23
 D. *Walrant* op Batavia, en na Amboina. b 57
Wananjaja. a 12
Waneba. a 11
Wangon. a 41
Wanassari,
 er van Batavia. a 349
 van Hoorns Eyland. a 6
 er Javanen. a 55
Warka. a 28
Warante. a 45
Waringin-boon. op Pananggongan. a 176
 D. *Warmeloo* op Batavia. b 38. Na Ternate. 39. Komt op Batavia. 52. Uit Amboina op Batavia. 54. Na Banda. 54
Warnagan. a 37
Waroe. a 38
Warwyks komt op Java. a 78. In Tsjina. c 5, 42
Wassabal. a 13
Wassawang. a 11
 D. *Wassenberg* op Batavia. b 61. En daar geplaatst. 62. Dood. *ibid*.
Wataskali Toehoe gefchonken aan den *Panomban Rasoe* van Tsjeribon. 98. a 21
Watas. a 21
Water Fiscaals. a 380
Wating. a 23
Waticbren. a 39
Watoes Hoek. a 38
 ——— Rivier. a 47
Weduwen komen. b 38
Weesboys op Batavia opgerecht. b 18, 20. Bouwo-kosten. 35
Weesmeesteren. a 354, 399. Presidenten. 398
Welkomst-baey. a 3

Wels, overleden op Java. a 150
Wemlarinus in 't Latynsche School afgezet, en *Winkelman* in de plaats. b 39. Des laatstens slegt gedrag. 40
 D. *Wensing* op Batavia, en na Amboina. b 112
Wetgevers der Tsjinceezen. c 20
Wetgever des Mogols *Tjab Baboer*. b 150
 D. *Wetzelius* op Batavia. b 111
Weynsfester overleden op Java. a 150
 D. *Henr. Wernley* op Batavia. b 112. Na de Westkust, en Macassar. *ibid*.
 D. *Weylsma* op Batavia, en na Ceylon. b 74
 De Heer *Weyland*. 5 Directeurs in Surat. b 302
 De Heer *Weyns*. 3 304
Wezels-baey. a 36, 43
 D. *Wibranda* op Batavia. b 112
Widasari. a 19
Widika (*Kiay Depati*) a 86, 87
Wingurta, en bericht daar van aan haar Edelheiden. b 235. Logie. 239
Wierapoerabangbo. a 11
 De Heer de *Wilde*'s Eerste Tocht na Java. a 149. Veroverd Cartasoera. 150. Maskt een verbond met den Keyzer. 150, 151. Zyn Tweede Tocht na Java. 193. Zyne bedryven, 193—197. Zyn vertrek na Batavia. En dood. 196, 197
Willis, een Berg. a 40, 43
 D. *Wiltens* na Banda. b 8
Winkeliers. a 412
Winkelman. S. *Wemlarinus*. b 39
 De Heer *Winnings*, Directeur in Surat. b 302
 D. a *Winsen* op Batavia, en na Tayouan. b 52
 D. *Winfenius* op Batavia, en na Ceylon. b 43. Slegt gedrag. 44
 D. *Franc. Wyngaarden* op Batavia, en na Ceylon. b 42. Op Batavia. 56. Na Ceylon 57
 D. *Wytns*. op Batavia. b 61, 62. Lee Maleysisch 72. Dood. 75
Wiranagara. a 22
Wirasaba, een Dorp, en Landfchap. a 44, 50
 D. *Wisfonius* op Batavia. b 91. Na Amboina. 92. Dood. 93
Fr. Wittert, eerste Hoofd op Bantam. a 219
Witwater in Banda. c 116
Wodong, een Rivier. a 28
Wodas. a 10
Woeliger. a 23
Woenareing, een Gebergte. a 26, 30
Wolfert Harmanszons komt op Java. a 79
*Wondheeler*s tot de eerste bedieningen van Indiën gevorderd. a 418. En daar by nog te voegen de Heer *van Riebeeck*, Commandeur aan Kaap der Goede Hope. a 2
Wonkoedoe. a 42

X.

X *Averius* in Tsjina, en zyn dood. c 27
Xico veroverd de Ryken van *Lauw* of *Laos*, Siam, Cambodia, Tsjampa, en Tonkin. c 22

Z.

De Heer **Z** *Aal*, Directeur in Surat. b 304
Zajank. a 27
 D. *Zas* op Batavia, en na Goa. b 53. Weer na Goa. 55. Preekt buiten kennis der Vergadering. 56. En na Malakka. *ibid*. Na de Kust beroepen. 63. Op Batavia. 64. 'Er beroepen. 65. Preekt eenige tyd Portugeesch. 81, 82. Gedwongen voor D. *de Mey* te preken. 83. Ontfagen van zyn dingsdag Avond-beurt. 88. Dood. 94
Zenzichan, en zyn daden. b 161
Zimle Begoem. *Sjab Ekbars* Moeder, b 195, 200, 201
Ziwet, Koning van Chitor. b 206
Zodiacx-Ropyen van *Noer Meballe*. b 227
Zoute-Eylanden. c 139, 141
Zundu's beteekenis. 3
Zurante. 41
 De Heer *Zwaardkroons* Leven. a 349
 De Heer *Van Zwol*'s Leven. a 347